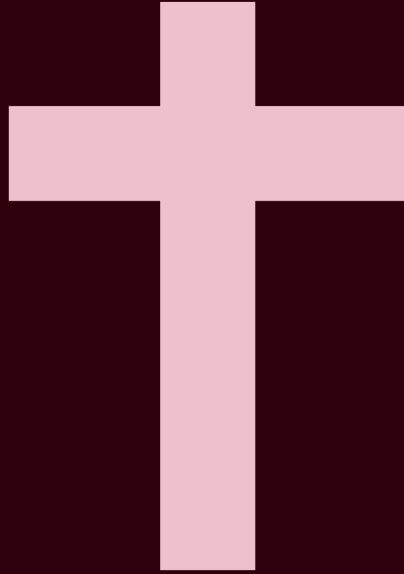

Lologena Wo Kienane
Yesu Kristo Kome
Kewo

The New Testament in the Lewo Language of Epi Island,
Vanuatu

Lologena Wo Kienane Yesu Kristo Kome Kewo
The New Testament in the Lewo Language of Epi Island, Vanuatu
Le Nouveau Testament en Lewo langue de l'île d'Épi au Vanuatu — Niutestamen
long Lewo lanwis, blong Epi Aelan, Vanuatu

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lewo

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023
ee028e1c-7e53-571d-8041-681daaf580e8

Contents

INT	1
Matiu	2
Mak	80
Luk	126
Yoane	209
Yumaena Lala	269
Rom	352
1 Koren	392
2 Koren	427
Kalesia	452
Episas	466
Piliþae	478
Kolosi	488
1 Tesalonaika	497
2 Tesalonaika	505
1 Timote	509
2 Timote	519
Taetas	527
Pilimon	532
Le Yu Lala	535
James	564
1 Pita	574
2 Pita	585
1 Yoane	591
2 Yoane	599
3 Yoane	601
Sut	603
Nakilologianega	607

Preface

This publication is the New Testament in the Lewo language. The 3,500 speakers of Lewo live on the east coast of Epi, an island in the Shefa province of central Vanuatu. It was translated over the years 1982 to 2015 by the Lewo Translation and Literacy Project, which operated under the Epi Council of Chiefs and the churches on the island. The translators were Kapiapo Melio, Andrew Avio, and John Sethy. The translation advisor and editor was Robert Early. Numerous Lewo speakers assisted as committee members and reviewers, and the support provided by many overseas donors is acknowledged.

Visena Pesa

Visena lala e Naviranarena Viyu naga molue susumo kome visena na Krik. Siraunia, apilopu pim kome visena taḗena la moki talivi viora e yomerava. Mis lala naḗa apim Vanuatu asiar navilopuena kome kieta visena.

Mis Graham Horwell amio elta laḗas apilopu tusi laḗas sumo, ana pe punu re poli. Asiar si na siriena kome Lewo e 1982 pog naḗa Mal-tarwo Robert Early myuḗae amio Elta Kapiapo Melio sumo, ḗisna Andrew Avio mila towe yuḗaena, ḗisna John Sethy naga ḗena mila yuḗaena nawuloveveena namaro.

Yuḗaena nene pa ḗaga tol kasi nini 2016 naḗa yuḗaena keviu pimi ḗisi, ana tusi kiena ne Ntewa pimi pani yeririna lala naḗa apisin visena na Lewo. Potena keviyu pan ita punuga nae Epi, sane suḗe lala, suḗare lala, la naḗa akoan kilavaru a la naḗa amila yuḗaena sane asike loyuḗa e komiti na vilopuen visena pona amiyuḗae sane yaru na vilopuen visena, pona lala na wuloveveena visena.

Po pon telavia sane pe nalaena wo tanea naḗa Ntewa na mava mla pan

ita, ve teligan lua re, ana teuloia, tesuḗalu ea, telelaga ea naḗa naga pisawali ke Suḗe Yesu pan ita, vena ḗlaen kieta maliena lala e yomarava nini, a e ḗena e legiena maro.

Nono naḗa teke ea kulus nen tusi wa naga kinas sanini

Tusi Wa ḗeke e wosnen klavaru ana kapi tego ke ea.

Klavaru - toutouena na suḗalu ḗareraena ve kulul re pogos tai
Tusi Wa - Visena kiena ne Ntewa
Kapi - Ninuna ne Ntewa tego li yo
punuga

**Lologena Wo Kiena Ne
Yesu Kristo Naþa
MATIU
Siriyuia
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naþa Matiu Siriyuia*”, naga pisawal lologena wo sape Yesu, naga yaru naþa Ntewa pisaar pa kiena yeririna la nanua sumo rui sape yoko naga imi vena tamalia la. A e Yesu, navisaarena la naþa Ntewa pisaar pa kiena yeririna lala e Tusi Þesa ana pimi m̃alivi narui. Yesu paeme e yo kiena lus nae Israel lala, a kiena lologena wo nene, naga pe kiela re ga poli, naga pe kiena yeririna punuga na yomarava nini.

Matiu mligan ruru komþasnen tusi la nene sum̃aga sanene. Naga pisayu þesania, naþa Yesu paeme, a naga pisayu m̃enaga naþa Yoane kea, a naþa Yermare kilalia. A siraunia, naga pisayu naþa Yesu siari kiena yum̃aena e yo naþa Kalele suña pisawal ke lologena wo pa yaru lala, pian la, a kila ruru kiela inanena lala. Siraun nene, naga pisayu m̃ena naþa Yesu pa ma Yerusalem, amio suri la naþa Yesu kila maron e kiena legiena na olua maro. A naga pisayu maron naþa Yesu mare, a yoko mal sina.

Matiu pisayu naþa Yesu naga pe navianiena tai naþa po taulu navianiena taþena lala a nam̃areraena na visawalen kinasnen navisaluaena kiena Ntewa sike e naga, a pisayu þelaga naþa Ntewa pimi pe Þarin Suþe kiena ne kiena yeririna lala.

Suri la moki naþa Yesu pian la ea, Matiu miliþere kompas lima, sanene:

Yesu pian kiena yeririna lala metava e kunusa. E kiena vianiena nena, naga pisawal þelaga naþa yaru la monar akila, vena aimi naþa Ntewa ve kiela Þarin Suþe. A naga pisawal kiela yum̃aena lala, ana taman pan la vena ayum̃aena, a pisayu sur la naþa yoko atolia e luwasnen kiela maliena e yomarava viu naþa Ntewa imi ve Þarin Suþenia. Kiena vianena la nene sike e marana na keviu lima vito tol marana na keviu olua.

Yesu pian kiena yeririna lualima taaga pa lua. A mila m̃areraena pan la vena ava avisawal kiena lologena wo va yaru taþena lala. Navianena la nene sike e marana na keviu lualima.

Pakaiwa la naþa Yesu pisa vena visayuen yaru la naþa Ntewa pe kiela Þarin Suþe, e yomarava viu naþa yoko ava asike ea. Pakaiwa la nene sike e marana na keviu lualima taaga pa telu.

Yesu pian kiena yeririna lala e þelaga naþa yaru monar kila vena tavevea. Navianena la nene sike e marana nakeviu lualima taaga pa orelu.

Yesu pian kiena yeririna lala, pisayu suri la naþa yoko imi m̃alivi e legiena maro, a e yomarava viu naþa Ntewa ve Þarin Suþenia. Navianena la nene sike e marana na keviu lualima lua pa vari a lualima lua pa lima.

Komþasnen tus la nini

Repinane Yesu lala a Yesu paeme
1:1—2:23

Yum̃aena kiena Yoane Nakeena
3:1-12

Yoane kee Yesu, a Yermare taþalia
3:13—4:11

Yesu kila kiena yum̃aena e lepas
naþa Kalele 4:12—18:35

Yesu moluwe Kalele pa ma
Yerusalem 19:1—20:34

Legiena na maro kiena Yesu
naþa kila kiena yum̃aena garu

Yerusalem a yo la naŭa lavisin
ga Yerusalem 21:1—27:66
Yesu mal sina a kiena nalogena
lala apisu naga 28:1-20

Repina ne Yesu lala

Luk 3:23-38

¹ Yesu Kristo naga molue kome lus na yermarua keviu lalua kiena ne repina ne le Yu lala, nane Epraam naga sumo, amio Tepet naŭa naga sirau. Repina ne Yesu la punu ga, la kiela kia sanini:

² Epraam naga narina naŭa Aisak. Aisak naga narina naŭa Sekop. Sekop naga narina naŭa Suta, amio wenla taŭena lala.

³ Suta naga narina lua, Peres amio wenla Saera, naŭa lalua na ape kaora, naŭa lalua na anela naŭa Taŭa.

Peres naga narina naŭa Ebron.

Ebron naga narina naŭa Ram.

⁴ Ram naga narina naŭa Aminatap.

Aminatap naga narina naŭa Nason.

Nason naga narina naŭa Salom.

⁵ Salom naga narina naŭa Poas, a Poas nene naŭa naga anena Reap. Poas naga narina naŭa Opet, a Opet nene naŭa naga anena Rut. Opet naga narina naŭa Sese.

⁶ Sese naga narina naŭa Tepet, a Tepet nene naŭa naga pe ŝarin suŝe kiena ne le Israel lala.

Tepet naga narina naŭa Solomon, a Solomon nene naŭa anena, naga wona ne Uraea na sumo.

⁷ Solomon naga narina naŭa Reopoam.

Reopoam naga narina naŭa Apia.

Apia naga narina naŭa Asa.

⁸ Asa naga narina naŭa Seosepat. Seosepat naga narina naŭa Soram. Soram naga narina naŭa Usaea.

⁹ Usaea naga narina naŭa Sotam.

Sotam naga narina naŭa Eas.

Eas naga narina naŭa Isakaea.

¹⁰ Isakaea naga narina naŭa Manasa.

Manasa naga narina naŭa Amon.

Amon naga narina naŭa Sosaea.

¹¹ Sosaea naga narina naŭa Sekonaea, amio wenla lala. Ana e pogos kiena ne la nene narui, yaru lala na purvanua taŭena naŭa Papilon apanon aŝure plan le Israel lala ava ayuŭa korena garu Papilon.

¹² Sekonaea naga narina naŭa Seltiel, nane pogos naŭa le Israel lala amiyuŭa korena ke garu Papilon wa.

Seltiel naga narina naŭa Seruŝapel.

¹³ Seruŝapel naga narina naŭa Apiut.

Apiut naga narina naŭa Eliakim.

Eliakim naga narina naŭa Aso.

¹⁴ Aso naga narina naŭa Satok.

Satok naga narina naŭa Akim.

Akim naga narina naŭa Eliut.

¹⁵ Eliut naga narina naŭa Eliesa.

Eliesa naga narina naŭa Matan.

Matan naga narina naŭa Sekop.

¹⁶ Sekop naga narina naŭa Yosop, naŭa wona ne Maria. Maria nene, naga anenane Yesu, naŭa apisape naga pe Navisaarena.

¹⁷ Siar e Epraam, teras lelei lala pimi tol Tepet, teras la nene tol lualima taaga pa vari. A siar e Tepet pimi tol pogos naŭa le Papilon lala aŝure plan le Israel lala avanon ayuŭa korena garu Papilon, teras lelei lala tol mŕena ga lualima taaga pa vari, a siar e pogos naŭa la asike garu Papilon, pimi tol Kristo, teras lelei lala tol ke sina ga lualima taaga pa vari.

Yesu paeme

Luk 2:1-7

¹⁸ Suniena nini kiena ne Yesu Kristo, naŭa naga paeme sanape, naga sanini: naga anena, sira naŭa Maria, naŭa la apisaaria sumo asape yokorena talopa amio yaru tai, kiena kia Yosop. Ana pogos naŭa lalua pe atalopa re poli wa, Maria naga mlogekilale naŭa naga mŕena, na pimi kome Ninuna Wa.

19 A Yosop naña la apisaaria apisape yokorena naga talopa amio Maria nene, naga pe yaru wo tai, a naga pe pisa re pisape Maria naga kila suri tai piowa poli. Ana naga pisu sane p̄isi na lalua na monar akilaro kiela navisaarena nene, ana naga sitom ke pisape kila ga e p̄elaga tai naña malumu ga, vanon naña naga yepen mavin kilaen Maria memawa manenea vanon suri nene.

20 A pogos naña naga sitom ke sape kila sanene, naga m̄enia, pisu navisi tai kiena ne Ntewa m̄alivin naga, ana navisi nene pisa pania, pisape “Yosop, ko lus kiena ne Tepet, ko na ve ologe re viowagan naña oure Maria ve wom̄a, vanon sisi naña teke e naga, naga pimi ga kome Ninuna Wa.

21 Yokorena Maria war narina yerm̄ene, a monar osikia kiena kia Yesu Natamaliaena, vanon yokorena naga warplan mlamulena viowa lala vetan kiena yeririna lala.”

22 Ana suri la nene pimi kakate sanene, vena kila visena kiena ne Ntewa tai vim ve lelaga, sa naña Navisawalena Aisea naga pisawal sumo,

23 naña naga pisape
*“Yokorena sira m̄ee tai naña yerm̄ene
 pe pisu re poli wa, naga
 m̄ep̄ena,
 p̄isi na war narina tai ve
 yerm̄ene,
 ana p̄isi na asikia kiena kia ve
 ‘Emanuel.’ ”* Ais 7:14

Kia naña “Emanuel” naga kana kinas sane “Ntewa sike amio ita.”

24 Pogos naña Yosop tavilo sina, kila sa naña navisi kiena ne Ntewa pisa pania, ana naga talopa amio Maria, p̄ere pe wona.

25 Ana pe pa pisu re Maria tol pogos naña Maria p̄arlua narina nene. A pogos naña Maria p̄arlua sisi nene, ana Yosop sikia kiena kia “Yesu.”

2

Yaru la naña akilia ruru p̄elaga

1:21 Luk 1:31 1:25 Luk 2:21

*kiena ne verue lala apimin asape
 avisu Yesu*

1 Yesu naga paeme e pulkumali tai, kiena kia Petleem, lepas nae Yutea. E pogos naña Yesu paeme, Erot naga pe p̄arin supe kiena ne le Yu ke lala. A siraunia, pe piavi re nena poli, ana yaru la p̄asia naña la akilia ruru p̄elaga kiena ne verue la po pañisi, apimi atol garu Yerusalem. Susumo la nene amolue e kiela purvanua, e lepas naña mrae molue ke komea, ana apimi.

2 Ana la apiun tan yaru lala, asape “?Sisi naña paeme mare ga na wa, naña asape p̄isi na naga vim ve p̄arin supe kiena ne le Yu lala, naga m̄eke pe? Imimi mom̄al kiena verue rui, molue ke e yo naña mrae molue ea, ana imimi mepimin ke mesape meieluar naga.”

3 Ana pogos naña P̄arin Supe Erot tol visena la nene, amio yaru tañena lañasia nae Yerusalem, amloge, ana la pe akekanan re nena ga.

4 Ana Erot pio yerkaawa kiena ne yaru wa lala amio navianena navisaluaena lala apimi apisuia, ana naga piun tan la, pisape “?Navisaarena naña apisape p̄isi na naga imi, la apisa ke asape p̄isi na naga vaeme pe?”

5 La nañani apisatamea, asape “Yokorena Navisaarena naga vaeme garu lepas nae Yutea, e pulkumali naña Petleem.

6 Nanene vanon naña sumo na, navisawalena tai siriyuia, pisape
*‘Ntewa naga pisa sanini, pisape
 “Amiu nae kumali naña Petleem,
 amiu tañatete avisavenua,
 yerkaawa tañena nae Yutea lala,
 la atola metavan amiu, ana
 amiu na ato ga tano, peraga,
 vanon yokorena nasumonena ke-
 viu tai molue nenaga kom pun
 amiu,
 ana naga visuar ruru kiau yeri-
 rina lala nae Israel.” ’ ”* Maika
 5:2

7 Pisi na Parin Suḗ Erot naga pio vinaun ga yaru na kilia ruruen ḗelaga kiena ne verue la nene, vena aimi avis ga amio naga taaga, vena naga loge ruru tan la, pisape la apisu verue naḗani kate na pogwai.

8 Ana naga pisa pan la, pisape “Amiu na monar ava akale sisi nene vano-o alualia, ana awasuḗe si aimi avisawal van inu, vena inu mēna ga nevano neieluar naga,” ana naga mligan la apa garu Petleem. Ana kiena visena nene naḗa naga pisa ana pisokan ga, naga sinenan pisape visae lual sisi tomtom nene, ana weḗaria.

9-10 Ana yaru la nene la amloge visena kiena ne ḗarin suḗe nene ḗisi, ana apa sina ga e kiela mrapplepa, ana apisu sina verue nene naḗa tego ḗesia e lepas naḗa mrae molue ke komea. Pogós naḗa la apisu si verue nene, akekara paḗisi, ana verue naḗa naga sumon la mā ga pano-o atol e naḗa sisi nene mēke ea.

11 Ana la apa loyuma e yuma nene, apisu sisi nene, amio anena naḗa Maria. Ana la akinai, amieluar naga. A la apikeḗa kiela karo lala, aḗar plan kiena nalaena la pania, suri tai naḗa kol, amio suri lalua naḗa ponos taninu po paḗisi sa naḗa māḗes, naḗa kiela kia prakensis, amio mer, naḗa mer nene naga kana kilavaru keviu paḗisi.

12 Ana kolemaló, Ntewapisi pan la e mēniena tai, pialuḗar la pisape “Ve ava akom re si lepas naḗa puna ne Erot.” Ana la amligan yo nene, aḗasuḗela ke sina ga, akome mrapa taḗena apa kiela.

Aḗurelua Yesu, aḗure apa Isip

13 Pogós naḗa yaru la nene amial rui, ana Yosop mēnia mā navisi kiena ne Ntewa tai pimi puna, pisa pania pisape “Yosop, osuḗalu, owar ninis nene amio anena, amiu aure ava garu Isip, vanon lavisi ke Parin Suḗe Erot kale ninis tomtom nene vena weḗar narui. Ava asuma garu

Isip vano-o tol pogós naḗa nevisa van ko, ana awasuḗe amiu si aimi.”

14 Ana Yosop mlogear visena kiena navisi naḗani, ana suḗalu ḗarlua ninis tomtom nene amio anena, ana amligan plan ke e yemalo nene, ana amialin ke ava garu Isip.

15 Ana la apa asuma garu Isip yam piavi li mā ga, pano-o tol pogós naḗa Parin Suḗe Erot mare.

Suri la nene pimi kakate sanene, vena kila visena kiena ne Ntewa tai naḗa Navisawalena Osea naga pisawal nanua sumo vena vim ve lelaga, naḗa naga sapenua

“Naruu na yermene sike garu Isip, ana nevio naga wasuḗe imi.” *Ose 11:1*

Yaru nakilaen mara lala aḗe moḗar ninis lala

16 Pogós naḗa Parin Suḗe Erot naga kilia sape yaru nakilia ruruen ḗelaga kiena ne verue lala pe akila re sa naḗa naga pisa poli, pe apimi akom re si puna poli, ana naga sinena mimi paḗisi, ana naga pisa pan kiena yaru na mara lala, pisape “Ava akale ninis la punu ga naḗa ape yermene asike Petleem, a la mēna ga naḗa asike lavisinia, la naḗa pe kiela kas lua re poli wa, ana awe moḗar la make ga amarmare.” Parin Suḗe nene naga polo pogós nene sanini, vanon mloge visena tan yaru la nene, naḗa apisawal mesmesun pania nanua e pogós naḗa verue nene kateḗesia.

17 Suri la nene kila visena naḗa Navisawalena Seremāea naga pisa sumo pimi pe lelaga, naḗa naga pisape

18 “Le Rama lala amloge sira nae pula tai tagi na tagi, naga mloge piowa paḗisi, sira nene naga Resel, naḗa naga tagin ke mapina lala.

Ana naga yepena mavin yaru tai kila luḗelufeena vena loge wo sina, vanon mapina la akokovio make ḗisi rui.” *Ser 31:15*

Yosop ãar Yesu nene molue Isip, ãasuãe si pa Nasaret

¹⁹ Ana pogos naãa Yosop lala asike garu Isip wa, ana Parin Suãe Erot naga mare. Ana Yosop mñenia, pisa sina navisi kiena ne Ntewa tai pimi puna,

²⁰ ana navisi nene pisa pania, pisape “Yosop, osuãalu, oure ninis nene amio anena, awasuãe amiu si, ava garu kiamiu purvanua naãa Israel, vanon Parin Suãe Erot nene naãa naga sape weãar ninis nene, naga mare rui.”

²¹ Ana Yosop naga mlogear visena nene, naga suãalu, ãar ninis nene amio anena, aãasuãela ke sina ga apa e kiela purvanua naãa Israel.

²² Pogos naãa la amialin ke asape ava tol garu Yutea, ana Yosop mloge asape Akaleas kus ke lelana ne arimana naãa Erot, pe ãarin suãe ke garu Yutea. Ana Yosop maraun si vaen garu Yutea, ana naga mñeni si tai, mñal Ntewa naga pisi pania, pisaluãar pisape “Ve ova re si garu Yutea,” ana Yosop lala apalein e yo taãena tai, kiena kia Kalele.

²³ Ana la apa asike e kumali tai e lepas nene, kiena kia Nasaret.

Suri nene pimi kate sanene vena kila visena kiena ne navisawalena lala vim ve lelaga, naãa la apisayu Navisaarena nanua sumo rui, naãa la apisa apisapenua

“Yokorena, lala avisave naga ve yaru nae Nasaret tai.”

3

Yoane Nakeena sike ga e yokorena, mlologon ke navilopuena

Mak 1:1-8; Luk 3:1-8; Yoane 1:1-28

¹ Yesu naga kapuru pimi keviu, gar ga Nasaret, ana e pogos ke nene narui, Yoane Nakeena naga pimi ãarpoyo e yokorena e lepas nae Yutea, ana naga suãa mlologon ke, pisapenua

² “Amiu na monar avilopu amiu, vanon Nasuãenena kiena ne Ntewa pimi ke narui.”

³ Yoane Nakeena nene naga pe yaru naãa Navisawalena Aisea pisawal nanua sumo rui, naãa naga pisa, pisapenua

“Pulgon yaru tai suãa pio ke e yokorena, pisape

‘Amiu akila ruru make mrapa kiena ne Ntewa, vena naga kilia imi mñalivi e kiamiu malena lala.’ ”
Ais 40:3

⁴ Yoane Nakeena nene naga sane Navisawalena Elaisa nene nanua sumo, sa naãa naga pe miyen re kulsota naãa po poli, mñana kulsota na ape ga e vilulus nen kamel, a kiena kilika na kararen mñeãena na amiyuãaen ga e kulus nen puluk. A kana kinanena e yokorena, kan ga narin suri la naãa asape kurpo ne, amio suri kiki naãa sukapak tetan la amiyuãaenia.

⁵ Naga suãa e yokorena nene pano pano-o, ana yeririna nae Yerusalem lala amio mñena ga pulkumali taãena lala nae lepas naãa Yutea, a pulkumali mñena ga la naãa lavisin wii nae Yortan, la apanon apisu naga.

⁶ La amiyagogon kiena lologena lala, a la apisa plan kiela mlamulena viowa lala pania, ana Yoane kela e wii nae Yortan.

⁷ Ana e pogos tai, Yoane pisa naãa yeririna la moki na ãegas nalotena lua nene kiena ne le Yu lala, naãa Varasi lala amio Satusi lala, la apimin ke naãa naga ke la, ana naga pisi mñarera pan la, pisape “?Amiu na sane lomãara lala, naãa la amaraun kapi tai ana la aãure, ana amiu na asitom asape akilia aurmatan kapi naãa Ntewa naga ãisi na ligan imi, naãa pe amiu apilon amiu re poli wa?

⁸ Ana visae ve lelaga kemua naãa amiu amaraun nakoena nene, ana kiamiu malena naga monar war

mras la naþa powo, naþa torokin kiamiu navilopuena nene.

⁹ Ana avisuar amiu, popon amiu na ve awarwar amiu re sina, sa naþa asuþa akila ke rui, naþa apisa ke asape 'A, ita na poga ga rui, okilakan ita na tepe lus ruru kemua kiena ne yermarua Epraam.' Ana nanene na pe suri re tai nene poli, vanon visae Ntewa naga sinenania, naga kilia la ga kilavaru la nene, kila la aimi ave lus kiena ne Epraam la ve moki, vena akus lelemiu.

¹⁰ Nevisa van amiu, nesape mēkiavi mon ruru rui pisape teroro purlaki la naþa pe þar re mras wo poli, ana yokorena ateroro la ana akoven la ava e kapi.

¹¹ In na nepimi sumo, ana nekee amiu ke ga e wii, vena kila merarava sa naþa amiu apilopu amiu rui, ana yaru taþena tai naga pimi ke siraun inu wa. Yaru nene, naga to laa metavan inu, a in na nepiowa ga, netorokin re nowar plan kiena kulus nen lana poli, pona nekilia nekila kiena yuþaena taþena lala. Ana naga ke narui, naga kilia kee amiu e Ninuna Wa, amio kana kapi nena, vena kekan plan kororaki lala e kiamiu malena lala.

¹² Naga na sane mlarar ke koruak nayuraren wit e limana, ana sisilin plan mrasa la akekapil vito lele taþena, a vinus vito lele taþena, ana war plan mrasa va uþa mþana, a yokorena naga kilia kuan vinusa va e kapi naþa taþatete mare pogos tai."

Yoane ke Yesu

Mak 1:9-11; Luk 3:21-22

¹³ Ana Yesu mligan lepas naþa garo Kalele, pam e wii nae Yortan vena Yoane ke naga.

¹⁴ Ana Yoane pisape visaluþaria, pisapenua "Sanape na ko opamin osape nekee ko? Suri nene na pe mesmesu re poli. Popon ga ko na okee inu."

¹⁵ Ana Yesu pisataþnea, pisape "Peraga, þisi na ve ve sa re nene, popon ita na tetamþan ga tetaveve suri wo la naþa Ntewa naga sinenania sape tekila."

Ana Yoane tamþan Yesu pimi puna, ana kea.

¹⁶ Ana pogos naþa naga ke þisi, Yesu naga molue e wii pa metava, ana veraga ma e peni pietava pania, ana naga mþal Ninuna ne Ntewa pitomi ke tano sa naþa lomē, pitomi tol Yesu.

¹⁷ Ana la amloge Ntewa nae ma e peni pisi pitomi tano, pisape "Nene na naruu ne, naþa nesitom naga paþisi. Kiau sitomena teke ga e naga, a nekekaran naga paþisi."

4

Parin suþe kiena ne yermare lala taþali Yesu

Mak 1:12-13; Luk 4:1-13

¹ Suraun naþa Yoane Nakeena kee Yesu þisi, ana Ninuna Wa naga sumon Yesu pa e yokorena tai, vena Yermare taþali naga.

² Ana e pogos nene, Yesu monsilun leniena tol legiena lualima vari a lemalo mþena ga lualima vari, a sir-aunia naga viso kari paþisi.

³ Ana Yermare, yaru na taþalien yeririna lala, pimi pisa pania, pisape "Visae ko na ope narina ne Ntewa kemua lelaga, ko ovisali van kilavaru la nene aimi ave kilaparavi, vena okan tai."

⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape "Peraga, vanon Visena Wa pisa sanini pisape

'Kinanena ga taþatete kila yaru mali, ana visena punu ga naþa Ntewa pisa, naga ga nene kilia kila yaru mali.' " *Naw 8:3*

⁵ Ana Yermare pisape wereli sina ga sitomena kiena Yesu va garu e Yuþa Wa naþa garu Yerusalem, ana mligan naga sike e yo tai naþa pa manene metava paþisi e wosoyuþa Mana Ntewa.

6 Ana naga pisa pania, pisape “Visae ko ope narina ne Ntewa kemua lelaga, ko oula, oto tano e nene. Ana yoko ko okila woga ga ne, vanon Visena Wa pisayu Ntewa, pisape ‘Naga yokō ligan kiena navisi lala aimi avisuar ko m̄aga, ana la ayukop yaun ko ga om̄eke metava e limala, vena ve owan re lam̄a e kilavaru tai.’ ” *Yauena 91:11,12*

7 Ana Yesu pisatam̄e ke sina ga Yermare, pisa pisape “Peraga, vanon Visena Wa pisa m̄ena ga sanini, pisape ‘Ko na taṭatete otaṭali kiom̄a Suṭe Ntewa, naṭa otaṭali om̄araran osape naga kila kiom̄a suri tai.’ ” *Naw 6:16*

8 Naga na, Yermare ṭere ke sina ga sitomena kiena Yesu pa metava e pupia kunus tai, pisape “Visae ova ose kunus nene, okira vito tano ovisu purvanua kerkeviu la ne sike e yomarava nini, amio kala suri wo la naṭa asike ea.”

9 Ana taṭali ke sina ga Yesu yam telu narui, pisa pania, pisape “Suri punu la nene na yokorena netam̄an van ko, visae okinai olotun inu.”

10 Ana Yesu pisatam̄ea, pisa pisape “Ko oure, Yermare. Visena Wa pisa sanini, pisape ‘Pisi na monar olotun ga Ntewa naga taaga, naṭa pe kiom̄a Suṭe, a okila ga kiena yum̄aena naga taaga.’ ”

11 Ana Yermare purmatan Yesu, ana navisi la apitomi, apisuar ke naga.

Yesu siar kiena yum̄aena garu lepas nae Kalele

Mak 1:14-15; Luk 4:14-15

12 Ana e pogos nene, li na mara lala kiena Parin Suṭe Erot la atarar Yoane Nakeena, amligan naga pa e yum̄a nakoena. Ana pogos naṭa Yesu mloge nalogeena nene, naga sitom sape wasuṭe si vito garo Kalele.

13 A pogos naṭa naga ṭasuṭe si pito garo Kalele, ana naga pe pa re si garo Nasaret poli, naga pito la garo Kapeneam rui, pulkumali naṭa m̄eke lavisin lapa nae Kalele. Yo la naṭa siar Kalele pito tol yo losi, yo la nene porotano kiena ne lus lalua kiena yermarua lalua na nanua sumo, Sepulan amio Naptali.

14 Suri nene pimi m̄alivi vena kila visena kiena ne Ntewa nene vim ve lelaga, sa naṭa Navisawalena Aisea naga pisawal sumo rui, naṭa pisape

15 “Amiu yaru lala nae yo kiena ne Sepulan amio yaru lala nae yo kiena ne Naptali,

naṭa asike likan wii nae Yortan amio pupia sive, amiu yaru la nae garo Kalele, e lelen yaru la moki naṭa pe ape le Yu re poli asike ea, amiu aloge visena nini:

16 Yeririna la naṭa asike e yemalolo, ṭisi na alual pupia yomerarava tai.

La nene asuke ga e yemalolo silaga, naṭa la na ape namarena ga, ana pupia yomerarava tai tego paṭisi pimi tegoli la.” *Ais 9:1,2*

17 Ana siar e pogos nene, Yesu sum̄a ga mlologon ke, pisapenua “Amiu na monar avilopu kiamiu sitomena vetan kiamiu mlamulena viowa lala, vanon naṭa nasuṭenena nae ma e peni pimi ke lavisin narui.”

Yesu pio yaru na wereen ika la vari

Mak 1:16-24; Luk 5:1-11

18 Ana Yesu sum̄a ga miyaloro ke e isinen pupia lapa nae Kalele, ana m̄al yaru la lua, Saemon Pita amio wenla naṭa Antru. Lalua asum̄a ga akuan ke lilivi, vanon lalua na ape yaru na wereen ika.

19 Ana naga pisa pan lalua, pisape “Amiu lua ataveve inu, ave kiau yaru lala, vena nevian amiu ana ave yaru na wereen yaru lala.”

20 Ana lalua nene amligan kiela lilivi nařani veraga ga, lalua ataveve Yesu.

21 Ana Yesu mial li ga pa laa sane, māl si yaru la lua Semes amio wenla nařa Yoane, la lua na la narina ne Sepeti. Lalua asike e kiela los nen wa tai amio arimala, lala asuņa ga akila ruru ke kiela lilivi. Ana Yesu pio lalua pisape lalua atavevea,

22 ana la lua asuņalu veraga, amligan arimala mēke e wa, ana ataveve Yesu apano.

Yesu mlologo, pian ke yaru lala, a kila ruru ke namaiena lala
Luk 6:17-19

23 Ana Yesu miyaloro ke pa e yo punu ga garu Kalele, pian ke le Yu lala e loyuma e kiela yuma na lotuena lala. Ana naga pisawal ke nalologena wo nene nasuņenena kiena ne Ntewa, a kila ruru ke yaru la nařa maiena sike e yepela, a kila yaru la nařa yepela lařas malmalumu, apimi amloge po sina.

24 Ana la asunyu kia kiena Yesu pa kalo mēna yo punu ga e lepas nařa Kalele na vito tano, nařa apio asape Seria. Ana la ařure yaru la nařa amai e yo punu ga nene apimi puna Yesu. La nene, lařasia nařa amai, lařasia nařa magka kar kare la amloge piowa pařisi, lařas nařa yermare la asike e la, lařas nařa amarmarelu ke lala, a lařasia nařa yepela lařasia marmare, ana Yesu kila ruru punu ga namaiena la nene amloge po sina.

25 A yaru la moki pařisi nařa ataveve Yesu e pogos nene. La nene apimi garu Kalele, a e mēna e lepas nařa pulkumali lualima sike ea, a garu Yerusalem, a garu lepas tařena lala nae Yutea, a ma mēna e lepas nen řalu nae Yortan lepas řasia na vano. Ana la nae yo la nene apimi ataveve Yesu e pogos nene.

5

Yesu pian yeririna lala

Luk 6:20-23

1 Ana e pogos tai, Yesu pisu yeririna la moki, ana naga pa metava e kunus tai. Sane kiela navianena tai, naga totano ana kiena yeririna lala apimi atovivia,

2 ana naga pian la.

3 Navianena kerkeviu lařasia kiena ne Yesu sanini: naga pisape "La nařa apisu kilale nařa pe aņal re Ntewa e kiela malena poli wa, ana řisi na navisa ruruena vim van la, vanon Ntewa naga pe řarin Suře kiena ne yeririna la ne sanene.

4 La nařa suri viowa lala akila kare la ke pařisi, a amloge piowa, atagi ke na, ana navisa ruruena vim van la, e nakila luřeluřeena lala.

5 La nařa ape yaru malumu ga, navisa ruruena vim van la, vanon nařa Ntewa pisaar pan la rui pisape la suri wo la nařa sike e yomarava nini van la.

6 La nařa sinelan manene řelaga mesmesu lala sa nařa Ntewa naga sinenania, ana navisa ruruena vim van la, nařa řisi na avisu kiela malena ulen namesmesuena la nene.

7 La nařa asuņa sinela miye ke yaru tařena lala, navisa ruruena vim van la, nařa yokorena Ntewa naga sinena ye manene la vařisi.

8 La nařa sinela mekiki po, navisa ruruena vim van la, nařa yokorena la avisu Ntewa.

9 La nařa ape yaru na kilaen suņare, ana navisa ruruena vim van la, nařa Ntewa naga vio yaru la nene ave narina lala.

10 La nařa amlelaga e Ntewa, ana yaru tařena lala akila kare la vanon kiela nalelagaena nene, navisa ruruena vim van la, nařa yokorena Ntewa ure

la ava loyuma e kiena nasupenena.

¹¹ “Amiu la naŋa yaru la akila kare ke kiamiu kia, a la aŋene amiu ke na, a la apisa kare amiu, a apisa kotalia amiu, vanon naŋa amiu na ape kiau yeririna lala, ana ŋisi na navisa ruruena vim mēna ga van amiu.

¹² Ana ve sinemiu viowa re, akilia akekara ga, vanon kiamiu pupia suri wo tanea lala sike ma e peni. ŋisi na yaru la akila kare amiu vaŋisi, ana visae ve sanene, la akila ve sa ke naŋa yaru na sumo lala akila kare navisawalena lala.”

Kururu sive amio kapi viaga

Mak 9:50; Luk 14:34-35

¹³ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiu na sane sive na e yaru na yomarava lala. Ana visae sive ve melkalka re sina, ana pe suri re si tai naŋa kilia kila melkalka si poli. Ana sive nene na pe popon re si suri tai poli, popon ga akuan va narui.

¹⁴ “Amiu na sane kapi viaga na yomarava. Pogos naŋa yaru la akila kiela pulkumali metava e kunus tai, kolemalu yaru la naŋa asike perina akilia avisu kapi nena, ana taŋatete akilawan kiela pulkumali nene.

¹⁵ Ana pe yaru re tai poli naŋa silan kiena kapi, ana kalo si kapi nene e piaki tai. Pogos na yaru silan kapi, ana monar ligan to metava e lelana, ana yaru punu ga naŋa asike loyuma ana kapi vivaga nene tegoli la.

¹⁶ Ana e ŋelaga ne na nene, amiu na monar ataman kapi na kiamiu malena tegoli yaru la punu ga vena akilia avisu kiamiu yumaena wo la naŋa amiu akila ke na. Ana pogos naŋa la avisu kiamiu yumaena wo la nene, ana la akilia ayeluar kia kiena Arimamiu naŋa sike ma e peni.”

Yesu pisayu navisaluaena kiena Mosis

¹⁷ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pe sineun re nenaga, naŋa amiu asitom ke asape inu nepimin nesape nekuan plan navisaluaena kiena Mosis, amio visena kiena ne yaru navisawalena la poli. Peraga, pe sa re nene poli. In na nepimin nesape nevian ruru amiu e kinas nen visena punu ga la nene van amiu.

¹⁸ Suri na ne nepisa ke pan amiu ne, ana lelaga paŋisi monar asitomalia, ŋisi na taŋatete navisaluaena nene kovio, vanon sinapane amio yomarava nini lalua akovio. Ana taŋatete narin mras nen visena tai, pona ya sina naŋa teke e navisaluaena nene, kilia kovio, taŋatete ga, vano-o tol pogos naŋa suri na navisaluaena la nene vim kakate make ga.

¹⁹ Vanon suri ne na nene, visae yaru tai kila pal narin suri tai e navisaluaena nene, pona vian yaru taŋena tai kila sanene, yaru nene na ve to re e yo wo tai e nasupenena kiena ne Ntewa. Ana yaru naŋa taveve ruru visena na navisaluaena la nene, a pian ke yaru taŋena lala akila sanene, ana naga yoko kiena kia wo e nasupenena kiena ne Ntewa.

²⁰ Inu nevisa van amiu, visae sinemiu asape ava e nasupenena kiena ne Ntewa, ana monar kiamiu ŋelaga la wo a mesmesu, taulu navianena navisaluaena lala, amio Varasi lala, visae peraga, taŋatete ava ea.”

Yesu pisayu nasinekarena

Luk 12:57-59

²¹ Ana Yesu pisa mēne ga, pisapenua “Amiu amloge ma naŋa navianena la apian ke kieta yermaru la nanua sumo rui, apisape ‘Ve awemār re yaru, a visae yaru na wemār yaru mare, mesmesun ga naŋa aure naga va kumali ana avis vania.’

²² Ana nevisa van amiu sanini: Yaru naŋa sinena kari wenla, yaru

nene mesmesun aure va kumali avis vania. A yaru naþa visi viowa van wenla, visavenua 'Ko na yaru viowa tai nene wa,' yaru nene mesmesun aure va e kieta viorena keyiu ana alipere naga. A yaru naþa þisi na la sinemimiena van wenla, pisape 'Ko na þarumã pe wowe,' naga mesmesun va e kapi naþa e lele na loge viowaena.

²³ Vanon suri ne na nene, visae oimi e wonta kiena ne Ntewa vena ola nalaena vania, ana ositoñal si naþa okila suri tai pa womla piowa teke na,

²⁴ ana oligan nalaena nene toñã e lepas nen wonta nene sumo wa, ana monar omolue sina, ova okila ke ne marawo wa, ana siraunia okilia oimi ola si kioñã nalaena naþani va Ntewa.

²⁵ "Visae okila suri piowa pa yaru tai, ana naga sinenan pisape were ko ova kumali avis van ko, ana popon okoskosin ovisi ruru omio yaru nene, e pogos naþa pe aþure ko re opa kumali poli wa. Visae peraga, pona ligan ko e limana yaru na lipereena la yo, ana la nene aligan ko e limana yaru na taren yaru lala, ana la akilia aligan ko e yuñã nakoena.

²⁶ Suri na nepisa ke pan ko ne naga lelaga, ana visae sanene, taþatete si omolue e yuñã na koena, vano-o tol pogos naþa oul make kioñã nakoena."

Yesu pisayu kolau

²⁷ Ana Yesu pisa mñena ga, pisapenua "Amiu amloge ñã naþa navianena lala apisalua sumo rui, asape 'Ve okila re kolau.'

²⁸ Ana inu, nevisa van amiu sanini: Yaru naþa yepen kawe ke sira taþena tai, naþa naga sinenania sape werea, ana naga sane kila kolau amio sira nene þisi rui e kiena sitomena.

²⁹⁻³⁰ "Visae kilamaramã na þamarua kila ko ke omloru e mlamulena viowa sanene, popon

osilua kilamaramã nene vano. A visae lumomã na þamarua kila ko ke oloru e mlamulena viowa, popon otelua, okuan vano. Ana popon narin lepasneñã ga tai kovio, a visae peraga, akoven punu ga tasneñã va e lele na loge viowaena."

Yesu pisayu nakuwanluaen sira

Matiu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18

³¹ Ana Yesu pisa mñena ga, pisapenua "Nanua sumo na apisa sanini, apisape 'Yaru naþa koanlua wona, ana naga monar kila mñaki tai vania, naþa pisa meraravan pania pisape koanlua rui, pe pe wona re si poli.'

³² A in ne nanini, nevisa van amiu, sanini: Pe mesmesun re nena ga naþa yaru tai mñenlua wona poli, visae naþa wona nene naga pe kila re kolau sumo poli. Visae yaru tai mñenlua wona, naga kila kare wona nowo nene sa ga naþa wona nene naga pe sira na taþaen ga kolau rui. A yaru taþena naþa naga were sira tai naþa wona nasumo naga mñenlua naga rui, yaru taþena nene, naga suñã kila ke kolau narui."

Yesu pisayu sanape naþa akila navisaarena

³³ Ana Yesu pisa mñena ga, pisapenua "Amiu na amloge ñã naþa navianena lala apisa pan kieta yermarua la sumo rui, apisape 'Visae ovisa kia kiena ne Ntewa vena kila kioñã visena mñarera, siraunia ko taþatete okilaro sina visena nene. Visae ovisa kia kiena ne Ntewa, monar okila mesmesu sa naþa ko opisa.'

³⁴ Ana nanagane, inu nevisa van amiu, sanini "Taþatete ovisa kia kiena ne suri taþena vena kila kioñã visena mñarera.' Taþatete ovisavenua 'Lelaga metava,' vanon naþa ma e peni na lelena ne Ntewa

naþa totano ke ea, na pe yo wa paþisi.

³⁵ A taþatete mēna ga ovisa kia kiena yomarava nini, vanon yomarava nini lelen lana ne Ntewa naþa naga piawa ke ea. Taþatete ovisa Yerusalem, vanon Yerusalem na lelena ne kieta Þarin Suþe Wa.

³⁶ A taþatete mēna ga ovisa þaruña, vanon taþatete ovilon vilumña tai imi yuwowo pona imi malolo.

³⁷ Visae avisa suri na lelaga, monar avisa ga 'Lelaga,' a visae avisa suri naþa peraga, monar avisa ga 'Peraga.' A visena taþena la naþa akilia avisa, naga molue ga kome Yermare."

Yesu pisayu yaru naþa kila maran si piowa pan yaru naþa kila piowa pania

Luk 6:29-30

³⁸ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua "Amiu amloge mña naþa navianena lala apisa nanua sumo, apisape 'Visae yaru tai kito kilamaraña tai, ana ko okilia okito mēna ga kilamarana. A visae yaru tai sulua maluemña tai, ko mēna ga okilia osulua maluena tai.'

³⁹ Ana nanagane, inu nevisa van amiu sanini: Amiu ve akilamaran re si suri van yaru naþa kila viowa van amiu. Visae yaru tai lipa pipimña e lepas na þamarua, ana monar otamñan mēna ga lipa pipimña lepas na þamñeli.

⁴⁰ Ana visae yaru tai visave were ko ova avis van ko kumali, ana naga mñareran visave owar momña kulsoþa vania, ana ko owar mēna ga momña kulsaket vania.

⁴¹ A visae yerkaþa tai mñareran visave owar kiena karo amio ayal va tol mrae ve taaga, ana monar okekaran owar va tol si maran mrae ve taaga.

⁴² Visae yaru tai viun suri tan ko, monar ola vania, a visae yaru sinenan visave la kiomña suri tai

yumñaenia, monar otamñan vania vena lavia, ve ovisaluþar re vania."

Yesu pisayu nisape monar akekaran nasinekar lala

Luk 6:27-28,32-36

⁴³ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua "Amiu amloge mña naþa navianena pisa sumo rui pisape 'Monar ositom nalavis puña, a monar okila viowa va kiomña nasinekar lala.'

⁴⁴ A nanagane, inu nevisa van amiu sanini: Monar asitom kiamiu nasinekar lala, a monar alen wo mēna yaru la naþa akila ke piowa pan amiu,

⁴⁵ vena amiu ataveve ruru þelaga kiena ne Arimamiu naþa sike ma e peni, vanon naþa naga kekaran yaru punu ga maran taaga. Vanon suri ne nanene, naga kila kiena mrae tego, a kila kiena yua powo pitomi pun yaru punu ga, la naþa apo a la naþa apiowa.

⁴⁶ ?Visae akekaran ke ga yaru la naþa asitom amiu ke na, amiu na asitom ke asape yokorena atol kiamiu nalaena tai? A yaru na takis lala, naþa yaru taþena la asape la ape yaru viowa ga, la akilia akila sanene.

⁴⁷ Visae otalopan ga kiomña yeririna lala, nanene na pe otaulu re þelaga kiena ne yaru viowa la poli. A yaru la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli, la mēna ga akekaran kiela namratava lala.

⁴⁸ A kiamiu malena monar mesmesu ruru wo, sa naþa þelaga kiena ne Arimamiu naþa sike ma e peni naga mesmesu ruru paþisi, a naga po pan yaru la punu ga."

6

Yesu pisayu nalaena lala

¹ Ana Yesu sumña pisi pan la, pisa pisape "Suri la naþa kieta nalotena pisa pisape popon teyumñaenia, amiu na ve akila re sa naþa amiu akila na vena yaru ve moki akilia avisu kilale naþa amiu akila ke suri wo. Visae

amiu asumã akila m̃a sanene, p̃isi na Arimamiu naþa sike ma e peni, naga taþatete la nalaena van amiu vanon kiamiu yuãaena la nene.

² “Visae ve sanene, pogos naþa ko ola nalaena va yeririna la naþa pe kiela suri re poli, vena oiila la, ana pe pon re owarwar ko vanon poli, sane li navilavenen viskore-nena. Yaru la nene apisawal ke kiela yuãaena wo lala e loyũna na leniena, a e yepesinas la vanua, vena yaru la ayeluar la. Ana nevisa suri na lelaga van amiu, yaru la ne sanene amla kiela nalaena p̃isi rui e nayeluarena naþa yaru taþena la amla pan la, a taþatete si ala suri tai.

³ A pogos naþa ko ola nalaena va yaru la naþa pe kiela suri re poli, vena oiila la, monar okila ga e þelaga na tapolouena, yaru ve visu re, a ve kioãa sitomena yeluar ko re e nalaena nene.

⁴ A visae okila tapoloun ga kioãa yuãaena wo la ne sanene, ana Arimoãa naþa pisu ke suri la naþa yaru la pe apisu re poli, naga kilia la nalaena van ko vanon kioãa yuãaena wo la nene.”

Yesu pisayu leniena

Luk 11:2-4

⁵ A Yesu pisa m̃ena ga, pisapenua “Ana pogos naþa amiu alen, pe pon re ataveve þelaga kiena ne li navilavenen viskorenena la poli. La nene na sinelan manene asape asumãlu vena alen loyũna e yuãa na leniena, a vanua e yometava lala, ana yaru la akilia avisu la. Ana inu nevisa suri na lelaga van amiu, yaru la ne sanene amla kiela nalaena p̃isi rui e nayeluarena naþa yaru taþena la amla pan la, a taþatete si ala suri tai.

⁶ Ana pogos naþa visae okila leniena, ana ova loyũna e moãa yuãa ko ga taaga, okotava ana okila leniena va Arimoãa naþa sike na, ana pe yaru pisu re naga poli. Ana Arimoãa naþa kilia visu suri la

naþa pe yaru pisu re poli, naga kilia la kioãa nalaena van ko, vanon kioãa suri wo naþa okila.

⁷ “A pogos naþa alenia, ana pe pon re avisa visena ve moki poli, ve sa yaru la naþa pe amlelaga re e Arimata lelaga poli. Yaru la nene aãape yokorena na alual suri naþa la amlen ke vanonia, komin la apisa ke visena la moki manenea, ana peraga.

⁸ Ana amiu na ve ataveve re kiela þelaga lala, vanon Arimamiu, naga kilia ke suri la naþa limamiu plasan rui, pogos naþa amiu pe apiun re suri la nene tan naga poli wa.

⁹ “Vanon suri ne nanene, mesmesun naþa amiu alen sane leniena nini, naþa pisa pisape ‘Arimamimi naþa ko osike ma e peni,

mesmesun ga naþa yaru la asu vatanon kioãa kia wa.

¹⁰ Memlen mesape kioãa nasuþenena imi sumãlu m̃arera se yomarava nini, vena yeririna la akila sa naþa ko sinoãania, sa naþa la ne ma e peni akila m̃aga.

¹¹ Awis, ola kinanena van imimi þane, a e legiena punu ga.

¹² A oviewo imimi e kiamimi mlamulena viowa lala, sa naþa imimi m̃ena mepiewo ke yaru taþena la naþa akila ke piowa pan imimi.

¹³ Ko ve oligan manene re suri viowa lala aimi ataþali imimi, okila wo Yermare ve imi kila kare imimi re.’

¹⁴ “Vanon naþa visae amiu aviewo ke yaru la naþa akila ke piowa pan amiu, ana Arimamiu naþa sike ma e peni viewo amiu m̃ena ga.

¹⁵ A visae ve aviewo re yaru taþena la naþa akila ke suri piowa pan amiu, ana Arimamiu taþatete viewo kiamiu mlamulena viowa lala.”

Yesu pisayu monsilena

¹⁶ A Yesu pisa mēna ga, pisapenua “A visae pogos naḡa amiu amonsilu ke sina ga, ve akinan re vena amiu asitomāli Ntewa a alen vana, amiu ve akila re sa naḡa pe ake re maramiu poli, pona amiu akila maramiu la viowa, a kulgomiu la miyopiop sa naḡa viso kar amiu paḡisi, vena yaru lala avisu kilia ya naḡa akila ke na. Nanene na yuḡaena kiena ne li navilavenen viskorenenena. Ana visae akila sanene, ana yeririna laḡasia sinela ye la, naga ga nene kiela naulena naḡa la akilia alavia vanon kiela monsilena, ḡisi na taḡatete si Ntewa naga la sina ga suri tai van la.

¹⁷ Ana ko, pogos naḡa amonsilu ga sanene, popon okee maramā, okila ruru viluḡa, oyowau ruru wo sa naḡa ko okila ke silaga,

¹⁸ vena yaru la aninue ya naḡa ko okila ke ne. Arimomā ga naḡa naga sike na, pe yaru la aḡa re naga poli, ana naga ga ḡisi na kilia pisu ke suri la naḡa pe yaru la apisu re poli, ḡisi na naga la nalaena van ko vanonia.”

Yesu pisayu kilavaru
Luk 12:33-34

¹⁹ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pe pon re amiu akilapolo kiamiu suri wo na yomarava la nini poli, vena avim ave yaru keviu na suri moki manenea. E yomarava nini na kirara lala akilia akar suri la nene, a suri la nene akilia avililua a amenunu mēna ga, a amio mēna ga yaru na vinauena naḡa kilia kilapo yuḡa, vena vinaun suri la naḡa amiu aḡionia.

²⁰ Ana amiu na monar awarpolo kiamiu suri wo lala ma e peni, vanon naḡa e nene na yo tai naḡa pe kirara re e poli, a suri tai taḡatete vililua a menunū, a yaru na vinauena lala taḡatete akila kare kiamiu suri nowo la naḡa amiu amigan ruru sike ea.

²¹ Popon vena amiu na kiamiu suri wo la ve moki sike ma e peni, vanon e naḡa kioḡa suri wo la sike ea, ana

kioḡa sitomena mēna ga sike e nene silaga.”

Yesu suḡa pisayu naḡa yaru la ve ave puluvis re

Luk 11:34-36

²² A Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Kilamarana yaru naga pe yo taaga ga naḡa kapi vivaga pimi loyuḡa e tasnena. Visae kilamaramā merarava ruruia, okilia ovisu kilale yaru taḡena, vena oiila naga. Visae okila sanene, losineḡa pulen ruru kapi pivaga paḡisi.

²³ A visae kilamaramā ve merarava ruru re, yoko taḡatete ovisu kilale ruru yaru taḡena, yoko osuḡa ovisu ga kioḡa suri lala ove puluvisin ga. Visae okila sanene, losineḡa pulen manene la yemalolo, a visae yemalolo naga sike e naḡa mesmesun kapi vivaga naga se ea, nanene sane ko na osike e yemalolo naḡa pe pupumalo paḡisi.”

Yaru taḡatete yuḡae kiena suḡe ve lua veraga

Luk 16:13

²⁴ A Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Yaru tai taḡatete kilia yuḡae kiena suḡe ve lua veraga. Visae sanene ana naga kekaran tai, a yepena mavin tai, pona naga logear tai, aligan tai. Amiu na taḡatete akila sane ave yaru kiena ne Ntewa, ana ave yaru kiena kilavaru mēna ga.”

Sanapen yaru naḡa sitom manene kiena malena

Luk 12:22-31

²⁵ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Vanon suri ne na nene, inu nevisa van amiu sanini: Pe pon re kiamiu sitomena ulen manene ga kiamiu yuḡaena na visuar amiuen la poli, naḡa amiu asuḡa apiuviun ke, asapenua ‘?Aḡa e nape naḡa yoko ita telual kata kinanena a mḡata namunena?’ pona ‘?ḡisi na ita tetol mḡata kulsota na yenwo e sanape ne?’ Sitomena la ne sanene na pe po re nenaga, komin kiamiu malena

naga po taulu kinanena, a tasnemi u naga po taulu kulsota.

²⁶ Asitomli manu la ne akaka ke ne. Manu la nene pe amapla re kala lokove poli, a pe apa aþar re kinanena pitomin naþa aligan ruru sike loyuma poli. Ana Arimamiu ga naþa sike ma e peni, naga ga mla ke kinanena pan la, ana e kiena navisuena, naga pisu amiu na sane ato metavan manu lala, þisi na naga kilia visuar amiu taulu la.

²⁷ ?Amiu na asitom asape yaru kilia kila kiena malena naþa plas ga ne vim ve piavi li laa sane wo ga, vanon sitom manene la kiena malena? Peraga, pe sa re nene poli, ana amiu na popon ve asitom manene re kiamiu malena.

²⁸ “?A komin ya ne asitom manene ke ma miu kulsota la vanonia? Amiu asitomli vinas nen purmeme la ne pitotovi ke e yo punu la ne. Vinas la nene na pe amiyuma re poli, a pe asulu re ma la kulsota la poli.

²⁹ Ana inu nevisa van amiu, Parin Suþe Solomon nene nanua sumo, naga pe yaru na suri moki, ana naga ma kulsota la naþa naga miyenia na pe miyowau ruru re sane meme la nene poli.

³⁰ A meme la nene na la ape na legiena taaga ga, peni narui asikapi la e kapi, ana Ntewa ga naga paia ruru la ke apo sanene. ?Ana amiu na asitom asape þisi na Ntewa naga taþatete la kulsota van amiu? !Aulai, amiu na pe apiawa re nena marera e Ntewa poli!

³¹ “Komin suri ne la nene, pe pon re sinemi la ulen sitomena la nene poli naþa sape ‘?Yoko takan ya ne, a tomun ya ne, a telual ma kulsota sanape ne?’

³² Lelaga, yaru la naþa pe amelaga re e Ntewa poli la asitom manene suri la ne sanene silaga, ana amiu, Arimamiu naþa sike ma e peni, naga kilia ma ga naþa pisape yokorena monar kiamiu suri la nene na wa.

³³ Suri naþa amiu monar asitom þesan ve keviu e kiamiu malena, nane nasuþenena kiena ne Ntewa, amio kana namesmesuena nena lala. Visae ve sanene, þisi na naga la ma ga suri taþena la nene van amiu.”

³⁴ “Ve sanene, pe pon re sane pane na, asitom manene suri la na legiena na peni poli. Peni ga, akilia asitom suri la na peni, komin legiena na pane, ana suri viowa la moki pimi e rui.”

7

Yesu pisayu naliþere kareen yaru taþena

Luk 6:37-38,41-42

¹ Ana Yesu pisi ke pan la na wa, pisape “Amiu na monar ve aliþere kare re yaru taþena lala. Ve sanene, Ntewa ma ga ve liþere amiu manene re,

² komin sitomena naþa teke e amiu pogos naþa amiu aliþere yaru taþena, þisi na sitomena na sanene teke ma ga e Ntewa e pogos naþa naga liþere amiu. Pisi na Ntewa naga liþere amiu, ve sa ke naþa amiu amliþere yaru taþena lala.

³ Pe pon re naþa ko osuma ovisa-sawal ke narin kororaki naþa teke e kilamarana ne womla poli, ana ko pe opisu kilale re pupia mora laki na meke e kilamama poli.

⁴ ?Sanape narui ko ositom ke osape okilia ovisi va womla nene, ovisave ‘Pisi na nelalua ke ne kororaki na teke e kilamama ne sumo wa?’

⁵ !Visae sanene, na ko na pe opisu kilale re kio ma mlamulena viowa poli, ana ko osuma omliþere ke ga mlamulena kiena ne yaru taþena lala! !Ko na ope yaru navilavenen viskorenena paþisi wa! Okilalua ke ne pupia miasin laki naþa meke kilamama sumo wa, siraunia ana okilia ovisuveve narin kororaki naþa teke e kilamaran yaru taþena.

⁶ “Pe pon re amiu akilali naña avisawal Visena Wa kiena ne Ntewa va yeririna la naña la pe akekaran re ala poli. Nanene sa naña amiu asuñña apagan ruru ke lokul tetan lala e kinanena naña po, ana pogos naña akinana ñisi, ñisi na avilon ñarila ana akar amiu ke sina ga. Sa ke mñena ga naña visae awar nalaena wo lala va nompui lala, ñisi na la avie neno ga vitove sike e pulkene.”

Yesu pisayu naviunena suri tan Ntewa

Luk 11:9-13

⁷⁻⁸ A Yesu pisape “Yaru naña suñña piun ke suria, silaga naga mlavia, a yaru naña suñña kale suria, silaga naga mñalia, a yaru naña suñña sigariga ke mratava, silaga pulutava pietava pania. Visae sanene, ñisi na amiu awar ya naña amiu asuñña apiun ke tan Ntewa, a ñisi na amiu alual ya naña amiu asuñña akale ke tania, a mratava naña amiu asuñña asigariga ke ne, ñisi na Ntewa naga vietava van amiu.

⁹ Visae naruñña tai viso karia, viun narin kilaparavi naña teke ne, ñisi na tañatete ola kilavaru tai vania,

¹⁰ pona visae naga viun ruru ika naña teke rui, ana tañatete ola lomñara van kania.

¹¹ A lelaga naña amiu na ape yaru viowa ga lala, ana tañatete amiu yaru tai kilia kila sanene, amiu na akekaran ga silaga naña amla suri wo lala pan narimiu lala. Sanene, pogos naña amiu aviun suri tai va Arimamiu nae ma e peni, naga kekaran ga naña la suri wo la van amiu narina lala, va ve keviu la sane wa.

¹² “Amiu na monar akila wo va yaru tañena la silaga e suri wo ga lala, sa naña amiu sinemiun asape yaru tañena lala, la monar akila wo van amiu. Visena ke nene narui naga purñes nen visena kiena ne navisaluaena la nene naña Mosis naga siriyuia, amio mñena ga ya

naña navisawalena na sumo lala la apisa.”

Mrapa lua la

Luk 13:24

¹³⁻¹⁴ Ana Yesu pisa mñena ga, pisapenua “Pupia pulutava tai naña keviu mon mñaga, ana mrapa naña pa ñarpoyo komea ana lepalepasa a pe yotop ruru po pañisi. Yeririna la mokliu naña ataveve ke mrapa nene, ana mrapa nene naga va e yo natolen koaena. A amiu na monar ava loyuma e pulutava tañena tai, naña naga ve tokak la ga. Naga kana mrapa nena mñarera pañisi, a pe yeririna moki re naña akom ke e poli, ana mrapa nene naga mrapa na malena.”

Purlaki amio kana mrasa

Luk 6:43-44

¹⁵ Ana Yesu pisa mñena ga, pisapenua “Amiu na monar avisuar ruru yaru la naña la apisape la ape yaru navisawalena lala, ana apian ke suri navisokanena lala. Pogos naña la sinelan asape avian amiu, la apimi sa naña ape erau wo amio amiu, naña la yepela momñau ruru nenaga, sa naña sipsip lala, ana e losinela lala la sa ga lokul tetan lala, naña la visokarlan suri punu ga.

¹⁶ Ana ñisi na amiu avisu kilale la e mras nen kiela malena lala. Vilumñini la naña pe nenosa, amio kilika la naña pe nenosa, la pe añar re kinanena wo poli pona mras naña kiki ruru poli.

¹⁷ Purlaki naña kapuru ruru po, naga monar war mras naña po, a purlaki naña kapuru piowa ga, naga monar war mras naña piowa ga.

¹⁸ Ana purlaki naña kapuru po, ana tañatete war mras naña viowa, a purlaki naña kapuru piowa ga, ana tañatete war mras naña po.

¹⁹ Naga sa ga nene narui, visae purlaki viowa la nene naña la tañatete awar mras napo, ñisi na monar ate plan la ga vena akuan la ava e kapi.

20 Visae ve sanene narui, mras naþa naga molue e malena kiena ne yaru kila meraravan pisape yaru nene naga pe yaru na sanape, ana þisi na amiu akilia avisu kilale navisawalena viowa la nene e mras viowa la naþa molue e kiela malena lala.”

“Pe nekilia amiu re nenaga”

Luk 13:25-27

21 Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Yaru la mokliu asumā apio inu ke asape ‘!Kiau Suþe, kiau Suþe o!’ ana taþatete la punu ga nene naþa þisi na akilia ava loyuma e nasuþenena kiena ne Ntewa ma e peni. Yeririna naþa kilia va loyuma, naga yeririna ga naþa naga sumā kila ke suri la naþa Ata naga sinenania.

22 E pogos naþa þisi na Ntewa naga liþere yeririna lala, yeririna la ve moki naþa þisi na avio inu ve sanene, avisave in na nepe kiela Suþe. Þisi na la avisa avisave ‘? Suþe, sanapen imimi? Imimi na memiyumaen suri wo la mokliu e kionā kia, a imimi mepisawal mēna ga kionā visena, a imimi memēne plan mēna ga yermare lala, a mekila ke mēna ga kile la mokliu. ?Pona ko pe ositoñal re kiamimi yumaena wo la nene poli, yo?’

23 “Ana yokorena inu nevisawal mesmesun van la, nevisave: Inu na pe nekilia amiu re nenaga pogos tai, naþa amiu na ape kiau. Amiu na ape yaru na mlamulena viowa ga la ne. !Amiu aurmatan inu nagane!”

Yuma lua

Luk 6:47-49

24 A Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Visae ve sanene, la naþa ataveve ruru sa naþa nepian amiu rui, la sane yaru tai naþa pe manmaruan naþa kila mēna yuma, naþa naga mapila kana kemraþe pito tano tol yo mārera tano.

25 Ana siraunia, yua pimi, a womie la mlau keviu, a lagi miyui, mē yuma nene, ana yuma nene pe mloru re

poli, komin naþa yaru nene pisirlua ruru mēna yuma nene e yo mārera naþa.

26 “Ana la naþa pe ataveve ruru re sa naþa nepian amiun rui, la sane yaru tai naþa kiena sitomena piowa ga, ana pogos naþa kila mēna yuma, kililinarina kana kemraþe lala su ga metava e none.

27 A siraunia, pupia yua kove, a womie la mlau keviu, a lagi miyui, mē yuma nene, ana yuma nene mloru. A pogos naþa mloru, yumaena kiena ne yar nene pimi piowa make nenaga.”

Amilan manene Yesu kiena visena nene þan wa

28 Siraun naþa Yesu þisin kiena visena la nene, yeririna la amilan paþisi,

29 komin naþa la apisuvevea sane kiena visena na pe sa re visena kiena ne kiela navianena navisaluaen la poli, ana kiena visena la urmi paþisi, a naga sumā miur ke kiela sitomena lala, a naga pisawal visena sane yaru tai naþa namāreraena teke e naga.

8

Yesu kila ruru yaru tai naþa leprosi se yepena, miania

Mak 1:40-45; Luk 15:12-16

1 Yesu mligan kunus keviu naþa naga pian ke yaru la ea, naga pitomi tano, ana yaru la mokliu naþa atavevea.

2 Ana yaru tai naþa leprosi sike e yepena pimi puna, ana kinai tano pania piunia, pisape “!Suþe! In na nemlelaga e ko nesape ko na okilia okila ruru inu wo ga, ana visae ko okekara, sineun nesape neviun tan ko vena okila van inu ve sanene.”

3 Ana Yesu pe maraun re yaru naþa poli vanon kiena maiena nene, ana þuarar naga e limana, pisape “Ee, inu sineunia. Poga ga, nesape yepemā ikiki.” Ana veraga ga yepena miania, leprosi nene þisi ea.

⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Omloge ke ne, ovano ve ovisawal re suri nene va yaru lala wa, ana nanagane ga ne ova okom puna yaru wa vena naga kilia visuveveli yepema. Pisi na, monar ova okila lotuena va Ntewa, a okila mēna kuḗaḗaena nene naḗa Mosis pisa sape yaru monar kila vanon suri na sanene, ana siraun naga nene, yaru wa nene naga kilia visawal visave leperosi nene ḗisi rui.”

Yesu kila yaru naḗa yepena komḗasia mare pimi po

Luk 7:1-10

⁵ Ana pogos naḗa Yesu pa loyuma garu pulkumali naḗa Kapeneam, yaru keviu tai kiena ne li na mara lala nae Rom pimi puna, tagi pania,

⁶ pisape “Suḗe, yaru na kilaen kiau yumaena tai mloru meke e mana tog nanagane garu mau. Tasnena lepas komḗas mare, ana naga mloge ke piowa paḗisi.”

⁷ Ana Yesu pisa pania, pisape “Ita, tevano. Pisi na inu nekila ruru si naga loge wo.”

⁸ Ana yerkawa na kilaen mara naḗa pisatamea, pisape “Suḗe, in na pe nepe yaru wo re tai naḗa netorokin naḗa ko oimi mau loyuma poli, sane in na pe nepe yere Yu re poli, ana visae okilia ovisa ga visena tai, nekilia nesape ḗisi na kiau yaru nene kilia loge wo narui.

⁹ In na nekilia naḗa nesape ḗisi na monar ve sanene, vanon nekilia nesape kioma visena namareraena keviu sike ea. Naga sane yaru na mara la naḗa asike vatanon inu, naḗa monar alogear kiau visena. Visae nevisavenua ‘Ovano,’ monar tai vano, pona nevisave ‘Oimi,’ monar naga imi, pona nevisave ‘Okila ve sa nene,’ ana naga monar kila. A inu mēna ga monar nekila ya naḗa kiau yaru keviu pisa pan inu. Ana nemlelaga naḗa visae ko ovisa ga suri tai, ana monar ve sa nene.”

¹⁰ Ana pogos naḗa Yesu mloge kiena visena nene, kila naga milan paḗisi a kekara mēna ga paḗisi. Ana pisa pan ḗina la naḗa ataveve ke ne, pisape “Nevisa suri na lelaga van amiu, in na pe nomal re nena ga yaru nae Israel tai naḗa naga piawa marera e inu sane yaru nene poli.

¹¹ Inu nevisawal van amiu sanini, ve le Yu re ga la naḗa akilia aimi loyuma e ḗaḗagena keviu na legiena maro nene. Peraga, ana yokorena yaru la ve moki ve sa yaru nene e yo taḗena lala na yomarava nini, naḗa aimi atotano lele taaga vena akiana amio Epraam, Aisak, a Sekop. Pisi na la nene na asu ruru silaga ve sanene e nasuḗenena kiena ne Ntewa ma e peni.

¹² Ana le Yu la nene naḗa Ntewa pio la sumo vena ava loyuma, nanagane la pe amlelaga re e inu poli, ana ḗisi na Ntewa koven plan la ava e yemalolo vanua, e yo naḗa yaru la asuma atagi ke ea, akar ke maluela ea.”

¹³ Ana Yesu pisa pa yerkawa na kilaen mara naḗani, pisape “Ko, okilia ova uma. Pisi na vim van ko ve sa naḗa kioma nalelagaena piawa ke marera ea.” A e ke e pog nene narui, ana yepen yaru na yumaena nene pimi po sina.

Yesu kila riru anenane wona Pita Mak 1:29-34; Luk 4:38-41

¹⁴ Ana pogos naḗa Yesu sike garu Kapeneam wa, ana naga pa loyuma mana Pita, naga pisa anenane wona Pita naga miava karia, meke e mana tog.

¹⁵ Ana Yesu mligan limana te limana ne sira nene, ana miava naḗa ḗisi, ana naga sumalu, mla kinanena pa Yesu.

¹⁶ A yepekilavi e legiena nene, yaru la aḗure yaru la moki naḗa apimi puna Yesu, yaru la naḗa yermare lala asike e la. Ana naga mēne plan yermare la nene e ga e kiena

visena, a naga kila ruru mēna ga namaiena lala apimi apo sina.

¹⁷ Suri la nene pimi kakate vena kila visena kiena ne Navisawalena Aisea imi ve lelaga, naña naga pisape

“Naga lalua kieta maiena lala, a naga kuslua kieta yepe lalaea lala.” Ais 53:4

Yaru la lua sinelan asape ataveve Yesu

Luk 9:57-62

¹⁸ E legiena taņena sina ga tai, Yesu sumā amio yaru la mokliu naña la amiervivi naga telivi piora, ana naga sinenan pisape yali vetan la, ana naga pisa pan kiena nalogena lala, pisape “!Aulai! Ita, teva e lepas nen lapa nene lepas p̄asa.”

¹⁹ Ana asun ke asape avano, ana navianena navisaluaena tai naga pimi, pisaar pa Yesu, pisape “Navianena, p̄isi na netaveve ko, e nape naña ko okom ea ana inu netaveve ko teva ea.”

²⁰ Ana Yesu pisatamēa, pisape “Lokul tetan lala, la m̄ala pulus na monena la asumā ga, a manu mēna ga lala m̄ala ponovi la asumā ga. Ana inu, Narina ne Yeririna na, pe m̄au yo re tai naña neva nomomalia e poli. Visae ko okekarān mēna ga malena na sanene, ko okilia oimi.”

²¹ E ke e pogos nene, ana nalogena taņena kiena ne Yesu tai pisa pania, pisape “Awis M̄ara, otañan inu neva nevisuar ke ne ata sumo wa, a visae pogos naña mare pae, p̄isi na neimi netaveve ko ga na wa.”

²² Ana Yesu pisa pania, pisape “Ko oimi otaveve inu ga. Ko oligan yeririna la naña ninula mare rui, vena la asin kiela yaru la naña la amare.”

Yesu pisi pa lagi amio sive

Mak 5:1-20; Luk 8:26-39

²³ Ana Yesu amio kiena nalogena lala apitomi atol lapa nene narui, ana aņiyu apa e waa tai e yo nene.

²⁴ Ana apa li ga metava pe piavi re poli, pupia lagi tai molue, miyui kila pupia lapa naņani kululu keviu

paņisi, ana kila waa naņani siar sape talilu. Ana Yesu mēke e waa, naga momalio ruru ga mēke na,

²⁵ ana la apito akilaņegea, apisape “!Suņe, opisu ke ne! Lavisi tetalilu narui, monar otamalia ita.”

²⁶ Ana Yesu pisa pan la, pisape “!Ei! ?Amarau ke ya ne sanene? Aa, amiu na pe apiawa re nena m̄arera e kiau nam̄areraena poli.” Ana naga sumālu, pialuņar lagi, pisape ve yui re sina, a pialuņar sive, pisape malumu. Ana pog pimi po, amalumu.

²⁷ Ana pogos naña nalogena la apisu yo pimi pa ruru make nenaga po sanene, ana amilan paņisi, apisape “!Suwala! Yaru nene na pisa ga sanene, ana lagi amio sive lalua amlogear naga. !Yaru nene na pe yaru re nene poli yo!”

Yesu pile plan yermare lala petan yaru lua

Mak 5:1-20; Luk 8:26-39

²⁸ Ana pogos naña Yesu pimi tol lapa nene lepas p̄asa, naga pa gare yo kiena ne le Katara lala. E yo nene, yaru la lua amolue e puluve m̄ana ne yaru mare lala, ana la lua aņal Yesu. Ana la lua nene na yermare lala asike e la, ana la lua ape wowe asirag paņisi, ana kila yaru la amaraun vaen e mrapa nene paņisi.

²⁹ Ana pogos naña apisu Yesu, lalua apio manene paņisi, apisape “? Ko Narina ne Ntewa, kionā ya naña teke e imimi? ?Ko opimin osape ola nakoena van imimi naña pe kana pog re poli wa, ne?”

³⁰ Ana e yo nene, na p̄egas nen nompui tai asumā akolkol m̄a porotano lavis ga,

³¹ ana yermare la nene atagi, apisa pa Yesu, asape “Visae om̄ene plan imimi, awis oligan imimi mava e los nen nompui la ne asike ne.”

³² Ana naga pisa pan la, pisape “Avano.” Ana la amolue petan lalua nene, apa e los nen nompui la naņani. Ana pogos ke nene, nompui

la naḡani akiriri apano, apitove e yeparpasa tai, amloloru apito tano e pupia lapa nene, atalilu apito akokovio ea.

³³ Ana yaru na visuaren nompui lala apureure apa e kiela pulkumali, apisawal suri la naḡa kakate, a ya naḡa tol lalua naḡa yermare la ase lalua sumo.

³⁴ Ana pogos ke nene, yeririna la punu ga naḡa e kiela pulkumali nene apimi apisu Yesu. A pogos naḡa apisu naga, apisi m̄arera pania apisape naga ure vetan kiela yo.

9

*Yesu kilia viewo mlamulena viowa
Mak 2:1-12; Luk 5:17-26*

¹ Ana Yesu ḡasupe sina amio kiena nalogena lala, amiyai ke ga e waa naḡani, ana akusro si lapa keviu naḡani, ana aḡasupe apimi e kiena pulkumali naḡa Kapeneam.

² Ana yaru laḡasia akus namaiena tai pimi puna naḡa naga tasnena komḡas mare, naga mloru ga m̄eke e m̄ana tog. Ana pogos naḡa Yesu pisu kiela nalelagaena m̄arera asape Ntewa naga ḡisi na iila namaiena nene, naga pisa pania pisape “Naruu, ve sinema kona re. Kioḡa mlamulena piowa lala, nepiewo ḡisi rui.”

³ Ana e pogos nene navianena navisaluaen laḡasia asuma ga, ana amloge ke visena kiena ne Yesu nene. Ana verakorena la apismunia, apisape “Yaru nene naga ḡarnena kare kia wa kiena ne Ntewa rui. Naga pisa ke sanene sa ga naga Ntewa rui.”

⁴ Ana Yesu kilia m̄a kiela sitomena lala, ana pisape “?Vanon ya ne kiamiu sitomena la pulen sitomena viowa sanene?”

⁵ Visae nevisa sanini va yaru nene, nevisavenua ‘Inu nepiewo kioḡa mlamulena viowa,’ pona nevisa nevisavenua ‘Osumalu oyali,’ e visena lua nene, tai m̄areran na visaena, a tai meme ga navisaena.

Visena naḡa pisapenua ‘Osumalu oyali,’ naga m̄arera, vanon naḡa yaru la apisu kilale asape yaru nene sumalu pona ve sumalu re.

⁶ Ana ḡisi na nekila suri tai naḡa amiu asitom sane Ntewa naga ga taaga kilia kila, komin naḡa sineun nesape nekila merarava van amiu naḡa sane Narina ne Yeririna naga torokin naḡa viewo mlamulena viowa lala e yomarava nini.” Ana Yesu pisa pan namaiena nene, pisa pisape “Osumalu osilowar moḡa tog, oyali, ova moḡa.”

⁷ Ana yaru naḡani sumalu, mial pa m̄ana.

⁸ Ana ḡina na yeririna la naḡa apisu suri nene amarau, a amieluar m̄ena ga Ntewa vanon naḡa naga tam̄an nam̄areraena nene pisape yaru tai kilia kila ve sanene.

*Yesu pio Matiu pimi taveve naga
Mak 2:13-17; Luk 5:27-32*

⁹ Ana Yesu mligan yo nene, naga mial ga pa m̄a sane. Naga pa m̄aga, ana m̄al inu neteke tano e lelen kiau yumaena. Kiau yumaena e pogos nene, nawarpoloen kilavaru na takis. Ana Yesu pio inu, pisape “Matiu, oimi otaveve inu.” Ana nesumalu veraga, netaveve Yesu.

¹⁰ Siraunia, Yesu pimi kinana e m̄au yuma, ana e pogos nene nepure li nawarpoloen takis la moki, amio yaru viowa taḡena lala, apimi atotano, vena akilia akinana veraga amio Yesu a kiena nalogena lala.

¹¹ Ana le Varasi laḡasa asike e pogos nene, ana apisu naḡa Yesu teke veraga amio yaru la ne sanene, ana apiun tan kiena nalogena lala, asape “?Komin ya ne kiamiu navianena kinana ke veraga amio yaru viowa la ne sanene?”

¹² Ana Yesu mloge kiela visena nene, ana naga pisatame la, pisape “Yaru la naḡa yepela poga ga, pe sinelan re yaru na kilaruruen maiena poli, ana la ga naḡa aḡar maiena, ana la sinelania.

13 Popon amiu asitomyuli kinas nen visena tai naþa teke e Visena Wa, naþa Ntewa pisa, pisape 'In na pe sineun re kiamiu kuþaþaena la poli, ana sineun ga nasineyeena se kiamiu malena lala.' In na pe nepimin re naþa nevio yaru la naþa asitom asape la amesmesu þisi rui, peraga, inu na nepimin ga nesape nevio yaru viowa lala vena ataveve inu."

Naviunena tai e lepas na monsilena

Mak 2:18-22; Luk 5:33-39

14 Siraun suri nene, ana nalogena laþasia kiena ne Yoane Nakeena apimi pu Yesu, apiun tania, asape "Sinemimin mesape ovisawal suri nene van imimi. ?Imimi na memonsilu ga silaga vena mekila leniena, a Varasi mena ga lala akila ke sanene, ana vanon ya ne kiona nalogena lala pe akila re poli?"

15 Ana Yesu pisatame la, pisayu naga amio kiena nalogena lala, sane la akekara paþisi pogos naþa naga sike amio la, ana þisi na sinela monar viowa siraun pogos naþa naga ure matan la, ana pisape "? Pogos naþa yaru naþa talopa naga sike e þaþagena amio kiena erau lala wa, amiu asitom asape akilia ataginia? Peraga. Ana e pogos tai, visae nasinekar kiena ne yaru nene laþasia aimi aurelua naga vetan kiena erau lala, e pogos nene narui þisi na kiena erau lala la akilia amonsilu ga vanon nasineyeena."

Sur viu amio sur marua

16 Pelaga na monsilena nene, naga þelaga marua na lotuena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan pisape kila meraravan van la sape þelaga marua la ne sanene, la taþatete akilia asikolia amio suri viu la naþa naga pian la ke ea, ana naga pisa þakaiwa tai e lepas nene pan la, pisape "Taþatete ola kinakina kulmrae tai naþa pe urviu ana osuluwo ruru pulus naþa teke e kulsota marua.

Vanon naþa kinakina kulmrae viu nene kilia kilaroro kulsota marua nene komþasa, ana kana pulus kilia vim ve keviu la sane.

17 "Ana taþatete okonkonkia kuruta na munena naþa sirpup pava ke ea wa, vito e kulus nen nani naþa pe urmarua, naþa akonkonkia kuruta na munena pito ea yam moki rui. Ana visae akila sanene, kuruta na munena nene lapa e kulus nen nani nene, ana yukuswinia na mapoa, ana kuruta namunena naþani lau, ana pias nene naga mena viowa. Ana kuruta viu monar okonkonkia va e pias viu, naþa marera ruru po, ana okilia oligan ruru mona kuruta na munena nene mona ga."

Yesu kila ruru sira kawa tai amio nin sira mee tai

Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

18 Ana pogos naþa Yesu pisayu ke pa nalogena kiena ne Yoane la sanene, ana yaru keviu nalotena kiena ne le Yu lala pimi lavisi, kinai pito tanon Yesu, tagi pania, pisape "! Awee! Kiau lomearu mare ga na wa, ana sineun nesape oimi, oligan lumona towar naga, vena naga kiena malena imi sina."

19 Ana Yesu sumalu, taveve yaru nene, naga amio kiena nalogena lala apano.

20-21 Ana pogos naþa Yesu pa ke sanene, ana sira tai suma ga naþa maiena na kupario teke e naga legiena punu ga pano-o pimi tol kas lualima taaga pa lua rui. Ana naga pisu naþa Yesu mial pimi, naga sitom sape "Visae netol ga mana kulsaket, vena kiau maiena þisi." Ana naga kom rana Yesu, pimi tol ga mana isinen kulsaket.

22 Ana Yesu pilon veraga, pisu sira naþani, pisa pania, pisape "Auia, ve sinema kona re. Kiona naviawaena e inu kila ko owo sina." Ana e ke e pogos nene, maiena naþani þisi e sira nene.

23 Ana pogos naþa Yesu pa tol yuma mana yerkawa nene, naga pisu yaru la sinela mie manene la sira mee naþa mare meke ne, ana

asumã atagi a amiyaun ke yauena na marena lala.

²⁴ Ana naga pisi pan la, pisape “Amiu amolue, ayal tetai sina. Sira m̃ee nene na pe mare re nene poli, naga momalio ga ne.” Ana la nañani apitalia kare ga naga.

²⁵ Ana amligan plan yaru la nene apa vanua, ana Yesu pa loyuma. Naga pa tarar limana sira m̃ee nene, ana naga sumãlu, mali sina.

²⁶ Ana amlologon suri nene pa e yo make ga, kalo make yo punu ga e lepas nene.

Yesu kila ruru kilamarañala lua

²⁷ Ana Yesu molue petan yuma m̃ana yerka nene, a pogos naña naga mial ke pano, ana kilamara ãala la lua atavevea, la asumã apio ke, asapenua “Ko lus kiena ne Tepet, ko Navisaarena, awis ko sinema ye imimi lua nini ka.”

²⁸ Ana Yesu mial pano, pa pa loyuma e yuma tai, ana kilamara ãala la lua nañani apimi puna. Ana Yesu piun tan la luoka, pisape “? Amiu luoka ga amlelaga e inu, asape nekilia nekila ruru amiu sanene?”

Lalua apisatamea, apisape “Ee Supe, imimi memlelaga.”

²⁹ Ana Yesu mligan limana te kilamarala, pisape “Pisi na ve sa naña nalelagaena kiamiu amlua.”

³⁰ Ana lalua kilamarala pimi po ke e pogos nene. Ana Yesu pialuñar m̃arera pan la luoka, pisape “Pisi na amiu lua ve avisawal re suri nene va yaru lala.”

³¹ Ana lalua amolue petania, ana lalua amlologon suri naña Yesu kila pan la ne, pano-o kalo make yo la punu ga e lepas nene.

Yesu pilelua yermare petan puru tai

³² Ana pogos naña lalua nene amligan Yesu apano, yaru tañena lala apure yaru tai pimi puna. Yaru nene pe puru, vanon yermare sike e naga.

³³ Ana Yesu pilelua yermare nene, ana puru naña pisi ruru narui, ana yeririna lala sinela kurkur pañisi, apisape “Suwala, pe tepisuli re suri tai e Israel sanene poli wa, ãane ga.”

³⁴ Ana Varasi lala apisayu Yesu, apismumunia, apisape “Yeririna nene pile plan ke ga yermare lala e namareraena naña supe kiena ne yermare lala naga mla pania.”

Yesu sinen mie yeririna lala

³⁵ Ana Yesu sumã mialili ke pulku-mali lala, a pian ke yeririna lala e kiela yuma na lotuena lala. Naga pi-sawal ke nalologena wo nasuñenena kiena ne Ntewa, a naga sumã kila ruru ke namaiena lala a la naña tasnela la piowa.

³⁶ Ana pogos naña sumã mialili ke yaru la sanene, naga sumã pisu ãina lala, naga pisu la sa naña kiela sitomena la pule pañisi, a suri la piowa pan la e kiela malena lala, ana naga sinena mie la pañisi, komin naña asumã ga sa ga nene sane sipsip la naña pe yaru navisuar laen re poli, la amninue asape pisi na la ave sanape narui.

³⁷ Ana naga pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Lelaga, kinanena moki pañisi naña marua sike lokove, ana yaru la lua la ga naña asumã añar ke pitomi uma.

³⁸ Ana amiu na, monar aviun manene tan supe na lokove nene, vena naga ligan plan re si yaru lañasia la avano vena awar kana kinanena la nene vim.”

10

Li nalogena kiena ne Yesu lala

Mak 3:13-19; Luk 6:12-16

¹ Ana Yesu pio kiena nalogena la lualima taaga pa lua pisape aimi puna. Ana la apimi, ana naga pisi ruru pan la pisi, a naga mligan plan la apano vena akilia amene plan ninuna viowa e yeririna lala, a vena akilia akila ruru namaiena lala a

nainanena viowa taņena lala. ² Ana kia kiena ne li nalologena ne la nanini narui:

nasumo, Saemon, naņa apio asape Pita, naņa naga pe kiela yerkawa, amio wenla, naņa Antru,
Semes, naņa narina ne Sepeti, amio wenla naņa Yoane,

³ Pilip,
Patalomiu,
Tomias,

inu Matiu, in na nepe yaru na waren takis,

Semes, naņa naga narina ne Alpeas,
Tateas,

⁴ Saemon, naņa naga kila manene politik sape kuan plan le Rom lala,
a Sutas nae Kariot, naņa sirau-
nia, naga pielua Yesu.

Yesu mligan plan kiena li nalologena lala

Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

⁵ Ana Yesu pisi ruru pa la lualima taaga pa lua nene, a siraunia naga mligan plan la apano. Visena wo la nene naņa naga pisa pan la nanini, naņa naga pisape "Amiu na ve ava re puna ne la naņa pe ape le Yu re la poli, a amiu ve ava re e pulkumali nae Samaria lala wa.

⁶ Amiu na avanon ga sipsip nae Israel la naņa akilalu mrapa.

⁷ Ana pogos naņa avanon la nene, ana monar alologon, avisave '!Nasuņenena kiena ne Ntewa pimi ke pun ita narui!'

⁸ Ana amiu monar akila ruru namaiena lala, a monar akila namarena lala aimi amal sina. A la naņa leperosi sike e yepela, monar akila yepela la imi ikiki sina, a amiu monar aņene plan yermare e yaru lala. Ana yuņaena la nene, ĩisi na ayuņaen e naņareraena tai naņa amla korenan ga, ana amiu monar ala korenan lein ga va yaru lala.

⁹ A amiu na ve awar re kiamiu kilavaru laņasia e kiamiu pultaga lala,

¹⁰ a ve awar re mņena kiamiu karo tai, naņa akon mņamiu kulso-
ta taņena lala, a kiamiu kulus nen lamiu taņena lala se ea, a ve awar re mņena kiamiu plasgai vano. Yaru la naņa akila yuņaena wo la ne sane amiu, ĩisi yaru taņena la naņa la amiyuņae pan la, monar avisuar ruru la vanonia."

¹¹ Ana Yesu pisa mņena ga, pisape "Pogos naņa amiu avano-o atol pulkumali tai, ana monar akale yaru tai naņa kekaran naņa were amiu ava mņana, ana asuņa ga mņana, vano vano-o tol pogos naņa amiu avatani si pulkumali naņani.

¹² Ana pogos naņa avano asike mratava mņana yaru nene, ana monar atalopan ruru la, avisavenua 'Sumare sike amio amiu.'

¹³ A visae mratava nene kila wo van amiu, ana sumare naņa apisa ana ĩisi na sike amio la, a visae la akila viowa ga van amiu, ĩisi na sumare nene wasuņe ke sina ga, vim van amiu.

¹⁴ Ana visae yaru laņasia yepela mavin were amiuena ava mņala uņa, pona yepela mavin loge amiuena, ana popon aligan ruru mratava nene pona pulkumali nene nņeke na. Ana pogos naņa amolue e yo nene, amiu atanvan puluyavi nae e yo nene naņa sike e lamiu, sane kiamiu visena mņarera tai ne pan la ne, pisape ĩisi na la akus nakoena naņa mesmesun ga kiela ĩelaga viowa la nene.

¹⁵ Lelaga naņa nevisa meraravan van amiu, e legiena na liņereena, ana la nene na mņarera la van la, taulu naņa Ntewa mliņere le Sotom amio le Komora lala nanua sumo."

Pisi na yaru la aņene nalogena kiena ne Yesu lala

Mak 13:9-13; Luk 21:12-17

16 Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu asitom ruru wo. Inu neli-gan plan amiu avano, a amiu ala limamiu ga ava sanene, amiu na sa ga sipsip la naþa asike likan þegas nen lokul tetan lala. Visae sanene, ana monar ave manmarua ruru wo, a amiu monar amonau ruruia.

17 Ana monar avisuar ruru amiu, vanon naþa saþisi yaru lala aure amiu ava kiela kumali, a e kiela yuþa na leniena lala, vena avis van amiu, ana þisi na ala nakoena van amiu, a avisuaria saþisi awe amiu.

18 Ana þisi na aligan amiu ava asumalu ase marana ne yerka-wa na purvanua vanon ga naþa amiu ape kiau nalogena lala, a e pogos nene amiu akilia avisawal kiamiu nalelagaena e inu e maran la nene a e marana ne la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli.

19 Ana pogos naþa la nene aimi aure amiu, ana amiu na ve asitom manene re avisave ‘?Þisi na nevisa sanape ne, a nevisa ya ne van la ne?’ vanon naþa þisi na Ninuna Wa naga la visena na visawalena van amiu naþa avisa, mesmesun e pogos na visena.

20 A pogos naþa amiu avis, ana pe kiamiu visena re nene poli, ana visena kiena ne Ninuna ne Arimamiu naþa naga visi e amiu.

21 “E pogos mārera nene, þisi na yaru kilia taþan yaru viowa taþena la nene la aimi aurelua wenla ruru naapo pona narina ruru naapo, vena awe moþar la amarmare, nanene komin naþa la nene amlelaga e inu. A nisisi lala la mēna ga akilia asumalu avisawal anela lala a arimala lala naþa la amlelaga e inu, vena la mēna ga amare sanene.

22 Ana þisi na yaru lala ve sinelan amiu re sina, akawe kiamiu visena silaga, vanon kiau kia teke e amiu, a yaru naþa sumalar mārera sumā ga vano-o pog mārera nene þisi, þisi na

Ntewa tamalia naga.

23 Ana pogos naþa la asumā amēne manene amiu la e pulkumali tai, amiu monar aure ava e pulkumali taþena, a visae amēne amiu ke sina ga e yo nene, amiu monar aure sina. Ana nevisa ruru van amiu, nesape kiamiu yuþaena nene e pulkumali nae Israel lala, þisi na ve þisi ruru re wa ana Narina ne Yeririna vim warpoyo ke sina ga.”

24 Ana Yesu pisa, pisape “Nalogenā, naga pe to re metavan kiena navianena poli, a yaru na yuþaena, naga pe to re mēna metavan kiena suþe poli. Ve sanene, amiu na ve asitom re avisave þisi na taþatete mārera van amiu pogos tai,

25 komin þelaga mārera naþa la akila va navianena, þisi na la akila ke mēna ga va nalogena, a suri mārera la naþa suþe naga kusia, þisi na kiena yeririna naga mēna ga monar tolia. Sa naþa yaru la apio kare inu, naþa in na nepe yerka-wa e māu mratava, apisape in na Pielsipel, naþa naga pe suþe kiena ne yermare lala, þisi na la akilia avio kare amiu la sane na wa, amiu la naþa ape kiau e mratava taaga.”

Nalogenā kiena ne Yesu taþatete maraun yaru lala

Luk 12:2-7

26 Ana Yesu pisape “Vanon naþa þisi na avis viowa van amiu ve sa ke ga naþa apisi piowa pan inu, ana amiu ve amaraun la re. Suri viowa la punu ga naþa yaru lala akila vinaunia, pona apisawaniga, þisi na vim kakate e yometava na wa, vena yaru la punu ga akilia.

27 A amiu mēna ga, suri wo la naþa nesumā nepisa ke pan amiu e yemalolo, amiu monar avisawal ke sina ga e yomerarava, a suri la naþa nesumā nepragokon ke ga e kiligamiu, amiu na monar avion

manene va metava e maran yeririna lala, vena yar punu ga akilia aloge.

²⁸ “Ana amiu na ve amaraun re yaru la naŕa akilia aweŕnar tasnemi mare, komin naŕa la taŕatete aweŕnar ninumi mare. Ana ami na monar amaraun ga Ntewa, naŕa naga kilia kilalele kare tasnemi amio ninumi luwoka e lele naloge viowaena.

²⁹ Amiu asitoŕnia. Ninlaea la ne akaka ke la ne, la moki paŕisi, sa ga kororaki ga, a la asuŕna aŕiliwilin ke lua e narin kilavaru ga tai, ana visae tai loru vitove tano e porotano, ana Arimamiu naga kilia ŕna ga.

³⁰ A vilŕarimiu ŕna ga moki paŕisi, ana Ntewa naga poloar make ga peve taaga, naga kilia la ŕnaga.

³¹ Sanene, ana amiu ve amarau re, vanon naŕa Ntewa pisu amiu na po manenea taulu ninlaea la nene, ana ŕisi na naga kilia visuar ruru amiu e suri punu ga e kiamiu malena.”

Yaru naŕa naga pisawal pisape naga pe kiena ne Yesu

Luk 12:8-9

³² Ana Yesu pisa pisape “Yaru naŕa naga visawal e marana ne yaru lala visave naga pe kiau yeririna tai, ŕisi na inu ŕna ga, nevisawal naga e marana ne Ata naŕa ma e peni, nevisave yaru nene pe kiau.

³³ Ana yaru naŕa visawal e marana ne yaru lala visave naga pe pe kiau yeririna re poli, ana inu ŕna ga nevisawal e marana ne Ata naŕa ma e peni, nevisave yaru nene naga pe pe kiau yeririna re poli.”

Yesu naga pe purŕes nen kaween visena

Luk 12:51-53

³⁴ Ana Yesu pisape “Amiu na ve asitom re avisave inu nepimin naŕa nekila sane pupia suŕare pimi sike e yomarava nini. Peraga, inu pe nepimin re ga neligan suŕare e poli, ana inu nepimi nemio playu na kilaen mara tai, naŕa ŕisi na yaru

la aveveyu la, a akila mara van la vanon inu.

³⁵ In na nepimin nesape nekila sane ŕisi na yaru ŕnee lala akawe visena kiena ne arimala lala, a sira ŕnee lala akawe visena kiena ne anela lala, a sira la naŕa atalopa ga na wa, ŕisi na akawe visena kiena ne anela simem lala.

³⁶ Pisi na la naŕa sinela kari manene kiau nalogena lala, naga pe yaru taŕena re la poli, yaru na mratava ga ŕna lala.”

Yesu naga sumo e malena kiena ne kiena nalogena lala

Luk 14:26-27

³⁷ Ana Yesu pisa, pisape “Yaru naŕa sitom manene la arimana, pona anena, pona narina, taulu naŕa naga sitom inu, yaru nene naga mesmesun re imi sane ve kiau nalogena poli.

³⁸ Ana visae yaru tai naŕa ve kus re kiena laktorovia taveve inu, sane naga pe taŕan re naga loge viowa vanon inu poli, yaru nene taŕatete imi ve kiau nalogena.

³⁹ Visae yaru tai naŕa naga sitom manene la kiena malena, yaru nene naga ŕisi na kilalu kiena malena nene. A visae kiau nalogena tai naga kilalu kiena malena vanon inu, ŕisi na naga tol malena naŕa taŕatete ŕisi.”

La naŕa avisuar ruru nalogena lala, ŕisi na la atol kiela nalaena

Mak 9:41

⁴⁰ A Yesu pisa, pisape “Visae yaru tai naŕa were amiu ava ŕna loyuma, nanene sa ga naŕa ŕere inu ke ga nepa ŕna loyuma ne. A visae yaru tai were inu neva ŕna loyuma, ana nanene sa ga naŕa pere ke ga naga naŕa naga mligan inu nepimi, pa ke ŕna loyuma.

⁴¹ Visae yaru tai were navi-sawalena tai pona yaru mesmesu tai ne sanene va ŕna loyuma, komin naga kilia ke sape yerkawa nene

naga pe yaru wa nayumãena kiena ne Ntewa, yoko naga kus ke ga nalaena torokin naña yoko Ntewa la va kiena yerkawa la nene.

⁴² A inu nevisa ruru van amiu sanini, visae yaru tai naga la piala na wii manini ve taaga va kiau nalogena tai, naña naga pe sitom re pisape nalogena nene naga pe yerkawa tai poli, pona yaru tai naña naga to ga tano, ãisi na yaru nene la kiena nalaena tai komin suri wo nene naña naga kila pa kiau yeririna tai.”

11

¹ Ana pogos naña Yesu pisa ruru pa kiena nalogena la lualima taaga pa lua nene ãisi, naga mligan yo nene, ana naga pa e pulkumali nae Kalele lala, vena vian la a lologon van la.

Nalogena kiena ne Yoane Nakeena lala apimi

Luk 7:18-23

² E pogos nene, Yoane Nakeena sike e yumã nakoaena, a naga mloge ke yumãena la naña Kristo kila ke ne, ana naga mligan kiena nalogena laþasia,

³ apanon apiun tan Yesu, apisape “?Sanape? ?Ko na yaru nanua apisa ke sumo asape ãisi na yaru keviu tai imin vena ve kieta nasumonena, pona pe naga re nane ko poli, ana imimi na monar mesumãte laa na wa, ãisi na yaru nene imi?”

⁴ Ana Yesu pisatãne la, pisape “Awasuþe amiu sina, ava ke ga puna ne Yoane, a avisawal vana e suri la naña amiu apisuia naña nemiyumãen ke e yo nini, a suri la naña apisayu inu ke pan amiu, sane suri la naña Navisawalena Aisea naga pisayu sumo rui, naña naga pisape:

⁵ *‘Kilamaraþala lala, nanagane akirava si rui, a yaru la naña ape lapele a ape laulu, nanagane akilia amial po si narui,*

a yaru la naña leperosi sike e yepela, nanagane yepela pimi mian ruru si narui,

a yaru la naña ape kiligapoþe, nanagane amloge si suri narui,

a yaru la naña amare, nanagane amal si rui,

a yaru la naña limala korenga, nanagane nemlologon ke Nalologena Wo pan la rui.’

Ais 35:5,6

⁶ “A amiu avano avisa mnea va Yoane, avisave ‘Yaru naña pe kiena sitomena pe peve lua li re e inu pogos tai poli, ãisi na navisa ruruena sike e naga.’ ”

Yesu pisayu Yoane Nakeena

Luk 7:24-30

⁷ Ana pogos naña nalogena kiena ne Yoane Nakeena lala amolue vena awasuþe sina, Yesu pisayu Yoane nene pa yaru la naña asike ne, pisape “?Nanua sumo na, pogos naña amiu apa e yokorena nene, amiu na apanon apisu ya? !In na pe nesitom re naña nesape amiu apanon apisu kiai na yokorena la naña lagi miyulia ana kulkulul luen ga poli!

⁸ A pe nesitom re mnea ga nesape amiu avanon vena avisu yerkawa tai naña naga miyowau ruru po poli, komin yaru la ne sanene ana taþatete ase lele viowa tai sane yokorena nene, ana silaga asike ga e pupia yumã wo mnea ne suþe kerkeviu lala.

⁹ ?Peraga, ana in na nesitom ke nesape amiu apanon ke vena avisu navisawalena tai, ne? Ee, ana naga nene na poga ga ne, ana inu nevisa van amiu, yaru nene naña amiu amoluen apa apisu naga, naga to laa metava, taulu navisawalena nasumo lala,

¹⁰ komin Ntewa naga pisayu Yoane nene sumo rui e kiena Visena Wa, naña naga pisape

‘In na nemligan kiau navisi pimi sumon ko, vena kila ruru kiomã mrapa.’

Mal 3:1

¹¹ “Lelaga nevisa van amiu sanini, e yomarava nini, Yoane Nakeena

naga to la metavan yaru taḗena la punu ga. Ana yeririna la punu ga naḗa ḗisi na la ava loyuḗa e nasuḗenena kiena ne Ntewa, vano- o tol kiela yaru naḗa su maro la garo tano, la punu ga nene la apa la metavan Yoane, naḗa la awar kiela navisa ruruena kiena ne Ntewa pa laa taulu naga.

¹² A siar e pogos naḗa Yoane Nakeena siar mlologo, pimi tol nanagane, yaru lala asuḗa akawe ke nasuḗenena kiena ne Ntewa, a nasinekar ḗarera na kilaen mara lala la ḗena ga akilali naḗa atauluia.

¹³ Nanua sumo manene la, pimi tol pogos kiena ne Yoane, navisawalena lala, a navisaluaena naḗa Mosis siria, ana la apisayu suri la moki naḗa kilia kakate sirau.

¹⁴ A visae amiu akekaran alelaga e suri la nene naḗa ḗisi na aḗalivi sirau, ana ḗisi na amiu akilia avisu kilale naḗa Yoane Nakeena naga pe Elaisa nene, naḗa la apisaaria sumo rui apisape ḗisi na naga monar wasuḗe sina ga imi.

¹⁵ A visae kiligamiu toḗa ga, popon ayagogon ruru kiau visena la nene.”

Yesu pisi ḗarera pan kiena teras lala

Luk 7:31-35

¹⁶⁻¹⁹ A Yesu pisi pa laa sane, pisa pisape “? Ana ḗisi na nevisawal visena ya naḗa kilia tol ḗelaga kiena ne yeririna na nanagane lala? E lepas punu ga naḗa Ntewa naga kila vena kilali wo van amiu, ana amiu yepemiu mavin ga, amiu apisa kare ga naga vanonia. Komin pogos naḗa Yoane naga pimi sike ga wa, ana monsilu ga pe kinana re poli vena len, a naga palia ḗena ga kuruta na munena, pe mun re poli, ana yaru la apisu naga sanene, la apismumun naga, apisape ‘Yaru nene yermare pa e naga.’ A pogos naḗa Narina ne Yeririna naga pimi sike na, naga kinana ruru ga a mun ruru ga, sa

ke ga yaru taḗena lala, ana yaru la apismumun naga, apisa apisape ‘Opisu ke ne, yaru nene naga pe yaru na kinan merorolen paḗisi, a pe yaru na munena ḗena kuruta na munena paḗisi, a naḗa naga kiena erau lala na, la ape yaru nawar-poloen ga takis, a ape yaru viowa ga lala.’

“Komin suri ne nanene narui, inu nepisu amiu yeririna na nanagane lala naḗa amiu na sa ga sisi lala naḗa visae asuḗa akirakirai e yometava na kumali, ḗisi na la asuḗa aviovion va kiela erau lala, avisave ‘!E, amiu na apiowa nene! Visae imimi mesuḗa mowe plaḗe, ana amiu ve awol re amio imimi, a visae imimi meyaun yauena na marena, ana amiu ve atagi re amio imimi.’

“Ana suri punu ga naḗa la amol-molue e namanmaruaena kiena ne Ntewa, sumonia yaru la mokliu naḗa apisu sane piowa ga, ana sir-aunia ḗisi na Ntewa naga kila imi merarava sane kiena manmaruaena nene naga mesmesu a naga pe lelaga ruru nenaga.”

Yesu pisaar ruru pa la naḗa pe amlelaga re e naga poli

Luk 10:13-15

²⁰ Ana Yesu pisaar ruru pa yeririna lala na pulkumali la punu ga naḗa naga kila kile la moki pan la, komin naḗa apisu kiena suri la nene rui, ana pe apilon la re poli.

²¹ Naga pisa pisape “Yaru nae Korasin lala, amio yaru nae Petsaeta lala, amiu na akila kare amiu keviu paḗisi wa! Visae le Taea amio le Saeton la nanua sumo, ana la avisuli ga kile la naḗa amiu apisu ḗisi rui, pona avilopu la nanua sumo yo rui. La pe ape le Yu re poli, ana ḗisi na vera na ayen ḗililis nen karo, a pona la akuwani posnoyavi e ḗarila yo rui, vena yaru la avisu kilale sane amloge kemua piowa lelaga vanon kiela mlamulena piowa lala.

²² Inu nevisa mesmesun van amiu, e legiena na liṽereena, ṽisi na kiamiu nakoena naṽa van amiu taulu naṽa van la nene.

²³ !Ana amiu le Kapeneam lala, naṽa amiu asumã aṽarwar amiu, a naṽa sinemiun asape amiu ato manene metava, ana amiu avisuar amiu! ṽisi na Ntewa koven plan amiu ato tano, ato tano vaṽisi e pulukapi. Visae le Sotom lala la avisuli ga kile la nene naṽa amiu apisuia, vera na la apilopu la rui, a vera na pupia kapi nae ma e peni nene taṽatete kekan kiela yo nene kovio. Ana amiu apisu pa kile la nene rui, amiu pe apilopu amiu re nena poli,

²⁴ nane nevisa van amiu, e legiena na liṽereena, ṽisi na Ntewa naga sinena ye la manenea taulu amiu.”

*Yesu pisa potena pa Arimana
Luk 10:21-22*

²⁵ Ana e pogos nene, Yesu mlen, pisa pisape “!Ata-o, ko ope Suṽe nae ma e peni a Suṽe nae yomarava nini! Nevisa potena van ko, Ata, vanon naṽa ko opian suri la naṽa e inu pan la naṽa kiela sitomena sa ga nisisi lala, ana yaru la naṽa asitom asape ape manmarua a la naṽa asitom asape akilia ruru suria, ko okilawan suri la nene van la.

²⁶ Lelaga, Ata, nanene ve sa ga naṽa ko sinoṽania.”

²⁷ Ana Yesu pisa ṽena ga, pisape “Arimau naga mligan make suri la punu ga e lumãu ṽisi rui. A Arimau naga taaga naga kilia ruru inu, a inu naṽa nepe narina, in ga taaga ga nekilia ruru naga. Inu nemio la naṽa nemligan la vena nekilogia Arimau van la vena awasinea, ana imimi ga nene mekilia ruru naga naṽa naga pe Arimamimi.”

“Amiu aimi pun inu vena ava ruru amiu”

²⁸ Ana Yesu pisa ṽena ga, pisape “Amiu punu ga naṽa amiu sine-miu mare paṽisi vanon naṽa amiu

asumã aṽar ke suri urmi lala e kiamiu malena lala, amiu aimi, amiu aimi pun inu, vena nekilia nekila amiu ava ruru amiu.

²⁹ Amiu alarar kiau visena lala ve sa naṽa ṽeligas tai e kiamiu malena, a amiu alarar kiau ṽelaga lala, vanon naṽa inu na nepe yaru moṽau tai, a kiau sitomena to ga tano. Sanene, ṽisi na amiu alual naṽa kiamiu sitomena lala varuruia,

³⁰ vanon naṽa kiau vianena lala ameme ga a amelala ga, a suri la naṽa ṽisi na inu nowar van amiu vena amiu awaria, ṽisi na naga taṽatete urmi manene van amiu.”

12

*Yesu naga pe suṽen Legiena Wa
Mak 2:23-28; Luk 6:1-5*

¹ Ana e legiena taṽena si tai, naṽa naga pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalogena lala amial apano, ana kiela mrapa pa ga likan lokove na wit lala. Amial ke sanene, ana kiena nalogena lala viso kar la, ana apeve plan mras nen wit laṽasia vena akania.

² Asiar akila ke sanene, ana Varasi la ṽasia asike e yo nene, ana apisula ṽnaga, ana la apisi pa Yesu, asape “!Ei, opisu ke ne! Kioṽa nalogena lala la asumã aṽar ke kinanena e lokove sanene, la asumã amiyumãe ke e Legiena Wa ne, a visae ve sanene, la asu ṽa akilaro ke kieta navisaluaena ne.”

³ Ana Yesu pisatamẽ la, pisape “?Ana, sanene yo, pona amiu pe apuloli re Tusi Wa pogos tai poli yo, e suri la naṽa ṽarin Suṽe Tepet naga kila sumo? Naga amio kiena yeririna lala viso kar la paṽisi,

⁴ ana naga pa loyumã e silparpara wa ṽana Ntewa, ana naga mla kila-paravi wa nene naṽa Navisaluaena pisape yaru wa ga lala, la akilia akania, ana Tepet ṽena ga la akania.

⁵ ?Pona amiu na pe apulo re ṽena Navisaluaena kiena ne Mosis poli yo, naṽa e Legiena Wa punu ga,

yaru wa lala, la monar ava loyuma e Yuma Wa mana Ntewa vena akila kiela yumaena la ea? Sanene na, la akilaro ke Navisaluaena na pa pisalu par ke sape yaru ve yumaere e Legiena Wa ne, ana Ntewa naga pisu suri nene ana pe sitom re pisape suri viowa tai nene poli.

⁶ Inu nevisa van amiu, nesape nasupenena viu tai sike nanagane, na pa naga to laa metava taulu navisaluaena na Yuma Wa mana ne Ntewa,

⁷ ana naga sa na pa e Tusi Wa, Ntewa pisa pisape

'Inu na pe sineun re kiamiu kupapaena la poli, ana in na sineun ga pelaga na sineyena.' Ose 6:6

?Pona amiu na amninue ke kinas nen visena nene wa? Visae amiu akilia, a pisi na amiu tapatete asuma ali pere kare kiau nalogena la nene na pa pe akila re pelaga viowa tai poli.

⁸ Narina ne Yeririna, naga ke na pa pe supen Legiena Wa narui."

Yesu miyumaen ruru limana yaru tai

Mak 3:1-6; Luk 6:6-11

⁹ Ana Yesu molue e yo nene, mial pano, ana pa loyuma e kiela yuma na lotuena tai.

¹⁰ E yo nene, yaru tai sike ea ana naga limana ve tokak, a pe lima mare, ana yaru mana ga lapasia na pa asuma ga sinelan asape alual li suri lapasia na pa Yesu naga kila na pe mesmesu re poli yo. Ana yaru la nene apiun tan Yesu, asape "?Sanape, kieta navisaluaena pisalu par yumaena na kilaruruen tas nen yaru e Legiena Wa, pona pe pisalu par re poli? !Ovisali suri nene!"

¹¹ Ana Yesu pisatamea, pisape "Visae yaru tai kiena sipsip ve taaga ga, ana e Legiena Wa tai, kiena sipsip nene va loru vitove e pilipili tai, amiu asitom asape pisi na yaru nene tapatete va werelua sina? !

Ee, pisi na ita punu ga monar tekila sanene va kieta suri mali lala!

¹² Ana visae mesmesu ga ve sanene e kieta navisaluaena vena teiila kieta sipsip tai sanene e Legiena Wa, ana sanene ita tekilia tekila mana ga yumaena naiilaen yaru tapena e Legiena Wa, komin yaru naga po taulu sipsip."

¹³ Ana Yesu pisa pa yaru na pa limana mare, pisape "Okian mesmesun lumoma." Ana yaru na pa kila sane Yesu pisa, kian mesmesun limana, ana limana pimi po sina, sa ke ga limana kompas.

¹⁴ Ana Varasi la na pa asike e pogos nene apielue, ana amolue apa vanua, vena avisayu sanape na pa akilia awemnar Yesu mare.

Yesu naga pe yaru nayumaena kiena ne Ntewa

¹⁵ Ana Yesu kilia ma na pa Varasi lala asape awe naga, ana naga molue e yo nene, amio yeririna la moki na pa atavevea. Ana naga suma kila ruru ke namaiena lala,

¹⁶ ana naga pisi marera pan la, naga pisalu par la pisape la ve avisayu re naga va yaru tapena lala.

¹⁷ Naga kila sanene vena visena kiena ne Ntewa tai vim ve lelaga, na pa Navisawalena Aisea pisawal sumo rui, a visena nene pisa sanini, pisape

¹⁸ "Nanene yaru na pa naga miyumaen kiau, na pa in na nemligan lua naga.

In na nesitom naga papisi, a kiau sitomena kekaran naga papisi.

Pisi na inu neligan Ninuu van naga, vena naga visawal pelaga mesmesu lala va yolai lala na yomarava nini.

¹⁹ Pisi na naga tapatete visin sinekar van yaru, pona visi molmolue va pisi, a naga tapatete koven visena ve moki e yo metava.

²⁰ Ana naga tapatete telua kiai na pa poroli pisi rui,

a naga tapatete vilonmar kapi vivaga na pa lavis mare rui.

Naga *ḗisi* na *yum̃ae* *m̃a* sanene vano vano-o, tol naḗa *ḗelaga* mesmesu *sum̃alu* *m̃arera* taulu nena *ḗelaga* viowa.

²¹ Ana *ḗisi* na *yolai* lala na *yomarava* nini, la *alelaga* *m̃arera* e naga, *avisave* *ḗisi* na naga *tamalia* la.” *Ais* 42:1-4

Apisa *apisape* *Yesu* *myum̃ae* e *nam̃areraena* kiena ne *Yermare*

Mak 3:20-30; *Luk* 11:14-23, 12:10

²² Ana yaru lala *asumon* yaru tai naḗa *yermare* pa e naga *pimi* puna *Yesu*. *Yermare* nene kila naga pe *kilamara* *ḗala*, a pe *puru* *m̃ena* ga, ana *Yesu* kila *ruru* si *kilamarana* amio *pulgona* *apimi* apo *sina*.

²³ Ana *yeririna* la naḗa *apisu* suri nene *amilania*, a *sinela* *kurkuru* *paḗisi*, ana *apiun* ke *sina* ga tan la, *apisape* “!E! *Yaru* nene naga *narina* ne *Tepet* naḗa *tesum̃ate* ke yo, pona *peraga*?”

²⁴ Ana *pogos* naḗa *Varasi* lala *amloge* *visena* kiena ne *yeririna* la nene, ana *apielue* *paḗisi*, naḗa *apisape* “*Yaru* nene *m̃ene* plan *yermare* lala e ga e *nam̃areraena* kiena ne *suḗe* kiena *yermare* lala, naḗa *Piel-sipel*, naga *tam̃an* *pania*.”

²⁵ Ana *Yesu* *mlogekilale* *m̃a* kiela *sitomena* nene, ana naga *pisa* pan la, *pisape* “*Visae* *suḗe* tai, kiena *yeririna* lala *aliḗerela*, naḗa *laḗasia* *akawe* si *visena* kiena ne lala *komḗasia*, *ḗisi* na *suḗe* nene kiena *yum̃aena* lala *monar* *loloru* ga *vito* *sike* na; a *visae* *pulkumali* tai pona *mratava* tai, kiela *yeririna* lala *aliḗerela*, naḗa *sane* *laḗasia* *sinelan* *asape* *am̃ene* plan si *laḗasia*, *ḗisi* na *yeririna* la nene *taḗatete* *asu* *ruru* *pogos* tai.

²⁶ ?A sa *m̃ena* ga nini, *visae* *yermare* lala kiena ne *Yermare* *Lego*, *laḗasia* *am̃ene* plan ke *sina* ga lala *ḗasia*, nanene na *kana* *kinasia* *sane* *amliḗere* la *ḗisi* *narui*, ana *nasuḗenena* kiena ne *Yermare* *Lego* naga *yoko* *sum̃alu* ve *sanape* ne?

²⁷ !Ana *amiu* na *apisa* ke *asape* *sanene* *narui*, *asape* in na *nesum̃a* *nem̃ene* plan ke *yermare* *taḗena* lala e *nam̃areraena* kiena ne *pupia* *yermare* naḗa *Pelsepel*, ana pe sa re nena nene *poli*! Ana *visae* ve sa naḗa *amiu* *apisa*, *sanape* na *amiu* *m̃ena* *laḗasia* naḗa *am̃ene* plan ke *yermare* lala? ?*Ane* *m̃la* *nam̃areraena* nene pan la, pona *Yermare* *Lego* *m̃ena* yo? A *pon* *visae* *kiamiu* *nalogena* la naḗa *am̃ene* plan ke *yermare* lala, la *aloge* *veveruruli* *kiamiu* *visena* la nene.

²⁸ Ana *peraga*, *amiu* *apisa* suri nene na pe *mesmesu* re *poli*. Inu na *nem̃ene* plan ke ga *yermare* lala e *nam̃areraena* kiena ne *Ninuna* *Ntewa*, ana suri nene na *sane* *nasuḗenena* kiena ne *Ntewa* *sike* *likan* *amiu* *ḗisi* *rui*.

²⁹ “!*Amiu* na *apisu* ke ne! *Visae* *yaru* tai *sinenan* ke *pisape* va *loyum̃a* *m̃ana* ne *yaru* *m̃arera* tai, *vena* *vinaun* kiena *suria*, naga *monar* *war* *kilika* *viar* ke ne *yaru* nene *sumo* wa, *ḗisi* na naga *kilia* va *loyum̃a* ana *war* plan *make* kiena *suria*. Ana in na *nekila* ke *sanene* pa *yaru* *m̃arera* nene naḗa *Yermare* *Lego*.

³⁰ “*Yaru* naḗa pe *taveve* inu re *poli*, naga *suwo* inu ke ne, a *yaru* naḗa pe *miyum̃ae* re *amio* inu *poli* *vena* *moure* *kiau* *yeririna* lala *aimi* *lele* *taaga*, naga *sane* *sum̃a* *m̃enetetain* la ke ne.

³¹⁻³² Ana *sanene* *narui*, in na *nevisa* *van* *amiu*, *mlamulena* *viowa* lala, a *visena* *viowa* lala, a *visena* naḗa kila *kare* *Narina* ne *Yeririna*, *Ntewa* naga *kilia* *viewo* *yaru* *vanonia*, ana *yaru* naḗa *pisayu* *kare* *Ninuna* *Wa*, naḗa *pisa* *pisape* kiena *yum̃aena* naga *Yermare* *Lego* ga *miyum̃aenia*, *yaru* na *sanene*, *Ntewa* *taḗatete* *viewo* naga *pogos* tai, e *pogos* na *tesike* e ne, a e *pogos* naḗa *pimi* ke *sirau*.”

*Purlaki amio kana mrasnena
Luk 6:43-45*

³³ A Yesu pisa mēna ga, pisape “Ita tekilia tevisu kilale purlaki lala e mrasnela naŋa aŋaria. Purlaki naŋa kapuru po, naga mrasa mēna ga po, ana purlaki naŋa piowa ga, Ɔar mēna ga mrasa naŋa piowa ga.

³⁴ A malena kiena ne yeririna naga sa ke mēna ga nene, naŋa e losinena naga sane pe purŋes tai, a visena la naŋa amolmolue e kiena malena, la sane mras la naŋa amolmolue ke e purŋes nene. ?A inu nepisu kiamiu purŋesia menunū Ɔisi rui, ana sanape naŋa yoko mras wo laŋasia kilia molue kome kiamiu visena lala? !Amiu na ape lus kiena ne lomāra kemua lelaga narui!

³⁵ Yaru naŋa po, Ɔarpolo suri wo lala sike e losinena, ana silaga naga kiena sitomena wo tomā ga naŋa kilia lalua va yaru. Ana yaru viowa, naga sumā Ɔarpolo suri viowa lala sike e losinena, ana naga taŋatete kilia lalua kiena sitomena wo tai pogos tai.

³⁶ “Inu sineun nesape amiu akilia naŋa e legiena na liŋereena, ana yaru la punu ga monar akila navisawalena tai vanon kiela visena viowa la veve taaga naŋa apisa e kiela malena lala,

³⁷ vanon naŋa Ɔisi na Ntewa naga liŋere kionā malena e ga e kionā visena lala. Nanene, vanon naŋa kionā visena lala akilia akila ko vena omal, pona akila ko vena owar nakoarena.”

*Yerkawa laŋasia la sinelan asape
avisu kile*

Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

³⁸ Ana navianena na navisaluaena laŋasia, amio Varasi laŋasia, apisa pa Yesu, apisape “!Ei, ko naŋa apio ko ke asape Navianena, imimi sine-mimin mesape okila kile tai van imimi vena imimi mevisu kionā namāraena.”

³⁹ Ana Yesu pisatamē la, pisape “Yaru la naŋa sinelan ga asape avisu kile la sanene, la ape yaru viowa la paŋisi, akila ke wowe pa Ntewa sane la naŋa akila ke kolau. Peraga, Ɔisi na taŋatete amiu avisu kile tai, ana kile naŋa kiena ne Navisawalena Sona sumo, naga ga nene na akilia avisuia.

⁴⁰ Sona nene mēke e lomēŋen pupia ika lesumsum nene pano-o tol legiena telu a lemalo telu, ana Ɔisi na ve sa ke mēna ga nene e Narina ne Yeririna, naŋa Ɔisi na naga mēke e los nen porotano vano-o tol legiena ve telu a lemalo ve telu.

⁴¹ Ana la nae Ninive nanua sumo amloge visena kiena ne Sona narui, ana apilopu la, a e legiena na liŋereena, Ɔisi na la nene asumālu avisa lologia kiamiu naviowaena lala, komin naŋa yaru tai naŋa naga to laa metavan Sona naga sike amio amiu nanagane, ana amiu na pe apilopu amiu re nenaga.

⁴² “Nanua mēna ga sumo, ana sira kawa tai naga pe Ɔarin suŋe tai, naŋa naga mligan kiena purvanua naŋa sike koperina paŋisi, ana pitomi tano vena loge visena namanmaruaena kiena ne Parin Suŋe Solomon. Ana sira kawa mēna ga nene Ɔisi na sumālu e legiena naliŋereena, naga visa lologia kiamiu naviowaena lala, komin naŋa yaru tai naga pe manmarua to laa metavan Solomon sane, naga sike amio amiu nanagane, ana amiu na pe sinemiun re nenaga.”

*Ninuna viowa naga kilia wasuŋe
sina*

Luk 11:24-26

⁴³ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pogos tai, pogos naŋa visae aŋenelua yermare e yaru tai, yermare nene kilia va yomārua vena kaleli yo tai naŋa va se ea vena ve māna umā. Ana visae ve lual re,

⁴⁴ Ɔisi na naga visavenua, ‘A, Ɔisi na nevito li si e māu umā marua

na sumo wa.' Ana pogos naña naga wasuþe vitomi, þisi na naga vitomi wal yuñã naña mon korena ga, ana merarava po paþisi, a akila ruru make suri la e yuñã naña þisi rui.

⁴⁵ Ana naga kilia wasuþe sina va were si yermare taþena lala ve olua, naña la apiowa manene la taulu naga sane, atomi amio naga, ana akilia ava si asike e los nen yaru nene. Ana yaru nene, nanua sumo kiena malena piowa, ana siraunia kiena malena viowa la sane. A þisi na ve sa ke mñena ga nene e malena kiena ne yaru viowa nanagane lala."

*Yesu, anena amio wenla lala
Mak 3:31-35; Luk 8:19-21*

⁴⁶ Pogos naña Yesu pisi ke amio yaru la nene wa, ana anena amio wenla lala apimi aporu e yo nene, asuñalu asuñã ga vanua, la sinelan asape avis amio Yesu.

⁴⁷ Ana yaru la tai nene pisa pa Yesu, pisape "Ei, anoñã amio womla lala asuñalu asike vanua, la sinelan asape avis re amio ko wa."

⁴⁸ Ana Yesu pisatamea, pisape "? Ana ane pe aneu, a ane pe wolai lala?"

⁴⁹ Ana naga kiar kiena nalogena lala, pisapenua "?Apisu ke yaru la ne asike ne? Aneu a wolai lala, yaru ne la nane asike ne.

⁵⁰ Komin visae yaru naña kila ke ya naña Ata nae ma e peni naga sinenania, yaru na sanene naga pe wolai, a pe vineu, a pe aneu."

13

Pakaiwa na kurus nen wit la naña akekapil apa e porotano la naña ape taþena la vari

Mak 4:1-9; Luk 8:4-8

¹ E ke e legiena nene, Yesu molue uñã, pito totano e yepas nen pupia lapa nene vena vian yeririna lala.

² Ana yeririna la moki paþisi apitomi puna e pogos nene narui, ana kila naga þiyu pa to meta e waa tai,

ana yeririna la punu ga yo pule ga asike ura,

³ ana naga pian suri moki pan la e ga e þakaiwa lala.

Ana naga pisa pan la, pisape "Yaru tai pa peven kurusa e kana lokove.

⁴ Pogos naña naga suñã sisilin ke kurus la nene, ana kurus laþasia kekapil pa e mrapa, ana siraunia manu lala apimi ate plan make ga.

⁵ Ana kurus laþasia akekapili pa e naña kilavaru mñeke tano, ana pe porotano po re teke meta poli. Ana akakapur vilaga, vanon porotano meninivi ga.

⁶ Ana pogos naña mrae pa mñarera, kekan kurus nen suri la naña pitotovi memeu veraga, vanon þeligas lala pe pito ruru re tano poli wa.

⁷ Ana kurus laþasia akekapili apa e naña sumo pe ate plan ruru re kilika viowa la e poli, ana þisi na kilika viowa naña pitovi pimi keviu sina, ana piwo kare kurus nen suri la naña pitotovi ne ana amarmare.

⁸ A kurus taþena si laþasia akekapil apa e porotano tai naña po, ana akapuru po, ana aþar mrasnela, naña laþas aþar mras tol ponotia taaga, laþasia aþar mras tol lualima orai, a laþasia lualima telu."

⁹ Ana Yesu pisa, pisape "Yaru naña kiligana teke ea naga monar yagogon ruru visena nene."

?Vanon ya ne Yesu pis e þakaiwa lala?

Mak 4:10-12; Luk 8:9-10

¹⁰ Ana siraunia, nalogena lala apimi puna ne Yesu apiunia, asape "?Vanon ya ne ko osuñã opian ke yeririna lala e þakaiwa la sanene?"

¹¹ Ana Yesu pisatamea, pisape "Ntewa naga kila ke sape þisi na amiu akilia alual nakilia wanena kiena ne kiena nasuþenena, ana naga taþatete la kiliaena ne va yeririna taþena la nene.

¹² Nevisa sanini van amiu, visae yaru naña kiena suri moki rui, þisi na war va la sane vena ve moki va

ṽisi, a yaru naṽa pe kiena suri re poli, ṽisi na naga kilalu narin suri ya naṽa naga kiena.

¹³ Sanene, nepian la e ṽakaiwa lala, vanon naṽa la asuṽa apisuia, ana apisu kilale ṽele ga, ana asuṽa amloge, ana amloge kilale ṽele ga.

¹⁴ Yaru suri la ne sanene, akila narui ana Ntewa pisayu la nanua sumo rui e visena lelaga naṽa Navisawalena Aisea pisawal sumo, naṽa pisa pisape

'Ana ṽisi na amiu aloge vano-o, ana taṽatete alogekilale pogos tai.

A ṽisi na amiu avisu vano-o, ana taṽatete avisu kilale pogos tai,

¹⁵ *vanon naṽa amiu na sane yaru la naṽa kiela sitomena la amarmare ṽisi rui, sa naṽa aṽiwo pulkiligala, a sane aṽelawa rui.*

Visae ve akila re sanene, pona vera na akilia avisu kilale suria, a vera na akilia alogekilale suria, a vera na kiela sitomena akilia asitomkilale suria, ana sanene, akilia avilopu la aimi pun inu vena nekila ruru la.'

Ais 6:9,10

¹⁶ "Ana nevisa van amiu, kiau nalogena lala, navisa ruruena sike e amiu komin naṽa kilamaramiu la asuṽa apisu ke suri la naṽa amiu apisuia, a kiligamiu la amloge ṽa suri la naṽa nesuṽa nepian amiu ke ea.

¹⁷ Inu nevisa van amiu, navisawalena la moki amio yeririna kiena ne Ntewa lala la moki liu nanua sumo, naṽa sinelan manene paṽisi naṽa asape avisu suri la naṽa amiu apisu ke nanagane, ana pe apisu re poli, a la akilayon manene naṽa aloge suri la naṽa amiu amloge ke nanagane, ana pe amloge re ne-naga."

Yesu pisawal kinas nen ṽakaiwa na kuras nen wit

Mak 4:13-20; Luk 8:11-15

¹⁸ Ana Yesu pisa pan la, pisape "Amiu, ayagogo ruruia, ṽisi na

13:16 Luk 10:23,24

nevisayu kinas nen ṽakaiwa nene, naṽa naga pisayu yaru nene naṽa pa peven kurusa e kana lokove.

¹⁹ "Suri nasumo, naga kuras la naṽa kekapili e mrapa, naga sa naṽa yaru la ne amloge nalologena wo nasuṽenena nene ana pe amloge kilale re poli. Kuras wo lala kekapil e kiela sitomena lala, ana yaru viowa nene naṽa Yermare, naga pimi ṽar plan ke sina ga nalologena wo nene e losinela.

²⁰ "Taṽena, naga nene na kuras la naṽa kekapili e yo naṽa kilavaru ṽeke tano, a naga sa naṽa yaru la ne amloge lologena wo nene, ana akekarana veraga,

²¹ ana sa naṽa ṽeligasa pe po re poli. Akilia asu ve plas ga, a visae pogos ṽarera tai, pona yaru la aṽene la vanon naṽa la amlelaga e visena kiena ne Ntewa, ṽisi na la aloru ke veraga.

²² "Taṽena ṽena ga, naga na kuras la naṽa kekapil e yo naṽa kilika viowa sike ea, ana naga na sa naṽa yaru la ne amloge lologena wo nene, ana la asitom manene la kiela malena lala, a sinelan manene la suri na yomarava nini. Pelaga la nene apimi sane kilika viowa, ana la apiwo kare nalologena wo nene vena ve war re si mrasa e kiela malena.

²³ "Ana na maro, naga na kuras la naṽa kekapili e porotano naṽa po, naga na sa naṽa yaru la amiyagogo ruru e lologena wo nene, ana amloge kilale ruru po, ana aṽar mras nen nalologena nene e kiela malena lala, naṽa sane laṽasia aṽar lualima telu, laṽasia aṽar sane lualima orai, a laṽasia aṽar moki sane mrasa tol ponotia taaga."

Pakaiwa na viluṽini viowa amio kuras nen wit lalua akapuru lele taaga

²⁴ Ana Yesu pisa sina ga ṽakaiwa taṽena tai pan la, pisape "Pelaga naṽa Ntewa ṽere yaru lala apimi loyuṽa e nasuṽenena kiena naga

sanini. Yerkawa tai naþa naga pa peven kurus nen wit la naþa po e kana lokove,

²⁵ ana pogos naþa yaru lala amomalio ke kolemallo, kiena nasinekar tai naga pimi, mapila kurus nen vilumĩni viowa tai e lokove nene þisi, ana pure pano.

²⁶ Ana suri la lua nene apitotovi, ana lalua maran taaga ga, ana pogos naþa wit lala asiar naþa awar mrasa, ana yerkawa nene, kiena yaru na yumãena lala apisu kilalea sane vilumĩni viowa mēna ga kapuru ke amio wit nene.

²⁷ Ana la apimi puna, apiun tania, asape ‘?Yerkawa, sanape? Kurus la naþa tepeven e komã lokove, ana kurus wo ga lala. ?Ana vilumĩni viowa nene pimi sanape?’

²⁸ “Ana naga pisa pan la, pisape ‘Peraga, nene na kiau nasinekar tai ne kila suri sanene.’

“Ana kiena yaru na yumãena lala apiun ke sina ga tania, asape ‘?Poga ga, ana sanape, sinoñan osape imimi meva moure plan vilumĩni viowa la nene?’

²⁹ Ana naga pisaluþaria, pisape ‘Toko, aligan suwa wa. Visae amiu ava aure plan vilumĩni viowa la nene, pona visae akila palia sa aure plan lae mēna ga amio wit la nene veraga.

³⁰ Lalua akilia akakapuru m̃a veraga vano-o tol pogos na waren kinas nen wit imi. E ke e pogos nene, þisi na nekilia nevisa va yaru la naþa ava awar wit, vena ava ate ke ne vilumĩni viowa nene sumo wa, aviaria e þegasia akoven va e kapi. Siraunia, la akilia ava ate wit lala vena awar vitomi umã.’ ”

Pakaiwa na kurus nen mras nen purpa

Mak 4:30-32; Luk 13:18-19

³¹ Ana Yesu pisawal þakaiwa taþena tai pan la, pisape “Nasupēnena nae ma e peni naga sane kurus nen mras nen purpa tai naþa pito pelan te laki tai.

³² Kurus nene na ve tokak na ve tokak paþisi, ana pogos naþa kapuru pano-o, ana pimi pe purlaki tai naþa keviu taulu make purlaki taþena lala, ana manu lala akila m̃ala ponovi lala e kana korowas lala.”

Pakaiwa na is

Luk 13:20-21

³³ A Yesu pisawal sina þakaiwa taþena tai pan la, pisape “Nasupēnena kiena ne Ntewa, naga sa naþa sira tai þalelar narin is amio puluyavi na kilaparavi e pupia pilalora tai, ana narin is nene kilia kila kilaparavi la nene punu ga mlapa.”

Yesu pisi pan la e ga e þakaiwa lala

Mak 4:33-34

³⁴ E visena kiena ne Yesu la nene, naga pisawal suri la ne sanene pa yaru lala, a silaga naga pisi pan la e ga e þakaiwa lala.

³⁵ Sanene, naga kila visena kiena ne navisawalena nanua sumo imi ve lelaga, naþa Ntewa pisa, pisape “Pisi na inu nevisawal kiau visena lala e ga e þakaiwa,

þisi na nevisawal suri la naþa tapolou su nakonua rui, asike ga perina wa, siar e pogos na siien yomerava nini, pimi tol nanagane.” *Yauena 78:2*

Yesu pisawal kinas nen þakaiwa na vilumĩni viowa

³⁶ Ana Yesu mligan þina lala, pa loyuma, ana kiena nalogena lala apimi puna, apiunia apisape “?Yesu, imimi sinemimi mesape ovisawal van imimi ya ne kinas nen þakaiwa na vilumĩni viowa naþa kapuru ke e lokove na wit nene?”

³⁷ Ana Yesu pisatame la, pisape “Yerkawa naþa peven ke kurus wo lala, nane Narina ne Yeririna nene.

³⁸ A kana lokove nene, nane yomarava nini. A kurus wo la nene, nane yeririna la naþa asike loyuma e nasupēnena kiena ne Ntewa nene. A vilumĩni viowa la nene, nane yeririna kiena ne Yermare la nene.

39 A nasinekar nene naña pa peven kurus nen vilumĩni viowa nene, nane Yermare na ga. A pogos nawarpoloen kinas nen wit la nene imi, nane luas nen pog nini. A yaru na yumãena la nene naña avanon ate wit awarpuloia, nane navisi lala.

40 A yumãena nene na warpi-loena vilumĩni viowa la nene vena asikapila, nane ðelaga ke sina ga nene naña ðisi na imi e pogos maro,

41 naña Narina ne Yeririna, naga ligan kiena navisi lala vena avano awar plan suri la naña kila yaru lala amloru e mlamulena viowa, amio yaru la natañaen mlamulena viowa, vena ve asu re si veraga amio yaru la nasuñenena kiena.

42 Pisi na navisi lala akoven la ava e pupia kapi, e yo naña yaru lala asumã ga atagi, a asumã ga akar ke maluela ea.

43 Ana siraunia, yaru mesmesu lala ðisi na atego ve sa mrae, loyuma e nasuñenena kiena ne Arimala. A yaru naña kiligana teke e naga monar yagogo ruru e visena nene.”

Pakaiwa na pupia kilavaru wo tai natauluen kilavaru

44 A Yesu pisape “Ðelaga kiena ne yaru naña sinenan sape va loyuma e nasuñenena kiena ne Ntewa, sane ðakaiwa nini: yaru tai pa pisu kinakinas nen porotano tai, ana naga milan pupia kilavaru wo tai naña monyoyou ga mēke ea. Ana naga sinwan rurulein kilavaru nañani, ana naga pitove ðiliwilin plan make kiena suri lala punu ga, vena kilia vam ul lua kinakinas nen porotano nene, vanon naña mloge po manene la pañisi e suri wo naña mǎlia.”

Pakaiwa na kilavaru yuwowo naña teke e mratamelilivi

45 A Yesu pisa mēna ga, pisape “A sa ke sina ga nini, ðelaga kiena ne yaru naña sinenan pisape va loyuma e nasuñenena kiena ne Ntewa, sa ke mēna ga nini: yaru tai naña naga pul ke kilavaru yuwowo la naña po

tan yaru lala, naña sike loyuma e mratamelilivi.

46 Ana pogos tai naga mǎl tai naña po na po, pisa pisape ‘!Lelaga ða, in na sineun suri nene pañisi wa! Visae in na nokus ga ve kiau ga rui vera wo wa. Yoko in na neto nowilwilin plan make kiau suri tañaena lala, vena nevam nowul lua suri wo nini.’ ”

Pakaiwa na lilivi

47 Ana Yesu pisa ke sina ga, pisape “A naga ke sina ga, ðelaga kiena ne Ntewa nawereen yaru lala ava loyuma e kiena nasuñenena, naga sa mēna ga nini, naña pogos na yaru la aþure lilivi e lapa, la akilia asuwoia ana aure ika la naña veve tañaena ve moki vañisi ea.

48 Ana pogos naña lilivi pule ruru po, ana yaru lala aþurelua pa ura e yomema, ana atapurpurga atotano, amliþere ika lala. Ana ika la naña po, akon apito e kiela karo lala, a ika la ne piowa, ana akuwani pano.

49 Pisi na ve sa nene e luas nen pogos nini, naña ðisi na navisi lala ava aliþere yaru lala, awere plan yeririna viowa lala,

50 vena akoven la ava e pupia kapi nene, naña yaru lala asumã ga atagi, a asumã ga akar ke maluela ea.”

Pakaiwa na suri marua amio suri vii

51 Ana Yesu piun tan kiena nalogena lala, pisape “?Amiu amloge kilale ke visena la nene?”

Ana lala apisatamea, asape “Ee, pona mekilia mǎ yo.”

52 Ana naga pisa pan la, pisape “Suri la nene naga sane yaru tai naña sumo, naga pe navianena tai e navisaluaena lala na Visena Wa kiena ne Ntewa, ana siraunia, naga pimi sane kiau nalogena tai e nasuñenena kiena ne Ntewa. Yaru na sanene naga sane yerkawa tai naña kiena suri wo na yumãena lala moki e mǎna yuma. Ana silaga naga kilia lalua kiena suri marua naña po ke ga wa, akilia mēna ga lalua kiena

suri viu, vena kila kiena yuũaena amio la.”

Le Nasaret lala pe sinelan re Yesu poli

Mak 6:1-6; Luk 4:16-30

⁵³ Ana pogos naņa Yesu pisawal p̄akaiwa la nene p̄isi, naga molue e yo nene,

⁵⁴ p̄asuņe sina ga pimi kiena. Ana naga sum̄a pian ke yaru lala nae yo nene, loyũa e kiela yuũa na leniena, a la sinela kurkurun kiena visena la pano paņisi. Ana la asuũa apisavisa ke pan la, apisape “!Aulai! ?Yaru nene tol nakiliaena na sanene sanape, a naga kila ke kile la nene sanape?”

⁵⁵ Ita tekilia ke yaru nene rui. Naga arimana, yaru na yuũaenen ga yuũa, naņa Yosop, a anena naga naņa Maria. A wenla lala yaru la nene, Semes, a Yosop, a Saemon, a Sutas, naga pe wenla la nene.

⁵⁶ A vinena lala, la ga nene naņa asike ga amio ita ne. ?Ana yaru nene naga molue pun ita pa p̄ar suri la nene pe?”

⁵⁷ Ana sinela karia, pe sinelan re nena naga.

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yaru naņa pe navisawalena, yaru taņena lala akilia avatanon naga, ana yaru na m̄ana mratava lala, amio yaru na kiena yo lala, la ga nene na taņatete avatanon naga.”

⁵⁸ Ana e yo nene, naga pe kila re kile la moki e poli, vanon naņa pe amlelaga re e naga poli.

14

Parin Suņe Erot Antiņas pisayu Yesu

Mak 6:14-16; Luk 9:7-9

¹ E pogos nene, apisayu Yesu pa tol Suņe Erot, naņa naga pe p̄arin suņe e lepas nae garu Kalele.

² Ana Suņe Erot mloge visena la nene, ana naga pisa pan kiena yerkawa lala, pisape “?Yaru nene naņa apisayu ke ne, pona naga

Yoane Nakeena nene, naņa nana-gane naga mali sina e marena yo? Vanon suri ne nanene, naga kila naga tol naņareraena nakilaena kile la nene.”

?Yoane Nakeena mare sanape?

Mak 6:17-29

³⁻⁴ Ana Suņe Erot pisa sanene, vanon naņa naga m̄em̄ar Yoane Nakeena mare rui, ana naga marau paņisi. Ana marena kiena ne Yoane Nakeena kana suniena nena sanini: wenla Suņe Erot nene, naga kiena kia Pilip, naņa lalua arimala taaga, ana anela lua. Ana sumo, Pilip nene talopa amio sira tai, kiena kia Lerotias. Ana siraunia, Suņe Erot pa p̄erelua sira nene. Ana e pogos nene, Yoane pisi pa Suņe Erot, pisape “Suri nene pe mesmesu re nene poli, naņa ko oure sira nene, komin naga pe wona ne womla.” Ana Erotias naga pe kekaran re nena visena kiena ne Yoane poli, ana naga pisi pa Suņe Erot, ana Suņe Erot mligan kiena yeririna la p̄asia apa atarar Yoane, ana apiari naga, amligan naga pa e yuũa nakoena.

⁵ Ana Suņe Erot sape weņar Yoane, ana naga maraun li m̄a le Israel lala, vanon naņa amlelaga e Yoane asape naga pe kiela navisawalena tai.

⁶ Ana Lerotias nene, naga narina na lom̄earu m̄a tai, ana pogos naņa la akila p̄aņagena nasitom̄alena legiena naņa Suņe Erot paeme ea, lom̄earu nene naga polu e marana ne la naņa asike lele taaga e p̄aņagena nene. Ana Suņe Erot kekaran kiena wolena paņisi,

⁷ ana naga pisaar m̄arera pan lom̄earu nene, pisape suri ya naņa naga visa, p̄isi na naga la vania.

⁸ Ana Lerotias pisi amio narina naņa sira m̄ee nene, ana sira m̄ee pa pisalein pa Suņe Erot, pisape “In na sineun nesape okus p̄arina ne Yoane Nakeena, m̄ene pialo tai, imi van inu nagane ga ne e nini.”

⁹ Ana visena nene kila Suḗe Erot mloge piowa vanon kiena navisalaweena nene, ana naga pisape akila ga ve sa naḗa sira mēe nene pisa, vanon naḗa naga pisaar mārera sanene e marana ne kiena erau la ḗisi rui.

¹⁰ Ana apa e loyuma nakoena nene, atelua kolmekina ne Yoane,

¹¹ ana la amligan ḗarina mēne pialo tai, akus pimi pa sira mēe naḗani, ana sira mēe nene kus pa anena.

¹² Ana siraunia nalogena kiena ne Yoane lala apimi akus tasnena, apa asinia, ana apano apa apisawal pa Yesu.

Suniena kiena ne Yoane Nakeena nane maro e nene.

Yesu pagan yermene lala tol manu lima

Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Yoane 6:1-14

¹³ Ana pogos naḗa Yesu mloge sanene, naḗa Suḗe Erot naga pisayu ke mēna naga, sape naga Yoane Nakeena naḗa mali sina petan marena, ana Yesu molue e yo nene, ana ḗiyu e waa tai, vena va e yo m̄ano tai naḗa pe yaru re e poli. Ana pogos naḗa yeririna lala akilia asape naga pa ke e sanene, la mēna ga amolmolue e kiela pulkumali lala, la amial akom ura.

¹⁴ Ana pogos naḗa Yesu pa ura, naga pisa naḗa ḗina na yeririna mēke pa ura rui, ana naga sinena mie la paḗisi, ana naga kila ruru si kiela yaru namaiena lala apimi apo sina.

¹⁵ Ana pogos naḗa mrae pito tano, nalogena lala apimi puna Yesu, apisa apisape “Ei, Suḗe, yo nini pe po re nenaga, a lavisi mēna ga yemalo narui. Popon ko oligan ḗina na yeririna la nene awasuḗe ava e pulkumali lala vena auli kala kinanena la ḗasia.”

¹⁶ Ana Yesu pisatanē la, pisape “Toko, akilia asum̄a ga ve sanene woga ga ne. Popon amiu awar kinanena laḗasia van la.”

¹⁷ Ana la apisa, apisape “!Ke peraga yo, imimi memlarar narin kilaparavi lima ga teke na, amio narin ika naḗa satin lua ga!”

¹⁸ Ana Yesu pisape “Ala imi van inu,”

¹⁹ ana naga pisi pan yeririna la nene, pisape “Amiu atotano e vilum̄ini sumo wa.” Ana naga mla narin kilaparavi lima amio narin satin lua naḗani, kirava pa metava ma e sinapane, pisa potena pa Ntewa vanon kinanena nene, ana kauroro narin kilaparavi lima naḗani, kian pa kiena nalogena lala vena avion plan va yeririna la nene.

²⁰ Ana la akan pano-o, mēḗela kawa paḗisi, ana kinakinas nen kinanena la naḗa pe akan re poli, torokin akon va e karo mavava la naḗa kerkeviu ve lualima taaga pa lua.

²¹ Ana yaru la naḗa akan kinanena nene, la pa sane manu lima, ana pe apulo re sira la poli amio ninis lala.

Yesu mial yau metava e wos nen sive

Mak 6:45-52; Yoane 6:15-21

²² Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Inu sineun nesape amiu akus kieta waa, ana asumo akusro pupia lapa nene ava lepas ḗasia navano, ana in na nesuwa nesuma neligan plan kone yeririna la awasuḗela avano wa.”

²³ Ana pogos naḗa naga mligan plan yeririna lala apavano ḗisi, ana naga pa metava e kunus tai, naga taaga, vena len. Pogos naḗa yemalolo, Yesu naga ga taaga sike na,

²⁴ ana e pogos nene, waa nene mēke perina paḗisi, mēke likan lapa naḗani, mēke va yotena narui. Ana sive keviu, a la asum̄a akawe lagi paḗisi, a kila sane akus mēna ga sive naḗa akus sive.

²⁵ Pogos naḗa lavisi yelagi merarava, Yesu pimi pula, naga mial yau ga metava e wos nen sive.

²⁶ Pogos naḗa kiena nalogena lala apisu naga mial yau ke e wos

nen sive pimi pula sanene, amarau pañisi, apisa apisape “!Aulai! ?Suri ya na pimi ke sanene? ?Yermare yo, pona ya ne sanene?”

A la asumña ga amlolokai keviu, vanon naña la amarau pañisi,

²⁷ ana Yesu pis pan la vilaga, pisa pisape “!Ei, ve amarau re, in ga nini!”

²⁸ Ana Pita pisatamea, pisape “Suñe, visae ko kemua nene, otamñan naña inu mñena ga neyal yau metava e wos nen sive, neiñasu puña.”

²⁹ Ana Yesu pisa, pisape “Ko, poga, otomi.”

Ana Pita mligan waa, pito tano, siar mial yau e sive, pa lavisin Yesu,

³⁰ ana pogos naña naga sitomñal si lagi mñarera nene, naga marau. Naga marau sanene, siar mian pito tano narui, ana naga pio Yesu, pisape “Suñe, ko otamalia inu.”

³¹ Ana Yesu kian limana pa veraga, tarar Pita, ana pisa pania, pisape “?Vanon ya ne sinemña miyuwawa sanene? !Ko pe opiawa re nena kawa e inu poli wa!”

³² Ana pogos naña lalua añiyu si apa meta e waa, lagi nene mare,

³³ a la naña e waa amieluar Yesu, apisa, apisape “Lelaga kemua, ko ope narina ne Ntewa lelaga.”

Namaiena lala atol ga isinen kulkota mñana Yesu

Mak 6:53-56

³⁴ Ana Yesu lala akusro pupia lapa nene e kiela waa, apa e lañas ãasia, ana apa ura e yo tai, kiena kia Kenasaret.

³⁵ Ana pogos naña yaru lala nae e yo nene apisu kilale Yesu, amligan visena telivi piora pa e yo punu ga. Ana yaru lala añure namaiena lala apimi puna,

³⁶ apiun tan naga vena naga tamñan namaiena lala atol ga mñana isinen kulkota. Ana la naña atol ga sanene, kiela maiena la kokovio nenaga, apimi apowo sina.

15

Nalogenena lala kiena ne Yesu pe ataveve re ãelaga marua kiena ne le Yu la poli

Mak 7:1-13

¹ Ana e pogos nene, Varasi la ãasia amio navianena navisaluena lañasia amolue garu Yerusalem, apimi apisu Yesu.

² Apiun tan naga, apisa apisape “? Vanon ya ne kiomña nalogenena lala pe ataveve ruru re kieta ãelaga marua na lotuen nanua sumo poli, naña kieta nasumonena lala apian ita, sa naña la asumña apisa, apisape visae yaru tai sinenan sape kinana, naga monar taveve ruru ãelaga mesmesu lala na kevanen limana sumo wa, ana ãisi na naga kilia kinana?”

³ Ana Yesu pisatame la, pisape “?Ana amiu mñena ga, vanon ya ne amiu amñareren naña ataveve kiamiu ãelaga marua lala, ana e kiamiu ãelaga marua la nene, amiu asumña akilaro ke navisaluena kiena ne Ntewa?”

⁴ Ana Ntewa pisa rui, pisape ‘Ovatano e arimoña amio anomña,’ a naga pisa mñena ga, pisape ‘Yaru naña pisi piowa pan arimana pona anena, awemñar naga mare.’

⁵ Ana nanagane, pogos naña yaru tai visaar visave kiena suri lala ve suri wa, ãisi na la va Ntewa pogos tai, ana naga pisa sanene ana sir-aunia naga pe pisuar ruru re kiena yermarua la luwoka poli, pona ve iila re si la luoka e suri la nene,

⁶ ana amiu asumña ga apisa ke asape sanene na poga ga ne, pe pe sur re tai nene poli. A e ãelaga nene, amiu asumña ga akila ke navisaluena kiena ne Ntewa pimi pe suri korena ga tai ne, vanon naña amiu sinemiun asape auarar ga kiamiu ãelaga marua lala.

⁷ !Ana amiu na apisokani ke nene, amiu apisi korena ga ne! Navisawalena Aisea naga pisayu amiu sumo rui, naña naga pisawal visena nene naña Ntewa pisa, naña pisa pisape

8 'Yaru la nene apatanon inu e ga e kiela visena lala, ana kiela sitomena lala asike perinan inu wa.

9 Akila ke lotuena pan inu, ana pe suri korena ga, vanon pogos naþa akilapian yeririna lala, apisa ke asape visena nene naga pe visena kiena ne Ntewa nene, ana visena la nene pe kiela ga la ga yeririna lala.' " *Ais 29:13*

Suri la naþa kila yaru namname e marana Ntewa
Mak 7:14-23

10 Ana Yesu pio viraviran yeririna lala vena aimi puna, ana naga pisa pan la, pisa pisape "Amiu ayagogo ruruia, amiu monar alogekilale kiau visena nene.

11 Pe kinanena re naþa pa e logon yaru poli naþa kilia kila naga namname e marana ne Ntewa, ana visena lala naþa molue e logona yaru, suri ne nanene naga kilia kila naga namname."

12 Ana siraunia, kiena nalogena lala apimi, apisa pania, apisape "Ei, ko okilia mña naþa Varasi lala sinela mimi paþisi vanon kio mña visena la naþa osu mña opisa ke ne?"

13-14 Ana Yesu pisata mne la, pisape "Amiu na ve asitom re yaru la nene. Ya naþa la asu mña akila ke ne, naga pe yu mñaena kiena ne re Ntewa nene poli, a yoko kau Ata nae ma e peni, þisi na naga wereplan make suri la naþa naga pe mapila re poli. ?Yeririna la nene na ape kilamara þala ga, ana sinelan asape asumoni yeririna lala, ana sanape narui, yaru tai naþa pe kilamara þala kilia sumon yaru taþena naþa pe kilamara þala lalua ayal? !Þisi na lalua akilia aloru veraga atotano e þiliþili tai ne!"

15 Ana Pita piun tan Yesu, pisape "Suþe, sineun nesape ovisawal ke ne kinas nen þakaiwa nene sumo wa, naþa opisa þesan ga na wa."

16 Ana Yesu pisa pisape, "Sanape ne, pona þarimiu mña ga merorol ke yo wa?"

17 Pona amiu akilia mña ve tokak ga yo, naþa suri ya naþa vito kome logona yaru, pito tano vitove kome mneþena narui, ana kilia pa vanua si kome tasnena,

18 ana suri ya naþa molue e logona yaru, naga molue e losinena sumo, a suri ne nanene, naga kilia kila yaru namname.

19 Naga nene na vanon naþa nasitomiena viowa lala amomolue e losnen yaru, sa naþa nawemo maren yaru, nataþaen kolau, nakilaena lau, navinauena, navisokanena, a nasisiena visena.

20 Nanene þelaga la naþa akilia akila yaru namname e marana ne Ntewa. A þelaga nene naþa yaru kinana ana pe ke re limana sumo poli, suri nene naga taþatete kila yaru namname sanene."

Yesu pilelua yermare e sira mne tai

Mak 7:24-30

21 Ana Yesu molue e yo nene, naga pito e lepas naþa pulkumali lua asike ea, naþa Taea amio Saeton.

22 Ana sira tai nae lepas naþa Kenan, naga pe wolawa ga, sike e lepas nene, ana naga pimi puna ne Yesu, pio naga, pisape "Suþe, ko ope Navisaarena naþa ko omolue e lus kiena ne Tepet, neviun tan ko vena sinemña ye inu. Kiau lomnearu, yermare tai sike e naga, naþa su mña kila kare naga silaga."

23 Ana Yesu mloge visena nene, ana pe pisa re nena suri tai pa sira nene poli.

Siraunia, nalogena lala apimi, apisa pa Yesu, apisape "Sira nene su mña taveve ita ke sanene na, naga su mña pio manene liu wa. Popon oligan lua naga vano."

24 Ana pe Yesu pisata mne la re poli, ana naga pisi pa sira nene narui, pisa pania, pisape "Ntewa mligan inu nepimi vena neva ga puna ne

le Israel lala, la naña sane sipsip la naña akila pal mrapa.”

²⁵ Ana sira nañani pimi, kinai tano e lana ne Yesu, pisape “Awis, Supe, nepiun tan ko, nesape oiila inu.”

²⁶ Ana Yesu pisatamea, pisa pisape “Ana pe mesmesu re naña nelalua kinanena kana ne nisisi lala, vena nela va lokul poli.” Naga pisi sanene vanon naña naga kilia ma sape e pogos nene, le Yu tañena lala, naña la asitom asape la ga ape narina ne Ntewa, asuma apisayu kare yaru la naña pe ape le Yu re poli, apisape la ape lokul ga la ne.

²⁷ Ana sira nene pisi, pisa pisape “Ko opisa pe lelaga, Supe, ana lokul lala akilia akan mena kororos nen kinanena naña amloloru vatano e lelen kinanena kana ne taena ne lokul lala.”

²⁸ Ana Yesu pisatame ruru naga narui, pisa pisape “Sira, ko opiawa ruru ke marera e inu pañisi. Pisi na ko ovisu ga nanagane imi van ko ve sa naña ko omlelaga ea.” Ana e ke e pogos nene narui, sira mee kiena ne sira nene pimi po sina.

*Yesu kila ruru namaien la moki
Mak 7:31-37*

²⁹ Siraunia, Yesu molue ke sina ga e yo nene, pasupe si pa lepas naña Kalele. Naga suma mial pano, ana pa kom ga lavisin pupia lapa na lepas nene, ana pa totano metava e kunus tai.

³⁰ Toma sane, ana pegas nen yeririna lala apimi puna, amio laulu lala, amio latakin lala, amio kilamara pala lala, amio kiligapope lala, amio mena namaiena tañena mena ga lañasia. Ana apar la nene apimi, amligan la asike ga lavisin Yesu, ana Yesu kila ruru la apo ke sina ga.

³¹ Ana yeririna lala sinela kurkuru pañisi, pogos naña apisu puru lala apisi, latakin lala apimi apo, laulu lala amial po, a kilamara kata lala akirava, ana la amieluar Ntewa kiena ne le Israel lala pañisi vanonia.

*Yesu pagan yermene lala tol manu
vari [4000], amio mena ga sira lala a
nin sisi lala*

Mak 8:1-10

³² Ana Yesu pio kiena nalogena lala apimi puna, ana naga pisa pisape “Inu sineu mie pina na yeririna la nene pañisi wa, komin naña asike amio ita legiena telu narui, ana pe kala kinanena re si poli. A inu tañatete neligan la ava si uma naña pe kala kinanena re sanene poli, vanon naña visae nekila sanene, pona e mrapa komsusa ana yaru lañasia viso kar la vano-o marala malko yo.”

³³ Ana nalogena kiena ne Yesu lala apisa pania, apisape “?Ana pisi na ita towar kala kinanena pe ne? Ana komin yo nini na yo korena ga nini, a la moki manene la wa.”

³⁴ Ana Yesu piun tan la, pisape “? Ana amiu kami kilaparavi via na sike na?”

Ana la apisa, pisape “Olua ga, amio narin ika naña satin lañasia.”

³⁵ Ana Yesu pisa pa pina na yeririna la nañani, pisape “Atotano e nene sumo wa.”

³⁶ Ana naga par kilaparavi la olua nañani, amio narin ika naña satin la nene, ana naga pisa potena pan Ntewa vanonia, ana siraunia ana kawewowala, ana kian pa kiena nalogena lala, ana la lein apar api-ovion pa yeririna lala.

³⁷ Ana la punu ga akan pano-o mepela kawa ruru po pañisi. Ana siraunia, akon kinakinas nen kinanena la nene naña sike na, pa e karo popos olua, ana puleule pañisi.

³⁸ Ana yermene la naña akania, tol manu vari, ana pe apulo re sira lala amio ninis la poli.

³⁹ Ana Yesu mligan pina na yeririna la nene pasupe apa si uma, ana naga pa si e kiela waa, ana mligan yo nene, pimi suli ga plas ga e lepas naña kumali keviu naña Makatan meke ea.

16

Yer kawa la p̄asia asape avisu kile tai

Mak 8:11-13; Luk 12:54-56

¹ Ana pogos tai Varasi la p̄asia amio Satusi la p̄asia apimi puna Yesu, naḗa sinelan asape akilali naga, ana apisa, apisape “Imimi sinemiminia mesape ko okilali pupia kile tai van imimi, naḗa ko okila e puriukawa nae ma e peni.”

² Ana Yesu pisataḗe la, pisape “Pogos naḗa mrae pito ke tano, ana visae amiu avisu naḗa yo vivaga e lepas naḗa mrae pito ke tano ea, amiu akilia avisa avisave ‘Pisi na yepisun peni.’

³ a pogos naḗa mrae pa p̄arpo yo, a visae amiu avisu sinapane tano vivaga a lul la malolo ḗena ga metavania, amiu akilia avisave ‘Pisi na yua kove p̄ane.’ ?Nane amiu asum̄a apisu kilale ke kile la nene e sinapane p̄isi narui, naḗa p̄isi na pog ve sanape pona ve sanape, ana sanape naḗa amiu pe apisu kilale re kiau kile lala na pog keviu nini naḗa nesike nemio amiu poli?”

⁴ Ana Yesu pisa ḗena pan la, pisape “Yaru la naḗa sinelan ga avisu kile lala, la ape li viowa la paḗisi, la akila wowe pa Ntewa, la apilon ḗasila pania, sane la naḗa akila lau, aḗure matan wola lala. Peraga, p̄isi na taḗatete amiu avisu kile tai narui, ana yoko amiu avisu ga naḗa ḗalivi e inu ve sa ke ga kile naḗa pa Navisawalena Sona nanua sumo, naḗa Ntewa kila naga mali sina.” Ana Yesu purmatan la, naga mligan la asikena.

“Amiu avisuar e is kiena ne Varasi lala amio Satusi lala”

Mak 8:14-21

⁵ Ana pogos naḗa Yesu amio kiena nalogena lala amligan e nene, ana aḗaro e pupia lapa naḗa apa e lepas p̄asa, ana nalogena lala sinela p̄esania naḗa pe aḗar re si kala

kilaparavi laḗas poli. Ana pogos naḗa atol lepas p̄asa,

⁶ ana Yesu mla visena tai pan la, pisape “Amiu na monar avisuar ruru amiu, e is kiena ne Varasi lala amio Satusi lala.”

⁷ Ana la amloge visena nene, ana la apisayulein pan la, apisape “? Pona naga pisi sanene vanon naḗa pe toḗar re kilaparavi laḗas pimi poli yo?”

⁸⁻⁹ Ana Yesu kilia ḗa kiela sitomena nene narui, pisape “?Pe na ya naḗa amiu asitom manene ke ḗeḗemiu la sanene, naḗa apisape yoko takan ya ne? ?Sanape naḗa amiu pe amloge kilale re suri la nene poli wa? !Kiamiu lelagaena ve tokaki paḗisi wa! ?Pona amiu sinemiu p̄esan ḗena ga kilaparavi la lima nene yo, naḗa inu nemla pa yeririna lala tol manu lima nene, amio ḗena karo la naḗa amiu akon puleule?”

¹⁰ ? Pona amiu sinemiu p̄esan ḗena ga kilaparavi la olua nene, naḗa inu nemla pa yeririna lala tol manu vari nene yo, a karo via naḗa amiu akon sirau?”

¹¹ ?Sanape naḗa amiu pe amloge kilale re naḗa pe nepisi re pan amiu vanon kilaparavi poli? Inu nevisa ke sina ga van amiu, nesape amiu na monar avisuar ruru amiu e is kiena ne Varasi lala amio Satusi lala.”

¹² Ana e pogos nene, la akilia ḗa naḗa naga pe pisayu re is nakilaen kilaparavi pan la poli, ana naga pisa ke visena navisokanena la naḗa Varasi lala amio Satusi lala akilia avian la ea, naḗa kilia kila p̄arin yaru lapa imi ve keviu, ana kilia kila kare make kiena malena, sa naḗa is na miyum̄aen ke e kilaparavi.

Pita pisawal sape Yesu naga pe Navisaarena kemua lelaga

Mak 8:27-30; Luk 9:18-21

¹³ Ana Yesu lala apito garo e lepas naḗa pulkumali keviu nene Sisaria Piliḗae ḗeke ea, ana e pogos nene

naga piun tan kiena nalogena lala, pisape “?Amiu asumña amloge mña naña yeririna lala asumña ga apisavisa ke Narina ne Yeririna, apisape naga ai?”

14 Ana lala apisa, apisape “La p̄asia apisa apisape ko Yoane Nakeena ke sina ga, a la p̄asia apisape ko Elaisa, a la p̄asia apisape ko Serem̄aea, pona navisawalena taṕena tai na nanua sumo.”

15 Ana naga piun tan la, pisape “? Ana amiu, amiu na asape inu na ai?”

16 Ana Saemon Pita pisatam̄ea, pisape “Ko, ko na Navisaarena, ko ope Narina ne Ntewa Mali.”

17 Ana Yesu pisatam̄e pania, pisape “Saemon, narina ne Yoane, navisa ruruena imi van ko. Suri naña ko opisa ne, pe yaru re na pian ko e poli, ana Ata ga nae ma e peni naga pian ko ea.

18 A ko nene ko kiom̄a kia taṕena naña Pita, naga kana kinasia sanini, sane ‘kilavaru,’ ana lelaga paṕisi, sa naña nanagane, in na nepisu ko na sane ko ope varsu tai, ana ṕisi na in na nevisirlua p̄egas nen kiau li nalotena lala e kilatapili na sanene narui, a puriukawa na marena taṕatete kilia taulu p̄egas nene.

19 Pisi na in na nela kii lala navitavanena amio nakotaween nasuṕenena kiena ne Ntewa van ko, a suri ya naña ko ovisaluṕar e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga m̄ena ga visaluṕaria amio ko, a suri ya naña ko otam̄ania e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga m̄ena ga tam̄ania amio ko.”

20 Ana Yesu pisa m̄arera pa kiena nalogena lala, pisape “Amiu na ve ava avisawal re van yeririna la avisave in na nepe Navisaarena.”

*Yesu pisawal kiena marena
Mak 8:31-33; Luk 9:22*

21 Ana siar e pogos nene, Yesu kilali naña kila merarava va nalogena lala, sape naga monar va ma Yerusalem, ana e yo nene, ṕisi na suṕe kiena ne le Israel lala, akila kare manene naga vaṕisi, amio p̄arin yaru wa lala, amio m̄ena ga navianena navisaluena lala, la make narui ṕisi na akila kare naga vaṕisi. Yesu pisa m̄ena ga pisape ṕisi na la nene awem̄ar naga mare, ana kana legiena na telu ṕisi, Ata Ntewa kila naga sum̄alu mali sina.

22 Ana pogos naña Pita mloge visena nene, piolua Yesu pano, pisi m̄arera pania, pisape visaluṕaria, pisape “Yesu, Ntewa monar visaluṕar suri nene. Suri la nene taṕatete kilia imi ve lelaga e ko ve sa nene.”

23 Ana Yesu pilopuia, pisi m̄arera pa Pita, pisape “!Yermare Lego, oure vetan inu! Ko osum̄a okilali inu ke sina ga e kiom̄a sitomena nene naña pe sitomena kiena yaru ga, pe sitomena kiena ne Ntewa re nena ga.”

Nalogena kiena ne Yesu monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala

Mak 8:34-9:1; Luk 9:22-27

24 Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lala, pisape “Yaru naña sinenan sape siraun inu, monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala, ana monar kus kiena laki torovia, ana taveve inu.

25 Yaru naña sinenan sape visuar ruru kiena malena, naga ṕisi na kilaluia, ana yaru naña naga kilalu kiena malena vanon inu, naga ṕisi na kilia tol malena lelaga.

26 Ana visae yaru tai naga tol make suri na yomarava la punu ga, ana kilalu mrapa na malena, naga pe taulu re nena suri wo napo lelaga tai poli, ana siraunia, taṕatete kiena suri wo la nene aulimaran si kiena malena.

²⁷ Ana lavisi ke Narina ne Yeririna wasuŕe ke sina ga imi narui amio navisi lala, naga imi amio naurarena kiena ne Arimana, ana naga ul yaru lala mesmesun kiela nayuŕnaen lala.

²⁸ Inu nevisa suri na lelaga nene van amiu, nesape yaru la ƕasia asuŕnalu asike e nini, naƕa ƕisi na taƕatete amare asuŕna ga vano-o avisu Narina ne Yeririna warpoyo amio kiena nasuŕnenena, vena vim ve suŕen yeririna la punu ga.”

17

Yepena ne Yesu ƕilonia ƕimi ƕe taƕena

Mak 9:2-10; Luk 9:28-36

¹ Siraun e pogos nene, legiena orai ƕarovia, ana Yesu ƕere Pita, a Semes, a wenla naƕa Yoane, ana la ga vari nene apa metava e ravie tai.

² Asuŕna sanene, ana nalogena la telu nene apisu naƕa yepena ne Yesu ƕimi ke ƕe taƕena, a marana ƕilavila manene sa naƕa mrae, a ŕna kulkota lala apimi amiyuwowo pano-o amiyuwowo po ƕaƕisi.

³ Ana la telu nene apisu ŕna ga Mosis amio Elaisa, lalua aŕnaliv, ana lalua asuŕna ga asun ke amio Yesu.

⁴ Ana Pita ƕisa ƕa Yesu, ƕisape “Suŕe, popon tanea ita tesuŕna ga e yo nini. Visae ko sinomŕania, ana neyuŕnaen silparpara ve telu e nini, moŕna tai, ŕna ne Mosis tai, a ŕna ne Elaisa tai.”

⁵ Ana pogos naƕa Pita suŕna ƕisi ke ga wa, ana lul tai naƕa ƕilavila ƕaƕisi ƕitomi kalo la, ana amloge visena tai molue e lul nene, ƕisa ƕisape “Nene na naruu nene, naƕa in na nesitom naga ƕaƕisi. Kiau sitomena sike ga e naga, a nekekarana naga ƕaƕisi. Amiu na monar alogear ruru naga.”

⁶ Nalogena lala amloge visena nene, ana amarau na amarau, ana amloru e porotano, aƕariwani marala lala.

⁷ Ana Yesu ƕimi pulu, mlipalipa la telu nene, ana ƕisa pan la, ƕisape “Amiu asuŕnalu, ve amarau re.”

⁸ Ana pogos naƕa la aƕar ƕlan si ƕarila ƕa metava, apisu re si lalua nene poli, ana la apisu ga Yesu naga taaga sike na.

⁹ Ana lala amolue e ravie nene, aƕasuŕe la ke sina apitomi tano, ana Yesu ƕisaar ŕarera pan la, ƕisalufar la, ƕisape “Suri naƕa Ntewa kila amiu apisu ne, ƕisi na amiu ve avisawal re va yaru la nanagane, vano-o tol naƕa Narina ne Yeririna mali sina ga e marena, e pogos nene narui amiu akilia avisawal va yeririna lala.”

La apisayu Elaisa

Mak 9:11-13

¹⁰ Ana nalogena la telu nene apiun tan Yesu, apisape “?Sanapen naƕa navianena na navisaluaena lala asuŕna ga apisa ke, apisape ‘Monar Elaisa naga wasuŕe ke sina ga imi sumo wa, siraunia na Navisaarena nene kilia imi ŕnalivi?’”

¹¹ Ana Yesu ƕisatame la, ƕisape “Naƕa la apisa sanene, naga lelaga kemua, komin Navisawalena Malakaea naga ƕisa sanene rui e kiena tusi. Elaisa naga monar imi sumo vena kila ruru make suri punu ga, ƕisi na Navisaarena naga kilia imi sirau,

¹² ana in na nevisa van amiu sanini, Elaisa nene ƕimi ƕisi rui, ana ƕe yaru lala apisu kilale re asape naga poli, ana ƕe asitom re naga poli. Ana e ke e ƕelaga nene, ƕisi na akila ke ŕna ga viowa va Narina ne Yeririna.”

¹³ Ana e pogos ke nanene, nalogena la telu nene akilia ga na wa, naƕa Elaisa naƕa Yesu ƕisayu ke ne, nane Yoane Nakeena nene.

Yesu ƕilelua yermare e yaru ŕnee tai

Mak 9:14-29; Luk 9:37-42

¹⁴ Ana Yesu amio la telu nene aƕasuŕela, ana apito asikolila amio

þina la naþa asike e pogos nene, ana yaru tai pimi kinai tano e lana ne Yesu, ana pisa pisape

¹⁵ “Suþe, inu sineun nesape ko sinema ye kiau yaru mēe nini, oiila naga, komin naþa maiena tai teke e naga. Maiena nene kila naga marmarluiam yam moki paþisi, ana kila kare manene la naga wa, sumā kila ke naga mlorvavae mā pano, mloru pa e kapi pona e mēna ga e wii lala.

¹⁶ Inu nepureli naga pimi puna ne kio mā nalogena lala, ana amiyumāen pano-o, peraga, ana akila ruru þele naga.”

¹⁷ Ana Yesu pisi pa kiena nalogena lala, pisape “?Amiu la nene, sanape na sanene? Amiu na pe apiawa re nenaga e Ntewa poli, silaga amiu asumā ga apa ape wowe yo. ? Monar nesumā si nemio amiu vano tol pogwai? Inu sineu maren amiu paþisi rui. Ana poga ga, aure yaru mēe nene imi pun inu.”

¹⁸ Ana la aþure yaru mēe nene pimi, ana Yesu pisaar pan yermare naþa sike e naga, pisape “!Omolue e naga nanagane ga nel,” ana verakorena yaru mēe nene pimi po sina.

¹⁹ Ana siraun e pogos nene, pog naþa Yesu sumā naga taaga, nalogena lala apimi puna, apiun tania apisape “?Sanape na imimi mepilelua þele yermare naþa sike e yaru mēe nene?”

²⁰ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Nanene na vanon naþa amiu pe apiawa ruru re mārera e inu poli wa. Lelaga nevisa van amiu, visae aviawa e inu ve tokak ga ve sa ga narin kurus nen mras nen purpa, ana visae kiamiu naviawaena ne ve lelaga kemua napo, ana þisi na amiu akilia avisa va tavie na mēke ne, avisave ‘Ko oure,’ ana þisi na naga monar ure. Pisi na pe suri re tai naþa amiu akilia akila þele poli.

²¹ Ana naþa namēneplanen yermare la ne sanene, ana kana mrapa ne sanini: yaru na monar len, ana

monar monsilu ga ve kinan re. E ga e þelaga nene, þisi na naga kilia mēne plan yermare kar la ne sanene.”

Yesu pisawal ke sina ga kiena marena

Mak 9:30-32; Luk 9:43-45

²² Ana pogos tai naþa Yesu amio kiena nalogena lala apimi lele taaga garu Kalele, Yesu pisa pan la, pisape “Lavisi ke naþa aligan Narina ne Yeririna va e limana yaru la narui,

²³ naþa þisi na awemār naga mare, ana siraunia, e kana legiena na telu, þisi na Ntewa kila naga mali ke sina ga.” Ana pogos naþa Yesu pisa visena nene, kiena nalogena lala amloge piowa vanon paþisi.

Kilavaru na takis na Yumā Wa Mana Ntewa garu Yerusalem

²⁴ Pogos naþa Yesu amio kiena nalogena lala apimi atol Kapeneam, yaru lala na warpoloen takis na Yumā Wa Mana Ntewa, apimi puna ne Pita, apiunia apisape “?Sanape, kio mā navianena mēna ga pul mā takis ne, pona peraga?”

²⁵ Ana Pita pisatamea, pisape “Naga pul māga.”

Ana Pita þasuþe si pa e yumā naþa Yesu sike ea, a naga pe pis re poli wa, ana Yesu naga piþesia, piunia pisape “Saemon, ko ositomveveli þarin suþe na yomarava la nene. ?Li pe la ne apul ke takis nene pan la? ?Yaru na māla mratava ga lala, pona yaru taþena lala?”

²⁶ Ana Pita pisa, pisape “Yaru taþena ga lala, la monar aulia.”

Ana Yesu pisa, pisape “Ee, sanene narui, ana kana kinasia sanini, mratava kiena ne þarin suþe lala, la taþatete aulia. Ana in ke nena naþa nepe mratava kiena ne Suþe Keviu na Yumā Wa naþa narui, ana vanon suri ne nanene, in na pe pon re neul takis naþa la apiun ke tan ko poli.

²⁷ Ana popon italu na ve tekila kare re yaru lala na warpoloen takis, italu mēna ga monar toul ga. Ko,

oto garo e lapa, oto om̃ate ika, a ika naṗa om̃ate ṗesania, ṗisi na ko olual kilavaru tai e logona, naṗa torokin italu toul kieta takis ea, ana olavia ola ova oulia.”

18

“?Yaru ai naṗa naga to laa metavan yaru taṗena lala?”

Mak 9:33-37; Luk 9:46-48

¹ Ana e pogos ke nene, nalogena taṗena lala apimi am̃alivi, apimi nena puna Yesu, apiun tania, asape “Imimi sinemimin meviun mesape: ?Yaru ai naṗa naga to laa metavan yaru taṗena lala e loyuma na nasuṗenena kiena ne Ntewa?”

² Ana Yesu pio sisi tai naṗa sum̃a ga pimi puna, ana mligan sisi naṗani sum̃alu su likan la,

³ ana naga pisa pan la, pisape “In na nevisa van amiu, visae amiu ve avilopu amiu re naṗa kiamiu ṗelaga la aimi ve sa ṗelaga kiena ne nisisi nene, ṗisi na amiu taṗatete kemua aimi loyuma e nasuṗenena kiena ne Ntewa pogos tai.

⁴ Ana yaru naṗa kila kiena sitomena su ga tano ve sa nisisi nini, yaru nene naga yoko kilia imi to laa metava, taulu yaru taṗena lala e nasuṗenena kiena ne Ntewa.

⁵ Yaru naṗa kiena sitomena pito tano e inu, ana naga kekaran naṗa naga kila wo va nisisi kokan tai ne sanene, yaru nene naga sa ga naṗa naga kekaran inu ke ga narui.”

Nataṗaliena lala

Mak 9:42-48; Luk 17:1-2

⁶ Ana Yesu pisa m̃ena ga, pisape “Ana visae yaru tai kila nisisi tai ne sanene ligan inu, ve viawa re si m̃arera e inu, ana ṗisi na yaru nene kus nakoena tai naṗa m̃arera manene la. Visae am̃atear pupia kilavaru tai m̃ene kolmekina, ana akuwani naga talilu vitove e lowe memaena, nanene naga nakoena tai ne meme ga ne, ana yaru nene

naga yoko war va re la na wa taulu nanene.

⁷ !Aulai! Yomarava nini piowa manene la narui, naṗa pulen manene la suri la naṗa silaga asuma akilali ke yaru lala vena kila la akilalu kiela naviawaena e inu. Nataṗaliena la nene ṗisi na asuma likan amiu silaga, ana ṗisi na viowa manene la va yaru la naṗa aṗar nataṗaliena viowa la nene pimi e yaru taṗena lala.

⁸⁻⁹ “Visae lumoma tai, pona lam̃a tai, pona kilamarama tai, pona suri ya sina naṗa e kioṃa malena, visae suri la nene tai kila ko ve oviawa re si m̃arera e inu, popon otelua suri nene vetan ko, okuwan vano. Visae otelua ṗelaga na mlamulena viowa vetan kioṃa malena ve sanene, ṗisi na ko okilia ova loyuma e malena, a visae ko ova loyuma e malena naṗa lumoma, pona lam̃a, pona kilamarama, pona suri ya sina e kioṃa malena, visae suri la nene tai kovio ṗisi rui, ana nanene na poga ga nene. Ana piowa manene la naṗa visae tasnema la punu ga amio kioṃa ṗelaga viowa lala asuma woga ga e ko, ana siraunia akoven ko e kapi naṗa taṗatete m̃ewo pogos tai e yo naloge viowaena.”

Pakaiwa na sipsip naṗa kilalu mrapa

Luk 15:3-7

¹⁰ Ana Yesu pisa m̃ena ga, pisape “Amiu na monar avisuar ruruia vena amiu ve asitom korenan re naruu la tai nene pogos tai. Visae peraga, amarame amiu, vanon naṗa naruu la nene, la kiela navisi lala nae ma e peni naṗa la asuma apisuar la m̃aga, a navisi la nene silaga asike e marana ne Ata nae ma e peni.

¹¹ Ana yumaena kiena ne Narina ne Yeririna naga sanini: naṗa naga pimin pisape tamalia la naṗa akilalu mrapa.

12 “Amiu ayagogon ruru li suniena nini: Yaru tai naþa naga kiena sipsip lala tol ponotia taaga, ana lala tai kila þarina, pa la perina, ana kila pal mrapa, pa kovio. ?Pisi na yaru nene kila sanape narui? Naga monar ligan kiena sipsip la lualima ovari pa ovari nene, asuñã ga akinana ke e yo na vilumñini, ana naga monar vano vena kaleli sipsip nene naþa kilalu mrapa.

13 Lelaga nevisa van amiu, pogos naþa naga mñal si sipsip nene, ana naga kilia kekaran va þisi, taulu naþa naga kekaran kiena sipsip taþena la moki naþa asu ruru asuñã ga, pe amial re naþa apa akovio poli.

14 “Ana Arimamiu nae ma e peni, naga mñena ga sa ke ga, naþa naga yepen mavin narina tai nene yepe vetan mrapa vena vano va kovio.”

Visae womla tai naþa kila viowa van ko

Luk 17:3

15 Ana Yesu pisa mñena ga, pisape “Visae womla tai naga kila viowa van ko pogos tai, monar ko ova ovisu naga naþa amiu ga lua nene asikena, ana ko monar ovisawal kiena naviowaena vania. Visae naga kekaran logeen kioñã visena, nanene naga sa naþa kioñã visena kila amiu luwoka ape mara wo si þisi narui.

16 Ana visae naga yepen mavin yagogonen kioñã visena, ana monar ko ovano oure si yaru taþena la ve lua pona ve telu aimi amio ko, vena aiila ko e kioñã visena, sa naþa Tusi Wa pisa pisape ‘Visena la punu ga, monar yaru naiilaena visena, yaru ve lua pona ve telu, vena kila visena nene kilia sumãlu.’

17 Ana visae womla nene yepen mavin ke yagogon rurukoena wa, ana ko monar ovisawal kiena þarkawa nene va þegas nen li nalelagaena lala, vena la þasia akilia aimi avisuli re mñena ga naga. A visae naga mñarera ke ga wa, ve

yagogon re mñena ga nalelagaena lala, amiu monar avisu naga sa naþa naga pe wolawa ga tai, pona naga sa ga yaru na warpoloen takis, naþa yaru lala pe ape erau ruru re nenaga amio la poli.”

Leniena naþa yaru la mras ve lua la ga avirananar la ea

18 Ana Yesu pisa mñena ga, pisape “Lelaga, inu nevisa van amiu, ana suri ya naþa amiu avisaluþaria e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga mñena ga visaluþaria amio amiu, a suri ya naþa amiu atañãnia e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga mñena ga tañãnia amio amiu.

19 “A naga sina, nevisa mñena ga van amiu, visae amiu yaru la ve lua naþa la lua avirananarlan suri tai e yomarava nini, ana visae lalua alenwoia, ana kau Ata nae ma e peni þisi na naga kila suri nene van lalua.

20 Vanon naþa visae yaru ve lua pona ve telu aimi lele taaga e kiau kia, ana inu mñena nesike likan la.”

Pakaiwa na þelaga na viewoena

Luk 17:3-4

21 Ana Pita pimi puna Yesu, piun tania, pisape “? Suþe, visae kiau wolai kila ke pe mesmesu re pan inu silaga poli, inu monar neviewo naga yam ve via? ?Monar va tol yam ve olua pona sanape?”

22 Ana Yesu pisatañea, pisape “Peraga, þisi na ko ve oviewo re ga naga yam ve olua ga, ko monar oviewo naga yam ve lualima yam ve olua, ko oviewo mña naga sanene vano tol sina ga kana yam ve olua [70 x 7].

23 Pelaga naviewoena loyumña e nasuþenen kiena ne Ntewa, monar ve sanene narui. Amiu ayagogo e suniena tai naþa pisayu þelaga naviewoena, naþa pisa sanini, pisape: Parin suþe tai, naþa naga sine-nan sape visuveveli lapui la naþa

kiena yaru na yumãena lala akila pania.

²⁴ Ana naga kila m̃a sanene pano-o, ana aþure kiena yaru nayumãena tai pimi puna, naþa yaru nene naga kila lapui na kilavaru na tenario via puna ne kiena yerkawa nene.

²⁵ Pogos naþa apiun kilavaru tan yaru nene, naga pisape naga taþatete si ulmaran lapui nene. Ana yerkawa nene pisa pa kiena yeririna lala, pisape 'Poga, akilalua naga a auliulinlua naga ve kiena ne yerkawa taþena, vena yumãe korena ga vania. Ana auliulin m̃ena ga wona, amio narina lala, a amio make kiela suri lala, a awar kana kilavaru imi vena auli kiena lapui nene komþasia ea.'

²⁶ "Ana yaru nene mloru e lana ne þarin suþe nene, tagi m̃arera pania, pisape 'Ko ope yerkawa, awis, inu sineun nesape neviun tan ko vena ko ola re narin pogos tai van inu sumo wa, vena inu nekilali neul maranli lapui nene van ko.'

²⁷ Ana yerkawa nene sinena miye yaru nene, naga piwo make lapui nene pania, vena ve ul marana re sina, ana tam̃an yaru naþani molue ga sa ga ne.

²⁸ "Ana pogos naþa yaru nene pano, naga pisa kiena erau tai, naþa kiena erau nene kiena lapui tai teke e yaru nene. Ana kiena lapui ne ve tokaki ga, ana yaru nene pano þuarar kolmekina, pisa pania, pisape 'Ko monar oul lua kioṃa lapui nene vetan inu nanagane ga ne.'

²⁹ "Ana kiena erau nene pimi mloru e lana, tagi manene pania, pisape 'Mara, ko ope kiau erau, awis, sineun nesape neviun tan ko vena ko ola re narin pogos tai van inu sumo wa, vena inu nekilali neul maranli lapui nene van ko.'

³⁰ Ana yaru nene yepena mavin viewoen kiena erau nene, þisi na naga pa kila la amligan naga pa e yumã nakoena, vena sumã vano-o ul plan kiena lapui nene, þisi na naga kilia molue sina.

³¹ "Ana pogos naþa yaru taþena la naþa kiena ne þarin suþe nene apisu þelaga nene, amloge piowa paþisi, ana apa puna ne kiela þarin suþe, apisawal suri la nene pania.

³² Ana þarin suþe nene pio kiena yaru nene vena vim si puna, ana sinena karia, pis m̃arera pania, pisape '!Aa, ko na ope yaru þilþil ya na sanene! Inu nepiewo ko e kioṃa pupia lapui nene rui, vanon naþa otagin manene pan inu, ana okila sineu miye ko.

³³ ?Vanon ya ne ko taþatete m̃ena ga sinem̃a ye kioṃa erau sa naþa inu sineu miye ko sumo rui?'

³⁴ Ana þarin suþe nene sinena mimi pa la narui, ana naga pisape monar aligan yaru nene va e yumã nakoena, ana la monar ala m̃a nakoena vania vano-o naga ul plan make kiena lapui nene."

³⁵ Ana Yesu pisa, pisape "Visae amiu ve aviewo re womlamiu lala silaga, ve lelaga e sinemiu la wetelu, þisi na kau Ata nae ma e peni, naga sinena kar amiu ve sanene, þisi na naga la nakoena ve sa ke ga nene van amiu."

19

Yesu pisayu sanape naþa yaru mligan lua wona

Mak 10:1-12

¹ Ana Yesu pisa visena la nene þisi, ana naga mligan Kalele naga kome wii nae Yortan lepas na vano, ana pa metava e lepas nae Yutea.

² Ana þina lala ataveve ke naga e pogos nene, ana e yo nene naga kila ruru namaiena la moki.

³ Ana Varasi m̃ena ga laþasia asike e pogos nene, ana apimi puna ne Yesu, apisape akilali ke sina ga naga, la apiun naviunena tai pania, la apiunia, apisape "?Kieta navisaluaena pisa ya ne e lepas nen þelaga kiena ne yaru naþa ligan lua wona? ? Mesmesu ga naþa yaru kilia kila sanene vanon suri kar punu ga naþa pe miasia, pona kilia kila vanon ga suri kerkeviu ga laþasia?"

4 Ana Yesu pisatamē la, pisape “? Pona amiu na pe akilia re Visena Wa kiena ne Ntewa naŋa naga pisa, pisape

‘E purŋesia, Ntewa naga sii suri punu ga, ana sii mēna ga yeririna lua, yermēne tai, a sira tai?’

5 Suri nene amiu akilia ŋisi rui, amio mēna ga visena taŋena nene naŋa pisa, pisape

‘Sanene, ŋisi na yaru ligan arimana amio anena, ana naga vano vilolar wona na sira, ana lalua aimi ave taaga ga narui.’ *Nas 2:24*

6 Nanene kila sane lalua ve ave lua re sina, ana lalua apimi ape taaga ga narui. Ana ya naŋa Ntewa naga vilolaria aimi ave taaga, pe pon re si yaru kilapure la poli.”

7 Ana Varasi la nene amloge visena la nene, ana apiun ke sina ga tan Yesu, asape “?Poga ga, ana vanon ya ne Mosis naga pisawal navisaluaena nene naŋa tamān sape yaru naga kilia la māki naliganluaena tai vena la va wona, vena ligan lua naga vano?”

8 Ana Yesu pisatamē la, pisape “Ee, ana sumon naŋa nasien yomarava nini, naga pe sa re nene poli, ana vanon naŋa amiu ŋarimiu lala apimi mārera paŋisi, nane kila Mosis tamānia sanene sape siar e repimiu la pimi, amiu akilia aligan plan womiu lala.

9 Ana nanagane, inu nevisa van amiu, visae yaru tai, wona kila kolau, yaru nene kilia ligan lua wona nene. Ana visae sira nene ve kila re kolau ve sanene sumo, ana yaru nene ligan lua naga, ana ŋisi na va were sira taŋena, visae ve sanene, ana Ntewa pisu sane yaru nene naga kila kolau narui amio sira taŋena nene, naga kila kare sira nene naŋa wona na sumo.”

10 Ana nalogena kiena Yesu lala apisa pania, apisape “Visae ve sanene, ŋelaga na talopaena pe suri

mārera tai ne paŋisi ne. Pe pon re si tekila ita tetalopa poli.”

11-12 Ana Yesu pisa pan la, pisape “Ee, lelaga naŋa yaru laŋasia naŋa ŋisi na la ve atalopa re pogos tai, sa naŋa sane laŋasia apaeme ana tasnela la piowa pa rui, pona laŋasia akila kare tasnela, sa naŋa asila, ana la taŋatete atalopa. A laŋasia, pe atalopa re poli vanon naŋa la amligan talopaena vena la ayumāe e nasuŋenena kiena ne Ntewa. Ana Visena Wa, naga pisa pisape popon yermēne amio sira, lalua atalopa, a popon lalua asu ruru māga sanene tol luas nen kiela malena la luoka. A ko naŋa ko okekaran visena nene, ana opisu naŋa Ntewa naga kila sanene pan ko rui, popon olarar ruru visena nene mārera e kio mā malena.”

Yesu pisa ruru sisi lala

Mak 10:13-16; Luk 18:15-17

13 Ana laŋasia akus narila lala apimi puna Yesu, vena naga ligan limana te la, len wo la. Ana nalogena lala apisuia, ana apisi mārera pan yaru la nene, apisaluŋar la,

14 ana Yesu pisa, pisape “Amiu ve avisaluŋar re sisi la nene, amiu ata mān la aimi pun inu, vanon naŋa sisi la nene na asa ga la naŋa asike loyumā e nasuŋenena kiena ne Ntewa.”

15 Ana naga mligan limana te sisi la nene, ana suraunia, naga mial pano.

Yaru mēe tai naŋa kiena suri moki

Mak 10:17-22; Luk 18:18-23

16 Ana e pogos taŋena tai, yaru mēe tai pimi pisu Yesu, piun tania, pisape “?Navianena, ana in na monar nekila yumāena wo ya, naŋa vena kila inu ŋisi na netol malena naŋa ve uro re?”

17 Ana Yesu pisa pania, pisape “?Vanon ya ne ko opiun tan inu sanene, osape nevisa yumāena wo tai van ko? Ntewa ga naga po, a visae ko ologear kiena navisaluaena

lala, p̃isi na ko okilia otol malena wo nene.”

¹⁸ Ana yaru naṣani piun ke sina ga tan Yesu, pisape “?Ana ko opisa ke navisaluaena ya la nene?”

Ana Yesu pisa pania, pisape “Navisaluaena ne la nanini narui, naṣa pisa pisape: ve owenar re yaru mare, ve okila re kolau, ve ovinau re,

¹⁹ ve ovisokan re, ko ova tanon arimonã amio anonã, a ko ositom nalavis puña lala, ovisuar ruru la, ve sa ke naṣa ko opisuar ruru ko ke ga.”

²⁰ Ana yaru m̃ee nene pisa pania, pisape “Navisaluaena la naṣa ko opisa ke nene, inu nesuñã nemlarar make punu ga rui. ?Suri ya si naṣa teke ga wa, naṣa inu pe nekila re poli wa?”

²¹ Ana Yesu pisa pania, pisape “Visae ko sinoñan osape oimi omesmesu ruru wo va p̃isi, torokin naṣa ko otol malena naṣa ve uro re, p̃isi na ko na monar okila ve sanini: ko ovano, oululin plan make kionã suri la punu ga, ana owar kana kilavaru nena, ova oviovionia van yaru la naṣa pe kiela suri re poli. Visae ko okila sanene, p̃isi na ko kionã suri wo lala ve moki vaṣisi ma e peni. Ko, ova okila, siraunia oimi otaveve inu.”

²² Ana pogos naṣa yaru m̃ee nene mloge visena nene, kiena sitomena urmi a sinena piowa paṣisi, vanon naṣa naga kiena suri la moki manene la. Ana naga pure matan Yesu.

Yaru naṣa kiena suri moki, naga m̃arera la naṣa va loyũã e nasuṣenena kiena ne Ntewa

Mak 10:23-31; Luk 18:24-30

²³ Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lala, pisape “Lelaga nevisa van amiu, visae yaru tai naṣa kiena suri moki, naga sinenan pisape va loyũã e nasuṣenena kiena ne Ntewa, suri nene na m̃arera towe m̃ã naṣa.

²⁴ Ee, inu nevisa van amiu, visae kamel tai naga va warpoyo e pulus nen nitil nene, nane naga m̃arera vaṣisi ne, ana visae yaru tai naṣa naga kiena suri la moki ana sinenan sape va loyũã e nasuṣenena kiena ne Ntewa, naga m̃arera la na wa.”

²⁵ Pogos naṣa nalogena lala amloge visena nene, amilania paṣisi, ana la apisape “?Suwala, ana visae ve sanene, p̃isi na ane kilia tol namalena nene?”

²⁶ Ana Yesu kirava pisu la, naga pisa pisape “Ee, lelaga naṣa yaru taṣatete kilia kila yaru tol malena nene, ana Ntewa ga kilia kila make suri punu ga.”

²⁷ Ana Pita pisatam̃ea, pisa pisape “?Ana sanapen imimi? Imimi meligan make kiamimi suri la rui, ana imimi metaveve ko. ?P̃isi na imimi metol m̃ã suri wo laṣas ne, pona peraga?”

²⁸ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Lelaga nevisa van amiu sanini, pogos naṣa Narina ne Yeririna totano e kiena lelena wa natotanoena e yomarava viu nene naṣa p̃isi na imi, amiu naṣa ataveve inu ke nanagane, ana amiu m̃ena ga atotano e pupia lelemiu wa natotanoena ve lualima taaga va lua, vena avisuar lus nae Israel lala lualima taaga pa lua nene, sa naṣa amiu ape kiela p̃arin suṣe lala.

²⁹ Ana yaru naṣa visae ligan m̃ana yũã, pona wenla pona vinena, pona arimana pona anena, pona narina, pona kiena porotano, ana visae naga ligan suri la nene vanon ga inu, p̃isi na naga warmarana sina ga e yomarava nini kiena suri la naṣa naga mligania, kilia tol sina ve ponotia tai, ana metavana, p̃isi na naga kilia tol m̃ena ga malena naṣa ve uro re.

³⁰ “Ana yaru la moki liu naṣa asu metava, p̃isi na ato tano, a yaru la naṣa ato tano, p̃isi na la asu metava.”

20

Pakaiwa kiena ne yaru na yuññaena lala

¹ Ana Yesu sumña pisa mñaga pano-o, pisape “Suri naña nepisa ga na wa, sa ke ðelaga naña Ntewa kila ke pa yaru lala loyumña e nasuñenena kiena. A ðisi na nevisayu suri nene van amiu e ðakaiwa tai, naña pisa sanene, pisape: Yerkawa tai, naña kana pupia lokilmñasmñas tai. E kolulagi tai, naña pe yemlagi ruru re poli wa, naga pa e pulkumali tai vena were yaru lañasia ava ayumñae e kiena lokilmñasmñas nene e legiena nene.

² Naga mñal la ðasia, ana pisaar pan la e kilavaru tai naña torokin yuññaena na legiena wetelu tai, ana mligan plan la apano vena ava ayumñae e kiena lokilmñasmñas nene.

³ Ana e mrae ovari, naga pa sina ga e pulkumali nene, pisu yaru tañena lala asu korena ga, asumña sane pe kiela yuññaena re poli,

⁴ ana naga pisa pan la, pisape ‘Popon amiu mñena ga aimi ayumñae re e kiau lokilmñasmñas, ana ðisi na nowul amiu ke ga.’

⁵ “Ana la nene apa amiyumñae, a siraunia, kolpae mñena ga, a mrae telu mñena ga naña yepekilavi, ana yerkawa nene ðasuñe si pano, ðere ke sina ga yaru lañas apimi amiyumñae kiena sanene.

⁶ A yam si tai, e yepekilavi mrae lima, naga ðasuñe sina ga pa e pulkumali nene, pisu yaru lañasia naña asumñalu asike e yo nene na wa, ana naga pisa pan la, pisape ‘?Komin ya ne asu koren ke sanene na wa e yo nini, naña pe akila re nena yuññaena tai poli?’

⁷ “Ana la apisatamñea, apisape ‘Peraga, pe yaru tai pimin re sape meva meyumñae kiena poli.’

“Ana yerkawa nene pisa pan la, pisape ‘Poga, visae sanene, in na neure amiu narui. Amiu, aimi ayumñae kiau.’

⁸ “Ana e ko yepekilavi la rui, amiyumñae ðisi, ana yerkawa nene pisa pa kiena navisuaren yuññaena nene, pisape ‘Poga, ovio yaru na yuññaena la nene aimi, oul la. Pisi na ko okila sanini: oul ðesan la naña apimi mare ga na wa, vano-o oñisi e la naña apimñesani kolulagi.’

⁹ Ana pogos naña yaru la naña asiar ga yuññaena e mrae lima apimi, yaru nene mla kilavaru pan la torokin ke legiena wetelu na yuññaena taaga.

¹⁰ A pogos naña la naña apami amiyumñae sumo apimin vena awar kiela kilavaru, la amape pona la ala va la metava, taulu la naña amiyumñae plas ga, ana yaru nene mla kilavaru pan la, la punu ga torok ga.

¹¹ “Ana pogos naña la apisu kiela kilavaru sa ke ga nene, la amloge piowa, asumña apisimumun yerkawa nene.

¹² Ana amligan lala tai pa piun tania, pisa pisape ‘La naña apimi mare ga na wa, la amiyumñae aora taaga ga, ana imimi memiyumñae legiena wetelu e pupia yepisusun nene. Imimi mepisu naña ko omla kilavaru maran taaga pan la, sa ke naña omla pan imimi. ?Suri nene na sanape na sanene?’

¹³ “Ana yerkawa nene pisatamñe naga, pisape ‘Mara, in na pe nekila kare ko re nene poli. Italua tepranar ðisi rui, tesape ko oyumñae e legiena wetelu ve taaga nene, ana tesape ðisi na nowul ko torokin ga kioñña yuññaena nene.

¹⁴ Ve sanene, popon ko ola kioñña kilavaru ova ga umña. Naga kiau sitomena ga tai nene, naña kilavaru naña nemla pan ko, sineun nesape nela mñena ga marana ve taaga va la naña apimi mare ga.

¹⁵ ?Ko ositom osape in na tañatete nekila sa naña inu sineunia, e kiau kilavaru? ?Sanape na ko opielue e yaru la naña nekila ke po pan la? Ana ðakaiwa nini ðisi e nene.’ ”

16 Ana Yesu pisa make kiena visena e pogos nene, pisa pisape “Ana yaru la naþa asirau, þisi na la asumo, a la naþa asumo, þisi na la asirau.”

Yesu pisawal kiena marena yam telu narui

Mak 10:32-34; Luk 18:31-34

17 Ana Yesu pa ke metava ma Yerusalem narui, ana pogos naþa amial ke e mrapplepa apavini, naga pio kiena nalogena la lualima taaga pa lua apimi puna, ana pisi pan la, pisape

18 “Amiu ayagogo ruruia. Nana-gane ita tepa ke ma Yerusalem narui, naþa þisi na ve ve piavi re, þisi na aligan Narina ne Yeririna e limana ne yerikawa lala kiena ne yaru wa lala, a amio navianena kiena ne navisaluaena mēna lala, ana þisi na la nene la aliþere naga avisave þisi na naga monar mare.

19 Ana siraunia aligan naga e limana ne le Rom lala, naþa þisi na la nene akirakirai viowa vania, a þisi na la akoa naga, ana þisi na asuarua naga e laki torovia vena mare. Ana pogos naþa naga mare pae, ana e kana legiena na telu, þisi na Ntewa kilamalia sina naga.”

Anenane Semes amio Yoane, naga piun suri tai tan Yesu

Mak 10:35-40

20 Ana wona ne Sepeti, naga þere narila luwoka nene naþa Semes amio Yoane, apimi puna ne Yesu. Sira nene kinai e lana Yesu, piunia pisape “Inu sineunia nesape otamān suri tai van inu.”

21 Ana Yesu pisatamē naga, pisape “?Ana ko sinomān osape oviun ya?”

Sira nene pisatamēa, pisape “Inu sineunia nesape otamān sanini: pogos naþa ko ovisirlua kionā nasuþenena, þisi na naruu la luwoka nene akilia atotano amio ko e kionā yo wa naþa metava lavisin ko, tai e lepas nen lumōna na þamarua, a tai e lepas nen lumōna na þameli.”

22 Ana Yesu pisatamē la, pisape “Amiu pe akilia re suri naþa apiun ke ne poli. ?Sanape, amiu lua nene asitom asape amiu lua atorokin naþa ita tomunpae e piala naloge viowaena nene naþa inu monar nomun ea?”

Lalua apisa pania, apisape “Ee, imimi lua metoroki.”

23 Ana Yesu pisa pan la luoka, pisape “Ee, lelaga naþa þisi na amiu luwoka amun mēna ga e mēau piala naloge viowaena nene, ana suri nene naþa amiu lua apiunia, apisape amiu lua atotano amio inu e lepasneu luwoka, suri nene naga pe kiau re naþa nela van amiu poli. Yo la ne sanene, kiena ne la ga naþa kau Ata naga kila ruru pe kiela, a naþa naga pisaar þisi rui pisape þisi na la atotano ea.”

Narina ne yeririna pimin vena yuñae kiena yaru lala

Mak 10:41-45

24 Pogos naþa nalogena taþena la lualima nene la amloge suri nene, naþa wolai lalua nene Semes amio Yoane apiunia, ana la sinela kari lalua.

25 Ana Yesu pio la, vena aimi puna, vena naga visi van la, ana naga pisa pisape “Ita tekilia rui þelaga kiena ne yaru la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli. Ita tepisu mā naþa suþe lala amio yerikawa lala na yomarava nini, la sinelan asape amāreran yaru taþena lala vena asu vatanon la silaga.

26-27 Ana amiu kiau nalogena lala, kiamiu þelaga monar ve ve sa re nene. Visae amiu yaru tai sine-nan sape imi ve kiamiu yerikawa tai pona kiamiu nasumonena tai, kana mrapa nena sanini: yaru nene monar imi ve sa ga yaru na yuñae kiamiuena tai.

28 Narina ne Yeririna naga kila sanene þisi rui, naþa naga pe pimin re naþa vena yaru la akila yuñae na iilaen naga poli, ana naga pimin

vena naga yum̃ae vena iilaen lala, a vena tam̃an kiena malena vena ul plan yaru la ve moki.”

*Yesu kila ruru kilamarakata lua
Mak 10:46-52; Luk 18:35-43*

²⁹ E pogos nene, Yesu amio kiena nalogena lala asike garu Seriko, ana pogos naþa amligan e pulkumali nene apano, ana yeririna la moki paþisi naþa ataveve la.

³⁰ Ana kilamara kata la lua, naþa lalua atom̃a tano e isinen mrapplepa. Ana pogos naþa lalua amloge naþa apisape Yesu mial ke e mrapplepa pimi, lalua apio ke asape “!Suþe-o, ko lus kiena ne Tepet, imimi lua mesape ko sinem̃a ye imimi!”

³¹ Ana yaru taþena lala apisin sinemimien pan lalua nene, apisa apisape “Ee, amiu lua nene am̃aaga.”

Ana lalua apio manene la, asape “!Suþe-o, ko lus kiena ne Tepet, imimi lua mesape ko sinem̃a ye imimi.”

³² Ana Yesu suñalu su mrapa e yo nene, pio lalua, pisa pisape “?Amiu lua sinemiun asape nekila ya ne van amiu?”

³³ Ana lalua apisatam̃ea, asape “Suþe, awis, imimi lua sinemimin mesape kilamaramimi la imi wo, vena mekilia mekirava.”

³⁴ Ana Yesu sinen mie la, ana tol kilamarala, ana lalua apisu ruru ke ga suri e pogos nene, a lalua asum̃alu ataveve Yesu apano.

21

*Yesu pimi tol yo Yerusalem
Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Yoane
12:12-19*

¹ Nanagane, Yesu lala apami lavisin Yerusalem narui, ana la am̃alivi e narin pulkumali tai sumo, kiena kia Petpas, naþa teke e kunus nene naþa la apio asape Kunus Na Purolip. Ana Yesu miila kiena nalogena la lua, pisape

² “Amiu lua ava e pulkumali na gare, a mesmesu e pogos naþa ava loyum̃a ea, þisi na amiu lua avisu togki tai, naþa am̃atear sike na, naga

amio narina. Ana amiu lua aluþar plan la, a amiu aure ga la luoka aimi pun inu e nini.

³ Ana visae amiu lua aloge yaru tai visi van amiu, þisi na amiu lua avisa ga vania, avisave ‘Suþe na sinenan suri mali lalua nini vena ava akila kiena yum̃aena tai wa,’ ana pogos naþa amiu lua avisa sanene, naga kilia tam̃an lalua aimi veraga.”

⁴ Suri nene pimi þarpoyo vena kila visena nene kiena ne navisawaleña nanua sumo vim ve lelaga, naþa naga pisa pisape

⁵ “Amiu avion va le Saeon lala, avisave
‘Amiu apisu ke ne, nanagane kiamiu þarin suþe pam ke pun amiu narui.

*Naga pe yaru tai naþa kiena sitomena to ga tano, kila naga kus ga togki,
togki tai naþa ve tokaki ga, naþa pe ninus ke ga wa.’ ” Sek 9:9*

⁶ Ana nalogena lalua nene apano, ana lalua akila sa naþa Yesu pisa.

⁷ Ana pogos naþa lalua aþere togki nene amio narina apimi, ana lala aþatetae m̃ala kulkota lala e wos nen togki lalua nene, ana Yesu naga pa totano meta e navetokak.

⁸ Ana yaru la mokliu naþa aþatetae m̃ala kulkota lala suvileviles nen mrapplepa, ana yaru laþasia apa ate m̃am̃ela lala pitomi aþatetae m̃ena ga, vena togki kiena ne Yesu yali ea. Ve sanene, akila sa naþa la apatanon Yesu sa naþa naga pe pupia þarin suþe tai.

⁹ Ana la amial ke apano vena ava loyum̃a Yerusalem, ana þina na yeririna la naþa asumon Yesu, amio la naþa asiraunia, asum̃a apiovionia sanini, apisa apisape

“!A ke suwala, po na po! !Teyeluar naga naþa pe lus kiena ne Tepet tai nene!

!Ntewa na mava, ko ovisa ruru naga nene naþa pimi e kiom̃a kia!

*! Amiu nae ma e peni metava amiu m̃ena ga ayeluar naga!”
Yauena 118:26*

¹⁰ Ana pogos naña Yesu pa loyuma e Yerusalem, yaru lala sinela pulaula, ana la asuma akila ke visena la moki, asuma apiuviunia, asape “? Yaru nene naga ai?”

¹¹ Ana yeririna la naña apimi amio Yesu, la apisatame la sanini, apisa apisape “Nanene na navisawalena nene naña naga molue e pulkumali nae Nasaret garu Kalele, naña kiena kia Yesu.”

Yesu mene plan la naña asuma apuliwilin ke suri e Yuma Wa Mana ne Ntewa

Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Yoane 2:13-22

¹² Ana Yesu pa e Yuma Wa mana ne Ntewa, a e pogos nene naga pisu sane yaru la moki liu naña la asuma e kokop na yuma nene. La nene la asuma akila ke ga yumaena lala natauluen kilavaru, naga nene e lepas nalaena lala a e kupapaena na Yuma Wa nene, ana la asuma akila kewia ke ga yaru lala. Ana pogos naña Yesu pisu suri nene, naga pe kekaran re poli. Ana naga pa mene plan la, naga kawepu narin varvara kiena ne yaru na keueen kururu varu lala, a naga koantetain lele na totanoena kiena la naña apuliwilin ke kupa lala.

¹³ Ana naga pisa pan la, pisape “Ntewa pisa e kiena Visena Wa, pisape ‘Pisi na la avisa mau Yuma Wa avisave naga yuma na leniena,’ ana amiu apilon pisi pimi sa ga puluve mana yaru na vinauena la narui.”

¹⁴ Ana pogos naña Yesu sike e Yuma Wa nene na wa, kilamara kata lala amio laulu lala apimi puna, ana naga kila ruru la sina.

¹⁵ Ana yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio navianena na navisaluena lala, apisu yumaena wo kiena ne Yesu la nene, a amloge mana ga naña sisi lala asuma ga apiovion ke ga wa, asape “!A ke suwala, pona po! Teieluar naga naña naga pe lus kiena ne Tepet

nene!” ana yerkawa la nene sinela mimi manene la.

¹⁶ La sinela mimi sanene, ana la apisa pa Yesu, apisape “?E sanape, ko omloge ma visena naña la asuma apisa ke ne?”

Ana Yesu pisatame la, pisape “Ee, nemloge ma ne. ?Ana sanape, amiu asitom ke asape visena nene piowa ga? Pona pe apuloli re Visena Wa kiena ne Supe naña pisa, pisape

‘Ntewa o, ko okilia okila nin sisi kokan lala, amio mana sisi tomtom lala, amieluar ruru ko papisi.’ ” *Yauena 8:2*

¹⁷ Ana Yesu mligan la nene, molue ke sina ga petan Yerusalem, pa e narin pulkumali naña Petani, pa mono ea.

Purlaki tai naña pe par re mras poli

Mak 11:12-14,20-24

¹⁸ Ana Yesu mon ma e nene, ana yemlagi kolulagi naga pisape wasupe sina va Yerusalem, a naga suma mial ma pavini, ana naga mloge sane viso karia.

¹⁹ Naga kira pa e isinen mrapplepa, naga mal purpiliva tai, naña naga mas ga moki, ana pe mras su re e poli. Ana Yesu pisa pa purlaki nene, pisape “Ko ove owar re si mrasnoña pogos tai.” Naga pisi sanene, ana veraga ga purpiliva nene mano taña nenaga.

²⁰ Nalogenena lala apisu naña purlaki nene pimi mano sanene, ana sinela kurkur papisi. La apiun tai Yesu, apisape “?Ya ne kila purpiliva nene mano ke veraga sanene?”

²¹ Ana Yesu pisatame la, pisape “Lelaga nevisa van amiu, visae amiu aviawa marera e inu, naña amiu kiamiu sitomena ve veve lua re, pisi na amiu mana ga akilia akila sanene, a pisi na amiu akilia akila mana ga va re laa na wa tulu nene. Sane visae amiu avisa va pupia kunus nene, avisave ‘Osunalu otove oula ova e sive,’ pisi na ve sanene narui.

²² A visae amiu aviawa kawa e Ntewa, naña amiu alelaga kemua lelaga, p̄isi na amiu akilia atol suri ya naña amiu amlen vanonia, amiu aviun tan naga.”

Nasumonen le israel lala sinelan asape avisaluḡar Yesu

Mak 11:27-33; Luk 20:1-8

²³ Ana Yesu p̄asuḡe si pa loyuma e Yuña Wa Mana ne Ntewa, ana naga pa suña pian ke sina ga yaru lala. Ana yerkawa kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena lala kiena ne le Yu lala, apimi puna, apiun tania, apisape “?Ko osuña okila ke suri la ne sanene e yo nini e kia kiena ai, a a mēna ga naña tañan ko sape okila ve sanene?”

²⁴ Ana Yesu pisatame la, pisape “Poga ga, ana inu mēna ga nesape neviun naviunena tai van amiu wa. Visae amiu avisatame ruru kiau naviunena nene, p̄isi na nekilia nevisawal van amiu sanape naña nekilia nekila ve sanene.

²⁵ Poga ga, kiau naviunena sanini narui, sape: ?Nakeena naña Yoane naga kila mare ga nanua e yaru lala, naga suri tai naña Ntewa naga pisa pania pisape naga monar kila, pona yaru ga la apisa pania?”

Ana naviunena nene kiena ne Yesu kila na la apisi ga pan la narui, naña la asuña apisa apisape “?Pisi na ita tevisa sanape na vania? !Tevisuaruruia! Visae ita tevisa tevisave nakeena nene Ntewa naga pisa pa Yoane, p̄isi na yaru nene viun si tan ita, visave vanon ya ne ita pe temlelaga re e Yoane poli.

²⁶ Ana siraunia ita taḡatete si tevisa tevisave nakeena nene, yaru ga la apisa pa Yoane, vanon naña yeririna la nene la amlelaga ke m̄arera p̄isi rui, asape Yoane nene naga pe navisawalena na lelaga tai kiena ne Ntewa, ana pe pon re yeririna la nene sinela kar ita poli.”

²⁷ Ana kiela sitomena la ne sanene narui kila la apisatame Yesu sanini, apisa ga apisape “Imimi memninue ga.”

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Visae sanene, p̄isi na inu mēna ga, taḡatete nevisa van amiu nevisave ane pisa pan inu pisape nekila yuñae la ne sanene.”

Pakaiwa kiena ne yaru tai amio narina lalua

²⁸ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu asitomli suniena nini. Yaru tai, narina na yermene lua, ana yaru nene pa pisu narina naña m̄earu, pisa pania, pisape ‘Naruu, sineun nesape ḡane na ko ova oyuma e kata lokilm̄asm̄as.’

²⁹ “Ana narina nene pisatamea, pisape ‘Peraga, yepemavi.’ Ana pe piavi re poli, yaru viu nene sitom si arimana, ana naga p̄ilon kiena sitomena, ana pa miyuma sa naña arimana pisa pania.

³⁰ Ana arimana ne lalua nene naga sitom ke sape p̄isi na narina nene taḡatete va yo, ana pisa si visena nene pan narina nasirau, ana narina nene pisatame ruruia, pisape ‘Poga ga ata, p̄isi na neva ke nanagane ga ne,’ ana siraunia, ana naga pe pa re si poli.”

³¹ Ana Yesu piun tan la, pisape “?Lalua nene, ane kila sa naña arimala sinenania?”

Ana lala apisatamea, apisape “M̄earu.”

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Ee, ana lelaga nevisa van amiu, nanagane na sanene narui. Inu nesuña nepisu naña yaru viowa la moki sane yaru na warpoloen takis lala, amio sira na mrapplepa lala, la ke naña ape yeririna viowa la nene, ana nanagane la asuña akekaran ke naña vena aimi loyuma e nasuḡenena kiena ne Ntewa, la asuña apilon la ke rui. Ana nepisu sane amiu asike la varaun la, asike la perina paḡisi wa.

³² Ana pogos naña Yoane Nakeena naga pimi, naga pian amiu e ḡelaga na mrapa naña mesmesu, ana yeririna viowa la nene amlelaga e naga. A amiu mēna ga, amiu apisu suri

la nene, ana amiu na pe apilon amiu re lelaga poli, a pe amlelaga re nenaga.”

Pakaiwa na yeririna viowa la naŕa apisuar lokilmãsmãas tai

Mak 12:1-12; Luk 20:9-19

³³ Ana Yesu pisi ke pan la na wa, pisa pisape “Amiu ayagogon ruru si ŕakaiwa taŕena nini, naŕa pisayu yerkawa tai, amio kiena lokilmãsmãas tai. Yaru nene kila ruru kiena yo nene naŕa kila kove m̕arera tai telivi piora ea, a kila kana lelana navieplanen was nen m̕asmãas, a kila m̕ena kana lele tai naŕa pa metava naŕa yaru kilia wiyu va se ea, vena visuar lokilmãsmãas nene.

“Ana e pogos tai, yerkawa nene sinenan sape yalor re va e purvanua taŕena tai, ana naga mligan kana lokilmãsmãas nene e limana ne yaru la ŕasia ayumãaenia, ana aul vania.

³⁴ Ana yerkawa nene pa sumãa perina pano-o, ana naga pisu kilale pisape nanagane pogos na mramãsmãas marua narui. Ana naga mligan kiena yaru la ava si puna ne la naŕa asike e kana lokilmãsmãas nene vena awar kiena kilavaru na mras nen m̕asmãas komŕasia, naŕa la nene monar aul vania.

³⁵ Ana poglis naŕa kiena yaru la nene apimi, ana yaru taŕena la nene aŕne la, naŕa tai la aŕne ga naga, a tai asumãar naga mare, a taŕena sina akovenãar naga mare.

³⁶ “Ana yerkawa nene mligan si kiena yaru taŕena laŕasia, ana la moki la sane, ana la naŕani akila si ŕelaga maran taaga sa ke ga pan la.

³⁷ Ana yerkawa nene sitomyu ŕelaga kiena la nene, ana naga pisape ‘Inu monar neligan ga naruu vano, ŕisi na monar avatanon naga,’ ana naga mligan narina wawa napo nene pano.

³⁸ Ana pogos naŕa apisu naga, asumãa apisavisa pan la, apisape ‘Naga nene na narina ne yerkawa ke narui. Yaru ke nanene narui, naŕa visae yerkawa nene kovio, ŕisi

na naga ke narui naga kus porotano nene sane lalimana ne arimana. Popon ita towemãar m̕ena ga naga mare, ana ŕisi na ita ga tekilia tokus porotano nene ve kieta.’

³⁹ Ana sanene narui atarar naga, aŕure lua naga petan lokilmãsmãas pa vanua, ana amemãar naga mare.”

⁴⁰ Ana Yesu piunia, pisape “? Pogos naŕa yerkawa nene imi sina, ŕisi na naga kila sanapen la naŕa asumãa apisuar ke kiena lokilmãsmãas nene?”

⁴¹ Lala apisatamea, apisape “Yaru viowa la nene, ŕisi na yerkawa nene weŕnar la, monar amare e ŕelaga tai naŕa m̕arera viowa vaŕisi. Siraunia, naga ligan kiena lokilmãsmãas e limana ne yaru wo taŕena lala, naŕa ŕisi na akilia auli mesmesun vania e kana pog nena.”

⁴² Ana Yesu pisa pan la, pisape “Visena tai teke e Visena Wa kiena ne Ntewa, pisape

‘Kilavaru nene, yaru na yumãaenen yumãa lala, apisa apisape piowa ga, akoven rui.

Ana nanagane, kilavaru nene pimi pe kilavaru wo na mrapun yumãa, naŕa uarar yumãa m̕arera.

Suri nene, naga Ntewa ga kila, a imimi mepisuia na po paŕisi.’
Yauena 118:22

“?Visena nene na amiu apuloli m̕a pogos tai rui, pona peraga yo?

⁴³ Inu nevisa van amiu, ŕisi na Ntewa lalua kiena nasuŕenena vetan amiu, ana ŕisi na la va yaru taŕena lala naŕa kiela malena lala kilia war mras wo lala, torokin naŕa asike loyumãa ea.

⁴⁴ “Ana visae yaru tai loru e kilavaru nene, ŕisi na si kare naga vaŕisi, tasnena wororowa make ga, pona visae kilavaru nene loru e yaru tai, ŕisi na kilamumu yaru nene kila kare naga vaŕisi.”

⁴⁵ Ana pogos naŕa yerkawa kiena ne yaru wa lala amio Varasi lala amloge ŕakaiwa kiena ne Yesu la nene, akilia naŕa naga sumãa pisayu la ke sanene.

⁴⁶ Kila narui lala sinela kar naga, sinelan asape auarar naga, ana akila ðele ga komin amaraun manene laa ðina na yeririna la, naða amlelaga asape Yesu naga navisawalena kiena ne Ntewa tai.

22

Pakaiwa na ðaþagena na talopaena

Luk 14:15-24

¹ Ana Yesu pis sina ga pan la e ðakaiwa, pisa pisape

² “Pelaga kiena ne Ntewa naða pio yaru lala apimi loyuña e kiena nasuþenena sanini: Þarin suþe tai kila ruru pupia kinanena tai e ðaþagena na talopaena kiena ne narina.

³ Naga piun tan yaru la moki rui naða yoko aimi e ðaþagena na talopaena nene, ana pogos naða mligan kiena yaru na yuñaena lala vena ava aure la nene aimi, ana la nene yepel mavin si imiena.

⁴ Ana þarin suþe nene pisa pan kiena yaru na yuñaena taþena lala, pisape ‘Amiu towe awasuþe amiu ke sina ga avano, vena avisa kiau visena nene van la, avisavenua ita tome puluk la rui, amio mēna ga suri mali taþena lala naða amlapa ruru po, ana suri punu ga lala e kinanena nene tekila ruru la pa rui. Avisava van la avisave monar aimi lele taaga amio ita e ðaþagena nini.’

⁵ “Ana la apa apisa pan la sanene, ana la nene asitom korenan ga visena kiena ne þarin suþe nene, lala sinelan asape asuña akila ga suri naða la sinelania. Tai pa kana lokove, a tai suña ga pisuar mēna kiena yuña na wilwilinen suria,

⁶ a laþasia apuarar yaru na yuñaena kiena ne þarin suþe la nene, akila piowa pan la, ana aþemomāra la.

⁷ Ana þarin suþe nene sinena mimi, ana mligan kiena li na mara lala apano, ana aþe yeririna viowa la nene amarmare, a asikapi kiela pulkumali.

⁸ “Ana þarin suþe nene pisa pan kiena yeririna lala, pisape ‘Kinanena nene tekila ruru ðisi rui, ana la naða nepio la ðisi vena aimi ea, la pe pon re si aimi poli narui, teligan la.

⁹ Ana inu sineun nesape amiu ataveve narin mrapa taþena lala, ana yaru ai la naða amiu alualia, avio la vena aimi e ðaþagena nini.’

¹⁰ Ana kiena yeririna lala apano akila sanene, aþure yaru la apimi, pe suri korena ga naða visae yaru wo lala pona yaru viowa lala, aimi ga sanene vena akokonia ruru yo na ðaþagena nene.

¹¹ “Pogos naða la asike loyuña e yo nene, ana þarin suþe nene pimi vena talopan la naða apimi, ana e pogos nene naga pisu lala yaru tai, naða pe miyen re momāna kulsota wo naða torokin ðaþagena poli, mien ga kulsota tai naða pe taþena ga.

¹² Ana þarin suþe nene piun tan yaru nene, pisape ‘?Mara, ko opimi loyuña e yo nini sanape, naða ko pe omiyen re momāna kulsota wo na ðaþagena poli?’ Ana yaru nene pe pisa re si suri tai pan poli.

¹³ Ana þarin suþe nene pisa pan kiena yaru na yuñaena lala, pisape ‘Amiu aviar ruru limana luwoka amio lana luwoka, ana amiu akoven naga va vanua, e yo malolo, e yo naða ðisi na naga suña taglue, a suña kar luen ga maluena ea.’ ”

¹⁴ Ana Yesu pisa, pisape “Ntewa naga pio yeririna la punu ga, ana ve ve moki re naða naga wereplan la ave kiena.”

Suri kiena ne Ntewa a suri kiena ne Sisa

Mak 12:13-17; Luk 20:20-26

¹⁵ Ana Varasi lala apanon ataþali naða alual naviunena mārera laþasia vena ataþali Yesu ea, naða naga visataþe ðele ga.

¹⁶ Lala apisayu mēga pano-o ðisi narui, ana lala mligan kiela nalogena laþasia amio mēna ga laþas e þegas kiena ne Erot, apimi puna ne

Yesu. Ana la nene akila kotalia naga e visena wo lala, la apisa apisape “Navianiena, imimi mekilia naþa ko ope yaru mesmesu tai. Kioma visena lala punu ga pe lelaga, a ko opian ke yeririna lala e þelaga naþa Ntewa naga sinenania. Ana ko pe opisus re ga yaru laþas po poli, ana ko opisus yeririna punu ga marana taaga ga.

¹⁷ ?Suri ne nanene narui, imimi mesitom mesape ko ovisali van imimi, naþa kieta navisaluaena pisa sanape? ?Pisa pisape, mesmesun ga naþa ita le Yu lala toul takis va Sisa, naþa pe þarin suþe kiena ne le Rom lala, pona pe mesmesu re na sanene poli?”

¹⁸ Ana Yesu kilia mþaga naþa la sinelan asape akila kare naga, ana naga pisa pisape “Kiamiu visena lala po naþa po, ana losinemiulala piowa a kona rui. ?Amiu asumþa ataþali inu ke sanene vanon ya?”

¹⁹ Poga ga, amiu ala kilavaru na ulen takis tai imi.”

Ana amla tai pimi, akian pania,

²⁰ ana Yesu piun tan la, pisape “?Ane marana na teke e narin kilavaru nene? ?A ane kiena kia nene?”

La apisa apisape “Marana ne Sisa nene, a kiena kia mþena ga.”

²¹ Ana naga pisa pan la, pisape “Poga ga, suri naþa kiena ne Sisa, amiu ala va Sisa, a suri naþa kiena ne Ntewa, amiu ala va Ntewa.”

²² Ana pogos naþa la amloge visena nene, amilan paþisi, ana amligan Yesu aþure apano.

*La naþa amare, þisi na amal sina
Mak 12:18-27; Luk 20:27-40*

²³ Ana e ke e legiena nene narui, le Satusi laþas apimi puna ne Yesu, la sinelan asape aviun suri tai tan naga e lepas naþa lala amlelaga mþarera ea, naþa la amlelaga asape yaru la naþa amare, taþatete amal sina e legiena maro. Vanon suri ne nanene apiun tan Yesu sanini, apisa apisape

²⁴ “Yesu, ko naþa ope navianena, imimi sinemimi mesape meviun tan

ko, mesape sanape e visena tai naþa yermarua Mosis pisa nanua sumo. Naga pisa pisape visae yaru tai mare tan wona, naþa pe narila re poli wa, naga wenla monar talopa sina amio letano nene vena ve wona. E þelaga nene, þisi na sira nene kilia war narila tai, vena uarar kia kiena ne wona na yermene naþa mare ne, vena kia nene mali mþaga.

²⁵ Poga ga, ana e umþa tai pun imimi, welelai la olua. Kiela mþearu talopa, ana naga pe narina re tai poli wa ana naga mare tan wona, ana wenla nasiraunia þere leinia pe wona.

²⁶ Ana wenla nene naga mare tan mþena ga, a welelai na telu kila mþena ga sanene, pano-o tol welelai na olua, la punu ga amare tan sira nene.

²⁷ A siraun e wona la punu ga, sira mþena ga nene mare.

²⁸ ?Ana ko ovisali suri nene: e legiena maro, pogos naþa apisa ke apisape þisi na yaru la amal sina, þisi na sira nene na ve wona ai, vanon naþa naga talopa amio punu welelai la olua nene þisi rui?”

²⁹ Ana Yesu pisa pisape “Peraga, kiamiu sitomena pa pe wowe la, vanon naþa amiu pe akilia re ya naþa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa poli, a amiu pe akilia re mþena ga ya naþa naga kiena namþareraena keviu kilia kila poli.

³⁰ Pogos naþa yaru lala amal sina, þisi na lala ave saga navisi kiena ne Ntewa lala ma e peni narui, ana þisi na ve akila re si suri nene natalopaena.

³¹⁻³² ?A e lepas na malena si nene, ana Visena Wa tai kiena ne Ntewa sumþa ga naga kilia iila ita e nene, pona amiu na pe apuloli re poli yo wa? Visena nene pisa sanini, pisape ‘In na nepe Ntewa kiena ne Eþraam, Aisak, a Sekop.’ ?Ana visena nene pisa ya? La telu nene la amare e yomarava nini nakonua rui, ana kas moki na moki þaro rui, ana Ntewa pisa ga visena nene na wa,

naþa pisape naga pe kiela Ntewa. Sanene na kiena visena naga kana kinasia sape la telu nene la amare e yomarava, ana la amal kemua puna na wa. Ntewa pe sinenan re sape kiena yeririna lala la ave yaru naþa mare la poli, ana naga sinenan sape naga ve Ntewa kiena ne yeririna la naþa la amali.”

³³ Ana pogos naþa þina na yeririna lala amloge visena kiena ne Yesu nene, la amilan suri lala naþa naga suña pian la ke ea.

Navisaluaena na keviu lua
Mak 12:28-34; Luk 10:25-28

³⁴ Ana pogos naþa Varasi lala amloge naþa Yesu kila Satusi lala pe akilia re si suri tai naþa avisa poli, ana la akila narin viorena tai þisi, ana apimi puna Yesu, la mēna ga asape akilalia.

³⁵ Ana la yaru tai, naþa la apisu sane naga pe manmarua ruru e Navisaluaena, naga piun naviunena tai pan Yesu, pisape

³⁶ “?Navianena, inu sineun nesape ko ovisawal li, ovisave e visena la punu ga naþa sike e kieta Navisaluaena, nape naþa keviu, a to metavan la taþena la sane?”

³⁷ Ana Yesu pisa pania, pisape “Visena Wa pisa sanini, pisape ‘Ntewa na mava naþa naga pe kioṃa Ntewa, ko monar ositom naga e losinemā wetelu, a e kioṃa malena wetelu, a e kioṃa sitomena wetelu.’

³⁸ Nanene naga pe navisaluaena þesia, a naþa naga keviu paþisi.

³⁹ A navisaluaena na lua nene naþa naga keviu mēna ga sa ke ga nasumo nene, naga pisa sanini, pisape ‘Ko monar ositom nalavis puṃa lala, okila wo van la, ve sa ke naþa ko ositom ko mēga.’

⁴⁰ Navisaluaena la lua nene, ape purþes nen navisaluaena taþena lala kiena ne Mosis, amio mēna ga visena kiena ne navisawalena lala, naþa asike e kieta Tusi Wa.”

Navisaarena naga pe Ntewa kiena ne yermarua Tepet

Mak 12:35-37; Luk 20:41-44

⁴¹ Ana e pogos naþa Varasi lala asike veraga amio Yesu sanene, naga mēna ga piun naviunena tai pan la, pisape

⁴² “?E kiamiu sitomena lala, asape þisi na Navisaarena mālivi e lus kiena ai?”

Ana la apisatamea, apisape “Pisi na naga ve lus kiena ne yermarua Tepet nene naþa naga pe þarin suþe sumo.”

⁴³⁻⁴⁴ Ana Yesu piun sina ga tan la, pisape “?Ee, naþa amiu apisa na pe lelaga, ana sanape naþa Ninuna Wa sike e Tepet, ana Tepet pisi, pisa pisape

‘Ntewa na mava pisa pa kiau Suþe, pisape

‘Ko ototano pun inu e lepas na þamarua, otomāte mā vano-o, þisi na inu neligan kioṃa nasinekar lala aimi ve sa narin takue na vilanvanen lamā ea.’

Yauena 110:1

“E yo nene tepisu naþa Tepet naga suña pio Navisaarena nene pisape Navisaarena naga pe kiena Suþe.

⁴⁵ ?Ana vanon naþa Tepet pisa sanene, a sanapen naþa amiu apisa apisape Navisaarena nene naga molue ga e Tepet, ana naga pe kiena lus ga tai?”

⁴⁶ Ana pe yaru re si tai naþa kilia visa si navisatameena tai va Yesu, a siar mēna ga e legiena nene, pe yaru re si tai naþa kilali si Yesu e naviunena la poli.

23

Yesu pisi mārera paþisi pa nasumonena lala nalotena

Mak 12:38-39; Luk 11:43,46, 20:45-46

¹ Ana e pogos nene, Yesu pisi pa þina lala, amio mēna kiena nalotena lala, pisape

² “Lelaga kemua naþa nanagane, navianena na navisaluaena amio Varasi lala, naþa la ke narui la

akus lelana ne Mosis vena avisawal kinas nen navisaluaena lala kiena ne Ntewa.

³ Ana visae ve sanene, ana amiu na monar alogear la, akila ve sa naŭa la apisa. Ana amiu na ve ataveve re kiela ŭelaga lala, komin naŭa pe akila re suri la naŭa la asumŭa apisa ke pa yaru taŭena la poli.

⁴ Ana la asumŭa asikol ke si narin navisaluaena la moki naŭa la ga akila, naŭa mŭarera paŭisi, naŭa amŭareran ke pa yeririna lala vena alogear la. Asumŭa akila ke yumŭaena la nene sa naŭa akon ke suri la naŭa urmi paŭisi e yeririna lala, ana lala na pe akekaran re nenaga naŭa vena aiila la na akuspae ga suri la nene.

⁵ “Lala na aŭarwar la manene la e kiela yumŭaena lala wa, naŭa lala akila ga vena awere kilamarana yaru taŭena lala. Amiu apisu ke kiela narin pultaga la nene, naŭa akon Visena Wa kiena ne Ntewa sike e la, naŭa apiari e piamenala a e pilepile na limala. La asumŭa sinelan ke asape kiela lala na monar ve kerkeviu vaŭisi, taulu yaru taŭena lala. Amiu apisu mŭena ga naŭa lala apil mŭala in kulsota na leniena lala piayavi paŭisi. Ana la apilave manene la e suri la nene, a la sinelan ga asape yaru la ayeluar la ea.

⁶ A e pogos na ŭaŭagena lala a e loyumŭa na lotena mŭena ga lala, la sinelan naŭa silaga asape atoga tano e lelen yerkawa lala,

⁷ a pogos naŭa visae la ayaloro e lelen na wilwilena, sinelan asape monar yaru lala avatanon la, a avio ruru la avisa avisave ‘!Oo navianena wo, pokolulagi!’

⁸ “Ana amiu na, amiu kiamiu navianena taaga ga rui, a amiu na sa naŭa na mratava taaga ga, ana visae ve sanene na amiu ve atamŭan re si yaru lala avio amiu laŭas avisa avisave ‘Navianena.’

⁹ Ana ŭisi na amiu ve avio re yaru e yomarava nini avisave arimamiu,

vanon naŭa amiu na Arimamiu na taaga ga, naŭa naga sike ma e peni.

¹⁰ A ŭisi na amiu ve atamŭan re yaru la avio amiu laŭasia avisave amiu ave kiela nasumonena, komin naŭa amiu na, kiamiu nasumonena na taaga ga, naŭa Navisaarena nene.

¹¹ Kiamiu yerkawa ai naŭa naga to laa metava, naga monar imi ve sa ga yaru na yumŭae kiamiuena.

¹² Ana yaru ai naŭa naga ga pisirlua naga vena vim ve yerkawa, ŭisi na Ntewa kila naga sumŭa tano. Ana yaru naŭa naga ga kila naga sumŭa tano, ŭisi na Ntewa visirlua naga va metava.”

Yesu pisawal napiowaena kiena ne nasumonena nalotena lala

Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52, 20:47

¹³ Ana Yesu pisa pan la, pisape “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu paŭisi wa, ŭisi na viowa van amiu vaŭisi, komin naŭa kiamiu visena lala pona po, ana losinemiu lala piowa a kona rui. Yaru la sinelan asape aimi loyumŭa e nasuŭenena kiena ne Ntewa, ana amiu asumŭa akotawela ke ga e marala, vena ve aimi re si loyumŭa narui, a metavana, amiu mŭena ga pe apimi re loyumŭa poli.

¹⁴ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu na apiowa ga. Amiu na asumŭa aŭure piavin ke kiamiu leniena la paŭisi, ana apisokani ke ga ne, vanon naŭa e ke e pogos nene, amiu asumŭa akila kotalia ke letano la nene, vena avinaun kiela suri lala. Vanon suri ne nanene, ŭisi na kiamiu nakoena mŭarera re la sane.

¹⁵ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, amiu na amiyumŭae piowa ga! Amiu akekaran naŭa ayaloro e waa lala, vena ava e purvanua taŭena lala, vena akilali naŭa aure yaru lala ataveve amiu. Ana pogos naŭa amiu ataulu tai imi narui, ana ve ve piavi

re naga la make kiamiu p̄elaga naṗa piowa, va viowa la sane, taulu amiu sina.

¹⁶ “!Ake, amiu na sumonena lala, na ape kilamara p̄ala ga lala! Akila kare amiu paṗisi wa, p̄isi na viowa vaṗisi van amiu. E pogos naṗa yaru lala apisa kia kien suri tai vena kila kiela navisaarena sum̄alu m̄arera, visae avisa avisave ‘Nepisa lelaga nene, Yum̄a Wa m̄ana ne Ntewa na m̄eke ne,’ ana sirau, visae akilaro sina navisaarena nene, amiu apisape ‘Nanene na naga poga ga nene, ve ve suri re tai.’ Ana visae avisa avisave ‘Nepisa lelaga, suri la naṗa pe kol, la ne asike e Yum̄a Wa m̄ana ne Ntewa ne,’ amiu apisa apisape visena nene na m̄arera paṗisi, taṗatete si akilarovia.

¹⁷ Aa, amiu na kilamaramiu p̄ala ga, a p̄arimiu pe wowe. ?Ya ne pe suri wa manene la sane: suri la naṗa pe kol nene, pona Yum̄a Wa m̄ana Ntewa naṗa kila kol nene pe suri wa tai?

¹⁸ “A visae yaru tai visa visave ‘Nepisa lelaga nene, wonta na m̄eke ne,’ amiu apisa apisape visena nene pe suri korena ga. A visae naga visa visae ‘Nepisa lelaga nene, kuṗaṗaena nane m̄eke e wonta,’ nanagane amiu apisa apisape visena nene naga m̄arera paṗisi, yaru taṗatete kilarovia.

¹⁹ !Sa naṗa nepisa rui, amiu ape kilamara p̄ala ga! ?Ya naṗa pe suri wo manenea: kuṗaṗaena naṗa m̄eke e wonta, pona wonta naṗa kila kuṗaṗaena nene pe suri wa tai?

²⁰ Amiu na monar avisu kilale suri la nene, vanon naṗa naga naṗa ki wonta vena kila kiena visena va m̄arera, naga sum̄a ki ke m̄ena ga amio kuṗaṗaena naṗa sum̄a e wonta.

²¹ A yaru naṗa ki ke Yum̄a Wa Mana Ntewa, naga ki ke m̄ena ga yerkaṗa naṗa m̄ana yum̄a,

²² a yaru naṗa ki ke pa ma e peni, naga sum̄a kipran ke m̄ena ga lele natotanoena wa kiena ne pupia

Parin Suṗe keviu nene, ana visae ve sanene, naga sum̄a ki mesmesun ke nena Ntewa narui.

²³ “!Amiu navianena na navisaluaena lala, amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu paṗisi wa, p̄isi na viowa manene van amiu vaṗisi. In na nekilia m̄aga naṗa amiu asum̄a apisu ruru ke silaga, naṗa visae amiu awar kaminena ve lualima, p̄isi na monar ala tai va e Yum̄a Wa m̄ana ne Ntewa, sa naṗa navisaluaena naga sum̄a pisa, a amiu asum̄a akila ke sanene e kiamiu suri punu ga, pano tol m̄ena ga narin m̄ak lala a suri m̄ena ga la ne sane mrasil. Ana pupia suri la naṗa navisaluaena naga pisa, ana amiu na pe asitom re nena ga, sa naṗa naga pisa pisape amiu na monar amesmesu ruru wo, a amiu monar asitom yaru taṗena lala, a amiu monar auarar kiamiu navisaarena lala. Visae amiu sinemiun auarar narin suri la ne sanene m̄arera, nanene na poga ga, ana pupia suri la nene naga popon visae amiu akila rui, ana peraga.

²⁴ “!Amiu nasumonena lala, ake, amiu na ape kilamara p̄ala ga! Amiu asum̄a akila ke sa naṗa pogos naṗa amiu amun suria, ana amiu asitom manene la naṗa ve akilalu re naṗa akilalua narin neneno tai naṗa naṗa talilu pito teke e m̄amiu piala, ana amiu pe apisu kilale re naṗa amiu asum̄a asinomlaunlae ke puluk la naṗa asike e poli.

²⁵ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu paṗisi wa, p̄isi na viowa van amiu vaṗisi. Amiu asum̄a ataveve ruru ke narin navisaluaena lala e lepas na kevanen m̄amiu piala amio kiamiu pialo lala, ana amiu asitom ke asape kiamiu suri punu ga mekiki ruru narui. Ana kiamiu pialo la nene punu ga pulen ga kinanena na vinauena naṗa amiu aṗar e p̄elaga na sinesunena ga lala.

²⁶ Amiu Varasi lala, amiu ape kilamara p̄ala kemua lelaga. Visae

amiu sinemiun asape kamiu pialo amio m̄amiu piala lala imi ikiki ruru wo silaga, p̄isi na amiu ve akokonia la re si e kinanena la naṗa kiamiu mlamulena viowa sike ea.

²⁷ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu na akila kare amiu paṗisi wa, p̄isi na viowa van amiu vaṗisi. Amiu na sa ga tampona na yaru naṗa mare, naṗa amioa wosia miyuwowo na miyuwowo ruru po paṗisi, ana e losa na pulen ga puriu na yaru mare nene, amio tasnena naṗa menun ke na wa.

²⁸ A sanene, na visae pogos naṗa yaru la apisu ke yepas nemiun vanua, p̄isi na lala asitom ke asape amiu na amesmesu ruru ke ne, ana peraga, e losinemiun lala na apuleni ga visokanena a mlamulena viowa lala.

²⁹ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Sila ga na amiu asum̄a apisi ke ga e kulugomiu. Amiu na asum̄a ga apisuar ruru ke tampona kiena ne navisawalena na sumo lala, ana amiu asum̄a ga apaia ke m̄ena ga kilavaru na nasitom̄alena kiena ne yaru mesmesu lala, ana sanape: ?Amiu na asitom ke asape amiu amesmesu ruru m̄ena ga amio la nene?

³⁰ A amiu asum̄a apisa ke apisape visae amiu amal ke rui e pogos kiena ne repimiu la na nanua sumo nene, vera na amiu ve amio re la nene e pogos naṗa la aṗe moṗar navisawalena lala kiena ne Ntewa.

³¹ Ana e kiamiu visena na visokanena nene, amiu asum̄a apisa kare amiu ke sina ga, vanon naṗa visena nene, kana kinasia sane pisape amiu ape lus ruru nenaga kiena ne repimiu lala li nawemom̄aren navisawalena lala.

³² Poga ga, amiu ayum̄aen va m̄aga, amiu akilali naṗa akila make yum̄aena nene naṗa repimiu lala la asiar p̄esan nanua sumo rui.”

Nakoaena kiena ne li nasumonena

nalotena lala

Luk 11:47-51

³³ Ana Yesu pisi m̄arera ke pan la na wa, pisa pisape “Amiu na sa nena ga lom̄ara lala. ?Amiu asitom asape amiu akilia aure matan kiamiu nakoaena e lele naloge viowaena? ! Peraga!

³⁴ Pisi na visae neiila navisawalena lala aim̄asu, amio yaru lala naṗa ape manmarua ruru e visena kiena ne Ntewa, amio navianena na navisaluaena lala, visae aim̄asu pun amiu, ana p̄isi na amiu awe moṗar laṗasia amare e laki torovia, a laṗasia amiu awela e kiamiu yum̄a na leniena lala, a p̄isi na aṗene plan la m̄ena ga e kiamiu pulkumali lala.

³⁵ Ana p̄isi na amiu akilalue ga ve sanene van la vano-o, ana p̄isi na amiu ke ga narui naṗa akus nakoaena vanon marena kiena ne yaru mesmesu la punu ga nene naṗa repimiu nasumo lala aṗe moṗar la amarmare rui. Nanene siar e Epela, naṗa naga pe kila re suri tai piowa poli, pimi pimi tol Sakaraea naṗa narina ne Parakaea, naṗa repimiu la nene aṗem̄ar naga mare lavisin wonta, loyum̄a e Yum̄a Wa m̄ana ne Ntewa.

³⁶ Lelaga nevisa van amiu, nakoaena nene vanon nawem̄arena kiena ne la nene, p̄isi na imi tol amiu la nene, naṗa amiu amal ke nanagane.”

Yesu Sinena Mie Yerusalem

Luk 13:34-35

³⁷ Ana Yesu tagin Yerusalem, naga pisa pisape “!Yerusalem oo, Yerusalem oo! ?Vanon ya ne ko osum̄a om̄e moṗar ke navisawalena lala amare sanene, a okove moṗar ke yaru lala naṗa Ntewa mligan la apim̄asu pun̄a? Yam moki liu naṗa inu sineun nesape neligan lum̄au yervivi kioṗa yeririna lala, sa naṗa lakaporo p̄ere narina lala apimi atapolou vatano e kupena, ana kioṗa yeririna lala pe akekarin in re poli.

³⁸ Ana ko opisu ke ne, Ntewa mligan ko ke narui, ana ĩisi na ko oimi ove yo yau korena ga narui.

³⁹ Ana nevisa van ko, ĩisi na kioma yeririna lala taĥatete avisu inu sina, vano vano tol pogos naĥa kioma yeririna lala avisa sina ga sanene, avisave
'Ntewa Namava, ovisa ruru naga nene naĥa pimi ke e kioma kia.' "

24

Yesu pisawal naĥa ĩisi na awe plan Yuma Wa Mana Ntewa

Mak 13:1-2; Luk 21:5-6

¹ Ana Yesu molue e Yuma Wa mana ne Ntewa, ana pogos naĥa naga suma mial pano, kiena nalogena lala apimi akilologia pupia yuma la naĥa asike loyuma e kove na Yuma Wa nene, naĥa la apowo paĥisi, ana la apisape Yesu ki-raĥatau si visu la.

² Ana Yesu pisa pan la, pisape " ? Amiu apisu ke yuma la nene? Lelaga inu nevisa van amiu, yuma la nene, ĩisi na taĥatete si kana kilavaru ne tai naĥa toma ga towawa ruru teke e lelana, komin ĩisi na yar laĥasia aimi, awe plan make nena yuma la nene vano."

Pog naloge viowaena monar imi
Mak 13:3-13; Luk 21:7-19

³ La amial sanene, apimi e Kunus Na Purolip, ana Yesu totano e yo nene. A pogos naĥa pe yaru taĥena lala asu re poli, kiena nalogena lala apimi puna, ana apiun tania, apisape " ? ĩisi na awe plan Yuma Wa nene pogwai, a kile ya na kioma nawasuĥeena, naĥa ĩisi na ko owasuĥe ko sina e luas nen pogos nini?"

⁴ Ana Yesu pisatame la, pisape " Popon amiu avisuar ruru e amiu, vena ve yaru imi ve visa kotalia amiu re,

⁵ vanon naĥa ĩisi na yaru la ve moki naĥa ala kiau kia, ana ĩisi na aimi avisa avisave 'In na nepe

Navisaarena nene,' ana visae ve sanene, ĩisi na aure yaru la ve moki naĥa ava avewowe.

⁶ Ana e mena ga e pogos nene, ĩisi na amiu aloge maagena na mara naĥa suma lavisi, a lologena na mara la naĥa sike perina, ana amiu ve sinemiu yuyuwawa manene re. Suri la nene monar imi kakate sumo, ana nanene na pe legien maro re poli la wa.

⁷ A ĥarin suĥe lala, ĩisi na akila mara amio ĥarin suĥe taĥena lala, a purvanua lala ĩisi na asumalu akawela amio purvanua taĥena lala. A yo kari ga e yomarava nini, ĩisi na pupia viso, a yokorena yemninu vaĥisi e yo punu ga.

⁸ Ana suri la nene, pe legiena maro re nene po la wa, ana sa ga sira naĥa meĥena, naĥa sane mloge ĥesan masina mlaea vena war sisi, ana pupia naloge viowaena naga pere na wa.

⁹ "A e pogos nene narui, amiu nene naĥa kiau kia sike e amiu, yokorena auarar amiu marera, a akoa kare amiu mena ga, vano vano- o awe momar amiu amarmare. Ana yaru na purvanua taĥena lala ve sinelan amiu re nenaga, la akawe kiamiu visena lala.

¹⁰ Suri la nene, ĩisi na kila yaru la ve moki naĥa ve aviawa re si marera e inu, a ĩisi na la nene naĥa amlelaga ĥesan e inu, ĩisi na ve sinelan re si la naĥa amlelaga ke marera e inu na wa e pogos nini, a ĩisi na la avie plan la ava e limana ne kiela nasinekar la nene.

¹¹ Ana yokorena navisawalena navisokanena la ve moki asumalu, a ĩisi na la aure yaru la ve moki ava ayal wowe.

¹² Yokorena naviowaena imi ve keviu manene va laa sane, kila yaru la ve moki vaĥisi naĥa sinela la imi marmare, la pe asitom re si Ntewa poli.

¹³ Ana yaru naĥa naga sumalar marera suma ga e inu vano vano-

o pogos m̄arera nene p̄isi, p̄isi na Ntewa tamalia naga.

¹⁴ A lologena wo na nasuḡenena nene, yokorena alologon va yolai la punu ga e yomarava nini, p̄isi na kile tai naḡa pisawal ke pisape legiena maro p̄imi ke narui.”

Pupia pog m̄arera tai garu Yerusalem

Mak 13:14-23; Luk 21:20-24

¹⁵ Ana Yesu pisa m̄ena ga visena taḡena tai, naḡa popon visae yaru naḡa wolovia, kilali naḡa kilia ruru kana kinasia. Visena nene pisa sanini, pisape “Yokorena amiu akilia avisu avisirlua nono tai naḡa viowa na viowa manene laa, naḡa yoko suḡalu ana warnena kare manene laa yo wa na Yum̄a Wa Mana ne Ntewa. Suri nene Navisawalena Taniel naga pisawal nanua sumo rui,

¹⁶ a pogos naḡa amiu avisu suri nene, amiu naḡa asike Yutea, amiu popon aure, ava atapolou e kunus lala.

¹⁷ E pogos nene, visae yaru tai va ruru teke vanua lavisin m̄ana yum̄a, naga monar ve va re si loyum̄a vena war kiena suri laḡasia,

¹⁸ pona visae yaru sike e kana lokove, naga monar ve vito re si um̄a vena tar m̄ana kulsota, naga monar kiriri vitaḡili ga sanene vano.

¹⁹ Ana e m̄ena ga e pogos nene, yokorena viowa la va sira la naḡa la asena, amio m̄ena ga la naḡa asum̄a amla ke yu pa kiela sisi tomtom lala.

²⁰ Visae ve sanene, popon amiu alen wo amiu vena kiamiu pog na ureena nene, p̄isi na ve imi tol amiu re e pogos naḡa miava keviu, pona e legiena wa tai,

²¹ vanon naḡa pogos m̄arera nene, p̄isi na m̄arera la sane taulu m̄ena ga pogos m̄arera taḡena lala, naḡa siar e pogos naḡa Ntewa sii yomarava nini p̄imi tol nanagane, a yokorena ve pupia pog m̄arera re si tai ve sanene pogos tai.

²² Ana Ntewa naga sitom̄al rui pisape yokorena tero pogos m̄arera nene imi ve plas ga, vanon kiena yeririna la naḡa naga mligan plan la vena ave kiena, naḡa asike e pogos nene. Ana visae naga ve tero re ve plas sanene, yokorena taḡatete yaru tai kilia mali sike na.

²³ “Ana e pogos m̄ena ga nene, visae yaru tai visa van amiu, visa visavenua ‘Amiu apisu ke yaru nene, nanene na Navisaarena nene,’ pona visae visa visavenua ‘Nane Navisaarena ne nane gare,’ ana amiu na ve alelaga re e kiena visena la nene,

²⁴ komin naḡa navisaarena la mokliu naḡa pe ape lelaga re poli, la akilia asum̄alu, amio m̄ena ga navisawalena navisokanena la ve moki, a p̄isi na la nene akila pupia kile lala, amio suri nailanena m̄ena ga lala. Yokorena akila sanene, ana p̄isi na la aure yaru lala avano avewowe, vano-o tol naḡa p̄isi na akilali naḡa aure m̄ena yeririna kiena ne Ntewa naḡa naga mligan plan la vena ave kiena, ana la taḡatete akilia akila.

²⁵ Ana nanagane, akilia avisuar amiu, komin nepisawal suri la nene pan amiu sumo rui, e pogos naḡa pe aḡaripo re yo poli wa.

²⁶ “Ana vanon suri ne nanene, visae yaru la avisa van amiu, avisave ‘Navisaarena nene, nanagane naga sike gare yokorena nene rui,’ ana p̄isi na amiu na ve avanon re naḡa avisulia, pona visae la avisa, avisave ‘Naga ke narui, naga nane sike ga loyum̄a e yum̄a nene,’ p̄isi na amiu ve alelaga re e visena la ne sanene.

²⁷ Ana pogos naḡa Narina ne Yeririna wasuḡe sina ga vitomi, ana p̄isi na vitomi merarava ruru nenaga va yeririna la punu ga, sa naḡa yekarpla naḡa pilavila, a vivaga ruru make ga e yo punu ga ma e sinapane.

²⁸ E pogos nene, p̄isi na ve sa m̄ena ga naḡa visae suri mare tai

m̄eke e yo tai, ana pupia pepaun̄a la nāpa akan ke suri mare lala, p̄isi na aiminia, la monar ave p̄egas ga asike e yo nene.”

Pisi na narina ne yeririna imi sina
Mak 13:24-27; Luk 21:25-28

²⁹ A Yesu pisa pisape

“Ana siraunia, mesmesun nena e pogos nāpa naloge viowaena nene visae p̄isi narui, p̄isi na mrae imi ve pupumalo, a kupario ve tego re sina.

A verue la ne ma e sinapane p̄isi na aloloru, a suri m̄arera lala nae ma e sinapane, yokorena Ntewa naga kululun la akulu.” *Ais 13:10, 34:4*

³⁰ “E pogos nene, kile nawasūpeena kiena ne Narina ne Yeririna yokorena warpoyo ma e sinapane, a yokorena yolai lala nae yomarava nini atagtagi alolokai, a p̄isi na la avisu Narina ne Yeririna molue e lul lala amio pupia nam̄areraena a pupia naurarenakam kiena.

³¹ Ana siraunia, pupia kumasua yelu, a naga ligan kiena navisi lala ava e yo punu ga e yomarava nini a ma e peni, vena aure kiena yeririna la nāpa naga mligan plan la p̄isi rui, aimi lele ve taaga puna.”

Pe yaru re tai nāpa kilia pog na legiena maro nene poli

Mak 13:28-32; Luk 21:29-33

³² Ana Yesu pisa, pisape “Amiu asitomli purlaki nene, nāpa asape purpiliva ne. Naga kiena suri navian amiuena tai teke ea, nāpa amiu na monar avisururuia. Pogos nāpa amiu avisu nāpa naga korowas nena imi memaena, a imi malumu, sitos la siar miyulua sina, ana amiu akilia asape pogos na yepisinu m̄arera pimi ke lavisi narui.

³³ Ve sanene, pogos nāpa amiu avisu kile la nene e yomarava, sa nāpa nepisa pan amiu rui, ana amiu akilia nāpa Narina ne Yeririna naga

sum̄a ga e pulutava rui, lavisi ke molue narui.

³⁴ Nevisa suri na lelaga van amiu, yokorena suri la nene p̄isi na imi kakate sumo, ana siraunia, teras kiena ne yaru la nāpa la amal ke e pogos nene, p̄isi na naga kilia kovio vetan yomarava nini.

³⁵ A yokorena sinapane amio yomarava nini lalua m̄ena ga akovio veraga, ana kiau visena lala tāpatete akovio pogos tai.

³⁶ Ana pe yaru re tai nāpa kilia kana legiena pona aora nena nāpa p̄isi na Narina ne Yeririna naga imi ea. Navisi lala nae ma e peni, amio Narina ne Ntewa, la m̄ena ga aminue ga, ana Ata ga, naga taaga naga kilia m̄aga.”

Amiu monar akila ruru amiu asūm̄a ga

Mak 13:33-37; Luk 17:26-30,34-36

³⁷ Ana Yesu pisa pisape “Vano vano tol pogos nāpa Narina ne Yeririna imi sina, ana p̄isi na tāpatete yaru la akila ruru la wo, ve sa ke pogos kiena ne Yermarua Noa nanua sumo.

³⁸ Ana e pogos nene narui, sumon nāpa pupia womie mlau, ana yaru lala asūm̄a akinana m̄aga, a asūm̄a amun m̄a namunena lala, a akila ke talopaena la sanene, pimi tol pogos nāpa Noa pa loyum̄a e kiena pupia waa nāpa naga miyum̄aenia.

³⁹ Ana yeririna la nene asūm̄a ga sanene, la pe asitom re suri tai poli, ana apisu ga pupia womie nene mlau pimi p̄ere plan la. Ana inu nevisa van amiu, yokorena e pogos nāpa Narina ne Yeririna naga wasūpe sina imi, ana p̄isi na la nene maran ve taaga ke ga ve sa nanua sumo e pogos kiena ne Noa.

⁴⁰ Visae yaru la ve lua, lalua asūm̄a ayum̄ae ke e lokove, p̄isi na navisi lala aimi atarlua tai, ana aligan tai m̄eke na,

41 a visae sira ve lua, naþa lalua asuþña ayuþñaen ke kinanena, ana la atarlua tai, ana aligan tai mēke na.

42 “Sanene, ana amiu monar asuþña avisuar ruru amiu, komin naþa amiu amninue ga e legiena ya naþa kiamiu Suþe imi sina warpo yo.

43 Amiu na monar avisu kilale suri nene, sa naþa visae yerkawa tai suþña ga, ana visae naga kilia mþaga pogos naþa yokorena yaru navinauena tai imi e mþana yuþña vena vinaun kiena suri lala, þisi na yerkawa nene suþña visuar ruru silaga, vena suþñate ruru yaru navinauena nene imi.

44 Ana ve sanene, na amiu monar asuþña avisuar ruru amiu, vanon naþa Narina ne Yeririna þisi na naga imi kate, e pogos tai naþa amiu pe asitom re asape þisi na naga imi e poli.”

*Pakaiwa na yaru na yuþñaena naþa kiena yerkawa þasuþe sina pimi
Luk 12:41-48*

45 Ana Yesu pisa pisape “?Visae yaru na yuþñaena tai, naþa naga pe manmarua ea, naga þuarar ruru yuþñaena, naga yuþñae sanape? Naga yuþñae sanene, naþa visae kiena yerkawa naga ligan yo vena va perina, ana yerkawa nene ligan naga vena naga visuar ruru e yaru na yuþñaena taþena lala, ana yoko yaru nene naga uarar ruru yuþñaena la nene.

46 Ana pogos naþa yerkawa nene wasuþe sina, ana kilia lual naþa yaru na kiena yuþñaena nene suþña ga uarar ruru ke yuþñaena lala na wa. Ana yokorena yaru na yuþñaena nene loge wo vaþisi,

47 komin naþa yokorena yerkawa nene ligan kiena suri punu ga e limana ne kiena yaru nene. Ee, lelaga, yoko Ntewa naga kila mþena ga ve sa ke nene.

48 “Ana visae yaru na yuþñaena nene viowa ga, a pogos naþa

yerkawa nene ligan yo va suþña perina ve piavi, ana yaru na yuþñaena nene kilia visa, visave ‘?E suwala, yerkawa nene pa su piavi la wa, pona ve wasuþe re si yo narui, pona mþa sanape?’

49 Ana þisi na naga suþñalu kila viowa va yaru na yuþñaena taþena lala, a yokorena naga va suþña mun mþa wii, ve wowe amio yaru na munen wii lala, ana asuþña akan kare ke ga kilavaru kiena ne yerkawa nene na.

50 Ana yokorena yerkawa nene naga wasuþe imi e legiena tai naþa yaru na yuþñaena nene ilan ga, a e pogos tai naþa yaru nene naga pe sitoþñal re sape þisi na naga imi ea.

51 Ana yerkawa nene þisi na naga la nakoaena ve keviu va yaru nene, naþa yokorena kila naga va sike amio yaru na visokanena taþena lala e yo naþa yaru la asuþña atagi, a akar ga maluela ea.”

25

Pakaiwa na sira mþee lualima

1 Ana Yesu pisa, pisape “E pogos naþa Narina ne Yeririna wasuþe sina ga, yokorena nasuþñenena kiena ne Ntewa naga ve sa naþa þakaiwa nini pisa. Þakaiwa nini, naga pisayu þaþagena na talopaena tai, naþa taveve kiela þelaga, la ne e lepas naþa puna ne yermþene la aþure naga pa e yuþña mþana ne sira mþee vena aure sira nene amio naga imi amio la. Ana vinena ne yermþene nene la lualima la asike ga uþña, vena la akila ruru suri la punu ga. Ana lavisi yemalo, ana vinena lala la aþar kiela kapi vivaga lala, la amiyalilu mrapan la, vena la punu ga awasuþela si aimi.

2-4 Ana vinena la nene, lala lima la ape manmarua, asitom ruru suri po, naþa aþar mþa piawi na sirveve laþasia vena akokonia sina ga kiela nakapi vivaga lala, ana la lima na ape tamos ga, la pe asitom ruru

re si sanene poli, ana la aþar maga kiela nakapi vivaga lala, ana la pe aþar re si sirveve laþas poli naþa vena visae taþa, ana akilia akokonia sina ga.

⁵ Ana lala asumate ma yaru natalopaena nene pano-o, ana naga susun paþisi, kila sanene sira mee la lualima nene, atekavito pano-o paþisi, ana amomalio.

⁶ “Ana kolemalo ko yepelilika, ana yaru tai pio, pisape ‘!Yaru na talopaena, pimi ke lavisi warpoyo narui. Amiu aimi avitawe naga!’

⁷ Ana sira mee la lualima nene atavilo, akila ruru kiela nakapi vivaga lala vena vivaga ruru sina. La akila plan mau na kilika na kapi lala, a apisuveve kiela sirveve lala.

⁸ Ana la naþa la pe asitom ruru re suri poli, apisu kilale kiela nakapi vivaga lala lavisi marmare, sirveve þisi, ana apiun tan lala þasia, apisape ‘Awis suwala, amiu akilia ala re narin sirveve van imimi wa, a visae peraga yokorena kiamimi nakapi la amarmare yo.’

⁹ “Ana la naþa asitom ruru suri po, apisa apisape ‘!Peraga yo! Sirveve nini pe torokin punu ita re poli. Popon amiu ava li si e yuma nawilwilena vena aul si kiamiu laþasia.’

¹⁰ “Ana la apanon si asape aul kiela sirveve, a pogos naþa apa ke ga wa, yaru natalopaena naþani pimi poru. Naga pa loyuma e mana yuma, a sira mee la lima nene naþa la asumatea, lala amio naga apa veraga e kinanena na talopaena. Ana pogos naþa yeririna la apa asike loyuma rui, ana la akotava ruru e mratava.

¹¹ “Ana siraunia, sira mee taþena la naþani aþasuþe la ke sina ga, ana asumalu asuma mratava, apio apisape ‘!Meneu, meneu, awis ovietava meimasu loyuma!’

¹² “Ana yaru naþa pisa ga pan la, pisape ‘!Lelaga nevisa van amiu, nemninue amiu ga!’ ”

¹³ Ana Yesu pisa pae þakaiwa nene þisi, ana pisa pisape “Poga ga, ana amiu na monar avisuar ruru wo, vanon naþa amiu pe akilia re legiena na suri nene poli amio mrae nena.”

Pakaiwa na yaru telu naþa la apisuar kilavaru tai

Luk 18:11-27

¹⁴ Ana Yesu pisa, pisape “Ana pogos naþa Narina ne Yeririna wasuþe sina ga, þisi na ve sa mena ga naþa þakaiwa nini pisa, pisape: Yerkawa tai, kila ruru ke pisape þisi na va e yo tai naþa koperina na koperina, e purvanua taþena tai. Ana yerkawa nene pio kiena yaru na yumaena lala vena aimi puna, ana naga pisi pan la, mligan kiena suri lala e limala, vena avisuar ruruia ayumae amio.

¹⁵ Ana naga pisuveve kiela na kiliaena lala þisi, ana mligan taga na kilavaru lima te liman tai, a mligan taga na kilavaru lua te limana yaru taþena, a mligan taga na kilavaru taaga e limana ne taþena, ana sir-aunia naga mligan la, ana pa sike koperina na piavi towe la ga.

¹⁶ Ana yaru naþa mla taga na kilavaru lima, mial ke veraga pano, kila yumaena la moki e kilavaru nene, pano-o tol ke sina ga taga na kilavaru taþena lima.

¹⁷ Ana e ke e þelaga nene, yaru mena ga naþa mla taga na kilavaru lua, naga mena ga taulu ke sina ga taga na kilavaru taþena lua.

¹⁸ Ana yaru naþa mla taga na kilavaru taga ga, naga pa kili þiliþili e porotano, vena sinwan kilavaru kiena ne kiena yerkawa nene.

¹⁹ “Ana pogos moki þaro pa rui, ana yerkawa kiena ne yaru la nene naga þasuþe ke sina ga pimi, ana naga sinenan pisape visuveveli kilavaru la naþa naga þar pa kiena yaru la telu nene.

²⁰ Ana yaru naþa naga tol taga na kilavaru lima sumo, ana naga pimi

suñalu se marana ne kiena yerkawa nene, naga ãar ke sina ga taga na kilavaru nene lima. Ana naga pisa pisape 'Mara, nanua sumo ko oãar taga na kilavaru lima pan inu, ana na nini. Ana netaulu sina ga taga na kilavaru lima nini su metavana nanua sumo, naãa netauluia na pe kioñã.'

²¹ "Ana yerkawa nene pisa pania, pisape 'Po paãisi, potena. Ko na okila yuñãena po paãisi wa. Ko opuarar ruru narin yuñãena nene naãa nemligan e lumoñã, ana ãisi na neligan ko vena ko ovisuar kiau yuñãena kerkeviu la ãasia. Poga ga, oimi omio inu e kiau ãaãagena na kekarena nini.'

²² "Ana yaru naãa naga ãar taga na kilavaru lua, ana naga mñena ga pimi suñalu se marana ne yerkawa nene. Ana naga pisa pania, pisape 'Mara, nanua sumo ko otar taga na kilavaru lua nini pan inu. Ana taga na kilavaru lua ne na nini, amio sina ga taga na kilavaru lua naãa netauluia na pe kioñã.'

²³ "Ana yerkawa nene pisa pania, pisape '!Po paãisi! Potena, ko na okila yuñãena po paãisi wa. Ko opuarar ruru narin yuñãena nene naãa nemligan e lumoñã, ana ãisi na neligan ko vena ko ovisuar ruru kiau yuñãena kerkeviu la ãasia. Poga ga, oimi omio inu e kiau ãaãagena na kekarena nini.'

²⁴ "Ana yaru naãa tol taga na kilavaru taaga ga, naga pimi suñalu se marana ne yerkawa nene, pisawo ga, pisa pisape 'Mara, nesitom nesape ko ope yaru mñarera tai. Ko okilia ola kinanena e lokove naãa ko pe omiyuñãen re poli, a ko okilia ola mñena ga mralaki e purmraki naãa pe ko re omapila poli.

²⁵ Vanon suri ne na nene, nema-raun ko ea, ana nepa nesinwan ga kioñã kilavaru e porotano. Ana nanini, ovisu kioñã kilavaru nane su ruru ga suñã ne.'

²⁶ "Ana yerkawa nene pisatañãe, pisape '!Aa, ko na yaru viowa tai nene naãa ne, ko ope yowena paãisi wa! Ko opisa kare inu ãisi rui, osape in na nepe tewena tai, ana visae ko opisu naãa in na nepe yaru mñarera tai sanene, vanon ya ne ko omligan ga kilavaru su korena ga suñã sanene?

²⁷ Visae ko ova oligan ga e yuñã na kilavaru vera na woga ga, vena pogos naãa neimi si sanini, nekilia nelalua sina amio ninusa naãa kapuru ke e yepasia.'

²⁸ Ana yerkawa nene pisi pa kiena yaru lala, pisape 'Aulai, avano alalua kilavaru nene vetan limana, ana ala va van yaru naãa ãarar ke taga na kilavaru lualima rui.

²⁹ Nevisa sanini van amiu, visae yaru naãa kiena suri moki rui, ãisi na naga war va la sane vena kiena ve moki vaãisi, ana yaru naãa pe kiena suri re poli, ãisi na naga kilia kilalu narin suri naãa naga mla ke na.

³⁰ Ana amiu akoven melioi nene va vanua e yo malolo, e yo naãa yaru lala asuñã ga atagi ke ea, a akar ke maluela ea! "

Legiena na liãereena

³¹ Siraunia, ana Yesu pisa pisape "Pogos naãa Narina ne Yeririna vitomi amio navisi lala e kiena nau-rarena, ãisi na naga imi ve ãarin Suãe narui, a ãisi na naga vitomi va e kiena lele wa na totanoen ea.

³² Ana navisi lala, ãisi na awere yolai punu ga na yomarava nini aimi asuñãlu ase marana. Ana e pogos nene narui, ãisi na naga liãere yaru lala ava e ãegas ve lua, ve sa naãa yaru tai navisuaren suri mali lala, naga liãere kiena sipsip lala e nane lala.

³³ Ana ãisi na ãarin suãe nene ligan kiena sipsip lala ava ase kiena lepas na ãamarua, a nane lala ava ase laãas na ãañeli.

³⁴ Ana ãisi na naga visa van la ne asike e lepas na ãamarua, visave

'Amiu yeririna ne la na nene naña Ata naga visa ruru amiu. Amiu aimi narui, a akus lelemiu loyuma e kiena nasupenena, naña naga miyumaen ruru sumate amiu ke rui nanua sumo, e pogos naña naga sii yomarava nini ea.

³⁵ Amiu aimi, vanon pogos naña visae viso kar inu, amiu amla kinanena pan inu, a pogos naña moto kar inu, amiu amla wii pan inu. A pogos naña nepe wolawa ga, amiu apure inu nepa e mamiu uma,

³⁶ a pogos naña yepeu korena ga, amiu amla kulsota pan inu. A pogos naña nemai, amiu apimi akaten inu, a pogos naña nesike e yuma na loge viowaena, amiu apimi asun amio inu.'

³⁷⁻³⁹ "Ana yaru mesmesu lala naña asike e lepas na pamarua pisi na aviun tania avisave '? Ana Supe, sanape? Ko osuma apisa ke osape imimi memiila ko e kiona pogos marera la ne sanene, ana imimi pe mesitom re nena mesape mekila sanene pan ko poli-i pisa. ?Imimi mekila suri la nene pan ko na pogwai?'

⁴⁰ "Ana yoko Parin Supe nene visatame la, visave 'Lelaga nevisa van amiu, pogos naña amiu akila ke sanene pan yaru na mau mratava tai, ana sa ga naña akila ke ga pan inu narui, pe suri korena ga naña naga pe yaru na sanape.

⁴¹ "Ana siraunia, pisi na naga pisi mena ga pa la naña e lepas na pameli, yokorena visa van la, visave 'Amiu aure vetan inu, Ntewa piain nakoena viowa tai pan amiu pisi rui. Amiu ava e kapi nene naña pivaga ma silaga, tapatete mare pog tai, naña sumate ke Yermare Lego amio kiena navisi lala vena la ava ea.

⁴² Vanon pogos naña viso kar inu, ana pe amla re kinanena pan inu poli, a pogos naña moto kar inu, ana pe amla re wii pan inu poli.

⁴³ A pogos naña nepe wolawa, ana pe apure inu re nepa mamiu uma poli, a pogos naña yepeu korena,

ana pe amla re kulsota pan inu poli, a pogos naña neminana, pona nesike e yuma naloge viowaena, ana pe apimi akaten inu re poli.'

⁴⁴ "Ana pisi na la avisatame parin supe nene, avisave '? Ana Supe, sanape? ?Imimi momal ko na pogwai naña ko viso kar ko, pona moto kar ko, pona ko ope wolawa, pona ko yepeuma korena ga, pona omai, pona osike e yuma naloge viowaena? ?Ana pogwai naña ko sanene, ana imimi pe mepimi memiila ko re poli?'

⁴⁵ "Ana naga pisi na visatame la, visave 'Lelaga, nevisa van amiu, nevisave pogos naña amiu na pe asitomali re naña akila ve sanene va kiau yaru tai naña naga pe yaru na sanape, nanene na sa ga naña amiu pe asitomali re naña akila pan inu poli.' "

⁴⁶ Ana Yesu kila make kiena visena nene, naga pisa pisape "La nene yokorena la avanon vena atol nakoena nene naña ve uro re. Ana yaru mesmesu la nene yokorena la avanon atol malena nene naña suma vano vano ve uro re."

26

Apisape aweñar Yesu mare

Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Yoane 11:45-53

¹ Ana pogos naña Yesu pian kiena yeririna lala e visena la nene pisi, ana naga pisa pan la, pisape

² "Amiu akilia ma legiena na vewo rui, ana Paagena Nasitomalena Natamaliaena siar narui. E pogos na paagena nene narui, pisi na aligan Narina ne Yeririna va e limana ne la naña yoko asuari naga e laki torovia vena mare."

³ Ana e pogos nene, yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena kiena ne le Israel lala, asuma e viorena e yuma mana ne parin yaru wa, naña naga kiena kia Kaeas.

⁴ La apisayu ke naña pisi na auaravinaun ga Yesu, a ala nakoena namarena ga vania.

⁵ Ana la apisa apisape “Suri nene, ita tařatete tekila e pogos na řařagena, vanon nařa řisi na yaru la sinela kar ita vařisi, ana yokorena la ařaaga vařisi ne wa, komin nařa la mokliu nařa la akekaran yaru ne nanene řisa.”

Maria taron ponotaninu e řarina ne Yesu

Mak 14:3-9; Yoane 12:1-8

⁶ Ana siraunia, Yesu sike garu e pulkumali nene Petani, ana naga pa sike e yuřa řana ne yaru nařa apio kiena kia asape Saemon Leperosi, komin nařa naga řar leperosi sumo.

⁷ Ana pogos tai nařa Yesu kinana ke e yuřa nene, ana sira tai pimi puna, ana sira nena kus piawi nařa amiyuřaenia e kilavaru tai nařa po pařisi, a ponotaninu pule ga řeke ea, nařa kana kilavaru keviu manene la pařisi. Ana sira nene taron make ponotaninu nene e řarina ne Yesu.

⁸ Ana pogos nařa nalogena kiena ne Yesu lala apisu suri nene, ana sinela mimi pařisi, ana la apisape “? Vanon ya ne naga kila kare ponotaninu nene sanene?”

⁹ Visae naga wilwilin lua ga, vera na naga tol kilavaru keviu tai, naga kilia lavia vena iilaen yaru la nařa limala korena ga.”

¹⁰ Ana Yesu kilia řa nařa la apisi ke sanene, ana naga pisi pan la, pisape “Ei, ve akila kare re sira nene sanene. Naga kila yuřaena wo tanea e inu ne.”

¹¹ Yaru la ne pe kiela suri re poli, řisi na la na asumã ga likan amiu silaga, vena akilia aiila la, ana inu na, tařatete nesike nemio amiu silaga.

¹² Suri nařa sira nene kila, nařa taron ponotaninu e tasneu, naga kila sane kila ruru ke tasneu vena asin inu.

¹³ Lelaga nevisa van amiu, e yo punu ga e yomarava nini nařa řisi na avisawal kiau nalogena wo ea, ana řisi na lala asunyu řena ga suri

nařa sira nene kila, vena asitomãali luen ga kiena nasitomiena keviu nene, nařa sinena mie inu kemua lelaga.”

Sutas pisaar pisape yoko vielua Yesu

Mak 14:10-11; Luk 22:3-6

¹⁴ Ana nalogena la lualima taaga pa lua nene, lala tai, nařa kiena kia Sutas nae Kariot, naga pa puna ne yerkaewa kiena ne yaru wa lala,

¹⁵ ana naga pisa, pisape “?Visae nevielua Yesu viřasu e limamiu, řisi na amiu ala ya ne van inu?” Ana la nene apul pania e kilavaru nařa selpa tol lualima yam telu,

¹⁶ ana siar e pogos nene, Sutas suřa kalewele mrapa nařa vielua Yesu van la ea.

Nalogena lala akila ruru kinanena na řařagena

Mak 14:12-16; Luk 22:7-13

¹⁷ Ana pimi tol legiena řesia na řařagena nene, nařa la apisa řena ga apisape naga pe Pařagena Na Kanen Kiligaře, ana nalologena lala apimi puna Yesu, apiunia apisape “?Ko sinomãan osape imimi meva mekila ruru suri lala e yo nape, vena ita tekila Kinanena Na Sitomãalena Natamaliaena ea?”

¹⁸ Ana Yesu pisatařea, pisape “Ava garu Yerusalem, ava avisu yaru nařani, avisa van sanini, avisave ‘Kiamimi navianena pisape naga kiena pogos pimi ke lavis narui. Naga sinenan pisape naga, amio imimi kiena nalogena lala, řisi na meimi mekila kanena nařani e momã umã.’”

¹⁹ Ana nalogena lala apa akila sa nařa naga pisa, ana la akila ruru suri lala na řařagena nene.

Yesu pisawal nařa yoko Sutas vielua naga

Mak 14:17-21; Luk 22:14,21-23; Yoane 13:21-30

²⁰ Ana siraunia, Yesu lala apimi e umã nene, ana kolemalu, la atotano, la asumã akan ke kinanena nene narui,

21 a Yesu pisa pisape “Lelaga nevisa van amiu, ãisi na amiu yaru tai, naga vielua inu.”

22 Ana kiena nalogena lala amloge naãa naga pisa sanene, ana la sinela piowa paãisi, ana lala peve taaga apiun tania, apisape “!Suãe! ?Pe inu re poli, ne?”

23 Ana Yesu pisataãe la, pisape “Tai naãa imimi lua melapae kamimi kinanena e pialo taaga, naga ke narui.

24 Yokorena Narina ne Yeririna monar mare ve sa naãa Nasiriena Wa la pisayuia, ana yaru naãa pielua naga, ãisi na viowa la van naga, visae naga ve vaeme re vera wo va ãisi.”

25 Ana Sutas, naãa siraunia naga pielua Yesu, naga piunia pisape “?Navianena, ana ai? ?Inu?”

Ana Yesu pisataãea, pisape “Ana, sane opisa ne yo.”

Kinanena maro

Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1 Koren 11:23-25

26 Ana pogos naãa la asumã aki-nana ke ga wa, Yesu mla kilaparavi tai, pisa potena pa Ntewa vanonia, ana naga kawewoiaia, kian pa kiena nalologena lala, pisa pisape “Amiu alavia, akania. Nanene na pe tasneu.”

27 A siraunia, mla piala na kuruta namunena, ana pisa potena pa Ntewa vanonia, ana kian pa pan la, naga pisa pisape “Amiu punu ga amunpae ga e piala nini,

28 vanon naãa nanene na tau nene, naãa vena kila naviranarena kiena ne Ntewa sumãalu mãarera, a vena lau vanon naviewoena na mla-mulena viowa kiena ne yaru lala ve moki.

29 Nevisaar van amiu, yokorena ve nomun re si kuruta namunena nene narui, vano vano-o yoko nemun kuruta na munena viu nene nemio amiu, e pogos naãa tesike e nasuãenena kiena ne Ata.”

30 Ana siraunia la amiyau maro e yauena tai na Yauena lala ãisi,

a siraunia la amolue, apa maro e Kunus Na Purolip.

Yesu pisawal naãa ãisi na Pita viro naga

Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Yoane 13:36-38

31 Ana Yesu pisa pan la, pisape “E yemalo ke nini narui, kiamiu nalelagaena e inu ãisi na loloru, vanon suri la naãa imi mãmãalivin inu. Pisi na ve sa ke ga naãa Ntewa pisa e Nasiriena Wa lala, naãa pisa, pisape

‘Pisi na nowemãar yaru na visuarena sipsip mare,

ana ãisi na kiena sipsip lala ay-altetai ava e yo punu ga.’ Sek

13:7

32 “Ana pogos naãa nemali sina ga vetan marena, yokorena nesumo neva garu Kalele, ana yokorena amiu mēna ga monar asirau aimi.”

33 Ana Pita pisawal pania, pisape “Yesu, pona nalelagaena kiena ne la nene punu ga loloru, ana la aure vetan ko yo, ana in na taãatete kemua neligan ko pog tai.”

34 Ana Yesu pisa pania, pisape “Lelaga nevisa van ko, ãisi na yemalo ke ga nene, pogos naãa termēne ve kokoreko re yam tai wa, ana ko oviro inu yam ve telu narui, ko ovisave omninue nu ga.”

35 Ana Pita pisawal meraravan pa Yesu e marala, pisape “Visae la sinelan avisave aweãar nu nemio ko, nanene na poga ga ne, ana inu, yokorena taãatete kemua neviro ko, nevisave in na pe nepe kiomã re poli.” A e pogos nene, nalologena taãena mēna ga lala apisa mēna ga sa ke ga.

Yesu pa mlen e Ketsemani

Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

36 Ana siraunia, Yesu amio kiena nalogena lala apa e yo tai, kiena kia Ketsemani. Ana naga pisa pan la, pisape “Amiu atomã e nene sumo wa, ana in na neva laa perina sane, vena nelen re yam ve plas ga.”

³⁷ Ana naga ðere Pita amio narina ne Sepeti la luwoka, Semes amio Yoane, la teloka nene amio naga apa la perina ve tokak ga, a e pogos nene Yesu naga sinena pimi urmi manene la, mloge piowa paþisi.

³⁸ Ana naga pisa pa la telu nene, pisa pisape "Nanagane nemloge sane ninuu pilaroro la narui, ana kila inu lavisi nemare vanonia. Awis, amiu akilali asumã atavilo amio inu e yo nini sumo wa."

³⁹ Ana Yesu mial ga pa la sane, ana mloru kinai mono, monar marana, vena len. Ana naga pio, pisape "!Ata o! Visae okilia okila suri nene, awis ko olalua piala naloge viowaena nene vetan inu, vena þisi na ve nomun re ea. Ana ko ve okila re nasinenanena kiau, ana okila ga kiomã."

⁴⁰ Ana naga þasupe sina, pitomi puna ne kiena nalogena la telu nene, ana naga pisa naþa la asumã amomelio rui. Ana la atavilo sina, ana Yesu pisa pa Pita, pisape "?Sanape na amiu taþatete atavilo amio inu e aora ve taaga ga nene?"

⁴¹ Amiu monar avisuar ruru wo, a amiu monar alen silaga, vena nakilaliena lala ve akila amiu re aloru e mlamulena viowa. Ee, ki-amiu sitomena m̃arera ruru po, ana tasnemi malumu manene la."

⁴² Ana yam lua, naga pa sina e naþani, mlen pisape "!Ata o! Visae otaþatete olalua m̃au piala naloge viowaena nene, ana monar nomun ea, komin naþa monar ve sa ga naþa ko sinomãnia."

⁴³ Ana naga þasupe sina pimi, pisa naþa la telu nene asumã amomelio ke sina ga, komin naþa marala kawa, atekavito paþisi, atavilo þele ga.

⁴⁴ Ana naga mligan la telu nene asumã ga, ana þasupe ke sina ga pa e naþani, mlen e visena taaga m̃a nena ga, naþa naga kila yam telu ne.

⁴⁵ Ana naga þasupe si pimi pun la telu nene, pisape "?Ei, amiu asumã apa ruru amiu, a amomelio ke ga wa? !Amiu avisuaria! Lavisi ke

pogos naþa Narina ne Yeririna va e limana ne li viowa la narui.

⁴⁶ Ita, asumãlu, tevano. Amiu apisu ke ne, yaru na vielua inuena nane sumã pimi m̃a ga lavisi namã."

La apuarar Yesu m̃arera

Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Yoane 18:3-12

⁴⁷ Ana pogos naþa Yesu pisa ke visena nene wa, Sutas nene, naþa nalogena la lualima taaga pa lua nene lala tai, naga pimi, naga amio yaru na mara la moki naþa aþar kiela playu na mara lala amio kiela plaki lala. La ke nene narui, naþa yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena kiena ne le Yu lala, la amligan la apimi.

⁴⁸ Ana sumon naþa la apa amlalivi sanene, yaru na vieluaena naþa Sutas nene, naga pisaar kile tai pan la, naþa naga pisa pisape "Yaru naþa visae neva nevitawe þesania, nane yaru ne nanene naþa þisi na amiu auarar ruru naga,"

⁴⁹ ana pogos naþa la amlalivi, Sutas mial mesmesun ga Yesu, ana naga pitawea, pisa pania, pisape "!Pokolemalo, Navianena! Sumãre sike amio ko."

⁵⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape "Mara, yumãena naþa ko opiminia, ko okila ga." Ana la apimi narui, apuarar Yesu m̃arera.

⁵¹ La apuarar naga sanene narui, ana Pita þerelua kiena playu, terania, tetereria yaru kiena ne Þarin yaru wa tai, ana telua kiligana lepas tai.

⁵² Ana Yesu pisa pania, pisape "Ko oligan ruru si kiomã playu e kana taga. Yaru naþa þar ke playu na kilaen mara, naga þisi na mare e playu na kilaen mara.

⁵³ ? Amiu asitom asape in na taþatete nevio Ata, vena naga iila inu? Visae nevio naga, yam ve taaga naga þisi na ligand þegas nen kiena navisi lala ve moki naþa vena aimi avisuar inu.

⁵⁴ Ana visae nekila sanene, þisi na visena nasumo lala naþa asike

e Nasiriena Wa lala, yokorena la tařatete aimi ave lelaga, sa nařa apisaar řisi rui.”

⁵⁵ Ana Yesu pisi pan yaru la nene, pisape “?Vanon ya ne amiu ařara kiamiu playu amio kiamiu plaki lala? ?A vanon ya ne amiu asape aimi atararvinaun inu e pupumalo sanene? ?Pona amiu asitom ke asape in na nepe yaru řarera na vin-auena tai pona na weřaren yaru? ? Ana silaga e legiena punu ga, nařa in na nesuřa nepian ke yaru lala loyuřa e Yuruřa Wa Mana ne Ntewa, ana vanon ya ne pe apimi atarar inu re e pogos la nene poli?”

⁵⁶ Ana suri la nene la poga ga ne, vanon suri la ne amiu akila ke ne, sa ke ga nařa navisawalena nasumo lala apisawal nanua rui e kiela Nasiriena Wa lala, ana kiela visena la nene pimi ke sane pe lelaga make narui.”

Ana e pogos nene, nalogena lala amligan Yesu, la ařure matania.

Ařere yesu pa e kumali keviu kiena ne yerkawa kiena ne le yu lala
Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71;
Yoane 18:13-14,19-24

⁵⁷ Ana la nařa atarar Yesu, ařure pimi vena akila naga suřalu se marana ne Kaeřas, nařa naga pe Parin yaru wa. Ana navianena navisaluaena lala amio nasumonena kiena ne le Yu lala, apimi řena ga lele taaga e kiena kumali nene rui.

⁵⁸ Ana Pita řena ga suřa taveve ke Yesu e pogos nene, ana pe pa re lavisin naga poli, ana pogos nařa la apimi loyuřa e kove na kumali nene, Pita pano totano amio li nayuruřaena kiena ne Kaeřas lala, vena naga logeli sanape nařa řisi na la akila va Yesu.

⁵⁹ Ana yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio yerkawa tařena lala nařa la asike loyuřa e viorena nene, akilali nařa akale yaru lařasia vena la avisokan ga e Yesu, nařa la avisa suri lařasia nařa la avisu sane akilia awemřar Yesu mare vanonia.

⁶⁰ Ana la apisi narui, ana yaru la moki nařa asuřalu, la apisokani pano pano-o pařisi, ana viorena nene pe řa re suri tai e kiela visena la poli vena torokin la akila ve sanene va Yesu. Kiela visena la peve tařena ga sanene pano-o řisi, ana yaru la lua asuřalu,

⁶¹ ana la lua apiranari visena taaga, apisape “Yaru nene, pisa pisape naga kilia we plan Yuruřa Wa Mana ne Ntewa, ana visirlua sina e legiena ve telu ga.”

⁶² Ana Parin yaru wa nene suřalu, pisi pa Yesu, pisa pisape “?Sanape, yokorena ko ovisataře la, pona peraga? ?Sanapen visena la nene nařa la asuřa apisawal ke ne?”

⁶³ Ana Yesu topuru ga tořa ga. Ana Parin yaru wa nene pisa sina ga pania, pisape “Nevisa van ko, ko na monar ovisa kia kiena ne Ntewa Mali, ovisave lelaga nařa ko Navisaarena, nařa ko ope narina ne Ntewa, pona pe ko re naga poli. !Ko na monar ovisawal ruru van imimi nanagane narui!”

⁶⁴ Ana Yesu pisatařea, pisape “Suri ne nanene narui, nane ko osuřa opisa ke narui. Ana nevisa van amiu, nesape siraunia ve ve pi-avi re, řisi na amiu avisu Narina ne Yeririna nařa totano e lepas marua kiena ne Ntewa namřaraena, a řisi na amiu avisu nařa warpoyo e lul lala, vitomi tano e yomarava nini.”

⁶⁵ Ana Parin yaru wa nene sinena mimi pařisi, pitolwowa řana kul-saket, pisa pisape “!Nane-e, toroki! Yaru nařa suřa řarnena kare ke kia wa kiena ne Ntewa, nanene rui. ? Amiu amloge řa ne? ?Vanon ya ne ita tesuřa takale ke si yaru vena visawal si suri lařas e naga?”

⁶⁶ ? Ana viorena nini sitom sanape? ?Pisi na teliřere naga sanape?”

Ana la apisatařea, apisape “Pon awemřar nena naga mare.”

⁶⁷ Ana la nene la apilasiria marana, a asu naga, a laḡasia la amlipa kare naga paḡisi,

⁶⁸ ana apisa kare naga, apisape “? Ei, Navisaarena, ko ovisawalia, ane mliapa ko ga na wa?”

Pita piro Yesu

Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Yoane 18:15-18,25-27

⁶⁹ Ana e pogos nene, naḡa Pita toḡa tano loyuma e kove nene, sira meē tai na visuaren yuma pimi puna, pisa pisape “!Ei, ko mena ga otaveve Yesu nae Kalele nene!”

⁷⁰ Ana e marala la punu ga, Pita piro suri nene, pisa pisape “Peraga, nemninue suri na ko opisa ke ne.”

⁷¹ Ana naga mial petania, pito tano e pupia pulutava na kove na kumali nene.

Ana e yo nene, sira meē taḡena maḡal naga, ana pisa pa yaru la naḡa asike ga lavisinia, pisape “Yaru nene, naga mena ga amio yaru nae Nasaret naḡa Yesu.”

⁷² Ana Pita piro ke sina ga suri nene, pisa visena tai naḡa pe visena maḡara, pisape “!Peraga ḡa, in na nemninue nena yaru nene!”

⁷³ Ana yam plas ga, yaru la naḡa asike ga lavisin pulutava nene apimi puna ne Pita narui, ana apisa pania, apisape “Lelaga, ko na ko lala yaru tai, vanon naḡa memloge kilale naḡa ko osuma opaḡ ke visena lala sa ga le Kalele ga lala.”

⁷⁴ Ana Pita pisi maḡara la sane, naga pisaar ga visena maḡara lala, pisape “!Lelaga ḡa, sinapane! Nepisa pa rui, inu na pe nekilia re nena yaru nene poli.”

Ana e ke e pogos nene naḡa Pita pisa visena nene, termene tai koko-reko,

⁷⁵ ana kila Pita sitomaḡal si visena kiena ne Yesu, naḡa naga pisa pania, pisape “Lelaga nevisa van ko, ḡisi na yemalo ke ga nene, pogos naḡa termene ve kokoreko re yam tai wa, ana ko oviro inu yam ve telu narui, ko ovisave omninue inu ga.” Ana

Pita mloge piowa naḡa piowa, ana naga pa vanua, naga tagi naḡa tagi.

27

Lala aḡure Yesu pa puna ne Parin Suḡe kiena ne le Rom lala naḡa pisuar ke Israel

Mak 15:1; Luk 23:1-2; Yoane 18:28-32

¹ Ana e kolulagi nene, pogos naḡa mrae siar pa metava, yerkawa kiena ne yaru wa lala amio nasumonena kiena ne le Israel lala, la atotano ke sina ga vena aviranar ruru li mrapa tai, vena kilaen Yesu mare.

² Pogos naḡa la apisayu ḡisi, ana la apiar limana ne Yesu, la aḡure naga pa puna ne Paelat, naḡa naga pe ḡarin suḡe nae Rom naḡa naga pisuar ke Israel e pogos nene, ana la amligan Yesu e limana ne Paelat nene, vena naga liḡere naga.

Sutas meḡar ke sina ga naga

Yumaena 1:18-19

³ Ana Sutas, naḡa naga pielua Yesu ḡisi, naga pisa kilale naḡa la amliḡere Yesu ḡisi rui asape naga monar mare, ana e pogos nene naga mloge si piowagan suri naḡa naga kila. Ana naga pilon si kiena sitomena narui, ana naga ḡar si selpa lualima yam telu nene, pa yerkawa la naḡa apul naga sumo.

⁴ Ana naga pisa pan la, pisape “In na nekila mlamulena viowa nene, naḡa inu nepielua yaru tai naḡa pe kila re nena suri tai, ana kiau visena na kila na yoko aweḡar naga mare.”

Ana yerkawa la nene apisa ga pania, apisape “Ei, ve oimi otag re si van imimi. Imimi meḡisin ko pa rui.”

⁵ Ana Sutas silin tetain kilavaru nene su tano e loyuma wa mana Ntewa, ana naga pa vanua, pa telan kolmekina e kilika, naga mare.

⁶ Ana yerkawa kiena ne yaru wa lala, la apano aḡar kilavaru nene, ana la apisape “Kilavaru nene, kuruta kana yaru mlau vanon rui, a e kieta navisaluaena, ita taḡatete

teligan kilavaru na sanene va teke karo na Yumã Wa Mana Ntewa.”

⁷ Ana lala apisayuia, ana amla kilavaru nene, apa apul kinakinas nen porotano tai naña nanua sumo, la apisape kiena kia “Porotano na pi-aki,” ana la amligan narin porotano nene pe lotap kiena ne wolawa lala.

⁸ Vanon suri ne nanene, pimi tol nanagane, yaru lala apisa ke narin porotano nene, asape “Porotano na Kuruta.”

⁹ A suri ne nanene kila vişena tai kiena ne Navisawalena Seremãea pimi pe lelaga, naña sumo naga kiena visena pisape

*“La ala kilavaru naña selpa ve lual-ima yam telu nene,
na torokin maran kilavaru naña le Israel lala apisa apisape mesmesun aul lua yaru,*

¹⁰ *ana la amla apano apul porotano kiena ne yaru na kilaen piaki nene, sa ga naña Ntewa pisa pan inu sape nekila.” Sek 11:12-13*

Yesu sumãalu e marana ne Paelat Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Yoane 18:33-38

¹¹ Ana la aþure Yesu pimi sumãalu se marana ne Þarin Suþe Paelat, ana naga piun tan Yesu, pisape “?Ko ope Þarin Suþe kiena ne le Israel lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisatamãea, pisape “Naga ke narui, sane ko opisa ke ne.”

¹² Ana pogos naña yerikawa kiena ne þarin yaru wa lala amio nasumonena lala apisavisawal suri moki e Yesu, ana Yesu pisatamãe re si suri tai poli.

¹³ Naga topuru ga tomã sanene, ana kila Paelat piun sina ga tania, pisape “?Sanape, ko pe ositom re naña la apisa suri viowa la moki e ko poli?”

¹⁴ Ana e lepas na suri la nene naña la asumã apisa ke ne, ana Yesu pe pisatamãe re si suri tai pan la poli, ana Þarin Suþe nene milan paþisi.

Paelat naga tamãan pisape Yesu Monar mare

Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Yoane 18:39-19:16

¹⁵ Ana e pogos nene, la asike e pog na Paþagena na Sitomãalena Natamaliaena na wa, ana e kayui punu ga e þaþagena nene, Þarin Suþe nae Rom nene naga silaga kila suri tai pa le Israel lala. Naga kila naña visae la þasia asike e yumã naloge viowaena, la akilia avisa kia kiena ne yaru ve taaga naña la sinelania, ana yokorena Paelat naga ligam lua naga molue.

¹⁶ Ana e pogos nene, yaru na kilaen politik tai naga momã e yumã naloge viowaena, naña yaru la akilia ruru naga, kiena kia Yesu Paraþas.

¹⁷ Pisi na, pogos naña þina lala apimi ape moki lele taaga e marana ne Paelat, ana naga piun tan la, pisape “?Amiu sinemiun asape neligan lua ane molue sina imãsu pun amiu? ?Sinemiun Yesu Paraþas, pona Yesu naña apio ke asape Navisaarena?”

¹⁸ Paelat piun sanene, vanon naña naga kilia þisi rui naña yerikawa ga lala kiena ne le Yu lala, la aþure Yesu pimi puna, sane yumãena na vielueen ga, vanon naña apisu naña kiela yeririna taþena lala akekaran Yesu paþisi.

¹⁹ Ana e mãena ga e pogos naña naga totano ke e lelen naliþereena vena akila navisena nene, ana wona mligan visena pimi pania, pisape “Ko ve okila re suri tai va yaru nene. Naga pe kila re suri tai poli, ana na kolemallo nomomallo, nepisu naga, ana nanagane nemloge ke piowa vanon paþisi.”

²⁰ Sanene narui, Paelat sinenan pisape ligam lua Yesu naga vano, ana yerikawa lala kiena ne yaru wa lala amio nasumonena kiena ne le Yu lala, la akila kare sitomena kiena ne yeririna lala, la amãareran la paþisi vena la monar avisa va Paelat vena naga ligam lua Paraþas nene vano, a naga monar kila Yesu va mare.

21 Ana Parin suŕe nene piun sina ga tan la, pisape “?Amiu sinemiun asape netamãan yaru la lua nene, ana ane molue ga sane?”

Ana la apisatamãea, apisape “Imimi sinemimin Paraŕas.”

22 Ana Paelat piun tan la, pisape “Poga ga, ana visae ve sanene, ŕisi na nekila ve sanapen Yesu nene naŕa apio ke naga asape Navisaarena?”

Ana la punu ga apionia, la apisape “!Asuar naga e laki torovia!”

23 Ana Paelat piun tan la, pisa pisape “?Vanon ya? ?Naga kila suri ya naŕa piowa?”

Ana la apion manene la pa metava sane, la apisa apisape “!Asuaria, asuar naga e laki torovia!”

24 Ana Paelat pisu naŕa naga taŕatete si taulu la, vanon naŕa pupia mãagena paŕisi naŕa pa ke metava rui, ana naga kus pialo na wii tai, ana e maran yeririna la nene, naga kevan limana ea, ana naga pisape “Kuruta na yaru nene naga pe su re e inu poli. Kiena marena, naga kiamiu yumãena ga nene.”

25 Ana pogos naŕa yaru la amloge visena nene, la akiikii ke sina ga, apisape “Poga ga ne, suri ke naŕa imimi sinemimin ke nanene narui e, naŕa kiena marena pe kiamimi yumãena, a naŕa kana kuruta suña e imimi memio narimimi lala.”

26 Ana Paelat mligan lua Paraŕas molue si ŕasuŕe pa pula, sa naŕa la sinelania, ana naga mligan Yesu e limana ne kiena li na mara lala vena akoa naga, a vena aure naga va asuaria e laki torovia.

Li na mara lala akirakirai viowa pa Yesu

Mak 15:16-20; Yoane 19:2-3

27 Ana yaru na kilaena mara lala kiena ne Paelat, la atar Yesu aŕurelua pa vanua e yometava na kiena kumali nene, ana la apio pa kiela ŕegas nen li na mara taŕena lala vena la aimi avisu Yesu.

28 Ana la amiyenlua mãana kulsota, ana amiyen kulkota tai e naga naŕa marana pe melia vivaga sa naŕa ŕarin suŕe la amiyen,

29 ana la aŕar nenos nen kilsirili, ana aŕan ruruia, amligan e ŕarina, sa naŕa karo na ŕarin suŕe tai, a amligan mãena lakiavio tai e limana na ŕamarua vena lararia. Ana la asuña akinai tano pania, la asuña akirakirai viowa pania, la apisa apisape “!Imimi meva tanon ko, ko naŕa ope Parin Suŕe kiena ne le Yu lala, imimi memieluar ko!”

30 Ana la asuña apilasiria naga, a amla lakiavio naŕani, asuña aŕe ŕarina Yesu ea.

31 Ana pogos naŕa la akirakirai piowa pania ŕisi, aŕarlua kulkota nene e naga, ana amien si mãana kulsota la e naga, ana atar naga, apano vena asuar naga e laki torovia.

Asuar yesu e laki torovia

Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Yoane 19:17-27

32 Ana pogos naŕa li na mara lala la asumon Yesu apa ke narui, amal yaru tai nae Saerin, kiena kia Saemon, ana la aŕareran pania asape naga towe kus laki torovia kiena ne Yesu vano.

33 Ana la apa atol kunus tai, kiena kia Kolkota, naŕa kana kinasia na asape yo naŕa sane puriu na piaŕarin yaru.

34 Pogos naŕa apimi aporu e wos nen kunus nene, ana la sinelan asape ala kuruta namunena va Yesu vena munia, ana kuruta namunena nene was nen suri tai naŕa melkalka sike ea, vena kila tasnena ne Yesu kapulu ga, ve lae manene re, ana pogos naŕa Yesu munli suri nene, naga yepen mavin si munena.

35 Ana la atar Yesu, asuari naga e laki torovia. Pisi na, la akila sa naŕa amlil mãapila, vena alual li naŕa ane war mãana kulsota tai, a ane war tai,

36 ana la atotano atomãaga e yo nene vena akirakira mãaga va avisu naga.

³⁷ Ana la asiri navisawalena tai, asuari teke metavan ĩarina, naĵa pisawal suri naĵa la aĵeĵar naga mare vanonia, naĵa pisa pisape “Yesu nene, ĩarin suĵe kiena ne le Yu lala.”

³⁸ Ana e pogos nene, yaru navinauena lalua, asuari ĵena ga la luoka e laki torovia sa ke Yesu, la amligan tai e lepasnena na ĵamarua, taĵena e lepasnena na ĵaĵeli.

³⁹ Ana yaru la naĵa asuĵa ami-
aloro ke apa e yo nene, asuĵa asisilin ĵarila, apisalele kare Yesu ĵisa, la apisa apisape

⁴⁰ “!Ke, suwala! Ko nene, nanua sumo ko opisa opisape ko okilia owe plan Yuĵa Wa Ĵana ne Ntewa, ana ovisirlua ke sina ga e legiena ve telu ga, ana sanape narui? !Poga, ko ga otamalia ko lia! !Visae ko ope narin Ntewa kemua lelaga, ko otapulu e laki torovia naĵa, otomi tano!”

⁴¹ E ĵelaga ĵa nena ga nene, yerkawa lala kiena ne ĵarin yaru wa lala, amio navianena na navisaluaena, a li na sumonena kiena ne le Yu lala, la asuĵa apitalia kare naga paĵisi,

⁴² la asuĵa apisa ke, apisape “! Pona naga tamalia ĵa yaru taĵena la moki yo rui, ana naga mĵinue kare si narui, taĵatete si tamalia naga! ?Ana naga pe kieta ĵarin suĵe ita le Yu lala, pona peraga? Popon naga vitomi tano e laki torovia nanagane, vena ita telelaga e naga.

⁴³ A yaru nene pisape naga piawa e Ntewa, ana pisape naga Narina ne Ntewa. !Poga ga, tevisulia, visave Ntewa kekaran naga, yoko naga tamalia naga nanagane narui!”

⁴⁴ Ana yaru navinauena la lua nene, naĵa asuar la e laki torovia amio Yesu, la ĵena ga luoka asikol sina visena viowa kiena ne la nene pania.

Yesu mare
Mak 15:33-41; Luk 23:44-49;
Yoane 19:28-30

27:40 Mat 26:61; Yoan 2:19

⁴⁵ Ana kolipae ga, yemalolo pimi kalo make yo punu ga e yo nene, pano tol mrae telu yepekilavi,

⁴⁶ a lavis ga e pog nene, Yesu mlokai keviu e kiena visena ruru napo, pisa pisape “?Eli, Eli, laĵa saĵatani?” naĵa kana kinasia sape “?Kiau Ntewa, kiau Ntewa, sanape naĵa ko omligan inu neĵeke sanene?”

⁴⁷ Ana yeririna laĵasia naĵa asuĵalu asuĵa e yo nene, naĵa la asuĵa apisuvisu ke suri la nene, ana amlogepalia naĵa Yesu mlokai sane, ana la apisa apisape “Ke, yaru nene suĵa pio ke yermarua Elaisa, vena imi iila naga-o.”

⁴⁸ Ana veraga ga, lala yaru tai kiriri pimi, mla lumlum tai, taron kuruta namunena naĵa melkalka pa ea, miyurar te laki tai, ana kian va Yesu munia.

⁴⁹ Ana yaru taĵena lala apisa apisape “!Osuwa! Tevisulia wa, pona yokorena yermarua Elaisa vitomi tamalia naga, pona ve vitomi re.”

⁵⁰ Ana Yesu mlokai manene sina, ana ĵere maron kiena yalua, taĵan ninuna pano, mare ĵan.

⁵¹ Ana pogos ke ga nene, pupia kulmrae naĵa e Yuĵa Wa Ĵana ne Ntewa, naĵa mono ke yo wa naĵa pe yo wa paĵisi, naga purĵa pito ga lika, siar metava pito tol tano. A yemninu, a pupia kilavaru lala pororowa la,

⁵² a e lotap, tampona na yaru mesmesu la moki na nanua sumo apikevike, ana kana yaru ne lala amamal sina.

⁵³ Ana la amolmolue e kiela tampona lala, ana siraun pogos naĵa Yesu ĵena ga mali sina ga e marena, la nene amial apa garu pulkumali wa Yerusalem, ana yaru la moki naĵa apisula.

⁵⁴ Ana li na mara lala, amio kiela yerkawa, naĵa la asuĵa apisuuari ke Yesu, pogos naĵa la amloge yemninu, a apisu suri la naĵa kakate, la amilan paĵisi, la sinela kurkur

pano-o amiyuyuwawa, ana la apisa apisape “!Aulai, yaru nene naga pe Narina ne Ntewa kemua lelaga naña ne!”

⁵⁵ Ana sira la moki pañisi e yo nene, la asumña asumñalu asike la perina sane, la asumña apisuvisu ke Yesu. La nene, naga la naña amolue garu Kalele nanua sumo, la asumña ataveve ña Yesu pano-o, a asumña amiila naga.

⁵⁶ Ana likan sira la nene, ana Maria tai naña sira nae Maktala, a Maria ñena naña anenane Semes amio Yosop, a sira ñena naña wona ne Sepeti.

Yosop sin Yesu

Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Yoane 19:38-42

⁵⁷ Ana yaru tai nae Aramatia sumña ga, naña naga pe yaru na suri moki, kiena kia Yosop, a naga pe nalogena kiena ne Yesu tai. Ana pogos naña lavisi mrae vito tano,

⁵⁸ naga pa sumñalu se marana ne Paelat, piun tania pisape kus tasnena ne Yesu. Ana Paelat pisa pa kiena li na mara lala, vena la akus tas nen Yesu imi vania.

⁵⁹ Ana Yosop kus tasnena ne Yesu, mliluwoia e kulmrae tai naña miyuwowo ruru po,

⁶⁰ ana naga pa mligan ñeke e puluve viu naña naga ñana, naña la ate mare ga ñisi ga na wa. Ana la amelilivin pupia kilavaru na monoen puluve nene, pimi mono pulusa, ana Yosop la añasuñe si apano.

⁶¹ Ana Maria lalua nene, naña lala tai nae Maktala, amio tañena nene, lalua apimi asike e yo nene, la atomña tano ato mesmesun ga pulmaran puluve nene naña tasnena ne Yesu ñeke ea.

Li namara lala akirakiravan ña puluve

⁶² Ana suri la nene la apimi kakate e legiena na kilaen suri la punu ga su ruruia sumñate Legiena Wa. Ana e legiena tañena, naña sane Legiena

Wa nene narui, yerkawa kiena ne yaru wa lala amio Varasi lala la apa asumñalu ase marana ne Paelat,

⁶³ ana la apisa apisape “Mesape mevisa ga van ko, Paelat, naña imimi mesitoñal ke visena kiena ne yaru na visokanena nene na wa, naña pogos naña naga mali ke ga wa, naga sumña pisaar pisape ‘Siraun legiena ve telu, ñisi na nemali ke sina ga.’

⁶⁴ Ana visae ve sanene, imimi sinemimin mesape meviun tan ko sanini, mesape ko oligan kionña li na mara lañasia ava avisuar e puluve nene, vano vano tol kana legiena telu nene warovia. Visae peraga sa ñisi kiena nalogena la ava akusvin-aun tasnena, ana ñisi na la avisokan, avisawal va yaru lala, avisave ‘Naga mali sina e marena rui.’ A visae la akila ve sanene, ñisi na kiena navisokanena maro nene yoko imi viowa la sane, taulu naña nasumo.”

⁶⁵ Ana Paelat pisa pan la, pisape “Poga ga, aure kiau li na mara lañasia avano. Amiu akilia ava akila ruru make suri punu ga sa naña amiu ava akirakiravan ruru yo nene.”

⁶⁶ Ana la apano, amligan pilu tai e kilavaru naña mono ke puluve nene, naña visae yaru tai melilivin kilavaru nene, ñisi na pilu nene worovia, ana ñisi na akilia avisu kilalea. Ana la amligan ñena li na mara lala asumña akirakirava e puluve nene.

28

Puluve korena ga ñeke na

Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Yoane 20:1-10

¹ Ana pogos naña Legiena Wa ñarovia, ana e legiena na siraunia, naña legiena ñesia na wik, pogos naña mrae ñarpoyo, ana Maria nae Maktala amio Maria tañena nene, lalua apanon asape avisuli puluve nene.

² Lalua apano atol yo nene, ana pupia yemninu veraga, vanon naña navisi kiena ne Ntewa tai mligan ma e peni, pitomi tano melilivin lua kilavaru nene, ana pa teke metava e wosia.

³ Ana marana pilavila pañisi, a mña kulsota merarava ruru po, naña miyuwowo na miyuwowo ruru po,

⁴ ana pogos naña li na mara lala la apisuia, la amarau pano pano-o amarmarlula asike ea.

⁵ Ana navisi nene pisi pan sira la lua nene, pisa pisape “Marauen toko. Nekilia mña naña amiu lua apimin ke Yesu, naña asuar naga e laki torovia,

⁶ ana naga pe mon re si e nini poli, naga mali sina, sumalu rui, sa naña naga pisaar sumo. Amiu lua aimi avisuia e naña tasnena momalio menea.

⁷ Ana amiu lua ava vila ga, avisaawal va kiena nalogena lala naña naga mali si e marena rui. Ana nanagane, yokorena naga sumo vito garo Kalele, ana amiu mēna ga yoko atove, avisu naga e yo nene. Nane kiau visena pan amlua nene.”

⁸ Ana lalua akoskosin naña lalua amolue e puluve, lalua apano. Lalua apano na, sa naña lalua amarau ke ga wa ana lalua amloge sane akekara mēna ga pañisi. Ana lalua akiriri apano vena avisawal lologena nene va kiena nalogena lala,

⁹ ana lalua apa mña sane, ana lalua apitawe Yesu. Lalua amilan kare naga pañisi, ana naga pisi pan lalua, pisa pisape “Pokolulagi.” Ana lalua apa akinai tano e naga, lalua atarar lana, lalua amlotun naga.

¹⁰ Ana Yesu pisa ga pan la luoka, pisape “Marauen toko. Amiu ga luoka ava avisa va wolai lala vena ato garo tano Kalele, ana e yo nene, la akilia avisu inu.”

Li na mara lala la apa apisawal suri la nene

¹¹ Pogos naña sira lalua nene añasuñela apa ke puna ne nalogena lala, e ke e pogos ga nene, ana li na mara lala pñasia añasuñela apa Yerusalem, la apa apisawal suri la nene naña kakate, van yerkawa kiena ne yaru wa lala.

¹² Ana la nene, la apio nasumonena tañena lala apimi, ana la apa lele taaga amio la, ana la apisayu suri la nene pano-o pñisi, ana la apiranaria asape la monar awar kilavaru keviu tai va li na mara la nene,

¹³ ana la apisi mñarera pan la, apisape “Avano avisavisawal va yeririna lala, avisave ‘!Peraga, kiena nalogena ga la nene! Apimi kolemalu, e pogos naña imimi mesuñia momomalio ke ga wa, ana la apinaun tasnena akus apano.’ ”

¹⁴ Ana la apisa mēna ga pan la, apisape “A visae visena na suri nene va tol Paelat, pñisi na imimi ga mevano mekila ruru memio naga, pñisi na amiu ve aloge re visena tai vanonia.”

¹⁵ Ana li na mara la nene akekaran kilavaru nene, amlavia, ana la apano apisovisokani e yo punu ga sa naña yerkawa la nene apisa pan la, a suri nene kila le Israel lala la apisavisa ke visena nene pimi tol nanagane.

Yesu pimi puna ne kiena nalogena lala

Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Yoane 20:19-23

¹⁶ Ana nalogena la lualima taaga pa taaga nene apito garo tano Kalele, e tavie naña Yesu pisaar pan la,

¹⁷ ana pogos naña la apisu naga, amlotun naga, ana la pñasia la asitom pñele ga asape Yesu re nene poli.

¹⁸ Ana Yesu pimi lavisin la, pisa pan la, pisape “Ntewa mligan suri punu ga nae ma e peni a nae mēna ga e yomarava nini, e lumñau, vena nevesuñen la.

¹⁹ Sanene, nemligan plan amiu ke narui, vena amiu monar ava e yolai punu ga na yomarava nini,

amiu monar aurela aima ave kiau
nalogena lala, naþa amiu akela e kia
kiena ne Ata, Narina, a Ninuna Wa,
²⁰ a naþa avian la mēna ga vena
alogear visena la naþa nepisa pan
amiu þisi rui. Ana amiu monar
asitoñali luen ga, naþa nesumña ne-
mio amiu silaga, vano vano-o tol
luas nen pog nini.”

**Lologena Wo Kiena Ne
Yesu Kristo Naña
MAK
Siriyuia
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña Mak Siriyuia*”, naga siari e visena tai naña sape lologena wo nene, naga lologena wo kiena Yesu Kristo, narina Ntewa. Mak kilologia naña Yesu pe yaru na yuñæena kiena ne Ntewa, a kiena visena m̄areraena sike ea. Tekilia tevisu kiena m̄areraena pogos naña piyan ke yeririna lala, a m̄eneplan m̄ena yermare lala, a naña warplan milamulena viowa kiena yaru lala. Yesu pisawal kiena kia tai, sape naga Narina Yeririna, naña naga pimin tam̄an kiena maliena vena warplanen milamulena viowa kiena yaru lala, vena akilia aure matan nalogeviowaena, yepela melala.

Mak pisayu manene yuñæena kiena Yesu pa laa sane, amio kile lala naña naga myuñæenia, taulu naña pisayu kiena visena lala.

E tusi nini, Mak pisayu þesan Yoane Nakeena amio kiena yuñæena, a naña Yoane kee Yesu. Siraunia, pisayu naña Yermare taþali Yesu. A siraun m̄ena suniena plas na visena nene, naga pisayu yuñæena kiena Yesu la narui naña kila ruru yaru la naña amai apimi apowo sina a naña naga piyan ke yeririna lala. Pogos naña Yesu kila kiena yuñæena lala, silaga kiena nalogena la asum̄a akilia ruru naga amio kiena þelaga lala pa laa sañene.

Ana e pogos nene, yaru laþas pe akekaran re Yesu poli, sinela kar Yesu paþisi. Marana na maro la na tusi nini apisayu malena kiena ne

Yesu e kiena legiana olua na maro e yomarava nini, a pupia suri naña pisayuia, nane kiena marena, a naña mali sina.

E marana na keviu 16, yaru moki asitom asape Mak naga siri tusi nene tol ga marana na ve tokaki orelu, ana marana na ve tokaki la ne siraun nene, pona yaru taþena naga siria yo.

Komþasnen suniena la naña sike e tusi nini

Yuñæena kiena Yoane Nakeena 1:1-13

Yuñæena kiena Yesu garu Kalele 1:14—9:50

Yesu molue Kalele pa Yerusalem 10:1-52

Legiana olua na maro kiena Yesu naña kila kiena yuñæena Yerusalem, a yo make la naña lavisin Yerusalem 11:1—15:47

Yesu mal sina 16:1-8

Yesu pimi m̄alivin kiena nalogena lala a naga pa mae peni 16:9-20

Yoane Nakeena sike e yokorena pisawal ke visena kiena ne Ntewa

1 Na nene Lologena Wo kiena Yesu Kristo naña narina Ntewa.

2 Suniena na Lologena Wo nini siar e Yoane Nakeena, sa naña Visena Wa kiena ne Ntewa pisayu naga konua rui e visena tai naña Navisawalena Aisea pisawalia, naña Ntewa pisa pisape

“*Naga pe yaru tai nalologonen kiau visena,*

naña nemligan naga sumon ko, pe na kilaruruen mrapa lala kioñæa mekiki ruru wo. Mal 3:1

3 *Ana naga sum̄a piovion ke e yokorena, piovion ke pisa ke pisape ‘Amiu na monar akila ruru mrapa lala kiena Suþe Ntewa, amesmes ruru wo,*

vena naga kilia yali ea imi kate e kiamiu malena lala.’ ” Ais 40:3

4 Sanene narui, Yoane Nakeena pimi kate e yokorena lepas naña Yutea, ana mlologon ke visena kiena

ne Ntewa pan yeririna lala. Naga pisawal ke pan la pisape “Amiu monar avilopu amiu e kiamiu mlamulena viowa lala, aimi, vena nekee amiu e wii nakeena, ñisi na Ntewa viewo amiunia.”

⁵ Ana ñisi na yeririna la moki nae Yerusalem amio nae pulkumali tañena e lepas naña Yutea, la apa amiyagogan Yoane, ana la apisa plan ke kiela naviowaena lala pania, ana naga kee la e wii naña Yortan.

⁶ Ana pogos naña Yoane Nakeena sike e yokorena sanene, naga kila sa ga yermarua navisawalena tai na konua rui naña Elaisa, sa naña pe miyen re kulsota la naña po poli, ana mñana kulkota ape ga e vilulus nen sur mali tai naña kiena kia kamel, ana kulka na mēñena amiyumñan e narin kulus nen puluk tai. A kana kinanena e yokorena nene, naga kurpo ga ne amio kopululus nen lago na yomñarua, naña kiki sane purutevi.

⁷ Ana pisaar pan yeririna lala, pisa pisape “Pisi na yar tai, naña puryuna mñarera taulunu, naga yoko siraun inu imi. Yar nene, naga to laa metavan inu, in na pe netorokin re poli naña neulounia neyen plan kiena kulus nen lana, pona nekila si yumñan tai ne sanene vania.

⁸ In na nesumña nekee amiu e ga e wii, ana yoko naga kee amiu e Ninuna Wa.”

Yoane kee Yesu
Matiu 3:13-17; Luk 3:21-22

⁹ Ana Yesu mligan pulkumali naña Nasaret, e lepas naña Kalele, pimi e lepas naña wii nae Yortan, ana Yoane kee e wii nene.

¹⁰ Ana pogos naña kee pae Yesu, Yesu sumñalu, molue e wii pa metava, ana veraga ga ma e peni pietava pania, naga mñal Ninuna ne Ntewa pitomi ke tano sa ga manu naña lomñe, pitomi mesmes ga koan te naga.

¹¹ Ana lala amloge Ntewa nae ma e peni pis pitomi, pisape “Ko, ko ga taaga ope naruu wawa, ana nepinaia ko pañisi. Sineu si ko, nekekaran ko pañisi.”

Yermare tañali Yesu

¹² Ana e pogos mña ke nene, Ninuna Wa ñere Yesu naga taaga pa laa perina sane e yokorena,

¹³ ana Yesu sumña e nene tol legiena lualima yam vari, naña Yermare tañali naga pañisi. Yesu sike amio sur mal tetan lala e lele nene, ana navisi kiena ne Ntewa lala apimi apisuar ke naga.

Yesu siar kiena yumñana garo Kalele

Matiu 4:12-17; Luk 4:14-15

¹⁴ Ana siraunia, apim atarar Yoane Nakeena, añere pa akotawe e yumñanaloge viowaena. Ana pogos naña Yesu mloge lologena nene, petan yo ñasupe pato si lepas naña Kalele, ana siar e pogos nene, naga mlologon Lologena Wo kiena ne Ntewa.

¹⁵ Ana pogos naña naga mlologon ke, pisa ke sape “Nanagane na, Ntewa kilia sane pe pog mesmes naña monar avilopu amiu narui. Navesuñenena kiena ne Ntewa naga pimi ke pun amiu narui, monar avilopu amiu, alelaga e Lologena Wo nini.”

Yesu pio yar na wereen ika la vari

¹⁶ Ana siraunia, Yesu naga sumña mialoro ke e is nen pupia lapa nae Kalele, mñal yaru la lua nawereen ika, nane Saemon amio wenla Antru, lalua asumña añere ke kiela lilivi.

¹⁷ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu lua aim atavevenu. Yoko nekila amiu ave li nawereen yeririna lala aim ave kiau.”

¹⁸ Ana veraga ga lalua nene amligan kiela lilivi lala, ataveve Yesu.

¹⁹ Ana Yesu mial pali laa sane, kirawal narina ne Sepeti la luoka, nane Semes amio wenla naña Yoane.

Lalua atotano ke e pulus nen kiela waa, akila ruru ke kiela lilivi lala.

²⁰ Ana pogos naŕa Yesu kirawal lalua nene, pio la, vena la mēna ataveve naga, ana asumālu, amligan arimala Sepeti naga mēke e waa amio kiena yaru nayumāena lala, lalua ataveve Yesu.

*Yesu pilelua ninuna viowa tai
Luk 4:31-37*

²¹ Ana Yesu amio kiena yaru lala amial apa atol pulkumali naŕa Kapeneam, ana e Legiena Wa, apa e yuŕa nalotena, ana Yesu naga pian yeririna lala e Visena Wa kiena ne Ntewa.

²² Ana la naŕa amiyagogania amilan paŕisi, komin naŕa amloge navianena kiena ne Yesu naga pe taŕena, pe sa re navianena kiena ne kiela navianena la poli, komin Yesu naga kiena urmi po, puriukawaena kiena ne Ntewa teke ea.

²³ Ana e pogos nene, yaru tai naŕa ninuna viowa teke e naga sike amio la,

²⁴ kila yar nene, naga māmāaga kare ga paŕisi, naga pis pa Yesu, pisape “?Yesu nae Nasaret, kiomā ya ne teke e imimi? !Po ko na opimin osape okila kare imimi! In na nekilia ko pa rui, ko na ope Yar Nowo Wa kiena ne Ntewa.”

²⁵ Ana Yesu pis mārera pan ninuna viowa naŕane, pisaluŕar pania, pisape “!E, ko na ve ovis re! !Oure vetan yar nene nanagane ga ne!”

²⁶ Ana ninuna viowa naŕane kila yepen yar nene miokamarmare, māaga keviu yam si tai, ŕisi na molue petania pure pano.

²⁷ Ana yar la nae yo nene amilan sur nene paŕisi, asumā apisasayu ke Yesu, asape “?E, sanape na sanene? ?Navianena viu si tai nene, pona yar ne? Yar nene, naga puriuna kawa paŕisi ne, pis ga pan ninuna viowa lala, ana amlogearia.”

²⁸ Ana komin sur ne la nanene narui, akekarania, apisa ruru kia wo

kiena Yesu pa e yo lala pa ŕar punu yo punu ga e lepas nae Kalele.

Yesu kila ruru anenane wona Saemon Pita, amio yeririna taŕena si laŕasia

Matiu 8:14-15; Luk 4:38-39

²⁹ Ana Yesu amio yaru ne la nini, Semes amio Yoane, a Saemon amio Antru, lala amolue petan yuŕa na lotena, apa e yuŕa māna ne lalua nene Saemon amio Antru, nanene e pulkumali mā ke ga naŕa Kapeneam.

³⁰ Ana e uŕa māna lalua nene, anenane wona Saemon naga mai mēke ea, yepena pibusun, momalio ke e māna tog, ana lalua apisawal pa Yesu.

³¹ Ana Yesu pa tarar limana sira marua nene, tarlua tomālu e māna tog, ana yepena pimi manin sina, naga suŕalu, pa piran kala kap.

³² Ana e mā nena e legiena nene ko yepekilavi, pogos naŕa Legiena Wa ŕarovia, sane mrae pito kovio pa rui, yeririna lala aŕure yar la naŕa amai, a la naŕa yermare la asike e la, apim pu Yesu,

³³ ana la moki manene la, sa naŕa lavisi la punu ga nae kumali nene apim asumālu e mratava na yuŕa nene.

³⁴ Ana Yesu kila ruru yeririna la moki naŕa amain inanena taŕena lala, a mēne plan yermare la moki petan yar lala, pisawo yermare lala sape ve avisa re si sur tai, komin akilia pa rui sane naga pe Navisaarena kemua lelaga kiena ne Ntewa.

Yesu mlologon ke e yo lala lepas nae Kalele

Luk 4:42-44

³⁵ Ana kolulagi, pogos naŕa lakaporo pe kokoreko re poli waa, Yesu suŕalu, naga taaga mial petan uŕa, ana pa e yo māno tai, mlen pa Arimana.

³⁶ Ana siraunia, yeririna la apimi akale si naga uŕa, ana Saemon la aŕa re si naga poli, la apa akalea.

³⁷ Lala akale m̃a pano-o, am̃al naga e yo naṓpane, apisa pania, asape “Yeririna taṓena la moki apimin akale ko ke.”

³⁸ Ana Yesu pisape “Ee, nekilia m̃a ga. Ana peraga, monar teva m̃ena ga e pulkumali taṓena laṓas naṓa sike ga waa, vena nekilia nelologon m̃ena Lologena Wo nene van la. Sur ne na nene, in na nepetan ma ne nepitom nesike e yo nene.”

³⁹ Ana ṓisi na Yesu pato mialoro ke e yo punu ga garo Kalele, mlologon ke e yum̃a na lotena kiena le Yu lala, pile plan ke m̃ena yermare lala moki petan yeririna lala.

Yesu kila ruru yaru tai naṓa leperosi se yepena miania

Matiu 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰ Ana yaru tai naṓa leperosi sike e yepena pimi puna Yesu, kinai tano puna, piun m̃areran tania, pisape “Awis, visae ko na otam̃an ga, nelelaga sane ko ga okilia okilarurunu, neikiki sina.”

⁴¹ Ana Yesu sinena miye manene yaru naṓane, naga pe maraun re sape visae tol lae naga vanon kiena inanena, ana naga mligan limana te naga, pisape “Inu netam̃ania, nanagane monar yepem̃a ikiki sina.”

⁴² Ana veraga ga yepena miania, leperosi nene ṓisi petan yepena, naga mekiki sina.

⁴³⁻⁴⁴ Ana Yesu m̃areran pania, pisa pisape “Omloge ke ne, ovano ve ovisawal re suri nene wa, ana nanagane ga ne ova okom puna yaru wa vena naga kilia visuveve yepem̃a. Pisi na monar ova okila lotena va Ntewa a okila m̃ena kupapaena na ikikiena nene naṓa Mosis pisa, sape yaru monar kila vanon sur na sa nene, ana ṓisin sur nene, yar wa kilia visawalia sape nanagane na leperosi naga ṓisi.” Ana Yesu pitalia naga pano.

⁴⁵ Ana pogos naṓa yaru nene pano, pa pisayu sur la nene pan yeririna lala punu ga, kila sane

visena nene pa ṓar punu yo, pano-o kila sane Yesu pe mial re si pa loyum̃a e pulkumali taṓena la poli, komin visae vano, yoko yeririna la ve moki aiminia. Naga sum̃a ga perinan pulkumali lala, ana yeririna lala asum̃a apetan ke kiela pulkumali lala, apimi puna.

2

Yesu kilia viewo m̃ena mlamulena viowa kiena yeririna lala

¹ Ana legiena laṓas ṓarovia, Yesu ṓasuṓe si pa ma pulkumali naṓa Kapeneam, ana pe piavi re poli, yeririna la amloge asape naga pam si rui.

² Ana ṓisi na la moki naṓa apim puna, yo loyum̃a naga pulen la paṓisi, a vanua m̃ena e mratava naga yepa vitokaki ga. Ana pogos naṓa la asike lele taaga sanene, Yesu mlologon Visena Wa kiena ne Ntewa pan la.

³ Ana e ke e pogos nene na, yar laṓasia atar yaru tai naṓa minana pimi, naṓa yepena wetelu ga mare. Ana la vari atar ga naga e m̃ana tog naṓa mono ke ea pimi.

⁴ Ana pogos naṓa apim atol yo naṓane, apisu sane yo pule pa rui, taṓatete si atar kiela erau nene va lavisin Yesu. Pisi na lala ataryaun naga apa metava e wos nen yum̃a naṓane, lala am̃epo wos nen yum̃a metava mesmesun ga e naṓa Yesu sike ea, amligan malumun yaru naṓa mono ke e m̃ana tog, pitomi tano e pulmas naṓane, pito loyum̃a.

⁵ Ana pogos naṓa Yesu kira pisu sur nene, kilia sape la nene, amlelaga m̃arera e naga paṓisi sane yoko naga iila kiela inanena nene, naga pisa pania, pisape “Naruu, in na nepiewo kon kiom̃a mlamulena piowa lala.”

⁶ Ana e pogos nene yaru navianena na visaluaena la ṓasia asum̃a ga, amloge ke visena kiena ne Yesu.

Ana p̄isi na la kiela sitomena la miyuṁṁae piowa ke e sur nene,

⁷ apisa kare ke naga, apisape “?Yaru nene pisalele kare ke kia wa kiena ne Ntewa sanape na sanene? Ntewa naga taaga kilia viewo mlamulena viowa lala, pe yar re si tai poli, ana yaru nene pis ke sanene, naga sitom ke sape naga pe Ntewa narui.”

⁸ Ana veraga ga, Yesu mnunulu-ṁaria sape asitom ke piowa sanene e naga, ana pis pan la, pisape “?Komin ya ne sinemiu la pulen ke sitomena viowa la ne sanene?”

⁹ Visae nevisa ve sanini van inana nene, nevisave ‘Nepiewo pa kioṁa mlamulena viowa rui,’ pona nevisa vania nesapenua ‘Osuṁalu, osulowar moṁa tog, oyali,’ ana e visena lua nene, tai naga ṁareran navisaena, a tai naga meme ga naṁa avisa. Naṁa sape ‘Osuṁalu, oyali,’ naga ṁarera manene laa, komin yoko akilia avisuluṁar sane kiau visena nene pe lelaga pona pe pe lelaga re poli, naṁa yaru nene suṁalu, pona pe suṁalu re poli.

¹⁰ Ana nagane, neyuṁṁaen sur tai naṁa amiu asitom ke asape Ntewa ga naga taaga kilia yuṁaenia, vena akilia avisuluṁar sane Narina Yeririna naga kiena puriukawaena torokin naṁa viewo mlamulena viowa lala na yomarava nini. Amiu ayagogan ruruia.”

¹¹ Ana Yesu pisa pa yaru na inana naṁane, pisape “Nepisa pan ko, osuṁalu, osulowar moṁa tog, oyali ova uṁa.”

¹² Ana veraga ga, e maran la naṁa apisu ke, suṁal sanene, kus ṁana tog, mial pa vanua pa uṁa.

Ana pogos naṁa p̄ina la nene apisu sur nene, amilan paṁisi, amieluar Ntewa, asape “Awee, pe tepisuli re sur tai sanene poli wa e kieta malena, p̄ane ga ne.”

*Yesu pio Matiu naṁa kiena kia tai Livae pimi tavevea
Matiu 9:9-13; Luk 5:27-32*

¹³ Ana Yesu p̄asuṁe si pito garo e is nen pupia lapa, ana p̄ina la moki apim lele taaga e yo nene akovivia, naga pian la ke.

¹⁴ Pisi na naga mial laa pa sane, ki-rawal yaru tai teke e kiena yuṁaena e yuṁa na warpoloen kururu varu na takis. Yaru nene naga Livae, narina ne Alpeas. Ana Yesu pion pania, pisape “Oimi otavevenu.” Ana veraga ga Livae suṁalu, taveve Yesu.

¹⁵ Siraunia, Yesu pa kinana e yuṁa ṁana Livae, ana e pogos nene, li nawarpoloen ṁena takis la moki, amio p̄arm̄arera taṁena la, naṁa apimi atotano veraga amio Yesu amio kiena nalogena lala, komin e legiena nene, yeririna kar la ne naṁa atavevelili ṁa Yesu.

¹⁶ Ana navianena navisaluaena la p̄asia, naṁa la ape le Varasi lala, apisu naṁa Yesu teke veraga amio yaru la ne sanene, apiun tan nalogena lala, apisape “?Komin ya ne kiamiu navianena kinan ke veraga amio p̄arm̄arera la sa nene?”

¹⁷ Ana Yesu mloge visena nene, pisataṁe la, pisape “Yaru la naṁa yepela poga ga la pe sinelan re asape ava puna ne yaru nakilaru-ruen maiena la poli, ana la ga naṁa amai, la na sinelan paṁisi. In na pe nepimin re naṁa nevio yaru la naṁa apisa ke asape amesmes p̄isi rui e marana ne Ntewa vena ataveve inu, peraga, in na nepimin li viowa la sane la nini.”

Naviunena tai e lepas na mon-silena

Matiu 9:14-17

¹⁸ Ana e pogos nene, nalogena kiena ne Yoane Nakeena amio le Varasi lala aṁuar ke p̄elaga namon-silena nakilaen lotuena van Ntewa, ana yeririna la apim pu Yesu, apiun tania, apisape “?E, sanape ne naṁa nalogena kiena ne Yoane la amon-silu pe nakilaen leniena, a nalogena sa le Varasi ṁena lala, akila ke maran taaga, ana komin ya ne kioṁa nalogena lala pe akila re poli?”

19 Ana Yesu pisatamē la, pisayu naga amio kiena nalogena lala, sane la akekara paṽisi pogos naṽa naga sike amio la, ana ṽisi na sinela viowa pogos naṽa sa naga ure matan la, ana pisape “?Pogos naṽa yaru natalopa-ena sike e paṽagena amio kiena erau lala wa, asitom ke asape lala monar aligan kinanena na paṽagena? Peraga.

20 Ana siraunia, visae pogos tai nasinekar kiena ne yaru nene laṽasia aimi aurelua naga vetan kiena erau lala, e pogos nene narui kiena erau la nene akilia aligan kinanena, komin naṽa la sinela piowagan manene naga.”

Sur viu amio sur marua

21 Pelaga na monsilena nene, naga ṽelaga marua tai na lotena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan pisape kila meraravan van la sape ṽelaga marua la ne sanene, la taṽatete yakol si amio suri viu la naṽa naga pian lan ke ne. Ana pisa paṽakaiwa tai e lepas nene pan la, pisape “Taṽatete tela kinakina kulmrae tai naṽa pe urviu ana tesuluwo ruru pulus naṽa teke e kulsota marua nene, komin kulmrae viu nene kilia urewowa kulsota nene komṽas, ṽisi na pulus naga kilia vim ve keviu laa sane.

22 Ana kuruta na munena naṽa sirpup pava ke ga wa, taṽatete tetaron vito e kulus nen nane naṽa pe urmarua, naṽa ataron kuruta na munena pito ea yam moki rui. Ana visae tekila ve sanene, yoko kuruta naṽani lapa, kila kulus mapoa, kuruta namunena naga taroi, a kana pias nena piowa nena ga. Ana kuruta viu, monar tetaron va e kulus nen nane naṽa pe urviu, māreraruru po, ana tekilia teligan ruru momā yam ve piavi.”

Yesu pe suṽen Legiena Wa Matiu 12:1-8; Luk 6:1-5

23 Ana e legiena taṽena si tai, naṽa pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalogena lala amial apano, ana kiela mrapa naga pa kom lokove na kona

lala. La amial mā sanene, pano-o kiena nalogena la viso kari la, ana apae plan kona laṽasia akania.

24 Lala akila ke sanene, le Varasi la ṽasia asumā e naṽane, naṽa akirawal ke Yesu lala, apisa pa Yesu, apisape “!Ei, okira! Kiomā nalogena la akila ke sanene, la pe pon re akila sanene e Legiena Wa poli, sa ve sanene la akilaro ke kieta navisaluaena ne.”

25 Ana Yesu pisatamē la, pisape “?Pona pe amiu apuloli re e Visena Wa pogos tai poli yo, naṽa pisayu sur la naṽa Parin Suṽe Keviu Tepet kila nanua sumo? !Amiu akilia ruru pa rui! Naga amio kiena yaru lala viso kar la paṽisi,

26 naga pa loyumā e lele wa kiena ne Ntewa, mla kilaparavi wa naṽa navisaluaena pisape yar wa ga lala akilia akania, ṽisi na Tepet la akania. Ana Apieta, naṽa pe ṽarin yaru wa e pog nene, naga tamān ga pan la.

27 “Nevisa van amiu, sane kieta navisaluaena lala pe pe na māreran kare itaen re si poli. Ve sanene na, Legiena Wa naga pe pe na kila kareen re si malena kiena yeririna la poli, ana pe naiila itaena.

28 Ana Narina ne Yeririna naṽa pe suṽen sur punu ga, naga ke narui pe suṽen mēna Legiena Wa, naga ga kilia visa ya naṽa tekilia teyumāen e Legiena Wa, a naṽa ve teyumāen re.”

3

Yesu kila ruru lima ulu tai e Legiena Wa

Matiu 12:9-14; Luk 6:6-11

1 Ana e Legiena Wa si tai na, Yesu naga pa si e yumā na lotuena, ana e pogos nene, yar tai naga mēke loyumā naṽa limana tai pulu.

2 Ana le Varasi laṽasa naṽa sinela kar ke pa Yesu rui, asike lavisin naga e pogos nene, la asape apisuar ruruli ke naga, vena alual li ṽelaga viowa ṽasia e naga, ana sinelan asape avisuli mēna yoko Yesu kila

ruru lima ulu nene e Legiena Wa nene pona ve kila re.

³ Ana Yesu pisa pan yar nañane, pisape “Osumālu, ovam metava e nini wa,”

⁴ ana naga piun tan la naña asike ne, pisape “?E, kieta navisaluaena pisa ke sape tekilia teyumaen yara la ne e Legiena Wa lala? ?Pisa ke sape tekilia teyumaen sur la naña po, pona sur la naña piowa? ?Po pisa ke sape tekilia tetamalia yaru, po towemoñaria?”

Ana la nene pe apisa re si sur tai poli.

⁵ Ana Yesu kira pisuveve la, pisu marala la mārera ga sike na, ana naga mloge piowa manene pañisi vanonia, ana sinena kari la. Ana naga pis si pan yar naña limana pulu, pisape “Kian mesmesun li lumoma wa.” Ana pogos ga naña yar nene kila sanene, limana pimi po sina ga.

⁶ Ana le Varasi la amolue, apa mesmes ga apisu yeririna kiena Supe Erot, naña lala akilia alual li mrapa tai na wemāren Yesu ve sanape.

Yeririna la moki apimin Yesu

⁷ Ana Yesu amio kiena nalogena la apetan la, apato si garo pupia lapa, ana yeririna la moki atavevela apatove. Yeririna la nene, lañasia amolue e yo tañena lala nae Kalele,

⁸ a la pñasia apitom tano e lepas naña Yutea, amio pupia kiela kumali naña Yerusalem, a pñas apitom e lepas naña Itumea, a pñas apitom e wii naña Yortan lepas na vano, a pñas akom ma pupia sive keviu e yo lala nae kumali keviu lua nene, Taea amio Saeton. La punu nene amloge pa visena na sur la naña Yesu miyumaen ke rui, ana asape aviminia.

⁹ Ana pogos naña la punu ga nene asike e is nen lapa, Yesu pisa pan kiena nalogena la pisape ava avisawo narin waa tai toña ga, komin

yaru la nene moki liu, ana naga yepen mavin sape sa pñisi yar la aim yo kuskus manene la puna.

¹⁰ Na nene komin naga kila inana la moki amloge po si rui, ana yar tañena la naña aminana ke wa, la mñena moki naña asusunlan ke asape aimi lavisin Yesu, vena atol ga naga.

¹¹ Ana e pogos nene, visae ninuna viowa la asike e yeririna la pñasia, visae avisu Yesu, lala monar avatanonia, akinai e mia lana, avion māreran, avisave “Ko na ope narina Ntewa.”

¹² Ana Yesu pis mārera pan ninuna viowa la nene, pisaluñar la pisape yoko ve avisawal re sanene van yaru lala avisave naga ai.

Yesu mliganar kiena nalogena la lualima taaga pa lua

Matiu 10:1-4; Luk 6:12-16

¹³ Ana siraunia, Yesu naga pa metava e yo naña pe kunusia, naga pio yeririna lañasia pisape aimi puna.

¹⁴ Ana pogos naña apimi, naga mliganar la lualima taaga pa lua, pisa pisape lala ave nalogena, naña kiela yumaena na ve sanini: yoko monar la ayal luen ga amio naga, a yoko naga ligan la vena akus Lologena Wo va e yo lala,

¹⁵ a yoko puriukawaena na mñeneplanen yermare sike e la.

¹⁶ Ana kia kiena ne nalogena ne lala sanini:

Saemon, naña Yesu sikiapu si ki viu tai Pita,

¹⁷ a Semes, naña narina ne Sepeti,

a Yoane naña wenla ne Semes nene, naña Yesu sikiapu lalua nene rui, asape Ponases, naña kana kinasia pisape la lua nene ape polilu nena ga, komin la lua nene, pulgola apismolue lue ga,

¹⁸ a Antru,

a Pilip,

a Patalomiu,

a Matiu,
 a Tomãas,
 a Semes naþa narina Alpeas,
 a Tateas,
 a Saemon, naþa kila politik pan
 le Rom lala,
 19 amio Sutas nae Kariot, naþa
 siraunia pielua Yesu.

*Namratava puna ne Yesu asitom
 ke asape naga pe wowe*

*Matiu 12:24-32; Luk 11:14-23,
 12:10*

20 Ana siraunia, Yesu þasuþe si
 uña, pupia þina la apim si puna,
 ana Yesu amio kiena nalogena la
 amiyumãen la ña pano-o pe aparu-
 rula re nena ga, akinana re poli.

21 Ana la naþa e mratava puna
 ne Yesu amloge naþa naga miyumãe
 manene la pa sanene, amloge ñena
 yar taþena la apisayu ke naga, apis-
 ape "¡Yar nene kilalu pa þarina rui!"
 ana anena amio wenla lala, apano
 asape aurelua naga vetan la.

*Yerkawa ñena lala apisa ke asape
 Yesu miyumãe ke ga e puriukawaena
 kiena ne Yermare*

22 Ana e pogos nene, navianena
 na visaluaena laþasia amligan ma
 Yerusalem apitomi e yo nene, la
 ñena apisayu ke Yesu pan yeririna
 lala, asape "Yaru nene, suþe kiena
 yermare la naþa Pelsepel, naga pa
 ñeke e rui," ana apisa ñena, asape
 "Yar nene, naga ñena pile plan ke
 ga yermare lala e puriukawaena
 naþa Pelsepel tañan pania."

23 Ana Yesu pio la apimi lavis
 puna, pisi pan la e þakaiwa, pisa
 sape "?Sanape, amiu asitom ke as-
 ape Yermare naga kilia ñenelua
 sina Yermare? !Naga taþatete nena
 ve sa nene!"

24 Visae suþe tai, kiena yeririna la
 aureure, sane komþas la na akawela
 ke amio laþas, yumãena kiena suþe
 nene taþatete ga suñalu.

25 A visae uña tai, la aureure naþa
 la þasia asape añene plan lala þasia,

yoko yeririna la nene taþatete asu
 ruru pogos tai.

26 Ana sa ñena nene, sa yer-
 mare kiena Yermare Lego, la þasia
 asuñalu asape akilali naþa añene
 plan lala þasia, nanene kana ki-
 nasia sane nasuþenena kiena Yer-
 mare taþatete suñal ñarera, kiena
 puriukawaena naga þisi. !Ana per-
 aga, yermare ñarera ke ga wa!

27 "Kam na apisu ke ne, visae yaru
 tai sinenan ke pisape va loyumã
 ñana ne yaru ñarera tai vena vin-
 aun kiena sur lala, naga monar war
 kilika viar ke ne yaru ñarera nene
 sumo wa, þisi na kilia war plan
 kiena suria. Ana nekila ke sanene
 pan yaru ñarera nene Yermare.

28 "Lelaga nepisa ke pan amiu,
 mlamulena viowa kiena yeririna
 lala, amio visena viowa la naþa
 apisa ke nene, Ntewa kilia viewo la
 vanonia,

29 ana yar naþa visae visa-
 nena kare Ninuna Wa, visa kiena
 yumãena þasia Yermare Lego ga
 naga miyumãenia, yar na sa nene
 taþatete tol naviewoena pogos tai,
 kiena mlamulena viowa nene tolue
 ga vano-o taþatete þisi pogos tai."

30 Yesu pisa ruru si visena ñarera
 nene pan la komin la nene la ke
 narui naþa apisa ke asape ninuna
 naþa teke e naga pe ninuna viowa
 ga tai.

*Anenane Yesu amio wenla lala
 apim asape aurelua naga*

Matiu 12:46-50; Luk 8:19-21

31 Ana anenane Yesu amio wenla
 la apimi akate e pog nene, asuñal
 ga asuñã vanua, amligan visena
 pavinia vena naga vitom katen la.

32 Ana e pogos nene, pupia þina
 atotano ke lavisin Yesu, ana visena
 nene pa tol naga, la apisa apisape
 "¡E, anomã amio womla lala asike
 vanua, asape avis kone amio ko wa!"

33 A Yesu pisatamãe la, pisape "?A
 aneu naga ai? ?A wolai lala ai?"

34 Ana kira pisuveve la naþa ateke
 lavisinia pisa pan la pisape "¡E,

apisu ke ne! Aneu, amio wolai lala, la ke nene narui.

³⁵ Komin yaru naþa miyuþaen sur naþa Ntewa naga sinenania, yar ne sanene naga pe wolai, a pe vineu, a pe aneu þa rui.”

4

*Pakaiwa na yaru naþa peven kona
Matiu 13:1-9; Luk 8:4-8*

¹ Ana e pogos taþena si tai, Yesu pian ke yaru lala e yepas nen lapa nae Kalele. Ana yeririna la moki naþa apimi puna e pog nene, kila naga pa metava e narin waa tai naþa toþa e lapa nene, pa totano metava ea, ana yar la naþa asuþa ga ura.

² Ana naga pian la ke e sur la moki e þakaiwa,

³ naga pisa pan la, pisape “Aya-goga ruru lia. Yar tai, naga pa peven kona e kana lokove.

⁴ Ana pogos naþa naga peven kona la pa sanene, kurus la þasia kekapil lavisin laa is nen mrapplepa. Ana siraunia, manu la apimi atete plan sina.

⁵ “Ana kurus laþasia kekapil e yo naþa kilavaru sike vatano. Ana e yo nene pe porotano wo keviu re poli teke metava, ana kila narui akapuru iroro ga,

⁶ ana pogos naþa mrae þarlar pa metava, yepisusunun sus lala, veraga ga amiyayai komin þeligas la pe pito manene re tano poli.

⁷ “Ana kurus þasia amlolor e yo tai naþa sumo pe ate plan ruru re kilika la naþa pe nonos e poli, ana þisi na kilika nene kapur sina keviu, ana piwo make ga sus nen kona la naþane pano-o amarmare, pe aþar re si mras la poli.

⁸ “Ana kurus taþena la amloloru e porotano naþa po, akapuru po, pano-o aþar mrasnela lala. La þasia aþar mrasnela tol lualima yam telu [30], a laþas aþar tol lualima yam orai [60], ana laþasia pa laa tol ponotia taaga [100].”

4:1 Luk 5:1-3

⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “! Amiu punu ga kiligamiu sike na. !Popon sa aloge kilia kiau visena nini!”

?Komin ya ne Yesu pis ke ga e þakaiwa lala?

¹⁰ Ana siraunia, þina lala apiaþa tetai, ana Yesu naga taaga ga sike, ana yar la naþa asike amio naga amio kiena nalogena lala, apim apiun tania apisape “?Kinas nen þakaiwa nini naga sanape? ?Ana komin ya ne ko na okuan ke visena la ne sa nene, ana opian ke mþena yaru lala e þakaiwa?”

¹¹⁻¹² Ana Yesu pisataþe la, pisape “In na nepian la ke e þakaiwa la nene, komin la ape þarmarera la paþisi, sa naþa akila ke visena kiena Navisawalena Aisea na konua rui pimi pe lelaga, naþa pisa ke sape

*‘La akirava, akirava mþa vano-o, amloge, amloge mþa vano-o,
ana taþatete avisu kilia suri
tai, taþatete mþena aloge kilia
suria.*

!Visae peraga, pona avilon kiela sitomena la yo rui, pona Ntewa viewo pa kiela mlamulena viowa la yo rui!’ Ais 6:9,10

“Vanon sur sanene, inu nepisape lala ape þarmarera lala, asuþa perina paþisi. Ana amiu ke narui, yoko wo laa van amiu vaþisi. Navisawanena navesuþenena kiena ne Ntewa, yoko in na nevisawal ruru merarava wo van amiu.

¹³ “?Ana sanape, amiu pe amloge kilia re kinas nen kona nene poli? ? Ana visae amiu pe asitom kilale re kinas poli, ana sanape yoko aloge kilia þakaiwa taþena la naþa sa nevisayu van yeririna lala?”

Yesu pisawal kinas nen þakaiwa na yar naþa peven kona

¹⁴ Ana Yesu pisa, pisape “Pogaga, yoko in na nevisayu meraravan kinas nen þakaiwa nene van amiu. Kana kinasia naga sa nini: Porotano taþena la nene, la sa naþa malena

kar la ne kiena yeririna lala. A naþa yar nene peven ke kurusia e porotano la nene, naga sa naþa apisawal ke visena kiena ne Ntewa pan yeririna lala.

15 “Porotano m̄arera naþa e is nen mrapplepa, naga sa naþa yar naþa pogos naþa mloge visena kiena ne Ntewa, ana visena nene pe pa ruru re nena loyuma e losinena poli. Ana manu la nene, la sa naþa Yermare, naþa veraga ga pimi mlalua sina visena kiena ne Ntewa petan los nen yeririna nene.

16 “Ana porotano naþa kilavaru naga sike tano, naga sa naþa yar naþa mloge visena kiena ne Ntewa, ana verakorena ga kekarania, ana mlavia,

17 ana visena nene naga pe towawa ruru re e losinena poli. Ana naga kapuru sa ga narin sus tai naþa pe pe þeligas ruru re poli naþa kila yoko kapuru ve plas ga. Ana pogos naþa sa pog m̄arera la imi pona yar la asape avevela komin amlelaga ke e visena kiena ne Ntewa, ana verakorena ga aligan sina ga.

18 “Ana porotano naþa kilika viowa sike ea, naga sa naþa yar la amloge visena kiena ne Ntewa,

19 ana þisi na, lala asitom manene la kiela malena, a sitomena na waren sur ve moki vim kila kotalia la, ana lala sinelan manene la sur wo lala na yomarava nini. Pelaga la nene pimi sane kilika viowa, piwo Lologena Wo nene kila sane ve war re si mrasa e malena kiena yeririna la nene.

20 “Ana porotano wo nene, naga sa naþa yeririna la naþa amloge visena kiena ne Ntewa, amloge kilia, akekarania, amlararia e losinela, ana siraunia aþar mras nen Lologena Wo nene e kiela malena, la þasia aþaria tol lualima yam telu [30], þas tol lualima yam orai [60], þas tol ponotia taaga [100].

“Kinas na þakaiwa na kona maro ga e nene.”

Pakaiwa na kapi na tegaena

Luk 8:16-18

21 Ana Yesu pisa sina pan la, pisape “Ita yeririna lala, visae tesilan kap vivaga, yoko ve telawan re to vatanon paket. Peraga, monar tetelan to metava e kana lele nena vena tegoli punu yo.

22 Sanene, nanagane nasuþenena kiena ne Ntewa sane kapi te ga nene, naþa nanagane na molmolue ke e ita narui, vena tegoli sur punu ga, ana sur lala punu ga naþa apisawo sike na, a visena wan lala, monar akakate e yomerarava.

23 !Ana amiu punu ga kiligamiu sike na, popon sa aloge kilia kiau visena nini!”

La monar ayagogan ruru visena kiena Yesu

24 Ana Yesu naga pis si pan la, pisape “Amiu monar ayagogan ruru kiau visena, asitom ruru la lia. Yaru naþa mloge, ana pe taveve re poli, naga yoko taþatete loge kilia ruru si narui. Ana yar naþa mlogear kiau visena la, naga kilia loge kilia ruru m̄ena kiau navianena la moki naþa sa imi si sirau.

25 Ana yar naþa kiena suri moki pa rui, yoko war ve moki laa va laa sane, ana yar naþa pe kiena sur re poli, þisi na naga kilalu narin sur naþa mla ke.”

Pakaiwa na kurusia naþa kapuru ke

26 Ana Yesu pisa ke sina ga pisape “Nasuþenena kiena ne Ntewa naga sa naþa kona naþa yar tai naga peven ke e kiena porotano.

27 Pogos naþa peven pae na, pe kila re si sur tai e kurus nene poli. Naga mom̄a momalio ga, tavolo, momalio, tavolo, sun̄alu, salue ga nene yemalo a legiena, ana kurus nen sur nene, naga ga sus plamolue, kapuru ke sanene. Kapuru m̄a pano-o, ana

yar nene naga kiliar re kurus nen sur nene kapur ke sanape poli.

²⁸ Yar nene kilia re sur tai poli, pano-o korowas la kian pa perina piavi re na pār vinasia, p̄isi na tau.

²⁹ Ana pogos naḡa kinas la menemene ruru po, yar nene siar si miyumaē narui, pār kiena playu pa te plan mrasnena lala.

“Ana navesuḡenena kiena ne Ntewa naga kapur tekak ga sanene, telivi ke e yomarava wetelu nagane, ana e legiena tai yoko tekirawal pupia mrasnena vam metava.”

Pakaiwa na kurus nen purpa

Matiu 13:31-32; Luk 13:18-19

³⁰ Ana Yesu pisa sina, pisape “Pelaga navesuḡenena kiena ne Ntewa naga pe taḡena ga sike na, naga mārerera paḡisi naḡa nekilia nekirawal si p̄akaiwa tai naḡa vena visaen sape naga sanape.

³¹ Sa naḡa kurus nen purpa tai yo, naḡa naga tekaki ga miyuve kurus nen sur taḡena la naḡa temapila la ke e kata lokove lala, naga tekaki na tekaki.

³² Ana pogos naḡa kapuru keviu, purḡesia naga pimi keviu miyuve make ga kinanena taḡena la naḡa sike e kata lokove lala. Ana pupia korowas la paḡisi, naḡa manu la akilia ava ase ea, vanon kana wamal po, yomanin ea.”

Yesu naga pian yeririna la e p̄akaiwa

³³ Ana Yesu pian ke yeririna la e Lologena Wo e p̄akaiwa la moki sanene, naḡa sane torokin yoko akilia aloge kilia.

³⁴ Visena la punu ga naḡa pian lania, p̄akaiwa teke loyuma, ana pogos naḡa naga ga sike amio kiena nalogena la, e pogos nene narui na naga sun pisa meraravan kinas nen p̄akaiwa la nene pan la.

Pupia lagi naḡa Yesu naga pi-sawoia

Matiu 8:23-27; Luk 8:22-25

³⁵ Ana Yesu sum̄a ke e waa naḡa naga totano e pian yeririna lala, ana ko yepekilavi, naga pisa pan kiena nalogena la, pisape “Ei, ita tokusro teva komḡas nen lapa vano.”

³⁶ Ana kiena nalogena la amligan yeririna la asike na, apa e waa naḡa Yesu naga teke pa e rui apano. Ana narin waa si laḡasia asiraun la.

³⁷ Narin waa la nene apato mā pano-o, pupia lagi tai naga molue, miyu lapa naḡane kila pupia sive naga kekela ke e waa, kila na pulen ke e sive narui, lavisi talilu.

³⁸ Ana Yesu naga miyulugan ke e yulugana tai e p̄eren waa, monon momalio māga. Pisi na lala apa apioḡegeia, ana apisa pania, asape “!Navianena! ?E, sanape pe ositom̄al ita re na lavis tetalilu ne po?”

³⁹ Ana Yesu sum̄alu, pis mārerera pan lagi, a pis m̄ena pan pupia sive la nene, pisape “!Amiu ava ruru amiu!” Pisi na lagi molue re si poli, yo mare ga m̄eke na.

⁴⁰ Ana Yesu pisa pan la, pisape “? Komin ya ne amiu amarau sanene? ?Amiu pe amlelaga re e in poli yo?”

⁴¹ Pisi na la amarau paḡisi, apiyun ke sina ga petan la, sape “?Yar a nene? Aulai, naga pis ga sanene na, lagi amio sive amlogear veraga ga.”

5

Yesu m̄ene plan ninuna viowa moki petan yaru nae Kerasa

Matiu 8:28-34; Luk 8:26-39

¹ Ana Yesu amio kiena nalogena lala apimi aḡarpo yo e komḡas nen pupia lapa nene, aḡarpo lologia yo naḡa Kerasa, naḡa laḡas apio ke asape Katara pona Kerkasa.

² Ana la apa ura e yo nene, ana e yo nene puluve na yar mare la asike ea, ana yar tai naḡa ninuna viowa teke e naga, naga sike e lotap nene, sa naḡa pe m̄ana um̄a.

Ana pogos naḡa Yesu pula tano petan waa, veraga ga yar nene molue e lotap, kiriri pitomi puna.

³ Yaru nene marana ka pañisi, yar la akilayon asape aviaria pano-o akilapule ga yonia.

⁴ Yam moki rui apiar lana amio limana e sen pona kilika, apiviaria panon laki ana naga pureroro ga sen la nene amio laki lala, pano-o pe yar re si tai poli naña puryuna kawa torokin kila yar nene imi momāu.

⁵ Ana kolemalu punu ga amio legiena, naga sumā mialialor ke e lotap a metava mēna e kunus lala, naga monon māmaul ke, a pilavilan wowa ke yepena lala e kilavaru.

⁶ Ana yar nañane, pogos naña naga sumā ke perinan yo naña Yesu la apim ura ea wa, naga māal pa Yesu rui, kiriri pitomi tano puna, patanonia, kinai puna.

⁷⁻⁸ Ana Yesu pisa, pisape “!Ninuna viowa, ovetan yar namā, oure matan naga nanagane!”

Ana ninuna viowa mlokai māarera pania, pisape “A ko, Yesu, narina ne Ntewa Mali, kio mā ya ne teke e inu? !In na nepiun tan ko, e kia kiena ne Ntewa, sane yoko ko na ve ola re nakoena van inu.”

⁹ Ana Yesu piun tania, pisape “?Ko na kio mā kia ai?”

Ana ninuna viowa pisatamea, pisape “In sa kia Yaru Moki na Mara, komin imimi moki liu.”

¹⁰ Ana ninuna viowa nañane piuyun māareran ke petan Yesu sape ve mēne plan la re vetan māla nene.

¹¹ Ana e yepas nen kunus nae yo nene, pupia pegas nen nompui, la asun akolkol mā e porotano, naña tol sane manu lua [2000],

¹² pisi na yermare la nañane atagi, apiuyun māarera petan Yesu, asape “Awis, oligan imimi meva e nompui la nene, otamān imimi meva mese e losinela.”

¹³ Ana Yesu tamān pan la, pisape “Pogaga, amiu avano.” Ana lala amolue petan yar nañane, apa e los nen nompui la nañane. Ana veraga ga, nompui la nene akiriri, apito tano e yeparpas nen kunus nene, amloloru apito tano e pupia lapa

nañani, ana la amunmān lan wii na amarmare.

¹⁴ Ana yaru navisuaren nompui la apureure, apito umā, apisawal sur nene, a lala apisawal mēna e yo tañena la naña sike ne, kila narui na yeririna la moki naña apavin asape avisulia.

¹⁵ Ana pogos naña la apavini, apisu Yesu naga sike amio yaru naña sumo ninuna viowa la ase naga, mian pa kulmrae rui, pa ruru pa rui pe maran ka re si poli. La apisu naga pimi po si sanene rui, amaraunia.

¹⁶ Ana la naña asuñesania apisu ke sur la punu ga nene, la asunyu pan yeririna tañena la naña apam marea, la apisayu sur la naña Yesu miyumaen pan yar nene, a sanapen nompui la naña amloloru apito e wii.

¹⁷ Ana la apisu sane piowa ga, amāareran ke pan Yesu asape naga monar ure vetan kiela yo.

¹⁸ Ana pisi na Yesu la apito si tano e kiela waa, pogos naña Yesu pa ke metava e waa, yar naña sumo ne, naga pitomi piun māareran ke pan Yesu, pisape “Awis Suñe, in na sineun nesape ko otamānia ita la nini!”

¹⁹ Ana Yesu pe tamān re poli, pisa pania, pisape “Peraga, popon sa ova si umā, ovisayu van la naña na mratava pun ko amio kio mā erau lala, ovisayu van la sanape naña Ntewa sinena miye ko pañisi, ana kila po na po sanene pan ko.”

²⁰ Ana yaru nañane pasuñe sina, pa e yo punu ga e lañas naña puna, naña apio ke asape Pulku-mali Lualima, naña yaru la naña Le Yu lala pe asu re e poli, ana pisawal ke yumaena wo naña Yesu miyumaen pania. Ana lala naña amiyagoga kiena sunena nene, lala amilan pañisi.

Narina ne Saeras naña sira, amio sira naña tol kulkota māna ne Yesu Matiu 9:18-26; Luk 8:40-56

²¹ Ana Yesu la akome waa, akusro sina kompas nen lapa naña narui,

ana pogos naþa Yesu pula pa ura sane na, pupia þina na yeririna la apim akovivi sina asike.

²² Ana yaru keviu tai na yumã na lotena nae yo nene, kiena kia Saeras, naga pimin sape visu Yesu, pimi lavisinia, kinai tano puna.

²³ Naga tagi pania, piun tania, pisape "Naruu naþa sira, naga mai na mai, ana nanagane na pona naga mare pa yo rui. Ana nepiun ke tan ko vena ko oim, oligan lumomã te naga, vena loge wo sina, mal ve piavi re laa sane wa."

²⁴ Ana Yesu þarlar sumãlu, amio yar naþane apavin, ana yaru la moki e þina la nene, la mēna ataveve la, naþa amigagar la ga e yepas nena ne Yesu apano.

²⁵ Ana lala yaru tai naþa apa ataveve ke Yesu sanene, naga sira, naþa inanena na kupario teke e naga legiena punu ga, tol kas lualima taaga pa lua rui.

²⁶ Ana sira nene, naga pul yaru na kilaruruen inanena la pano-o kiena kilavaru la þisi, akilayon naga pano-o paþisi, ana naga mloge maran taaga sike, inanena nene naga pimi keviu lue ga legiena punu ga.

²⁷⁻²⁸ Naga mloge yam moki rui naþa yaru la apisayu ke Yesu, ana kiena sitomena tai na, sitom ke sape "Visae netol ga mēna kulkota, yoko kiau inanena naga þisi." Sanene narui na pa tapolou likan yeririna la naþane, naga pimlilue lavis varaun māsina ne Yesu, kian limana sane na, tol ga mrapogos nen kulkota mēna ne Yesu.

²⁹ Pogos naþa naga tol kulkota mēna Yesu sane na, veraga ga e aora nene kiena kuruta naþane þisi, ana naga mnunun luþaria e naga sane kiena inanena naga kovio petan rui.

³⁰ A Yesu mēna mnunun luþar sur tai, sane puriuna tai kovio petania, ana naga pilon veraga ga likan yeririna la naþane, piunia pisape "?E, ane tol ga mēna kulkota nanagane?"

³¹ Ana kiena nalogena la apisatamea, asape "?Ko na opiun osape

ane tol ko ga nagane, sanape ne, ko pe opisu re yeririna la moki manene na amigar la akovivi ko ke ne po?"

³² Ana naga sumã kiraweke mēga sape kirawal li ane tol naga.

³³ Ana sira naþane kilia pa rui, sape naga, naga marau paþisi, sinena kurkur na kurkur, þisi na pimi puna Yesu, kinai tano e mialana, pisawal sur punu ga.

³⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape "Auia, nalelagaena ga kioṃa e inu kila ko omloge si po narui. Kioṃa inanena naga kovio nenaga. Sumārena kiena ne Ntewa sike amio ko, owasuþe ko sina ga oto uṃa."

³⁵ Ana pogos naþa Yesu pis ke pan sira naþane wa, visena tai kom ma uṃa mēna ne Saeras pitomi, pisawal pania sape "Narumã sira naþane naga mare rui. Yoko ve oure re si pupia navianena nene vavini, ve okila kare re naga."

³⁶ Ana Yesu mloge mēna visena nene, pisa pan Saeras, pisape "Ve sinemã viowa re, olelaga ga mārera e Ntewa."

³⁷ Ana Yesu pialuþar yeririna la punu ga sape la asumāra ga ve ataveve la re avavini, naga pure ga la telu Pita, a Semes amio wenla naþa Yoane apavini.

³⁸ Pogos naþa apa lavisin uṃa mēna ne yar keviu naþane, apisu yar la sinela piowagan ke nin sira nene rui, la asike atagin ke, amlolokain ke.

³⁹ Ana Yesu pa loyumã, pisa pan yaru la nene, pisape "?Sanape ne amiu amlolokai keviu ke, atagi ke sanene? Sira nene naga mare re poli, naga momalio ga ne."

⁴⁰ Ana la apitale viowa ga pania.

Ana Yesu pisa pan la apa vanua, purear ga anenane sira nene amio arimana, a kiena nalogena la telu naþane apa e lele naþa tas nen narin sira nene mēke ea.

⁴¹ Ana Yesu pa mlilu tarar limana, pis pania kome kiela visena, pisape "Talita kum," kinas nen visena nene

pisa ke sape “Kiau narin sira, ko osuñalu lia.”

⁴² Ana veraga ga e aora nene, narin sira nene naña kiena kas tol lualima taaga pa lua [12], naga suñalu, mial. Ana pogos naña la apisu sur nene, amilan na pano-o kiela sitomena plas ga.

⁴³ Ana Yesu pisa pan la pisape ala re kinanena tai vania, a pisa mña pan la pisape yeririna taña la ve aloge re sur nene.

6

Le Nasaret lala pe sinelan re Yesu poli

Matiu 13:53-58; Luk 4:16-30

¹ Ana Yesu molue e yo nene, ãasupe sina ga pimi kiena, amio kiena nalogena la.

² Ana e Legiena Wa, naga pa amio yaru lala nae kiena yo nene e loyuma e kiela yuma na lotena, ana suma pian la ke. Ana pogos naña la amloge amilan kiena visena la pano-o pañisi. Ana la apisa apisape “! Aulai! ?Yaru nene naga ãar sur la nene pe? ?Naga tol namanmaruaena nene sanape? A naga kila ke kile la nene sanape ne?”

³ Ita tekilia ke yaru nene rui. Naga yaru na yumaenen ga yuma, naga pe narina ne sira naña Maria, a la nene, Semes, a Yoses, a Suta, a Saemon, naga pe wenla ne la nene. A vinena lala, la ga naña asike amio ita ne.” Ana sinela karia, pe sinelan re nena naga.

⁴ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yaru naña pe navisawalena, yaru taña lala akilia avatanon naga, ana yaru nae kiena yo, amio mña namratava puna, la ga nene tañatete avatanon naga.”

⁵ Ana e kiena yo wawa nene, Yesu tañatete kila kile la ea, ana naga mligan ga limana e yaru la lua la ga naña aminana, amloge si po.

⁶ Ana Yesu sinen pula mila pañisi komin yaru la nae kiena yo wawa

naña pe amlelaga re e naga poli. Pisi na naga petan kiena yo, mial pa e pulkumali taña lala ana pian ke yeririna lala.

Yesu mligan plan kiena nalogena lala pepe lua

Matiu 10:5-15; Luk 9:1-6

⁷ Ana Yesu pio kiena lualima taaga pa lua nene, pis ruru pan la, mla namareraena pan la vena akilia ataulu ninuna viowa lala, a siraunia mligan plan la pepe lua apano.

⁸ Visena wo la nene naña naga pisa pan la sumon naña lala apano, naga sanini, pisape “E lepas na kiamiu mrapa, yoko amiu ve awar re sur lañas amio amiu, ana kiamiu plasgai ga alararia avano. Yoko amiu ve awar re kami kinanena ãasia, pona karo lala, pona varu.

⁹ Amiu akilia ayen kiamiu kulus nen lamiu lala, a ve awar re mñami kulmrae taña lañasia, mñami kulmrae taaga nane amiye-nar ke ne sa ayal avano.”

¹⁰ Ana Yesu pisa mña ga, pisape “Pog naña sa la awere amiu ava loyuma mñala, ana amiu monar akekanan ga nasuen amio na mratava nene, vano tol pogos naña sa amiu avatan si pulkumali nañane.

¹¹ Ana visae pulkumali tai, yeririna lañas yepela mavin were amiuena ava mñala uma lala pona yepela mavin loge amiuena, amiu aligan ruru kiela yo nene mñeke na, ana pogos naña sa amolue e yo nene, monar atanvan puluyavi nae yo nene naña sike e lamiu, sane kile tai, pona kiamiu visena marera tai pan la, sane yoko lala akus nakoena tai naña mesmesun ga kiela ãelaga viowa nene.”

¹² Pisi na kiena nalogena lala apa amlologon pan yeririna lala asape monar avilopu la,

¹³ ana la añene plan ninuna viowa la moki e yeririna lala, ataron mña narin wel na mras nen olip e ãarin nainanena la moki, sane kile

na navisa ruruena kiena ne Ntewa, ana la amloge po sina.

Parin Suḽe Erot Antiḽas pisayu Yesu

Matiu 14:1-2; Luk 3:19-20, 9:7-9

¹⁴ Ana e pogos nene, Parin Suḽe Erot naga mēna mlogeli mā sur la naḽa Yesu miyumaenia, komin kia kiena Yesu, apisawal ke pa rui e yo punu ga, a yeririna la punu ga akilia pa rui. Yar la ḽasia apisa ke Yesu, asape “Naga na, pe Yoane Nakeena si ne, naḽa naga mal sina e marena; sur ne na nene kila naga puriuna kawan nakilaen kile la sanene.”

¹⁵ La ḽasia apisa ke asape “Naga na yer marua Elaisa na konua rui,” a la ḽasia apisa ke asape “Naga navisawalena tai ne sa naḽa yermarua navisawalena lala nakonua manene la rui.”

¹⁶ Ana pogos naḽa Suḽe Erot mloge sur la naḽa Yesu naga kila ke ne, ana naga pisa sape “?Yaru nene, pona Yoane Nakeena ke sina ga ne. Inu netero pa ḽarina pa rui, ana nanagane naga mali sina e marena yo?”

?Yoane Nakeena mare sanape?

¹⁷⁻¹⁸ Ana Suḽe Erot pisa sanene vanon naḽa naga mēmar Yoane Nakeena mare nanua rui, ana naga marau paḽisi. Ana marena kiena ne Yoane Nakeena kana suniena nena sanini: Wenla Suḽe Erot nene, naga kiena kia Pilip, naḽa lalua arimala taaga a anela lua. Ana sumo, Pilip nene talopa amio sira tai, kiena kia Erotias. Ana siraunia, Suḽe Erot pa ḽerelua lein sira nene pe wona. Ana e pogos nene Yoane pis pa Suḽe Erot, pisape “Sur mesmesu re nene poli, naḽa ko opurelua sira nene, komin naga pe wona ne womla.”

Ana Erotias pe kekaran re nena visena kiena ne Yoane nene, naga sinena karia, ana Suḽe Erot mligan kiena yeririna la ḽasia apa atararia, apiari naga amligan pa e yuma nakoena.

¹⁹ Ana Erotias sinenan ke sape monar weḽar Yoane, ana naga kila ḽele ga,

²⁰ komin Erot maraun we-momaena. Naga maraunia komin naga kilia ruruia sane Yoane naga pe yar mesmes tai a pe yar wa, naga puar ruru ga sumā ga. Yam la moki naga mligan visenan Yoane pa puna lalua asun, naga kekaran visena kiena ne Yoane la paḽisi, ana yam punu ga, visena la nene miyur ke naga, kila narui na naga kiena sitomena peve lua ke narui.

²¹ Pe piavi re poli na, Erotias māla kiena mrapa tai. Nane e pogos naḽa la akila ḽaḽagena nasitomaen legiena naḽa Suḽe Erot paeme ea, ana Erot naga kila kinanena kana kiena yarkeviu lala, amio nasumonena na yumaena kiena, a yerkawa taḽena lala nae yo naḽa Kalele.

²²⁻²³ E pogos na ḽaḽagena nene, lomēaru kiena ne Erotias naga polu e marala, ana Suḽe Erot la akekaran kiena wolena paḽisi, naga pisaaria mārera pania, pisape “Suri ya naḽa visae oviun tan inu, nekilia netamaen ga van ko, va tol komḽas nen kiau sur make ga lala.”

²⁴ Pisi na sira naḽa pa vanua, piun petan anena naḽa Erotias, pisape “?Auia, yoko neviun yar ne tania?”

Ana anena pisa pania pisape “Ovisa ga vania ovisave, naga monar kus ga ḽarina ne Yoane Nakeena van ita.”

²⁵ Ana sira naḽani miroro si pa loyuma, pisa iroron ga pa Erot, pisape “In na sineun nesape okus ga ḽarina ne Yoane Nakeena mēne pialo tai imi ga nanagane e nini.”

²⁶ Ana visena nene kila Suḽe Erot mloge piowa, pe sinenan re sape kilaro kiena navisaarena naḽa pisaar mārera rui e maran kiena erau lala,

²⁷ ḽisi na veraga ga e mā nena ga e pogos nene, naga miila kiena yar na mara tai pa pisa, pisape akus ḽarina Yoane vano. Pisi na lala apa

e loyuma e yuma nakoena nene, atelua kolmekina,

²⁸ ana la amligan parina mene pialo tai, akus pimi pan sira me naane, ana kus pa pan anena.

²⁹ Ana siraunia, pogos na nalogena kiena ne Yoane la amloge suri nene, la apimi akus tasnena, apa amligan e lotap. Ana suniena kiena ne Yoane Nakeena maro ga e nene, ana pogos na Erot mloge suniena kiena ne Yesu, kila naga marau papisi, mape Yoane Nakeena nene na naga neme maria, mal sina.

Li nalologena la apa amlologon visena kiena ne Ntewa pisi na apasupela sina

Matiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Yoane 6:1-13

³⁰ Ana e pogos nene, nalologena la na Yesu mligan plan la apa amlologo, apasupe la si apimi. Ana lala apisayu pa Yesu sur la punu ga na amiyumaen pan yeririna lala, a sanape na apian la.

³¹ Ana yar la moki na asma apimi ke pu Yesu, pisi na apano, ana pisi na tapena si la apimi, pisi na apano, salue ga nene, Yesu la pe apa ruru la re nenaga, pe aora re tai na ala akilia ala narin kinanena tai. Ana Yesu pisa pan la, pisape "Aulai, ita, tevetanli la e yo nini wa. Teva takale yo tai na naga yo mano, akilia avaruru amiu ea."

³² Pisi na la apa akus waa tai, asape ava akale yo tai lepas nen lapa na pe yar la asu re e poli.

Yesu pagan yeririna la moki taulu manu lima [5000]

³³ Ana yeririna la moki apisu sane Yesu la apa ke sanene, la mena ga amolue e kiela pulkumali lala, akiriri ataveve la akom ura, apato atolpesa yo nene na la apisu sane waa naga pato ke ea, la asumon Yesu lala.

³⁴ Ana Yesu pa ura, pogos na pisu pina na yeririna na asike pa ura rui, naga sinena mie la papisi,

komin naga pisu la sa na sipsip la na akuspal mrapa, pe yar re tai na kilia visuar la, pisi na naga pa sun pian la e visena wo la moki.

³⁵ Ana pogos na mrae pito tano, nalogena lala apimi puna, apisa asape "E, Supe, yo nini naga pe po re poli, a lavisi mena yemalolo narui.

³⁶ Ana popon ko oligan pina la nene awasupe ava mala uma pona pulkumali lala vena awul kala kinanena la pasia."

³⁷ Ana Yesu pisatame la, pisape "Toko, popon amiu ga awar kinanena pasia van la."

A lala amape Yesu naga pe pisa ruru re poli, ana la apisa asape "Ke, peraga yo! Pona ko na sinoman ke osape imimi mowar pupia kieta varu ana mevato meul kilaparavi torokin lala manu moki nene akania!"

³⁸ Ana Yesu pitetalia la, pisape "Amiu avato avisulia para ke kilaparavi via na sike amio amiu nanagane."

La apato apisu pae na, apam sina ga apisape "Memlarar narin kilaparavi lima ga teke na, amio narin ika na satin lua ga."

³⁹ Ana Yesu pis pan yeririna lala, pisape "Amiu atotano e vilumini wa,"

⁴⁰ ana la atotano e pegas lala, pegas lapasia sane lualima lima [50], ana pegas tapena lapasia sane ponotia taaga [100].

⁴¹ Ana naga mla narin kilaparavi lima naane amio narin satin lua nene, kira pa ma e peni, pisa potena pa Ntewa vanonia, pisi na kaweroro narin kilaparavi lima naane kian pa kiena nalogena lala vena avion plan van yeririna lala, pion mena narin ika lua naane sa ke ga.

⁴² Ana la akan ma pano-o, mepela la kawa papisi,

⁴³ ana kinakinas nen kinanena la na akanligania, torokin akon si va e karo la tol lualima taaga pa lua [12].

⁴⁴ Ana yaru la naŭa akan kinanena nene, yermene ga lala, la atol sur sane manu lima.

Yesu mial yau metava e wos nen lapa

Matiu 14:22-23; Yoane 6:16-21

⁴⁵ Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Inu sineun nesape amiu akus kieta waa, asumo akusro pupia lapa nene ava lepas pŕasia e kumali naŭa Petsaeta, ana in na nesuwa nesuŕna neligan plan ke ne yeririna la nene wa.”

⁴⁶ Ana pogos naŭa naga mligan plan yeririna la nene apa pae na naga pa metava e kunusia vena len.

⁴⁷ Pogos naŭa yemalolo ke narui, waa naŭane meke perina paŕisi, lika e lapa, ana Yesu naga taaga sike ura.

⁴⁸ Ana naga kira pisu la na marera pan la na valuanen waa paŕisi, komin la apane ke pupia lagi, kila kiela waa naga pure malum ga. Pogos naŭa lavisi yelagi merarava, Yesu pimi pula, mial yau ga metava e wos nen lapa. Suri ne na nene vena naga va pŕesan ura sumon la,

⁴⁹ a pogos naŭa lala apisu naga mial yau ke e lapa pimi pula sanene, la apionia asape “!Aulai, suri ya ne pimi ke sanene! ?Yermare yo, pona yar ne sanene?”

⁵⁰ Lala punu apisu naga sa nene, amarau paŕisi.

Ana veraga Yesu pisi pan la, pisape “!E, ve amarau re, in ga ne.”

⁵¹ Ana Yesu piyu pa metava e waa amio la, ana veraga ga e aora nene, lagi nene mare, ana la naŭa asike e waa amilan paŕisi.

⁵² Amilan sanene komin kiela sitomena la marera ke wa, la pe apisu kilia re sur la naŭa Yesu naga kilia yuŕnaenia e kiena puriu kawaena poli, sane ya naŭa miyuŕnaen amio narin kilaparavi la lima naŭane.

Namaiena lala atol ga luas nen kulkota mana Yesu

Matiu 14:34-36

⁵³ Ana Yesu lala akusro pupia lapa nene e kiela wa, apa atol yo tai,

kiena kia Kenasaret. Ana pogos naŭa akoan kana kilavaru pa ura,

⁵⁴ apula petan kiela wa, ana verakorena ga yaru nae e yo nene lala apisu kilale Yesu.

⁵⁵ Ana lala akiriri atelivi piora e maŕala yuŕna lala, akus kiela inanena la e maŕala tog, apa ke e yo la naŭa amloge asape naga pa ke ea.

⁵⁶ Ana e yo punu ga naŭa Yesu pa ke ea, e yuŕna lala, pona pulkumali lala, pona mrapa lala, akus ke kiela inanena lala, amligan ruru la ke pa rui e yo metava lala, la apiun ke tania asape visae naga taŕmania ana inanena lala akilia atoliga maŕana luas nen kulkota. Ana lala naŭa atolga sanene, kiela inanena la piŕisi, amloge po sina.

7

Nalogenena kiena Yesu la pe ataveve re pelaga marua kiena le Yu la poli

Matiu 15:1-9

¹ Ana e pogos nene, le Varasi la pŕasia apimi lele taaga puna Yesu, amio maŕna navianena navisaluaena, naŭa lala akom garo Yerusalem apami.

² Ana lala apisu ke sane pogos naŭa nalogenena kiena Yesu la akinana ke, lala akila sane e nakiravaena kiena le Varasi la, la nene limala la na piowa ga. Na nene vanon pe ataveve ruru re narin mrapa la moki naŭa na kevanen limala sa naŭa le Varasi la apisa ke asape yar naga monar yuŕnaen, sumon naŭa kinana.

³ Nanene komin e pogos nene, le Varasi lala amio le Yu taŕna la amaŕeran ke paŕisi nayuŕnaen ve sanene, vena taveve ruruen kiela pelaga marua na kiela nalotena na sumo lala.

⁴ La akila ke sanene pogos naŭa amiyal apa kumali, pona akom pe, ana pogos naŭa la awasuŕe la si uŕna, la monar ataveve kiela navisaluaena na kevanlaen amaŕarava wo pona ave wa ruru sina.

Pisin nakilaen sanene, la akilia ak-inana narui, komin visae la ve akila re, tařatete atol kala kinanena. Ana kiela narin navisaluaena mēna lařas moki nařa monar atavevea, nařa řasia, na kevanen mēla piala la monar akevan ve sanene ve sanene, a řasia, sane monar avilvan kala piaki ve sanene ve sanene, a řasia, nařa nakevanen kala pialo la nařa amiyumēaen e pras ve sanene ve sanene, naga pa sa la nene.

⁵ Sur ne nanene kila le Varasi la apiun petan Yesu, asape "Komin ya ne kioṃa nalogena la pe ataveve re řelaga marua la na kieta nalotena na sumo la poli, nařa kieta nasumonena la apian itania. Ana kioṃa yar la nene, la akinana ga e limala namname lala, komin pe akevan ruru re limala la poli."

⁶ Ana Yesu pisataṃe la, pisape "Pe lelaga ga, navisawalena Aisea na sumo naga pisayu ruru amiu ga yeririna na visokanen lala, nařa naga mlologon visena nařa Ntewa naga pisa, nařa naga pisa sape *'Yeririna la nene la apatanonu ga e kiela visena lala, ana kiela sitomena naga sike perinan inu pařisi wa.*

⁷ *La amiyeluarnu ke, ana pe sur korena ga, komin pog nařa la apian ke yeririna lala, apisa ke asape visena nene kiena ne Ntewa, ana peraga, visena nene naga pe kiela ga yeririna lala! "* *Ais 29:13*

⁸ A Yesu pisa pan la, pisape "Amiu na amligan lua ke navisaluaena kiena ne Ntewa, apuarar ke ga řelaga marua kiena ne yeririna lala mēarera.

⁹ Nanene naga pe mesmes re nařa ayumēaen sanene poli, komin amiu amēareran ga nataveveen řelaga marua kiena ne yeririna lala, a nanagane amiu akila pano-o řelaga marua ga la nene naga sike narui, miaslua make navisaluaena kiena ne Ntewa.

¹⁰ Amiu na ve asitom re asape amiu akila ke sanene, ana yoko

nevisa kiamiu tai, nařa amiu asumēa akila ke. Amiu asitomēal li navisaluaen kiena Mosis, nařa pisape 'Ologear arimoṃa amio anomēa,' pisa mēna sape yar nařa sa vis viowa van arimana amio anena, awemomēaria.

¹¹ Navisaluaena nene pisa ke sape ita monar tevisuar ruru ita kieta yermarua lua nene, ana amiu na akila pe tařena. Visae yar tai kilawoia sape kiena sur lařasia pe kiena ne Ntewa, ana pogos nařa kiena yermarua lua kiela sur re poli, aim aviunia, yoko amiu avisa ya ne vania?

¹² Yoko amiu amēareran vania, avisave 'Toko, ve otamēan re van lalua nene, vanon kieta řelaga naga pisa sape sur nařa tepisaarwoia pan Ntewa, ko na monar owar ga van kiena yar wa lala, ve otamēan re van yar tařena lala.'

¹³ ?Amiu na apisa ke sanene, ana sanape na sanene? Amiu na asumēal ke mēarera e kiamiu řelaga marua, amiu amligan lelein ke pitove, ana kila ke nařa řelaga marua la nene naga kila ke navisaluaena kiena ne Ntewa pimi pe sur korena ga. Ana pe naga re ga nene poli, amiu akila ke mēna sur la moki sanene."

Suri la nařa kilia kila yaru naga pe namname e marana Ntewa

Matiu 15:10-20

¹⁴ Pisi na Yesu naga pio si yeririna lala pisape aimi veraga puna, ana pisa pan la, pisape "Amiu punu ga ayagogan ruru inu, monar aloge kilia kiau visena la nini.

¹⁵⁻¹⁶ Pe sur re tai nařa teke vanuan yeririna, nařa sa naga va loyumēa e losinena kilia kila naga namname e marana Ntewa. Ana suri ga la nařa sike loyumēa e losinena yeririna, pogos nařa molmolue e naga, kila naga ve namname e marana Ntewa."

¹⁷ Ana Yesu petan yeririna la nene, pato si umēa, siraunia kiena nalogena la apim, apiun tania e kinas nen řakaiwa nařa naga pisayu pan la.

18 Ana Yesu pisape “?Ei, sanape, pona amiu mēna pe p̄arimiu pike re sane la nene poli yo? Komin ya ne amiu mēna pe apisuluṗar re sur nene poli, sane suri la naṗa teke vanua, sane kinanena lala, visae va loyumuñan yeririna, sur la nene naga taṗatete kila yeririna viowa e marana ne Ntewa.

19 Nanene komin sur la nene pe tol re kiena sitomena poli, la apato ga e mēṗena, ana la amolue akom sina ga e yepena.” Yesu pisa pa sanene narui, siraunia, yeririna la apisuluṗar kiena visena, naga pisa kilale pisape pe kinanen re tai poli naṗa yeririna monar lonia vena mekiki e marana ne Ntewa, ana kinanena la punu ga naga pon na kanena.

20 Ana Yesu pisa mēna sape “A suri la naṗa sike pa e yeririna rui, p̄isi na amolmolue e kiena malena, sur ne la nanene naga kilia kila yeririna ve namname.

21 Nanene komin e los nen yeririna, p̄elaga viowa la na amolmolue ke ea, suri ne la sane sitomen viowa, kolau, vinauena, nawemoñaren yaru, navinaunen wona yar taṗena,

22 sinenanen sur kiena yar taṗena, p̄elaga viowa lala, visokanena, kilaroen navisaluaena, veveyuena, navisa kareen yaru, nawarwarena, navilaveena, a ve woweena.

23 Pelaga viowa ne la nene amolmolue e los nen yeririna, sur la nene kilia kila yeririna ve namname e marana ne Ntewa.”

Yesu mēnelua ninuna viowa e sira mēe tai

Matiu 15:21-28

24 Pisi na Yesu petan yo nene, pato tano garo pulkumali nae Taea. Ana pa e umā tai, sape kila sane yaru la ve akilia re asape naga sike e yo nene, ana naga tapolou p̄ele ga sanene.

25-26 Ana sira tai sike e nene naṗa kiena lus la kom ma Kris apitom, naṗa la pe ape Yu re poli, apitom asike yo naṗa Ponosia lavisin Seria.

Sira nene, narina tai na sira, ninuna viowa teke ea, pogos naṗa naga mloge asape Yesu naga sike e yo nene, naga pa kinai e mialana, tagi pania sinenan pisape naga mēnelua ninuna viowa ure vetan narin sira nene.

27 Ana Yesu pisatamē pania, pisape “Ana sisi mesmes la na monar akinana ko ne wa. Pe mesmes re naṗa nowar plan kinanena kan sisi la vetan la, nevagan lokul la ea.” Naga pisa sanene komin e pogos nene, le Yu la na asitom ke asape la ga ape narina Ntewa, la apio kare ke la naṗa pe ape le Yu re la poli, asape “Amiu na ape lokul lala.”

28 Ana sira naṗa pisatamē pania, pisape “Ko na opisa pe lelaga, Suṗe, ana lokul mēna la apa ke lavisin lele na kinanen kan sisi kokan lala, akilia akan korkoro kinanena la naṗa kekapili sike e porotano.”

29 Ana Yesu pisa pania, pisape “Ko na opisatamē kinas nen kiau visena nene po paṗisi. Ana komin kioṗa visena nowo nene, nepisuluṗar sane opiawa m̄arera e inu. Poga, okilia ovato si umā, ninuna viowa molue petan narumā naṗa rui.”

30 Pisi na sira naṗa pato si umā, pisu narina pa ruru ga tomā ga, tomā momalio m̄a pogaga e m̄ana tog.

Yesu kila ruru yar tai naṗa kiligana la poṗe

31 Ana Yesu naga mligan yo nae Taea, pato kome pulkumali taṗena tai, Saeton, ana naga pam sina ga e lapa nae Kalele, e lepas nae yo naṗa apio sape Pulkumali Lualima.

32 Ana la nae yo nene aṗure yar tai pimi puna, vena naga ligan limana te ea, komin yar nene kiligana la poṗe, mon m̄a mnenene ga.

33 Ana Yesu p̄urelua yar nene petan yeririna moki la naṗa asike lele nene, lalua apa li laa perina sane. Ana naga kian mrasilmana pa e pulkiligana lala, p̄isi na mla wasirina, plan e purmenen yar naṗane.

³⁴ Ana Yesu kira pa ma e peni, pure kiena yalua keviu, pisa pan yar naña e kiela visena, pisape “Epata.” Visena nene kana kinasia sape “Ovike.”

³⁵ Ana veraga ga, yar nañane kili-gana la pike, a purmenena naga kululu sina, kila sane naga mloge ruru si sur lala, a pis ruru sina.

³⁶ Pisi narui na Yesu pisa m̄areran pan la, pisape ve ava asunun re sur nene van yar tañena lala, ana silaga pogos naña pisa sanene pan la la apa apisalelein ke pa e yo punu ga.

³⁷ Ana la apisawal-lelein sa nene, komin sinela la pula na pulan sur la punu ga naña apisu Yesu kilia taña. La apisasa ke asape “Yesu nene kila la naña kiligala la poñe amloge si suria, a kila la naña apis pule ga, akilia apis ruru sina. Aulai, yar nene kila sur la punu ga po na po pa p̄isi.”

8

Yesu pagan yeririna la miyuve manu vari [4000]

Matiu 15:32-39

¹ Ana e pogos tai, pupia p̄ina na yeririna la moki apimi sina pu Yesu, la asum̄a amio pano-o, viso kar la, ana la pe kala kinanen re poli. Ana Yesu pio kiena nalogena la apimi lavisi puna, pisa pan la pisape

² “E, in na sineu miye p̄ina la nini pañisi, komin naña la asike amio ita legiena telu p̄aro rui, kala kinanena la p̄isi.

³ Ana visae netam̄an la ava um̄a m̄ala naña pe akinana re sanene poli, pona lañas viso kar la e mrapa komsusa, kilamarala malko, komin lañasia m̄ala um̄a la sike koperina pañisi.”

⁴ Ana kiena nalogena la apisa pania, asape “?Ana tevagan yeririna la nene e yo korena nini sanape ne?”

⁵ Pisi na naga piun tan la, pisape “?Amiu amlarar ke kilaparavi via?”

Ana la apisatamea “Olua ga p̄a.”

⁶ Pisi na Yesu pisa pan p̄ina moki la nene, pisape “Amiu atotano e yo nene wa.” Naga mla kilaparavi la olua nene, pisa potena pan Ntewa panonia, p̄isi na kawewowaia, kian pan kiena nalogena lala vena akian-lelein van yeririna lala, p̄isi na la apion tetain pan la.

⁷ Ana la amla m̄ena narin satin lua la ga e pogos nene, a Yesu mlotuwo m̄ena ga, pisa pan la sape ava avion-lelein m̄ena ga van yeririna lala.

⁸ Ana la naña akinana pano-o, mep̄ela la kawa, ana korkoro kinanena naña akanligania, añar akon pa e karo olua.

⁹ Ana la naña akinana e pogos nene tol sane manu vari.

Pisi na Yesu miila si p̄ina la nene añasuñe si m̄ala um̄a lala,

¹⁰ ana naga pa e kiela wa, amio kiena nalogena lala, apetan yo nene, akusro apa atol yo tai naña kiena ki Talmanuta.

Yar keviu la p̄asia asape avisu kile tai

¹¹ Ana e pogos tai, le Varasi lañasia apim asape agorua Yesu, asape atañali m̄ena ga naga, ana la apisa asape “Imimi sinemimin mesape okilali pupia kile tai van imimi, naña sane okila e puriu kawaena nae ma e peni.”

¹² Ana Yesu naga miyuveve pa kona, sa naña sinena maren la pa rui, naga pisatame la, pisape “?Sanape na amiu na nanagane, sine-miun asape avisu kile tai ne sanene? Nepisa ke pe lelaga pan amiu, sane peraga, yoko kiamiu lus la na nanagane tañatete avisu kile tai.”

¹³ Ana Yesu pure petan la mligan la asike na, pa si e wa, pa kusro lapa komp̄asia pa lepas na vano.

Nasumonena nalotena la asum̄a akila ke p̄elaga viowa la kapurulue ke

¹⁴ Ana pogos naña la apetan yo nene apa atol komp̄as nen lapa nene, amilan sane sinela pon

nawararen kala kilaparavi p̄asia amio la, ana la amlarar ga kilaparavi taaga teke amio la e wa.

¹⁵ Ana Yesu pisa visena tai pan la, pisape “Amiu monar avisuar ruru amiu, vanon is kiena ne le Varasi la amio Erot.”

Yesu pisa is nene, kana kinasia p̄elaga viowa kiena ne nasumonena lala, ana nalogena la pe asitom kilia re poli.

¹⁶ La amloge visena nene, apisayu ke pan la, apisape “Pona naga pis sanene vanon ita pe toṗar re kilaparavi laṗas pimi poli yo.”

¹⁷ Ana Yesu kilia m̄a kiela sitomena lala, p̄isi na pisape “?Amiu apisayu ke asape ita pe toṗarar re kilaparavi kom̄in ya? ?Sanape, amiu pe amloge kilia re poli, pona pe apisu kilia re sur la poli wa? ! Sinemiu la m̄arera paṗisi wa!

¹⁸ Amiu kilamaramiu la sike na, ana apisu kilale re sur poli, ana kiligamiu la sike na, ana amloge kilia re sur poli. ?Pona amiu pe asitom̄al re si sur la naṗa nemiyum̄aen pan yeririna la poli?

¹⁹ ?Pogos naṗa nekiantetain kilaparavi lima nanua ne pan yeririna la manu lima naṗane, akan pano o meṗela kawa, ana akon korkoro kinanena la nene pa e karo via?”

La apisatam̄ea, asape “Imimi mokonkonია lualima taaga pa lua [12].”

²⁰ Pisi na naga piun sina ga, pisape “?A pogos naṗa lala manu vari nanua ne akan kilaparavi olua ga naṗane, p̄isi na amiu akon si karo via?”

Ana la apisatam̄ea, asape “Imimi mokonkonია olua.”

²¹ Ana naga pis pan la, pisape “?Pogaga, ana sanapen nanagane? ? Amiu akiliali m̄a sur la nene, pona pere ke ga wa?”

Yesu kila ruru kilamara kata tai nae Petsaeta

²² Ana Yesu la apam atol pulkumali nene, Petsaeta. Ana la nae

yo nene, a sumon kilamara kata tai pimi puna, atagi pania vena tol ruru yaru nene.

²³ Ana Yesu tarar limana ne kilamara kata, sumon naga pano, la lua amiyuve kumali apa lepas na vano. Pisi na Yesu mla wasirina, mligan e kilamaran yar luwoka naṗane, mligan liman tea, ana piun petania, pisape “?Sanape, ko na opisu ke suria, pona pere ke ga wa?”

²⁴ Ana yar naṗane kirava, kira pisu suri lala, naga pisape “Ee, nepisu ke yar lala, ana nepisu la sa ga purṗes nen laki la amiyal ke na.”

²⁵ Ana Yesu mligan si limana e naga, yam luania, p̄isi na yar nene kilamarana pimi po ruruia, naga kilia kira pisu si suri lala, kira pisu la merarava po na po paṗisi.

²⁶ Ana Yesu pisa pania, pisape “Yoko ko ove ova re si ovisu la nene gar um̄a, oto mesmes ga mon̄a.”

Pita pisawal sape Yesu pe Navisaarena lelaga

Matiu 16:13-20; Luk 9:18-21

²⁷ Pisi na Yesu amio kiena nalogena la asape avato e narin pulkumali lala naṗa lavisin kumali keviu naṗa Sisaria Piliṗae, a e pogos naṗa la amiyal ke apato e yo nene, naga piun tan la pisape “?Amiu amloge ke yar la apisa ke asape in na ai?”

²⁸ La apisatam̄ea apisape “Laṗasia apisa ke asape ko na Yoane Nakeena sina ga, laṗasia asape ko na Elaisa, p̄asia asape ko na navisawalena tai naṗa na konua rui.”

²⁹ Ana naga piun si tan la, pisape “?A sanapen amiu, amiu na apisa ke asape in na ai?”

Ana Pita pisatam̄ea, pisawalia pisape “Ko na ope kiamimi Navisaarena kemua lelaga.”

³⁰ Ana Yesu pisa mesmesun ga pan la, pisape “Pogaga, ana amiu ve ava avisawal lelein re sur nene van yeririna lala.”

Yesu pisawal kiena marena
Matiu 16:21-28; Luk 9:22-27

³¹ Ana e pogos nene, Yesu siar naña mlologon ke pan kiena nalogena lala, pisape Narin Yeririna, monar akila sur la ve moki naña naga loge viowagania, ana nasumonena kiena le Israel lala, amio yar keviu kiena yar wa lala, amio navianena navisaluaena, ĩisi na la akovenlua naga. Ana Yesu pisa mēna ga sape la awemār naga mare, ana e kiena legiena na telu, suñalu sina, taulu marena.

³² Visena la nene, Yesu pisa meraravan po pan la, ana pogos naña Pita mloge, naga piolua Yesu, pis mārera pania, sape visawoia, yoko monar ve ve sa re nene.

³³ Ana veraga ga Yesu pilon māsina pimi pu Pita, kira pa pun kiena nalogena tañena la naña asike ne, pisaluñar mārera pa Pita, pisape “!Yermare, oure vetan inu! Kioñā sitomena nene naga pe sitomena kien yeririna ga, pe pe sitomen kiena re Ntewa poli.”

Nalogena kiena ne Yesu naga monar sitom korenan nasinenanena kiena

³⁴ Ana Yesu pio ĩina lala amio kiena nalogena lala, sape aim puna, pisa pan la, pisape “Yar naña sinenan sape taveve inu, monar sitom korenan nasinenanena kiena, monar kus kiena laki torovia, siraun inu.

³⁵ Yar naña sape taulu kiena malena, yoko kilaluia. A yar naña kilalu kiena malena vanon inu pona vanon kiau lologena wo, naga yoko tauluia.

³⁶ Visae yar tai war make sur na yomarava la punu ga ne, ĩisi na kuspāl mrapa na malena, naga pe taulu re sur wo tai poli.

³⁷ Ana kiena sur nowo la naña naga ĩaria, tañatete ulmaran si kiena malena.

³⁸ Yeririna moki naña lus na nanagane, la ataña mlamulena viowa, la pe ape lelaga re pan Ntewa poli, la

apiowa manene la, a la amawan ke yar tañena la vanon inu a vanon mēna kiau visena. Ana siraunia, Narin Yeririna naga yoko wasuĕe sina ga, amio kiena navisi wa lala, amio naurarena kiena arimana, ana pogos naña avim, visae yar naña yepena mavin ke naga nanagane, naga mēna yoko yepena mavin yar nene.”

9

¹ Ana Yesu pisa mēna pan la, pisape “Lelaga nepisa ke pan amiu, yeririna lañās na asumāl ke e nini, naña ĩisi na tañatete amare, vano o tol pogos naña avisu nasuĕenena kiena ne Ntewa imi kate amio kiena pupia māreraena.”

Yepena ne Yesu pimi pe tañena Matiu 17:1-13; Luk 9:28-36

² Siraun Legiena Orai ĩarovia, Yesu ĩere Pita amio Semes, a Yoane, la ga vari apa metava e pupia ravie tai. Asumā sane na, nalogena la telu nañane apisu ga yepena ne Yesu pimi pe tañena ke narui,

³ apisu ga mēna kulkota la pilavila ke, miyuwowo na miyuwowo, miyuve make ga sur na yomarava la naña miyuwowo.

⁴ Ana akirawal mēna navisawalena Elaisa amio yermarua Mosis akate, lalua asike asun ke amio Yesu.

⁵ Ana Pita pisa pa Yesu, pisape “Suĕe, po paĕisi naña ita tesuñā ga e nini. Popon sa meyuñāen silparpara ve telu se e nini, moñā tai, mēna yermarua Mosis tai, a mēna ne navisawalena Elaisa tai.”

⁶ Pita pis wowe ga sanene komin lala sinela kurkur paĕisi, amarau mēna ga, ana la amninue ga avisa yara.

⁷ Veraga ga lul tai pimi kalo la, amloge visena tai molue ea, pisape “Nanene naga pe Naruu, naña nekekarān naga paĕisi. Amiu monar alogear ruru naga.”

⁸ Nalogenena la amloge visena nene, ana akiraweke ke e yo nene, p̄isi na pe apisu re si lalua naḡa poli, akirawal ga Yesu naga taaga suḡal sike amio la.

⁹ Pisi na lala apetan ravie naḡane, apitom ke sina ga tano, a Yesu pis ḡarera pan la, pisawo la pisape “Sur la naḡa Ntewa kila pan amiu apisuia, amiu na ve ava avisasawal re van yeririna la nanagane, vano-o tol pogos naḡa Narin Yeririna mal sina ga e marena, e pogos nene narui amiu akilia avisawal van yeririna lala.”

¹⁰ Pisi na la amlogear visena kiena ne Yesu nene, amlarar ga pe kiela ga, ana la apiuyun ke sina ga petan la asape ya ne kinas nen kiena visena nene, naḡa pisape mal sina ga e marena.

Asitom ke asape Elaisa na lua sirau vim sina, ana Yesu sapa naga Yoane Nakeena pa rui

¹¹ Ana nalogenena la telu nene apiun tan Yesu, asape “Sanape ne navianena navisaluaena la apisa ke asape ‘Elaisa naga monar wasuḡe p̄esia wa, p̄isi na Navisaarena nene naga ḡalivi?’ ”

¹² Pisi na Yesu pisataḡe la, pisape “Naḡa apisa ke ne pe lelaga, Elaisa naga monar imi p̄esia vena kilaruruen sur la punu ga susumo, p̄isi na Navisaarena kilia vim. Ana nasiriena wa pisa ke ḡena sur taḡena tai naḡa pe asitoḡal re poli, naḡa pisayu ke Narin Yeririna, sane naga monar vane nataḡaliena la ve moki, ana yoko yeririna la asitom korenan naga viowa vaḡisi ne.

¹³ Ana nevisa van amiu, Elaisa nene naga pimi ga na wa, ana yeririna la yepela mavinia. Sa naḡa Visena Wa pisa, ana la akila pa piowa ga pan rui.”

Yesu ḡenelua yermare petan teras tai

Matiu 17:14-22; Luk 9:37-43

¹⁴ Pisi na Yesu amio la telu naḡane apa ke sina ga puna ne nalogenena

taḡena lala, ana apisu na pupia p̄ina na yeririna la akovivi la asike na, apisu navianena navisaluaena la agorua la ke amio la.

¹⁵ Ana pogos naḡa p̄ina la akirawal Yesu pam ke sina, amilania, akekaran ḡena naḡa asape avisu naga, akiriri apim puna, atalopan naga.

¹⁶ Ana Yesu piun tan nalogenena la, pisape “?E, amiu apisayu ke ya ne amio la nene?”

¹⁷ Pisi na lala yar tai pisa pania, pisape “Navianena, in na nepure kiau sisi yerm̄ene nini pimin ko vena ovisulia, komin purkol ḡarera tai kila naga.

¹⁸ Ana pogos naḡa kila naga, kovenlua naga pato tano e porotano, wasirina mlau piowa ga sa naḡa siripu, karar ke mraluena, a yepena punu ga miokamarmare. Ana nepure naga pamin ko, ko na osu re poli, p̄isi na nepiun ga tan kioḡa nalogenena lala vena la alen naḡeneluaen suri nene vetania, ana la amiyuḡaen ḡa pano-o, akilapule ga yonia.”

¹⁹ Ana Yesu pisataḡe la, pis pan la, pisape “?Amiu la nene, sanape na sanene? Amiu na pe asuḡal ḡarera re neḡa e Ntewa. ?In na monar nesuḡa nemio amiu vano tol pog ya? Nemiowon amiu pa rui. Ana pogaga, akus teras nene vim punu.”

²⁰ Ana la aḡure pimi, ana pogos naḡa purkol nene ḡal Yesu, kila yepen teras naḡane miokamarmare, mloru pato tano e porotano ḡeke pilolon ke, kila wasirina naga mlau piowa ga sa naḡa siripu.

²¹ Ana Yesu piun tan ariman teras naḡane, pisape “?Ana purkol nene siar kila sanene pogwai?”

Ana arimana pisataḡea, pisape “E, sur nene siar na konua konua rui, pogos naḡa pe sisi ke ga wa.

²² Ana pimi tol nanagane, yam moki rui naḡa sur nene kila ke naga mlolor pa e kapi po pito e puluwii. Sur nene kila kare ke ga naga paḡisi,

sape kilamãaria, ana sa ko na okilia okila sur yan tai, imimi mepiun tan ko, awis, ko na sinemãa ye imimi, oiila imimi komin narimimi nini!”

²³ Ana Yesu pisa pania, pisape “Nemloge ko na opisa sanene, osape sa in na nekilia nekila. Ana nepisa pan ko, visae ko na olelaga ga, okilia okila sur punu ga.”

²⁴ Ana ariman teras nañane pio verakorena ga pa Yesu, tagi pania, pisape “Nemlelaga tekak ga, ana pe nemlelaga toroki re poli wa. Awis, ko na oiila inu vena kiau nalelagaena vim ve keviu laa sane wa.”

²⁵ Ana pogos naña Yesu pisu ãina na yeririna la apim moki manene la akovivi la, ana naga pis pa purkol naña teke e sisi yermene nene, pisape, “Ko yermare na kiliga poþe, a na plapur, nepisa mesmes ga pan ko, omolue vetan naga nanagane, ana ve oimi re si loyuma e naga pogos tai.”

²⁶ Ana yermare nene ki viowa keviu, kila yepen sisi yermene nañane miokamarmare pano-o piowa ga rui, ãisi na molue petania, pure pano. Ana yepen yar nañane malumu ga meke, sa ga naña naga mare pa rui, yar la naña asike apisu ke la apisa ke sa nini, asape “Ke, teras nene mare pa ãisi rui.”

²⁷ Ana Yesu tarar limana, tarlua sumãalu, ana teras nene sumãal ruru ga sike.

²⁸ Ana siraunia, Yesu pato si uma, a e pogos nene, naña naga taaga sike, kiena nalogena la apim, apiun tania, asape “?Sanape ne imimi na memenelua þele yermare petan teras nene?”

²⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yermare la ne sanene, la amãarera paþisi, ana leniena ga kilia mene plan la.”

Yesu pisawal sina ga kiena marena

Matiu 17:22-23; Luk 9:43-45

³⁰ Ana Yesu la apetan yo nene, apa akom ga likan yo na e Kalele, ana e pogos nene, Yesu pe sinenan re sape yeririna la akilia suri la naña naga kila ke poli, a e mēna yo la naña apa ke ea.

³¹ Na nene komin naña pian ke kiena nalogena lala e pogos la nene, a naga pisa mēna ga ke pan la, sape “Lavisi mēna narui naña aligan Narin Yeririna va e liman yar la naña aweñar naga mare, siraunia e legiena na telu, ãisi na Ntewa tamalia sina.”

³² Ana kiena nalogena la pe amloge kilia re sur la naña Yesu pisayu ke ne, ana la amaraun mēna naviun ruruen si tania.

“?Yar ane to metavan make yar taþena lala?”

Matiu 18:1-5; Luk 9:46-48

³³ Ana siraunia, pogos tai la apam atol si Kapeneam, apa loyuma e yuma tai, ana Yesu piun tan kiena nalogena lala, pisape “?Amiu na akawe amiun ke visena ya naña e mrapa?”

³⁴ Ana la pe apisatame re poli, komin naña lala amiyal ke mrapa apami, apis ke pan la, asape lala ane naga to metavan make la, po miyuve make la ga.

³⁵ Pisi na Yesu totano, ana pio kiena lualima taaga pa lua apim lavis puna, pisa pan la, pisape “Visae amiu yar tai naga sinenan sape vim sumo, pona sinenan sape kiena kia to þesia, pogaga, naga monar kila naga imi maro, to vatanon la make ga, naga monar vim ve yar nayumaenen yumaena kiena ne yar taþena la wa.”

³⁶ Ana Yesu pio narin sisi tai naña suma ga pimi puna, mligan su likan la, ana tararia, pisa pan la, pisape

³⁷ “Yar naña kiena sitomena pato ga tanon inu, ana kekaran na kilaen wo van nisisi tai ne sanini, nanene sane naga kekaran inu ke pa narui. A yar naña kekaran inu sanene, pe

kekaran inu re ga ne po, kekaran mēna ke pa naga naŕa mliganu nepimi.”

“Yar naŕa pe pīsaluŕar ita re poli, naga miila ita ke”

Matiu 18:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2

³⁸ Ana nalogena naŕa Yoane pisa pa Yesu, pisape “Navianena, imimi mepisu yar tai, naŕa naga mēne plan ke yermare lala, mēne plan la ke e kioṃa kia. Ana yar nene na, pe mekilia re naga poli, naga pe ita yar re tai poli, ana imimi mepīsaluŕaria.”

³⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Peraga, amiū ve avisaluŕar re naga. Visae yar tai sane pe lelaga, kila ke yuṃaena keviu la e kiau kia, ana yoko naga taŕatete si visanena kare kiau kia pogos tai.

⁴⁰ Yar naŕa pe pīsaluŕar ita re poli, miila ita ke ne.

⁴¹ Inu nepisa ke pe lelaga pan amiū, visae yar tai kilia sape amiū akus ke kia kiena ne Kristo e amiū, naga la piala na wii tai van amiū amunia, yar nene naga yoko taŕatete kilalu kiena nalaena nowo naŕa yoko tol sirau.”

Nataŕaliēna lala

⁴² Ana Yesu pisa mēna ga, pisape “A visae yar tai naga kila narin sisi tai ne sanini ve suṃal ṃarera re e inu, yar nene yoko tol nakoena tai ne ṃarera laa sane taulu naŕa sa aviar pupia kilavaru tai e kolmekina, akuan naga talilu e lowe memaena.

⁴³⁻⁴⁶ Visae lumoṃa tai pona lamā tai naŕa kila ko na pe osuṃalu ṃarera re si e in poli, popon manene ga otelua vano. Visae ko na ote plan ŕelaga naviowaena vetan kioṃa malena sanene, ŕisi na okilia ova loyumuṃa e malena, a sa ova loyumuṃa e malena naŕa komŕas nen lumoṃa tai po lamā tai kovio pa rui, nanene naga pogaga ne. Ana piowa vaŕisi visae yepemā la asuṃa

ga woga ga, ŕisi na akuan ko ova e kapi naŕa taŕatete mare pogos tai.

⁴⁷ Ana visae kilamaramā pona suri ya si tai e malena kioṃa naŕa kila ko pe osuṃalu ṃarera re si e inu poli, popon manene ga osiplania. ŕisi na okilia ova loyumuṃa e nasuŕenena kiena ne Ntewa naŕa sane narin sur tai nene kovio petan ko, na nene naga pogaga ne. Ana piowa ga vaŕisi visae kilamaramā luoka pona kioṃa ŕelaga viowa tai suṃa ga, ŕisi na narin sur ga la nene aure kioṃa malena wetelu va e kapi e lele naloge viowaena,

⁴⁸ naŕa kapi nene taŕatete ŕisi pogos tai, sisu la na akakarluē ga yepemā.

⁴⁹ “Sa naŕa kururu sive naga kila kinanena ponos taŕatete kona, yoko Ntewa naga ligān kapi e yar lala vena kekan plan kororaki la naŕa e kiela malena lala.

⁵⁰ Ana tepisu mēna sane kururu sive kila kata kinanena naga kiki, ana visae kana ṃareraena kovio, taŕatete si kila kiena yuṃaena narui. Ana amiū monar ataṃan kururu sive kiena ne Ntewa yuṃae lue ga e amiū, vena kiamiū malena naga ve kona re, a vena kiamiū ŕelaga la kiki, naŕa sane suṃarena sike amio amiū silaga.”

10

Yesu pisayu sanape naŕa yaru mligan lua wona

Matiu 19:1-12; Luk 16:18

¹ Ana siraunia, Yesu mligan Kalele ana pa metava e lepas nae Yutea, kome wii nae Yortan lepas na vano. Ana ŕina lala apim ke sina ga puna e pogos nene, ana sa naŕa naga kila ke silaga, pian la ke e sur la moki.

² Ana Varasi mēna ga ŕasia asike e pogos nene, apimi puna ne Yesu, apisape akilali sina ga naga, la apiun naviunena tai pania. La apisape “?Kieta Navisaluaena pisa ya ne e lepas nen ŕelaga naŕa visae yaru

mligan lua wona? ?Ositom sanape, mesmes ga naña yaru kilia kila sanene, pona pe mesmes re poli?”

³ Ana Yesu piuntamē la, pisape “? Ana Yermarua Mosis pialua ya ne e kiena navisaluaena rui?”

⁴ Ana Varasi la apisape “Mosis pisawal navisaluaena tai naña naga tamānia sape yaru kilia la lumāki naliganluaena tai van wona, vena ligan lua.”

⁵ Ana Yesu pisatamē la, pisape “Lelaga, ana Mosis siri visena nene vanon ga naña amiu p̄arimiu la m̄arera pap̄isi, suri nene kila naga tamānia sape akilia aligan plan womiu lala.

⁶ A siaria e nasiiena naga pe sa re nene poli, komin Visena Wa kiena ne Ntewa pisa sape

‘E purp̄esia, Ntewa sii yeririna, yerm̄ene a sira.’

⁷ Ana visena taḗena si tai, naña pisape

‘Vanon suri nene, p̄isi na yaru ligan arimana amio anena, naga va iakol amio wona,

⁸ ana lalua aimi ave taaga ga narui.’

“Nanene kila sane lalua ve ave lua re sina ga, aimi ave taaga ga narui.

⁹ Ana sur ya naña Ntewa vilolaria pimi taaga, pe mesmes re naña yaru kilapure si poli.”

¹⁰ Ana pogos naña lala apa si loyuma, kiena nalogena lala apiun sina ga tania e lepas nen visena la naḗane.

¹¹ Ana Yesu pisa mesmes ga pan la, pisape “Visae yaru tai ligan lua wona, p̄isi na va ure si sira taḗena, Ntewa p̄isu sane yaru nene naga taḗa ke pa kolau rui, naga kila kare sira naña pe wona nasumo.

¹² Ana visae sira tai ure maḗan wona na yerm̄ene, va pu yerm̄ene taḗena, naga m̄ena nene Ntewa p̄isu sane kolau.”

*Yesu pisa ruru sisi lala
Matiu 19:13-15; Luk 18:15-17*

¹³ Ana laḗasia akus narila la apimi pu Yesu, vena naga ligan limana te la, ana nalogena la apisua, apisi m̄arera pan yeririna la nene, apisalup̄ar la.

¹⁴ Ana pogos naña Yesu pisua, pe kekaran re nena naña kiena nalogena la amiyumaen sanene poli, naga pis pan la pisape “Amiu ve avisalup̄ar re sisi la nene, atamān la ga aim pun inu, vanon naña sisi lala, la na sa ga yeririna la naña asike loyuma e nasuḗenena kiena ne Ntewa.

¹⁵ In na nevisa ve lelaga van amiu, yar naña sinenan ke sape va loyuma e nasuḗenena kiena ne Ntewa, naga monar kilia sane naga sa ga sisi kokan tai, naga taḗatete kila sur tai vena kus nasuḗenena kiena ne Ntewa e malena kiena.”

¹⁶ Ana Yesu kutarar sisi la nene e limana, mligan limana te p̄arila pisa ruru la.

*Yaru m̄ee tai naña kiena sur moki
Matiu 19:16; Luk 18:18-23*

¹⁷ Ana e pogos naña Yesu siar mial pa ke narui, yaru m̄ee tai kiriri pimi kinai tano puna, piun tania, pisape “?Navianena Nowo, in na monar nekila yumaena wo ya, naña kila p̄isi na netol malena naña ve uro re?”

¹⁸ Ana Yesu pisa pania, pisape “? Vanon ya ne opiun tan inu sanene, osape in na nepe Navianena Nowo? Pe yar re tai po poli, Ntewa ga naga taaga po.

¹⁹ Ana ko na okilia m̄ena kiena navisaluaena la naña monar ologear la, naña apisa ke asape, ve oweḗar re yaru mare, ve otaḗa re kolau, ve ovinau re, ve ovisokan re, ve okilakewean re yaru, ko ova tanon arimoma amio anom̄a.”

²⁰ Ana yaru m̄ee nene pisa pania, pisape “Navianena, navisaluaena la naña opisa ke ne, siar pogos naña nepe sisi ke ga wa, nesuma nemlarar make punu ga rui pimi tol nagane.”

21 Ana Yesu kira pisu m̃a sane pano-o, kekaran naga vanon kiena visena nene paḡisi, pisa pania, pisape “Sur taaga teke ga wa naḡa ko na okila re poli wa. Ko ovano, owilwilin plan make kioña sur la punu ga, owar kana kilavaru nena, ova oviovionia van yaru la naḡa pe kiela sur re poli. Visae ko okila sanene, ḡisi na kioña suri wo lala ve moki vaḡisi ma e peni. Ko, ova okila, siraunia oimi otavevenu.”

22 Ana pogos naḡa yaru m̃ee nene mloge visena nene, kila naga milan karea, sinena piowa paḡisi, vanon naḡa naga kiena sur la moki manene laa. Ana naga pure matan Yesu.

Yaru naḡa kiena sur moki, naga m̃arera laa naḡa va loyum̃a e nasuḡenena kiena ne Ntewa

Matiu 19:23-30; Luk 18:24-30

23 Ana Yesu kira pisuveve kiena nalogena lala, pisa pan la, pisape “! Nevisa ruru van amiu, visae yaru tai naḡa kiena suri moki, sinenan pisape va loyum̃a e nasuḡenena kiena ne Ntewa, suri nene na m̃arera towe m̃a naḡa!”

24 Ana kiena nalogena lala amilan visena kiena ne Yesu nene paḡisi, naga pisa si pan la, pisape “Pe lelaga naruu la, navaen loyum̃a e nasuḡenena kiena ne Ntewa naga m̃arera na m̃arera.

25 Ee, nevisa van amiu, naḡa kamel tai naga va warpoyo e pulus nen nitil, nanene naga m̃arera vaḡisi ne, ana visae yaru tai naḡa kiena suri la moki sinenan sape va loyum̃a e nasuḡenena kiena ne Ntewa, naga m̃arera laa na wa.”

26 Ana pogos naḡa nalogena la amloge visena nene, amilan paḡisi, apisape “?Suwala, ana visae ve sanene, ḡisi na ane kilia tol namalena nene?”

27 Ana Yesu kirava pisu la, pisape “Ee, lelaga naḡa yaru taḡatete

tamalia yaru, ana Ntewa ga kilia kila make suri punu ga.”

28 Ana Pita sinenan sape vis, pisape “?Ana sanapen imimi? Imimi memligan make kiamimi sur la rui, ana metaveve ko.”

29 Ana Yesu pisa pan la, pisape “In na nepisa ke pe lelaga pan amiu, yaru a naḡa visae ligana m̃ana um̃a, pona wenla pona vinena, anena pona arimana, narina pona kiena porotano, ana visae naga ligana sur la nene vanon ga inu, a vanon kiau lologena wo,

30 ḡisi na naga warmarana sina ga kiena suri la naḡa mligania, kilia tol sina ga ve ponotia tai. E yomerava nini, yoko tol sina m̃ana um̃a la, wenla la, amio vinena la, anena la amio narina la, a porotano la, a amio sur la nene, yoko tol pog m̃arera ve moki, naḡa yaru la sinela kar m̃ena ga. Ana metavan sur taḡena la nene, e pogos naḡa imi, yoko tol m̃ena malena naḡa taḡatete ḡisi.

31 Ana yaru la moki liu naḡa asike metava, ḡisi na avito tano, ana yaru la naḡa asike tano, ḡisi na la ava metava.”

Yesu pisawal kiena marena yam telu narui

Matiu 20:17-19; Luk 18:31-34

32 Ana Yesu lala amlulu ke mrapa, apa ke metava ma Yerusalem narui. Ana Yesu naga sumon ke kiena nalogena la, la sinela kurkur paḡisi naḡa apisu naga sumon la apa Yerusalem, komin la akilia ke asape yeririna nae yo nene la sinela kari ke paḡisi. Ana li taḡena la naḡa asurau ke ga wa, la m̃ena asum̃a amarau lili m̃aga. A naga piolua ga kiena lualima taaga pa lua apimi puna, pisawal si pan la sanape naḡa ḡisi na akila viowa vania gar Yerusalem.

33 Naga pisayu pan la, pisape “Amiu ayagoga ruruia. Nanagane ita tepa ke Yerusalem narui, naḡa ve ve piavi re, ḡisi na aligan Narina Yeririna e limana ne yerkawa lala

kiena ne yaru wa lala, amio navianena navisaluaena mēna lala, ana p̄isi na la nene aliṗere naga avisave p̄isi na monar mare. Ana siraunia, aligan naga e limana ne la naṗa pe ape le Yu re poli,

³⁴ naṗa p̄isi na la nene akirakirai viowa vania, avilasirkon marana, p̄isi na akoa naga vano-o awem̄aria. Ana e kana legiena natelu, p̄isi na mali sina.”

Semes amio Yoane, apiun sur tai tan Yesu

Matiu 20:20-23

³⁵ Ana amiyal laa apa sane, p̄isi na narina ne Sepeti lalua nene Semes amio Yoane, apimi puna ne Yesu, apiun petania, apisape “Navianena, imimi lua mesape sur ya naṗa meviun tan ko nagane, mesape otam̄an van imimi.”

³⁶ Ana Yesu pisatam̄e la, pisape “? Ana amiu lua sinemiun asape in na nekila ya ne van amiu?”

³⁷ Apisatam̄ea, asape “Imimi lua sinemimin mesape otam̄an sanini: pogos naṗa ko na ovim ove ṗarin suṗe na yomerava nini, p̄isi na mekilia metotano memio ko e kion̄a yo wa metava lavisin ko, tai te lepas na ṗamarua, a tai e lepas na ṗam̄eli.”

³⁸ Ana Yesu pisatam̄e la, pisape “Amiu pe akilia re sur ne apiun ke ne poli. ? Sanape, amiu lua nene asitom asape atorokin naṗa tomunpae e piala naloge viowaena nene naṗa in na monar nemun ea? ? Ana amiu asitom ke asape amiu akilia atol nakeena e wii naṗa akee in ea?”

³⁹ Lalua apisa pania, apisape “Ee, imimi lua metoroki.”

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Ee, lelaga naṗa p̄isi na amiu amun mēna ga e m̄au piala naloge viowaena nene, ana pe lelaga naṗa atol nakeena e wii nakeena naṗa akeenu ea,

⁴⁰ ana sur nene naṗa amiu lua apiunia, asape atotano amio inu e lepasneu luwoka, sur nene naga pe

kiau re naṗa nela van amiu poli. Yo la ne sanene, kiena ga la naṗa Ata kila ruru pe kiela, pisaar p̄isi rui pisape p̄isi na atotano ea.”

Narin Yeririna pimin vena yuṁae kiena ne yeririna lala

Matiu 20:24-28

⁴¹ Ana pogos naṗa nalogena taṗena la lualima nene amloge sur nene, naṗa wenla lalua nene Semes amio Yoane apiunia, la sinela kar lalua.

⁴² Ana Yesu pio la apimi puna vena naga visi van la, ana pisape “Amiu akilia ruru ṗelaga kiena ne yaru la naṗa pe amlelaga re e Ntewa poli. Tepisu sa naṗa suṗe lala amio yerkawa lala na yomerava, la sinelan asape am̄areran yaru taṗena lala asu vatanon la silaga.

⁴³⁻⁴⁴ “Ana amiu kiau nalogena lala, kiamiu ṗelaga monar ve ve sa re nene. Visae amiu yar tai sinenan sape imi ve yerkawa tai pona ve kiamiu nasumonena tai, kana mrapa nena sanini: yaru nene monar imi ve sa ga yaru na yuṁae kiamiuena tai.

⁴⁵ Narina Yeririna naga kila sanene p̄isi rui, naṗa pe pimin re vena yar la aiila naga poli, naga pimin naiilalaena, a vena tam̄an kiena malena nawulplanen yeririna la ve moki.”

Yesu taṗa ruru kilamara kata tai

Luk 18:35-43

⁴⁶ E pogos nene, Yesu amio kiena nalogena lala apim asike garu Seriko, ana pogos naṗa amligan yo e pulkumali nene apano, ana yeririna la moki paṗisi ataveve la. Pog naṗa amiyal ke apano, ana kilamara kata tai toṁa tano e isinen mrapplepa. Yar nene, arimana kiena kia Timeas, ana apio kia kiena ne narina asape Patimeas. Patimeas nene, totano e mrapplepa legiena punu ga, pion ke pan yar lala sape akuan narin kururu varu vania vena iilaena kiena malena.

⁴⁷ Ana pogos naña mloge apisape Yesu nae Nasaret mial ke e mrapplepa pimi, ñisi na naga pion ke, sape “! Yesu-o, ko lus kiena ne Tepet, nesape ko sinemña ye inu wa!”

⁴⁸ Ana yaru tañena la apisin sine-mimien pania, asape “Ee, ve omñaaga re.”

Ana naga pion manene la pavini, sape “!Suñe-o, ko lus kiena ne Tepet, awis, nesape sinemña ye inu.”

⁴⁹ Ana Yesu panar sumñalu su mrapa e yo nene, pis pan yeririna lala, pisape avio yar nene vim lavis puna, ana lala apa apisa pan kil-amara kata nañane, asape “Welu.” Ana naga sape “Pasa.” Ana lala apisape “Ve ologe re viowa. Yesu nañane sape oim puna wa. Ko osuñalu, ita.”

⁵⁰ Ana yaru nene kuanlua mña kulkota, sumñal veraga ga, pimi puna.

⁵¹ Ana Yesu piun tania, pisape “? Ko na sinomñan osape nekila ya ne van ko?”

Ana naga pisatamña, sape “Suñe, awis, in na sineun nesape kilamarau la imi wo, vena nekilia nekirava.”

⁵² Ana Yesu pisa pania, pisape “Pogaga, ko na okilia ova si umña momña. Kiomña nalelagaena ga kila ko opim omloge po narui.” Ana naga pisu ruru ke ga suria e pogos nene, ana mial taveve Yesu e mrapa apano.

11

*Yesu pimi tol yo naña Yerusalem
Matiu 21:1-11; Luk 19:28-40;
Yoane 12:12-19*

¹ Nanagane, Yesu lala apam lavisin Yerusalem narui, ana la amñalivi e narin pulkumali lalua sumo, kiela kia Petpas amio Petani, naña sike e yepas nen kunus nene naña la apio asape Kunus Na Purolip Lala. Ana Yesu miila kiena nalogena la lua, pisape

² “Amiu lua ava e pulkumali na gare, a mesmes ga e pogos naña ava loyomña ea, ñisi na avisu narin togki

tai, naña amñatear teke na, pe yar tai totanoli re e wosia poli wa. Ana aluñarlua aure imi pun inu e nini.

³ Ana visae yar tai vis van amiu vanonia, viunia visave ‘?Amiu akila sanene vanon ya?,’ ñisi na avisa ga vania, avisave ‘Suñe na sinenan sur mal nini vena va kila kiena yumñaena tai wa, ñisi na naga ligan wasuñe sina ve ve piavi re.’ ”

⁴ Ana ñisi na nalogena lua nene apano, amñal narin togki nañane, apiaria teke na sike ga vanua e mratava na yumña tai lavisin ga mrapplepa. Pogos naña asape aluñarlua kana kilika,

⁵ ana lala naña asike e yo nene apiunia, asape “?Amiu akila ke ya ne, amluñarlua ke kana kilika na ya ne?”

⁶ Ana la apisa pan la visena la naña Yesu pisa ruru pan la, naña sane avisa van yar la nene, ana la atañan asape akilia aure togki vano pogaga.

⁷ Pisi na lalua añere togki nene pimi, añatetae mñala kulkota lala e wos nena, ana Yesu pa totano metava ea.

⁸ Ana yar la moki liu naña añatetae mñala kulkota lala suvileviles nen mrapplepa, ana yaru lañasia apa ate mñamela lala pitomi añatetae mña ga, vena togki yal ea. Sanene narui, akila sa naña la apatanon Yesu sa naña pe pupia ñarin suñe tai.

⁹ Ana la amial ke apano vena ava loyomña Yerusalem, ana ñina na yeririna la naña asumon Yesu, amio la naña asiraunia, asumña apiovion manene sanini, apisape

“!A ke suwala, pona po! !Teyeluar naga!

!Ntewa na mava, ko ovisa ruru naga nene naña pimi e kiomña kia!

¹⁰ !Ita tekekaran pañisi nasuñenena kiena ne kieta yermarua Tepet naña pimi ke! !Amiu nae mava peni, amiu mña ga ayeluarial!”

11 Ana Yesu pa loyuma Yerusalem, a pa tol Yuma Wa mana ne Ntewa. Ana pa loyuma, pisuveve yo lala, a sur la punu ga naa amiyumaen ke ea, pano-o mrae naga pato ke tano narui, naga pure kiena lualima taaga pa lua, apetan si pupia kumali naani, apa amono gar Petani.

Purlaki tai naa pe tau re poli wa Matiu 21:18-19

12 Ana yemlagi kolulagi la amligan si ma Petani apasupe sina vena ava Yerusalem, ana Yesu mloge sane viso karia.

13 Naga kira pa e is nen mrapplepa, mal purpik tai sike, ana naga mial pa lavisinia vena war mras lafasia. Ana pogos naa pimi pisuia, purpik nene mas ga moki, ana pe mras su re e poli, komin pe kana pog re poli wa.

14 Ana Yesu pisa pan purpik nene, pisape "Ko ove owar re si mrasnoma pogos tai vena yar la akilia akania." Ana kiena nalogena mana la amloge ke naa naga pisalele kare laki na sanene.

Yesu mene plan la naa asuma apiliwili ke suri e Yuma Wa Mana ne Ntewa

Matiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Yoane 2:13-22

15 Ana Yesu la apa atol si Yerusalem narui, lala apa sina ga loyuma e Yuma Wa mana ne Ntewa. Ana e pogos nene naga pisu sane yar la moki liu naa asuma e yepas nen yuma nene, la asuma akila ke ga yumaena natauluen kilavaru lala ea, ana yar la mok liu naa apul ke sur la naa apiliwili ke ne. Ana naga pe kekekan re nenaga, pa mene plan la, kawepu narin varvara kiena ne yar nakeueen varu sa le Rom la pimi ve sa le Yu la, nakilaena nalaena. A naga koantetai lele na totanoena kiena ne la naa apuliwili ke kupa nakuapaena lala.

16 A naga pisawo mana ga yar la naa sinelan ke asape awar kiela sur

na yumaena la ayal akom likan yepa na Yuma Wa nene.

17 Ana naga pisa pian la, pisape "Sanape, amiu pe akilia re asape Ntewa pisa e kiena Visena Wa, sape 'Pisi na la avisa mau Yuma Wa avisave naga yuma nalotena kiena ne yolai punu ga e yomarava wetelu'?" *Ais 56:7*

'Ana nanagane na amiu akepu pimi sa ga ponovi mana yaru na vinauena la narui.' " *Ser 7:11*

18 Ana pe piavi re nena, yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio navianena na navisaluaena lala, amloge sur la naa Yesu kila e Yuma Wa mana ne Ntewa, ana la sinela kar papisi, asape akila suriania. Ana amaraun Yesu, pe akila re si poli, vanon apisu kilale naa yeririna la akekan naga papisi, asuma amilan ke kiena navianena wo lala.

19 Ana pogos naa mrae pato pa tano narui, Yesu la apetan ke sina ga yo naa Yerusalem.

Purpik naa pe tau re poli, mare make ga

Matiu 21:20-22

20 Ana kolulagi, la apasupe apa ke si Yerusalem, ana apisu purpik naane, mas la miaiai make nena rui.

21 Ana Pita sitomal si visena kiena ne Yesu, pisa pania, sape "Supe, opisu ke ne! Purpik naa opisanena kare nakoneva, nagane mare rui."

22 Ana Yesu pisatamea, pisa pan la, pisape "Amiu punu ga monar aviawa marera e Ntewa.

23 In na nepisa ke pe lelaga pan amiu, visae yar tai naa pe kiena sitomena pepe lua re poli, a mlelaga marera, ana visae suri ya naa naga visa, monar ve sanene narui. Visae naga vis va pupia kunus nene, visave 'Osumalu otove, oula ova e sive,' pisi na monar ve sa ga nene.

24 Nane nepisa pan amiu, ana sur ya ne ko na oviunia e kioma leniena, visae olelaga marera sane sur nene

pe kioṁa pa rui, ṽisi na monar ve sa ga nene narui.

²⁵⁻²⁶ Ana e pogos punu ga naṽa visae alen, amiu monar asitom ruru ṁena ga, visae kilapurpu tai teke e ko amio yar taṽena tai, monar oviewo sumo wa, ṽisi na okilia osumālu okila kioṁa leniena van Ntewa. Visae okila ve sa nene, yoko arimata nae ma e peni, naga ṁena sitomāl ko, viewo kon kioṁa mlamulena viowa lala.”

Nasumonēn le Israel lala sinelan asape avisaluṽar Yesu

Matiu 11:23-27; Luk 20:1-8

²⁷ Ana Yesu la aṽasuṽe si apam atol Yerusalem, ana apa si loyūṁa e kove na Yūṁa Wa ṁana ne Ntewa. Ana pogos naṽa amialoro ke loyūṁa, yerkawa kiena ne yaru wa lala, amio navianena navisaluaena, a nasumonena lala kiena ne le Yu la, apimi puna,

²⁸ apiun tania, asape “Ko osumā okila ke sur la ne sanene e yo nini e kia kiena ne ai? Ana a si na pisa pan ko sape okila ve sanene?”

²⁹ Ana Yesu pisataṁe la, pisape “Pogaga, ana inu ṁena nesape neviun naviunena tai van amiu wa. Visae amiu avisataṁe ruru kiau naviunena nene wo, ṽisi na nekilia nevisawal van amiu sanape naṽa nekilia nekila ve sanene.

³⁰ Ana kiau naviunena naga sanini narui, sape: ?Nakeena naṽa Yoane naga kilamare ga nanua ne e yaru lala, naga pe sur tai naṽa Ntewa pisa pania sape naga monar kila, pona yaru ga la apisa pania? Amiu avisataṁeli kiau naviunena nene.”

³¹ Ana naviunena nene kiena ne Yesu kila la agorua la narui, naṽa asumā apisa asape “?ṽisi na ita tevisa sanape na vania? !Tevisuaruruia! Visae ita tevisa tevisave nakeena nene Ntewa naga pisa pa Yoane, ṽisi na yaru nene viun si vetan ita, visave vanon ya ne ita pe temlelaga re e Yoane poli.

³² Ana ita taṽatete si tevisa tevisave nakeena kiena Yoane nene pe sitomena kiena yeririna ga lala,

visae peraga, la sinela kar ita.” Yar keviu la amaraun visaena visen nene, komin akilia asape yeririna la nene amlelaga ke po ṁarera e Yoane ṽisi rui, asape naga pe navisawalena na lelaga tai kiena ne Ntewa.

³³ Ana kiela sitomena la ne sanene narui, kila apisataṁe Yesu sa ga nini, apisape “Imimi memninue ga.”

ṽisi na Yesu pisa pan la, pisape “Visae sanene, inu ṁena ga, taṽatete nevisa van amiu nevisave ane pisa pan inu sape nekila yūṁaena la ne sanene.”

12

Pakaiwa na li viowa la naṽa apisuar lokilkerep tai

Matiu 21:33-46; Luk 20:9-19

¹ Ana pogos naṽa Yesu sumā pian la ke, naga pisayu ke ṽakaiwa pan la. Pakaiwa tai na pisa sa nini, pisayu yerkawa tai, amio kiena lokilkerep. Yaru nene kila ruru kiena yo nene, kila kove ṁarera tai telivi piora ea, a kila kana lele navieplanen was nen kerep, kila ṁena kana lele tai naṽa pa metava naṽa yaru kilia wiyu va se ea, vena kiravawoen lokilkerep nene.

“Ana e pogos tai, yerkawa nene sinenan sape yaloro re va e purvanua taṽena tai, ṽisi na mligan kana lokilkerep nene e limana ne yaru laṽasia, vena ayūṁaenia, aul vania.

² “Ana yerkawa nene pa sumā gare pano-o, ṽisi na pisa kilale sane nanagane na pogos na mrakerep la marua narui. Ana mligan kiena yaru tai pa si puna ne la naṽa asike e kana lokilkerep nene vena war kiena kilavaru na mrakerep komṽasia, naṽa la nene monar aul vania.

³ Ana pogos naṽa kiena yaru nene pano, ana yaru taṽena la nene aṁe kare naga, aṁenelua sina naga pano, pe mla re sur tai poli.

⁴ “Ana yerkawa nene miila si kiena yaru taṽena pano, ana la naṽa aṁea, ṽar kuruta e ṽarina, akila

piowa pan naga pañisi, amēnelua pa sina.

⁵ Pisi na naga miila ke sina ga tañena tai, ana amēmomñar naga mare, siraunia, naga miila kiena yeririna moki apano, asula amēmomñar la mēna ga.

⁶ “Ana yerkawa nene pisu sane yar taaga sike narui, pe narina wawa naña naga kekaran pañisi, ana naga sitomveve pano-o, pisape ‘In na monar neligan ga naruu vano, vena monar avatanon naga.’

⁷ “Ana pogos naña yar viowa la nene apisu narina ne yerkawa nene pimi, la asumā apismumun pan la, asape ‘Narina ne ke yerkawa namā narui. Yaru ke na nene narui, naña visae yerkawa kovio, ñisi na kus porotano nene sane ve kiena lalimana. Popon ita towemñar mēna naga mare, ana ita ga tekilia tokus porotano nene ve kieta.’

⁸ Ana sanene narui atarar naga, amēmāria, akovenlua naga petan lokilkerep pa vanua.”

⁹ Ana Yesu piun tan la, pisape “?Pogos naña yerkawa nene yoko imi sina, ñisi na kila sanapen la naña amiyumāe ke e kiena yo nene? Yaru viowa la nene, ñisi na yerkawa nene imi wemñar la, monar amare e ñelaga mārera tai, siraunia naga ligan kiena lokilkerep e limana ne yaru wo tañena la ñasia.”

¹⁰ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Visena tai teke e Visena Wa kiena ne Ntewa, pisa sanini pisape ‘*Kilavaru nene, yaru na yumāenen yumā lala apisa asape piowa ga, akoven rui, ana nanaganane na, kilavaru nene pimi pe kilavaru wo na mrapun yumā, ve nauararen yumā mārera.*

¹¹ Ana sur nene, Ntewa ga kila, a mepisuia na po na po.’”
Yauena 118:22,23

“?Ana sanape, visena nene akilia pa rui, apuloli mā pogos tai, pona peraga yo?”

¹² Ana pogos naña Yesu pisa pae ñakaiwa nene, yerkawa lala akilia

naña naga sumā pisa ke ga visena la nene vanon kiela ñelaga lala, ana sinela kar naga, kila narui sinelan asape auarar naga, ñisi narui na apisu sane yar la mokliu, amaraun la, amligan naga mēke na añure apano.

Sur kiena ne Ntewa, a sur kiena ne Sisa

Matiu 22:15-22; Luk 20:20-26

¹³ Ana yar keviu lala apa apisu-veve sur nene, lala amligan Varasi lañas apimi, amio mēna ga ñasia e ñegas kiena ne Erot, naña api-unli naviunena mārera lañasia ve natañalien Yesu ea, naña sane naga visatañe ñele ga.

¹⁴ Ana apimi puna ne Yesu, akila kotalia e visena wo lala, apisa asape “Navianena, imimi mekilia ko na ope lelaga kemua. Ko ope omaraun re yar tai poli, sane yar keviu, pona yar naña to metava, po yar na sanape, ana ko osumā apisalua ke mrapa memes kiena ne Ntewa pan la punu ga. Ana mesape meviunli tan ko, mesape kieta navisaluaena pisa sanape? ?Pisape memes ga naña ita le Yu toul takis va Sisa, naña pe ñarin suñe kiena ne le Rom lala, pona pe memes re sanene poli?”

¹⁵ ?Pogaga naña toul takis la nene po peraga?”

Ana Yesu kilia māga naña la apiun kotalia ga, sinelan ke asape akila kare naga, ana naga pis pan la, pisape “?Amiu asumā atañalinu ke sanene vanon ya? Pogaga, amiu ala kilavaru tai imi vena nevisu-vevelia.”

¹⁶ Ana amla tai pimi, akian pania, Yesu piun tan la, pisape “Ninun marana a ne teke e narin kilavaru nene? ?Ana kia na asiri teke ea, ane kiena kia nene?”

La apisape “Marana ne Parin Suñe Sisa nene, a kiena kia mēna ga.”

¹⁷ Ana pisa pan la, pisape “Pogaga, sur naña kiena ne Sisa, monar ala va Sisa, a suri naña kiena ne Ntewa, monar ala va Ntewa.” Ana pogos

naþa amloge navisatamēena nene, amilan kare paþisi.

*La naþa amare, þisi na amal sina
Matiu 22:23-33; Luk 20:27-40*

¹⁸ Ana siraunia, le Satusi laþasia apimi puna ne Yesu, sinelan asape aviunli suri tai tania e lepas na sur tai naþa la amlelaga mārera ea, asape sa yaru la naþa amare, taþatete amal sina e legiena maro. Vanon suri ne nanene apiun tan Yesu sanini, asape

¹⁹ “Navianena, sinemimin mesape meviunli tan ko sanape e visena tai naþa yermarua Mosis siri pan ita nanua sumo. Naga pisa pisape visae yaru tai, mare tan wona naþa sane pe narila re tai poli wa, þisi na wenla yaru nene monar talopa sina amio letano nene. Ana visae sira nene war sisi, akilia asikia e kia kiena ne arimana naþa mare pa rui, vena kia nene mali m̄aga.

²⁰ Ana e pogos tai, wenla la olua. Kiela m̄earu talopa, ana naga mare petan wona, pe narila re tai poli wa.

²¹ Ana wenla nasiraunia þereleinia pe wona, þisi na naga m̄ena ga mare petania, pe narila re tai poli, a wenla na telu kila m̄ena ga sanene,

²² pano-o tol wenla na olua, la punu ga amarmare tan sira naþa sanene. A siraun wona la punu ga naþa amarmare, sira m̄ena ga nene mare.

²³ Ana ko ovisali sur nene: ?E legiena maro, pogos naþa apisa ke asape þisi na yaru la amal sina, þisi na sira nene na ve wona ai, vanon naþa naga talopa amio wenla la olua nene þisi rui?”

²⁴ Ana Yesu pisape “Peraga, ki-amiu sitomena pa pe wowe laa. ? Pona kam na pe akilia re ya ne kila amiu ape wowe ke sanene poli yo? Vanon pe akilia re ya naþa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa ke poli, a pe akilia re m̄ena ya naþa kiena namāreraena keviu kilia kila poli.

²⁵ Pogos naþa yaru la amal sina, þisi na lala ave sa ga navisi kiena ne Ntewa lala ma e peni narui, ana þisi na ve akila re si suri nene naþa natalopaena.

²⁶ A e lepas na malena si nene, kana visena tai teke e tusi naþa Mosis naga siria, naþa pisayu ke narin laki tai naþa kapi kekania, naþa Ntewa pisa pa Mosis sanini, pisape

‘Epraam, Aisak, a Sekop, in na nepe kiela Ntewa.’

“?Pona amiu na pe apuloli re visena nene pogos tai poli yo,

²⁷ ana in na nevisakilale van amiu vena kila ruru kiamiu sitomena lala. La telu nene la amare e yomarava nini nakonua rui, ana kas moki na moki þaro pa rui, ana Ntewa pisa ga visena nini na wa, naþa sape naga pe kiela Ntewa. Sanene na kiena visena naga kana kinasia sape la telu nene la amare e yomarava, ana la amal ke ma puna na wa. Ntewa pe sinenan re sape kiena yeririna lala la ave yaru la naþa amare poli, ana naga sinenan sape naga ve Ntewa kiena ne yeririna la naþa amali.”

*Navisaluaena na keviu lua
Matiu 22:34-40; Luk 10:25-28*

²⁸ Ana navianena na visaluaena tai pimi sumalu sike e pogos nene, ana miyagogan ke le Satusi lala ataþali ke Yesu, ana Yesu taulu la ga e kiena navisatamēena wo lala. Ana navianena nene, naga sitom sape naga towe lai viun va Yesu, pisape “? E kieta navisaluaena lala, nape naþa keviu, miyuve taþena lala?”

²⁹ Ana Yesu pisa pania, sape “Visena Wa pisa sanini, pisape ‘Yeririna nae Israel, amiu ayagoga. Ntewa na mava, kieta Ntewa, naga taaga pe Ntewa na mava.

³⁰ Ntewa na Mava naþa pe kioṃña Ntewa, ko na monar sinem̄ña sia e losinem̄ña wetelu, e kioṃña malena wetelu, e kioṃña sitomena wetelu, a e kioṃña puriukawaena wetelu.’

31 “Nanene naga pe navisaluaena p̄esia, a nalua nena naga pisa sanini, pisape

‘Ko monar sinem̄a si nalavis pun̄a lala, okila wo van la, sa ga nāpa ko sinem̄a si ko ke ga.’

“Ana pe navisaluaena re si tai poli nāpa naga keviu taulu lalua nene.”

32 P̄isi na navianena navisaluaena pisatam̄e pania, pisape “Lelaga ga navianena, ko opisa mesmesu ga. Ko opisa pe lelaga ga, osape yar keviu naga taaga ga, pe tai re si poli.

33 Ana ko opis pe lelaga m̄ena ga osape monar sineu si naga e sineu wetelu, e kiau nakiliaena wetelu, amio kiau puriukawaena wetelu, ana monar sineu si la nāpa asike lavis pun inu, sa ga nāpa sineu si in ke ga. Pe lelaga ga ne, e nakiravaena kiena ne Ntewa, visae nekila ve sa nene, nanene naga to laa metava, po manene laa taulu make nakūpāaena lala nāpa ne-tāpa ke e m̄ana Yum̄a Wa.”

34 Ana Yesu mloge kiena navisa-tam̄eena naga po, pe manmarua po, ana pisa pania, pisape “In na nevisa van ko, sane ko ko na osike pa lavisi rui, ko na yoko p̄isi na ova loyum̄a e nasūpenena kiena ne Ntewa na wa.”

Ana siraun e pogos nene, p̄isi na pe yar tai tāpali re si Yesu e naviunena la poli.

Navisaarena naga pe Ntewa kiena ne yermarua Tepet

Matiu 22:41-46; Luk 20:41-44

35 Ana siraunia, Yesu naga pian ke yeririna lala e Yum̄a Wa m̄ana ne Ntewa, ana naga towelai piun naviunena tai pan la. Naga pisape “?Nekilia m̄aga nāpa kiamiu navianena navisaluaena lala apian amiu m̄aga, ana nesape neviunlia, komin ya nāpa apisa ke asape Navisaarena naga monar m̄alivi e lus kiena ne yermarua Tepet nene nāpa naga pe p̄arin sūpe sumo?”

12:34 Luk 10:25-28

36 Nepiun ke sa nene, komin nanua sumo, Ninuna Wa pimi e Tepet, kila naga pisi, pisape

‘Ntewa na Mava pisa pa kiau Sūpe, pisape

“Ko ototano e kiau lepas na p̄amarua, otom̄ate m̄a vano-o, p̄isi na neligan kiōma nasinekar lala aimi ve sa narin takue na vilanvanen lam̄a ea.”
Yauena 110:1

37 “E lele nene tepisu nāpa Tepet sum̄a pio ke Navisaarena nene sape pe kiena Sūpe rui. ?Ana vanon nāpa Tepet pisa sanene, a sanapen nāpa amiu apisa ke asape Navisaarena nene naga molue ga e Tepet, ana naga pe kiena lus ga tai?”

Ana pupia p̄ina nāpa asike e pogos nene, lala sinelan manene navianena kiena Yesu la ne sanene, la akekaran manene pāpisi.

Yesu pisi m̄arera pāpisi pan na-sumonena lala nalotena

Matiu 23:1-36; Luk 20:45-47

38 Ana e pogos nene nāpa Yesu naga pian la ke, pian lan la ke m̄ena ga e p̄elaga na yeluarlaena kiena ne kiela nasumonena lala. Naga pisape “Amiu avisuar amiu e navianena navisaluaena lala. Lala aplave ke pāpisi e m̄ala kulkota piayavi lala, a pogos nāpa visae la ayaloro e lele na wilwilinena, sinelan asape yaru lala monar avatanon la, a avio ruru la avisave ‘!Navianena, pokolulagi!’

39 A e pogos na p̄ap̄agena lala, a loyum̄a e nalotena m̄ena ga lala, la sinelan nāpa silaga asape atotano ga e lelen yerkawa lala. Amiu apisu kilale la ke narui, ne?

40 Ana lala asum̄a āpure piavin ke kiela leniena la pāpisi, ana apisokani ke ga ne, vanon nāpa e ke e pogos nene, lala asum̄a akila kotalia ke letano la, vena avinaun kiela suri lala. Ana vanon suri ne nanene, p̄isi na kiela nakoena m̄arera re laa sane.”

Letano tai mla kiena kururu varu pan Ntewa

Luk 21:1-4

⁴¹ Ana siraunia, Yesu naga pa laa lavisin yo naþa akuan ke varu ea e Yumã Wa nene, ana kira pisulili ke yar lala naþa akuwakuan ke kiela nalaena lala. Naga pisu yar la moki naþa kiela sur la mokliu, aþar kiela nalaena kerkeviu la pimi, akuwania.

⁴² Ana þisi na pisu mēna sira marua tai pimi, naga letano tai, pe kiena sur re poli. Ana naga mla narin kururu varu lua pimi, mla pan Ntewa.

⁴³ Pisi na Yesu pio kiena nalogena lala vena aim puna, naga pis pan la, pisape “?Amiu apisu ke sira marua nene, naþa kuan narin varu lua ga nene? In na nevisa ve lelaga van amiu, naga mla keviu taulu make nalaena punu ga naþa yar la naþa kiela sur la moki amlavia.

⁴⁴ Lala nene, kiela varu keviu paþisi, ana amla ga komþas tekak ga pano, ana letano nene, narin varu naþa naga mlararia vena iilaena kiena malena, mla punu ga pan Ntewa.”

13

Yesu pisawal naþa þisi na awe plan Yumã Wa Mana ne Ntewa

Matiu 24:1-2; Luk 21:5-6

¹ Ana Yesu molue e Yumã Wa mmana ne Ntewa, ana pogos naþa naga sumã mial pa ke, kiena nalogena lala tai kilologia pupia yumã lala na Yumã Wa nene, pisa sape “! Navianena, ovisuia! !Yumã la nene amio kana kilavaru lala apo paþisi wa!”

² Ana Yesu pisa pania, pisape “?Opisu ke pupia yumã la nene? Yumã la nene, þisi na taþatete si kana kilavaru ne tai naþa tomã ga towawa ruru teke e lelēna, komin þisi na yar laþas aimi, awe plan make nena yumã la nene vano.”

Naloge viowaena monar imi

Matiu 24:3-14; Luk 21:7-19

³ La amial sanene, apim e Kunus Na Purolip lala, naþa kira pisu ke Yumã Wa, ana Yesu totano e yo nene. A pogos naþa pe yaru taþena la asu re poli, kiena nalogena la vari apimi puna, Pita, Semes, Yoane amio Antru. Ana apiun tania, asape

⁴ “?Þisi na awe plan Yumã Wa nene pogwai, a kile ya ne yoko kila sur la nene vim kakate?”

⁵ Ana Yesu pisatamē la narui, pisape “Popon amiu avisuar ruru amiu, vena ve yaru imi visa kotalia amiu re,

⁶ vanon naþa þisi na yaru la ve moki naþa ala kiau kia, ana aimi avisave ‘In na nepe Navisaarena þa,’ ana þisi na aure yaru la ve moki ava ave wowe.

⁷ Ana visae e pogos nene, aloge maaagena na mara pimi ke lavisi, pona alologon pupia mara la naþa sike perina, ana ve sinemiu kurkur manene re. Suri la nene monar imi kakate sumo, ana nanene na pe pe legien maro re poli na wa.

⁸ A þarin suþe lala, yoko akila mara amio þarin suþe taþena lala, a purvanua lala yoko asumãlu akawela amio purvanua taþena lala. A yo kar ga e yomarava nini, yoko yemninu vaþisi, a pupia viso mēna, ana suri la nene, pe pe legiena maro re nene poli na wa. Ana suri la nene sa ga sira naþa mēþena, naþa sane mloge þesan māsina mlaea vena warden sisi, ana pupia naloge viowaena naga pere na wa.

⁹ “Ana monar avisuar ruru amiu, sa þisi yaru la aure amiu ava e kiela kumali, pona e kiela yumã na lotuena lala, vena avis van amiu, ala nakoena van amiu, pona awe amiu. Yoko monar aligan amiu ava asumãlu ase marana ne yerkawa na purvanua vanon ga naþa amiu ape kiau nalogena lala, ana e pogos nene amiu akilia avisawal kiamiu nalelagaena e inu e marala.

¹⁰ A lologena wo, yoko alologon va yolai la punu ga e yomarava nini

sumo wa, ħisi na sur la nene kilia imi m̃alivi.

¹¹ Ana visae la nene aim atarar amiu, aure amiu avano vena ala nakoarena van amiu, amiu na ve asitom manene re avisave ‘?Pisi na nevisa ya ne van la ne?’ Ana avisa ga visena naĥa ħisi na Ninuna Wa la van amiu, memes ga e pogos na visena, vanon pe amiu re apis poli, komin Ninuna Wa ga naga vis e amiu.

¹² “E pog m̃arera nene, yoko yar kilia taĥan yaru viowa taĥena la aimi aurelua wenla ruru naapo pona narila ruru naapo, vena awe moĥar la, nanene komin naĥa la nene amlelaga e inu. A nin sisi m̃ena ga lala akilia asum̃alu avisa wal anela lala amio arimala lala naĥa la amlelaga e inu, vena lala m̃ena ga amare sanene.

¹³ Ana yoko yaru la sinela kar manene amiu, naĥa kiau kia teke e amiu, a amiu yaru a naĥa sum̃alar m̃arera sum̃a ga vano-o pog m̃arera nene ħisi, Ntewa tamalia naga.”

Pupia pog m̃arera tai garu Yerusalem

Matiu 24:15-28; Luk 21:20-24

¹⁴ Ana Yesu pisa m̃ena ga visena taĥena tai, naĥa popon yaru kilia wuloyuia, vena kilia ruru kana kinasia. Visena nene sanini, pisape “Yoko amiu akilia avisu naĥa avisirlua nono tai naĥa piowa manene laa, yoko sum̃alu se e yo wa tai pe pon re nena naĥa aligan se ea. A pogos naĥa avisu suri nene, amiu naĥa asike Yutea, popon amiu aure, ava atapolou e kunus lala.

¹⁵ E pogos nene, visae yaru tai va ruru teke vanua lavisin m̃ana yum̃a, naga monar ve va re si loyum̃a war kiena suri laĥasia,

¹⁶ pona visae yaru sike e kana lokove, naga monar ve vito re si um̃a tar m̃ana kulsoa, naga monar kiriri vitaĥili ga sanene vano.

¹⁷ Ana e pogos nene, yoko viowa laa m̃ena van sira la naĥa meĥela, amio la naĥa amla ke yu pan kiela sisi tomtom lala.

¹⁸ Visae ve sanene, popon amiu alenwo amiu vena kiamiu pog nau-reena nene ve imi tol amiu re e pog na miava keviu.

¹⁹ Nanene vanon pogos nene, ħisi na m̃arera na m̃arera, m̃arera laa sane taulu pogos m̃arera taĥena lala, naĥa siar e pogos naĥa Ntewa sii yomarava nini pimi tol nanagane, a yoko ve pog m̃arera re si tai ve sanene pogos tai.

²⁰ Ana Ntewa sitoĥal rui pisape yoko tero pog m̃arera nene imi ve plas ga, vanon kiena yeririna la naĥa pisir plan la vena ave kiena, asike e pogos nene. Ana visae ve tero re ve plas sanene, yoko taĥatete yaru tai kilia mal sike na.

²¹ “Ana visae yaru lala avivisa van amiu, avisave ‘Amiu avisu yaru nene, naga na Navisaarena nene,’ pona avisa taĥena, asape ‘Nane Navisaarena ne nane gare,’ ana amiu na ve alelaga re e kiela visena lala toko,

²² komin naĥa navisaarena la mokliu naĥa pe ape lelaga re la poli, la akilia asum̃alu, amio m̃ena ga navisawalena navisokanena la ve moki, a ħisi na la nene akilia akila kile lala, amio sur nailanena lala. Ana yoko akila sanene, aure yaru la ava ave wowe, vano-o tol naĥa akilali naĥa aure m̃ena yeririna kiena ne Ntewa la naĥa pisir plan la vena ave kiena, ana la taĥatete akilia akila.

²³ Ana akilia avisuar amiu rurua, komin nepisawal make suri la rui pan amiu nanagane, naĥa pe aĥarpo yo re poli wa.”

Pisi na Narin Yeririna wasuĥe sina

Mak 13:24-27; Luk 21:25-28

²⁴ A Yesu pisape “Ana e pogos nene, siraun naĥa naloge viowaena

nene ĩisi, mrae imi ve pupumalko, a kupario ve tego re sina.

²⁵ A verue la ma e sinapane asumã aloloru, a suri m̃arera lala nae ma e sinapane, yoko Ntewa kululun la.

²⁶ E pogos nene, ĩisi na la avisu Narin Yeririna molue e lul amio pupia kiena nam̃areraena amio nau-rarena.

²⁷ Ana siraunia, naga ligan kiena navisi lala ava e yo punu ga e yomarava a ma e peni, ana yoko aure kiena yeririna la naĵa naga pisir plan la ĩisi rui, aimi lele taaga puna.”

Pe yaru re tai naĵa kilia pog na legiena maro nene poli

Matiu 24:32-36; Luk 21:29-33

²⁸ Ana Yesu pisape “Amiu asitomli purlaki nene, naĵa asape purpiliva. Naga kiena sur navian amiuena tai teke ea, naĵa monar avisururuia. Pogos naĵa avisu sitos la siar miyun-lua sina, imi memaena, ana amiu akilia asape pog na yepisusunu m̃arera pimi ke lavisi narui.

²⁹ Ve sanene, pogos naĵa avisu kile la nene e yomarava, la apimi akakate ke sa naĵa nepisa pan amiu rui, ana amiu akilia naĵa Narin Yeririna sumã ga e pulutava rui, lavisi ke kate narui.

³⁰ Nevisa suri na lelaga van amiu, yoko sur la nene imi kakate sumo, ana siraunia, lus kiena ne yaru la naĵa amal ke e pogos nene, ĩisi na akilia akovio e yomarava nini.

³¹ A yoko sinapane amio yomarava nini lalua m̃ena akovio veraga, ana kiau visena lala taĵatete nena akokovio pogos tai.

³² Ana pe yar re tai naĵa kilia kana legiena pona aora nena naĵa ĩisi na Narin Yeririna m̃alivi ea. Navisi lala nae ma e peni, amio Narina ne Ntewa, la m̃ena amninue ga, ana Ata ga, naga taaga kilia.”

Monar akila ruru amiu asumã ga Matiu 24:42-44

³³ Ana Yesu pisape “Sanene, ana monar asumã avisuar ruru amiu, komin amninue ga asape kiamiu suĵe naga imi sina e legiena ya.

³⁴ Sur nene sa naĵa yar keviu tai mligan m̃ana uña vena vanon kiena pupia yalena tai. Sumon naĵa naga ligan kiena yo, naga monar ligan kiena sur la punu ga va sike limana ne kiena yar na yuñena lala, a monar vis ruru van la naĵa apisuar ke mralaea, sape avisuar ruruia.

³⁵ Ana nanagane sa m̃ena nene van amiu, amiu m̃ena asumã avisuar ruruia, komin pe tekilia re poli, yar keviu na uña vim pogwai. Pona imi kotaĵa, po kolemallo, pona sa lakaporo la akokoreko, po kolulagi,

³⁶ ana piowa ga naĵa sa naga vim m̃alivin amiu, lual naĵa kam na amomallo m̃aga.

³⁷ Ana visena naĵa nepisa ke pan amiu, mesmesun naĵa yeririna la punu ga monar aloge, sane amiu akirarava ruruia, avisuaria.”

14

Li nasumonena la nae Israel sinelan asape yoko aweñar Yesu na wa

Matiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Yoane 11:45-53

¹ Ana ĩisi na, pog pimi lavisi naĵa e kas punu ga asumã akila kiela pupia ĩaĵagena lua. Legiena lua ga suwo ke wa, ĩisi na akila ĩaĵagena na sitom̃alen natamaliaena naga sumo, ĩisi na akila ĩaĵagena na kanen kiligaĵe naga sirau.

A e legiena nene, ĩarin yar wa lala, amio navianena na visaluaena la sinelan ke asape yoko aweñar Yesu na wa, ana akale ke mrapa tai na tarwanen naga.

² Ana lala apisayu ke pan la, asape “Sur nene taĵatete tekila e maran yeririna la naĵa apimi e ĩaĵagena nene, komin visae pere na la sinela kar ita vaĵisi ne, yoko akila pupia m̃aagena, vanon la mokliu naĵa akekaran ke pa yar nene rui.”

*Maria taron ponotaninu e Yesu
Matiu 26:6-13; Yoane 12:1-8*

³ Ana e pogos nene, Yesu sike e kumali naña Petani, naga sike e yuṁa ṁana yaru tai naña apio ke Saemon Leperosi, komin nanua susumo naga ṗar leperosi se e yepena. Ana Yesu kinana ke e yuṁa nene, sira tai pimi puna, mla piawi tai naña amiyuṁaen e kilavaru tai naña po, a piawi nene na pulen ponotaninu naña amiyuṁaen e was nen ṗeligalaki tai, naña kana kilavaru keviu paṗisi. Ana sira nene pilonpon gon piawi nene, taron make ga ponotaninu nene taroi e ṗarina ne Yesu.

⁴ Ana laṗas naña asike e lele nene e pogos nene, apisu ke sur nene, ana la sinela kar sira nene paṗisi, asuṁa apisamumun ke pan la, asape “? Komin yar ne sira nene taron kare korenan ke ponotaninu sa nene?”

⁵ Visae wilwilinlua ga na, vera war varu keviu ea, vena iilaena yeririna la naña pe kiela sur re la poli. Naga kila kare na!” Ana la asun apisa kare ke sira naña sanene.

⁶ Ana Yesu pisa pan la, sape “? E, kam na akila ke sanene pan sira nene komin ya? Amiu na ve avisa kare re si naga, naga kila yuṁaena naña po tanea pan inu, pisa ruru inu paṗisi.

⁷ Li na lima korena la naña apisa la ke ne, yoko lala asulue ga likan amiu, ana amiu akilia aiila la silaga e pog punu ga naña sinemiunia. Ana inu, in na yoko ve nesu re silaga nemio amiu.

⁸ Suri naña sira nene miyuṁaenia, naña taron ponotaninu e inu, naga kila sur wo punu ga naña naga kilia kila, naña pe nakilaruruen yepeu yoko neva e marena.

⁹ Nepisa ke sur na lelaga pan amiu, e yo punu ga e yomerava wetelu naña avisawal kiau lologena wo ea, ana asunyu ṁena sur nowo nene naña sira nene miyuṁaenia, vena asitomāl sina ga silaga pupia

sitomena kiena e inu, naña sinena miye inu lelaga.”

*Sutas ṗiliwilin wan Yesu
Matiu 26:14-30; Luk 22:3-20;
Yoane 13:21-30*

¹⁰ Ana Sutas nae Kariot, naña naga ṁena pe nalogena na lualima taaga pa lua tai, naga sitom ke pa rui naña yoko wilwilinwan Yesu, ṗisi na pa pisu ṗarin yar wa lala.

¹¹ Ana pogos naña amloge yoko naga kila kiela mrapa na tarwan vinaunen Yesu, akekaran paṗisi, apisaar pania, asape “!E po paṗisi ne! Visae oiila imimi ve sanene, yoko mela narin nalaena tai van ko vanonia.”

Ana e pogos nene, Sutas siar kale ke pulmas tai yoko kilia ligan Yesu va e liman yaru wa la nene.

*Yesu pitetalia Pita amio Yoane ava
akila ruru kana kinanena maro*

¹² Ana legiena ṗesia na ṗaṗagena na kanen kiligaṗe pe Toste, naga legiena naña la asuṁa akila ke nakuṗaṗaena e narin sipsip lala vena sitomālana natamaliaena. Ana nalogena la apiun tan Yesu, asape “? Ko na sinomān osape mekila ruru kata kinanena na ṗaṗagena naña e lepas nape?”

¹³ Ana naga pisa pan lalua, sape “Ava gar Yerusalem, yoko alual yar tai kus ke pupia piawi na wii tai, imi ṁalivin amiu. Ana ataveve naga avano,

¹⁴ ana yoko naga were amiu ava e yuṁa tai. Ana pogos naña ava loyuṁa e yuṁa nene, amiu avis van ṗar na yuṁa nene, avisa sanini asave ‘Kieta navianena piun ke sape awa yo kiena ne wolawa lala, vena naga memio imimi kiena nalogena lala mekilia makan kinanena na sitomālen natamaliaena ea?’

¹⁵ Amiu avisa sanene vania, ana naga vian amiu e pupia lele tai metava van amiu, naña suri la punu ga sike pa e rui, ana yoko akila ruru sur la punu ga nakanena e lele nene.”

¹⁶ Ana Yesu pisa sanene pan nalogena lua nene, ana apano, amial mña apa atol Yerusalem. Ana e pogos nene, sur la punu ga pimi mñalivi sa ga naña Yesu pisayu susumo pan lalua.

Pisi narui na, lalua akila ruru maron kinanena na pãpãgena nene kana Yesu, pñisi na añasuñela sina ga.

Yesu pisawal naña yoko Sutas vielua naga van kiena nasinekar lala

¹⁷ Ana kolemallo, Yesu amio kiena nalogena lala apitom garo Yerusalem, apito e yuñña nañani.

¹⁸ Ana pogos naña asuñña akinana ke narui, Yesu pisa pan la, sape “In na nepisa ke pe lelaga pan amiu ne, yoko amiu yaru ga tai yoko vielua inu, amiu yaru ga tai naña ita tesike tekinana ke veraga nagane.”

¹⁹ Ana nalogena la amloge naña naga pisa sanene, ana amloge piowa pañisi, apiun veve ke tan la peve taaga, asape “?E, in re poli?”

²⁰ Ana Yesu pisatamē la, sape “Naga naña yoko kila sanene van inu, naga pe kiau nalualima ga taaga pa lua tai, naña naga yaru tai naña imimi lua meputon kamimi kilaparavi e ga e pulpiala taaga.

²¹ Ana yoko Narin Yeririna naga monar mare sa naña Nasiriena Wa pisayu pa sumo rui. A yaru naña vielua naga, yoko viowa manene laa van naga, naga popon manene sa ve vaeme re ga rui.”

Kinanena maro

²² Ana pogos naña la akinana ke sanene na, Yesu mla kilaparavi tai, pisa potena pan Ntewa, ana kawewowaia, kian pan la, ana naga pisa pan la, sape “Alavia, akania; nanene naga pe tasneu.”

²³ Ana pñisin nene, mla piala na kuruta, pisa potena pan Ntewa, ana kian pan kiena nalogena lala, ana la punu ga peve taaga amunpae ea.

²⁴ Ana naga pisa pan la, sape “Nanene, naga pe tau naña pe naki-laen naviranarena kiena ne Ntewa

sumñalu mñarera silaga, naña yoko tau nene naga lauwo malena kiena ne yeririna la ve moki.

²⁵ Nepisaar ke pe lelaga na pan amiu ne, nesape yoko sane in na ve nemun re si kuruta pogos tai, vano vano-o nemun ga kuruta viu e navesuñenena kiena ne Ntewa.”

²⁶ Ana pogos naña Yesu kila pa sanene, ana la amiyau e yauena tai naña teke e tusi kiena ne Yauena lala, pñisi na amolue petan yo nene, amiyal apa e Kunus Na Purolip la.

Yesu pisawal sape yoko Pita naga visawan naga

Matiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Yoane 13:36-38

²⁷ Ana pogos naña asike e kunus nene wa, Yesu pisawal pan la pisape “Pane ga kolemallo, kiamiu lela-gaena e inu naga loru, komin Visena Wa pisawal pa sur nene rui, naña sape

‘Yoko in na nowe momnar yar navisuaren sipsip, ana kiena sipsip lala yoko aureure tetai.’ Sek 13:7

²⁸ “A pog naña netaulu si marena, yoko in na nesumo neto garo Kalele, ana amiu mña monar asirau atom garo lele nene.”

²⁹ Ana pogos naña Pita mloge visena naña Yesu pisa pania, pisawolia pisape “Pona nalelagaena kiela punu ga nene e ko loru, aure vetan ko, a yoko inu, in na tañatete neligan ko pogos tai.”

³⁰ Ana Yesu pisa pan la, sape “Lelaga nepisa ke pan ko, yoko pñane ga kolemallo, pogos naña towa la ve akokoreko re yam ve lua wa, a ko, ko na yoko ovisawan inu yam ve telu rui.”

³¹ Ana Pita pisaluñar visena nene, pisaar mñarera, sape “Visae la sinelan asape aweñarnu mña nemio ko, naga pogaga ne, ana inu, yoko tañatete nevisawan ko, nesape in na pe nepe kionña re poli.” Ana e pogos nene, nalogena punu ga la apisa mña sa nene.

Yesu pa mlen ma Ketsemani
Matiu 26:36-46; Luk 22:39-46

³² Ana sirau, Yesu lala apa e lepas nen kunusia, amiyal apito tano e narin pulǵalu tai, naǵa kiena ki Ketsemani. Ana naga pis pan la pisape “Amiu asumã e nini wa. Ana in na neva nelen ve plas ga wa.”

³³ Ana naga ǵere Pita amio Semes a Yoane, ataveve naga, apa li la vitokak ga sane, ana e pog nene, sinena Yesu naga pimi urmi keviu, mloge piowa paǵisi.

³⁴ Ana naga pisa pa la telu nene, pisa pisape “Nanagane, nemloge sa naǵa ninuu naga pororowa make ga, naǵa lavisi nemare narui. Awis, amiu asumãli atavilo amio inu e yo nini wa.”

³⁵ Ana Yesu miyal pa laa sane, mlorun kinai, mlen pa arimana, sape “Ata-o, Ata-o, sa otamãnia, yoko aora na pog m̃arera la nene naga ve imin in re sina.

³⁶ Ko na okilia okila sur punu ga, ana nepiun tan ko vena okuslua piala naloge viowaena nene vetan inu, vena in na ve nemun re ea. Ana ko na ve okila re sa naǵa na sinenanena kiau, ana okila ga sa naǵa kioã nasinenanena.”

³⁷ Pisi na, naga pimi sina ga puna kiena nalogenena la telu naǵane, naga pisa lala amomelio pa rui. Pisi na lala atavilo sina ga, ana Yesu pis pa Pita sape “?Sanape Saemon? Ko na omomelio? ?Komin ya ne kam na taǵatete atavilo amio inu e aora nini?”

³⁸ Kam na monar avisuar ruru amiu, monar alen lue ga, vena nataǵaliena la ve akila amiu aloru re e mlamulena viowa. Pe lelaga, kiamiu sitomena m̃arera po, ana tasnemi naga miyowo ga.”

³⁹ Ana siraunia, naga pa si e yo na leniena naǵane, mlen, mlenin sina ga visena naǵane.

⁴⁰ Ana pogos naǵa naga ǵasuǵe sina, pisa la telu nene amomelio ke sina ga, komin atekavito paǵisi,

ana pogos naǵa pis pan la, lala pe apisataãe re si suri tai pan poli.

⁴¹ Ana naga pavin sina, kiena leniena na telu, ana pogos naǵa ǵasuǵea, naga pis pan la, sape “! E! ?Amiu apa ruru amiu ke ga wa, amomelio ke ga wa? !Poga, ǵisi ga ne! Naga ne lavis ga pog naǵa narin yeririna va e liman li viowa la narui.

⁴² Ko pogaga, amiu asumãlu ita tetove, yar nawilwilin wan inuena, nagane pam ke lavis gar ne narui.”

Apuarar Yesu m̃arera
Matiu 26:47-56; Luk 22:47-53;
Yoane 18:3-12

⁴³ Ana e pogos nene naǵa Yesu pisa ke visen nene wa, Sutas, naǵa naga tai lala lualima yam taaga pa lua ne, naga pimi, amio yeririna la moki naǵa aǵar ke playu na mara amio kiela plaki lala. La nene, yar keviu la kiena yar wa la, amio navianena na visaluaena, amio na sumonena kiena le Yu la, lala amligan la apimi.

⁴⁴ Susumon naǵa apimi, yar na wilwilinena naǵa Sutas, naga pisaǵes kile tai pan la sumo rui, pisape “Yar naǵa sa neva netalopan ǵesia, yar ne nanene naǵa ita sinetan ke, ana kiamiu yar na mara la monar atararia m̃arera aure naga vano.”

⁴⁵ Ana pog naǵa apimi narui, Sutas miyal mesmesun ga Yesu, pis pania, sape “Navianena, pokolemalo.” Talopania,

⁴⁶ ana kiela yar na mara la apimi atararia asape aure naga vano.

⁴⁷ Ana pogos naǵa atarar sanene, ana nalogenena tai ǵurelua kiena playu, sape te yar tai naǵa nae pun yar wa la, ana naga tetereria ga ǵarina, telua kiligana komǵas pano.

⁴⁸ A Yesu pis pan yar la nene, sape “?Sanape na amiu aǵar kiamiu playu amio plaki lala? ?Sanape na asape aim ataranu sanene? ? Pona asitom ke asape in na nepe yar m̃arera na vinauena amio na weãaren yaru la yo?

49 Sila ga e legiena punu ga, in na nepian amiu e yumã mña Ntewa, ana sanape na amiu pe apim ataranu re e pogos nene poli? Ana pogaga, kome sur la naña nasiriena wa pisayu sumo rui, monar imi ve sa ga nene.”

50 Ana e pogos nene, nalogena la amligan Yesu, aþure petania.

51 Ana e pogos nene, yar mñee tai taveve ke yar la naña aþure ke Yesu pano, ana naga pitavi ga. Ana yar la nene þasia apisuluþar naga, asape atarar mña naga,

52 ana atarpal ga naga, atarar ga kiena kulmrae aþurelua petania, pe plamomñe ga kiriri pano.

Aþere Yesu pa e pupia kumali kiena yar kerkeviu kiena le Yu la

Matiu 26:57-68; Luk 22:54-71; Yoane 18:13-24

53 Ana lala aþere Yesu pimi suñal e marana ne þarin yar wa, naña kiena ki Kaeþas, amio yar keviu kiena yar wa lala amio navianena na visaluaena, amio na sumonena kiena ne le Yu lala, apim pa lele taaga e yo nene rui.

54 Ana Pita mña taveve mña Yesu e pogos nene, ana pe pa re lavisin poli, ana pogos naña apim loyumña e kove na kumali nene, Pita pa totano amio yeririna na yumñaena kiena Kaeþas, lala atega ke kapi, komin miava.

55 Ana yar keviu la naña asike loyumña e viorena nene, lala akale ke yar laþas naña akilia avisa plan sur laþasia naña Yesu miyumñaena pona pisa, vena kila la akilia aweñar naga vanonia, ana pe aña re sur tai poli.

56 La añal laþasia aþerela apimi apisawal visena moki, ana visena punu ga nene apisokan ga, asumña apisa ke ga sur la naña pe taþena lala, ana kiela visokanena la nene mlolor ga.

57 Ana þisi na, laþas na visokanena añal visena tai, asumñalu, asape

58 “Memloge yar nene naga þarwar e visena sanini rui, sape pupia yumña wa naña kieta yer-marua ga la amiyumñaena e limala, pisa sape yoko naga taaga ga kilia weplania, yoko yumñaen ruru si yumña wa viu taþena tai e legiena ve telu ga, naña liman yeririna taþatete yumñaena.”

59 La apisa mña visena la nene pano-o, kaka ga, kiela visena la nene pe suñal mñarera re poli.

60 Ana þarin yar wa suñalar se marala, pisi pa Yesu, piun tania, sape “?Ko na yoko ovisatañe van la pona ve ovisatañe la re? ?Sanape e visena la nene naña apisa plan ke ne?”

61 A Yesu pe pis re si po, pisatañe re si poli. Ana þarin yar wa pis si pania, sape “?Sanape? Ko na ope Navisaarena naña pe narina ne Ntewa, pona pe ko re poli?”

62 Ana Yesu pisatañe pania, sape “Ee, Navisaarena nene, naga inu. Ana nesape nevisa mña van ko, þisi na yam ve plas ga, avisu si Narin Yeririna naga totano ke e lepas na þamarua puna Ntewa na mñareraena, yoko avisu naga vaeme e lul metava vitom tano e yomarava nini.”

63 Ana þarin yaru wa sinen karia na pitolwowa mña kulkota, pisape “Pisi ga ne! ?Komin ya ne ita takale ke si yar taþena naña kilia visa plan si sur laþasia e naga?”

64 Amiu amloge ke ne! !Yar nene naga þarnena kare pa kia wa kiena ne Ntewa rui! Viorena sitom sanape, yoko tela naliþereena van ve sanape?”

Ana la amla naliþereena pa Yesu, asape mesmes ga naña monar aweñaria.

65 Ana laþas aplasirkon naga, apiwo kilamarana, ana asuia, apisa karea, apiuyun tania, asape “?E, ovisalia, ane mlipa ko ke nana-gane?”

Ana yar na mara laþas kiena þarin yaru wa la apim aþurelua naga petan yo nene, ana la mēna nene asuia, amlilipa ke pogos naþa aþure ke naga apano.

Pita naga pisawan Yesu

Matiu 26:69-75; Luk 22:56-62; Yoane 18:15-18,25-27

⁶⁶ Ana e pogos nene, Pita sike loyuma e kove wa, ana sira na visuaren yuma mana þarin yar wa pimi e lele nene,

⁶⁷ ana mal Pita tegan ke kapi, pisuluþaria, pisa pania, sape “!E, ko nene ko mēna otataveve yar nae Nasaret naþane!”

⁶⁸ Ana Pita pisawan sur nene, sape “!E! In na pe nemloge ruru re sur na ko opisa ke ne poli!” Ana naga petan lele nene, pato laa lavisin pupia pulutava na yuma nene.

⁶⁹ Ana e yo nene, sira nene naga mal sina, ana pisawal pan yar la naþa asike ne, sape “Yar nene pe yar kiena ke yar nama tai narui.”

⁷⁰ Ana Pita pisawan sina ga visena nene. Ana pe piavi re nenaga, la nene apisa pa Pita, asape “Peraga, ko ke tai narui, komin ko na yar nae ke Kalele tai narui.”

⁷¹ Ana Pita pis marera, pisaluþar marerania e visena sa nini, sape “! E lelaga kemua rui, Ntewa na Mava, in na nepisa pa rui, pe nekiliaar re nena yar na kam na apisayu ke ne poli.”

⁷² Ana veraga ga pogos naþa Pita pisa ke sanene, towa kokoreko yam lua narui, kila Pita sitomal si visena kiena Yesu, naþa pisa pania, sape “!Lelaga nepisa pan ko, þane ga ne kolemalo, pogos naþa towa ve kokoreko re na yam lua poli wa, ko na ovisawan inu yam ve telu rui.”

Ana Pita mloge sinena piowa na piowa, molue pa vanua, tag na tag.

15

Lala aþure Yesu pa puna ne þarin suþe kiena ne le Rom la naþa sike Israel

¹ Ana kolulagi e Praere nene, li kerkeviu la kiena le Yu la apiora sina ga e kiela pupia kumali. La nene nane yerkawa kiena ne yaru wa lala, amio kiela nasumonena lala, amio kiela navianena navisaluaena la. Apis ma pano-o, atol sitomena tai, þisi na apiar limana ne Yesu, aþure naga pa puna ne þarin suþe keviu Paelat, ana la amligan Yesu e limana, vena naga liperea.

Yesu sumalu e marana ne Paelat

Matiu 27:11-14; Luk 23:3-5; Yoane 18:33-38

² Ana Paelat piun tan Yesu, sape “? Ko ope Parin Suþe kiena ne le Israel lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisatamea, pisape “Naga ke narui, sane opisa ke ne.”

³ Ana yerkawa lala kiena ne þarin yaru wa lala apisasawal suri la e Yesu, asape naga kila sur la moki naþa piowa.

⁴ Ana Paelat piun sina ga tania, sape “?Sanape, la apisa suri viowa moki e ko rui, ana ko na omla ma kana navisatameena pona peraga?”

⁵ Ana e lepas nen sur la ne apisa ke ne, Yesu pe pisatame re si sur tai pan la poli, ana Paelat sinen pulan sur nene paþisi.

Paelat tamān pisape Yesu monar mare

Matiu 27:15-26; Luk 23:13-25; Yoane 18:39-19:16

⁶ Ana e pogos nene, la asike e pog na Paþagena na Sitomalena Natamaliaena wa, ana e kas punu ga e paþagena nene, þarin suþe nae Rom silaga kila suri tai pan le Israel lala. Naga kila naþa visae laþas naþa asike e yuma naloge viowaena, la akilia aviun yaru ve taaga naþa sinelania, yoko Paelat naga ligana lua naga molue.

⁷ Ana e pogos nene, yaru na kilaen politik tai naga meke e yuma naloge viowaena, naþa yaru la akilia ruru naga, kiena ki Paraþas. Naga pe yar tai pogos naþa asumalun kawelaen amio le Rom lala, memomar laþas

amare, ana amligan pa e yuṁa na loge viowaena.

⁸ Pisi na, ṽina lala apimi moki lele taaga e marana ne Paelat, apiun tania vena naga kila van la sa naṽa naga suṁa kila ke ne, monar ligana lua lala yar tai naṽa sike e yuṁa naloge viowaena molue sina.

⁹ Ana Paelat pisatame la, sape "Pogaga. ?Amiu sinemiun asape neligan lua yaru nene molue sina, naga pe kiamiu ṽarin suṽe amiu le Yu la?"

¹⁰ Paelat piun sanene, vanon naga kilia pa rui naṽa yerkaṽa ga kiena ne le Yu lala, aṽure Yesu pimi puna, sane yuṁaena na vielueen ga, vanon naṽa apisu kiela yeririna taṽena lala akekarana Yesu paṽisi.

¹¹ Sanene narui, Paelat sinenan sape ligana lua Yesu vano, ana yerkaṽa kiena ne yaru wa lala akila kare sitomena kiena ne yeririna lala pimi pisuusun paṽisi, asape amārerana van Paelat vena ve ligana lua re Yesu, ligana lua ga Paṽas vano.

¹² Ana Paelat mloge ke sur la naṽa apisa ke pania, piun tan la, sape "Pogaga, ana visae sanene, ṽisi na nekila ve sanapen yar nene naṽa amiu apio ke naga asape ṽarin suṽe kiena ne le Yu lala?"

¹³ Ana la punu ga apioyonia, asape "Asuar naga e lak torovia!"

¹⁴ Ana Paelat piun tan la, sape "Vanon ya? ?Naga kila suri ya ne piowa?"

Ana la apioyoni manene laa pa metava sane, asape "Asuar ṽa, asuar ma e laki torovia!"

¹⁵ Ana Paelat pisu ṽele narui, sinenan sape visa sur tai naṽa kila yeririna la nene aloge wonia, ana naga sape Yesu naga suṁa ga, a mligana lua ga Paṽas pa si pula. Ana mligana Yesu e limana ne kiena li na mara lala vena akoa, aure va asuar e lak torovia.

Li na mara lala akila lele kare Yesu

Matiu 27:27-31; Yoane 19:2-3

¹⁶ Ana li na mara lala atarar Yesu aṽerelua pa vanua e yometava na kumali kiena ne Paelat nene, ana la apio pa kiela ṽegas nen li na mara taṽena lala vena aimi avisuia.

¹⁷ Ana la amiyenlua ṁana kulsota, ana amiyen kulkota tai e naga naṽa marana mene sa naṽa ṽarin suṽe la amiyen, ana aṽar nonos nen kilsirili, ana aṽaniroron ga, amligan e ṽarina, sa naṽa karo na ṽarin suṽe tai.

¹⁸ Ana pogos naṽa amligan sur la nene e ṽisi, la asuṁa akila lele kare ke, asape "ṽarin suṽe kiena ne le Yu lala-oo! Imimi mepatanon ko, memieluar ko!"

¹⁹ La amla lakiavio tai, ame ṽarina ea, la asuṁa apiasiria kare naga, akinai tano puna sa naṽa apatanon ke naga.

²⁰ Ana pogosia naṽa la akila lele kare naga, ṽisi na aṽarlua kulkota mene nene petan naga, ana amiyen si ṁana kulsota tai ea, aṽure apano vena asuar naga e lak torovia.

Asuar Yesu ma e lak torovia

Matiu 27:32-44; Luk 23:26-43; Yoane 19:17-27

²¹ Ana pogos naṽa li na mara la asumon Yesu apa ke narui, aṁal yaru tai naṽa naga pa yoṁarua ana naga mial pimi. Yar nene, naga Saemon naṽa sumo naga nae Saerin, naṽa naga arimanane lalua nene Alikanta amio Ruṽas. Ana amārerana pania asape naga towe kus lak torovia kiena ne Yesu vano.

²² Ana lala asumon Yesu apa atol kunus tai, kiena kia Kolkota, naṽa kana kinasa asape yo naṽa sane puryu na piaṽarin yaru.

²³ Pogos naṽa apimi aporu e wos nen kunus nene, ana la sinelan asape ala kuruta namunena va Yesu vena munia. Ana kuruta namunena nene ataron was nen suri tai naṽa melkalka sike ea, vena kila tasnena ne Yesu kapulu ga, ve lae manene re,

ana pogos naþa amla pania, yepen mavin munena.

²⁴ Ana la atarar Yesu, asuar naga ma e laki torovia. Pisi na, la akuan taes, vena alual li ane war mana kulmrae tai, a ane war tai.

²⁵ Ana pogos naþa amligan pa Yesu ma e laki torovia, naga kolu-lagi, maran mrae ovari.

²⁶ Ana li na mara nae Rom la asiri navisawalena tai, naþa pisawal suri naþa nasumonena kiena ne le Yu la sinelan asape awear naga vanonia, naþa sape "Yaru nene naga pe þarin suþe kiena ne le Yu lala."

²⁷ Ana e pogos mena nene, yar navinauena lalua, asuari la mena ga e laki torovia sa ke Yesu, apisirilua tai e lepas na þamarua, taþena e lepas na þameeli.

²⁸ E mrapa ne nanene, lala akila visena marua tai na Tusi Wa pimi kate sina ga, naþa sape "Amligan naga meke amio yar na kilaroen navisaluaena."

²⁹ Ana yaru la naþa asuna amiyaloro ke apa e yo nene, asisilin þarila, apisalele kare ke Yesu þisa, la asape "!Koe, suwala! Ko nene nanua sumo ko opisa osape ko okilia owe plan Yuna Wa mana ne Ntewa, ana ovisirlua sina ga e legiena ve telu ga, ana sanape narui?"

³⁰ !Pon ko ga otamalia ko lia, ovetan laki torovia nama, otom tano!"

³¹ E þelaga ma nenaga nene, yerkawa kiena ne þarin yaru wa lala, amio navianena na visaluaena, asuna apitalia kare ke naga paþisi, asuna apisa ke, asape "!Pona naga tamalia ma yaru taþena la moki rui, ana naga mninue kare si narui, taþatete si tamalia naga yo!"

³² ?Ana naga pe kieta Navisaarena, a pe þarin suþen ita le Yu lala, pona peraga? Popon naga vitom tano e lak torovia nanagane, vena ita tevisu sane naga pe lelaga, vena telelaga e naga." Ana la lua mena naþa asuar la e laki torovia amio Yesu, la

mena ga amiyakol sina visena viowa kiena ne la nene pania.

Yesu mare

³³ Ana kolipae ga, yemalolo pimi kalo yo punu ga e yo nene, pano tol mrae telu koyepekilavi.

³⁴ A e pogos nene, Yesu mlokai keviu e kiena visena ruru naapo, sape "?Eli, Eli, lama saþatani?" naþa kana kinasia sape "?Kiau Ntewa, kiau Ntewa, sanape na omliganu nemeke sanene?"

³⁵ Ana yeririna laþas naþa asumalu asike e yo nene, apisusu suri la nene, ana amlogepal maagena kiena ne Yesu nene, ana la asape "Amloge ke ne, yaru nene pio ke yermarua Elaisa, vena imi iila naga yo?"

³⁶ Ana veraga ga, lala yaru tai kiriri pimi, þar lumlum þasia, taron kuruta namunena naþa melkalka pa ea, miyurar te laki tai, kian pa Yesu vena munia, þisi na naga sape "!Tesu wa! Tevisulia, pona yoko yermarua Elaisa vitom tamalia naga pona pere."

³⁷ Ana Yesu mlokai manene sina, þere maron kiena yalua, marþanu.

³⁸ Ana pogos ke ga nene, pupia kulmrae naþa merorol tamalele ke e Yuna Wa mana ne Ntewa, naþa mono ke yo wa naþa pe yo wa paþisi, purþa pito ga lika, siar metava pito tol tano.

³⁹ Ana yerkawa kiena ne li na mara lala, naþa pisusuar ma Yesu, pogos naþa pisu þere maron kiena yaluaena, milan paþisi, pisa sape "!Aulai, yaru nene naga pe Narina kemua Ntewa lelaga naþane!"

⁴⁰ Ana sira laþasia naþa atataveve ke Yesu asike e yo nene, asumalu asike laa perina sane, asuna atamaren ke kiela navianena. E lala nene, la telu naþa kiela kia la sanini, Maria tai naþa sira nae Maktala, Maria mena naþa anenane Semes kokan amio Yoses, a sira mena tai, Salome.

⁴¹ Naga lala naña pogos naña Yesu sike garu Kalele nanua sumo, la asuñña ataveve naga, amiila mēna naga. Ana sira mēna la moki asuññalu asike e pogos nene, naña lala mēna akom garo Kalele ataveve Yesu apa ma Yerusalem.

Yosop sin Yesu

Matiu 27:57-61; Luk 23:50-56; Yoane 19:38-42

⁴² Ana legiena na Praere, naga pe legiena na kilaruruen sur la punu ga sumñate Legiena Wa peni, ana pogos naña lavis mrae vito tano,

⁴³ yaru tai nae Aramatia, kiena ki Yosop, naga pe marau re poli, kila kiena sitomena mārera po, pa sumñalu se marana ne Paelat, piun tania sape kus tasnena ne Yesu. Naga mārera pan pañisi nakilaen ve sanene, komin naga pe pupia yar tai na kansel kiena ne le Yu lala, naña yar la akilia ruru naga po, pe yar mēna tai naña sinenan ke navesuñenena kiena ne Ntewa naga vim.

⁴⁴ Ana Paelat mninue ga sape e pogos nene na Yesu mare rui po pere wa, pio kiena yar kawa na mara pimi piun tania.

⁴⁵ Pogos naña mloge sape Yesu mare rui, ana tamān tasnena Yesu imi va Yosop.

⁴⁶ Ana Yosop temare ga mēna puluve viu tai ñisi ga na wa, pa pul kulmrae nowo tai, pa akus-lua tasnena ne Yesu petan laki torovia, amluluwoia ana la apa amligan mēke e mēna puluve nañane. Ana amelilivin pupia kilavaru pimi mono pulusia, ana la añasuñe la si apano.

⁴⁷ Ana Maria lalua nene, tai naña nae Maktala, amio tañena nene anenane Yoses, lalua mēna apimi apisu yo naña tasnena ne Yesu mēke ea.

16

Puluve korena ga mēke

Matiu 28:1-8; Luk 24:1-12; Yoane 20:1-10

¹ Ana pogos naña Legiena Wa ñarovia, ko yepekilavi e Pog Orai, Maria nae Maktala, amio Maria naña anenane Semes, amio mēna Salome, la telu nene apito apul suri la naña ponos taninu vena awar va avilan e yepena ne Yesu.

² Ana e Sante kolulagi wa ke ga wa, sa naña mrae siar molue, la teloka amiyal apa e puluve nañane.

³ Ana pogos naña amiyal ke apano, apiuyun ke sina ga pan la, asape “?Ana visae tetol ma ne, ane kilia melilivin lua pupia kilavaru naña mono ke pulus nena van ita, vena tekilia teva loyuma?”

⁴ Ana pogos naña la apimi lavisin yo nene, apisu ga pupia kilavaru nañane, yaru tai melilivin lua pa rui.

⁵ Ana la apa loyuma e puluve nañane, amilan yaru mēe tai totano teke e lepas na ñamarua, miyen ke kulmrae naña miyuwowo pañisi, ana pogos naña apisuia, sinela kurkur, miyuyuwawa pano-o pañisi.

⁶ Ana naga pis pan la, pisape “!E, ve amarau re! In na nekilia pa rui naña amiu apimi e yo nini vanon Yesu nae Nasaret, naña añear naga e laki torovia. Ana naga sumñalu mali si rui, pe mon re si e yo nini poli. Aimi avisulia! Na nene yo naña amligan tasnena mēnea.

⁷ Ana ato vilaga, avisawal va Pita amio nalogena tañena lala, avisave yoko Yesu naga sumo vito ñes garo Kalele, ana ñisi na la mēna monar asiraun atove, avisu naga e yo nañani, sa naña naga pisaar pan la sumo rui.”

⁸ Pisi na la apitañili, apetan puluve añure apitove, komin la amilan suri la nene pano-o pañisi, amiyuwawan ga rui. Ana la amarau mēna pañisi,

kila sanene la apitove na pe apisawal re si pan yaru taþena la poli, apa mesmes puna ne nalogena lala.

*Yesu m̃alivin Maria nae Maktala
Matiu 28:9-10; Yoane 20:11-18*

⁹ Ana Yesu mal sina e Pog Oluwa kolulag wa ke ga wa, naþa pe legien þesia na wik. Pisi na naga m̃alivin ke la naþa atavevea, ana naga naþa m̃alivin þesia, Maria nae Maktala, naþa nanua sumo pile plan ninuna viowa la olua petania.

¹⁰ Pisin naþa Maria pisu Yesu, pa m̃alivin la naþa asum̃a ataveve ke naga sumo, la asum̃a amloge ke piowa atag ke ga wa, naga pisawal pan la pisape Yesu naga mal si rui.

¹¹ Naga pisa ruru pan la pisape naga pisu Yesu e kilamarana rui, ana la pe amlelaga re e naga poli.

Yesu m̃alivin kiena nalogena la lua

¹² Ana siraun sina, e pogos tai nalogena la lua apetan Yerusalem amial apa ke apa sane, ana Yesu m̃alivin la. Lalua apisu sane yepena pe taþena, pe sa re si nanua sumo poli,

¹³ ana pogos naþa apisu pae þisi, lalua apilon la sina aþasupela, apitove apisawal sur nene pan lala taþena lala, ana yam si tai lala taþena la nene pe amlelaga re e sur nene poli.

Yesu m̃alivin kiena nalogena lala

¹⁴ A siraun sina, Yesu m̃alivin kiena nalogena la lualima taaga pa taaga, e pogos tai naþa atotanon ke kinanena. Ana naga pisli m̃a pan la, komin naþa pe aþasine ruru re naga poli, komin sinela la m̃arera paþisi, kila na la pe amlelaga re e visena kiena ne la naþa akirawal naga mali si rui.

¹⁵ Ana Yesu pisa pan la, pisape "Nanagane na monar avano, ali-ureure amiu e yo punu ga e yomarava nini, monar alologon kiau lologena wo van yeririna la punu ga.

¹⁶ Visae yar tai naga loge, ana lelaga ea, siraunia tol wii nakeena, yaru nene yoko tol malena, a visae naga naþa ve lelaga re, þisi na Ntewa visaar marena vania.

¹⁷ Ana la naþa yoko alelaga, þisi na kile la asike e la, sa naþa la avile plan yermare la e puriukawaena na kiau kia, ana avisin m̃ena visena taþena lala,

¹⁸ a sa pogos tai auarar lom̃ara tai, ana yoko woga ga, a visae amun sur tai naþa monar amarenia, ana sur nene taþatete kila sur tai van la, ana yoko aligan limala la e inanena lala, þisi na aloge wo sina ga."

Yesu þasuþe si pa ma e peni

Luk 24:50-53; Yum̃aena 1:9-11

¹⁹ Ana pogos naþa kieta Suþe Yesu pisa pa visena la nene pan la, Ntewa þurelua si naga pa ma e peni, mligan naga totano e lepas na þamarua puna.

²⁰ Ana kiena nalogena la amial tetai, apa amlologo e yo punu ga, ana apisu sane Suþe naga miyum̃ae ke amio la, kila ke kile la moki pan la, vena kilaen yeririna la avisu kilia sane kiela visena la pe lelaga ga.

A sunena nene maro ga e nene.

**Lologena Wo Kiena Ne
Yesu Kristo Naña
LUK
Siriyuia
Visayuena Na Tusi
Nene**

Kompasinen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña Luk Naga Siriyuia*”, naga pisayu Yesu sape naga yaru naña Ntewa pisayu pa lus nae Israel lala nanua rui, sape yoko naga imin tamalia la, a vena tamalienu yeririna makega na yomarava. Luk sirilua pa e kiena tusi nini, sape Yesu nene, Ninuna Ntewa namava ke narui pio naga vena “visawal kiena lologena wo va la naña limala korena ga.” Ana komin sur ne nanene, lologena wo naña Luk siriyuia, pulen suniena la naña kologia sape Ntewa sinena miyee yaru la naña asike e nalogeviowaena.

Suri tañena la moki naña toñal e tusi nini, nane suniena kiena yaru la naña amloge po pona akekara. Suniena la moki na sanene sike e marana na keviu taaga [1] naña pisawal sape yoko Yesu imi, a e marana na keviu lua [2] naña pisawal sanape naña Yesu paeme.

A e mēna e marana na maro, yaru la akekara pañisi kome naña Yesu mal sina, a pañupe si pa mae peni.

Yaru naña siri tusi nini naga siri si tusi tañena tai naña kiena kia “*Yumāena Kiena Li Nalologena Lala*”. E tusi na lua nene, naga pisawal suniena lala naña moluwe marea e pogos naña Yesu pa mae peni. Suniena la nene pisa lologia sape yaru la naña amlelaga e Yesu Kristo apimi moki liluwe, ana asumā apa apisawal kiela lelagaena nene e yo tañena lala.

Tusi nini “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña Luk Siriyuia*”, kompus orelu sike ea. E kompasnena na lua, amio na orai nena, pisawal suniena lañas la naña sike e ga e tusi nini, ana pe su re e tusi tañena lala naña Matiu, Mak a Yoane la telu asiriyuia.

Naga suniena la naña pisayu navisi lala naña amiyau, a suniena naña pisayu yaru na visuaren sipsip lala naña apimin apisu Yesu e pogos naña naga paeme, amio mēna suniena naña pisayu pogos naña Yesu pa e yumā mēna Ntewa pogos naña naga pe yaru viu ke ga wa, pañaiwa na yaru wo nae Samaria, a pañaiwa na ninis naña kovio.

Pupia suri mēna lañasia naña Luk pisayu kañarania e tusi nini, naga sanini. Naga pisayu lotena, a Ninuna Wa, a yo kiena sira lala loyuma e yumāena kiena Yesu, a pisayu naña Ntewa kilia viyewo ita, kilia warplan kieta milamulena viowa lala.

Kompasnen tusi la nini

Visena na sumo 1:1—4

Yoane Nakeena amio Yesu lalua apaeme, a lalua akapuru 1:5—2:52

Yumāena kiena Yoane Nakeena 3:1-20

Yoane kee Yesu, a Yermare tañalia 3:21—4:13

Yesu kila kiena yumāena e lepas nae Kalele 4:14—9:50

Yesu moluwe Kalele pa ma Yerusalem 9:51—9:27

Legiena maro naña Yesu kila kiena yumāena garu Yerusalem a e yo la naña lavisin Yerusalem 19:28—23:56

Yesu mali sina a kiena nalogena la apisu naga 24:1-53

Visen pēsia

¹ Inu Luk nesiriyu suniena nini pan ko, Yerkawa Tiopilas. Sa naña ko okilia pañisi rui, yaru la moki liu naña asiri suniena na suri la nene

komþas rui naþa amãlmãlivilin ita e kas laþas þaro rui.

² Suri la nene, ita pe tepisu mesmesun re e kilamarata poli, ana la naþa apisuia, siar e purþesa, a la na sa naþa la ape li Nalologena Wo þesia, la ke narui la apisawal ruru lelein pimi pan ita.

³ Ana siar nakonua rui, nesuþña nepisusu ruru ke mãaki taþena la naþa la asiria, a nesuþña nemla ke visena na suri la nene, ana nepisu sane popon visae nekilali nela sunien taþena la nene komþasa, nesirikolia vena aim sane tus wo tai naþa taveve ruru narin mrapa lala na suniena nene.

⁴ A nane nesiri sike na rui, a nekekarana naþa neligan imi ve kioþña, vena ouloyuia, okilia ovisu kilalea sane suri la naþa osuþña omloge ke rui, la amesmes ga a ape lelaga, la sa naþa kiau tus nini pisawalia.

Navisi pimi pisawal pa Sakaraea pisape yoko naga war Yoane Nakeena

⁵ Suniena nena naga siar sanini, sape: E pogos naþa Parin Suþe Erot naga pe suþen ke lepas nae Yutea, yaru wa tai, naga pe namratava kiena ne Apisa, a naga þere sira tai naþa naga mþena molue kome lus kiena ne yaru wa lala, nane e namratava kiena yermarua Eron, wenla Mosis nanua sumo ne. Yaru nene kiena kia Sakaraea, a wona kiena kia Lesipet.

⁶ Ana lalua nene kiela malena mesmesu po paþisi e navisuena kiena ne Ntewa, naþa la asuþña amlogear kiena navisaluaena lala, a asuþña akila ke þelaga la naþa mesmes silaga, pe akilalu re tai poli.

⁷ Ana suri ga tai, lalua pe narila re tai poli, komin sira naþa Lesipet naga pe luþalumþa ga, a nanagane lalua apimi ape yermarua laa rui.

⁸ Ana e pogos tai, pe pog na þegas kiena ne Sakaraea naþa monar ava akila kuþaþaena e Yuþña Wa mþana ne Ntewa, sa naþa þegas tai kila e wik tai, þegas tai kila e wik tai.

⁹ A silaga, pogos naþa akila sanene, la monar akila sa naþa amlil mþapila, vena alual yaru ai naþa yoko naga kila pupia yuþñaena navaen loyuþña e Yo Wa na Yuþña Wa nene, vena sikapen ponotaninu na wonta naþa sike ne. Ana e poglis nene akila sanene, a kia kiena ne Sakaraea naga pa metava, asape naga narui naþa va kila yuþñaena nene.

¹⁰ Ana e nena e pogos na sikapen ponotaninu nene, naga pa loyuþña vena va kila, a pupia þina na yeririna lala asike vanua, asuþña amlen mþaga.

¹¹ Ana pog naþa Sakaraea pa loyuþña, ana milan kare navisi tai kiena ne Ntewa naþa mþalivinia, suþnal ga sike e lepas nen wonta naþani lepas na þamarua.

¹² Ana pogos naþa Sakaraea pisu navisi naþani, naga mminue kare narui sape aþña kila ve sanape na wa, naga marau paþisi.

¹³ Ana navisi nene pisa pania, pisape "Sakaraea, ve omarau manene re. In na nepimin ga nesape nevisawal van ko, Ntewa mloge kiamiu leniena amlua rui, a yoko woþña Lesipet, þisi na war naruþña na momþe tai, a pogos naþa vaeme, yoko oligan kiena kia Yoane.

¹⁴ "Pogos naþa vaeme, yoko akekara vaþisi, aloge wo, ana ve amiu re ga, ana yaru taþena mþena lala akekara vaþisi.

¹⁵ "Sisi nene, yoko imi ve yerkawa tai kiena ne Ntewa, a naga sane ve yaru wa tai, þisi na naga valia kuruta a wii mþarera mþena lala. Siar e pog naþa naga teke e lomþena anena wa, ana yoko Ninuna Wa ulen naga vaþisi.

¹⁶ Yoko naga ve yaru tai naþa þisi na vilon le Israel la ve moki awasuþe la si puna Ntewa na Mava, kiela Suþe.

¹⁷ Yoko avisu naþa ninuna a namþareraena naþa se e Navisawalena Elaisa sumo sike sina ga e naga maran ve taaga, komin naþa

naga imi sumo, vena visawal visave ve ve piavi re Navisaarena naga imi raunia. Yoko naga vilon sinen ata lala vena asitomyu ruru sina ga narila lala, a yoko vilon sitomena kiena ne li nakilaroen navisaluaena lala vena ataveve si pelaga naña pe manmarua a memes ruruia. E mrapa ne la nanene narui, p̄isi na naga kila ruru p̄egas nen yeririna la tai va Ntewa, vena asuñate naga imi m̄alivin la.”

¹⁸ Ana Sakaraea mloge visena la nene, ana pisa pa navisi nene, pisape “Ei, ve ovisa re sanene. Tañatete ve sanene, komin imimi lua na mrae pito tano rui.”

¹⁹ Ana navisi nañani pisa ke sina pania, pisape “Peraga, yoko ve sa ga nene. In na Navisi Kañriel nini, naña silaga nesuñal luen ga nesike e marana Ntewa vena nowar kiena visena, ana naga mligan inu nepim puña vena nevisawal lologena wo nini van ko.

²⁰ Ana pogos naña nepisawal pan ko, ko na pe omlelaga re e poli, ana nevisa van ko sanini, yoko ove puru, ana p̄isi na osuñã ga sanene imi tol pogos naña ovisu suri la nene imi m̄alivin ko nena ga e kana pogosia.”

²¹ Ana pogos naña navisi pis ke sanene pa Sakaraea, yeririna la asuñal asike vanua na wa, asuñate m̄ã pano-o, ana kiela sitomena lua narui, asape “Vanon ya ne naga pa loyuma, kila malion manene suri sanene.”

²² Ana siraunia na, molue sina, ana la apisu naña naga pe pis re si pan la poli, ana la apisu kilale asape naga sike loyuma, naga pisu suri tai, nane kila naga sanene. Ana naga pis ga e limana pan la, naga pe puru ga moña ga.

²³ Ana suña kila kiena yuñãena e Yuña Wa m̄ana ne Ntewa, pano-o kilamake kiena pogosia, ana p̄asuñe si pa m̄ana.

²⁴ Ana asuñã sanene pano-o, pe piavi re poli, wona sena, ana po-

gos naña naga mloge sane m̄eñena sanene, naga pa moña ga m̄ala uña sanene pano-o tol kupario lima.

²⁵ A e pogos nene, naga suña pisa sanini, pisape “!Ntewa kila po pan inu pañisi nene wa! Sumonia, yaru la asuñã apisu memawan inu komin naña pe noñar re sisi poli, ana nanagane Ntewa pisuveve inu, sinena miye inu, ana mlalua memawaena na kiau lumalumaena nene rui.”

Navisi pimi pisawal pa Maria pisape yoko naga war Yesu

²⁶⁻²⁷ Ana Lesipet sena tol kupario orai rui, ana Ntewa pitetalia kiena navisi nañani, Kañriel, vena vito visawal kiena visena tai va sira m̄ee tai, kiena kia Maria, naña naga sira m̄ee tai na pulkumali nae Nasaret e lepas naña Kalele. E pogos nene, la apisaar Maria rui vena va talopa amio yaru tai, kiena kia Yosop, naña naga molue kome lus kiena ne Parin Suñe Tepet nanua sumo, ana Maria pe pa su re amio naga poli wa.

²⁸ Ana navisi naña Kañriel pimi m̄alivin Maria, pisape “O, Maria, Ntewa sitom ruru ko nena pañisi, naga suña pisa ruru ko, sike kemua amio ko lelaga.”

²⁹ Pogos naña Maria mloge visena nene, naga sitom pañisi, sape visu-vevelia, pisape navisi nene pisa po pañisi, ana kana kinas sanape.

³⁰ Ana navisi pis sina pania, pisape “Maria, ve omarau re. Ntewa kekaran ko ga, ana yoko kila pupia navisa ruruena tai imi e kioña malena.

³¹ Nanagane, yoko osena, vano-o owarwal naruma na yermene tai, a visae naga vaeme pae, monar osikia kiena kia Yesu.

³² Visena Wa nanua sumo naga pisayu pa naruma nene rui, naña pisape

‘Naga yoko ve yerkaawa, a kiena kia, “Narina ne Ntewa na mava,”

a Suře Ntewa yoko kila naga imi ve řarin suře tai nařa kus lelen repina marua nene řarin Suře Tepet nanua,

³³ ana řisi na naga ve suřen la nařa amolue e mratava mřana yermarua Sekop, nane le Yu ne la ne asike nanagane, a la nařa yoko aim sirau,

a kiena nasuřenena nene yoko tařatete řisi pogos tai.' "

³⁴ Ana Maria milan visena nene pařisi nařa sape yoko naga war sisi, ana naga piun tan navisi nene, pisape "Ana suri nene yoko mřalivi ve sanape ne, komin nařa in na pe nesu re nemio wou nene poli wa?"

³⁵ Ana navisi pisatařnea, pisape "Ninuna Wa yoko naga vitom e ko, a nařareraena kiena ne Ntewa na mava řisi na kalo ko, ana yoko osena. A komin nařa yoko ove sanene, řisi na avisave sisi wa nene nařa yoko owaria, naga ve narina ne Ntewa.

³⁶ "E kiořa navisuena, opisu suri nene sane mřarera pařisi nařa yoko ve sanene, ana popon ositomli anořa sira marua Lesipet nene. Asuřa apisu ke naga asape naga tařatete nena ga war sisi narui, ana nevisa van ko, naga pe sira marua rui, ana nanagane, kiena kupario orai narui.

³⁷ Ositomlia, sa nařa Ntewa pisa pa sira marua Sera nanua sumo laa rui, e lepas na puna, pe suri re nena tai nařa naga kila řele poli."

³⁸ Ana Maria pisatařnea, pisape "Lelaga kemua nařa. In na nepe sira mree na yuřaena kiena ne Ntewa ga, ana netařan inu ga vena naga kila suri la nene imi ve lelaga e inu ve sa ga nařa naga sinenania, sa nařa opisawal pan inu." Ana navisi nene purmatania.

Maria pa mřalivin Lesipet

³⁹ Ana Maria suřa sitořal ke visena lala kiena ne navisi nene, ana sinenan manene pařisi sape va visu anena nene, nařa Lesipet, ana pe piavi re poli na, mligan kiena

yo, mial kawa pa e pulkumali nařa Lesipet amio wona Sakaraea lalua asike ea, nane e lepas na kunus lala nae Yutea.

⁴⁰ Ana Maria pa tol mřala yuřa, pa pio Lesipet.

⁴¹ A poglis nařa Lesipet mloge kilale pulgo Maria nařa pis pania, mloge narina nařa teke e naga kulul keviu. Ana Ninuna Wa pitomi e Lesipet, pitomi pule ea,

⁴² ana Lesipet pio manenea, pisape "O, Maria, Ntewa pisa ruru ko keviu pařisi, taulu make sira la punu ga, a yoko pupia kiena navisa ruruena sike mřena e mrasnořa nařa yoko owaria.

⁴³ In na pe nepe sira wo re nena tai poli vena anenane kiau Suře imi yal li inu sanene, ana nepisu sane po pan inu pařisi.

⁴⁴ A kiau sisi tomtom pisu kilale ko, kekara pařisi, komin pogos nena nařa memloge řesan pulgořa, naga kulul pařisi e lomerepeu.

⁴⁵ Ita lua tekekara na tekekara, komin temlelaga e visena kiena ne Ntewa, a yoko imi ve lelaga van ita ve sa nena nařa naga pisaar pan ita."

Maria mieluar Ntewa e yauena tai

⁴⁶ Ana e poglis nene, yauena kiena Maria tai sanini, sape

"Sineu mieluar Ntewa keviu,

⁴⁷ ninuu kekara pařisi

pa kiau Suře Natamaliaena,

⁴⁸⁻⁴⁹ naga pisu inu nesike tano nepe sira na kiena yuřaena tai, naga pe Ntewa nařareraena, naga sitořal inu, kila po pan inu.

Teras lelei la nařa aim sirau avisayu inu, asape 'Sira nene, Ntewa pisa ruru naga keviu,'

nepisirlua kiena kia wa.

⁵⁰ Sinena miye la nařa apatanonia, teras na sumo, na sirau.

⁵¹ Nařareraena na limana kila suri moki, naga mlipureure la nařa ape řarera, kila la apa tetai.

52 Kila plan þarin suþe e lelela la, pisirilua la naþa sitomena su ga tano.

53 La naþa viso kar la, pagan ruru la, li na suri moki, mēne plan la, limala korena ga.

54-55 Kila sa naþa pisaar pa repita lala,

pimi miila ita kiena le Israel lala.

Pe sinen þesan re Epraam poli, sinen ye luen ga kiena piaparavi, vano-o ve uro re.”

56 Yauena kiena ne Maria nane þisi e nene, a naga sike amio Lesipet pano-o tol kupario telu, siraunia þasuþe si pa mēna uña.

Yoane Nakeena paeme

57 Ana pimi tol ruru pogos na narina ne Lesipet vaeme, ana paeme pe momē.

58 Ana pogos naþa namratava puna ne Lesipet amio la naþa asike lavisinia amloge suri nene, akekara paþisi amio naga e pupia sinewo kiena ne Ntewa naþa pimi pania, naþa nanua sumo naga pe lumalumēna ga, ana nanagane narina nasumo nane paeme ne.

59 Ana pogos naþa sisi nene kiena legiena olua, apimin akila naga pe þaviu. E pogos nene, la sinelan asape asikia mēna kien kia, Sakaraea, sane kia kiena ne arimana,

60 ana anena pisa luþaria, pisape “Peraga, kiena kia, Yoane.”

61 Ana la apis pania, apisape “Ya ne sanene? Namratava puña na pe amligan re kia tai sanene e poli!”

62 Ana apisi ga e limala pa ariman sisi naþani, vena aviun tania avisave naga sinenan sape aligan kia nape e narina nene.

63 Ana Sakaraea pis ga e limana pan la, pisape ala mēki tai vania, ana siri ea, pisape “Kiena kia, Yoane.”

Suri nene kila la nae yo nene amilan paþisi,

64 a e mēna e pogos nene, purmenena ne Sakaraea kulul sina, kilia pis narui, ana mieluar Ntewa.

65 Ana yaru punu lala na lepas nene amloge suri nene, amilan kare paþisi, a suniena nene pa laa narui tol pulkumali taþena lala na lepas na kunus lala nae Yutea.

66 A la naþa amloge, asitom paþisi, komin naþa la apisu kilale asape limana ne Ntewa sike amio naga, ana la asumēna apiuviun pan la asape “?Nin sisi wa nene yoko naga ve sanape ne?”

Sakaraea pisawal visena naþa Ntewa pisa pania

67 Ana Ninuna Wa pitomi pule e Sakaraea arimanane sisi nene, ana naga pisawal sanini, pisape

68 “Teieluar kia kiena ne kieta Ntewa,

Suþe nae Israel,

pitomi pun ita, pul plan ita,

69 maplarar kana keyowo,

molue e piaparavi na kiena yaru na yuñena Tepet,

naþa yoko tamalia ita.

70 Nanene kiena navisaarena nanua, navisawalena apisawalia, asape

71 Naga urelua ita vetan limana ne nasinekar lala,

72 Taþatete mēna sinen þesan naviranarena amio repita lala,

sinena mie la ke na wa,

73 nane navisaarena mārera amio repita Epraam,

74-75 Ntewa pisaar pisape tamalia ita vetan limana ne kieta nasinekar lala,

vena ve temarau re sina,

teve yaru wa,

temesmesu e marana,

teyuñae vania e legiena punu ga e kieta malena.

76 Nin naruu, avio kon Navisawalena kiena ne Ntewa na meta manenea, osumon Suþe okila ruru kiena mrapa.

77-78 Yoko ovisawal sane Ntewa sinena ye kiena yeririna lala,

ve sinewo van la,

viewo kiela mlamulena viowa lala, tamalia la.

Yoko Ntewa kila kiena narin yomerarava þesa na kolulagi va metava van ita,

79 vitom tegoli ita naþa tesike e yemalolo, naþa ninuna na marena kalo ita rui, a vitom vivagali mrapa na suñare vena teyaloro ea.”

Yoane Nakeena kapur pa metava

80 Ana pogos naþa kas la pimi þaro pano, Yoane nene kapuru pimi keviu, a kiena sitomena marua ruru po, a suñalu mārera suwa wa se yuñæna kiena ne Ntewa. A naga pa sike e yokorena, vena va tol pogos naþa naga monar vaeme e marana ne le Israel lala.

2

Yesu paeme

Matiu 1:18-25

1 Ana e pogos nene, þarin suþe kiena ne le Rom lala, naga kiena kia Sisa Okastas. Ana naga pisawal pisape monar aulo yeririna punu ga e purvanua make ga naþa asike vatanon kiena navisuarena.

2 Yumæna nawuloen yaru la nene, la akila þesania, a e pogos naþa la akila, yeririna kiena ne Sisa tai naga pisuar ke pupia lepas nene Seria, a kia kiena ne yerkawa nena, naga Kuarinias.

3 Ana nakilaen yumæna nene, apisape yeririna punu ga monar ava si e kiela yo lala, vena akilia asiri ruru kiela kia, a aulo ruru la.

4 Suri ne nanene kila Yosop molue e pulkumali nene Nasaret, naþa naga sike ea, naga nene e lepas nae Kalele, ana naga pa ma metava e pulkumali nene Petleem, naþa yermarua Þarin Suþe Tepet naga paeme e nanua sumo, naga nene e lepas naþa Yutea, komin naþa Yosop naga molue e lus kiena ne yermarua Tepet nene.

5 A Yosop þere wona naþa Maria lalua apano, naþa e pogos nene, naga lavisin ke naþa kana sisi vaeme narui.

6 Ana lalua apano, a pogos naþa asike Petleem wa, Maria mninu sane kiena pogos na waren sisi pimi narui.

7 Ana Maria þarlua þesan kiena momþe nene, a naga mliluwo ruru e kinakinas nen kulmrae lala, ana pe mñana yo namonena po re poli, komin lalua akilali asape ava e yumia mñana wolawa lala, ana pule rui, ana Maria mligan ga sisi tomtom nene mþene lelen navaganen surmali lala.

Navisi lala amalivin yaru navisuaren sipsip lala

8 Ana lemalo nene, yaru navisuaren sipsip laþas asike amio kiela surmali lala, e yo na vilumþini vanuan ga Petleem nene.

9 Ana navisi tai kiena ne Ntewa pitomi tano pula, a naurarena kiena ne Ntewa tegoli make yo nene sane pupia kapi tai, kila yaru la nene amilan paþisi.

10 Ana navisi naþani pis pan la, pisapenua “Ve amarau re. In na noþar ke visena tanea tai ne navisaen van amiu, naþa kilia kila yeririna make ga aloge won vaþisi.

11 Yemalo ga nini, e pulkumali kiena ne Þarin Suþe Tepet nanua, nane Petleem, nin sisi tai pae-memare ga na wa, naþa yoko naga ve kiamiu Natamaliaena. Naga ke narui pe kiamiu Suþe, naga pe Navisaarena naþa Ntewa pisaaria nanua rui pisape yoko ligan imi.

12 “A nanene narui nane kile na sur ne tai nini. Yoko alual nin sisi tomtom nene, naþa la akila ve taþena vania. Yoko avisu naþa aliluwo ga e kinakinas nen kulmrae lala, a amligan mþeke e lelen kinanen kan surmali lala.”

13 Ana veraga ga amilan ga pupia þegas nen navisi tai nae ma e peni apitom asikol navisi naþani. Ana navisi la nene amieluar Ntewa, amiyau apisape

14 “Ma metava ma e peni, asike amieluar ke Ntewa keviu paþisi,

a e yomarava nini, suñare sike e yeririna la naþa Ntewa naga kekaran la.”

Yaru navisuaren sipsip la apa garu Petleem

¹⁵ Navisi lala apisawal visena nene p̄isi, apur matan si yaru navisuaren sipsip la naṣani, aṣasuṣe la si apa ma e peni. Ana yaru la nene asuṃa apisasayu ke sina suri la nene pan la, apisapenua “Suwala, ita, tevano. Popon teva garu Petleem vena tevisuli suri naṣa m̄alivi ga na wa, naṣa Ntewa pisawal pan ita.”

¹⁶ Ana amiyal kawa apano, apa aṃal Maria amio Yosop, apa akaten sisi tomtom naṣani, m̄eke ga ṃana yo e lele navaganen suri mali lala.

¹⁷ Ana pogos naṣa apisu suri la nene ana apisawal visena make ga naṣa navisi pisa pan la e lepas na sisi tomtom nene.

¹⁸ Ana pogos naṣa yaru taṣena la amloge suniena nene, apule mamaga e pupia nailanena tai.

¹⁹ A Maria, naga mligan ruru suri la nene e losinena, pe sinen p̄esan re poli, sisitom̄al luen ga silaga.

²⁰ Ana yaru la nene aṣasuṣela si apa pun kiela sipsip lala, asuṃa apisirlua ke kia kiena ne Ntewa, a asuṃa amieluar naga paṣisi vanon suri wo la naṣa amloge a naṣa apisuia, naṣa atorokin nena ga visena kiena ne navisi naṣa pisawal pan la.

Asikia Yesu

²¹ Ana pogos naṣa moṃe nene kiena legiena olua, ana kana pogos na kilaen p̄aviu ea. Akila sanene p̄isi, asikia asape Yesu, kia nena naṣa navisi pisawal p̄esania, sumon naṣa Maria m̄eṣenania.

Akus toroun Yesu pa e Yum̄a Wa ṃana ne Ntewa

²²⁻²⁴ A pogos naṣa Yesu paeme wik orai p̄aro pae paṃo, pogos nakilaen kuṣaṣaena naikikena e Yum̄a Wa ṃana ne Ntewa narui, naga nene komin kuruta kana sira naṣa p̄ar sisi. Ana akila kuṣaṣaena nene, taveve Navisaluaena kiena ne Mosis naṣa pisape “La naṣa limala korena

ga, akilia awe ga lom̄e ve lua, pona narin kupa ve lua.”

Ana e ke e pogos nene, la akus toroun Yesu pa e Yum̄a Wa ṃana Ntewa, amiyawawo pania. Suri nene taveve ṃena Navisaluaena kiena ne Mosis, naṣa pisape “Yerm̄ene punu ga la naṣa apaeme p̄esia ape wa, la ape kiena ne Ntewa.”

Yermarua Simion pisu Yesu e Yum̄a Wa ṃana ne Ntewa

²⁵ Ana yaru tai sike e Yum̄a Wa ṃana ne Ntewa e pogos nene, kiena kia Simion. Naga pe yaru nae ga Yerusalem, pe yaru mesmesu tai, a pe yaru m̄arera tai e p̄elaga na leniena. Naga suṃa suṃate ke sape sinenan visu Nasineyena kiena ne Ntewa nene, nane Navisaarena, imi iila le Israel lala e pog m̄arera nene naṣa asike ea.

Ana Simion nene naga yaru tai naṣa Ninuna Wa sike e naga silaga,

²⁶ a Ninuna Wa pisawal pa naga rui naṣa yoko naga taṣatete kovio, vano vano-o kilamarana visu Navisaarena kiena ne Ntewa sumo wa.

²⁷ A Ninuna Wa p̄ere pimi e Yum̄a Wa ṃana ne Ntewa, e nena e pogos naṣa akus sisi tomtom Yesu pimi, vena akila p̄elaga navisaluaena nene.

²⁸ Ana Simion miaṣear sisi nene, mieluar Ntewa, pisa potena pania, pisape

²⁹ “Suṣe Keviu o, nanagane nepisu suri naṣa opisaar pan inu, pimi pe lelaga rui. Ana suri nene kila suṃare pimi e sineu, ana nanagane okilia otam̄an inu, yaru na kioṃa yum̄aena, nevetan yomarava nini neiṃasu.

³⁰ E ga e kilamarau, nepisu kioṃa Natamaliaena,

³¹ naṣa omligan pimi e maran yolai lala na yomerava,

³² sane kapi tai na kipian koena van yeririna taṣena lala, a yoko aieluar imimi kioṃa le Yu lala, komin kiamimi naurarena nene Yesu.”

³³ Ana Yosop amio Maria lalua amilan visena kiena ne Simion nene paṽisi naṽa pisayu Yesu,

³⁴ ana Simion pis ke sina ga, pisa ruru la, ana pisa pa anena Yesu, pisape "Ntewa mligan sisi nene pimi pan ita nae Israel vena kila ita ve moki teloru, a vena kila mēna ga ita ve moki tesuṽalu sina. Ntewa mligan naga pimi sane kile tai, ana yokorena yaru ve moki naṽa avisa kare ga naga.

³⁵ Ana ve sanene, yoko naga kila kiela nasitomwanena la nene aṽalivi e yometava.

"Ana e lepas na puṽa, ṽisi na naloge viowaena yur losineṽa sane playu na mara tai, yokorena sineṽa worovia komin suri la naṽa yoko imi mṽalivin naruṽa nini."

Sira marua Ana pisu Yesu e Yumṽa Wa mṽana ne Ntewa

³⁶⁻³⁷ A sira marua tai naga mēna teke e poglis nene, kiena kia Ana, naṽa naga pe navisawalena tai. Ana nene, arimana Panuel, naṽa molue kome lus kiena ne Aisere nanua sumo. Naga talopa pogos naṽa pe sira mēe ke ga wa, ana naga sike amio wona na yermēne tol kas olua ga, ana wona nene mare tania. Naga pe letano ga sanene, pano-o tol kiena kas lualima orelu pa vari.

Naga pe sira tai naṽa silaga sulueen ga e Yumṽa Wa mṽana ne Ntewa, naṽa suṽa pa ke e pogos na lotuena na kolulagi lala pa tol na yepekilavi, a silaga naga monsilu ga vena len.

³⁸ E poglis nene narui, pimi lavisin la, mlen, pisa potena keviu pa Ntewa vanon sisi nene, a siraunia, molue pano suṽa pisayu Yesu pa yeririna la naṽa asun akiravan mṽate ke asape Ntewa imi tamalia Yerusalem, ana Ana pisawal ruru pan la, naṽa kiela Navisaarena pimi rui.

Yosop la aṽasuṽela si apa Nasaret

³⁹ Pogos naṽa Yosop amio Maria akila suri la nene sa naṽa Navisalu-aena kiena ne Ntewa pisa ṽisi narui,

ana aṽar Yesu aṽasuṽela si apito garo kiela pulkumali nene Nasaret, lepas naṽa Kalele.

⁴⁰ A nin sisi nene kapur pimi keviu, kiena sitomena pimi pe manmarua ruru po paṽisi, a apisu naṽa Ntewa miila naga vena naga kila sur punu ga wo e kiena malena.

Yesu pe yaru viu ga, pian yaru la e Yumṽa Wa

⁴¹ Ana e kas punu ga, le Yu la asuṽa akila ke kiela ṽaṽagena tai, naṽa Paṽagena na Sitomṽalen Natamaliaena. A silaga, la naṽa asike e yo taṽena lala, la sinelan manene paṽisi vena ava ma Yerusalem akila ṽaṽagena nene, a arimana Yesu amio anena, la mēna akila ke sanene.

⁴² Ana e kas tai, pog naṽa Yesu kiena kas tol lualima taaga pa lua [12] ke na wa, apa sina, ana aṽure Yesu amio la.

⁴³ Ana la akila suri na ṽaṽagena la nene pano-o ṽisi, ana yeririna la aṽasuṽela si apa e kiela yo lala. Ana Yesu na pe pa re poli, naga suṽa ga Yerusalem, ana arimana amio anena pe akilia re poli.

⁴⁴ Lalua asitom ke asape pona naga sike amio la ṽasia veraga e pupia ṽegas na kiela namratava lala a kiela erau lala, ana amial mṽa pano-o tol legiena wetelu tai. Ana e yemalo nene akale Yesu pano-o,

⁴⁵ pe aṽal re naga sike amio la poli, ana apisu sane la monar atayu lala awasuṽe si ava garu Yerusalem vena alualia.

⁴⁶ La amial legiena wetelu taaga, apim atol si Yerusalem, akale pano-o, ana e legiena taṽena, naṽa kana legiena na telu na kiela yalena, aṽal ga na wa, apisu teke tano e Yumṽa Wa mṽana ne Ntewa. Naga totano teke amio navianena lala nae e yo nene, toṽa miyagogon ke kiela visena lala, a toṽa piuviun ke naviunena la tan la.

⁴⁷ A la naṽa asike lavisinia e pogos nene, la amilan manene pupia

manmaruaena a nakiliaena kiena ne Yesu paḡisi, amio navisataḡeen la naḡa naga suḡa mla ke pan la naḡa apiun ke suri tania.

⁴⁸ Ana pogos naḡa arimana amio anena apisu naḡa naga kila ke sanene, amilan paḡisi, ana anena pis pania, pisape “Ei, naruu! Komin ya ne sinoḡan osape okila kare manene imimi sanene? Opisu ke ne, imimi lua makale ko pano-o, pe moḡal ko re nena ga, ana okila imimi memloge piowa paḡisi wa.”

⁴⁹ Ana e pogos nene Yesu mla navisataḡeen tai pan lalua, pisa sanini, pisape “?Komin ya ne amiu lua apa akale inu e yo taḡena la ne sanene? Sanape, amlua pe asitoḡal re si sane in na monar nesuḡa nekila ga yuḡaena kiena ne kau Ata loyuḡa e ḡana yuḡa poli?”

⁵⁰ Ana navisataḡeena naḡa pisa pan la, amninue logekilaleen kana kinasia.

⁵¹ Ana Yesu mligan yo nene, naga pito amio la, ana la aḡasuḡe si apito e kiela yo naḡa Nasaret.

A Yesu su pogaga amio la e yo nene, suḡa mlogear ruru la ḡa silaga. A anena naḡa Maria suḡa sitoḡal luen ga suri la nene loyuḡa e losinena silaga.

⁵² Ana kas la pimi ḡaro pano, a Yesu kapur pimi keviu, a kiena manmaruaena amio kiena maruaena suḡa pimi keviu laa narui, a Ntewa suḡa pisa ruru naga keviu paḡisi, kila yaru la apisu naga po na po, akekaran manene naga paḡisi.

3

Yoane Nakeena sike e yokorena, naga mlologon ke navilopuena

¹⁻² Ana kas laḡas ḡaro pa rui, ana Yoane Nakeena, narina ne Sakaraea, naga pimi ḡaliv e yokorena. Naga nene e pogos naḡa pupia ḡarin Suḡe Taepirias Sisa nae Rom naga pe suḡe keviu ke tol kana kas lualima taaga

pa lima rui, a e poglis nene na mliganar kiena yerkawa laḡas rui, sane Ponses Paelat, naga pisuar Yutea, a Erot, naga pisuar Kalele, a wenla naḡa Pilip, naga pisuar lepas nae Ituraea amio Trakonatis, a Lasanias, naga pisuar lepas nae Apilin. A e ḡena ga e pogos nene, lalua naḡa ape ḡar na yaru wa lala asike garu Yerusalem, naga Anas amio Kaeḡas.

Ana Yoane sike garu yokorena, ana Ntewa mla visena la pania,

³ ana naga pa make e lepas punu ga na wii nae Yortan, naga suḡa mlologon ke pisape yaru la punu ga monar avilopu la, a monar ava e nakeena, ana yoko Ntewa naga viewo kiela mlamulena viowa lala.

⁴ Naga kila sa ga naḡa Navisawalena Aisea pisa nanua rui e kiena tusi, naḡa sape

“Pulgo tai suḡa pio ke e yokorena, sape

Akila ruru make mrapa kiena ne Ntewa,

vena naga kilia imi ḡalivi e kiamiu malena lala.

⁵ *Yoko kam na monar asinwo make pulḡalu lala,*

a monar akilro kunus la su ga tano,

a yo la naḡa kapinia la monar aim

amesmesu ruruia

a yo la naḡa ḡilḡil la monar aim

ameri ruruia;

⁶ *ana sanene, yoko yolai la punu*

ga avisu kiela Natamaliaena

naḡa Ntewa ligania yalin la e

mrapa nene imi ḡalivin la.”

Ais 40:3-5

Yaru la apim puna Yoane

⁷ Yuḡaena kiena ne Yoane, naga mlologon sanene narui, ana pogos naḡa ḡina la moki amolue apa e yokorena vena naga kee la, naga pis ḡarera pan la, pisa sanini, pisape

“Kam na sa ga loḡara la naḡa amaraun kapi tai ana aḡure, ana kam na asitom asape akilia aurmatan pupia anen kapi naḡa Ntewa yoko ligan imi? Peraga, komin pe apilopu amiu ruru re poli wa.

8 Ana visae lelaga kemua naþa amaraun nakoena nene, kiamiu malena lala monar war mras wo la naþa torokin kiamiu navilopuena nene. Ana avisuaria, ve awarwar amiu re sina, sa naþa akila ke rui, naþa asumã apisa ke asape 'E, ita na tesumã poga ga rui, okilakan ita ke narui tepe lus kiena ne Epraam nena naþa.' Ana nanene na pe sur re tai nene poli, komin naþa visae Ntewa sinenania, naga kilia war kilavaru la nene, yumãen lus kiena ne Epraam la ve moki ea, vena la akus lelemiu.

9 In na nevisa van amiu, nevisave m̃ekiavi mon ruru m̃eke rui, vena te plan laki la naþa pe aþar re mras wo la poli, akoven la ava e kapi."

10 Ana pogos naþa þina la amloge nene, amarau na amarau, ana apiunia, asape "Ana visae ve sa nene, yoko imimi mekila ve sanape narui?"

11 Ana Yoane pisatam̃e la, pisape "Yar naþa m̃ana kulsaket lua, yoko naga monar tam̃an tai va yar naþa pe m̃ana re tai poli. Yaru naþa kana kinanena keviu, yoko naga monar vion re komþas va yar naþa pe kana re poli."

12 A yar na takis la moki, naþa ape li nakila keuiaen nena yar lala, apimin vena Yoane kila nakeena van la, ana la m̃ena ga apisu kilale kiela napiowaena lala, ana la apiun m̃ena ga asape "?Navianena, sanapen imimi, yoko imimi monar mekila ve sanape?"

13 Ana naga pisa pan la, sape "Yoko awarpolo vetan yaru lala torokin ga ya naþa la monar aulia, ana ve yuve re, sa naþa akila ke þisi rui."

14 Ana yaru na mara m̃ena laþasia apiun sanini pa Yoane, asape "?A imimi, yoko mekila ya?"

Ana naga pis pan la, pisape "Amiu apuarar ke kiamiu suri na mara lala, ana yaru la asumã amaraun amiu paþisi, lala sane visae pog tai sinemiun kiela suri tai, amiu avisa

ga ana monar atam̃ania. Ana þelaga nene, yoko monar ve akila re sina. A asumã sinemiun mimi lue silaga asape yerikawa la nene apul amiu ve tokak ga, pona torok ga yo, ana monar akekaran ga narui."

Yoane sape yoko Navisaarena imi

15 E pogos nene, le Yu lala asumã asitom ke asape kiela Navisaarena lavisi m̃alivi, ana amloge visena wo la nene kiena ne Yoane, akekarania, ana naviunena sike e kiela sitomena lala, asumã apiuviun ke, asape "O, pona yaru ne nanene yo, naga pe kieta Navisaarena, pona peraga?"

16 Ana Yoane sumã pisawal ruru merarava pan la, pisape "Peraga. In na nepitom sumo, vena nesumã nekee amiu ke ga e wii, ana yaru taþena tai vim siraun inu. Yaru nene, naga to laa metavan inu, a in na pe netorokin re naþa neluþarlua kulus nen lana poli pona nekila kiena yumãena taþena. Ana naga ke narui, yoko kee amiu e Ninuna Wa, amio kana kapi nena, vena kekan plan kororaki lala vetan ki amiu malena.

17 Naga sa naþa naga tarar ke koruak nayuraren wit, vena silsilin plan kana kinas lala. Ve sanene, yoko naga war ruru kinas nen wit la nene va umã, ana yoko naga koven vinus va e kapi tai naþa taþatete mare pogos tai."

18 Nanene narui, Yoane Nakeena mlologon Lologena Wo pa yeririna la sa ke nene narui, a naga sumã pisa ke m̃ena visena wo naiilaaren taþena la pan la, a visena nakila þegelaena.

19 Ana yar tai pe kekaran re nena Yoane, nane Þarin Suþe Erot, komin Yoane sumã pis ke pania vanon naþa naga þerelua sira nene Lerotias, naþa wona wenla, a pis pania vanon sur taþena m̃ena laþasia naþa naga kila.

20 Ana metavan kiena napiowaena taþena lala, Erot sinen kar Yoane

pano-o, sumñal narui koven pa e yuñã naloge viowaena.

Yoane kee Yesu

Matiu 3:13-17; Mak 1:9-11

²¹ Ana pogos naña Yoane pe pa re e yuñã naloge viowaena poli wa, naga kee mña yeririna la pano-o, ana pog tai Yesu mñena pimi e yo nene, ana Yoane kee mñena naga. Ana pogos naña Yesu molue e wii, sumña mlen mñaga, ana veraga ga sinapane pike,

²² a Ninuna ne Ntewa pimi pe tasa, momña pitomi tano sane lomñe tai, pitomi pran ea. Ana Ntewa pis ma e peni pitomi pania, pisape “Ko Naruu nene, naña nepinaia ko pañisi. Kiau sitomena sike ga e ko, nekekaran ko pañisi.”

Repina ne Yesu lala

Matiu 1:1-17

²³ Ana siraun naña Yoane kee Yesu, ana naga siar kiena yuñãena narui, a e poglis nene, naga kiena kaş la tol lualima telu. A lus naña Yesu molue komea, e lepas na yermene, siar e Yosop, naña apisu sane arimanane Yesu, pa sanini:

Yosop, naga narina ne Eli;

²⁴ Eli, naga narina ne Matat;

Matat, naga narina ne Livae;

Livae, naga narina ne Melki;

Melki, naga narina ne Sanae;

Sanae, naga narina ne Yosop;

²⁵ Yosop, naga narina ne Matateas;

Matateas, naga narina ne Amos;

Amos, naga narina ne Neam;

Neam, naga narina ne Esli;

Esli, naga narina ne Nagae;

²⁶ Nagae, naga narina ne Mat;

Mat, naga narina ne Matateas;

Matateas, naga narina ne Semein;

Semein, naga narina ne Sosek;

Sosek naga narina ne Sot;

²⁷ Sota, naga narina ne Soanan;

Soanan, naga narina ne Resa;

Resa, naga narina ne Seruþapel;

Seruþapel, naga narina ne Saltiel;

Saltiel, naga narina ne Neri;

²⁸ Neri, naga narina ne Melki;

Melki, naga narina ne Ati;

Ati, naga narina ne Kosam;

Kosam, naga narina ne Elmñatam;

Elmñatam, naga narina ne Ere;

²⁹ Ere, naga narina ne Yosua;

Yosua, naga narina ne Eliesa;

Eliesa, naga narina ne Sorim;

Sorim, naga narina ne Matat;

Matat, naga narina ne Livae;

³⁰ Livae, naga narina ne Simion;

Simion, naga narina ne Suta;

Suta, naga narina ne Yosop;

Yosop, naga narina ne Sonam;

Sonam, naga narina ne Eliakim;

³¹ Eliakim, naga narina ne Melea;

Melea, naga narina ne Mena;

Mena naga narina ne Matata;

Matata, naga narina ne Natan;

Natan, naga narina ne Tepet;

³² Tepet, naga narina ne Sese;

Sese, naga narina ne Opet;

Opet, naga narina ne Poas;

Poas, naga narina ne Sala;

Sala, naga narina ne Nason;

³³ Nason, naga narina ne Aminatap;

Aminatap, naga narina ne Atmin;

Atmin, naga narina ne Ani;

Ani, naga narina ne Esron;

Esron, naga narina ne Peres;

Peres, naga narina ne Suta;

³⁴ Suta, naga narina ne Sekop;

Sekop, naga narina ne Aisak;

Aisak, naga narina ne Epraam;

Epraam, naga narina ne Tera;

Tera, naga narina ne Nao;

³⁵ Nao, naga narina ne Seruk;

Seruk, naga narina ne Reu;

Reu, naga narina ne Pelek;

Pelek, naga narina ne Eþa;

Eþa, naga narina ne Sela;

³⁶ Sela, naga narina ne Kaenan;

Kaenan, naga narina ne Aþaksati;

Aþaksati, naga narina ne Sem;

Sem, naga narina ne Noa;

Noa, naga narina ne Lamek;

³⁷ Lamek, naga narina ne

Metusela;

Metusela, naga narina ne Inok;

Inok, naga narina ne Saret;

Saret, naga narina ne Malalil;
 Malalil, naga narina ne Kaenan;
³⁸ Kaenan, naga narina ne Enos;
 Enos, naga narina ne Set;
 Set, naga narina ne Atam; ana
 Atam, naga narina ne Ntewa.

4

*Parin suŕe kiena ne yermare la
 naŕa Yermare Lego, kilali Yesu*

Matiu 4:1-11; Mak 1:12-13

¹ Ana pogos naŕa Yesu pimi si e
 lepas na wii nae Yortan naŕa Yoane
 kee naga ea, naga pulen Ninuna Wa
 paŕisi. Ana Ninuna ŕere Yesu pa ke
 sina ga e yokorena,

² a naga sike e yo nene pa tol
 legiena lualima yam vari, naŕa
 ŕarin suŕe kiena ne yermare lala
 suŕa kilali naga. Ana e legiena
 la nene, pe kinan re poli, suŕa
 pano pano-o tol naŕa visokar na
 visokaria.

³ Ana Yermare Lego nene pimi
 pisa pania, pisape “Visae ko ope Na-
 rina ne Ntewa kemua lelaga, ovisali
 va kilavaru nene imi ve kilaparavi,
 vena okania.”

⁴ Ana Yesu pisataŕnea, pisape “Per-
 aga, komin Visena Wa pisape
 ‘Pe yar malin re ga kinanen poli.’ ”

⁵ Ana Yermare Lego sinenan sape
 kilali sina Yesu, ana ŕere kiena sito-
 mena pa metava e pupia kunus tai.
 Kipian naga e purvanua make ga na
 yomarava nini,

⁶ ana pisa pania, pisape “Navi-
 suaren yo la nene, amio kala nau-
 rarena make ga, asike pa e luŕau
 rui. Inu noŕar kian la, ana nekilia
 netaŕnan va yar ai naŕa in na sineun
 nesape netaŕnan vania.

⁷ Pogaga, visae ovatanon inu, olo-
 tun inu, vera na neligan make sur la
 nene se lumoa.”

⁸ Ana Yesu pisataŕnea, pisape
 “Visena Wa pisape
 ‘Olotun ga Ntewa okila ga kiena
 yuŕaena naga taaga, komin
 naga ga pe kioŕa Suŕe.’ ”

⁹ Ana Yermare Lego sinenan sape
 kilali sina Yesu, ŕere kiena sitomena

pito garo Yerusalem, mligan naga
 e yo tai naŕa pa manene metava,
 e wos nen yuŕa ŕana Ntewa, ana
 pisa pania, pisape “Visae ko ope
 Narina ne Ntewa, oula oto tano.
 Okilia okila woga ga ne,

¹⁰ komin naŕa Visena Wa pisayu
 Ntewa, pisape

*‘Naga yoko ligan kiena navisi lala,
 vena aim asuŕa amio ko, avi-
 suar ko ŕaga.’*

¹¹ *Yoko ayukop yaun ko ga vena
 ve otan re laŕa e kilavaru.’ ”*
Yauena 91:11,12

¹² Ana Yesu pisataŕne ke sina ga,
 pisape “Peraga rui, komin Visena
 Wa pisa ŕena ga pisape

*‘Ve oŕareran re okilali kioŕa Suŕe
 Ntewa vena kila kioŕa sur
 tai.’ ”*

¹³ Ana pogos naŕa Yermare Lego
 kilali kiena nataŕaliena la nene pa
 Yesu ŕisi, ana purmatania pano,
 naga pa suŕate ke vena lual pogos
 taŕena naŕa sitom ke sape kilia
 taulu Yesu ea.

*Yesu siar kiena yuŕaena gar
 Kalele*

Matiu 4:1-11; Mak 1:12-13

¹⁴ Ana siraunia, Yesu mialoro
 e naŕareraena kiena Ninuna Wa,
 pimi tol yo Kalele, ana yar la apisayu
 naga pano-o kalo make yo lepas
 nene.

¹⁵ Ana naga suŕa pa ke e kiela
 yuŕa na leniena lala, suŕa pian
 la, ana asuŕa akekaran naga paŕisi,
 asuŕa apisirlua ke kiena kia.

Le Nasaret la aŕnelua Yesu

¹⁶⁻¹⁷ Ana Yesu pimi tol kiena yo
 naŕa Nasaret, naŕa kapuru pimi
 keviu ea, ana e Legiena Wa, sa naŕa
 kila ŕa silaga, naga pa amio la e
 kiela yuŕa nalenena. Ana asape
 naga ulolua Visena Wa Kiena ne
 Ntewa van la, ana akian tus naŕa
 Aisea siriyu pania. Ana naga suŕalu
 na pikeŕa tus naŕani, ŕal e naŕa
 sinenan sape ulolua van la, ana
 puloia, naŕa pisa sanini, pisape

¹⁸ *‘Ninuna ne Ntewa sike e in rui,
 komin naŕa Ntewa mligan inu*

vena in ke narui naþa nelologon Nalologena Wo va la naþa limala korena ga.

Naga mligan inu nepimin vena nevisawal va la naþa asike e yuþa naloge viowaena, nevisave nanagane, akilia amolue ga sa ga ne,

a vena nevisawal va kilamara þala lala, nevisave nanagane, kilamarala la kilia imi wo sina.

A naga mligan inun sape yeririna la naþa asike tano, naþa yar taþena la asuþa akila kare la ke silaga, yoko in na neure plan la, aim asu si e yo wo tai.

19 *Ana sanene, in na nekilia nekila merarava nevisave nanagane, Ntewa kila kiena pog viu nowo tai pimi malivin yar la nene rui.”* *Ais 61:1,2*

20 Ana pogos naþa Yesu pulo nawuloena nene þisi, naga pulonar si tus, kian si pa yaru na visuaren yuþaena, ana pa to meta e lelen nalologena, vena vis va yar lala. Ana la make ga naþa asike loyuþa asuþa atamaria Yesu asape aþa yoko aloge ya ne visa van la ne wa.

21 Ana pogos naþa naga siar kiena visena, ana pisa sanini, sape “Nevisa van amiu, nevisave Visena Wa kiena ne Ntewa naþa amloge ga na wa, kana visena la nene pimi pe lelaga nagane ga na wa, e maramiu.”

22 Ana pogos naþa yar la amloge visena la naþa kiena ne Yesu, amloge sane naga pis ruru po na po, pis malumu ga a pis tanea þisa, ana la amilan paþisi, asuþa apisavisa pan la sanini, asape “!Ana yar nene, naga narina ne Yosop ga nene! ? Naga þar visena tanea la ne sanene pe ne?”

23 Ana Yesu pisatame la, pisape “Pona sinemiun asape avisa kieta visena marua nene van inu yo, naþa pisape ‘Tokta, okila ruru ko sumo wa, ana siraunia okilia oiila yar

taþena.’ Nanene komin naþa amloge þisi rui naþa nesike gar Kape-neam, nekila ruru ke namaiena la moki, ana asitom asape komin ya ne pe nepim nekila re mena sanene pan amiu e kieta yo nini poli.

24 Ana lelaga nevisa van amiu, sane visae navisawalena tai, ana kiena yeririna lala nae kemua kiena yo naþa, la taþatete akekarania, taþatete alogearia.

25-26 Nanene na lelaga. Sineun nesape asitomyuli pogos kiena ne yermarua Elaisa nanua sumo. E pogos nene, yua pe powo re poli pa tol kas telu komsusa, a pupia viso tai kalo make yo Israel. ?Ana Ntewa mligan Elaisa pa miila ane e poglis nene? Apisu ke ne, pe mligan re naga panon iila letano nae Israel lala tai naþa amloge ke piowa poli, ana mligan naga pa miila letano nae pulkumali keviu nene Sareþat, nane lepas taþena naþa Saeton.

27 Ana asitomyuli mena ga pogos kiena ne yermarua Elisa. ?E pogos nene, yar la moki naþa aþar leperosi, ana Ntewa kila ruru ai? Naga pe kila ruru re le Israel lala tai naþa aþar maiena nene poli, ana kila ruru ga yere Seria nene naþa Neman. Lelaga-o, ita yeririna la naþa tepisa ke tesape ita nena naþa tepe yeririna lala kiena ne Ntewa, ana yar la naþa Ntewa mligan la apimin asape akila kieta yuþaena, ana yepeta mavin la ke sina ga.”

28 Ana pogos naþa la nene asike loyuþa nalenena amloge visena nene, kiela sitomena la pilon pa pe taþena narui, nagane la sinela kar Yesu narui.

29 Ana la aplamoluen Yesu, aþurelua naga petan kiela pulkumali pa vanua, aþure pa e pupia yeparpas tai naþa kiela pulkumali meke ea, la sinelan asape akuan Yesu vito tano e yo ne nanene narui.

30 Ana Yesu kila naþa la taþatete si auarar naga, ana mial ga pa þaro likan la sanene pano, mligan la asike

na.

Yesu pa garu Kapeneam, pilelua yermare tai

Mak 1:21-28

³¹ Ana Yesu mial pito tol pulkumali taþena nae Kalele, nane Kapeneam, ana e Legiena Wa naga pian la e kiela loyuma na leniena.

³² Ana la naþa amiyagogonia amilan paþisi, komin amloge kiena visena urmi paþisi, a namareraena kiena ne Ntewa sike ea.

³³ Ana pogos nene yar tai sike loyuma amio la, naþa ninuna ne yermare viowa tai suna kila kare naga, ana yar naþani pio manene kare Yesu paþisi, pisa pania, pisape

³⁴ “?Ei, Yesu nae Nasaret, kioþa ya na teke e imimi? !Pona ko opimin osape okila kare imimi yo, a! Komin naþa in na nekilia ko rui, sane ko ope Yar Wa nena napo tai kiena ne Ntewa.”

³⁵ Ana Yesu pis marera pa yermare viowa naþani, pialuþaria, pisape “! Ei, ve ovis re sina! Omolue ke vetan yar nene nagane.” Ana ninuna viowa naþani koven yar nene mloru pito tano likan la, ana molue petania pure pano, ana yar ne po sina ga sike na.

³⁶ Ana yar na yo la nene amilan paþisi, ana apisasayu Yesu, asape “? Ei, visen ya na sanene? Nanene yar marera tai nene yo, kiena namareraena keviu paþisi wa. Naga pis ga pa ninuna viowa lala, ana apureure ga sa nene.”

³⁷ Ana komin sur ne la nanene narui la akekara, a asuma apisa ruru kia kiena ne Yesu mlewo pa e yo punu ga e lepas nene.

Yesu kila ruru auia simem kana Saemon Pita, amio mena yar taþena la moki

Matiu 8:14-17; Mak 1:29-34

³⁸ Ana Yesu sumalu pa vanua e yuma nalenena nene, ana pa uma mana Saemon, nanene gar ke Kapeneam na wa. Ana e uma nene auia simem kana Saemon mloru meke

e togin namaiena, yepena pisusun, ana apisawal pa Yesu, apiun pania asape sanape e sira marua nene.

³⁹ Ana Yesu pimi sumalu se yepas nen sira naþani, ana pialuþar maiena nena, ana yepen pimi manin sina, mloge nena po, ana sumalu pa miyumaen kala kinanena.

⁴⁰ Ana pogos naþa mrae pito tano, sane Legiena Wa nene þisi narui, la naþa kiela namaiena la asikena, aþerela apim puna Yesu, ana Yesu þuarar la, kila ruru la.

⁴¹ A la moki naþa, yermare la amolue petan la, naþa asuma akiikii, asape “! Ei, ko kemua naþa ope Narina ne Ntewa narui!” Ana Yesu pialuþar yermare la naþani, pisape ve avisa re si suri tai, komin naþa akilia rui asape naga Navisaarena kemua lelaga.

Yesu mlologo make ga e lepas lala nae Yutea

Mak 1:35-39

⁴² Ana kolulag kona, Yesu sumalu naga taaga molue pa vanua, pa e yo mana tai naþa pa ruru po na po paþisi. Ana siraunia, yar la apiminia, akale ma pano-o amal e yo ne nanene, a la sinelan asape naga suna amio la, akilali asape avialuþaria vena ve ligand la re,

⁴³ ana pisa pan la, pisape “Toko, in na monar neva nelologon Nalologena Wo na suþenena kiena ne Ntewa va e pulkumali taþena la naþa asike ga wa, komin naga mligan inu nepimin suri ne nanene.”

⁴⁴ Ana naga petan la, pano mlologo teliv make e yuma nalenena lala e pulkumali punu ga nae lepas naþa Yutea.

5

La naþa Yesu pio la þesania, apa ataveve naga

Matiu 4:18-22; Mak 1:16-20

¹ Pogos tai, Yesu sike e yepas nen pupia lapa naþa laþas asape Lapa nae Kenasaret, a laþas asape Lapa

nae Kalele. A e pogos nene, yaru la naña asumãlu amiyervivi Yesu la moki pañisi, sane yepa ve tokaki ga, komin naña sinelan asape aloge naga lologon visena kiena ne Ntewa van la.

² Ana Yesu pisa waa lua naña sike ga lavisinia, naña aþure pimi sike ga e kukunone, a pisa kana yar ne la asumãlu asike e sive, asumã akevan ke kiela lilivi lala.

³ Ana Yesu mial pano pa miai e waa tai nene, naña kiena ne Saemon, ana pisa pania pisape suponlua va li laa sane. Ana Yesu teke e waa nañani, tomã pian ke la naña asike ura.

⁴ Ana pogos naña naga pis pan la ãisi, naga pisa pa Saemon, pisape “Ita, in na sineun nesape teva re laa e lowe memaena, vena toure re lilivi wa.”

⁵ Ana Saemon pisatamãea, pisape “E yerkawa, imimi mekila sur nene rui pano-o yemlagi, ana pe metol re nena ika tai poli. Ana komin naña opisa sanene pan inu, poga, nekekarana naña tevali ga.”

⁶ Ana la apa akila sa naña Yesu pisa, ana la amilan pupia þegas nen ika tai pulen ga kiela lilivi nañani, kila kiela lilivi nene siar pororovia,

⁷ ana la apio lañas naña asike e waa taþena, la akuþin limalan la vena aim aiila la. Ana la naña apim, ana asumã aþere lilivi nañani amio kana ika ne lala apa metava e waa luwoka nene, pano-o waa luwoka ga nañani pulemamaga ruru nena ga, lavis luoka ga talilu.

⁸ Ana Saemon pisa sur la nene, pisa kilale sane Yesu ga miyumaen e kiena pupia namareraena wa, ana kinai tano e mialana ne Yesu, pisape “Suþe, in na nepe yar viowa ga tai. Popon oure matan inu, ve osu re si lavisin inu.”

⁹ A pe naga re ga taaga po, ana la mēna naña asike amio e pogos nene, la punu ga amilan þan wa e pupia þegas nen ika naña la aþar ne,

¹⁰ amio narina ne Sepeti lua nene, Semes lalua Yoane, naña asikol la amio Saemon amiyumãe lele taaga, la mēna luoka amilan pañisi.

Ana Yesu pis pa Saemon, pisape “Ei, ve omaraun re si sur nene. Siar nagane, yoko ve oure re si ika, ana yoko osumã oure yar la aimi ataveve inu.”

¹¹ Ana aþasuþe la, aþere si kiela waa la nañani apa ura, ana pe akila re si sur taþena poli, amligan kiela sur punu ga sumã sanene, ana ataveve Yesu apavini.

Yesu kila ruru yaru tai naña þar leperosi

Matiu 8:1-4; Mak 1:44-45

¹² Ana siraunia, e pogos tai, Yesu sike pulkumali tai e yo nene, ana yar tai mēalia pimi puna, naña yaru nena, maiena naña leperosi kilapel naga kila kare nena tasnena. Ana yaru nañani pimi mloru e lana ne Yesu, tag pania, piun tania, pisape “Suþe! In na nemlelaga nesape ko okilia okila ruru in si wo ga, ana visae okekarania, in na sineun nesape neviun tan ko vena okila inu neikiki sina ga.”

¹³ Ana Yesu pe maraun re tolen maiena kiena ne yar nene poli, ana puararia, pisa pania pisape “Ee, in na sineun nesape yepemã yania.” Ana veraga ga yepena miania, leperosi nañani þisi e naga.

¹⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Omloge ke ne, ovano ve ovisayu re sur nene va yar lala wa, ana nanagane ova nena okom puna ne yar wa vena naga visu ko lia, a kilia visawal visave tasnemã mian rui. Siraunia, ana monar ova okila lotena va Ntewa a okila kuþaþaena na kioñã yepe ikikena nene, sa naña Mosis pisape monar akila.”

¹⁵ Yesu pisape yar nene vano ve visayu re sur nene, ana peraga, pe piavi re poli asumã apisayu mēna Yesu pano-o pa tol yo punu ga, kila sane pupia þina la apimin asape aloge

kiena visena, ana la sinelan asape naga kila ruru kiela namaiena lala.

¹⁶ Ana e pogos la punu nene Yesu sumã petan m̃ena yeririna lala, pa ke e yokorena, mlen ke pa Ntewa.

Yesu kilia viewo mlamulena viowa Matiu 9:1-8; Mak 2:1-12

¹⁷ Ana pogos sina tai, Yesu pian la m̃aga, a Varasi laḡasa amio navianena navisaluaena lala atom̃aga tano e nene, naḡa la na pulku-mali taḡena lala e lepas lala nae Kalele amio Yutea, a laḡasia amolue Yerusalem apimi. Ana e pogos nene, nam̃areraena kiena ne Ntewa pimi keviu manene laa e Yesu narui, kila naga kila ruru namaiena lala.

¹⁸ Ana yar laḡasia akus namaiena tai pimi, naḡa yepena la punu ga marmare, naḡa akus pimi ana mlor ga m̃eke e m̃ana tog. La sinelan asape akus imi loyum̃a aligan mon lavisin Yesu,

¹⁹ ana apisu sane pupia ḡina m̃eke pa loyum̃a rui, ana yo ve tokak paḡisi, taḡatete akus kiela erau nene vano. Ana akus pa metava e wos nen yum̃a narui, akawepo lologia Yesu, ana amligan malumun yaru naḡa amio m̃ana tog pito tano e pulus naḡani, pito m̃eke likan yeririna lala, m̃eke nena ga vamon Yesu.

²⁰ A pogos naḡa Yesu pisu suri nene, naga kilia naḡa la amlelaga m̃arera e naga paḡisi, asape yoko naga iila namaiena nene, ana naga pisa pania, pisape “Mara, in na nepiewo kiom̃a mlamulena viowa rui.”

²¹ Ana pogos naḡa Varasi amio navianen navisaluaena lala amloge visena nene, asitom piowa e naga paḡisi, ana asum̃a apiuviunia, asape “?Ane ḡarnena kare ke kia wa kiena ne Ntewa sanene? Ntewa naga taaga kilia viewo mlamulena viowa, pe yar taḡena re si poli, ana yaru nene pis ke sa naḡa naga sitom ke sape naga Ntewa nene narui.”

²² Ana Yesu mninu kilale rui sape asitom ke piowa sanene e naga, ana

pisa pan la, pisape “?Komin ya ne sinemi la pulen ke sitomena viowa la sanene?”

²³ Visae nevisa ve sanini va namaiena nene, nevisave ‘In na nepiewo kiom̃a mlamulena piowa,’ pona nevisa vania nevisave ‘Osum̃alu, oyali,’ ana visena lua nene, tai m̃areran navisaena, a tai meme ga. Na naḡa sape ‘Osum̃alu, oyali,’ naga m̃arera laa sane, komin naḡa yoko okilia ovisu kilale sane kiau visena pe lelaga pona peraga, naḡa yar nene sum̃alu pona taḡatete sum̃alu.

²⁴ Ana nanagane ḡisi na nekila suri tai naḡa asitom asape Ntewa ga naga taaga kilia kila, ana avisu kilale sane in na Narina ne Yeririna, nam̃areraena sike e inu. A nevisa van amiu, nesape nam̃areraena nene torokin nekilia neviewo m̃ena mlamulena viowa e yomarava nini. Ayagogo ruruia.”

Ana Yesu pis pa namaiena naḡani, pisape “Nevisa van ko, nesape osum̃alu, ovilonar mom̃a tog, oyali ova um̃a.”

²⁵ Ana sa nena nene, e marana ne la naḡa apisu ke ne, yar nene sum̃alu, ḡar m̃ana tog, mial pa vanua, naga pa um̃a naḡa sum̃a miyeluarliluen Ntewa sanene pano.

²⁶ A pogos na la naḡani apisu suri nene, amilan kare nena lelaga, yepela ḡil paḡisi, asum̃a amiyeluar Ntewa, asape “E suwala, lelaga kemua-o, ḡane na ita tepisu sur tai naḡa pe taḡena paḡisi!”

Yesu pio Matiu, naḡa apio m̃ena Livae, pimi tavevea

Matiu 9:9-13; Mak 2:13-17

²⁷ Ana siraunia, Yesu mialili ga pa laa sane, ana m̃al yar tai totano teke e kiena yum̃aena e yum̃a na warpoloen takis. Yaru nena, kiena kia Livae. Ana Yesu pio, sape “Oim otaveve inu.”

²⁸ Ana Livae sum̃alu nena ga, mligan kiena yum̃aena, mligan kiena suri punu ga sike na, ana taveve Yesu.

²⁹ Siraunia, Livae nena kila pupia kinanena tai kana ne Yesu e m̄ana uña, a e pogos nene, yar na takis taņena la moki, amio m̄ena yar taņena la moki na sanene, la m̄ena apim ato lele taaga amio Yesu amio kiena nalogena lala e kinanena naņani.

³⁰ Ana Varasi laņasia, amio kiela navianen navisaluaena laņasia, apragogo pa nalogena lala, asape “? Komin ya ne akinan ke lele taaga sanene amio yaru viowa lala a p̄arm̄arera la nene?”

³¹ Ana Yesu ke pisatam̄e la narui, pisape “La naņa tasnela m̄arera ruru poga ga, la pe asitom re asape ava akom pun yar na kilaruruen maiena poli, ana la ga naņa aņar maiena, la sinelan paņisi.

³² In na pe nepimin re nevio yar la naņa apisa ke asape la apo rui e marana ne Ntewa vena ataveve inu, ana in na nepimin ke yeririna viowa la ne sanene narui, vena avilopu la vetan kiela mlamulena viowa lala.”

Naviunena tai e lepas na monsilena

Matiu 9:14-17; Mak 2:18-22

³³ Ana la apiun naviunena tai pa Yesu, asape “Nalogena kiena ne Yoane Nakeena la asum̄a apuarar ruru ke p̄elaga nene naņa yam mokliu, asum̄a amonsilu ga vena alen va Ntewa, a Varasi m̄ena la akila sa ke ga. ?Ana komin ya ne kion̄a nalogena la pe akila re poli, ana la asum̄a akinana a asum̄a amun ga sanene?”

³⁴ Ana Yesu pisatam̄e la, pisayu naga amio kiena nalogena lala, sane la akekara paņisi pogos naņa naga sike amio la, ana yoko sinela viowa sirau e pogos naņa naga ure matan la. Ana pisape “?Pogos naņa yar natalopaena sike amio kiena erau lala wa, asitom asape yoko akilia aligan kinanena na p̄aņagena nene sike na, ve akan re? Peraga.

³⁵ Ana yoko pogos tai imi, naņa yoko aurelua yar natalopaena nene

vetan kiena erau lala, a e pogos nene narui akilia amonsilu, komin naņa sinela miye naga paņisi.”

Sur marua amio sur viu

³⁶ P̄elaga na monsilena nene, naga p̄elaga marua tai nalotena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan sape kila meraravan sane p̄elaga marua na sanene, taņatete asikol amio suri viu la naņa naga pian la ke ea, ana pisa p̄akaiwa tai e lepas nene pan la. Pisape “Taņatete ola kinakinanen kulmrae viu tai, naņa ovitolp̄a kinakinan tai, ana osuluar e kulmrae marua vena kilawo pulus naņa teke ea. Visae sanene, yoko opitol p̄a kare kulmrae viu nene narui, ana kana kinakinasa, yoko taņatete nena marana ve sa ke kulmrae marua nene, ana apisu piowa ga.

³⁷ A taņatete okokonia kuruta viu naņa m̄eke p̄ep̄ela ke ga wa va e kulus nen nane tai naņa pe urmarua, naņa akon kuruta pa e yam moki li rui. Visae okila sanene, yoko kuruta viu nene lapa, kila kulus nen nane naņani m̄apo, ana kuruta nene lau kare ga ne, ana kana pias m̄ena imi viowa nena ga.

³⁸ Ana kuruta viu, monar okokonia va e kulus nen nane naņa naga m̄ena pe urviu, naga m̄arera ruru po, a okilia oligan ruru mon̄a kuruta mon m̄a ea.

³⁹ A pogos m̄ena naņa yar la amun kuruta naņa amiyum̄aen towe laa nanua rui, yoko ve sinelan re si munen kuruta viu, naņa amiyum̄aen mare ga na wa, ana yoko monar avisave kuruta marua naga kiki laa sane.”

6

*Yesu pe suņen Legiena Wa
Matiu 12:1-8; Mak 2:23-28*

¹ Ana e sina ga e legiena tai, naņa pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalogena lala amiyaloro apano, a kiela mrapa pa p̄aro e lokove na kona lala. La amiyal m̄a sanene, ana

nalogena lala viso kar la ana akawe plan kona lañas nañani, apae vania, akania.

² La akila ke sanene, ana Varasi lañas asumã e nañani, apisu ke Yesu lala, ana apisa pania, apisape “Ei, komin ya ne asumã akila ke yumãena nene e Legiena Wa sanene? Visae sanene, asumã akilaro ke kieta navisaluaena ne.”

³ Ana Yesu pisatamẽ la, pisape “? Pona pe apuloli re Visena Wa pog tai poli yo wa, e sur la naña Parin Supe Tepet nanua naga kila? !Kam na akilia pa rui! Naga amio kiena yeririna lala la viso kar la manenea,

⁴ ana naga pa loyumã e yumã wa mãana Ntewa, a naga mla kilaparavi wa naña Navisaluaena sape yar wa ga la akilia akania, ana Tepet amio kiena yeririna la akania.”

⁵ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Inu Narina ne Yeririna, inu ke narui nepe supen Legiena Wa, ana inu ga nekilia nevisa ya naña popon akila e Legiena Wa, pona ya naña pe pon re akila poli.”

Yesu kila ruru limaulu tai e Legiena Wa

Matiu 12:9-14; Mak 3:1-6

⁶ A e si e Legiena Wa tai, Yesu pa si loyumã e yumã na leniena, pian la. Ana poglis nene yar mēna tai sike loyumã nañani, limana marua pulu.

⁷ Ana navianen navisaluaena lala, amio Varasi lala, naña la sinela kar Yesu rui, asike ga lavisinia e poglis nene, asumã apisuar ruruia pisa, vena asape alual li p̄elaga viowa lañas e naga, ana la sinelan asape avisu sane yoko Yesu kila ruru limaulu nañani e kiela Legiena Wa nene pona yoko ve kila re.

⁸ Ana Yesu kilia ruru make ya naña sike e kiela sitomena, ana pis pa yar nañani, sape “Osumãlu, ovam osu metava e nini sumo wa,” ana naga sumãlu pavini.

⁹ Ana Yesu piun tan la naña asike e ne, pisape “?Kieta Navisaluaena sape tekilia tekila ya ne e Legiena Wa? ?Pisape popon tekila sur wo

pona popon tekila sur viowa? ?Pona pisape popon tetamalia yaru, pona popon towemãar yaru?”

¹⁰ Ana Yesu pisuveve la make ga, ana pis sina pa yaru nañani, pisape “Lumomã visilia!” A e ga e pogos naña yar nene kila sanene, limana nañani pimi po nenaga.

¹¹ Ana le Varasi lala sinela mimi, naña sane amloge mlae pañisi, ana apa vanua apisayu weleli sane yoko akila ve sanape na va Yesu.

Yesu mliganar kiena nalogena la lualima taaga pa lua

Matiu 10:1-4; Mak 3:13-19

¹² Ana siraunia, e sina e pogos tai, Yesu pa metava e pupia tavie tai vena naga se ea, len va Ntewa, ana sumã kila ke sanene e yo nañani pa tol yemlagi.

¹³ Ana kolulag na pitomi pio kiena nalogena lala apimi lele taaga puna, ana e la nene, naga pisawal la lualima taaga pa lua naña naga mliganar la pisape la narui, la ape nalologena.

¹⁴ Ana kia kiena ne la lualima taaga pa lua nanini:

Saemon, naña Yesu mligan kiena

kia tañena, sape Pita,

a wenla naña Antru,

a Semes, a wenla naña Yoane,

a Pilip,

a Patalomiu,

¹⁵ a Matiu,

a Tomãas,

a Semes, naña narina ne Alpeas,

a Saemon, naña sape mēne plan le

Rom lala,

a Sutas, naña narina ne Semes,

¹⁶ a Sutas nae Kariot, naña sirau-
nia naga kom varaun Yesu.

Yesu sumã mlologo a kila ruru namaiena lala

Matiu 5:1-12

¹⁷ Ana Yesu p̄ere nalologena la nene apitom si tano, ana añal yotop tai, apa asike ea. A poglis nene, nalogena kiena ne Yesu tañena lala apule ga asike ea, amio mēna pupia p̄ina lala na pulkumali tañena lala

nae Yutea, a le Yerusalem mēna lala, amio le Taea a le Saeton lala, naŋa amolue e kiela yo lala garo losi lavisin sive apami.

¹⁸ La nene apamin asape aloge visena lala kiena ne Yesu, a la sinelan asape kila ruru kiela maiena lala. Ana Yesu kila mēna sanene pan la pano-o, naga kila ruru mēna la naŋa yermare lala asumā akila kare la ke silaga.

¹⁹ Yaru la moki manene paŋisi, ana la punu ga sinelan asape atol ga Yesu, vena la aninuli ga pupia namareraena naŋa apisu sane sumā mālivi ke ea, naŋa sumā kila ruru ke yar la moki rui.

Navianena lala kiena ne Yesu

²⁰ Ana Yesu kira pisu kiena nalogena la nene, ana pian la, pisape: “Kam naŋa apisu kilale sane limamiu koren ga, navisa ruruena sike e amiu, komin amiu ke narui naŋa Ntewa naga pe ŋarin suŋen amiu, ana visuar amiu.

²¹ Kam naŋa viso kar amiu ke nagane, navisa ruruena sike e amiu, yoko aloge sane aim aulemaamaga nena ga e suri wo ne lala.

Kam naŋa atagi ke nagane, navisa ruruena sike e amiu, yoko akilia akekara.

²² Kam naŋa yar la pe akekaran amiu re poli, a naŋa asumā yepel mavin amiu, a naŋa asumā apisa kare amiu, a asumā akoven plan ke kiamiu kia lala sane kam na ape yar viowa ga lala, nanene komin naŋa kam na ape yar kiena ne inu Narina ne Yeririna, navisa ruruena sike e amiu.

²³ E pogos la ne sanene, ve asitom manene re, aulaula ga warar pupia kekarena, komin naŋa asumā akila kare amiu ke ga e ŋelaga mēna nena naŋa repila lala akila pa navisawalena la nanua sumo. Ana

pogaga, yoko awar kiamiu pupia nalaena ma e peni.

²⁴ Ana kam la naŋa ape nasur moki manenea, yoko viowa manene laa van amiu, komin naŋa aŋar kiamiu nalogewoena a kiamiu nakekarena lala e kiamiu malena wo la na yomarava nini rui.

²⁵ A kam la naŋa mēŋemiu pulemamaga ruru pa sike rui, yoko viowa van amiu vaŋisi, komin naŋa yoko viso kar amiu manene va laa sane.

A kam naŋa apitale ke nanagane rui, yoko viowa van amiu vaŋisi, komin ŋisi na aloge viowa, atagi.

²⁶ “A monar avisuar ruru amiu pogos naŋa yar la asumā amieluar ke kiamiu kia. Visae ve sanene, pe pon re amiu mēna asitom ke asape amiu na apo, komin naŋa navisawalena navisokanena la nanua sumo, kieta yermarua la amiyeluar kiela kia la sanene, ana Ntewa pisu la sane la apiowa ga ana mla nakoena pan la.”

Yesu pisayu sinesien manene nasinekar lala

Matiu 5:38-48, 7:1-5

²⁷ Ana Yesu pisape “Kam la naŋa amloge kilale ke kiau visena nene, in na nevisa van amiu, nevisave: Monar sineta si kieta nasinekar lala, a monar tekila wo van la naŋa pe asitom ita re poli,

²⁸ a monar tevisa ruru la naŋa apiuelin ita, a monar telenwo la naŋa akila kare ita.

²⁹ Visae yar tai lipa pipimā lepas tai, ko monar ovilopu mēna pipimā lepas ŋasia vania vena lipa, a visae yar tai māreran van ko vena war momā kulsaket, yoko monar okekaran ga war mēna momā kulsota.

³⁰ Visae yar tai viun kiomā sur tai, monar ola vania, a visae yar tai lalua kiomā suri tai, yoko ve ova oviun re si tania vena lamaran si van ko.

³¹ Pelaga ya naña sinomñan vena yar la akila van ko, ðelaga ne nanene yoko monar okila van la.

³² “Visae tesumña sineta si ga yaru la naña asitom ita, nanene na pe sur re tai nene po laa wa, komin yar nakilaen mlamulena viowa lala asitom ke la naña asitom la rui.

³³ Pona visae tekila ga wo van la naña akila ke po pan ita rui, naga mña pe sur re tai nene poli, komin yar nakilaen mlamulena lala, la mña akila ke sanene rui.

³⁴ Pona visae tetamñan ga kilavaru va la naña akilia alamaran sina, naga mña ga pe pe sur re tai nene po laa wa, komin yaru nakilaen mlamulena la akila ke yumñaena nene silaga.

³⁵ “Ana in na nevisa van amiu, nevisave: Sinemña si kioñan nasinekar, a okila wo vania, a otamñan ga kioñan kilavaru sa ga ne, naña ve ositom manene re van naña omla pania, ovisave pona kilia lamaran si pogos tai, pona taðatete si lamarana. Visae osumña okila ke sanene, osumña okus ke ðelaga kiena ne Arimata Yaru na Meta ne, a naga yoko la nalaena tai van ko ve keviu laa sane, komin naña naga yar sur naña sinen po pan la naña pe apisa re potena pan poli, pona la naña asitom la ke sina.

³⁶ Sanene, ko na monar sinemña ye yar lala sa naña Arimata naga sinena miye la.”

Yesu pisayu naliðereen yar taðena Matiu 7:1-5

³⁷ Ana Yesu pis ke pan la na wa, pisape “Yoko ve aliðere manene re yar taðena pona ala nakoena vania. Visae sanene, yoko Ntewa taðatete liðere manene amiu, taðatete la nakoena van amiu. Visae aviewo yar taðena, yoko Ntewa viewo amiu,

³⁸ a visae ala sur va yaru taðena, yoko Ntewa la sur imi van amiu. A yoko Ntewa laa van amiu ve keviu la

sane taulu naña amlavia, yoko naga war ve moki vaðisi, sa naña akokonia karo, atanaria, yoko amiyalar mña ga, pano-o pulemamaga ruru nenaga, suri laðas kekapil pito ke tano. Lelaga paðisi, yokorena awar imi pun amiu maran ve taaga sa ke ga naña aðarwar ke pan yar taðena.”

Monar avisuar ruru kiamiu malena

³⁹ Ana Yesu pis ke pan la na wa, pisa ðakaiwa tai pan la, pisape “?Sanape, visae kilamara ðala tai sumña ga, ana naga kilia sumon kilamara ðala taðena tai lalua ayalðel woga ga? !Peraga, yoko la ga luwoka aloru ato e ðiliðili tai ne!

⁴⁰ Nalogenanaga pe pa manene re metavan yar naña pian ke naga poli, ana visae naga kilia ruru make sur la naña navianena piania, yoko naga imi maran ve taaga sa ke ga kiena navianena.

⁴¹ Pe pon re osumña ovisavisa ke narin kororaki tai naña teke e kilamarana ne womla poli, ana pe opisu kilale re osape pupia purðes nen laki tai mneke e kilamaramña poli.

⁴² “?Sanape na osape ovisa va womla nene, ovisave ‘Wolai, yoko nowarlua kone kororaki na kilamaramña wa’? Sanene ko na pe opisu kilale re kioñan mlamulena viowa poli, a osumña omliðere ke ga mlamulena viowa kien yar taðena lala. Okilia mña naña ko opiowa ga, ana osape okila sane yar la asape ko opo rui. Okus lua pupia miasin laki na mneke e kilamaramña sumo wa, ðisi na okilia ovisuveve narin kinakinan nen kororaki naña teke e kilamaran yar taðena nene.”

Purlaki amio mrasa Matiu 7:16-20, 12:33-35

⁴³ Ana Yesu pisa mña ga, pisape “Purlaki naña po taðatete war mras naña piowa, a purlaki naña piowa taðatete war mras naña po.

44 Ee, sanene narui, naþa tevisu kilale purlaki, tesape sanape e ga e mrasnela. Mralaki la naþa mam ruru po, pe toþar re e vilumini la naþa pe nenos poli, peraga.

45 Yaru naþa po naga miyuwon ruru suri wo la sike e losinena, ana silaga kiena sitomena wo sumã ga naþa kilia visaplania, ana yaru viowa naga sumã þarpolo ke suri viowa e losinena, ana naga visa plan ga sitomena viowa lala. Suri ya naþa pule sike e los nen yaru pona e kiena sitomena, sur ne na nene narui yoko sumã molmolue luen ga e gona.”

Yumã lua
Matiu 7:24-27

46 Ana Yesu pisape “?Komin ya ne apio in ke asape ‘Suþe o, Suþe o,’ ana siraunia pe asumã amlogear re ya naþa nepisa pan amiu nesape akila poli?”

47 Yar naþa pimi pun inu, mloge kiau visena, naga monar logearia a monar kila. Yar naþa kila sanene naga sa naþa suniena tai pisayuia, naþa pisa sanini:

48 Yar tai sumã kila ke mãana yumã, a yaru nene pe manmarua ruru po, kil þiliþili la pito manene tano vena tol yo m̃arera tano, ana maplar kemraþe lala e pulus la naþani. Ana pogos na pog m̃arera, pupia womie lau, ana taþatete nena kila yumã nene kulul, komin naþa yar na kila, kila ruru m̃arera po.

49 Ana yar naþa mloge kiau visen lala, ana pe mlogear re poli, naga sane yar taþena tai. Yar nena, naga m̃ena miyumaen m̃ana yumã tai, ana naga pe wowe ga, miyumaen m̃ana yumã sumãl yau ga e porotano, kana kemraþe ne la pe pito manene re nena tano poli. Ana pogos naþa pog m̃arera, pupia womie mlau pitomi, kil lua yumã naþa, kilalua mloru, ana yumã naþa pororovia, piowa make nenaga.”

7

Yer kawa na mara nae Rom tai mlelaga m̃arera e Yesu

Matiu 8:5-13

1 Ana pogos naþa Yesu pisa plan kiena navianena la naþani þisi, naga pa loyuma e pulkumali nae Kape-neam.

2 Ana e yo nene, nasumonen li na mara nae Rom tai sike ea, ana naga kiena yar wo na yumãena tai naga mai paþisi, lavis ga kovio.

3 Ana pogos naþa mloge yar la apisayu ke Yesu, asape pimi ke lavisin kiela yo rui, ana pio nasumonena kiena ne le Yu lala, pitetalia la apanon Yesu, vena aviun tania imi kila ruru namaiena nene.

4 Ana la naþani apim puna Yesu, apisayu namaiena naþa pania, ana apiun manene tan sanini, asape “Nasumonen li na mara la nene, popon sa oimi oiila naga.

5 Lelaga naþa sane naga pe ita re tai nene poli, naga pe yere Rom ga, ana naga pe yar tai naþa sitom manene kieta þegas nen yeririna la paþisi, ana naga m̃ena miila imimi e yo nini keviu paþisi rui, naþa miyumaen kiamimi yumã na leniena. Ana visae ko okekarania, oim ovisu kiena yaru nene naþa mai paþisi.”

6 Ana Yesu tamãania, ana pa amio la. La amial apano, ana pogos naþa asike towe laa perinan yumã m̃ana nasumonen li na mara nena wa, apisu yaru laþasa amiyal ke apimi. La nene, erau kiena ne nasumonena si laþasa, naþa naga pitetalia la si apim puna Yesu, vena avisa kiena visena tai vania. Ana la apim apisawal pa Yesu, apisape “Yere Rom naþani mligan imimi mepim si puã, pisa sanini, pisape naga sumã kila kare ko paþisi. Naga pisape naga pisu sa naþa naga pe yaru tai naþa pe torokin re oim m̃ana loyuma poli.

7 A sitomena nene kila naga pisu sane pe pon re m̃ena naga imi kate

pumã poli, komin naga pe pe yere Yu re sane ko poli, ana naga pisa ga pisape, visae ovisa ga visena tai, yoko kiena yaru nene loge wo woga ne.

⁸ Naga kilia sape monar ve sanene komin naga kilia sape kiomã visena naga namareraena sike ea. Naga sape suri nene naga sane li na mara la naãa asike vatanonia, naãa la monar alogear kiena visena. Visae visa van tai, visave 'Ovano,' naga monar vano, pona visae visave 'Oimi,' naga monar imi, pona visae visave 'Okila sanene,' yoko naga monar kila. A naga mnea sape monar kila ya naãa pupia yerkawa nasumonen li na mara la pisa pania. Naga sape naga sitom sanene narui, visae ovisa ga sur tai, ana monar ve sanene."

⁹ Pogos naãa Yesu mloge visena nene, naga milan sitomen kiena ne nasumonen li na mara la nene paãisi, a kekaran paãisi, ana pis pa ãina la naãa asike amio e poglis nene, sape "Nevisa van amiu, nevisave pe nomãl re nena yere Yu tai naãa sumãl mmarera se e in sane yar nene poli."

¹⁰ Ana siraunia, la nene aãasuãela si apa mnea nasumonen li na mara la naãani, ana la amilan naãa apisu namaiena nene pimi po si rui.

Yesu kila si mnee kiena letano tai mal si petan marena

¹¹ Ana siraunia, pe yam piavi re poli, Yesu mial pa tol pulkumali taãena tai, kiena kia Naeni, a sa naãa silaga, kiena nalogena lala amio yaru taãena la moki asumãa ataveve ke naga.

¹² Ana pogos naãa Yesu lala apim ke lavisin pupia mralaea na pulkumali nene, apisu sane yar la amiyalvai apim, asumãa akus ke yar mare tai pano vena ava asinia. Naga naãa mare ne, naga mnee tai naãa anena pe letano. Letano nene, naga pe ãar re si narina tai poli, naga ãar nena taaga ne nane mare narui.

¹³ Ana Yesu la asumãa apisu ke la naãa amial apim, ana pogos naãa kieta Suãe pisu letano nene, naga sinen mie pano-o ãisa. Ana pa lavisinia, pisa pania, sape "E, tagen toko."

¹⁴ Ana Yesu pimi lavisin marena nene, mligan limana tea, a la naãa akus pa ke ne asumãalar la asu, pe amiyal re si poli. Ana naga pis pa yar mare naãani, pisape "E, nevisa van ko, osumãalu si na wa."

¹⁵ Ana mnee nene sumãalu, sumãa pivis pan la, apikevike van sina, ana Yesu sumon naga pano, mligan si pa anena.

¹⁶ Ana pogos naãa yar la apisu sur nene, sinela kurkur paãisi, a asumãa amieluar Ntewa, asape "¡Ake, suwala! Pupia navisawalena kiena ne Ntewa sumãalu nena sike likan ita rui." A laãas apisa mnea, asape "¡Lelaga ãa! Ntewa pimi katen kiena yeririna la rui."

¹⁷ A suniena na suri nene, asumãa apisalelein pano, pano-o tol lepas naãa Yutea, amio yo taãena la naãa asike lavisinia.

Yoane Nakeena pitetalia kiena nalogena lala apim pu Yesu

Matiu 11:2-19

¹⁸ Ana e pogos nene, Yoane Nakeena sike e yumã nakoena rui, ana kiena nalogena la apim apisayu pania e sur la punu ga naãa Yesu sumãa kila.

¹⁹ Ana Yoane pis ga pan lala lua, pitetalia la apa puna kieta Suãe, vena ava aviun ruru tania, avisave naga Navisaarena naãa asumãate ke ne, pona pe naga re poli.

²⁰ Ana la amial apim apisu Yesu, apiun sanini pania, asape "? Kiamimi yerkawa naãa Yoane sinenan sape kilia sanape? ?Ko na yar sur naãa apisa nanua sumo asape yoko yerkawa tai imi ve kieta nasumon itaena, pona pe ko re na nene poli wa, a monar mesumãate ke yar nene yoko imi na wa?"

²¹ Ana e nena e pogos naãa apim apiun naviunena nene, Yesu sumãa

kila ruru ke maiena lala a sumña pile plan ke yermare petan yeririna lala, a sumña kila ke kilamara pñala lala, kilamarala la pimi po sina, ana nalogena kiena ne Yoane la apisu sur la nene.

²² Ana Yesu pisatamñe la, pisape “Awasuñe amiu si ava puna Yoane, ana avisawal sur ya naña apisuia pona amloge e nini. Suri la nene asa ga naña navisawalena Aisea pisa pan amiu rui, naña sape:

‘Kilamarañala lala, nanagane apisu si suri rui,
a laulu lala nanagane amial ruru si rui,
a yaru la naña añar leperosi, nanagane tasnela la mekik ruru si rui,
a kiligapoñe lala, nanagane amloge si suri narui,
a yar mare lala, nanagane amal si rui,
a la naña limala korena, nepisawal Lologena Wo pan la rui.’

²³ Ana ava avisawal mñena va Yoane, avisave ‘Yaru naña pe sinen peve lua re e inu pog tai poli, navisa ruruena sike e naga.’ ”

Yesu pisayu Yoane Nakeena

²⁴ Ana pogos naña nalogena kiena Yoane la amolue sina vena awasuñe avano, Yesu pisayu Yoane nene pa yeririna la naña asike ne, sape “? Pogos naña apa pñesan e yokorena nene, apanon asape avisu ya ne? ! In na pe nesitom re nesape apanon ga avisu kana kiai ne la poli, naña sisilin kare ke ga sanene.

²⁵ A in na pe nesitom re mñena nesape apa apisu yerikawa tai naña miyen mñana kulsota nowo la poli, po sike e malena naapo, komin yaru sur la ne sanene, la pe asusu re e yo viowa la ne sane yomema nene poli, ana la asike ga e yuñña naapo mñana pñarin suñe keviu lala.

²⁶ Peraga, ana in na nesitom nesape apanon apisu navisawalena tai, ne? Nanene naapo ne, ana nevisa van amiu, Yoane naña apanon

apisuia, naga pa laa sane, naga taulu navisawalena nasumo lala,

²⁷ komin naña Ntewa pisayu naga e kiena visena wa rui, sape

‘In na nemligan pñesan kiau yaru na waren visena nene pitomi pun ko, vena kila ruru kioñña mrapa.’ *Mal 3:1*

²⁸ “Lelaga nevisa van amiu, sane e yomarava nini Yoane Nakeena nene naga mon metavan make yar la punu ga. Ana la punu naña yoko aim e nasuñenena kiena ne Ntewa, vito tol kiela yar maro naña sike laa tano, la punu nene la asike metavan Yoane, naña yoko la awar navisa ruruena kiena ne Ntewa va laa sane taulu naga.”

²⁹ Ana pogos naña apa amiya-gogon Yoane Nakeena mlologo, naga pisawal mrapa kiena ne Ntewa vena la akilia avilopu la. Ana yar viowa la moki, pa tol mñena yaru na takis lala, apisu sane mrapa nene pe lelaga, ana apilon la, ana Yoane kee la e wii.

³⁰ Ana yar tañena lala, sa naña Varasi lala amio navianen navisalu-aena lala, la apilopu masila e mrapa naña Ntewa kila vena akilia avilon la ea, ana Yoane pe kee la re poli.

Yesu pis mñarera pa yeririna la e kiena pogosia

³¹ Ana Yesu pis mñarera pa yar na vilaveena lala e poglis nene, pisape “?Yoko nevisa visena ya naña kilia tol pñelaga ken la na nagane, sane la ape yar ya?

³²⁻³⁴ E lepas punu ga naña Ntewa kila vena kilali wo van amiu, ana yepemiu mavin ga, apisa kare ga naga vanonia. Komin poglis naña Yoane pimi, naga sumña monsilun kinanena vena len, a naga mlon kuruta namunena, ana yaru la apisu sanene, asuñña apisayuia, asape ‘Yaru nene, yermare sike e naga.’

“Ana pogos naña inu Narina ne Yeririna nepim nesike na, nekinan ruru ga a nomun ruru ga, ana apisayu si inu pñisa, apisape ‘Apisu

ke ne, yaru nene naga kinan mero-rol pañisi wa, naga pe yar na mun maneneen mēna kuruta, a naga kiena erau lala, yar na warpoloen ga takis, a yar viowa ga lala.'

"Komin sur ne nanene nepisu yeririna na nagane lala asa ga ninis la naña visae asuñña akila kokan ke e yepesinas na kumali, yoko la aviovio kiela narin erau lala, avisave 'Ei, kam na apilon manene visena na! Visae mowe ke plañe, ana pe sinemiun re wolen amio imimi poli, pona visae meyaun ke yauena na marena, ana pe sinemiun re atagi-pae amio imimi poli.'

35 "Sur ne na nene, yeririna la yepela mavin mrapa lala kiena ne Ntewa, ana mras wo naña molue e malena kiena yaru naña taveve ke mrapa kiena ne Ntewa, kilologia sane mrapa ne nanene narui, naga pe mrapa na manmaruaena naña lelaga."

Sira tai mloge kemua piowa lelaga e kiena mlamulena viowa lala

36 Ana Varasi tai, kiena kia Saemon, naga sape sinenan kila kinanena tai ve kana Yesu, ana Yesu pa mñana, pa totano vena akinana.

37 Ana e pulkumali nena, sira tai sike ea, naña naga kila ðelaga viowa la moki pañisi, ana naga mloge naña Yesu pa kinan ke mñana Varasi naña Saemon ne. Ana sira naña pisu kiena mlamulena viowa, mloge piowa manene laa, ana mloge sane monar imi visu Yesu, ana kus kiena piawi tanea tai na ponotaninu, kus pimi e yumña nañani.

38 Ana Yesu pelein ke sape kinana, ana sira nene pimi suñal su varaun lana, naña wamarana mlau, kekapil pito ke e lana ne Yesu. Wamarana kee ke lana sanene, ana tar viluna la naña piayavi ne, suñña miyumuvan ke lana Yesu, a naga pelan pipina komþasa te lana ne Yesu, a yokorena taron ponotaninu nañani ea.

39 Ana Varasi naña ðere Yesu pimi mñana, naga pisu ke sur nene, ana sitom piowa towe ga ea. Naga sitom ke sanini, sape "Visae Yesu nene naga pe navisawalena tai naña lelaga, pona vera na kilia ruru yo rui sane sira nene naga pe sira na mlamulena viowa na sanene, ana yoko ve tañan re tol lana wa nene. Ana naga tañan kila sanene, in na nemninue kare narui."

40 Ana Yesu na kilia mña kiena sitomena nene, ana pisatañea, sape "Saemon, in na nesape nevisa visena tai van ko sumo wa."

Ana tañania sape "Pogaga, Naviana. Okilia ovisa."

41 Ana Yesu pisatañe sanini pania, sape "Yerkawa tai, ana yar lua akila lapui pania. Lalue nene, tai na kiena lapui keviu, komþasa naga kiena lapui keviu manene laa pañisi.

42 Ana pogos na ulmaranen lapui la nene, la ga luwoka apulmaran ðele ga, ana yerkawa nañani sinen mie la, ana piowo make kiela lapui la nene pan la. ?Ana komin sur ne nanene, lalue nene ane sitom manene yerkawa nene?"

43 Ana Saemon pisatañe Yesu, pisape "Nemninue ga, pona naña kiena lapui keviu manenea naga monar sitom va laa sane yo."

44 Ana Yesu pisape "Ee, sa ke nene narui." Ana Yesu ðarpuia kilologia sira nañani pa Saemon, sape "Saemon, pogos naña nepim moña, pe nomñal re yar tai ðar wii pimi pan inu poli vena nekevan kororak na mrapplepa e lau, sane e kieta ðelaga na, monar okila. Ana opisus ke sira nini, naga ke naña kevan lau e wamarana narui, a miyumuvan si mema e viluna.

45 In na nepim moña loyumuña, ko na pe otalopan ruru in re poli, sane nepe kioña erau wo tai, ana siar e pogos naña nepim loyumuña, naga mligan pipina lepas ðasia te lau silaga.

⁴⁶ Ko na pe ořar re ponotaninu pimi otaron pito e řaruu po, ana naga kila e lau rui.

⁴⁷ Ana nevisa ruru van ko, nevisave sira nene, kiena mlamulena viowa moki pařisi, ana nepiewo make ga rui, kila narui naga sinena sii inu keviu pařisi. Ana nepisu yaru nařa kiena mlamulena viowa pe keviu re poli, nepiewoia, ana naga pe sinen sii manene inu re poli.”

⁴⁸ Ana Yesu pisa ruru mēna pa sira nařani, pisa pania, sape “Kiomā mlamulena viowa la nařa ositom řele ke ne, nepiewo make rui.”

⁴⁹ Ana pogos nařa Yesu suņa pisa ke visena nene, yaru tařena la nařa akinan ke amio la e pogos nene pe akekara re nena poli, asuņa apragogo pan la, apisa ke asape “? Ana yaru nene sinenan sape naga ve ai, nařa naga pisa ke sape naga řar plan ke mlamulena viowa kien yar la sanene?”

⁵⁰ Ana Yesu pisa si pa sira nene yam tai, pisape “Kiomā naviawaena kila otol natamaliaena rui. Ve ologe re si viowa, okilia ova narui, a suņare kiena ne Ntewa sike amio ko.”

8

Sira la moki nařa ataveve Yesu

¹ Ana pe yam piavi re poli, Yesu mial sina pano, pa kome pulkumali lala, la nařa ve torokak amio la nařa kerkeviu, a e yo punu ga naga suņa mlologo, a suņa mla lologena wo nasuņenena kiena ne Ntewa pimi pa yeririna lala. Ana sane silaga, kiena nalualima taaga pa lua la mēna asike amio e pogos nene,

² a sira la moki li mā nařa la asuņa atavevela. E sira la nene, lařasia nařa Yesu tařa ruru la petan ninuņa viowa lala a e inanena viowa la nařa se e la, sa nařa Maria nae Maktala, nařa sumo yermare la olua ase e naga,

³ amio Soana, nařa naga wona ne yar nařa Kusa, nařa naga pe yerkawa na kilaen yuņaena kiena ne řarin Suře Erot, a amio mēna Susana nene. A la moři manene ke sina ga, nařa la asuņa amiila Yesu lala keviu pařisi, a la asuņa apisuar la e nalaena la nařa asuņa ařar ke pan la.

Pakaiwa na kurus nen viluņini nařa kekapil e porotano na pe tařena vari

Matiu 13:1-9; Mak 4:1-9

⁴ Ana e pogos tai, pupia řina na yeririna lala la moki amolue e kiela pulkumali la peve taaga, ana la apimi amiervivi Yesu piora, ana naga pis pan la, kuan řakaiwa tai pan la.

⁵ Naga pisa sanini, sape “Yar tai sape va veven kurusia e kana lokove. Pogos nařa peven kurusia, suņa sisilinia, ana kurus lařasia amloloru e mraplepa, a siraunia, yar la apim amiyaloro ea, apie kare ga, a manu mēna lala apimi ate plan make ga.

⁶ A kurus lařasia amloloru e yo nařa kilavaru sike ea, pitotovi pavini, ana yoko miaiai ga, komin nařa pe wii re e yo nene poli.

⁷ A kurus lařasia mloloru e yo nařa sumo na pe ate plan ruru re kilika viowa e poli, ana yoko sirau- nia kilika viowa nene kapur ke sina ga pimi keviu, kewo make kurus la nařa pitotovi ne-e amarmare.

⁸ A kurus tařena ne lařasia amloloru e porotano naapo tai, ana la apitotovi akapur mā pano-o, la ařar mrasnela la moki, tol ponotia taaga.”

Ana pogos nařa Yesu pisa visena la nene řisi, naga pion manene pan la, sape “Yar nařa kiligana teke ea, monar yagogon ruru visena nene.”

?Komin ya ne Yesu pis e řakaiwa lala?

Matiu 13:10-23; Mak 4:10-20

⁹ Ana siraunia, nalogena lala apim puna Yesu apiun kinas nen ðakaiwa nene tania.

¹⁰ Ana naga pisatamē la, pisape “Ntewa kila sanene sape vena akilia alual nakilia wanena na kiena nasuþenena.

‘Ana e yar taþena lala, nakilia w-nena la nene la atapolou asike e ðakaiwa na wa, ana la asuṃa apisu pano-o, pe apisu kilale re poli,

a la asuṃa amiyagogo pano-o, pe amloge kilale re nena poli.’ ”

Ais 6:9

Yesu pisavan kinas nen ðakaiwa na kurus nen viluṃini

¹¹ Ana Yesu pisavan ruru ga ðakaiwa nene pan la na wa. Naga pisapenua “Pogaga, kinas nen ðakaiwa nene naga sanini. Sur nasumo, naga kurusa, a naga na sane visena kiena ne Ntewa.

¹² A kurus la naþa akekapil mrapplepa, naga na sa naþa yar la ne amloge visena nene, ana kurus nowo lala mloloru pitomi e kiela sitomena lala. Ana Þarin Yermare nene pimi þar plan ke sina ga visena la nene petan sinela lala, vena kila sane ve alelaga re sina, ve atol re si natamaliaena.

¹³ “Taþena, naga kurus la naþa asike e yo naþa pe kilavaru, a na nene sane yar la naþa amloge lologena wo nene, amlavia, akekarania, ana sa naþa þeligas nela pe po re poli. La asuṃa amlelaga yam plas ga, a visae atol pog mārera, pona nakilaliena imi, yokorena la aloloru ke sina ga.

¹⁴ “Taþena mēna ga, naga na kurus la naþa asike e lelen kilika viowa lala, a na nene sa naþa yar la amloge, ana pogos naþa la amial ke apa sane, ana asitom manene laa kiela malena lala, a sinelan manene mēna kilavaru, a akekarana manene mēna kekarena na yomarava la nini paþisi. Pelaga la nene apimi sane kilika viowa tai naþa piwo la,

ana taþatete nena kiela malena war mras naþa marua ruruia.

¹⁵ “Ana na maro, naga kurus la naþa sike e porotano naapo, nanene naga sa naþa yar la amiyagogo ruru e Lologena Wo nene, ana amligan ruru sike e losinela lala, atarar ruru mārera, naþa ape lelaga kemua. Yeririna wo la ne sanene, la akila kiela sitomena la viayavi, ayuṃae ruru m̃a vano-o awar mras nen Lologena Wo nene e kiela malena lala.”

Pakaiwa na kapi vivaga

Mak 4:21-25

¹⁶ A Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Ita yeririna lala, visae towar kap vivaga imi, yokorena ve yar tai warwan re mēke vatanon karo tai pona sur tai sanene. Peraga, tetelan ga mēke metava vena kila yar la naþa aim loyumuṃa la avisu naþa yo mērarava ruru nena ga.

¹⁷ Pogaga, ana nasuþenena kiena ne Ntewa naga sane kap vivaga nene, naþa nanagane suṃa m̃alṃalivin ita vena tegoli make suri punu ga. Suri punu ga naþa tapolou sike ga wa, a nakilia wanena punu ga, yokorena la monar amolue e yepesinasa vena yar la akilia avisu kilalea.

¹⁸ Kam na monar ayagogon ruru kiau visena lala, a akilali naþa asitom ruru la. Yar naþa kiena suri moki rui, yokorena naga war va ve mok manene vaþisi. Ana yar naþa limana plasan suri lala, yokorena naga kilalu kiena narin sur nene naþa naga sitom ke sape pe kiena pa rui.”

Anenane Yesu amio wenla lala, apim asape aurelua naga

Matiu 12:46-50; Mak 3:31-35

¹⁹ Ana anenane Yesu amio wenla lala apim aporun naga e pogos nene, ana la akila þele yon naþa ava atol naga loyumuṃa, komin naþa þina la moki, kila yo ve tokak ga.

²⁰ Ana yar la amla lelein ga visena pimi tol Yesu, asape “!Ei, anoma amio womla lala asuñalu asike vanua, sinelan asape avisu ko sumo wa!”

²¹ Ana Yesu pisatamea, sape “Naga naña pe aneu, pona pe wolai, nanene na la ga naña amloge visena wa kiena ne Ntewa, a la asuñla akila ke sa naña visena nene pisa.”

*Pupia lagi naña Yesu pisaluñaria
Matiu 8:23-27; Mak 4:35-41*

²² Ana e legiena tai, Yesu ñere nalogena lala, la apa amiyai e waa tai, ana Yesu pisa pan la, sape “Ita, yoko teva e lepas nen lapa nene lepas ñasia.” Ana la amligan yo, asuñla apano,

²³ ana pogos naña waa kiriri ke pa narui, Yesu maran kawa pano-o momalio. Ana siraunia, pupia lagi tai miyui, miyu lapa nañani, ana pupia sive lala akilapela pano-o sive pule e pulu waa, apisu sane piowa ga narui.

²⁴ Ana apito apioñege Yesu, apisa pania, asape “!Suñe, Suñe, lavis ke tetalilu narui!”

Ana Yesu suñalu, pisaluñar lagi amio sive ñarera la nene, ana sur la nene apito tano, yo ñano ruru nenaga.

²⁵ Ana Yesu pisa pan la, sape “?Awa kiamiu naviawaena?”

Ana amarau pano-o, amilan manene pañisi, ana asuñla apiuviun ke sina tan la, asape “?Aulai, yaru ya nene? Naga pis ga sanene ana lagi amio sive, lalua amlogearia. ! Suwala!”

Yesu pile plan yermare moki petan yere Karasa tai

Matiu 8:28-34; Mak 5:1-20

²⁶ Ana Yesu la apa atol lepas ñasa, e naña Kalele kira ke pa ea, nanene mesmesun e yo naña Karasa.

²⁷ Ana pogos naña Yesu pa ura e yo nene, yar nae e yo nene tai pitomi pitawea, naña yar nene yermare la asike ea. Nakonua rui, yar nene pesinas ga, pe miyen re sur tai poli, a naga pe mon re e yuñla poli, naga

kekaran ga naña monmon ga e lotap lala, e puluve la naña amligan ke kiela tas nen yar mare la amemeke ea.

²⁸⁻²⁹ Ana yermare la nene akila kare yar nene yam moki rui, kila sane yar la akirakiravanli naga silaga, a apiar e kilipan, a apiar lana amio limana e kilika panon laki, ana naga suñla kilaroro ga, a yermare la nene amēnelua naga pa ñeke e yokorena nene.

Ana Yesu pisuia, pis pa ninuna viowa, pilelua sape ligam yaru nene. Ana yar nene pisu Yesu, pio naga, a mloru e lana, ana ninuna naña sike ea pis ñarera, sape “?Ana Yesu, ko narina ne Ntewa na Mava, kioñla ya na teke e inu? !Nepiun ñareran pan ko, nesape ve ola re nakoaena van inu!”

³⁰ Ana Yesu piun tania, sape “?Ana kioñla kia ai?”

Ana ninuna viowa nene pisatamea, sape “Kiau kia ‘Yermare lala na kilaen mara.’ ” Naga pisa sanene komin naña yermare la naña apa e losinena la mok liu.

³¹ A ninuna viowa la nene asuñla apiuviun ñareran ke sina ga pa Yesu vena naga ve vile plan la re, naga ve kila la re ava aloru ato tano e pupia pulukapi.

³² Ana yepas nen kunus na yo nene, pupia ñegas nen nompui lala asuñla akolkol ke porotano, ana yermare la nene atagi pa Yesu, apiun ñareran tania asape naga ligam la ga ava e nompui la nene. Ana Yesu tañan pan la,

³³ ana la amolue petan yar nene, apa e los nen nompui lala. Ana nompui la nene aplamolue yam veraga akiriri apito e yeparpas tai, ana apiovion la apito e pupia lapa nene, atalil make e sive.

³⁴ Ana yar na visuaren nompui lala apisu sur nene, la añure apa uñla, apisawal sur nene, ana apisa make ñena ga e yo la punu ga,

³⁵ kila sane yar la moki sinelan asape aimi avisuia. A pogos naña la apimi, apisu Yesu suñla ga, a yar

naþa ninuna viowa la aþure petan rui naga totano teke e lana ne Yesu. Nanagane, naga miyen ruru mana kulmrae wo la rui, a pimi moau ruru nenaga, pe sirag re si poli. Pogos naþa la apisu yaru nene pimi po si sanene narui, ana amarau.

³⁶ A la naþa asuþesania apisu suri punu ga, asunyu pa la naþa apim mare ga na wa, apisa meraravan pan la sanape naþa yaru nene naþa yermare la asuþesan ea, ana Yesu kila naga pimi po si rui.

³⁷ Ana yeririna lala na lepas nae Karasa, la apisu sane piowa ga, ana la asua aararan pa Yesu asape la sinelan naga molue si vetan la, komin naþa sur nene kila amarau paþisi. Ana Yesu la apitovin si vena aiai e kiela waa, vena awasuþela sina.

³⁸ Ana pogos naþa la asua apito ke narui, yar naþani pitomi piun mararan tan Yesu sape naga sinenan sape va su lue amio naga, ana Yesu pisaluþaria, pisa pania, sape

³⁹ "Peraga, komin naþa popon manene ko owasuþe ko ga ova si ua, a ova osunyu van yar lala, ovisa van la sanape naþa Ntewa kila po naþa po manene pan ko sanene."

Ana yar nene þasuþe sina, a naga sua pa miyervivi yo punu ga nae lepas na kiena pupia pulkumali, a pisawal yuaena wo naþa Yesu kila pania.

Nin sira kiena Saeras, amio sira naþa tol kulsota mana Yesu

Matiu 9:18-26; Mak 5:21-43

⁴⁰ Ana Yesu lala akusro lapa nene apa ke sina lepas þasia, a pupia þina na yeririna lala asuate ke naga, ana la akekaran naþa apisu pa malivin la sina.

⁴¹ Ana yerkawa na kiela yua na lotena nae e yo nene, kiena kia Saeras, naga pimi lavisin Yesu. Ana kinai tanonia, tag pania, piun tania sape imi mana,

⁴² vena visu nin narina naþa sira, naga minana paþisi. Nin sira nene,

naþa yerkawa nene naga narina taaga nena nene, a kiena kas pe sur sane lualima taaga pa lua ga [12], ana kiena inanena pimi keviu manene laa narui, kila narui apisu sane lavis ke mare ne. Ana Yesu sualu, amio yar nene apano.

Ana pogos naþa naga pa ke sanene narui, pulen yeririna na pupia þina la nene asua atavevea, asua amiigin la piora e Yesu.

⁴³ Ana lala tai, naga sira tai, naþa maiena kien sira lala teke e naga e legiena punu ga, tol kas lualima taaga pa lua [12] rui, ana pe yar re nena tai naþa kilia kila ruru kiena maiena nene poli.

⁴⁴ Ana sira nene, naga mialvan ga yaru la lika, pimi pimi lavisin masina ne Yesu, kian limana sane, tol ga mana isinen kulkota. Tol ga kulkota mana Yesu sane, ana e ke e pogos ga nene, kiena maiena naþani þisi nena ga.

⁴⁵ Ana Yesu piun ke ga, pisape "? Ane tolmare in ga na wa?"

Ana la apisapenua "Pe yar tai tol ko re poli," ana Pita mena ga pisa pania, sape "? Ana Suþe, sanape? Yaru la apule manene laa asua amiigin la kar ga miyervivi ko pivi, asua apavan e ko."

⁴⁶ Ana Yesu pisa pania, sape "Peraga, yaru tai tol inu nena naþa, komin naþa in na nemninukilale sane kiau namareraena komþas pa vanua e inu pa e yaru nene þisi rui."

⁴⁷ Ana sira nene pisu sane naga taþatete si tapolou narui, ana pimi puna ne Yesu, marau paþisi, sinen kurkur mena ga. Naga pimi mloru e lana Yesu, ana e marana ne yeririna la naþa asike ne, naga pisawal make sur la e naga pania, sa naþa komin ya ne naga pimi tolia, a sanape naþa pimi po si rui e pogos nene.

⁴⁸ Ana Yesu pisa pania, sape "Auya, kioma naviawaena e inu kila ko opo si rui. Suare kiena ne Ntewa sike amio ko, owasuþe ko sina ova ua."

⁴⁹ Ana pogos naþa Yesu sumã pivism ke amio sira nene wa, visena pimi pa yerka wa nene, sape "Nin narumã nene kovio rui. Popon ve oure re si pupia navianena nene imi, vena ve okila kare korenan re naga."

⁵⁰ Ana Yesu mēna mloge mña visena nene, ana pisa pa Saeras, pisape "Ve ositom re suria, owasine ga Ntewa mārera, a yokorena nin narumã sira nene imi wo si ne."

⁵¹ Ana Yesu pa amio yar nene apa mña, a pogos naþa apim atol yo nene, naga pialupar laþasa sape yoko ve ava re loyuma amio naga, ana naga þere ga Pita, amio Yoane, a Semes, a arimanane nin sira nene amio anena, ana apa loyuma.

⁵² Pogos naþa apa loyuma apisu naþa yar la asumã sinela miye ke nin sira naþa rui, asumã ataginia, ana Yesu pisa pan la, sape "Ve atagin re nin sira nene sanene. Naga pe mare re nene poli, naga momalio ke ga ne."

⁵³ Ana la apitalia kare ga naga, komin naþa la akilia asape nin sira nene marþantop nena rui.

⁵⁴ Ana Yesu pa tarar limana ne nin sira naþani, pisa pania, sape "Nin naru, osuã li sumo wa."

⁵⁵ Ana e ke ga e pogos nene, apisu naþa nin sira nene, kiena malena þasuþe sina pimi e naga, ana sumãlu, sumã miyaloro, ana Yesu pisape popon ala narin kinanen tai vania.

⁵⁶ Ana arimana amio anena, amilan paþisi naþa kiela sitomena la kovio nena ga, ana Yesu pisa pan la sape yoko ve avisawal re sur nene va yar taþena lala.

9

Yesu pitetalia kiena nalogena la peve lua

Matiu 10:5-15; Mak 6:7-13

¹ Ana Yesu pio viraviran kiena lualima taaga pa lua [12], ana pis ruru pan la, naga mla māreraena

pan la, tamãan la vena akilia ataulu yermare lala, a vena akilia akila ruru maiena lala.

² Naga kila sanene vena vitetalia la avanon alologon navesuþenena kiena ne Ntewa, a vena akila ruru namaiena lala.

³ A visen wo laþas naþa pisa pan la sumon naþa apano, sanini, naþa sape "E lepas na kiamiu mrapa, yokorena ve awarar re sur tai. Ve awar re kiamiu plasgai, pona kiamiu karo, pona kinanena, pona kilavaru, a ve awar re mamiu kulsota ve lua, yokorena ayen ga mamiu kulsota ve taaga ga naþa amiyenar ke ne.

⁴ "A umã ya naþa visae aure amiu ava ase ea, þisi na monar akekaran naþa asu amio mratava na umã nene, yokorena aligan ga umã nene pogos naþa amolue si vetan pulkumali nene.

⁵ A e pulkumali ya naþa visae la yepel mavin were amiuena ava e mñala yumã lala, þisi na aligan ga kiela yo nene, a pogos naþa amolue vetania, monar atan plan puluyavi na mrapa na yo nene vetan lamiu, sane kile tai pona kiamiu visena mārera tai van la, sape yoko awar nakoena tai naþa torokin ga kiela þelaga viowa nene."

⁶ Ana nalogena lala amolue apa narui, a asumã aþaro ke e pulkumali lala, asumã amlologon ke lologena wo, a asumã akila ruru ke maiena lala.

Parin Suþe Erot Antipas pisayu Yesu

Matiu 14:1-2; Mak 6:14-16

⁷ Ana e pogos nene, Parin Suþe Erot mēna ga mloge towe mña ya naþa Yesu la asumã akila ke ne, ana naga sitom manene paþisi, komin naþa yar laþas asumã apisayu Yesu, asape naga Yoane Nakeena, naga mali si petan marena,

⁸ ana taþena laþas asape naga yermarua Elaisa nanua, nane mñalivi si ne, a taþena laþas asape naga

pe navisawalena la tai nanua sumo sumo manene laa, naña sumñalu si petan marena.

⁹ Ana Āarin Suḗ Erot pisape “Pe Yoane Nakeena re nene poli, komin nesilua ĩarina rui, ana yar na apisayu ke ne, naga a si nene?” Ana sitomena nene kila naga sinenan visuen Yesu paḗisi.

Nalologena la apa amlologo, ana aḗasuḗ la sina

Matiu 14:13-21; Mak 6:30-44; Yoane 6:1-15

¹⁰ Ana nalologena la naña Yesu pitetalia la sape ava alologo, aḗasuḗ sina, ana apisawal sur punu ga naña amiyuñañena pa Yesu. Ana Yesu ĩere la amolue petan yar lala, amiyepe la ve tokak ga apa e pulkumali tai, kiena kia Petsaeta.

¹¹ Ana siraunia, yar la amloge asape apa ke e yo nene, ana la mñena ga asirau apano, apa mñena e yo nene. Ana Yesu kekara ga, naga sun towe amio la, a siraunia pian la e lepas navesuḗnenena kiena ne Ntewa, a kila ruru yar la naña sinelan ke asape popon yar tai iila la.

Yesu pagan yeririna la manu lima [5000]

¹² Ana Yesu sumña amio la pano pano-o, apisu naña mrae pito ke tano narui, ana kiena lualima taaga pa lua nene apim puna, apisape “Ei, Suḗ, popon oligan ĩina la nene awasuḗpela ava mñala uñña lala pona avakar ga e pulkumali la ne sike ne, vena akilia aul kala kinanena laḗasia, a vena akilia alual mñala lele na monoena, komin e yo na tesike e ne pe pon re yemalo wo ita e poli.”

¹³ Ana Yesu pisa pan la, pisape “E, peraga. Popon kam ga awar kinanen laḗas van la.”

Ana la apisatañña, apisape “!Kei! Imimi memla ke ga narin kilaparavi lima, amio narin ika lua. ?Ana visae peraga, pona ko sinomñan ke osape yoko imimi ke narui meva

moul kinanena torokin pupia ĩina la nene?”

¹⁴ La apisa sanene komin yeririna la naña asike ne la moki manene laa, ana yermñene ga lala pa tol sur sane manu lima [5000].

Ana Yesu pisa pan la, sape “Ava avisa va yeririna lala avisave atotano ke ne wa, atotano e ĩegas lala, naña yar la lualima ve lima [50] e ĩegas tai.”

¹⁵ Ana apa akila sa naña naga pisa, a yeririna lala atotano e ĩegas lala.

¹⁶ Ana Yesu mla kilaparavi lima nene amio narin ika lua nañani, kirava pa ma e peni, pisa potenania ana kawewowa, kian pa nalologena lala vena alalein akian va ĩegas la nene.

¹⁷ Ana akan panpano-o mñepela kawa ruru nena ga, a kororos nen kinanena naña akanligania, akon pa e karo popos lala tol lualima taaga pa lua [12].

Pita pisawal pisape Yesu naga Navisaarena kemua lelaga

Matiu 16:13-28; Mak 8:27-31

¹⁸ Ana pogos tai, Yesu sumña mlen ke naga taaga, a kiena nalogena lala asuñña ga lavisinia, ana naga piun tan la, sape “?Asuñña amloge yar la apisavisa inu asape in na ai?”

¹⁹ Ana apisa pania, asape “Laḗas asape ko Yoane Nakeena, a laḗas asape ko Navisawalena Elaisa, a laḗas asape ko navisawalena taḗena lala tai nanua sumo sumo nane naga mali si petan marena ne.”

²⁰ Ana naga piun tan la, pisape “?A sanapen amiu, kam asape in na ai?”

Ana Pita pisatañña, pisape “Ko Navisaarena kiena ne Ntewa nene.”

Yesu pisawal kiena marena

²¹ Ana Yesu pis mñarera, pisaar nena pan la, pisape yokorena ve avisawal re sur nene va yar lala,

²² ana pisa ruru pan la pisape yoko ve sanapen naga. Naga pisape “Inu na nepe Narina ne Yeririna, a yoko nasumonena kiena ne le Israel

lala, amio yerkawa kiena ne yar wa lala, amio navianen navisaluaen lala, yoko akoven lua inu, p̄isi na monar akila sur ve moki na kila kare inuena. Yoko monar aweñar inu nemare, ana e kana legiena na telu, yoko Ntewa visirlua inu nemal sina.”

Nalogenena kiena Yesu naga monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala

²³ Ana e pogos nene, Yesu pis pan la, pisape “Yar naña sinenan sape taveve inu, naga monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala, naga monar kus kiena laki torovia e legien punu ga, sa naña yoko inu nekus kiau, ana taveve inu luen ga.

²⁴ Nepisa sanene komin yar naña sinenan sape ve puluvisin kiena malena, yoko kilalu kiena malena. Ana yar naña tam̄an kiena malena vanon inu, yoko naga taulu si kiena malena.

²⁵ Visae yar tai tol make sur wo na yomarava nini lala, ana kila pal mrapa a kilalu kiena malena, naga pe taulu re nena sur wo tai poli.

²⁶ Yar naña mawa e marana yar tañena lala vanon inu pona vanon kiau visena, yoko inu Narin Yeririna m̄ena nemawan yar nene e marana Ntewa e pogos naña nowasuñe sina, naña yoko nevitom nemio pupia naurarena naña pe kiau, a pe kiena ne Ata, a naña pe kiena ne m̄ena navisi wa lala.

²⁷ Lelaga nevisa van amiu, yar lañas asum̄al asike e nini, naña tañatete amare na wa, vano-o tol pogos naña avisu Navesuñenena kiena ne Ntewa imi m̄alivi.”

Tasnena ne Yesu pimi pe tañena Matiu 17:1-8; Mak 9:2-8

²⁸ Siraun pogos naña Yesu pisa visena la nene, pe sur sane legiena olua p̄aro ga na wa, ana naga p̄ere Pita, amio Yoane, a Semes, la vari apa metava e ravie tai, komin sape len.

²⁹ Ana apam atol yo nene, a pogos naña sum̄a mlen, nalogenena la telu nene apisu naña marana pimi pe tañena, a apisu naña m̄ana kulsota pilavila pañisi, a miyuwowo naña miyuwowo manene laa.

³⁰⁻³¹ Ana siraunia, yermarua lalua nene Elaisa amio Mosis, lalua am̄alivi amio pupia naurarena nae ma e peni, ana lalua asun ke amio naga, naña asum̄a apisayu ke sanape naña yoko naga monar va garu Yerusalem, a monar mare vetan yomarava nini, sa naña Ntewa pisaaria p̄a rui.

³² Ana sumo, la telu Pita, Yoane a Semes nene asum̄a amloge marala kawa pañisi pano-o amomalio, ana pogos naña atavilo sina, la amilan sur la nañani, naña apisu pupia naurarena kiena ne Yesu, a apisu lalua naña asum̄al asike amio naga.

³³ Ana apisu naña lalua nene asape aligan si yo vena awasuñela, ana Pita sinenan sape visi, ana naga mninue m̄a visa ya ne, ana naga p̄isalawe ga visen kar tai pa Yesu, pisape “Suñe, popon naña ita tesum̄a e nini. Popon teyum̄aen silparpara ve telu e yo nini, mom̄a tai, m̄ana Mosis tai, a m̄ana Elaisa tai.”

³⁴ Ana pogos naña naga sum̄a pisa ke visena nene, lul tai pitomi kalo la, ana pogos naña la apisu sane apa ke loyum̄a e lul nene narui, amarau pañisi.

³⁵ Ana amloge visena tai molue e lul nañani, pisape “Nanene na naruu ne, naña nepisirlua naga rui. Naga ke narui monar alogear ruru naga.”

³⁶ Ana pogos naña visena nene p̄isi, lul nene kovio sina, apisu naña Yesu naga taaga sike si amio la. Ana siraun nene, nalogenena la nene apa ruru la, asum̄a ga sa ga ne, pe apa apisayu re sur nene pa yar tañena la poli.

Yesu pilelua yermare petan m̄ee tai

Matiu 17:14-21; Mak 9:14-29

³⁷ Ana e kana legiena na siraunia, Yesu amio la telu nañani aņasuņela si apitom tano, ana pupia p̄ina na yeririna la asuņate ke naga, sinelan asape avisuia.

³⁸ Ana pogos naña apim aņalivin la, lala yaru tai pion manene pa Yesu, pisape “Navianena, nepisa awis pan ko, ovisuli naruu na yerm̄ene nini, komin naña naruu wawa taaga nena nini.

³⁹ Ninuna viowa tai ne suņa pimi ke e naga sanene, kila naga mlokai manene paņisi, ana miokamarmare tasnena m̄arera pano-o wasirina la mlalau. Sur nene suņa kila ke naga pa piowa laa, kila kare naga paņisi, a suņa kila luen ga, pe mliganli re naga pa ruru pogos tai poli.

⁴⁰ In na nopure naga pa puna ne kioņa nalogena lala, nepisa awis pan la vena aņenelua ninuna viowa nene, ana la akilalia, amiyuņaen pano-o, akila p̄ele yonia.”

⁴¹ Ana Yesu pisataņea, pisa pan la, pisape “?Kam la nene, sanape na sanene? Pe asuņal re nena ase Ntewa poli. ?Monar nesuņa nemio kam wowe lala tol pogwai? In na sineu maren amiu rui. Ko, pogaga, oure naruņa nene imi.”

⁴² Ana apa aņure pimi, a pogos naña apim ga sane, ninuna viowa nañani kilapel ke sina ninis nañani, kila tasnena miyuyuwawa a m̄arera. Ana Yesu pis kapuru pialuņar ninuna viowa nañani, a kila ruru m̄ee nene, ana mligan si pa arimana.

⁴³ A la naña apisu sur nene, amilan manene nam̄areraena nowo kiena ne Ntewa nene paņisi, naña kila po sanene paņisi pan m̄ee nañani.

Yesu pisawal sina ga kiena marena

Ana siar e pogos naña yar taņena la asuņa apisasayu ke sur wo naña

Yesu kila, ana Yesu pisa kiena visena tai pa kiena nalogena lala.

⁴⁴ Naga pisa pan la, pisape “Aya-gogon ruru kiau visena nini, aligan ruru te kiamiu sitomena lala, vena ve sinemiu p̄esan re sina. Ee, nepisa ruru van amiu, nesape Ntewa mligan inu sane Narin Yeririna, ana lavis ke naña aligan inu neva e limana ne yaru la naña yoko aweņar inu nemare narui.”

⁴⁵ Ana nalogena lala pe amloge kilale re ya naña Yesu suņa pisayu ke pan la poli wa, sa naña kana kinas tapolou ke ga wa, kila pe apisu kilale re poli, a amaraun m̄ena naña aviun ruru va Yesu e lepas na visena nene.

“?Ane to laa metavan yaru taņena lala?”

Matiu 18:1-5; Mak 9:33-40

⁴⁶ Ana siraunia, veveyuena tai m̄alivi likan nalogena lala, naña apisape ane to laa metavan lala taņena laņasa.

⁴⁷ Ana Yesu kilia m̄a kiela sitomena la nene, ana pio ninis tai naña pimi ke puna, ana mligan ninis nañani suņalu se yepasa,

⁴⁸ ana pisa pan la, sape “Yar naña kiena sitomena patanon inu, ana naga kekaran wereruruen ninis nini, nanene sa ga naña kekaran were ruru inuen ga narui. A yar naña kekaran inu, naga sane kekaran ke ga naga naña mligan inu nepim. Nanene komin naña amiu ai naña kiena sitomena su tano vaņisi, naga ke narui naña naga to metavan amiu make ga.”

“Yaru naña pe pialuņar ita re poli, naga suņa miila ita ke ne”

⁴⁹ Ana Yoane pisa pa Yesu, sape “Suņe, mepisu yar tai, naña suņa pile plan ke yermare lala, naga m̄ene plan la e kioņa kia. Ana yaru nene, memninue ga, naga pe ita re tai poli, ana mepialuņaria.”

⁵⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “Toko, visaluņaren toko, komin yar

naña pe pialuþar ita re poli, naga miila ita ke ne.”

Yesu sitomal sape lavis ke monar va ma meta Yerusalem narui

⁵¹ Ana Yesu pisu kilale sape nana-gane, lavis ke Ntewa were si naga va meta ma e peni narui, ana kila ruru kiena sitomena, sape kiena mrapa monar va ma meta Yerusalem narui.

⁵² Ana la amial apano, ana Yesu mligan kiena yar na waren visena lala la asumo apa e pulkumali tai kiena ne le Samaria lala, vena akila ruru make suria, naga sirau imi.

⁵³ Ana la ne e yo nene, la pe sinelan re Yesu la aim e kiela yo poli, komin la pe sinelan re iilaen le Yu la naña akom ke kiela yo poli vena ava meta Yerusalem.

⁵⁴ Ana pogos naña nalogena lalua nene Semes lalua Yoane apisu naña apialuþar la sa nene, lalua apiun tan Yesu, asape “Suþe, ko sinoman osape melen mevio kapi tai ligan ma e peni vitom tano kekan la nenaga?”

⁵⁵ Ana Yesu þarpuia pis marera pan lalua, pialuþar la.

⁵⁶ Ana pe apa re si e nene poli, la apa e pulkumali taþena.

Yaru naña taveve Yesu ve ki-raþatau re sina

Matiu 8:19-22

⁵⁷ Ana pogos naña amial ke e mrapa narui, yaru tai pimi pu Yesu, pisaar pania, pisape “Yoko netaveve ko e nape naña visae ova ea.”

⁵⁸ Ana Yesu pisatamea, pisape “Lokul tetan lala la mala pulus la suma ga, a manu lala mala ponovi la suma ga. Ana inu Narina ne Yeririna, naña nokom ma e peni nepitom, in na pe mau yo re poli, naña neva nomonea. Visae ko okekaran mena malena na sanene, ko okilia oimi.”

⁵⁹ E ke e pogos nene, yaru taþena tai, Yesu pisa mena pania pisape imi tavevea, ana naga pisatamea, pisape “Suþe, otaman neva nevisuar ke ne kiau yermarua sumo wa, a

visae marþan pae, ana yoko neim netaveve ko ga na wa.”

⁶⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “Oligan yaru la naña pe atol re malena poli wa ava asin kiela yar mare lala. Ana ko, oim ga teva telologon navesuþenena kiena ne Ntewa.”

⁶¹ A yar taþena si tai kila sa ke ga, kila sa naña pisasa ga, pisa pa Yesu, sape “Suþe, yoko in na netaveve ko lue narui, ana sur taaga ga, nesape otaman neva nevisa ke ne pokolemalo va la ne uma mau wa.”

⁶² Ana Yesu pisa visen tai sanini pania, pisape “Yar naña suma sitom manene la mana uma þarar kiena suri make ga, naga sane yaru naña tarar ke þeligas nen waa, a silaga, suma kira þatau lue ga. Yar na sanene pe torokin re imi ve yar na navesuþenena kiena ne Ntewa poli.”

10

Yesu pitetalia yar la moki naña la pepe lua ava alogo

Matiu 9:37-38, 10:7-16, 11:20-24

¹ Ana e pogos nene, kieta Suþe pisir plan si kiena nalologena laþasa. La punu ga tol lualima yam olua pa lua [72], a naga sitom ke sape ligan la nene ava sumo, la veve lua ava e pulkumali lala a e yo la naña yoko naga sirau va malivi ea.

² Ana naga pian la sanini, pisape “Lelaga, kinanena moki liu naña marua sike lokove, ana yar la lua la ga naña asuma aþar ke pitomi uma. Monar aviun manene tan yerka-wa na lokove nene, vena naga ligan plan re si yar laþasia la avanon awar kana kinanena la nene imi.

³ Sanene, monar ala kiamiu mrapa avano. Ana popon avisu kilale sane in na nemligan plan amiu apano, sa ga naña narin sipsip, naña apanon ke vena avitawe pupia lokul tetan lala.

⁴ A pogos naña avano, ana ve awar re kiamiu taga na varu, a ve awar re

kiamiu karo, a ve awar re si kiamiu kulus nen lamiu taþena. Ava ga sa ga ne, ve asunlilue re mrapplepa va yar lala.

⁵ A pogos naþa ava amliv e yumã ya, sur naþa yoko avisa þesania, yoko avisa sanini, avisave 'Sumãare sike e umã nini.'

⁶ Ana visae yaru naþa sike e umã nene naga sinenan sumãare, yoko sumãare naþa avisa kilia sike amio naga, ana visae pe yar re tai ne sanene poli, yokorena sumãare wasuþe si imi van amiu.

⁷ A ve ava aulaula kare e yumã taþena lala, ana asumã ga e yumã nene, a akekaran ala kinanena ya pona namunena ya naþa ala imi van amiu. Ve amawan re ala sur wo ya naþa akila van amiu, komin naþa yar na yumãena naga mesmesun la kiena narin nalaena tai.

⁸ "Sanene na, visae kumali ya naþa ava aworu ea, visae akekaran naþa avisuar amiu, yoko monar akekaran ga kinanena ya naþa sinelan asape ala van amiu,

⁹ a monar akila ruru namaiena la e yo nene, a monar avisa van la, avisave 'Nanagane, nasuþenena kiena ne Ntewa pimi ke lavisin amiu, nanagane Ntewa pimi pe kiamiu Suþe narui.'

¹⁰ "A pogos laþasia, yoko aworworu e pulkumali tai, ana yoko ve akekaran re naþa aure amiu ava asike amio la. Visae sanene, amiu ataveve pupia mrappa nene ava e yepesinas na pulkumali nena, a avisawal va kana yar lala, avisave

¹¹ 'Puluyavi na mrapplepa na kiamiu yo nini, imimi metan plan petan lamimi lala, sane kiamiu kile nasitomãalen tai. Monar ve sinemiu þesan re, sane lavis ga navesuþenena kiena ne Ntewa imi pun amiu narui, ana pe sinemiun re poli, ana akilalu narui.'

¹² "Nevisa lelaga van amiu, e legiena na liþereena, yokorena la ne

sanene la ava e nakoena tai naþa mñarera manene laa taulu nena naþa la nae pulkumali naþa Sotom nanua yoko awaria."

Yesu pisayu la naþa pe amlelaga re e naga poli

Matiu 11:20-24

¹³ Ana Yesu pis mñarera pa yeririna na kumali taþena laþasa, pisape "¡ Le Korasin, amio le Petsaeta, akila kare manene amiu paþisi wa! Visae le Taea amio le Saeton lala avisuli ga kile la naþa kam na apisu þisi rui, vera na avilopu la nanua rui. La pe ape le Yu re poli, ana vera na la ayen þilili karo a akuan yavi e þarila rui, pona atotano mã sanene ana yaru la avisu sane sinela piowagan kemua kiela mlamulena viowa la lelaga.

¹⁴ Nevisa van amiu, e pogos naliþereena, yokorena kiamiu nakoena naga taulu nena naþa kiena ne la nene.

¹⁵ "¡ A amiu le Kapeneam la naþa aþarwar amiu paþisi, naþa sinemiun asape avisir plan amiu asu manene metava, avisuar amiu! Yoko Ntewa koven amiu ato laa tano rui e pulus nen kapi."

¹⁶ A Yesu pisa mnea pan la, pisape "Yar naþa visae yoko logear amiu, naga sumã mlogear in ke ne, a visae yar naþa yepen mavin amiu, naga sumã yepen mavin in ke ne, a yaru naþa visae yepen mavin in ke sanene, naga sumã yepen mavin ke yerkawa naþa naga mligan inu nepim."

Ana e visena la nene, Yesu mligan yar nalologena lala apanon akila yumãena.

Yar nalologena la aþasuþe la si narui

¹⁷ Ana yar nalologena la nene apa akila yumãena wo la moki, ana sir-aunia aþasuþe la si apim puna Yesu, naþa apulen manene kekarena e sur punu ga naþa akila rui. Aþasuþe la, apisa pa Yesu, asape "¡ Suþe,

memiyumãen sur la e kioĩna kia pa tol naĩa yermare mĩena la asu vatanon imimi!”

18 Ana Yesu pisatamĩe la, pisape “Ee, kieta yumãena sanene narui. A in mĩena ga, nomãl Yermare molue ma e peni, akoven lua naga pitomi tano sane yekarpla tai.

19 Nanagane, in na netamãan pan amiu rui, nesape akilia avieyar lomãara amio logovi, a mãreraena kiena ne kieta nasinekar sike mĩena vatanon lamiu, ana tapãtete sur tai kila kare amiu.

20 Ana ve awarwar amiun re ya naĩa in na netamãan pan amiu, naĩa ninuna viowa la asike vatanon amiu, ana sur taaga ga naĩa akilia aulen manene kekarena vanonia, na naĩa kiamiu kia lala asiri plan sike loyumã e tus namalena rui.”

*Yesu pisa potena pa Arimana
Matiu 11:25-27, 13:16-17*

21 Ana e pogos nene Ninuna Wa kila sinena ne Yesu kekara paĩisi, ana Yesu mlen, pisape “!Ata o, ko ope Suĩe nae ma e peni a Suĩe nae yomarava nini! Nevisa potena van ko, Ata, vanon sur la naĩa e lepas na pun inu, okila meraravan pan la naĩa kiela sitomena sa ga nin sisi lala, ana yaru la naĩa asitom asape ape manmarua a la naĩa asape akilia ruru suria, ko okilawan sur la nene van la. Lelaga pã Ata, nanene na sa ga naĩa ko sinomãania.”

22 A Yesu pisa mĩena pan la, pisape “Ata mligan suri punu sike e lumãau rui. A Ata naga taaga naĩa kilia inu sape in na ai, a inu naĩa nepe narina, in ga taaga naĩa nekilia ruru naga, nesape naga ai. Inu nemio la naĩa ne nemliganar la vena nekipian la e Ata vena awasine naga, imimi la nene narui naĩa mekilia ruru naga naĩa pe Arimamimi.”

23 Ana Yesu pilon pa puna ne kiena nalogena lala, pragogo ga pan la, la ga amloge, pisape “Ntewa kila po

pan amiu paĩisi, naĩa akilia avisu suri la nene.

24 Navisawalena la mok liu amio pãarin suĩe la mok liu nanua sumo naĩa la sinelan manene paĩisi asape avisu sur la nene, ana pe apisuli re pogos tai poli, a aĩaryon asape aloge mĩena sur la nene, ana la pe amloge re nena poli.”

*Pakaiwa naĩa yere Samaria sinen
miye yere Yu tai*

Matiu 22:34-40; Mak 12:28-31

25 Ana pogos tapena si tai, yar tai naga pe manmarua ruru e navisalu-aena, naga pisape kilali Yesu e nav-iunen mãrera tai ana naga sumãlu, piun tan Yesu, pisape “?Navianena, visae sineun nesape nekilali netol malena naĩa pe luas re poli, yoko monar nekila ve sanape?”

26 Ana Yesu pisatamĩea, pisape “Ana kieta Tus Wa pisa ya ne e lepas nene? ?Ko opuloia opisu pisa sanape?”

27 Ana yar naĩani pisatamĩea, pisape “Tus Wa pisa sanini, pisape: Ntewa na mava naĩa naga pe kioĩna Ntewa, ko monar sinemã si naga, oligan naga to sumo e losinemã wetelu, a e kioĩna malena wetelu, a e kioĩna mãreraena wetelu, a e kioĩna sitomena wetelu, a ko na monar ositom nalavis pumã lala, okila wo van la, sa naĩa ko ositom ko ke ga.”

28 Ana Yesu pisa pania, pisape “Ee, opisa mesmesun nena narui. A visae okila ve sa nene, yoko otol malena nane opiun ke ne.”

29 Ana yar nene kilia sape naga pe kila re mesmes sanene poli, ana naga kilali naĩa kila pisape mninue ga, piun tan Yesu, pisape “?Ana a la ne asike lavis pun inu naĩa monar nekila wo van la?”

30 Ana Yesu pisatamĩe kiena nav-iunena nene e pãkaiwa tai, naĩa pisape “E legiena tai, yar tai molue ma Yerusalem, sumã mialoro pito garo Seriko. Ana naga mialoro mã sanene pano tol yomãrera tai, ana

milan p̄egas nen yar na vinauen tai, naṗa apulania, aṁe kare naga paṗisi, aṗar plan make kiena suria aṗure, amligan naga marluia ṁeke kiena mrapa komsusa.

³¹ Ana kieta yar wa tai, naga ṁena mialoro e mrapa nene naga siraun pimi, ana pogos naṗa pimi lavisin yar nene, naga miyepe ga pa e isinen mrapplepa, mial ṗaro pano.

³² Ana siraunia, yar taṗena mial pimi. Naga pe Livae la tai, naṗa asuṁa akila ke yuṁaena make ga e Yuṁa Wa ṁana ne Ntewa, ana pogos naṗa pimi tol yar naṗani, naga ṁena ga yepen mavin iilaena, miyepe ga pa e isinen mrapplepa mial ga ṗaro pano.

³³ Ana siraun sina, yar taṗena, naṗa naga suṁa mlilu kiena mrapa viavi tai pimi. Naga pe yere Samaria tai, ana sa naṗa tekilia, yar la nene pe ape erau wo re amio ita le Yu la poli. Ana pogos naṗa pimi tol e yo naṗani, pisu yar nene marlu ṁeke e yo naṗa aṁe ea, ana sinen miye paṗisi.

³⁴ Ana naga pimi lavisinia, kevan lele la naṗa la nene aṁea, plan sirveve e magka la naṗani, piar ruruia. Ana tarlua yar nena, mligan mon meta e kiena togki, ana mial ṁa amio pano-o tol yo tai naṗa yuṁa na varuruen tai ṁeke ea. Ana ṗere naga pa loyumuṁa ea, miila naga po paṗisi.

³⁵ Ana kolulagi, ṗar kiena varu tai, kian pa ṗar na yuṁa na varuruena naṗani, pisape 'In na monar neva si e kiau mrapa narui, ana yar nene yoko sike e lumonṁa sumo wa. Ovisuar ruruia e sur punu ga, a visae varu nene ve torok re, yoko in na nevisuveve si e pogos naṗa nowasuṗe si e kiau yalena nini.' "

³⁶ Ana Yesu piun tan yar naṗa piun naviunena nene pania, pisape "Opisu suniena nene sanape? ? E yar la telu naṗa amiyal e mrapa naṗa yar nene ṁeke ea, yar ai naṗa

kila pania sa ga yar tai naṗa ṁeke ga lavisinia?"

³⁷ Ana yar naṗa pisape "Nesitom nesape yar naṗa sinen miyea, a miila."

A Yesu pisa si pania, pisape "Ore, naga ke narui, a ko ṁena ga, ova otaveve kiena ṗelaga wo nene."

Mareta amio Maria

³⁸ Ana e pogos naṗani, Yesu amio kiena nalogenala lala amiyaloro ke apa ma Yerusalem, ana apa aṁalṁaliv e narin pulkumali naṗa Petani, ana sira naṗa Mareta ṗere Yesu pa ṁala uṁa.

³⁹ Ana pogos naṗa Yesu pa sike amio la nene, luena ne Mareta nene tai, kiena kia Maria, naga totano ga teke lavisin lana ne Yesu, toṁa miyagogon ruru ke kiena navianena lala.

⁴⁰ Ana e pogos nene, Mareta naga pe toṁa miyagogo re poli, ana naga suṁa ṁareran ke sape kila ruru make sur punu ga suṁate Yesu, a naga sitom manene laa e yuṁaena la nene. A siraunia, pimi pisu Maria to ga tano toṁa ga, miyagogon ṁa Yesu, ana pisa pa Yesu, pisape "Suṗe, luou namṁa to koren ga toṁa sanene, ana in ga taaga nekila make suria. Pona ko opisulale re poli yo, ana popon ovisa vana vena imi iila inu."

⁴¹ Ana kieta Suṗe pisataṁea, pisape "Mareta, ko sireyar tai naṗa ositom manene sur paṗisi, a omloge piowagan manene sur moki laa na sanene wa.

⁴² Ana sur taaga ga toṁa ga naṗa yoko ko ositom manene urmi ea, nane suri ne nane Maria ṁal rui e kiena malena, ana yoko in na taṗatete si nelalua vetania."

11

Leniena naṗa Suṗe pian ita ea Matiu 6:9-13

¹ Pogos tai, Yesu pa mlen e yo tai, ṗisi ṗasuṗe pitomi, ana kiena nalogenala tai piun tania, pisape "Suṗe, visae okilia ovian imimi lia vena

imimi mēna mekilia melen, sa ga naṗa sumo na Yoane pian kiena nalogena lala vena alen, vera na wo vaṗisi.”

² Ana Yesu taṃan, pisape “Pogaga, visae sinemiun leniena, akilia avisa sanini, avisave:

‘Arimamimi, torokin kemua naṗa imimi mewatanon kioṃa kia wa.

Memlen mesape kioṃa navesuṗenena imi.

³ Mepiun tan ko, mesape ola kinanena van imimi ṗane a e legiena punu ga.

⁴ A oviewo kiamimi mlamulena viowa lala,

komin imimi mepiewo ke la naṗa akila ke piowa pan imimi.

A ve oligan re suri la imi akilali manene imimi.’ ”

Ṗakaiwa na viunen suria

⁵⁻⁶ Ana Yesu pisape monar ve amaraun re viunen sur tan Ntewa, ana pisa ṗakaiwa tai pan la, pisape “Visae kolemallo koe yepe lilika tai, oilan ga kioṃa erau tai yal imi tol yo puṃa. Ana pe koṃa kinanen re si poli, ana monar okirir ova pun yuṃa tai naṗa mēke lavisin ko, monar oviun manene tania, ovisave ‘Wolai, kiau erau tai pimi porun in ga nagane na wa, ana in na luṃau plas nena ga. In na pe kau kinanena re si naṗa nekilia nela van kan poli. ?Ko na koṃa kinanen tai toṃa ga okilia otamān van inu sumo wa?’ ”

⁷ “Ana sanape, tesitom tesape yoko yaru nene kilia visataṃe visave ‘Aa, ve okila re yuṃaena māraera sanene van inu. Opisu ke ne, mokotava rui, ana memio nin sisi la, moṃeke e māmimi tog rui, ana taṗatete si nesuṃal narui.’ Ana peraga, yaru nene taṗatete visa sanene.”

⁸ Ana Yesu yakol si visena van la, sape “Pona pogos tai yaru tai kilia sitom korenan ko, yepen mavin iila koena vanon ga ko na osike lavisinia. Ana visae ve omawan re naṗa oviun kaṗaran mā sanene

vano vano-o, yoko yar nene monar la ya naṗa opiun ke ne van ko.”

Yesu pisayu naviunen suri tan Ntewa

Matiu 7:7-11

⁹⁻¹⁰ Ana maran taaga e ṗakaiwa kiena ne Yesu nene, naga pisa ke sina pan la, pisape “Yaru naṗa piun ke suria, naga tol silaga, a yaru naṗa kale ke suria, naga mālialia, a yaru naṗa sigariga ke mratava, pulutava pietava pan silaga. Visae sanene, yoko akilia awar ya naṗa apiun tan Ntewa, a alual ya naṗa akale ke puna, a mratava naṗa asuṃa asigariga ke ne, vietava van amiu.

¹¹ Visae naruṃa tai viso karia, viun narin ika naṗa teke ne, taṗatete ola lomāra vania,

¹² pona visae naga viun kopululus nen lakaporo naṗa teke ne, taṗatete ola logovi tai van kania.

¹³ Lelaga naṗa kam na ape yar viowa ga lala, ana amiu yar tai taṗatete kila sanene, asuṃa akekarān ga naṗa ala suri wo la va narimiu la silaga. Sanene, pogos naṗa aviun tan Arimamiu nae ma e peni, naga kekara manene la a naṗa la Ninuna Wa van amiu naṗa ape narina lala.”

Apisape Yesu miyuṃae ke ga e namāraeraena kiena ne Yermare

Matiu 12:22-30; Mak 3:20-27

¹⁴ Ana siraunia, aṗure yaru tai naṗa yermare pa e naga pimi puna Yesu. Yermare nene kila yar nena pe pis re poli, ana Yesu pilelua yermare naṗani petania, ana naga pis ruru sina, kila yar la naṗa apisu sur nene amilan paṗisi.

¹⁵ Ana la ṗas apielue, ana apisalele kare Yesu ṗisa, apisape “Yar nene pile plan ke yermare lala e ga e namāraeraena naṗa suṗe kiena ne yermare lala, naṗa kiena kia Piel-sipel, taṃan pania.”

¹⁶ Ana la si ṗasa, la mēna asitom piowa e Yesu, ana asuṃa akilalia,

sinelan asape am̄areraena vena kila kile tai nae ma e peni avisuia.

17 Ana Yesu mloge kilale kiela sitomena lala, ana pisape “Visae suḗe tai, kiena yeririna la aliḗere la, naḗa laḗasia akawe laḗasia, yoko yuḗaena kiena ne suḗe naḗani monar loru. A visae uḗa tai, asuḗa aliḗere la, naḗa laḗasa asape am̄ene plan laḗasa, yoko la nene taḗatete asu ruru pog tai.

18 ?Sa m̄ena nini, visae yermare kiena ne Yermare Lego la asuḗa amliḗere la ke rui, ana yoko nasuḗenena kiena ne Yermare Lego suḗalu ve sanape ne? !Kam na apisa ke sur pa sanene narui, asape in na nesuḗa nom̄ene plan ke yermare lala e nam̄areraena kiena ne pupia yermare naḗa Pielsipel, ana taḗatete nena ve sa nene ḗisa!

19 ?A visae ve sa kemua naḗa apisa, ana komin ya naḗa kam la ḗasa asuḗa am̄ene plan ke yermare? ?Ane tam̄an m̄areraena nene pan la, pona yermare m̄a nene yo? Popon sa kiamiu nalogena la naḗa am̄ene plan ke yermare lala aloge kiamiu visena la nene.

20 Ana peraga, apis pe po re nene poli. In na nesuḗa nepile plan ke yermare lala e ga e nam̄areraena na limana Ntewa, a sur nene na kana kinasa sane navesuḗenena kiena ne Ntewa sike likan amiu rui.

21 “!Apisu ke ne! Sa naḗa visae pupia yar m̄arera tai, naga war kiena pupia suri na mara lala, naga suḗa kirawo ruru ke m̄ana yuḗa. Ana sur kiena ne yar nene su ruru ga suḗa e kiena kove.

22 Ana Yermare Lego kiena yuḗaena naga sa ga nene. Visae yar m̄arera taḗena imi naḗa m̄arera laa taulu naga sane, yoko lalua akila m̄a mara vano naga taulu Yermare Lego, ana yoko kilia war plan kiena sur na mara lala, naḗa naga ḗasine ḗesania, a yoko naga kilia war make sur la naḗa sike loyur̄a e kove

nene ve kiena, ana liḗere va kiena yeririna lala.

23 “Yaru naḗa pe taveve in re poli, naga sane suwo in ke ne, a yar naḗa pe miyuḗae re amio in poli, vena moure kiau yeririna la aim lele taaga, naga suḗa m̄ene tetain la ke ne.”

Ninuna viowa kilia wasuḗe sina imi

Matiu 12:43-45

24 Ana Yesu pisa m̄ena ga, pisapenua “Pogos tai, pog naḗa am̄enelua yermare e yar tai, yermare nena kilia va yom̄arua vena kaleli yo tai naḗa va se ea ve m̄ana uḗa. Ana visae ve lual re, yoko naga visavenua ‘Aa, yoko neto li si e m̄au uḗa marua na sumo.’

25 Ana pogos naḗa pitomi, yoko naga lual sane akilavan ruru ga m̄eke na, akila ruru make sur la e yuḗa naḗa ḗisi rui.

26 Ana yoko naga va were si yermare taḗena la ve olua naḗa apiowa manene laa taulu naga sane atom amio, ana yoko ava si asike los nen yar nene. Ana yar nene nanua sumo kiena malena piowa, ana siraunia kiena malena piowa manene laa sane.”

Mrapa na tolen kekarena naḗa lelaga

27 Ana e pogos nene, sira tai sike amio la naḗa apisu ke sur la nene, a naḗa amloge ke visena kiena ne Yesu lala, ana sira naḗani kekaran paḗisi. Ana pion manenea, pisape “!A kee, anom̄a naḗa ḗar ko, a mla yu pan ko, navisa ruruena kiena ne Ntewa keviu paḗisi pania, naḗa naga ḗar sisi tai sane ko.”

28 Ana Yesu pisatam̄ea, pisape “Ee, nanene na lelaga, ana nevisa van ko, nesape navisa ruruena kiena ne Ntewa va ve keviu manene laa sanene sike e yar ai naḗa logear visena lala kiena ne Ntewa, a naḗa kila ya naḗa naga sinenania.”

*Yar la naña sinelan visuen kile
Matiu 12:38-42; Mak 8:11-12*

²⁹ Ana e pogos nene, p̄ina la naña amiagogon ke Yesu asum̄a apim la mok manene laa narui, ana Yesu kilia m̄a naña sane la moki naña apimin ga avisu kiena kile lala, ana pis pan la, pisape “In na nepisu sane lus na yeririna nanagane lala la apiowa laa. La sinelan asape avisu ga kile lala, ana peraga, Ntewa taṗatete nena la kile tai van la vena avisuia. Ana kile kiena ne navi-sawalena Sona nanua sumo, naga ga nene akilia avisuia.

³⁰ Ntewa mligan Sona, naga sane kile tai kiena ne la nae Niniye nanua sumo, ana naga mligan m̄ena inu Narina ne Yeririna nepimi sane ki-amiu kile na nagane tai.

³¹⁻³² “Ana le Ninive la nanua sumo amloge visena kiena ne Sona, la apilopu la e pogos nene, a yoko la nene asum̄alu ase e legiena na liṗereena, la avisa lologia kiamiu naviowaena, komin yar tai naña naga to laa metavan Sona naga sike amio amiu, ana pe apilopu amiu re nena ga.

“A nanua m̄ena sumo naña sira kawa tai pe ṗarin suṗe tai naña molue e kiena purvanua naña sike koperin paṗisi, pitomi tano vena loge visena na manmaruaena lala kiena ne yermarua Ṕarin Suṗe Solomon. Ana sira kawa m̄ena naṗani yoko naga sun̄alu se e legiena na liṗereena nene ana visawal ruru nena kiamiu naviowaena lala, komin naña yar tai naga to laa metavan Solomon naga sike amio amiu, ana pe sinemiun re nena naga poli.”

*Ṕakaiwa lua e lepas na kapi vi-
vaga*

*Matiu 5:15, 6:22-23; Mak 4:21;
Luk 8:16*

³³ Ana Yesu pisa m̄ena, pisape “Pogos naña tesilan kapi vivaga, ve tesilan re ga ṗisi na teva towarwan m̄eke e ṗiliṗili tai e porotano, pona

takalo si e piaki tai, ana tesilania vena tetelan to metava, vena visae yar imi loyum̄a ana lual naña kapi vivaga nene tegoli make nena yo.”

³⁴ Ana Yesu pisa m̄ena, pisape “Kilamaran yar naga sane yo taaga ga naña yomerava ṗimi ke loyum̄a e tasnena. Sanene, visae kilamaram̄a merarava ruru wo, visu ruru nena sur lala, yoko ve sa naña tasnem̄a pulemamaga nena e yomerarava. Ana visae kilamaram̄a viowa, pinaia sur la punu ga naña sun̄a pisuia, yoko ve sa naña losinem̄a pulen nena yemalolo.

³⁵ Visae sanene monar avisuar ruru amiu, vena kapi vivaga naña teke e losinemiu ve imi re si ve sa yemalolo.

³⁶ A visae losinemiu la ulen ruru luen ga kapi vivaga silaga, naña ve narin malo re nena tai teke ea, yoko kiamiu malena tego ruru nenaga, tegoli make yo punu ga.”

*Yesu pis m̄arera pa li nasumonon
nalotena lala*

*Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk
20:45-47*

³⁷ Yesu pis m̄a pa p̄ina la pa sanene, ana Varasi tai naña tom̄a miyagogonia pisa pania pisape yoko were va m̄ana, kila kinanen tai vana. Ana amio Yesu apano, ana pog naña kinanena su ruru pa sike na, ana Yesu pa totano e lelen kinanena.

³⁸ Ana e pogos nene, Varasi lala la sane monar atarar m̄arera navisaluaena tai naña sane yar monar taveve mrapa laṗasa nakevanen limana, ṗisi na kilia kinana. A Varasi naṗani sitom pisape Yesu naga pe yaru wa tai, naga monar kila ve sa naña kiela ṗelaga m̄arera nene pisa, ana pogos naña pisu sane Yesu pe sitom manene re kilaen poli, naga milan manene paṗisi.

³⁹ Ana Suṗe pis pa yar naṗani, pisape “In na nekilia make kiamiu ṗelaga le Varasi la rui. Amiu na sine-miun manene asape akevan ruru m̄amiu piala amio kamiu pialora la

silaga, ana apilaven pañisi, asitom ke asape kam na amekik pañisi ne, a ape yar wa. Ana pupia kororaki sike e amiu na wa, komin losinemi lala pulen kilakotaliaen yaru, a nakila kareen yaru, a ðelaga viowa la ne sanene.

⁴⁰ !E, ve ave wowe re sanene! ? Pe apisu kilale re naña asape Ntewa nene naña si make sur na vanua e sur punu ga, naga si mēna loyuma na sur make ga, ana po pañisi naña visae akila yepas nemiu la punu ga ikik ruru nena wo lelaga, vanua amio loyuma.

⁴¹ Sur nowo la naña asuma akokonia manene ke e kami pialora amio mamiu piala lala, visae aliþere re ga laþas va yar la naña limala plasia, vera na wo na wo. Visae ve sanene, pona yoko avisu kiamiu sur la imi ikik ruru yo rui, ana ve amareran re si kilaen kiamiu ðelaga taþena laþasia.”

⁴² Ana Yesu pisayu ðelaga navisokanena kiena ne li na sumonen na lotena lala pa laa sane, pisape “! Amiu le Varasi lala, o! Akila kare amiu pañisi wa, yoko viowa manene laa van amiu. In na nekilia ma naña apisuar ruru ke silaga, asape visae awar kamiu kinanena ve lualima, yoko monar tai va e yuma mana Ntewa, sa naña navisaluaena suma pisa, a asuma akila ke sanene e kamiu sur punu ga, pano-o tol mēna narin mas nen kapis lala a sur mēna la naña sane mrasil. Ana sur kerkeviu la naña navisaluaena pisa, kam na pe asitom re nena poli, sa naña pisape monar amesmes ruru wo, a monar sinemi si Ntewa a yar taþena lala. Visae sinemiun uararen narin sur la nene marera, naga pogaga, ana pupia sur kerkeviu la nene popon visae asuma akila ga rui, ana pe akilali re nenaga.

⁴³ “!Amiu le Varasi lala, o! Akila kare amiu pañisi wa, yoko viowa van amiu vañisi. Loyuma e yuma na leniena lala, sinemiun asape ato luen ga tano e lelen yerkawa lala, a visae ayaloro e marana yeririna lala,

sinemiun asape monar avatanon amiu, avio ruru amiu, avisave ‘A ke, navianena wo, pokolulagi!’

⁴⁴ Yoko viowa manene van amiu vañisi, komin naña kam na sane suri korena ga, kam na sane lotap marua la naña yaru la sinela þesan rui, ana amialor ke ga meta ea, pe apisu kilia re asape suri kona tai menunū mēke tano e poli.”

⁴⁵ Ana e poglis nene, yar tai naña pe manmarua ruru e navisaluaena, naga mēna suma miyagogonia, ana mloge sane visena kiena ne Yesu tol ruru naga amio mēna la naña amiyuma ke sane naga, ana pisape “!Navianena, nemloge sane sinoman osape ovisa kare imimi towe mēna ga!”

⁴⁶ Ana Yesu pisatamea, pisape “! Ee, yoko viowa mēna van amiu li navisaluaen lala! Asuma apisir plan ke sina narin navisaluaena lala e lepas nen nalotena silaga, sane sur urmi la naña asuma akuanpolo sike e masin yar lala asape monar awaria, ana amiu, asuma ga sanene, pe akululun re nena mrasilmamiu tai vena akilali naña aiila la.

⁴⁷ Yoko viowa nena van amiu, komin naña kam na asuma amiyowauia ruru ke tampona kiena navisawalena la kiena ne Ntewa, ana amiu na maran taaga ga sa ke repimiu marua la nanua sumo, naña la ke narui naña ame momar navisawalena la nene.

⁴⁸ Kam na amio la nene maran taaga, komin nanua sumo, yermarua la nene la ame momar navisawalena lala, ana nanagane kam na akekaran ke yumaena ken la nene, kam na asikol ke si ne naña asuma amioa ke kiela tampona lala.

⁴⁹ “Kam na sane na visena na manmaruaena kiena ne Ntewa naña pisa nanua sumo, naña pisape ‘Yoko neligan kiau navisawalena lala a kiau li nalologena lala imi van la, ana yoko akila kare la, pona yoko awe momar la.’

⁵⁰ Visena nini, kana kinasa sane yoko kam ke narui naña akus

nakoena kiena ne nawem̃aren navisawalen la punu ga naṓa repimiu na sumo lala am̃e mom̃ar la, siar e nasiaren purṓes nen yomarava nini.

⁵¹ Naga nene siar e Epela nene, pimi tol Sakaraea naṓa repimiu la nene am̃em̃aria likan wonta amio yo wa loyuma e yuma wa mana ne Ntewa. Lelaga nane nevisa van amiu ne, sane nakoena na kuruta kana navisawalena lala kiena ne Ntewa sike e kam nanagane.

⁵² “Ee, piowa pan amiu yaru na kilia ruruen navisaluaena lala, komin kam ke naṓa amlawan ki na pulutava na kiliaena, ana kam na pe apa re si loyuma e poli, a asuma asuwo ke mrapa pan yar taṓena la naṓa sinelan asape ava loyuma.”

⁵³ Ana Yesu pisa pa visena la nene, molue petan yuma nene pano, ana navianen navisaluaena lala amio Varasi lala sinela mlaean naga paṓisi, naṓa sinela mimi kar paṓisi. Ana la apanon Yesu silaga, asuma akuan ke visen m̃arera a navianen m̃arera la pania vena ayurli naga, ana akilali m̃ena naṓa asape naga visa visena laṓasa naṓa ve mesmes re.

⁵⁴ La apanon Yesu sa naṓa naga pe sur tetan tai, komin naṓa sinelan asape alual kiena visena laṓas naṓa torokin aliṓere naga vanonia.

12

Navisawanena lala naṓa tapolou yoko aim akate e yometava

Matiu 10:26-27

¹ Ana ṓina la apim ke puna Yesu na wa, la ataulu manu mok liu, a poglis naṓa apim ke lele taaga sanene, yo ve tokaki ga, a asuma apieyepal kare ke ga lala lala. Ana pogos naṓa Yesu pe pis re pan la poli wa, pis ṓesan pa kiena nalogena lala, pisape “Kam na avisuar ruru amiu e ṓelaga viowa kiena ne Varasi lala, komin naṓa la asuma apivis ke ga e gola, la asuma apis vilave ke sanene, ana apisokan ga

ne. Pelaga viowa kien la nene kilia va tolkare yar taṓena lala, sa naṓa is na kilaparavi naga ve tokak ga ana ṓarmake puluyavi na kilaparavi nene veraga.

² Sur viowa make ga naṓa yar la ne sanene asuma amiyumaen vin-aun ke na, pona naṓa apisawan ke ga, yoko amolmolue e yo metava na wa, vena yar punu ga akilia.

³ Visena ya naṓa yar pisa ke ga e yemalolo, yoko monar aloge sina ko legiena, a sur la naṓa yar pisa mumun ke ga mana loyuma, yoko monar avion manene si va metava e maran yar make ga, vena yar make ga akilia aloge.”

Nalogena kiena Yesu naga monar ve maraun re yaru

Matiu 10:28-31

⁴ Ana Yesu pisa m̃ena pa kiena nalogena lala, pisape “Erau lala, nevisa van amiu sanini, nesape ve amaraun re la naṓa akilia aweṓar ga tasnemi mare, ana siraunia taṓatete si akila sur tai va ninumi.

⁵ Ana in na sineun nesape nevis ruru van amiu nesape yoko amaraun yar ai? Yoko monar amaraun nena Ntewa, naṓa naga kilia kilam̃ar ṓesan tasnemi sumo, a siraunia kilia kuan ninumi vito e lele na logeen viowa. Lelaga ṓa, yar ne nanene na monar amaraunia.

⁶ Ana visae amaraunia, yoko taṓatete si amaraun sur tai, komin Ntewa na suma pisuar ruru amiu m̃aga, sitom̃al amiu m̃aga. Asitomli narin ninlaea la naṓa la moki kar ga asike ne, sa ga kororaki, a yar la asuma apiliwilin ke la lima e ga e narin varu tai, ana Ntewa naga sitom̃al make la ga pepe taaga silaga, pe sinen ṓesan la re nena poli.

⁷ A vilṓarimiu m̃ena lala, moki paṓisi, ana naga polo make vilṓarimiu la pepe taaga na sike ne. A Ntewa na pisu amiu na po paṓisi, taulu ninlaea la nene, ana yoko visuar amiu e sur punu ga na kiamiu malena lala.”

Yar naþa pisawal pisape naga pe kiena ne Yesu

Matiu 10:32-33, 12:32, 10:19-20

⁸ Ana Yesu pisape “Yar a naþa pisawal e maran yar lala pisape naga pe kiau tai, yoko inu Narina ne Yeririna inu mēna nevisawal e marana ne navisi lala nae ma e peni nevisave yar nene naga pe kiau.

⁹ Ana yar a naþa pisawal e maran yar lala pisape pe pe kiau re poli, yoko inu Narina ne Yeririna inu mēna nevisawal e marana yar lala nevisave yaru nene na pe pe kiau re poli.

¹⁰ “Mlamulen viowa amio visen viowa lala, a visena naþa kila kare inu Narina ne Yeririna, Ntewa kilia viewo ke yar vanon na wa. A yar naþa kila kare sur wa kiena ne Ninuna Wa, pisayu yuṁaena kiena ne Ninuna Wa pisape Yermare Lego ga miyuṁaenia, yar na sanene Ntewa taþatete viewo pogos tai.”

¹¹ “A visae pogos laþasia, yar la sinela kar amiu, yoko avis van amiu. Yoko akilia aure amiu ava asumāl ase maran yerkaawa lala na yuṁa na leniena, pona kumali, ana ve asitom manene re avisave yoko akilia avisa-taṁe la ve sanape ne, pona yoko avisa visena ya na van la ne.

¹² E nena e aora ga nene, yoko Ninuna Wa ga iila amiu, vian amiu e visena ya naþa akilia avisa.”

Þakaiwa na yaru na sur moki naþa pe sitom ruru re kiena malena poli

¹³ Ana yaru na þina nene tai pion ke pa Yesu, pisape “Naviana, wolai suṁa kila kare in ke ne, pe mliþere ruru re lalimana arimamimi pan in poli. Popon ovisa vania monar kila mesmes ga van inu.”

¹⁴ Ana Yesu pisataṁea, pisape “Peraga yaru, sur nene ve in re na nekila. In na pe nepe yar na liþereen re yar poli.”

¹⁵ Sanene, Yesu pe kila re sa naþa yar nene pisa poli, ana mla visena tai pan la e lepas na sinesunen manenea. Naga pisape “Monar avisu ruruia, pe pon re avieluen manene yar taþena la poli, sinemiun manene laa asape awar kiela sur lala. Kieta malena pe su re e sur moki la naþa towar poli, ana kieta malena na suṁal ga sike e sur taþena.”

¹⁶ Ana e nene Yesu sikol kiena visena pa laa sane, naga pisa þakaiwa tai pan la, pisape “Yar na sur moki tai, kiena porotano keviu paþisi, a po mēna paþisi, ana kana lokove la þar kinanen moki paþisi.

¹⁷ Ana yar naþa pisu kinanena la nene, sitom þele narui, pisape yoko naga kila ve sanape ne, yoko ligan ruru kana kinanena la nene su pe ne, komin kiena yuṁa na kinanena lala a kiena yo taþena la puleule make rui.

¹⁸ Ana yar naþani pisape ‘Yoko nowe plan ga kiau yuṁa na kinanena na urmarua la nene, ana nekila si urviu laþasa, naþa akerkeviu laa sane, atorokin kinanen make la nene amio kiau sur moki taþena la naþa sike ne.

¹⁹ Pogos naþa nekila pae, yoko nevisave in na sane in ke narui, in na nopo laa narui. !Lelaga þa, yoko neloge wo vaþisi! Kiau sur moki la nene, yoko nakan la ṁa sanene vano-o, la avisuar ruru inu e kas ve moki. E pogos nene, in na taþatete si neyuṁae narui, yoko in na nakan ga ya naþa in na sineunia, yoko nomun korena ga suria, sane nesu luen ga e malena wo narui.’

²⁰ “Yar nene sitomiyu ke sanene pano, ana mninue ga, naga ke naþa Ntewa kila ruru ke sape vis van narui, visave ‘Peraga yaru, ko na ope wowe ga. Yemalo ga nini, nesape nelalua si kioṁa malena vetan ko. A kioṁa sur moki la naþa oṁareran omiyuwon polo pe

kiomña sike ne, yoko a ne ve kiena si narui? ”

²¹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yoko ve sa ke nene narui va la naña amiyuwon polo ke kiela sur lala, la ape yar na sur moki e yomarava nini, ana la pe ape yar na sur moki re nenaga e lepas kiena ne Ntewa.”

Yesu pian la sanapen yar naña sitom manene kiena malena

Matiu 6:25-34

²² Ana Yesu pisa mēna pan kiena yeririna lala, pisape “Visae sanene, in na nevisa van amiu, nevisave, pe pon re kiamiu sitomena la ulen manene kiamiu yumnaena na visuar amiuen ga la poli, naña apiuviun ke asape ‘?Yoko telual kata kinanena pe ne?’ pona ‘?Yoko tetol mñata kulmrae na yenen sanape ne?’

²³ Sitomen la nene pe mesmes re poli, komin kiamiu malena naga to laa metavan kinanena, a yepemiu na to laa metavan kulmrae.

²⁴ Asitomli sako la ne akaka kar ke la ne. La nene pe amapla re lokove po, la pe apanon re apar kinanena pimi po, a pe lelen kala kinanena re tai naña awarpolo se poli. Ana Ntewa pagan la ke ne, a e kiena navisuena, naga pisu amiu ato manene laa metavan manu la nañani, ana naga monar visuar amiu manene laa na wa taulu la.

²⁵ ?Asitom asape yar naña naga sitom manene laa kiena malena naga kilia kila kiena malena naña plas imi ve piavi li laa sane?

²⁶ Peraga, pe sa re nene po, komin naña kam na tařatete akila narin sur tai ne sanene, po pon kam na ve asitom manene re sur tařena lala e kiamiu malena.

²⁷ “Asitomli meme tanea la ne pitotovi kar ke ga la ne. La na pe amiyumae re poli, a pe asuluwo re mñala kulmrae la poli. Ana nevisa van amiu, parin suře Solomon nanua sumo, naga pe yar na sur moki a naga kiena sur make ga, ana mñana kulsota pe miyowau ruru re poli sane meme la nene.

²⁸ Meme la nene na legiena taaga ga, yoko peni ga na asikapi la, ana Ntewa sumña miyowauia ruru la pařisi. ?Ana asitom asape yoko tařatete Ntewa war kulsota van amiu? Peraga, kam na pe apiawa re nena mñarera e naga poli.

²⁹ Komin sur ne la na nene, pe pon re sinemiu ulen manene sitomena, naña asape ‘?Sanape na yoko tekinana, pona tomun suria, pona telual mñata kulsota?’ Pe pon re asitom manene sur la sanene poli.

³⁰ Ee lelaga řa, yar make ga lala na purvanua kerkeviu na yomarava nini la asumña asitom manene sur la ne sanene silaga, ana amiu na, Arimamiu kilia pa rui sape yoko monar awar sur la nene.

³¹ Sur naña asitom řesan ve keviu e kiamiu malena, naga navesuřenena kiena ne Ntewa. A visae akila sanene, yoko naga la mñena sur tařena la nene van amiu.

³² Lelaga řa, kiau narin sipsip lala, Arimamiu sinenan manene pařisi sape tařan amiu aimi avesuřen kiena yeririna lala, ana kam na tařatete sinemiu konan sur tai, yoko suri punu ga woga ga van amiu.”

Yar naña naga pe yar na suri moki
Matiu 6:19-21

³³ Ana Yesu pisapenua “Po pon auliwilin plan kiamiu sur la nene, awar kana varu la va van la naña li-mala korena vena aiila la. Visae akila sanene, sa naña apar ke kiamiu pupia karo tai naña meke ma e peni, naña tařatete viowa pogos tai, a akokonia ke kiamiu sur moki pařisi pito ke ea, naña akilia awasinea, naña yar navinauena tařatete si warlua vetan amiu, naña kirara la tařatete si akila karea.

³⁴ Popon sane kam na kiamiu sur nowo la ve moki sanene su ma e peni, komin naña yoko kiamiu sitomena lala sulue ga e yo nene naña kiamiu sur nowo la sike ea.”

Nalogenena la monar asu ruruian naĉa Suĉe wasuĉe sina

Matiu 24:42-51; Mak 13:33-36

³⁵⁻³⁶ Ana Yesu pisa ĉena pan la, pisape “Monar asu ruru silaga vena kiamiu Suĉe imi ĉalivin amiu. Kam na monar ave sa yar na yuĉaena kiena ne yerkawa tai, naĉa mligan la vena va e talopaena tai. A amiyowau ruruia, a asilan kiela kapi lala, asumĉalu ga asumĉa ga, ana pog ya naĉa kiela yerkawa imi ĉalivin la, sigariga mratava, ana la asu ruru asike rui, akilia avietavan veraga.

³⁷ Pupia navisa ruruena sike e yar la naĉa amiyuĉae sanene, pogos naĉa kiela yerkawa pimi ĉalivin la, ana asumĉate ĉa naga, atavilo ga asumĉa ga. Yokorena kiela yerkawa kekaran la vaĉisi, ana yoko naga va yowau, siraunia imi ana la aiilan ga naĉa vio la vena atotano e kana lelen kinanena, naga piovion kala kinanena tanea nene.

³⁸ Pe sur koren ga visae yemalo rui, pona pa ko yepelilika la ne, pona lavis lakaporo kokoreko, ana visae yerkawa naĉani imi lual kiena yeririna la atavilon ke sanene wa, ĉisi na naga kila wo manene laa van la sane wa.

³⁹ “Ana maran taaga sina ga, visae yar tai kilia ruru pogos naĉa yoko yar na vinauena tai imi ĉana, yoko yar nene taĉatete ligan ĉana yuĉa ana va koyo tai, ana naga monar su ruru ga sumĉate ĉaga.

⁴⁰ Ana visae sanene, kam ĉena monar asururuia, asumĉate naĉa inu Narina ne Yeririna neim nomĉalivi, komin naĉa yoko neim nomĉalivin amiu sina e pogos tai naĉa pe yar tai kilia re poli, pona sitom ke sape yoko nowasuĉe inu ea.”

ĉakaiwa na yar na yuĉaena naĉa kiena yerkawa ĉasuĉe si pimi

Matiu 24:45-51

⁴¹ Ana Pita piun tan Yesu, pisape “?Suĉe, ĉakaiwa naĉa opisa ga na wa, opisa ga pan imimi imimi kioĉa li

nalologena lala, pona pe kien yar make ga?”

⁴² Ana Yesu pe pisataĉe ruru re poli, ana pisataĉea e ĉakaiwa tai.

Pakaiwa nena sanini “?Visae yar na yuĉaena tai, naĉa naga pe manmarua ruru ea, a naga ĉuarar ruru yuĉaena nene, naga yuĉae sanape? Visae kiena yerkawa ligan yo vena va perina, ana yerkawa naĉani ligan kiena yuĉaena lala se e limana. Ana yar nene naga visuar ruru yar na yuĉaena taĉena lala, yoko uarar ruru yuĉaena la nene.

⁴³ A pogos naĉa yerkawa wasuĉe sina, yoko lual sane yar na kiena yuĉaena naĉani, sumĉa ĉuarar ruru ke yuĉaena la naĉa na wa. Ana e pogos nene, yar na yuĉaena naĉani kilia loge wo vaĉisi,

⁴⁴ komin yoko yerkawa naĉani ligan make kiena sur la e limana ne. Ee, a yoko Ntewa ĉena ga kila ve sa ke ga.

⁴⁵ “Ana visae yar na yuĉaena naĉani yuĉae viowa ga, ana pogos naĉa kiena yerkawa mligan yo pa sike perina, yoko naga sitom visave ‘E, yerkawa nene pa sike gare piavi laa narui, pona ve imi re si yo.’ Ana yoko naga sumĉalu kila viowa va kiena yar na yuĉaena lala, pona sira na yuĉaena lala, a yoko naga sumĉa kinanan kilavaru kiena ne yerkawa naĉani, a va mun luen ga wii e legiena punu ga.

⁴⁶ Ana yoko yerkawa naĉani wasuĉe sina e legiena tai naĉa yar na yuĉaena nene ilan ga, e pogos tai naĉa yar nene pe sitom re pisape yoko imi e poli. Ana yoko yerkawa naĉani la pupia nakoena tai van yar nene, naĉa yoko kila naga va sike e yo kiena ne ĉarmĉarera lala.

⁴⁷ “Yar na yuĉaena naĉa kilia ruru ya naĉa kiena yerkawa sinenan pisape monar kila, ana siraunia naga pe kila re poli, yoko awe kare naga vaĉisi.

⁴⁸ A yar na yum̃aena naṗa kila piowa sane popon awe kare naga, ana komin naga mninue ga, yoko taṗatete awe manene naga.

“Yar naṗa Ntewa mla keviu pania, Ntewa sinenan pisape visu yaru nene yum̃ae ve keviu m̃ena amio. A yar naṗa visae yar la amligan sur la moki se limana, yoko aviun ke sina sur ve moki vania va laa sane na wa.”

Yesu pe purṗes nen yar na kaween yaru

Matiu 10:34-36

⁴⁹ Ana Yesu pisape “In na nepimin nena nesape neligan kapi e yomarava nini, a popon manene visae kapi nene vivaga rui, ana pere wa.

⁵⁰ Ana pupia yum̃aena tai sike vamon inu wa, vena in na monar neva nowarpoyo ea, a nanagane in na nakawean in manene ke vanon rui. Popon sur nene imi vilaga, vena nekilia nekila makea.

⁵¹ ?Kam na asitom ke asape in na nepimin nekila sa naṗa pupia sum̃are imi sike e yomarava? Peraga, in na pe nepimin re neligan sum̃are e poli, ana in na nepimin nekila ṗelaga na viaṗaena imi ve keviu.

⁵² Siar nanagane, pona e um̃a tai, yar la lima asike ea, ana yoko la ve telu aviaṗa vetan la ve lua, pona la lua aviaṗa vetan la ve telu.

⁵³ Yoko yar la asum̃a aviaviaṗa, naṗa yoko m̃ee lala akawe arimala lala, arimala lala akawe narila m̃ee lala, a anela lala akawe narila sira m̃ee lala, a sira m̃ee lala akawe anela lala, a yoko anen simem lala yoko akawe sira la naṗa atalopa amio narila na yerm̃ene lala, a yoko sira la naṗani akawe anela simem la nene.”

Monar avisu kilale kile na pogos kiena ne Yesu

Matiu 16:2-3

⁵⁴ Ana Yesu pis sina ga pa ṗina lala, pisape “Pogos naṗa ita tevisu pupia malo m̃eke e yo naṗa lagi

molue ke kom ea, tekilia tesape ṗisi na yua wowo, a ve ve piavi re yoko yua nene imi.

⁵⁵ A pogos naṗa visae teloge kieta lagi ura yui, nanene na tekilia tesape yepisusun vaṗisi ne, a yokorena monar ve sa ga nene narui.

⁵⁶ ?Nanene narui, nane asum̃a apisu kilale ke kile lala na sinapanne a na yomarava nini narui, avisave yoko pogos ve sanape pona ve sanape, ana sanapen naṗa pe apisu kilale re kiau kile la poli, na pupia pogos nanagane naṗa nesike nemio amiu ea? ?Pona kam na yepemiu mavin ga visu kilaleen yo? Aulai, kam na apilaven manene laa kiamiu visen koren la nene paṗisi wa.

⁵⁷ “Popon kam akilali naṗa akilia towe laa narui sane mrapa ya naṗa mesmesun aliluaia.

⁵⁸ Visae pogos tai oveveyun sur tai omio yar tai, ana naga sinenan pisape were ko ova osum̃alu ose marana ne yar naliṗereena, popon okilayonli naṗa vena ovis ruru omio naga sumo wa, pogos naṗa pe atol re kumali poli wa. Visae peraga, pona naga ligan ko e limana ne yer̃kawa na liṗereen yar yo, ana yer̃kawa naṗani pona naga ligan ko m̃ena ova e limana ne yar na taren yaru lala, a yaru na taren yar lala pona aligan ko e yum̃a nakoena yo.

⁵⁹ Lelaga, nevisa van ko sanini, nesape visae sanene, yoko taṗatete si omolue e yum̃a nakoena, vano ooul plan make kiom̃a nakoena sumo wa, ṗisi na okilia omolue sina.”

“Ana visena nini pe lelaga e kiamiu malena na yomarava nini, a pe lelaga m̃ena e lepas na pun amiu amio Ntewa.”

13

Visae ve ovilopu ko re yoko omare

¹ Ana yeririna laṗas naṗa asike e pogos nene, la asunyu pa Yesu e lepas kiena ne le Kalele laṗasia,

naña yerkawa nae Rom naña Paelat kila ðelaga piowa tai pan la. Apisape “La nene, asike e Yumã Wa mña ne Ntewa, ana pogos nena naña amlotun ke Ntewa akila kuþaþaena pania, Paelat la apim amial monãr la. A la aþalelar kuruta kan la nene amio kuruta na kuþaþaena nene naña la asumã akila ke ne.”

Ana pogos naña apisa sur nene pa Yesu, la asitom pa rui asape sur viowa nene naña pimi mñalivin la nene, pona nakoena kiena ne Ntewa tai nene yo komin kiela sur viowa laþas naña akila.

² Ana Yesu pisatañe la, pisape “?Kam na apisu le Kalele la naña kiela marena piowa sanene, asitom sanape? ?Pona kam na asitom ke asape la nene na ape yar viowa la lala, taulu le Kalele taþena lala, pona kiela nakoena ga?

³ In na sineun nesape nevisa van amiu nevisave peraga, pe sa re nene poli. Ana kam na monar avisuar ruruia, komin visae ve avilopu amiu re, yoko kam mña amare e ðelaga tai ve sa ke nene.

⁴ A kam na asitomyuli mña yumã na kirakiravaena naña mñeke e pulkumali naña Siloam. Naga mon manene metava paþisi, ana poglis nanua mloru ne, ana kowar yar lala, la lualima taaga pa orely [18] amare. ?Sanapen la nene? ?Pona kam na asitom ke asape la mña apiowa laa taulu le Yerusalem taþena lala, pona nanene na sane kiela nakoena ga ne?

⁵ Ana peraga, naga mña pe sa re nene poli. Ana in na nevisa si van amiu, kam na monar avisuar ruru amiu, komin visae ve avilopu amiu re, yoko kam mña amare ke ga e ðelaga tai ve sa nene.”

Þakaiwa na purpiliva naña pe þar re mras poli

⁶ Ana Yesu pisa sina þakaiwa tai, naña pisa sanini, pisape “Yar tai, kana purpiliva tai kapuru sike e kana lokove. Ana pogos tai yar

nañani pimin purlaki nena, sine-nan pisape visulia þar mña mrasa pona peraga. Ana pimi pisulia, mñal purlaki naña pe þar re nena mras poli.

⁷ Ana pis pa yar naña pisuar ke kana lokove, pisape ‘Nanagane tol kas telu narui naña nepimin nakale mras nen purpiliva nini, ana peraga. Sineu maren rui, naga mono korenan ke ga yo wo nene, yoko otelua ga vano.’

⁸ “Ana yar nene sinen miye purpiliva nañani, pisa pa kiena yerkawa, pisape ‘Visae sanene, yoko teliganli mon mña tol si kas ve taaga. Yoko nekilayonli naña nekila ruru sumo, yoko nekilvivi purþesa, a yoko nokoven sin puluk laþas va ea vena kila kapur wo.

⁹ Ana visae kapur wo, war towe mña mras laþas e kas na sirau, yoko kilia sumã ga sanene, ana visae peraga, naga narui yoko otelua ga na wa.’ ”

Ana þakaiwa nene pisayu ke sape narin pulmas teke ga wa naña yaru la akilia avilon la, visae peraga, yoko Ntewa la nakoena van la.

Yesu kila ruru sira marua tai e Legiena Wa

¹⁰ Ana e Legiena Wa tai, Yesu sumã pian ke yeririna lala loyumã e kiela yumã na leniena.

¹¹ Ana e yo nene, sira marua tai sumã ea, naña ninuna na maiena viowa sike ea. Ana ninuna nene kila naga pa tol kas lualima taaga pa orely [18] rui, kila mñasina ne sira nene pulu nena paþisi, naga sumãlu mesmes þele sina.

¹² Ana pogos naña Yesu pisuia, pio pimi, pisa pania, pisape “Sira marua, nevisa sanini, nevisave ko, inanena naña piar ko ke ne, ligan ko ga nanagane.”

¹³ A Yesu mligan limana tea amio visena nene, ana mñasina pimi po ruru veraga e nena e pog nañani, ana sira nañani mloge po paþisi, mieluar Ntewa.

¹⁴ Ana nasumonen na yuñña na leniena nañani sinen kar Yesu vanon naña kila ruru sira naña e Legiena Wa. Ana pis pa yeririna lala, pisape “Sa naña tekilia rui, tekilia teyuññae e legiena ve orai, a legiena ve taaga ve teyuññae re. Visae sinemiun naña akila plan maiena vetan amiu, popon aimi e legiena orai la nene, ana Legiena Wa na sa nini pe pe kana pogos re nene poli.”

¹⁵ Ana Suñe pisatamñea, pisape “? Sanape? ?Pona akepu ke kiamiu puluk la e Legiena Wa yo, pona pe akila re poli? ?Pona apagan ke kiamiu sur mal lala, pona amla wii pan la e Legiena Wa yo, pona pe akila re poli? ?Ana vanon ya ne kam na pe akekararan re naña nekila suri wo e sira marua nene? !Kam na ape yar navilavenen ga vis korenen nene!

¹⁶ Sira marua nini, naga vineta tai naña ita punu ga tomolue e lus kiena ne Epraam, ana Yermare Lego piar manene panon inanena nene mñene kas lualima taaga pa orelu rui. Ana in na nepisu sane Legiena Wa naga torokin ga naña tourelua naga e yo viowa naña naga sike ea.”

¹⁷ A pogos naña Yesu pisa visena nene, kila kiena nasinekar la nañani amloge amawa pañisi e marana ne yeririna lala. Ana yar tañena lala, la amloge akekara pañisi e yuññaena namñareraena wo la naña Yesu kila pan la.

*Pakaiwa na kurus nen mrapa
Matiu 13:31-32; Mak 4:30-32*

¹⁸ Ana Yesu pisa ke sina ga, pisape “?Yoko nevisa visena ya ne van amiu vena kila na akilia sane nasuñenena kiena ne Ntewa naga sanape? Yoko nevisave nasuñenena nene naga sane sur ya?

¹⁹ Yoko nekilali naña nekila merarava van amiu e ãakaiwa nini, naña pisape: Nasuñenena nene, naga sane kurus nen mrapa naña mloru pito pelan te laki tai. Kurus nene na ve tokak pañisi, ana pogos naña kapuru, pimi pe purlaki tai

naña keviu manene laa, ana manu la akila mñala ponovi lala e kana korowas lala.”

*Pakaiwa na is
Matiu 13:33*

²⁰ Ana Yesu pisa sina ãakaiwa tañena pan la, pisape “?Pona nevisave nasuñenena kiena ne Ntewa sa si ya narui?

²¹ Nasuñenena nene, naga sane sira tai ãalelar is amio yavi na kilaparavi pa e pupia pialora tai, ana narin is nañani kila kilaparavi la punu nene mlapa.”

*Mrapa lua ga
Matiu 7:13-14,21-23*

²² Ana Yesu mla si kiena mrapa, sinenan pisape va ma Yerusalem. Ana pogos naña pa sane, pa kome pulkumali lala, suñña pian ke yeririna lala.

²³ Ana yar tai piun tania, pisape “?Suñe, la naña yoko atol malena la moki, pona pe la moki manene re poli?”

²⁴ Ana Yesu pisatamñe la, pisape “Monar akilayonli naña ava loyuñña e pulutava tañena nene, naña ve tokak la ga. Nepisa ke lelaga na pan amiu ne, nesape yoko yar la ve moki naña sinelan asape ava loyuñña, ana yoko tañatete akila.

²⁵ Nanene komin naña siraunia, yoko yerkawa na yuñña, naga visu sane toroki rui, ana yoko naga suññalu, kotava ruru sina. E pogos nene, yoko kam ve moki naña aim awon amiu ase mratava nene, asigar ga avio, avisave ‘Suñe-o, awis ovi-etavan imimi!’ Ana yoko yerkawa nañani visatamñe ga sanini visave ‘Peraga o, nemninue amiu nena ga! Kam na yer pe la nene?’

²⁶ Ana yoko akilali naña avisa van e pogos nene, avisave ‘?Ana sanape, ko na pe ositomñal re si naña osape ita ke narui nanua tesuñña tekinan ke lele taaga ne? Imimi ke narui naña opam opian imimi ke e yometava la nene e kiamimi pulkumali lala?’

²⁷ Ana yoko naga visa van la, visave 'In na nepisa pan amiu yam tai rui, nesape nemninue amiu nena ga, nesape kam na yer pe la nene. Nekilia nesape kam la nene kam na yar na kilaen ga p̄elaga viowa lala. !Pogaga, kam na aure matan inu nagane!'

²⁸ E pogos nene, yoko kam na aloge viowa vaṽisi, yoko atag vano-o p̄isa, asum̄a akar maluemi. Nanene komin naṽa yoko kam na avisu yeririna wo lala kiena ne Ntewa, naṽa sane Epraam, Aisak, Sekop, a navisawalen taṽena m̄ena ga lala, la asu ruru ga asike loyuma e kiena nasuṽenena ana kam na akoven amiu asum̄alu asum̄a ga vanua sanene.

²⁹ "E pogos nene, yoko yeririna taṽena la ve moki naṽa amolue e mrapun yomarava varoka, aimi atotano vena akinana e pupia p̄ap̄agena loyuma e navesuṽenena kiena ne Ntewa, ana kam na taṽatete ava loyuma."

³⁰ Ana Yesu pisa make kiena visena e pogos nene, pisape "Ana yar la naṽa asirau, p̄isi na la asumo, a la naṽa asumo, p̄isi na la asirau."

Parin Suṽe Erot sape weṽar Yesu Matiu 23:37-39

³¹ Ana e pogos nene naṽa Yesu pa ke ma Yerusalem wa, Varasi laṽas apim puna, apisawal pania, apisape "Pona ko pe okilia re poli yo, naṽa Parin Suṽe Erot, naga pisaar rui pisape yoko weṽar ko. Popon oure ova gar Yutea sumo wa, komin naga pisuar ke lepas nini."

³² Ana Yesu pisatame la, pisape "In na pe nesitom re kawē nene nesape naga pe yar tai naṽa kilia kila sur tai van inu poli. Yoko ava avisawal e marana, avisave in na nekila ke ne kiau yumaena sumo wa. Avisava vana avisave in na nomene plan ke yermare lala, a nekila ruru ke namaiena lala, a yoko neyumaē ve sanene p̄ane, amio peni, amio m̄ena

vewo, vano-o nevisu sane nekila make nenaga.

³³ Ana nekilia nevisa van amiu, sane ve asitom manene in re, komin naṽa e ke e legiena la nene narui, in na nomolue nepa ke sanene narui. Monar neva netol ke ne yo ma Yerusalem wa, komin naṽa nepisu sane siar nanua sumo yar la ame mom̄ar kiena navisawalena lala e ke e yo nena nene narui."

Yesu sinen miye Yerusalem

³⁴ Ana e pogos nene, Yesu sitom manene Yerusalem pano-o taginia, pisape "Yerusalem o! Komin ya ne om̄e mom̄ar ke navisawalena lala, a okove mom̄ar ke yar la naṽa Ntewa mligan la pimi pan ko? Yam mok liu naṽa sineun nesape neligan lum̄au yervivi kioṽa yeririna lala, sa naṽa lakaporo mligan narina lala apim atapolou vatanon kupena, ana kioṽa yeririna lala pe akekaran re poli.

³⁵ Ana opisu ke ne, Ntewa pilon ke masina pan ko narui, ana naga pitetalia inu nepim p̄es e nini, ana nevisa van ko, nesape yoko kioṽa yeririna lala taṽatete si alual inu, vano-o tol pogos naṽa avisu kilale inu, avisayu inu, avisave '!Ntewa na mava, ovisa ruru naga naṽa pimi e kioṽa kia!'

14

Yesu kila ruru namaiena tai

¹ Ana e Legiena Wa tai, nasumonena tai kiena ne Varasi lala p̄ere Yesu pa kinan m̄ana. Ana yar taṽena m̄ena la p̄asia asike e pogos nene, naṽa pe sinelan re Yesu poli, la asum̄a apisusu naga visae kila sur tai naṽa ve memes re, la akilia akila sur tai vana.

² Ana yar namaiena tai sike loyuma amio la e pogos nene, naṽa yar nena yepena la sirorop paṽisi. Ana Yesu pisu yar nene,

³ ana pis pa navianena navisaluaena lala, piun tan la pisape

“? Sanape e lepas na kieta navisaluaena? ? Pisape tekilia tekila ruru maiena e Legiena Wa, pona pisaluþar pisape ve tekila ruru re?”

⁴ Ana pogos naþa Yesu piun nav-iunena nene, apisu sane taþatete avisatamēa, atopur nenaga. Ana Yesu þere yar naþani pimi lavis puna, kila ruru sina, ana pisape kilia wasuþe si va ga umā.

⁵ Ana naga pis pa la naþa asike ne, pisape “Kam na asitomyulia. Visae kam yar tai nene, e Legiena Wa tai, narina tai pona kiena sur mali tai va loru vito e þiliþili na wii tai, ana yoko okila ve sanape? ?Yoko ovitaþilin ne, naþa ova ga ourelua si ne, pona ovisave: Ke, piowa narui e, nagane na Legiena Wa nini narui, navisaluaena pisape ve neyumāe re e Legiena Wa, ana pona naruu pona kiau sur mali nene mon mā e þiliþili wa, neva ga nourelua peni? Peraga, pona yoko ovitaþilin ga ourelua yo.”

⁶ Ana la amninue kare narui amā yoko avisatamē si naga e lepas nene ve sanape, la asupur ga asike na.

Pe pon re yar ga visirlua sina naga poli

⁷ Ana pogos naþa apim asun ke naþa atotano e kinanena nene, Yesu pisu kilale naþa la taþena laþas naþa þar na þaþagena pio la apimi, sinelan manene alual yo tai naþa po, la apa atowo lelen yerkawa la metava. Ana Yesu pisu kiela þelaga navilaveena la nene, ana pisa pan la pisape

⁸ “Visae pogos tai avio kon ova e kinanena natalopaena tai, pona sur tai sane þaþagena, ana pe pon re ovitaþilin naþa ova oto nena tano e lelen yerkawa la poli. Pona yo nene akila ruru monmate ke pupia yerkawa tai yo, ana pe okilia re poli,

⁹ ana yoko þar na þaþagena imi visa van ko, visave ‘Ake wolai, pe sineyena paþisi, ana yoko otom ke ne tano wa, komin naþa oteke e lelen kiau yerkawa namā.’ Ana yoko

omawa ologe viowa vaþisi, ana yoko monar oto si tano, okilali naþa olual narin pulmas tai tano vena okilia olawan maramā ea.

¹⁰ “Ana þelaga wo na sanini, visae avio ko ova e kinanena tai, pogos naþa omāalivi ea, yoko ova oto ga tano omio yar kar ga lala. Ana visae þar na þaþagena vim visu ko, visave ‘E, yerkawa, nepisuar ruru lelemā teke meta ma e ne rui. Yoko ita lua tevavini, neligan ruru ko otea.’ Ana e pogos nene, okilia ologe wo vaþisi, naþa þar na þaþagena pisirlua ko sanene e maran yeririna taþena la naþa akinan ke lele taaga.

¹¹ Naga sanene narui, sane yar naþa naga ga pisirlua naga, yoko aligan naga mon tano, ana yaru naþa mligan naga mon tano, yoko avisirlua naga.”

Popon ovio mēna yar naþa limana korena ga imi e kiomā þaþagena

¹² Ana e pogos nene, Yesu pisa mēna visena tai pa yar naþa pio naga pimi kinan māna, pisa pania, pisape “Nagane, tepisu pogos naþa visae yar la akila kinanena tai, la sinelan ga avio kiela erau wo lala, pona kiela wolai lala, pona kiela namratava taþena lala, amio mēna pupia yerkawa la naþa asike lavisin la. Akila ke sanene, komin akilia ke asape visae siraunia, visae la mēna akila kinanena pogos tai, yoko monar akila maran sina van la.

¹³ Ana þelaga wo na kilaen e þaþagena naga pe sa re nene poli. Popon manene ovio yar taþena lala, sane la naþa limala korena ga, a la naþa tasnela la piyowa ga, pona laulu lala, pona kilamara þala lala, yar la ne sanene, la aim akinana amio ko.

¹⁴ Yar sur la ne sanene la taþatete akilamaran si van ko pogos tai, ana pogos naþa Ntewa pisu naþa okekaran opure la nene apim akinana momā, yoko naga kekara vaþisi. Yoko naga visa ruru ko,

a yoko owar kioṃa nalaena wo vanonia, nanene e pogos naṓa naga kila kiena yeririna mesmes lala amal si vetan marena.”

Pakaiwa na visawoena
Matiu 22:10

¹⁵ Ana yar tai toṃa e kinanena nene, naga mloge ṃa naṓa Yesu pisayu ke pisape yoko Ntewa visir plan kiena yar mesmes lala e legiena maro, ana naga pisape “!Lelaga naṓane, yoko wo manene laa van ita e pogos nene, naṓa ita tesikol ita e pupia ṓaṓagena nene loyuma e nasuṓenena kiena ne Ntewa!”

¹⁶ Yar nene pona naga sitom ke sape naga po narui, ana yar la na sanene la sinelan re vaen loyuma poli, ana Yesu pisa ṓakaiwa tai e lepas nene, naṓa sanini “Yerkawa tai, naga sinenan pisape kila pupia kinanena tai, ana pio yar la moki naṓa aimi.

¹⁷ Ana pogos naṓa kila ruru make sur punu ga ṓisi, naga pitetalia kiena yar tai vena vanon were la naṓa apio la ṓisi rui aimi.

¹⁸ Ana pogos naṓa kana yar nena pimi ṃalivin la, la make ga nene maran taaga asuma akila ke sina ga visena na visawoen suria. Tai pisa sanini, pisape ‘Pogaga, ana in na nopul ga kiau narin porotano tai na wa, ana nepavin ke nesape nevisulia aṃa porotano nena sanape wa. Yoko ovisa va yerkawa ovisave pe nasineyeena paṓisi ana taṓatete neimṃas nanagane.’

¹⁹ A taṓena, pisa sanini pisape ‘Pogaga, ana in na nopul ga kiau puluk laṓas na wa, vena ureen kiau kat lala, ana nesape neva nevisu la lia aṃa aṃarera ruru ṃaga. Yoko ovisa va yerkawa ovisave pe nasineyeena paṓisi, ana in na taṓatete neimṃas nanagane.’

²⁰ A taṓena ṃena ga, naga pisape ‘Pogaga, ana in na nekila ga ṓaṓagena na kiau talopaena nanua ga nagane, ana in na nepisu sane

taṓatete neimṃas yo, komin sur moki paṓisi.’

²¹ “Ana yar naṓani pimi pisawal visena la naṓani pan kiena yerkawa, mloge, sinen kar la. Ana naga pite-talia sina kiena yar naṓani, pisape ‘Pogaga, oyal kawa, ova e narin mrapa la ne lavis ga namṃa, ova olual la naṓa pe kiela sur re poli, amio la naṓa tasnela la pioyowa ga, amio laulu lala, amio kilamara kata lala, ana owere la nene aimi e kieta ṓaṓagena.’

²² Ana naga pa kila, ana siraunia ṓasuṓe si pimi pun kiena yerkawa, pisape ‘Suṓe, sur naṓa opisa ṓa, nekila rui, a yaru moki apimi, ana yepa keviu ṃeke ga wa.’

²³ Ana pitetalia ke sina ga, pisape ‘Visae sanene, ova sina, ova kare ga yo uṃa la e pulkumali, a omṃareran kare ga va yar naṓa visae olualia, ovisave monar aimi, vena akokonia kiau kove, vena akila ṓaṓagena nini imi wo.

²⁴ Taṓena la naṓa akila ke navisawoen viowa lala, in na nepio ruru la nesape aim e ṓaṓagena nini ṓa rui, ana nanagane, yoko taṓatete nena lala yaru tai kan re narin kinakinas nen kinanena tai e ṓaṓagena nini ṓisa, peraga. !Nepisa ruru ga ne!’ ”

Yesu naga monar to sumo e malena kiena ne kiena nalogena lala
Matiu 10:37-38

²⁵ Ana Yesu mla sina kiena mrapa, pa ke meta ma Yerusalem na wa, a pupia ṓina moki la ataveveia. Amiyal ṃa pano-o, pilopu naga kira pimi pula, pisa pan la pisape

²⁶ “Yar naṓa sitom sape taveve inu, naga monar ligam inu neto nena sumo e kiena malena, in na neto manene laa metavan arimana, pona anena, pona wona, pona narina, pona wenla, pona vinena. Yar naṓa pe pisu kilale re kiena malena sane naga pe pe sur re tai poli, naga pe torokin re nena naṓa imi sane kiau nalogena poli.

²⁷ Ana yar naþa sinenan sape imi ve kiau nalogena, naga monar kila sanini. Monar kus kiena lak torovia, taveve inu lue ga, sa naþa kilia taþan naga loge viowa vanon inu.

²⁸ Po pon asitom ruru ke ne sur nene sumo wa, þisi na avitaþilin visena, avisave sinemiun ataveve inu.

“Nanene naga sa ga naþa yaru tai, visae sitom ke sape kilia kila pupia yuþa tai, naga monar totano, visu ruru ke ne sumo wa, wolo ruru kiena kilavaru nakilaen yuþaena nene, naga monar visu kilale sane yoko naga torokin kilia kila make pupia yuþaena nene, pona pe torokin re poli.

²⁹ Visae peraga, yoko naga siaria, yuþaen ruru þeren yuþa nena, va laa sane, yoko ilan ga naþa limana ve plas ruru nena ga ana yoko yuþaena nene loru meke na. Ana pogos naþa yar taþena la aimi avisu yuþa naþa komþas meke na amio kana lepas ne lala, a pe maero pa re e poli wa, yoko avitalia kare yar nene narui, yoko avisave

³⁰ ‘Ke, yar nene, kiena sitomena po paþisi. Sinenan sape yuþaen maana yuþa, ana pe maplar ruru re kiena yuþaena po, ana taþatete nena kila makea.’

³¹ “A yar naþa sinenan sape visaar naþa yoko imi kila yuþaena amio inu, naga monar kila sane þarin suþe tai, naþa yerkaþa taþena sumalunia, þere kiena pupia þegas nen nakilaen mara tai aim akila mara vana. Li namara kiena ne þarin suþe nene pe la moki re poli sane yerkaþa nene, ana þarin suþe nene monar visu ruru sumo, monar sitom ruruia, sane naga kilia taulu pupia þegas naþa pimi ke ne, pona taþatete tauluia.

³² Visae visu sane taþatete kilia kila, naga monar ligan visena vano va yerkaþa, pogos naþa sike perina wa. Naga monar viun tania, visave yoko ul ya naþa yerkaþa nene pisa,

vena lalua asu sina e sumare. Visae ve sanene, naga monar vatanon yerkaþa, taþan make nena naga vana.

³³ Ana kam naþa sinemiun asape aim ataveve inu, monar avisu kilale sane kam meana monar akila ve sanene van inu. Yar naþa pe taþan re kiena malena poli, amio make kiena sur van inu, naga taþatete kilia imi sane kiau nalogena.”

Pakaiwa na sive naþa apeven e kinanena

Matiu 5:13; Mak 9:50

³⁴ Ana Yesu pisa sina þakaiwa taþena pan la, pisape “Sive naga pe sur tai naþa po paþisi, ana visae pogos tai sive nene ve melkalka ruru re sina, taþatete kila kiena yuþaena naapo, a taþatete si sur tai kilia kila imi melkalka ruru sina.

³⁵ A sive na sanene, taþatete si kilia kila yuþaena wo taþena tai van ko moþa uþa, pona van meana koþa lokove. Sur nene naga pe na kovenen ga va e kororak narui.

“Naga ke nene narui naga pe kiau totou na kiau nalogena naþa kilalu kiena namareraena nakilaen kiau yuþaena. Ana yar naþa kiligana teke ea, popon naga loge kilale kiau visena nene.”

15

Yesu kila erau amio yar viowa lala

¹ Ana e pogos la ne sanene, apisu sane yar laþas naþa yar la pe asitom la re poli, sane yar na takis lala, amio yar taþena la naþa Varasi la asape la apiowa ga, la meana apim ke lavisin Yesu vena ayagonia.

² Ana pogos naþa Varasi lala amio navianen navisaluaena lala apisu naþa Yesu sinenan pisape sun amio la nene, apisu sane piowa ga, ana asuþa apisa ke apisape “Lelaga kemua naþane, yar nene naga sitom ga li namlamulen viowa la ne sanene, a silaga sinenan meana sape va kinan lele taaga amio la. ?Pona naga pisu

sane la ga kiela ĵelaga po yo, a ita na kieta piowa ga?"

³ Ana la kiela sitomena sane kila Yesu sun pan la e ĵakaiwa la naĵa pisayu sanape naĵa naga pimi e yomarava nini vanon yar naĵa kilalu mrapa.

Pakaiwa na sipsip naĵa kovio
Matiu 18:12-14

⁴ Pakaiwa ĵesa kiena ne Yesu e lepas nene naga sanini, naĵa pisa pan la, pisape "Yar tai, naga pe yar na vaganen sipsip, ana kiena sipsip lala tol ponotia taaga [100]. Kiena sipsip la moki sanene narui, ana visae pogos tai tai va kovio, yoko naga sitom korenan ga, pona naga sitom vaĵisi? Yoko naga monar ligan kiena sipsip taĵena lala asumĵa ga sanene wa, ana naga vanon naĵa kovio, kale mĵa vano-o lualia.

⁵ A pogos naĵa lualia, kekaran vaĵisi, yoko kuslua sipsip naĵani va e purkaunena, kus wasuĵe imi.

⁶ Ana siraunia, pogos naĵa ĵasuĵe si pitomi tano umĵa, yoko vio namratava la puna pona kiena erau taĵena lala vena aimi. Ana naga sunyu van la, visave 'Aulai, sur tai nini naĵa ita tekilia teloge won vaĵisi. Kiau sipsip tai naĵa pa kovio na kovio lue, ana yoko nepanonia, nepa nakale mĵa pano-o, nomĵalia. ! Pogos naĵa nomĵalia, nekekara na nekekara!' "

⁷ Ana Yesu pisa meraravan pa Varasi lala, pisape "Ana yoko ve sa ke mĵena nene ma e peni. Yar mok liu naĵa asike e yomarava nini naĵa sane amiu, la asitom ke asape la na apogaga narui, ana asape ma e peni amloge ke pon amiu la ne sanene yo? Ana pogos naĵa visae yar namlamulen viowa ve taaga ga, naga vilopu kiena malena, yoko pupia kekaren vaĵisi vania ma e peni, naĵa va ve keviu re laa sane na wa. Suri ne nanene kila narui inu na nekekaran sunen nemio yar la naĵa kam na pe akekaran la re poli."

Pakaiwa na kururu varu naĵa kovio

⁸ Ana Yesu pisa si ĵakaiwa tai e lepas nene, pisape "Sira tai, naga kiena kururu varu lualima, naĵa mlawan ruru teke e mĵana loyumĵa. Ana visae pogos tai, naga wasuĵe imi mĵal tai naĵa mloru rui, teke ko yo, yoko naga kila ve sanape narui? Yoko war kapi vivaga, war plan make kiena suri lala, yevan ruru mĵana loyumĵa vano vano lualia.

⁹ Ana pogos na lualia, yoko vio namratava la puna, pona kiena erau taĵena lala, vena aimi. Ana yoko naga sunyu van la, visave 'Aulai, sur tai nini naĵa tekilia teloge won vaĵisi. Kiau pupia kilavaru tai nekilalulia pa kovio nenaga, ana siraunia, nakale mĵa pano-o, nomĵalia. Pogos naĵa nomĵalia, nekekaran pano-o ĵisa!' "

¹⁰ Ana Yesu pisa meraravan pa Varasi lala, pisape "Ana yoko ve sa mĵena nene ma e peni. Visae yar na mlamulen viowa ga tai, naga vilon kiena malena, yoko navisi kiena ne Ntewa lala avisu naĵa pupia kekarena paĵisi ma e peni."

Pakaiwa na yaru mĵee naĵa pa kovio

¹¹ Ana ĵakaiwa maro kiena ne Yesu e lepas nene sanini, naĵa pisape "Yaru tai, narina na yermĵene lua, naĵa lalua amiyumĵae ke amio naga e kiela porotano.

¹² Ana pogos tai, prasmaro na lalua nene sumĵalu, pisawal pa arimala, pisape 'Ata, in na sineun nesape nowar kiau kilavaru komĵasa naĵa na lalumomĵa nagane ga ne.'

"Ana sur nene pe mesmesun re nena naĵa naga viun sanene poli, komin arimana mali sike ga wa, ana arimana pe pis re poli, mliĵere make kiena suria, tamĵan komĵas pa prasmaro nene, a komĵas pa mĵearu.

¹³ A yokorena yar mĵee naĵani sumĵa ĵiliwilin plan make sur la naĵa arimana ĵar pania, ana sirauria pe piavi re poli, amĵa ga naga

kon make kiena sur lala, þar kiena kilavaru pion pano. Ana naga pa sike e purvanua taþena tai koperin paþisi, ana e yo naþani, naga pa make nenaga e þelaga viowa lala, kan kilavaru naþane pano-o, kila kare make punu nenaga.

¹⁴ “Ana naga kilia ruru sane limana plas ruru ga na wa, a e legiena nene, pupia viso pimi tol purvanua naþa naga sike ea, mligan yar mēe naþani sike e yo tai naþa mārera paþisi.

¹⁵ Ana pa kale yuṁaena tai naþa pona naga kilia yuṁaen vena tamalia kiena malena, ana pa miyuṁae kiena ne yerkaŋa tai e yo nene, pagan kiena nompui lala. Yar mēe naþani, naga pe mesmesun re kila yuṁaena nene poli, komin naga palia nompui sane ita le Yu la, ana yuṁaena taaga ga nene naþa naga kilia mālia.

¹⁶ “Ana miyuṁae mā sanene pano-o, ana pe amla re kinanena pan poli, a pe māal re mrapa na lualen kinanen poli, kila naga visokar luen ga. Naga visokar mā sanene pano-o sinenan sape suan limana vito e karo na kinakinaŋ nen kinanena ka nompui la naþa komþas pililua rui sike ea, amio purkavila na kona la naþa kiena yerkaŋa ponpolo suṁa ga vena kiena nompui la akania.

¹⁷ Ana pogos naþa naga sinenan ke sape kila sanene, naga ga pisu kilale si naga narui, pisu kilale naþa kiena þarmārera ga kila kare manene si naga. Ana sitoṁal si arimana amio māna uṁa, pisape ‘Lelaga kemua naþane, in na nepe wowe paþisi. Kiau þarmārera ga nane kila nesike viso karmārin ke e yo nini. Ositomyu la naþa sane ape yar na yuṁaena kiena ne ata. Naga þar ke kinanena moki pan la e legiena punu ga, naþa yoko akan make þele ga.

¹⁸ Sanene, popon nowasuþeli in ga narui, neyuṁae re ve sa la nene. Yoko neva nevisu ata, nevisa sanini

vania nevisave: O Ata, in na nekila pupia mlamulen piowa pa Ntewa, a pan ko mēna ga.

¹⁹ Nanagane, pe popon re si naþa ovisu inu sane nepe naruṁa tai poli, ana nesape neviun tan ko vena sinēna ye inu, otamān inu neyuṁae re ga sane lala yar tai naþa miyuṁae kiomā ke ne.’

²⁰ “Ana naga kila ruru kiena sitoṁena sanene, ana suṁalu, pimi lelei mā pimi þasuþe si pu arimana.

“Naga pe kilia re poli, ana arimana sitoṁal luen ga naga silaga, suṁa kirakira ke mrapa sape pona naga imi. Ana pogos naþa sike perinan uṁa wa, ana arimana pisu kilalea, sinen miye paþisi, ana kiriri pa pitawea. Ana pogos naþa pimi puna narina naþani, kutararia e limana luwoka yepen mavin liganen sina.

²¹ Ana yar mēe nene pisa pa arimana narui, pisape ‘O Ata, in na nekila pupia mlamulena piowa paþisi pa Ntewa, a pan ko mēna ga. Nanagane, pe mesmesun re si ovisu inu sane naruṁa tai poli.’

²² “Ana arimana pisaluþaria, pio kiena yaru na yuṁaena lala, pisape ‘E, ava vilaga, ava awar kulsoṁa tai naþa po, amio kana kulus nen lana, a kana rig nena, sur la ne sanene, awar imi ayen ea.

²³ A narin puluk naþa apagan mlapa po ne, ava awemāria, tekila kinanena tai takania vena tekekara temio prasmaro nini.

²⁴ Komin naruu nini naga mare rui, ana nagane mali sina, naga kovio, nanagane toṁal sina.’ Ana pe yam piavi re poli, la asuṁa akila ke þaþagena na yar mēe nene narui.

²⁵ “Ana e pogos nene, narina na mēaru naga mialoro pa miyuṁae ke kana lokove rui, ana siraunia pitomi si uṁa. Ana pogos naþa pitomi ke lavisin uṁa, mloge yauena a mloge mēna māagena na wolena kapur pa mēke na.

²⁶ Ana naga pisa yar na yuṁaena la tai, piun tania, pisape ‘?Ei, ya ne akila ke garo uṁa sanene?’

²⁷ Ana yaru naṁa pisa pania pisape ‘!E, womla naṁani, naga ṁasuṁe si rui, mal ga! Ana arimoṁa sine-nan sape kila kana kinanena tai. Aṁeṁar narin puluk na ṁa rui!’

²⁸ Ana pogos naṁa ṁearu mloge, sinena mimi paṁisi, pe pa re loyuma amio la poli.

“Ana arimana pimi pis amio, vena were va loyuma, ana naga yepen mavin ga vaena.

²⁹ Pisa ga pa arimana pisape ‘? Ata, kas via rui naṁa nesuma nemiyuma ke nemio ko e nini? In na nemlogear ruru ko e suri punu ga, ana pe okila re sur tai sanene pan inu poli. In na pe nomal re naṁa omṁar narin nane tai pan inu pogos tai poli, vena nekila kinanena tai nemio kiau erau lala.

³⁰ Ana pogos naṁa omal naruma taṁena nene ṁasuṁe sina, ana osuṁalu omṁar kieta narin puluk naṁa tesuma tepagan ruruia. ?Ana yar nene kila ya ne po pan ko? Naga ṁar plan pupia kioma kilavaru komṁasia, pa kan kilavaru nene na nameneen ga sira, pano-o kila makea. ?Pona ṁelaga ne nanene na ko sinomania ana okila kana kinanena nena?’

³¹ “Ana arimana sinena miye ṁena kiena ṁearu naṁani, ana pisa pania pisape ‘Ei, naru, in na pe nesitom re sanene poli. Ko okila inu nekekara manene laa rui, naṁa osuṁa omio inu silaga, a kiau sur la punu naṁa sike ne, in na netaman punu pan ko rui.

³² Lelaga naṁa kiau prasmaro nene kilalu kiena mrapa na malena, ana pogos naṁa pilopuia ṁasuṁe si pimi pun inu, sineu miyea, a in na nepisu sane popon kemua tekekarania, a tekila kinanena tai temio. Womla nene naga mare rui, ana naga mali sina, naga kovio, ana tomal sina!’ ”

Ana Yesu pisa pan le Varasi lala, pisape “Pogaga, ṁakaiwa nini ṁisi e nene narui. A sa naṁa pisa ne, popon yar naṁa kilalu mrapa, naga monar vilopu sina, sa naṁa prasmaro nene. Ana monar avisuar ruru amiu ṁena ga ve akila re ve sa ṁearu nene, naṁa kiena sitomena ṁarera paṁisi, naga pieluen wenla naṁa pilopu kiena malena.”

16

Pakaiwa na ṁelaga na yuṁaen amio kilavaru

¹ Siraunia, Yesu pis pa kiena nalogena lala, pisa ṁakaiwa tai pan la, ana pisayu yar na yuṁaena tai. Yaru nene, naga pisa sane yoko kiena yerkawa kovenlua, ana suṁalu miyuṁaen sur tai naṁa yoko siraunia kiena malena suma woga ga. Pakaiwa nena sanini, sane: “Yerkawa tai, naga mligan lua kiena yar tai ve na visuaren kiena kilavaru. Ana pogos tai, visena pimi tolia sape kiena yar nene suma kan ke ga kiena kilavaru, a kila kare ke kiena sur lala.

² Ana naga pio yar nene pimi puna, pis pania, pisape ‘Ei, yar la apisawal ko pan inu rui. In na nepisu sane popon nekoventlua ko si vetan yuṁaena nene, yoko opis nenaga. Ana sumon naṁa yoko ovano, sineun nesape oligan ruru sur lala wa vena nekilia nevisu lapui la naṁa yar la akila pan inu.’

³ “Ana yar na yuṁaena naṁani mloge piowa, pisape ‘Lelaga o, piowa narui, yerkawa nene lalua yuṁaena wo nene vetan inu, nemninue sane yoko ama nekinana ve sanape narui. In na netotano e yuṁaena nini nakonua rui, ana in na pe puriuu pe ṁareran re si yuṁaenen lokove poli, a pe sineun re ṁena neva nesuma neviuviun kinanena vetan yar la poli.

⁴ Pogaga, kiau mrapa ve sa nini. Yoko nete plan si lapui kiena ne yaru lala vito laa tano, ana yoko la akekaran inu vano vano-o yoko

la monar avisuar inu e pogos naþa yerkawa kovenlua inu vetan yuþaena nene.'

⁵ "Ana naga pa pio la naþa kiela lapui sike e yerkawa, la peve taaga apim puna. Ana tai pimi puna narui, piun tania, pisape '?Ana ko okila lapui e sur ya, a tol kilavaru via?'

⁶ Pisataþnea, pisape 'Pias nen wel na kanena tol ponotia taaga [100].' Ana yar naþa pisa pania pisape 'Pogaga, yoko italu tetelua si vito laa tano. Nane kioma lapui ne nanini, ototano, oyumu plan ke ne vilaga wa, osiri lualima yam lima ga [50].'

⁷ "Ana naga pano, yar taþena pimi, piun tania, pisape '?A ko, kioma lapui na ya?' Ana naga pisataþnea, pisape 'Karo na wit manu taaga [1000].' Ana naga pisa pania, pisape 'Pogaga, yoko italu tetelua si vito laa tano. Nane kioma lapui ne nanini, ototano, oyumu plan ke ne vilaga wa, osiri ga ponotia ve orelu [800].' Ana naga kila ma sanene pano-o kila makea.

⁸ "Ana siraunia, yerkawa naþani pisu kilale sur nene, ana naga pisa ke pa kiena yar naþane naþa naga kan kiena kilavaru sumo, pisape 'Lelaga ne, opinaun ruru inu nenaga, ana nepisu sane kioma manmaruaena po, ko þaruma po paþisi naþane.' "

Ana Yesu pisape "Kam na apisu ke ne, yaru na yomarava nini lala, pogos naþa amiyuþae amio kilavaru, ana akila masisuania þisa, akilia þelaga na kilaen erau wo amio yaru lala, vena yaru la nene akila wo van la sirau. Ana nepisu naþa naruu na yomerarava lala, yam mokliu naþa pe amanmarua ruru re poli naþa ayuþae amio kilavaru naþa Ntewa mla pan la."

⁹ Nepisa ruru pan amiu, nesape "Kilavaru naga pe na yomarava ga nini, ana visae kilia iila ko vena ove erau ruru omio Ntewa, popon oyuþae ea. Visae oyuþae ruru wo

amio kilavaru kome mrapa naapo, siraunia yoko Ntewa kekaran vena were ko ova e naþa pe kilavaru re e poli, nane ma e moþa uþa ma metava.

¹⁰ "Yar naþa þar yepemaen narin yuþaena tai, tekilia towasinea sane yoko naga war mena yepemaen pupia yuþaena woga. Ana yar naþa miyuþaen narin suri tai pe mesmes re poli, yoko naga yuþae viowa laa na wa e pupia suria.

¹¹ Visae kam na ve awar re yepemaen yuþaena na kilavaru e yomarava nini, yoko ane ligan sina sur nowo lala kiena ne Ntewa e limamiu vena ave kiamiu?

¹² A visae kam na taþatete ayuþae ruru amio sur la naþa Ntewa taþan pan amiu naþa ve plas ga e yomarava nini, a ne yoko taþan si nalaena nowo naþa asike ma metava e peni ave kiamiu lue?"

Yar taþatete yuþaen yuþaena kiena ne suþe ve lua veraga

¹³ A Yesu pisa mena ga, pisape "Naga sina nini, visae yar na yuþaena tai, naga taþatete yuþaen pran yuþaena kiena ne suþe ve lua veraga. Visae sanene, yoko naga kekaran tai, ana yepen mavin tai, pona logear tai, ana ligan tai. Taþatete akila naþa ave yar na yuþaena kiena ne Ntewa, a ave yar na kilavaru mena veraga."

Varasi lala la pe akekaran re visen kiena ne Yesu nene poli

¹⁴ Ana e poglis nene, Varasi mena lala asike ga wa, asuma amiyaggon ke visena la nene. Ana lala, la ape yar la naþa asitom manene kilavaru silaga, ana apitalia kare ga mrapa wo na yuþaen amio kilavaru naþa Yesu pisayu ke pa kiena nalogena lala.

¹⁵ Ana Yesu pis pan la, pisape "Kam na sinemiun asape akila sa naþa yar la avisu amiu sane yar mesmes lala, ana Ntewa naga pisu ke ya naþa sike e losinemi. Sur mok liu naþa yar la amieluaria,

asape po, ana e visuena kiena ne Ntewa, pisu sane sur viowa ga lala.”

Nasuñenena kiena ne Ntewa pimi narui

Matiu 11:12-13, 5:18; Mak 10:11-12

¹⁶ Visena tañena naña Yesu pisa sanini, pisape “Nanua sumo, Tus Marua momña ga, naña tus lala kiena ne Mosis amio tus la naña kiena ne navisaluaena lala asike ea, pimi mña pano-o tol pogos kiena ne Yoane Nakeena. Yoane miyuñae pano-o ñisi, a nanagane Lologena Wo na suñenena kiena ne Ntewa pimi, ana asuñña amlologon kare ga, a yar la naña sinelan asape ava loyumuñña ea asuñña añar ke yon pañisi vena atolia.

¹⁷ Ana nanene pe kila re sane Navisaluaena kiena ne Ntewa naña sike e Tus Marua naga piowa poli. Pona ma e peni amio yomarava nini ava akovio yo, ana tañatete narin mras nen visena na Navisaluaena nañani kilia kovio pogos tai.”

Pe pon re teligan lua wota la poli

Matiu 5:31-32, 19:9; Mak 10:11-12

¹⁸ Visena tañena si tai naña Yesu pisa, sanini, pisape “Visae yar tai ligan lua wona, ana va were si sira tañena, Ntewa pisu yar nene kila ke kolau amio sira tañena ne. Maran taaga mña ga visae yar tai talopa amio sira tai naña wona na sumo ligan lua rui, yar mña nene kila ke kolau.”

Pakaiwa na yar na sur moki amio Lasaros

¹⁹ Yesu pisa mña ñakaiwa nene, naña pisa sanini, pisape “Yar tai, naga limana pulen sur wo la moki pañisi, naga sumña miyowau ruru lue ga silaga, a legiena punu ga amiyumuññaen kana pupia kinanena wo lala.

²⁰ Yar tañena mña tai tomña ga, naña silaga añere naga pimi amligan teke vanua e kove na pupia yuñña mña yar na suri moki nañani. Yar

nene, naga pe yar tai naña pe kiena suri re poli, naga pe yaru na loginen ga kinanena, tas nen wetelu pulen ga magka, kiena kia Lasaros.

²¹ Amligan naga teke e yo nene pona visae yoko kilia tol re kororos nen kinanen lañas naña yerkawa nene kanligan yo, ana peraga. Naga mlogin korenan ke ga sanene, ana lokul la apim asuñña amunvan ke kiena magka lala.

²² “Pano-o yar nañani mare, ana navisi lala apim akuslua pa amligan mñeke e yepas nen Epraam, ma e peni. A pe piavi re poli, yerkawa mña mare, asinia.

²³ Ana akoven naga pa e kapi, naña mloge piowa na mloge piowa pañisi, ana siraunia, kira pa metava, kira pa perina pañisi, pisu Epraam sike na, a pisu naña Lasaros sike amio, lalua asuñña akinana ke na.

²⁴ Ana pio laa, pisape ‘Oe, Ata Epraam, awis sinema ye inu, oligan Lasaros vitom suan luas nen mrasilmana vito e narin wii tai, vena ligan te purmeneu. Nanagane kapi kekan inu nemloge piowa pano-o ñisa.’

²⁵ “Ana Epraam pisatamea, pisape ‘Naruu, nagane ositomñal si malena wo naña ose sumo. E pogos nene, ko otol make kioñña suri la naña ko sinomñania po pan ko pañisi, ana Lasaros na ositom korenan ga vanon piowa ga. E kiena malena nanua, suri punu ga piowa ga, ana nanagane, naga mloge si po e nini narui, a ko omloge ke piowa manene laa pañisi e naña.

²⁶ Ana suri ga tai, tañatete imñasu iila ko, komin Ntewa mligan pupia pulus tai mñeke likan ita lua, vena kila sane yar tañatete molue e yo nini vena imñasu pumña, a tañatete molue e na osike e ne vena imi e yo nini.’

²⁷ “Ana yar nene piun ke si na ga, pisape ‘Ata, visae sanene, neviun mñareran tan ko vena ovite-talia Lasaros wasuñe si vito tano

garo umã mña kau ata,

²⁸ komin naña wolai lima asike ga wa. Popon Lasaros vito visawal van la, visae peraga, sa p̄isi la mña aimlae e yo naloge viowaena nini.'

²⁹ Ana Epraam pisatãnea, pisape '?Ana komin ya ne monar Lasaros vitove? La añar ke Tus Wa rui, naña nasiriena wa kiena Mosis amio navisawalena la sike e rui. Popon la auloia, yoko alual suri punu sike ea.'

³⁰ Ana naga m̄areran m̄aga, pisape '?Ata Epraam, pona tařatete akila yo? Ana visae yar tai wasuře si imi e marena, visawal make sur la nene van la, yoko monar avilon la ga narui.'

³¹ Ana Epraam pisatãnea, pisape 'Visae la nene yepel mavin logeen ya naña Tus Wa pisa, pe sur re si tai naña kilia kila na alelaga poli. Pona yar tai wasuře si imi e marena, visa sur punu van la, pona ya sina, ana yoko la yepel mavin ga lelagaena.' "

17

Pelaga na kilaen nakilaliena van yar tařena

Matiu 18:6-7,21-22; Mak 9:42

¹ Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, pisape "Yoko nakilaliena lala akilia aim lue silaga ne, ana yar naña kila sur lařasa naña were nakilaliena imi lavisi, yoko viowa van vařisi.

² Visae am̄atear kilavaru tai m̄ene kolmekina a akoan talilu vito e lowe memaena, nanene na nakoena tai naña melala ga ne. Ana yar naña kila naruu tai ligan inu, ve viawa re si m̄arera e inu, loru e mlamulena viowa, yoko yar nene naga war nakoena tai naña m̄arera manene laa sane taulu naga nene.

³ Sanene, kam na monar avisu ruru kiamiu malena la silaga, vena ve okila re nakilaliena viowa lala aim am̄alivin kioã erau."

Pelaga naña oviewo womla

17:3 Mat 18:15

A Yesu pisape "Visae ovisu naña womla mloru ke pito tano e mlamulen piowa tai, monar ovis omio vena okila ruruia, a visae naga vilonia, monar oviewoia.

⁴ Visae naga kila viowa van ko yam ve olua e legiena ve taaga, a pogos punu ga, naga kila viowa, a siraunia naga pisa ga pan ko na wa pisape 'Ake wolai, nekila kare ko pařisi. Awis, oviewo inu,' yoko okilakania? Pisi na monar oviewo naga e pogos make la olua nene."

Nam̄areraena na viawaena

⁵ Ana nalogena la apiun tan Yesu, apisape "Suře, sinemimin mesape okila kiamimi naviawaena imi m̄arera la sane wa."

⁶ Ana naga pisatãnea pisape "Visae aviawa ve tokak ga e inu, sane kurus nen purpa, ana visae kiamiu naviawaena nene ve lelaga ruru naapo, ana p̄isi na akilia avisa va purlu na m̄eke gare avisave 'Omolue e yo nene, omio řeligas nemã lala, ova okapur ke gare likan lowe memaena ne, ana yoko naga logear amiu woga.' "

Yar na kilaen yumãen kien yerkawa naga monar kekarã ga kila

⁷ A Yesu pisape "Visae kam yar tai ve yerkawa, a kiena yar tai sumã kila yumãena la pania. Pona pa miyumãe lokove yo, pona pisuar kiena sur mali lala, pona ya sina, ana visae yepekilavi, pogos naña řasuře e yumãena pitomi, yoko yerkawa visa ya ne vania? Tařatete visa vania visave 'Ko, oimi oto omio inu, italua tekinana,' komin naga pe kiena yar na yumãena ga.

⁸ Yoko yerkawa monar visa ga vania, visave 'Pogaga, yoko ova oviran kapi sumo wa. Visae kinanena manoa, ova oyowau ruru ke ne wa, p̄isi na owar kau imi nakania, nomunia, p̄isi, okilia ola komã.'

⁹ A pogos naña yar nayumãena kila sur punu ga naña yerkawa pisa pania, yoko yerkawa tařatete visa

pupia potena vania, vanon naga kiena yuñāena ga.

¹⁰ Ana kam mēna ga monar ave sanene. Višae akila ruru make yuñāena naña Ntewa pisa pan amiu, vano-o p̄isi, yoko avisa ga sanene, avisave 'Ee, nanene na pe sur re tai nene poli. Tekila ga ya naña torokin tekila sa ke ga yar na yuñāena kiena ne Ntewa lala.' "

Yesu kila ruru yar na leperosi la lualima, ana taaga ga pisa potena

¹¹ Ana e pogos nene, Yesu la asuñā amial ke apa ma Yerusalem na wa, ana kiela mrapa pa likan lepas lua nene, Samaria amio Kalele.

¹² Ana amial m̄a pano-o, lavis ga aṁalivi e pulkumali tai, apitawe p̄egas nen yar tai na leperosi lala, la lualima, naña la asuñā e yepas nen mrapa.

¹³ Ana pogos naña apisu Yesu, apion manene pania, asape "Yesu, Suṣe, awis sinēna ye imimi."

¹⁴ Ana pogos naña Yesu mloge, pisa pan la, sape "Ava akom p̄esan pun yaru wa lala vena la avisu ruru nena tasnemiū lala vena avisave kam na yepemiū mian rui."

Ana la apano, a pogos naña la asuñā amial apano, amilan ga naña yepela la pimi mian ke narui.

¹⁵ A lala tai, pogos naña pisu naga po sanene narui, naga pilonia p̄asuṣe si pimi, miyeluar Ntewa paṣisi,

¹⁶ pimi mloru e lana Yesu, pisa potena pania. Yar nene, naga pe pe yere Yu re naapo poli, ana naga pe Yu la komṣas tai nae Samaria. Ana taṣena lala, la ape yere Yu nena naapo, ana la pe aṣasuṣe re si apim poli.

¹⁷ Ana Yesu pisa sanini, sape "La naña yepela mian rui, la lualima, ana awa la ovari?"

¹⁸ Naña p̄asuṣe pimi, naga yar nae ga lele taṣena, ana komin ya ne naga taaga p̄asuṣe pimi mieluar Ntewa, laṣas pe apim re poli?"

¹⁹ Ana Yesu pisa pania, pisape "Erau, osuñālu oyali ova uñā. Kiom̄a naviawaena tamalia ko rui."

Nasuṣenena kiena ne Ntewa imi ve sanape?

Matiu 24:23-28,37-41

²⁰ Ana siraunia, Varasi la apim apiun tan Yesu, asape "?Nasuṣenena kiena ne Ntewa naña opisayu ke silaga, yoko mevisu pogwai?"

Ana Yesu pisatamea pisape "Nasuṣenena kiena ne Ntewa pe pimi re sane sur tai naña yar kilia visu e kilamarana poli.

²¹ Naga pe sur re tai naña yoko avisave 'Ke, na nam̄a narui, nane pimi ke nam̄a,' pona avisave 'Nane, sike gare rui.' Kam na pe apisu kilale re poli, ana nasuṣenena kiena ne Ntewa sike pa likan amiu rui."

²² Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, sunyu pan la sape yoko ve sanape e legiena maro la ne pimi ke ne. Naga pisape "Siraunia, yoko kam na sinemiun manene vaṣisi navisuen pog naña yoko inu Narina ne Yeririna neim nom̄alivin yomara-ava, ana nanene na pe pon re kam na avisu poli.

²³ Yoko yar la avisasa sanini avisave '!Naga nane gare!,' pona '!Naga nane garo ne!,' ana kam na ve ava re amio la, komin pe inu re nene po laa wa.

²⁴ Ana pogos naña inu Narina ne Yeririna nowasuṣea ve lelaga e kana legiena nena, yoko yar make ga avisu kilalea, yoko neimi sane yekarpla tai naña kila sinapane vivaga e lepas tai va tol lepas komṣasa.

²⁵ Ana sur nene na pe kana pogos re poli wa, komin sumon nene, yoko inu Narina ne Yeririna, yar nanagane lala akila viowa van inu e sur viowa la ve moki, yoko monar akovenlua inu.

²⁶ "Vano-o tol pogos naña inu Narina ne Yeririna nowasuṣea, yoko yar la ve akila ruru la re na wa, maran ve taaga ga sa ke pogos kiena ne yermarua Noa nanua sumo.

²⁷ E pogos nene, yar la asumã ak-inana, amun suri lala, asumã akila ke talopaena sanene, pimi tol pogos naþa Noa pa loyumuã e kiena pupia waa naþa naga miyumuãenia. Ana pupia womie pitomi kus plan make kiela malena la punu ga.

²⁸ A e pogos kiena ne Lot sa mña nenaga nene. Yar la asumã akinana, amun suri lala, asumã apa ke e lele na wilwilena po amiyumuãen ke kilavaru, asumã amiyumuãen ke lokove, amiyumuãen ke yuã, la akila ke ga sanene pa ke na, pe asitomaãl re sur tai poli.

²⁹ Ana e nena e legiena naþa Lot molue petan kiela yo, kapi amio pan na kapiapo mloloru pitomi ma e sinapane, kekan la akokovio make nenaga.

³⁰ Ana nevisa van amiu, e pogos naþa yoko inu Narina Yeririna neimi, yar la taþatete asitomaãl sur tai, asitomaãl la ga, ana yoko ailan pupia sur kerkeviu la ne sanene imi mälivin la.

³¹ “E pogos nene, visae yar tai sumã yuãae ke meta e mña wos nen yuã, ana visu sur nene imi, ana vito tano pe pon re kilali sape va war suri laþas e mña loyumuã poli, naga monar va ga narui. Yaru naþa miyumuãe ke lokove, naga mña taþatete si vito uã, yoko monar va ga narui.

³² Kam na ve sinemiu þesan re wona Lot, naþa kiraþatau, ana pimi pe kilavaru.

³³ Yar naþa kilali sape visuar ruru ga kiena malena, yoko kovio, ana yar naþa tañan kiena malena kovio, yoko naga ga tamalia sina naga.

³⁴ Nevisa van amiu nevisave e pogos nene, pona kolemalo naþa yar mñeke amio wona yo e mñala tog, ana yoko aim awerelua ve taaga ga, aligan tai mñeke na.

³⁵ Ana pona yoko sira la ve lua asike avili ke kala kinanena lele taaga yo, ana ve taaga vano tai sike

na.

³⁶ Ana pona yar lalua ayumuãevain ke lokove tai yo, yoko tai ure mata-nia, ve taaga sumãal wowe ga sike na.”

³⁷ Ana nalogena la apiun tania, asape “?Ana Suþe, suri la nene yoko mälivi e nape?”

Ana naga pisatamñe la, sape “E pogos nene, yoko ve sa naþa visae sur mare tai mñeke koyo tai. E yo nene narui yoko manu la naþa akakan ke sur mare, yoko aiminia, monar la ve moki ase yo nene. E nape naþa mlamulena viowa sike ea, yo ke ga nanene narui yoko nalipereena se ea.”

18

Pakaiwa na sira naþa tagi mña pa kiena suþe na pulkumali pano-o, suþe miyagogonia

¹ Ana Yesu pisa sina þakaiwa taþena tai pan la, vena iilaar la ve asitom þele re si kiela leniena lala, vena asumãal mñarera asulue ga ea, alen mña vano-o atol kana navisatamñeena.

² Kiena þakaiwa nena pa sanini, sape: “Pulkumali tai, naþa kana suþe nena naga pe yar mñarera tai, naga pe yar tai naþa pe patanon re Ntewa poli, pe maraun re nenaga, a naga sitom þele mña yar la.

³ Ana letano mña tai sike e yo nene, naþa yar tai sumã kila kare ke kiena sur la silaga. Ana letano naþani pa sumã tagi ke pan kiena suþe, naga sumã pisawal ke yar naþani, sape ‘Awis, monar okila sur tai va yar nene, naga kila kare in paþisi wa.’

⁴ Ana suþe naþani pe sinen miye re sira nene poli, a pe yowenan visen va yar naþani, ana kila luen ga sanene pa ke na, sira mña naþani pa tagi luen ga pan silaga.

“Ana siraunia naga pisape ‘In na nepe yar tai naþa pe nesitom re nesape nekila ya naþa Ntewa pona

yar tañena pisa pan inu sape popon nekila.

⁵ Ana sira pimi tagin ke pan inu, ana in na pe sineun re nesape nekila ya naña pisa ke poli. Ana naga pimi piun luen ga sanene, naga kila kare inu pañisi wa, ana pona nekila ga ya naña naga piun ke yo. Visae peraga, yoko neloge kiena tagena vano-o sineu marenia.’ ”

⁶ Ana Suñe Yesu pis pa la naña amiyagogon ke ãakaiwa nene, pisape “?Kam na ayagogon ruru visena naña suñe yowena nene pisa ne? Komin sira nene tagi yam moki pania, ana yoko monar sitomli sur na sira nene piun ke ne.

⁷ ?Ana sanapen Ntewa nae ma e peni? ?Pogos naña mloge kiena yeririna la naña mligan plan la, atagi ke pania lemalo a legiena, naga kilia su kañar sanene ve kila re sur tai van la?

⁸ Peraga, ana nevisa van amiu sanini, visae loge naña alen mārera vania silaga, yoko naga suñalu vilaga e pogos make ga kilia iila amiu. ?Ana nesape neviun mēna van amiu, sane visae pogos naña inu Narina ne Yeririna nowasuñe si neim e yomarava nini, yoko nelual naña yar la asuñalu mārera asike e inu sanene, pona peraga?”

Pakaiwa kiena yar naña ãarwar e kiena ãelaga naña mesmesu

⁹ Ana pogos naña Yesu sike amio yeririna lala, naga pisu kilale naña lañasa añarwar la pañisi, asitom ke asape la kiela malena mesmes ruru po narui, a la apisu yar tañena la apiowa ga, apisu sane la apiowa manene laa pe sa re la poli. Ana pisayu yar la sanini, pisa ãakaiwa tai, sape

¹⁰ “Yar lalua apa ma e Yunña Wa mña Ntewa e pogos na leniena. Lala yar tai, naga pe yere Varasi, a tañena, naga kila yunñaena tai naña yaru la pe sinelan re naga vanon poli, naga pe yar na takis.

¹¹ Ana pogos naña yere Varasi naga suñalu mlen, pisa sanini, sape ‘Ake Ntewa nepisa pupia potena pan ko pañisi, naña kiau malena naga po laa sane taulu kiena ne yar tañena lala. Nemieluar ko, naña in na pe sa re yar navinauen la poli, pona yar na kilakeuiaen yar lala, a yar na kilaen kolau lala, pona yar na takis lala sane yar na suñalu sike ne.

¹² Peraga, in na nesuñña nekila ke po silaga, komin naña in na nomonsilun kilaen leniena van ko e legiena lua e wik taaga, a e sur make ga naña nemla e luñau, visae netol ve lualima, monar nela ve taaga van ko silaga. Sur ne la na nene narui naña in na nesuñña nekila, ana kila inu nopo pañisi e maramña.’

¹³ “Ana yar na takis, naga suñña mloge ke piowa vanon kiena mlamulena viowa naña kila, ana mninu sane Ntewa pisu kiena malena pe po re nena poli. Ana naga yepen mavin va maneneen lavisi, suñalu ga suñña perina, a naga yepen mavin kiraen va metava ma e peni, a naga ãarin tau ga tomña ga, mlipalipa ke yerena, tagi, pisape ‘!Ake Ntewa, ove leman van inu, sineñña ye inu, yar na kilaen mlamulena piowa!’

¹⁴ Ana kam na asitomyulia leniena kiena lalua nene, ana yoko Ntewa kekaran kiena ai? Lelaga, yar naña pisu kilale kiena mlamulena viowa, a mloge piowagania, Ntewa ãar plan kiena mlamulena viowa. Ana yar tañena nañani, naga ãasuñe si pa umña naña kiena malena maran taaga ga sa ke naña pimi. Yar naña suñña pisirlua naga, yoko Ntewa ligan naga mēke tano, ana yar naña mligan naga sike tano, yoko Ntewa visirlua naga.”

Yesu pisa ruru sisi kokan lala Mati 19:13-15; Mak 10:13-16

¹⁵ Ana e poglis nene, auia lañas añar narila sisi tomtom lala apim puna Yesu, sinelan asape kus la, visa ruru la. Ana pogos naña nalogena la

apisuia, apisalup̄ar la, asape avava sina.

¹⁶ Ana Yesu pio sira la naḡani, sape aim m̄aga, ana pisa pan nalololona lala sanini, sape “Kam na ve avisalup̄ar re sisi la nam̄a, ataḡan la aim pun inu, komin naḡa sisi la nam̄a, yeririna la naḡa asa ke ga la nene, la ke ga nene narui naḡa asum̄a apa loyum̄a e nasuḡenena kiena ne Ntewa.

¹⁷ In na nepisa ke lelaga na pan amiu ne, visae yar naḡa sinenan nasuḡenena kiena ne Ntewa, naga monar kila naga imi ve sa sisi la nini, visae peraga, naga taḡatete va loyum̄a.”

Yerkawa kiena ne le Yu lala tai sinenan sape tol malena

Matiu 19:16-30; Mak 10:17-31

¹⁸ Ana siraunia, suḡe tai pimi piuntan Yesu, sape “Navianena wo, awis, popon ovisawal van inu sane in na monar nekila ya naḡa visae nekila yoko nekilia netol malena naḡa ve uro re.”

¹⁹ Ana Yesu pisatam̄ea, sape “!Ei! Ko na okilia ya ne, osape in na nopo? Pe yaru tai po ruru re naapo poli, ana Ntewa ga naga taaga.

²⁰ Ana ko opiun osape sanape naḡa yar tai sane ko naga kilia imi wo e marana Ntewa woga. Pona okilia ruru kiena Navisaluaena yo rui, naḡa pisape ko ve okila re lau, ve oweḡar re yaru, a ve ovinau re, ve ovisokan re, ovatanon arimom̄a amio anom̄a.”

²¹ Ana yar naḡani pisatam̄ea, pisape “Lelaga, in na nekilia kemua Navisaluaena la ne opisa ke ne, a nekilia nevisa van ko sanini, in na nopuar ruru la siar e pogos naḡa nepe yar viu ke ga wa. Pimi tol nanagane, pe nekilalu re tai poli.”

²² Ana pogos naḡa Yesu mloge pisa sanene, pisape “Pogaga, ana e lepas naḡa puḡa, sur tai sike ga wa. Monar ova owilwilin plan make kiom̄a sur moki la nene, ana owar kana kilavaru, ova okiakian kare ga va yar la naḡa limala plasa. Visae

okila sanene, yoko kiom̄a sur wo la ve moki ma e peni. Ko, ova okila, ḡisi na oim otaveve inu.”

²³ Ana pogos naḡa yar nene mloge visena nene, sinen piowa paḡisi, kiena sitomena pimi urmi na urmi, komin naga pe yar na sur moki, limana pule paḡisi.

Yaru naḡa kiena sur moki, naga ḡarera li m̄aga vena vaen loyum̄a e nasuḡenena kiena ne Ntewa

²⁴ Ana Yesu pisa manene yerkawa nene pano-o ḡisa, siraunia pisape “Visae yar tai naḡa kiena sur moki, naga sinenan sape va loyum̄a e Nasuḡenena kiena ne Ntewa, sur nene naga ḡarera towe m̄a naḡa.

²⁵ Ee, nevisa van amiu, visae kamel tai va warpo yo kome pulus nen nitil, nanene na ḡarera paḡisi, ana visae yar tai naḡa kiena sur moki sinenan sape va loyum̄a e Nasuḡenena kiena ne Ntewa naga ḡarera laa na wa.”

²⁶ Ana la naḡa amloge visena nene amilan pano-o paḡisi, asape “!Aulai! Visae sanene, ane yoko tol malena?”

²⁷ Ana Yesu pisatam̄ea, pisape “Lelaga, yar taḡatete kila naga tol malena, ana ya naḡa yar taḡatete kila, Ntewa naga kilia kila woga.”

²⁸ Ana Pita piunia, pisape “?A yoko ve sanapen imimi? Memligan ḡamimi um̄a la rui, ana metaveve ko ke narui.”

²⁹ Ana Yesu pisa pa kiena nalololona lala, sape “Kam na ve asitom manene re e lepas nene. Yar a naḡa visae ligan m̄ana um̄a, pona wona, pona wenla, pona arimana amio anena, pona narina lala, a visae ligan sur la nene vanon yum̄aena na Nasuḡenena kiena ne Ntewa,

³⁰ yoko naga tol maran si kiena sur la nene va ve moki manene laa va laa sane na wa. Naga nene e pogos nanagane, a sirau m̄ena ga e pogos na pimi ke ne, yoko naga tol malena naḡa ve uro re.”

Yesu pisawal kiena marena yam telun nene

Matiu 20:17-19; Mak 10:32-34

³¹ Ana poglis naña amiyaloro ke apano, Yesu pio kiena lualima taaga pa lua apim puna, pisa pan la pisape “Ayagogo ruruia. Nanagane tepa ke ma Yerusalem narui, a pogos naña tetolia, sur make la naña navisawalena lala asiriyu nanua sumo rui e lepas nen Narina ne Yeririna, yoko avisuia aimi amalmalivi ve sa nena naña apisa.

³² Yoko avisu naña aligan naga va e limana ne le Rom lala, naña yoko akirakirai viowa vania, akila karea e p̄elaga viowa lala, avilasiria,

³³ alilia, akila m̄a sanene vano-o awem̄aria. Ana yoko kana legiena ve telu, naga sum̄alu mal sina.”

³⁴ Ana pe sur korena ga naña Yesu pisawal meraravan make sur punu pan la sanene, ana la pe amloge kilia ruru re nenaga. Naga sa naña visena la nene na atapolou ga e la, ana kila sane taḡatete atol kana kinasa.

Yesu kila ruru kilamara ḡala tai

Matiu 20:29-34; Mak 10:46-52

³⁵ Ana Yesu la amiyaloro apa m̄naga, apim lavisin pulkumali naña Seriko, ana kilamara ḡala tai teke tano e is nen mrapa, tom̄a mlogin ke kana kinanena tan yeririna la naña apa akomkom ke e nene.

³⁶ Ana kilamara ḡala nañani mloge naña Yesu la apim ke na amio ḡina la naña asum̄a amialoro ke amio, ana naga piunia pisape “La nene na li pe la nene, akope ke ne?”

³⁷ Ana apisatam̄e sanini, asape “! Ke, nanene na Yesu nae Nasaret nañane, nane pimi ke ne imi kom pun ita ne!”

³⁸ Ana yar naña pio manenea, a tagi pa Yesu pisape “!Yesu, ko lus kiena ne Tepet, sineun naña sinem̄a ye inu!”

³⁹ Ana la naña asumon ke Yesu, amloge pio sanene, ana apisalup̄aria, apisape “Ova ruru ko ga.”

Ana yar naña yepen ma ga, pio ke sina ga, pa laa meta sane wa, pisape “!Yesu, ko na lus kiena Tepet, nemie awis pan ko, sinem̄a ye inu!”

⁴⁰ Ana Yesu mial pano, pimi sum̄al su puna e yo nene, pisape atar yar nene imi lavisinia. Ana atar pimi, Yesu piun tania, pisape

⁴¹ “?Ana ko sinom̄an osape nekila ya ne van ko?”

Ana naga piunia pisape “Suḡe, awis, sineun nesape kilamarau imi wo, nekilia nevisu suria.”

⁴² Ana Yesu pisape “Pogaga, nanagane nela kiom̄a nakiravaena van ko sa naña opiunia. Kiom̄a naviawaena kila ko opim opo sina.”

⁴³ Ana e nena e poglis nene, yar nañani, kilamarana pimi po, ana mial ke amio Yesu, sum̄a miyeluar ke Ntewa. A yeririna m̄ena la naña apisu sur nene, apisu po paḡisi, asum̄a amieluar ke kia kiena ne Ntewa vanonia.

19

Yesu pitawe Sakias

¹ Ana Yesu la apim loyom̄a Seriko, amialin ke naña ava awar ro ga ea.

² Ana e nañani yar tai sike ea kiena kia Sakias. Naga pe yerkawa kiena ne yar na warpoloen takis e pupia lepas nene, ana vanon naña naga miyom̄ae piowa, kila kare ke yaru lala e kiela kilavaru na takis nena, kila naga liman pule paḡisi, naga pe yar na sur moki.

³ Ana Sakias m̄ena pimi e poglis nene, sinenan sape visu Yesu naga pe yar na sanape, ana yeririna la mokliu naña asike lavisin Yesu, asuwo ga yo, sa naña yo kuskus ga rui, ana naga pe pisu ruru re poli, komin naga pe yar plas ga tai.

⁴ Ana Sakias pisu sane piowa narui, kiriri sumon Yesu lala, pa tol puryove tai ḡiyu pa e korowas tai, sum̄ate ke naña visae Yesu la ayal aimi, ana naga kilia visu ruruia.

⁵ Ana pogos naña Yesu pimi tol puryove nañani, Sakias milan ga

naþa Yesu kira pa pisuia, pis pania, pisape "Sakias, otapulu vilaga. In na nemninuluþar e inu sane þane neva nesu re nemio ko sumo wa gar moþa."

⁶ Sakias mloge narui, suþalu pula nena pitomi tano, ana þere Yesu pa mþana, amio pupia kekarena paþisi.

⁷ Ana pogos naþa yeririna la apisu sur nene, la moki naþa pe akekaran re poli, apismumu, apisape "Yar naþa Sakias naga pe yar sur naþa miyuþae piowa ga, naga kila kareli yar lala wa, ana vanon ya ne Yesu sinenan sape amio ava asu mþana?"

⁸ Ana pogos naþa asike loyuþa rui, Sakias mloge sane naga monar vilopuia, a monar keþu kiena malena, ana suþalu pisawal e marana ne Suþe, pisape "Suþe, nanagane in na netamþan kiau sur la komþas va yar la naþa limala korena, pe kiela sur re poli. A suri ya naþa nepisa kotalia yar la ea, nepinaun la, yoko nowar maran si van la tol yam ve vari."

⁹ Ana Yesu mloge pon manene visena naþa Sakias pisa, ana pisa pania pisape "Nepisu sane þane na, natamaliaena kiena ne Ntewa pimi nena tol mratava nini. Yar nene naga kilalu mrapa na kiena malena, ana naga mþena pe lus kiena ne Epraam kemua lelaga, naga pe yere Yu kemua tai,

¹⁰ ana inu Narina ne Yeririna nepim e yomarava nini vena nakale la naþa amiyepe petan mrapa sane yaru nene, vena netamalia la."

Pakaiwa na yar telu naþa apisuar kilavaru kiena ne kiela yerkawa

Matu 25:14-30

¹¹ Ana yeririna la asuþa amiya-gogon ke visena kiena Yesu la nene, ana pis mþa pan la pano-o, pisa þakaiwa tai pan la. Naga pisu sane popon vian la e þakaiwa nena, komin naga kilia ke sape sane yeririna lala asitom ke asape pogos naþa ava atol yo Yerusalem, yoko naga kila nasuþenena kiena ne Ntewa

imi warpo ke yo van la veraga. A nanagane apim ke lavisin Yerusalem rui, a Yesu sape vianin la sane naga monar ligan la sumo wa, yoko imi si pula.

¹² Naga pisa pan la sanini, sape "Yerkawa tai, naga pa perina e naþa pupia þarin suþe sike ea, vena avisirlua naga imi ve þarin suþe na kiena lepasa, yoko naga kilia wasuþe sina visuar kiena yo.

¹³ Ana sumon naþa pe pa re poli wa, naga pio kiena yar lala, la lualima, a la punu ga mla kilavaru peve taaga pan la, sape monar ayuþae amio kilavaru naþani vano-o tol pogos naþa naga wasuþe sina.

¹⁴ Ana yeririna la nae lepas nene ape nasinekar kiena ne yerkawa nene, ana pogos naþa naga pur matan la pa narui, la apisayuia asape la pe sinelan re si naga imi ve kiela þarin suþe poli. Ana amligan visena pa pa þarin suþe keviu na purvanua naþani, asape 'Pe sinemimin re yar nene imi ve kiamimi þarin suþe poli. A pe sinemimin re nena naþa oligan kia keviu nene e naga poli.'

¹⁵ Ana þarin suþe keviu naþani kila ga, ana yerkawa nene pimi ve suþen ke sina ga kiena lepasa. Ana pimi pio viraviran kiena yar la naþa naga þar þesan kilavaru nene pan la, sinenan sape visu sane amiyuþae ea, ana ataulu si kiena kilavaru via.

¹⁶ "Ana yar naþa pimi suþal þesan se marana, pisape 'Suþe kioþa kilavaru taaga naþa omla pan inu, nemiyuþae mþa amio pano-o netaulu si lualima to metavana.'

¹⁷ "Ana yerkawa nene pisu kiena yar na yuþaena nene miyuþae po, ana pisa pania sape 'Po na po paþisi, ko omiyuþae po manene laa wa. Ana komin naþa osuþalu mþarera ose narin yuþaena naþa nemligan e lumoþa, ana nagane nela yuþaena keviu tai van ko, neligan ko ovisuar kiau pupia pulkumali ve lualima.'

18 “Ana siraunia, yar nalua pimi, pisape ‘Suþe, kilavaru taaga naþa omla pan inu, nemiyumãe m̃a ea pano-o taulu si lima to metavanã.’

19 “Ana yerkawa naþani pisa pania, sape ‘Po wa, ko m̃ena omiyumãe po paþisi, yoko neligan ko ovisuar kiau pupia pulkumali ve lima.’

20 “Yoko kiena yar taþena pimi, pisape ‘Suþe, kiomã kilavaru naþa omla pan inu, nepiwo ruru e kinakina kulmrae tai, nemligan ruru tomã ga, nane nesape nela si wasuþe imi van ko narui.

21 In na nesumã nepisu ko ke sane ko yar tai naþa okilia owar plan kiomã sur naþa yar taþena þarar sike na, a okilia okinana e lokove naþa pe ko re omapila poli. Kiomã þelaga m̃arera towe laa sanene, kila nemaraun ko, ana pe nekila re surian kiomã kilavaru nene po, nepuarar ruru ga tomã ga.’

22 “Ana yerkawa naþani sinen karia, pisape ‘Yaru, opisa kare in laa ne wa, naþa osape in na yar m̃arera tai ne sanene. Ana pogaga, kiomã visena nene naga ga kar ko ke sina ga.

23 ?Visae in na yar sur na sanene, komin ya ne opuar kiau kilavaru sanene? Po paþisi naþa visae oligan ga e pag, vena pogos naþa nowasuþea, nekilia nowar plan sina amio narina naþa naga tauluia.’

24 “Ana yerkawa naþani pisa pa yar taþena la naþa asumãl asike lavisinia, sape ‘Awar plan kilavaru nene e limana, awar va yar naþa taulu lualima.’

25 “Ana apis pa yerkawa naþani, asape ‘!Ana suþe, naga þar mokliu wa, kiena lualima rui!’

26 “Ana yerkawa pisa pan la pisape ‘Lelaga, ana sanene narui. Naga naþa kiena sur mok rui, yoko naga war si va laa sane na wa, ana naga naþa pe kiena sur re poli, yoko naga kilalu kiena narin sur ve tokak ga naþa naga mla ke rui.

27 Ana e lepas na kiau nasinekar la nene, naþa la yepela mavin naþa in na neve suþen la, sineun nesape ava aurela aim e nini, awe moñar la amarmare e marau.’ ”

Ana þakaiwa kiena ne Yesu nane þisi e nene.

*Yesu pimi tol yo naþa Yerusalem
Matiu 21:1-11; Mak 11:1-11;
Yoane 12:12-19*

28 Ana Yesu pisa pa visena la nene, sumãlu, sumon la, þere la apa ma Yerusalem.

29 Ana la apim lavisin narin pulkumali lua nene sumo, naþa Petpas amio Petani, e lepas nen Kunus Na Purolip lala. Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lua, pisape

30 “Kam lua ayalor ava ke ne e narin pulkumali na gare sumo wa. Pogos naþa ava loyuma, yoko alual togki tai, amãtear teke ea. Togki naþani pe teras ga, pe yar tai to li re e m̃asina poli wa, ana kamlua aluþarlua, aure imi e nini.

31 Visae aviun tan amiu amlua, avisave ‘E, amluþarlua ke pe na ya?’ yoko avisatam̃ea avisave ‘Suþe sinenan sur mal nini kila kiena yumãena tai.’ ”

32 Yesu pisa sanene pan lalua, ana mligan la apano, ana apano apisu sanena naþa pisa pan la.

33 Ana apano asumã amluþarlua ke kilka petan sur mal naþani, ana pogos naþa akila ke sanene, kana þar ne la apiunia asape “?E, asumã amluþarlua ke kilka petan pe na ya?”

34 Ana apisatam̃ea asape “Peraga, Suþe sinenan sape sur mal nini kila ke ne kiena yumãena tai sumo wa.”

35 Ana atamãan narui, aþure togki naþani pimi pa Yesu, ana aþatetae m̃ala kulkota lala meta e m̃asina, amligan Yesu totano ea.

36 Ana Yesu kus togki nene, mial pano, ana pogos naþa mial ke pa sanene, yeririna lala amien plan m̃ala kulkota lala aþatetae sululu

mrapa, vena togki kiena ne Yesu yalor ga metava ea.

³⁷ Ana amial mña e Kunus Na Purolip la pano-o, apim atol yo e naña mrapa na vitoen garo Yerusalem. Ana pogos naña pupia pñina moki lala na nalogena lala apisu naña Yesu pimi ke lavisin Yerusalem, asitoñal pupia yumñaena lala a kile lala naña apisu naga kila, a apisu sane kielā pupia pñarin supe viu tai ne pimi ke ne, ana akekara pañisi, asuñā amieluar Ntewa keviu vanonia.

³⁸ Asumña apioviaonia, asape “! Ntewa na mava, ovisa ruru pñarin supe nene naña pimi ke e kioñā kia! !Pupia kekarena ma e peni, kam nae ma metava avisirlua kia kiena ne Ntewa, kiena naurarena po na po!”

³⁹ Ana e poglis nene, Varasi lañas asike mñena likan pñina la nene, ana pe akekaran re naña apisirlua ke kia kiena Yesu sanene poli, ana apisa pania asape “!Navianena, ovisaluñar kioñā nalogena lala ve akiikiin ko re si sanene!”

⁴⁰ Ana Yesu pisatamē la, sape “E, peraga narui! Visae ve akiikii re sa nene, pona yoko kilavaru ga la ne sike ne monar akiikii yo.”

Yesu tagin pulkumali wa naña Yerusalem

⁴¹ Ana Yesu pimi lavisin pupia pulkumali nene Yerusalem, kira pito pisuia, sinen miyea, siar naña wamarana mlaunia.

⁴² Kila sanene narui, pisaar nena pania, pisape “Visae ovisu kilale ga ya naña molue puñā nagane! Ntewa suñā kila ke kioñā mrapa wo tai vena olual suñare ea ana opisu kilale pele ga.

⁴³ Ana monar neviša van ko sanini, yoko pogos tai imi van ko naña kioñā nasinekar lala, la ve moki vañisi naña aimin ko. Yoko asuvivi ko, asuwo ruru ko nenaga, a yoko awar porotano imi ayuwonpolo e yepas nen kioñā pupia

kove ana akila mrapa na vitomñasen loyumña, vena awe ko.

⁴⁴ Yoko awe momar narumña lala, a akilawowa make moma yumña lala, awar plan make nena kala kilatapili lala. Nakoena na sanene yoko imi van ko komin naña ko yepmavin visu kilaleen naña nagane naga pe kioñā pogos naña Ntewa pimi mñalivi vena tamalia ko.”

⁴⁵ Ana Yesu mial pa loyumña e pulkumali, pa e Yumña Wa mñana Ntewa, ana pisu la naña akila ke yumñaena na tauluen kururu kilavaru ea. Ana naga mñene plan la, sape

⁴⁶ “Ntewa pisa e kiena Visena Wa, pisape ‘Mau yumña wa naga pe yumña na leniena, ana kam na apilon yumña nene narui pimi sane puluve tai mñana yar na vinauena lala.’ ”

⁴⁷ Ana e poglis nene e legiena punu ga Yesu pa ke loyumña e Yumña Wa, ana pian ke yeririna lala, a yerkawa kiena ne yar wa lala amio navianena navisaluaena lala amio mñena yerkawa kiena ne yeririna lala, pe akekaran re nenaga. Asumña akalewele ke mrapa vena akilia akila sur tai vena kila narui monar awemmar Yesu.

⁴⁸ Ana peraga, apisu sane tañatete alual mrapa, komin yeririna la naña amiyagogon ke kiena navianena lala, akekaran manene laa kiena visena lala, la sinelan ga naga silaga.

20

Nasumonena nae Israel lala sinelan asape avisaluñar Yesu

Matiu 21:23-27; Mak 11:27-33

¹ Ana e si e legiena tañena, Yesu pñasupe si pa e Yumña Wa mñana Ntewa gar Yerusalem, suñā pian ke yeririna lala a mlologon ke mñena nalologena wo pan la. Ana nasumonena kiena yar wa lala amio navianena navisaluaena lala amio mñena nasumonen tañena lala apim puna, apiun tania, asape

2 “?Ovisali van imimi, sane okila ke sanene e nini e kia kiena ai? ?Ane pisa pan ko pisape okila sa nene?”

3 Ana Yesu pisatañe la, sape “Pogaga, ana yoko in mēna neviun naviunena tai van amiu sumo wa. Kiau naviunena sanini, sane

4 ‘?Nakeena naña Yoane kila nanua ga ne pa yar lala, naga pe sur tai naña Ntewa pisa pan pisape kila, pona Yoane ga sitom sape kila? Amiu avisalia.’ ”

5 Ana naviunena kiena ne Yesu nene kila narui apis manene ke sina ga pan la, apisa ke asape “?Yoko tevisa ve sanape na vania? !Tevisuar ruruia! Visae tevisave nakeena nene, Ntewa naga pisa pa Yoane, yoko yar nene viun sina tan ita ne visave ana komin ya ne yepeta mavin lelagaena e Yoane?”

6 Ana visae tevisave Yoane ga sitom sape kila, sa pisi yaru la sinela kar ita ana akove ita, komin naña amlelaga mārera rui sane Yoane naga pe navisawalena kiena ne Ntewa kemua lelaga.”

7 Ana sitomena nene kila narui apisatañe Yesu asape amninue kare ga narui.

8 Ana Yesu pisa pan la, sape “Sanene, in mēna ga tañatete nevisa van amiu ane pisa pan inu sape nekila yumāena nene.”

Ākaiwa na yeririna viowa lala navisuaren lokilkerep

Matiu 21:33-46; Mak 12:1-12

9 Ana Yesu pisa ākaiwa tai pan yeririna la naña asike e poglis nene, pisape “Yerkawa tai, amio kiena lokilkerep tai. Naga sinenan sape yaloro re va e purvanua tañena tai, naña mēke laa perina, ana naga mligan kiena lokilkerep nene pa yeririna tañena lañasa naña yoko aim ayumāe ea, ana aul vania.

10 Ana yerkawa nañani pa sumā gare pano-o, pisu kilale sane nanagane pogos naña mrakerep marua narui. Ana mligan kiena yar tai pāsufe si pa pun la naña asike e kiena lokilkerep nañani, vena

war kilavaru na mrakerep kompāsa naña monar aul vania. Yar nene pano, ana pogos naña mālivin la, la pe sinelan re aul poli, ana añe kare naga, amligan si naga pāsufe liman korena ga.

11 Ana yerkawa nañani mligan si kiena yar tañena pano, ana añe mēna naga, akila piowa pania pañisi, ana amēnelua pāsufe koren ga pa sina.

12 Ana yam telu narui, yerkawa nañani mligan kiena yar tañena, ana naga mēna ga, añea kulu ga kuruta rui, akoven lua e lokilkerep nene pano.

13 “Ana yerkawa na lokilkerep pisu pēlaga viowa la ne sanene, mninue kare narui, pisape ‘!Awe! ?Popon nekila ya narui? Pona nanagane monar neligan ga naruu wawa nini narui. Naruu taaga ga nini, nesitom naga pañisi, ana visae naga vano monar avisu kilalea, avatanonia.’

14 Ana mligan naga pano, a pogos naña yar la nene apisuia, asitom piowa pania. Apisayu sina pan la, asape ‘Nanene na narin yerkawa nene yo. Yar ne na nene narui, naña visae yerkawa nene kovio, naga ke narui naña yoko kus porotano nene sane kiena lalimana. Popon towemāria, vena ita ga touarar tano nene ve kieta.’

15 Ana asumāl narui atararia, akovenlua naga pa vanua e lokilkerep nañane, ana amēmāria.”

Ana Yesu sape “Suniena nene pimi maro e nini na pā rui, ana popon asitomia. Pogos naña yerkawa mloge sur nene, yoko naga imi kila ve sanapen la nene?”

16 Nevisa van amiu sanini, yeririna viowa la nene, yoko naga imi we momār la, yoko amarmare e nakoāen mārera tai, ana yoko ligan lokilkerep nañani e limana yar lañasa naña apowo.”

Ana poglis naña amloge Yesu pisa sanene, amloge kilale naña visena nene sane pisawan ga sur tai, pisayu

sape le Yu lala pe sinelan re naga naña pe narina ne Ntewa poli, ana yoko Ntewa were yar la naña pe ape le Yu re poli akus lelela. Ana sur nene pe sinelan re aloge po, apis m̄arera, asape “Sur naña opisa ke ne, Ntewa monar ve ligan re sur nene imi m̄alivi sanene.”

¹⁷ Ana Yesu kira pisu manene la, piun pisape “Pe sinemiun re poli, ana vanon ya ne asiri visen wa naña pisa sanini, pisape

‘Kilavaru nini, yar na yuñāenen yuñā lala asape piowa ga, ana akoven lua pa rui, ana nanagane kilavaru nene pimi pe kilavaru wo tai naña pe na mrapun yuñā, vena uarar yuñā m̄arera.’ Yauena 118:22

¹⁸ “Yeririna make ga naña visae avane kilavaru nene, yoko aloru akove kilavaru nena, siwowa kare yepela lala. A visae vano vano-o tol pogos naña kilavaru nene loru, ana yar a naña kilavaru monoaria, yoko kilamumu kare naga vano-o kovio nenaga.”

¹⁹ Ana navianen navisaluaena lala amio yerkawa kiena ne yar wa lala, apisu kilale p̄akaiwa kiena Yesu nene panon la nena ga, ana sinela kar manene laa narui, asum̄alu asape auarar nena naga e pogos nene. Sinelan manene laa asape akila sur tai vania, ana akila p̄ele ga, komin apisu yeririna la akekarān laa naga.

²⁰ Kila sanene narui ana silaga asum̄a apisuaria, a laṗasa apa vinau ga apa lavisinia, akila kokanin ga sa naña alelaga e naga, ana sur naña la akila ke ne, asum̄a aṗar make nena kiena visena lala. Kiela sitomena sane sinelan asape alual visena laṗas naña naga pisa, ana akilia avisawal va yerkawa nae Rom nene Paelat, vena naga kilia la nakoaena tai vania sa naña la sinelania.

Sur kiena ne Ntewa, sur kiena ne Sisa

Matiu 22:15-22; Mak 12:13-17

20:27 Yum̄aena 23:8

²¹ Pis na pog tai la naña apin-aun vena aim lavisin Yesu, apiun naviunena tai tania, sa naña akila kotalia ga naga. Asape “Navianena, mepisu kilale sane kioñā visena lala a kioñā vianena lala ape lelaga a po paṗisi. A mepisu kilale sa naña kioñā naliṗereen yar lala pe peve taṗena re poli, naña opisū la maran taaga ga, ko opisawal mesmesun ke mrapa kiena ne Ntewa pan yeririna make ga.

²² Ana sinemimin mesape meviun tan ko sanini, sane ‘?Kieta navisaluaena pisa sanape? ?Sape mesmesun ita le Yu lala toul takis va p̄arin suṗe nae Rom, naña Sisa, pona pisape pe mesmes re poli?’ ”

²³ Ana Yesu pisu kilale sane asape akila kotalia ga naga, ana pisa pan la pisape

²⁴ “Ala narin kilavaru tai imi van inu. ?Avisuli sane marana ne ane teke ea? ?A kia naña asiri teke ea, kia kiena ai?”

Apisape “Marana Sisa, a kiena kia m̄ena ga.”

²⁵ Ana naga pisa pan la sape “Pogaga, sur naña pe kiena ne Sisa, ala va Sisa. A sur naña pe kiena ne Ntewa, ala va Ntewa.”

²⁶ La nene sinelan manene asape atol ruru Yesu e maran yeririna lala e kiena visena tai, ana pogos naña amloge kana navisatam̄eena nena, amilan paṗisi, apisu sane naga kilam̄ar ruru kiela kap narui, ana apa ruru la ga asikena, pe apisa re si sur tai po.

Yar la naña amarmare rui, yoko amamal sina

Matiu 22:23-33; Mak 12:18-27

²⁷ Ana siraun naga nene, le Satusi laṗasa, apim puna Yesu, naña sinelan asape aviun tania e lepas na sur tai naña la amlelaga m̄arera ea, naña asape yar la naña amarmare rui, taṗatete amamal sina e legiena maro.

²⁸ Ana apiun tania, asape “Navianena, sinemimin mesape meviun

tan ko sanini. Sanapen visena tai naþa yermarua Mosis siriya pan ita na nanua sumo. Naga pisape visae yar tai, wenla mare tan wona, naþa lalua pe narila re tai poli wa, yokorena wenla nene monar were letano nene ve wona, vena kila sane sira nene kilia war sisi, vena uarar kia kiena ne wenla naþa mare mal toþa ga.

²⁹ Pogaga, ana e pogos tai, welelai la olua. Kiela mearu þere wona tai, ana naga mare tan wona naþani lalua pe narila re tai poli wa.

³⁰ Ana wenla na surana naga towe þere sira naþani, ana yoko naga mēna mare tania,

³¹ ana wenla mēna na telu, kila sa ke ga, akila mā sanene pano-o tol wenla maro na olua, la make ga maran taaga ga, naþa pe aþar re nena narila tai poli.

³² A siraun wona la punu ga nene, sira mēna naþani marþanu.

³³ Ana ovisali sur nene: ?E legiena maro, pogos naþa apisa ke asape yoko yeririna la amamal sina, yoko sira nene ve wona ai, komin naþa talopa make amio welelai la olua nene?"

³⁴ Ana Yesu pisataþe la sape "E ga e yomarava nini, yeririna lala asuþa atatalopa,

³⁵ ana la naþa Ntewa pisape visae akilia amal si vetan marena vena ava loyuþa e kiena yo, ve akila re sina. E pogos nene, taþatete si atalopa narui,

³⁶ a yoko ve amarmare re sina komin naþa aim sa ga navisi la narui. Yoko Ntewa kila amal sina e marena ana avim ave narina ruru nena lala.

³⁷ A e lepas namalen si nene, Mosis mēna pisayu nanua sumo rui e suniena na purlaki naþa kap pivaga ke ea. E nene tepisu naþa Mosis pion pa Ntewa na mava sape naga pe Ntewa kiena ne Epraam a Ntewa kiena ne Aisak a Ntewa kiena ne Sekop.

³⁸ Ana pogos naþa Mosis siri visena nene, la telu nene amarmare

e yomarava nini nakonua rui, sane amare e yomarava nini, ana amal asike ma puna Ntewa na wa. Ntewa naga pe pe Ntewa kiena ne yeririna re ga la ne amarmare po, ana naga sinenan sape yeririna la naþa asike amio, yeririna la naþa amali. E navisuena kiena ne Ntewa, yeririna la naþa amarmare e yomarava nini rui, la amal ga asike ga wa."

³⁹ Ana navianen navisaluaena lala asuþa amiyagogon navisataþeena kiena ne Yesu naþa pa le Satusi lala, ana apisu sane manmarua ruru po paþisi, asape "Navianena, kioþa navisataþeena po na po paþisi."

⁴⁰ Apis sa nene vanon visena kiena Yesu nene kila sane le Satusi lala amaraun naþa aviunli si sur la tania.

Yesu Navisaarena naga pe Ntewa kiena ne yermarua Parin Suþe Tepet Matiu 22:41-46; Mak 12:35-37

⁴¹ Ana Yesu pis pan la pa laa sane, piun sur tai tan la, sape "Komin ya ne la apian amiun ke asape Navisaarena naga monar mālivi e lus kiena ne yermarua Parin Suþe Tepet, naþa naga pe þarin suþe þesania?"

⁴² Nepiun nene, komin nanua sumo, Tepet siri e kiena tus na Yauena lala, sape 'Ntewa na mava pisa pa kiau Suþe, sape

"Ototano e luþau lepas na þamarua, ⁴³ otomate mā vano-o, yoko neligan kioþa nasinekar lala aim ve þakue tai na kilavanen laþa." *Yauena 110:1*

⁴⁴ "Nanene na tepisu sane Tepet pio ke pa Navisaarena sape naga pe kiena Suþe rui. ?Ana komin naþa Tepet pisa sanene, sanape naþa asuþa apisa ke Navisaarena nene asape yoko molue kome Tepet, naga pe lus nena ga tai?"

Ana yam si tai amilan visena kiena ne Yesu.

Yesu pis mārera pa nasumonon na lotena lala Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54

⁴⁵ Ana p̄ina la asike amiyagogon ke ga wa, naga pisawal visena tai, naṗa pe kiena ne kiena nalogena ga lala.

⁴⁶ Naga sape “Kam na avisuar ruru yar navianen navisaluaena la nene. Asum̄a aplave manene la e m̄ala kulsota viavi la nene, a visave ayaloro e yepesinasa e maran yar lala sinelan asape yar la avatanonla, a avio ruru la asave, ‘!Kee, pokolu-lagi, ko na ope Navianen tai naṗa po paṗisi!’ A e pogos na p̄aṗagena a loyum̄a e yum̄a na leniena m̄ena lala, sinelan asape atoga e lelen yerkawa lala. ?Kam na apisu kilale narui ne?”

⁴⁷ A la akila kiela leniena la pi-ayavi paṗisi wa, ana apisokan ke ga ne, komin e ke e pog nene, asum̄a akila kotalia ke ga letano lala, akila kare la. Ana vanon kiela p̄elaga la ne sanene, yoko kiela nakoaena naga m̄arera manene laa sane.”

21

Letano tai mla narin kilavaru lua pan Ntewa

Mak 12:41-44

¹ Ana pogos naṗa Yesu la asike e yum̄a m̄ana Ntewa, apisu naṗa yar laṗasa apimin naṗa akuan kiela nalaena lala e karo na Yum̄a Wa. Ana Yesu teke pisu ke ne, pisu naṗa yar na sur moki la apim akuan kiela nalaena wo lala,

² a siraunia, naga pisu m̄ena letano tai, naṗa pe kiena sur re poli, pimi kuan kiena narin kururu varu lua ga.

³ Ana naga pisayu sira naṗani pan la, sape “Apisu ke letano nene, naṗa kuan narin kururu varu lua ga ne? Nevisa sur na lelaga van amiu, sane naga kuan taulu make yar la naṗa kiela sur moki.

⁴ Yar la nene, kiela kilavaru ke-viu paṗisi, ana akuan ga narin kinakinas komṗasa, ana letano nene, narin kilavaru naṗa mlararia vena ve kiena malena, tam̄an make nena pan Ntewa.”

Yesu pisawal naṗa yoko awe plan yum̄a wa m̄ana Ntewa

⁵ Ana siraun naga nene, yar laṗas apisayu ke Yum̄a Wa, asape apisu po paṗisi, amio kana kilatapili nowo lala, a kana sur tanea la naṗa aṗaria pe na vayaia punuen kana kove nena. Ana Yesu mloge m̄a naṗa asunyu ke sanene narui, naga sape

⁶ “?Kam na apisu sur la nene asape powo liu? Nevisa van amiu sanini, siraunia, e pogos la tai ne pimi ke ne, yoko taṗatete si kana kilatapili ne tai to ruru si teke e lelana, komin naṗa yoko yar laṗasia aim awe plan tetain kare make yum̄a nene.”

Yoko pog m̄arera monar imi

⁷ Ana pogos naṗa amloge Yesu pisa sanene, apiun tania, asape “?Ana Navianena, yoko awe plan Yum̄a Wa nene pogwai, a yoko mevisu kile ya naṗa visawal visave lavisi sur la nene imi m̄alm̄aliv narui?”

⁸ Ana pisa pan la, pisape “Kam na popon avisuar ruru amiu, vena ve yar tai imi visa kotalia amiu re, komin yoko yar ve moki naṗa ala kiau kia, ana aim avisave ‘!In ne nanini nepe Navisaarena nene!’ pona avisave ‘!Nane, kana pogos ne nanini narui!’ Ana ve ataveve la re.

⁹ A visae e pogos nene, aloge m̄aagena na mara lala, a sur viowa la asike ga lavisi, ana ve sinemiu kurkur manene re. Sur la nene monar am̄alm̄aliv sumo, ana naga nene na pe legiena maro re nene po la wa.”

¹⁰ Ana pisa m̄ena pan la, sape “A p̄arin suṗe lala, yoko akila sina mara amio p̄arin suṗe taṗena lala, a purvanua lala asum̄alun sina purvanua taṗena lala.

¹¹ Yoko yemninu vaṗisi, a yoko yo kar ga la e yomarava nini pogos na pupia viso vaṗisi a maiena m̄arera lala, a nanene yoko amio m̄ena sur na sine kurkurena a pupia kile lala meta e sinapane.

¹² Ana pogos naṗa sur la nene pere wa, yoko yeririna la akila ke

ne viowa van amiu. Yoko auarar amiu m̄arera, ala magka van amiu, ana siraunia aligan amiu e limana ne li na sumonen yuñā nalenena, pona akoven amiu ava asike e yuñā naloge viowaena, pona akila amiu asuñalu ase marana ne kiela p̄arin suḗe lala pona kiela nasumonena lala. Sur viowa la nene yoko akusia vanon naḗa kam na apuarar ke kiau kia m̄arera.

¹³ Pogos nene yoko akila m̄arera van amiu vaḗisi, ana yoko imi sa naḗa kiamiu pulmas na lologonen Lologena Wo van la.

¹⁴ “Ana nagane, pogos naḗa sur la nene pere ke na wa, ve asitom manene re sane yoko aña avisa ya ne e pogos nene,

¹⁵ komin naḗa yoko e nena e kana pogos nena, nela visena na manmaruaena van amiu. Ana pog naḗa avisa visena la nene van kiamiu nasinekar lala, yoko ataulu la, yoko taḗatete si avilon kiamiu visena nena.

¹⁶ “Yoko e kana pogos nena, la ga naḗa kam na apio la ke asape arimamiu pona womla pona p̄apo pona erau, la ne sanene la ke naḗa yoko aure plan amiu aligan amiu e limana ne yerkawa lala, ana yoko akilapel amiu sanene vaḗisi vano-o kam laḗasa awe moñar la.

¹⁷ Yoko yar la sinela kar amiu vaḗisi, yoko laḗasa alamaran si visena van amiu, kam la naḗa kiau kia sike e amiu.

¹⁸ “Aña nevisa van amiu sanini yoko taḗatete vilp̄arimiu tai yoko kovio lue.

¹⁹ Yoko asuñal m̄arera asuñā vano-o ataulu pog m̄arera nene, a e mrapa nena nanene narui, yoko atol kiamiu malena na lelaga ea.”

Pupia mara gar Yerusalem

²⁰ A e lepa na pupia pog m̄arera naḗa yoko imi, Yesu pisa sina pan la sape “Pogos naḗa visae avisu p̄egas nen yeririna na kilaen mara lala asuñal asuwo ke yo yervivi

pupia pulkumali naḗa Yerusalem, nane yoko akilia narui sane pupia kana pog na kilaroroen pimi ke lavis narui.

²¹ A pogos naḗa avisu sur nene, kam naḗa asike Sutea, popon aureure ana atapolou e kunus lala, a amiu naḗa asike loyuñā Yerusalem, popon amomolue ana aureure, pona amiu naḗa asike yom̄arua, ve akilali re si naḗa ato garo uña.

²² Nanene vanon poglis nene, naga pe pupia legiena na kila maranen sinemimiena kiena ne Ntewa, sa naḗa nasiriena lala nanua sumo apisaaria.

²³ E m̄ena e pogos nene, yoko viowa manene laa va sira la naḗa m̄eḗela, amio m̄ena la naḗa amla ke yu pa narila lala. E pog nene, yoko naloge viowaena ve keviu vaḗisi e kieta purvanua, a pupia sinemimiena imi va kieta yeririna la nene.

²⁴ A yoko playu na mara kila la ave moki aloloru, a la ve moki naḗa sen viar limala, aurela ava ayuñae korena kiena ne p̄egas nen yeririna taḗena lala. Ita le Yu lala yoko yar taḗena lala avienena kare kieta pulkumali wa naḗa Yerusalem, la ave suḗenia vano-o tol pogos naḗa Ntewa ga kila sane lala kiela p̄isi narui.”

Yoko Narina ne Yeririna wasuḗe si imi

²⁵ A Yesu pisayu legiena maro, sape “E pogos nene yoko avisu kile lala ma e mrae a e kupario a e verue lala. E yomarava nini, yoko p̄egas nen yeririna lala aloge viowa, asitom kare sur la vaḗisi, a pogos naḗa avisu sive kululu ve keviu a lapa ke vam metava va ke ura, yoko la aninue kare narui asape ña yoko ve sanapen la na wa.

²⁶ A pogos naḗa la avisu kilale ya naḗa pivim ke e yomarava nini, a pupia sur la naḗa ma e sinapane kulikulul kar ga narui, yoko sinela

kurkur vaḗisi, asumã marala malon marauena, a amarmarluia.

²⁷ Yoko akila m̃a sanene vano-o, avisu inu Narina ne Yeririna nomãlivi e lul amio kiau pupia namãreraena amio kiau pupia nau-rarena.

²⁸ “Ana e kiamiu lepasa, pogos naḗa visae avisu sur la ne sanene asiar amãlmãliv, ve amarau re. Ve asitom re suria, ana asumãlu awar plan ḗarimiu vena akira va metava, komin naḗa sur la nene kana kinasa sane kiamiu yaru nawere plan amiuena pimi ke, lavis warpoyo narui.”

Lepas na purpiliva

²⁹ Ana Yesu pisayu ḗakaiwa tai pan la e lepas na pogos m̃arera naḗa pimi ke ga wa, sape “Kam na asitomyuli purpiliva nene pona purlaki taḗena naḗa sanene.

³⁰ Pogos naḗa avisu sane korowas la imi memaena, a imi malmalumu, a kana stos la siar miyulua, ana kam na akilia sane pogos na yepisusun pimi ke lavis narui.

³¹ Sanene pogos naḗa avisu kile la nene aim amãlmãliv ke sa naḗa nepisa pan amiu ḗa rui, yoko akilia sane nasuḗenena kiena ne Ntewa pimi ke lavisin amiu narui.

³² Lelaga nevisa van amiu, yoko sur punu ga monar imi m̃almãliv m̃a sanene vano-o ḗisi, ana siraunia, teras na yaru la naḗa amal ke e pog nene akovio e yomarava nini.

³³ A yoko sinapane amio yomarava nini la m̃ena luwoka akovio, ana kiau visena lala taḗatete akovio pogos tai.”

Kam na monar akila ruru kiamiu malena lala

³⁴ Ana Yesu mla visena nene pan la e pogos nene, pe visena na weḗege laena, sape “Ana e kiamiu lepasa, kam na avisuar ruru amiu. Pe pon re kiamiu malena ve taḗena si poli, pona amun manene la kuruta na munena, pona sur kar la ne sanene, a ve kiamiu sitomena su manene re m̃ena ga e sur na yomarava

nini la silaga. Visae peraga, yoko asumã akila m̃a sanene vano-o ailan ga pupia legiena nene imi m̃alivin amiu veraga sa ga ekarpila.

³⁵ Lelaga, yeririna make ga e yo punu ga e yomarava nini, pe asitomãl re poli, asu wowe ga pe akilia re poli, ana yoko legiena nene imi tol la sa naḗa manu milan ga ḗeregawa sumãl maneno sike e naga, marḗan nenaga.

³⁶ Ana kam na monar avisuar ruru amiu silaga, monar alen lue ga vena akilia asmãl m̃arera vena atamalia amiu e sur la naḗa yoko imi m̃almãliv, vena kila naḗa akilia asumãl ase marau Narina Yeririna.”

³⁷ Ana Yesu sumã pian la ke sanene e Yumã Wa ko legiena lala, a kolemalo naga petan pulkumali pava ke e Kunus Na Purolip lala.

³⁸ A kolulagi kona lala yeririna lala atavilo koskos, aḗasuḗe la apa si e Yumã Wa vena aloge kiena visena lala.

22

Nasumonena nae Israel lala asitom ke asape aweḗar Yesu na wa Matiu 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Yoane 11:45-53

¹ Ana siraunia, pimi ke lavisin pog naḗa kas punu ga, la akila kiela pupia ḗaḗagena lua, sane ḗaḗagena na kanen kiligaḗe naḗa pe is re e poli, amio ḗaḗagena na sitomãlen natamaliaena.

² A e pogos nene, yerkawa kiena ne yar wa lala amio navianen navisaluaena lala, asitom ke asape aweḗar Yesu na wa, ana pe amãl re mrapa na kilaen poli, komin amaraun naḗa asape visae akila, pona yeririna la akila sur tai van la yo.

Sutas sun amio yerkawa lala, pisaar sape ḗisi na kom varaun Yesu

³ Ana e nena e pogos nene, Yermare pimi pa e sinena Sutas nae Kariot, naga nene la lualima taaga pa lua lala ga tai.

⁴ Ana pe yam piavi re nenaga, Sutas sum̃alu, pa m̃alivin yerkaŵa kiena ne yar wa lala amio yerkaŵa kiena ne kiela lokul lala, pisawal kiena sitomena nena, ana apisayu mrapa ya naŕa po, vena yoko kilia vielua Yesu van la.

⁵ Ana sitomena kiena ne Sutas nene kila amloge po paŕisi, ana la apisu sane popon ala kilavaru tai vania vanonia.

⁶ Ana Sutas kekarania, a siar e pogos nene, silaga naga sum̃a kale ke kiena pulmas tai naŕa visae ve yeririna re lala, ana naga kilia vielua Yesu van la.

Yesu pitetalia Pita lalua Yoane vena ava akila ruru kana kinanena maro

Matiu 26:17-25; Mak 14:12-21; Yoane 13:21-30

⁷ Ana apim tol legiena na siaren ŕaŕagena na kanen kiligaŕe naŕa pe is re e poli, naŕa e m̃a nena e legiena nene monar akila kuŕaŕaena na narin sipsip lala vena sitom̃alen natamaliaena.

⁸ Ana Yesu pisa pa Pita amio Yoane, sape "Nevitetalia amlua ava gare, vena akila ruru make sur lala na kinanena na ŕaŕagena nene."

⁹ Ana lalua apiun tania asape "¿ Ana ko na sinom̃an ke osape meva mekila ruru e nape ne?"

¹⁰ Ana Yesu sape "Kamlua ava atol pupia pulutava nae Yerusalem, ana pogos naŕa avaliga loyum̃a ea, alual yar tai naŕa kus ke pupia piawi tai imi vitawe amiu. Ana ataveve avano, yoko naga were amiu ava e yum̃a tai.

¹¹ Ana pogos naŕa ava loyum̃a, avis va ŕar na yum̃a naŕani, avisave 'Kieta Navianena piun sape, ¿Awa m̃amimi yum̃a imimi wolawa lala, vena mekilia mese ea makan kinanena nasitom̃alen natamaliaena nene ea?"

¹² Kamlua avisa ve sanene vania, ana yoko naga kipian amiun pupia lele tai metava, naŕa sur make sike pa e rui, ana yoko akila ruru make sur na kanen la e yo nene."

¹³ Ana Yesu pisa pa sanene pa nalogena lua nene narui, lalua apano, ana apisu sur la punu ga pimi m̃alivi sa ga naŕa naga pisa ruru ŕesan kemua pan la rui.

Sanene narui, lalua akila ruru kinanena maro kana Yesu.

Kinanena maro

Matiu 26:47-56; Mak 14:2-26; Yoane 18:3-11

¹⁴ Ana siraunia Yesu la apa meta e yo naŕani, ana pog na kinanena, Yesu totano e lelen kinanena, ana li na lologena lala apim atotano amio.

¹⁵ Ana Yesu pisa pan la sape "Na nanua rui, in na nesitom̃ m̃a kata kinanena nasitom̃alen natamaliaena nene. Na nene kau kinanena maro nini, naŕa ita ga tekinana lele taaga, ana siraunia, nekilia neva ga e kiau pog m̃arera na wa.

¹⁶ Nevisa van amiu sanini, kila-paravi nini kana kinas pisayu natamaliaena. Ana yoko in na ve nakan re si narui, vano vano-o tol pogos naŕa kiau natamaliaena imi m̃aliv e yomarava nini, e pogos naŕa nasuŕenena kiena ne Ntewa imi."

¹⁷ Ana naga mlarar piala tai, pisa potenan pa Ntewa, ana pisa pan la, sape "Ala nanini, ataron werewere van amiu, amunia.

¹⁸ Nanene komin naŕa siar nana-gane, in na yoko ve nomun re si kuruta na munena, vano-o tol pogos naŕa nasuŕenena kiena ne Ntewa imi."

¹⁹ Ana naga mla kala kilaparavi tai, mlenin pisa potena pa Ntewa, kawewowaia pisape "Naga nini tas-neu ne, naŕa netam̃an pan amiu. Ana yoko kam m̃ena ga monar akila ve sanene, sa naŕa kiamiu nasitom̃alinena."

²⁰ Ana siraunia, pogos naŕa akinana pae, naga kila ke sina sa naŕa kila e kilaparavi sumo, mla piala na munen tai, pisape "Piala nini naga sane kile na kau kuruta naŕa yoko lau vanon amiu, vena visirluaen naviranarena viu kiena ne Ntewa amio amiu.

21 Ana sur viowa tai, yar naþa yoko vielua inu, naga ita ga tai naþa tekinana ke lele taaga nagane.

22 Yoko inu Narina ne Yeririna monar nemare ve sa naþa apisaar kemua nanua sumo rui, ana yar naþa yoko vielua inu, sineu miye ke nagane, yoko viowa manene vania!”

23 Ana pogos naþa amloge, asumã apiuviun tan la asape akilali naþa alual lala ai naþa sitom ke sape kila sanene, ana pe amlal re poli.

*?Ane yoko ve kiela nasumonena?
Matiu 20:25-28; Mak 10:42-45*

24 Ana e pogos nene, veveyuen tai molue likan nalologena lala, sape lala ai naþa yoko la monar avisu naga sane naga to laa metavan la sane, ve kiela nasumonena.

25 Ana Yesu mloge, pisa pan la, sape “Ita tekilia þelaga kiena ne yerikawa na yomarava la nini rui. Parin suþe lala la ape navisuaren kiela yeririna lala, a nasumonena lala, yar la monar avatanon la, ala kia naþa tometava van la, avio la avisave ‘yar navisuar itaena.’

26 Ana kam na kiau nalogena lala, monar ve akilali re sa naþa aim ave yerikawa na yomarava nini. Kam yar tai naþa pona apisa ke asape naga pe yerikawa, yoko monar imi ve tokakin amiu, sa naþa pe pras maro. Kam yar tai naþa sape naga ve kiamiu nasumonena, monar imi ve sa yar na iila amiuena.

27 “E pogos na kinanena, yar tai naga tomã ga sane kikiran ga, a yar taþena naþa þar ke kana kinanena pimi pania. Ana lalua nene apisu sane ane pe yerikawa, naga mon manene laa metava? Lelaga kam akilia mnga, ana in na pe sa re naga po, in na nepitom e yomarava nini sane naga naþa kila yumãena, miila yar taþena lala a kila po pan la.”

Yesu pisaar nalaena pan la

28 Ana Yesu pisa pan la, sape “Kam nene, nepisu amiu sane kam na sane amiilar inu po e pog mmarera la naþa netolia, pimi tol nanagane.

29 Ana sa naþa arimau mligan inu nepe suþen kiena yo, in mna nevisa van amiu sanini nevisir plan amiu aim ave narin suþe lala e kiau yo la nene.

30 Sanene, yoko kam ke narui kam naþa yoko ato si tano amio inu, tekinana lele taaga loyuma e kiau nasuþenena, a yoko kam mna atotano e lele na totanoena naþa mon metava vena visuaren lus lualima taaga pa lua nene nae Israel.”

Yesu pisawal naþa yoko Pita viro naga

Matiu 26:31-35; Mak 14:27-31; Yoane 13:36-38

31 Ana Yesu pis amio Saemon Pita, sape “Ake Saemon, ovisuar ruru ko. Yermare sinen kar amiu, sinenan sape kila kare amiu vaþisi, ana Ntewa tamãan rui sape yoko naga kilali amiu ve tokak ga, kilia liþere naþa po vetan naþa piowa.

32 Ana in na nemlenwo amiu ke rui, in na nomareran ko ke e kiau leniena nesape visae ko na ve sanape, ana yoko kioãa naviawaena taþatete loru makea. A siraunia visae ko na oim owo ruru sina, owasuþe ko oimi, yoko ko na oim ove yar tai naþa silaga okila womla lala aviawa mmarera manene laa sane.”

33 Ana Pita pisatame Yesu, sape “Suþe, visae akoven ko ova e yumã nakoena, yoko in na nemio ko woga ga. Pona akila mna van ko vano-o ova otol marena, ana in mna nekekan ga naþa italua.”

34 Ana Yesu pisa pania, sape “Pita, nevisa sur na lelaga van ko, sane yemalo ga nini, ve lakaporo koko-reko re wa, yoko ovisa kotalia inu yam ve telu, ovisave ko na omninue in nena ga.”

Pog mmarera pimi þarpo yo rui

³⁵ Ana Yesu piun tan la, sape “Kam na asitomãal ke nanua ne, pogos naña nemligan amiu apa amlologo kar ga e yo la nene. In na nepisa pan amiu nesape ve awar re sur lañas amio amiu, sane taga na varu, pona karo, pona kulus nen lamiu taña, pona sur la ne sanene. ?Ana sanape, kam na apisu limamiu plasan sur lañas, pona peraga?”

Ana apisatamãea, asape “Supe, pe limamimi plasan re sur tai poli.”

³⁶ Ana Yesu pisa pan la, sape “Lelaga, naga ke narui. Ana nanagane, tesike e pog taña nini narui. Nanagane, yar naña kiena taga na varu, pona kiena karo tomã ga, yoko warar vano. Yar naña pe kiena playu na mara re poli, popon wilwilin lua mãana kulkota ana la kana kilavaru, va ul kiena playu na mara tai.

³⁷ In na nepisa nene pan amiu, komin nasiriena wa nasumo lala naña la apisayu inu, apim aãmãaliv ape lelaga narui, pano o tol visena naña Aisea pisa, naña sape

‘Akila pania sa ga naga mēna pe yar viowa ga tai naña kilakilaro ke navisaluaena.’ ” Ais 53:12

³⁸ Ana nalogena lala asunã asitom veve ke ga visena kiena Yesu e lepas na playu na mara nene, ana asape “Supe, opisus ke ne, nanini kieta playu na mara lua nini.”

Ana Yesu pisu sane la pe akilia ruru re kiena visena poli, ana sape “E, tepisayu sur nene torok narui.”

Yesu pa mlen ma Ketsemani ma meta e Kunus na Purolip lala

Matiu 26:36-46; Mak 14:32-42

³⁹ Ana Yesu la amligan yo na ma metava nene, ana sa naña kilakila ke ne, naga mialoro pa tol Kunus Na Purolip lala, naga amio kiena nalogena lala.

⁴⁰ Ana pogos naña atol yo naña Yesu pava ke ea, amap ea, ana pisa pan la, sape “Kam na monar alen silaga, vena nakilaliena lala ve akila amiu re aloru.”

⁴¹ Naga pisa pa sanene pan la, ana mligan la, pa laa perinan laa sane, ana kinai mlen pa Ntewa.

⁴² Naga mlen sanini, sape “Awis Ata, visae okilia okila woga ga, olalua piala na loge viowaena nene vetan inu ve nomun re. Ana ve okila re kiau nasinenanena, okila ga sa naña kiomã.”

⁴³ Ana e poglis nene Yesu mloge urmi pan pañisi, ana apisu navisi tai mligan ma e peni pitomi tano, pitomi miila naga vena naga m̃arera sina.

⁴⁴ Ana Yesu sumã mloge piowa pañisi, sitom p̃ele narui ana mlen m̃arera laa sane, mlen m̃a pano-o kana ninena sigariga sane kuruta kekapili e porotano.

⁴⁵ Ana pogos naña mlen pae, sumãal sina, p̃asupe si pa puna nalogena lala, ana pisu naña nasineyeena m̃e la rui, amiyum̃aen ke ga momalena narui.

⁴⁶ Ana naga pis malum kilapege la, sape “?E, amomalion ke ya ne? Popon asumãalu, akila ve sa naña nepisa pan amiu rui. Kam na monar alen vena nakilaliena lala ve aim re akila amiu aloru.”

Sutas la apim atarar Yesu

Matiu 26:47-56; Mak 14:43-50; Yoane 18:3-11

⁴⁷ Ana pogos naña Yesu pis ke pan la wa, apisu ga pupia p̃egas nen yeririna tai apim akaten la, apisu naña yar tai sumon la apim ke lavis narui, nanene na lala yar ga na sumo tai, naña Sutas. Ana Sutas mial pimi lavisin Yesu, kutararia ana mun pipina.

⁴⁸ Ana Yesu pis p̃esan pania sape “Sutas, omun pipiu sanene na pogaga, ana komin ya ne osape owilwilin inu Narina ne Yeririna e mrapa na sanene?”

⁴⁹ Ana la naña ape kiena ne Yesu naña asumãalu asike lavisinia apisu kilale ya naña Sutas la asape akila, la apiun tan Yesu, asape “?Supe, sanape, tete la e kieta playu na mara lala?”

⁵⁰ Ana Yesu pe pisatamē re poli wa, ana nalogena tai suñalu, ðerelua kiena playu na mara, mligan pan tai tea, naña naga yar kiena ne ðarin yar wa, ana tetereria ga, telua kiligana na ðamarua pano.

⁵¹ Ana Yesu pis pania, sape “!E toko! Ita ve tekila re si sanene van la.” Ana naga tol si lelen kiligana yar nene, kila ruru sina.

⁵² Ana kira pisu yerka wa kiena ne yar wa lala amio yerka wa kiena ne lokul lala na yuña mña Ntewa, amio nasumonena taña kiena ne le Yu lala, naña la mña apiminia, pis pan la, sape “?Sanape na aña kiamiu playu lala a kiamiu plaki la sanene? ?Pona kam na asitom ke asape in na yar tai naña nepinau mārera pona nomēme yaru?”

⁵³ Nanua sumo, e legiena punu ga, in na nesisike nemio amiu e Yumña Wa silaga pano-o, ana komin ya ne kam na pe apim re lavisin in poli vena atarar inu e pogos la nene? Ana nepisu sane kam na ape yar na yemalolo, naña apim amio namāreraena na yemalolo taña lala, a nanagane kiamiu aora nena napo.”

Ana apim atarar Yesu añere pano.

Pita piro Yesu

Matiu 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Yoane 18:12-18,25-27

⁵⁴ Ana atarar Yesu, añere ðasuñe amio la apano, apa loyumña e kove kiena ne ðarin yar wa. Ana Pita mña mial tapolou ga taveve la e pogos nene, pe pa re lavisin la poli.

⁵⁵ Ana pogos naña apim loyumña e kove nene, lañasa apa akila kapi pivaga vena ategania, ana Pita mña pa totano amio la.

⁵⁶ Ana la asumña narui kapi pivaga tegoli marana Pita, ana sira mēe na yumñaena tai naña naga sike amio la, naga pisu kilalea, sape “!E, avisulia! Yaru nene, naga mña lala yar tai naña silaga taveve yar nañani!”

⁵⁷ Ana Pita pirovia, sape “!Peraga, vineu! Nepisa ruru ke na pan ko ne, in na pe nekilia re yar nene poli.”

⁵⁸ Ana pe piavi re poli, yar taña kira pisu Pita, pisu kilalea, sape “E, ko mña tai nene naña.”

Ana Pita pisatamēa, sape “Peraga, mara.”

⁵⁹ Ana asumña ga aora si taaga ðarovia, taña pimi pilagan manene ke sina ga pan la, sape “Nevisa ruru van amiu, yar nene naga miaialor kemua amio yere Kalele nene nanua rui. !Apisu ke ne, naga mña pe yere Kalele ruru nena napo!”

⁶⁰ Ana Pita pisatamēa, pisa kotalia la ke sina ga sape “Peraga, nemninue nena sur na opisa ke ne.”

Ana pogos naña Pita pisa ke visena nene wa, lakaporo kokoreko.

⁶¹ Ana pogos naña lakaporo kokoreko, Suñe pilon ðarina kira pimi pisu manene Pita. Ana Pita sitomñal si visena kiena ne Suñe naña pisawal ðesan pania, naña sape “Nevisaar nena van ko, e yemalo na legiena ga nene, pogos naña lakaporo pe kokoreko re poli wa, ana yoko oviro inu yam ve telu narui, ovisave ko na omninue in ga.”

⁶² Ana Pita mloge piowa pañisi, pa vanua, tagi na tagi.

Yeririna lala kiena ne ðarin yar wa akila kare Yesu pañisi

Matiu 26:67-68; Mak 14:53-65; Yoane 18:19-24

⁶³ Ana la naña atarar ke Yesu e pogos nene akila piowa pania, apisa karea, asuia,

⁶⁴ akila mña pano-o apiwo marana vena ve kirava re sina, ana pogos naña asumña amlipa ke naga, api ai pania apiun tania asape “Ei, apisa ke asape ko navisawalena tai, a ko ovisawal lia, ane mlipa ko ga na wa.”

⁶⁵ Ana akila mña sanene panpano-o, apisa kare naga pañisi.

Atar Yesu pa e pupia kumali kiena ne yerka wa kiena ne le Yu lala

⁶⁶ Asumña ga sanene pano-o mrae pa metava, ana nasumonena kiena ne le Yu lala, sa naña pupia yerka wa lala amio navianen navisaluaena lala, apim lele taaga e kiela pupia kumali. Pogos naña apim pa e lele taaga narui, aþere Yesu pa suñal se marala.

⁶⁷ Ana apis pania, apiun asape “Visae ko ope Navisaarena kemua lelaga, naña le Yu lala akiravan ke asape yoko naga monar imi, sine-mimin mesape ovisawal ruru van imimi nanagane.”

Ana Yesu pisatamne la, sape “Nekilia nevisawal van amiu, ana visae nevisa, pona taþatete akekaran naña alelaga e yo.

⁶⁸ A sineun nesape in mēna neviun sur laþas tan amiu, ana visae neviunia, yoko kam na taþatete mēna avisatamne yo.

⁶⁹ Ana sur tai naña in na nekekaran nesape nevisawal van amiu, nevisa sanini, nesape ‘Siar nanagane, yoko ve sa naña Tusi Wa pisa rui, naña sape yoko Narina ne Yeririna va totano ma metava e lepas na þamarua puna ne Ntewa na pupia namareraena.’ ”

⁷⁰ Ana pogos naña amloge visena nene, apiun tania, asape “!Ke, ya ne sa nene! ?Opisa ke osape ko ke naña ope Narina Ntewa narui?”

Ana Yesu pisatamne sape “Naga ke narui, sane apisa ke ne.”

⁷¹ Ana pogos naña la asumña apisu naña Yesu pisa ke sape naga pe Narina ne Ntewa, sinela mimi, apisa sanini, asape “Yar nene pisa sanene, tepisu kilale ruru sane pupia veveyuena mēke ga e naga rui. Yoko ve takale re si yar taþena la kiena visena imi visawalia, naga kiena visena ga mliþere sina naga rui.”

23

Aþere Yesu pa puna ne Paelat, þarin suþe nae Rom naña pisuar ke

Israel

Matiu 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Yoane 18:28-38

¹ Ana li na kumali kiena ne le Yu lala, amloge pa visena kiena Yesu rui, ana asumñalu akuspran la e pupia þegas tai, aþure Yesu pa suñal se marana ne Paelat e kiena lele naliþereena.

² Ana apis pa Paelat, apisawal sur la mok paþisi pania naña apisayu Yesu. Asape “Yar nene, naga suña kila kare ke sitomena kiena ne yeririna lala e kiamimi purvanua, suña pialuþar la ke sape ve aul re si takis va kioña yerka wa nene, Þarin Suþe Sisa nae Rom, a naga ga suña pisirlua ke naga sape kus kia naña Navisaarena, kila sane naga ve kiamimi þarin suþe keviu. Sur la nene, imimi na mepisu nena e kilamaramimi.”

³ Paelat miyagogon pae kiela visena, ana piun tan Yesu, sape “Ko towe ovisali kioña. ?Lelaga kemua naña ko ope þarin suþe kiena ne le Yu lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisatamne, sape “Naga ke narui, nane opisa ne.”

⁴ Ana Paelat miyagogon visena kiena Yesu, ana pe mñal re naña naga kila sur tai piowa po, ana pisa pa pupia yar wa lala amio kiela yeririna lala, sape “Yar nene, e kiau navisuena, naga mesmesu ga, naga pe kilaro re navisaluaena tai poli.”

⁵ Ana la pe sinelan re logen visena kiena ne Paelat nene poli, ana la akila ga sane sur na vi-taþilena, amareran manene pania, asape “Peraga, yar nene na piowa ga. Naga suña miyuyur kare sitomena kiena kiamimi yeririna lala, a suña mlologo ke pan la e yo kar ga la ne e yo punu ga, siar gar Kalele, pimi þar make yo Yutea, pimi tol pupia pulkumali nene rui.”

⁶ Ana pogos naña Paelat mloge asape Yesu siar kiena yuñena gar Kalele, piun sape naga pe yere Kalele naapo pona peraga.

⁷ Paelat piun sanene komin naga pe pisuar re lepas nae Kalele po, ana ãarin suãe taãena naãa Erot naga pisuar ke yo nene, a pogos naãa apisawal pa Paelat asape Yesu naga nae Kalele, naga pisa pan la sape yoko monar aure naga va m̃alivin nena Parin Suãe Erot e kiena lepasa. Ana e pogos ke nene, ana Erot m̃ena pimi mialiali ke Yerusalem rui, ana aãere ga Yesu apa apisuia.

⁸ Ana pogos naãa Parin Suãe Erot pisu kilale sape Yesu nene, kekaranja komin naãa mloge pa kiena suniena rui, kila sane nakonua rui naga sinenan sape visuia ana peraga, ana naga sitom ke sape nanagane narui, pona visu Yesu kila kile tai van yo.

⁹ Ana naga sunli amio Yesu, piun veve sur la mok pania, ana Yesu pe pisatam̃e re poli, toãa ga sane, pe pis re poli.

¹⁰ Ana e pogos nene, pupia yerkawa wa lala amio navianen navisaluaena lala, la m̃ena asum̃al asike ga lavis, apis keviu apisasawal ke sur lala e lepas kiena ne Yesu.

¹¹ Ana sur la nene akila Erot amio kiena yar na mara lala pe sinelan re si Yesu po, akila piowa pania, apisalele karea ãisa. Sirau-
nia amiyen kulmrae nowo m̃ana ne ãarin suãe ea, vena avitalia, ana akila m̃a sanene pano-o, yoko Erot mligan si ãasuãe pa pa Paelat vena visuvevea.

¹² Ana sumon sur la nene, lalua nene Paelat amio Erot lalua ape erau viowa ga, ana siar e poglis naãa lalua amiyum̃ae si lele taagan liãereen Yesu, ana ãere si lalua apim ape erau wo sina.

*Yesu sum̃al si se marana ne Paelat
Matiu 27:15-26; Mak 15:6-15;
Yoane 18:39-19:16*

¹³ Ana aãasuãe la si apim e yo kiena Paelat, ana naga pio viraviran pupia yerkawa wa lala amio suãe lala a yeririna lala sape aim avisuia.

¹⁴ Ana pogos naãa apim loyum̃a, pis pan la, sape "Naãa aãere ãesan

yar nene pimi sum̃al se marau, kam na apisawal asape naga pilon kare lue ga sitomen kiena ne kiamiu yeririna lala. Ana nepiun sur laãas tania, sa naãa kam na amloge, ana in na pe nom̃al re sane naga kila sur la naãa apisa poli, nom̃al sane naga mesmesu ga.

¹⁵ Ana nemligan pa pa Erot pisu-vevea, ana Erot pe m̃a re sur tai e poli, ana mligan sina pimi pan inu. Pogaga, kiau nalipereena naga sanini, sane naga pe kila re nena sur tai naãa monar maren poli.

¹⁶ Visae sanene, yoko in na nekila ga sanini vania, nekila ga naãa awea, yoko aligan si vano, kilia wasuãe si va e kiena yo."

¹⁷ Ana komin naãa e pogos nene naga pe pogos na kilaen pupia ãapaãena kiena ne le Yu lala, asitom ke asape sa naãa Paelat naga kila ke silaga, yoko naga monar ligana lua si yere Yu tai naãa apuarar m̃eke e kiena yum̃a na loge viowaena.

¹⁸⁻¹⁹ Ana poglis nene lala yar tai naãa Paelat ãuarar ke ga wa, naga yar naãa Paraãas, naãa nanua sumo, naga ãere yar taãena laãas akila sur piowa tai gar Yerusalem pa yar na kilaen mara lala nae Rom, am̃e mom̃ar la, ana Paelat koven pa e kiena yum̃a na loge viowaena.

Ana pogos naãa apisu sane Paelat sinenan sape ligana lua si Yesu molue, apion manene pania, asape "Toko, toko! Imimi na sinemimin ga Paraãas wasuãe si imi van imimi. Yar nene, mesape olalua ga kiena malena."

²⁰ Ana Paelat yepen mavi, naga sinenan sape Yesu na molue koren ga sa ga ne va si vanua, ana kilali naãa pis sina ga pan la.

²¹ Ana la ato ga metavanja, api-
onia asape "¡Osuaria, osuar e laki torovia!"

²² Ana Paelat pis pan la yam telu narui, sape "?Ana komin ya ne, naga kila ya ne piowa? In na nepisuveve make sur la rui, ana pe nom̃al re sur tai piowa teke e naga po, naãa

naga kilia marenia. Yoko nekila awe ga naga, yoko aligan si wasuþe va uña.”

²³ Ana la apisatamne si Paelat, apion manene laa pan sane, amareran asape Yesu na monar va e lak torovia, ana akila ma sanene pano-o atauluia.

²⁴ Ana yokorena Paelat mla kiena nalipereena, pisawal pisape naga tamnan ya naþa la apiunia.

²⁵ Yar naþa sike e yuña naloge viowaena komin þelaga na kilaen mara amio þelaga na wemnan yaru, Paelat tamnan naga molue si pa pan la, sa naþa la apiunia. Ana e lepas kiena ne Yesu, naga pisawal sape yoko kiena yar na mara lala akila vania ve sa naþa le Yu la sinelania.

*Aþere Yesu pa e yo naþa Kalþari
Matiu 27:32-44; Mak 15:21-32;
Yoane 19:17-27*

²⁶ Ana la aþere Yesu pavini, amiyal apa e lele na suaren naga e laktorovia. Poglis naþa apa ke narui, amal yar tai pa yomarua þasuþea, yar nena naga Saemon naþa nanua sumo naga nae Saerin, ana amareran asape naga kus laktorovia kiena ne Yesu, ana amligan e purkaunena, ana taveve Yesu vavini.

²⁷ Amiyal apa ke sanene, ana poglis nene yeririna taþena mēna la mokliu naþa ataveve ke Yesu, naþa sira la moki, naþa asumna atagililue amio pupia sineyeena.

²⁸ Ana Yesu mloge ma kiela visena na loge viowaena lala, ana kira þatau pisu la, pis pan la, sape “Sira re Yerusalem lala o, ve atagin in re si sanene. Visae sinemiun tagena popon atagin amiu ga, pona narimiu lala.

²⁹ Nepisa sanene pan amiu, komin naþa pog marera tai pimi ke ne naþa yoko yar la ne asuwal pog nena yoko avisa sanini, avisave ‘!Visae sira la ve kala sisi re ga rui! A wo manene laa sane visae ve awar re sisi la

ne amun ke yu ne, komin e pogos nene yoko marera manene laa van ita temio narita lala.’

³⁰ “A yoko pog nene imi viowa manene laa van la vano-o asumalu atag va tavie lala a kunus la avisave ‘Awis, aloru akoar imimi, akove momar imimi, asinwo imimi.’

³¹ Monar avisuar rurua, komin nanagane na lak memaena ke ga wa ana akila ke marera manene pan inu rui, ana siraunia va ma sanene vano-o visae lak imi mano pae, yoko akilia akila viowa manene laa sane van amiu.”

Asuar Yesu e laktorovia

³² Ana e poglis nene, apuarar ke mēna yar lua nakilaroen navisalu-aena, ana aþere lalua nene amio Yesu, vena aweþar la amio naga.

³³ Ana amial ma apano-o, apa atol kana yo nene, yo tai naþa apio asape “Yo na puriu na þarin yaru.” Ana la atarar Yesu, asuar naga e laktorovia, apisirlua su lika, ana asuar yar na mlamulena viowa lua nene, apisirlua la tai se þamarua a tai se þameli.

³⁴ Sa nene narui, Yesu telan meke e lak torovia, ana pis pa Ntewa, pisape “Ata, awis oviewo la nene. La pe apisu kilale re sur na akila ke ne poli.”

Ana siraunia li na mara la asumna ga, akila sur sa naþa amliil mapila, vena lualen lala ane yoko war kulmrae mēna Yesu tai, a ane war tai.

Apitalia kare Yesu þisa

³⁵ A yeririna taþena la asumalu asike laa perina, asumna apisuar ke ga, ana kiela nasumonena lala apis piowa pa Yesu, apisa karea, asape “Akira avisu yar naþa! Asape naga tamalia yar taþena la mok rui, ana nanagane na sanape? Asape naga pe Navisaarena kiena ne Ntewa, pona naga pe yar tanea tai naþa Ntewa mligan pimi. Visae sanene, popon tamalia towe laa naga narui!”

36 Ana yar na mara mēna lala apisa karea, apim akian kuruta namunena naṓa melkalka pania vena munia,

37 asape “!Visae ko ope ṓarin suṓe kiena ne le Yu kemua la lelaga, sa naṓa apisa ke ne, popon otamalia ko nanagane!”

38 A e pogos nene asiri navisak-ilaleena tai, asuar to meta e lak-torovia to metavan ṓarina ne Yesu, naṓa sape “ṓarin Suṓe kiena ne le Yu lala.”

Lalua na kilaroen navisaluaena apis pa Yesu

39 Ana e pogos nene, lalua naṓa atelan la asike meta e lak torovia amio Yesu apis pania. Tai pis piowa pania, sa ke taṓena lala, sape “?Ko ope Navisaarena naṓa, po peraga? ! Popon ovitaṓilin otamalia ita!”

40 Ana taṓena pis pania pialuṓaria, pisape “Mara, nanagane kieta pogos na marena narui, ana ko na pe opatanon re Ntewa poli wa. Ita telu nini, naliṓereena naṓa akila pan ita naga taaga ga,

41 a e lepas na ita lua, mesmesun ga napiowaena naṓa ita lua tekila, ana e lepas na puna, naga pe kila re nena sur tai poli.”

42 Ana pis pa Yesu, piun tania, sape “Yesu, pogos naṓa oim ove ṓarin suṓe owasuṓe ko sina, awis, ve sinemā ṓesan in re.”

43 Ana Yesu pisatamēa, sape “Nevisaar van ko, legiena ga na ṓane, yoko italua tesike e kieta yo wo.”

Yesu mare
Matiu 27:45-56; Mak 15:33-41; Yoane 19:28-30

44 Nanagane pimi tol kolpae narui, a siar e pogos nene mrae tego re si po, kila narui yemalolo kalo make ga yo nene, mon mā sanene pano-o tol mrae telu yepekilavi.

45 Ana siraunia, kulmrae naṓa telan mēke loyumā e Yumā Wa māna Ntewa, naṓa kilawo yo wa

naṓa pe yo wa paṓisi, naga purṓa lepas lua.

46 Ana e pogos nene, Yesu pio maro sape “Ata, neligan ninuu e lumomā.” Pio sanene narui, ana ṓere maron kiena yalua marṓan top.

47 Ana pogos naṓa yerkawa kiena ne yar na mara lala pisu sur la nene, naga pisirlua kia kiena ne Ntewa, sape “!Lelaga naṓane, yar nene naga pe yar mesmes ga naṓa!”

48 A ṓina la naṓa apim lele taaga e yo nene, la mēna apisu make sur la nene naṓa akila pa Yesu, pe nasineyeena pan la paṓisi. Ana siraunia aṓasuṓela sina, amial apano amio pupia naloge viowaena, apa si māla umā lala.

49 A ṓegas nen yeririna taṓena mēna lala asike e pogos nene, la asumālu asike laa perina sane, asumā apisu make sur lala. Naga nene erau kiena ne Yesu lala amio sira la naṓa amolue gar Kalele nakonua rui, ataveve mā Yesu pano-o pimi tol yo nene, ana la mēna apisu marena kiena ne Yesu.

Yosop sin Yesu
Matiu 27:57-61; Mak 15:42-47; Yoane 19:38-42

50 Ana yar tai, naga nae pulkumali kiena ne le Yu la naṓa Arimatea, kiena kia Yosop. Naga pe yerkawa tai na pupia kumali kiena ne le Yu lala gar Yerusalem, pe yar mesmes tai naṓa kiena ṓelaga po paṓisi.

51 Naga tai naṓa sinenan manene sape popon sa nasuṓenena kiena ne Ntewa imi, ana nanua pogos naṓa apisayu ke asape akila ya ne va Yesu, naga taaga kiena sitomena pe sa re nene poli, naga kilali naṓa pialuṓar la sape ve akila re viowa vania.

52 Ana pogos naṓa mloge asape Yesu mare rui, naga pa sumā se marana ne Paelat, piun tania sape kilia kus tasnena ne Yesu.

53 Ana Paelat tamān pania, ana pa kuslua tasnena ne Yesu e laktorovia, mliluar e kulmrae, kus pa mligan ruru mēke loyumā e puluve viu

tai naña ate mare ga na wa, pe amliganli re yar tai mēne poli wa.

⁵⁴ Ana legiena na marena kiena ne Yesu nene naga e Praere, sa naña pe legiena na kila ruruen sur lala na Legiena Wa. Ana mrae pito ke narui, lavis ke Legiena Wa siar ne, naga nene e ruru nena e pogos naña mrae pito kovio.

⁵⁵ Ana sira la naña nanua ataveve Yesu siar gar Kalele pimi tol kiena laktorovia, nanagane pogos naña akus tasnena pimi, ataveve sina. Ataveve pimi tol kana yo na nasiniena, ana apisu naña amligan mēke e puluve.

⁵⁶ Ana apisu pae, añasuþela apa si uña vena akila ruru ponotaninu lala sa naña mñapes amio pomat. Atol yo uña, ana Legiena Wa siaria, kila narui pe pogos re si tai pan la naña ava avaiã tasnena ne Yesu poli. Ana asuña ga uña sanene, sa naña navisaluaena pisape monar akila e legiena wa.

24

*Puluve koren ga mēke na
Matiu 28:1-10; Mak 16:1-8; Yoane
20:1-10*

¹ Legiena Wa þaro pano, ana kana legiena taþena na peni, naga legiena þesa na legiena olua. Ana kolulag kona, sira laþas nene aþar ponotaninu sa naña pomat amio mñapes naña akila ruru pa rui, amiyal apa e puluve naþani vena avaiã ruru tasnena ne Yesu.

² Ana pogos naña apitom atol yo, amñal naña pupia kilavaru na kilawoen puluve nene, amelilivin lua rui,

³ ana apa loyuña, amilan naña tasnena ne Yesu kovio rui.

⁴ Ana asuñal ga asike narui asitom wele mña pano-o amilan naña yar lua asuñalu asike amio la. Lalua nene mñala kulmrae la miyuwowo naña miyuwowo ruru nena naapo.

⁵ Ana sira la naþani amaraun naña akira avisu lalua nene, ana akinai tanon lalua, þarila tau pito e porotano. Ana lalua nene apis pan la, asape “E, sira lala, taþatete alual yar na malena e yo na marena.

⁶ Naga pe mon re si e nini poli, Ntewa pisirlua rui. Amiu asitomyuli sina ya naña naga pisawal pan amiu, pogos naña naga sike amio amiu nanua gar Kalele, pe apim re e nini poli wa.

⁷ Naga pisa sanini sape sa naña naga pe Narin Yeririna, yoko monar atañan naga va e limana ne li viowa lala, ana yoko asuar naga va e laktorovia, ana siraunia, e kana legiena natelu, yoko suñalu mal sina. Nane visena ke nanene narui naña naga pisawal þesan pan amiu.”

⁸ Sira la amloge narui, kila la asitomñal si visaarena naña pisa ruru pan la pisape yoko naga kilia mal sina.

⁹ Ana asitomñal sina, amligan yo nene añasuþela, apa apisu nalologena la lualima taaga pa taaga amio lala taþena lala. Sur la naña apisu e puluve apisayu meraravan pan la,

¹⁰⁻¹¹ ana la pe amlelaga re e poli, apisu sane sira la nene asun wowe ga.

Ana sira la naña apisu suri la nene, kiela kia la sanini: Maria nae Maktala, Soana, Maria naña anenane Semes, amio si sira taþena laþasa.

Pita kiriri pa pisuveve puluve

¹² Ana Pita ga naga taaga sinenan sape visuli sur nene pe lelaga pona peraga, ana naga suñalu, kiriri pano, sinenan sape visuveve yo loyuña e puluve. Pimi tol yo nene, pulu pa loyuña, ana pisu ga kulmrae la sike na, tasnena Yesu kovio. Ana pa si vanua, mial si þasuþe pa uña, suña sitom liluenia sape sur nene na sanape ne, pona kana kinas na ya.

Nalogena lalua amial apa gar Emeas, apitawe Yesu

¹³ Ana siraunia, e ke ga e legiena nene, la ke ga lalua amligan Yerusalem, sinelan asape ava e narin pulkumali tai, kiena kia Emeas. Mraplepa na vaen e yo nene pe piavi manene re poli, sur sane tasme lualima.

¹⁴ Ana pogos naña lalua amial apa ke narui, lalua asumã asunyu manene laa sur la naña ãaro pa rui.

¹⁵ Asunlilue ña sanene apano, ana Yesu mial pimi piear la, amialpil amio apano.

¹⁶ Apisu naña mial ke amio la, apisu sane wolawa ga tai, komin naña apisu kilale ãele naga.

¹⁷ Ana Yesu piun tan la, pisape “?Kam lua amial ke sanene asunyu liluen ke ya ne?” Ana pogos naña naga piun sanene, aparurula, asumãlu asu, marala piowa ga sike narui.

¹⁸ Ana lala tai nene, kiena kia Kleoñas, naga pisatamẽ Yesu, pisape “Yar la mok liu na yo kar ga la ne, asumã amialiali ke Yerusalem e pogos nene, ana pona ko ga taaga manene ga pe omlogeyu li re pupia sur la ne kakate mare ga yo na wa?”

¹⁹ Ana Yesu piun pisape “?Ana ya la ne sane opisa ke ne?”

Apisatamẽa, asape “Naga nene e lepas kiena ne yar nae Nasaret naña, Yesu. Naga pimi, pe navisawalen tai, kila kile la mok liu na kiena pupia namãreraena, mlologo, a pian ruru yeririna la po pañisi, kila sanene sinelan naga keviu, pano tol ñena Ntewa na Mava pisawal sape kekaran naga pañisi.

²⁰ Ana siraunia, nanua ga yemlagi nakoneva, pupia yar wa lala amio kieta nasumonena lala sinela karia, aãere ña naga pa e pupia kumali la pano-o amliperea, asape naga moñar mare, ana apa asuar naga pa e laktorovia, mare rui.

²¹ Nanua sumo, kiamimi sitomena sike ga e naga, mesape naga ke narui naña yoko tamalia ita le

Israel lala, yoko were plan ita vetan namãreraena kiena ne le Rom lala, ana nanagane, sur la punu ga pa piowa si narui. Naga kovio petan imimi, nagane kana legiena telu narui.

²² “Ana sur si tai naña kila imimi memilan manene pañisi, ana mesitomyu kañaran ke na wa. Nagane kolulag pogos naña lakaporo kokoreko yam taaga, kiamimi sira lañas asumãl apa si e puluve naña amligan tasnena ne Yesu ñenea, apavinin asape avaia ruru wo.

²³ Ana pogos naña apa aporu e yo nene, apisu naña tasnena pe mon re si e lelen poli, ana akirir si añasuãe la apitom pun imimi, apisawalia, a pe naga re ga nene poli, ana pisawal ñena asape apisu navisi lalua, naña apisawal asape Yesu mal si petan marena rui.

²⁴ Ana imimi lañas sinelan asape ava avisulia, ana la apito e puluve, apisu sanena naña sira la apisa, pe aña re nena ga.”

²⁵ Nanene narui visena la naña lalua apisa pa Yesu, e pogos naña asumãl ga asike mrapa. Ana naga ñena pis, pisa pan la, pisape “Aulai, kam punu ga kiligamiu la poãe ga. Navisawalena la apisawal sur la nene nakonua rui, ana sanape naña kam na pe amlelaga re poli wa?”

²⁶ Pona akilia rui naña yoko Ntewa visirlua kiena Navisaarena ve pupia yerkawa e yomarava nini. Ana kam na pe apisu kilale re nena ga naña Nasiriena Wa lala apisawal rui, asape yoko monar akila Navisaarena loge viowa e sur la ve moki, yoko akila kare naga sumo, ãisi na Ntewa kilia visirlua naga, vena tol kiena pupia naurarena.”

²⁷ Ana Yesu sunyu ke pan la sanene, pian la pa re laa sane wa. Naga siar e tus lala kiena ne Mosis, pimi tol tus lala kiena ne navisawalena lala, sumã pisa meraravan ruru ke pan lalua nene sanape naña visena marua la nene sumã kiar ke ga naga, apisayu ke ga naga silaga.

²⁸ Ana asumã amialor si apano, pe piavi re poli apim lavisin pulkumali naþa lalua apanon ke ne. Ana lalua apisu sane Yesu sumã mlilu mrapa pa yalen silaga.

²⁹ Ana amãreren pania vena sike ne amio la wa. Apis pania, asape “Nagane na mrae pito ke narui, lavis pintamã ne. Oimi osu re omio imimi sumo wa, omẽke ga e nini.” Ana Yesu pa mẽke amio la.

³⁰ Asumã ga tol pogos na kinanena, ana apim lele taaga e yo na kinanena. Ana pogos na lenwoen kinanena, Yesu ga sumãlu mlarar kala kilaparavi, mlen pa Ntewa pisa potena pania, kawe wowaia pion pan la.

³¹ Ana pogos naþa kila sanene, e nena ga e pogos nene sa naþa kilamarala pike, apisu kilalea sane naga naþa sike amio la ne Yesu ke narui. Ana apisu manene mã sanene, a yam plas ga kovio nena ga.

³² Ana lalua asumã apisayuia, asape “Suwala, tepisu kilale re poli e, ana kieta Suþe ga naþa. Ana lelaga, naga nena ga, komin naþa tesun lilue ke temio mrapa naþa naga pisayu meraravan ke visena wa pan ita, kiena visena lala sa ga kapi kekan ke sineta.”

³³ Ana pogos naþa akilia sane apisu marana ne Yesu rui, pe amomal re si poli, ana asumãl ke ga, amial e pupia lepamiema aþasuþe apa Yerusalem vena avisawal va laþasa.

Ana amãlavin la lualima taaga pa taaga naþa asike e viorena wa, amio laþasa,

³⁴ ana lalua pe apis re pan la poli wa, ana la apis þesan pan lalua, asape “E, pogos naþa kamlua apa ga sane, sur tai pimi mãlavin imimi e nini. Visena nanua sira la apisa, lelaga kemua naþa, kieta Suþe sumãlu molue petan marena rui, Pita ne nanene naga pisu e kilamarana.”

³⁵ Ana la mẽna lua naþani asikol kiela visena, apisayu sanape naþa

Yesu mãlavin la mrapa, a naþa la pe apisu kilale re poli, pano-o tol pogos naþa kawewowa ga kilaparavi pan la.

*Yesu mãlavin kiena nalogena lala
Matiu 28:16-20; Mak 16:14-18;
Yoane 20:19-23; Yumãena 1:6-8*

³⁶ Ana pogos naþa lalua asumã asunyu ke sur la nene pan la wa, amilan ga naþa Yesu sumãl ga sike likan la rui, pisa pan la sape “Sumãre sike amio amiu.”

³⁷ Yesu pimi pula sanene, kila la amãape yermare, ana amarau paþisi.

³⁸ Ana Yesu pisu kilale naþa amaraunia, piun tan la sape “!E, vanon ya ne asitom manene laa sanene? Ve sinemiu veve lua re!

³⁹ Avisuli lumãau amio lau, lenen ya na sike e la? !Apisuia, in ga nini! Aim atolili tasneu la komþasa, komin sur sane yermare naga pe puryun re poli a pe kilamãiu re poli sane tasneu nini.”

⁴⁰ Ana sumã pisa ke sanene pan la, kipian limana amio lana pan la vena akilia avisuia.

⁴¹ Ana e pogos nene, nalogena lala kiela sitomena miyumãe manene sanene, naþa akekara paþisi naþa apisu si Yesu, ana asitom þele towe ke ga wa. Ana Yesu pis ke sina ga, piun tan la sape “?E, apran kapi rui?”

⁴² Ana la amlega ika tai, manoa ga na wa, ana amla kinakinas tai pa Yesu,

⁴³ ana mlavia, kan ga e marala.

Yesu pis maro pa kiena nalogena lala

⁴⁴ Ana siraunia, Yesu pis pan la, pisape “Pogos naþa nesike nemio amiu nanua sumo ne, in na nepisayu visen la moki na lepas make ga na Siriena Wa pan amiu. In na neþar visena la e tus lala kiena ne Mosis, e tus lala kiena ne Navisawalena lala, a e tus na Yauena Wa lala, ana nesumã nepisa ke nesape visena ne la nanene narui, asumã apisayu in ke ga, a nesape yoko aim ave lelaga e inu ve ve

piavi re. In na nepisa sanene pan amiu, ana nagane kam na apisu sur la punu ga nene apim ape lelaga e maramiu ĩisi narui.”

⁴⁵ Ana Yesu pian la pa laa sane, kila kiela sitomen la pa keviu li laa sane loyuma e kinas nen Siriena Wa la nene, ana sur la punu ga pimi merarava ruru pan la.

⁴⁶ Naga pisa pan la, sape “Nane visen la nene kala kinas ne nanini narui, sane Navisaarena, yoko akila naga loge sinelae vano-o marena, ana e kana legiena natelu, yoko sumalu mal si vetan marena.

⁴⁷ A siraunia e ga e kiena kia, yoko kiena yeririna lala asiar gar Yerusalem, a yoko amolue ava e yomarava wetelu, ava alologon va ĩegas nen yeririna make ga, avisawal van la avisave monar avilopu la narui, ana akilia atol naviewoena e kiela mlamulen viowa lala.

⁴⁸ “Ana kam la naĳa apisu sur la punu ga nene e kilamaramiu, kam ke narui ava avisawal va yar taĳena lala avisave suri la nene na lelaga.

⁴⁹ Yumaena nene naga pe yumaena marera tai naĳa marera paĳisi, ana yoko neligan namareraena tai e amiu vena iila amiu atauluia. Namareraena nene, navisaarena kiena ne Ata sike naĳa yoko naga ligan molue ma e peni vitom kokonia amiu, ana sineun nesape nevisa van amiu, ve aur matan re pulkumali nini wa, ana monar asumate ma e nini, vano-o atolia.”

Ntewa ĩerelua si Yesu pa ma e peni

Mak 16:19-20; Yumaena 1:9-11

⁵⁰ Ana pogos naĳa Yesu sine-nan sape ligan la, sumon la apito garo e narin pulkumali naĳa Petani. Apitom atol yo nene, asuma sanene, pano-o Yesu ĩar plan limana metavan la, pisa ruru la.

⁵¹ Suma pisa ruru la ma sanene pano-o, suma siar mligan la palilue

narui, pa si metava pa nena ma e peni.

⁵² Ana nalogena lala apisu kiela Suĳe kovio sina petan la, ana akinai tano amlotunia, ana aĳasuĳe la si apa gar Yerusalem, naĳa akekara naĳa akekara.

⁵³ Ana asuma e nene pano-o, ana silaga e pogos na leniena make ga asuma apa amieluar ke Ntewa e mana Yuma Wa.

Nane Lologena Wo kiena ne Yesu Kristo naĳa in Luk nesiria, ĩisi e nene narui.

**Lologena Wo Kiena Ne
Yesu Kristo Naña
YOANE
Siriyuia
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, “Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña Yoane Siriyuia”, pisayu Yesu, sape naga Visena kiena Ntewa naña pimi sike amio ita, pe yaru. Yoane sape naga siri tusi nini vena yaru la naña auloia, akilia alelaga naña Yesu, naga yaru naña Ntewa pisaaria sape yoko ligan imi vena tamalia ita, a naga narina Ntewa lelaga. Naga siri sanene vena tekilia tetol malena e kia kiena Yesu, komin naña temlelaga ea (20:31).

Suri naña Yoane pisayu þesania, sape Yesu pe Visena naña sike kemua nanua sumo, naga sike amio Ntewa. Tusi nini pisayu kile la naña Yesu kila, naña akilia aiila ita tevisu kilalea sane Yesu naga narina Ntewa naña Ntewa pisaaria sape vitetalia naga imin tamalia ita. A siraun kile la peve taaga nene naña Yesu kila, Yoane pisayu kala kinasa. Naga pisayu sanape naña yaru laþasa amlelaga e Yesu ana atavevea, a yaru laþasa yepela mavin naña alelaga ea.

E marana na keviu 13 pa tol marana na keviu 17, Yoane pisayu suri la naña pimi e Yesu kole-malo naña nasinekar la apimin vena atararia. E yemalo nene, Yesu pis ke pan kiena nalogena lala, vena akila ruru la asumate suri la naña yoko imi tol la pogos naña akila ke kiena yuþaena. Naga pisin mēna visena na visirplanen kiela sitomena la sumo, sumon naña kiena nasinekar la apimi atararia.

E luasinen tusi nini, Yoane pisayu naña nasinekar la apimi atarar Yesu,

aþure pa kumali apis pania, a sirau-nia apa asuar naga e laki torovia. Naga mare, a siraunia naga mali sina, a kiena nalogena lala apisu naga.

E tusi nini Yoane pisayu malena naña ve uro re, naña yaru kilia tolia e ga e Yesu Kristo. Malena nene siari nagane, a pimi ga e yaru la naña amlelaga, asape Yesu ga naga pe mrapa, a pe purþesnen visena lelaga, a pe purþesnen maliena. A pupia suri naña tusi nini pisayuia, naga þelaga kiena Yesu pogos naña piyan ke yaru lala, pisayu suri la naña yaru la akila pona amiyuþaenia e kiela maliena e legiena makega. Naga pis e þelaga na visena sanene, amio pakaiwa lala, vena kilaen totou naiilaen sitomiena kiena la naña amloge, a kila mēna amloge sane naga mēna pa yaru saga lala. Naga pisayu suri la ne sane wii, kilaparavi, kapi vivaga, a yaru na visuaren sipsip amio kiena sipsip lala, a kilika naña krep amio mrasa, vena vian kiena yeririna lala e leþas na kieta maliena amio naga.

Komþasnen tusi nini la na nini

Visena na sumo 1:1—18

Yoane Nakeena a nalogena þesa lala kiena Yesu 1:19-51

Yesu kila kiena yuþaena 2:1—12:50

Legiena maro lala kiena Yesu garu

Yerusalem 13:1—19:42

Yesu mali sina a kiena nalogena lala apisu naga 20:1-31

Yesu mālivi sina pan kiena nalogena lala garu Kalele 21:1-25

Navisaarena naga to sumon nasi-iena na yomarava nini

¹ Na konua konua rui, e purþesia, naga naña apio Purþes nen Þelaga kiena ne Ntewa naga sike amio Ntewa, a naga pe Ntewa.

² E pogos na siien sur punu ga, naga amio pa Ntewa rui,

³ naga miyuþaen yuþaena na kilaen sur punu ga. Pe sur re tai naña naga pe miyuþaen re poli.

⁴ Malena na lelaga molue e naga, ana malena nene pimi pe sane yomerarava kiena ðegas punu ga na yeririna lala.

⁵ Naga pimi sa naða yomerarava na tegolien la naða asike e pupumalko, na yemalolo nene taðatete tauluia.

Yoane Nakeena pimi mlologon ke pisape yomerarava pimi ke rui

⁶ Siraunia, Ntewa mligan kiena yar tai pimi e yomarava nini, nane Yoane Nakeena.

⁷ Naga pimi sane yar na iilaena, vena visawalen yaru na yomerarava nene naga pimi ke ne, vena iilaen yeririna la punu ga akilia alelaga asape yaru nene naga pe yomerarava kiena ne Ntewa.

⁸ Sa naða, Yoane naga pe pe yomerarava re poli na wa, ana pe yar na visawalen ga.

⁹ Ana siraunia, yaru na yomerarava nene pimi kate e yomarava nini. Naga pe yomerarava nalelaga napo, ana pimi pe na ligan kiena yomerarava nene e malena kiena yeririna punu ga.

Yomerarava na yomarava

¹⁰ Yaru na yomerarava, naga naða sii yomarava nini, ana pogos naða pimi ea, ana yeririna na yomarava lala pe apisuluðar re si naga poli.

¹¹ Naga pimi ðes puna ne uña mña ne kiena yeririna la, ana la na mratava puna pe sinelan re naga poli.

¹² Ana la ga þasia akekaran naga, amlelaga ea, ana e la ga nene punuia, naga tamñan la vena akilia aim ave narina ne Ntewa lala.

¹³ Naga kila la apaeme sina yam luania, pe sa re naða sisi la na apaeme taveve lus na kuruta, pona nasinenanen sa yermñene amio sira, pona sitomena kiena yeririna, ana apaeme sina taveve nasinenanena kiena ne Ntewa.

Purðes nen Pelaga kiena ne Ntewa pimi pe yeririna

1:6 Mat 3:1; Mak 1:4; Luk 3:1,2

¹⁴ Sanene na, Purðes nen Pelaga kiena ne Ntewa pimi pe yeririna lelaga, pimi sike likan ita, ana tepisu kiena malena napo, pulen manene laa þelaga na lemamena amio þelaga nalelagaena. Naga pe nowo tanea wa mearu kiena ne Arimata, ana mepisu kiena pupia naurarena, kiena naga taaga.

¹⁵ Pogos naða Yoane Nakeena pisayu naga nanua ne, pisape "Naga naða nepisawal pae pan amiu, nesape naga yoko siraun inu, naga su metava, in na neto ga tano, komin naga mal nakonua laa sane, in na na nanagane ga ne."

¹⁶ Naga pulen þelaga wo lala, ana silaga kila ke po pan ita paðisi, kiena pupia lemamena kila temlogelue ga po paðisi.

¹⁷ Nanua Ntewa pisirlua yermarua Mosis, þar ga kiena navisaluaena lala pimi pan kiena yeririna lala, ana Yesu Kristo, Ntewa pisirlua naga þar þelaga na lemamena amio visena na lelagaena pitomi e yomarava nini.

¹⁸ Ita yeririna lala pe yar re nena tai naða kilia Ntewa poli, pona pisu e kilamarana, ana yaru naða tolue ga e sitomena kiena ne Ntewa, lalua aparpran la ga veraga, naga ga pimi kila ita tekilia Ntewa amio kiena þelaga lala.

Yoane Nakeena mlologonyu Navisaarena

Matiu 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17

¹⁹ Ana pogos naða Yoane Nakeena mlologo mña pano-o, nasumonena kiena le Yu lala nae Yerusalem la asitom veve ke paðisi sane naga miyuñae ke sanape, pona naga pe Navisaarena, po naga ai. Ana la apitetalia yaru wa þasia amio yar keviu si þasia na lus wa kiena ne Livae, apim apiun petania asape "Ko na ai?"

²⁰ Ana pogos naða lala apiunia, naga pisawal ruru ga sur punu ga

pan la, pisatamē la, pisape “Peraga, in na pe nepe Navisaarena re poli.”

²¹ Ana la apisape “?Sanene na, ko na Yermarua Elaisa nanua sumone, ana ko omal sina, po pere? Nanene komin naŋa Visena Wa pisape naga monar wasuŋe sina sumon Navisaarena.”

Ana naga pisatamē la sina, pisape “Peraga, pe in re nene poli.”

Ana apisape “?Pogaga, ana po ko na navisaluaena naŋa Mosis pisaar nanua yo rui?”

Ana pisatamē sina, pisape “Peraga rui.”

²² Ana la apiun ke sina ga tania, sape “?Ana ko na a si narui? Monar ovisa sur tai van imimi vena mekilia mevano mevisawal van la naŋa amligan imimi mepimi. Ovisawal ruru ga van imimi, sane ko na ai?”

²³ Ana kiena navisatamēena e pogos nene sanini, pisape “Inu in na pulgo korena ga ne e yokorena nini, naŋa Navisawalena Aisea pisawal na konua rui. Ana pulgo nene pimi pe na visawalen sape: ‘Amiu akila ruru mrapa lala kiena Suŋe e kiamiu malena!’ ”

²⁴ Ana lala ŋas naŋa asike e pogos nene, le Varasi lala,

²⁵ ana la apiun ke sina ga pan Yoane, apisape “Imimi memloge pa rui, ko na opisa osape pe ope Navisaarena re poli, pe ope Elaisa re poli, a pe ope navisaluaena re naŋa Mosis pisa poli. ?A visae sanene na, vanon ya ne ko na ositom osape ko na otorokin osun okekee lue yeririna lala sanene?”

²⁶ Ana Yoane pisatamē la, pisape “Inu, nakeena naŋa nekila ke ne e la nene, naga e ga e wii. A yaru taŋena tai yoko imi kus leleu, naŋa naga sike pa likan ita rui, ana pe akilia re naga poli wa.

²⁷ Naga to laa metavan manene inu, sane in na pe netorokin re neva lavisin po, pona neyal nemio.”

²⁸ Ana lele naŋa apa ke ea na visuen Yoane, nane e norava lavisin kumali naŋa Petania, e wii naŋa Yortan lepas na vano, nane e yo

naŋa Yoane sumā kee ke yeririna lala ea.

Yesu, narin sipsip nakuŋaŋaena kiena ne Ntewa

²⁹ Ana e legien taŋena si tai, Yesu mial pa katen Yoane Nakeena amio imimi kiena nalogena la e yo naŋa mesike ea. Ana pogos naŋa Yoane pisa Yesu, pisa pan imimi, pisape “!E, amiu avisu yar na mial ke pimi namā! Naga, sa ga narin sipsip kiena ne Ntewa nawarplannen nakoena na mlamulena viowa kiena ne yeririna lala na yomarava nini.

³⁰ Nanene naga naŋa nepisayu ke pan amiu nanua rui, nepisa nesape: Siraun inu, pupia yar tai naga imi naŋa sumon inu, to manene laa metavan inu sane, komin naga teke sumon inu.

³¹ Nepisa visena nene nanua, nemninue ga nesape naga ai, nemninue ga nesape erau ne nanene, ana nekilia ga nesape monar nekee ita le Israel lala e wii, vena kilaen naŋa tekilia tevisu kilale kieta yerkawa nene.”

³²⁻³³ Ana Yoane pisa meraravan pan imimi sanape naŋa naga kilia sape Yesu pe Navisaarena. Naga sape “Sa naŋa nepisa pa rui, in na pe nekilia re poli nesape naga ai, ana pe piavi re nena ga, Ntewa pis pan inu, pisa sanini, pisape: Visae ovisu kiau Ninuna Wa vitom ke tano, totano e yar tai, naga ke ga nene naŋa yoko kee yeririna lala e Ninuna naŋa kiau.

“Naga pisa sanene pan inu, ana pogos naŋa nepisu Yesu nene, nepisu Ninuna mligan ma e peni pitomi tano e naga, sa naŋa lomē, pitomi koan e naga.

³⁴ Vanon sur ne na nene naŋa nepisuaia, nekilia nevisawal ruru van amiu, sane pe lelaga ga, yar nene pe narina ne Ntewa kemua lelaga.”

Nalogena lua na sumo kiena Yesu apim puna

³⁵ Ana e legiena taŋena si tai na, Yoane Nakeena sumā ke ga wa e

yo nene, sun ke amio imimi lua Antru, naña e pogos nene mepe kiena nalogena.

³⁶ Ana mepisu Yesu mial pimi þaro lavis pu imimi. Ana Yoane pisa pan imimi lua, pisape “!Amiu lua avisu ke yar nene, naga sane narin sipsip na kuþaþaena kiena ne Ntewa!”

³⁷ Memloge Yoane pisa sanene, ana veraga ga mesumalu, memial mepa mesiraun Yesu.

³⁸ Ana Yesu kira þatau pisu imimi lua, pisape “Nepisu sane amiu lua sinemiun ke sur tai.”

Ana mepisatamea, mepio naga sane kiamimi navianena tai, mesape “?Rapae, opimi e nini na, ko na omomon ke pe?”

³⁹ Ana naga sape “Pogaga, aimi teva avisuia.” Ana memial mepa metol e naña Yesu sike ea e pogos nene, ana siar sane ko yepekilavi ko e maran mrae vari, mesun ma memio naga pano-o yemalolo.

⁴⁰ Ana Antru nene naña imimi lua memloge Yoane sunyu Yesu, mesumalu metaveve sanene, naga Antru naña wenla Saemon Pita navetokak.

⁴¹ Ana pog naña pisa sape taveve ga Yesu narui, ana miroro panon þesa wenla nene, a pogos naña mǎlia pis pania pisayu Navisaarena, naña e visena na Epru kiena ne le Yu la apio asape Mesaea, a e visena na Kris kiena ne le Krik la asape Kristo. Ana pisawal sanene, sape “Mara, Navisaarena nene, imimi meñal rui.”

⁴² Naga pisa pan wenla naþane, ana pure pimi pu Yesu.

Ana pogos naña Yesu pisu naga, pisape “?A, ko mēna nene naña narina ne yermarua Yoane tai? Nenagane na nesikia ko sina ga, kionā ki Keþas.” Ki mēna nene kome visena nae Epru, naña kana kinasia kilavaru, naña kome visena nae Kris asape Pita.

Yesu pure nalogena lua sina apim atavevea

⁴³ Ana e legiena taþena si tai, Yesu sinenan pisape taveve si kiena mrapa, pisape kusro yo vato si kiena yo naña Kalele. Mepa sanene, þisi na mǎl si yar tai, pisa pania pisape “Ko oim otaveve inu.” Yar nene, kiena ki Pilip,

⁴⁴ naña naga mēna nae yo kiena Antru amio Pita, nanene pulkumali na Petsaeta.

⁴⁵ Ana pe piavi re poli na Pilip pa kale kiena erau tai, kiena ki Nataniel, pa pisa pania, pisape “Yar keviu naña yermarua Mosis amio navisaluaena lala asiriyuia, apisawal na konua rui, naga pimi mǎlivi likan ita rui. Imimi meñal rui, naga nae Nasaret, narina ne yermarua tai kiena kia Yosop. Ana yar nene, kiena ki Yesu.”

⁴⁶ Ana pogos naña Nataniel mloge asape Yesu naga nae ga narin pulkumali naþani, naga piunia pisape “Ana sanape? Pupia yar keviu napo tanea sanene taþatete mǎlivi e narin yo nene Nasaret!”

Ana Pilip pisatamea, pisape “Ei, ve ovis re sanene, ko na oim ovisuli kone wa.”

⁴⁷ Ana þisi na lalua apa sina puna ne Yesu, a pogos naña lalua amial apim lavis puna, Yesu pisu Nataniel, pisayu naga, pisape “Lelaga ga, nepisu yar nene sa ne yar wo lelaga tai nae Israel, yar tai naña navisokanena pe to re nena e naga poli.”

⁴⁸ Ana Nataniel mloge Yesu pisayu naga sanene, piun tania sape “?Ana sanape na ko na okilia osape in na yar na sanene?”

Yesu pisatamea pisape “Pogos naña Pilip naga pe piñasun ko re poli wa, pogos naña ko ga taaga opa ruru ko ke vatanon purpiliva, in na nekirawal ko pa rui.”

⁴⁹ Ana Nataniel milan nakiliaena kiena Yesu nene, pisape “!Navianena, ko na narina ne Ntewa kemua na lelaga! Ko na ope þarin suþe lelaga kemua nae Israel.”

⁵⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “! In na nepisa ga narin visena tai van

ko, naþa nepisu ko e purpiliva nene, ana veraga ga kila ko na omlelaga m̄arera e inu! Nanene na po paþisi, ana nevisaar van ko sane yoko ovisu sur na ilanena la ve moki vaþisi ne, naþa ve keviu laa sane taulu naþa opisu pa rui.

⁵¹ Lelaga nepisa ruru ga, sane yoko amiu punu ga avisu ma e peni naga vike ga m̄eke na, amio navisi nae ma metava lala avitom ke tano e inu, ava sina metava, avitom tano, ava si metava ve sanene. Sur ne la nanene akilia avisuia komin naþa inu nepe Narina ne Yeririna, sane in na nae ma e peni nepimi nepe yeririna ruru nena naapo.”

2

Kile na sumo kiena ne Yesu, e talopaena gar Kana

¹ Ana Yesu lala apimi atol pa no-rava nae Kalele, ana e legiena na telu, þaþagena na talopaena tai e kumali nene Kana. Ana anenane Yesu naga pa kate pa e þaþagena nene rui,

² a siraunia amligan visena pimin Yesu amio kiena nalogena lala, apio la m̄ena ga vena ava ea.

³ Ana Yesu lala apa akate e þaþagena, asum̄a amio yeririna la pano-o, sur tai naga piowa, kuruta na munena na þaþagena nene naga þisi iro-ro ga. Ana anenane Yesu pimi pisa pa Yesu, pisape “Namunena la naþa yar keviu na þaþagena kila ruruia, amun make rui, ana nanagane na aplasan narui.”

⁴ Ana Yesu pisatam̄ea, pis pania, pisape “?Sira marua, yum̄aena ya ne e þaþagena nene teke e inu? Ve oligan re te lum̄au, vanon kiau pog na yum̄aenen sur la ne sanene, naga pere ke ga wa.”

⁵ Anena mlogear sur la naþa Yesu pisa, ana pis pa yar la naþa na yum̄aenen þaþagena, pisape “Sur ya la naþa sa naga visa, amiu akila ga, ve avis re, ayum̄aen ga.”

⁶ Ana þisi na Yesu pisu pupia pias nen wii laþasia sum̄a ga lavis, naþa le Yu la asum̄a apio ke wii pa ea, akevan ke kiela sur la ea sa naþa kiela lotuena pisa ke. Pupia pias nen wii la nene ate e kilavaru torokin waren lita ponotia ve taaga [100], punu ga tol orai.

⁷ Ana naga pisa pan la, pisape “Amiu ava avio wii, awar imi ataron vito e pias nen wii la nene vano-o uleule.” La apio m̄a wii pano-o apuleule ruru nenaga.

⁸ Ana Yesu pisape “Pogaga, nagane na avioli ve tekaki ga, ala van yar keviu na þaþagena munlia.” Pisi na apio, amla pano-o akian pania.

⁹ Ana yerkawa munlia, mloge sane pimi pe kuruta na munena narui, ana milan paþisi, mminue ga sape am̄al namunena nene pe. Lala naþa apio, la ga akilia ke, ana pe apisawal re poli, þisi na naga pio yar naþa talopa ga na wa pimi puna.

¹⁰ Yar nene naga pimi ana yerkawa pis pania, pisape “E þaþagena taþena lala, apio ke kuruta namunena naþa po pimi þesa, ana pogos naþa yar la amun lili m̄a pano-o, atol mare ga kuruta na munena naþa pe po manene re poli naga pimi maro. Ana e þaþagena nini, la amun m̄a pano-o, þisi na ko otol ga m̄au kuruta napo tai naþa pimi maro. Komin ya ne okila sanene?”

¹¹ Ana sur naþa Yesu kila e pulkumali nae Kana e yo naþa Kalele, naga sane pe pupia kile tai, naga pe kiena kile þesia naþa miyum̄aenia. Naga kila, sa naþa naga sape siar na kila meraravanen kiena puriukawaena nae yo metava, ana pogos naþa kiena nalogena la apisuia, kiela nalelagaena e naga pa laa metava, sane naga pe Navisaarena kemua lelaga.

¹² Pisi narui na la punu ga nene apato si garo Kapeneam, nane Yesu amio anena, wenla lala amio kiena nalogena lala, apam atol si yo nene

asu li m̃a sane pano-o tol legiena la p̃asia.

Yesu m̃ene plan lala naṽa aṽilwilin ke sur lala loyumuṽa e Yumuṽa Wa m̃ana ne Ntewa

Matiu 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46

¹³ Ana pogos tai, lavis ke pog naṽa le Yu la akila kiela pupia p̃aṽagena tai, naṽa Paṽagena na Sitomalen Natamaliaena. Ana kiela p̃elaga marua tai, sane e kas punu ga lala punu ga monar akilali naṽa ava ma metava Yerusalem e kana pog ne naapo vena kilaen p̃aṽagena nene, vena sitomalen kala apua la naṽa amolue gar Isip, ana e pogos nene Yesu m̃ena ga pavin.

¹⁴ Naga pa tol yo, ana pa kate e Yumuṽa Wa M̃ana ne Ntewa, pisu lala moki naṽa asike aṽilwilin ke puluk la, sipsip lala amio manu la, pisu m̃ena la naṽa nakepuen kilavaru taṽena lala va e kilavaru nena naapo na Yumuṽa Wa m̃ana Ntewa. Yumuṽaena la nene ape yumuṽaena wo tai, komin ape yumuṽaena na wilwili-nen sur lala naṽa yeririna la monar aulia vena kilaen kuṽaṽaena ea, a pe sur viowa tai, la akila kare laa yar lala, ana metavana, akila ke loyumuṽa e kove na yo wa.

¹⁵ Ana Yesu pisu naṽa akila kare yo wa na yumuṽa sanene, p̃isi na sinena mimi, p̃ar kilika lala, p̃uarar luas lua sane, panon la. Naga pa sanene, pa m̃ene plan la amio kiela sipsip lala amio puluk lala apa vanua petan Yumuṽa Wa m̃ana ne Ntewa, ana e lepas kiena ne la naṽa akepu ke kilavaru, pa taron plan kiela karo na kilavaru, kawe plan m̃ena kiela varvara lala.

¹⁶ Ana yar la naṽa aṽilwilin ke manu lala, naga pis pan la pisape “! E, awar plan kiamiu sur la vetan yo nene! !Amiu ve akila re yumuṽa m̃ana ne kiau ata nene imi ve yumuṽa na tauluen kiamiu kilavaru sanene!”

¹⁷ Ana pogos naṽa nalogena la apisu naṽa Yesu m̃ene plan la sanene, kila lala asitom̃al si nasiriena wa tai, sa naṽa pisayu pa Navisaarena sumo rui, naṽa pisa sape

“Kiau sitomena urmi paṽisi e yumuṽa wa kioṽa, naga sa naṽa kapi naga kekan ke loyumuṽa e sineu.”
Yauena 69:9

¹⁸ Ana vanon suri nene, yerkawa kiena le Yu lala, la m̃ena apisu ke sur la naṽa Yesu miyumuṽaenia, ana apiun tania, asape “Suria ne ko na omiyumuṽaen ga ne, sur keviu tanea. ?Ana ko nene okilia okila kile ya ne e maramimi, vena kila imimi mevisu kilia sane mesmesu ga naṽa okila sanene?”

¹⁹ Ana Yesu pisatam̃e pan la, pisape “Pogaga, kiau kile naga sanini: Amiu awe plan Yumuṽa Wa nene, ana siraunia, e legiena ve telu ga, yoko nevisirlua sina ga.”

²⁰ Ana asape “Lala naṽa amiyumuṽaen yumuṽa nene, amiyumuṽaen pano-o tol kas lualima yam vari pa orai, ana sanape ne ko na opisa sanene, osape okilia ovisirlua si naga e legiena ve telu ga? !Taṽatete ga ve sanene p̃a!”

²¹ Lala apis sanene, vanon la pe akilia ruru re sur naṽa Yesu pisa ke e pogos nene poli. La pe apisu kilia re asape pog naṽa Yesu pisa ke Yumuṽa m̃ana ne Ntewa nene, pisa ke ga tasnena ne.

²² Ana siraun laa sane, pogos naṽa naga mal sina ga taulu marena, kiena nalogena lala asitom̃al naṽa naga pisa visena la nene pan la, p̃isi na kila amlelaga manene laa e nasiriena wa lala amio visena kiena ne Yesu lala pan la.

²³ Ana Yesu la asumuṽa e p̃aṽagena nene garo Yerusalem pano-o, naga kila ke kile la moki, ana pogos naṽa yeririna la apisuia, lala moki amlelaga e naga asape naga pe Navisaarena.

²⁴ Ana Yesu pe tamãan manene re naga pan la poli, pe ãasine manene la re poli, vanon naga kilia ruru la pa rui.

²⁵ Yar taãena taãatete visa sur tai va Yesu e lepas na ãelaga kiena ne yeririna lala, vanon naga kilia ruru make ga, kilia ruru sur punu ga naãa sike e sitomena kiena yeririna lala.

3

Nikotimas pimi pisu Yesu

¹⁻² Ana pogos taãena tai na, kole-malo, nasumonena tai kiena ne le Yu lala pimi sape visu Yesu. Yar nene naga Varasi tai, kiena kia Nikotimas. Pisi na naga pimi, pisa pa Yesu pisape “Navianena, imimi mepisusu ko ke, naãa mepisuluãar sane ko, ko navianena tai naãa okom puna Ntewa opim, vanon pe yar re tai naãa kilia kila kile la ne sa naãa ko na okila ke ne poli, sa Ntewa ve to re amio naga.”

³ Ana Yesu pisataãe pania, pisape “Ee, kile la nene apogaga, ana in na monar nevisataãe ve lelaga van ko, sane yar naãa ve vaeme re sina ga imi ve urviu, yoko taãatete Ntewa ve suãe e kiena malena.”

⁴ Ana Nikotimas sinena pulan visena nene, pisa pisape “!Aulai! ? Ana yar naãa pe yermarua pa rui na kilia vaeme si ve sanape? In na pe nesitom re nesape naga kilia va sina ga loyuãa e mãeãena ne anena poli, vena vaeme sina.”

⁵ Ana Yesu pisataãea sape “Nepisa pe lelaga pan ko, sane yar monar vaeme e wii, a monar vaeme e ninuna. Visae peraga, naga taãatete va loyuãa e navesuãenena kiena ne Ntewa.

⁶ Yar kilia war sina ga yaru, ana Ninuna kiena ne Ntewa kilia war sina ga ninuna viu e malena kiena yeririna.

⁷ Nanene na vaemeena nalua naãa nepisa ke pan ko. Ve sanene, ko na ve sinema ulan re si naãa nepisa pan ko nesape ko na monar ovaeme sina.

⁸ “Ositom veve li lagi. Lagi na miyui ke ne, naga pa ke ga e yo naãa sape va ea, pona temloge ga miyui ana temninue ga tesape miyui pimi ke sanape, pona pa ke pe. Ana mrapa naãa Ninuna miyuãae e malena kiena ne yeririna lala naga sa nene, naga sa naãa lagi.”

⁹ Ana Nikotimas sitom manene e visen la nene, piunia sape “Aulai, ana sur nene naga sanape ãa!”

¹⁰ Ana Yesu pisataãe pania, pisape “Ko na ope pupia navianena tai kiena ne le Israel la rui, ana nepisu sane sur la ne nepisa meraravan ke pan ko ne, ko na pe okilia re nenaga na!”

¹¹ Oyagogo ruruia! Sa naãa navisawalena la amiyuãaen pa nanua rui, in na nepisa ke ga sur ya naãa nekilia amio suri ya naãa nepisua, ana sa naãa silaga, amiu yeririna nae Israel lala yepemiu mavin ki-amimi visena lala.

¹² In na nepisayu pa sur na yomarava nini pan amiu rui, ana yepemiu mavin lelagaen ea, ana visae nevisayu si sur nae ma metava lala, yoko akilia alelaga e ve sanape? In na nepisu sane peraga yo.

¹³ Ana inu Narina ne Yeririna nekilia nevian amiun sur la nae metava, vanon pe yar re si tai poli naãa pisu yo nene, ana in ga Narin Yeririna nepetan ma e nene nepitom tano rui, siraunia yoko nowasuãe neva si metava ea.

¹⁴ “Nanua sumo sumo, yermarua Mosis la asike e yo korena, loãara la akar moãar ke yeririna lala, ana pisirlua laki tai, miyuãaen totouena na loãara a mligan mono metava ea, ana yar la naãa loãara kar la, visae akira ga va avisu loãara naãa mãeke metava, Ntewa tamalia la. Ana e ga e mrapa ãa nena nene, yoko monar aligan inu ãena Narin Yeririna nomon metava e laki tai.

¹⁵ Ana yar naãa visae lelaga e inu, yoko tol malena viu naãa ve uro re pogos tai.”

¹⁶ Yesu pisa sanene komin Ntewa sinen si yeririna na yomarava la

nini keviu paḗisi, ana taḗan narina nowo nene, naḗa naga taaga ga pe kiena, pitomi mare wo ita, ana yar ai naḗa lelaga e naga taḗatete kovio, yoko tol malena wo naḗa ve uro re pogos tai.

¹⁷ ?Ana vanon ya ne Ntewa mligan narina nene pitomi tanon yomarava nini? Pe mligan re pitomi vena naliḗereen yeririna na yomarava nini poli, ana mligan pitomi vena taḗan kiena malena vena tamalia itaena.

¹⁸ “Yar naḗa mlelaga kemua e narina nene, yoko Ntewa taḗatete liḗere naga, ana yar naḗa pe mlelaga re poli, nakoena teke pa e naga rui, vanon pe mlelaga re e narina ne Ntewa poli.

¹⁹ ?Ana naliḗereena nene naḗa Ntewa monar kila, purḗesia naga ya? Nanene vanon mligan kiena yomerarava pitom e yomarava nini, ana yeririna la akila piowa ga pano-o, pe akekaran re naga poli, sinelan ga ḗelaga viowa la na yemalolo.

²⁰ A lala punu ga naḗa akila ke piowa sanene, sa naḗa pe sinelan re nena yomerarava nene poli, pe sinelan re aim lavisin poli, amaraun asape sa kilalae kiela naviowaena la nene vim kakate e yometava, ḗisi na yar la akilia avisu kilalea.

²¹ Ana yar la naḗa amiyuḗae e ḗelaga naḗa na po a mesmes, pe amaraun re yarū na yomerarava nene poli, apim lavisinia. Lala akekarania, komin yomerarava nini naga kila meraravania sane sur la naḗa akila, pe yuḗaena nalogearena ga na sinenanena kiena ne Ntewa.”

Yoane Nakeena kekara vanon Yesu siar kiena yuḗaena

²² Ana siraun sur la nene, Yesu pure kiena nalogena lala amligan Yerusalem apa e norava nae Yutea. Apa sanene, asun akee ke yaru lala.

²³ Ana e ḗa nena e pogos nene, Yoane Nakeena ḗena suḗa e lele taḗena tai kiena ki Aenon, lavisin yo

naḗa Salim. Naga pimi e nene vanon wii tai ḗeke ea, ḗisi na yeririna la naḗa apim puna, naga kee la e wii nene.

²⁴ Nanene e pogos naḗa pe atarar re naga amligan pa e yuḗa na koena poli wa.

²⁵ Ana e pogos nene nalogena kiena ne Yoane lala akila visena tai amio le Yu taḗena tai e lepas nakevanen sur lala sa naḗa kiela lotuena pisa ke, ana e lepas ḗena nakeena lala naḗa Yoane amio Yesu lalua akila.

²⁶ Apisayu ḗa pano-o ḗisi na apim apisu Yoane, apiun petania, asape “Navianena, mesape meviun tan ko sanape e lepas naḗa nanua sumo, pogos naḗa tesike e wii naḗa Yortan lepas navano, ana yaru naḗa Yesu pimi pisu ko, ana ko na opisa plan sur moki kom puna. A nanagane na naga ḗena kee ke yeririna lala, ana la punu ga asuḗa amliligan ita apa ke ga puna, la moki na moki.”

²⁷ Ana pogos naḗa apisa sanene pan Yoane, naga pe pielue re poli, pe mloge piowagan re poli, kekaran ga, pisape “Ita yeririna la punu ga monar teyuḗaen ga suri ya naḗa sa Ntewa ligan te limata.

²⁸ Sa naḗa amiu akilia ruru pa rui, in na nepisawal lue ga, sane kiau yuḗaena, in na pe Navisaarena re poli, in na nesumon ga naga nepimi, ve na visawalen sape naga pimi pa rui.

²⁹ A nenagane na, sane amiu na apisawal ga pan inu na wa, naga pimi kila ke pa kiena yuḗaena rui, ana suri nene nekekarania, nepisu po paḗisi.

“Naga sane pog na talopaena, naḗa sanini. Visae yar naḗa talopa, kiena erau tai, naga iila keviu naki-laruruen sur punu ga na ḗaḗagena, ana siraunia, e kana legiena nena, pogos naḗa aure sira imi, sira nene taḗatete va totano amio yaru nene, va su ga amio wona. Ana yaru nene pe mloge re piowa poli, kiena

kekarena maran taaga ga sane naga naña talopa. Ana nanagane, in mēna nekekara sanene, naña kiau nalogena la asumā ataveve Yesu.

³⁰ Nanene komin Suḗ Navisaarena naga monar imi ve keviu lue ga sanene, in na monar neim neve tokak lue ga.”

? Navisaarena imi yuñae ve sanape e yomarava?

³¹ Ana Yoane Nakeena pisayu Navisaarena, sape “Naga nae yo na mava, naga su metavan sur punu ga. Ita tomolue ga tano e yo nini, ana tekilia tevisu ga sur na tano lala. Ana sa naña nepisa, naga petan ma e peni pitomi tano, to metavan yeririna punu ga,

³² a naga pitomi pisawal ke sur la naña nanua susumo pisu ma metava, a sur la naña mloge. Naga pisawal sur wo la nene, ana yeririna la pe sinelan re kiena visena la nene poli, pe amlelaga re e poli.

³³ La moki pe amlelaga re poli, ana ita naña temlelaga, kieta nalelagaena kila sane Ntewa, naga kiena visena lala pe lelaga a memes ruru po.

³⁴ Kiena visena la nene, mligan Navisaarena pitomi pisawal pan ita rui, ana tekilia tesape visena la nene pe visena lelaga. Nanene komin pogos naña Navisaarena pitomi, tepisu sane naga pis e puriu kawaena na Ninuna Wa kiena ne Ntewa, vanon Ntewa mla kiena Ninuna pan naga pe komsus re poli, punu nenaga.

³⁵ Ntewa Arimana kekaran narina nene keviu paḗisi, ana mligan sur punu ga e limana.

³⁶ “Ve sanene na, ita naña temlelaga e naga, tetol malena rui naña pe nalue ga. Ana yar naña pe mlogear re poli, yoko taḗatete visu malena na sanene pogos tai, ana sinekar kiena ne Ntewa ve keviu vania.”

4

Yesu pisape wasuḗe si Kalele kom lepas na Samaria

¹⁻² Ana e pogos nene, visena tai telivi mā ga, apisa ke asape Yesu suñā pure ke si nalogena taḗena la moki apim puna, suñā kee la. Ana sa naña pe Yesu re kila ke nakeena e la poli, ana imimi nalogena ga la mekila, ana la apisu sane yeririna kiena ne Yesu la apim ape moki taulu kiena Yoane Nakeena.

Pisi na la apisasa lelein ke visena nene pa e yo la sanene, pano tol Varasi la, ana pogos naña Yesu mloge sape la mēna akilia, ana kila amloge piowa kominia,

³ naga pisu sane popon vetan Yutea, vato si tano garo Kalele. Pisi na naga mligan yo, pato sanene,

⁴ ana e kiena mrapa Ntewa pisaar sape monar vato war ro e norava nae Samaria.

⁵⁻⁶ Ana memial mā mepano, mepimi moḗarpoyo e kumali tai, kiena ki Saeka. Ana lavisin kumali nene, pupia pulus nen wii tai momā ga, naña siar nakonua konua rui, pimi tol nagane, apio asape wii kiena ne Sekop. Porotano nene, nanua susumo pe kiena ne yermarua Sekop, ana siraunia naga tañan pa narina naña Yosop.

Ana memio Yesu memial mepim metol wii nene, mrae su va ruru nena, Yesu mloge yepena mimi vanon kiamimi pupia yalena e mrae mārera, ḗisi na pa totano e yepas nen wii nene.

Yesu pitawe sira nae Samaria tai

⁷⁻⁸ Mesuñā e wii nene pano-o, ḗisi na imimi nalogena la mesuñalu mepa e kumali pe na ulen kamimi kinanena, ana Yesu naga taaga pa ruru toñā ga. Pisi na sira tai nae Samaria mial pimi sape vio wii. Naga pimi ana Yesu piun tania pisape “?Awis, okilia ovio re mā wii tai?”

⁹ Ana sira nene, pe kilia re Yesu poli, ana pisu kilia ga sane le Yu

tai, ana milan pañisi naña naga pis ruru po pan sanene, vanon e pogos nene, le Yu la amio le Samaria la pe apivis vitawa re poli. Ana piun tan Yesu, pisape “?Vanon ya ne ko na ope le Yu, opis panu, sira nae Samaria, opiun wii tan inu?”

¹⁰ Ana Yesu pisatañea, pisape “! Sira, visae ko na okilia ga nalaena nowo naña Ntewa sinena pisape la van ko! !Visae ko na okilia ga sape in na ai, naña nepiun wii tan ko! Visae ve sa ga nene, pona ve in re naña neviun wii tan ko, ana ko na naña oviun wii tan inu. Ana pogos naña visae oviun wii tan inu, nekilia nela wii naña pe wii na laena malena van ko.”

¹¹ Ana pogos naña sira mloge sur nene, piun petan Yesu, pisape “Yar keviu, pe kionā sur re tai naña na vioen wii e poli, ana pulus nen wii nene naga pato tano pañisi. Ve sanene, wii na malena naña opisa, yoko otol ve sanape, po yoko ovio lepas nape?”

¹² Ana opisa ke wii tañena nene na, nane mēke nini naga pe wii tanea tai. Kieta yermarua na susumo naña Sekop, naga mñana wii nanini. Naga mun ke ea, amio narina lala, kiena sur mal lala, amligan lelein pimi tol ãane. Ko na omāpe ko opo taulu yermarua Sekop nene ana okilia ola wii tai naña wo taulu nanini?”

¹³ Ana Yesu pisatañea pisape “Lelaga, wii nene naga po, ana pogos naña tomun pae na, ve piavi re na moto kar ita sina.

¹⁴ Ana yar naña visae mun wii naña nela vania, ãisi na naga tañatete si moto karia. Yoko wii naña naga munia, imi ve sa purpēs nen wii si tai loyuna e kiena malena, ve wii na malena naña ve uro re pogos tai, sunā lalau lue ga vetania, tañatete mema pogos tai.”

¹⁵ Ana sira nene pe kilia ruru re visena kiena ne Yesu nene poli wa, pisape “Yar keviu, visae sanene, popon ola re narin wii tai nene van

inu, vena nemunia, ana ve moto kar inu re sina, ve netom re si e nini nevio wii.”

¹⁶ Ana Yesu sinenan sape sira nene kilia sape naga ai, ana pisa pania, pisape “Nevisa sur tai van ko sumo wa: ovato sina, oto ovio omā oure naga amiu lua avam si e nini.”

¹⁷ Pisi na sira naña pisape “Ee, pe wou re tai poli.”

Ana Yesu pisa pania, pisape “Lelaga, ko na opisa ke mesmes ne, ko na pe omā re tai poli.

¹⁸ Nanene vanon yar la naña ko na oñere la nanua sumo rui, la punu ga tol lima, ana nagane na osike sina amio tai, ana pe otalopa re amio poli. Sane kionā visena pe lelaga ga, ko na pe omā re tai poli.”

¹⁹ Ana sira nene sinena pula pañisi naña sane Yesu kilia ruru kiena malena sanene, pisape “Lelaga ga, yar keviu. Nenagane na nekilia narui, ko ko na navisawalena tai.

²⁰ Naga po pañisi ne, ana pona ko na navisawalena ga kiena ne le Yu la yo. Imimi le Samaria lala, kiamimi yo wa nane pupia tavie nane ma ne Kerasim, naña repimimi la nasusumo amlotun Ntewa e konua rui, pimi tol nagane. Ana amiu le Yu lala, añareran ke asape pupia kumali wa kiamiu naña Yerusalem, naga taaga ga pe lele mesmes na kilaen lotena van Ntewa. Sanene, a si na mesmesu narui, amiu pona imimi? Ovisali nene!”

²¹⁻²² Ana Yesu kekaran nakilaru-ruen sitomena kiena ne sira nene e ãelaga mesmes na lotunen Ntewa, naga pisa pania, pisape “Lelaga vineu, opisa pe lelaga ne, lotena kieta italua pe maran taaga re poli. A nanene pe vanon re lele na kilaen lotena la lua, naga vanon sur na sanini. Amiu na yo nini, akila ke lotena, a pe akilia ruru re naga naña amlotun ke poli, a imimi le Yu la, Ntewa kilaar pisape yaru na tamaliaen yeririna lala naga molue e kiamimi lusia, ãisi na mekilia ruru Ntewa kamimi naña memlotun ke naga.

“Ana nekilia nevisa van ko sane yoko tařatete ve sanene. Monar olelaga e inu, nařa nepisa ke pan ko nagane, sane pogos tai ne pimi ke ne yoko nalotena viu tai siaria, nařa ve kieta ita punu ga. Le Yu amio le Samaria, ve tesitořal re si sape yo memes na lotunena Ntewa ea nane ma tavie ne, po kumali nařa Yerusalem, po yo tařena si tai.

²³ A pupia sur ga nařa tesitořalia, visae telotun Ntewa, na monar tetařan Ninuna Wa yuřae e ninuta, a monar telotun lelaga, torokin nařa kiena visena lelaga pisa.

“Ana nanagane na Ntewa arimata kale ke yeririna la nařa akilia alotun naga e řelaga memesu na sanene. Pisi na e pogos ne pimi ke na wa, po nařa pimi pa rui, yoko kiena řegas na lelaga na kiena lotena, alotun naga ve sanene.

²⁴ Ntewa naga pe ninuna, ana yar nařa sape lotunia, monar lotun e ninuna, a suri nene monar ve lelaga e kiena malena.”

²⁵ Pisi na sira nene, naga mlelaga ke sape yoko Navisaarena imi, naga nařa visena nae Kris pisape Kristo, naga pisa pa Yesu pisape “Sur la nařa ko na opisa ke ne, pona pe lelaga yo, ana nemlelaga nesape Navisaarena nařa yoko imi, naga ke narui yoko visawal sur punu ga ve lelaga van imimi.”

²⁶ Ana Yesu pisa ga narin visena nene pania, pisape “Nane ko na opisa ke ne, in ga nini, nane nesun ke nemio ko nagane.”

²⁷ Naga pisawal pa naga pan sira nene sanene, ana nalogena la ařasuře la sina apa atol yo nařane. Apam na, apisu Yesu sun ke amio sira nařa ne, sane lalua ga, ana la sinela pulania. Sinela pula na aparurula ga, pe lala yar tai piun re petan sira nařane pisape sinenan ya, po piun tan Yesu pisape lalua asunyu ke ya.

²⁸ Ana sira nařa suřalu, mligan řana piawi na wii řeke na, mial si pa uřa e kiela kumali. Pogos nařa

pa tol uřa pisawal pan yeririna lala, pisape

²⁹ “Wolawa le Yu tai sike tano garo puluwii, sun amio inu, kilia make sur punu ga e kiau malena. Nepisu sane Navisaarena kemua, po peraga? Amiu aimi, teto tevisulia.”

³⁰ Ana lala asuřalu apito tano asape avisu Yesu.

Pakaiwa na kinanena nařa marua sike lokove

³¹ Ana pogos nařa lala amiyal ke apimi, akate re poli wa, nalogena la ařar plan kala kinanena nařa apato apulia, apisa pan Yesu, asape “Navianena, oim okinana.”

³² Ana Yesu pimi re poli, ana apio sina ga pano-o řisi na Yesu pisape “Amiu akinana, in na kau kinanena tařena tai teke na nařa amiu pe akilia re poli.”

³³ Nalogena la amloge sanene na, la apisasa ke pan la, asape “?Ane kus kana kinanena nene pimi pania? !Pe tepisu re nena yar tai poli!”

³⁴ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Peraga, kinanena nařa nepisa ke ne naga pe tařena. Kau kinanena, naga yuřaena na logearen nasinenanena kiena ne naga nařa mligan inu nepitom tano, monar neyuřaen punu ga vano-o řisi.

³⁵ Pogos nařa temapila lokove, ita tepisayu lue ga tesape ‘Kupario vari sike ga wa, kinanena marua,’ ana nagane e lokove kana Ntewa yaru la asu ruru ke asape aloge kiena visena rui, la na asa ga kinanen la mamarua rui. Ana sineun nesape amiu avike li kilamaramiu lala, akirava ruru lia e yo lala, ana yoko akilia akirawal kinanena la mamarua ruru po rui, nagane pe pog na va waren imi.

³⁶⁻³⁷ Ana la nařa ava awaria, yoko akekara vařisi vanon kiela narin nalaen tai naga teke pa rui, ana pogos nařa awar kinanena la nene imi uřa na malena nařa ve uro re, yar keviu nařa mapila, yoko naga řena kekara vařisi. Naga sa ga visena nařa asape ‘Yar tařena

mapila, taþena pa þaria, ana pupia kekarena pan yeririna punu ga!

³⁸ Sanene, in na nemligan amiu vena ava aure yeririna lala naþa li taþena ga la akila pupia yumãena pan la rui, ana nanagane na amiu punu ga ayakol amiu veraga e na logewoena e yumãena nene.”

Le Samaria la moki amlelaga

³⁹ Ana pogos naþa le Samaria la e kumali nene amloge naþa sira nene pisape Yesu kilia make sur la punu ga e kiena malena, sinela pula paþisi, kila lala moki amlelaga e Yesu.

⁴⁰ Ana pogos naþa apim asape avisuia, la asun mña amio naga pano-o, þisi na apiun tania asape visae mekilia meva umã amio la. Pisi na mepa mesumã amio la pano-o tol legiena lua,

⁴¹ ana la moki sina amlelaga e naga vanon kiena visena wo lala.

⁴² Apisa mña pa sira nene, asape “Nanua sumo, memloge sur la naþa opisa, memninue ga, a nanagane, memloge ruru nena kiena visena lala, mekilia sane pe lelaga ga narui, kieta yar keviu nene, naga pe Natamaliaena na yomarava.”

Kile nalua kiena ne Yesu ma Kalele, tamalia narina ne suþe keviu tai

⁴³ Ana legiena lua nene þaro pano, memio Yesu memligan yo nene, metaveve si kiamimi mrapa mepato si tano e lepas naþa garo Kalele.

⁴⁴ Yesu sinenan sape wasuþe si va gar kiena yo Kalele, komin naþa naga pisu li taþena lala amaagan li visayuen naga, asumã akalewele silaga. Nanene taveve kiena visena tai, naþa pisape “Yeririna taþena lala akekaran navatanon ruruen navisawalena, ana yeririna ga la na pulkumali puna na peraga, la asitom korenan ga naga.”

⁴⁵ Ana pogos naþa mepa makate e yo naþa Kalele, yaru na kiena

yo lala akekaran paþisi, aporworunia. Nanene vanon naþa sumo, lala moki la mña asike e þaþagena ma Yerusalem, ana apisu pa nataþaen mñarera tai naþa Yesu miyumãen e Yumã Wa mña ne Ntewa e pogos nene, ana apisu po paþisi.

⁴⁶ Ana sun mialili ke yo lala nae Kalele pimi tol sina ga kumali naþa Kana, naþa nanua sumo kilapu wii pimi pe kuruta na munena. Ana e pogos nene pupia suþe tai nae pulkumali taþena nae Kapeneam sike e yo nene, mloge ke piowa vanon narina yermene mai keviu paþisi, lavis ga mare.

⁴⁷ Ana pogos naþa mloge asape Yesu þasuþe ma Yutea pitomi si Kalele rui, naga pa kirawalia. Ana pisu Yesu, tag pania sinenan pisape va umã vena tamalia narina nene.

⁴⁸ Ana Yesu pisa pania, pisape “Pona ko mña sane yeririna taþena la nene. Sinelan lue ga kile taþena lala, ana visae neyumãenia, alelaga e in narui, a visae pe apisu re poli, pe akekaran re nalelagaena e inu poli.”

⁴⁹ Ana pupia suþe mñareran pania, pisape “Yar keviu, awis oimi vilaga, visae pere na naruu naga kovio.”

⁵⁰ Ana Yesu taþali nalelagaena kiena ne suþe nene, pisape “Peraga, ko ga taaga ovano. Nevisa van ko, narumã taþatete mare, mal mña woga ga.” Pisi na naga mlelaga e visena naþa Yesu pisa pania, mligan yo pa si umã.

⁵¹ Ana e legien taþena sina, pogos naþa þasuþe ke si pavin, pitawe kiena yeririna lala, amial lulu ke mrapania. Ana apisa pania asape “Narumã mloge si pogaga teke na.”

⁵² Ana piun tan la pisape “Amiu asitom veve ruru lia: Pog ya ne naga siar mloge pimi po sina ga?”

Ana apisatamea, asape “Mepisu sane yepena pimi manin ruru nakoneva kolpae, sur tai sane koe aora taaga.”

⁵³ Ana ariman yermene nene mloge na nene, kilia ga sape naga ke narui mesmesu ga aora naña Yesu pisa pania pisape narina tařatete mare, mal ga woga ga. Ana sur nene kila naga, amio la punu ga na mratava puna, amlelaga e Yesu.

⁵⁴ Ana natamaliaena kiena ne yermene nene, Yesu kila suraun naña mligan ma Yutea pitomi, ana pe kiena kile nalua gar lepas naña Kalele.

5

Yesu kila ruru si yar tai naña yepena mare yam piavi

¹ Ana Yesu sumã Kalele yam piavi mã pano-o, tol pog na řařagena tařena si tai kiena ne le Yu lala ma Yerusalem. Ana Yesu lala apa si metava e řařagena nene.

² Asumã Yerusalem sanena e legien tai Yesu mial pito tano lavisin pulutava keviu na kumali nene naña apio asape Pulutava Na Sipsip, ana apa lele tai naña wii na kulena tai meke ea, naña e kiela visena apio kiena ki Petsaeta. Ana e yepas nen wii nene, silparpara la lima sike ea, amiyumãen e kilavaru.

³ Ana nalue ga inanena lala, kil-amara kata lala, a laulu lala, amio la naña yepela la marmare, la ne sanene amoki manene apim ařeke e lepa yumã taaga la nene. Apim asike sanene, vanon wii nene yam peve taaga kulkulul,

⁴ sa naña navisi kiena ne Ntewa tai pitomi kila wii nene kulkulul, ana pogos naña apisu sanena, inanena la nene yar ai naña va řes tol wii nene, yoko maiena ya naña teke e yepena řisi veraga ga e pog nene.

⁵ Sanene inanena la asumã apim e yo nene, ana lala yar tai naña sike e pog nene, naga yepena marmare tol kas lualima yam telu pa orelu [38] rui.

⁶ Ana pogos naña Yesu pimi, pisu yar nene, kilia sape yar nene monon inanena nene yam piavi sanene, piun tania pisape “?Kiau erau, ko na

sinomãan osape yepemã imi wo sina, ne?”

⁷ Ana inanena nene pisatameã, sape “Yar keviu, sineun pařisi ne, ana pogos naña wii kulul, pe yar nakusnuen re vito ligan nu e wii poli. Ana pogos naña in ga taaga nekila wowen ke yo nayalvitoen tano, yar tařena tai pitomi pito řes tano e wii sumon inu.”

⁸ Ana Yesu pis mesmes ga pan yar nene, sape “Pogaga, osumãlu, okus momã tog, oyali ovatove.”

⁹ Ana taveve visena kiena ne Yesu nene, yepe marmare la nene punu ga pimi po, naga sumãl kus mãana tog mial pitove.

Ana e legiena na sur nene pimi kate, naga pe legiena wa tai kiena ne le Yu la,

¹⁰ kila sane pogos naña yar keviu řasia sa le Yu la apisu yar nene mial kus ke mãana tog, apis pan vanonia, akilawoia, asape “E, řa nini na pe Legiena Wa řa! Okus ke momã tog sanene na okilaro ke kieta navisaluaena ita le Yu la ne.”

¹¹ Ana pisatame la, sape “In na yepeu pororowaia, ana yar nene pimi kila ruru inu, pisa panu sape nekus mãau tog nevano.”

¹² Pisi na lala sinelan asape akilia laa sane wa, apiun tania, asape “? Ana a nene? ?Naga pe ane pisa pan ko sape okila sanene?”

¹³ Ana yar nene mninue ga visaena, vanon naga pe kilia re sape Yesu naña kila ruru naga poli, a tařatete visu kilalea vanon řina na yeririna la asike ea, ana Yesu mial řaroro likan yeririna lala, petan yo nene rui.

¹⁴ Ana siraunia pe piavi re poli, Yesu kirawal si yar nene e Yumã Wa, ana pisa pania sape “Nanagane omloge po si narui, popon ovisuar ruru ko. Oligan punu ga kiomã naviowaena lala, visae peraga yoko sur tai viowa sina ga imi van ko va re laa sane taulu na sumo.”

¹⁵ Ana e pogos nene yar nene kilia narui sape Yesu ga naña kila ruru

naga, ana pa pisawal pan yar keviu kiena le Yu lala.

¹⁶ Ana pogos naþa la amloge sape Yesu ke narui naþa tamalia, sinela karia, pe akekaran re naþa miyumaen sur nene e Legiena Wa, þisi na la asiar naþa apeveyunia.

¹⁷ Ana Yesu pisatame la, sape “Kiau ata, naga miyumaen ke kiena yumaena wo lala e legiena make ga, pa tol mēna Legiena Wa, a in mēna monar neyumaē sa mā nena naþa naga miyumaenia.”

¹⁸ Sanene na e pogos nene, nasumonena kiena le Yu lala apisu ke pa Yesu narui sane pe yar na war-nena kareen nawaena na Legiena Wa. A nanagane metavana, amloge naþanaga pio ke Ntewa sape Arimana wawa, apisu sane naga kila ke naga maran taaga ga sane Ntewa. Ana sur ne la nene kila sane la apim pibusun manene laa sane, sinelan manene laa na wemoāren naga mare.

Narina ne Ntewa amio Arimana amiyumaē maran taaga ga

¹⁹ Ana Yesu pisa pan la, sape “Nepisa pe lelaga pan amiu, in na narina ne Ntewa, taþatete nekila sur tai inu ga taaga, ana sur ga la naþa nepisu Arimau kila, naga ga nene nekilia nekila.

²⁰ In na narina ne Ata Ntewa, naga sinen sii inu paþisi, kila pian inu e sur punu ga naþa naga sitom ke sape nekila. Ana yumaena taþena si þasia sike ga wa, naþa kerkeviu laa sane, naþa war van inu vena neyumaen sirau, ana pogos naþa neyumaenia, yoko amiu sinemiu ulan vaþisi ne.

²¹ Naga mēna nanini, sa naþa Ata mla si malena pan la naþa amar-mare, tamān si kiela malena pan la, ve sa mā nena nene inu narina nekilia nela malena van yar ai naþa sineun nesape nela vania.

²² Ana pe Ata re ga kila naliþereena poli, ana yumaena mēna nene mligan e lumāu,

²³ vena kilaen yeririna punu ga monar avatanon inu sa ga naþa apatanon ke Ata. Ve sanene, visae yar naþa pe patanon ruru re inu narina poli, ana sa naþa naga pe patanon ruru re yerkawa naþa naga mligan inu nepitom tano poli.”

Marena amio malena

²⁴ Ana Yesu pisa laa sanene, sape “Ayagogon ruru visena nene. Yar a naþa logear kiau visena, a lelaga e naga naþa mliganu nepitom tano, e ke e pogos nene tol malena. Naga pe su re nena vatanon naliþereena mārera tai, sane petan þelaga na marena rui, pa tol kiena malena viu rui.

²⁵ “A nepisa visena nalelaga nini pan amiu, sane pogos pimi ke sirau nanagane naþa sane yar la naþa amarmare e þelaga naviowaena rui, aloge pulgou inu narina ne Ntewa, ana la naþa aloge kilia, yoko atol malena.

²⁶ Kau Ata, malena nalelaga teke ga e naga, ana naga tamān malena nene sike e inu,

²⁷ a tamān mēna sane inu Narina ne Yeririna, yoko nekila yumaena lala na liþereena.

²⁸ “Sur la nene pe pon re si sine-miu ulan poli, monar yoko ve sa ga nene e pog naþa nepisa ke nesape pimi ke ne. Yoko la naþa amomalio e porotano, aloge pulgou vio,

²⁹ ana amolmolue sina ga, ana la naþa amiyumaē po, kiela nasumālena si nene pe namalena, ana lala naþa amiyumaē piowa, kiela nasumālena pe naliþereena.”

Sur la na iilaen visena kiena ne Yesu

³⁰ Ana Yesu pisa pa laa sane, pisa þarlologia ga pan yerkawa kiena ne le Yu la naþa amon nalelagaena e naga, pisayu sur la naþa kila meraravan sape naga pe lelaga. Pisa sape “E lepas naliþereena naþa neyumaenia, yoko taþatete neyumaen e nasitomiēna kiau in ga taaga, ana nekila ga e sur naþa

nemloge Ata pisa. Ve sanene, kiau naliþereena naga mesmes ga, vanon pe nekila re e kiau nasinenanena poli, nekila ga e nasinenanena kiena ne naga naþa mliganu nepimi.

³¹ Ana nepis sanene pan amiu, nekilia sane nepisayunu ke sina ga, pona amiu þas apisu sane pe pon re nevis ve sanene poli yo, taþatete alelaga e visena na sanene.

³² Ana pogaga, pe sur re tai nene po, vanon sur taþena la þasia naþa kilia iila kiau visena suþal ruru wo.

“Nasumo, naga yar tai naþa pisayu sur la naþa punu pe lelaga paþisi.

³³ Nane Yoane Nakeena ne, naþa nanua sumo, amiu amligan visena pato pania, apiunu sanape petania, ana pisawal sur punu ga pe lelaga pan amiu.

³⁴ Ana piowa ga naþa asitom asape kiau visena suþal sanene vanon ga visena kiena yaru tai sa ga Yoane. Ana sineun nesape amiu asitom ruru li e visena la naþa Yoane pisa pan amiu e lepas na punu, vanon neþaryon amiu ke vena akilia atol natamaliaena.

³⁵ In na nepisa Yoane nene pan amiu, vanon naga sane pe kap tego tai na tegolien kiamiu sitomena lala, amiu naþa akekaran li mña naga.

³⁶ “Ana sur si tai naiilaen kiau visena, keviu laa taulu sur la naþa Yoane naga pisa. Naga kile la naþa Ata tamñan panu nemiyuþñaenia e maramiu. Yuþñaena keviu la naþa nemiyuþñaen, lala amiila ke visena nene keviu sane pe lelaga Ata ne nanene mliganu nepimi.

³⁷ “Ana metavan sur lua nene, taþena toþña ga, nane kiau Ata naþa mliganu nepitom. Amiu pe amlogeli re pulgona poli, pe apisuli re marana po, ana naga mñaena, kiena visena la miila kiau visena la keviu, naþa pisawal inu.

³⁸ Ana amiu na akila sane visena nene pe lлена re e kiamiu malena

poli, vanon amon lelagaen e naga naþa mliganu nepimi.

³⁹ Yam moki asuþña apisuveve ke Visena Wa lala, vanon amiu asitom ke asape yoko alual kiamiu malena naþa ve uro re ea, ana visena wa la nene naþa pisawal inu ga.

⁴⁰ Asape in na nepe purþes nen malena nene, ana amiu amon aimi atol malena nene e inu.”

⁴¹ Pisi na Yesu pisu sane þarila mñarera paþisi, pis sanini, sape “Sur la naþa nekila ke ne, pe nekila re nesape amiu ayeluar kiau ki, peraga. Pe nesitoþñal re nene poli,

⁴² ana sur viowa tai, nekilia ruru amiu pa rui, ana nekilia sane pe asitom manene re nena Ntewa poli.

⁴³ Pogos naþa nepim nakaten amiu, nepim e ki kiena ne kiau Ata, ana amiu pe akekaranu re poli. Ana visae pogos tai yar taþena imi, naþa imi ga e kiena ki naga taaga, pona amiu akekaran ga naga yo.

⁴⁴ Sineu mie amiu paþisi, ana nepisu sane mñarera pan amiu paþisi naþa atol nalelagaena nalelaga pogos tai. Nanene vanon amiu sine-miun lue ga nayeluaren kiamiu ki va metava. Amiu pe asitom re asape akilia avilopu si kiamiu þelaga poli, vena akila sur la naþa siraunia Ntewa kilia yeluar amiu vanonia.

⁴⁵ “Nepisa visena la nene pan amiu, pona amiu asitom ke asape ‘E, yar nene sinen kar ita, pona e legiena naliþereena naga visawal kieta naviowaena la van arimata Ntewa ma e peni!’ A peraga, ve in re naþa nekila sanene, ana yar taþena naga kila. Taþena nene nane yermarua Mosis, naþa amiu aþasine ke naga asape yoko visa visena na iila amiuena, ana nevisa ruru van amiu, naga ke narui naþa yoko visa plan ga kiamiu naviowaena lala.

⁴⁶ Amiu na apisa ke asape amlelaga ke mñarera e visena kiena ne yermarua Mosis nene, ana visae ve sanene, vanon ya ne amiu pe

amlelaga mēna re e in poli, vanon yermarua nene, naga siriyunu lue ke ga.

⁴⁷ Ana nanagane, nepisu sane amiu pe amlelaga re e kiena nasiriena la poli, ana komin suri ne nanene yoko tařatete mēna alelaga e kiau visena lala.”

6

Yesu pagan řina na yeririna miyuve manu lima [5000]

Matiu 14:13-21; Mak 6:32-44; Luk 9:10-17

¹ Siraun naga nene, memio Yesu memiai e wa tai memligan si kiena yo nene, mepa mokusro pupia lapa nařa nae Kalele, nařa la řasia apio asape Lapa Taepirias.

² Ana pogos nařa yeririna la apisu imimi mepa ke sanene e lepas navano, la mēna ga asumalu asiraun imimi. Asape ataveve Yesu vanon apisu kile natamaliaena la nařa miyuńaen pan inanena lala.

³ Ana pogos nařa mepa metol lepas nene, mepa metava e kunus tai nařa mēke e yo nene, memial mńa mepano-o, memapi.

⁴⁻⁵ Ana pogos nařa Yesu totano teke na kira pa gar tena, pisu pupia řina la apim ke puna. Pisuluřar sane la moki, ape yeririna na yo tařena ga la ne amlapran la ke apato Yerusalem. Apatovin ke pupia řařagena kiena le Yu lala, Pařagena na Sitońalen Natamaliaena, nařa yoko ve yam ve piavi re na akila.

Ana pogos nařa Yesu pisu la apimi, piun sur tai pa Pilip, pisape “Pilip, la namńa na viso kar la ke pařisi ne. ?Yoko toul kala kilaparavi ve sanape ne?”

⁶ Naviunena kiena ne Yesu, pe natařaliena ga Pilip, vanon Yesu kilia pa rui sur nařa yoko kila van yeririna lala nene.

⁷ Pisi na Pilip pisatańea, pisa ga pisapenua “Visae neyuńae kas ve taaga, tařatete netaulu kilavaru torokin naulen kala kinanena lala la punu ga akan ve torokaki!”

⁸ Ana nalogena tařena tai, Antru, nařa wenla Saemon Pita na ve tokak, pisa pa Yesu, pisape

⁹ “Suře, nekirawal teras tai teke e nini, řar ke narin kilaparavi lima amio narin ika lua. Nanene tekaki ga, vanon yeririna la mok pařisi.”

¹⁰ Ana Yesu pisape “Peraga, poga ga ne, ovisa van řina la nene ovisave atotano wa.” Mepisa pan la, řisi na atotano e viluńini lala, ana mepisu sane yermēne ga lala tol sur sane manu lima [5000].

¹¹ Pisi na Yesu řarar kilaparavi la lima nene, mlen, pisa potena vanonia. Siraunia siar kaweroroia, piovion pan la nařa atotano ke ne, kila mēna sa ke ga e ika, mla make ga pan la torokin nařa sinelan asape akania.

¹² Ana akan mńa pano meřela la kawa, řisi na Yesu pisa pa imimi, pisape “Korkoro kinanena la ne sike ne, ve tekila kare re, ana popon awarpolo va lele taaga.”

¹³ Ana mepa mořar kinakina kilaparavi la lima nařa ne, nařa akanligania, mokon pa e karo pano-o tol karo lualima taaga pa lua [12].

¹⁴ Ana pog nařa yeririna la apisuluřar pupia kile nařa Yesu miyuńaenia, apisa ke pan la sanini, apisape “Kieta pupia navisawalena nařa kieta li marua la apisaar asape imi kate e yomarava nini, yar ne na nene navisawalena ke narui.”

¹⁵ Ana la asitom ke asape ava atarar Yesu, asape ańareran vana vena avisirlua suńal imi ve kiela řarin suře, ana pogos nařa mnunuluřar sur nařa la asitom ke asape ayuńaenia, naga petan la, naga taaga mial pa laa sane metava e kunus la nene.

Yesu mial yau metava e sive

Matiu 14:22-27; Mak 6:45-52

¹⁶ Ana imimi nalogena la mepisu mrae pato ke tano narui, mepisu sane popon sa mowasuře imimi sina, ana mepato si tano e yepas nen lapa.

17 Mepato tano ana pe momã re Yesu katen imimi si poli, ana vanon yemalo pa rui, a mokus kiamimi waa, memligan si yo nene mepalua mepanon vena mokusro lapa meva ma Kapeneam.

18 Ana mepa ke sane, na narin lagi tai miyui li m̃aga, kila sive siar piowa m̃a pañisi.

19 Ana pogos naña mepaluan pa laa tol sane kilometa lima, memilan Yesu mial ke metava e sive pimi ke lavisi. Ana memaraun naga pañisi,

20 ana naga pis pan imimi, pisape “!Ee, amiu ve amarau re! In ga ne.”

21 Ana memloge po sina, metar pa meta e waa, ana veraga ga mepisu kiamimi wa monlogia ke lele naña mesape meva ea.

Yeririna la apim akale Yesu

22 Ana kolulag, la naña e lepas nen lapa, naña Yesu pagan la ga na wa, asitomwele ke asape sanapen Yesu narui. Asitom ke sanene vanon pogos naña memio Yesu mepim pula, mokus waa taaga ga, ana apisu imimi nalogena la mokus waa nene mepa pa rui, a Yesu pe amio imimi re poli, naga taaga sike na. A nanagane tañatete si alual naga amio la,

23-24 ana la apa akus waa tañena lala, akusro apa Kapeneam akale imimi. Waa tañena la nene, la pe kiela re poli, kiena ne la nae Taepirias naña apim akaten la, apim ga ura e naña Yesu mlenwo kilaparavi, kila pimi torokin naña akania.

Yesu pisape naga pe kilaparavi na malena

25 Ana yeririna la naña ne apam atol Kapeneam, apa ura, apa akale Yesu. Ana pogos naña añalia, apiun tania, apisape “?Navianena, ko opam otol e nini pogwai?”

26 Ana Yesu kilia pa sur naña la asape avisu vanonia, naga pisatãne la, pisape “Visae apamin akale inu sina vanon apisu kiau kile lala a apisuluñar inu sane in na ai, visae ve sanene na po na. Ana in na nepisu sane asitomãl asape

nakoneva nepagan ruru amiu, ak-inana pano-o m̃epemiu la kakawa po, ana amiu sinemiun si asape ve sa nene ãane, yo?

27 “Poga ga, kiau visena na lelaga van amiu naga sanini: ve asitomãl manene re si kinanena naña yoko ve ve piavi re na naga kona make sina. Popon ayumãe m̃arera vanon kinanena naña sulue ga, kilia sumã ga sanene vano-o tol pog na malena naña pe luas re poli. Lelaga, in na Narin Yeririna nekilia nela malena nene van amiu, vanon Ntewa arimau kilaar pan inu rui in ga taaga vena nekila ve sanene.”

28 Ana apiun tania, apisape “Ana sa imimi sinemimin mesape mekila sur la naña Ntewa sinenania, yoko monar meyumãe ve sanape?”

29 Ana Yesu pisatãne pan la pisape “Pupia sur naña Ntewa sinenan sape ayumãenia, sanini, sape alelaga lelaga e in naña Ntewa miila inu nepim e yomarava nini.”

30 Ana apiun ke sina ga, apisape “?A ko, kionã kile ya naña sa mevisuia, yoko mekilia melelaga e ko? Ko na yoko okila yumãena wo ya ne van imimi?”

31 Mepiun ke sanene vanon mesitomãl kietã li marua la na susumo ne, naña asu e yokorena. Asumã sanena Mosis kila kile wo tai pan la, naña silaga la añar kilaparavi naña apio mana, ana akania, pe visokar la re nena ga. Sur nene teke e Tus Wa, a pisa sape ‘*Silau ga naga pagan la e kilaparavi nae ma e peni!*’ ” *Esik 16:4*

32 Ana Yesu pisatãne la ke sina ga, pisapenua “Lelaga, sur nene teke e Tus Wa, ana kilaparavi naña Mosis mlavia, pe pe kilaparavi nae re ma e peni poli. Kilaparavi naña nae ma e peni nalelaga, arimau ga kilia lavia.

33 Kilaparavi kiena ne Ntewa naga inu ga ne naña nemligan ma e peni nepitom tano, vena nela malena viu van yeririna na yomerava lala.”

34 Ana apisatam̃ea, asape “Suḗe, kilaparavi ke nene narui naḗa imimi sinemiminia silaga.”

35 Ana Yesu pisa pan la, pisape “Inu, in na kilaparavi na malena. Yar a naḗa vim pun inu, taḗatete si viso karia, yar ai naḗa lelaga e inu, taḗatete si moto karia.

36 Ana sur taaga ga na piowa, sa naḗa nepisa pa pan amiu rui, naḗa apisu inu amio kiau kile lala e kilamaramiu rui, ana amon lelagaen e inu.

37 Ana monar yar ḗasia alelaga e inu, vanon la punu ga naḗa Ata mligan sike e lum̃au, yoko monar aim pun inu, a la punu ga naḗa aim pun inu, ve lala yar re si tai naḗa nekilia nekuan lua sina, yoko nowarar ruru punu ga ave kiau.

38 “In na nemligan ma e peni nepitom tano e yomerava nini, pe nakilaen re nasinenanena kiau poli, ana pe nakilaen nasinenanena kiena ne naga naḗa mligan inu nepitom tano.

39 A pupia kiena nasinenanena sanini, sape la naḗa naga mligan la asike e lum̃au, yoko ve nekilalu re lala yar tai, naga sinenan pisape e legiena maro nevisir plan la punu sina ga.

40 Ata sinenan manene laa pisape ve sanene narui, naḗa la punu ga naḗa avisu inu, ana alelaga e inu, yoko atol malena naḗa pe luas re poli, a sinenan manene m̃ena pisape e legiena maro, yoko in na nevisir plan la sina ga.”

Nasumonena kie le Yu lala pe akekaran re visena kiena ne Yesu la poli

41 Ana pogos naḗa yerkaawa kiena ne le Yu lala amiyagogan ke visena kiena ne Yesu, pe akekaran re nenaga, ana la apis lili m̃a vanonia. Kiena visen tai naḗa amon logeena, nane visena naḗa pisawalia sape naga pe kilaparavi naḗa petan ma e peni pitomi tano e yomarava nini.

42 Apisayu pan la, apisape “? Sanape ne yar nene pisa ke pan ita pisape petan ma e peni metava pitomi tano pun ita? Naga pe yar re tai nene po, tekilia ruru pa naga rui, anena amio arimana. Naga Yesu ga ḗa, narina yermarua Yosop.”

43 Ana Yesu pisatam̃e la, pisape “! Ei, visen mumu la e inu ḗisi, amiu ayagoga ruru kone wa!

44 Yar ai naḗa imi lelaga e inu nagane, e legiena maro nevisirlua naga mal sina ga. A ata naḗa tam̃an inu nepimi, visae naga ve ure re yaru nene vim, ana taḗatete nena kilia imi punu.

45 Tus kiena ne navisawalena Aisea pisawal visena tai, pisape

‘Lala punu ga, yoko Ntewa ga vian la,’ *Ais 54:13*

ana komin nanene, nepisape la naḗa aloge ruru visena kiena Ata Ntewa naḗa naga vian ruru la ea, lala nene aim pun inu.

46 Ana la ne sanene, pe lala yar re tai naḗa pisu ke Ata Ntewa poli, vanon yar taaga pisu ke naga, nane inu naḗa nepetan ma puna nepitom.

47 “Nepisa ke lelaga pan amiu, sane yeririna punu ga naḗa alelaga e inu, asike pa loyuma e malena naḗa ve uro re rui,

48 vanon inu, in na kilaparavi na malena.

49 Kilaparavi nene pe maran taaga re poli sa naḗa kilaparavi naḗa mana naḗa yermarua la akan e yokorena. Akan m̃a pano-o, ana siraunia pe lala yar tai mal lue re si teke poli, lala punu ga amarmare ga sa nene.

50 Ana visae kilaparavi tai toḃa ga, visae yar naḗa kania taḗatete mare pogos tai, na nene tepio tesape kilaparavi nae peni lelaga.

51 Pogaga, in ke narui nepe kilaparavi na malena nene, naḗa petan ma e peni pitomi tano e yomarava nini, vena yar naḗa kania, yoko mal lue. Kilaparavi ne nanene naga pe tasneu, netam̃an ke panon yomar-

ava wetelu, nemla ke panon malena kiena ne kiena yeririna lala.”

⁵² Ana visena kiena ne Yesu la nene, m̄arera pan yerkawa kiena ne le Yu la nene akilia ruruia, ana apiun ke asape “?Ya nene? Yar nene pisape yoko war kana kilam̄iu van ita vena tekania, po pisa ke ya ne?”

⁵³ Ana Yesu pisa meraravan pan la e lepas na kinas nen kiena marena, pisape “Nepisa lelaga pan amiu, sane amiu monar akan kiau kilam̄iu inu Narina Yeririna, amiu monar amun kau kuruta. Visae peraga, kiau malena taṗatete te amiu.

⁵⁴ A naga naṗa kan kau kilam̄iu, a mun kau kuruta, naga tol pa malena naṗa pe luas re poli, ana nevisirlua si naga sum̄alu e legiena maro, nekila naga mal sina ga.

⁵⁵ Nanene komin kau kilam̄iu, naga pe kinanena taṗena tai, a kau kuruta, naga pe na munena taṗena tai.

⁵⁶ Naga naṗa kan kau kilam̄iu, mun kau kuruta, kiena malena wetelu sike e inu, a kiau malena wetelu sike e naga.

⁵⁷ Ata naga pe purṗes nen malena, ana mligan inu nepimi, a nemalin ke kiena malena naṗa teke e inu, ana naga naṗa kan kau kilam̄iu yoko naga mali e kiau malena naṗa teke e naga.

⁵⁸ Sur ne nanene naṗa nepisa ke e kiau visena e lepas na kilaparavi naṗa petan ma e peni pitomi tano. Kilaparavi nene naga pe sa re kilaparavi naṗa repita nasumo la akan poli, ana amare ga sanene. Naga pe kilaparavi naṗa yar a naṗa visae kania, naga kilia mal lue narui.”

⁵⁹ Visena ne la nene Yesu pian lan ke e yum̄a na lotena nae Kapeneam.

Nalogenā la moki amligan Yesu aṗasuṗe la sina

⁶⁰ Ana komin naṗa Yesu pisa visena la nene, ana imimi kiena nalogenā la moki asitom pano-o, apisa asape “Kiena navianena la

nene m̄arera paṗisi. ?A si na kilia loge kilale ruruia?”

⁶¹ Ana Yesu mloge kilale e naga sane kiena nalogenā laṗas apis lili m̄a vanon naga sa nene, naga piun tan la, pisape “?Sanape, pe akekaran re kiau narin visena nene poli?”

⁶² Narin visena ga nene, kila amiu asape aliganu sina? Visae ve sanene, nemninue amiu narui. Sane visae pogos tai, inu Narin Yeririna neligan amiu neva si metava ma e leleu, ana yoko sanape ne? Pona sinemiu ṗesan ruru inu yo?

⁶³ Kiau visena la nene ape mrapa na Ninuna a mrapa na malena. Yaru kilia war si yaru, ana yaru taṗatete la malena lelaga nene va yaru taṗena. Sur nene Ninuna ne Ntewa ga kilia lavia.

⁶⁴ Ana nevisu kilale amiu laṗasia amlelaga pa rui, a amiu ṗas peraga.”

Yesu pisa naga nene, vanon siar nanua rui, naga kilia pa la naṗa pe amlelaga re e naga po, pano-o tol naṗa naga kilia lala ai naṗa awilwilin wan naga.

⁶⁵ Ana Yesu pisa m̄ena ga pan la, pisape “Lala ṗasia alelaga, ṗas ve alelaga re, naga nene nepisa ruru visena nene rui, nesape taṗatete yar tai vim punu, naṗa sa arimau naga ve tam̄an re naga imi.”

⁶⁶ Ana e pogos nene imimi kiena nalogenā laṗas apisu sane navianena kiena Yesu la nene am̄arera laa narui, apisu sane peraga, ana aṗasuṗe la sina, pe ataveve re si naga poli.

Pita p̄isaluā m̄areran kiela na lela-gaena pa Yesu

⁶⁷ Ana pogos naṗa Yesu pisu lala ṗas amligan si naga, pis pan imimi kiena nalogenā lualima taaga pa lua [12], piun pisape “?A sanapen amiu? ?Pona sinemiun asape amiu m̄ena ava sina ga amio la nene?”

⁶⁸ Ana Saemon Pita pisatam̄ea, pisaar m̄arera pa Yesu, pisape

“Suṽe, visae meligan ko, yoko mesir-
aun si a ne? Ko ga taaga naṽa
lologena wo na malena teke e ko,

⁶⁹ nanagane na memlelaga ke ga
e ko ga taaga, a mekilia pa rui
mesape ko, ko na Navisaarena Wa
naṽa Ntewa mligan ko opimi vena
otamalia imimi.”

⁷⁰ Ana Yesu pisataṽe pisape
“Lelaga, in na nekiar amiu kiau
lualima taaga pa lua, vena alelelaga
e inu sanene, a tai teke ṽena likan
amiu naga pe Yermare Lego ruru
nenaga.”

⁷¹ Ana Yesu pe pisawal re kiamimi
kia lala tai e pogos nene poli, ana
siraunia mepisu kilale sane kiena
visena nene, naga pisa ke Sutas,
narina ne yermarua Saemon nae
Kariot, naṽa naga imimi na lua lima
taaga pa lua tai, naṽa pe sitom re
poli, ṽililinwan si kiena Suṽe naapo.

7

*Yesu, wenla lala pe amlapran la
ruru re amio naga poli*

¹ Siraun naga nene, Yesu mial
telilivi ke ga e yo lala na tavie na
kiena yo nene Kalele. Naga pe pa
re si metava e yo na tavie nae Yutea
poli, vanon nasumonena sa le Yu la
nae yo nene akale ke naga rui, asape
awe moṽar naga mare.

² Ana pogos tai, lavisin pog
na kiela pupia ṽaṽagena kiena le
Yu la tai, naṽa Paṽagena na Sil-
parpara. Ana sa naṽa silaga, la moki
sinelan asape avavini ma Yerusalem
vanonia.

³ Ana e pogos nene, wenla Yesu
lala apis pania, apisape “E, ko na ose
nini yam piavi rui, popon ova li ma
Yutea, vena kioṽa nalogena la ma
ne la towe avisu kile la naṽa okila
ke ne.

⁴ Ko na sinoṽan osape yeririna
la akilia ruru ko, ana omiyuṽae
tapolou ke ga. Visae lelaga naṽa
omiyuṽaen ke pupia kile lala, po-
pon ovanon okate yo punu ga e
yomerava.”

⁵ Ana visena la ne sanene, sa naṽa
apisa kare ke ga Yesu, vanon lala
na ape wenla ruru naapo, ana pe
amlelaga re e naga poli.

⁶ Ana Yesu pisataṽe la, pisape
“Amiu akilia akila ga kiamiu sur ya e
ga e pog naṽa amiu sinemiun asape
ayumuṽaenia, ana kiau pupia pogos
naga pe pimi re poli wa.

⁷ Amiu akilia akila ga kiamiu
yumuṽaena la woga ga, yeririna la
taṽatete avisa kare amiu vanonia,
ana pogos naṽa in na nekila kiau
yumuṽaena, nepisawal sane ṽelaga
viowa kiena la na yomarava pe
mesmes re poli, ana la sinela kar inu
paṽisi.

⁸ Ve sanene na amiu ga ava ma
Yerusalem, in na nesumuṽa e nini wa.
In na taṽatete neva nakaten maran
yar lala e ṽaṽagena nene, vanon
kiau pog pimi ke rui, ana pe pimi
punu re poli wa.”

⁹ Naga pisa visena nene pan la,
siraunia apavin, naga sumṽa ga.

Siraunia Yesu pa ma e ṽaṽagena

¹⁰ Yesu sumṽa sane na, pe piavi re
poli, naga ṽena pa ma Yerusalem,
ana pe pa re sa naṽa yeririna la
akilia poli, naga tapoloun la ga.

¹¹ Ana yerkawa kiena le Yu lala,
asitom ke pa rui sape pona naga
ṽena ga vam e ṽaṽagena, ana la
akalewele, apiun asape naga ṽeke
pe.

¹² Ana yeririna ṽena lala, asun
apisayu lue ga naga, laṽasia asape
naga pe yar wo tai, laṽasia asape
naga pe yaru viowa ga, naṽa kila
kare ke ga sitomen kien yeririna
lala.

¹³ Asun apisayu ke Yesu sanene
na, pe apisawal manene re pa e yo
metava poli, vanon asitom ke asape
visae kiela yar keviu la aloge, yoko
akila viowa van la.

*Yesu pa kate e Yumuṽa Wa Mana ne
Ntewa*

¹⁴ Ana akila ṽa ṽaṽagena pano-o,
legiena ṽas ṽaro rui, ana Yesu pisu

sane monar va ma Yumã Wa Mana ne Ntewa vena vian si yeririna lala.

¹⁵ Ana pogos naþa yerkawa kiena le Yu la amloge kiena navianena nowo lala, amilan paþisi, apisape “!Sanape na yar nene kilia ruru visena kiena ne Ntewa sanene? ! Naga pe apian re nena ga, ana kiena navianena po na po!”

¹⁶ Ana sanene na Yesu pisawal pan la, pisape “Sur naþa nepian lan ke ne, pe kiau re poli, pe kiena ne Ata ga naþa mligan inu nepitom tano e yomarava nini.

¹⁷ Visae yar tai kekaran ga kila nasinenanena kiena ne Ata, yoko naga kila yar nene loge kilia sitom ruru kiau navianena. Yoko yaru nene kilia visu kilale sane in na pe nepian re yeririna la e ga e kiau kia poli, ana kilia visu kilale sane navianena la nene, pe lelaga naþa amolue kemua e Ntewa.

¹⁸ Visae tevisu yar tai vis ke ga e kiena kia, tekilia ga sane naga miyeluar ga kiena kia. Ana visae yar naþa pis, miyeluar ke ga kia kiena ne kiena yerkawa naþa mligan naga pimi, tekilia ga sane pe lelaga ga, naga pe pisokan re poli.

¹⁹ “Yar tai ne kila sanene nane Mosis. Ntewa mla kiena navisaluaena pania, a naga pialiluen pimi pan amiu, ana asumã akilaro ke pa narui. Ana sanape na asape awemãr inu vanon asape nekilaro navisaluaena. ?Pogaga na sanene?”

²⁰ Ana yeririna la apisatãnea, apisape “!Kue-e, nagane na opis wowe ke ga, sa ga yermare tai teke e ko! ?Ane sape wemãr ko? Ovisawal lia.”

²¹ Ana Yesu pisatãnea, pisape “Nanua e pogos naþa nepim e yo nini, in na nekila pupia kile tai e maramiu, netamalia laulu nene. Ana pogos naþa apisuia, pe akekaran re poli, apisape in na nemiyumãe piowa ga naþa nekila sanene e Legiena Wa.

²² Ana popon asitomãli kieta þelaga na kilaen þaviu, sa naþa yermarua Mosis amio yermarua na sumo taþena lala, sane Epraam lala, la amla pan ita. Naga mïena pe yumãena tanea, ana visae kana legiena nena sulologia Legiena Wa, pe asitomãl re poli, amiyumãen ga.

²³ Amiu asumã apisa ke asape amon kilaroen navisaluaena kiena ne Mosis, ana atamãan luen ga asape nakilaen yumãena na þaviu e Legiena Wa pogaga. Ana visae atamãan nene, vanon ya ne sinemiu karnu keviu vanon ga kiau narin yumãena wo taaga ga nene naþa nekila ruru si yepen yaru nene e Legiena Wa?

²⁴ Nepisu sane asitom veve ke sur la ne e ga e kulusia, ana popon ave manmarua li laa sane, asitom veve ruru li sur la va tol kana kilamïu.”

Asitom ke asape Yesu pe Navisaarena po pe naga re poli

²⁵ Ana e pogos nene yeririna moki nae Yerusalem apisu Yesu pian la ke e Yumã Wa, amilania, apisape “!Lelaga naþa ne! Yar ga nene naþane, naþa yerkawa la apisa ke asape awemãria.

²⁶ Ana nagane pisawal ke ga kiena visena la sanene, ana pe akila re si surian poli. Pe tekilia re poli, pona amon visaen vania vanon apisuluþaria sane lelaga, yaru nene, kieta Navisaarena lelaga.

²⁷ Ana peraga, taþatete naga, vanon kieta nalelagaena tai þa rui, sape Navisaarena, pogos naþa naga kate, yoko taþatete yar kilia sape naga su pe na pimi ne. Ana yaru naþa Yesu, ita punu ga tekilia ruru pa mãana umã rui.” Apisa sanene komin amãape Yesu na paeme Nasaret, ana peraga, naga paeme Petleem.

²⁸ Ana vanon naþa apisa ke sanene, Yesu þaryon ga navian laena loyumã e Yumã Wa, pisawal visena nene pan la, pisape “Asitom

asape akilia inu, akilia ke lele naña nepim ea, ana in na nepisu sane pe akilia ruru re poli. Nepimi e nini, pe e re ga e kiau sitomena poli, ana yar tañena ga mligan inu nepimi, naña naga pe purpēs nen lelagaena. A sa naña amninue inu ga, ana amninue mñena naga.

²⁹ A naga, in ke narui naña nekilia ruru nena naga, vanon naga ke narui naña mligan lua inu nepitom tano e yomarava nini.”

³⁰ Ana visena kiena ne Yesu la ne sanene kila amāreran asape monar atarar naga, ana pe yaru re nena tai naña kilia tol naga, vanon kana pog ne pe pimi re poli wa.

³¹ Asape awe moñar naga, ana yaru la moki amlelaga e naga rui, vanon kile la naña miyumaenia. Apisa sanini, asape “!Yoko Navisaarena nape naña kilia imi kila si kile ya la naña yuve naga? Peraga, yar nene kieta Navisaarena ke lelaga narui.”

Amligan yar na mara la apavinin Yesu

³² Ana Varasi la p̄asia asumña amiyagogon ke yeririna la amiilaar ke Yesu e kiela visena lala, ana apa iroro ga, apis pa pupia yar wa lala, na apiranar asape monar akila ga sur tai va Yesu nagane ga ne. Ana amligan kiela lokul navisuaren Yumña Wa lala, asape ava akale pulmas tai na tararen Yesu, vena aure si naga vim pula.

³³ Ana Yesu pisawalia, pisape “Yoko in na nekilia nesu si nemio amiu yam ve plas ga, p̄isi na nowasupe sina puna ne naga naña mligan inu nepimi.

³⁴ Pogos naña sa nowasupe pae na, amiu akilali naña akale inu vano-o yoko tañatete alual inu. Lele naña neva nese ea, tañatete aim ea.”

³⁵ Ana pogos naña yerkawa kiena ne le Yu la amloge visena nene, asitom p̄ele narui, apisa ke pan la, apisape “?Yar nene pisa ke yo nape ne, naña yoko va ea a p̄isi na tañatete ita telual si naga ea? Pona

sitom ke pisape va e yo tañena lala e yomarava naña wenla ita le Yu lala aṗure apa ea e pog na pupia yaltetaena, ana pisape va vian la mñena ga?

³⁶ Ana naga pisa ke ya nene, sape takale naga vano-o tañatete telual naga. Ana sanapen kiena visena naña pisape naga pa ke lepas tai naña tañatete tesiraun naga, tañatete teva ea.”

Ana e pogos nene, lokul na visuaren Yumña Wa la pe atarar re Yesu poli wa.

Yesu mlologon Ninuna Wa, sape pe wii namalena

³⁷ Ana akila m̄a p̄ap̄agena nene pano-o, apa atol kana legiena maro, naña sane pe kana pupia legiena nena. Ana pogos naña asike veraga, Yesu sum̄al pion manene sanini, pisawal pisape “Amiu a naña moto karia, popon imi pun inu, mun wii na malena.

³⁸ Yar naña mlelaga e inu, yoko wo van vaṗisi, sa naña Nasiriena Wa pisa, pisape

!Yar na sanene, yoko losinena ule mamagan wii na malena, vaño vano-o tataroi vetania sa naña wii mlau!”

³⁹ Ana visena kiena Yesu nene, kana kinasia na Ninuna Wa, vanon naga kilia sape siraunia, lala naña alelaga e naga, yoko atol Ninuna Wa. A e pogos nene, Ninuna Wa pe pimi re poli wa, vanon Yesu sike yomarava wa, pe pa totano re e kiena lele wa poli wa.

Parin sitomena la e Yesu

⁴⁰ Ana pogos naña yeririna la amloge Yesu pion sane na, kiela sitomena la pa pe tañena lala. La p̄asia, apisa asape “Yar nene, naga navisawaliena sane Mosis, naña temlelaga tesape yoko imi.”

⁴¹ La p̄asia apisa asape “Ana, pona visae peraga, naga pe kieta Navisaarena kemua.” Ana la p̄as apisatam̄ea, apisape “Peraga, pe visena

re tai naþa pisa sanene sape Navisaarena yoko ve yeririna nae Kalele sane yar nene poli.

⁴² Nanene komin naþa kieta Nasiriena Wa la apisa ke ga asape Navisaarena naga molue ga e lus kiena ne Þarin Suþe Tepet, yoko ve yeririna nae Petleem.”

⁴³ Ana þarin sitomena moki la ne sanene kila narui yeririna la asu tetai vanon Yesu.

⁴⁴ La þas pe akekaran re poli, apisu sane popon akuan va e yuþa nakoena, ana siraunia peraga, pe yar tai pa re lavis puna poli, vena tararia.

Nasumonena la sinela kar manene Yesu

⁴⁵ Ana siraun sur la nene, lala na visuaren Yuþa Wa apa sina ga puna ne þarin yar wa amio Varasi lala, vena kilaen navisawalena lala van la. Ana pogos naþa aþalivi e marala, yar keviu la nene pe apisu re Yesu poli, ana apis pan la, apisape “?Awa yar naþa memligan amiu apanonia? ?Vanon ya ne amiu pe aþure re naga pimi poli?”

⁴⁶ Ana navisuarena la apisatameia, apisape “Imimi memiagogon kiena visena lala po na po, pe yar re si tai poli naþa kilia vian ruru ita wo sane naga.”

⁴⁷ Ana navisatameena nene kila Varasi la amilania, apisape “!Aulai, nagane na amiu meþa, yar nene þere kiamiu sitomena la pa pe wowe!

⁴⁸ Amiu atameþan naga pisa kotalia amiu, ana sanape, apisu sane e imimi yar kerkeviu lala pona imimi Varasi lala, la þas amlelaga ea? Peraga yo.

⁴⁹ Lala ga naþa amlelaga ea, nane þina viowa ga la naþa asike ko laane, a la pe akilia re sur poli. Pe akilia re kieta navisaluaena poli, Ntewa piain pa nakoena pan la rui.”

⁵⁰ Asumeþa apis meþara ke sane na, lala yar tai kilayon ke sape kila kiela visena vito si tano. Nane Nikotimas,

naþa nanua sumo e yemalo tai pa sun amio Yesu.

⁵¹ Naga pisa pan la, pisape, “Ita tepisayu ke yar na sanene na, sa ga naþa ita temla ke pa naliþereena pania. Ana kieta navisaluaena pisa lepas nene, pisa sape visae tesape tevis van yar tai, monar tetotano ruru temio e kumali, tela pog vania vena naga kilia visawal kiena sitomena van ita, ana monar teviun naviunena vania vena tekilia tekirawal tesape lelaga kemua naga kila sanene sanene po sanape. Naga nene pe mrapa mesmes nakilaen yuþaena nene.”

⁵² Ana la pe sinelan re yagogonen kiena visena nene po, vanon apisu sane naga miilaar ke Yesu. Apis pania, apisape “!Aulai, ko na opis ke sa naþa ko meþa ope yar nae si Kalele tai! Asitomrurulia sur naþa Visena Wa pisa. Pe visena re nena tai naþa pisa sape yoko navisawalena viu tai sumalu garo Kalele vam e nini.”

⁵³ Ana kiela visena pa meþara e lele nene, þis na la amial tetai sina ga aþasuþe si meþa uþa lala.

8

Sira naþa apisape akirawal taþa kolau

¹ Ana Yesu mligan Yuþa Wa, mial pa si ma Kunus Na Purolip Lala.

² Monomi e nene, ana yemlagi kolulag mial pato si Yuþa Wa Meþa ne Ntewa. Pogos naþa yeririna la apisuia, la moki apim puna, naga totano pian la.

³ Ana pe piavi re nena ga, navianena navisaluaena lala amio Varasi lala aþure sira tai pimi puna, akila sumal e marana ne yeririna lala. Sira nene, atarar ke sanene vanon asape kila kolau, ana laþas apisuia, apisawalia.

⁴ Ana akila naga sumal sanene, apis pa Yesu, asape “Navianena, sira nene, akirawal kila ke kolau.

⁵ Ana sa naþa navisaluaena kiena ne Mosis pisa e lepas na mlamulena

viowa nene, nanagane na monar mokove moñar ga naga mare. Ana navisaluaena kiena ne le Rom lala naga sape yoko tařatete mokoveñar yaru. A ko na sanape, kioña sitom-ena sanape?”

⁶ Ana naviunena nene, pe apiun ruru re pa Yesu poli, ana akila ke ga natařaliena pania, vena vis-apal sur tai nařa siraunia akilia ala naliřereena vanonia.

Ana Yesu pe pisatañe re poli, řarina tau pito tano, kian mrasilmana siri visena tai e porotano.

⁷ Ana apiuyun ke pania asape sanapen sira nene, ana Yesu toñal ruru sina, pis pan la narui. Pisa pan la, pisape “Pogaga, ana amiu yar nařa kove řes sira nene, naga monar ve yaru tai nařa pe naviowaena tai to re nena e naga.”

⁸ Ana yam si tai, pulu si pato tano, siri si visena tařena e porotano.

⁹ Ana pogos nařa amloge sur nařa Yesu pisa pan la, asiar nařa amiyal tetai si lala. Naga nařa sumon la, kiela yermarua tai, a siraun naga, lala tařena ñena lala apiayapa apavano, pano-o sira nařani naga taaga suñal sike e marana Yesu.

¹⁰ Ana Yesu kira pa pisuia piun tania, sape “?Sira, la nařa asike pe nagane? ?Pe lala yar re si tai sape liřere ko poli?”

¹¹ Ana sira pisatañea, pisape “Suře, pe tai re si poli.”

Yesu pisa pania, sape “Pogaga, in ñena tařatete neliřere ko. Ko, ok-ilia owasuře ko sina ova moña, ana ovavini ve okila re si naviowaena.”

Yesu pisape naga pe yomerarava na yomarava

¹² Ana siraunia Yesu pisi pan la, pisape “In na nepe yomerarava na yomarava, yar a nařa taveve inu tařatete si yal e yemalolo, yoko yomerarava namalena teke e naga.”

¹³ Ana řisi na le Varasi la řasia nařa asike wa apilon si kiena visena, apisape “Ko na opisa sanene, ko ga

omiila ke si kioña visena, ko na ořarwar ko wa! Sanene na, imimi tařatete melelaga ne, kioña visena pe pe lelaga re poli.”

¹⁴ Ana Yesu pisatañea, pisape “Pona nekila sanene yo, ana kiau visena la punu ga amio kiau vianena la ape lelaga. In na nekilia sur punu ga e inu, sane nesu pe na nepim e nini, po nesike e nini řisi na nowasuře si neva pe, ana amiu pe akilia in re nena poli.

¹⁵ Amiu amliřere in ke ga e sitom-ena kiena ga yeririna lala, ana in na pe nemliřere re ga amiu yar ta poli.

¹⁶ Ana visae pogos tai neliřere yeririna lala, yoko kiau naliřereena memes ga, vanon ve in ga taaga re nekila, nemio naga nařa mligan inu nepimi.

¹⁷ “Ana e kiamiu navisaluaena, asiri sanini asape visae yar la ve lua aviranarla e visena tai, řisi na monar alelaga ea,

¹⁸ ana yoko monar ve sa ñena nene e imimi lua kau ata. In na nepisa ke nesape in na nepe lelaga, a naga miilaar inu, ana kila sane monar alelaga e inu narui.”

¹⁹ Lala amloge visena nene, apiun tania, asape, “?Ko na opisa ke ari-moña nene, ana sike pe nagane?”

Yesu pisatañe la, pisape, “Amiu amninue ga naga, sa nařa amiu amninue inu ga. Visae amiu akilia ruru inu, yoko kila amiu akilia ruru ñena naga, ana tařatete si aviun naviunena na sanene, ana peraga.”

²⁰ Visena la nene, Yesu pian la ke e Yumña Wa, e lepas nařa akuan ruru nalaena lala kiena ne Ntewa sike ea.

²¹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “In na nepur matan amiu ke narui. Pogos nařa neva pae na, akalenu vano-o tařatete awal inu, yoko amare amio kiamiu naviowaena lala. In na nepa ke e lele tai nařa amiu tařatete avam ea.”

²² Ana pogos nařa yerkawa kiena ne le Yu la amloge visena nene,

apiunia asape “?Yar nene sinenan pisape kila ya? Pisape va e lele tai naña ita tañatete teva ea, pisa ke sape yoko we moñar naga mare yo?”

²³ Ana Yesu pisape “Kiamiu sitomen lala amio kiau naga peve tañena manene laa. Amiu na ape nae ga yo tano nini, inu na nepe nae yo na ma metava. Amiu na yomarava nini, in na pe nae re e poli.

²⁴ Ana sa ga naña nepisa ga na wa, yoko amare ga amio kiamiu naviowaena lala. Visae pe amlelaga re e in poli, naña nepe naga naña sike na sike lue narui, yoko monar ve sa ga nene.”

²⁵ Ana apiun, asape “Ko ovisa li sina osape ko na ai.”

Ana Yesu pisatamē la, pisape “In na nepe naga ga naña siar na konua rui pimi tol nagane, nepisa ke ne-sape in na nepe naga.

²⁶ Naga ga nene nepisa ke e lepas na punu. Ana e lepas na pun amiu, sur la moki naña nekilia nevisa, ana visae nevisa, pe visen naliñereena ga punu ga. Ana sur la ne nepisa ke ne e yomarava nini, naga pe visena ga la naña nemloge tan naga naña mligan inu, vanon silaga, kiena visena la mesmes pañisi.”

²⁷ Yesu pis merarava ga sanene, pisayu ke arimana naña ma e peni pan la, ana pe akilia ruru re nena poli.

²⁸ Ana pis si pan la, pisape “Pogon naña yoko amiu atelan pae inu Narina Yeririna metava e laki, yoko akilia ga na wa sa naña in na nepe kiamiu Navisaarena. Yoko amiu avisu kilale naña sur punu ga naña nemiyumñaenia, pe nekila re ga in ga taaga poli, silaga nepisa ga sur la naña Ata pisa pian inunia.

²⁹ Naga ke narui naña mligan inu nepimi, a naga sike amio inu nagane. Naga pe mliganu li re poli,

vanon silaga nekila ke sur punu ga sa ga naña naga kekarania.”

³⁰ Yesu pis ke sanene, kiena visena la ñere le Yu la moki amlelaga e naga.

Visena lelaga kila sen lala na mlamulena alolor sina ga

³¹ Ana Yesu pis pan le Yu la naña amlelaga mare ga e naga na wa, pisape “Visae awarar kiau visena ñarera, amiu alogearia, amiu ave kiau nalogena la lelaga.

³² Yoko akilia ruru visena lelaga, ana visena lelaga kilia kila sen loru si vetan amiu.”

³³ Apisatamēa, apisape “Ee, imimi na lus kiena yermarua Epraam, imimi pe memiyumñae koren kiena ne re yar keviu tañena tai poli. ? Ana sanape ne osape sen lala alolor vetan imimi?”

³⁴ Yesu pisatamē la, sape “Nepisa lelaga pan amiu, yeririna punu ga naña asumā akila ke naviowaena, la ape nayumñae korenaena na naviowaena, sen la na viowaena apiar ñareran la.

³⁵ Ana asumā amiyumñae korena ga kiena ne yar keviu na naviowaena, ana pe ape namratava re puna poli. A inu, in na nesulue ga nemio Ata, komin in na namratava nena puna.

³⁶ Ana in na sisi nae ma e peni, visae noul plan amiu, yoko amiu mñena akilia asulue amio inu ma umā.”

Yesu pisape la pe ape narina ne re yermarua Epraam poli, ape narina ne Yermare

³⁷ Ana Yesu pisa ke sina ga pan yeririna lala, pisape “Nekilia ruru amiu na, ape lus nena kiena ne yermarua Epraam, ana lus kiena ne Epraam la narui naña popon sa akekaranu. Ana peraga, amiu lañasia na lus ga nene naña kiau visena pe towawa ruru re e kiamiu malena la poli, sinemiun manene asape awe moñar inu.

³⁸ Ana popon amiu alelaga e kiau visena lala, vanon in na nepisawal ke ga sur la naña nepisua pogos naña nesike puna ne Ata, ana amiu na akila ke ga naña amloge arimamiu pisa.”

³⁹ Ana apisatañeia, asape “Lelaga, vanon arimamimi, yermarua apua Epraam na sumo sumo laa.”

Ana Yesu pisa pan la, sape “Peraga yo! Visae amiu ape narina ne yermarua Epraam lelaga, popon amiu towe lai akilali sur wo la ve sa naña naga miyumaenia.

⁴⁰ Ana pere, amiu akila piowa manene laa pañisi. Sane inu, in na nepe yar tai naña nepisa plan ke ga visena na lelaga la naña Ntewa pisa pan inu, ana amiu asape awenar inu. ?Pona amiu asitom ke asape ðelaga wo ke narui naña kiamiu yermarua Epraam sape akila?

⁴¹ Peraga, nepisu sane pe naga re nene po, ana arimamiu tañena ga tai sike ga wa, naña amiyumaie kiena ke.”

Ana la apisape “!Ke ya ne! !Osape okila imimi meve sisi na mrapa lala, memninue ga arimamimi! Armamimi taaga ga nalelaga naña sike, nane Ntewa.”

⁴² Ana Yesu pisape “Visae visena nene lelaga, sape Ntewa pe arimamiu, yoko amiu monar akekaran manene inu, vanon in na nepetan ma puna nepitom tano e nini. In na nepim re ga sanene poli, naga ke narui mliganu nepimi.

⁴³ In na nepisasa ke sur la nene pan amiu pano-o, ana silaga amiu pe amloge kilale re nena ga. Memninue amiu ga, vanon ya ne yepemiu mavin logekilaleen kiau visen sanene?

⁴⁴ Amiu na arimamiu na Yermare, ana amiu sinemiun ga asape akila sa naña naga sinenania. Siar nanua sumo e nasiarena pimi, naga pe yaru na wemoñaren yaru, pe sinenan re visena nalelaga poli, pe sumal re nena e lepas nene poli. Kiena ðelaga memes, pis lue ga e

pupia visokanena lala, vanon naga pe purpes nen navisokanena punu ga, pe ariman navisokanena.

⁴⁵ Naga sanene, ana pogos naña in na nepimi, nepisawal visena na lelaga wo pan amiu, ana siraunia amiu amon lelagaen si e inu.

⁴⁶ ?Ana amiu ane kilia visalua kiau naviowaena tai? ?Ana visae amiu apisu nepis pe lelaga, vanon ya ne amon lelagaen e inu?

⁴⁷ “Yar naña kiena ne Ntewa, naga sumã miyagogon ruru visena kiena ne Ntewa. Ana amiu la naña pe sinemiun re aloge kiena visena la poli, nekilia sane nanene vanon pe ape kiena re nena ga.”

Yesu amio Epraam

⁴⁸ Ana visena mñarera la nene kiena ne Yesu kila yerkaewa kiena ne le Yu la nene amloge piowa, ana apiun pania, apisape “Imimi na memloge asape ko na pe ope yere Yu re lelaga poli, ko na ope apkas nae ga Samaria tai. Ana mepisu naña yermare tai teke e ko, kila ko ope wowe li mñaga. ?Visena la nene ape lelaga, po peraga?”

⁴⁹ Ana Yesu pisatañe pan la, pisape “Peraga, pe yermare tai to re e inu poli. Sur la naña in na nekila ke ne, nekila ke ga vena kia kiena ne ata va metava. Sur la naña amiu akila panu, akila naña kiau kia pato tano.

⁵⁰ Ana pe pe sur re tai pan inu poli, vanon in na pe nemiyumaen re naña na kilaen kiau kia va metava poli. Ana yar keviu tai mñeke naña sinenan pisape yeririna la popon avatanon inu, ana naga taaga ga kilia la nalipereena e lepas la nene.

⁵¹ Ana visena tai naña lelaga nekilia nevisa van amiu sa nini, visae amiu yar tai larar kiau visena mñarera, logearia, yoko tañatete va tol marena pogos tai.”

⁵² Ana le Yu la amloge visena nene, apisa pania, asape “Nanagane na mekilia ruru naña yermare sike pa e ko rui. Ko opisape yar naña lelaga e ko tañatete mare, ana pe

yar tai naþa yoko taþatete ve mare re pogos tai. Yermarua Epraam mal mña pano-o mare, a navisawalena lala, lala mña amiyumñae mña pano-o amare.

⁵³ ?Pona ko na opisu sane oto laa metavan kieta yermarua wa la nene yo? ?Ko na ositom ke osape ko na a si ne?”

⁵⁴ Ana Yesu pisatamñe la, pisape “Visae nevisawal van amiu, pona avisu sane nemiyeluar ke sina ga kiau kia, ana avisu viowa ga. Yar taþena ga tai kila ke kiau kia pa metava, naga naþa asape pe kiamiu Ntewa, naga kau ata ne.

⁵⁵ Naga, amiu pe akilia re poli, ana in na nekilia ruru naga. Pe nepisokan re sane amiu poli, nepisa ruru ga ne, nesape in na nekilia ruru naga, a kiena visena punu ga, nemligan ruru sike e kiau malena.

⁵⁶ Nekilia nevisa mña ga sane repimiu yermarua Epraam, naga tai naþa nanua sumo sinenan pisape visu kiau pog nane þane. Naga sinenan pisape visu naþa nomolue e kiena lusia, nevim nekila kiau yumñaena nini, ana pogos naþa naga siar pisu ke pa rui, naga kekara na kekara.”

⁵⁷ Ana le Yu la apiunia, asape “Ana ko na pe ope yermarua re tai ne sane naga po, kiomña kas pe tol re lualima yam lima poli wa. ?Ana sanape na opisa ke osape okilia yermarua Epraam na sumo ne? Ko opisu naga koyo tai?”

⁵⁸ Ana Yesu pisatamñea, pisape “Nepisa pe lelaga pan amiu, sane yermarua Epraam na nanua sumo ne, in na nesumon laa naga. Pogos naþa naga pere wa, ana inu in na naga naþa su sumo rui.”

⁵⁹ Ana pogos naþa le Yu la amloge Yesu pisa narin visena ga nene, naþa sane kia wa kiena ne Ntewa, ana akilia asape naga pisa ke sape naga Ntewa, ana sinela mimi paþisi. Akale kilavaru na kovemareen Yesu,

ana naga tapoloun la, mligan Yumña Wa, pure sina ga pano.

9

Yar naþa paeme pe kilamara þala

¹ Ana imimi nalogena lala memio Yesu memial mepano, ana pogos naþa mepa ke sane na, mekirawal yaru tai naþa pogos naþa paeme, naga pe kilamara þala.

² Ana mepiun tan Yesu, mesape “? Navianena, sur ya ne kila yar nene? ?Pona nakoena na kiena mlamulena viowa ga yo, po nakoena na mlamulena viowa kiena ne anena po arimana, kila naga pe kilamara þala sanene?”

³ Ana Yesu pisatamñea, pisape “Peraga, pe kiena naviowaena re poli, a pe naviowaena kiena re kiena yermarua lua poli, a naga paeme sanene vena kilaen ga sane yoko yaru la akilia avisu puriukawaena kiena ne Ntewa yumñae e kiena malena.

⁴ Sanene, yoko netamalia naga nanagane, komin pogos naþa yemlagi ke ga wa, monar teyumñae mñarera, monar teyumñae kiena yumñaena lala naþa naga mligan inu nepimi. Yemalolo naga pimi ke narui, naþa taþatete teyumñae ea.

⁵ A nanagane na, in na nesike tano e nini, in na nepe yomerarava na yomarava nini.”

⁶ Yesu pisa sanene, þisi na plasiria yavi na porotano þasia, pulou þalelar pimi sane kene, plan e kilamaran yar naþane luwoka.

⁷ Ana pis pania, pisape “Pogaga, ovano oto tano e pulus nen wii naþa Siloam, okevan ruru si maramña.”

Wii naþa Yesu pisa pania, kiena kia Wii Na Liganen Vano. Ana yar nene pito tano kila sanene, ana kilamarana pimi po. Pisi na þasuþe si pun imimi memio Yesu, sane naga kilia kira pisu sur narui.

Visena moki e lepas kiena kilamara þala nene

8 Ana siraunia, la naþa nalavis puna ne yar nene, amio la naþa na sumo asumãa apisu naga mlogi ke, apisu si naga, apisa asape “? Kilamara þala ke nene narui, naþa nanua sumãa monon mlolog kare ke ne, po pe naga re poli?”

9 Ana lala þasia apisape “Ee, naga ga nene ne,” a þasia asape “Peraga, yar taþena ga tai ne kus marana ne,” ana yar nene pisa meraravan pan la, pisape “In ga nini.”

10 Ana pogos naþa pisawal pan la sane na, apiun tania asape “?Ana sanape na kilamaramãa po sanene?”

11 Ana pisatamãe la, pisape “Yar naþa Yesu, naga miyuãaenia. Palelar narin kene amio kiena vilasirena, plan e kilamarau, ana pisape netotano e wii naþa Siloam ne, neke plan si vetan kilamarau. Ana nekila ga sanene, nepitove, nekevan marau, nepisu sane kilamarau po narui.”

12 Ana apiun Yesu tania, asape “? Yar nene mẽke pe nagane?”

Pisatamãe la, pisape “Nemninue ga, pe nepisu re si po.”

Le Varasi la amlipere la e sitomena lua e lepas na taþa ruruena nene

13 Ana siraunia, aþure yar naþa sumo pe kilamara þala, aþure naga pa puna Varasi lala vena avisulia.

14 Aþure naga pa sanene vanon legiena naþa Yesu kila ruru kilamaran yaru nene, naga pe Legiena Wa, ana la asitom asape Yesu kila yuãaena tai naþa navisaluaena na legiena wa pisa luþaria.

15 Ana pogos naþa apa apisawal pan Varasi lala, apiun tania, asape “Pogaga, ko towe ovisayu meraravan sanape naþa kilamaramãa pimi po.”

Ana naga pisa ga sanini, pisape “Peraga, yar nene mligan ga narin kene e kilamarau, ana nepa neke plan sina ga, nekilia nepisu ruru si sur punu ga.”

16 Ana pogos naþa Varasi la amloge, laþas apisape “Yar naþa kila

nanene, naga kila sa ga sitom korena ga navisaluaena na Legiena Wa. Sanene na, naga pe molue re nena e Ntewa pitomi poli.”

Ana la þasia asape, “Peraga, visae pe lelaga naþa pe yar viowa ga tai na kilaroen navisaluaena, sanape na naga kilia kila kile wo la ne sanene.” Ana apisayu mãa sanene pano-o asumãalu ase sitomena lua narui.

17 Ana apiun ke sina ga tan yar naþa nanua pe kilamara þala, apisape “?Ana ko, ko naþa naga miyuãaen kilamaramãa, ko na ovisa ya ne e lepas na yaru nene?”

Naga pisatamãe ga la nena, pisape “Naga pe navisawalena lelaga tai.”

18 Naga pisa sanene, ana yerkawa kiena le Yu la pe amlelaga re e kiena navisawalena la nene poli, pe amlelaga re asape nanua sumo yar nene pe kilamara þala, a nagane kilia kirava. Ana apio arimana amio anena vena avim avisu la.

19 Ana pogos naþa lalua apim, apiun tan la, asape “Avisu ruru li yar nene. ?Naga pe narimiu kemua lelaga, naþa asape paeme ana pe kilamara þala, pona pe naga re poli? ?Ana visae naga, sanape na kilamarana pimi po si sanene?”

20 Ana lalua apisatamãela, asape “Imimi lua mekilia mesape naga pe narimimi, mekilia mesape pogos naþa moþaria, pimi tol nanagane, naga pe kilamara þala nenaga.

21 A pe mekilia re mesape naga kilia pisu ruru si sur la nanagane, pe mekilia re a ne kila ruru si kilamarana sanene. Ana popon aviun ruru ga tania, naga pe pe sisi re poli, kilia vis.”

22 Lalua apis sanene, akilawan li mãa kiela sitomena, vanon yerkawa kiena ne le Yu la apisayu pa rui, apisawal asape yar naþa mlelaga sape Yesu pe Navisaarena, yoko akuan lua ve su re si amio la e Yuãa Wa Mana ne Ntewa.

23 Apisawal sanena lalua amaraun paþisi, kila apisa ga asape amninue

ga, asape “Popon amiu aviun ga tania, naga pe pe sisi re poli.”

Varasi la apis si pan yar naña nanua sumo pe kilamara ðala

²⁴ Ana pogos taþena si tai na, apio kilamara ðala na nanua ne pimi loyuma pula. Apis marera pania, asape “Ovisa kia kiena ne Ntewa na mava, ovisa ke sur la punu ga nene van imimi ve lelaga, vanon nagane na mekirawal pa rui sane yar nene pe yar viowa kemua na kilaroen navisaluaena.”

²⁵ Ana naga pisatame la, sape “Naga pe yar viowa pona pe yar wo, in na pe nekilia re poli. Sur taaga nekilia, sanini. Nanua sumo, kilamarau ðala nena ga, ana nanagane na nekilia nepisu sur punu ga.”

²⁶ Ana apiunia, asape “?Ana visae sanene, miyumaen ko sanape? ?Kila ruru kilamarama sanape?”

²⁷ Ana naga pisatame la, sape “Nepisa meraravan ruru sur punu ga nene pan amiu yam tai pa rui, ana amiu amon logeena, ana nanagane na sinemiun asape aloge sina ga. ?Vanon ya? ?Pona amiu mena sinemiun asape aim ave kiena nalogena la yo?”

²⁸ Naga pisa sanene, sa naña pisa kare li la ma ga, ana la sinela kar manenea, apeveyunia asape “! Oo! Ko ga ope kiena nalogena tai, imimi na mepe nalogena la kiena ne yermarua wa Mosis.

²⁹ Mosis nene, mekilia ruru mesape pe lelaga naña Ntewa pisawal kiena visena pania, ana e lepas na yar taþena nene, imimi pe mekilia re poli, sane naga yar nae pe pimi sanape.”

³⁰ Ana yar naña pisatamea, sape “!Kue-e, nemilan amiu papisi naña pe akilia re naga poli! Naga kila ke pupia yumaena la sanene, pano-o kila ruru kilamarau, ana amiu akilia re asape naga ai po naga yar nae pe.

³¹ Tekilia tesape visae yar viowa vio van Ntewa, yoko Ntewa taþatete yagogonia, a visae yar naña pe yar

na lotena a mlogear ke naga, visae vio vania, yoko yagogonia.

³² Ana yaru nene, Ntewa miyagogon ke naga, vanon siar e nasiarena na yomarava nini pimi tol nagane, pe apisuli re yar tai naña kila ruru si kilamaran yaru tai pogos naña paeme pe kilamara ðala.

³³ Yar na monar petan ga Ntewa pitom e nini, visae pere, naga taþatete nena kila sur tai ne sanene.”

³⁴ Ana lala pe akekara re nena naña yar nene pis sanene pan la, asape “E, ko ope yar viowa kemua tai. Ko na þelaga na mlamulena viowa pulemamaga e ko siar e pogos naña opaeme pimi tol nanagane. ? Ana ko ko na ai ositom ke osape okilia ovian imimi sina ga?”

Apis kare naga sanene pano-o, þisi na amenelua si naga pa vanua.

Kilamaraþala nene mlelaga e Yesu narui

³⁵ Ana pe piavi re nena ga Yesu mloge asape amenelua yaru nene sanene, ana pa maia, piun tania, pisape “?Sanape? ?Nanagane na ko na omlelaga pa e Narin Yeririna rui, po pere?”

³⁶ Ana yar naþane piun tan Yesu, pisape “?Ana naga naña ko opisa ke ne, naga ai? Visae ko na okilia ovisali van inu, pona nekilia nelelaga e naga.”

³⁷ Ana Yesu pisatamea, sape “Ko na opisu pa naga rui, ko opisu ke naga nagane. In ga þa, nane nepis ke nemio ko ne.”

³⁸ Ana pisatamea, sape “O Suþe, visae sanene, in na nemlelaga nena ga e ko.” Ana yar nene þaryon lue ga na yeluaren Yesu.

Yesu pis pan Varasi lala

³⁹ Ana Yesu pis pisape “In na nepim e yomarava nini vena nevisusuveve yeririna lala, vena kilaen sane yeririna la naña kilamarala ðala akilia avisusu suria, a vena kilaen sane yeririna la naña asitom ke asape akilia apisu sur punu ga,

avisu kilale sane la ape kilamara ãala ga.”

⁴⁰ Ana Varasi la ãas asumã lavis ga, amloge visena nene, apiun tania asape “?Ana opisape sane imimi m̃ena kilamaramimi ãala ga, a?”

⁴¹ Ana Yesu pisatam̃e la pisape “Visae pe lelaga naãa amiu apisu kilale asape kilamaramiu ãala, poli m̃a ga, yoko amiu taãatete akilia awar nakoena vanonia. Ana pogos naãa visae apisa ke asape akilia avisu ruru sur punu ga, sanene na pupia naviowaena sike pa e amiu rui.”

10

Pakaiwa na kove kan sipsip

¹ Ana Yesu pis pa re laa sane, pisa ãakaiwa tai pan la, e lepas na kove kan sipsip, naãa amiyum̃aen pae ana sipsip kiena ne yeririna punu ga akilia ava amomalio loyum̃a veraga. Naga pisa sanene, pisape “Nepisa pe lelaga pan amiu, yar naãa visae ve kom re e mralaea na vaen loyum̃a vanon sipsip lala, ana ãiyukalawan ga kove, yar ne sanene pe yar viowa na vinauen ga.

² A naga naãa silaga pa kom lologia mralaea, naga pe yar mesmes nena navisuaren sipsip.

³ Visae aligan yar tai na kirakira-woen mralaea, ana pogos naãa yeririna navisuarena sipsip vim, yoko naga kilia vike ga vania. Ana pogos naãa va loyum̃a, sipsip la punu ga aloge pulgona, ana naga vio ga kia kiena ne lala naãa ape kiena ga, ãisi na lala ga nene asumãlu a naga sumon la ava vanua.

⁴ Ana pogos naãa visae sumon la apa ava vanua, naga yal sumon la, la asiraunia avano, vanon akilia ruru pulgona.

⁵ Taãatete akila ve sanene van wolawa tai, yoko amaraun ga, vanon pe amloge kilia re pulgon yar taãena la poli.”

⁶ Ninun visena nene Yesu pisawal pan la, ana pe amloge kilia re kinas poli.

Yesu sape naga pe mralaea na kove na sipsip

⁷ Sanene na, Yesu sunyu m̃a pan la sane e lepas na kove na sipsip nene, pisape “Nepisa pe lelaga pan amiu, sane mralaea na kove na sipsip nene, naga inu.

⁸ Lala taãena la naãa apim sumon inu, naãa apisokan asape yoko avisuar ruru sipsip lala, ape yar viowa na vinauen ga lala, ana pogos naãa apa akaten sipsip lala, sipsip la pe amloge la re poli.

⁹ In ga nepe mralaea na kove, yar naãa imi kom ga pun inu, yoko nevisuar ruru kiena malena. Yoko naga kilia va vanua lual kana kina-nena, ãisi na kilia vim sina momalio kolemallo, kilia vim vano ve sanene naga pogaga.

¹⁰ Yar na vinauen pimi vena war plan vinaunen sipsip lala, pona nawe monar laena, pona kila kare manene laena, ana in na nepimin vena akilia atol malena, vena akilia akekan malena naãa wo vaãisi van la.”

Yesu pisape naga pe yar wo na visuar ruruen sipsip lala

¹¹ Ana Yesu pisa m̃ena ga, sape “In na nepe yar na po na visuar ruruen sipsip lala. Yar na visuar ruruen sipsip naga monar kekara naãa tamãan kiena malena vena tamaliaen kiena sipsip lala.

¹² Visae ve yar na yumãena ga tai, ãisi na taãatete visuar ruru sipsip la ve sanene, naga pe kekan re la ne sanene vanon pe pe kiena sipsip re poli. Visae pogos tai visu pupia lokul tetan lala atomin sipsip la nene, yoko naga marau ga, sumãlu kiriri ure, ligan sipsip la asike na, ãisi na lokul tetan la nene avim akarkare la am̃enetetain la.

¹³ Yar nene ure vetan sipsip la ne sanene, vanon naga pe yar tai nayumãenen ga kiena kilavaru,

naga pe sitom manene re sipsip la nene poli.

¹⁴ “A in na nepe yar na visuar ruruen kiau sipsip lala. Nekilia ruru la naþa ape kiau, a la nene akilia ruru mēna inu.

¹⁵ Imimi na mekilia ruru imimi sa ga naþa imimi lua Ata mekilia ruru imimi lua. A in na sineu si kiau sipsip la nene torokin naþa netamān kiau malena vanon la.

¹⁶ “Ana kiau sipsip mēna la moki asumā ke ga wa, naþa pe apim asu re loyumā e kiau kove poli wa, ana monar neva nevio la mēna ga, ana pogos naþa aloge pulgou, yoko aimi. Nekila mā sanene vano-o kiau sipsip la punu ga aim ave þegas taaga ga narui amio inu, yar keviu na visuar laena.

¹⁷ “Vano-o yoko netamān kiau malena vanon la, ana kau Ata naga kekarān paþisi, kekarān inu vanonia. Ana nekilia neviþa mēna sane kiau malena naþa visae netamān vano-o, yoko nela maran sina.

¹⁸ Pe yar taþena re si naþa yoko lalua kiau malena vetan inu, ana in ga taaga netamānia. Naga pe kiau ga natamanen vano, a pe kiau ga nalamarānen sina. Na naþa neyumāe sanene, Ata ga mligan e inu.”

¹⁹ Ana yam si tai, visena kiena ne Yesu na sanene kila le Yu lala aþure tetai e sitomena lua sina.

²⁰ Lala moki asape “Yermare ga na sike e naga, yar namā þarina pe wowe viowa ne. !Ve ayagoga re!”

²¹ Ana leþas þasia asape “Peraga, kiena visena wo la nene pe pe visena kiena ne re yar naþa yermare sike e poli. ?Ana sanape, yoko yermare viowa kilia kila ruru si kilamarān yaru naþa pe þala, sa naþa yaru nene kila rui?”

Yesu pisawal meraravan naga pan le Yu lala

²² Ana e pogos nene la apim atol si pog na kala pupia þaþagena tai, ma

Yerusalem. Paþagena nene apio asape Paþagena Navisa Ruruen Yumā Wa Mana ne Ntewa, ana amiyumāen ke e pog na miava.

²³ Ana Yesu mēna pa sike e þaþagena nene, ana pogos tai naga pa ma e Yumā Wa Mana ne Ntewa, mial ke pa e pupia mrāliu naþa apio sape Mrāliu Kiena Solomon.

²⁴ Ana yerkawa kiena le Yu lala naþa asike ne apim puna, ape þegas amiyervivia, apiun māreran pania, asape “!Konua rui mesape mekilia ruru ko ko na ai, ana ko okilawan ko mā sanene pano-o! Visae ko na ope Navisaarena kiamimi na lelaga, imimi sinemimin mesape ovisa meraravan ruru van imimi nanagane!”

²⁵ Ana Yesu pisatamē la, sape “? Ana in na nepisa ruru pan amiu þa rui, po pere? Nepisa ruru pan amiu ana amon naþa alelaga ea. A pupia yumāena kerkeviu la naþa nemiyumāen e kia kiena ne kiau Ata, sa naþa amiu apisu pa rui, lala mēna akila meraravan inu pan amiu rui,

²⁶ ana naga mēna nene amiu pe amlelaga re e poli. Amiu pe amlelaga re nena e inu, pona nanene vanon amiu pe ape þegas na kiau sipsip re poli yo.

²⁷ Kiau sipsip lala amloge kilia pulgou, a in mēna nekilia la punu ga, a lala asumā ataveve inu.

²⁸ In na nemla ke malena naþa ve uro re pan la, ana taþatete akovio, pe yar re tai naþa kilia war plan la vetan lumāu.

²⁹ Nanene vanon kiau Ata ke narui naþa þar la pan inu, a naga mārera manene laa taulu punu ga, ana taþatete yar tai war plan sipsip la nene vetan navisuarena na limana.

³⁰ Lelaga, inu nemio ata, imimi lua mepe taaga ga.”

Le Yu la sinela kar Yesu

³¹ Ana pogos naþa Yesu pisa pa visena nene, yerkawa kiena ne le

Yu la sinela kar ke sina ga, aþar kilavaru lala asape akoveñaria.

³² Yesu pisuia, ana pis pan la, piunia pisape “?In na nekila þarin yuññaena wo lala e maramiu rui, naþa Ata sinenan sape neyumuññaena, ana amiu asape akove inu vanon nape?”

³³ Ana la apisatameña, asape “Peraga, mesape mokove ko, pe vanon re yuññaena wo poli, ana vanon ga naþa ko na oþarnena kare ke kia kiena ne Ntewa, naþa ko, ko na ope yeririna ga, ana silaga okila ke sa naþa ope Ntewa pa rui!”

³⁴ Þisi na Yesu pisatame la, sape “E kieta Tus Wa, visena kiena ne Ntewa tai teke e Tus Na Yauena, naþa pis pa yeririna nae Israel lala, pisayu sanape naþa lala ape narina lala, naga pis sanene pan la, pisape ‘Amiu na sa ga ntewa lala.’

³⁵ “Sanene na, tevisu e yo nene sane la naþa visena kiena ne Ntewa nene pan la, la ape yeririna ga lala, ana visena nene pisape lala ape ntewa lala, ana visena nene naga pe kieta Nasiriena Wa tai, monar ve lelaga ga.

³⁶ “Ntewa pisayu kiena yeririna la sanene rui, ana yoko ve sanape van inu, naþa in ga taaga naga miawawo inu, mligan inu nepitom e yomarava nini? Mesmesun ga naþa nepisawal nesape naga pe kau Ata Ntewa, ana inu nepe narina, ana amiu asape piowa ga naþa nevisa sanene. Apisa ke asape in na neþarnena kare kia wa kiena ne Ntewa, ana pe sa re nene poli.

³⁷ Visae pe lelaga naþa nemiyuñña ke pe pe kiena re arimau poli, pona amiu ve alelaga re e inu, naga pogaga.

³⁸ Ana visae nekila ke kiena yuññaena lala, pona amiu amlelaga ke e inu po pe amlelaga re poli, a amiu monar alelaga e kiau kile lala, sane ape yuññaena kiena ne Ntewa lelaga. Visae ve sanene yoko amiu

akilia avisu kilia sane Ata teke e inu lelaga, a inu mñena neteke e naga.”

³⁹ Yesu pisa sanene pan la, ana kiela sitomena mñarera maran taaga sumña ga. Lala akilali naþa atararli si naga sanene na, amilan ga naga pure tan likan la pure pano.

⁴⁰ Ana Yesu petan si Yerusalem kusro pito sina e wii naþa Yortan lepas na vano, e yo naþa Yoane Nakeena kee yeririna lala ea nanua sumo. Ana sumña e yo nene yam piavi li mñaga,

⁴¹ ana yeririna la apim ke puna silaga. Apim apisayu naga asape “Yoane nanua, naga pe kila re kile la sane yar nene kila ke ne poli, ana naga pisa plan sur moki e lepas na puna, ana tepisu e kilamarata sane sur la punu ga naþa pisa ne apim ape lelaga ga narui.”

⁴² Ana kiela sitomena na sanene kila sane la moki nae yo nene amlelaga e Yesu.

11

Suniena kiena Lasaros

¹ Ana pogos naþa Yesu sike perina wa, maiena mñarera tai pimi tol kiena erau tai, Lasaros. Lasaros nene vinena la lua naþa Maria amio Mareta, la telu nene nae narin pulkumali naþa Petani lavisin Yerusalem.

² Ana Maria ne naga mña nene naþa siraunia taron ponotaninu e Yesu, miyumu vania lana e vilþarina.

³ Ana pogos naþa vinena la lua nene apisu mñenela nene mai keviu sanene, amligan visenan pa pan Yesu, asape “Suþe, kionña erau naþa ko na sinemña si naga, mai tai na piowa ga.”

⁴ Ana pogos naþa visena nene pa tol Yesu, naga pe pito re poli, pisa ga sape “Inanena nene pe na marena re poli. Inanena nene sa ga mrapa kiena ne Ntewa tai, vena kila meraravanen kiena urarena, a vena kila meraravanen kiena pupia

puriukawaena naña mla pan inu Narina Ntewa.” Yesu pisa visena nene, sa naña kilia pa rui suri naña yoko yumãenia.

⁵ Yesu sinena si Mareta nene pañisi amio luena na ve tokak a mñenela nene, a sinena mie la pañisi, ana pe kan pog mesmes re na kilaen suri nene poli wa.

⁶ Sa nene, naga pe pa re ga poli, sumã si legiena lua e yo nene naña wii nae Yortan lepas na vano.

⁷ Sumã si sanene, ãisi na pisa pan imimi nalogena lala, sape “Pogaga, tokusro sina ga teva si yo nae Yutea.”

⁸ Ana imimi mesitoñal ke yerkawa kiena le Yu lala e yo nene naña sinela kar Yesu pañisi, ana memaraun vitoen sina. Mepiun tania, mesape “?Navianena, sanape? Nanua ga naña tesike ma ne na le Yu la akilayon asape akovermar ko, ana nanagane na osape teva si pula.”

⁹ Ana Yesu pisa pan imimi pisape “Kiau navisatameena van amiu naga sanini. E legiena, kana aora nena lualima yam taaga pa lua, pupia mrae tegoli yo, kila sane yar kilia yal ruruia, tañatete lolor.

¹⁰ Ana yar naña yal li e yemalolo na kolemallo, naga yoko lolor ga, vanon yomerarava nene pe tegoli re si kiena mrapa poli.”

¹¹ Yesu pisa visena nene pan imimi, kana kinasia sape naga kilia yaloro ga woga ga ne, tañatete suri viowa tai vania vano tol pogos naña Ntewa ligan ruruia sape akilia awemmar naga. Ana miakolkol sina ga, sape “Kieta erau nene momalio rui. Ana nanagane na tevano na neviopege sina naga.”

¹² Ana imimi nalogena la pe memlogekilale re kinas nen visena nene po, ana mepisalupar si Yesu, mesape “Suñe, visae naga momalio, pogaga ne, yoko kilia loge wo sina ga ne.”

¹³ Mepisa sanene vanon mesitom ke mesape Yesu pisa ke sape Lasaros pa ruru ke ga, ana pere, Yesu pisa ke kana marena ne.

¹⁴ Ana nagane na Yesu pisa meraravan pan imimi narui, sape “Lasaros mare pa rui,

¹⁵ komin pogos naña naga mai, pe nesu re nemio la poli. Ana sanene na nepisu pogaga, a po mñena ga pan amiu, vanon sane kiena marena nene yoko imi ve sa pulmas tai van amiu, vena amiu akilia alelaga lelaga e inu. Pogaga, tevanon, tevisuia.”

¹⁶ Ana imimi nalogena la memaraun ke navaena wa, ana Tomã naña apio sape Tomã Kaora, pisa pan imimi sape “Amiu asuñalu, ita punu ga tevano. Kieta Suñe sinenan sape va mare sanene, popon ita punu ga tevano, temare temio naga veraga.”

¹⁷ Ana imimi punu ga memial veraga mepano, mepa makate lavisin narin pulkumali naña Petani. Ana apisawal pa Yesu asape Lasaros, amligan tasnena mono e pulu kilavaru legiena vari ãaro rui.

¹⁸ Ana kumali naña Petani sike lavisin ga pupia kumali naña Yerusalem, torokin sane kilometa ve telu ga,

¹⁹ kila sane le Yu moki nae Yerusalem, pogos naña amloge marena nene, sinela miye Mareta amio Maria, ana apim vena atag amio la atagin naga naña kovio.

²⁰ Ana Mareta sike amio la nene, ana amligan visenania, asape Yesu pam sike pa garo ne e mrapa rui, ana naga sumal pato talopania. Ana luena naña ve tokak, Maria, naga sumã ga loyuma, ana pe pa re vanua poli.

²¹ Ana Mareta pitomi pisu Yesu, pisa pania, sape “!Suñe, visae ko na ovim ga e nini, mñemimi nene tañatete kovio!

²² Ana in na nemlelaga pe sur korena ga naña mare, ana sur naña ko oviun vetan Ntewa, yoko naga tañan ga van ko.”

²³ Ana Yesu pisa pania, sape “Mareta, yoko mñemña nene sumal mal sina.”

24 Ana Mareta pisatam̃ea, sape “Lelaga, nekilia ke ne, nekilia ne-sape naga yoko mal sina ga e pupia nasuñalena e legiena maro.”

25 A Yesu pisa visena nene pania, sape “In na nepe mrapa na suñalen sina, in na nepe purp̃es nen malena. Yar naña lelaga e inu, pe suri korena ga naña monar mare e yomarava nini, ana yoko mal sina ga.

26 Yar naña tol malena nene, ana nalelagaena e inu teke e naga, naga tařatete visu si marena pogos tai. ? Mareta, ko na omlelaga sanene?”

27 Naga pisatam̃ea, sape “O, Suře nemlelaga. Nemlelaga e ko, sane ko na Navisaarena, narina ne Ntewa, ko ko na naña siar nanua sumo sumo apisa ke sape yoko imi tamalia yeririna lala na yomerava nini.”

Yesu wamarana la mlalau

28 Ana pogos naña Mareta pisa pa sanene pan Yesu, pa sina ga loyuma, pavinin vinena naña Maria, pis malum ga pania, sape “Navianaena naña! Pam pa rui, sike garo e mrapa wa, pisape visu ko kone wa.”

29 Maria mloge, suñalu veraga, sape vito visu Yesu,

30 nane e ga e mrapa naña Mareta pisa ga naga e nanagane, vanon naga pe pimi re loyuma e kumali poli wa.

31 Ana le Yu la naña asike loyuma amio la, apisu naña suñal pa vanua pito yuroro sanene na, asitom asape naga sinenan sape va tag sina e pulkilavaru, ana la m̃ena asuñalu, ataveve naga apano.

32 Ana Maria mial m̃a pito sanena, pimi tol e naña Yesu sike ea. Naga kira pisuia, pimi lavis puna, kuan mlor pito tano e mialana, tag pania, pisape “!Suře, visae ko na oimi ga e nini, m̃enemimi nene tařatete kovio ne!”

33 Ana naga tag m̃a sanene, le Yu tařena la naña atavevea, lala m̃ena atagi. Ana pogos naña Yesu pisa pupia naloge viowaena kiena Maria la sanene, naga m̃ena mloge piowa,

mnunu sur nene sane urmi manene e losinena,

34 naga piun petan la, sape “?Amiu amligan mono ke pe?”

La asape “Suře, oimi teva tevi-suia.”

35 Yesu mloge sanene, ana tagena pimi e naga, wamarana la mlalau.

36 Pogos naña apisu naga tag sanene, la řas asape “!Lelaga naña ne, naga sinen si kiena erau nene pařisi naña ne, kila sinena piowa na sinena piowa!”

37 Ana lala řasia, naviunena teke e kiela sitomena, asape “Yar naña nanua kila kilamara řala tai, kilamarana pimi po sina ga. ?Visae sinenania na, naga kilia kila naña kiena erau nene ve kovio re ga, a?”

Yesu piořege si Lasaros petan marena

38 Ana Yesu mial amio pupia siney-eena, amio Maria lala apa akate e pulkilavaru naña amligan tasnena ne Lasaros mono ke ea. Pulkilavaru nene naga pe puluve, naña amligan pupia kilavaru tai mono ke pulusia.

39 Ana Yesu pisape akuslua pupia kilavaru nene.

Ana vinena tařena nene Mareta mloge naña Yesu sape akuslua kilavaru, řisi na sape visaluřaria, pisa pania, sape “Suře, piowa naña tekila sanene, vanon naga mare legiena vari řaro pa rui, yoko ponos kona va řisi ne.”

40 Ana Yesu pisatam̃e pania, sape “?E, ko na pe ositoñal re si kiau visena naña nepisa pan ko rui? In na nesape sa ko na olelaga ga, ovisu nam̃areraena na urarena kiena ne Ntewa naga yuma.”

41 řisi na la akila ga, akuslua pupia kilavaru, ana Yesu kira pa metava, mlen, sape “Ata, nepisa siřa pan ko keviu naña ko na okekarana nalogeen kiau naviunena nini.

42 Nekilia sane sur ya naña visae in ga taaga nesape neviun tan ko, yoko ko ologe ga. Ana suri naña neviun tan ko nagane na, nepiunia e maran la ne asuñal asike nini,

vena la mēna akilia aloge. Ana visae avisu sane ko ovisatamē van inu sa naṓa nepiunia, kilia iilala alelaga sane pe lelaga ko na omligan inu nepitom e yomarava nini.”

⁴³ Ana pogos naṓa Yesu mlen pae sane na, naga kii mārera sanene pano, pisape “Lasaros, omolue ovim.”

⁴⁴ Ana amilan naṓa yar mare suṃalu pimi vanua, p̄arar kulmrae la naṓa amlular naga ea, tamalele ke e limana la amio lana a p̄arina asike wa. Ana Yesu pisa pan la sape “Pogaga, awar plan kulmrae la nene vetania, vena naga kilia yal ruru sina ga.” Pisi na akila, ana Lasaros mal ruru ga sike si amio la.

Pupia kumali tañan sape monar awem̄ar Yesu mare

Matiu 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2

⁴⁵ Ana le Yu la moki naṓa ataveve Maria apim e pulkilavaru nene, pogos naṓa apisu Yesu kila Lasaros mal si e marena sanene na, amlalaga nena e naga.

⁴⁶ Ana lala p̄asia amon lelagaena, aṓasuṓe la sina ga, apa si pu Varasi lala, apisawal pan la sur naṓa Yesu miyumaena.

⁴⁷ A pogos naṓa amloge pe akekaran re nena ga, ana lala amio yerkawa na yar wa lala, apio mēna lala taṓena na pupia kumali kiena le Yu lala apim lele taaga asunyuia. Ana pogos naṓa apim pae lele taaga, apisawal pan la asape “?Yoko tekila kan yar nene narui? Naga kila ke pupia kile la paṓisi e maran kieta yeririna lala.

⁴⁸ Visae ve tevisawo re naga, yoko kila mā sanene vano-o ve tai re naṓa ve lelaga re e naga, yoko ure la punu ga ataveve ne. Ana visae la na mara nae Rom avisu yar nene kila ke sape imi ve pupia nasumonena tai sanene, yoko sinela kar ita le Yu la punu ga. Yoko akilia aimi akila mara amio ita vano-o akila kare kieta p̄egas punu ga amio awe plan kieta Yum̄a Wa Mana Ntewa.”

⁴⁹ Apisa ke sanene na, kiela pupia nasumonena Kaeṓas, naṓa e kas nene na naga p̄uarar kia naṓa P̄arin Yaru Wa, pisa pan la, sape “?E, vanon ya ne kiamiu sitomena la plas ga sanene, naṓa amiu aminue ga sane yoko tekila ya ne van yar nene?

⁵⁰ Sur ya na po pan amiu? Pogaga naṓa yar taaga ga nene kila ita make ga tokovio, pona popon naga taaga mare vena tamalia kieta p̄egasia ita punu ga?”

⁵¹ Pogos naṓa pisa visena nene, naga māpe pisawal ke sitomena tai naṓa kiena ga. Ntewa kila naga p̄uarar yumaena na p̄arin yaru wa e pogos nene, ana Ntewa ke narui mligan mēna visena nene e kiena sitomena, vena visawalen visena lelaga tai, sape Yesu monar mare vena tamaliaen yeririna punu ga.

⁵² Naga pe kilia re poli, a pisa ke sape siraunia, pogos naṓa Yesu mare, naga pe maren re ga p̄egas kiena ne le Yu ga la nene poli, ana kiena marena panon mēna narina ne Ntewa taṓena lala naṓa asike mēna e purvanua taṓena lala, ve naurepran laena punu ga aim ave na mratava taaga ga.

⁵³ Ana e pogos nene, Kaeṓas pi-sawal visena nene, pure sitomen kiena ne yerkawa la punu ga kiena ne le Yu la asape Yesu monar mare ga. Ana siar e pogos nene, apisayu ke silaga, asape akilia akila ve sanape.

⁵⁴ Ana kiela sitomena nene kila Yesu mialorotete sina likan yeririna lala e yo nae Yutea, naga p̄ere plan imimi, mepa mesike e narin kumali tai, kiena kia Ipraim, naṓa sike perina, lavisin yokorena.

Lavisin pog na p̄aṓagena maro na Sitor̄malen Natamaliaen kiena ne Yesu

⁵⁵ Ana lavisin pog na p̄aṓagena kiena le Yu la nene, Paṓagena Nasitor̄malen Natamaliaena. Ana le Yu la naṓa asike e yo la ne, amligan ke kiela yo lala, apa ke ma Yerusalem, asape ava e Yum̄a Wa Mana ne Ntewa, akila kuṓaṓaena naikikena

e marana ne Ntewa, sumon naña p̄pağena siaria.

⁵⁶ Ana pogos naña yeririna la apa ke metava e Yum̄a Wa, asike akale ke Yesu. Akale pano añia re naga poli, ana la apiuyun ke petan la, asape “? E, amiu asitom sanape? ?Yoko naga vim kate e p̄pağena nini, po ve vim re?”

⁵⁷ Ana p̄arin yar wa la amio Varasi lala, lala m̄ena asitom ke asape pona Yesu kate li e aora nene yo. Ana la apisaar m̄arera asape visae avisu Yesu sike lele tai, monar aligan visena va van la vena aim na atararia.

12

¹ Ana pogos naña Pağena Nasitom̄alen Natamaliaena nene pere ke ga wa, legiena orai sike ga wa, ana imimi memio Yesu mepa tol si narin pulkumali nañani Petani. Ana mepa makate si e um̄a m̄ana ne naga naña Yesu kilamalia sina ga pe piavi re poli, naña Lasaros.

² Mesum̄a memio la pano-o, la nene asape akila kinanen tai akan amio Yesu. Ana pogos naña akila ruru punu pa sur lala, imimi memio Yesu mepim metotano, a Lasaros m̄ena totano amio imimi, ana vinena naña Mareta naga p̄ar ke kamimi kinanena pimi.

³ Ana vinena ne Lasaros tağena naña Maria, naga m̄ena sum̄a ga, naga kus pupia pias na ponotaninu pimi, ponotaninu nene apio asape nat, naga ponotaninu tai naña kana maran kilavaru pa metava pağisi. Ana kus pimi lavis pu Yesu, taronia miyumuvan la Yesu ea. Pisi na Maria tar pupia viluna piavi nene, miyumuvan sina ga la Yesu, ana pe piavi re poli, ponotaninu naña ne ponos miyere make loyum̄a e naña asike e ne.

⁴ Ana e pogos nene, nalogena kiena ne Yesu naña yoko siraunia wilwilin wania, Sutas nae Kariot, naga m̄ena pisu ke sur nene.

⁵ Naga pisape “?Vanon ya ne ve awilwilin re ga pupia ponotaninu nene? Visae sanene, akilia ataulu pupia varu tai, sane kilavaru naña yaru tai tauluia e kiena yum̄aena na kas wetelu tai, ana akilia atam̄an vena iilaen la naña pe kiela sur la poli. !Akila kare ga ne!”

⁶ Naga pisa sanene, ana naga pe sitom̄al re yar la naña pe kiela sur re la poli. Naga pisa vanon naga pisuar ke kiamimi karo na varu, a pinaun la ke, kan ke kiamimi varu lala, a naga sitom manene laa varu na ponotaninu nene.

⁷ Ana Yesu pisatañe e sur naña Sutas pisa, sape “Ei, piowa naña ko ovisa kare vineta sanene. Naga kila sanene pan inu vanon naga sitom ke sape legiena naña yoko asinwo inu pimi make lavis narui.

⁸ Yoko yar la naña ve kiela sur re la asulue ga amio amiu, vena amiu aiila la sanene, ana in na pe pe nasulueen re nemio amiu poli. Sanene, sur nene naña naga kila pan inu naga po pağisi.”

⁹ Ana pe piavi re nena ga, visena pato tol lala naña ağarpiran la ke e p̄pağena garo Yerusalem, sape nagane na Yesu pam sike Petani rui. Pisi na lala apava ke asape avisuia, a pe naga re ga poli, asape avisu m̄ena Lasaros, naña Yesu kila naga mal si rui.

¹⁰⁻¹¹ Yeririna la apa apisu ke Lasaros sanene, a sur naña Yesu miyum̄aen pania kila naña lala moki, pano tol li na sumonena lağas kiena le Yu lala, ağure petan kiela nasumonena tağena lala, apim amlelaga e Yesu narui. Ana yer keviu kiena yar wa lala naña asike ne apisayu sur nene, apiranaria asape akale mrapa naña awe moñar Lasaros mare.

*Yesu pimi tol yo naña Yerusalem
Matiu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk
19:28-40*

¹² Lasaros lala akila pae kinanena kana ne Yesu p̄isi, ana e legiena

taþena sina, visena pato tol pupia þina la naþa apam asike Yerusalem e þaþagena, asape Yesu naga pimi ke rui, vena vim loyuma e pupia kumali nene.

¹³ Ana yeririna la amloge, asumal amial apa ate lumamela lala, amiyal apano vena avitawe naga mrapa.

Asape akila sanene vania vena naga vim ve sane kiela þarin suþe, ana la amial apa sanene, apioyon ke sanini apisape,

“!Pona we-e po! Teieluar naga, kieta þarin suþe viu nae Israel!

!Ntewa na mava ovisa ruru naga naþa pimi e kioma kia!”
Yauena 118:26

¹⁴ Ana Yesu mial pimi ke, naga kila naþa aþure narin togki tai pimi puna, pa totano ea mial pimi. Sur nene naþa naga kila taveve ruru ga visena tai na Visena Wa naþa pisape.

¹⁵ *“Amiu le Yerusalem lala, amiu ve amarau re sina,*

Amiu avisuia, nanagane na kiamiu þarin suþe naga pimi ke pun amiu narui.

Naga kus ke ga narin ninus nen togki tai, pa totano ea pimi ke.” *Sek 9:9*

¹⁶ Ana e pogos nene, imimi nalogena kiena ne Yesu lala pe mesitoamal re visena nene poli, a siraunia, pogos naþa pa pae ma e peni, imimi mepisu kilale ga na wa sane visena marua na nanua ne naga pisayu naga mesmes, ana mepisu sane naga kila sur punu ga mesmesu ga sa naþa Visena Wa lala apisa nanua sumo asape yoko Navisaarena yumænena.

¹⁷ Ana þisi na pupia þina nene kila ke naworworena pa Yesu sanene na. Lala moki la naþa nakoneva asike amio naga pogos naþa pio Lasaros mal si petan marena, ana la apa apisawal pupia kile nene pan yeririna taþena lala,

¹⁸ ana pogos naþa lala amloge sur la naþa Yesu miyumænena, sinelan

asape avisuia, ana la apim vena ava avisuia.

¹⁹ Ana lala punu ga nene, pupia þina pa tai narui, ana pogos naþa le Varasi la apisuia, amloge piowa, asilin þarila, apisape “Toþaryon yar nene pano-o piowa ga. Naga taulu ita punu ga, pure yomarava wetelu nene apa ataveve naga rui.”

Le Krik laþasia asape avisu Yesu

²⁰ Ana e yeririna moki la naþa ke metava ma Yerusalem vena alotun Ntewa e þaþagena nene, lala þasia pe ape le Yu re poli, lala le Krik la naþa apim amlelaga e Ntewa sane le Yu lala.

²¹ Ana pogos naþa amloge manene laa kia kiena ne Yesu, asape avisu naga. Apa akale, akirawal kiena nalogena naþa Pilip nae Petsaeta ma Kalele, ana apiun Yesu tania.

²² Ana Pilip pa pisawal pa Antru, þisi na lalua apa apisawal pa Yesu.

²³ Ana pogos naþa Yesu mloge sape la naþa pe ape le Yu re la poli asape avisuia, naga pisawal sape “Nanagane na pe pogos mesmesu vena Ntewa kila kiau kia, inu Narina ne Yeririna, va metava.

²⁴ Nepisa pe lelaga pan amiu, sane visae kurus tai, visae ve amapla re, yoko naga taaga to korena ga toma sanene. Ana visae amapla, yoko menun nena ga, ana siraunia kilia war si mras ve moki.

²⁵ “Sanene, naga naþa kekaran manene laa malena kiena e yomarava nini, taulu naþa kekaran inu, yoko kilaluia, a naga naþa pe sitom manene re naga poli, yoko naga suma ga woga ga vano-o tol malena viu naþa pe luas re poli.

²⁶ “Yere Yu pona yere Krik naþa sape sinenan kiau yumænena, sinenan sape ilanun, naga monar taveve in lue ga. Ana pogos naþa naga taveve inu ke sanene, yoko e lele ya naþa sa neva nesike ea, a naga mena kilia amio inu. Yar naþa pe yar na

kiau yuṁaena, yoko Ntewa la kia wo vania.”

Yesu sunyu kana marena

²⁷ Ana Yesu siar sitomveve ke naṁa yoko ve ve piavi re na, monar mare, ana mloge urmi paṁisi e naga. Pisi na sape “Nanagane na, nemloge sane sitomena la moki e losineu. ? Yoko nevisa ya ne va kau Ata? ?Ponpon nelen, neviun vetania, nesape: Ata, awis otarlua inu e aora ṁarera na loge viowaena nene? Pona piowa ga naṁa nevisa sanene, vanon in na nepim e yomarava nini vanon nenaga yuṁaena ne nanene.

²⁸ Peraga, popon nevisa ve sa ga nene, nevisave: Ata, awis okila kioṁa kia vim ve keviu kome sur la naṁa sa akila van inu.”

Ana pogos naṁa Yesu pisa pa visena nene, pulgo tai metava ma e peni pis pitomi tano, pisape “Inu na nekila ke kiau kia pa metava kom ga e ko rui, a yoko nekila ke sina ga na wa.”

²⁹ Ana ṁina la naṁa asu ke lavis ga amloge ṁaagena na pulgo nene, ana ṁasia asape polilu ga tai, la ṁas asape “Peraga, navisi ga ta ne pisi ke pania.”

³⁰ Ana Yesu pisa pan la sape “Pulgona naṁa temloge ne, naga pe pitomi re sape in na neloge poli, a pitomin amiu, vena amiu akilia sane inu nepimi pe.

³¹ Monar ve sanene vanon nagane na, pe pog na liṁereen yeririna na yomarava narui, pe pog na kovenlu-aen ṁarin suṁe na yomarava narui naṁa Yermare.

³² Vena nekila yuṁaena nene, monar netamalele metava e laki torovia, ana pogos naṁa neṁeke metava sanene, nekilia noure yeririna punu ga aim pun inu.”

³³ Ana visena kiena ne Yesu, naga pisa pe nakilaen imi merarava van la sane kiena marena pe marena tai naṁa ve sanape.

³⁴ Ana pogos naṁa ṁina la amloge, asape “Memloge ke naṁa apuloyu ke Visena Wa, pisa ke sape Navisaarena

naga mal lue ga, taṁatete mare pogos tai. ?Ana sanape naṁa ko na opisa ke osape yoko atelan Narin Yeririna metava vena mare? ?Pona ko na opisa ke ga taṁena tai yo? Narin Yeririna ya naṁa opisa ke ne, naṁa yoko ve sanene vania?”

³⁵ Ana Yesu pisatamē pan la, pisape “Inu na nepe yomerarava kiena ne Ntewa, a nekilia nesuṁa si nemio amiu yam ve plas ga. Ana pogos naṁa nesike nemio amiu, popon ayal e kiau yomerarava nena, visae peraga, yoko pupumalko kalo make amiu, a yar naṁa sape yali, taṁatete visuluṁar si kiena mrapa.

³⁶ Pogos naṁa inu naṁa nepe yomerarava nene nesike ke nemio amiu wa, popon alelaga e inu, vena amiu ṁena akilia aim ave yeririna na yomerarava lala.”

Ana pogos naṁa Yesu pisa pa visena la nene, naga mligan la asike, petan la pa tapolou e lele tai naṁa taṁatete aimin sina naga.

Le Israel la pe sinelan re alelaga e Yesu poli

³⁷ Yesu miyuṁaen pupia kile la moki e marala rui, ana pe suri korena, lala pe sinelan re asape alelaga e naga poli.

³⁸ Ana kiela ṁelaga na sanene, akila ke sina ga sa ga naṁa le Yu marua la nasumo akila e pogos kiena ne yermarua Aisea, naṁa pisayu e visena la lua naṁa pi-sawalia. Nasumo pisa sanene, pisape

“Ntewa na mava, imimi mepisasawal ke pan la, ana lala pe akekaran re asape alelaga poli, a ko ko na okila meraravan kioṁa puriukawaena na lumoṁa van la, ana lala a ne pisuluṁaria? Pe ta re poli.” *Ais 51:1*

³⁹ Ana na luania, naga ṁena pisa sanapen lala amon lelagaena e Yesu, pisa sanini, pisape

⁴⁰ “Ntewa ṁaryon la pano-o peraga, ṁisi na kila ga kilamarala la pimi pe kilamara ṁala, kila

losinela la pimi m̄arera laa paṽisi.

Pisi na kilamarala la taṽatete si avisu ruru suria, po losinela la aninuluṽar suria.

Visae pere, yoko la avilon la aṽasuṽe la aim pa panu rui, vena nekila ruru kiela malena la.” Ais 6:10

⁴¹ Ana visena kiena Aisea nene pimi e naga, siraun naṽa naga pisu naurarena kiena Navisaarena loyuma e Yuma Wa Mana ne Ntewa, a nanagane na tepisu sane pisayu ga Yesu lelaga, amio lala naṽa e kiena pogosia.

⁴² Ana sa naṽa visena la nene pisa, lala moki pe amlelaga re e Yesu poli, ana ṽasia amlelaga, pa tol m̄ena kiela nasumonena laṽasia. Na nene naga po, ana sur taaga naga piowa, akilawan ke ga kiela nalelagaena, vanon amaraun Varasi lala, amaraun asape sa akoven plan la laea vetan kiela yuma na lotena.

⁴³ Kiela marauna nene, naga sane lala pe asitom re si nakilaena vena yoko Ntewa kekanan la vanonia, ana lala asitom ke ga keviu sane yar taṽena ga la avisu la ve sanape.

⁴⁴ Ana Yesu pisawal pupia visena maro tai e maran kiena yeririna lala, pisape “Naga naṽa mlelaga e inu, pe mlelaga re ga e inu poli, ana mlelaga e imimi lua naga naṽa mligan inu nepimi,

⁴⁵ a naga naṽa pisu nu ke, sa ga naṽa pisu ke m̄ena naga.

⁴⁶ In na nepim e yomarava nini, sane kana yomerarava, na kilaen yar ai naṽa lelaga e inu, yoko ve su re si e yemalolo.

⁴⁷⁻⁴⁸ Ana visae la ṽasia aloge kiau visena, ana pe amlogear re poli, pona visae laṽasia akovenwanu amon logeen kiau navianena lala, la nene yoko akus kiela naliṽereena e legiena maro. E pogos nene, ve in re naṽa nesum̄alu neliṽere la, vanon in na pe nepimin re naliṽereen re yeririna na yomarava nini poli, nepimin natamaliaena. Ana sur

naṽa liṽerela, nane kiau visena la naṽa nepisa ke pan la pogos naṽa nesike nemio la nagane narui.

⁴⁹ Kiau visena kilia kila sanini, vanon pogos naṽa nepisa plan ke visena la nene, in na pe nepis re ga e kiau kia in ga taaga poli, ana nepis ke e kia kiena ne Ata naṽa mligan inu nepitom tano. Naga ga pisa plan ruru pan inu sur la punu ga naṽa pe kiau na visaplanena,

⁵⁰ ana sanene, silaga in na nepisa ke sur punu ga naṽa Ata sinenan pisape nevisa. A kiena navisaluaena punu ga nene, nekilia sane malena wo naṽa pe luas re e poli, sike ga e lala.”

13

Peni na luas nen malena kiena Yesu, ana naga kevan lana ne kiena nalogena lala

¹ Nanagane na, sur la punu ga akila ruru pa rui, naṽa peni ga na pupia legiena naṽa Paṽagena na Sitoṽalen na Tamaliaena siaria. Ana Yesu pisu kilale ke pa rui sane kiena pog pimi ke narui, legiena ga na peni pe pog naṽa monar ligan si yomarava nini wasuṽe sina va puna ne arimana. Pimi tol pogos nene, e mrapa la moki, naga kila po paṽisi pan la naṽa puna naṽa asike pa e yomarava nini, sitom la paṽisi, a nanagane pe pog na sitom laen va ve keviu laa sane, vano-o tol naṽa kiena malena kovio vanon la.

² Ana naga sike amio imimi kiena nalogena lala e yo ma metava, kila ke kana kinanena maro amio imimi. A Sutas naṽa nae Kariot ne, narina ne yermarua Saemon, naga m̄ena sike ke amio imimi e pogos nene, naga sike amio kiena sitomena viowa na wilwilinwanen Yesu, komin naṽa Yermare mligan teke e kiena sitomena rui.

³ Ana mekinana m̄a pano-o ṽisi na Yesu naga sitomveve ke sanape naṽa nanua sumo, petan ma puna Ntewa pitomi tano, a sanape na Ntewa mligan sur punu ga sike e limana,

a sanape naña monar tauluia, sir-aunia naga kilia vetan si yomarava nini va sina puna.

⁴ Naga mloge pupia sineyeena e losinena vanon imimi kiena nalogena lala, sinenan sape kila kile tai e sineyeena nene van imimi, vena imimi mēna ga mekilia mekila van imimi. Ana sumālu, pa miyenlua mēna kulkota, pitavin tawol tai,

⁵ pio wii mēne pialo tai, kus pimi, siar kevan lamimi lala, kila naga sane pe yar na yumāe kiamimiena tai. Kevan mēna lamimi la sanene pano-o, miyumuvan la e tawol naña pitavin ke ne,

⁶ pano-o pimi tol lana ne Saemon Pita. Ana Pita pisu mēna naña naga pimi tolia, pisa pania, sape “?Supe, yar nene? Ko na ope yerka wa paḡisi wa, pe mesmes re naña ko na okevan lau sanene poli.”

⁷ Ana Yesu pisatamea, sape “Pita, sur na nekila ke ne, nanagane na pe opis kilale re poli wa. Ana siraunia, ko na okilia ovisu kilale ruru ga na wa.”

⁸ Ana Pita sinenan sape kilawo Yesu wa, sape “Peraga Supe, taḡatete ga netamān okevan lau.”

Ana Yesu pisape “Visae ve nekevan ruru ko re, pe kiau sur re tai teke e ko poli.”

⁹ Ana pogos naña Pita mloge nene, kiena sitomena pe taḡena narui, pisa pa Yesu sape “!Supe, visae ve sanene, netamān ga, sineun nesape okee inu, ane ve lau re ga, okee inu punu ga va tol mēna lumāu lala amio ḡaruu!”

¹⁰ Ana Yesu pisatame pa Pita e narin ḡakaiwa tai naña pisayu ḡelaga naña yaru mekiki e kiena mlamulena viowa lala. Naga sape “Yar naña kulu mare ga na wa, yepena punu ga merarava rui. Ana visae lana ve namname sina, ana taḡatete naga va kulu punu sina ga, yoko naga kevan ga lana. Ana nepisu sane amiu sanene narui. Amiu punu ga amerarava ruru pa

rui, a amiu yar ga tai naga pe sa re nene poli, naga pe namname ga momā ga.”

¹¹ Ana Yesu pisa sanene, sape pe imimi punu re memerarava poli, vanon naga kilia pa rui imimi yar tai naña yoko ve yam ve piavi re na naga wilwilinwan naga.

¹² Ana Yesu kevan lana Pita amio imimi taḡena lala pano-o ḡisi, pa miyen sina ga mēna kulkota, totano piun tan imimi, pisape “? Amiu apisuluḡar ke yumāena naña nekila pan amiu ne, po peraga?”

¹³ Sur nene naga sanini. Pogos naña amiu apio inu ke asape nepe Navianena pona nepe Supe, amiu na apisa pe lelaga ga.

¹⁴ Ana visae apisu naña inu kiamiu Navianena po kiamiu Supe nekevan lamiu, popon amiu mēna akekevan ke lamiu lala, amiu akilakila ḡelaga wo la sanene van amiu silaga.

¹⁵ In na nekila sanene pan amiu, vena amiu na yoko ataveve maran taaga e legiena la naña pimi ke ne, naña amiu ga akila si van amiu sane in na nekila pa pan amiu rui.

¹⁶ Nepisa pe lelaga pan amiu, sane yar na yumāena naga taḡatete to metavan kiena yerka wa, po yar na waren visena naga ve to re metavan naga naña mligan naga pano.

¹⁷ Ana visae amiu avisu sane kiau visena la nene pe lelaga, a visae amiu akila ke sur la naña nepisa, yoko pupia navisa ruruena vim van amiu sirau.”

Yesu pisawal sape yoko Yutas wilwilin wan naga

Matiu 26:22-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23

¹⁸ Ana Yesu pisape “Nepisa sanene, a pe nepisa amiu punu re poli, komin ita yar ga tai naga sike ne, naña naga kiena sitomena pa pe taḡena pa rui. Lelaga, in na nekilia ruru amiu punu ga naña nekilogia amiu, ana nekilia nesape amiu yar

tai yoko kila mesmes ga sa naña Visena Wa pisawal nanua rui, naña pisa sanini, sape

'Naga naña imimi lua makan pae kau kilaparavi,

nanagane na naga tarlua pa lana rui vena vielua inu!' *Yauena 41:9*

¹⁹ "Sur nene naga piowa ga, ana nesape nevisawal van amiu sumo wa, ana pogos naña avisu sina ga ve yam piavi re na, akilia alelaga asape inu na lelaga, in na naga naña mon lue.

²⁰ Nepisa pe lelaga pan amiu, yar naña porworun yar na warden kiau visena naña nemligan naga piñasu, naga sa naña porworun inu ke ne, a naga naña porworun in sanene, naga sa naña porworun ke naga naña mligan inu nepimi."

²¹ Yesu naga pisa pae visena nene pan imimi, ana siar mloge naña sinena pulen naurmiena lala, pano-o pisawal meraravan ga e maramimi, pisape "Lelaga nepisa pan amiu, yoko amiu yar tai wilwilinwan inu."

²² Ana pogos naña naga pisa sanene, imimi memilania, mesuña metamaren imimi ke sina ga, memn-inue ga mesape naga pisa ke imimi a ne.

²³ Ana e pog nene, inu Yoane, sane nalogena naña Yesu sinena sii inu pañisi, inu netotano ke ga lavisin naga,

²⁴ pisi na Saemon Pita kila limana pan inu, sape "Wolai, ko na oviunli ga tania, ovisave naga pisa ke ai."

²⁵ Siraunia nepa la lavisin tekaki ga, nekian p̄aruu pa laa lavis puna ne Yesu, nepiunlili tania, nesape "Supe, ko opisa ke imimi ai?"

²⁶ Ana Yesu pisatamea, sape "Nepisa ke ga naga naña narin kinakina kilaparavi nene, nowuton vito e m̄ata pursi, ana nekian vania." Ana naga kila sa ga naña naga pisa, mla kilaparavi tai, kian pito e m̄amimi pursi, ana mlalua mla pan

Sutas, narina ne yermarua Saemon nae Kariot.

²⁷ Pisi na Sutas mla kania, ana veraga ga, Yermare pimi pa loyuma e naga. Pisi na Yesu pisa pania, sape "Pogaga, sur naña pe kioña nakilaena, oto vilaga okilalia wa."

²⁸ Ana e imimi tañena la naña metotano ke e kinanena nene memio Yesu e pog nene, pe imimi yar ta kilia re poli, sane vanon ya ne Yesu pisa visena nene pan Sutas.

²⁹ Imimi p̄asia asitom amape vanon Sutas naga pisuar ke kiamimi karo, ana Yesu miila vena va ul kamimi kinanena yo, pona va la kilavaru tai van la naña pe kiela sur re poli, pona sur tai ne sanene.

³⁰ Ana Sutas naga kilia ruru ga sur ya naña Yesu pisa ke pania, ana veraga ga sumalu pa si vanua, naña sane yemalolo pa rui.

Navisaluaena viu na sinesiena
Matiu 26:31-35; Mak 14:27-31;
Luk 22:31-34

³¹ Ana pogos naña Sutas pa pae vanua, Yesu siar pian imimi ke sina ga e sur la moki. Naga pisa pan imimi, sape "Nanagane na pe pog na naurarena kiena ne Narin Yeririna vim kate, nanagane na pe pog naña yoko naga kila naurarena kiena ne Ntewa vim ve keviu laa sane.

³² Ana sur ya naña yoko naga yumaenia, kila kia kiena ne Ntewa va metava, siraun naga nene, ve ve viavi manene re, yoko Ntewa visirlua sina inu narina, kila m̄ena kiau kia va metava.

³³ "Naruu lala, narin aora ga teke na, naña nekilia nesike nemio amiu wa, lavis ga naña monar neligan amiu. Pogos naña amiu avisu in na nevetan amiu pae na, yoko asape akalenukia ko laa ne, ana sur naña nepisa pan yerka kiena ita le Yu tañena lala, nevisa m̄ena si van amiu, sane lele naña in na yoko neva ea, amiu tañatete asiraunu aim e nanagane.

³⁴ Ana nanagane nesape nela si navisaluaena viu tai van amiu, sane amiu monar sinemiu sisii manene amiu, va laa sanene ve sa ga naña sineu sii amiu.

³⁵ Ana visae sinemiu sisii amiu ke sanene, naga nene pe mrapa nakilaen yeririna nae yomarava la avisu kilia sane amiu ape kiau nalogena kemua la pe lelaga.”

³⁶ Yesu pisa pae pupia visena nene pan imimi narui, ana Saemon Pita sitomañal ke sina ga naña Yesu sape ligan imimi, naga piunia sape “Ana Suñe, ko na yoko okom pe?”

Ana Yesu pisatamañea, sape “In na nepa ke e lele tai naña amiu tañatete asiraun inu aim e na wa, ana akilia ga aim e sirau.”

³⁷ Ana Pita mloge, piun sina ga, pisape “Suñe, sanape in na tañatete neim nemio ko ke nanagane? In na nekekaran ga netañan kiau malena vanon ko nanagane.”

³⁸ Ana Yesu pisa pania, sape “Ko opisa osape otamañan ga kiona malena vanon inu? Pogaga, ana nevisa ve lelaga van ko, ãane ga ne kolemallo, pogos naña lakaporo ve kokoreko re wa, ana ko na oviro inu yam ve telu pa narui osape pe ope kiau re poli.”

14

Yesu mla visena na kila lupelupēena pan kiena nalogena lala vena ve aloge manene re viowa

¹ Ana Yesu pisa naña imimi nalogena la memloge piowa naña naga monar vetan imimi, ãisi na pisa pan imimi, sape “Amiu ve akila re naña sinemiu viowa manene sanene. Añasine Ntewa rui, ana monar awasine in mañena ga.

² Sa naña nepisa pa ãa rui, neva nekila ruru lelemiu metava ma puna ne kau Ata, ana metava ma mañana yuñna, lele moki sike ea torokin amiu punu ga. Visae ve ve lelaga re, ve nevisa re van amiu.

³ Neva nekila ruru lelemiu nene, ana siraunia, nowasuñe sina, netom tanon amiu, noure amiu avam punu, asulue ga amio inu e lele naña yoko nesike ea.

⁴ Ana mrapa naña na vaen tol lele naña nepa ke ea, amiu akilia pa rui.”

⁵ Ana Tomñas piun petania, pisape “Suñe, imimi memninue ga lele naña ko opisa ke osape ova ea, ana sanape ne yoko mekilua mrapa na vaen ea?”

⁶ Ana Yesu pisape “In na nepe purñes nen mrapa, in na nepe purñes nen lelagaena, in na nepe purñes nen malena. Pe yar re tai kilia va ma puna ne Ata sa ve kom re pun inu.

⁷ Visae amiu apisu kilale inu, asape in na nepe ai, naga sa ga naña apisu kilale mañena Ata. Ana nanagane, amiu apisu ke pa naga narui, sane siar na ne ãane, amiu akilia naga ve lelaga.”

⁸ Ana Pilip piun petania, sape “Suñe, sur ne naga ke nene narui naña sinemiminia, mesape mevisu Arimata. Awis, sa ko na ovisa lologia li naga van imimi, yoko mekekaran vañisi.”

⁹ Ana Yesu pisatamañea, pisape “? Pilip, nesike nemio amiu tol kas via rui, ana ko pe opisulua kilale ruru re in poli wa? Sa naña nepisa ke pa rui, yar naña pisa inu, naga sa naña pisa ke pa Ata narui. ?Ana sanape na ko opiun ke sina ga osape nevisa lologia li Ata nae ma e peni van amiu?”

¹⁰ ?Ko na omlelaga sane inu, in na e Ata, a Ata e inu, po ko na pe omlelaga re e poli? Visena la naña nepisa ke pan amiu la, pe sa re naña inu ga taaga ne nepis ke e kiau kia poli, ana Ata naña teke e inu naga kila ke kiena yuñnaena la nene pimi ãarpojo e inu.

¹¹ Popon amiu alelaga e sur la naña nepisa, sane in na e Ata, a Ata na e inu. Visae ve alelaga re e inu vanon ga kiau visena la nene, monar alelaga ga vanon yuñnaena la naña amiu apisu in na nekila ke pa rui.

12 “Nepisa pe lelaga pan amiu, sane yar naþa sa lelaga e inu, yoko naga mēna kilia kila yumāena la sane in na nemiyumāen ke ne. Yoko neligan si yo neva si puna ne Ata, ana siraunia neligan Ninuna vitomi, ana naga kilia kila kile kerkeviu la sanene, taulu naþa amiu apisu pa rui.

13 Nepisaar pan amiu, sane sur ya ne aviunia e kiau kia, yoko in na nekila ga van amiu. Yoko nekila ga ve sanene vam amiu, vena kilaen kia kiena ne Ata naga kilia va laa metava ve keviu likan amiu, e yumāena la naþa inu, sane narina, nemiyumāenia.

14 Sanene na, sur ya naþa aviun tan inu, yoko nekila van amiu.”

Yesu pisaar Ninuna Wa pan la

15 Ana Yesu pisa mēna pan imimi, pisape “Visae amiu sinemiu sii inu pe lelaga, monar auarar ruru kiau navisaluaena lala.

16 Yoko in na ve nesu re si nemio amiu, ana yoko neviun tan Ata vena ligan yar taþena tai vim kus leleu vena iila amiu. Naga naþa yoko imi, yoko sulue ga amio amiu,

17 naga pe Ninuna na visawalen visena lelaga. Yeririna na yemalolo na yomarava nini taþatete atol naga, vanon taþatete akilia avisu kilale naga, pe akilia re nena, ana yoko amiu akilia ruru naga vanon naga ke narui naþa amio amiu nanagane, a yoko sike lue ga e amiu.

18 “Kiau nalogena lala, taþatete neligan kare amiu naþa asumā sane ninuyu ga la poli. Peraga, yoko nowasuþe si neimin amiu.

19 Narin aora teke ga wa, pe piavi re nena, yoko yeririna na yomarava nini taþatete avisu in sina. Ana amiu ga yoko avisu naþa in na nemal sina ga, ana vanon naþa nemal, amiu mēna yoko amal.

20 E legiena nene naþa avisunu nemal sina, amiu akilia sane in na e Ata, a amiu e inu, a in na e amiu.

21 Naga naþa sinena sii inu pe lelaga, naga pe naga naþa þuarar

ruru kiau navisaluaena lala a mlogear la. Naga naþa sinena sii inu sanene, yoko Ata sinena siia, amio in mēna sineu siia, nakekaten ke naga vena nekila naga kilia inu laa sane.”

22 Ana imimi nalogena tai, naþa Yutas taþena, pe naga re naþa nae Kariot poli, piun tan Yesu, sape “Ana Suþe, osape oim okekaten imimi, ana yoko okila e mrapa na sanape naþa yoko yeririna taþena la nae yomarava taþatete avisu kilia?”

23 Ana Yesu pisatamēa, pisape “Visae yar sinena sii inu, yoko uarar ruru kiau visena lala, ana yoko Ata sinena sii naga. A yoko imimi lua meim puna, mekila māmimi umā memio naga e kiena malena, ana yoko taþatete ve sanene va la naþa pe amlelaga re poli.

24 Ana yar naþa pe sinena sii in re poli, naga taþatete logear ruru kiau visena lala. Naga nene navisatamēena na kiamiu naviunena nene, ana e visena naþa amiu amloge ga nagane, pe pe kiau visena re nene poli, naga pe visena kiena ne Ata naþa mliganu nepitom e nini.”

25 Ana Yesu pisape “Pogos naþa nesike nemio amiu wa, in na nepisa ke sur la moki sanini pan amiu rui.

26 Ana pogos naþa sa nevano, yoko Ata ligan Ninuna na iilaena vitomi, ana naga yoko kus leleu, vian amiu e sur punu ga, ana ligan nasitoṃalena e kiau visena la punu ga e kiamiu sitomena lala.

27 In na nevano, ana neligan sumārena sike amio amiu. Sumārena kiau nene pe sumāre nowo tai naþa yomarava nini taþatete la van amiu. Ve sanene na, ve akila re naþa sinemiu viowa manenea, a ve amaraun re sur lala. Amiu ve asitom manene re,

28 kome monar ve sa ga naþa nepisa pa pan amiu rui, nesape in na neure kone wa, ana yoko neim si pun amiu. Pona amiu aloge viowa naþa nevano, ana visae sinemiu sii inu, popon amiu akekara manenea naþa nekilia neva sina puna ne Ata,

naþa naga to laa metavan inu keviu paþisi.

²⁹ “Sur la punu ga nene pere wa, ana nanagane na nepisawal ruru pan amiu rui. Ana pogos naþa avisu imi m̃alivi torokin nena ga sa naþa nepisa, ana þisi na akilia alelaga ga sane nepe lelaga.

³⁰ “A nanagane, taþatete nevisa si sur ve moki van amiu, vanon þarin suþe naþa pe þarin suþen ke yomarava nini nagane na, pimin inu ke pa rui. Ana yaru nene, puriukawaena kiena pe torokin re taulu kiau puriukawaena poli,

³¹ ana netam̃an inu ga e limana, monar nekila ga sur ya naþa Ata sinenan sape nekila. Nekila sanene, vena yeririna na yomarava nini avikuluparia sane sineu sii la.

“Poga, kana pog narui, tesum̃alu teva vanua.”

15

Yesu pe purþes nen kilka naþa lelaga

¹ Ana e pog naþa memial mepano, Yesu pisa ke sina ga visena þas pan imimi. Naga pisape “In na nepe purþes nen kilkerrep naþa lelaga, a Ata naga pe yar na visuaren lokove na kilika lala.

² Naga pisuar ruru ke korowasneu lala, visae visu korowas tai naþa þar re mras poli, naga telua, a visae visu tai naþa þar mrasa, yoko kilavan ruruia vena war si mras ve moki.

³ Sur nene nekila pan amiu rui, naþa sane sur naþa kilavan ruru amiu, naga kiau visena la naþa nepisa ke pan amiu.

⁴ Amiu na korowasneu lala, monar ayakolkol ruru amiu e inu, a in na neyakolkol ruru nemio amiu. Visae korowas nen kilka ve yakol ruru re amio purþesia, taþatete war mrasa, a maran taaga ga amio amiu, visae ve ayakolkol ruru re amio inu, yoko kiamiu malena taþatete nena war mras napo lala.

⁵ “In na nepe purþes nen kilika, amiu na ape narin korowasneu lala. Naga naþa sikol e inu a nesikol e naga, naga ke naþa yoko kiena malena kilia war mras ve moki, vanon sa ve in re e amiu, taþatete nena akilia akila sur tai naþa po e marana ne Ntewa.

⁶ Visae yar tai ve sikol re e inu, naga sane korowas tai naþa pimi mano pa rui, atelua awar akoven va e kapi, kapi kekania.

⁷ Visae asu ruru m̃a e inu, a kiau visena to ruru m̃a e amiu, sur ya naþa sinemiun asape aviunia, akilia atolia.

⁸ Popon amiu awar mras la ve moki e kiamiu malena lala, naga nene mesmesun kiau nalogena la asum̃a akila, a pe mrapa m̃ena naki-laen kia kiena ne Ata va manene laa metava.

⁹ Ata sinena sii inu paþisi, ana vanon naþa sinena sii inu, inu m̃ena sineu sii amiu, ana popon amiu asikol ruru amiu e kiau nasinesiena nene.

¹⁰ “Visae auarar ruru kiau navisaluaena lala, akilia asum̃a loyum̃a e kiau nasinesiena nene, sa naþa in na nepuarar ruru ke pa rui navisaluaena kiena ne Ata, nesike pa loyum̃a e kiena nasinesiena rui.

¹¹ “Ana sur la naþa nepisa ke pan amiu, nemla pan amiu vena kiau nakekarena sike amio amiu, kila pupia kekarena tai naþa po na po kilia sulue ga amio amiu silaga.

¹² A kiau navisaluaena maro tai nalaen van amiu sanini, sane amiu monar sinemiu sisii amiu lue ga, sa naþa in na sineu si amiu ke ne.

¹³ Pe sinesiena re si tai poli naþa po taulu na sinesiena naþa yar tai tam̃an kiena malena, mare vena tamalia kiena erau tai.

¹⁴ Ana yoko in na nekilia nekila ve sa ga nene van amiu, vanon visae alelaga e kiau visena lala, yoko ave kiau erau la rui.

¹⁵ “Pe nepio amiu re sina nesape kam yar na yum̃ae kiauena ga

lala poli, vanon yar na yuṁaena naga miyuṁae ga, pe kilia ruru re navisaarena na yuṁaena kiena ne kiena suṁe poli. Ana in na nepisu amiu ape kiau erau lala, vanon sur punu ga naṁa nemloge Ata pisa pan inu, nepisawalia pimi merarava pan amiu.

¹⁶ Amiu pe apisa lologia in re poli asape nepe kiamiu, ana in na nepisa lologia amiu ape kiau, nepisirlar amiu vena ava awar mrasa e kiamiu malena lala, mras naṁa sulue ga sike na rui. Ana pogos naṁa ava ke sanene, sur ya naṁa aviun e kiau kia van Ata nae ma peni, yoko naga la ga van amiu.

¹⁷ Na nene kiau navisaluaena van amiu naga sanini, sane amiu monar sinemiu sisii amiu.”

Lala naṁa na yomarava nini yoko sinela kar nalogena kiena Yesu lala

¹⁸ A Yesu pisape “Visae yoko avisu sane yaru na yomarava la naṁa pe amlelaga re poli, sinela kar amiu, ve ailan manene re. Monar asitoṁal ṁa naṁa lala na yomarava nini sinela kar inu sumo rui, ṁisi na sinela kar mare amiu ṁena ga ne.

¹⁹ Visae amiu ave sa ga yeririna na yomarava nini, yoko akekaran amiu ga, ana in na nekilologia amiu pa rui nesape aure vetan malena na yomarava nini. Kam na pe maran taaga re si sane kiena yar la poli, kila sane sinela kar amiu narui.

²⁰ Ana popon amiu asitoṁal lue ga visena naṁa nepisa pan amiu rui, naṁa nesape yar na yuṁaena taṁatete sukalawan kiena suṁe. Visena nene kana kinasia sape sa ga naṁa akila piowa ga akila karenu, yoko akila viowa akila kare amiu ṁena. Sa ga naṁa la pe amlogear re kiau visena la poli, yoko ve alogear re ṁena kiamiu visena lala.

²¹ Pelaga viowa na sanene yoko akila van amiu vanon ga naṁa amiu ape kiau, akila vanon pe akilia re naga naṁa mligan inu nepitom tano.

²² “Visae ve neim nevisa meraravan re sur la nene e marala, yoko Ntewa visu sane lala pe akilaro re kiau visena poli. Ana nanagane na, amloge kiau visena la punu ga rui, ana taṁatete avisawan si visena tai e kiela naviowaena naṁa akila ṁarmarera van Ntewa.

²³ Lelaga, akila ṁarmarera pa Ntewa rui, vanon naṁa apieluen inu, ana naga sa naṁa apieluen ṁena Ata.

²⁴ Visae ve kiau kile re la naṁa apisu nekila, naṁa pe yar re si tai naṁa kilia kila, pona Ntewa yoko ve visa re sape naviowaena sike e la. Ana pere, apisu pa rui, ana pe amlelaga re ga poli, aṁaryon nakilaen navielueena pan imimi lua Ata.

²⁵ Sur nene mesmesun ga visena tai naṁa Ntewa mligan teke e Nasiriena Wa, naṁa sape

‘Sinela kar nu paṁisi, ana peraga, pe panon re kiau naviowaena tai poli.’ Yauena 35:19, 69:4

²⁶ “Ana nevisa van amiu, sane yoko neligan Ninuna na iilaena vetan Ata mava vitom ṁalivin amiu, naṁa pe Ninuna naṁa molue e malena kiena ne Ntewa, naṁa pe Ninuna na visawalen nalelagaena. Naga vitom visawal inu re laa van amiu sane,

²⁷ ana siraunia, amiu ṁena monar avisawal manene inu va laa sane van yar taṁena lala. Na nene komin naṁa amiu la nene asu lue ga amio inu silaga siar e nasiarena kiau yuṁaena pimi tol nanagane.”

16

¹ Ana Yesu pis ṁa ke pan imimi kiena nalogena lala wa, sape “Visena la nene, nepisa ke pan amiu ve nauarar ruru amiuena, vena kiamiu viawaena ve lor re pogos tai.

² “Pe lelaga, monar akilia asape kieta yerkawa lala yoko akoven plan amiu vetan kieta yuṁa nalotena lala, ana yoko viowa laa sane van

amiu vano-o tol pogos naþa sane sa awe moñar amiu, ana yoko la avisa asape nanene yumãena wo tai nene, ana akila vena Ntewa kekarania.

³ Yoko la akilia akila ve sanene van amiu, komin pimi tol nagane pe akilia ruru re Ata nae ma e peni poli wa, a pe akilia ruru in re mēna poli.

⁴ Ana siraunia, pogos naþa avisu sur la ne imi kakate ke ve sanene van amiu, akilia asitomãal sina ga, ana yoko avisa asape 'Lelaga ga o, nanagane na tepisu sur la nene sa ga naþa Suþe pisa pan ita nanua sumo ne.' "

Yesu pisa sape Ninuna Wa yoko iila la

Ana Yesu pisape "Sur la nene pe nepisa re pan amiu sumo poli, komin e pogos nene nesike nemio amiu wa.

⁵ Ana nepisa ga na wa van amiu komin yoko ve viavi re na, monar neligan amiu, neva sina puna ne naga naþa sumo na mliganu nepitom. Nepisa lili m̃a sanene pan amiu rui, ana nepisu sane pe apiun manene re si lepas nene tan inu poli, asape nekom pe po neva e yo na sanape,

⁶ vanon pogos naþa nepisawal ne-sape monar neligan amiu sa nene, amloge piowagan paþisi ne.

⁷ Ana peraga, monar ve sa ga nene. Nepisa pe lelaga pan amiu, po manene laa pan amiu naþa nevetan amiu, komin naþa visae ve neva re, yoko Ninuna na iilaena taþatete imi, ana sa nevano, yoko neila naga vitomin amiu.

⁸ Ana Ninuna nene, pogos naþa vitomi, kila pupia yumãena tai e yeririna na yomarava nini, kila la asitom kilia pupia sitomena þasia, tai e lepas na kiela mlamulena viowa, tai e lepas na kiau mesme-suena, a tai e lepas naliþereena kiena ne Ntewa pan la.

⁹ "Na sumo, Ninuna nene yoko kila la avisu kilia sane purþes nen kiela mlamulena viowa, naga kiela

þelaga na yepela mavin vatanon inuena.

¹⁰ "Nalua, Ninuna nene yoko kila la avisu kilia sane in na pe nekila re suri viowa tai poli, nemesmes nenaga. Inu netorokin naþa nekilia neva si metava puna ne Ata, ana yoko ve alual inu re sina.

¹¹ "Natelu, Ninuna nene yoko kila avisu kilia sane Ntewa kilia liþere la, sa ga naþa mligan ruru pa naliþereena kiena suþe viowa naþa pe þarun ke yomarava nini nanaganē.

¹² "Sur la moki sike na wa naþa nekilia nevisa van amiu, ana nepisu amiu amloge piowa sanene, taþatete nevisawal van amiu nanaganē.

¹³ Ana pogaga, vanon sirau, pogos naþa Ninuna na visawalen lelagaena vim pun amiu, yoko naga kilia sumon amiu, atol visena nalelagaena taþena la nene. Visena na lelagaena la naþa naga vian amiu- nia, taþatete visa ga e kiena sitomena naga taaga, ana sur la naþa loge ma e peni, naga ga nene visawal van amiu. Ana yoko kila sanene vano-o tol naþa naga kilia vian amiu ruruia e lepas na sur la naþa amolmolue e inu ve yam piavi re.

¹⁴⁻¹⁵ Naurarena la punu ga naþa kiena ne Ata, pe kiau mēna, ana Ninuna war kiau visena lelaga imi ligan ruru e kiamiu malena lala. E mrapa ne nanene yoko Ninuna naga kila mesmesun kiena yumãena, naþa pe nayeluaren kiau kia."

Pupia kekarena nawasuþeena kiena Yesu

¹⁶ Ana Yesu pisa mēna pan imimi, pisape "Ve yam viavi re na, yam ve plas ga, ana yoko ve avisunu re sina, ana yoko ve yam viavi re sina, akilia avisunu sina ga."

¹⁷ Ana imimi nalogenena la memloge visena nene, mepisa lelein pan imimi mesape "Ita pe tekilia re nenaga sur la naþa naga pisa ke ne. Nanua sumo ne, pisa ke sape wasuþe sina va su si amio arimana ma e peni,

ana nanagane na sape yam ve viavi re na, tevisu re si naga, ĩisi na yam ve viavi re na, tevisu sina ga.

¹⁸ ?A narin aora naĵa pisa ke ne, kana kinasia yara? !Pe tetol re nena kiena sitomena poli!”

¹⁹ Ana Yesu kilia sane sinemimin mesape meviun meraravan sur la nene tania, naga pisawal ĩesania, pisape “?Pona amiu apiuyun ke sina ga pan amiu e lepas nen kiau visena lala yo?

²⁰ Pogaga, nevisa ve lelaga van amiu sanini, sane yoko amiu atagi, aloge viowagan ya naĵa yoko lala akila van inu, ana yoko yeririna taĵena lala na yomarava akekaranja, aloge won vaĵisi. Yoko sine-miu la ulen naloge viowaena vano-o, ana ĩisi na, nemali sina ga vetan marena, ana avisu inu sina, a yoko kila kiamiu naloge viowaena nene vilonia imi ve nalogewoena.

²¹ Naga sa ga pogos naĵa sira mĕĕena, naĵa sa tol kana aora nena, mĕĕena laea naga monar loge viowagania vano warlua. Ana pogos naĵa ĩar pa na, pe sitomĕal re si kiena naloge viowaena poli, ana naga pulen kekarena vanon kiena sisi tomtom naĵa paeme mare ga pimi yomarava.

²² “Ana ĩisi na amiu ve sa ga nene narui. Nanagane na sinemiu la ulen nasineyeena keviu, ana siraunia in na nemĕalivin amiu si na, akilia akekara sina ga e pupia kekarena tai naĵa taĵatete yar tai lalua sina ga vetan amiu pogos tai.

²³ Ana e pogos naĵa neimi nemĕalivin amiu, pona amiu asitom asape popon sa aviun sur ve moki vetan inu, ana taĵatete ga, sur la nene pe naviunen re tan inu poli, akilia aviun mesmesun ga tan Ata ma e peni. Akilia aviun tania e ga e kiau kia, ana ĩisi na naga kilia tamĕan van amiu.

²⁴ Pimi tol nanagane na, amiu pe apiun re sur e kiau kia poli, ana siar ga nanagane na, sa aviunia e kiau

kia, ĩisi na atolia, ana kila sinemiu ulen kekarena.

²⁵ “Pimi tol nanagane na, nepisa ke sur la pan amiu e ga e ĩakaiwa, ana aora pimi ke narui naĵa ve nevisawan re si van amiu, nevisayu Ata ma e peni van amiu, nevisa plan meraravan sur punu ga van amiu.

²⁶ Ana e pogos nene, ve in re ga naĵa neviun ke sur lala van Ata vanon amiu, ana amiu ga akilia aviun mesmesun vania e kiau kia.

²⁷ Amiu akilia aviun mesmesun ga vania, vanon naga pisu amiu ke naĵa sinemiu sii inu, naga kilia ke naĵa amlelaga e inu sane nepetan ma puna nepitom tano e yomarava nini. Suri nene kila sinena sii amiu paĵisi, kekaran ga na yagoganen kiamiu naviunena lala.

²⁸ “Ana e lepas na lele naĵa nepa ke ea, nekilia nevisa ga sa naĵa nepisa ga ĩisi ne, sa naĵa nepetan ma puna ne Ata nepitom e yomarava nini, ana ĩisi na nevetan si yomarava nini, nowasuĕe si ma umĕa puna.”

²⁹ Ana mepisatamea, mesape “! Suĕe, nanagane na ve ovisawan re si kiomĕa visena e ĩakaiwa lala! Pogos naĵa opisa meraravan sur la sanene mepisu po paĵisi.

³⁰ Memloge kiomĕa visena lala, mepisu kilia sane ko na okilia sur punu ga, pe kiamimi naviunena re si naviunena tan ko poli. Lelaga, nanagane na memlelaga mĕarera sane pe lelaga, ko na opetan Ntewa opitom e yo nini.”

³¹ Ana Yesu pisatame la, sape “Ana yo. Pona amlelaga e inu pe lelaga?

³² Popon alelaga mĕarera, vanon aora naĵa nepisa ke ne, pimi ke narui, ana visae pere, pimi pa yo rui. E pogos nene, amĕmĕene amiu aliureure amiu, po amiu awasuĕe amiu veve taaga sina e mĕamiu umĕa lala, taĵatete tai sike si amio inu, yoko inu ga taaga nesike. Ana nanene naga pogaga pan inu, vanon nekilia sane inu, pe in ga taaga re

nesike poli, ana Ata na amio inu lue ga.

³³ Nepisa sanene pan amiu vena ve sinemiu kurkur re, a vena ve aloge re viowa. Pe lelaga naþa kiamiu malena e yomarava nini, ulen ga naloge viowaena amio pog m̄arera, ana in na netaulu pa naviowaena na yomarava nini rui. E kiamiu malena la e inu, yoko alual luen ga sum̄arena wo.”

17

Pupia leniena kiena ne Yesu

¹ Ana pogos naþa Yesu pisa pa visena la nene, sape len va arimana. Kira pa metava ma e peni, pisape “Ata, nekilia sane nanagane na kiau pog na loge viowaena pimi narui. Awis, ovisuar inu narum̄a, vena kiau kia ve vito re tano, ana va metava, yoko inu m̄ena ga nekilia nevisirlua kiom̄a kia va metava.

² Nemlelaga sane ko na ok-ila sanene, vanon omla pupia puriukawaena pan inu rui, vena neve suþen yeririna punu ga. Ana otam̄an pan inu osape la naþa omligan la e limau, yoko nekilia netam̄an malena naþa ve uro re pogos tai van la.

³ Ana mrapa na malena naþa ve uro re pogos tai naga sanini, naþa akilia ko, naþa ope Ntewa taaga ga naþa pe lelaga, amio m̄ena inu Yesu Kristo naþa omligan inu nepitom.

⁴ In na nemligan ko nepitomin nakilaen kiom̄a kia ve keviu e yomarava nini, ana nemiyum̄aen m̄a sur nene pano-o þisi, naþa lavis netaulu yum̄aena la naþa sinom̄an osape nekila.

⁵ Ana Ata, sineun nesape neviun sane sa nevam̄asu nesum̄alu si e maram̄a, oliganu sina nemio ko ita lua teve suþen si naurarena nae ma e peni sa naþa tekila nanua pogos naþa tesii yomarava nini.”

Yesu mlenwo kiena nalogena lala

17:12 Yoan 13:18

⁶ Ana Yesu mlen m̄a, sape “Ata, e lepas na lala na yomarava nini naþa ko okilologia la ape kiom̄a, ko na otam̄an la panu, omligan la e lum̄au, ana nekilia nevisa van ko nesape in na nepisayu ko pan la rui. Ana nanagane apuarar ke kiom̄a Visena Wa m̄arera.

⁷ “Lala apisuluþar pa rui sane sur wo punu ga naþa sike e inu, ape sane kiom̄a nalaena lala pan inu,

⁸ vanon kiom̄a visena la naþa oþar pan inu, nepisalelein pan la, ana la atol punu pa rui, kila sane amlelaga m̄arera asape in na nomolue pun ko nepitom, ko na omiilanu.

⁹ “Nemlen pan ko nanagane, nomon nalenwoen yeririna punu ga na yomarava wetelu veraga ga, ana nesape nelenwo manene laa lala naþa otam̄an pan inu, komin apimi ape kiom̄a rui.

¹⁰ La punu ga naþa ape kiau, ape kiom̄a, a la punu ga naþa ape kiom̄a, ape kiau, a lala naþa otam̄an la pan inu, ape purþes nen kiau naurarena.

¹¹ “Ana nanagane na pimi tol pog naþa nevam̄as si pun ko, naþa sane ve nesu re si e yomarava nini, ana kieta yeririna la nene asum̄ara ga. Ve sanene, Ata Wa, awis ovisuar la naþa otam̄an la pan inu, ouarar ruru la loyuma e mratava pun ita, vena akilia aim ave taaga, sa naþa ita lua tepe taaga.

¹² Pogos naþa nesuma nemio la, nepisuar ruru la, nepuar ruru la vatanon kiom̄a kia. Nepisuar la pano-o la punu ga asu ruru m̄a amio inu, taaga ga naþa monar vetan inu, sa ga naþa Nasiriena Wa pisawalia, nane yar naþa pe sisi nakovioena.

¹³ “Lavis ga nowasuþe puñna narui, ana nesape nevisa plan visena la nene pogos naþa nesike e yomarava nini wa, vena kilaen sane pupia kekarena naþa teke e inu nanagane yoko kilia imi ve keviu m̄ena van li taþena la nene.

14 In na nemla kioṃa visena pan la rui, ana pogos naṓa yeririna taṓena la na yomarava nini apisu la, sinela karla paṓisi. Nanene komin apim sane pe ape na yomarava re si po laa rui, sa naṓa in na pe nepe nae re yomarava poli.

15 Ana nemlenin la pan ko, pe nepiun re nesape oure plan la vetan yomarava, nepiun nesape pogos naṓa asike yomarava wa, ko na yoko ovisuar ruru la, vena yar viowa nene ve kila kare la re.

16 Awis ovisuar ruru la, komin la na sa ga inu, imimi mepe wolawa ga lala na yomarava nini.

17 Nemlen ṃena sane ovian kioṃa visena na lelagaena van la, vena yawawo kiela malena lala aim ave wa, ave kioṃa ga ko ga taaga.

18 Nemlen wo la sanene, komin sa ga naṓa ko na omliganu nepim e yomarava nini, ṓisi na in ṃena nemligan la ke avava sanene ea.

19 Nemlawawo kiau malena wetelu pan ko vanon la, vena ṓisi na lala ṃena ayawawo kiela malena lala van ko ve lelaga.”

Yesu mlenwo li nalelagaena lala

20 Ana Yesu mlen ṃa, pisape “Ata, nemlen ke pan ko, pe nemlen wo re ga la nene poli, nemlen wo ṃena lala taṓena naṓa alelaga e inu vanon kiela visena la naṓa pisayu inu.

21 Nemie awis pan ko Ata, sane la punu ga nene aim ave taaga, maran taaga sane ita lua. Ko, ko na e inu, a inu na e ko, ana lala ṃena monar e ita, vena yomarava wetelu kilia lelaga sape in na nemolue puṃa, ko na omiilanu nepitom tano.

22 Pupia naurarena naṓa omla pan inu, nemla pan la, ṓisi na lala akilia aim ave taaga, sa naṓa ita lua tepe taaga.

23 Ko na e inu, a in na e la, ṓisi na akilia aim ave taaga e sur la punu ga, ana pogos naṓa yeririna na yomarava la avisuia, akilia sane pe lelaga ga, ko ga naṓa omliganu nepitom, akilia sane sinemṃa sii la keviu sa naṓa sinemṃa sii inu.

24 “Nanagane Ata, nepis maro sanene, sineun paṓisi nesape la naṓa otamṃan panu, yoko sirau akilia amio inu ma e leleta. Sineun nesape amionu vena akilia avisuveve pupia kiau naurarena nene, naṓa ko na omla panu nanua sumo e nasiiena na yomarava nini, vanon ko na sinemṃa sii inu paṓisi.

25 Ata, ko na ope wa a omesmes, ana yeririna taṓena la na yomarava nini pe akilia ko re poli, ana in na nekilia ruru ko lue ga. Nekila sane nanagane na kiau nalogena lala akilia sane in na nepetan ko, ko na omligan inu nepimi.

26 In na nekila sane nanagane na, lala moki akilia ruru kioṃa ṓelaga wo rui, ana yoko nekila va laa sane na wa, vena pupia sinesiena naṓa sinemṃa sii inu ea kilia sike e la, a vena inu ṃena nemio la lue ga.”

Ana leniena kiena Yesu pan ari-manana maro ga e nene.

18

Atarar Yesu ṃarera
Matiu 26:47-56; Mak 14:43-50;
Luk 22:47-53

1 Yesu pisa plan visena la nene, mlen pae na, ṓisi na suṃalu sumon imimi nalogena la mepetan si Yerusalem, memial ga kolemalo mepito tano e ṓalu naṓa Kitaron lepas na vano. Memial mepa metol narin los nen purolip lala naṓa Yesu pa lue ga ea yam moki ṃa rui, ana mesu li ṃa yam plas ga ea.

2 Lele nene na, Yutas taveve imimi memio Yesu mesuṃa mepa ke ea nene yam moki rui, a naga kilia sape e pogos nene, imimi memio Yesu mesike e nene yo. Sanene na e pogos nene, naga pa pa sumo narui pisawal Yesu pan yar keviu la, ana la amiila kiela yar ṓasia asiraunia, ana naga sumon la apim e lele nene vanon Yesu.

3 La naṓa yerkawa kiena ne yar wa lala amio Varasi la amiila la, la nanene na ṓegas na mara nae Rom

tai, amio ðegas na yar na kirava-woen Yumã Wa lala. Ana amial ke apimi amio kapi vivaga lala, amio kiela sur na mara lala.

⁴ Apimi asape atarar Yesu, ana naga kilia ruru pa ðisi rui sur la naþa yoko vim katenia, a pogos naþa pisu la pe milan re poli, pa ga naþa pitawe la, pis pan la, piunia sape “? E, amiu akale ke ai?”

⁵ Ana la naþa asumãl ga asumã amio Yutas, yar na wilwilinwanen Yesu, ana apisatamãea, asape “Imimi makale ke yar naþa Yesu, nae Nasaret.”

Yesu pisatamãe la, pisape “Naga naþa apisa ke ne, in ke narui.”

⁶ Ana pogos naþa Yesu pisa visena nene pan la, amilania naþa kila la apuresula veraga, amloloru kar ga lala e porotano.

⁷ Ana yam si tai Yesu piun ke sina ga tan la, sape “?Amiu avisali sina ga, akale ke ai?”

Pisi na apisa ke sina ga, asape “Makale ke Yesu naþa nae Nasaret.”

⁸ Ana Yesu pisape “Sa naþa nepisa pa rui, in ke nanini narui. Ana visae amiu apimin inu ga taaga, popon atamãan kiau la taþena nini akilia ava ga sanene, ve atol la re.”

⁹ Naga pisa sanene pan la, kila kiena visena tai pimi pe lelaga, naþa pisalua mare ga e kiena leniena pan arimana, naþa pisa sanini, sape “E la naþa otamãan pan inu, pe nekila pal re tai poli.”

¹⁰ Asumã ga sanene, ana memilan ga naþa Saemon Pita þarlua kiena playu na mara, mligan mñene þarin yar tai kiena þarin yar wa lala, ana tetereria ga, telua kiligan yar nene lepas na þamarua. Yaru nene kiena kia Malkus.

¹¹ Ana Yesu pisa pa Pita, pisape “Pita, osuan ruru si kiomã playu vito si e kana pias nen paos nena. ? Sanape, pe sinomãan re nowar ro e pog mãrera na loge viowaena naþa Ata nae ma e peni mla pan inu? Peraga, monar nowar ro e naþa!”

¹² Yesu pisa sa nene, ðisi na yar na mara la, amio kiela na sumonena, amio nakiravawoena la na Yumã Wa, apim atarar Yesu, apiar ruru limana luwoka, aþure apano.

Aþure Yesu pa e yo kiena Þarin Yaru Wa

¹³ Ana aþure Yesu pano, apa atol kove kiena ne Þarin Yaru Wa, ana suri na sumo naþa akila, aþure Yesu pa tol yo puna ne yermarua nene Anas. Anas nene naþa sumo na naga pe Þarin Yaru Wa, ana naga sike e yo nene wa amio Þarin Yaru Wa viu, komin Þarin Yaru Wa viu nene naga talopa amio narina naþa sira.

¹⁴ Yaru nene kiena kia Kaeþas, a naga naþa nanua sumo, pisawal mrapa tai pan li nasumonena kiena le Yu lala. Naga sape visae avisu sane monar aweñar yar ve taaga vena tamaliaen malena kiena yeririna la ve moki, naga kilia tamãan van la vena akila ve sanene na woga ga.

Navisawan þesanena kiena ne Pita e Yesu

Matiu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57

¹⁵ Sanene na aþure Yesu apa e lepas naþa Anas sike ea, ana e pogos nene, imimi lua Saemon Pita mesiraun la. Inu nemio yermarua Þarin Yar Wa na sumo nene, imimi lua mepe erau, ðisi na atamãan inu nepa loyumã siraun Yesu, ana apisaluþar Pita asape taþatete imi loyumã.

¹⁶ Asape naga monar sumãlu ga sumã e mratava vanua, ana pogos naþa nepisu sanene, neþasuþe si nepa nepis pan sira mñee na yumãena kiena yar keviu nene tai, naþa sumãl sike e mratava. Pisi na sira nene tamãan sape nekilia noure mñena Pita imi loyumã.

¹⁷ Ana pogos naþa Pita pimi ke loyumã, sira naþa pisuia ana piuntania, sape “?Ana ko mñena nalogena tai kiena ne yar nene, ne?”

Pita mloge, p̄isi na miila, pisatam̄e kotalia ga, sape “E, peraga.”

¹⁸ Pisi na Pita pisu yar na yum̄aena la amio nakiravawoen lala akila kap tai na kilamemego, asuñal asuvivia ategania, ana naga pa lavisin la, naga m̄ena tegania.

Parin Yar Wa na sumo nene Anas piun naviunena la pa Yesu

Matiu 26:59-66; Mak 14:56-64; Luk 22:66-71

¹⁹ Amligan Yesu suñal e marana ne yermarua Parin Yar Wa na sumo nene Anas, ana naga piun sur la moki petania. Naga piun tan Yesu sanape e nalogena la naña amlelaga ke e naga, a piun m̄ena e lepas navianena la naña pianlania.

²⁰ Ana Yesu pe pisa re sur mok pan poli, ana pisa ruru ga pania sape “Sur la naña nepian la ke ea, in na pe nekila vinaun re poli, ana nepisa plan ke ga e yometava merarava pan yeririna punu ga. Nepian lue ga kieta le Yu lala e yum̄a na lotuena, pona e Yum̄a Wa, ana lala moki amiyagogan inu silaga.

²¹ ?Ve sanene na, komin ya ne opiun tan inu, osape nepian la sanape? Visae sinom̄an osape okilia, popon oviun tan la naña amiyagogan inu lue ga. Lala akilia ruru ga ne.”

²² Ana pogos naña Yesu pisa visena nene, yar na kiravawoen tai naña suñal m̄a lavis puna, mloge sane Yesu pisa kare ke yerkawa nene, p̄isi na mlipa Yesu, pis pania, sape “Ei, ositom osape po ne opisatam̄e kieta yar wa e visena na sanene? !Ovisuar ko!”

²³ Pisi na Yesu pisatam̄e pania, pisape “Ositomveve ruru li kiau visena. Visae nepisokan, popon ovisawal e maran yeririna la nene, okilia ovisave nepisokan sanape. Ana visae pe nepisa re sur tai naña piowa poli, vanon ya ne omlipa inu?”

²⁴ Ana p̄isin nanene aṗure Yesu, naña limana la apiar ruru ga sike ga wa, amligan lepas nene puna ne yermarua Anas, aṗure apa e kumali

kiena Parin Yaru Wa Kaeṗas, vena naga kila kotena vania.

Navisawanen na lua kiena Pita pa kiena Suṗe

Matiu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62

²⁵ Ana Saemon Pita suñal suñā amio la naña asike atega ke kapi wa, ana la apisu kilia li m̄a naga, apiun asape “?Sanape, pona ko m̄ena ope nalogena kiena ne yaru nene tai?”

Ana naga pisawoia, sape “Peraga, in na pe nepe kiena re poli.”

²⁶ Pita pisatam̄e sanene, ana lala yar tai naña asuñal asike ne, naga pe yar tai na yum̄aena kiena ne Parin Yar Wa, naña naga pe namratava tai puna ne naga naña Pita telua kiligana komṗasa. Ana naga m̄areran manene laa sane naviunen si tan Pita, sape “?Ko na pe ope kiena re poli yo, ana in na nesitom sane nepisu ko amio naga gare pun purolip la rui?”

²⁷ Ana Pita pisaluṗar m̄arera sina, piro yam telun narui sape pe kilia re Yesu poli, ana e nena e aora nene, amloge lakaporo kokoreko.

Aṗure Yesu pa suñalu e marana ne yerkawa nae Rom nene, Paelat

Matiu 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5

²⁸ Ana kolulag wa ke ga wa, pe yo-merarava ruru re poli wa, ana Kaeṗas pisi pa Yesu pano p̄isi, ana aṗure si naga apetan yo nene, apa e pulkumali kiena ne Paelat, pupia yar keviu nene naña le Rom la apisirlua naga suñalu ve suṗen purvanua kiena ne le Yu lala.

Ana pogos naña apim lavisin kiena pulkumali, nasumonena kiena ne le Yu lala asitom̄al asape amlon yum̄a nene, sane visae ava loyum̄a ea p̄isi na kila la aim sane ve ayekiki re sina e marana ne Ntewa, taṗatete ayakol e kinanena na Paṗagena na Sitom̄alen na Tamaliaena. Sanene, vanon sur nene, aṗure Yesu apim asuñalu ga asu vanua, pe apa re loyum̄a poli.

²⁹ Pisi na apisawal pan Paelat, ana naga pimi pisu la vanua, piun tan la, sape “Pogaga, ana amiu avisawal li sane yaru nene kila ya ne piowa, nane aþure pimi suñal sike e marau kolulag wa ke sanene.”

³⁰ Ana apisatañea, asape “Yerkawa, mekilia mevisa van ko sane yar nene, pe yar na kilaen ve woweena þisa! Visae peraga na, taþatete moure imi pun ko.”

³¹ Ana Paelat pisape “Visae sanene, amiu ga akilia ava ala nakoarena ya naþa mesmesun kiamiu navisaluaena vania.”

Ana nasumonena kiena le Yu la apisa pania, asape “E kiamimi navisaluaena, mekilia meliþere naga sape akove moñar naga, ana nanagane na navisaluaena nae Rom pisawo imimi sina, sape ve mekila re ve sanene. Ko ga taaga, yar keviu kiena ne þarin suþe na e Rom, okilia okila, okilia otamñan osape ala nakoarena na marena vania ma e laki torovia.”

³² Ana pogos naþa apisa visena nene pa Paelat, la amninue ga, ana la akila ke visena kiena Yesu tai nanua sumo pimi pe lelaga. Nanene komin naga pisawal pa kiena marena rui, pisayu ruru mesmesun nena ya naþa le Rom la akila ke, naþa awear yaru pa e laki torovia.

³³ Ana Paelat sinenan sape vis towe re amio Yesu lalua ga, pa si loyuma e kiena kumali, pio Yesu sape va puna. A lala akila Yesu pa loyuma, Paelat piun petania, sape “Sineun nesape ovisa ruru van inu. ?Ko na Parin Suþe kiena le Yu la lelaga, po pere?”

³⁴ Ana Yesu pe pisatame mesmes re pan poli, ana naga pisatame e naviunena tai, sape “?Kiomña naviunena nene, opiun ruru ga ne, pona opiun ke pan inu vanon ya naþa omloge lala taþena nene apisalele kare in ke ea?”

³⁵ Pisi na Paelat pisatame, pisape “Aulai, nemninue ga amiu le Yu lala,

in na pe amiu re tai poli. Nekilia ga sane kiamiu yeririna lala amio yar keviu kiena kiamiu yar wa lala, aþure ko opimi vena neliþere ko. Sanene na, nesape nekilia ga nesape omiyumaen ya ne naþa la apisu pe mesmesu re poli?”

³⁶ Ana Yesu pisatame, sape “Sinelan asape oliþere inu, vanon la pe sinelan re neve suþen la poli. Ana kiau nasuþenena pe sa re nasuþenena na yomarava nini poli. Kiau yeririna lala pe akila re mara amio la naþa apimi atararu rui, vena ve neva re e limana ne kiamimi li kawa le Yu la. Imimi pe mepe yaru na kilaen re mara sanene poli, vanon kiau nasuþenena pe pe na yomarava re nini poli.”

³⁷ Ana Paelat pis pania, pisape “? A, ana nemloge opisayu ke kioña nasuþenena, sane ko na ope þarin suþe pa tai rui, po peraga?”

Ana Yesu pisape “Nagane e! Otol ruru pa þisi ne, sane opisa ne. In na nepim e yomarava nini, nepaeme ea, vanon sur ga nene, a nepimi vena nevisawal sur na lelaga lala van kiena yeririna lala. Yar naþa suñalu se e lepas na lelagaena, yoko yagogon ruru kiau visena lala.”

³⁸ Pisi na Paelat piun ke sina ga petania, sape “Ana ane kilia, nalelagaena naga ya ne?”

Paelat sinenan sape tamñan ga Yesu va si sanene

Matiu 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25

Ana pogos naþa Paelat pisa pa visena nene, suñalu pa sina ga vanua, pisawal pan le Yu la naþa asuñalu asike vanua, sape “Yar naþane, nepisuveve pa naga rui, pe neñal re nenaga narin sur tai piowa teke e naga. Popon sane naga va sina ga ve sa ga nene.

³⁹ Ana visae amiu asitoñal ke e kas punu ga, e þaþagena la nene, nepure ke amiu yar tai naþa sike e yuma nakoarena, netamñan naga imi si pun amiu ve sa ga nene. Ana

nepisu sane e kas nini na, popon sa netamān yar nene, kiamiu Parin Suḻe amiu le Yu lala, imāsu pun amiu sa ga nene."

⁴⁰ Naga pisa sanene, ana la pe akekarān re poli, apion mārera, asape "Pere, peraga, pe sinemimin re yaru nene poli. Otaḻan taḻena nene Panaḻas imi van imimi sina." Panaḻas nene naḻa asape, naga pe le Yu tai naḻa sumo naga pepeyu pa le Rom lala.

19

Paelat taḻan sape awe Yesu

¹ Ana Paelat sitom ke sape kila Yesu molue sina ga, ana yerkawa kiena ne le Yu lala aḻareran naḻa apisaluaḻaria. Ana Paelat sinenan sape kila suri tai naḻa akekarān naga vanonia, ana pisape kiena yar na mara lala awe li naga sumo wa.

² Pisi na yaru na mara la aḻure naga pano, aḻar nonos nen kilsirili, aḻan rurua, amiyen te ḻarina, sane karo na ḻarin yar keviu tai. Ana aḻar pupia kulkota wo tai naḻa memaena sane kulkota māna ne ḻarin suḻe, amiyen ea.

³ Ana la peve taaga apivim ke lavisinia, apisa kare ke naga, asape "Parin suḻe kiena le Yu lala, o! ! Mepatanon ko!" Apisa visena nene pania, amlilipa ke marana.

⁴ Ana siraunia, Paelat pa sina molue puna li kerkeviu kiena le Yu la naḻa asumāal asike vanua wa, pisawal pan la, sape "Pogaga, nanagane na sineun nesape amiu avisuluḻar naḻa nemāal re sane yar nene, pe naviowaena tai to re e naga poli, ana nanagane neligan si imāsu van amiu."

⁵ Naga pisa pa sanene, ḻisi na Yesu pimi vanua, sumāalu se marala, ḻarar karo na nonos nen kilsirili e ḻarina, amio kulkota naḻa amiyen ea. Ana Paelat pisa pan le Yu la, sape "Nagane, kiamiu yerkawa ne nanene!"

⁶ Ana li kawa kiena ne yar wa lala, amio li nakirawoena lala na Yumā

Wa, pogos naḻa apisuluḻar sur naḻa Paelat sape kila, pe akekarān re nena poli, apion ke, asape "Awear mare e lak torovia! Awear mare e lak torovia!"

Ana Paelat taḻatete taulu la narui, ḻisi na taḻan ga, sape "Pogaga, e nakiravaena kiau, yar nene pe kila re nena napiowaena tai poli, ana visae amiu sinemiunia, amiu ga aure naga, ava awear naga e lak torovia."

⁷ Ana pogos naḻa amloge, pe akekarān re poli, asape "Peraga yo! Okilia rui osape taḻatete mekila ve sanene. Ana lelaga, popon yar nene mare, vanon naga kilaro kiamimi navisaluaena. Naga miyeluar ke naga pa lue ga metava, sape naga pe narina ne Ntewa. Ana ko ga narui okilia okila mare."

⁸ Ana pogos naḻa Paelat mloge visena nene, pupia marauena tai pan si naga, sitomveve ke sina ga sape Yesu naga pe yar na sanape,

⁹ ḻisi na pa si loyuma e kiena kumali, pisape Yesu imi, piun tania, sape "?Ko, kiona yo wawa nape?"

Naga piunia, ana Yesu pis re poli, pe pisa re sur tai pan poli.

¹⁰ Pisi na Paelat sape "Ei, ve ovis re sanene, ko ga okila kare ko ke si ne. Popon ovisa sur tai van inu, vanon in ke narui, teke e inu nakilaen sur ya naḻa sineun nesape nekila van ko. Visae sineun nesape omolue sina ga ve sanene, nekilia nekila, pona visae sineun nesape omare e laki torovia, nekilia nekila. ?Ko okilia mā sur nene yo?"

¹¹ Ana Yesu naga pis narui, pisa-tamea, sape "?Pona sanene yo, ana a ne taḻan sur nene pan ko sape okila ve sanene? Visae Yar Keviu na mava ve taḻan re van ko, ko na taḻatete okila sur tai van inu. Visae ovisa osape nemare, na nene kiona napiowaena tai narui, ana naga naḻa mligan inu e lumoma, naga kila piowa manene laa, nanene kiena pupia mlamulena viowa tai nene."

¹² Ana pogos naña Paelat mloge Yesu pis sanene, naga þaryo m̄areran ke sinenan sape ligan Yesu va sina ga, ana li kawa lala kiena le Yu la apion sina ga, asape “Yar nene miyeluar ke naga pa metava, sape pe þarin suþe tai, sinenan sape kila naga to metavan kioma yerkawa nene Þarin Suþe Sisa. Sanene na, visae ko oligan va ga sanene, okila ke yuþaena tai naña þisi na Sisa ve kekaran re, yoko kovenlua ko e kioma yuþaena nene.”

¹³ Apisa sanene, kila Paelat kiena sitomena peve lua sina ga, þisi na kila aþure Yesu molue pulkumali pimi vanua. A þisi na pa totano metava e kiena lele na nalipereena, naña apio asape Kilavaru Yotop, naña le Yu la apio asape Kapata.

¹⁴ Ana e pogos nene, pimi tol kolpae rui, nanene e legiena na kilaru-ruen sur punu ga na legiena na peni naña pe pupia legiena na Paþagen na Sitomaalen na Tamaliaena.

Ana Paelat totano ke pa metava rui, kiiar Yesu e marana ne yerkawa kiena ne le Yu lala naña asumal asike tano ne, sape “!Naga ke narui, pe pupia kiamiu þarin suþe!”

¹⁵ Ana la amon ga, amãmagawoia keviu, asape “!Aurelua vano! !Asuar metava e lak torovia, awemãaria!”

Þisi na Paelat pisatame pan la, sape “!Ke! ?Sanape, amiu sinemiun asape nekila awemãar kiamiu þarin suþe nene?”

Þisi na li kawa kiena yar wa lala apisatamea, asape “?Ane pisa sape naga pe kiamimi þarin suþe? Yar keviu Sisa naga taaga pe kiamimi þarin suþe.”

¹⁶ Pogos naña Paelat pisa amãrera laa sanene, þisi na naga tamãan ga Yesu pan la narui, mligan naga e limala vena asuar e laki torovia, sa ga naña la sinelania.

*Asuar Yesu e lak torovia
Matiu 27:32-50; Mak 15:21-37;
Luk 23:26-46*

¹⁷ Paelat mligan Yesu e limala, þisi na aþurelua naga pano. Pogos naña

apa ke narui, akila naña Yesu kus ke sina ga kiena lak torovia, ana la asumonia apa atol narin kunus naña kana kilavaru ne sane puriu na þarin yaru, naña apio e visena nae Epru, Kolkota.

¹⁸ E yo ne nanene narui asuar Yesu e laki torovia, amio m̄ena yar la lua, tai e lepas komþasia, a tai e lepas komþasia, a naga mon ga likan lalua.

¹⁹ Ana visena kiena Paelat tai, naga sape yoko asiria visena tai, asuar e lak torovia metavan þar Yesu, naña sape “Yesu nae Nasaret, Þarin Suþe kiena ne le Yu lala.”

²⁰ Visena nene asiri e visena la telu, Epru naña kiena le Yu lala, Latin kiena le Rom lala, a Krik kiena le Kris lala, am̄ear mon metava e lak torovia kiena Yesu. Yo naña lak torovia nene sike ea, lavisin ga pulkumali, ana yeririna la naña amial ke aþaro e yo nene apisu visena nene apuloia.

²¹ Ana yar keviu kiena yar wa kiena ne le Yu lala pe akekaran re visena nene poli. Apisawal pa Paelat, asape “Yerkawa, ko na opisa osape asiri sanene sape ‘Þarin Suþe kiena le Yu lala,’ ko opisa pe mesmes manene re poli. Sinemimin mesape avilopu sina, asiri ve sanini, avisave ‘Nanene, pisa sape naga pe Þarin Suþe kiena le Yu lala.’ ”

²² Ana Paelat pe sinenan re poli, sinenan sape toma ga ve sa naña pisa, þisi na pisa mesmes ga pan la, sape “Sur naña nesiria, nesiri pa narui.”

Yar na mara la amliureure kulmrae m̄ana ne Yesu e la

²³ Li na mara la am̄ear Yesu amio la lua nene e kiela laki torovia lala, þisi na apa ruru la. Yar na mara la nene la vari, ana aþarar kulmrae m̄ana ne Yesu, apisayuia, asape aliureure e la þegas ve vari, tai kiena yar tai, tai kiena yar tai, sanene. Amliureure m̄a sanene pano-o, tol pupia kulkota m̄ana ne Yesu, ana amon vitol wowaena e lepas ve vari,

vanon kulkota nene pe kana lele na yakolen re poli, amiyum̃aen ga e pupia kinas nen kulmrae taaga.

²⁴ Vanon sanene, apisasa si pan la, asape “Piowa naḗa tevitól kare kulkota nene, yoko telili ga m̃apilania.”

Ana la amninue ga, akila ke ga mesmesun visena na yauena tai e Tus na Yauena Wa Lala na susumo rui. Visena nene pisa sanini, sape *“Amlioreure m̃au kulmrae lala e la, amlil m̃apila vanon m̃au kulkota.”* **Yauena 22:18**

Visena nene pisa sanene, mesmesun ga ya naḗa li na mara la akila.

Yesu pis pa anena

²⁵ Yesu tamalele m̃eke pa metava e kiena laki torovia sanene, ana e la naḗa asum̃al asike lavisin apisu ke e pogos nene, sira la vari. La nene, anena Yesu, amio anena na ve tokak tai, amio Maria naḗa wona na yerm̃ene kiena kia Klopas, amio Maria nae Maktala.

²⁶ Ana Yesu kira pito tano, pisu anena, pisu inu m̃ena, naḗa sane imimi lua mepe puruvi, nesum̃al nesike lavisinia, ana pisayu inu pan anena, sape “Sira marua, naga nene na pe narum̃a narui.”

²⁷ A pis m̃ena pan inu, sape “Naga nene pe anom̃a narui.”

Ana siar e pogos nene nepure sira marua nene pam momalio ke um̃a m̃au, nepisuar ruru naga sane pe aneu.

Yesu mare

²⁸ Yesu mloge ke piowa metava e lak torovia pano-o pisuluḗar sane kiena yum̃aena punu ga ḗisi narui, ḗisi na pisawalia sape “In na moto karnu.” Nanene pe kiena visena si tai naḗa pisa ana kila visena tai na Tus na Yauena Wa Lala pimi pe lelaga.

²⁹ Ana pogos naḗa amloge sape moto karia, amla lumlum, aputon e m̃ala kuruta na munen tai naḗa m̃eke e pialo tai, amiyurar e laki tai, akian pa metava tol gona ne Yesu.

³⁰ Akian pae, ana kuruta na munena nene kee pa gona ḗisi, ana pisawal visena tai, sape “ḗisi narui.” Ana pogos naḗa pisa pae visena nene, telan ḗarina pito tano, tam̃an ninuna pano, pure maron kiena yalua, mare.

Amiyurḗe mram̃anena ne Yesu

³¹ Pogos naḗa Yesu mare, naga kolpae e legiena na kilaruruen sur punu ga na Paḗagena na Sitom̃alen na Tamaliaena. Sanene, legiena na peni, naga pe pupia legiena na ḗaḗagena nene, ana e legiena nene, taḗatete atol tas nen yar mare. Nanene kila sane yar keviu kiena le Yu lala sinelan asape monar akus plan tas nen la telu nene sumon naḗa mrae vato tano. Ana amaraun m̃ena asape sa ḗisi la telu nene pe amare ruru re poli wa, ḗisi na amligan visena pa puna ne Paelat, apiunia asape aweroro lala lala vena amare vilaga.

³² ḗisi na Paelat tam̃ania, ana kiena yar na mara la apa am̃ero lan naga naḗa asuar e lak torovia lepas tai, ḗisi na akila pan taḗena.

³³ ḗisi na apanon vena akila m̃ena va Yesu, ana apisu naḗa naga marḗantop pa rui, ana pe akila re si pan poli.

³⁴ Ana lala yar na mara tai kus kiena kalie, miyurḗe mram̃anena ne Yesu, susun pano-o apisu pupia kuruta amio wii pinin molue pito tano.

³⁵ Ana sur nene pe lelaga kemua paḗisi, vanon nepisu e kilamarau, nekilia nesape pe lelaga, ḗisi na nesape nevisawal van amiu, vena amiu m̃ena alelaga ea asape sur nene pe lelaga ga.

³⁶ Sur la nene molmolue sanene vena kilaen visena la na Nasiriena Wa na susumo la aim ve lelaga ga. Visena tai naḗa pisa sanini, pisape *“Pe puriu na yepena re nena tai poli naḗa yoko worovia,”* **Yauena 34:20**

³⁷ a taḗena pisape

“Amiyur kare naga, ĩisi narui na asun avisusu ĩa naga.” Sek 12:10

Ana ĩelaga na marena kiena ne Yesu naga sa ga naĩa visena la nene apisawal na konua konua rui.

Amligan tasnena ne Yesu e kana puluve

³⁸ Pisi na pupia yerkawa kiena ne le Yu la tai, kiena ki Yosop, nae pulkumali naĩa Arimateia, naga pe nalogena tai kiena ne Yesu nanua ĩa rui, ana kilawan ke kiena nalelagaena komin mamaraun ke li kawa taĩena lala. Ana pogos naĩa kiena Suĩe mare pae, marauna nene kovio, pa puna Paelat, piun tasnena ne Yesu. Ana Paelat taĩania, pa kuslua tasnena ne Yesu petan lak torovia.

³⁹ Ana yar taĩena tai naĩa amio Yosop e pogos nene, naga Nikotimas naĩa nanua tapolou ga pimi puna ne Yesu kolemalu tai vena sun amio. Ana Nikotimas nene naga pimi e pogos nene, ĩar ĩena sur la na liliaren tasnena ne Yesu, amio pupia pias nen sirveve na ponotaninu tai, naĩa kana kilo miyuve lualima yam telu [30].

⁴⁰ Pisi na akus tasnena ne Yesu, apiar e kulmrae yuwowo lala, amio ponotaninu la nene, sa naĩa le Yu la amiyuĩaen ke e kiela marena lala.

⁴¹ Amluluar pae naga, ana lavisin ga e naĩa aĩear naga e laki torovia, lokove tai moĩa ga, ana loyuĩa e lokove nene puluve viu tai ĩeke ea, naĩa atemare ga na wa vena liganen tas nen yar mare va ea, ana pe tai pa li re e poli wa.

⁴² Pisi na amligan tasnena ne Yesu mon loyuĩa e nene, vanon apisu pog ĩarovia, lavis legiena na kilaruruena sur punu ga ĩisi, ana pogos naĩa sa mrae vato kovio, Legiena Wa siaria.

20

Puluve korena ga ĩeke narui

Matiu 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12

¹ Amligan tasnena Yesu ĩene puluve nene, ĩisi na moĩa pano tol legiena ĩesia na wik taĩena. Ana sira la ĩasia, sane Maria nae Mak-tala lala, asuĩal kolulag wa ke ga wa, amial malo ga apam e puluve.

Ana pogos naĩa apam ke lavisi, amilan naĩa apisu pupia kilavaru pe mono re si e pulus nen puluve poli, amelilivin lua pae rui pa ĩeke ga yepasia.

² Ana pogos naĩa Maria pisuia, pilon sina ga kiriri pimi, pisu Saemon Pita amio inu, inu naĩa imimi lua Yesu mepe sa ga puruvi ga lala, pisawal pan imimi lua, sape “!Aulai, tasnena ne Yesu kovio! Akuslua kom ko yo tai, memninue ga sane ĩeke pe narui.”

³ Imimi lua memloge, mesuĩalu, mepa iroro ga ma puluve.

⁴ Imimi luwoka mekirir ke mepavin, ĩisi na nemiyuve Pita, nepa netol ĩesan yo nene, a Maria taveve imimi lua, naga ĩena pimi sina.

⁵ Nepa netol puluve, nepa lavisinia nekira pa loyuĩa e lele naĩa amligan tasnena ne Yesu ĩene ea. Pisi na pe noĩal re si Yesu poli, nepisu ga kulmrae la naĩa amluluar tasnena ea, akekapili ga sike sanene, ana pe nepa re loyuĩa poli.

⁶ Ana pe piavi re nena ga Saemon Pita siraun inu pam, naga pa loyuĩa e puluve. Pisu kulmrae la naĩane, sa ruru ga naĩa amluluar Yesu e nanua yemlagi nakoneva.

⁷ Ana tawol tai naĩa apiar e ĩarina Yesu, naga pe to re amio kulmrae la poli, akawe ruru si naga taaga teke.

⁸ Pita pisuveve ke sur la ne sanene, ana inu ĩena nepa loyuĩa nepisusia. Imimi lua mepisu veve ke sanene, mekilua ga narui, memlelaga mesape Yesu suĩal si taulu marena rui, lelaga na lelaga.

9 Sumo, imimi nalogena la pe mesitom re mesape p̄isi na ve sanene poli, vanon pe mekilia re naḡa Nasiriena Wa la apisawal ke rui asape kieta Navisaarena monar mare, siraunia mal sina.

10 Nanua na memninue ga, ana nanagane imimi lua nene mepisu e kilamaramimi. Mepisu m̄a sanene pano-o, p̄isi na moḡasuḡe si uḡa.

*Maria nae Maktala p̄isu Yesu
Matiu 28:9-10; Mak 16:9-11*

11 Imimi lua moḡasuḡe si uḡa, ana Maria suḡal ga suḡa e pulgon puluve suḡa ga, wamarana mlalau ke. Naga tag m̄a sanene pano-o, p̄isi na kira si pa e puluve,

12 milan si navisi lua, amiyen kulmrae naḡa miyuwowo paḡisi, atotano ateke metava. Tai totano e naḡa sumo amligan ḡarina Yesu pa ea, tai totano e naḡa lana la pito ea.

13 Pisi na lalua apis pa Maria, asape “?Erau, ko otagin ke ya?”

Pisatam̄e sape “Akuslua kiau Suḡe kovio, nemninue amligan m̄eke pe narui.”

14 Naga pisa pa visena nene, p̄isi na kiraweke sina, p̄isu yar tai suḡalu sike na. Pe pisuluḡar re poli, ana Yesu ke narui.

15 Pisi na Yesu m̄ena piun tania, sape “?Erau, ko otagin ke ya? Okale ke a ne e nini?”

Ana Maria sitom m̄ape yar na yuḡaena ga nae e nene, pisatam̄ea, sape “Yarkeviu, visae ko na okuslua naga petan e nini, awis, ovisawal van inu e nape naḡa omligan tas-nena m̄eke ea. Sineun nesape neva nekusia, neligan ruru sina m̄eke e lelana.”

16 Siraunia Yesu pio Maria, pio kiena kia, sape “!Maria!”

Naga mloge, pilonia, pisuluḡar sane Yesu, pa lavisinia, pio e kiela visena, sape “!Raponi!” naḡa kinas nen visena nene “Navianena.”

17 Pisi na Yesu pisa pania, sape “Maria, toko, ve otolnu re sanene. Inu taḡatete nesu e nini, komin pe

neḡasuḡe re metava puna ne Ata poli wa. Ana popon ko na owasuḡe si puna ne kieta puruvi lala, ovisa van la osape nepisa sanini, nesape nanagane, nepa ke si metava puna naga naḡa pe arimau, a pe arimamiu, naḡa pe kiau Ntewa, a pe kiamiu Ntewa.”

18 Siraunia Maria nae Maktala nene kila sanene, ḡasuḡe si pu imimi nalogena lala, pisawal, pisape “Nepisu Suḡe e kilamarau,” a pisayu pan imimi e sur la naḡa Yesu pisa pania.

*Yesu m̄alivin kiena nalogena lala
Matiu 28:16-20; Mak 16:14-18;
Luk 24:36-49*

19 Ana e legiena ḡesia na wik ke nene wa, ko yepekilavi, imimi nalogena la mesike lele taaga loyuḡa e yo naḡa metapolou ke ea. Mekiar ruru mratava lala, vanon memaraun ke mesape sa p̄isi yerkawa kiena le Yu la sinela kar imimi m̄ena, sa naḡa sinela kar Yesu rui. Mesuḡa sane na, veraga ga, Yesu m̄alivi pimi suḡal likan imimi, sape “!Suḡarena sike amio amiu!”

20 Naga pisa sanene, p̄isi na pian lologia imimi e lepas na mrapototo la naḡa e limana amio pupia piakapila naḡa e mram̄anena. Mepisua, ana pogos naḡa mekilia mesape naga Suḡe nene, mekekara na mekekara.

21 Pisa ke sina ga pan imimi, sape “!Suḡarena sike amio amiu!” A miakol ke sina ga, sape “Sa ga naḡa kiau Ata miilanu vena nekila kiena yuḡaena, ana inu towe neiila amiu re vena akila sanene.”

22 Siraunia, miyu yalua pimi e imimi, sape “Amiu atol Ninuna Wa.

23 Yar a naḡa visae amiu aviewoia vanon kiena mlamulena viowa, yoko naviowaena nene kovio veta-nia, ana yar a naḡa visae amiu ve aviewo re vanon kiena mlamulena viowa, yoko naviowaena nene to lue ga e naga.”

Tom̄as p̄isua, mlelaga

24 Ana pogos naŕa Yesu m̄alivin imimi, imimi yaru tai pe su re poli, naŕa Tom̄as Kaora.

25 A suraunia, mepisu naga, mepi-sawal pania, mesape “!Suŕe m̄alivin imimi, mepisu naga rui!”

Ana naga pe mlelaga re e poli, pisape “Peraga, in na monar nevisu e kilamarau. Visae ve nevisu re piakapila na mrapototo e limana, netol e mrasilm̄au nini, a visae ve neligan re lum̄au nini e piakapila e mram̄anena, yoko taŕatete nelelaga nesape naga mal sina ga.”

26 Tom̄as pisawal kiena sitomena nene, ŕisi na wik tai ŕaro pano, mesike si lele taaga e yo naŕane. Ana e pogos nene Tom̄as m̄ena mesike memio, ana akiar mratava la m̄arera, ŕisi na Yesu pimi m̄alivin imimi yam si tai, sape “!Sum̄arena sike amio amiu!”

27 Ana pis pa Tom̄as, pisa pania sape “Lum̄au na nini, okian mraslum̄ońa, otol luŕaria. Mram̄aneu nanini, oligan lum̄ońa te ea. Ve ositom ŕele re sina, oviawa m̄arera e inu.”

28 Tom̄as mloge na kira pisu Yesu, pisatańea sape “!Kiau Suŕe, ko ope kiau Ntewa!”

29 ŕisi na Yesu pisa pania sape “?Sanape, opisunu ana omlelaga e inu? Nanene naga po, ana pupia navisa ruruena sike e la naŕa pe apisunu re nena poli wa, ana amlelaga ke pa e in rui.”

Visena maro tai

30 Sur la moki naŕa Yesu kila, nesiri plan pa e tusi nini rui, ana naga miyum̄aen m̄ena kile taŕena la moki e maramimi naŕa pe nesiri plan re poli.

31 Ana visena la punu ga naŕa asike e tusi nini, ve naiila amiuena vena alelaga asape Yesu naga pe Navisaarena, pe narina ne Ntewa na lelaga. Ana kiamiu nalelagaena e kiena kia nene, yoko ve kiamiu mrapa na tolen malena e naga.

21

Yesu m̄alivin sina kiena nalogena la olua

1 Ana siraunia, imimi nalogena la ŕasia mesum̄a garo pupia lapa na garo Taepirias, pona Kalele, ŕisi na Yesu pimi m̄alivi.

2 Imimi naŕa mesike e pogos nene, Saemon Pita, Tom̄as Kaora, Nataniel nae pulkumali naŕa Kana ma Kalele, inu nemio olai na sumo Semes, amio sina imimi lua. Ana navaemeena kiena ne Yesu pan imimi e pogos nene sanini.

3 Susumo na Saemon Pita pisawal, pisape “Aulai, in na neva neure lilivi metava narui.”

ŕisi na mesum̄alu mepisape “Poga, ita punu ga.” ŕisi na mepatove mokus waa mepa mokuan lilivi. Mesum̄a e sive pano-o yemlagi, ana pe metol re nena ika tai.

4 Ana pogos naŕa yemlagi merarava ruru ke narui, Yesu patom su ura e nene, ana mepisu sane sa ga yar tai ne sike ne, ana pe mepisuluŕar re poli mesape naga ke narui.

5 Ana Yesu pion pan imimi, piunia sape “?Naruu lala, aŕar m̄a ika laŕasia, po pere?”

ŕisi na mesape “Peraga rui.”

6 ŕisi na pisa, pisape “Pogaga, akila sanini. Ava akuan si lilivi, ana ve akuan re si sa naŕa akuan ke ne, aluŕarli va e lepas na ŕamarua sumo wa, ana nekilia nesape yoko atol ika ŕasia.”

Ana pe mepisu kilale re poli wa sane Yesu na pis ke ne, ana mepa meluŕar lilivi sa ga naŕa naga pisa. Ana veraga ga pulen ga ika na ika, ana pogos naŕa mesape mourelua va metava meŕure ŕele ga, pulen manene la ika lala.

7 ŕisi na mepisu kilale narui mesape Yesu, ana inu naŕa imimi lua Yesu sane mepe puruvi, nepisa pa Saemon Pita, nesape “Pita, ovisuia, Suŕe nam̄a!”

Pogos naña Pita mloge sane na, sumālu veraga, miyen sina ga mña kulkota, pula tano e sive, miye pa ura.

⁸ Pe mesu re perinan ura poli, sur sane tasmē ponotia taaga ga [100], ana Pita sumon imimi mokus waa mesirau mopure yalolog ke lilivi naña pulen ika.

⁹ Ana pogos naña mepim ura, mepisu kap tai momña ga, naña amlega ika pñasia e mopulusia, mepisu narin kilaparavi lañas manoa ruru pa sike rui.

¹⁰ Ana Yesu pisa, sape “Ika la naña amiu añar ga na wa, awar pñas vam ve kata.”

¹¹ Ana Saemon Pita pitove, pa metava e waa, pñerelua lilivi, pñere pimi ura. Ika mok pañisi, mema-raun mesape sa pñisi lilivi wororowa lawea, ana peraga, meñere pimi pogaga. Pogos naña moñar plan ika la nene, mopuloia tol ponotia taaga lualima yam lima pa telu [153].

¹² Ana pogos naña ika la manoa ruruia, Yesu pio, sape “Aimi aki-nana.”

E pogos nene mepisu kilale ruru mesape Suñe ga nene, pe mesitom re si meviun mesape naga ai.

¹³ Mepim mesike pa lele taaga narui, Yesu mla kilaparavi, pion pan imimi, amio mña ika lala, ana makania.

¹⁴ Naga nene sane pe Yesu kiena navaemeena natelu pan imimi kiena nalogena lala, siraun naña Ntewa tamalia sina naga petan marena.

Yesu amio Pita

¹⁵ Ana pogos naña memla pae kamimi kinanena na kolulag, Yesu pisape sun re amio Saemon Pita. Piun tania, sape “Saemon, narina ne Yoane, sanape? ?Ko na sinemña sii inu keviu, taulu naña la nene sinela sii inu, po peraga?”

Pita pisatamē pania, sape “Suñe, sur nene okilia pa rui, nekekarān ko pañisi.”

Ana Yesu pisa pania, sape “Pogaga, ovagan narin kiau sipsip lala.”

¹⁶ Pogos tañena sina ga, Yesu pisa pania, sape “Saemon narina ne Yoane, ko na sinemña sii inu po pere?”

Pita pisatamē ke sina, sape “Suñe, sur nene okilia rui. Sa naña nepisaaria, nekekarān ko pañisi.”

Ana Yesu pisa pania, sape “Pogaga, ovisuar kiau sipsip lala.”

¹⁷ Ana yam si tai, kila yam telun narui, Yesu piunia, sape “?Saemon narina ne Yoane, ko na okekarān inu kemua lelaga, po peraga?”

Ana pogos naña Pita pisu Yesu piun mña sanene pano tol yam telu, mloge piowa, pisa pa Yesu sape “Suñe, ko okilia make sur punu ga, okilia naña nekekarān ko pañisi.”

Ana Yesu pisa pania, sape “Pogaga, ovagan kiau sipsip lala.”

¹⁸ Ana nevisa ve lelaga van ko sanini, sane nanua sumo, pogos naña ope mñee ke ga wa, ko na okila ke ga sa naña sinomñan osape okila. Ko ga taaga omiyen momña kulsota omialoro opa e lele la naña sinomñania. Ana nekilia nevisa van ko, pogos naña ovim ove yermarua, yoko yar tañena la ayenwo ko e momña kulmrae, atarar lumomña aure ko ova e lele la naña ve sinomñan re ova ea.”

¹⁹ Visena kiena ne Yesu nene, sane pisawal ke sape sanape naña yoko awemñar Pita. Ea kiena marena, naga kila pñelaga tai naña mligan naga pito tano, a pisirlua kia kiena ne Ntewa pa metava.

Ana siraun naña Yesu pisa pa sanene pa Pita, pñere ke sina ga naga, pisape naga kilia siraun si naga, pisape “Ovim, otaveve inu lue ga narui.”

Yesu amio Yoane

²⁰ Ana siraun naña Yesu sun pae amio Pita, Pita pilonia, pisu inu, erau wo kiena ne Yesu, nesike lavisin la luoka. Inu ke narui naña nanua,

e kinanena maro, netotano lavisin Yesu, nepiun tania nesape e imimi nalogena lala, ane yoko vielua.

²¹ Ana pogos naþa Pita pisu inu, piun tai Yesu, sape “?Suþe, sanapen erau nene?”

²² Ana Yesu pisa pania, sape “Visae nasinenanena kiau sane yoko naga ve kovio re, ana suna sanene vano neim sina ga, sur nene naga pe kiau, pe pe kioþa re naþa ovisa sur tai e poli. Sur naþa pe kioþa na kilaena, nepisa pan ko þa rui, nesape otavevenu silaga.”

²³ Ana suraun pogos nene, pog naþa nalelagaena taþena la amloge naþa Yesu pisa sanene, amlogepalia, amape Yesu pisayu inunia, sape taþatete nemare pogos tai. Ana Yesu pe pisa re sanene poli, pisa ga sape visae naga sinenania, yoko kilia ve sanene. Sanene, kana kinasia sane sur nene naþa Pita piunia, pe kiena re poli, ana pe kiena Yesu ga.

Visen maro

²⁴ Ana inu naþa nepisawal ke sur la nene, nesiri plan ruru ke vena akilia auloia. Ana ita punu ga tekilia telelaga tesape visena la nene pe lelaga paþisi.

²⁵ Poga, tusi nene pimi þisi ga e nini narui. Sur la moki naþa Yesu kila sike ea, ana sur la moki na moki naþa Yesu kila pe su re e poli. Visae tesiri punuia, nepisu sane pona yoko kana tus la ve mok vaþisi, vano-o yo ve tokak e yomarava nini.

YUMAENA Kiena ne Li Nalologena Lala Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini “Yumãena Kiena Ne Li Nalologena Lala”, Luk siri pan yaru tai, kiena kia Teopilas. Nane tusi na lua naþa Luk siria, pimi siraun kiena tusi na sumo, naþa kiena kia “Lologena Wo Kiena Yesu Kristo Naþa Luk Siriyuia”. Tusi nini “Yumãena Kiena Ne Li Nalologena Lala”, kiena kia na plasa sanene, sape “Yumãena Lala”. Naga pisayu yumãena þesa kiena li nalologena lala kiena Yesu, naþa Ninuna Wa naga sumon la e yumãena na visawalen lologena wo, siar garu Yerusalem a e yo punuga garu Yutea a Samaria, pano pano-o þar make yo e yomarava (Yumãena Lala 1:8).

Tusi nini naga suniena tai kiena li nalelagaena þesa, naþa siari e þegas kiena lus nae Israel lala naþa amlelaga, a kapuru pimi keviu kalo make yo la e yomarava.

E tusi nini, Luk sinenan sape kilologia naþa lala naþa amlelaga e Yesu, ve akawe re Þarin Suþe nae Rom naþa naga pe suþen make yo la e pogos nene. A naga sinenan sape kilologia naþa suri makega naþa lus nae Israel lala amlelaga ea asape yoko imi málivi, nane apimi málivi rui kome lologena wo naþa ita li nalelagaena lala temlelaga ke ea.

Tusi nini komsus telu, naþa kilologia sanape naþa lologena wo sumãa þar make ke e yo punuga narui, a sumãare sumãa kapuru ke silaga. Komsus na sumo, pisayu sumãare naþa siari garu Yerusalem, siraun naþa Ntewa þerelua Yesu pa ma e peni. A na lua, pisayu naþa

yumãena kapuru pimi keviu, kalo make yo lua nene Yutea amio Samaria. A komsus na maro, pisayu naþa yumãena pano pa kalo yo punuga e puruvanua lala na yo na pawa sive naþa apio asape Sive Naþa Metiterenian, pa tol yo Rom.

Pupia suri keviu tai naþa tusi nini pisayuia, nane yumãena kiena ne Ninuna Wa. Pogos naþa li nalologena lala asike garu Yerusalem wa e pogos na legiena na Pentikos, Ninuna Wa pitom ana mla mlareraena pala. A siraun e pogos nene, Ninuna Wa sumãa miila ke yumãena na sumãare, a miila mlena li na sumonien yumãena lala e kiela yumãena. Tusi nini pisawal visena laþasa naþa li nalologena lala apisawalia, a kila meraravan naþa kiela visena la mlarera po, pilon malena kiena la naþa amlelaga, a miila li nalelagaena lala vena aimi aviran la lele taaga.

Komþasnen tusi la na nini

Yesu pis maro pan kiena nalologena lala 1:1—14

Amligan lua yaru naþa kus lenea Sutas 1:15-26

Amlologon lologena wo garu Yerusalem 2:1—8:3

Amlologon lologena wo pa Yutea a garu Samaria 8:4—12:25

Yumãena lala kiena Pol 13:1—28:31

Yalena na sumo kiena ne Pol 13:1—14:28

Apiora lele taaga garu Yerusalem 15:1-35

Pol miyaloro yam lua 15:36—18:22

Pol miyaloro yam telu 18:23—21:16

Visena na sumo

¹ O, kiau erau Tiopilas, inu nekekara paþisi naþa nevitawe ko e tusi taþena nini. E kiau tusi na sumo naþa nesiri pan ko, nesiriyu suniena na suri la naþa Yesu naga sumãa kila, a naþa naga sumãa pian ke e sumo, naga nene naga siar e

pogos naṓa naga siar ṓesan kiena yum̃aena,

² pimi tol e pogos naṓa e nam̃areraena kiena ne Ninuna Wa, naga mla maron kiena visena maro pa kiena li nalologena lala naṓa naga mligan plan la rui, ana siraunia Ntewa ṓere naga pa si metava.

³ Ana pogos naṓa naga mali sina ga e marena, naṓa naga pe pa re si metava poli wa, ana pogos moki, naga sum̃a m̃alm̃alivin la pa tol legiena lualima yam vari, naṓa kila meraravan ruru pan la naṓa naga mali sina ga e marena lelaga. E pogos la nene, la asum̃a apisu kilale ruru naga, a naga sum̃a pisayu mrapa lala na nasuṓenena kiena ne Ntewa pan la.

⁴ Pogos tai, naṓa naga sum̃a veraga amio la, naga mla visena nene pan la, naga pisa, pisape “Amiu na monar ve aur matan re yo nene Yerusalem, amiu na monar asum̃ate m̃a ga wa vena atol Ninuna Wa nene naṓa Ata pisaar ṓisi rui sape naga la van amiu, sa naṓa nepisa m̃ena ga pan amiu rui.

⁵ Sa nanua sumo, Yoane Nakeena naga kee yeririna lala e ga e wii, ana ve ve piavi re, legiena ga laṓasia warovia, ṓisi na Ntewa naga kee amiu ve lelaga, na nene e Ninuna Wa.”

Yesu pa metava ma e peni

⁶ Ana e si e pogos tai, naṓa li nalologena lala la apimi sina ga lele taaga amio Yesu, la apiun tania, apisape “?Suṓe, sanape, nanagane naga pogos ruru naṓa ko okila naṓa ita le Israel lala ita ve kieta ṓarin suṓe sina ga tai, pona pe kana pogos nen re poli wa?”

⁷ Ana Yesu pisataṓe la, pisape “Naga nene pe pe kiamiu re naṓa amiu akilia pogos la nene poli, pona legiena la nene poli, naṓa Ata ga

naga taaga mligan ruru pisape ve sanene, a ve sanene.

⁸ Ana siraunia, Ninuna Wa naga vim e amiu, ana e pogos nene narui akus nam̃areraena, ana ṓisi na amiu na monar ava avisawal inu garu Yerusalem nene, a e yo taṓena punu ga lala garu Yutea amio Samaria, ana vano vano-o tol m̃ena ga yo taṓena la punu ga e yomarava nini.”

⁹ A pogos naṓa naga pisa pa visena la nene ṓisi, naṓa la asike apisu ruru ke naga wa, Ntewa ṓerelua pa metava, a lul tai pitomi kalovia, ana la pe aṓa re si poli.

¹⁰ Pogos naṓa la asum̃a akirakira ke pa metava e sinapane wa, veraga ga amilan ga, naṓa aṓal yaru la lua naṓa m̃ala kulsota lala miyuwowo paṓisi, lalua apimi asum̃alar la asike amio la, lalua apisape

¹¹ “!E, le Kalele lala! Amiu ve sinemiu viowa re, ve akirakaṓar re va metava e sinapane sanene. Yesu nene naṓa Ntewa naga ṓerelua naga petan amiu pa metava e peni, ṓisi na naga monar wasuṓe sina vitomi, a naga yoko wasuṓe sina e ṓelaga ga nene naṓa apisu ga nanagane ṓisi ne.”

Pegas kiena ne nalologena lala

¹² Ana li nalologena lala amligan kunus nene, naṓa Kunus Na Purolip lala, aṓasuṓela apito garo Yerusalem, pe perina manene re poli, sane tasme na manu taaga ga.

¹³ La nene la apimi atol yo Yerusalem, ana la apa ke sina ga loyum̃a e yo naṓa metava naṓa la asusukemua e rui. A la nene kiela kia sanini: Pita, Yoane, Semes a Antru; amio Pilip, Tom̃as, Patalomiu, a Matiu; amio Semes naṓa narina ne Alpeas, amio Saemon naṓa naga lala yaru tai naṓa sumo akila politik pa le Rom lala, amio Sutas naṓa narina ne Semes.

¹⁴ Ana e pogos nene, la nene amio sira lala, la apalue ga lele taaga vena

alen. A Maria, anenane Yesu, amio m̃ena ga wenla Yesu lala, asum̃a apa lele taaga amio la.

Yaru na kusen lelana ne Sutas

¹⁵ Legiena laṗas ṗarovia ṗisi, ana li nalelagaena lala apimi lele taaga, naṗa la punu ga atol suri sane yaru ponotia taaga lualima yam lua. Ana e pogos nene, Pita naga sitom sape visayu van la vena akila sanape naṗa alual yaru na kus lelen yaru nene Sutas.

¹⁶⁻¹⁹ Naga nene vanon naṗa siraun naṗa Sutas naga sane kila kiena yum̃aena viowa nanua sumo, naga pul ke sina ga porotano tai amio kilavaru naṗa naga tauluia, ana naga ga mloru e yo nene, ana m̃eṗena m̃apo, a sinena la mol-molue, ana naga mare. A yeririna lala nae Yerusalem amloge lologena nene, ana nane kila la apio kinakinas nen porotano nene e kiela visena asape “Akeltaṃa,” naga nene visena tai naṗa naga pisape “Yo Na Kuruta.”

Sanene, Pita naga sitom pisape visayu suri nene van li nalelagaena lala, ana naga sum̃alu e marala, pisi pan la, pisa pisape “Erau lala, nanua sumo, Ninuna Wa naga pisi kome pulgona ne Tepet, naga pisayu yum̃aena kiena ne Sutas nene naṗa naga sumon yeririna lala apimi apuarar Yesu, a visena la nene apimi ape lelaga ṗisi rui, sa naṗa Visena Wa naga monar ve lelaga silaga. Sutas nene naga imimi yaru tai naṗa, naṗa Suṗe mliganar naga vena tarar yum̃aena amio imimi,

²⁰ ana nanagane, naga sa naṗa visena lalua nene naṗa teke e Tusi Kiena ne Yauena Lala, naṗa tai pisa, pisape

‘Naga popon naṗa m̃ana yum̃a mon korena ga, ṗisi na taṗatete yaru tai mono ea,’ Yauena 69:25

a taṗena sina ga, naṗa pisape

‘Popon yaru taṗena tai kus lelana.’ Yauena 109:8

²¹⁻²² “Komin suri ne na nene, ana monar yaru si tai naga imi sukul imimi sina vena navisawalen Yesu, kieta Suṗe, visave naga mali sina ga e marena. Yaru nene naga monar lala yaru tai naṗa la amio imimi nanua sumo, e pogos la naṗa Suṗe suña mialoro ke amio imimi. Naga monar ve yaru tai naṗa naga sike e poglis naṗa Yoane naga mlologonyu ke kiena nakeena, pimi tol legiena naṗa Ntewa naga ṗurelua Yesu petan ita, vena va si metava.”

²³ Ana la apisawa kia kiena ne yaru la lua. Tai, kiena kia Yosop, naṗa la apio asape Ṗasapas, a kiena kia taṗena sina, kien kia asape Sastat. A yaru taṗena, kiena kia Mateas.

²⁴ Ana la amlen, apisa, apisape “Ntewa, Ntewa namanmaruaena, ko ga okilia m̃a ya naṗa sike e los nen yeririna lala. Narui imimi na sinemimin mesape ko okipian imimi e lalua nene, nape naṗa ko oṗere rui,

²⁵ vena naga tarar yum̃aena kiena ne nalologena nene, naṗa Sutas naga mligan rui vena naga va ruru nena ga e kiena lele na kovioena.”

²⁶ La amlen pae, ana akila sur sa naṗa la amlil m̃apila, ana kia kiena ne Mateas naga kate. Ana la amligan lua naga, ana asikol naga amio la lualima taaga pa taaga nene, kila la lualima taaga pa lua ke sina ga.

2

Ninuna Wa pimi

¹ E legiena na Ṗaṗagena Na Yui Marua, li nalelagaena lala la apimi asu m̃a ga lele taaga,

² a veraga ga, m̃aagena tai molue ma e sinapane, sa ga naṗa pupia lagi tai m̃ai, ana m̃aagena nene naga kalo punu yo na loyum̃a nene naṗa la ateke tano ea.

³ Ana la apisu suri tai sane kapi mluamene, ana kapi nene naga mliṗerea, ana peve taaga pa sike e la punu ga nene.

⁴ Ana la punu ga, Ninuna Wa naga pimi pulemamaga e la, kila la apivisi

e visena taḗena lala, sa naḗa Ninuna nene naga kila akilia apisi komea.

⁵ Ana garu Yerusalem, le Israel la asu m̃a ga, naḗa la ape li nalenena lala. La nene na la amolue e yo la moki na yomarava nini apimi.

⁶ Ana la nene amloge m̃aagena nene, lala amio yeririna taḗena lala, la moki paḗisi naḗa la apimi e yo nene. Ana la nene sinela kurkur paḗisi, komin naḗa yaru la naḗa Ninuna pimi e la, la pogos naḗa asuḗa apisi sanene, ana yaru make ga amloge nena kiela visena la naapo.

⁷ Ana la amilan paḗisi, a amiyuwawa, apisa apisape “!Aulai! Yaru la nene naḗa asu m̃a apivisi ke sanene, ana lala na ape le Kalele ga lala.

⁸ ?Sanape naḗa ita punu tesu m̃a temloge ke naḗa apivisi ke e kieta visena la sanene?

⁹⁻¹¹ Ita tepe yaru na purvanua la moki na tesike ne, nae Patia, nae Mitia, nae Elam, nae Mesopotemia, nae Yutea, nae Kapatasia, nae Pontas, nae Esia, nae Pirusia, nae Pampilia, nae Isip, nae Krit, nae Arepia, nae Lipia e lepas na vaen Saerin, a nae m̃ena pupia pulkumali naḗa Rom. Ita laḗasia tepe le Israel ruru ga, a laḗasia pe ape le Israel re sumo poli, ana sirau la apimi ataveve kieta nalelagaena. Ana ita punu ga, ita punu peve taaga temloge ke naḗa la apivisi ke kome kieta visena lala ita punu ga, la asuḗa apisa ke pupia yum̃aena la nene naḗa Ntewa naga kila.”

¹² Ana la amilan paḗisi, kiela sitomena la kokovio, ana la aminue kare narui asape sanape narui, ana la asuḗa apiuviun ke tan la apisape “!Aulai! ?Ya ne sanene?”

¹³ Ana laḗasia asu m̃a apitalia la nene naḗa Ninuna pimi e la ḗisi rui, la apisa apisape “E, la nene amun ga kuruta nene, nane kila ape wowe ke ne.”

Visena kiena ne Pita pan la

¹⁴ Ana Pita amio li nalologena taḗena la lualima taaga pa taaga

nene, la aḗariplan la asuḗalu, apimi ase e nene, ana naga pisi manene pan la, naḗa naga pisawal sanini, pisape “Erau lala, naḗa amiu le Yu lala, a amio amiu yeririna taḗena lala naḗa amiu asike Yerusalem, amiu na ayagokon ruru inu vena nevisawal sur nene van amiu.

¹⁵ Yeririna la nene na pe amun re wii poli, sa naḗa amiu asu m̃a apisa ke ne, peraga, komin nanagane, aora ovari ga na kolulagi nini na wa.

¹⁶ Ana suri nene naḗa amiu apisuia, naga suri nene naḗa Navisawalena Soel naga pisayu sumo rui, naḗa pisape

¹⁷ *‘Ntewa naga pisa, pisape “E legiena la nene na pog maro nene, ḗisi na nela ninuu van yeririna la punu ga.*

Ana ḗisi na narimiu lala la avisawal kiau visena,

a ḗisi na kiamiu yar viu lala yokorena avisu sur lala,

a kiamiu yermarua lala, la aḗeni nam̃eniena lala.

¹⁸ *Lelaga ḗa, e pog nene, ḗisi na neligan Ninuu,*

naga vitomi ve keviu e yaru m̃ee lala amio sira m̃ee lala na kiau yum̃aena,

ana ḗisi na la avisawal kiau visena.

¹⁹ *Pisi na nekila suri lala nailanena e yo yau,*

amio kile lala na yomarava nini, ana yoko kuruta a kapi a pupia m̃au naḗa piu asuḗa ga.

²⁰ *Sumo na, mrae naga imi malolo, a kupario naga ḗisi na imi vivaga sane kuruta.*

Ana siraunia, legiena keviu nene kiena ne Ntewa, naḗa wo vaḗisi, naga kilia imi.

²¹ *A e pogos nene narui, yaru ai naḗa naga vio kia kiena ne Ntewa, ḗisi na Ntewa tamalia naga.” ’*

Soel 2:28-29

²² “Amiu le Israel lala, amiu ayagokon ruru kiau visena la nini. Yesu nene nae Nasaret, naga pe yaru naḗa Ntewa naga kipian ruru

naga merarava pan amiu sape naga pe Navisaarena. Ntewa naga kila sanene nane e yumãena na namãreraena lala, a e suri nailanena lala, a e kile lala naña naga kila Yesu naga miyumãenia e maramiu nanua sumo rui. Suri la nene amiu asumã akilia ke ãisi rui,

²³ ana pogos naña Ntewa naga mligan naga e limamiu, amiu asumãlu amẽmar naga mare, naña amiu atamãan li viowa lala la asuar naga e laki torovia. Pogos naña amiu na pe akila re suri nene poli wa, ana Ntewa naga kilia ãisi rui pisape ãisi na ve sanene, ana naga tamãania, komin naña naga taveve sa naña naga sitom ruru nanua sumo rui vena kila.

²⁴ A siraunia, namãreraena na marena pe torokin re naña uarar manene Yesu poli, ana Ntewa ãerelua naga petan nasinelaea lala na marena, kila naga mali ke sina ga.

²⁵ Naga nene naga sa naña visena tai kiena ne Tepet nanua sumo, naña naga pisayu Kristo, naña naga pisa, pisape

'In na nepisu naña Ntewa naga sumã amio inu silaga, naga sike e lepasneu na marua, ana kila sineu pe kurkur re nena ga.'

²⁶ *Kila sanene narui, sineu kekara, a purmeneu naga miau, in na nepe yeririna ga, ana neñasine ga Ntewa marera.*

²⁷ *A Ntewa, ãisi na ko na ve oligan re ninuu e yo na marena, a ãisi na ko ve otamãan re tas nen kioãa Yaru Wa na yumãe kioãaena menunuu.*

²⁸ *Ko okipian inu e mrapa lala na malena ãisi rui, a ãisi na sineu naga pulen nakekarena ve keviu, naña ko osuãa omio inu.'* **Yauena 16:8-11**

²⁹ Wolai lala, in na nesape nevisawal meraravan suri nene van amiu.

Repita ne na nene naña Tepet, naga na mare nakonua rui, la asin naga ãisi rui. Naga nane kiena tampona ne nane mẽke e kieta yo ne, mon mã pimi tol nanagane.

³⁰ Ana pogos naña naga mali ke ga wa, naga kilia rui naña Ntewa pisaar marera pania pisape ãisi na pogos tai na, kiena lus tai naga monar to sina ga tano e kiena pupia lele natotanoena, sa naña naga kiena lus nene naga imi ve ãarin suãe va yeririna lala, sa naña Tepet nene naga pe ãarin suãe sumo. Ana Tepet naga pe navisawalena tai,

³¹ a pogos naña suri nene naga pe mãalivi re poli wa, naga pisu naña ãisi na Ntewa kila Navisaarena nene naga mali ke sina ga e marena. Suri nene na Tepet pisa e kiena visena nene, naña pisa, pisape Ntewa pe mligan re ninuna e lelen marena poli, naga pe tamãan re tasnena pa menun poli.

³² Suri ke na nene narui naña imi mesuãa mepisawal ke ne, naña Ntewa naga pisirlua ke sina ga yaru naña Yesu nene petan marena.

³³ Ntewa pisirlua naga, ana ãerelua naga pa metava rui, mligan naga sike e kiena lepas na marua. Ana sa naña Ntewa Arimata nene naga pisaaria, naga mla Ninuna Wa pania, a nanagane Yesu taron Ninuna Wa nene pan imimi, ana Ninuna Wa nene naga sumã miyumãen ke suri la nene naña amiu na asumã apisuia a naña amiu na asumã amloge.

³⁴ E visena kiena ne Tepet la nene, naga pe pisayu re naga poli, komin naña ve naga re naña naga va metava e peni, ana naga pisayu ga Navisaarena nene. A kiena visena taãena sa mãena ga nini, naña naga pisa, pisape

'Ntewa na Mava pis pa kiau Suãe, pisape

"Ko ototano e kiau lepas marua, otomãatea,

³⁵ *ĥisi na inu nekila kioṃa nasinekar lala ve sa takue naĥa ko ovi-awa ea.” ’ Yauena 110:1*

³⁶ Komin suri ne la nanene narui, inu sineun nesape nevisawal ruru merarava van amiu, amiu mratava nae Israel la wetelu, sane Yesu nene naĥa Ntewa mliganar naga sumo rui pe kieta Suĥe a pe Navisaarena, ana amiu asuar naga e laki torovia rui.”

Yeririna la moki naĥa amlelaga e Yesu

³⁷ Pogos naĥa yeririna lala la amloge visena nene, amloge sa naĥa miyur sinela, pano pa tol ruru nena puriu, ana la apiun tan Pita amio li nalologena taĥena lala, la apisape “? Wolai lala, ĥisi na mekila kan imimi narui?”

³⁸ Ana Pita pisa pan la, pisa pisape “Amiu punu ga, amiu avilopu amiu, ana amiu ava e nakeena e kia kiena ne Yesu Kristo, vena ĥisi na Ntewa naga viewo kiamiu mlamulena viowa lala. A ĥisi na Ntewa naga ligan Ninuna Wa van amiu, sane kiena nalaena tai van amiu,

³⁹ komin naĥa navisaarena naĥa Ntewa naga kila, naga kila pan amiu, a naga kila pa narimiu lala, a naga kila ṃena ga pa yeririna taĥena lala naĥa la asike perina wa. Navisaarena nene naga sike e la naĥa kieta Ntewa na Mava naga suṃa pio la ṃa ga.”

⁴⁰ Ana Pita suṃa pisa ke visena wo nawere laena la moki pan la vena aimi, a naga pisa pisape “Amiu na monar aligan mlamulena kiena ne yeririna viowa lala na nanagane, amiu na atamalia amiu vetan nakoena naĥa naga suṃa pimi ke pan la.”

⁴¹ Ana la moki liu naĥa la amloge visena nene kiena ne Pita, la amlelaga ea, ana la apa e nakeena. A e yeririna la punu ga naĥa asike e legiena nene, la moki pe suri sane manu telu la apimi apiran la amio kiela ĥegas nene.

Li nalelagaena lala apiran la e nasinewo

⁴² Ana li nalelagaena la nene, la asum̃a apurari ke ĥelaga la nene ṃarera paĥisi, naĥa la amiyagogo ruru po silaga naĥa li nalologena lala la apian la, a lala apiran la silaga e nasinewo e kiela ĥegasia, a la asum̃a akinana lele taaga silaga, a la yepela ṃaen aora na leniena lala silaga.

⁴³ Ana li nalologena lala la amiyum̃aen suri nailanena la moki paĥisi, amio kile la moki, ana yeririna la apisu suri la nene, sinela kurkur paĥisi.

⁴⁴ Ana li nalelagaena lala, la sinela suṃa maran taaga ga pano-o, a la asum̃a ataṃan kiela suri lala ve kiela pae ga.

⁴⁵ Sanene, la asum̃a aĥiliwilin kiela porotano lala a kiela suri make ga lala, vena la avion kana kilaveru la naĥa la atolia, va lala ai naĥa limala plasan suri laĥasia.

⁴⁶ Legiena punu ga, la nene la asum̃a apiran la sane ĥegas taaga loyum̃a e Yum̃a Wa ṃana ne Ntewa, a la asum̃a akinana ke lele taaga e ṃala loyum̃a lala. A silaga naĥa la asum̃a apimpae ke sanene, ana la akekara paĥisi, a silaga lala apito ga tano e Ntewa, a la apotena paĥisi pania komin malena wo nene naĥa naga mla pan la,

⁴⁷ ana amieluar naga vanonia. A e pogos nene, yeririna taĥena ṃena ga lala akekaran kiela ĥelaga viu wo nene ĥisa, a e legiena punu ga, Ntewa na Mava naga suṃa tamalia si yeririna la ĥasia, naga suṃa sikol la ke e ĥegas nen li nalologena lala.

3

Laulu tai suṃalu mial

¹ Ana legiena tai, e nena e pog na leniena e mrae telu, ko yepekilavi, Pita amio Yoane, lalua asum̃a apa ke metava e Yum̃a Wa ṃana ne Ntewa.

² Ana yaru tai naḗa naga paeme naga pe laulu, a e legiena punu ga la asuḗa akus naga pimi amligan naga e mralaea nene naḗa apisape “Mralaea Wo,” naga nene e Yum̃a Wa ḗana ne Ntewa. Ana laulu nene naga toḗa mlogi ke pan la naḗa apa ke loyumuḗa.

³ Ana naga pisu Pita amio Yoane, naḗa lalua asuḗa apa ke loyumuḗa, ana naga mlogin nalaena tai vetan lalua vena lalua ala suri tai vania.

⁴ Ana Pita amio Yoane, lalua atamaria yeririna nene, ana Pita pisa pania, pisape “Mara, okira ovisu imimi sumo wa.”

⁵ Ana naga pisu manene lalua, naga ḗape ḗisi na lalua nene ala suri tai vania.

⁶ Ana Pita pisa pania, pisape “Erau, in na pe kiau kilavaru re nena ga, ana in na kiau suri wo ga tai naḗa inu na kiau, nela van ko. Nane suri ne nanene: e kia kiena ne Yesu Kristo nae Nasaret, nevisa van ko, osuḗalu narui, oyali.”

⁷ Ana naga pulun tarar limana na ḗamarua, miila laulu nene tarlua suḗalu, ana lana luwoka pimi po veraga.

⁸ Ana naga suḗalu ke veraga e pogos nene, suḗalu su, ana mialial lia. Ana pogos naḗa lalua apavini, naga taveve la, ana la ga teloka apa loyumuḗa e Yum̃a Wa ḗana ne Ntewa, naḗa yaru nene kekara paḗisi naḗa naga mial ke narui, naga suḗa pulaula, suḗa mieluar ke Ntewa.

⁹ Ana la naḗa asike loyumuḗa apisu naḗa naga mial, a naga suḗa mieluar ke Ntewa,

¹⁰ a pogos naḗa la apisu kilale yaru nene la apisa apisape “!Apsu ke ne! !Nanene na laulu naḗane-e! Sila ga naga suḗa mlogin ke kilavaru vanua e mralaea nene na Yum̃a Wa, ana naga pimi po sina, naga suḗa mialoro ke narui.” Ana la amiyuwawa ruru e suri nene naḗa pimi ḗalivin yaru nene.

Pita pisi pan la loyumuḗa e Yum̃a

Wa Mana ne Ntewa

¹¹ Ana komin naḗa yeririna lala la sinela kurkur paḗisi, la akiriri apimi puna ne la telu nene e kopkop nene na Yum̃a Wa ḗana ne Ntewa, naḗa kiena kia “Kopkop ḗana ne Solomon.” E yo nene, yaru nene naga suḗa tawa ke e Pita amio Yoane na wa.

¹² Pog naḗa Pita pisu yeririna la nene apimi lavisi, ana naga pisi pan la, pisape “?E, ita le Israel lala, sanape ne? ?Sanape na amiu amilan ke suri nene, ana amiu apisu ke imimi lua sanene? ?Pona amiu na amape imimi ga lua mekila yaru nene naga kilia mial e ga e naḗareraena ga kiamimi imimi lua yo, pona amiu na amape imimi lua mepe yaru wa yo, pona sanape? ! Peraga!

¹³ Ana Ntewa ga naga kila suri nene, nane pupia kieta Ntewa na naḗa pe Ntewa kiena ne Epraam, Aisak, a Sekop, a naga pe Ntewa kiena ne kieta yermarua taḗena ḗana ga lala. Naga kila suri wo nene vena visirlua kia kiena ne kiena yaru na yum̃aena nene Yesu, e maramiu. Ana Yesu ke ga nanene narui, naḗa amiu aḗure naga pa e kieta kumali keviu, ana Paelat naga pisu sane Yesu naga poga ga, naga pisa pisape naga kilia molue, ana e pog ke nene narui amiu na apisawal ḗararania e marana ne Paelat asape Yesu na pisokan ga, amiu yepemiu mavin naga.

¹⁴ Pe suri korena ga naḗa naga ḗar kia naḗa asape Yaru Wa a Yaru Mesmesu, ana amiu na apisa sanene e pog nene narui, asape yepemiu mavini naga. Ana amiu na apisa ga pa Paelat asape sinemiun yaru nene naḗa naga ḗem̃ar yaru mare ḗisi rui naga kilia molue, ana Yesu naga suḗa ga, ana Paelat taḗania.

¹⁵ Visae sanene, amiu ke narui, naḗa aḗem̃ar Purḗes nen Malena mare rui, ana siraunia, Ntewa naga kilamalia sina ga naga e marena, a

suri ne na nene imimi mepisu e kil-amaramimi, ana imimi na mesum̃a mepisawalia.

16 Kia kiena ne Yesu ne nanene naga kila ruru laulu nene naṗa amiu akilia ruru naga, naga pimi po, sa naṗa amiu asum̃a apisu ke ne. Komin naṗa imimi na mepiawa m̃arera e nam̃areraena na kia nene kiena ne Yesu narui, ana lana ne yaru nene luwoka naga m̃arera ruru nena ga e maramiu nanagane.

17 “Poga ga, wolai lala. Inu nekilia m̃a naṗa suri la nene naṗa sumo amiu amio kiamiu yerkaawa lala akila pa Yesu, amiu punu ga akila komin naṗa aminue ga.

18 Ana naga nene naga pe mrapa kiena ne Ntewa naṗa naga kila visena la naṗa naga pisawalia nanua sumo rui pimi pe lelaga. E visena lala kiena ne kiena navisawalena lala, naga na pisawal ṗisi rui, naṗa ṗisi na kiena Navisaarena naga monar loge viowa e tasnena.

19 Poga ga, ana amiu na monar avilopu amiu, a monar awasuṗe amiu aimi puna ne Ntewa, vena naga ṗisi na yumu plan kiamiu mlamulena viowa lala.

20 Visae amiu na akila ve sanene, ṗisi na Ntewa naga kilia la nam̃areraena viu e kiamiu malena lala, a naga kilia ligan kiamiu Navisaarena nene naṗa naga mliganar ruru ṗisi rui, naga nane Yesu, naga wasuṗe ke sina ga imi.

21 Ana Yesu naga monar sum̃a metava e peni sumo wa, vano vano tol pog naṗa yoko Ntewa sinenan sape kila suri la punu ga aimi ave urviu ke sina ga, sa naṗa naga pisawal ṗisi rui e visena lala kiena ne kiena navisawalena wa lala nanua sumo.

22 Ana lala yaru tai naṗa naga pisa sanene naga nane Mosis, a naga pisa pisape

‘Ntewa na Mava naga ṗisi na naga kila kiamiu navisawalena tai naga sum̃alu su likan amiu sa naṗa kila inu na nesum̃alu ṗisi rui. Navisawalena nene

ṗisi na naga ve yaru tai nae ga kiamiu yo, a amiu na monar ayagogon ruru kiena visena lala.

23 Yeririna la naṗa la ve alogear re kiena visena lala, ṗisi na Ntewa naga ligan plan la vetan kiena yeririna ruru la napo, vena la ava akovio.’

24 Suri nene Mosis naga pisa, a navisawalena taṗena m̃ena ga lala, sane Samiuel, amio m̃ena ga la naṗa apimi mare ga, e kiela visena lala, asum̃a apisayu ke suri lala na kieta legiena nanagane la nene.

25 Navisaarena lala naṗa Ntewa naga mla nanua sumo e visena lala kiena ne kiena navisawalena lala, la ape kiamiu, a amiu na asike m̃ena ga loyum̃a e naviranarena nene naṗa Ntewa naga kila ṗisi rui amio kiamiu yermarua lala na sumo, sa naṗa Ntewa naga pisa pan Epraam, pisa pisape

‘Pisi na in na nekila naṗa navisa ruruena naga imi e yeririna lala na yomarava nini, naga imi kom ga e kiom̃a lus lala.’

26 Mesmesun navisaarena nene, Ntewa naga kila Yesu naga sum̃alu rui sane yaru tai na kilaen kiena yum̃aena, ana naga pe mligan re pan le taṗena la poli, naga mligan ga pimin amiu ṗesia. Naga mligan Yesu naga pimi vena kila wo van amiu vaṗisi, naṗa ṗisi na naga vilopu amiu, vena amiu aligan kiamiu ṗelaga viowa lala.”

4

1 Ana Pita amio Yoane, lalua asum̃a amlologo ke pan yeririna lala wa, ana yaru wa lala, amio nasumona kiena ne li nakirawoen yo lala e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, amio Satusi lala, la apimi lavisin la.

2 La nene sinela mimi paṗisi, komin naṗa lalua asum̃a apian ke yeririna lala asape sa naṗa Yesu naga mali sina ga e marena, yeririna m̃ena ga lala akilia amal sina ga ve sa ke ga.

³ Ana atarar la luoka, apano amli-gan la apa e yum̃a naloge viowaena vena asum̃ate tol legiena na peni, komin naṣa yepekilavi rui.

⁴ Ana yaru taṣena la mokliu naṣa amloge visena kiena ne lalua, amlelaga ea, ana pimi tol pogos nene maran kiena ne la make ga naṣa amlelaga rui apim ape moki manene la narui, lavis tol manu ve lima, nanene sane yerm̃ene ga la ne [5000].

La aṣure Pita amio Yoane apa e kumali keviu kiena ne le Yu lala

⁵ A e kana legiena taṣena, yerkaŋa kiena ne le Israel lala, amio kiela nasumonena lala, amio navianena navisaluaena lala, la apimi lele taaga garu Yerusalem.

⁶ Ana la apa atotano e pupia kumali amio Anas, naṣa naga pe ṣarin li wa lala, a amio m̃ena ga li kawa taṣena laṣas, naṣa sane Kaep̃as, a Yoane, a Aliksanta, a yeririna taṣena lala na mratava m̃ana ne ṣarin li wa la nene.

⁷ Ana la akilali nalologena lalua nene asum̃alu likan la, ana la apiun naviunena tan la luoka. Apiunia, apisape “?Ane pisape amiu lua nene akila sanene e laulu nene? ?Amiu lua akila e nam̃areraena nae pe?”

⁸ Ana Ninuna Wa pitomi pule e Pita, ana Pita pisi pan la, pisape “Inu nesum̃alu e maramiu, amiu yerkaŋa kiena ne le Israel lala, a nasumonena lala,

⁹ a in na nepisu sane amiu asum̃a apiun ke tan imimi imimi lua, apisape sanape e kiamimi yum̃aena wo nene naṣa imimi lua na mekila e laulu nene, a sanape naṣa imimi lua mekila naga pimi po sina.

¹⁰ Poga ga, in na nekekaran ga naṣa nela navisatam̃eena na kiamiu naviunena nene van amiu, vena amiu akilia, a vena yeririna nae m̃ena ga Israel lala la akilia. Nesape laulu ne nanene, naga nane sum̃alu sike e maramiu nam̃a, sum̃alun ke lana luwoka ga naṣa po, naga pimi po rui e nam̃areraena na kia

kiena ne Yesu Kristo nae Nasaret. Yesu nene naga naṣa sumo amiu am̃em̃aria mare e laki torovia, ana naṣa Ntewa naga pisirlua ke sina ga naga mali si petan marena.

¹¹ Naga na sa naṣa Visena Wa naga pisayu naga, pisa pisape ‘Amiu li nakilaena yum̃a lala, amiu na akovenlua lawe laki tai, naṣa nanagane naga pimi pe pupia kemraṣe na mava rui na mon lika e yum̃a.’ *Yauena 118:22*

¹² Ana pe mrapa taṣena re si tai naṣa ita tekilia tetol malena e poli, komin naṣa Ntewa naga pe mla re nena kia taṣena pan ita e yomarava nini poli naṣa naga kilia tamalia ita ea.”

¹³ Ana yerkaŋa la nene la amilan paṣisi, komin naṣa la apisu naṣa Pita amio Yoane, ape yaru kari ga, lalua pe ape yerkaŋa re nenaga, a lalua pe akilia re m̃ena ga suri moki poli, ana lalua nene pe sinela kurkur re nena ga. Ana la apisu kilale m̃ena ga sa naṣa sumo, lalua nene na amiyal loro amio Yesu silaga.

¹⁴ Ana la taṣatete si aweṃar visena kiena ne Pita narui, komin naṣa yaru naṣa lana luwoka po si rui, sum̃alu sike amio lalua nene.

¹⁵ Ana la apisa pa la telu nene apisape la ava vanua sumo wa, vena la akilia avisayu suri nene.

¹⁶ La telu nene apa vanua, ana yerkaŋa la nene apisayula, apisa apisape “?Pisi na ita tekila ve sanapen lalua nene? Le Yerusalem la punu ga la amloge make ṣisi rui naṣa lalua nene akila ke pupia yum̃aena tai nene e laulu nene ne, ana ita na taṣatete si tevirovia.

¹⁷ Ana popon ita tekilali sane tekila visena nene na ve va manene re si e yeririna lala, ana ve sanene ṣisi na ita tevisaluṣar lalua nene vena ve avis re si va yeririna lala, ve avisa re kia naṣa Yesu van la.”

Kumali keviu naga pisaluṣar Pita amio Yoane

¹⁸ Ana la apio ke sina ga la telu nene apimi loyum̃a, ana apisi

m̃arera pa li nalologena la lua nene, la apisa apisape “Amiu lua nene ve avisayu re si kia kiena ne Yesu va yeririna lala, pona avian la ea.”

¹⁹ Ana Pita amio Yoane, lalua apisatam̃ela, apisa apisape “? Sanape? ?Pona mesmesu ga naṗa e marana ne Ntewa naṗa imimi ve melogear re naga, imimi na melogear amiu ga? Naga nene na popon amiu na avisali suri nene,

²⁰ ana imimi nini, na imimi taṗatete meva ruru imimi mesum̃a ne. Imimi monar mevisawal m̃a suri la nene naṗa imimi mepisu e kilamaramimi, a naṗa imimi na memloge e kiligamimi.”

²¹ Ana yerikawa la nene la apisi manene sina ga pa lalua, apisalup̃ar la sa si nanua sumo, siraunia la apisa apisape lalua na akilia ava vanua, komin naṗa la pe am̃a re si mrapa nalaen nakoaena van lalua poli, vanon naṗa yeririna lala la asum̃a amieluar ke Ntewa komin ya naṗa pimi m̃alivi e laulu nene,

²² naṗa e pogos nene, yaru nene naga kiena kas na taulu pa lualima yam vari ṗisi rui.

Leniena kiena ne li nalelagaena lala

²³ Pogos naṗa Pita amio Yoane, lalua apa vanua, na aṗasuṗela ke sina ga apa e ṗegas nen li nalelagaena lala. Ana lalua apisawal visena lala naṗa yerikawa lala kiena ne yaru wa lala a nasumonena lala apisa,

²⁴ a pogos naṗa li nalelagaena la nene la amloge visena la nene ṗisi, la amlen pa Ntewa. La apisa, apisape “Ntewa na Mava, ko osii sinapane a porotano a sive, a suri punu ga naṗa sike e yomarava nini.

²⁵ Imimi mesitom̃al si kioña Visena Wa tai, naṗa yerimarua repimimi Tepet, naṗa naga na pe kioña yeririna tai, naga pisawal e nam̃areraena kiena ne Ninuna Wa, naṗa naga pisa sanini, pisapenua

‘?Komin ya ne yaru la naṗa pe amlelaga re poli sinela mimi manene sanene?’

?Komin ya ne yeririna lala la asum̃a asitom ke asape akila yum̃aena viowa, ana komin ya ne la akila ṗele ga?

²⁶ Parin suṗe lala na yomarava nini, la asum̃alu asururuia vena akila mara, a yerikawa lala apimi lele taaga vanonia,

ana la amninue naṗa akila ke mara amio Ntewa na Mava, a amio kiena Navisaarena.’ *Yauena 2:1,2*

²⁷ Ntewa na Mava, imimi mepisu visena nene pe lelaga, naṗa mesmesun nena ga e kiamimi pogos nanagane, vanon naṗa mesmesu ruru e pulkumali nini, Erot amio Pones Paelat, amio le Israel lala, amio yaru taṗena la nene, la sinela kari manene la yeririna na yum̃ae kioñaena nene naṗa Yesu, naṗa naga pe Navisaarena naṗa ko omiawawo naga, ana la asitom ke asape akila viowa manene vania.

²⁸ La nene la apimi lele taaga vena akila sanene, ana la akila mesmesu ga e ya naṗa ko ositom ruru sumo rui ana ko omliganaria osape naga monar ve sanene.

²⁹ “Ana Ntewa na Mava, imimi na mepiun mesape ko ositom̃al ruru ke visena m̃arera la naṗa la asum̃a apisa pan imimi, ana imimi mesitom mesape ko oiila imimi, kioña yeririna na yum̃aena lala, vena kila imimi na mevisawal kioña visena, naṗa kiamimi sitomena lala ve yuyuwawa re, a naṗa ve memarau re.

³⁰ A imimi na meviun m̃ena ga tan ko okianlua lumom̃a, vena okila namaiena lala awo sina, a vena mekila kile lala pona suri nailanen lala, e kia kiena ne kioña Yaru Wa na yum̃aena, naṗa Yesu.”

³¹ A pogos naṗa la amlen sanene ṗisi, yo nene naṗa la apiora ke ea naga kululu, ana Ninuna Wa naga pitomi pulen la, ana kila la apano

apisawal visena kiena ne Ntewa, naḗa kiela sitomena lala m̃arera la e naga sane.

pimi, ana naga mligan e limana ne li nalologena lala.

5

Li nalelagaena lala la amiila la ga e kiela suri lala

³² Ana e poglis nene, ḗegas nen li nalelagaena la nene, kiela malena pimi po paḗisi, sane la sinela taaga ga, a kiela sitomena m̃ena ga taaga ga, kila na sane pe yar re tai naḗa naga m̃areran sitom visave kiena suri lala la ape kiena ga, ana la asum̃a atam̃an kiela suri lala vena ve kiela pae ga.

³³ A li nalologena lala la asum̃a apisawal ke e maran yeririna lala, naḗa kieta Suḗe Yesu, naga mali sina ga e marena rui, a visena nene kiena la nene, naga nam̃areraena keviu sike ea, a li nalelagaena lala la apisu naḗa e pogos nene, Ntewa naga sum̃a pisa ruru la paḗisi e kiena lemamiēna pan la.

³⁴ Pe lala yar re tai naḗa e kiela ḗegasia naḗa naga limana plasan suri tai poli, komin naḗa yaru la naḗa la kiela porotano lala pona m̃ala yum̃a lala, la asum̃a apuliwilin plan ke suri la nene, ana la asum̃a aḗar kana kilavaru ne lala apimi,

³⁵ amligan e limana ne li nalologena lala. Ana siraunia, li nalologena lala la asum̃a amlipere kilavaru la nene pan li nalelagaena la naḗa limala plasan suri la ḗasia.

³⁶ Lala yaru tai nene naḗa naga taveve ḗelaga nene naga yaru naḗa Yosop, naḗa naga molue e lus kiena ne Livae, naga paeme e purvanua nene Saepras, a naḗa li nalologena lala la amligan ke sina ga kiena kia taḗena tai, asape Panaḗas, naḗa kia nene kana kinasa asape “Yaru na visirluaen sitomena kiena ne yaru taḗena lala.”

³⁷ Naga kila yum̃aena wo tanea sanene narui, naḗa naga ḗiliwilin lua kiena kinakinas nen porotano tai, ana naga mla kana kilavaru

Ananaias amio wona Sapira

¹ Ana yaru taḗena tai, kiena kia Ananaias, naḗa naga wona kiena kia Sapira, naga m̃ena ga ḗiliwilin lua kinakinas nen porotano tai naḗa lalua kiela,

² ana mla kana kilavaru komḗasa, mla pimi mligan e limana ne li nalologena lala. Ana naga ḗarwan kilavaru na porotano nene komḗasa, pe kiela ga lalua, ana wona m̃ena ga kilia m̃a suri nene, naḗa lalua apranaria.

³ Ana Pita pisa pania, pisape “? Ananaias, sanape naḗa ko otam̃an Yermare pimi kila kare sinem̃a sanene, ana ko opisa kotalia Ninuna Wa, naḗa ko osum̃a omlarar ke kilavaru na porotano nene komḗasa wa?”

⁴ !Opisu ke ne! Poglis naḗa ko pe opilwilin lua re kinakinas nen porotano nene poli wa, ana pe kiena ai? Naga pe kiom̃a ga. A pogos naḗa oḗilwilinia, kana kilavaru m̃ena ga punu ga sike e limana ai? Sum̃a ke e lumom̃a wa. Ana pogos naḗa ko opisaar osape owar punu va Ntewa, ko monar okila ga sanene narui. ? Ana ya ne kila kiom̃a sitomena naḗa okila si visokanena sanene? !Ko na pe opisa kotalia re ga yaru la poli, ko na osum̃a opisa kotalia ke Ntewa narui!”

⁵ Pogos naḗa Ananaias mloge visena nene, veraga ga naga mloru pito tano e porotano, naga marḗantop nenaga. A la naḗa la amloge kiena lologena nene, la amiyuyuwawa paḗisi.

⁶ Ana kiela yaru viu lala la asum̃alu, la amluluwo tasnena, akus pa vanua, ana apa asinia.

⁷ Lavisi aora ve telu warovia, ana wona nene Sapira, naḗa naga mn-inue ke suri ya naḗa pimi e wona

na yerm̃ene wa, naga towe pimi loyuma.

⁸ Ana Pita piun tania, pisape “Sapira, ko ovisawal van inu. ? Nanene na kilavaru punu nene na kinakinas nen kiamiu porotano nene, pona peraga?”

Ana sira m̃ena ga nene pisokan, pisatamea, pisape “Peraga, naga ga nene.”

⁹ Ana Pita pisi pania, pisape “? Sanape na amiu lua apisokan sanene? !Amiu lua na apiranaria naŋa asape akilali Ninuna kiena ne Ntewa na Mava! ?Omloge ke yaru la ne amial ke apimi e pulutava ne? ! La nene asin wom̃a na yerm̃ene rui apimi, a p̃isi na nanagane ga ne la aviar ko m̃ena ga ova vanua!”

¹⁰ Ana pogos naŋa sira nene mloge visena nene kiena ne Pita, naga m̃ena ga mloru mesmesu ke e lana ne Pita veraga, marp̃antop nena ga. Ana yaru viu la nene apimi si loyuma, la apisu naŋa sira m̃ena marp̃an p̃isi rui, ana la apiar ke m̃ena ga tasnena pa vanua, la apa asinia m̃eke ga e yepas nen wona na yerm̃ene.

¹¹ Ana li nalelagaena na sum̃are lala, amio yeririna taŋena m̃ena ga lala naŋa la amloge suri nene, la sinela kurkur, amiyuyuwawan paŋisi.

Kile lala amio suri nailanena lala

¹² Ana e pogos nene li nalologena lala la asum̃a akila ke kile la moki na nam̃areraena kiena ne Ntewa, amio m̃ena ga suri nailanena la moki, e marana ne yeririna lala. A silaga, la nene amio li nalelagaena taŋena lala la asum̃a apimi veraga e Kopkop m̃ana ne Solomon, e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa.

¹³ Yeririna taŋena lala la asum̃a apatanon la, ana yeririna la naŋa la pe amlelaga re poli, la moki amaraun naŋa ava akuspran la amio la.

¹⁴ Ana silaga, yerm̃ene laŋasia amio sira lala la amlelaga e Yesu, la apimi ape moki naŋa moki manene laa, ana la nene, Ntewa na Mava

sum̃a sikol la ke e p̃egas nen li nalelagaena lala.

¹⁵ Komin suri m̃ena ga la nene, yeririna lala asum̃a aŋure kiela li namaiena lala apimi, ana la amligan la aŋeke e m̃ala tog a m̃ala takue lala e isinen mrapa. Ana lala akila sanene vena visae Pita war ro e yo nene, visae ninuna ga, ana visae tol laŋasia, p̃isi na la aloge wo sina.

¹⁶ A puna lala naŋa e narin pulkumali lala naŋa la lavisin Yerusalem, la m̃ena ga apimi, a aŋereari kiela li namaiena lala apimi, amio laŋas naŋa yermare lala apa e la, ana li nalologena lala la akila ruru la sina ga amloge po.

Yerkawa lala nae Israel la apuarar li nalologena lala

¹⁷ Ana p̃arin yaru wa, amio kiena erau lala, naga nene na p̃egas nen Satusi lala nae e yo nene, la apieluen manene la li nalologena lala,

¹⁸ ana la apa apuarar la, akuan la e yum̃a nakoena amio li viowa lala naŋa la asike e p̃isi rui.

¹⁹ Asum̃a pano-o kolemallo, ana navisi kiena ne Ntewa naga pimi, pietava e mratava na yum̃a na koena nene, ana naga sumon li nalologena lala amolue sina ga.

²⁰ Naga pisa pan la, pisape “Amiu ava si asum̃alu asu loyuma e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, amiu avisawal si visena lala na malena viu nene va yeririna lala.”

²¹ Ana li nalologena lala la amlogear visena nene, a pogos naŋa yemlagi merarava, la apa si loyuma e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, la asum̃a amlologo.

Kumali keviu nae Israel naga pisi pa li nalologena lala

Ana kolulagi ke ga nene na wa, p̃arina ne yaru wa amio kiena erau la nene, la apio nasumonena taŋena lala nae Israel vena la aimi atotano e kiela kumali keviu. La nene aŋape li nalologena la asike e yum̃a nakoena na wa, a pogos naŋa la apimi veraga sanene p̃isi, la amligan

visena pa e yum̃a na koaena vena li nakirawoen yo lala aure la aimi.

²² Ana pogos naṗa apa atol yum̃a nakoena, la pe añal la re poli. Ana la aṗasuṗe ke sina ga apimi kumali, apisawal pan la, apisape

²³ “Pogos naṗa mepa metol yum̃a nakoena, moñal pulutava m̃arera ga, akiar ruru ga mon m̃aga, a li nakirawoen yo na yum̃a nakoena lala asum̃alu asum̃a e mratava nene. Ana pogos naṗa mepietava, mepa loyum̃a, pe moñā re yaru tai poli.”

²⁴ A pogos naṗa yerkawa lala kiena ne yaru wa lala a nasumonena kiena ne nakirawoen yo e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, la amloge visena nene, la aminue kare ga e li nalologena la nene narui, m̃a sanape na sanene.

²⁵ A e pogos nene, yaru tai pimi pisa suri taṗena tai pan la, pisape “! Aulai! Yeririna la nene naṗa amiu amligan la e yum̃a nakoena, la asum̃alu asike loyum̃a e Yum̃a Wa, la apian ke si yeririna la rui.”

²⁶ Ana pogos naṗa nasumonena nene mloge, ana naga amio kiena li nakirawoen yo lala, la apa aṗere nalologena la nene apimi ke sina ga, ana la akila ga e ṗelaga naṗa malumu ga, komin naṗa la amaraun asape saṗisi yeririna lala nae e yo nene ṗisi na la akovela vanonia.

La aṗure li nalologena lala apa ke sina ga e kumali keviu

²⁷ La nene aṗere li nalologena lala apimi loyum̃a, ana la akila la asum̃alu ase marana ne yerkawa la nene. Ana ṗarina ne yaru wa naga piun tan la, naga pisi pan la, pisa pisape

²⁸ “? Sanape na sanene? Imimi na mepisalup̃ar amiu m̃arera rui, mesape ṗisi na amiu na ve avisayu re si kia kiena ne yaru nene va yeririna lala, pona avian la ea. ? Ana nanagane sanape? Amiu na akila m̃aga pano-o yo nene naṗa Yerusalem naga pulen kiamiu

visena la rui, a amiu na asum̃a apisa ke asape imimi ke naṗa mepe purṗes nen marena kiena ne yaru nene narui.”

²⁹ Ana Pita amio li nalologena taṗena lala apisatam̃ela, apisa apisape “Imimi na monar melogear Ntewa taulu naṗa melogear yeririna.

³⁰ Amiu na am̃em̃ar Yesu rui, amiu asuar naga e laki torovia, ana Ntewa na Mava kiena ne kieta yermarua lala naga kila si naga mali ke sina ga petan marena.

³¹ Ntewa nene naga pisirlua naga rui, vena naga sum̃a e lespasena na ṗamarua, vena naga ve kieta Nasumonena a vena ve kieta Natamaliaena. Ntewa naga kila sanene vena le Israel lala akilia avilopu la, a vena naga kilia viewo kiela mlamulena viowa lala.

³² A imimi, imimi navisuen suri la nene e kilamaramimi rui, a navisawalena va yeririna lala, naga nene imimi memio Ninuna Wa nene naṗa Ntewa naga mla rui pan yeririna la naṗa amlogearia.”

Kameliel naga pisi e kumali keviu

³³ Ana pogos naṗa la nae pupia kumali nene la amloge visena nene, miyur la pa ṗisi, ana kila sane la sinela kari li nalologena la paṗisi, ana la sinelan asape aliṗere la sa naṗa la monar amare.

³⁴ Ana lala yaru tai, naṗa la asum̃a apatanon ke naga, naṗa naga pe Varasi, naga pe navianena navisalu-aena tai, kiena kia Kameliel, naga sum̃alu pisapenua aure li nalologena lala la ava vanua sumo wa.

³⁵ Ana naga pisi e kumali keviu nene, naga pisa pisape “Yerkawa nae Israel lala, amiu amaram̃e amiu, amiu na monar asitom ruru suri nene naṗa amiu na sinemiun asape akila van la nene.

³⁶ Amiu asitomyuli yaru naṗa Tutasi. Nanua ga ne, pe nakonua manene re poli, naga sum̃alu, naṗa naga pisa pisape naga pe yaru m̃a

tai ne, a suri sane yaru la ponotia vari naḡa la apa apiran la amio. Ana la aḡem̃ar naga rui, la aḡenetetain kiena yeririna lala, a kiena ḡegas nene naga pimi pe suri korena rui.

³⁷ Siraun naga nene, nane e poglis nene naḡa la apolo viraviran yeririna lala, Sutas nene naḡa nae Kalele, naga ḡena ga suḡalu, naga ḡere yeririna lala ataveve naga. Ana siraunia, la aḡem̃ar ḡena ga naga mare, a la aḡenetetain ḡena ga kiena yeririna lala apa apeve taaga.

³⁸ “Poga ga narui, a e suri nene naḡa ita tesuḡa tepisayu ke ne, inu nepisa ke sanini, nesape ḡisi na ita na teligan yeririna la nene la asuḡa ga sanene, ḡisi na ita ve tekila re suri tai van la. Naga nene komin naḡa visae kiela sitomena pona kiela yuḡaena nene naga molue ga kome yeririna, ḡisi na suri ḡena ga nene monar loru ne,

³⁹ ana visae naga molue e Ntewa, ita na taḡatete tevisaluḡaria. A visae ita tekilali naḡa tevisaluḡaria, pona ita na tevisu naḡa sane tesuḡa tesuwo ke yuḡaena wo kiena ne Ntewa tai.”

La amlil li nalologena lala

⁴⁰ Ana kumali keviu naga mloge visena namasisuena kiena ne Kameliel nene, naḡa pisapenua ve akila re suri tai va li nalologena la nene, a la apisa apisape ḡisi na la ataveve ga ve sa naḡa naga pisa. Ana la apio li nalologena lala apisape aimi si loyumuḡa, ana la amla narin nakoena pan la, amlil la, apisi ḡarera ke sina ga pan la, apisape la ve avian re si yeririna lala e kia kiena ne Yesu, ana siraunia, la amligan plan la apano.

⁴¹ Ana li nalologena lala apa vanua e pupia kumali nene, ana la pe amloge re piowa poli, amloge ga po paḡisi komin naḡa Ntewa naga pisu la sane la atorokin kemua naḡa atol memawaena e marana ne yeririna lala, vanon kia kiena ne Yesu.

⁴² Ana lala pe amlogear re nena kiela yerkawa la nene, ana legiena punu ga, loyumuḡa e Yumuḡa Wa Mana ne Ntewa, a loyumuḡa lala e yumuḡa ḡana ne yaru lala, la pe amligan re nenaga naḡa la apian ke yeririna lala, a la amlologon ke Nalologena Wo nene kiena ne Yesu, asape naga pe Navisaarena.

6

La apu ḡarin yeririna naiilaena la olua

¹ Ana e pogos nene, nalogena kiena ne Yesu lala apimi ape moki manene la narui, ana nasine-mimiena tai pimi likan la. E lepas tai, le Yu la naḡa apisi ke kom Kris, a e lepas taḡena, le Yu la naḡa apisi ke ga kome kiela visena, naḡa Epru. Ana la nene naḡa la apisi kom Kris, la asuḡa apisimumun ke apisape e legiena punu ga, pogos naḡa la apion kiela narin naiilaena la pan letano lala, ana la akila pe po re nena ga poli pa kiela letano lala.

² Ana li nalologena la lualima taaga pa lua amloge visena nene, la apio viraviran make nalogena lala punu ga vena aimi lele taaga, ana la apisi pan la, apisa apisape “Wolai lala, pe pon re naḡa imimi meligan yuḡaena na visawalen visena kiena ne Ntewa poli, vena imimi mesuḡa mevisuar ga yuḡaena taḡena la nene.

³ Visae ve sanene, amiu na monar akilali naḡa akale kiamiu yeririna la ḡasia ve olua, naḡa la kiela kia po e maran yeririna lala, a naḡa la apulen Ninuna Wa, a naḡa la yepela ḡaen yuḡaena, vena ḡisi na mevisiri plan la la ave narin ḡegas na visuar ruruen yuḡaena taḡena la nene.

⁴ Ana sanene, ḡisi na imimi li nalologena lala, sinemimi la wetelu kilia suḡalu ḡarera su silaga e yuḡaena na leniena a navisawalen Visena Wa kiena ne Ntewa.”

⁵ Ana la ne e ḡegas keviu nene, la amloge sitomena nene, ana la

akekaran manene paḗisi, ana la aḡal yeririna la olua sa naḗa la apisa. La olua nene naḗa la aḡalia, ana Stipen tai, naḗa naga pe yaru ḡarera tai naviawaen e Ntewa, a naga pulen Ninuna Wa, amio ḡena ga Pilip, a Pokaras, a Nikeno, a Timon, a Pamenas, a yaru nae Antiok naḗa Nikolas naḗa naga pe pe Yu re poli, ana naḗa naga mlelaga e Ntewa kiena ne le Yu la rui.

⁶ Ana la aḗure yeririna la olua nene la apimi asuḡalu e marana ne li nalologena lala, vena la aligan limala te ḗarila, a la ayawawo la.

⁷ Ana suri nene naḗa la akila, kila sane silaga, visena kiena ne Ntewa naga suḡa telivi laa e yaru la narui, a ḗegas kiena ne nalogena lala garu Yerusalem pimi moki laa narui, naga pa tawa ḡena ga e yaru wa kiena ne le Yu la moki narui, ana la ḡena ga akus nalelagaena.

Le Yu laḗasia aḗere Stipen pa e kiela pupia kumali

⁸ Ana la olua nene, lala yaru tai naḗa Stipen, naga pe yaru tai naḗa naga pulen lemamiēna kiena ne Ntewa, a naga pulen ke ḡena ga pupia naḡareraena kiena ne Ntewa, kila sa naḗa naga miyuḡaen kile la moki a suri nailanena ḡena ga pa yeririna lala.

⁹ A le Yu laḗasia naḗa asike e yo nene, la pe akekaran re nena Stipen poli, ana la sinelan asape akila veveyuena vania. La nene, le Saerin lala, a le Aliksantrea lala, naḗa la asike Yerusalem e pogos nene, amio ḡena ga le Silisia laḗasia a le Esia laḗasia, naḗa la apimi asikolila. La moki nene la sane ḗegas taaga ga, naḗa la asuḡa apiora ke lele taaga silaga e yuḡa tai na leniēna kiena ne le Yu lala.

¹⁰ Ana la nene la akilali naḗa avisaluḗar Stipen, pano pano-o peraga, komin naḗa Ninuna Wa naga suḡa kila ke Stipen naga pe manmarua ruru po e kiena visena lala,

ana kiela visena na sinekar lala taḗatete nena ataulu naga narui.

¹¹ Ana la apa aḡal sina yeririna laḗasia vena la ava avisa kotalia yerkawa lala, ana la nene la apa apisawal pan la, apisape “Imimi memloge yaru nene naga pisi na, pisa kare Navisaluaena kiena ne Mosis paḗisi wa, a naga ḗarnena kare ḡena ga suri wa kiena ne Ntewa paḗisi.”

¹² Ana e ḗelaga nene, la akila nasumonena lala, a kiela navianena na navisaluaena lala, amio ḡena ga yeririna taḗena la moki, la sinela pilulun Stipen paḗisi. Ana la apimi apuarar naga ḡarera, aḗure pa e pupia kumali kiena ne le Yu lala.

¹³ Ana e pogos nene narui, visena na visokanena la molmolue pimi pe moki laa sane, naḗa apisayu kare Stipen, apisapenua “Sila ga yaru nene ḗarnena kare luen ga kieta Yum̃a Wa ḡana ne Ntewa, a e ḡena ga e Navisaluaena kiena ne Mosis.

¹⁴ Imimi memloge naḗa naga pisayu Yum̃a ḡana ne kieta Ntewa nene, naḗa naga pisa pisape ḗisi na yaru suri nene nae Nasaret naḗa Yesu, ḗisi na naga we plan Yum̃a Wa nene, a ḗisi na naga vilon ḡena ga kieta ḗelaga marua lala naḗa Mosis naga mla kemua pan ita nanua sumo laa rui, naḗa ita tepuarar ruru la asuḡa ga pimi tol nanagane. ! Yaru suri nene naḗa Stipen naga suḡa pisawal ke suri la nene, naga kila kare ruru ita paḗisi ne!”

¹⁵ La amloge visena nene, ana apilon ḗarila lala akirava apisu Stipen vena naga visataḡe visena la nene, ana pogos naḗa la apisuia, la apisu marana na sa ga marana ne navisi narui.

7

Visena kiena ne Stipen: Naga sunyu ḗesan Epraam sumo

¹ Ana ḗarin yaru wa naga piun tan Stipen, pisa pisape “?Ana ko, ko na opisa ya? ?Lelaga naḗa ko osuḡa

opisawal ke visena la nene sa naña la asuñña apisa ke ne, pona peraga?"

² Ana Stipen pisatañña, pisape "Ata lala a wolai lala, amiu ayagogon kiau navisatam̃eena sumo wa. Pisi na in na nevisayu repita marua la sumo wa. Nakonua konua rui, yermarua Epraam naga sum̃a e kiena purvanua naña Koltea, e pupia lepas nen yo nene naña Mesopotemia, ana kieta Ntewa na Naurarena naga pimi m̃alivinia, ana pisawal pania, pisape

³ 'Ko na monar omolue e mom̃a mratava, a e kiom̃a yo, vena ova e purvanua tai naña p̃isi na in na nevisa van ko.'

⁴ Ana Epraam naga molue e Koltea, naga pa sike e pulkumali naña Aran sumo, vano vano-o tol pogos naña arimana naga mare, ana Ntewa p̃ere naga pimi sike e purvanua nini naña ita tesike e nanaganene.

⁵ "Ana poglis naña Epraam naga pimi tol yo nene, ana Ntewa naga pe mla re nena narin kinakinas nen porotano tai pania, a e pogos nene Epraam naga pe p̃ar re m̃ena narina la poli wa, ana naga p̃uarar m̃areran ga navisaarena naña Ntewa naga pisaar m̃arera pan sumo rui, naña naga pisaar pisape p̃isi na purvanua wetelu nene naga ve kiena ne Epraam amio kiena lus lala naña aimi siraunia.

⁶ Ana visena naña Ntewa naga pisa pa Epraam e poglis nene, sanini, naña Ntewa naga pisa pania, pisapenua

'Kiom̃a lus la nene p̃isi na la ava ase purvanua tañña, ana yoko la ayum̃ae korena van kana suñña lala, naña p̃isi na la akila viowa manene van la vañisi, vano-o tol kas ponotia ve vari.

⁷ Ana siraunia, p̃isi na in na nela nalipereena van purvanua nene, a p̃isi na nela m̃ena ga nakoaena van kiena yeririna lala, a p̃isi na inu neure plan ke sina ga kiom̃a

lus la nene, vena la awasuñña lala aimi alotun inu e yo nena naña in na nemla pan amiu.'

⁸ "Ana e poglis nene Ntewa naga pisa p̃elaga na p̃aviu pa Epraam, sane totou na naviranarena nene naña Ntewa naga kila amio naga, ana pogos naña narina naña Aisak naga paeme, legiena olua p̃arovia, ana Epraam kila p̃aviu e naga. Ana siraunia, Aisak naga m̃ena ga kila sa ke ga nene pa narina naña Sekop, a p̃isi na Sekop m̃ena ga naga kila pa narina la lualima taaga pa lua nene, naña nanaganene ita tesuñña tepio la ke sane la ape p̃arin arimata nasumo lala."

Stipen pisayu Yosop

⁹ A Stipen naga sum̃a pisi ke ga wa, naga pisa pisape "Ana Yosop naga pe p̃arin arimata la nene tai, ana wenla tañña la nene la apieluen naga pañisi, ana la añiliwilin lua naga vena vanon yum̃ae korena e purvanua naña Isip. Ana Ntewa naga sike amio naga e yo nene,

¹⁰ a miila naga e kiena pogos m̃arera lala, panopano kila naña p̃arin suñña nae Isip nene, naña kiena kia Pero, naga pisu manmaruaena kiena ne Yosop po pañisi, ana Pero nene mligan pupia yum̃aena lala navisuaren kiena purvanua e limana ne Yosop naga taaga.

¹¹ "Ana e pogos nene narui, ana pupia pogos na viso tai garu Isip a e yo kiena ne m̃ena ga repita lala naña Kenan, ana la amloge piowa vanon pañisi, a la apisu sane peraga narui, pe kala kinanena re si po laa rui.

¹² Ana yermarua Sekop, naga mloge naña kinanena lañasia na wilwilinena sum̃a ke ma Isip wa, ana naga mligan narina la nene, naña la ape p̃arin arimata lala, vena la ava metava ma Isip vena awar kala kona lañasia. Naga nene naña sane la apa p̃esan ga ma Isip na wa.

¹³ Ana yam luan naña la apa ma Isip sanene, Yosop naga pisa lologia naga pa wenla lala, a suniena na

mratava la nene kiena ne Yosop naga pa tol m̃ena ga Pero.

¹⁴⁻¹⁵ Ana Yosop naga mligan visena pa pa arimana naŋa Sekop, pisape naga amio la punu ga na mratava m̃ana la monar avami asike amio naga, ana Sekop amio na mratava m̃ana lala apavini, la punu ga la lualima olua pa lima, la apa asike ma Isip. La apa asuṃa pano pano-o, ana siraunia Yosop nene amio kieta yermarua taŋena la nene la amarmare ga e yo nene.

¹⁶ Ana ko pa taŋena ga rui, la aŋar si puriula lala aŋasuŋe sina e yo kiena ne la nene, e yo tai kien kia Sekem, ana la asinila e lotap tai naŋa yermarua Epraam naga pul lua nanua sumo rui tan le Amaro lala.”

Stipen pisayu Mosis

¹⁷ Ana Stipen naga suṃa pisi ke na wa, pisape “Ana kieta yeririna lala asike garu Isip tol si kas moki paŋisi, ana la akapuru apimi ape moki manene la narui, ana Ntewa naga pisu sane naga torokin ruru kana pogos naŋa naga kila sa naŋa naga pisaar pa Epraam sumo ŋisi rui, pisape ŋisi na naga were plan kiena lus lala e kiela nayum̃ae korenaena.

¹⁸ Ana e pogos nene ŋarin suŋe viu taŋena tai naga suṃalu garu Isip rui, naŋa naga mninue suniena kiena ne Yosop nanua sumo amio kiena na mratava m̃ana lala,

¹⁹ ana naga kila kare manene laa kieta lus la nene na nanua sumo, naŋa naga m̃areran la ga vena la aligan kare ga narila lala asuṃa ga vena amarmare, vena ve akapuru re si avim ave moki.

²⁰ “Ana e ke e pogos nene, Mosis naga paeme, naŋa naga pe sisi tomtom tai naŋa pe sisi tanea po paŋisi. Ana arimana amio anena, lalua apisuar wan ga sisi nene e m̃ala loyum̃a pano pano-o tol kuperio telu,

²¹ ana siraunia, lalua akila ŋele si yonia, ana lalua monar aligan

lua naga. Ana siraunia, lom̃earu kiena ne ŋarin suŋe ga nene naga m̃alia, ana naga sane kuslua Mosis, pisuarua vena ve narina.

²² Naga suṃa kapuru m̃a sanene pano-o, ana la asuṃa apian naga e manmaruaena kiena ne le Isip lala, ana naga kapuru pa pe yaru m̃arera tai a pe yaru na visena na manmaruaena a yepen m̃aen m̃ena ga yum̃aena.”

Mosis naga sinenan sape tamalia le Israel lala

²³ Ana Stipen naga suṃa pisa ke, pisape “Ana pogos naŋa Mosis, kiena kas pa tol sane lualima yam vari, naga sitoṃal si le Israel taŋena la naŋa la asike na, naŋa la sa ga wenla ga lala, ana naga suṃa siar pa m̃alivin la towe m̃aga.

²⁴ Ana pogos tai naga pano, m̃al naŋa yaru nae Isip tai suṃa m̃e ke yaru nae Israel tai, ana naga pa miila yere Israel nene, ana naga kilamaran pa yaru nae Isip nene, m̃em̃ar naga mare.

²⁵ Naga nene komin naŋa Mosis naga sitom ke pa ŋisi rui pisape ŋisi na Ntewa naga ligan lua naga vena natamaliaena kiena ne kiena yeririna la nene, ana e pogos nene le Israel lala la pe apisu kilale re poli wa naŋa asape ŋisi na Mosis kila sanene van la.

²⁶ “Ana yemlagi ke sina ga e legiena taŋena, naga m̃al le Israel lalua asuṃa asu la a aṃe la m̃aga, ana naga panon pisape visaluŋar naŋa lalua ve awela re sina, a naga pisape kilali naŋa lalua atalopan la sina. A naga pisa pan la, pisape ‘E, amiu lua ayagogo. ?Sa ga naŋa amiu lua nene ape welelai ga rui, sanape na amiu lua akila kare amiu ke sanene?’

²⁷ “Ana naga naŋa pe kila mesmesu re pan naga kom̃as nene poli, naga suponlua Mosis pa perina, ana pisa pania, pisape ‘?Sanape? ?Ane mligan lua ko pisape ko ove kiamimi yerikawa, a vena ko oliŋere imimi sanene?’

28 ? Pona ko sinom̃an osape owem̃ar inu ve sa naṗa om̃em̃ar yaru nae Isip nene nakoneva, ne?"

29 "Ana poglis naṗa Mosis naga mloge visena nene, mloge piowa paṗisi, naga sum̃alu, pionlua petan Isip, pure pa sike e purvanua taṗena tai, kiena kia Mitian, ana naga sike e yo nene piavi laa sane, a narina na yerm̃ene luwoka ga, apaeme e yo nene."

Mosis mloge Ntewa pisi pania

30 Ana Stipen pisa pisape "Ana Mosis sike e yo nene pano tol si kas lualima yam vari, ana legiena tai naga sum̃a e yokorena tai, lavisin pupia tavie naṗa Sinae. Ana e yo nene naga mali navisi tai pimi m̃alivinia e kapi naṗa kekan purlaki wetelu tai.

31 Ana Mosis naga milan suri nene ana sinena kurkur paṗisi, ana naga pa laa lavisin purlaki nene vena visu ruruia. Ana naga mloge pulgona ne Ntewa,

32 naṗa pisa pisape 'In na nepe Ntewa kiena ne repim̃a lala, sane Epraam, Aisak, a Sekop.' Ana Mosis telm̃anin paṗisi, naga maraun visuena.

33 Ana Ntewa na Mava naga pisa si pania, pisape 'Ko oyenlua kioña kulus nen lam̃a, komin yo na ko osum̃alu osike e ne, naga pe yo wa tai naṗa.

34 Ana in na nevisa van ko sanini, nesape inu nepisuveve ruru naloge viowaena kiena ne kiau yeririna la garu Isip ṗisi rui, a nemloge kiela tagiena ṗisi. In na nepimin ke nesape neure plan la narui, a opisu ke ne, inu nesum̃a nemligan ko m̃ena ga nesape ko owasuṗe si ova garu Isip sumo wa, vena ove kiau yeririna nakilaen yum̃aena nene.' "

Le Israel lala yepela mavin Mosis

35 Ana Stipen naga sum̃a pisi ke pan la na wa, naga pisa pisape "A Mosis nene, naga ke nanua sumo yepela mavin naga narui, naṗa la

apisa visena ne nanene narui, apisape 'Sanape, ane mligan lua ko vena ko ove kiamimi yerikawa, a vena ko oliṗere imimi sanene?' Ana Ntewa ke ga naṗa naga mligan kiena navisi naga pimi teke e purlaki naṗa kapi kekan ke ne, vena ligandar si Mosis naga ve suṗe a ve natamali-aena kiena ne le Israel lala.

36 Ana Mosis ke ga nanene na wa, naṗa naga sumon le Israel lala amolue garu Isip, la apimi. A silaga, garu Isip, a e Sive Naṗa Pivaga, a kas lualima yam vari ke sina ga e ga e yokorena, naga sum̃a kila kile lala na nam̃areraena kiena ne Ntewa, a suri nailanena lala pan la.

37 A Mosis ke ga nene na wa, naṗa naga pisawal pa le Israel lala, naga pisa pisape 'Ntewa naga ṗisi na naga ligandar ga amiu yaru ga tai, sane kiamiu navisawalen taṗena tai, sa naṗa naga mligandar inu sumo rui.'

38 A Mosis ke ga nene na wa naṗa naga sum̃a amio repita marua lala a amio le Israel taṗena lala, poglis naṗa la amialoro ke e ṗegas taaga e yokorena, a naga ke ga naṗa sum̃a amio navisi nene naṗa pisi pania meta e tavie naṗa Sinae. E pogos nene narui, Ntewa mla visena namalena pa Mosis ne na nene, ana Mosis kus pitomi kian pan la.

39 "Ana repita la nene yepela mavin nena logearen Mosis, a la akoven lua kiena visena nene, ana e kiela sitomena lala, la sinelan ga asape awasuṗe la sina ga ava Isip.

40 Pogos naṗa Mosis petan la, pa sike yam piavi ma tavie naṗa Sinae, ana la asitom̃al ke sina ga kiela malena marua nanua asike garu Isip sumo, ana la apisa pa Aron naṗani, apisape 'Imimi na sinemimin mesape ko oyum̃aen kieta nono laṗasia, vena la akilia asumon ita tevano, komin Mosis nene naga ṗerelua ita garu Isip ana naga sumon ita tepimi e yo nini, ana ita temninue kare ga naga sike pe narui, pona am̃a sanape e naga.'

41 Ana la apa akila sanene, la

amiyum̃aen nono na narin puluk tai naṣa pe purwolu, ana la akila nakuṣaṣaena pania, a la akila pupia ṣaṣaena tai pa kiela nono nene naṣa la ga amiyum̃aenia e ga e limala.

⁴² “Ana pogos naṣa Ntewa pisu suri nene, naga pilopu m̃asina pan la, a naga mligan la vena la ava alotun verue lala. A suri nene naga sa naṣa visena wa kiena ne Ntewa nene naṣa Navisawalena Amos naga pisa e Visena Wa, naga pisa pisape

‘!Le Israel lala!

?Sila ga e kas lualima yam vari e yokorena,

amiu aṣe mom̃ar suri mali lala vena kilaen nakuṣaṣaena,

ana nakuṣaṣaena nene pan inu, pona pan ai?

⁴³ *Peraga kemua rui, pe akila re pan inu poli, ana amiu na amlotun ke ga nono la naṣa amiu ga akila ne,*

sa naṣa Molek nene,

naṣa amiu na amialoro amio kana silparpara nena,

a Repan m̃ena ga sa ke ga,

naṣa amiu akus nono na kiena verue nena naga pa sumon amiu.

Komin suri ne nanene, ṣisi na in na nem̃ene plan amiu ava koperinan kiamiu purvanua, ava asuṣa garu Pabilon lepas na vano.’ ” *Amo 5:25-27*

Stipen pisayu naṣa Ntewa naga miila manene laa le Israel lala wa

⁴⁴ Ana Stipen pisa pisape “Ana e pogos naṣa kieta yermarua la nene la asike e yokorena nene, Ntewa naga pisa pa Mosis pisape naga monar yum̃aen m̃ana silparpara tai, sane kile tai naṣa pisawal pisape Ntewa naga suṣa amio la. Ana la amiyum̃aenia torokin ruru sa naṣa Ntewa naga pisawal pania, ana la asuṣa amlenlelein m̃a silparpara nene pimi.

⁴⁵ La akila m̃a sanene pimi tol pogos naṣa Yosua sumon kieta yermarua lala apimi aṣene plan yolai

taṣena la naṣa apimi asike e kieta porotano nene, rui. Ana Ntewa naga ṣere kieta yermarua lala apimi si loyum̃a e kieta purvanua nene a e poglis nene, la akus silparpara nene pimi loyum̃a amio la, mon m̃a amio la pimi pimi tol pogos naṣa yermarua Tepet naga pe ṣarin suṣe.

⁴⁶ “Ana Tepet pisu naṣa Ntewa naga kekarania e suri la moki liu, ana naga piunia pisape visae Ntewa naga tam̃ania, vena naga yum̃aen m̃ana yum̃a wa tai, vena lus kiena ne Sekop lala akilia ava ea alen vania.

⁴⁷ Ana Ntewa naga pe tam̃an re Tepet naga yum̃aen yum̃a tai sanene poli, ana siraunia narina nene naṣa Solomon naga miyum̃aen m̃ana pupia Yum̃a Wa nene.

⁴⁸ Ana ita monar tesitoṣal m̃ena ga, sane Yer Kawa Na Metava Mane-nea, naga taṣatete se yum̃a tai naṣa yaru ga la amiyum̃aenia, sa naṣa Navisawalena Aisea naga pisa pisape

⁴⁹ *‘Ntewa Na Mava naga pisa pisape “Ma ga e peni naga sane leleu natotanoena,*

a yomarava nini naga sane le lena liganen lau su metava ea.

? Amiu na asitom asape akilia ayum̃aen yum̃a ya, vena neva nese ea?

? Pona amiu asitom asape akilia ayum̃aen e yo nape, naṣa neva neva ruru inu ea?

⁵⁰ *Suri la punu ga na sike ne, ana in ga na nesii make punu ga.” ’ ’* *Ais 66:1,2*

Stipen pisi m̃arera pan la pisape le Israel la pe amlogear re Ntewa poli

⁵¹ Ana Stipen sinenan pisape kila make kiena visena nene narui, ana naga pisi pa yerkaawa kiena ne le Yu lala naṣa la asike e kumali, ana naga pisa pan la, pisape “Ana amiu na, amiu atorokin ruru nenaga kieta yermarua la na nanua sumo ne. Amiu na ape kurup̃il paṣisi wa, ṣarimiu m̃arera, a kiligamiu poṣe m̃ena ga, yepemiu mavin logeen

visena kiena ne Ntewa, a sinemiu lala naga sa ga sinen yaru la naṣa la pe ape ṣaviu re poli wa. Amiu na ape yaru na suwoen luen ga Ninuna Wa silaga.

⁵² Navisawalena lala kiena ne Ntewa nanua sumo, kieta yermarua lala akila make kemua piowa pan la punu ga rui, a la aṃe moṃar la moki, pe sur koren ga naṣa ape yaru la naṣa Ntewa naga mligan la apimi vena avisawal avisave Yaru Wa Nayum̃aena kiena ne Ntewa nene naga ṣisi na imi. Ana amiu na apiowa laa sane, komin naṣa pogos na yaru nene naga ṃalivin ita rui, ana amiu apielua naga a aṃeṃar naga mare.

⁵³ Amiu ke narui naṣa amiu atol Navisaluaena kiena ne Ntewa ṣisi rui, naṣa navisi lala amla pimi sumo, ana amiu na pe amlogear re nena poli, akilaroro kare make ga silaga.”

La akoveṃar Stipen

⁵⁴ Visena kiena ne Stipen ṣisi e nene narui, a pogos naṣa li navioraena lala na kumali la amiya-gogon naga, visena la nene miyur manene sinela paṣisi, ana la sinela mimi paṣisi, la asuṃa akar ke maluela vanonia.

⁵⁵ Ana Stipen, naga Ninuna Wa pimi pulenia, ana naga kira pa metava ma e peni, kirava ruru ṃa sanene, pisu pupia naurarena naṣa kilawo ke Ntewa, a naga pisu ṃena ga naṣa Yesu naga suṃalu sike e yo na metava lavisinia, nanene na e lepasnena na ṣamarua.

⁵⁶ Ana naga pisu suri nene, naga pisa pa la naṣa asike ne, pisape “! Ake-e aulai! Inu nepisu naṣa sinapane naga suwowo ga mon ṃaga, ana Narina ne Yeririna naga suṃalu sike e lepasnena ne Ntewa naṣa ṣamarua.”

⁵⁷ Ana yerkawa la nene la amloge ya naṣa Stipen pisa, ana la amloge sa naṣa naga pisa kare Ntewa, ana amlokai keviu pa metava, a apuwo

pulkiligala lala, vena la ve aloge re si visena kiena ne Stipen, ana la punu ga akiriri apa puna veraga,

⁵⁸ ana atararia, aṣereyalolon naga petan pulkumali keviu nene pa vanua. Aṣure matan pulkumali keviu nene, vena la akoveṃaria, ana la apisa asape yeririna la naṣa amligan la sumo vena la avisawal visena la naṣa kila Stipen kus naloge viowaena, apisape la ke nene narui la monar akoven ṣesan kilavaru. Ana la amien plan ṃala kulsota lala, ana la amligan sike e limana ne yaru viu tai naṣa naga sike amio la e pogos nene, naga kien kia Sol, ana la nene asun ke naṣa akove Stipen narui.

⁵⁹ Ana pogos naṣa la asuṃa akove ke naga sanene, ana naga mlen, pio Ntewa, pisa pisape “Suṣe Yesu, awis, otam̃an ninuu vam̃asu, nesike nemio ko.”

⁶⁰ Ana naga kinai mloru mon tano, mlokai keviu, pisape “Suṣe, awis, ve ola re si nakoena van la e kiela mlamulena viowa nene naṣa la akila ke pan inu ne.” A siraun naṣa naga pisa sanene ṣisi, mloru pito tano, naga mare nena ga.

8

¹⁻³ Ana Sol nene naṣa naga sike e pogos nene, naga pisu suri nene, naṣa akoveṃar Stipen mare, a naga pisu sa ga naṣa la akila ke ga yum̃aena wo tai. Ana pe yam piavi re poli, yaru ṃarera na leniena laṣasia, la pe amarau re poli, la sinela miye paṣisi, ana la apimi akus tasnena ne Stipen, ana la ataginia ṣisa ataginia, ana la apa asinia.

Sol naga ṃene kare la naṣa amle-laga e Yesu paṣisi

Ana siar e pogos nene, ana Sol lala, la apilamoluen kare ṣegas nen li nalelagaena lala garu Yerusalem. La aṃene kare la pano-o kila narui la moki naṣa aṣure e yo nene, apa asike e yo taṣena lala garu Yutea amio Samaria, ana li nalologena ga lala, la pe apa re poli, la asuṃa ga

Yerusalem. Ana Sol la sinela kar manene laa li nalelagaena lala va laa na wa, ana la asum̃a apa ke ga e m̃ala yum̃a lala, a aṗere plan la, amligan la e yum̃a naloge viowaena, naga nene yerm̃ene amio sira.

Pilip pa mlologo garu Samaria

⁴ Ana la naṗa la amlelaga e Yesu, la moki naṗa apuretetai petan Sol lala e pogos nene, ana pogos naṗa la asum̃a apa tetai sanene, ana la asum̃a amlologon ke visena kiena ne Yesu pano.

⁵ Ana lala yaru tai naga yaru naṗa Pilip, naṗa la amliganaria pe tikon sumo, naga pitomi tano e pulkumali keviu tai garo lepas naṗa Samaria, ana naga mlologon ṗesan ke Navisaarena Yesu pa yeririna lala nae e yo nene.

⁶ Ana yeririna la moki paṗisi naṗa la amiyagogon ruru ke kiena visena lala, a la apisu kile la naṗa naga kila,

⁷ sa naṗa yermare lala amolue petan yeririna la moki, naṗa pogos naṗa la amolue, ana la amlokai manene paṗisi ana apureure. Ana la apisu m̃ena sane yaru la naṗa yepela la komṗas marmare, a amio m̃ena laulu lala, la apimi apo sina.

⁸ Ana e yo nene, a ṗina lala la akekara naṗa akekara paṗisi komin suri la naṗa amloge a naṗa apisuia.

Yaru na purm̃aki tai, kiena kia Saemon

⁹ Ana nanua sumo, naṗa Pilip naga pe pimi re Samaria poli wa, ana yaru na purm̃aki tai naga sike e yo nene, naṗa naga kiena kia Saemon. Siar e pogos la nanua sumo rui, naga pe yaru naṗa naga kiena kimi moki paṗisi a naga sum̃a miyum̃aen ke suri la moki sanene, ana naga kila sa naṗa naga sum̃a pisawal ke naga pisape naga pe yaru taṗena tai, ana yeririna lala nae e lepas nene la silaga sinela kurkurun naga paṗisi.

¹⁰ Kiela yerkawa lala, amio yeririna taṗena lala, la asum̃a amlelaga ke e kiena visena lala, a la apisa ke

sanini, apisape “!Aulai! Yaru nene, naga nam̃areraena kiena ne Ntewa kemua tai sike e naga. Naga nene naga monar nam̃areraena nanene narui naṗa ita tesum̃a temloge ke naṗa asum̃a apisayuia, apio apisape ‘Nam̃areraena Keviu.’ ”

¹¹ La amilan manene naga sanene narui, komin naṗa naga kila suri nene yam piavi rui, ana kila narui la amlelaga ea.

¹² Ana siraunia, pogos naṗa Pilip naga pa mlologon nasuṗenena kiena ne Ntewa pan la, a mlologon m̃ena ga kia kiena ne Yesu Kristo, ana la amlelaga e kiena visena narui, ana yerm̃ene lala amio sira lala, la punu ga apa e nakeena.

¹³ Pimi tol m̃ena yaru nene Saemon, naga m̃ena ga mlelaga, ana la amligan naga pa e nakeena. Siraun naga nene, silaga naga su ga lavisi, pe sinamaran pa Pilip, naga sum̃a milan manene luen ga kile lala a pupia yum̃aena lala nam̃areraena kiena ne Ntewa naṗa Pilip naga sum̃a kila ke ne.

¹⁴ Ana pe yam piavi re poli, visena na suri la nene naṗa molue e nini, pano-o tol li nalologena lala garu Yerusalem, apisape le Samaria m̃ena ga lala, nanagane la amlelaga e Ntewa rui. Ana li nalologena la nene la apisayuia, apisu sane popon avitetalia Pita amio Yoane vena lalua ava akaten la, ana lalua akilali naṗa avisuveve suri la nene.

¹⁵ Ana pogos naṗa la apito aṇalivin la garo Samaria sanene, ana lalua apu ṗarila, a lalua amlenwo la vena Ntewa ligan Ninuna Wa vitom van la.

¹⁶ Ana lalua amlenwo la sanene, komin naṗa sumo ana Pilip naga kila nakee laena e kia kiena ne Suṗe Yesu, ana Ninuna Wa naga pe pitomi re e la poli wa.

¹⁷ Ana sanene, Pita amio Yoane, lalua akila sanene pan la narui, ana Ninuna Wa pitomi e la e poglis nene narui.

18 Ana purm̃aki naṓa Saemon nene, poglis naṓa naga pisu nalologena la lua nene apu ṓarina ne yeririna la, naṓa amlelaga mare ga na wa, ana kila naṓa Ninuna Wa pitomi pan la sanene, ana naga pieluen kiela nam̃areraena nene. Ana naga pa mla kilavaru tai pimi, kian pan lalua nene vena ul lua nam̃areraena nene naṓa sike e lalua nene,

19 pisa pan la, pisape “Nanene na, in na sineun nesape amiu lua ala re nam̃areraena nene komṓas van inu, vena inu m̃ena ga nekilia nowu ṓarin yaru lala, vena la akilia atol Ninuna Wa.”

20 Ana Pita naga miyelu kapuruia Saemon, naga pisi m̃arera pania, pisape “Aa, in na taṓatete nela kioṃa kilavaru naṓa ko ositom ke osape okilia oul lua nam̃areraena kiena ne Ntewa ea. ?Ko na okilia oul nalakorenanena naṓa Ntewa naga mla ga sa ga nene pa yaru lala? In na nevisa van ko, kioṃa kilavaru nene ṓisi na amiu lua ava akovio e lele na loge viowaena e kapi.

21 Nanagane mepisu kilale ko narui, ana taṓatete metam̃an ko okila yum̃aena nene amio imimi, komin naṓa kioṃa malena pe mesmesu re nena e marana ne Ntewa poli.

22-23 Peraga, ko na sinem̃a pule ga e vielueena lala, a kioṃa mlamulena viowa lala apiar kioṃa malena m̃arera paṓisi. Ko na monar ovilopu ko e kioṃa sitomena viowa la nene, ana ko na monar olen va Ntewa vena naga viewo ko ea.”

24 Ana Saemon naga pisatam̃e Pita lalua Yoane, pisape “!Ake suwala! Visae sanene, inu sineun nesape amiu lua alenwo inu, vena Suṓe naga iila inu vena suri m̃arera la naṓa apisa ke ne, ṓisi na ve imi tol re kiau malena.”

25 Ana nalologena lalua nene Pita amio Yoane, asu towe laa amio yaru la nene, ana asum̃a apisawal suri la naṓa Kristo naga kila, amio visena lala naṓa Ntewa naga pisa, ana siraunia aṓasuṓela, amlilu sina ga

kiela mrapa apa Yerusalem. Ana e kiela mrapa komsusa, ana lalua asum̃a amlologon ke nalologena wo kiena ne Yesu e pulkumali lala kiena ne le Samaria lala, ana siraunia lalua apimi aporu ke sina ga garu Yerusalem.

Pilip pisi amio yaru malo tai nae Itiopia

26 Ana poglis naṓa Pilip naga miyum̃ae ke gar Samaria wa, ana navisi kiena ne Ntewa tai pimi m̃alivinia, pisi pania, pisape “Pilip, inu nevisa van ko, nevisave osuṃalu oyali ova otaveve mrapa naṓa kom Yerusalem, pa metava ma pulkumali nae Kasa.” Ana mrapa nene naga mrapa naṓa pa metava ṓaro e lepas naṓa e yokorena.

27-28 Sanene, Pilip mloge visena nini suṃalu, naga siar pisape va narui. Naga suṃa mial ke pa sanene, ana milan yaru malo tai naṓa sike e kiena kat naṓa wosi ṓere ke pimi e mrapa nene. Yaru nene suṃa pulo ke Tusi Wa naṓa Aisea naga siriyuia. Yaru nene, naga pe yerkawa tai kiena ne pupia sira tai nae Itiopia, naṓa la apio sira nini asape Kantes, naṓa kana kinasa apisape naga ṓarin suṓe na kiela purvanua. Yum̃aena kiena ne yaru nene, naga pe navisuaren pupia yum̃aena lala e lepas na kilavaru kiena ne pupia sira kawa nene, a yaru nene, naga pe yaru m̃ena ga tai naṓa sumo rui la akila naga pe kalmaite. Ana e pogos nene, na pito garo Yerusalem rui vena len va Ntewa, ana naga taveve kiena mrapa vena wasuṓe sina va kiena.

29 Ana Pilip naga mlilu m̃a mrapa pano, a yerkawa m̃ena ga nene mialoro e kiena lele na totanoena naṓa wosi ṓere ke ne, ana Pilip pisu naga. Ana Ninuna Wa pisi pania, pisape “Ko otaveve yaru nene, ova ga lavisin kiena kat nene.”

30 Ana Pilip kiriri taveve naga pano, ana pa lavisinia, naga mloge naṓa yaru nene suṃa pulo ke tusi

kiena ne Navisawalena Aisea. Ana Pilip piun tan yerkaawa nene, pisape “?Sanape, ko na okilia ke kinas nen visena la ne ko opuloyu ke ne, pona pe opulokilale re poli?”

³¹ Ana yerkaawa nene pisatam̃ea, pisape “?Pisi na in na nekilia ve sanape ne, naṣa pe yaru re tai naṣa visawal kana kinas van inu poli?” Ana naga pisa ke sina ga pa Pilip, pisape “Visae sanene, oula ovami metava e lele na totanoena e nini wa, oto omio inu e nini.” Ana Pilip pa totano amio e kat.

³² Ana visena na Tusi Wa nene naṣa Aisea siriyuia, a naṣa yerkaawa nene kilali ke sape wulovia e pogos nene, nane visena ne nane pisa sanini, pisape

*“Yaru nene naga sane sipsip tai,
komin naṣa visae atararia
vena awem̃aria, naga pa ruru
ga moṃa ga,*

*pona naga sa ga ninus nen sipsip ga
tai,
naṣa pogos naṣa am̃e plan ṣesan
ke vilulusia ana pe mlokai re
poli.*

*Ana yaru nene naga sa ke nene narui,
naṣa naga e pogos m̃arera na
kiena malena,
naga pe pisa re nena kiena visena
tai poli, naga pa ruru ga m̃eke
na.*

³³ Ana la akila m̃ena ga memawaena pan naga paṣisi, ana pogos naṣa la amlip̃ere naga, la akila pe mesmesu re pan poli.

*Pisi na la apisu sane ve narina re
si tai naṣa naga la kiena kia
narui,*

*komin naṣa lala la akilaro kiena
malena e yomarava nini, pimi
plas ga rui.” Ais 53:7,8*

³⁴ Ana yerkaawa nene piun kinas nen visena la nene tan Pilip, pisape “Mara, sineun nesape ovisayuli van inu, ane navisawalena nene pisayu ke ne? ?Naga pisayu ke sina ga naga, pona naga pisayu ke ga yaru taṣena tai?”

³⁵ Ana Pilip naga pisayu ruru pa yaru nene, siar ruru e marana Tusi Wa naṣa naga puloyu ke ne, a naga taveve pano-o, pisawal wetelun m̃ena ga lologena wo kiena ne Yesu pania.

³⁶ Ana e pogos nene akiriri m̃a ke e kat wa, lalua ataveve mrapa apano, apimi atol e yo tai naṣa wii tai m̃eke ea. Ana poglis naṣa yerkaawa naṣani m̃al wii nene, pisa pa Pilip, pisa pisape “Inu sineun nesape okila nakeena van inu na, okira, wii tai ne m̃eke ne. ?Sanape, suri laṣasia suwo ke italua na wa, naṣa taṣatete neva e nakeena e nene, ne?”

³⁷ [Ana Pilip pisatam̃ea, pisa sanini, pisape “Visae ko olelaga kemua e sinem̃a wetelu, inu nekilia nekila nakeena e ko.”

Ana yerkaawa nene pisape “Ee, inu nemlelaga e Yesu Kristo naṣa naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga.”]

³⁸ Ana naga kila kiena kat pa ruru e nene, ana lalua amligan metava e lele na totanoena nene atapul apito tano, apito asum̃alu ase e wii, ana Pilip kila nakeena e yere Itiopia nene.

³⁹ Ana pogos naṣa lalua amolue sina ga e wii nene, ana Ninuna Wa pimi ṣerelua Pilip veraga pano, ana yerkaawa nene pe m̃a re si poli. Ana naga pa si teke e kiena kat, mla ke sina ga kiena mrapa pano, ana kekara a kiena sitomena mloge po paṣisi.

⁴⁰ Ana Pilip, sa naṣa pa narui, milan ga naṣa naga sike garu pupia pulkumali naṣa Astoto rui. Ana naga sum̃a mialoro ke pito garove, mlologon nalologena wo kiena ne Yesu e pulkumali la moki e lepas nene, a naga pa m̃ena ga tol pulkumali keviu naṣa Sisaria.

9

*Ntewa pilon Sol pimi pe yeririna
kiena ne Yesu*

Yum̃aena 22:4-16, 26:9-18

¹ Ana e pogos nene, Sol ne nanene naṣa sumo ana naga sum̃a kila kare

ke li nalelagaena la garu Yerusalem paṽisi, naga sinena kar ke nalogena kiena ne Suṽe la nene na wa, ana naga sum̃a pisaar ke ga wa pisape ṽisi na naga we moṽar la. Sanene e pogos tai, naga pa pisu yerkawa kiena ne yaru wa lala,

² ana piun naiilaena laṽas tania. Sol naga sinenan pisape yerkawa nene naga siri m̃aki laṽasia vano va li nasumonena lala na yum̃a na leniena kiena ne le Yu lala, nae garu Tam̃askas, vena visawal van la visave la monar atam̃an Sol vito garo pula, vena kale yeririna lala naṽa la asike loyum̃a e ya naṽa la apio e pogos nene asape “Mrapa Viu,” nane li nalelagaena lala. Sol na kila sanene komin naṽa naga kiena sitomena pisape vito uarar la, yerm̃ene lala amio sira lala, ana were la si awasuṽe ava ma Yerusalem, e naṽa la ase sumo ṽisi na apureure, vena koven la ava e yum̃a nakoena. Ana yerkawa naṽani siri sa naṽa Sol piunia, kian pania.

³ Ana Sol naga ṽar m̃aki la nene, ana mligan yo Yerusalem, ana pito ke garo Tam̃askas. Ana Sol lala la amial m̃a apano-o e legiena laṽasa, a pogos naṽa apimi lavisin pulkumali nene Tam̃askas, ana naga milan ga naṽa pupia yomerarava kiena ne Ntewa tai molue metava e sinapane tegoli yo naṽa naga mial ke ea.

⁴ Pogos naṽa yomerarava nene tegoli Sol sanene, ana kila naga mloru pito tano e porotano, ana naga mloge pulgon yaru tai pis pania, pisa pisape “!Sol, Sol! ?Vanon ya ne ko osuṽa okila manene piowa pan inu sa naṽa ko osuṽa okila ke ne?”

⁵ Ana pogos naṽa Sol naga mloge naviunena nene, ana naga piuntam̃e sina ga, pisape “?Ana Suṽe, ko anene ṽa?”

Ana naga pisatam̃ea, pisa pisape “Inu Yesu nini naṽa ko osuṽa okila kare ke naga, in ne na nini.”

⁶ Ana Yesu pisa sina ga pania, pisape “Ko, osuṽalu, oyali ova garu um̃a Tam̃askas, ana ṽisi na yaru tai imi visawal van ko visave ṽisi na ko okila ve sanape.”

⁷ Ana yeririna la naṽa la asuṽa ataveve ke Sol e pogos nene, la m̃ena ga amloge visena la nene, ana la pe aṽa re yaru naṽa pisa poli, ana la sinela kurkur paṽisi, la asuṽalu wowe ga asikena, la pe kiela visena na visaen re si poli.

⁸ Ana siraun suri nene, Sol naga kila sa naṽa Yesu pisa. Naga suṽalu sina ga, ana pogos naṽa pikeṽa kilamarana, naga pe pisu re si suri tai poli, naga sa naṽa pe kilamara ṽala ga narui. Suri nanene kila narui ana la atarar limana, aṽure naga, ava garu Tam̃askas.

⁹ Ana la apa aporu garu um̃a e yo nene, ana Sol naga pe kilamara ṽala m̃aga sanene pano tol legiena telu, a e m̃ena ga e pog nene, naga pe kinana re poli, a pe mun re m̃ena ga sur tai poli, naga monsilu ga.

Ananias pa mlotuwo Sol

¹⁰ Ana e yo naṽa Tam̃askas, nalogena tai sum̃a ea, kiena kia Ananias, ana naga pisu suri tai sa naṽa m̃eniena tai naṽa Suṽe Yesu naga kila lologia naga pania, naṽa pio naga, pisape “Ananias.”

Naga pisatam̃ea, pisape “Ya ne Suṽe, in nanini.”

¹¹ Ana Suṽe pisa pania, pisape “Osuṽalu, oto garo likan pulkumali nene, ana otaveve narin mrapa naṽa la apisa apisape ‘Mrapa Mesmesu,’ ana ova e yum̃a m̃ana ne yaru nene Sutas. E m̃ana um̃a, ana oviun yaru nae Tasas tai, naṽa kiena kia Sol. A yaru nene, nanagane ga ne naga mlen ke e nene, ana naga pisu m̃ena ga suri sa naṽa m̃eniena,

¹² naṽa e kiena navisuena nene, naga pisu ko ke narui, ana naga m̃al ko opa loyum̃a puna, ko omligan lum̃a e naga, vena kilamarana imi wo sina.”

¹³ Ana pogos naṓa Ananaias mloge visena la nene, naga sitom paṓisi, naga pisa pisape “Suṓe, yaru la moki naṓa apisayu ṓelaga viowa kiena ne yaru nene pan inu ṓisi rui, naṓa naga kila ke piowa pa kioṃa nalelagaena wa lala garu Yerusalem,

¹⁴ ana nanagane, nemloge naṓa naga pimi Tam̃askas rui, naṓa yerkawa kiena ne yaru wa lala la ataṃan rui vena naga imi uarar imimi la naṓa memlotun ko.”

¹⁵ Ana Suṓe pisa pa Ananaias, pisape “Ve omarau re, ova ga, komin naṓa nemligan lua naga suṃalu rui, nepisaar nesape naga ve kiau yaru na yum̃aena tai, a ṓisi na naga kilia war kiau kia va e yo punu ga va yolai la naṓa pe ape le Israel re la poli, a visawal va tol kiela ṓarin suṓe lala, a visawal towe ṃena ga van le Israel lala.

¹⁶ A yoko in na nekila naga visu kilale ṃena suri ṃarera si tai nene, sane pogos naṓa yoko naga suṃa visawal ke kiau kia, yoko naga monar loge viowa e suri viowa la ve moki naṓa la monar aimi vania, vanon ga kiau kia nene.”

¹⁷ Ana Ananaias mlogear visena la nene, naga pano pa tol yum̃a nene naṓa Suṓe pisa pania, naga pa loyum̃a, pisu Sol, pu ṓarina. Ana naga pisa pania, pisape “Wolai Sol, kieta Suṓe, naṓa Yesu, naṓa naga porun ko garo mrapplepa, naga ke nane mligan inu nepam narui, vena nelenwo ko ana kilamaram̃a kilia imi wo sina, ana vena Ninuna Wa vitomi kokonia ko.”

¹⁸ Ana naga mlenwoia, a veraga ga, narin suri naṓa sane kilekilerana ika mloru petan kilamarana veraga, ana kilamarana pimi po sina ga. Ana Sol suṃalu, ana e ruru e poglis nene, aṓere naga apano akila nakeena pania.

¹⁹ A naga kinana sina ga, ana pimi mloge si po, puriuna ṃarera sina.

Sol siar mlologo garu Tam̃askas

9:23 2Kor 11:32,33

Ana Sol sike si legiena la ṓasia garu Tam̃askas amio nalogena lala kiena ne Yesu la naṓa la nae e yo nene.

²⁰ Ana pe piavi re poli, naga suṃa pa loyum̃a e yum̃a na lotena lala kiena ne le Israel lala e yo nene, naga pa loyum̃a ana mlologon ke Yesu pisape naga narina ne Ntewa kemua lelaga.

²¹ Ana yeririna la mokliu naṓa amloge visena kiena ne Sol, ana la amilan paṓisi, ana la apiuviun ke tan la, apisape “!Kee suwala! Nanua sumo na yaru ne nanene naga ṃe kare yaru la garu Yerusalem paṓisi, vanon naṓa la apisa ke kia ne nane naga suṃa mlologon ke si ne. A naga pimin ṃena ga suri nene e yo nini, vena naga uarar yaru la nene, vena were la na awasuṓe si ava puna ne ṓarin yaru wa lala garu Yerusalem, naga pimi pe taṓena narui. ?Nanagane na ya ne kila naga sanene narui?”

²² Ana Suṓe naga miila visena kiena ne Sol pimi ṃarera ruru po laa narui, a naga suṃa taulu yaru la moki laa narui, naṓa naga suṃa pisa ruru merarava po paṓisi pan la naṓa pisape Yesu, naga Navisaarena kemua lelaga napo. Ana le Israel taṓena la naṓa asike garu Tam̃askas, la pe kiela suri na visataṃeen re si poli, vena la avisaluṓar visena kiena ne Sol la nene, ana kiena visena lala la ataulu maṓe ruru nena kiela sitomena viowa lala.

²³ A pogos laṓasia ṓarovia, ana Sol naga suṃa mlologo ke sanene, ana le Israel la nene asuṃalu apimi lele taaga, ana apiran ruru asape aweṃar naga mare.

²⁴ Ana legiena punu ga a lemalo punu ga la apa asuṃate ke naga e yepas nen pupia pulutava lala e pupia purkove na pulkumali keviu nene, visae naga kilali visave ure, ana la akilia aweṃar naga. Ana visena nene pimi tol Sol,

²⁵ ana yemalo tai, la naṓa asike

amio naga la atar naga, amligan m̃ene pupia karo tai, ana la amligan malumun naga pito pito tol yo tano lepas na va vanua e pupia purkove na kumali keviu nene.

²⁶ Ana Sol mligan yo nene Tam̃askas, ana p̃asupe si pa Yerusalem.

Sol p̃asupe pa Yerusalem

Ana pogos naṗa Sol pam tol sina Yerusalem, ana kilali naṗa va viranar naga amio li nalogena lala, ana la nene pe amlelaga re e naga asape naga pe nalogena lelaga kiena ne Yesu poli, ana la yepela p̃ilinia, amaraun naga paṗisi.

²⁷ Ana lala tai nene, kiena kia Panap̃as, naga pisu sane Sol naga pe lelaga, ana kilali naṗa miila naga, ana naga kila kiena mrapa naṗa naga kilia sum̃alu se marana ne nalogena lala. Ana lalua apano, ana Panap̃as pisawal pan la sanape naṗa Sol naga pisu kieta Supe e mrapa a naṗa kieta Supe pisi pan naga, a naga pisawal m̃ena ga naṗa Sol naga m̃areran manene naṗa mlologon kia kiena ne Yesu garu Tam̃askas.

²⁸ Ana lala amloge kiena visena, ana la akekarania, ana Sol sike amio la, a naga sum̃a pa e yo punu ga garu Yerusalem, sum̃a mlologon ke kia kiena ne kieta Supe Yesu, naṗa naga pe sinena kurkur re nena ga.

²⁹ Ana naga pisi ke amio le Israel la nene naṗa la asum̃a apisin ke ga visena nae Kris, ana naga amio la asum̃a apilup pan la e visena paṗisi, pano pano asitom asape pon awem̃ar naga mare.

³⁰ Ana pogos naṗa kieta wolai la p̃asia amloge suri nene, ana la aṗure Sol pito poga ga garo e pulkumali naṗa Sisaria, ana siraunia la apisi maro amio, ana la amligan lua naga p̃asupe si pa kiena yo, pulkumali naṗa Tasas.

³¹ Siraun e pogos nene, ana nalelagaena lala naṗa asike yo punu ga gar e lepas nae Yutea, a garu

Kalele, a garu m̃ena ga Samaria, la apisu sane pog malumu towe pan la narui. Ana Ninuna Wa naga sum̃a kila po pan la, miila la, kila kiela sum̃are kapur pimi m̃arera, a kila ke m̃ena ga nalelagaena lala la apimi ape moki la sane, ana nalelagaena la nene punu ga asum̃a apatanon ke kieta Supe silaga.

Garu Lita, nalogena Pita naga kila ruru lana ne Aeneas

³² Ana Pita naga sum̃a mial e pulkumali la moki e lepas nene, naga sum̃a mlologo, ana e si e pogos tai, naga pitomi pisu li nalelagaena wa la naṗa asike garu pulkumali naṗa Lita.

³³ Ana pogos naṗa naga pa tol yo e nene, naga m̃al yaru tai naṗa yepena kom̃pas mare, m̃eke ga e m̃ana tog tol kas orelu rui, pe mial re si poli. Yaru nene kiena kia Aeneas.

³⁴ Ana pogos naṗa Pita pisuia, pisi pania, pisape "Aeneas, nevisa van ko, nevisave nanagane Yesu Kristo kila tasnem̃a wo si narui. Osum̃alu, osiloar mom̃a tog." Naga pisa sanene, ana Aeneas naga sum̃alu veraga, yepena po nenaga.

³⁵ Ana yeririna la punu ga naṗa asike e pulkumali naṗa Lita, amio la naṗa asike e yotop naṗa Seron, apisu yaru nene naga pimi po sina, la apilon kiela malena lala ava e Ntewa.

Garu Soṗa, Pita kila Toreka mali sina

³⁶ Ana e yotop nene ana pulkumali tai m̃eke ea, kiena kia Soṗa, ana nalelagaena la tai naṗa sike ea, naga sira naṗa kiena kia, Tapita. Naga nene kia tai naṗa e visena kiena ne le Kris lala la apisape Toreka, naṗa kana kinasia, kia kiena ne suri mali nowo tai naṗa tia. Sira nene, naga pe sira tai naṗa naga sum̃a kila ke yum̃aena nowo la silaga, naga sum̃a miila luen ga yaru la naṗa pe kiela suri re poli.

³⁷ Ana e pogos nene, maiena tai tol sira nene, ana mai m̃aga pano pano-o mare, ana akevan tasnena, ana amligan naga m̃eke e m̃ana loyum̃a na metava, vena ataginia.

³⁸ Ana pogos naṗa nalogena lala nae e yo nene Soṗa la amloge visena naṗa apisape Pita naga sike ga lavisi, e ga e pulkumali taṗena nene Lita, la apitetalia yaru la lua amiyal kawa apanonia. Ana lalua apano-o aporun Pita, la apiun m̃arera pania, apisape "Imimi sinemimin manene mesape oimi pun imimi vilaga."

³⁹ Ana sanene Pita sum̃alu, amio la lua nene, apano. Pogos naṗa pimi m̃alivin la, la aṗure naga pa e loyum̃a na metava e naṗa la amligan sira naṗa m̃eke ea. Ana letano lala apimi, amiyervivia, la asum̃a atagin ke rui, a pogos naṗa Pita pimi, la apian naga e kulsota nowo la naṗa Toreka naga suluia e pogos naṗa naga mali ke ga wa amio la.

⁴⁰ Ana ṗisi na Pita pisa pan la pisape la amolue ava vanua sumo wa, a pogos naṗa la apa vanua, ana naga kinai, ana mlen. Ana ṗarlua ṗarina kira pisu tasnena ne sira naṗani, naga pisi pania, pisa pisape "!Tapita, osum̃alu!" Ana sira nene pike ṗa kilamarana veraga, ana pogos naṗa pisu Pita, naga ṗarlua tom̃alu totano.

⁴¹ Ana Pita tarar limana, miila naga sum̃alu, ana naga pio nalelagaena lala, amio letano la nene. Ana la apimi loyum̃a, ana naga pisa pan la, pisape "Nanene narui, kiamiu sira nanini, naṗa Ntewa naga kilamalia si naga."

⁴² Ana lologena na suri keviu nene telivi piora e yo naṗa Soṗa, ana yeririna la moki naṗa amlelaga e kieta Suṗe vanonia.

⁴³ Ana siraunia, Pita naga su piavi towe laa garu Soṗa sane, puna yaru tai, kiena kia Saemon, naṗa naga pe yaru na yum̃aenen suri lala e kulus nen suri mali lala.

10

Ntewa pis pa Konilias

¹ Ana pulkumali keviu taṗena tai m̃eke garo losi e lepas nene, kiena kia Sisaria, a yerkawa tai kiena ne yaru na mara lala nae Rom naga sike e yo nene, kiena kia Konilias. Naga sum̃a pisuar ke ṗegas nen li na mara la nene tai, naṗa yaru la tol ponotia taaga, a la apio kiena ṗegas nene apisape "Ṗegas Nae Italia."

² Yerkaawa nene, naga pe yeririna wo tanea tai nene, a naga amio namratava la m̃ana, la silaga amlen pa Ntewa, a la amlotun naga, a silaga la asum̃a amiila ke le Israel la naṗa pe kiela suri re poli, ana la asum̃a aṗarapel ga pupia nalaena la pan la.

³ E legiena tai, e ruru e pog na leniena na yepekilavi, e mrae telu, ana naga pisu suri tai sa ga naṗa m̃eniena, naṗa Ntewa naga kipian naga ea. E kiena navisuena nene, naga pisu meraravan paṗisi, naṗa naga pisu navisi kiena ne Ntewa tai pitomi e m̃ana loyum̃a, ana pio naga, pisa pisape "!Konilias!"

⁴ Ana pogos naṗa Konilias naga pisu navisi nene, naga sinena kona paṗisi, ana naga pisu manene navisi nene, naga pisa pisape "?Ya ne?"

Ana navisi nene pisatamea, pisape "Ntewa naga sum̃a mloge ke kioña leniena la rui, ana naga pe sinena ṗesan re kioña ṗelaga wo la poli naṗa ko okila ke pa la naṗa limala korena, ana naga kekarania a sitoñal ko ke na wa.

⁵ Ana naga pisa pan ko, pisape ko na monar oligan kioña yeririna laṗasia ava garu kumali naṗa Soṗa, vena avio yaru tai, naṗa kiena kia wetelu, kien kia Saemon Pita, vena naga imi e yo nini.

⁶ Ana yaru nene naga sike puna yaru taṗena tai, naga kiena kia m̃ena Saemon, naga m̃ana yum̃a m̃eke garo lavisin sive, naga yaru na yum̃aenen suri lala e kulus nen puluk."

⁷ Ana navisi kiena ne Ntewa nene pisawal pa pania, ana kovio sina ga. Ana Konilias pio kiena yaru na yum̃aena la lua, amio m̃ena ga kiena yaru na kilaen mara tai naṗa naga m̃ena ga pe yaru na lotunen Ntewa, naṗa naga suña amio naga silaga, pisuar naga, ana yeririna la telu nene apimi puna.

⁸ Ana naga pisawal sur punu ga nene pan la telu nene, siraunia ana naga mligan la apa garu pulkumali naṗa Soṗa, vena aure Pita imi.

Pita m̃ena ga pisu suri tai sa naṗa m̃eniena

⁹ Ana legiena na peni, pogos naṗa la nene amial ke apimi Soṗa na wa, Pita naga sike na, ana naga sinenan pisape kila leniena na kolpae, ana sa naṗa silaga, naga pa metava e yotop na wosoyum̃a naṗa naga sike ea.

¹⁰ Naga sike e nene wa, ana naga mloge visokaria, ana naga pisape la aviran kapi. Ana pogos naṗa la asum̃a akila ke kana kinanena wa, ana Ntewa pian naga e suri tai sa naṗa naga m̃enia.

¹¹ Naga pisu naṗa ma e peni pike, ana m̃al suri tai sa naṗa pupia kulmrae, sum̃a pitomi ke tano e yomarava nini. Naga pisu naṗa la asum̃a atarar ke mrापuna la varoka, ana la amligan malumun ke pitomi tano.

¹² Ana loyum̃a e kulmrae nene, Pita pisu sur mali taṗena la punu ga asike ea, a amio m̃ena ga suri taṗena la naṗa Ntewa naga kila ape suri wa naṗa ve le Israel la ve akan re, sane loṃara lala, a nopi lala, a manu lala.

¹³ Ana naga mloge m̃ena ga pulgon yar tai pisa pania, pisape “Pita, osuṃalu, oweṃar suri mali tai nene, ana okania.”

¹⁴ Ana Pita pisa, pisape “E Ntewa, peraga yo, taṗatete nena ga ve sanene, komin suri mali la naṗa asike e nene ana pe nakanli re laṗas poli wa, naṗa imimi le Yu lala mepalia ga pe makakan re poli.”

¹⁵ Ana naga mloge ke sina ga pulgon yar naṗani, pisa pisape “Suri

naṗa inu Ntewa nepisa rui nesape mekiki ga, ana ko na taṗatete si ovisa ovisave namname.”

¹⁶ Ana suri nene molue pimi yam lua sanene, ṗisi, siraunia, yaru telu nena, ana Pita pisaluṗar m̃aga, ana siraunia, pupia kulmrae nene ṗasuṗe ke sina ga pa metava ma e peni.

Pita tol kinas nen suri naṗa naga pisia

¹⁷ Ana Pita sum̃a mloge piowa paṗisi, naga suña sitom manene laa pisape popon sa tol kinas nen sur naṗa m̃alivinia, ana pogos naṗa naga sitomveve ke ga wa, yaru kiena ne Konilias la telu naṗa naga pite-talia la apimi, apimi aporu Soṗa. Ana la apiun yum̃a kiena ne Saemon tan yaru la ṗasia, ana la akipian la ea, ana la apimi, asum̃alu asum̃a e mratava na yum̃a m̃ana ne Saemon.

¹⁸ Ana la apio apisa apisape “? Ei, yaru tai kiena kia Saemon, naṗa kiena kia taṗena apisape Pita, naga sike amio amiu e nam̃a, pona per-aga?”

¹⁹ Ana pogos nene Pita naga toṃa sitomyu ke kinas nen suri naṗa pisu sane m̃eniena wa, ana Ninuna Wa pisa pania, pisape “?E, ko omloge m̃aga? Yaru la telu asum̃a akale ke ke nagane, la ne nane asum̃alu asike vanua, apio ko ke ne.

²⁰ A ko osuṃalu, oyal kawa ga ototano vena ovisu la telu nene, ana visae avisave otaveve la, ana ve okilali re naṗa ovisaluṗaria, ko na monar otaveve la, vanon in na nemligan la apimin ko.”

²¹ Ana Pita sum̃alu pito tano vanua, ana pisu la telu nene, ana naga pisi pan la, naga pisape “Inu naṗa akale inu ke ne. ?Amiu sine-miun inu vanon suri tai yo?”

²² Ana la apisataṃea, apisape “Ee, yerkawa na kilaen mara nene, Konilias, naga pitetalia imimi mepimin ko, vena oimi garu m̃ana, vena naga loge re visena laṗas tan ko. Navisi kiena ne Ntewa tai naga

pisa pania pisape naga vio ko oimi puna sanene. Kiamimi yerkawa nene, naga pe pe yere Yu re tai poli, ana naga pe yaru mesmesu tai naña naga tarar luen ga kiamiu pogos na leniena la punu ga silaga, ana le Israel m̃ena ga lala nae e kiamimi yo nene akekaran naga pañisi. Naga ke naña pitetalia imimi mepimin ko narui, nane mesike e nini vanon ne.”

²³ Ana vanon naña mrae pito ke tano rui, ana Pita p̃erear la nene ãmeke amio naga e yum̃a naña naga sike ea, vena kolulagi ke ga wa ana la punu ga atove.

Pita pa mialiali Konilias

E yemlagi ke sina ga, Pita pa amio la nene, amio ke m̃ena ga nalela-gaena tañena lañasia nae Soña, la apa m̃ena ga amio la.

²⁴ La apano, yemalo wola ga mrapa komsusa, la amono, ana yemlagi ke sina ga la apa aporu ga Sisaria nene na wa. E yo nene, Konilias sike amio namratava m̃ana lala, a naga pio ke m̃ena ga kiena erau lañasia vena la aimi asum̃ate Pita lala.

²⁵ Pogos naña Pita pimi tol um̃a m̃ana ne Konilias, Konilias pa pitawea, mloru pito tano e lana, sa naña mlotu naga.

²⁶ Ana Pita tarlua ke sina ga pa metava, pisa pania, pisape “E, awis, ko osuñalu. Opisu ke ne, in na nepe yeririna ga.”

²⁷ Ana Konilias suñalu, ana lalua asiar asunu lilue, ana apa loyum̃a, naña e pogos ke nanene narui Pita pisu yeririna la mokliu naña asum̃ate ke naga loyum̃a.

²⁸ Ana Pita pisi pan la narui, pisa pisape “Amiu asum̃a akilia ke naña e lepas nen kiamimi lotuena imimi le Yu lala, naña imimi na tañatete meva loyum̃a e yum̃a m̃ana ne yaru tañena la naña la pe ape le Yu re poli, pona meve erau wo memio la. Ana nagane, Ntewa naga pian inu merarava po, pisape pe pon re nevisu viowa e yaru lañasia naña

nevisave la apiowa ga, pona la ape kororaki ga.

²⁹ Komin suri ne nanene naña Ntewa naga pian inunia, inu pe nepisaluñar re la nene e pogos naña apimin inu poli, nesape tañatete neim̃asu, ana nepimi ga. ?Ana in na sineun nesape amiu avisawal li van inu, avisave amiu apio inu asape neimi vanon ya?”

³⁰ Ana Konilias pisatam̃e Pita, pisape “Ee, potena pañisi. Nanagane legiena telu p̃aro pa rui, mesmesun e pog suri nene narui, e mrae telu naña yepekilavi, in na netom̃a ga m̃au loyum̃a, nesum̃a nekila ke leniena na yepekilavi. Nesum̃a nemlen ke sane, ana nemilan ga navisi tai naga pitomi suñalu ga sike e marau, naña naga m̃ana kul-sota pilavila po na po.

³¹ Ana naga pisi pan inu, pisa pisape ‘Konilias, Ntewa naga suña mloge ke kioñia leniena la ne, a naga suña sitoñal ke m̃ena ga kioñia p̃elaga wo la naña ko osuña okila ke pa la naña pe kiela suri re poli.

³² Ana ko na monar okila sanini: ko na monar oligan yaru lañas ava Soña, komin yaru tai, vena naga wasuñe ke sina ga amio la aimi pum̃a. Yaru nene, kiena kia wetelu Saemon Pita, a naga pa sike e yum̃a m̃ana ne yaru tañena naña naga m̃ena ga kiena kia Saemon, naña naga, kiena yum̃aena naga miyum̃aen ke suri lala e kulus nen puluk. Pisi na kioñia yeririna lala akilia alual yum̃a m̃ana ne Saemon nene garo lavisin sive.’

³³ Navisi nene pisi pan inu sanene, ana nane kila na nepitetalia ke yaru la nene apitom̃asun ko vilaga, a nepisa potena pan ko pañisi komin kioñia nasinewoena naña ko opam pun imimi e yo nini. Ana ita punu ga tesike e yo nini e marana ne Ntewa, vena imimi meloge visena naña Ntewa pisa pan ko vena ko ovisa van imimi.”

Pita pis pa Konilias lala

34 Pita mloge visena la nene, ana naga pisa pan la, pisapenua "Po paṽisi, a nepisa potena paṽisi naṽa ami u amla pogos nene pan inu, vena nekilia nevis van ami u. Nekekara paṽisi, komin naṽa nanagane nepisu kilale sa naṽa lelaga paṽisi naṽa Ntewa naga pe ṽaveve re yaru taṽena la poli.

35 Yere Israel, pona yaru naṽa pe molue re kome lus nene poli, pona yer pe ke sina ga, ana visae naga vatanon Ntewa, kila ga sur la naṽa Ntewa naga sinenania, ṽisi na Ntewa kekarana naga.

36 "Visena naṽa Ntewa naga mligan pimi pan imimi le Israel lala, ami u akilia ṽisi rui, naṽa naga lologena wo tai naṽa pisawal pisape yeririna kilia tol sum̃are naṽa pe lelaga e Yesu Kristo, naṽa naga pe Suṽe kiena ne yeririna punu ga na yomarava nini.

37 A ami u akilia kana suniena nena, naṽa nanua sumo, ana Yoane Nakeena naga pimi mlologon kiena nakeena nene, a siraun naga nene, ana pupia suri ne m̃alivin ita, siar garo Kalele, pano panu tol make ga yo punu ga e lepas naṽa Yutea.

38 Pupia suri nene, nane Yesu nae Nasaret nene amio yum̃aen kerkeviu la naṽa naga, naṽa Ntewa naga mligan kiena Ninuna Wa pan naga, pulemamaga ruru keviu e naga, a naga mligan nam̃areraena keviu pania, ana Yesu naga sum̃a pa kare ga e yo punu ga, kila ke yum̃aena wo lala a kila ruru ke m̃ena ga la naṽa Yermare naga sum̃a kila kare la ke paṽisi. Yesu kila ke suri la nene, komin naṽa Ntewa naga sike amio naga.

39 "Ana suri la nene naṽa naga kila garu Yerusalem, a e lepas taṽena m̃ena ga lala e kiamimi purvanua imimi le Yu lala, imimi li nalologena la, mesum̃a mepisawal ke suri la nene pan yeririna lala. Imimi mesum̃a mepisawal ke naṽa kiamimi yerikawa lala la asuar naga e laki torovia, ana naga mare,

40-41 ana e kana legiena na telu, Ntewa kilamalia sina ga naga. Ana Ntewa naga kila imimi laṽasia mepisu naga, a imimi metotano memio naga, imimi mekinana a memun wii memio naga. Ana Ntewa naga pe tam̃an re naga imi vaeme sanene va yaru la punu ga poli, ana naga vaemen imimi ga la naṽa Ntewa naga mliganar imimi sanene, vena mevisawal va yeririna taṽena lala mevisave Yesu naga mal si rui.

42 A pogos naṽa Yesu sike amio imimi sanene, naga pisi pan imimi, pisape imimi monar melologon kiena lologena wo va yeririna punu ga, a imimi monar mekila merarava van la mevisave Ntewa mliganar naga taaga vena naga liṽere yeririna lala, sane la naṽa amare ṽisi rui a amio m̃ena ga la naṽa yokorena la amal ke e pogos nalipereena wa.

43 Nanene naga Yesu ke ga naṽa navisawalena lala apisawal naga nanua sumo rui, naṽa la apisape ṽisi na Ntewa naga viewo mlamulena viowa lala kiena ne yeririna la naṽa la amlalaga e kiena kia, la aviawa e naga."

Ninuna Wa mloru pitomi e la

44 Pogos naṽa Pita sum̃a pisi ke sanene wa, ana amilan ga naṽa Ninuna Wa pitomi tano pa tol la nini naṽa asum̃a amiyagogon ke naga.

45 Ana li nalelagaena taṽena la naṽa amligan yo Soṽa la amio Pita apimi, ape le Yu lala, ana lala amilan manene la suri nene, komin naṽa pimi tol pogos nene, ana lala am̃ape Ninuna Wa naga pe nalaena tai naṽa Ntewa mligan ga pan le Yu lala.

46 Ana nanagane, ana apisu la nini naṽa pe ape le Yu re poli, apisi e visena taṽena lala, asum̃a amiyeluar manene ke Ntewa keviu paṽisi, ana akilia asape Ntewa mla m̃ena ga Ninuna Wa pan la naṽa pe ape le Yu re la poli.

47 Ana Pita pisi pan la naṽa amio naga, pisape "!Amiu apisu ke ne! Nanagane, lala nene akus Ninuna

Wa sa ke ga naña ita tokus sumo. Sanene, ana tetařatete mēna ga tevisaluřar la tevisa ve tekee la re e wii.”

⁴⁸ Ana Pita pis pan Konilias lala, pisape akeela e kia kiena ne Yesu, ana řisi na, la akeela.

Ana la amãreran mēna ga pa Pita vena naga sike re laa amio la wa e legiena si lařasia.

11

Pita mla navisayuena pan nalelagaena lala garu Yerusalem

¹ Ana pe yam piavi re poli, ana lologena nene pano-o tol nalologena tařena lala garu Yerusalem amio mēna ga nalelagaena tařena lala e lepas wetelu na yo Yutea, pisape yeririna lařas naña pe ape le Yu re poli naña lala amlelaga e lologena wo kiena ne Ntewa rui.

² Ana nalelagaena lařas nae garu Yerusalem lala asitom manenea apisape nalelagaena tařena lala naña pe ape le Yu re poli, la mēna monar ave řaviu vena ave sa le Yu lala, ana pogos naña Pita naga pavini ma Yerusalem la apisa nene kare naga piowa pařisi.

³ Lala apisa pania, apisape “? Sanape naña ko opa osike omio yeririna kar lala naña pe ape řaviu re poli, naña ko okinana ke mēna ga omio la?”

⁴ Ana Pita naga pisi pan la, siar e kana purřes nena, naga pisawal ruru suri punu ga pan la, naga sun pan la sanini, pisape

⁵ “Nanua sumo, nesike Sořa, ana pogos tai nesumã nemlen. Nesumã nemlen sanene pano-o netopopog ga neteke narui, ana nepisu suri tai sane pupia kanus tai, naña naga molue metava ma e peni pitomi tano, naña asu mã atarar ke mrapuna varoka, asu mã amligan malumun ga pitomi tano, naga pitomi tano lavisin inu.

⁶ In na nepisu ruru loyumã e kanus nene, ana nepisu sur mali lala na umã amio suri mali lala

na yomãrua, amio lomãara lala a nopi lala, amio manu lala, la asike loyumã ea.

⁷ Nesumã nepisuvisu ke sanene, ana nemloge pulgona yaru tai pisi pan inu, naga pisape ‘Pita, ko osumãalu, owemãar suri tai nene, okania.’

⁸ Ana nepisape ‘! Peraga Suře, tařatete ve sanene! Suri la ne sanene naña pe mesmesun re nena akan poli, a naña imimi le Yu lala memlonia, nesumã nemilon ruru silaga.’

⁹ “Ana nemloge pulgona naña pitomi metava e peni naga pisi sina pan inu, naga pisape ‘Suri naña inu Ntewa nepisa rui nesape naga mekiki ga, ko ve ovisa re si ovisave naga namname.’

¹⁰ Nemloge visena na mãlavin inu sanene yam telu řisi, ana kanus nene amio suri la naña asike ea ařure si pa metava.

¹¹ “Ana e ruru nena ga e pogos nene, yeririna la telu apimi aporu e yumã naña imimi mesike ea, naña yaru nae garu Sisaria tai naga pitalia la telu nene apimi vena aure inu neva sina nemio la.

¹² Ana Ninuna Wa naga pisi pan inu, pisa pisape ‘Ko na ve ositom re ovisave ve okekarar re naña ova omio la telu nene,’ ana inu nepa ga, a orueta tařena la orai nena nini nae Sořa la mēna ga apimi amio inu. Imimi mepano-o, meporu Sisaria, ana lala ařure imimi mepa e yumã mãana ne yaru nene, Konilias.

¹³ “Ana mepa loyumã, naga sun pan imimi, pisayu sanape naña naga pisu navisi tai mãlavinia sumãlu nenaga se marana loyumã e mãana yumã, ana navisi nene pisi pania, pisa pisape ‘Ko oligan visena va garu Sořa, vena yaru nařani Saemon Pita naga monar imi visu ko.

¹⁴ Yaru nene naga imi visawal lologena tai van amiu ana visena nene naga kilia tamalia ko amio na mratava moãa lala.’

15 “Ana pogos naṗa Konilias naga pisi ṗisi, inu towe re nepisi pan la, ana e ruru nena e pogos naṗa nesuṃa nesiari nepisi ga na wa, ana Ninuna Wa pitomi e la sa ga naṗa pitomi ṗesan e ita nanua sumo rui.

16 Nepisu suri nene, ana nesitoṃal visena kiena ne kieta Suṗe, naga pisa nanua sumo, pisape ‘Yoane naga kee amiu e wii, ana ve ve piavi re, ana amiu akus nakeena naṗa e Ninuna Wa.’

17 Ana ita le Yu lala, naṗa ita temlelaga rui e kieta Suṗe Yesu Kristo, Ntewa naga mla kiena Ninuna pan ita, sane nalaena tai, ana pogos naṗa nepisu naṗa Ntewa mla ṃena ga nalaena na sanene pan la naṗa pe ape le Yu re poli, ana suri nene kila merarava ruru pan inu naṗa sane nanagane, pe pe pon re naṗa nevisave yeririna la nene la taṗatete aimi loyumuṃ amio ita. !In na nepe ai nini naṗa vena nevisaluṗar Ntewa sanene, visae naga sinenan visave kila sanene van la?”

18 Ana pogos naṗa le Yerusalem la naṗani amloge visena kiena Pita, ana la pe apisa re si suri tai pan poli, ana la akekarania, amiyeluar Ntewa paṗisi, la apisa apisape “!Lelaga paṗisi naṗa ne! Nanagane ga ne ita tepisuluṗar rui naṗa Ntewa naga kekara ṃena ga paṗisi pan la naṗa pe ape le Yu re poli, ana naga mla ṃena ga pulmas pan la vena lala akilia avilopu la, a vena akilia atol malena lelaga e naga.”

Pegas nen li nalelagaena lala nae garu Antiok

19 Ana nanua sumo, pogos naṗa Sol lala aṃeṃar Stipen naga mare rui, Sol la nene la akila kare ruru ṃena ga nalelagaena taṗena lala garu Yerusalem paṗisi, ṗisi na nalelagaena la nene la moki apuretetai apeve taaga. Laṗas aṗure manene laa apa perina apano-o atol lepas naṗa Ponisia, laṗas aṗure asuṃa akus waa lala apano atol purvanua

naṗa Saepras, a laṗas apa laa ga waa, apa e kumali keviu tai, naṗa kiena kia Antiok. A pogos naṗa lala asike e yo la nene, la asuṃa amlologon ke Nalologena Wo nene, ana la asuṃa amlologo ke ga pan la naṗa ape le Yu ga sa naṗa lala.

20 Ana siraunia, gar yo naṗa Antiok, nalelagaena taṗena lala naṗa amolue e lepas na Saerin a purvanua naṗa Saepras, lala apimi ṃena ga, amlologo, ana la asuṃa apisasawal ke Nalologena Wo kiena ne kieta Suṗe Yesu pan ṃena ga la nae Antiok naṗa la pe ape le Yu re poli.

21 Ana naṃareraena kiena ne Ntewa suṃa pimi keviu e la nene, a yeririna la moki naṗa amloge kiela visena lala, ana lala amlelaga e Yesu, la apilopu la apimi e naga.

22 Ana nalologena na suri nene pimi tol kiligana ne ṗegas nen li nalelagaena lala garu Yerusalem, sape visena kiena ne Ntewa pa tol pa li taṗena la rui la naṗa pe ape le Yu re poli, ana la apitetalia Panaṗas pa garu Antiok vena naga visuli sur la nene wa.

23 Pogos naṗa Panaṗas naga poru e yo nene, naga pisu suri nene pe lelaga paṗisi, naṗa Ntewa naga pisa ruru malena kiena ne yeririna la nene keviu paṗisi, ana kila naga kekara keviu paṗisi ea, ṗisi na naga sukol visena lala pan la vena la atarar Suṗe ṃarera e losinela lala wetelu, e pogos naṗa po a pogos naṗa piowa.

24 Panaṗas naga kila sanene komin naga pe yaru tanea tai, naṗa Ninuna Wa naga pule e naga, a naga piawa ṃarera e Ntewa, ana sanene, yeririna la moki apimi e Ntewa e pogos nene.

25 Ana Panaṗas naga pisu sane yum̃aena keviu garu Antiok, ana naga pisu sape popon va tol garo pupia pulkumali naṗa Tasas, vena kaleli Sol, vena were naga imi iila

yum̃aena.

²⁶ Pogos naŋa naga m̃alia, ana pure naga la lua aŋasuŋe si apimi apa Antiok. La lua asike amio nalelagaena lala e yo nene, ana lala apian yaru la moki, amiyum̃ae m̃a sanene pano-o tol kas wetelu taaga. E kumali keviu nene Antiok, ana li taŋena lala la apisa kare towe la nalogena lala, lala apio la asape “La yeririna Kristo lala” pona “Kristin lala,” a nane la apisa ŋesan ke kia ne nanene narui.

²⁷⁻³⁰ Ana e pogos nene, nalelagaena laŋasia naŋa ape navisawalena, amolue Yerusalem apimi atol garu Antiok, ana la nene tai, kiena kia Akaŋas, naga suŋalu, pisi e nam̃areraena kiena ne Ninuna Wa, naga pisape “Ana ŋisi na ve ve viavi re, ana visokarena tai ve keviu imi tol yeririna make ga e purvanua punu ga e kieta lepassia.”

Ana pogos naŋa nalogena lala nae garu Antiok la amloge visena nene, la apisayuia, ana lala apranaria apisape ŋisi na monar la punu ga akoan kilavaru ya naŋa la akilia alavia, vena aligan vano van kiela wolai lala naŋa asike e lepass nae Yutea, vena iila la vena lala asum̃ate ruru pogos m̃arera nene. Ana lala akoan kilavaru la nene, ana lala amligan nalaena nene sike e limana ne Panaŋas amio Sol, vena lalua nene awar vano van nasumonena kiena ne nalelagaena lala garu Yerusalem.

A visena kiena ne navisawalena nene pe lelaga, komin naŋa sirau ana pupia pogos m̃arera tai tol yo la nene, sa ga naŋa naga pisawalia, ana nanene e pogos naŋa Klotias naga suŋa pe ŋarin suŋe ke garu Rom.

12

Yerkawa la aŋe li nalelagaena lala, akila kare la manene laa

¹ E pogos nene, naŋa lalua aŋar nalaena nene pimi garu Yerusalem, Parin Suŋe Erot suŋa m̃e kare ke ŋegas nen li nalelagaena laŋasia.

² Kiena yaru na mara laŋasia la apa atarar wenla Yoane nene, Semes, ana la aŋem̃ar naga e kiela playu na kilaen mara.

³ Ana yerkawa lala kiena ne le Yu lala la akekaran manene suri nene paŋisi, ana kila Parin Suŋe Erot naga kila ŋelaga nene pa laa sanene, ana naga pisa pa kiena yeririna la nene vena ava atarar m̃ena ga Pita. Naga kila nena ga nene e pogos na ŋaŋagena kiena le Yu lala, naŋa la akila Paŋagena Na Sitom̃alena Natamaliaena, amio m̃ena ga Paŋagena Na Kanen Tamŋa.

⁴ Erot suŋa sitom ke pisape visae pogos na ŋaŋagena nene war ro pae, yokorena naga were Pita va suŋalu se marana ne yeririna lala, vena la avis vania, a vena la avisa avisave naga monar mare.

Naga narui, yaru la nene apa atarar Pita, ana akoven naga pa e yum̃a na koaena, a la amligan ŋegas nen yeririna na mara la vari vena akirakiravan ruru naga, naŋa ŋegas la nene kiela yaru na kilaen mara la pepe vari ea.

⁵ Ana pogos naŋa Pita sike loyum̃a e yum̃a na koaena sanene, nalelagaena lala la amlen ke m̃arera silaga pa Ntewa vanon naga.

Navisi pimi ŋerelua Pita petan yum̃a na koaena

⁶ Pita pa suŋa e yum̃a na koaena pano-o, pa tol nena yemalo naŋa Erot naga suŋa sitom ke pisape e kolulagi, ŋisi na naga were Pita va suŋalu se marana ne yeririna lala vena la aliŋere naga. E yemalo nene, Pita naga momalio, m̃eke ga likan yaru na mara la lua nene, naŋa la apiar Pita panon lalua nene amio sen lua. A li na mara taŋena lalua, naŋa la m̃ena asum̃a apisuar ke mratava lala na yum̃a nakoena nene.

⁷ Ana verakorena ga, navisi kiena ne Ntewa tai naga suŋalu sike

loyumã e yo nene, a pupia yomer-arava nenaga e nañani pañisi. Ana navisi nene pa kululun purkaunena ne Pita, pio ãegea, ana pisape “!Ovitañili, osuñalu vilaga!” Ana sen lua nene la ga amluãa petan limana ne Pita veraga, luoka ga mloloru pito sike e porotano.

⁸ Ana navisi nene pisape “Oviteran ruru kionã kilika na kararen mopomã, oyeñ kionã kulus nen lamã a momã kulsota, italuãa tevano.” Ana Pita kila sanene,

⁹ ana naga taveve navisi nene, lalua apano. E pogos nene, Pita pe kilia re pisape suri nene na lelaga poli, pona sanape, komin naga sitom ke pisape naga mñeni ke ga naña.

¹⁰ Ana lalua apa mña sane, lalua amiyuve mratava na sumo naña yaru na mara sike ea, lalua apa mñaga amiyuve mñena ga mratava nalua naña yaru na mara sike ea, ana lalua apimi atol pulutava maro na keviu naña mrapa na vaen vanua vetan yumã nakoena. Pupia pulutava nene la amiyumãen e pototo, ana pogos naña lalua apimi lavisia, pupia pulutava nene naga ga pietava, ana lalua añarõ apa vanua. Lalua amialoro la ga e mrapa apa sane, ana Pita milan ga, navisi nene mligan ke naga veraga, ana Pita naga ga taaga sike na.

¹¹ Ana e ke e pogos ga nene, Pita pisu kilale ya naña navisi nene kila ke pania, ana naga pisape “!Aulai! !Lelaga kemua nañane! Nekilia narui, naña nesape Ntewa naga mligan kiena navisi nene pimi vena vinaunlua inu vetan limana ne Erot, a vena tarlua inu vetan suri viowa la naña le Israel lala la asuñã asitom ke asape akila van inu.”

¹² Pita pisu kilale suri nene narui, ana naga pa mesmas ga e yumã mñana ne anenane Son Mak, kiena kia Maria. E yumã ke ga nene narui, la moki naña la asike pa e rui vena alen wo naga.

¹³ Ana Pita tol yumã nene, naga sigariga mratava, ana sira mñee nae

yo nene tai, kiena kia Rota, naga pimin vena vietava.

¹⁴ Naga pe pietava ruru re poli wa, ana naga mloge kilale pulgona ne Pita naña pisi pania, ana naga kekara na kekara, naga mligan mratava nene mñeke na, kiriri pa pisawal pan la, pisape “!Pita nañani! !Pita nane suñalu sike vanua e mñata pulutava rui!”

¹⁵ Ana la apisa pania apisape “!Ko na ve ovisi wowe re sanene!” Ana naga pisa ke sina ga pan la, pisape “!Peraga kemua rui! Nepisokanlae re poli, nepisa ke lelaga ne!”

Ana la apisa ke sina ga pania, apisape “!Peraga! Visae sanene, pona kana yermare ga nene yo?”

¹⁶ La asuñã apivis ke sanene, ana Pita sike vanua na wa, naga sigariga mratava suluen ga sike na pano-o, ana la apa apietavania. Pogos naña la apietava, la apisu kilale Pita, ana la amilan manene pano-o pañisi.

¹⁷ Ana Pita sisi ga pan la, kuan limana pisape vena avarurula, ana naga sunyu pan la sanape naña Ntewa naga ãerelua naga petan yumã nakoena. Ana naga pisa pan la pisape “Popon naña amiu ava avisawal suri nene va Semes nanagane, amio mñena ga arueta tañena la nene.” A siraunia, Pita molue ke sina ga, pa tapolou e yo tañena tai.

¹⁸ Ana kolulagi, yaru na mara lala amiyuyuwawa pañisin naña Pita pe mon re si e sen la nene poli, ana la amarau a amninue kare ga asape ãisi na añã akila ya narui, la asuñã apiuviun tan la, asape “?Ana yaru pure sanape, añã naga pa sike pe narui?”

¹⁹ Ana visena pa tol Parin Suñe Erot pisape Pita kovio, ana Erot mligan kiena yeririna lala apa akale pano-o, akale ãele ga. Ana Erot pisi pa kiena yeririna la naña la apisuar Pita, ana la nene tañatete si avisa suri tai vania, ana Erot pisape akoven plan la nene, la awe momãr la amarmare.

Ana siraunia, Erot mligan si yo naḡa Yutea, pito garove sike e pupia pulkumali keviu naḡa Sisaria.

Suniena na marena kiena ne Parin Suḡe Erot

²⁰ Ana e pogos naḡa Erot naga m̃ene ke nalelagaena lala wa, ana naga suḡa peveyu keviu m̃ena ga amio yeririna na pupia pulkumali lua nene Taea amio Saeton, pano pano-o kila yeririna na kumali keviu lua nene amarau paḡisi, naḡa asape visae veveyuena nene imi viowa ḡisi na yoko m̃arera van la vaḡisi. La nene asitom sanene komin naḡa la asum̃a amalin ke ga kinanena la naḡa la aḡar ga e porotano tai kiena ne Erot nene. Ana la amligan kiela yerkawa laḡasia vena la aimi akila mara wo amio Erot. Ana la nene apa ape erau wo amio yerkawa kiena ne Erot tai, naḡa naga kiena kia Plastas, vena naga kilia iila la a naga kilia kila mrapa naḡa la akilia avis amio Erot vena asu ruru sina e suḡarena amio naga.

²¹ Ana Erot pisawal legiena tai pisape la akilia aimi avisu naga ea, ana e legiena nene la apimi. E pogos nene, Erot mien m̃ana pupia kulsota wo lala, sa naḡa naga pe pupia ḡarin suḡe, a naga totano e kiena pupia yo na totanoena, ana naga toḡa mligan ke visena tai pan la.

²² Ana la nene amloge kiena visena nena, ana la sinelan asape akila kotalia yo pona aḡa sanape, ana la apioni manene pa metava, la apisa apisape “!Ee, nanene pe yeririna re na pisi nene poli, pona na nene na Ntewa ga nene yo, aulai!”

²³ Ana Erot mloge visena nene, ana kekarania, a naga ḡarwar m̃ena ga naḡa la apisape naga Ntewa, ana mesmesu e pogos nene, navisi kiena ne Ntewa tai pimi ñe naga, komin naḡa naga pe pisaluḡar la re poli, pisape la monar ayeluar ga Ntewa, a la monar ve ayeluar re yaru. A pe piavi re poli, ana pulen ga kular

viowa lala akaria akaroro sinena ana naga mare.

²⁴ A e pogos nene, pe suri koren ga naḡa yeririna la ne sane Erot nene la asum̃a akilali naḡa akila yum̃aena kiena ne Ntewa vito tano, ana visena kiena ne Ntewa naga suḡa kapuru kekei ke pa e yo punu ga, a suḡa ḡar ke mras moki liu.

²⁵ Ana Panaḡas amio Sol, lalua amla nalaena naḡa li nalelagaena lala nae garu Antiok la akuan rui, amla pa nasumonena lala kiena ne nalelagaena lala garu Yerusalem, ḡisi ana lalua apitove, lalua aḡasup̃ela sina ga apa Antiok, a e pogos nene, lalua aḡure Son Mak taveve la.

13

Amiyawa Panaḡas lalua Sol

¹ E ḡegas nen li nalelagaena lala garu Antiok naḡani, ana yeririna laḡasia la asum̃a naḡa ape li navisawalena lala, a laḡasia naḡa la ape li navianena lala. La nene ana laḡasia la kiela kia sanini: Panaḡas, a Simion Kuluyepe Malolo, a Lusias nae Saerin, a Manaen naga nanua sumo, naḡa namratava m̃ana Parin Suḡe Erot la akuslua naga pogos naḡa lalua Erot ape sisi ke ga wa, a amio la nene Sol naga m̃ena ga pe lala yaru tai.

² Ana pogos tai, la nene amio li nalelagaena taḡena lala, la amonsilu ga, ana asum̃a amlotun ke Ntewa, ana Ninuna Wa pisi pan la, pisape “Amiu akilalua Panaḡas amio Sol vetan amiu nanagane, ana amiu avisir plan lala lua naḡa akila yum̃aena tai naḡa in na sineun nesape lalua monar akila.”

³ Ana siraunia, lala amonsilu ke sina ga pogos tai vena alen, ana la apuarar ḡarina ne Panaḡas lalua Sol, ana amlenwo lalua, ḡisi na amila lalua apano vena akila yum̃aena kiena ne Ntewa.

Panaḡas lalua Sol aporu garo Saepras

⁴ Ana sa naṓa Ninuna Wa miila Panaṓas lalua Sol sanene, lalua amligan yo Antiok, ana lalua apitomi e pulkumali naṓa Selusia naṓa m̃eke garo losi, ana lalua amiyai e waa tai, apa aporu e purvanua naṓa Saepras.

⁵ E purvanua nene, ana lalua apa ura e kana pupia pulkumali nena naṓa Salamis, ana lalua apa e yum̃a lala nalotena kiena ne le Yu lala, ana lalua asum̃a apisawal ke visena kiena ne Ntewa. Ana e pogos nene, Son Mak naga sikol ke lalua nene na wa, ana naga sum̃a miila la ke e yum̃aena.

⁶ Ana la telu nene amiyal ke e purvanua nene, apitom atol kana luas taṓena, e kana pulkumali keviu taṓena tai naṓa Papos. Ana e yo nene, apisu yaru tai naṓa kilia kilaen m̃aki m̃eke e yo nene, naṓa naga pe Yu tai, kiena kia Payesu, ana apio m̃ena ga naga e visena kiena ne le Kris lala asape Elim̃as. Yaru nene naga sum̃a pisokan kar ga sape naga pe yaru navisawalena tai kiena ne Ntewa.

⁷ Ana yaru na kiliaen m̃aki nene, naga pe yerka wa m̃ena ga tai e yum̃aena kiena ne ṓarin suṓe na purvanua nene, naṓa Sese Polos. Ana ṓarin suṓe nene, naga pe yaru tai naṓa naga kilia ruru suri po, ana naga pio Panaṓas lalua Sol sape aimi avisu naga, komin naṓa naga sinenan sape loge visena kiena ne Ntewa tan la.

⁸ Ana pogos naṓa lalua apimi, ana yaru na kiliaen m̃aki nini naga kawe kiela visena, taṓali naṓa visaluṓar la, a taṓali naṓa kila kare sitomena kiena ne ṓarin suṓe nene naṓa naga taṓatete kus lelagaena e Yesu.

⁹ Ana Sol, naṓa naga asum̃a apisa m̃ena ga kiena kia asape Pol, naga pimi pulemamaga e Ninuna Wa, ana kiena natamariaena m̃arera nene miyur yaru na kiliaen m̃aki nene,

¹⁰ ana pisi pania, sape “!Ko na ope narina Yermare ruru nena ga napo! Suri punu ga naṓa po, ana ko pe sinom̃an li re nena ga, ana ko na op-

ulen ga visokanena a ṓelaga piowa ga lala. Visena lelaga lala kiena ne Ntewa, ana ko na osum̃a opilon la silaga apimi ape visokanena ke sina ga.

¹¹ Nanagane ga ne, yoko ovisu limana ne Ntewa imi tol ko ruru neṓa ga. Nanagane yoko kilamaram̃a imi ve kilamara ṓala, ṓisi na ko otaṓatete ga ovisu legiena ve piavi li m̃a ga.”

Ana veraga ga, ana yaru nakiliaena m̃aki naṓani naga pisu sa naṓa m̃au tai na yom̃arua naṓa malolo manenea pimi kalwo kilamaramana, ana naga mom̃a mial wowe ga sanene narui naṓa taṓali sape lual re yaru tai naṓa tarar limana ana were vano.

¹² Ana pogos naṓa ṓarin suṓe naga pisu suri la nene, ana naga m̃elaga e visena kiena ne Ntewa narui, ana pogos naṓa Panaṓas amio Pol apian naga e visena wa la nene, ana naga milan manene paṓisi, pisu po na po.

Pol lalua Panaṓas apa si Antiok taṓena, e yo lepas naṓa Pisitia

¹³ Ana Pol la amligan yo Papos, ana akome waa apitove, ana apa ura e yo lepas naṓani Pampilia, ana la amiyal apano atol pulkumali keviu nene Peka. Ana e yo nene, ana Son Mak naga mligan la, naga pe taveve la re si poli, ana naga ṓasuṓe sina pa Yerusalem.

¹⁴ Ana Pol lalua Panaṓas, lalua amligan yo Peka, ana amiyal apa re laa sane apano aporu e yo lepas naṓa Pisitia, apa atol m̃ena ga pulkumali keviu tai naṓa kien kia m̃ena ga Antiok. La asum̃a e yo nene, ana e Legiena Wa, ana apa loyum̃a e yum̃a na leniena kiena ne le Yu lala, ana atotano amio yeririna lala.

¹⁵ Ana li nasumonena lala la akila lotuena, pano tol pogos naṓa apuloyu Visena Wa, ana apuloyu nawuloena tai e navisaluaena kiena Mosis, a tai e tusi kiena navisawalena lala. Ana pogos naṓa nawuloena la nene ṓisi narui, ana li nasumonena lala apiun tai Pol lalua Panaṓas, la

asape “Wenlamimi lala, visae amiu lua amlarar ke visena tai naṗa kilia iila malena kiena ne yeririna lala, ana imimi sinemimin mesape amlua avisa van imimi.”

¹⁶ Ana Pol sum̃alu, ana koan li mana, naṗa sape ava ruru la ana ayagogon naga, ana naga pisi pan la, pisape “Poga ga, ana in na sineun nesape nevisa ve sanini, amiu le Yu lala, amio li taṗena la naṗa amiu m̃ena ga asum̃a amlalaga ke e kiamimi Ntewa, ana amiu punu ga ayagogon ruru kiau visena nini.

¹⁷ Kieta Ntewa nene, naga ke narui naṗa naga pisir plan kieta li marua la nanua sumo, a naga ga naṗa kila la apimi ape moki paṗisi e pogos naṗa amiyum̃ae korena ke ga garu Isip, a naga ga ke sina ga naṗa p̃ere plan la e pogos m̃arera nene, e kiena nam̃areraena keviu.

¹⁸ Ana naga sumon la amolue apa e yokorena, ana amiyal m̃a e yo nene pa tol kas lualima yam vari, ana yam moki naṗa e pogos nene ana apilopu m̃asila pan Ntewa, ana naga pe mligan la re nena poli.

¹⁹ Ana pogos naṗa la apimi atol purvanua nene Kenan, naṗa Ntewa pisaar pisape tam̃an van la, ana naga m̃ene plan lus la olua kiena ne li taṗena la naṗa apimi asike e yo nene rui, ana siraunia ana mla porotano nene pan repita lala, la ape ṗarunia, ana lala apa asu wawa asike ea.

²⁰ Siar e pogos naṗa apa garu Isip sumo, ana pimi m̃a pano-o tol pogos naṗa aṗasuṗe la sina apa loyum̃a e kiela purvanua, tol kas pe suri tai sane ponotia vari lualima yam lima.

“Ana e pogos naṗa asu wawa asike e kiela porotano sanene, ana Ntewa pisir plan kiela suṗe lala, naṗa asumon la a aliṗere la, ana suṗe la nene la amiyum̃ae m̃a sanene pano-o tol lala yaru maro nini, Navisawalena Samiuel.

²¹ Ana la apisawal asape la pe

sinelan re si suṗe la ne sanene poli, ana la apisa pa Samiuel asape naga lual re yaru tai naṗa naga kilia ve kiela ṗarin suṗe keviu. Ana Ntewa kilologia Sol, narina ne Kis, pan la, naṗa naga pe lus kiena Pensiman, ana Sol naga pimi pe kiela ṗarin suṗe keviu nasumo, ana naga pisuar la pano-o tol kas lualima yam vari.

²² Siraunia, ana Ntewa kilalua sina Sol, ana mligan Tepet kus lelana, ana Ntewa naga kekarana manene Tepet paṗisi, naga pisayu sape ‘E Tepet nini, narina Sese, ana nepisu nesape netol yaru tai naṗa kiena ṗelaga torokin ruru nena ga kiau sitomena, ana nekilia nesape naga ṗisi na naga yum̃ae ga va sa naṗa in na sineunia.’

²³ Ana Ntewa pisaar pan repita la nanua sumo sumo laa rui, sape ṗisi na naga werelua lus tai kiena ne yermarua Tepet nene, ana ligan naga van ita le Yu lala, ve kieta Natamaliaena, ana suri nene Ntewa kila pa e yaru naṗa Yesu rui.

²⁴ “Sumonia, pogos naṗa Yesu nene pe pimi re poli wa, ana Yoane Nakeena sum̃a mlolog ke pan ita, sape ‘Amiu monar avilopu amiu, ana amiu monar ava e nakeena.’

²⁵ Ana pogos naṗa Yoane nene lavis ga kila punu yum̃aena la naṗa Ntewa mla pan narui, ana naga sum̃a piun ke tan yeririna lala, pisape ‘?Amiu am̃ape in na nepe Navisaarena? Inu nevisa van amiu, in na pe nepe yaru re nena naṗa amiu asum̃a asum̃ate ke poli, peraga. Ana siraun inu, ana naga sum̃a pimi ke ne, a naga po naṗa po, a naga pe yaru wa manene laa, ana in na nepisu sane inu pe nemesmesu re naṗa neve yaru na kiena yum̃aena ga poli, inu pe netorokin re neva lavisi puna poli naṗa nowar plan kiena kulus nen lana.’ ”

Pol pisape yerikawa kiena ne le Yu lala, la ke naṗa am̃em̃ar Yesu narui

²⁶ Ana Pol pisa pan la, pisape “Wolai lala, amiu laṗas naṗa ape

le Yu ruru lala, naṗa aṃalivi e lus kiena Epraam, a amiu laṗas naṗa ape li taṗena lala, ana amlelaga ke e kiamimi Ntewa imimi le Yu lala, ana sineun nesape monar avisu kilalea avisave ita ke narui naṗa Ntewa mla visena na natamaliaena pan ita rui, kila nesuṃa neṗar ke pimi pan amiu ne.

²⁷ Lala nae Yerusalem amio kiela yerkawa lala, la pe apisu kilale re nena Yesu poli e pogos naṗa naga pimi, a pe apisu kilale re asape naga pe Natamaliaena poli naṗa li navisawalena la apisayu e Visena Wa la naṗa apuloyu silaga e Legiena Wa lala. Sanene, ana pe apisu kilale re poli, naṗa la akila visena kiena ne navisawalena la moki apimi ape lelaga, komin naṗa la ke nene narui la amlipere kiela Navisaarena nene asape naga monar mare.

²⁸ La pe aṃal re nena suri tai poli naṗa torokin naga mare vanonia, ana la aṃareran pa Paelat vena naga monar taṃan visave la akilia awem̃aria.

²⁹ Ana la akila piowa ga pania taveve ga ya naṗa li navisawalena lala apisawal nanua sumo la rui naṗa asape ṗisi na yeririna la akila vania, vano vano awem̃ar naga e laki torovia, ana siraunia la akus tasnena pano, amligan ṃeke e puluve.

³⁰ Ana Ntewa tamalia ke sina ga naga petan marena,

³¹ ana e legiena laṗasia, moki li ṃa ga, ana naga suṃa ṃalm̃alivin kiena yeririna lala naṗa sumo lala asu amio naga garu Kalele, a naṗa ataveve naga apami metava ma Yerusalem. Ana la naṗa apisu Yesu sa nene rui, nanagane la ke nene narui la asuṃa apisasawal ke pan yeririna lala asape naga mali sina petan marena.

³² “Ana nanagane, e yo nini, imimi lua mepimi pun amiu naṗa memla Lologena Wo nene pimi pan amiu. Imimi lua mepisawal pan

amiu, mesape suri wo la naṗa Ntewa pisaar pan repita la na sumo, pisape ṗisi na kila van kiena yeririna lala,

³³ ana nanagane suri la nene apimi ape lelaga rui e ita narin mapila lala, a e ita li taṗena ṃena ga la naṗa temlelaga e naga. Ana ita tetol suri wo nene e ga e kieta pogos nini, naṗa Ntewa mligan Yesu pimi tano e yomarava nini, ana tamalia ke sina ga naga petan marena.

“E Visena Wa, Yauena marana lua naga pisayu suri nene, naṗa sape
‘Kiau sisi, nepisu sane ṗane ko opimi ope naruu,

a nepimi nepe arimoṃa kemua lelaga.’ *Yauena 2:7*

³⁴ Ana e lepas naṗa Ntewa kila Yesu mali sina e marena, naṗa naga taṗatete va sina ga e puluṗili pogos taṗena, e lepas nene ana visena lua na Visena Wa la apisa rui. E visena tai, ana Ntewa pisa sanini, pisape
‘Navisa ruruena wa la nini naṗa in na nepisaar pan Tepet sumo rui,

la asuṃalu ṃarera asike ga wa, ana nanagane nela van amiu narui,’
Ais 55:3

³⁵ ana visena na lua na lepas nene, sike sina ga e Yauena tai, naṗa yaru naṗa siria pisi pa Ntewa, pisape
‘Pisi na ko na taṗatete okilia otaṃan kioṃa yaru wa visu marena, pona tasnena menun pogos tai.’
Yauena 16:10

³⁶ “Ana visena la nini pe apisa re yermarua Tepet nanua sumo poli, komin naṗa siraun naṗa naga kila yum̃aena kiena ne Ntewa pan kiena yeririna la pano pano-o, naga mare ga, ana asin naga ṃeke amio repina lala, ana tasnena mon ṃa pano menun.

³⁷ Ana visena la nini apisayu ga Yesu nini, apisayu naṗa naga tasnena pe pa piowa re sanene poli, naga Ntewa pisirlua sina ga naga mali sina.”

Pol sape naviewoena naga m̃eke ga e Yesu

³⁸ Ana Pol sape “Wolai lala, visae sanene, inu sineun nesape monar akilia ruru suri nene, sape e ga e Yesu nene, ana Ntewa sumã kila pan ita lua sape naga piewo punu kieta mlamulena piowa lala.

³⁹ Navisaluaena kiena ne Mosis tařatete were plan ita lua vetan kieta řelaga na mlamulena viowa lala, ana ko ai, nařa visae olelaga m̃arera e Yesu, ana řisi na naga war plan kiomã řelaga na mlamulena viowa nene vetan ko.

⁴⁰ Sanene, ana monar avisuar ruru amiu, komin nařa visae peraga, ana řisi na amiu ve sa nařa visena tai kiena ne navisawalena lala,

⁴¹ nařa naga pisa pisape
‘!Amiu apisu ke ne! Amiu asumã apitalia kare suri wa lala, ana nanagane ga ne ana yoko avisu kilale ga na wa, siraunia amare. Komin nařa in na nesumã nekila ke yumãena tai likan amiu e pogos nařa amal ke ga wa, ana asumã apisavan ruru merarava pan amiu, ana amiu na pe sinemiun re alelaga e poli.’ ” Ařa 1:5

Yeririna nae Antiok lala akekaran visena nene kiena ne Pol

⁴² Ana Pol pisi pan la řisi, ana la apa vanua, ana yeririna la apimi apiun m̃areran tan Pol, asape “Imimi sinemimin mesape e Legiena Wa nařa pimi ke ne, ana řisi na amlua awasuře amiu si aimi, ana avian imimi re laa ga wa e suri la nene.”

⁴³ Ana pogos nařa Pol lalua Panařas apano, ana le Yu la moki amio m̃ena ga yeririna tařena la nařa apimi sa ga ape le Yu la rui, apimi amiyaloro ataveve lalua apano nařa asape asun re laa sane wa. Ana nalologena lua nene apisi amio la, ana apisa pan la asape la monar awasine manene laa Ntewa sane wa, a lala monar atařali

nařa ava re laa loyumã e kiena lemamiena.

⁴⁴ Ana sa nařa la apisa pa Pol amio Panařas rui, e Legiena Wa tařena nařa sirau pimi, ana pulen ga le Yu lala, a pulen m̃ena ga yeririna tařena lala e pulkumali nene apimi sina lele taaga, nařa asape ayagogon Pol lologon Visena Wa kiena ne Ntewa.

⁴⁵ Ana pogos nařa yerikawa kiena ne le Yu lala apisu yeririna moki tařena la nene, ana apielue narui, ana la asumã apisa kare Pol, asumã apisa pan yeririna lala asape naga sumã pisokan ke ga nene.

⁴⁶ Ana Pol amio Panařas lalua pe sinela kurkur re poli, ana lalua asumã apisi molmolue ga narui, a lalua kiela visena pa m̃arera laa narui, a la apisa pan le Yu la nene, asape “Imimi mepisu mesape popon nařa Visena Wa kiena ne Ntewa nařa imimi mesumã mepisawal ke pan amiu, naga imi tol řesan amiu le Yu la sumo, sumon nařa tol yeririna tařena lala. Ana amiu na pe sinemiun re alelaga e poli, asumã akuwan plan kare ga pano, sa ga nařa amiu atařatete si akilia atol malena nařa ve uro re narui. Ana poga ga, teke ga e amiu, ana sanene řisi na imimi meva ga melologon va la nařa pe ape le Yu re la po la rui.

⁴⁷ Komin nařa Visena Wa tai pisa rui nařa imimi monar mekila sanene, nařa Ntewa naga pisa, pisape

‘In na nepisirlua ko vena ovivaga sane kapi tai, vena tegoli la nařa pe amlelaga re e inu poli wa.

Pisi na ko okus kiau natamaliaena va tol yo punu ga e yomarava.’ ”

Ais 49:6

⁴⁸ Ana pogos nařa lala nařa pe ape Yu re poli amloge visena nene, ana amloge po manene laa ea, la apisape “!Suwala, visena kiena ne Ntewa nene naga po nařa po, imimi sinemimin pařisi wa!” ana lala nařa lala lařas nařa Ntewa pisaar

la sape p̃isi na la atol malena naṗa ve uro re, la ke nene narui naṗa amlelaga e Yesu e pogos nene.

⁴⁹ Ana siar e pogos nene, ana visena kiena ne Suṗe suṃa mlenlelein pa p̃ar make yo e lepas nene.

Le Yu la sinela kar Pol amio Panaṗas

⁵⁰ Ana le Yu la naṗa apielue apa apisu sira kawa lala na kiela yum̃a na leniena amio li naṣumonena lala na pulkumali, ana apis pan la akila kare kiela sitomena lala, pano pano-o yerkawa la nene amiila yeririna la apa aṃenelua Pol lalua Panaṗas petan kiela yo.

⁵¹ Ana pogos naṗa lalua asum̃a apa ke narui, ana lalua akila kile tai pan la ne na pulkumali nene, lalua aṃevan puluyavi na mrapa naṗa sike e lolala lalua.

Ana lalua apetan yo Antiok, lalua apa atol pulkumali naṗa Ikoniam,

⁵² ana nalogena viu la naṗa asike garu Antiok, la sinela kekara ke-viu, a Ninuna Wa pimi pulemamaga ruru nenaga e la.

14

Pol lalua Panaṗas, lalua amlologo e yo naṗa Ikoniam

¹ Ana e kumali naṗa Ikoniam, suri punu ga aṃalm̃alivi sa ga naṗa Antiok narui. Lala aporu e yo nene, ana siraunia Pol lalua Panaṗas, lalua apa loyumuṃa e yuṃa na leniena kiena ne le Yu lala, ana lalua amlologo. Lalua amlologo amio nam̃areraena kiena ne Ntewa, ana yeririna la moki naṗa asike e yo nene, lala amlelaga e Nalologena Wo nene, naṗa lala p̃asia ape le Yu, a lala laṗas ape le Kris.

² Ana le Yu taṗena lala naṗa asum̃a ga, lala pe sinelan re naṗa alelaga poli, ana siraunia la nene apano akilayon naṗa avilonkare sitomena kiena ne yeririna taṗena lala naṗa pe ape le Yu re poli, la akila

sinela la pimi kari la naṗa amlelaga mare ga na wa.

³ Suri ne nanene narui kila Pol amio Panaṗas, lalua asike e yo nene yam piavi la sane, vena akilali naṗa aiila nalelagaena lala. Ana pogos naṗa lalua asike amio la sanene, ana pe amaraun re la naṗa sinela kar la ke poli, ana la asum̃a amlologon Suṗe Yesu pan la, a apisayu kiena pupia lemamiēna pan yeririna lala. Ana Suṗe naga kila yeririna lala apisu kilale naṗa kiela visena lala ape lelaga, komin naga taṃan pan lalua vena akila kile ve moki e yo nene a suri nailanena lala.

⁴ Ana yeririna lala na kumali nene la amlip̃ere la e p̃egas lua narui, naṗa laṗas akekaran le Yu lala, ana laṗas akekaran nalologena lua naṗani.

⁵ Lepas lua nene lalua asu m̃a apepeyun la sanene, pano-o ana le Yu lala amio li taṗena lala naṗa pe sinelan re si li nalelagaena la poli, amio m̃ena kiela yerkawa laṗasia, la ke naṗa apisa ruru narui vena la asu nalologena la nene a akove moṃar la amare.

⁶⁻⁷ Ana nalologena lua naṗani lalua amloge suri nene, ana apisu sane popon naṗa aure vetan yo nene, vena ava atapolou e yo tai. Sanene, lalua asum̃alu petan yo nene, apa e lepas taṗena naṗa Likonia, ana lalua apa amlologon Nalologena Wo e lepas nene, amio kana pulkumali ne luwoka, naṗa lalua kiela kia sanini, Listra amio Tepe.

Pol lalua Panaṗas lalua amlologo garu Listra

⁸⁻⁹ Ana e narin pulkumali nene naṗa Listra, pogos tai ana Pol naga suṃa mlologo ke pan yeririna lala, ana yaru tai pe laulu naga toṃa tano, ana naga toṃa miyagogon Pol. Yaru nene, siar e pogos naṗa naga paeme, naga pe mial re pogos tai poli, komin naṗa naga lana luwoka ga pulu.

Ana Pol pisu naña yaru nene sumã miyagogon ruru ke naga, a naga mlogeluñar naña sane yaru naña pe laulu ne naga sumã mlelaga e Yesu sape yoko naga kilia kila ruru lana luwoka. Ana Pol pisu manenea,

¹⁰ pio naga, pisape “!Laulu, ko oula ova metava, osuñalun lamã luoka!” Ana yaru nene mloge Pol pisi pan sanene narui, ana naga pula pa metava veraga, ana naga sumã mial ke amio lana luwoka naña apimi amãrera ruru narui.

¹¹ Ana pogos naña yeririna lala apisu suri nene naña Pol kila e laulu nene, la asuñã apiovion e kiela visena, apisape “!Ake! !Kieta ntewa lala akus maran yeririna, apitom tano pun ita sa ga yaru narui!”

¹² Ana la asikia Panañas, apio naga asape Susu, naña naga pe kia kiena ne ãarina supe kiena ne kiela ntewa lala, a amligan kia kiena ne Pol, la apio naga asape Emis, naña naga pe kia kiena ne yaru nawaren visena kiena ne kiela ntewa lala, komin apisu naña Pol naga sumã pisi manene laa sane taulu Panañas.

¹³ Ana vanua e mralaea na kumali nene, yumã wa tai mãna ne kiela ntewa nene, Susu, naga mon mã ga, amio kana yaru wa nena, ana yaru wa nene naga sitom sape kila ruru naña vena yeririna lala monar akila kuãaãaena van Pol amio Panañas, naña la asitom asape yaru lua nene lala ape kiela ntewa. Ana yaru wa nene kila la apitaãilin naña apanon aãure puluk lala apimi, ana apaia la e meme, vena awe moñar la e kove na yumã wa nene narui.

¹⁴ Ana Panañas amio Pol, lalua pe akilia re kiela visena poli, naña la asuñã apisayu ke suri la nene, ana pogos naña lalua amloge ya naña asuñã asitom ke naña asape akila, lalua amloge piowa paãisi wa. Nalologena lua nañani, lalua pe akekarãan re nena naña yeririna la nene sinelan asape alotun lalua poli, kila sanene lalua apitolwowa mãla kulsota lala, ana lalua akiriri

apano asuñalu asike likan yeririna la nene, apionia, apisape

¹⁵ “!Avisaluñar la, avisaluñar la! !Ve akila re ve sanene van imimi! !Imimi lua mepe yaru ga sa naña amiu, pe mepe ntewa re poli! Mepimi ga memio Nalologena Wo, mepimin naña mevisawal van amiu monar aligan kiamiu ãelaga marua la ne sanene sike na, amiu ve alen re si va kamiu ntewa moki la naña amarmare ga ne. Mepimin mesape mevisawal van amiu naña Ntewa mali taaga ga naña sike na, a mesitom mesape mevilon amiu vana, naña naga ga naga sii sinapane, amio porotano, amio sive, a naga sii suri la punu ga naña asike e yo punu ga e yomarava nini.

¹⁶ E kas kiena ne teras la moki naña aãaro apa rui, Ntewa naga tañan naña yeririna lala na yomarava, sane amiu, la asuñã amiyaloro ataveve ãelaga la naña peve taãena lala, a la pe akilia re naga poli, ana akila lotena sa ga naña la asitom apisape mesmesun naña akila.

¹⁷ Nepisu naña amiu akila sanene komin naña amiu pe akilia punu re naga po, ana e lepas naña puna, naga pe tapoloun punu re naga pan amiu poli, komin naña pogos punu ga naga sumã kilologia naga ve torokaki ga pan amiu pisape naga pe lelaga, a naña kiena ãelaga e amiu na po paãisi. Naga ke narui naña naga sumã kila ke kiena yua mloloru pitomi e yo yau, a naga ke narui naña naga sumã kila ke suri punu ga akapuru e kamiu lokove la ne, lala aãar kala kinas lala e kana pogos ruru nena napo. Naga ke narui naña naga sumã kila amiu akekara a amiu amloge po keviu e kinanena wo la naña amiu asuñã aãar ke e kamiu lokove la nene.”

¹⁸ Pol amio Panañas lalua apisa visena la ne sanene ãisi, ana lavis ga naña taãatete akilia avisaluñar yeririna la nene naña lala sinelan manene naña akila lotena van lalua nene pona akila kuãaãaena van la.

Ana siraun naḗa la amloge visena kiena ne lalua nene, ana la pe akila re si poli.

¹⁹ Ana siraunia, le Yu laḗasia naḗa am̃ene Pol amio Panaḗas rui garu Antiok a e yo naḗa Ikoniam, ana nanagane la nene apimi am̃alivi ke sina ga narui e yo Listra nene. Ana la asum̃a asun pan le Listra lala, pano-o aḗure plan ke sina ga kiela sitomena lala pa pe taḗena ke sina ga, ana siraunia, ana lala apanon Pol, ana la akove naga pano-o apisu amape naga mare rui. Ana lala aḗurelua tasnena petan pulkumali pa vanua, akoan kare ga naga mon m̃a ga sa ga ne, ana la aḗasuḗe sina apano.

²⁰ Ana nalogena laḗasia apimi amligan ruru Pol, ana la asum̃a amio naga, ana siraunia, naga tavilo sina, ana naga pa sina um̃a amio la. Ana kolulagi, naga amio Panaḗas, lalua amiyal, lalua apa e narin pulkumali taḗena nene naḗa Tepe.

Pol amio Panaḗas, lalua apa sina, aḗasuḗe sina ga apa akome yo la nene

²¹ Ana garu Tepe, Pol amio Panaḗas, lalua amlogo, ana e yo nene la aḗere yeririna moki apimi amlelaga, apimi ape nalogena lala kiena ne Yesu. Ana siraunia, ana lalua amolue ke sina ga e yo naḗa Tepe, la asiar apa sina, ana lala ataveve m̃a ke sina ga mrapa naḗa la akom ea apimi. Sanene, la aḗasuḗe ke sina ga apa garu Listra, sirau, Ikoniam, yokorena apano aporu garu Antiok nae Pisitia.

²² Ana e yo make la nene, la apian ke sina ga nalelagaena lala, ana amla visena wo la pan la vena iila la, a la apisape “Pe suri korena naḗa pona ita tekilia tetol pogos m̃arera lala, pona yeririna la ve moki akawe ita, ana naḗa ita teva loyum̃a e navesuḗenena kiena ne Ntewa naga monar ve sa ga nene narui. Visae sanene, amiu ve amalumu re, ve aursu amiu re sina, ana asum̃alu asuwawa m̃arera

e Kristo pogos punu ga.” La apisa visena la ne sanene, kila nalelagaena lala la apuarar naviawaena m̃arera.

²³ Ana e kumali la nene punu ga, la apu ḗarina ne yeririna la ḗasia vena ave nasumonena la e ḗegas na nalelagaena la veve taaga, ana lalua amonsilu ga vena alenwo la. Ana amligan la asike e limana ne Suḗe, naḗa lalua amlelaga asape yoko naga iila la silaga.

²⁴ Ana la aḗasuḗela sanene, ana la aḗaro e lepas na yo Pisitia, ḗisi na apimi e lepas na yo Pampilia.

²⁵ E lepas nene, la amlogo e kumali naḗa Peka, siraunia la apito garo Atalia, garo losi,

²⁶ ana la akus waa, aḗasuḗela si apa aporu garu Antiok, nanene e yo naḗa Seria. Nanene kumali keviu naḗa sumo rui, la amlenwo Pol lalua Panaḗas, apisape vena lemamiena amio navisuarena wo kiena ne Ntewa naga sike amio lalua, ana la amligan plan lalua vena ala Lologena Wo avano. Ana nanagane narui, lalua akila make nena ga pupia yum̃aena nene ḗisi, ana apimi si rui.

²⁷ Ana lalua apio nalelagaena lala vena la punu ga aimi lele taaga, ana lalua apisawal yum̃aena la pan la naḗa Ntewa miyum̃aen pan lalua, a lalua apisayu ruru pan la sanape naḗa Ntewa naga pietava pan la naḗa pe ape le Yu re poli, pisape la m̃ena ga akilia alelaga, a la akilia aviran la lele taaga e kiena nasuḗenena.

²⁸ Ana lalua asu m̃ena tol kupario lua pona telu suri tai sanene amio nalelagaena lala garu Antiok.

15

?Li nalelagaena viu lala la monar ataveve navisaluaena kiena ne Mosis pona peraga?

¹ Ana pogos naḗa Pol amio Panaḗas lalua asike garu Antiok wa, li nalelagaena laḗasia na lepas nae Yutea, naḗa la ape le Yu, la apitomi

garo e yo nene. A pogos naṗa la amlologo pa li nalelagaena taṗena lala nae Antiok, la apisawal kiela navianena tai, asape “Visae amiu li nalelagaena laṗasia, la pe ape ṗaviu re poli taveve ya naṗa navisaluaena kiena ne Mosis pisa, ṗisi na Ntewa naga taṗatete tamalia la.”

² Ana Pol amio Panaṗas, lalua pe akekaran re nenaga visena nene poli, komin naṗa la akilia asape Lologena Wo kiena ne Suṗe naga pe pisa re sanene poli, ana la apisi m̃arera pan la nene, la apepeyu amio la nene yam piavi laa sane, vena akilali naṗa avisaluṗar la vena ve avian wowen re si yaru la sanene.

Ana li nalelagaena lala nae Antiok, la asitom manene laa visena la nene narui, ana peraga, la apisu sane popon manene naṗa la avitetalia Pol amio Panaṗas amio m̃ena ga laṗasia, la apa ma meta Yerusalem vena ava avisu li nalologena lala amio nasumonena lala, vena alogeli naṗa sane yerkawa la nene la asitom ke sanape e lepas na suri naṗa la apepeyu vanonia.

³ Naga narui, li nalelagaena lala apitetalia la apitove, apitove akome lepas la ne sane Ponisia, ṗisi na apa Samaria, a e pulkumali punu ga naṗa la apa akom ea, la asum̃a apiora amio li nalelagaena lala, a asum̃a asun amio la apisayu sanape naṗa apa atelivi e la naṗa la pe ape le Yu re poli, a apisawal Lologena Wo pan la, a sanape naṗa la moki apilon la apimi e Ntewa rui. A kiela navisawalena la nene la akila li nalelagaena lala la amloge po paṗisi, amieluar Ntewa vanonia.

⁴ La akila liluen sanene pano pano-o, apito atol garo Yerusalem, ana la apa apisu ṗegas nen li nalelagaena lala, amio nalologena lala a nasumonena na sum̃are lala, ana la nene la akekaran naṗa apisu Pol amio Panaṗas lala, ana la apisa visena na worworen pan la. Sanene, Pol amio Panaṗas lalua apisawal

m̃ena ga e la naṗa garu Yerusalem, apisape sanape naṗa Ntewa naga kila yum̃aena moki rui pa lalua naṗa lalua apa atol la naṗa la pe ape le Yu re poli, ana amlologon pan la, apisape visae la alelaga ga e Kristo, ṗisi na Ntewa naga tamalia la.

⁵ Ana pogos naṗa lalua apisawal suri la nene sanene, li nalelagaena laṗasia naṗa ape le Yu, naṗa ape Varasi, la asum̃alu la apisawal ke sina ga kiela navianena nene, apisape “Popon visae la naṗa la pe ape le Yu re poli, visae la sinelan asape alelaga e Kristo, ana la monar ave ṗaviu m̃ena ga, a la monar ataveve m̃ena ga visena taṗena lala na navisaluaena kiena ne Mosis, ana visae ataveve kieta ṗelaga ita le Yu la sanene, naga nene ana ṗisi na ita tekilia tevisa tevisave ṗisi na Ntewa naga kekaran la.”

Pupia viorena garu Yerusalem

⁶ Ana la asum̃a apisayu manene laa suri nene, kila sanene li nalologena lala amio nasumonena lala la apisa apisape monar akila viorena tai vena avisayua.

⁷ Ana e viorena nene, la apisi manene pano pano-o kila Pita sum̃alu, pisi pan la, pisape “Wolai lala, amiu akilia ṗisi rui, nanua na Ntewa naga mligan inu vena in na nevaṗesan nelologon Lologena Wo va la naṗa pe ape le Yu re poli, ana nanagane ita tesum̃a temloge ke naṗa la moki asum̃a amlelaga ke e Kristo rui.

⁸⁻⁹ Ntewa naga kila sanene, komin naṗa naga pe mliṗere re la nene petan ita poli, ana naga pisu ke losinela lala maran taaga ga sa naṗa naga kilia ruru ya naṗa sike e losineta. Naga kila merarava pan ita sa naṗa naga kekaran vena la akilia alelaga ke e mrapa m̃a nenaga naṗa ita tesum̃a temlelaga ke ea, naṗa naga mla Ninuna Wa pan la, a naga kevan ke m̃ena ga losinela lala

mekiki, komin naṗa la aṗasine naga, sa ke ga ita.

¹⁰ Ntewa naga kila po manene laa pan la rui, ana nanagane, ita laṗasia la sinelan asape akila ke sina ga m̃arera van la. Visae ita sinetan tesape tom̃areran la nene vena la awar suri urmi lala na kieta navisaluaena e m̃asila, sa naṗa la asuṃa apisa ke ne, sanene na piowa ne, ita tekilawo ke sina ga Ntewa ne. Repita lala la apisu sane navisaluaena nene naga m̃arera paṗisi wa, a ita m̃ena ga tepisu sane taṗatete yaru tai kilia logear kana visena ne la punu ga.

¹¹ Ana la amlalaga, a ita m̃ena ga temlelaga temio la, tesape ita punu ga towasine ga Suṗe Yesu, a tetol malena e naga, pimi kom ga e kiena lemamiēna.”

¹² Ana la naṗa e viorena la pe apisi re si po laa rui, ana la asu puru, ana amla pogos na visena tai pa Pol amio Panap̃as, la sinelan asape aloge re si kile lala amio suri na ilanen lala naṗa lalua akila e nam̃areraena kiena ne Ntewa pa la naṗa pe ape le Yu re poli, pogos naṗa lalua apa atelivi pula.

Semes sikol kiela visena lala

¹³ Ana pogos naṗa lalua asunyu suri la nene ṗisi, Semes nene, naṗa naga pe kiela yerkawa tai garu Yerusalem, naga suṃalu sikol visena pa yeririna lala, pisape “Wolai lala, sineun nesape ayagogon inu sumo wa.

¹⁴ Ita temloge ga ṗisi na wa naṗa Saemon nene, naṗa Pita, naga pi-sawal ruru pan ita rui sanape naṗa Ntewa naga m̃alm̃alivi ṗesan pa la naṗa pe ape le Yu re poli, a naṗa naga pure laṗasia apimi ave yolai viu tai naṗa kiena kia sike ea.

¹⁵ A e Visena Wa, visena kiena ne kieta navisawalena lala nanua sumo, pisa pisape yoko ve sanene narui. Lala tai naṗa pisa sanene, naga Emos, naṗa naga pi-sawal visena kiena ne Ntewa tai, naṗa pisa sanini, pisape

¹⁶ *‘Pisi na, inu nowasuṗe inu sina neimi, neyumũaen ruru si lus kiena ne Tepet nene naṗa mloru, vena mali sina.*

Naga sa ga yum̃a tai naṗa kekapili kar ga sike ne, ana ṗisi na nevisirlua sina.

¹⁷ *Ana ve sanene, yeririna taṗena lala naṗa pe ape kiau re poli wa, ṗisi na la akale inu Ntewa Namava,*

a yeririna lala na purvanua punu ga na yomarava nini, naṗa nemligan kiau kia sike e la rui,

la aimi ave kiau yeririna.

¹⁸ *Inu Ntewa Namava, naṗa nekila yeririna lala la apisu kilale suri la nene siar nanua sumo laa rui,*

kiau navisaarena sanene narui.’”

Amo 9:11,12

¹⁹ Ana Semes pisi manene laa sane, pisawal kiena sitomena, pisape “E kiau navisuena, naga sanene narui. Pe pon re ita tekila yum̃aena m̃arera pona tekila kare manene la naṗa la pe ape le Yu re poli, naṗa la apilon la ga apimi puna ne Ntewa na wa. Pe pon re tevisave la monar ave ṗaviu poli, pona la monar ataveve kieta Navisaluaena sanene pona sanene.

²⁰ A ya ga naṗa popon ita tekila van la, naga sanini, sane ṗisi na ita tesiri m̃aki tai, tevisawal suri ve telu van la. Suri na tevisaṗesania, tevisave la ve akan re si tata la naṗa yaru taṗena la akila ke kuṗaṗaena ea pan kiela nono lala, la monar avaliania. A sur nalua, la ve akila re si ṗelaga viowa, sa naṗa kolau pona lau. A natelu, ṗisi na ve akan re m̃ena ga kuruta na suri mali, sane tata na suri mali naṗa kuruta pe mlau make re poli wa.

²¹ Yaru lala la asuṃa akilia make ke suri la nene naṗa pe mesmesun re naṗa akila po laa rui, komin naṗa Navisaluaena kiena ne Mosis naga suṃa pisa, a la asuṃa apulolua ke Navisaluaena nene a amlologon silaga e Legiena Wa lala e kiela

yum̃a na lotuena e kiela pulkumali lala, siar nakonua rui pimi tol ãpane.”

Yerkawa lala nae Yerusalem la asiritam̃e pa la nae Antiok

²² Ana siraunia, la apisu sane la apisi toroki, ana li nalologena lala a nasumonena lala, amio m̃ena ga li nalelagaena la punu ga, la apisu sane popon aligan laãas ava ke sina ga amio Pol lalua Panaãas, ato garo Antiok. Ana la apisaar kiela yerkawa nayum̃aena lalua nene, Suta Pasapas amio Saelas, apisape ãisi na lalua nene atove.

²³ Ana la asiri m̃ena m̃aki tai vena lalua akilia alarar vitove, a m̃aki nene pisa sanini, pisape “Imimi li nalologena lala memio nasumonena lala nae Yerusalem, naãa imimi mepe wolai memio amiu e Yesu, imimi mekekara paãisi naãa mevitawe amiu e m̃aki nini. Imimi mesiri m̃aki nini piãasu, amiu na pulkumali nae Antiok, a e kana lepas naãa Seria, a van amiu m̃ena ga e lepas nae Silisia, nanene na amiu la naãa pe ape le Yu re poli, naãa nanua sumo ana amiu na asike ga e yemalolo.

²⁴ Visena pam tol imimi ãisi rui, pisape sumo, imimi laãasia mepitoãasu garo pun amiu, a la apian amiu asape amiu na monar ataveve kiamimi Navisaluaena imimi le Yu lala, visae peraga, ãisi na Ntewa naga taãatete tamalia amiu. Imimi mekilia mesape visena nene naga kila kare manene kiamiu sitomena la paãisi, a kila amiu amloge piowa paãisi, ana visena nene naãa la apisa, imimi meminue ga, imimi pe mepisa re pan la mepisape la monar atoãasu avian amiu ve sanene poli.

²⁵⁻²⁶ Ana kieta wolai wo lalua nene, Pol amio Panaãas, naãa lalua na pe asitom re kiela malena poli ana lalua asum̃a sinela urmin ga visawalen kia kiena ne Suãe Yesu Kristo, amiu apitetalia lalua nene apami apisu imimi vanon suri nene.

Ana imimi mepiora vanonia, imimi mepisuveve-e pano-o, ana imimi mepranar mesape ãisi na imimi meligan wolai ve lua e yo nini awar m̃aki nene, la amio Pol a Panaãas la atoãasu pun amiu.

²⁷ Lalua nene, Suta amio Saelas, ãisi na lalua asunyu ruru manene laa van amiu, maran ve taaga ve sa m̃a nena naãa imimi mesiriyu pan amiu e m̃aki nini.

²⁸ Ana e kiamimi navisuena, a e navisuena kiena ne Ninuna Wa m̃ena ga, imimi mepisu sane piowa naãa imimi mom̃areran amiu vena amiu monar alogear kiamimi Navisaluaena imimi le Yu lala. Ana imimi mepisu sane suri laãasia, naãa imimi le Yu lala imimi yepemimi mavin paãisi, a popon manene naãa amiu m̃ena ga ve asum̃a akila re, vena kila sane amiu akilia asu ruru amio arueta taãena la naãa ape Yu.

²⁹ Suri la nene, tai pisa sanini, pisape ãisi na amiu monar alon tata naãa yaru taãena lala la akila kuãaãaena ea pan kiela nono la rui. A nalua nena, ãisi na amiu ve akan re kuruta, pona tata na suri mali naãa kana kuruta pe mlau re petan poli wa. A natelu nena, ãisi na amiu ve akila re ãelaga viowa lala, sane kolau a lau.

“Visae amiu aligan ruru make suri la nene, imimi mepisu sane ãisi na wo vaãisi van amiu punu ga. Pogaga, kiamimi visena e lepas nene ãisi ga e nene.”

³⁰ Ana la amligan Pol a Panaãas amio lalua taãena nene, la apito garo Antiok. Pogos naãa la nene aporu e yo nene, la apio ãegas nen li nalelagaena lala la apimi lele taaga, ana amla m̃aki nene pan la.

³¹ Ana la nae Antiok apulo m̃aki naãani, ana la akekara paãisi e visena wo la naãa la nae Yerusalem asiri pimi pan la.

³² A lalua nae Yerusalem nene, Suta amio Saelas, lalua nene ape navisawalena, ana lalua asum̃a amlologon ke pa la nae Antiok, apis-

ape la monar awasine manene ga Yesu silaga, ana lalua akila sinela la sum̃alu m̃arera, e kiela visena wo moki naṗa lalua apisa.

³³⁻³⁴ La asum̃a apisi ke pan la sanene e legiena moki, ana siraunia, la nae Antiok la amligan lalua e kiela mrapa, la amlenwo lalua, asape “Sum̃arena kiena ne Ntewa sike amio amluoka.” Ana lalua aṗasuṗe sina apa ma Yerusalem.

³⁵ Ana Pol amio Panaṗas, lalua asike garo Antiok tol si kuṗar laṗasia, lalua asum̃a amiila yaru taṗena la naṗa la asum̃a amlologo a asum̃a apian ke yaru lala e Visena Wa kiena ne Ntewa.

Pol amio Panaṗas, lalua apeveyu

³⁶ Ana siraunia, Pol pisa pa Panaṗas, pisape “Ei, sanape, ṗisi na italuva teva teyaliali ke sina ga arueta amio vineta lala e yo la nene naṗa italuva tepa temlologon Visena Wa kiena ne Ntewa e nanua sumo rui? Piṣi na italuva teva tevisu la li sane am̃a la asike sanape.”

³⁷ Ana Panaṗas pisape “!Po paṗisi ne, nekekanan paṗisi wa! Ana sineun manene nesape ṗisi na italuva toure Son Mak nene imi temio.”

³⁸ Ana Pol naga sum̃a sitom̃al ke ga wa naṗa la amialiali la ṗesan sanene sumo, Son Mak nene naga purmatan la yam tai rui, nene garu Pampilia, naṗa pogos naṗa yum̃aena pe ṗisi ruru re poli wa ana naga ṗasuṗe ke sina ga pano. Sanene, Pol pisu sane, peraga, pe pon re Son Mak imi amio la ke sina ga e kiela yalena taṗena nene poli.

³⁹ Suri nene kila Pol amio Panaṗas lalua apeveyun la ruru nenaga, ana lalua amlip̃ere la narui. Panaṗas pa ṗere ga Son Mak, ana la ga lua apa akome waa, lalua apa amiyum̃ae garu Saepras,

⁴⁰ ana Pol naga pa kilalua Saelas. Ana li nalelagaena lala amlenwo lalua nene apisape ṗisi na lemamiena a navisuarena wo kiena ne Ntewa sike amio la.

⁴¹ Ana lalua amialoro apa atelivi e lepas lua nene Seria amio Silisia, amiyum̃aen ke sanene vena akila ṗegas nen li nalelagaena lala la aimi am̃arera manene la sane.

Nanene sane pupia yalorena kiena ne Pol yam lua ne.

16

Timote m̃ena ga pa amio Pol lalua Saelas

¹ Ana e kiena pupia yalena na lua nene, Pol pimi tol sina kumali lua nene Tepe, amio Listra. Ana e yo Listra nene, ana nalogena tai sike ea, nanene yaru m̃ee naṗa Timote. Timote nene, anena pe sira re Yu tai, naṗa naga mlelaga e Yesu rui, ana arimana naga pe pe yere Yu re poli, naga pe yere Kris tai.

² Ana arueta lala nae yo kiena ne Timote, amio lala nae pulkumali taṗena naṗa m̃eke lavis ga ne Ikoniam, la apisu naṗa Timote naga kila yum̃aena kiena ne Suṗe po paṗisi pan la.

³ Ana Pol naga sitom̃ pisape were Timote va amio naga e kiena yalena nene, ana suri taaga ga naga piowa, naga ga naṗa Timote naga pe pe ṗaviu re poli, nanene komin arimana naga pe pe yere Yu re poli. Ana Pol naga kilia naṗa visae Timote taveve naga sanene, ana visae e yo ya naṗa la ava ea, ana yoko le Yu lala, avisaluṗar naga vena ve va re loyum̃a e kiela yum̃a na leniena lala, a yokorena la ve akekanan re aloge kiena visena lala. Ana komin suri ne na nene, ana Pol kila Timote pano ana la akila ṗaviu e naga, ana siraunia, la telu nene Pol, Saelas, a Timote, apano.

⁴ Ana pogos naṗa la asum̃a atelivi ke e kumali lala, la asum̃a apisalelein ke visena la pan nalelagaena lala, apisawal pan la e navisaluaena la naṗa nalologena a nasumonena nae Yerusalem la apisa e kiela viorena sumo rui, ana Pol lala

apisa pan la naṗa monar ataveve visena la nene narui.

⁵ Ana pogos naṗa Pol lala asum̃a amiyalyal li laa a la apian ke ṗegas nen nalelagaena la sanene, kila sa naṗa ṗegas la nene asum̃alu asu m̃arera ruru laa, a la apisu sane silaga naṗa nalelagaena lala apimi ape moki manene laa narui.

La asike garu Troas, ana Ntewa pis pa Pol e nam̃eniena tai

⁶ Ana Pol la asitom naṗa asape ava awar ro e kumali la ve moki e lepas nae Esia, ana Ninuna Wa pisaluṗar la vena la ve ava re avisawal Nalologena Wo e yo nene, kila sanene apa atol ga e lepas na yo Prisia amio Kalesia.

⁷ Asum̃a apa ke sanene, ana pogos naṗa la apimi lavisi e lepas naṗa Misia, la akilali naṗa ato garo e lepas keviu naṗa Pitinia, ana pogos si tai, ana Ninuna ne Yesu pe tam̃an re pan la naṗa la ava sanene poli.

⁸ Ana lala apa aṗaro ga e yo Misia nene, apa m̃a pano-o la atol kana kumali ne tai garo losi, kiena kia Troas.

⁹ Ana e yo nene, ana kolemallo, Pol naga momalio pisu sane yaru tai nae lepas keviu nae Masitonia e sive lepas ṗas, naṗa yaru nene naga pimi puna, naga tagi pania, piun tania, pisape "Awis Mara, imimi sinemimin mesape ko oimi owar ro pun imimi, vena oiila imimi."

¹⁰ Ana e poglis nene, inu Luk nesike m̃ena ga nemio la, ana pogos naṗa Pol naga pisawal naṗa naga pisu yaru nene pisi pania, veraga ga imimi mepanon makale mrapa vena mekilia meva mokusro yo meva Masitonia, komin imimi mekilia naṗa Ntewa naga pio imimi rui vena meva melologon Nalologena Wo nene van la.

Asike garu Piliṗae, ana sira naṗa Litia naga mlelaga

¹¹ Sanene, imimi mokus waa, memligan yo Troas, meṗure mepano-o metol purvanua nae

Sametres. Ana imimi momomalio e yo nene, ana kolulagi, ana mepano-o metol lepas nae yo Masitonia, ana mepa ura e kana kumali nene Niapoles.

¹² Ana e lepas na Masitonia nene, pupia pulkumali taṗena tai mon m̃a ga, naṗa naga m̃eke vatanon navisuarena kiena ne ṗarin suṗe nae Rom. Kumali nene kiena kia Piliṗae, ana imimi memial mepano-o meporu ea. Imimi mesike e yo nene legiena lua pona telu, pano-o tol Legiena Wa.

¹³ Ana imimi memloge rui naṗa apisa apisape e Legiena Wa, le Yu lala nae yo nene la asum̃a akila ke lotena e yo na leniena tai garo e wii tai, e pulkumali lepas na vano. Ana imimi m̃ena memolue vena metoven mevisu la e yo nene, ana imimi mepa metotano mesun memio sira laṗasia naṗa la asumo apitom asike e yo nene rui.

¹⁴ Sira la nene tai, naga pe pe Yu re poli, ana naga sum̃a mlelaga e Ntewa. Naga pe nae kumali nae Tuatira, ana ṗuarar ke kiena pupia yum̃aena keviu tai, naga sum̃a ṗiliwilin kar ke kulmrae tai naṗa maran lavis malolo, naṗa po na po naṗa la amiyum̃aen e kiena yo. Sira nene, kiena kia Litia. Ana e pogos nene, Suṗe pietava e kiena sitomena narui, ana naga mlarar ruru visena la naṗa Pol naga sum̃a pisa pan la, a naga tarar m̃arera po e losinena.

¹⁵ Ana e pogos nene, Litia nene amio la naṗa e m̃ana um̃a, la punu ga apa e nakeena. Pisi, naga m̃areran imimi, pisa pisape "Visae amiu apisu sane nesum̃alu kemua m̃arera lelaga e Suṗe, sineun nesape amiu aimi asu re garu m̃au wa." Sanene narui, ana naga pure imimi mepa mesike e m̃ana um̃a.

Akuan Pol amio Saelas apa e yum̃a nakoena

¹⁶ Ana e legiena si tai, ana memio Pol mepitom sina e kiela yo na leniena, ana imimi mepitawe narin

sira m̃ee tai e mrapa. Narin sira m̃ee nene, yeririna laṗasia apulua naga vena yum̃ae kiela, ana ninuna viowa tai sike e naga, naṗa apio asape ninuna ne lom̃ara, naṗa pe ninuna navisuen suri la naṗa aimi am̃alivi sirau. Ana yeririna la moki apimi apiun ke sira m̃ee nene tan yerikawa lala, vena naga visawal van la sanape e kiela malena lala. Ana pogos naṗa sira m̃ee nene pisawalia, ana la asu m̃a aṗar ke naiilaena pan kiena yerikawa lala, kila sanene ana pogos punu ga la asum̃a ataulu kilavaru moki na moki vanonia.

¹⁷ Ana imimi memial mepa laa sanene, ana narin sira m̃ee nene taveve imimi naga sirau, naga sum̃a piovion manene pan yeririna kar ga la punu ga, naga sum̃a pisawal ke, pisape “!Ei, apisu ke ne! Yaru la nene la ape nayum̃aenen yum̃aena kiena ne Ntewa mali na metava manenea. La ke narui naṗa akilia avisawal mrapa na tamaliaena van amiu.”

¹⁸ Ana sirau, naga sum̃a kila ke sanene pan imimi e legiena moki, kila Pol mloge piowa pano pano-o, tol pogos tai, ana naga sinena kar ninuna viowa nena, ana naga kira pa varau, pis pania, pisape “!E, toroki! Nepisa mesmesun pan ko, nesape e kia kiena ne Yesu Kristo, ko omolue tan narin sira m̃ee nene nanagane.” Ana veraga ga, naga mligan narin sira m̃ee nene naga pano.

¹⁹ Ana pogos naṗa yerikawa lala kiena ne narin sira m̃ee nene apisu naṗa mrapa nene natauluen kiela kilavaru ea pimi piowa rui, la sinela kar Pol amio Saelas paṗisi. Ana la aṗure lalua nene apano asum̃alu ase marana ne nalipereena lala nae Rom garu kumali.

²⁰ Ana la apisawal pan la, apisape “Le Yu la nene, la apimi e kieta yo, la akila kare ita manene laa na wa.

²¹ La asum̃a sinelan asape am̃areran ita vena tetaveve kiela ṗelaga laṗasia, ana e navisaluaena nae Rom naṗa ita tesike vatanonia

e yo nini, pe mesmesu re nena ga naṗa ita tekila sa naṗa la asum̃a apisa ke ne poli.”

²² Ana yeririna la akila pupia m̃aagena, ana la akila kare Pol amio Saelas paṗisi, asitom asape asu lalua, ana nalipereena la nene apisa apisape la avitolwowa kulsota m̃ana lalua nene, ana awe la e laki.

²³ Ana la am̃e kare lalua nene pano pano-o ṗisa, ana aṗure lalua apano akuan la apa loyum̃a e yum̃a nakoena, ana apisaar m̃arera pan yaru na visuaren yum̃a nakoena, apisape naga monar visuar ruru la, lalua ve aure re sina, visae peraga, ana yoko viowa vania.

²⁴ Ana pogos naṗa yaru nene naga mloge visena nene, naga pure lalua nene apa manene loyum̃a, e yo m̃arera tai naṗa la apuarar ke yaru la naṗa ape ṗarm̃arera paṗisi apa ea, a naga piar lala lala panon pupia laki naṗa m̃eke e yo nene.

Yemninu kululun yum̃a nakoena nene

²⁵ Ana asum̃a pano-o tol kolemallo yepelilika, Pol amio Saelas lalua asum̃a amlen ke pa Ntewa e yauena wa lala, a yeririna taṗena la naṗa asike amio la e yum̃a nakoena la asum̃a amiyagogon lalua.

²⁶ Ana la amilan manene paṗisi, naṗa veraga ga, pupia yemninu tai pimi, kila yum̃a nakoena nene miyuyuwawa make ga, naga kululun make kana nin kinakinas la punu ga. Ana la apisu mratava punu ga apietava, a sen punu ga naṗa apiarar limala lala a lala lala akekapil ga sa ga ne.

²⁷ Ana yaru na visuaren yum̃a nakoena nene naga tavilo, ana kiriri pimi pisu mratava la punu ga pietava ga sike na, ana naga m̃ape la naṗa asike loyum̃a, la make ga apuretetai apava make rui. Ana suri nene kila naga marau paṗisi, ana naga mlalua kiena playu na mara, ana sinenan pisape yalm̃ar ke sina ga naga mare.

28 Ana Pol naga pisu ke ne, ana pio manenea, pisape “!Ei, ko osuwa, ko ve okila kare ko re! !Imimi punu ga mesike ga wa!”

29 Ana yaru nene naga pio sape awar kapi vivaga imi, p̃isi na naga kiriri pa loyuma e yo naṗa Pol amio Saelas asike ea, ana naga mloru pito tano e lan lalua nene, naṗa naga sinen kurkur na kurkur.

30 Ana sirau, naga p̃ere lalua na apa ke sina ga vanua, ana naga piun tan lalua nene, naga pisape “Ei, yerkawa luwoka, ana monar nekila ya naṗa p̃isi na nekus nata-maliaena?”

31 Ana lalua nene apisa pania, apisape “Ko monar olelaga e Suṗe Yesu, ana otol natamaliaena, ko omio la naṗa e mom̃a mratava.”

32 Ana la apisawal visena kiena ne Suṗe pania, a apisawal m̃ena ga pan la naṗa asike m̃ana uṃa,

33 ana e ke e kolemallo ga nene, yaru nene naga kila ruru yepe sirop la naṗa sike e yepena ne Pol amio Saelas, ana e ke m̃ena e pogos nene, lala akee naga amio la naṗa asike e m̃ana mratava.

34 Ana naga p̃ere lalua nene apa loyuma e m̃ana yuma, ana naga mla kinanena pan la, ana naga amio lala na m̃ana uṃa la asum̃a akekara na akekara, komin nanagane la am̃al Ntewa e kiela malena la narui.

35 Ana pa tol kolulagi, ana naliṗereena lala amninue ke suri nene wa, ana la ato si tano, p̃isi la apitetalia kiela yeririna lala apimi apisawal, apisape “Yeririna lua nene akilia amolue ga sane.”

36 Ana yaru na visuaren yuma nakoena nene naga pimi pisawal pa Pol, pisape “Naliṗereena lala amligan visena pimi apisape amlua akilia amolue ga sa ga ne, sanene ana amiu aimi, ava ga sane. Ana ita ve tekila re si visena van ita vanon suri nene.”

37 Ana Pol pisa pa la naṗani pisape “Ei, taṗatete ga, pe sa re nene poli. Imimi m̃ena mesike vatanon p̃arin

suṗe nae Rom nene, a e kiena navisaluaena, naliṗereena la nene akila pe mesmesu re pan imimi nene poli. Pe am̃a re naṗa imimi mekila suri tai piowa poli, ana siraunia la am̃e imimi e marana ne yeririna lala, a akoan imimi mepa loyuma e yuma nakoena, ana nanagane la sinelan asape am̃ene plan vinaun imimi ga sanene. !Taṗatete ga, awasuṗe amiu ava avisa van la avisavenua la ke narui la monar aimi aure plan imimi e yo nini, a monar aimi avisa visena tai van imimi sumo wa!”

38 Ana yeririna kiena ne naliṗereena lala amla visena nene kiena ne Pol aṗasuṗela si apano, ana pogos naṗa amlogeyu naṗa Pol amio Saelas, lalua m̃ena asike vatanon navisaluaena nae Rom, la amarau narui.

39 Ana la apimi apisa visena laṗas pan lalua, ana aṗure la apa mrapa, apisape la sinelan asape lalua monar amolue e yo nene.

40 Ana Pol amio Saelas, lalua aṗasuṗe la sina, lalua apa am̃aliviṗesan e yuma m̃ana Litia sumo, a siraunia, ana la apisu sina arueta lala, a la amla visena wo lala vena iilaar laena, a siraunia, ana lala amolue petan pulkumali nene.

17

Pol amio Saelas, lalua asike garu Tesalonaika

1 Ana p̃isi na Pol amio Saelas, amiyaloro apano, ana akome pulkumali lua nene Ampipolis amio Apolonia, ana lalua apimi atol pulkumali nene, Tesalonaika. Pulkumali nene yuma na leniena kiena ne le Yu la tai m̃eke ea,

2 ana sa naṗa Pol mon m̃a kila e yo punu ga naṗa naga pa ea, naga pa sikol la nae e yo nene, ana sum̃a pa ke loyuma amio la e kiela yuma na leniena, e pogos na leniena punu ga. Ana e Legiena Wa telu, naga kila sanene, a naga pisi yam moki amio la e ya naṗa Visena Wa naga sum̃a piania.

³ Ana Pol sumã pian la ea, a naga sumã pisawal meraravan po pan la pisape taveve ya naþa Visena Wa pisa, ana mesmesu ga naþa kiela Navisaarena, yeririna la akila viowa ga vania, va mña va mñaga naga mare, ana siraunia naga monar mal sina e marena. Ana Pol pisawal pan la, pisape “Yesu nene, naþa nesumã nepisayu ke ne, naga ke naþa pe kieta Navisaarena narui.”

⁴ Ana laþas naþa la asumã amiya-gogonia, apisu asape visena nene pe lelaga, la amlelaga e Yesu, ana apimi e lepas kiena ne Pol lalua Saelas. Ana e yo nene, yeririna laþasia naþa pe ape Yu re poli, la amlelaga e Ntewa rui, ana lala moki mñena ga naþa amlelaga e Yesu narui, amio mñena ga li nasumonena kiena sira la moki.

⁵ Ana yerkawa kiena ne le Yu la pe akekara re poli, la apielue, ana la apisayu asape akilali suri tai. Ana la apa apisu þegas kiena ne þarkawa lala nae yo nene, ana aþere laþasia naþa apiowa laa ga wa, ana apa aþere sina yeririna la moki ana akila pupia þina ga nene, ana la apa akila kare ke pupia veveyuena e pulkumali nene na. Ana la amape Pol amio Saelas lalua asumã ke e yuñna mñana yaru tai, kiena kia Seson, ana la apanon lalua e yuñna nene, vena awere la ava kumali. Ana la apimi atol yuñna nene, ana la akila kare ruru nena ga, akilaroro kana mratava nena,

⁶ ana pe añal re lalua asu loyumã e poli. Ana apuarar ga Seson nene, amio arueta taþena laþasia, ana aþere la apano asumãlu ase marana ne li nasumonena lala na pulkumali nene. La apisi keviu, asape “Yeririna la nene naþa asumã apilontapon ke kieta yomarava, la apa e yo taþena la moki rui, ana nanagane la apimlein asike pun ita narui.

⁷ Ana yaru nene, Seson, naga þere la apa mñana, ana la nene apiowa ga, asumã akilaroro ke navisaluaena kiena ne þarin suþe nae Rom

nene, Sisa. Sisa nene pisa rui pisape monar telotun ga naga, ana la naþani asumã apisa ke asape þarin suþe taaga ga na yomarava nini, naga yaru tai, kiena kia Yesu.”

⁸ Ana yeririna punu ga amio li nasumonena lala na pulkumali nene, pogos naþa amloge visena nene, ana la sinela mimi, ana la asumã akiikii a asumã apisi piowa keviu manene la.

⁹ Ana li nasumonena la nene asape Seson lala la monar aligan pupia kilavaru tai sike pula, naþa kila sane þisi na Seson la ve aure re si Pol imi sike amio la pog tai, visae peraga, ana la taþatete si akilia awarmaran kilavaru nene. Ana siraun naþa amligan kilavaru nene sike na, ana la atamñan la apetan yo nene apano.

Pol amio Saelas, lalua asike garu Perea

¹⁰ Ana kolemalu ga, ana arueta la nae e yo nene apa amligan vinaun ga Pol lalua Saelas e kiela mrapa, ana lalua apa sina metava e pulkumali tai, naþa Perea. Ana yam si tai, lalua asumã apa ke loyumã e yuñna na leniena lala kiena le Yu lala e yo nene.

¹¹ Ana le Yu make ga la nae e yo nene la apo, a nalogearena sike e la, lala pe sa re le Tesalonaika la poli, lala kiela sitomena la po naþa la akilia amiyagogo ruru po e navianena kiena Pol amio Saelas. Ana legiena punu ga, sinelan manene asape avisuveve loyumã e Visena Wa kiena ne Ntewa, vena akirawal asape lalua apisa pe lelaga pona pa sanape.

¹² La akila mña sanene pano pano, pe yam piavi re poli, ana la asiar naþa amlelaga narui, a nasumonena lala kiena ne sira yere Kris mñena ga lala amio yere Kris la moki, la mñena ga amlelaga.

¹³ Ana siraunia, visena þasuþe sina pa tol le Yu la garu Tesalonaika nanua ne, ana sape nanagane ana Pol mñeke mlologon ke mñena ga visena kiena ne Ntewa garu Perea,

ana la sinela mimi sina. Ana apam ma metava Perea, ana akila kare ke sina ga sinena ne le Perea taḗena lala vena kila la aveveyu van lalua, am̃enelua lalua avano.

¹⁴ Ana arueta la apisu suri nene, ana apisu asape popon aiila Pol naga vito sina ga garo losi vilaga wa, ana apisu asape Saelas amio Timote, lalua akilia asum̃a ga wa, lalua na poga ga.

¹⁵ Ana aḗere Pol e kiena mrapa, apito garo losi, ana la akus waa tai ana apa atol pupia pulkumali naḗa Atens. Ana pogos naḗa amligan Pol e yo nene ana la asape awasuḗe la sina, ana Pol pisa pan la pisape ḗisi na Saelas lalua Timote, la m̃ena ga luwoka monar ato garo puna vilaga ve viavi re, vena ayum̃ae sina ga lele taaga amio naga.

Pol sike garu Atens

¹⁶ Ana Pol sike garu Atens, sum̃ate ke Saelas lalua Timote vena lalua aimi, ana pogos naḗa naga pisuveve yo la um̃a e pulkumali nene, ana pisu ga naḗa yo pulen ga nono lala, ana suri nene miyur sinena paḗisi.

¹⁷ Ana naga sum̃a pa ke loyum̃a na leniena kiena ne le Yu lala, ana sum̃a kila visena la moki komin suri nene amio la a amio m̃ena ga li taḗena la naḗa amlalaga e Ntewa. Ana legiena punu ga, ana naga sum̃a pa m̃ena ga e yo metava na pulkumali, vena sun amio yaru ai naḗa visae naga lual e yo nene.

¹⁸ Ana garu Atens, ana pupia yum̃a lua naḗa na navianen namanmaruaena, naḗa yaru navianena la na yum̃a lua nene, a pio la asape le Epikuru, amio le Stoiki lala, ana la asum̃a apiora ke m̃ena ga amio Pol.

Ana laḗas nene, asum̃a apismun Pol, asape “!Yaru naḗa pivis kaḗar ne, ana naga pe kilia ruru re suri wo tai naḗa kilia visa van ita poli.” Ana lala m̃ena ga laḗas, amloge naḗa Pol sum̃a pisayu ke Yesu amio nasum̃alena, ana la asitom ke asape nanene na yeririna lua nene,

ana la apisa, apisape “Peraga, imimi mepisu mesape yaru nene naga sum̃a pisayu ke ntewa taḗena lala a ninuna taḗena lala na purvanua nae ga gare tai.”

¹⁹ Ana siraunia, le Atens la apio Pol asape naga va totano amio la e kiela pupia kumali, metava e pupia kunus nae yo nene, naḗa kiena kia, Areoḗakas. Ana apiun tan Pol, asape “Imimi sinemimin mesape ko otaḗali ovisayu navianena viu nene naḗa osum̃a opisawal ke pan yeririna lala, ovisa van imimi wa.

²⁰ Imimi mesum̃a memloge ke navianena nene pe taḗena ruru nena ga, ana sinemimin mesape mekilia suri la naḗa osum̃a opisa ke ne, ana kala kinas sanape.”

²¹ Ana pogos naḗa akila sanene, ana asum̃a ataveve ke kiela ḗelaga m̃arera tai, komin naḗa le Atens lala amio yeririna taḗena la naḗa asike e yo nene, ana la sinelan manene ga naḗa silaga, ana asum̃a aloge pona asun e navianena viu pona visena viu, pona sitomena taḗena lala pona lelagaena kiena ne yeririna lala.

²² Ana Pol sum̃alu se marala e kumali naḗa ma metava garu Areoḗakas nene, ana naga pisi pan la. Naga pisa pan la, pisape “Yerkawa lala nae Atens, nepisu sane amiu sinemiun manene laa nalotena lala, taulu naḗa yaru taḗena la sinelania.

²³ Pogos naḗa nesum̃a nemialoro ke e kumali nene, ana nepisu punu ga yo wa lala a wonta lala, a kiamiu nono la moki manene laa, ana pogos tai ana nepisu wonta tai naḗa ate siriena tai sike ea, naḗa pisape ‘Wonta kiena ne ntewa naḗa teminue naga.’ Ee, amiu amlenin ke ntewa nene, ana amiu apisa lelaga ga, pe akilia re nena naga poli, naga a ne. Ana Ntewa naḗa pe lelaga ga taaga sike na, ana naga ke narui naḗa sineun nesape nevisawal van amiu vena akilia naga.

²⁴ Naga nene naga pe Ntewa keviu naña sii yomarava nini, a suri punu ga la naña tepisu sike ea. Naga na, naga pe Parin Supe nae ma e peni, a pe Parin Supe na yomarava nini. Naga na, naga pe su re nena e yo wa la poli, a pe su re e suri wa la naña yeririna ga la akila poli,

²⁵ a naga pe pasine re yeririna poli, vena tevagania pona tevisuaria. Peraga, komin naña naga ke narui, naña naga mla malena, a mla yalua, a mla suri make ga pan yeririna punu ga.

²⁶ Ntewa ke na nene narui, naga kila yolai la punu ga añalivi e yeririna na sumo naña naga siia, ana nanua nanua sumo laa rui, ana naga pisaar pogos punu ga a yo punu ga e maran yomarava nini, naña pisi na yolai la nene akilia amal ea.

²⁷ Naga kila sanene naña kila sape ita punu ga, monar tesitomñal tesape ita monar telual Ntewa nene, ana kila ita tesumña tekian kare ga limata pa e yemalolo, vena topoporog welen kiena kapi vivaga. Ana popon naña tesitomñal mēna ga, tevisave Ntewa nene, naga pe su manene re koperin poli, naga momña ga lavisi pun ita ita make ga peve taaga.

²⁸ Yeririna na siriena kiamiu yauena lala la apisayu suri nene rui, naña lala tai naga pisa sanini, pisape 'Ita temal e naga, ita temial e naga, ita na e ga e naga silaga,' ana ta mēna ga tai pisa sanini, pisape 'Ita punu ga ita tepe kiena li viu lala.'

²⁹ "Ana komin naña ita punu nena ga tepe narina ne Ntewa nena sanene, ana pe mesmesu re naña tesumña tesitom tesape naga sa ga nono tai naña liman yeririna miyum̃aen e kol, pona e selpa, pona e kilavaru, naña amiyum̃aenia taveve ya naña sike ga e kiela nasinenana.

³⁰ Nanua sumo laa rui, e yemalolo, ana yeririna la pe akilia re suri poli, ana Ntewa sinen po pan la, naga pe pulo re kiela naviowaena la e pogos nene poli. Ana nagane narui,

ana Ntewa pisawal mesmesun ga pan yeririna punu ga e yo punu ga, pisape monar avilopu la,

³¹ komin naña naga pisaar legiena rui, naña pisi na naga lipere yomarava nini, ve sa naña torokin naga kila, a naga pisaar mēna kiena yaru tai rui naña pisi na naga kila kiena yum̃aena nene. Naga kila suri nene merarava ruru pan yeririna make ga pisi rui, naña kiena yaru wa nena, amēmar pa naga rui, ana siraunia Ntewa pisirlua ke sina ga naga mal sina."

³² Ana pimi tol pogos nene, la asumña amiyagogon ruru Pol, ana pogos naña amloge naga pisayu pisape yaru tai mare, ana Ntewa kila naga mali sina, ana la lañas apitalia kare naga vanonia, ana lañasia apisa pania, apisape "Poga ga, tomña sanene wa. Pona visae pisi na imimi mela pulmas tai van ko vena ko osunyu sina van imimi pogos tai yo."

³³ Ana Pol pisu sane la nene yepel mavin yagogonen naga, ana naga petan la, pasupe sina pito garo tano,

³⁴ ana yeririna lañas nae lele nene la amlelaga, ana asumña apimi akuspran la apa lele taaga amio Pol, naña lala yaru tai, naga pe yerkawa tai na kumali nae ruru nena Areoņakas nene, kiena kia Tionisia, ana ta mēna ga, naga pe sira tai, a naga kiena kia Tamaris, a la taņena mēna ga la lañasia.

18

Pol sike garu Koren

¹ Ana siraun e suri la nene naña Pol kila garu Atens, naga purmata-
nia, naga pa e pupia pulkumali taņena naña Koren.

² Ana e yo nene, naga mñal yere Yu tai, naña naga pe yaru tai nae lepas nae Pontas, a naga pa sike ga e purvanua naña Italia, e kana pulkumali keviu naña Rom, ana nanagane, naga amio wona, lalua apimi ga asike Koren na wa, komin Parin Supe Koltias nae Rom naga koven

plan le Yu lala e kiena yo. Yaru nene, kiena kia, Akwila, a wona, kiena kia Prisila.

Sanene, Pol pa pisu lalua nene,

³ a lalua apisape popon Pol sum̃a amio la, la ayum̃aen re laa kilavaru sane wa, komin naṗa lalua amio Pol, la telu, kiela yum̃aena taaga, naṗa kiela yum̃aena nasuluen kanus na yum̃a.

⁴ Ana la amiyum̃ae m̃a sanene pano-o, ana e Legiena Wa lala, Pol naga sum̃a pa ke e yum̃a na leniena kiena ne le Yu la, a sum̃a kila ke visena la moki paṗisi amio le Yu lala, a amio m̃ena ga le Kris lala naṗa asike ea, ana naga kila m̃a sanene pano-o taulu la moki.

⁵ Ana siraunia, Saelas amio Timote la apimi mare ga rau atol ga yo e nene na wa, ana e pogos nene, Pol naga tam̃an make kiena pog punu ga e yum̃aena kiena ne Suṗe, naṗa sum̃a mlologo, sum̃a pisawal ke pa le Yu lala pisape kiela Navisaarena lelaga naṗa la asum̃ate ke asape imi, naga nane Yesu nene naṗa pimi rui.

⁶ Ana visena nene kila le Yu laṗasia sinela kar Pol, ana la apisa-tam̃e kare naga paṗisi, ana la akila m̃a pano-o kila narui pogos tai Pol kila kile tai pan la, naṗa naga kululun plan yavi nae yo nene petan m̃ana kulsaket, naga pisa pan la, pisape “Visena lelaga kiena ne Ntewa nepisawal ruru pan amiu le Yu la rui. Ana visae yepemiu mavin logearena, sinemiun asape ava akokovio ga, nevisa van amiu sanini nesape kamiu kuruta naga sike ga e limamiu, pe su re si e lum̃au po laa rui. Siar nanagane, neligan amiu, ṗisi na neva nevisawal ga Lologena Wo nene va la naṗa pe ape Yu re poli.”

⁷ Ana Pol molue petan la e kiela yum̃a na lotuena, ana naga pa sike ga e yum̃a tai naṗa m̃eke ga e lepas nen yum̃a na lotuena nene. Yum̃a nene, m̃ana ne yaru tai naṗa naga pe pe Yu re poli, ana nanagane naga

mlelaga e Ntewa rui, kiena kia Titias Sastas.

⁸ Ana nasumonena na yum̃a na lotuena nene e pogos nene, naṗa kiena kia Krispas, naga tai naṗa mlelaga e Suṗe Yesu, naga amio la ne e m̃ana mratava, a le Koren m̃ena ga la moki naṗa pogos naṗa la amloge visena lala kiena ne Pol, ana la amlelaga, a siraunia akee la.

⁹ Ana sirau, e yemalo tai, Pol momalio pisu Suṗe pisi pania, pisape “Pol, ko na ve omaraun re yaru, ana ova ga, osum̃a ovisawal kiau visena. Ve okila re naṗa yaru taṗena la akila ko omalumu,

¹⁰ komin naṗa in na nesike nemio ko. Pisi na taṗatete yaru nae e pulkumali nene tai naṗa kilia su ko pona m̃ene ko, komin naṗa in na kiau yeririna la mokliu asike e yo nene rui.”

¹¹ Ana Pol sike e yo nene yam piavi m̃aga, pa tol kas taaga kupario orai, a silaga naga sum̃a pian ke visena kiena ne Ntewa pa yeririna lala.

Le Yu la aṗure Pol pa kumali

¹² Ana e pogos nene, ṗarin suṗe nae Rom naga mligan yaru tai vena naga ve suṗen lepas nen yo kiena ne le Kris la nene, a yaru nene kiena kia ne nanene Kalio. Ana e pogos nene le Yu la apisayuia ana la apiranari apisape la monar akila suri tai vena akila wo Pol naga ve lologo re sina, ana la apa atarar Pol, aṗure pa e kumali kiena ne Kalio nene. Ana le Yu lala apisawal pa Kalio amio kiena naliṗereena lalua, la apisape

¹³ “Yaru nene, naga sum̃a kilali ke pisape were yaru lala vena ava alotun Ntewa e mrapa tai naṗa pe mesmesu re nenaga e lepas na ki-amimi navisaluaena.”

¹⁴ Ana Pol sum̃a sinenan ke pisape la navisatam̃een visena kiena ne la nene narui, ana naga pe pisi re poli wa, ana Kalio nene suwo marana, pisli m̃a pa le Yu lala. Naga pisa pan la, pisape “Le Yu lala, visae avisa van inu avisave yaru nene naga kila ṗelaga la naṗa

piowa manene paḗisi, pona naga m̃e yaru tai, pona naga pinau, pona suri tai sanene, pogaga, pona nekilia neyagogon amiu yo.

¹⁵ Ana ya naḗa amiu apisa, nemloge sane pe pe suri re tai poli, pe suri korena ga nene na e ki-amiu lepas navisaluaena amiu le Yu ga lala. Ve sanene, ḗisi na amiu ga avisuveve e naga, in na pe nekekaran re naḗa neyagogo e suri la nene poli pona nekila naliḗereena tai vanonia.”

¹⁶ Ana e visena la nene naga m̃ene plan la ke sina ga petan kiena kumali.

¹⁷ Ana suri nene kila narui la sinela mimi manene la sane, ana pogos naḗa la apa vanua, atarar kiela nasumonena viu naḗa na kiela yum̃a na lotuena, naḗa kiena kia Sostinis, ana la asu kare naga paḗisi mon ga e mratava na kumali nene. Ana Kalio sum̃a pisu ke ne, ana naga pe sitom ḗele re poli, naga pe kila re nena suri tai pan la poli.

Pol sike Episas, siraunia pa si ma Antiok

¹⁸ Ana siraun e naga nene, Pol naga sike amio arueta lala nae Koren yam piavi towe laa sane, ana siraunia, naga mligan la, sitom sape va si Seria, a e pogos nene, Prisila amio Akwila, lalua amio naga. Ana la apito garo losi, e pulkumali naḗa Kenkria, ana e yo nene, Pol pisape awe vilḗarina. Naga nene komin naḗa naga kila navisaarena m̃arera pa Ntewa rui nanua sumo, ana nanagane, suri punu ga e navisaarena nene la ḗisi rui, ana la am̃e ga viluna e pogos nene na wa. Ana la amiai e waa tai, naḗa sum̃a pa ke garu Episas.

¹⁹ Ana pogos naḗa apimi atol Episas, la apa ura, ana Pol pisape ḗisi na Prisila amio Akwila la asum̃a ayum̃ae e yo nene sumo wa. Ana naga, naga mligan lalua, pa loyum̃a na lotuena kiena ne le Yu lala e yo nene, ana naga kila visena moki amio la.

²⁰ La akekaran naḗa asun amio Pol, ana la sinelan asape naga su re laa amio la wa vena la akilia avis amio naga,

²¹ ana Pol pisa pan la, pisape “Potena paḗisi, ana in na monar nowasuḗe si neva garu Seria sumo wa. Ana visae Ntewa naga kiena naliganarena visave neimi sina, ḗisi na ve ve piavi re, nowasuḗe si pun amiu e yo nini Episas.” Ana naga taaga mligan si la nene, kus waa pano.

²² Ana pogos naḗa naga pimi tol ke sina ga Seria, naga pa ura e pulkumali naḗa Sisaria, ana naga pa si ma metava Yerusalem. ḗisi na naga pa m̃alivin ḗegas nen li nalelagaena lala, a siraunia, naga pitomi si garo Antiok. Nane, Pol kila make kiena pupia yalena yam lua nene narui.

Pol mial ke sina ga, yam telu narui

²³ Ana Pol pa sum̃a garu Antiok pano-o ḗisi, ana naga mligan si yo nene, naga ḗasuḗe si pa e pulkumali kar ga la punu ga e lepas nae Kalesia nene amio Prisia. Naga pa komli e yo la nene yam tai rui, ana naga pa ke sina ga vena iila li nalologena lala vena aviawa m̃arera la sane.

Apolos mlologo garu Episas amio Koren

²⁴ Ana pogos naḗa Pol pe pimi tol re si Episas poli wa, yere Yu tai pimi e yo nene, naga nae pupia pulkumali nene Aliksantrea. Yaru nene, kiena kia Apolos, naga pe yaru tai naḗa ḗarina po paḗisi, naḗa naga kilia make visena la naḗa sike e Siriena Wa lala, a naga pe yaru tai naḗa mlologo po naḗa po.

²⁵ La apian ruru naga e mrapa kiena ne Suḗe rui, ana naga tam̃an kiena malena wetelu vena naga lologo pona vian ruru yeririna la e suri la e Yesu. Suri la punu ga naḗa naga pisa pe mesmesu paḗisi, ana suri ga tai, naga pe mlogeli re poli wa naḗa apisape yaru la monar ava e nakeena e kia kiena ne Yesu,

naga kilia ga nakeena naṣa Yoane Nakeena naga kila nanua sumo.

²⁶ Ana pogos naṣa naga sum̃a pa mlologo ke loyum̃a e yum̃a na lotuena kiena ne le Yu lala, ana naga pe maraun la re poli, naga pe sitom ṣele re suri tai poli. Ana pogos tai, Prisila amio Akwila, lalua amloge naṣa naga mlologo ke sanene, ana lalua amloge kilale sane yaru nene pe kilia ruru re suri laṣas poli wa e mrapa kiena ne Ntewa, ana lalua aṣure naga pa akilapian ruru si e suri la moki.

²⁷ Ana siraunia, Apolos naga sine-nan sape va e yo kiena ne le Kris lala, garu Akaea, ana arueta lala nae Episas la apisa apisape po paṣisi naṣa visae naga va sanene, ana la asiri m̃aki tai pa li nalologena lala e lepas nene naṣa Apolos naga kilia war vano, vena la akekaran naṣa aurear naga sike amio la. A pogos naṣa naga pa tol yo nene, naga miila ruru la naṣa lemamiena kiena ne Ntewa kila la amlelaga rui.

²⁸ Naga miila la naṣa sane e marana ne yeririna lala, naga kipian la pisape sanape naṣa le Yu lala la akila pal mrapa, komin naṣa naga kipian la e visena la moki naṣa sike e Siriena Wa naṣa la apisa meraravan rui apisape Yesu naga pe Navisaarena kemua lelaga. Ana pogos naṣa le Yu la amloge kiena vianena la nene, la pe apisa re si suri tai poli.

19

Pol sike sina ga garu Episas

¹ Ana pogos naṣa Apolos pa sike ma Koren wa, Pol sum̃a mialoro ke e kiena mrapa naṣa kom ke e lepas naṣa pa m̃a metava e kunus lala, ana naga mlilu m̃a mrapa nene pano-o naga pimi tol Episas. Ana e yo nene, naga pa m̃alivin narin ṣegas nen li nalelagaena la naṣa asike ea,

² a pogos tai, naga piun tan la, pisape “?Pogos naṣa amlelaga e Yesu, amninu Ninuna Wa pimi e amiu e pogos nene, pona pe amninu re poli?”

Ana la apisatam̃e naga, apisape “? Ana Ninuna Wa ya nene? Imimi pe memlogeli re suri tai sanene poli wa.”

³ Ana Pol piun ke sina ga tan la, pisape “?Ana pogos naṣa akee amiu, amiu apisu sane naga nene na kana kinas sanape?”

Ana la apisatam̃ea, pisape “La akee imimi, imimi mepisu sane sa ke ga e nakeena nene naṣa Yoane sum̃a kila ke nanua sumo.”

⁴ Ana Pol naga pian ruru la, pisape “Ee, naga nene naga poga ga, ana nakeena naṣa Yoane naga kila nanua sumo, naga kila pa yaru lala sane kile ga tai naṣa sane yaru la nene la apilon la rui, ana naga nene na kana kinas na pe sa re naṣa amlelaga e Yesu po laa wa. Yoane naga m̃ena ga kilia m̃a suri nene, komin naṣa naga pimi sumo, a naga sum̃a pisa ke pa yeririna lala, pisape la monar alelaga van naṣa ṣisi na imi raunia, sane Yesu.”

⁵ A pogos naṣa le Episas la amloge naṣa Pol pisayu ruru suri nene pan la, la apisu sane popon la ava si e nakeena, ana la akeela e kia kiena ne Suṣe Yesu.

⁶ A e pogos nene, Pol pu ṣarila, ana Ninuna Wa pitomi e la, kila la asum̃a apisi ke kome visena taṣena lala, a kila m̃ena la asum̃a apisawal ke m̃ena ga visena laṣasia naṣa Ntewa mla pan la.

⁷ E kiela narin ṣegas nene, pe la moki re poli, la atol ga lualima taaga pa lua.

⁸ Ana Pol na sike garu Episas tol sina ga kupario telu, a pogos punu ga naga pa kila ke lotuena loyum̃a e yum̃a kiena ne le Yu lala, a naga kila ke visena moki pan la. Pogos tai, naga pe sitom ṣele re poli, naga pisi m̃arera pan la, pogos tai naga

peveyu pan la, a pogos tai naga tagin la vena aimi loyum̃a e nasuṕnenena kiena ne Ntewa.

⁹ Naga kila m̃a sanene pano-o, ana naga pisu naṕa peraga, la ape ṕarm̃arera ga, la pe sinelan re nena naṕa alelaga poli. Ana la ṕasia la asum̃a apisayu kare Mrapa Viu nene pa yaru taṕena lala loyum̃a e yum̃a na lotuena nene, ana Pol sum̃alu ṕere plan si li nalogena lala, la amolue petan le Yu taṕena la nene, ana legiena punu ga la apa akila viorena a amlologo pa yaru lala e yum̃a na viorena kiena ne yaru nene Tirananas.

¹⁰ Naga nene, Pol sum̃a kila m̃a ga sanene pa tol ke sina ga kas lua, ana kila sanene yeririna lala nae lepas keviu nene Esia, le Yu lala amio yaru taṕena lala, la punu ga amloge visena kiena ne Suṕe.

Yaru laṕasia la amlenpal ga e kia kiena ne Yesu

¹¹ Ana pogos naṕa Pol sum̃a miyum̃ae ke sanene garu Episas, Ntewa miyum̃ae e naga, kila kile kerkeviu la moki ve na iilaen yeririna lala.

¹² Visae narin kulmrae tai, pona kulsota tai, ana yaru la aṕar pimi Pol pilivili sumo wa, ṕisi na aṕar pano akila tol ga yepena ne li namaiena lala, a kulmrae la nene am̃ene plan kiela maiena lala, pona ninuna viowa la naṕa asike e la.

¹³ Ana e pogos nene, le Yu m̃ena ga laṕasia amialiali ke yaru lala, la asum̃a am̃ene plan ke ninuna viowa petan la. La nene pe amlelaga re e Suṕe Yesu poli, ana pogos naṕa amloge sane Pol miyum̃ae ke sanape, la m̃ena ga asitom asape ṕisi na la akilali naṕa ayum̃ae e nam̃areraena na kia nene. Ana pogos naṕa am̃ene plan ninuna viowa, la apisi pania, apisape “Mepisa mesmesun pan ko e kia kiena ne Suṕe Yesu naṕa Pol sum̃a mlologon ke ne, pisape ko oure vetan yaru nene.”

¹⁴ Ana e pogos tai, m̃ee m̃ena ga laṕas sinelan asape akilali ve

sanene. La nene, la olua nene la na narina ne ṕarin yar wa kiena ne le Yu naṕa kiena kia Skeva.

¹⁵ Ana la naṕani apimi amlenwo yaru tai naṕa ninuna viowa sike e naga, ana la apisi pa ninuna viowa nene vena ligania, ana ninuna viowa nene sinena kar la, pisape “Ee, nekilia m̃a kia naṕa Yesu, a nemloge ke m̃ena ga kia naṕa apisape Pol, ana amiu na ai? !In na nemninue amiu nena ga, avisuar amiu!”

¹⁶ Ana veraga ga, yaru nene pula pimi pula, kila mara amio la su la pano pano-o, taulu la olua nene, kilapel la naṕa kilapel la pitolwowa make m̃ala kulsota lala. Ana apurmatan yo nene aṕar kuruta paṕisi.

¹⁷ Ana yeririna la apisayu suri nene pano tol le Yu lala amio m̃ena ga yaru taṕena lala, le Episas lala la punu ga amloge, a suri nene kila narui la sinela kurkur towe la sane, a kila narui amieluar kia kiena ne Suṕe Yesu pa laa sane.

¹⁸ Ana siraunia, la moki naṕa nanagane la apimi ape li nalelagaena la ṕisi rui, la apimi apisawal apisape la aṕar ke kimi, a la apisawal suri la naṕa la amiyum̃aen ke e purkol.

¹⁹ A laṕas naṕa ape purṕes nen kimi kemua lelaga, aṕar polo suri la naṕa amiyum̃aen ke amio la apimi lele taaga, sa naṕa kana tus ne lala, ana e marana ne la naṕa apisu ke e pogos nene, la akoven make ga pa e kapi. Tusi la nene moki paṕisi, ana pogos naṕa asitom̃al kana kilavaru ne la punu ga naṕa apul la e sumo, ana la apisu sane keviu paṕisi, taulu tenario na kilavaru moki paṕisi.

²⁰ Ana pogos naṕa suri la ne sanene pimi ṕarwowo ke yo, la apisu sane nam̃areraena kiena ne Ntewa naga sum̃a miyum̃ae ke m̃arera paṕisi, a la apisu naṕa visena kiena ne Suṕe naga sum̃a kulkululu pano taulu yaru la moki laa narui e yo punu ga.

Veveyuena keviu garu Episas

21 Ana Pol pisu kilale naña yum̃aena kiena ne Ntewa pa ke metava narui, ana naga mninukilale pisape naga m̃ena ga monar yum̃ae va re laa na wa, vena naga va telivi visuveveli sina ga lepas la nene Masitonia amio Akaea, gare Kris, a sirau, p̃isi na naga wasuḗpe ke sina ga va Yerusalem. A naga pisaar m̃ena ga e pogos nene, pisape “A siraun naña nowasuḗpe neva si Yerusalem, p̃isi na monar neyaloro si neva re laa na wa, monar neva m̃a neva m̃a netol ma Rom.”

22 Ana naga pisu sane p̃isi na naga monar su re laa yam ve plas laa sane sumo wa e lepas nae Esia amio kana pupia pulkumali nena naña Episas, ana yaru naiilaen lalua nene, Timote amio Erastas, naga mligan la asumo apa Masitonia.

23 Ana e pogos nene, naña Pol sike gar yo naña Episas wa, ana pupia veveyuena tai molue e lepas na Mrapa Viu kiena ne Yesu.

24 Suri nene, kana purḗesia naña le Episas lala, la apisa apisape kiela ntewa, naga sira tai, kiena kia Atemis, a la amlotun ke kana pupia nono nena e kana pupia yum̃a wa nena. Ana yaru tai nae e yo nene, kiena kia Timitrias, naga p̃ere yaru moki liu apimi amiyum̃ae kiena, naña la asum̃a amiyum̃aen ke narin nono lala na yum̃a m̃ana ne sira ntewa nene, la amiyum̃aen e selpa, a yaru la asum̃a apul ke tania, naña naga amio kiena yeririna lala la asum̃a aḗar manene kilavaru e paḗisi.

25 Ana sirau, naga pisu yum̃aena naña Pol kila ke ne sum̃a m̃e mom̃ar ke kiena yum̃aena nene narui, ana pogos tai naga pio kiena yeririna la nene, amio yaru taḗena la naña la amiyum̃aen ke suri la e selpa, ana pogos naña apimi lele taaga, naga pisi pan la, pisape “A, aulai, amiu akilia m̃a naña sane ita temali ke ga e kieta yum̃aena nene naña

ita tesum̃a temiyum̃aen ke suri la e selpa. Yum̃aena ga nene kila na ita tesum̃a toḗar ke kilavaru laḗasia.

26 Ana nesitom nesape amiu na amloge narui, pona ita laḗasia tepisu e kilamarata rui, naña yaru suri naña Pol nene naga sum̃a pilon ke sitomena kiena ne yeririna la pa pe taḗena. Naga sum̃a kila ke e nini, a sum̃a kila ke m̃ena e lavisin pulkumali punu ga na pupia kieta lepas nini Esia, naña naga sum̃a pian ke yaru lala pisape nono la naña yaru miyum̃aen e limana, la pe ape ntewa re nena poli.

27 Ana in na nepisu sane visena kiena ne yaru nene p̃isi na kila kieta yum̃aena vito tano vaḗisi, naña p̃isi na yaru la ve akekaran re si auli suri la naña ita temiyum̃aen ke narui. A metavana, ita temio le Esia lala, amio m̃ena ga yeririna taḗena kar ga lala e yomarava nini, ita tesum̃a temlotun ke ntewa wo tanea tai nene naña Atemis, pona yaru nene sinenan pisape kovenlua kare naga yo, pona sinenan pisape kila m̃ana yum̃a wa imi ve suri korena tai yo.”

28 Ana pogos naña naga p̃alelar kare kiela sitomena la sanene, kila la sinela mimi manene laa narui, ana la asum̃a apiovionia, apisape “! Atemis nae Episas naga po, tepinaia naga taaga-o!”

29 Ana la sane am̃arera laa narui, ana la apa akila pupia m̃aagena gar kumali, ana apa atarar Kaias amio Aristakas, yere Masitonia lua naña amialoro amio Pol apimi asike e yo nini, ana la apurela, akiriri amio la apa loyum̃a e pupia lelen viorena nae Episas nene, a le Episas m̃ena ga lala apa amio la, apa akokonia yo nene p̃isa.

30 Ana Pol m̃ena ga sinenan pisape va loyum̃a vena kilali naña visi amio pupia p̃ina nene, ana nalogena nae Episas lala amaraun asape sa p̃isi awem̃arläea, ana apisalup̃ar naga.

31 A yerkawa laḗas na Lokol Kansel kiena ne le Esia lala, la ape erau ruru po amio Pol, ana la

m̃ena ga amligan visena pimi, apiun manene pa Pol vena naga ve va re loyuma, akila sanene naga pe pa re si poli.

³² Ana loyuma e yo nene, yeririna lala la akila ke pupia maagena papisi, la moki liu naa apisi veraga, laasiasia apisi pa sanene, laasiasia apisi pe taena, a la moki naa aminue nena ga sane ama akila ke viorena na ya wa.

³³ Ana le Yu lala la amaraun asape sa pisi yaru la asitom asape la ke naa la ape purpes nen veveyuena nene narui, ana la asupon lala yaru tai, kiena kia Aliksanta, naga pa sumalu se maran yaru lala vena visli van la vena la ve sinela kar re le Yu lala. Naga kuan limana kila avarurula, ana la ama naga ke tai naa pe yaru na veveyuena narui.

³⁴ Ana siraunia, pogos naa la apisu kilale asape naga pe yere Yu ga tai, maagena pe pito re nena tano poli, ana la asma apio manene ke e kia kiena ne kiela ntewa naa sira nene, la asma apiovion ke veraga, apisa apisape “!Kiamimi Artemis imimi le Episas lala naga po papisi-o! !Kiamimi Artemis naga taaga po papisi-e!” Ana la apio ma sanene pano-o tol mrae lua pe suri tai.

³⁵ Ana siraunia, supe kiena ne le Episas la nene sumalu se marala, naga kilali naa aimi amalumu sina pano-o pisi, ana naga pisa pan la, pisape “Yeririna nae Episas lala, ita punu ga tekilia ruru rui tesape kieta pulkumali nene, naga pe kumali keviu tai, a pe pulkumali wa tai. Ita ke narui naa tesuma tepisuar ke yuma wa kiena ne pupia kieta ntewa nene, Artemis, a tekilia tesape kieta lelagaena pe lelaga, komin nanua sumo verue ta nene mlai, ana kana pupia kilavaru wa nena mloru ma e peni pitomi, naa pe mloru re e yo taena la poli, mloru ga e ita rui, ana ita tesuma tepisuar ruru ma ga.

³⁶ Suri la nene tekilia rui tesape lelaga make ga, yaru taena lala tapatete nena ga avisa karea. Ana

sanene na, pe pon re tekila manene parita poli, popon tekilali naa tesu ruru ga tesu ma.

³⁷ Ana e lepas kien la nene naa amiu apure la apimi e nini, in na pe nemloge re naa amiu apisa apisape la apa apinaun suri wa tai e yuma wa mana ne kieta ntewa poli, pona la apiuelin kiena kia, ana visae ve sanene ita tapatete tekila suri tai va lalua nene e yo nini.

³⁸ “Ana visae yaru na kilaen selpa la nene, sane Timitrias lala, visae la kiela suri na visaen laasiasia sike ga wa vena avisa van lalua nene, poga ga, kieta kumali la suma ga, a kieta nalipereena la suma ga, ana visae avisu ve sanape, la akilia aurela ava avis van la e kana yo nena.

³⁹ Ana visae amiu asitom avisave suri si laasiasia sike ga wa vena ita punu ga tevisuveve sina, poga ga, tekilia tevisuveve ga e kieta viorena si tai.

⁴⁰ “Naga nene, komin pelaga naa tekila ke nanagane, ita tepa manene laa narui. Pe pe suri re tai naa mesmesun tekilia tekila manene maagena nene vanon poli, pona tekila naveveyuena keviu sanene vanonia, a visae peraga, pona pisi na yerikawa kiena ne le Rom lala la pisi na akoven ita e yuma nakoena na wa vanon kieta yumaena na nanagane.”

⁴¹ Ana pogos naa naga pisa visena nene pisi, sitomena kiena ne yeririna lala pimi pa ruru ke sina ga po narui, ana naga kalo visena, naga pisa pan la pisape la akilia aviaa ke sina ga.

20

Pol mialiali sina li nalelagaena lala garu Masitonia a garu Kris

¹ Ana legiena si laasiasia, pogos naa pupia maagena naa le Episas la nene akila, pito si tano, Pol naga pio nalelagaena lala apimi lele taaga, ana naga mla visena wo pan la vena sumalu marera va laa sane,

ṽisi na naga pisi maro pan la, ana mligan la, pa si garu Masitonia.

² Ana e yo nene, naga pa mial kome kana lepas ne lala, ana e yo punu ga naga sum̃a miila ke yeririna lala e kiena visena wo lala, ana siraunia, naga pa si metava ma Kris, naṽa kana pupia pulkumali nena, naṽa Koren.

³ Ana Pol naga sike e yo nene pano-o tol kupario telu, ana ṽisi na naga sum̃a sitom sape kome waa tai naṽa m̃eke pa rui, wasuṽe sina ga va garu Seria. Ana lavisi naṽa aure vano, ana visena pimi tol Pol pisape le Yu lala nae e yo nene, la asum̃a akila ke sitomena viowa tai veṽa akila van ia e pogos naṽa naga sum̃a m̃eke e mrapa komsusia, ana kila naga pe pa re si e waa nene po laa rui, ana naga mla mrapa piavi tai, naga mial ṽasuṽe si pa telivi garu yo Masitonia.

⁴ Ana e pogos nene laṽas apa amio naga, sane Sopata nae Perea, naṽa narina Piras, amio Aristakas a Sekantas, lalua nae Tesalonaika, amio Kaias nae Tepe, amio Timote, a amio m̃ena Tikikas a Tropimas, lalua nae Esia.

Pol lala asike garo Troas

⁵ Ana laṽas nene naṽa asike amio Pol, la asumo apano aporu garu Troas.

⁶ Ana Pol naga sirau pimi, ana inu Luk, nesikol inu sina nemio la garu Piliṽae, a imimi mekila Paṽagena Nakanena Tamṽa e yo nene. Pogos naṽa ṽaṽagena nene ṽisi, ana mokus waa, ana mekiriri m̃a pano-o tol legiena lima, ṽisi na imimi mepimi metol yo Troas, la naṽa apa sumo la asum̃ate imimi ke e nene. Ana imimi punu ga mesike garu Troas tol legiena olua.

⁷ Ana e Legiena Wa, pogos naṽa mrae pito pa tano na ṽa rui, sa naṽa legiena ṽesia na legiena olua siar narui, imimi mepiora memio nalelagaena lala nae yo nene, imimi memlotu a makawero kilaparavi wa. Ana Pol naga sitom sape imimi

meial ke kolulag ga, ana komin naṽa pe kiamimi viorena maro memio la, ana la akila visena la moki, ana kila Pol m̃ena ga pisi yam piavi, pisi m̃a pano tol yemalo pa ko yepe lilika narui.

⁸ Ana e pogos nene, imimi mesum̃a mepiora ke e lele tai metava e yotop naṽa na telu, ana yeririna lala aṽar kiela kapi vivaga moki pimi, kila yo loyum̃a nene yo pisusun keviu paṽisi.

⁹ Ana yaru m̃ee tai, kiena kia Yutikas, naga tom̃a tano e pulutava na lagi, ana pogos na Pol naga mlologo m̃a pa sanene pano-o, m̃ee nene mloge momalena na mloge momalena. Naga tekavito na tekavito, kila m̃a sanene pano-o, ṽisi na naga momalio ruru nena naapo, ana la amilan ga naṽa naga mloru e pulutava na lagi nene, naga mloru pito koan vanua e porotano. Yo nene naga mon manene laa metava, ana pogos naṽa la akiriri apitove, atol naga, ana la apisu naṽa naga mare pa rui.

¹⁰ Ana Pol m̃ena pito tano vena visulia, naga pulu pito tano kutarar e limana luwoka, ana naga pisa pan la, pisape “Ve aloge re viowa, ve atagin re naga, nanagane kiena malena ṽasuṽe si pimi e naga rui.”

¹¹ Ana Pol lala apa sina ga metava, ana la amla Kinanena Wa nene, siraunia la akinana, ana siraun nanene, la asun ke sina ga pano-o yemlagi, ana Pol mligan la pano.

¹² Ana e lepas na ninis yerm̃ene nene, aṽar naga mali ruru sina amio apa um̃a, a la amloge po paṽisi naṽa Pol naga kila ruru naga pan la.

Pol lala asike mrapa vena awasuṽe la sina

¹³ Ana Pol naga pis pan imimi rui pisa pisape imimi mesumo mokom e waa, imimi meva mesum̃ate naga e pulkumali nene Asos, ana naga sirau imi, naga yali ga kom ura.

¹⁴ Ana imimi mepano metol garu Asos, ana naga sirau pimi, ana

naga miai e waa, ana imimi punu ga mepano metol pulkumali naña Maetilin e narin purvanua tai.

¹⁵ Ana siraunia, imimi mekiriri si e legiena wetelu tai, mekiririn narin purvanua tai, kiena kia Kios, ana siraunia e legiena taņena, metol e narin purvanua nene Samos, ana legiena taņena sina, imimi metol e kumali nae Maelitas e purvanua keviu, ana imimi mepa ura e yo nene.

¹⁶ E pogos nene, imimi moņaro ga yo Episas sanene, pe mepa re ura e poli, komin Pol naga pisu pisape pe pon re naña ita tokus pogos ve moki e lepas nae Esia nene poli, komin naga sum̃a sitom ke sape visae imimi mekilia mekila sanene, ana popon moworu garu Yerusalem mesmesun pogos na Paņagena na Yui Marua.

Pol naga sike garu Maelitas, naga pis maro pan nasumonena lala nae Episas

¹⁷ Ana garu Maelitas, Pol mligan visena pa garu Episas, naga pisape nasumonena nalotena lala aimi avisuia.

¹⁸ Ana siraunia la apimi, ana Pol pisa kiena visena maro pan la. Naga pisa sanini, pisape “Amiu, amiu akilia ruru inu rui, naña siar e pogos naña nepimi ũesan e kieta lepas nini, naña Esia, pimi tol nanagane, nesum̃a nemio amiu pogos piavi paņisi rui. Ana akilia ruru m̃ena ga kiau ũelaga a yum̃aena kiena ne Suņe la naña nekila rui.

¹⁹ Akilia m̃a naña yum̃aena la nene, nekila ke naña kiau sitomena pito ga tano, a nekila ke m̃ena ga amio wamarau, a nekila m̃ena e pogos m̃arera naña le Yu la akila pan inu, naña m̃alivi e kiela sinemimiena lala pan inu.

²⁰ Ana akilia ruru m̃ena rui, naña visena punu ga naña mesmesun navisaena, naña kilia iila amiu, visena la nene pe nemawan re naña nevisawal van amiu poli, pona pe

nemaraun re naña neviaan amiu e poli, nanene e poglis la naña ita tesike e yo metava temio yeririna moki lala, pona e pogos la naña netelivi ke e m̃amiu uña lala.

²¹ Ana nepis pan le Yu lala pona nepis pan la naña pe ape le Yu re poli, ana pe nesitom ũele re naña nevisawal van la poli, ana nom̃areran la, nepisawal ruru nena pan la, nesape la punu ga monar avilopu la ava puna Ntewa, la monar alelaga e kieta Suņe Yesu Kristo.

²² “Ana nanagane, nepa ke sina ma Yerusalem, pe nekilia re ya naña le Yu la yoko akila van inu poli e pogos naña noworu e yo nene, ana nemlogelupar e inu naña Ninuna Wa naga sum̃a pure inu ke sanene, ana monar neva ga.

²³ Ana Ninuna Wa naga sum̃a kila merarava pan inu rui naña e pulkumali punu ga la naña nepa ke ea, ana monar netol pogos m̃arera lala, a yeririna la asum̃ate ke ga vena akoan inu neva e yum̃a nakoena. ? Sanene nepisu visae neva garu Yerusalem, pona ve sa ke m̃ena ga nene yo?

²⁴ Ana poga ga nene, komin naña pe nepisu re kiau malena naga pe suri tai poli, pona tasneu, vena monar nesitom manenea, peraga. Ana nesitom ke suri taaga ga, vena nekilia nekiriri m̃aga vano-o netol luas nen kiau yum̃aena naña Suņe Yesu mligan sike e lum̃au, naña monar nevisawal Nalologena Wo na nalemamiena kiena ne Ntewa va e yo punu ga.

²⁵ “Ana nanagane, nekilia m̃ena rui, amiu naña nesum̃a nemiali amiu, naña nemlologon ke navesuņenena kiena ne Ntewa pan amiu, nekilia naña amiu punu ga taņatete si akilia avisu marau pogos tai.

²⁶ Visae amiu yaru tai naga pe mla re visena lala kiena ne Ntewa nene e kiena malena poli wa, naña nepisa

pan amiu rui, ana yokorena naga va kovio, ana visae naga va kovio, kiena kuruta teke ga e naga, ana pe to re e inu poli,

²⁷ komin naṗa in na nepisawal mrapa pan amiu rui, ana pe neki-lawan re sitomena kiena ne Ntewa pan amiu poli.

²⁸ “Ana amiu li nasumonena lala, komin naṗa Ninuna Wa pisir plan amiu sa naṗa yeririna lala navisuarena sipsip lala na nalotena kiena ne Ntewa nene naṗa naga pul lua e tana ne narina, ana amiu na monar avisuar ruru amiu, a amiu monar avisuar ruru la nene.

²⁹ Ee, sineun nevisave nevisa van amiu, pogos naṗa nevetan amiu pa narui, ana nekilia m̃aga naṗa yoko lokul tetan lala aimi, akila kare kiamiu sipsip la vaṗisi, akilayon naṗa aṃenetetain la, ava aveve taaga.

³⁰ Ana nekilia nevisa m̃ena ga, nevisave siraunia, ana amiu yerkawa ga laṗasia, ana asum̃alu, ana avisokan kar ga la ve moki vaṗisi, vena akilayon ga naṗa asape aurelua nalogena lala ava ataveve la ga.

³¹ Sanene, monar asururuia, a monar avisururuia, a monar asitom̃al naṗa ayum̃ae m̃arera ve sa naṗa nekila pogos naṗa nesike nemio amiu pano-o tol kas wetelu telu, naṗa pogos punu ga, e legiena a kolemalu, nesum̃a nepian ke yeririna lala, a nepisawal nena visena kiena ne Ntewa pan la, pano-o wamarau kekapili vanon la.

³² “Ana nanagane, pe su re si e lum̃au poli vena nevisuar amiu, nemligan amiu asike ga e limana ne Ntewa. A nemlen nesape yoko Lologena Wo na lemamiēna kiena, naga sum̃a iila amiu, kila amiu asum̃alu m̃arera, a kila naṗa amiu m̃ena ga, akilia awar navisa ruruena wo lala naṗa Ntewa naga yokorena war sirau va kiena yeririna wa lala.

³³ “Ana sineun nesape asitom̃al m̃ena ga, pogos naṗa nesike nemio amiu, nesum̃a nemiyum̃ae korena

ga sanene, a pe sineu sun re kiamiu suri wo la naṗa sane kiamiu kilavaru la poli, pona kiamiu kulmrae lala.

³⁴ Ana pe nepisa re nesape avisuar inu e suri la nene poli, ana inu ga nepisuar inu e yum̃aena na lum̃au luwoka nini, a nepisuar m̃ena la naṗa amiyum̃ae ke amio inu e pogos nene.

³⁵ Ana e mrapa nene, a e ṗelaga taṗena m̃ena ga lala, nepian amunia nesape popon ita teyum̃ae m̃arera teiila yaru lala naṗa yepela malumu, apisu ṗele narui, komin naṗa monar tesitom̃al m̃ena ga visena kiena ne Suṗe Yesu tai, naṗa naga pisape ‘Visae ko otol kioṃa nalaena tai, ana ko ologe wonia, ana visae ko ola nalaena tai vano, ana ko ologe wonia va ve keviu laa sane, ana navisa ruruena sike e ko.’ ”

³⁶ Ana pogos naṗa Pol naga pisa visena la nene ṗisi, ana akinai, naga mlen amio la.

³⁷ Ana la asiar naṗa atag narui, ana la atalopan Pol, akulkalil e yepena, amlipalipa naga pano pano-o paṗisi,

³⁸ komin naṗa la asum̃a asitom ke kiena visena taaga ga nene, naṗa naga pisape ve avisu re si marana pogos tai. Kiena visena ga nene narui kila la sinela miye naga keviu paṗisi. Ana siraunia, la amiyal amio naga, aṗure naga pitomi si e waa naṗa imimi mokusia mokomkom ke ea.

21

Luk pisayu naṗa naga amio Pol lala, apa atol yo Yerusalem

¹ Ana imimi memligan la asike e yo nene Maelitas, ana imimi meṗere m̃ale, mepa mesmesu ga mepa metol narin purvanua naṗa Kos, ana imimi momomaliō e yo nene. Yemlagi kolulag, ana imimi mepetan ke sina ga yo nene, mepa m̃a mepa m̃a pano-o metol sina purvanua taṗena naṗa Rots, ana imimi momon sina, ana yemlagi kolulag, meṗure sina

ga, mepa metol pulkumali nene Patara e purvanua keviu.

² Ana kiamimi waa nene naga pa tol ga yo nene, ana mepa ura. Ana pogos naṣa moṃal si waa taṣena tai naṣa ṣisi na va garu e yo nene Ponisia, ana memiai ea, aṣere ṃale, ana mesike sina ga e kiamimi mrapa.

³ Imimi mekirir mepa ṃa sanene e sive keviu nene, va ko yotena ne, pano-o moṃal pupia purvanua naṣa Saepras, ana memligan sike ga e kiamimi lepas na ṣameli, ana mepa ṃa sanene mesape meva metol yo naṣa Seria naṣa sinemimin mesape meva ea. Waa nene ṣar ke tegaki la naṣa sape va ligan e pulkumali naṣa Taea, ana pogos naṣa mepa metol yo nene, ana mepa ura ea.

⁴ Ana mepa makale li nalologena lala e yo nene, ana siraunia, mesuṃa memio la pano tol legiena olua. Ana e pogos nene, la apisu naṣa Ninuna Wa pian la naṣa ṣisi na va ve sanape e Pol garu Yerusalem, a la apisi pania, sinelan asape avisaluṣaria asape ve va re si tol yo nene.

⁵ Ana Pol mninu e naga, sape monar va ga, ana siraunia, mepa sina e kiamimi mrapa. Ana e pogos nene, yermene lala a sira lala amio nin sisi lala, amiyal amio imimi, mepa vanua e kiela pulkumali, ana aṣere imimi sina mepito garo e kiamimi waa. Ana imimi punu ga mekinai tano e none, ana memlenwo imimi, ṣisi na metalopan la.

⁶ Ana memiai sina e kiamimi waa, ana la aṣasupela si apa uṃa.

⁷ Ana meṣure petan yo Taea, mepa metava e pulkumali naṣa Tolimeas, ana e yo nene ana mepa mepitawe arueta lala, mesike memio la e legiena taaga nene.

⁸ Ana kolulagi, mepetan sina yo nene, ana mepimi metol pulkumali naṣa Sisaria, mepa ura ana e yo nene, mepa mesike e yuṃa ṃana yaru na Lologena Wo nene,

Pilip, naṣa naga lala olua tai naṣa apisiriplan la ṣesania asape la aiila yum̃aena, nane garu Yerusalem.

⁹ Ana Pilip nene, narina na sira la vari asike uṃa, ana la pe atalopa re poli wa, ana la nene, yam moki liu naṣa Ntewa mla ke visena pan la, ana la apisawal pa yeririna la.

¹⁰ Ana mesuṃa memio la legiena laṣas ṣaro rui, ana navisawalena tai mligan yo Yutea pitomi tano e yo nene, yaru nene naga kiena kia Akaṣas.

¹¹ Ana naga pimi pun imimi, sine-nan sape kila kile tai va Pol, ana naga mla kulmrae kiena ne Pol tai, ana pavinar e limana amio lana, ana pisawal pisape "Ninuna Wa pisa, pisape 'Yaru naṣa naga kiena kulmrae nini, yoko le Yu lala garu Yerusalem, aviar naga ve sanini, a siraunia, akila naga va e limana ne la naṣa pe ape le Yu re poli, vena akila viowa vania.' "

¹² Ana pogos naṣa memloge visena nene, memio la naṣa asike e nene, metagin Pol, moṃareran pania mesape naga ve va re si metava ṃa Yerusalem.

¹³ Ana Pol pisatame imimi, pisa pisape "Ei, aulai, asuṃa atagi ke sanene, kila nemloge sane sineu sape wororo ga narui. Ana suri punu ga nene poga ga, visae le Yerusalem lala aligan inu e yuṃa nakoena komin kia kiena ne Suṣe Yesu, ana naga poga ga, ana visae ṃarera ṃa sanene vano-o nemare, ana nekekara ga."

¹⁴ Ana metaṣali naṣa mepisalulṣar sanene pano-o, mepisalulṣar ṣele ga, ana mepisa ga, mepisape "Poga ga, yoko monar ve sa ga naṣa Suṣe naga sinenania."

¹⁵ Ana mesike sina legiena laṣas gar Sisaria nene, ana siraunia, meki-la ruru ke sina ga kiamimi karo lala, ana mepetan yo nene, memial mepa metava ma Yerusalem.

¹⁶ Ana li nalologena laṣas nae Sisaria ataveve imimi ṃena ga,

ana pogos naḗa mepimi metol yo Yerusalem, ana aḗere imimi mepa e yum̃a m̃ana yere Saepras tai, vena mesike memio naga. Ana yaru nene, naga m̃ena pe nalogena ḗes tai naḗa amlelaga e Yesu sumo, ana naga kiena kia, Nason.

Garu Yerusalem, Pol pa pisu Semes

¹⁷ Ana pogos naḗa arueta lala apisu naḗa mepimi metol si yo Yerusalem rui, ana la akekara paḗisi.

¹⁸ Ana memono-o, yemlagi kolu-lagi, imimi memio Pol mepa meḗalivin Semes, ana li nasumona taḗena m̃ena ga lala na sum̃are nae Yerusalem, la m̃ena asike e pogos nene.

¹⁹ Ana metalopan la, ana Pol pisi pan la, naga pisawal suri punu ga peve taaga la naḗa Ntewa kila pa rui m̃alivi e kiena yum̃aena, nanene e la naḗa pe ape le Yu re poli, naḗa naga pa telivi ke e kiela yo lala.

²⁰ Ana pogos naḗa la amloge visena na suri la naḗa Pol naga pisawalia, kila sanene la amloge po manene la, la amieluar Ntewa vanonia. Ana e pogos nene, visena la moki m̃ena ga garu Yerusalem kana Pol, ana la akilia m̃a suri nene, ana apisa pa Pol, apisape “Wolai Pol, ko okilia rui naḗa osape yaru la e nini la sane manu pe suri tai naḗa la amlelaga mare ga na wa, la nene ape le Yu ga lala, ana sa naḗa ko okilia, yeririna la ne sanene la akilia asum̃alu m̃arera manene la e kieta navisaluaena marua lala.

²¹ Ana lala amloge pa rui, naḗa yaru la asum̃a apisayu kare ko ke asape ko opa opiankare ga kieta lus la naḗa asike gare purvanua taḗena lala. La asape ko osum̃a opian ke la nene osape popon aligan rui navisaluaena kiena Mosis amio kala ḗelaga marua ne lala, ana asape osape popon manene m̃ena naḗa ve akila re si ḗaviu e narila lala.

²² ?Ana ḗisi na ita tekila ya narui, komin naḗa visena la nene kila la sinela kari ko manene pa rui? Ana nanagane, ve ve piavi re, ana ḗisi na monar la aloge m̃ena naḗa asape ko opimi osike pa e yo nini rui.

²³ Ana poga ga, ḗisi na ko okila ga ve sa naḗa ḗisi na mevisa van ko, komin naḗa mepisu pa mrapa tai rui naḗa okilia okila naḗa owe plan kiela sinemimiena nene. Pisi na monar okila ve sanene: e yo nene, ana imimi yeririna la vari naḗa nanua sumo, ana la akila navisaarena m̃arera tai pan Ntewa, apisape ḗisi na la avalia suri laḗasia va tol pogos ve sanene.

²⁴ Ana peni, la kiela pogos naḗa ḗisi na monar ava e Yum̃a Wa m̃ana Ntewa, naḗa vena la akila suri la e lepas na kiela navisaarena nene, sane leniena lala, amio nalaena naikikena, a suri la ne sanene, naḗa sane la akilia awe ke sina ga vilula lala. Ana mepisu mesape popon sane ko m̃ena ga ova omio la nene, ova osum̃a omio la e pogos naḗa la akila suri la nene, ana popon m̃ena ga naḗa visae suri la punu ga naḗa la monar aul e pogos nene, ko ga ovisuvevea. Ana visae okila sanene, ana ḗisi na yeririna la avisu asape ko ope yaru tai naḗa osum̃a okekaran make navisaluaena kiena Mosis amio kana ḗelaga la na wa, ana ḗisi na la akilia asape visena naḗa amloge, naḗa pisayu ko, ana pe pe lelaga re poli.

²⁵ Ana e lepas kiena la naḗa pe ape Yu re poli, naḗa la amlelaga rui, ita tepisayu pa suri nene nanua rui, ana kieta visena la nene nanua tepisa ne, ana imimi mesiri pa e m̃aki tai pa pan la rui. Imimi mepisawal pan la, mepisape la monar avalia tata la naḗa li taḗena lala akila pa kuḗaḗaena ea pa kiela nono la rui, a la monar ve akan re kuruta, pona akan tata na suri mali naḗa kana kuruta pe mlau re poli wa, a yokorena la monar ve akila re

ṗelaga viowa, sa naṗa la ataṗa lau, pona kolau.”

²⁶ Ana Pol pa kila ga sa naṗa la apisa, naṗa e legiena taṗena, ana naga ṗere la vari naṗani, ana naga pa kila nalaena naikikena amio la, a naga pa m̃ena ga loyuma e Yuma Wa m̃ana ne Ntewa amio la, vena loge asape ṗisi na kiela navisaarena naga ṗisi na va tol legiena ve via, ana ṗisi na monar la awar kiela nalaena navisaarena la veve taaga nene e legiena ya. Ana apisape visae legiena ve olua warovia, ana ṗisi na la asiar akila suri la nene.

Atarar Pol mon loyuma e Yuma Wa m̃ana ne Ntewa

²⁷ Ana e pogos nene, le Yu laṗas asike e Yuma Wa m̃ana Ntewa, la nene akom perina e lepas nae Esia la apimi, nanene e yo la naṗa Pol tetelivi e nanua sumo rui. Ana pogos naṗa legiena olua navisaarena kiena Pol la nene lavis ga ṗisi, ana le Yu la naṗa am̃al naṗa Pol m̃eke loyuma e Yuma Wa m̃ana Ntewa. Ana la akila pupia maagena, la apa atarar Pol, ana asunyu kare naga pan yeririna lala,

²⁸ la apion pan la, apisape “!Ei, amiu le Israel lala, aiila imimi e yaru nene! !Yaru ke nanene narui naṗa naga sum̃a pa make e yo punu ga, ana naga sum̃a pisa kare ke ita le Yu lala, naṗa ita yeririna wa kiena ne Ntewa lala, a sum̃a pian kare yeririna la pisape kieta navisaluaena amio kieta Yuma Wa nini, la pe ape suri re tai poli. Ana imimi mekilia m̃ena ga mesape naga ṗerevinaun ga yeririna laṗasia naṗa la pe ape le Yu re la poli, ana apimi loyuma e yo wa na Yuma Wa nini. !Yaru nene naga ṗarnena kare manene Yuma Wa m̃ana ne Ntewa paṗisi, popon tekila suri tai vania!”

²⁹ Apisa sanini, apisape Pol ṗere yaru naṗa pe pe Yu re poli pimi loyuma e yo wa, komin naṗa apisu Pol vanua e mrapa naṗa naga mial ke amio Tropimas naṗa nae

Episas, naṗa naga pe pe Yu re poli, ana am̃ape pona Pol ṗere naga pa loyuma.

³⁰ Ana la asuma akila ke sanene loyuma e Yuma Wa, ana maagena nene naga pa m̃ena ga ṗar make yo la e pulkumali nene, ana kila yeririna taṗena la akiriri apimi. Apimi aṗuar kare ga Pol, ana aṗere naga pa vanua e Yuma Wa nene, ana pogos naṗa la apa vanua rui, ana li wa la akotava ruru e kana mratava kerkeviu ne lala.

³¹ Ana pogos naṗa asuma aṗere Pol pa ke naṗa asape awem̃aria, ana visena pimi tol yaru keviu kiena li na mara lala nae Rom naṗa asike garu Yerusalem, pisape pupia mara kapuru ke gare.

³² Ana yerkawa nene sum̃alu veraga, pio kiena yeririna lala, amio kiela yaru na mara lala, ana la akiriri apito tano e yo naṗa asuma akila ke pupia maagena nene ea. Ana pogos naṗa yeririna la apisu apisape yerkawa na mara nene pimi tol yo nene, ana la amligan Pol, la pe asu re si poli.

³³ Ana yerkawa nene pimi, pisi pan kiena yeririna lala, pisape ava atarar Pol, ana aviar limana tai va e lala yaru tai, limana taṗena va e lala yaru tai, aviar e sen. Pisi na naga piun tan la, pisape “?Ana yaru nene, naga ai? ?A naga kila ya ne pan amiu?”

³⁴ Ana yeririna la moki naṗa asuma apiovion manenea, laṗasia apisape sanene, laṗasia apisape sanene, pa m̃a pa m̃a ga yerkawa nene naga pe mloge kilale re si visena tai e lepas nen ya naṗa la asuma akila ke ne, ana naga pisa pan kiena yeririna lala pisape awere Pol wasuṗe va e kiela kove.

³⁵ Ana pogos naṗa asuma apa ke e narin mrapa tai, ana mrapa nene ve tokak yokuskusun ga yeririna lala nene naṗa la asuma sinelan ke asape asu si Pol wa. Ana yaru na mara lala aṗure ga Pol pano,

³⁶ ana p̃egas nen yeririna lala asum̃a asirau apimi, la asum̃a api-ovionia, apisape “!Aweñar yaru viowa nañã! !Aweñar ga naga mare!”

³⁷ Ana la asum̃a apano, ana lavis ga aimi atol mratava nañã navaen loyum̃a e lokove kiena ne yeririna na mara la nene, ana Pol piun tan kiela yerikawa, pisape “Awis, ko otam̃an inu neviun suri tai tan ko sumo wa.”

Ana yerikawa nene milan nañã Pol pis kome Krik pania, pisape “!A, ana ko okilia ñã nañã opis kom e Krik!

³⁸ ?Visae ve sanene, nesitom nesape ko ope yere Isip nini nañã pe yam piavi re poli naga tañali sape kila politik nene, ana naga p̃ere yeririna lala manu vari apa e kiena p̃egas naweena yeririna nene, ana aṗure apa atapolou e yo korena. ? Ko na yaru ne na nene, ne?”

³⁹ Ana Pol pisatam̃ea, pisape “Ei, peraga, in na nepe yere Yu ke tai nini narui, ana in na nekilia nepisin visena nae Krik komin nañã in na nae pupia pulkumali nañã Tasas, e lepas nañã Silisia. Ana in na sineun nesape neviun tan ko, nañã ko otam̃an nevisi ke ne va p̃ina moki la nene sumo wa.”

⁴⁰ Ana yerikawa nene tam̃ania, ana Pol sum̃alu su metava, ana kuan limana sape ava ruru la, ana la apimi apa ruru la nenaga paṗisi. Ana naga pisi pan la, pisi nena ga kome visena kiena ne le Yu lala.

22

Pol pisi pa la nañã asape aweñar naga mare

¹ Ana Pol pisi pan la, pisape “Wolai lala, amio ata lala, in na sineun nesape atam̃an vena nekilali nañã nevisa ruru suri make ga van amiu. Ayagogon ruru inu sumo wa.”

² Ana pogos nañã la amloge Pol pisi ke pan la e kiela visena, nañã visena nae Epru, la apa ruru la

narui, la sinelan asape aloge kiena visena.

Ana naga pisa, pisape

³ “In na yere Yu ga nini, sa ke amiu, a in na nepaeme e pulkumali nañã Tasas, e lepas nae Silisia. Ana pogos na nepe sisi ke ga wa, in na nepimi e yo nini, e Yerusalem, in na yaru nañã Kameliel naga pian inu, nañã akilia ruru naga rui. In na netotano e lana, naga pian ruru inu e navisaluaena punu ga kiena ne kieta yermarua lala, pano pano-o inu towe nepimi nepe navianena tai na navisaluaena nene. A sane amiu nanagane, amiu asitom manene asape akila kia kiena ne Ntewa imi ve keviu, inu m̃ena ga, e pogos la nanua sumo, nekila yum̃aena kiena ne Ntewa amio kiau malena wetelu.

⁴ E pogos nene, inu m̃ena ga pe sineun manene re nenaga la nañã ataveve ke Mrapa Viu nene poli, nañã nesum̃a netetelivi ke sanene nakale ke la nañã la asum̃a ataveveia, ana nesum̃a netarar la, a nesum̃a nokoven la ke apa e yum̃a naloge viowaena, yerm̃ene lala amio sira lala. E pogos nene sineun nesape la monar amarmare ga, a sineun nesape kiela Mrapa nene monar p̃isi vilaga.

⁵ Suri nene, akilia aviun tan p̃arin yaru wa amio kiena nasumonena lala na kiena kumali, komin la akilia ruru inu nañã nekila sanene. A e pogos nene, la asiri m̃aki laṗasia, vena kila sa nañã nekilia neva nom̃ene yaru na Mrapa Viu la nene e kiela yo lala.

“Ana e pogos tai, nemla m̃aki tai sanene, ana sineun nesape neto garo tano Tam̃askas vena netarar la nene e yo nene, vena neviar la e sen, ana neligan plan la awasuṗe si aimi e nini vena kieta yerikawa lala la ala nakoena van la.

⁶ “Ana e pogos nene, nemialoro m̃ã nepa sane, ana tol kolpae, lavis ga netol Tam̃askas, ana nemilan ga

naña pupia yomerarava tai pimi veraga tegoli yo naña nemial ke nepa ea.

⁷ Ana suri nene kila nemloru nepito tano e porotano, a nemloge visena tai, pisape '!Sol o, Sol o! ? Komin ya ne ko okila kare inu ke sanene sa naña osum̃a okila ke ne?'

⁸ "Ana nepiun tania, nesape '?Ana Suṽe, ko ko ai?'

"Ana nemloge naga pisi ke sina ga pan inu, pisape 'Yesu nae Nasaret nene, naña ko okila ke piowa pania, nene inu ga ne.'

⁹ Ana la naña asike varaun inu e pogos nene, la apisu pupia yomerarava nene, ana la pe amloge re pulgona nene naña naga pisi ke pan inu poli.

¹⁰ A siraunia, nepiun ke sina ga, nesape '?Ana Suṽe, ṽisi na nekila sanape narui?'

"A Suṽe pisa pan inu pisape 'Ko osum̃alu, oyali ova ga loyum̃a Tam̃askas rui, a ṽisi na yaru tai im̃asu visawal van ko e yum̃aena la naña nemligan ruru ṽisi rui vena ṽisi na oyum̃aenia.'

¹¹ Ana nemloge visena nene, ana pe nepisu re si suri poli, komin pupia yomerarava nene kila kilamarau ṽala, ana la atarar ga lum̃au, asumon inu e mrapa, mepa meporu Tam̃askas.

¹² "Ana pe yam piavi re nena ga, yaru nae e yo nene tai pimi pisu inu. Naga pe yaru tai naña naga pe yaru kiena ne Ntewa kemua lelaga, a naga mlogear kieta Navisaluaena, a kieta le Yu lala nae e yo nene, la apisu naga sane naga pe yaru wo tanea tai paṽisi, a kiena kia Ananaias.

¹³ Ana naga pimi sum̃alu su lavisi pun inu, ana pisi pan inu, pisape '!Wolai Sol, nanagane, nesape kilamaram̃a imi wo sina!' Ana e ke ga e pogos nene sa nena nene, ana nekilia nepisu kilale marana ne Ananaias nene.

¹⁴ Ana naga pisi ke sina ga pan inu, pisape 'Ntewa Na Mava kiena ne repita lala, naga pisaar ko sumo rui, pisape ko ke narui naña ṽisi na ko okilia kiena nasitomwanena keviu tai, a vena ko ke narui naña ko ovisu kiena Yaru Mesmesu a ologe kiena visena.

¹⁵ Ntewa pisaar ko ṽisi rui, pisape ṽisi na ko ova ovisawal va yeririna lala e yo make ga, suri make ga la naña opisuia a omloge.

¹⁶ Ana nanagane ga ne, ita monar tekila suri tai sumo wa. !Monar osum̃alu, monar akee ko e kia kiena ne Yesu, ana kia ga nene kee plan kiom̃a mlamulena viowa lala, oimi oikiki e marana ne Ntewa!'

¹⁷ "Ana siraunia, in na neṽasuṽe inu ke sina ga e nini Yerusalem, ana nepa e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, sineun nesape nekila leniena. Ana pogos naña nesum̃a nemlen ke sanene, nemloge sane kiau sitomena pa kovio,

¹⁸ ana nepisu Suṽe pisi pan inu, pisape 'Ovitaṽili, omolue Yerusalem vilaga, komin la nae e yo nini, visae ko osunyu van la e ya naña inu nekila pan ko, ṽisi na taṽatete nena ga alelaga e ko.'

¹⁹ "Ana nepisa pania, nepisape 'Ana Suṽe, la akilia ruru inu ṽisi rui, amio ya naña in na nesum̃a nekila ṽesania. La akilia m̃aga asape inu ke ga narui naña nesum̃a netetelivi ke e yum̃a lala nalotena kiena ne imimi le Yu lala, a nesum̃a nepuarar ke la naña amlelaga ke e ko. A la apisu ke rui naña in na nesum̃a nom̃e la nene, a nesum̃a nokotawe la ke e yum̃a nakoena, ana in na nesitom ke nesape la monar alelaga e inu sa naña nepe lelaga ga.

²⁰ A nanua ne, pogos naña kiom̃a yaru nene Stipen, kana kuruta mlau, la akilia ruru po paṽisi naña asape in ke naña nesum̃a nemio la e pogos nene narui. Pogos naña la akoveṽaria, in na nemiila la, in na

nepisuar ruru m̃ala kulkota lala. !La monar alogenu!

²¹ Ana Suṽe pisa ga pan inu, pisape 'Omolue e yo nini, sineun nesape neligan ko ova koperina vaṽisi, ovanon la naṽa pe ape le Yu re poli.' "

²² Ana pimi tol aora nene, la naṽa asum̃a amiagogon ke Pol la asum̃a amiagogon ruru ga, ana nanagane, kiela sinemimiena e naga pimi ke sina ga, la apisape "! E, popon awem̃ar ga yaru na piowa lepa ga sanene! !Ita pe sinetan re yaru na sanene naga mali sike e yomarava nini poli!"

²³ Ana la asum̃a apiovion sanene, a la asum̃a atatanogin Pol e m̃ala kulkota lala, a la asum̃a akoven puluyavi na mrapa pa kar ga e yo punu ga.

²⁴ Ana yerkawa kiena ne yaru na kilaen mara lala pisape la aurelua Pol vetan ṽina nene va loyum̃a e kiela kove, a naga pisape alili re naga wa, la am̃areran naga vena alual li suri ya naṽa naga kila ṽina la sinela kari manene naga sanene.

²⁵ Ana pogos naṽa la apiar Pol ṽisi, la asape awe narui, ana Pol pisa pa kiela nasumonena tai, pisape "?Sanape, mesmesun ga naṽa awe yaru tai sanene naṽa naga sike vatanon navisuarena nae Rom, a naṽa naga pe pali re kumali yam tai poli wa vena la aliṽere ruru naga, pona akilia awe ga naga sa ga nene?"

²⁶ Ana pogos naṽa nasumonena naṽani mloge naviunena kiena ne Pol nene, naga pisape ve awe re si naga wa, ana naga pa pisu kiela yerkawa veraga, pisape "?Ei, ṽisi na ko okila ve sanapen yaru nene narui? Naga sum̃a pisa ke pisape naga sike vatano e navisuarena nae Rom ne."

²⁷ Ana yerkawa nene pimi si sape visu Pol, viun tania, visave "!Ei, ko na opisa ruru ke ne! ?Ko

na osike vatanon navisuarena nae Rom, pona peraga?"

Ana Pol pisatam̃ea, pisape "Ee, in na sanene narui."

²⁸ Ana yerkawa nene pisa pa Pol, pisape "?Ana ko na sanene na sanape ne? Naṽa in na sanini, in na nopul pupia kilavaru tai ne."

Ana Pol pisa sanini, pisape "Pona ve sanene yo. Ana inu, ata na sa kemua nene rui, ana in na nepaeme, in na sa ke m̃ena ga nene."

²⁹ Ana pogos naṽa yaru la naṽa asape awea amloge visena nene, akilia narui asape Pol naga pe yerkawa ta ne sanene. Ana la apur matan veraga, akilia asape taṽatete si awe naga narui, a yerkawa m̃ena ga nene, nanagane naga m̃ena ga marau li laa narui, komin naga yaru na kilaen mara nae Rom, ana naga kila piowa pa Pol rui naṽa naga m̃ena ga sike vatanon navisuarena nae Rom.

La aṽere Pol pa e pupia kumali kiena ne le Yu lala

³⁰ Ana kolulagi, yerkawa kiena ne yaru na kilaen mara la nene naga sum̃a sinenan ke na wa sape popon sa kilia ya ne pe purṽes nen veveyuena nene, ana naga pio yerkawa lala kiena ne yaru wa lala amio nasumonena lala kiena ne le Yu lala, pisape la monar asum̃ate naga gare kiela pupia kumali. Ana naga pisa pisape akila plan sen la e Pol, ana naga ṽere naga pito garo tano e kumali nene, naga mligan Pol sike likan la.

23

¹ Ana Pol naga tarlua marana pa metava tamaria yerkawa la nene, ana naga pisa pan la, pisape "Wolai lala, e kiau malena wetelu pimi tol ṽane, e yum̃aena punu ga kiena ne Ntewa naṽa nekila, in na pe nemloge re suri tai miyur sineu poli, naṽa pisape in na nekila pe mesmesu re poli. !Peraga rui!"

² Ana pogos naṽa ṽarin yaru wa nene Ananias naga mloge visena

nene, naga sinena kari Pol paḗisi, a naga pisa pan la naḗa asike lavisin Pol sape alipa gona.

³ Ana Pol pisi towe laa pan naga narui, pisape “!Ei, ko ovisuar ko, yokorena Ntewa weḗar ko na wa! Ko ototano ke e yo na kieta navisaluaena, e yo na nalipereen yaru, ana siraunia ko ke ga naḗa okilaro si navisaluaena nene narui, naḗa ko opisa osape la alipa inu sanene. Ko ope kulupopos ga na oteke ne.”

⁴ Ana la naḗa asike lavisi apisape “?Ei, ko osape poga ga naḗa ko opisa kare Parin Yaru Wa kiena ne Ntewa sanene, pona peraga?”

⁵ Ana Pol pisape “!Ke, lelaga o! Wolai lala, inu nemloge kiena visena, ana pe nekilia re si po laa rui, in na pe nesitom re si nesape naga pe Parin Yaru Wa nene poli. Ana sane amiu apisawal ruru pan inu narui, ana nekilia naḗa nepisa suri pe po re pan poli, komin Visena Wa kiena ne Ntewa naga pisawal ruru rui, pisape pe pe pon re ita tevisi viowa van yerkawa kiena ne kieta yeririna la poli.”

⁶⁻⁸ Ana Pol naga pe kilia re si ya naḗa yoko naga visa po laa rui, ana naga pisu sane la naḗa asike loyum̃a e viorena e pogos nene, la ḗasia ape Varasi, a la ḗasia ape Satusi. Pegas lua nene asum̃a apepeyu paḗisi, komin Satusi lala apisa ke asape yeririna lala taḗatete amal si vetan namarena, ana apisa suri la ne sane navisi lala, pona ninuna lala, apisape suri la nene, pe sur ta sa re nene poli, ana Varasi lala amlelaga e suri la nene. Ana Pol kilia narui, yoko visa sanape ne, ana naga pio yerkawa la nene, naga pisape “Wolai lala, in na nomolue ruru nena e lus kiena ne Varasi lala. Arimau lala la ape Varasi, a inu m̃ena nepe Varasi. Ana amio Varasi lala, in na nemlelaga naḗa nesape pogos naḗa yaru mare, sir- aunia, ana yoko naga kilia mali sina.

Ana nesitom nesape nesum̃alu nesu vamo e maramiu nanagane komin naḗa yaru laḗasia asitom ke asape avis van inu komin kiau nalelagaena nene.”

Ana visena kiena ne Pol nene kila Varasi la naḗa asike e nene ana la asiar ke sina ga naḗa apeveyu amio le Satusi la naḗa asike ne, kila sanene la punu ga naḗa asike e viorena nene la amliḗere la ke sina ga.

⁹ Akila m̃a sanene pano-o, m̃aagena pimi keviu paḗisi, a siraunia, navianena laḗas e lepas na puna ne Varasi lala asum̃alu, apisi m̃arera paḗisi, apisape “Imimi mepisu sane yaru nene naga poga ga, pe suri re ta naḗa ita tekilia tevisi van naga vanon poli. ?Ana ane kilia, pona pe lelaga ga naḗa ninuna wo tai, pona navisi tai naga pisi pan yo?”

¹⁰ Ana sinemimiena nene naga pano keviu laa narui, la asu m̃a asitom ke asape asulania, ana yerkawa kiena ne li na mara lala naga pisu sane piowa laa narui, naga maraun sape sa ḗisi la nene akarkare manene laa Pol, ana naga pitetalia kiena yaru lala apito tano, aḗerelua Pol petan yeririna lala, ana aḗere naga pa si e kiela kove.

¹¹ Ana siraunia, kolemalu, Pol pisu naḗa Suḗe sum̃alu sike ga lavisinia, naḗa sum̃a pisi pania, pisape “Pol, ve omarau re. Ko opisawal ruru inu pan yaru m̃arera lala nae e nini rui, ana sineun nesape ḗisi na ko monar okila m̃a si sanene yam tai, naga nene garu Rom.”

Le Yu laḗasia asape akilali naḗa aweḗar Pol

¹² Ana kolulag, le Yu laḗasia apim vinau ga lele taaga, vena avisayu ve sanape naḗa akilia aweḗar Pol. Ana pogos naḗa amal mrapa ta narui, ana la apisaar e kia kiena ne Ntewa naḗa aligan kinanena amio

namunena lala, vano-o tol naþa la monar awemãar Pol sumo wa.

¹³ Ana la naþa apirantar la e visena nene a naþa akila navisaarena sanene, la ataulu yaru la lualima yam vari.

¹⁴ Ana siraunia la apano apisu yerkawa kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena lala, ana apisawal suri nene pan la. Apisape "Imimi mepisaar m̃arera pan Ntewa rui, naþa imimi mevalian kinanena punu ga vano-o tol pogos naþa imimi mekilia mowemãar yaru nene.

¹⁵ Ana sinemimin mesape aiila imimi, naþa amiu amio la naþa e kieta kumali, amiu aligan visena vano van yerkawa kiena ne yaru na mara la nene, avisave naga were si yaru nene vato si garo tano kumali, avisa kotalia ga naga avisave asitom asape avisuveve sina visena la nene. Ana imimi mesumãate ga e mrapa, a pogos naþa atomi, mowemãaria, naþa naga sike perinan kumali wa."

¹⁶ Ana siraunia, narina ne vinena Pol tai, naga mlogewal naþa asumãa apisayu ke asape þisi na la akila ve sanene ve sanene, ana sisi naþani pa mesmesu ga e kove kiena ne yaru na mara lala, pa pisawal suri nene pa Pol.

¹⁷ Ana Pol pio yaru na mara la tai, naga pisape "Ei, awis, ko oure yaru viu nene vano visu kiamiu yerkawa, naga kilia ke sur tai naþa popon yerkawa nene naga monar loge."

¹⁸ Ana naga þere mearu kiena ne Pol nene pa puna ne kiela yerkawa, pis pania, pisape "Pol naþa sike garo e yumãa nakoarena, naga pisape noure kiena mearu nene imãasu visawal suri tai van ko."

¹⁹ Ana yerkawa nene naga tarar limana ne yaru viu nene, þere yapen ga pa sanene, ana piun tania, pisape "?Ana ko ositom osape ovisa ya ne van inu?"

²⁰ Ana mearu kiena ne Pol nene pisa plan pania, pisape "Ko opisus ke ne, yerkawa kiena le Yu lala apisirilua kiela sitomena ta rui, naþa

asape awemãar meruou naþa, Pol. La apisa rui apisape yoko aligan visena imãasu van ko, asape la sinelan avisuveve re laa visena la nene e lepas nene wa, ana aviun tan ko vena peni, ana oure si Pol vitove garo e kiela kumali.

²¹ Ana pe pon re naþa okila sanene poli, komin naþa la asumãa akila kokan ke ga nene. Apisa ruru rui apisape pogos naþa visae asike mrapplepa, ato ke garo tano, ana lala lualima yam vari nene awulan amiu, awemãar meruou nene. La nene apisaar pa Ntewa rui apisape yoko aligan kinanena amio namunena vano-o avisu naþa sane la awemãar naga þisi, a la nene na asumãate amiu ke rui, vena visae otamãan naþa amiu ato si garo tano."

²² Ana yerkawa nene, pisa pan mearu kiena ne Pol nene, pisape "Poga, ana nevisa mesmesun van ko, ve ovisawal re si van yaru tai naþa ko opimi opisawal suri nene pan inu. Ana potena paþisi, ko okilia ova si umãa narui."

Amligan Pol pano pan þarin suþe tai nae Rom garu Sisaria

²³⁻²⁴ Ana yerkawa kiena ne li na mara la nene naga pio kiena yaru lua, naga pisa sanini, pisape "Suri lala naþa e lepas na yaru nene naþa Pol, la apimi m̃arera paþisi. Nanagane, yoko in na neligan naga va e limana ne kieta þarina suþe naþa Vilikis, naþa naga sike garo tano Sisaria. Amiu lua, akila ruru þegas tai na kieta yaru na mara lala, vena amiu akirakirava ruru wo e Pol, amiu aure naga vito garo tano. Amiu akilia aure yaru na mara la ve ponotia ve lua, amio la lualima yam olua naþa la akus wosi, amio si la tol ponotia ve lua naþa la awar pupia kalie na mara lala. Ana akus m̃ena ga wosi kiena ne Pol tai vena naga kilia va totano ea. In na sineun nesape aligan kotaþa kolemalu, e pogos naþa yemalolo rui."

25 Ana yerkawa nene siri m̃aki tai vena alarar amio la avano, naga siri sanini, pisape

26 “Maki nini, inu Klotias Lisias, naṽa nesiri piṽasu pan ko, Parin Suṽe Vilikis, naṽa ko ope yerkawa nae Rom naṽa ko opisuar ke kieta pupia lepas nene.

27 Inu nekekara keviu naṽa nevitawe ko sina e m̃aki nini.

Yaru naṽa aṽere piṽasu pan ko nene, kiena suniena nena sanini: sumo, le Yu lala nae e nini atarar naga, lavisi awem̃aria. Ana siraunia, nemlogewal naṽa naga sike vatanon kieta navisuarena nae Rom, ana imimi mepato garo tano, ana meṽerelua naga petan limana ne le Yu la nene.

28 Ana sineun nesape nekilia ya naṽa naga pe miasin suri nene, ana neṽere naga pito e kiela kumali keviu.

29 E pogos nene, nepisu naṽa naga pe kila re sur tai naṽa torokin awem̃ar naga poli, pona ala nakoaena vania, ana nepisu sane la asum̃a apepeyu ke amio naga e ga e lepas na navisaluaena na kiela nalotena ga.

30 Ana siraunia, visena tai pam tol inu, pisape apisayu rui a aṽal mrapa rui vena akilayonli sina vena awem̃aria mare. Ana nepisu sane popon vena nevitetalia naga iṽasu puṽa vilaga, ana nepisawal m̃ena ga pan la naṽa sinela kari naga, nesape la monar aim̃asu avisawal suri la naṽa la asitom ke asape aliṽere naga vanonia e maram̃a.”

31 Ana li na mara la akila sa naṽa kiela yerkawa nene pisa, ana kolemalo la aṽure Pol, ana pupia ṽegas nene amligan yo Yerusalem, apano atol yo garu Antipatris.

32 Ana kolulag nena, yaru na mara la naṽa amial ga, la aṽasuṽe la sina apa ma Yerusalem, ana la naṽa la

akus wosi, lala amio ke Pol na wa, la apito ke sina ga e kiela mrapa, apito garo Sisaria.

33 Ana pogos naṽa apimi aporu e yo nene amla m̃aki nene pa ṽarin suṽe nene narui, a siraunia aṽere Pol, apano amligan naga sike e limana.

34 Ana ṽarin suṽe nene pulo m̃aki naṽani ṽisi, ana naga piun tan Pol, pisape naga pe yaru nae lepas nape. Ana Pol naga pisape naga pe yaru nae ga yo garo Silisia,

35 ana ṽarin suṽe nene naga pisa sina, pisape “Ana poga ga, ita monar tesum̃ate ga yaru la naṽa yoko avis van ko, ana pogos naṽa aimi, ana nouarar visena nemio amiu.” Ana naga pisa pan kiena yaru na mara lala, pisape “Yaru nene naga kilia sike amio ita na wa e yum̃a marua m̃ana ne ṽarin Suṽe Erot nene, naṽa ita tesike e nanagane, ana amiu akirawo ruru naga ea.”

24

Le Yu lala la apimin apisape avis va Pol e marana ne Pilikis

1 Ana Pol sum̃a ga sanene, tol legiena lima ṽarovia, ana siraunia, ṽarin yaru wa nae Yerusalem naṽa Ananaias pitomi garo tano Sisaria, naga amio nasumonena taṽena lala kiena ne le Yu lala, amiowar ke yaru na navisaluaena tai, vena naga visi kiela, kiena kia Tetalas. Ana la nene apa apisu ṽarin Suṽe Pilikis vena avisawal suri la punu ga naṽa la sinelan asape avis va Pol vanonia.

2 Ana la apio m̃ena ga Pol pimi loyuniṽa, ana Pilikis mla pog pa Tetalas vena naga kilia vietava e kiela visena.

Ana naga pisi pa ṽarin suṽe naṽani, naga pisape “ṽarin Suṽe Pilikis, imimi mekekara paṽisi naṽa mesum̃alu mese maram̃a ṽane, komin mepisu naṽa ko osum̃a opisuar ruru imimi po paṽisi. Siar e pogos naṽa ko opuarar ke yum̃aena nene, pimi tol nanagane, kioniṽa manmaruaena naga kila sum̃are wo

sike e purvanua nini, a ko osum̃a okila ke suri viu la moki vena iilaen yum̃aena e yo nini.

³ Sanene, mepisa potena keviu pan ko naṓa silaga osum̃a okila ke po pan imimi sanene.

⁴ Ana ko, kioṃa yum̃aena moki, pe pon re mekila kare ko e kiamimi visena la ve moki poli, in na sineun nesape neviun tan ko vena ko owo van imimi, oyagogon kiamimi narin visena tai naṓa plas laa ga.

⁵ “E lepas kiena ne yaru nene, mepisu sane naga pe ṓarkawa towe laa sane. Naga sum̃a telivi ke piora e le Yu lala e purvanua taṓena lala, a e yo punu ga naṓa naga pa ea, ana naga kila ke yaru la apiaṓa a apeveyu. A naga pe nasumonena na ṓegas kiena ne yaru la naṓani, naṓa apisape naga molue garu Nasaret, naṓa pona naga pe nalotena taṓena, pona visae peraga, la asuṃa akila ke ga politik yo.

⁶⁻⁷ A pogos naṓa yaru nene pimi sike garu Yerusalem, naga kila piowa pano pano-o ṓisa, naga sinenan pisape kila kare sur wa na kiamimi Yum̃a Wa nene, ana kila narui mepa metararia.

⁸ Visae ko oviun ga tania, ṓisi na okilia ologe sur la naṓa imimi mepisa naga pe lelaga nena ga.”

⁹ Ana pogos naṓa naga pisi ke sanene, le Yu taṓena lala la asuṃa asisilin ṓarila, la asuṃa apisa ke apisape “Naga ke nene narui, sa ke ga nene, lelaga ṓa.”

Pol pisataṃe la

¹⁰ Ana siraunia, ṓarin suṓe nene naga kira pisu Pol, naga mla pog tai pania vena naga kilia la kiena navisataṃeena. Ana Pol pisape “ṓarin Suṓe Pilikis, sa naṓa ko okila ṃa naliṓereena pan imimi e purvanua nini e kas moki ṓaro pa rui, in na nekekarana naṓa nesuṃalu nese maram̃a vena nekila kiau navisataṃeena.

¹¹ Nesape nevisa ga van ko sanini, in na nepa ṃa Yerusalem nanua ga

ne. Visae oviun ruru tan yaru lala, ṓisi na olual naṓa sane in na nepa e yo nene vena neva ga nelen e Yum̃a Wa ṃana ne Ntewa, pe tol re legiena lualima taaga pa vari po laa wa.

¹² A pogos naṓa nesike e yo nene, pe apisu re naṓa nekila suri tai poli. In na pe nepepeyu re nemio yaru tai poli, a pe nepisa re pa yaru lala nesape akila suri tai poli. E Yum̃a Wa ṃana ne Ntewa, pona e yum̃a na leniena lala, pona e pulkumali e nape, ana in na pe nekila re nena suri tai poli.

¹³ A sur la naṓa apisa mare ga pan ko nanagane, apisape in na nekila sanene sanene, naga nene na visena na kiela ṓegas ga nene, ana la pe apisa re suri tai pan ko poli vena iilaen kiela visena nene, vena kila na ko ovisu sane kiela visena nene na pe lelaga.

¹⁴ “Ana sur taaga ga nekilia ne-taṃania, nekilia nevisa van ko nevisave lelaga, in na nekila kemua naga nene. Sur nene, naga sa naṓa in na nesuṃa netaveve ke Mrapa Viu nene, naṓa la apisape naga nalotena taṓena. Ana naga pe sa re nene poli, komin naṓa e Mrapa nene, imimi mesuṃa memlotun ke Ntewa taaga ga, naga pe Ntewa kiena ne repimimi marua lala na sumo, a mesuṃa memlelaga ke ga e sur la naṓa kiamimi navisaluena pisa, pona naṓa kiamimi navisawalena lala la asiria.

¹⁵ Ana taveve suri la nene, in na neṓasine ga Ntewa, maran taaga sa ke ga naṓa la ṃena ga apisu ga naga, asape ṓisi na naga kila yaru la make ga aṃal ke sina ga e marena, naga nene na la naṓa la amesmesu e marana, a la naṓa la pe amesmesu re e marana poli.

¹⁶ Ana komin naṓa nekilia ṃa nesape ṓisi na Ntewa kila sanene, in na pe nesitom re nena nesape nekila ṓelaga viowa tai sanene poli, ana e pogos punu ga, in na noṓaryo paṓisi vena narin suri tai ve yur inu re pogos tai visave in na nekila ke

piowa e marana ne Ntewa pona e mara yeririna lala.

¹⁷ “Ana kas laṗasia ṗaro pa rui, in na nepa nesike e purvanua taṗena lala, ana siraunia, nanagane ga ne, in na neṗasuṗe inu ke sina ga nepimi Yerusalem. Ana yaru nae gare lala, la akuwan nalaena tai vena iilaen kiamimi yeririna lala nae Yerusalem, ana in na noṗar nalaena nene nepimi, neṗar pan la, a in na sineun nesape neva nekila ke m̃ena ga kuṗaṗaena laṗasia e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa.

¹⁸ Ana pogos naṗa nesike e Yum̃a Wa, nekila kuṗaṗaena na ikikiena rui, ana la nene la apimi apisu inu. E pogos nene, pe yaru taṗena re la asike amio inu poli, a pe visena re poli pona m̃aagena re nena poli, peraga, ana siraunia, le Yu laṗasia nae Esia apimi, ana la ke nene narui naṗa asiar veveyuena nene.

¹⁹ Ana la nene naṗa ape purṗes nen sur nene, visae la asitom asape in na nekila sur tai piowa, ana popon visae la m̃ena asike amio ita e nini nanagane vena la avisawal li van ko, ana pe nom̃al la re poli.

²⁰ Visae peraga, popon oviunli tan yaru taṗena la ne asike ne, ovisave pogos naṗa la aṗere inu nepa e kiela kumali, aṗal sane in na nekila ya. ?In na nekila ya ne pe mesmesu re poli, pona nepisa visena ya naṗa piowa? In na pe nom̃al re poli.

²¹ Ana visena taaga ga naṗa nepisa, nepisa sanini, nesape: Inu na nepisu sane sinemiun asape avis van inu ṗane, komin ga kiau nalelagaena nene, naṗa pisape pogos naṗa yaru mare, ṗisi na, naga kilia mali ke sina ga. Nepisa visena nene ṗisi, ana kila la ga asum̃a apeveyu ke sina ga pan la.”

²² Ana Parin Suṗe Pilikis nene, naga kilia towe m̃a sur moki rui e lepas na Mrapa Viu nene, ana pogos naṗa naga pisu sane veveyuena nene, le Yu lala amio Pol akila

vanon ga sur nena ga la nene, ana naga kalo nena visena, pisape “Poga ga, ṗisi na ita tesum̃a e nini sumo wa. ṗisi na nesum̃ate ke ga yerkawa kiena ne yaru na kilaen mara la nene Liṗias vena kom ma Yerusalem vitomi neloge ruru kiena visena nene wa, ṗisi na nela kiau nalip̃ereena van amiu.”

²³ Ana naga pisa pan kiena yaru na kilaen mara lala, pisape la atarar ga Pol, apisuar naga, ana naga pisape ve akila manene re m̃arera vania, la monar ataṗan naga yaloro m̃aga, a ve avisaluṗar re kiena erau lala vena aimi ayaliali naga avisuaria.

Pol pisayu Yesu pa Pilikis amio wona

²⁴ Ana Parin Suṗe Pilikis, naga wona sira re Yu tai, kiena kia Trusila, ana lalua nene la sinelan asape asun re amio Pol wa. Ana legiena laṗas ṗarovia, ana lalua apimi e yo naṗa Pol sike ea, ana aṗere Pol pimi pula, ana Pol pisi amio lalua, naga pisayu kiena nalelagaena naṗa e Kristo Yesu.

²⁵ Ana Pol mligan visena la moki la sane pan lalua, naga sitom ṗele la ga, naga pisayu sanape naṗa yaru monar kila ṗelaga mesmesu, a naṗa yaru naga monar kawe ruru kiena malena mesmesu, a pisayu m̃ena ga nalip̃ereena kiena ne Ntewa naṗa ṗisi na imi e Legiena Maro. Ana pogos naṗa Pilikis mloge visena la nene, naga mloge sane miyur manene kiena sitomena paṗisi, kila narui naga marau towe laa sane, ana naga pisa pa Pol, pisape “Poga ga, toroki narui. Ko ova si loyum̃a e nene sumo wa, ana visae nelual si kiau pogos tai, ṗisi na neligan si visena vim̃asun ko.”

²⁶ Ana pogos naṗa Pilikis pisa visena nene, naga kiena sitomena viowa m̃ena ga tai tom̃a ga, naṗa naga sitom ke pisape ṗisi na Pol naga war kilavaru keviu tai vania, vena kilia visa va Pol visave Pol kilia

molue sina. Ana kiena sitomena nene kila narui naga mligan luen ga visena panon Pol, a naga sum̃a sun amio naga yam mokliu.

²⁷ Ana naga kila m̃a sanene panoo tol kas lua, ana naga p̃isin kiena yum̃aena nene. Ana naga pe tam̃an re Pol molue si e yo naṗa apuarar naga sike e poli, komin naṗa naga sinenan pisape kila le Yu la akekaran naga. A siraunia, yaru taṗena tai pimi kus lelana ne Pilikis nene, kiena kia Posias Pestas.

25

Pol pisape Sisa ga naga monar liṗere naga

¹ Ana p̃arin suṗe viu nene Pestas, naga pimi garu Sisaria, pimin vena visuar kiena lepasia nene, ana sir-aun naṗa legiena telu ga p̃arovia, ana naga pisu naṗa naga monar vavini visuveve yo ma metava Yerusalem.

² Ana pogos naṗa naga pa tol yo nene, ana naga p̃iora amio yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio yerkawa taṗena lala kiena ne le Yu lala, ana apisa kare Pol pania. Ana am̃areran pania,

³ apisape visae naga sitom sape kila suri wo tai van la, ana lala sinelan naga ligan Pol wasuṗe sina imi pula, vena la akilia aure naga va kumali avis vania. La apisa sanene, ana la asum̃a asitomwan ke rui asape visae Pol imi, ana la ava asum̃ate naga gare, a vena aweṃar ga naga mare m̃eke mrapa komsusia.

⁴ Ana Pestas pisape “Poga ga, ana ve ve piavi re inu m̃ena nowasuṗe sina neva garu Sisaria, naṗa la asum̃a atarar ke yaru nene sike ea.

⁵ Sanene, ana amiu yerkawa laṗasia, akilia ataveve inu teto garone, tevisu ve sanape. Visae yaru nene kila suri laṗasia naṗa pe mesmesu re poli, ana tekilia tekila kana visena nena e pogos nene.”

⁶ Ana Pestas sike amio la gar Yerusalem pe tol re legiena lualima

yam taaga pa vari poli, ana naga pito si garo Sisaria, amio yaru laṗas naṗani. Ana e ga e legiena na sir-aunia, naga pa totano ke e kiena yo naliṗereena, ana naga pisape avano aure Pol imi.

⁷ Ana pogos naṗa Pol pimi loyum̃a, ana le Yu la nae Yerusalem naṗa ataveve Pestas apimi, asum̃alu asu, ana asum̃a apisawal ke pupia suri viowa la moki liu naṗa apisape Pol naga kila, ana kiela visena la nene pe suṃalu re nena ga.

⁸ Ana pogos naṗa Pol sinenan sape la kiena navisatam̃eena, naga tero plas ga, pisape “In na pe nekila re nena suri tai poli, naṗa nekilaro navisaluaena kiena le Yu lala, a pe noṗarnena kare re Yum̃a Wa nae Yerusalem poli, a pe nekilaro re m̃ena ga navisaluaena kiena ne p̃arin suṗe nae Rom poli, naṗa Sisa.”

⁹ Ana Pestas nene, naga sinenan sape le Yu lala la aloge wo e naga, ana naga sitom sape kilayonli kila ve sa naṗa la apisa pania, ana piun tan Pol, pisape “?Sanape, pona popon neure ko teva nevisi ga van ko ma kumali nae ma Yerusalem, ana yoko ko osum̃alu sina ga ose marau e yo nene yo?”

¹⁰ Ana Pol pisatam̃ea, pisape “Nanagane, e yo nini, in na nesum̃alu rui nesike e maram̃a, ko yaru naliṗereena navisaluaena kiena Sisa nae Rom. Visae suri nakilaena tai van inu, ana yo ke nini narui naga mesmesun ga naṗa ko okila. ?Ana yoko nevavin si ya ne ma Yerusalem ne? Ko opisu kilale rui naṗa e lepas kiena ne le Yu lala, ana pe kiela visena tai suṃalu re nena e inu poli, peraga.

¹¹ Ana visae ko opisu nekila suri tai piowa torokin naṗa monar nemare vanonia, ana poga ga nene, in na pe nekilayonli re naṗa noure vetan poli. Ana visae la nene, pe kiela visena re si tai naṗa kilia suṃalu sum̃a poli, ana pe mesmesu re nena naṗa ko oiila inu nowasuṗe sina neva e limala vena la akila ya naṗa

la sinelania van inu. Ana nanagane, sa naṓa nekilia nekila, sane nesike vatanon navisuarena nae Rom, ana nepisa ruru ga pan ko nesape sineun Parin Suṓe Sisa nae Rom, naga ga monar liṓere inu.”

¹² Ana visena nene kila Pestas pano pis amio kiena kansel la sumo wa, ana siraunia, pimi sina ana pisape “Ko opisa rui opisape sinom̃an Sisa ga liṓere ko. Ana nepisape poga ga, yoko osuṓalu ga ose marana ne ṓarin suṓe nene narui.”

Pestas sunyu Pol pan suṓe keviu taṓena nene Akriṓa

¹³ Ana siraunia, legiena laṓasia ṓaro sina, ana suṓe keviu na yo taṓena tai pimi garu Sisaria. Naga kiena kia ne na nene, Akriṓa Nalua, ana naga pimi amio vinena naṓa Penis. Lalua amloge naṓa Pestas siar ga kiena yuṓaena na wa naṓa pe ṓarin suṓe nae lepas nene, ana la sinelan asape aimi aialialia.

¹⁴ Ana la lua asike e yo nene pano, ana yam moki naṓa la asuṓa asun amio Pestas nene, ana legiena tai, ana Pestas sunyu ga lepas na puna ne Pol pan lalua. Naga pisa pan la lua, pisape “In na kiau yaru tai suṓa e kiau yuṓa nakoarena, naṓa sike e limana ne Pilikis nanua sumo rui, sumon naṓa nepimi e nini.

¹⁵ Ana siraun naṓa nepimi, ana nepa ma Yerusalem, ana yerkawa kiena ne li wa lala, amio nasumonena taṓena kiena le Yu lala, la apimi apisayu yaru nene pan inu, la sinelan asape nevisawal kiena naliṓereena tai vania.

¹⁶ Ana nepisa ruru pan la, nepisape taṓatete nekila ga sanene, ana monar noure lepas luwoka aimi lele taaga sumo wa, ana la naṓa akila navisawalena, monar avisawalia e marana yaru naṓa akila ke navisawalena pania, a monar nela pogos van yaru nene vena naga ṓena la kiena navisatameena. Nepisa pan

la nepisape kiamimi ṓelaga na navisaluaena nae Rom naga sa ke nene narui.

¹⁷ Sanene, in na neṓasuṓe sina nepimi e yo nini, ana le Yu lala la akom ma Yerusalem apitomi vena mekila visena. Ana pogos naṓa nekilia nesape la apimi atol yo nene ko yepekilavi, pe nemla re si pog tai pan la poli, ana kolulag ga, nepa netotano e yo naliṓereena, ana nepio yaru naṓa Pol pimi loyuṓa.

¹⁸ Ana pogos naṓa le Yu lala asuṓalun navisawalena suri lala na yaru nene, inu nesitom nomape yoko neloge pupia suri viowa laṓas naṓa la apisape naga kila, ana naṓene na ṓeraga.

¹⁹ La apisa ga narin suri lala e ga e lepas na kiela nalotena, naṓa la asuṓa apepeyun ke amio yaru nene. Naga nene e ga e lepas na kiela ṓelaga marua ga lala, a e lepas na yaru tai, kiena kia Yesu, naṓa naga mare rui, ana Pol suṓa pisa ke pisape naga mali sina.

²⁰ Ana la apisayu ke suri la naṓa pe nekilia re nena poli, ana nemninue kare narui nesape aṓa yoko nekila ya ne, ana nepiun tania nepisape visae naga sinenania, wasuṓe si va ga ma Yerusalem, vena la akila ga kiela visena e yo nene.

²¹ Ana siraunia, yaru nene pisape peraga, ve va re sanene, ana naga suṓalu pisape sinenan pisape Parin Suṓe ga Sisa naga liṓerea. Naga kiena visena nene kila netarar naga sike e yo nini na wa, vena nelual mrapa tai neila naga va garu Rom, vena Sisa naga visuvevea.”

²² Ana Akriṓa pisa pan Pestas, pisape “Ana inu ṓena sineun paṓisi nesape neloge re visena kiena ne yaru nene.”

Ana Pestas pisape “Poga ga, peni ga na amlua asun.”

Pestas ṓere Pol pimin vena Akriṓa yagogonia

²³ Ana kolulagi, akila suri punu ga su ruru sike e kiela pupia yuṓa na viorena tai, la akila sane pe pupia

suri tai. Ana suḗ keviu nene Akriḗa la lua vinena nene Penis, la lua apimi naḗa amiyowa ruru la rui, ana apimi loyumaḗa naḗa yerkaawa kiena li na mara lala amio yerkaawa taḗena lala la amiyal ke varaun la. Ana la akila suri punu ga pa la lua nene sa naḗa la akila ke e pogos keviu la ne sanene. La akila maḗa pano-o, ana siraunia, ana Pestas pisape aure Pol imi loyumaḗa.

²⁴ Ana la aḗere pimi, ana Pestas pisi narui, pisape “A Ḗarin Suḗe Akriḗa, amio yerkaawa taḗena lala naḗa tesike e nini ḗane, nanene yaru ne nanini narui naḗa le Yu lala la apim apis pan inu vanonia. Garu Yerusalem, a e yo nini, la apimi apiun maḗareran tan inu apisape nelipere naga, asumaḗa apisi keviu apisape yaru nene, naga pe pon re si mali va re laa sane poli, la sinelan asape naga monar mare ga vilaga.

²⁵ Ana nepisuveve suri nene pano-o, pe nomal re sur tai naḗa torokin naga mare vanon poli. Ana siraunia, yaru nene naga maḗena piun pisape kieta ḗarina suḗe keviu nae Rom, naga ga lipereea, ana nanagane nesumaḗa nepisuveve nesape yoko monar neila naga va ga e limana ne Sisa narui.

²⁶ Ana monar nesiri maḗaki tai va amio yaru nene va van kieta ḗarina suḗe nene, ana pe nekilia ruru re maḗena nesape maḗa nesiri ya ne te maḗaki nene wa. Nanini narui, nekekara naḗa neḗere naga piḗasu vena sumaḗalu se maramaḗa, Suḗe keviu Akriḗa, amio amiu yerkaawa taḗena la nene, vena ita tevisuveve ke sina ga kiena visena la nene, pona amiu akilia aiila inu navisaen ya naḗa nesiri te maḗaki nini.

²⁷ !Pe popon re neligan yaru nene va e pupia nalipereena nene poli, naḗa pe nepisawal ruru re visena ya naḗa kila narui nemligan naga pano!”

26

Pol pis e marana Ḗarin Suḗe Akriḗa

¹ Ana Akriḗa pisa pa Pol, pisape “Poga ga, nela pog van ko narui vena osunyu ko e lepas na suri la nene.”

Ana Pol koan limana sanene, ana siar kiena visena narui, vena la navisatamaḗeena na suri la nene.

² Ana pisa sanini, pisape “Ḗarin Suḗe Akriḗa, nepisu sane po paḗisi naḗa nekilia nesumaḗalu e maramaḗa ḗane, vena netaḗali naḗa nela navisatamaḗeena laḗasia e visena la naḗa le Yu lala akila pan inu.

³ Nepisa visena nene komin naḗa ko ke narui, okilia ruru kieta ḗelaga ita le Yu la rui, a okilia ruru maḗena suri la naḗa pogos punu ga kieta yeririna lala asumaḗa apepeyun la ke vanon rui, a naḗa la asumaḗa amlipere la ke vanonia. Ana inu nepiun tan ko vena ko ve sinemaḗa kar inu re, komin naḗa yoko kiau suniena naga tawa manene e suri la ne sanene narui, a ve piavi towe maḗena ga.

⁴ “Kiau suniena naga siar sanini, sane inu, nesiar e pogos naḗa nepe nisisi ke ga wa, nesu luen ga nemio le Yu lala, nanene e kiau yo, ana siraunia, garu maḗena Yerusalem. Ana lala la akilia ruru kiau ḗelaga lala nanua rui, a akilia maḗa naḗa pogos naḗa nepe yaru vii ke ga wa,

⁵ ana nesikol inu e ḗegas kiena ne Varasi lala, naḗa la ke narui naḗa atarar manene kieta navisaluaena taulu ḗegas taḗena lala. Ana visae la maḗena ga akekaran naḗa la asumaḗalu ase maramaḗa, ana yokorena la akilia avisawal li van ko, avisave suri naḗa nepisa ke ne naga pe lelaga punu ga.

⁶ “?Ana komin ya ne la sinela kar inu si sanene? Nanene komin naḗa nesumaḗalu maḗarera nesike e navisaarena tai naḗa Ntewa naga kila pa repita lala nanua sumo rui, naḗa pisawal sape naga yoko kila yaru la naḗa amare amal sina.

⁷ Ana navisaarena nene, kieta lus maḗena ga la lualima taaga pa lua [12]

nene la asumã amlen ke ko legiena a kolemallo vena yoko la akilia atolia. !Parin suþe, opisu ke ne! Sur nene Ntewa naga pisaar pan le Yu la rui, ana le Yu lala sinelan asape avis si van inu komin nemlelaga ea.

⁸ ?Pe nekilia re poli, ana komin ya narui naþa yaru la nene asumã asitom ke asape Ntewa naga taþatete si kilia kila yaru naþa mare rui naga mali sina?

⁹ “Ana pe lelaga, nanua sumo, in mēna sa ke ga nene, pe nemlelaga re e suri la nene poli. Na nanua na, in na sineu kar laa la naþa amlelaga e Yesu nae Nasaret paþisi, a nepisu sane monar nekilali mārera vena nekila kia nene vito tano.

¹⁰ Ana garu Yerusalem, nesumã nekila suri moki sanene. Yerkawa kiena ne li wa lala, la atamian pan inu, ana nepa nekila nalelagaena wa la nene, la moki naþa apa e yumã nakoena, ana pogos naþa la amliþere la asape monar la amare, in mēna ga nesike loyumã ea.

¹¹ A nesumã netetelivi e yumã na leniena lala, pogos punu ga nesumã nekila ke piowa pan la, a nesumã nekilali la mēna ga, nesumã nekilayon naþa vena la aviuelin kia kiena ne Yesu. Ana nesumã nekila m̃a sanene pano-o yepeu pisunun paþisi, ana nomēne plan la apurete-tai apeve taaga e purvanua taþena lala, ana siraunia, nepanon la ke sina ga e kumali la naþa la apa asike e la.”

*Pol pisayu sanape naþa Yesu pae-
menia*

¹² Ana Pol sumã sun pano-o, pisape “Ana e pogos tai, nesumã nepito ke garo Tamaskas vena nekila ke sina ve sanene van la naþa asike e yo nene. Yerkawa kiena ne yaru wa lala, la amiila inu nepitove, a la amla m̃aki pan inu naþa asape nekilia nekila sanene.

¹³ Ana mesumã memial ke mepato garo tano, ana kolpae ga, nepisu pupia yomerarava tai metava ma

e peni, naþa tego taulu mrae, ana yomerarava nene tegoli nena yo naþa mesike ea.

¹⁴ Ana yomerarava nene naga merarava keviu sanene narui, naga kila imimi mekekapil mepito tano e porotano, ana siraunia, nemloge pulgon yar tai, pis pan inu pis ga kome visena nae Epru, naga pisape ‘!Sol o, Sol o! ?Komin ya ne ko osumã okila kare inu ke sanene sa naþa ko osumã okila ke ne? Ko osumã lamã te þataun inu ke sanene, ana kila lamã mlaea þisa.’

¹⁵ “Ana nepiunia, nepisape ‘?Ana Suþe, ko a nene?’

“Ana Suþe pis ke sina ga pan inu, pisape ‘Yesu naþa ko osumã okila ke piowa pania, nane in ne nanini narui.

¹⁶ Ana osumãlu sina, komin naþa yoko oyumãe kiau. In na nemalivin ko sanene komin suri nena nene narui. Pane opisu kilale inu sane ovisave in na ai, a siraunia, yoko ovisu inu nesumã nemalivin ko e suri la ve moki e legiena lala naþa pimi ke sirau. Suri la naþa nepian kon ke ne, naga ke narui naþa ovano ovisawal van yeririna lala.

¹⁷ Ana yoko ovanon ovisawal va le Yu lala, a va mēna yaru taþena la naþa pe ape le Yu re poli, ana þisi na ovisu naþa la nene, yoko akila viowa van ko, ana ve sinemã pepe re, yoko nemalivin ko e pogos la ne sa nene, vena netamalia ko.

“ ‘Nanene narui, nevitetalia ko ovanon la nene,

¹⁸ vena ovikepa kilamarala, vena ovilon la amolue vetan yemalolo naþa la asike ea, aim e yomerarava, a vena aligan māreraena kiena ne Yermare sike na, aim ga puna Ntewa. Ana pogos naþa aviawa ga e inu sanene, ana yoko Ntewa viewo kiela mlamulena viowa lala, a yoko naga sikol la e þegas nen kiena li wa lala.’ ”

Pol pisayu kiena yumãena

19 Ana Pol pis ke na wa, pisape “Naga narui, Suḗ Akriḗa, pogos naḗa nepisu pupia suri naḗa molue ma e peni pitomi e inu, in na taḗatete si nekila sur tai narui, ana nemlogear ga visena kiena ne Suḗ narui.

20 Ana nepa Tam̃askas sumo, nemlologon pa yeririna lala, nepisape monar avilopu la ava puna Ntewa, a kiela malena monar awo make nena ga, torokin navilopuena nene. Ana siraunia, nepa ke sina ga ma Yerusalem, nemlologon ke sina ga sanene pan la, siraunia nepa nekila sanene e kumali taḗena lala e lepas nae Yutea, a siraunia, nepa kar ga e yo kiena ne la naḗa pe ape Yu re poli, nemla ke ga visena maran taaga sanene pan la.

21 Ana komin ga kiau yum̃aena nene narui, kila le Yu lala apimi atarar inu loyum̃a e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, ana la sinelan asape awem̃ar inunia.

22 “Ana pimi tol ḗane, naiilaena ga naḗa pimi kome Ntewa naga sum̃a amio inu silaga, a nanagane nekilia nesum̃alu nese maramiu amiu yerkawa lala, a amiu li taḗena m̃ena ga lala, a in na kiau pulmas nini naḗa nekilia nevis van amiu. Ya naḗa Mosis amio navisawalena lala apisa nanua nanua sumo rui, la apisape yoko ve sanene ve sanene, ana suri ga nene, nane nesum̃a nepisawal ke pan amiu nanagane.

23 Naga nene naga sanini, naḗa Navisaarena, pogos naḗa naga imi m̃alivi, ana yeririna lala monar akila viowa vania, ana siraunia, yoko naga ve yaru naḗa naga mal ḗesania petan marena. A kiena nasum̃alena si nene petan marena, ana suri ne nanene narui ve mrapa nawaren yomerarava na tamaliaena imi tegoli yeririna la punu ga, Yu lala, a la naḗa pe ape le Yu re poli.”

Pol sinenan sape monar alelaga e Yesu sane naga

26:20 Yum̃aena 9:20,28,29 26:23 1Kor 15:20

24 Ana pogos naḗa Pol sum̃a mla ke kiena navisatam̃eena sanene, Pestas sum̃alu tero kiena visena lala, naga pisi keviu, pisape “!Pol, ko ope wowe ga nene! Ko sinom̃an osape ove manmarua e nakiliaena taḗena lala, ana kila ḗarum̃a pano-o pe wowe ga narui.”

25 Ana Pol pisape “Nepatanon ko, Parin Suḗ Pestas, ana in na monar nevisa van ko, in na ḗaruu poga ga. Kiau visena la naḗa nesum̃a nepisawal ke e yo nini, la ape purḗes nen nalelagaena naḗa ape lelaga paḗisi.

26 Suri la naḗa nesum̃a nesunyu ke ne, nekilia ruru nesape Suḗ Akriḗa naga kilia ruru rui, la apimi atol kiena navisuena rui, nanene narui kila pe nemaraun re naḗa nevisawal e marana poli. Suri la nene, pe apimi am̃alivi re ga e narin yo ta naḗa yaru la pe akilia re poli, peraga, yeririna la punu ga akilia rui, asum̃a apisayu paḗisi.

27 ? Ana Suḗ Akriḗa, ya naḗa pe kioña sitomena lelaga e suri la nene? ?Nepisu sane ko m̃ena ga omlelaga e visena kiena ne navisawalena lala nanua sumo, ne?”

28 Ana Akriḗa pisa pa Pol, pisape “!E, peraga, peraga! ?Pona opis yam plas ga nene, osape okilia oure inu m̃ena neim̃asu neve yeririna kiena ne Kristo, ne?”

29 Ana Pol pisatam̃ea, pisape “E, nemninue ga, pona nevis ve plas ga pona nevis ve piavi, ana suri taaga ga nemlen nesape Ntewa kila ḗane, sineun nesape ko, omio yaru taḗena la nene, naḗa asu m̃a amiyagogon ke kiau visena, sineun nesape aimi ave sa ga inu. Pe nepisa re nesape awar sen la nene ve sa naḗa noḗar ke poli, ana nepisape popon aimi ave sa ga inu, naḗa nemla Yesu Kristo e kiau malena, nepimi nepe yaru viue e naga.”

30 Ana Parin Suḗ Akriḗa kalo visena e nene, ana naga, amio

Pestas, amio Penis, amio yerkawa taḗna lala naḗa la ateke tano ma metava amio la, la nene asusum̃alu, apava si vanua.

³¹ Ana pogos naḗa apava vanua rui, asum̃a apisayu ke pan la, apisape “Yaru nene naga pe kila re nena suri tai piowa poli, naḗa torokin naga mare pona war nakoena nena vanonia.”

³² Ana Akriḗa pisa pa Pestas, pisape “Visae yaru nene ve visa re visvae Sisa ga liḗerea, vera naga kilia molue ga va vanua sanene rui.”

27

Aḗere Pol amligan yo Sisaria vena ava garu Rom

¹ Ana e pogos nene, in Luk, in m̃ena nesike nemio Pol garu Sisaria, ana nepisape in m̃ena ga yoko neva nemio naga garu Rom. Ana pogos naḗa yerkawa lala apisu sane meva narui, ana aḗere plan Pol amio yaru taḗna laḗasia naḗa asike loyum̃a e yum̃a nakoena, amligan la apa e limana ne yerkawa na mara tai. Yaru nene, kiena kia Sulias, a naga pe nasumonena na ḗegas na li na mara la nene naḗa apio asape “Pegas kiena ne Okastas.”

² Ana naga ḗere imimi mepano, mepito garo losi, ana am̃al waa tai nae Atramitiam, ana memiai meta ea. Ana e pogos nene, Aristakas nene nae Tesalonaika e lepas nae Masitonia, memio m̃ena ga naga. Ana mokus waa nene mepano, naḗa kiena mrapa nena naga pano kome lowe lala e lepas nae Esia.

³ Ana kolulag, mepimi metol yo Saeton, ana e yo nene, Sulias naga kila po paḗisi pa Pol, naga tam̃an naga pa ura vena visu kiena erau lala, a naga tam̃an naḗa amiila Pol e suri laḗasia e kiena mrapa.

⁴ Ana memligan si yo nene, mekiriri m̃a e sive pano-o, ana makawe lagi e pogos nene, kila sane pogos naḗa metol purvanua nae

Saepras, ana mepa mokom varaun lepas ḗasia, lepas navano.

⁵ Ana mokusro pupia sive nene naḗa va ko yotena narui vanua e lepas nen yo lua nene Silisia amio yo Pampilia, ana mekiriri mepimi metol kumali nae Maera, e lepas nae Laesia.

⁶ Ana waa nene naga mligan imimi e yo nene, ana yaru na mara nene Sulias naga pano kale mrapa taḗna. Ana naga mali waa tai nae Aliksantrea naḗa naga sum̃a pa ke e purvanua naḗa mesitom ke mesape mevanea, Italia, ana naga miila imimi mepa mesike e waa nene narui.

⁷ Ana mepa sina metava e sive, ana lagi piowa ga, kila mekiriri malumu ga pano-o legiena la laḗasia, ana moḗar yo paḗisi, mepilolou m̃a m̃ale sanene pano tol kunus nae Nitas, ana lagi monwo ruru imimi nenaga narui. Ana mepilon imimi, mekirilologia kunus taḗna nae Salmone e purvanua naḗa Krit, ana mepa varaunia e lepas na sive malumu.

⁸ Imimi mokom ga lavisin purvanua nene, mesum̃a mekeveve m̃a mepano, ana lagi m̃e kare imimi ke na wa, ana mepa m̃a pano-o metol lowe tai naḗa apio asape “Lowe Tanea,” lavisin kumali naḗa Lasea.

⁹ Ana mesu towe la e yo nene yam plas ga, ana la apisu sane piowa ga narui, komin naḗa lagi kila ke sanene pan imimi, ana mesike mrapa yam piavi laa rui, ana mrapa piavi ke ga wa, a nanagane, pogos na lagi amio pupia miava narui. Sila ga la apisape pog piowa nene siar e kupario na Paḗagena na Naviewoena, ana ḗaḗagena nene ḗaro pa rui. Ana Pol mloge piowagan suri nene, naga pisa ruru pan la, pisape

¹⁰ “Yerkawa lala, in na nemnin-uluḗar naḗa visae tevano, ana viowa vaḗisi, yoko suri la punu ga akilia akokovio. Nepisu sa naḗa yoko waa nene naga kilia talilu ga warar kana tegaki lala, a ita m̃ena ga, kieta malena lala akilia akokovio e sive.”

¹¹ Ana yaru na mara nene naga pe miyagogon re Pol poli, ana naga miyagogon ga yaru naña kus ke waa, amio yaru naña naga kiena waa nene. Ana lalua apisape “Peraga, woga ga ne, yoko teva ga,

¹² komin naña tañatete tekilia tesike e yo nini vano-o tetol ke sina ga pog wo.” Ana apisayuia, la moki naña apisu asape popon meligan si yo nene, moureli ga mevano metol lowe tañena tai kiena kia Pinikis, e purvanua mña nena nene, naña la apisu asape e nene narui popon mesike ea, tol pogos naña yoko pupia lagi na miava nene p̄isi.

Pupia lagi miyusesa kare la apano

¹³ Ana pogos naña apisu lagi pilonia, ana lagi marua naga molue towe narui, apisu apisape po narui, ana asitom asape lagi ke nene narui naga yu imimi meva e lowe naña mesitom ke mesape meva ea. Ana aņere kilavaru pam metava, ana meņure mepano, mekeveve ga yo ura.

¹⁴ Ana pe yam piavi re poli, memilan ga pupia lagi ura tai molue pimi miyu imimi.

¹⁵ Lagi nene miyui keviu sanene, ana tañatete si mekilua moure naña mokus lagi nene, ana apilon ga waa narui, ana ataņan ga lagi nene supon imimi ga mepa yotena, ana lagi nene miyusesa imimi sanene mepano.

¹⁶ Ana mekiriri mepano, metapolou towe la sane e narin purvanua tai, kiena kia Kaota, ana e yo nene memiyumãen kana narin wa nene pano-o, ana aņurelua pam metava.

¹⁷ Ana la amaraun apisape sa p̄isi waa nene wurorowaia, ana aņere pupia kilika lala akom va tanon waa, ana apiar ruruia vena tarar ruruia.

Ana apisu naña lagi momã miyusesa kare imimi mepa ke na wa, ana amaraun asape asumã apa ke lavisin piame lala nae Saetis narui, lavisin yo Lipia, ana aņere si mñale. Ana lagi miyusesa kare imimi

sanene mepano metaulu yo nene, ana yemalo, ana mekirir malo ga mepano.

¹⁸ Ana kolulagi, ana lagi mñarera ke na wa, a sive momã kokovenkare imimi, ana la asiar naña akoven plan tegaki pito e sive.

¹⁹ Ana legiena tañena sina, yo piowa ke ga wa, ana apano amluņar plan kilika lala a mñale lala a suri la ne sanene, akoan mñena apito e sive.

²⁰ Sa mña ke sina ga nene tol legiena moki, naña sinapane naga malo ga mñeke na, pe mepisu re verue la poli, a pe mepisu re maran mrae poli. Mepisu sane mesike loyumã e lagi tai nene naña pe yaru tai sitom re si sape yoko memal poli.

²¹ Ana yaru na waa lala pe akina re poli legiena moki rui, amloge piowa keviu paņisi, ana Pol pimi pisu la, pisa pan la, pisape “Suwala, visae ayagogon ruru inu ga nanua rui, e pogos naña ita tesike garu Krit wa, ana yoko pupia loge viowaena a pupia nakilaluen suri la nene tañatete imi tol ita.

²² Ana nanagane, yoko nevisa si suri tai van amiu, vena akilia aloge si wonia. Nepisawal pan amiu, nesape yoko kieta waa nene naga talilu na wa, ana tañatete ita yaru tai kovio.

²³ Nekilia suri nene komin na kolemalu, kiau Ntewa naña nemlen ke pania, nepisu naña naga mligan kiena navisi tai pitomi mñalivin inu. Navisi nene pimi sumãalu sike lavisin inu,

²⁴ ana naga pisape ‘Pol, ve omarau re. Ana monar ovano-o oworu garu Rom, monar osumãalu ose marana ne Sisa na wa, ana nekilia nevisawal van ko sanini, malena kiena ne la naña asike e waa nene amio ko, Ntewa naga sitom sape taņan ga van ko sape yoko amal ga, tañatete tai kovio.’

²⁵ Na nene narui, ve aloge re si viowa, in na neņasine manene Ntewa paņisi nesape yoko ve sa ga

naña kiena navisi nene pisawal pan inu.

²⁶ Ana suri taaga ga, yoko monar tokus kieta waa vano teyalar ga yo ura e narin purvanua tai.”

La apim lavisin purvanua tai

²⁷ Ana lagi nene naga sum̃a miyus-esa kare imimi mepa ke ga wa, tol wik lua narui naña mesum̃a mekirir ke e pupia sive nae Metiterenian nene. Ana kolemalogogos tai, yaru na waa la nene apisu kilale sane mesum̃a mepimi ke lavisin purvanua tai ko yo tai.

²⁸ Ana amligan kilika pito tano, la apulo merorol na sive nene pano-o tol meta lualima yam vari, siraunia, asu laa yam plas ga, ana akila sina, apulo asape meta lualima yam telu.

²⁹ Ana amaraun asape sa p̃isi mekirir m̃a sanene mevane lawe pupia kilavaru lañasia pona ya, ana akoan kilavaru vari naña sike varau e p̃eren waa, ana asum̃a amlen ke asape vena kilavaru lala nene monar atarar imimi, a vena yelagi imi vilaga.

³⁰ Ana yaru na waa lala apisayuia, apisape yoko avisa kotalia imimi ke sina ga lañasia, ana yoko la akilayon naña akus kana narin waa nene ana aure akom ea ava ura. Ana apisa kotalia imimi, apisape “Oe, yoko mokusli kilavaru nene va gare sumo wa, vena metañali naña uarar kieta purgon waa.” Ana asum̃a amligan narin waa pito tano e sive.

³¹ Ana Pol pisu kilalea, ana pis pan yaru na mara lala, pisape “Visae asitom asape amali, monar avisaluñar la nene asum̃a ga amio ita e waa nini.”

³² Ana yaru na mara la nene amloge, asum̃alu veraga apano ateroro kilika na narin waa nene, ana lagi miyulua ga tan waa, korur mian pano.

³³ Ana lavisin yemlagi merarava, ana Pol sitom pisape monar akan suri tai, ana naga pisa pan la, pisape “Ei, pimi tol p̃ane, ana wik lua narui

naña tesike e pogos piowa nene, pe tekinana ruru re poli.

³⁴ Ana popon p̃ane na tekinana ruru sina, vena yepeta lala akilia aimi m̃arera sina, ana sanene yoko tekilia temali. Sa naña nepisa rui, ana yoko tañatete narin vilp̃arita tai kovio, ana yoko ita punu towoga ga.”

³⁵ Ana siraun naña pisayu suri nene p̃isi, pano mla kilaparavi tai, ana mlen e marala, pisa potena pan Ntewa vanonia, ana kawewowaia, sum̃a kania.

³⁶ Ana pogos naña lala tañena apisu naña Pol sum̃a kinana ke sanene, la m̃ena ga amlelaga asape pe lelaga kemua, yoko lala awoga ga ne, ana la m̃ena ga akekaran asape akinana sina, ana akinana.

³⁷ Ana imimi punu ga naña mesike e waa nene, metol ponotia lua lualima yam olua pa orai.

³⁸ Ana pogos naña la punu ga akinana p̃isi, apisu asape popon akila waa melala va laa sane, ana añar plan mras nen wit la nene naña sane kamimi kinanena, akoakoan plan pito e sive.

Waa pa tawa m̃eke ga yotena, ana akulkul ga apa ura

³⁹ Ana pogos naña yemlagi narui, ana mepisu m̃a yo ura lavis ga rui, ana pe mekilia re yo nene poli. Ana apisu pululus tai naña pe lowe m̃eke ea, ana ura e yo nene none tanea m̃eke ea, ana apisayuia, apisape yoko la akilayonli naña vena akila kiamimi waa kiriri va ura ea.

⁴⁰ Ana ate plan kilika na kilavaru lala, amligan la asike e sive, a amluñar plan kilika la naña apiar ke p̃eligas nen waa, ana añere narin m̃ale naña teke e purgon waa, vena lagi yu imimi meva meialar none.

⁴¹ Mesum̃a mekirir m̃a mepano-o, memilan ga, naña waa mialar lae pupia none tai naña koruru p̃erepoloia sike lele taaga tanon sive. Purgon waa mialar lae none nene, ana tawa ruru nenaga m̃arera m̃eke ea, pe kululu re si po laa rui. Ana pupia sive

lala asusum̃alu apanwowola apimi asusu p̃eren waa nene, asuwowaia.

⁴² Ana yaru na mara lala asum̃a apisayu rui, asape visae suri tai sanene, ana awe mom̃ar ga yaru na yum̃a nakoena la naṗa asum̃a akirawo la ke na, visae peraga, pona laṗasia akilayonli naṗa awula ato tano e sive, vena akulu ava ura, aure.

⁴³ Ana kiela yerkawa pialuṗar la, pisape ve akila re, komin naṗa naga sitom ke sape Pol naga monar mali ga. Ana naga pisa ga pan imimi punu ga, pisape “Poga ga, ita naṗa tekilia tokulu, tesumo, towula ga e sive, ana teyenli ura.

⁴⁴ Ana ita naṗa temiye p̃ele ga, ana tokus kulutaki, pona ya naṗa tekilia telual e waa, vena tokusia tokulu, ana ita sirau tevano.” Ana e ga e mrapa nene, imimi punu ga mepano-o mepa ura e yo nene, naṗa imimi punu ga memali po ga, pe imimi yaru tai kovio re poli.

28

Pol lala la asike e purvanua naṗa Molta

¹ Ana pogos naṗa imimi punu ga mepimi mesu ruru ke pa ura rui, yeririna lala nae e yo nene apimi apisu imimi, ana apisa ga pan imimi na wa apisape yo nini naga pe purvanua tai, kiena kia Molta.

² Ana akila po manene laa pan imimi, la sinela po pan imimi paṗisi. E pogos nene, yua powo m̃a ga, ana la apisu naṗa imimi memloge miava tol imimi paṗisi, ana la apirani kapi, apisuar ruru imimi sanene.

³ Ana Pol pa p̃ar lukilar na yato tai, pisape kuan va e kapi, ana pogos naṗa kuan pa e kapi, narin lom̃ara tai talinar naga teke likan yato la nene, pogos naṗa mloge kapi mlege, ana molue e lukilar na yato nene, talinar naga e limana ne Pol, karia.

⁴ Ana pogos naṗa yaru nae e yo nene lala apisu lom̃ara nene na kilam̃aren yaru telan teke e limana ne Pol sanene, la apisamumun ga

pan la, apisape “!Ovisu yaru na yum̃a naloge viowaena nene, pona naga pe yaru tai naṗa m̃e mom̃ar ga yaru la moki yo! Sive pisape kilam̃ar naga, ana naga pure ga, ana nanagane na, lom̃ara nene tol ruru nena naga na teke ne.”

⁵ Ana Pol silinlua si lom̃ara nene petan limana mloru pa e kapi, ana mloge re nena suri tai poli, limana pe mlae re nena ga.

⁶ Ana asum̃a apisuar m̃a naga, asitom asape p̃isi na yepena la monar sirop ve keviu va p̃isi yo, a visae peraga, pona loru vito tano na mare, ana asum̃ate m̃a sanene pano-o peraga, apisu suri nene pe kilam̃ar re nena ga naga. Ana pogos naṗa apisu naga pogaga, asitom pe taṗena narui, asitom asape pona Pol naga pe ntewa tai yo.

⁷ Ana e yo naṗa mepa ura ea, naga lavisin lokove lala kiena ne suṗe na purvanua nene, kiena kia Puplias. Ana p̃ere imimi mepa um̃a m̃ana, a pisuar ruru imimi e legiena telu naṗa mesike memio.

⁸ Ana pogos naṗa mesike memio la nene, yermarua naṗa arimana ne suṗe nene naga momalio m̃eke m̃ana tog, naga mai, naṗa yepena la pisun, a m̃eṗena piowa p̃arwowea. Ana Pol pa p̃isu yermarua nene, ana mligan limana tea, mlotuwoia, kila naga pimi po sina.

⁹ Ana pogos naṗa yeririna taṗena lala amloge naṗa Pol kila sanene e yermarua nene, la m̃ena ga naṗa amai apimi, ana la m̃ena ga kiela maiena la p̃isi.

¹⁰ Ana akekara keviu paṗisi e suri la nene, ana asum̃a aṗar korenan suri la moki pan imimi. A mesum̃a e purvanua nene pano-o tol kupario telu, a pogos naṗa mepiaṗa sina, la aṗar kinanena mokliu a suri la naṗa aṗar korenan ga pitomi, amligan e kiamimi waa taṗena vena iila imiiena e kiamimi mrapa.

Pol la apa atol yo Rom

11 Ana waa taḗena naḗa yoko mokom ea, naga wa tai nae Alik-santrea naḗa naga m̃ena ga m̃eke e purvanua nene yam piavi rui, monm̃ate ke ga visae pogos na lagi war ro narui. Waa nene, la asikia kiena kia “Kasto a Polakis,” naḗa kia lua nene na kia kiena ne kielā ntewa lua naḗa lalua ape kaora, naḗa la ate kana nono nena sike e purgon waa nene.

12 Ana memligan yo nini mepano metol ke sina ga yo tai, kiena kia Saerakius, ana mesike e nene legiena telu.

13 Ana momolue ke sina ga, mokom varaunia mekirir mekeveve m̃a yo sanene pano pano-o metol Resiam. Mesum̃a e yo nene tol legiena wetelu tai, ḗisi ana lagi marua tanea tai miyui na po paḗisi, ana mekiriri manene laa sane tol legiena lua, mepa metol lowe nae Puteoli.

14 Ana mepa ura memligan waa m̃eke e nene narui, ana mom̃al wolai laḗasia, ana aḗure imimi mepa mesike pula tol wik taaga. Ana siraunia, mepisu sane pupia kiamimi yalena e pogos nene lavisi ḗisi narui, mepimi ke lavisin pupia pulkumali na yomarava nini narui, naḗa Rom.

15 Ana wolai la naḗa asike Rom, visena pa tol la apisape imimi na memial mepito ke pula narui, ana la amiyalilu mrapan imimi. La apam manene laa perina paḗisi, naḗa laḗasia apam asum̃ate imimi e pulkumali nene naḗa pupia lelana wilwiliena kiena ne Apias m̃eke ea, a laḗas apami manene laa sane, apam yalensilau atol pulkumali nene naḗa yum̃a telu m̃ana ne wolawa lala sike ea. A pogos naḗa Pol pisu asum̃ate ke naga sanene, naga kekara paḗisi, a pisa potena pa Ntewa naḗa suri nene kila naga mloge po paḗisi, a kila naga mloge sane naga m̃arera sina.

16 Ana pogos naḗa mepimi metol yo Rom, la pe amligan re Pol pa

e yum̃a naloge viowaena poli, ana la apisape naga kilia lual yum̃a tai naga va sike ea, ana la amligan yaru na kirakiravanena tai naga sike amio.

Kas lua naḗa Pol sike garu Rom

17 Ana Pol sike garu Rom legiena telu, ḗisi na mligan visena pa pa li na sumonena kiena ne le Yu la naḗa asike e yo nene, ana pogos naḗa la apim lele taaga, Pol sun pan la. Naga pisa pan la, pisape “Wolai lala, kiau suniena sanini: inu nepim e nini komin naḗa e kas nanua ḗaro ne, nesike garu Yerusalem, ana kieta yerkawa la akuwan inu nepa e yum̃a na loge viowaena, siraunia la amligan inu e limana ne yaru nalip̃ereena lala nae Rom naḗa la apisuar ke kieta purvanua. E inu, pe nekila re nena suri tai pa kieta yeririna lala, a pe nekila re suri tai naḗa pe mesmesu re e kieta ḗelaga poli, pona e visena kiena ne repita lala, ana la akila sanene pan inu narui.

18 Ana pogos naḗa nalip̃ereena lala nae Rom la apisuveve ruru suri nene, la sinelan asape nekilia nomolue ga narui, komin la pe aḗal re suri tai naḗa kila na ala nakoena van inu vanon poli, sane monar nemare.

19 Ana siraunia, kieta nasumona lala nae Yu la apisin sina, ana pa piowa ga m̃eke na. La akila sanene, ana nepisu sane pe yo re si po laa rui naḗa nekilia neva ea, ana mrapa ga naḗa nekilia neva ea, ana nepisawal nesape ḗarin Suḗe ga Sisa nae Rom nene, naga ga monar liḗere inu. In na pe sineun re nesape neligan la nae kieta purvanua ava e pupia kumali nae e nini poli, peraga, ana komin naḗa la akila m̃arera manene laa pan inu sanene, nane kila narui nepisape la monar awere inu neimi e yo nini Rom.

20 Nane nesike e nini narui, ana sineun nesape monar akilia suri la nene, ana nepio amiu vena aimi tesu

lele taaga sanene vena inu nekilia nesunyun van amiu. Sineun nesape monar akilia naṗa sen la nene naṗa asum̃a apiar inu ke sanene, pe komin re kiau napiowaena laṗas poli, ana komin kieta Navisaarena naṗa ita le Israel make ga tepisape tesum̃a toṗasine ke ga naga.”

²¹ Ana nasumonena kiena ne le Yu la nene naṗa asike Rom apisa pa Pol, apisape “Suri la naṗa osum̃a opisa ke ne, imimi memninue ga. Imimi pe mom̃a re m̃aki tai naṗa pisayu ko poli, naṗa molue garu Yerusalem pimi pun imimi, a kieta wolai laṗasia naṗa la akom e nam̃a apimi, ana pe apisayu ko re pan imimi poli apisape okila ke sanene sanene.

²² Ana memloge kiom̃a visena la nene narui, ana sinemimin mesape meloge re laa si kiom̃a sitomena na wa pona kiom̃a nalelagaena, komin naṗa pe lelaga, memloge towe m̃aga e lepas na nalotena viu nene, ana memloge ga naṗa yaru lala la asum̃a apisayu kare ga e yo punu ga.”

²³ Ana la asitere apisape ṗisi na aimi avisu si Pol vanonia e yo nene naṗa naga sike ea. Ana siraunia, pogos naṗa la apimi, la moki na moki, ana asum̃a amiagogon ke Pol, naṗa siar kolulagi pa ne tol pogos naṗa mrae pito tano ana naga sum̃a pisi ke pan la na wa. Naga pisawal pan la sanape naṗa yaru kilia va loyum̃a e nasuṗenena kiena ne Ntewa, a naga sum̃a pian la ke sanape naṗa navisaluaena kiena ne Mosis amio visena kiena ne navisawalena na sumo lala, la akila merarava ruru naṗa asape Yesu ga narui, naga pe kieta Navisaarena, naṗa la m̃ena asum̃ate ke naga vena imi tamalia la.

²⁴ Ana laṗasia amloge visena lala kiena ne Pol sane pe lelaga, ana laṗasia pe amlelaga re e poli.

²⁵ Ana naga nene kila na la asike e lepas lua narui, ana asitom ṗele ga apisape popon aṗisi ga rui, ava um̃a wa. Ana Pol pisa maron suri tai

pan la, pisape “Ei, in na nepisu naṗa Ninuna Wa naga pisa suri na pe lelaga paṗisi ne, nanua sumo, naga pisa visena tai pa repita lala, naṗa Navisawalena Aisea naga pisawal pan la. Naga pisa, pisape

²⁶ *‘Ovanon kieta yeririna la nene, ovisawal van la sanini, ovisave “Pisi na aloge vano vano-o, ana taṗatete aloge kilale pogos tai,*

ṗisi na avisu vano vano-o, ana taṗatete avisu kilale pogos tai,

²⁷ *komin naṗa amiu na sa ga yaru la naṗa kiela sitomena lala marmare,*

sa naṗa aposino pulkiligala,

a sane la aṗelawa ṗisi rui.

Visae la ve akila re ve sanene, vera na kilamarala lala kilia visu kilalea,

a kiligala lala kilia loge kilalea,

a kiela sitomena kilia sitom kilalea,

ana ve sanene la akilia avilon la aimi pun inu vena nekilia netamalia la.” ’ Ais 6:9,10

²⁸⁻²⁹ A nanagane, nevisa van amiu, nevisave monar akilia sane nata-maliaena kiena ne Ntewa nene naga molue rui pano pa tol la naṗa pe ape Yu re poli, ana la asum̃a amloge ke ne a ṗisi na la ke narui la alogearia!”

Ana pogos naṗa Pol pisa maron kiena visena nene pan la, la apiaṗa, naṗa la asum̃a apeveyun la ga narui.

³⁰ Ana Pol sike e yo nene sanene pano-o tol kas lua, a naga ga pul m̃ana yum̃a, naga ga sum̃a pisuar naga. A yaru ai naṗa pimi pisuia, ana kekaran ga naṗa were va um̃a m̃ana,

³¹ ana sanene, naga sum̃a mlologon ke nasuṗenena kiena ne Ntewa silaga pa yaru la punu ga naṗa naga m̃al la. A naga sum̃a pian ke Suṗe Yesu Kristo pan la, naṗa pe yaru tai pisi re si pan vanon poli, pona pialuṗar naga pisape naga ve kila re sina.

**Maki Naṗa Pol Siria
Pa Pan Li Nalelagaena
Wa Lala Nae Garu
ROM
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komṗasnen suniena plas na tusi nini

Pol siri m̃aki nini vena kila ruruen kiena mrapa, naṗa sinenan sape va visu li nalelagaena lala gar Rom. E kiena sitomiena, naga sinenan sape yum̃ae re yam ve plas ga amio li nalelagaena la nae yo nene, vena siraunia aiila naga naṗa sinenan sape yalen silau va garu Spen. Pol kilia ruru naṗa visae yaru lelaga e Yesu Kristo, a imi ve yaru kiena Yesu naṗa taveve kiena ṗelaga e kiena maliena, yaru nene yoko ve yaru mesmesu e marana Ntewa. Ana komin suri ne na nene, naga siri m̃aki nene vena visawlaen ṗelaga na lelagaena naṗa po van li nalelagaena lala gar Rom. Tusi nini puara purṗesnen sitomiena kiena Pol e mrapa la naṗa yaru kilia lelaga e Kristo.

Sumo, naga pisa pokolemalo pan li na sum̃are lala nae Rom, a pisawal panla sape naga sum̃a mlotu wola. Ana siraunia, pisawal si purṗesnen sitomiena na m̃aki nini, naṗa pisape “Lologena wo nene naga sum̃a kologia ke ṗelaga lala naṗa yaru kilia imi mesmesu e marana Ntewa. Siar e purṗesia va tol luwasia, ṗelaga nena m̃alivi ke e ita kom ga e lelagaena.” (1:17)

E tusi nini, Pol pisayu ruru va moki kiena purṗesnen sitomiena. Naga sape yaru make ga, pe suri korena ga naṗa visae ape lus nae Israel pona pe ape lus nae re Israel poli, ana ita punuga maran taaga, tesike vatanon m̃areraena na milamulena viowa.

A yaru kilia imi ve yaru mesmesu e marana Ntewa, visae naga lelaga

ga e Yesu Kristo. Suri si tai, Pol pisayu maliena naṗa yaru sikol ruru naga amio Kristo, e malena viu naṗa yaru pimi mesmesu e marana Ntewa. Yaru naṗa lelaga e Kristo, naga pe marawo amio Ntewa, a Ninunane Ntewa kilia visaruru kiena maliena, naṗa kilalua naga vetan milamulena viowa, a kila naṗa m̃areraena na milamulen viowa amio marena pe aṗuar re si naga poli. A siari e marana na keviu 5 pa tol marana na keviu 8, Pol pisawal sanape naṗa Ntewa mila navisaluaena pa kiena yeririna na sumo lala, a pisawal m̃ena ṗelaga naṗa Ninunane Ntewa sum̃a miyum̃ae ke e malena kiena yaru naṗa mlelaga e Yesu Kristo.

A naga pisayu m̃enaga naṗa lus nae Israel lala, a la naṗa pe ape lus nae re Israel poli, la punuga akilia asikol la e namaplarena naṗa Ntewa Kila vena yaru na yomarava la atavevea. Pogos naṗa sape visi ṗisi narui, naga sape ṗelaga naṗa lus nae Israel la asum̃a apilon m̃asila pa Yesu, Ntewa naga kilia sape yoko ve sanene, ana kila naṗa naga sinena miyee makega yeririna na yomarava, ana pitetalia Yesu pimi, vena ita naṗa telelaga ea, tekilia teimi mesmesu e marana Ntewa. A Pol mlelaga sape lus nae Israel lala, yoko la na taṗatete avilon masilia va Yesu silaga, monar avilopu la yam tai.

Pito e luwasnen m̃aki nini, Pol pisayu ṗelaga naṗa li nalelagaena la monar atavevea e kiela maliena lala, a metavan m̃ena nanene pisayu ṗelaga naṗa ita monar sineta si yaru taṗena lala. Pisayu ṗelaga naṗa yaru tavevea e yum̃aena kiena Ntewa, a ṗelaga naṗa li nalelagaena la monar akila van ṗarin suṗe lala na purvanua, pona va yerkawa taṗena lala. A naga pisayu ṗelaga naṗa li nalelagaena la monar asitom ruruia vena re akila kare re sitomiena kiena yaru taṗena. E luwasnen kiena m̃aki, naga amio kiena erau lala apisa kiela visena na potena pan

kiela erau taþena lala garu Rom, a kiena visena maro, pisawal visena tai na yeluaren Ntewa.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa amio purþesnen sitomiena na mñaki 1:1-17
 Yaru makega monar awar malena viu naþa Ntewa kian pimi 1:18—3:20
 Mrapa kiena Ntewa na tamaliaen yaru 3:21—4:25
 Maliena viu kiena yaru naþa sikol naga amio Kristo 5:1—8:39
 Namaplarena kiena Ntewa pa kiena lus nae Israel lala 9:1—11:36
 Pelaga wo naþa li nalelagaena la monar ataveveia 12:1—15:13
 Visena maro 15:14—16:27

Visen þesia

¹ Erau nae Rom lala:

Inu Pol nevisa pokolulagi pona pokolemalo van amiu e kia kiena Yesu Kristo, naþa in na nepe kiena yar na yumãena, in na nepe nalologena ke naþa Ntewa pio inun narui, mligan lua inu vena neyumãen navisawalen kiena lologena wo viu nene.

² Lologena wo nene, naga sike loyumã e visena lala na Nasiriena Wa kiena ne Ntewa rui, nane e visawalena lala naþa kiena navisawalena lala apisawal na konua konua rui pimi.

³ Pupia sur naþa lologena viu nene pisawalia, nane Yesu Kristo kieta Suþe, naþa pe narina ne Ntewa naþa mligan naga pimi mñalivin ita e yomarava nini. Naga ke narui naþa e lepas na mratava puna, tekilia tevisave naga molue nenaga e lus kiena ne yermarua Parin Suþe Tepet.

⁴ Ana e lepas na ninuna, naga pe wa paþisi, naga molue ruru nenaga kome lus kiena ne Ntewa. Amñemãr naga mare, ana e kiena pupia mñareraena, Ntewa kila naga mal ruru sina ga. Ana tekilia tevisu kilale ruru tesape lelaga, kieta Suþe

nene naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga.

⁵ Naga ke narui naga pisirlua inu nepe nalologena, a mligan lua inu vena nevano e þegas nen yeririna taþena la naþa pe ape Yu re poli, vena la mñena ga akilia alelaga e Ntewa, vena akilia alogear kiena visena. Yumãena na sanene naga pe nalaena wo tai naþa Suþe mla pan inu, ana nekekaran nakilaena vena kiena kia va metava.

⁶ A nagane, nesumã nekila ke yumãena nene e amiu, komin naþa amiu mñena kiamiu kia sike loyumã e, amiu mñena amio li taþena la nene naþa Ntewa pio la, vena aim ave yeririna kiena Yesu Kristo.

⁷ Amiu yeririna mñena la naþa naga sinen si amiu paþisi, naþa naga pisirlua amiu ape kiena li nalelagaena wa lala e pupia pulkumali naþa Rom, nane nekekaran manene narui nesiri mñaki nini piñasu pan amiu.

Nesiri sanene, nemlen nesape lemamienna a nasinesiena kiena ne Arimata Ntewa amio kieta Suþe Yesu Kristo, pimi keviu e kiamiu malena la peve taaga.

Pol sitom manene paþisi vena va mñalivin la gar Rom

⁸ Sumon naþa nevisawal sur laþas van amiu, nemlen e kia kiena ne Yesu Kristo, nepisa potena keviu pan kieta Ntewa vanon amiu. Nesape nekila ve sanene, komin nanagane, visena e lepas na kiamiu þelaga wo na sumãalun mñareraena e lelagaena e Kristo, naga sumã pa mlewo make yo moki narui.

⁹ Sur nene kila nekekara paþisi, komin naþa nemiyumãe kiena ne Ntewa nakonua rui nemio kiau malena wetelu, nemiyumãen visawalen lologena wo naþa pisayu narina. A naga kilia mña naþa nesumã nesitomñal amiu silaga e kiau leniena,

¹⁰ a nesumã nepiun ke mñena tania nesape visae mesmes ga e kiena nasinenanena, yoko naga kila kiau

mrapa vena nekilia neim nomalivin amiu.

11 Sineun manene naþa neim nevisu amiu vaþisi, a visae nekilia neim neliþere re nalaena kiena Ninuna Wa vena kila amiu amarera laa sane, vera na wo vaþisi.

12 Nemlelaga nesape kiau viawaena kilia iilar amiu, a sineun neimi vena kiamiu viawaena kilia iila inu mena ga, a visae sanene ita tesuþa temiila ruru ita ke sina ga.

13 Erau lala, sineun nesape akilia naþa sane yam mok liu, noþion viþasen pun amiu paþisi, ana silaga mrapa pe po re poli komin sur laþas suwo ga yo, kila narui pe nepiþas re poli wa. Ana sineun iþasen paþisi, vena kiau yuþaena kilia war mrasa e amiu naþa amlelaga rui, sa naþa þar mras rui e la naþa pe ape Yu re poli e yo taþena lala.

14 Yuþaena naþa sike e luþau naga sanini, sane monar nelologo nenaga van ita, ita le Yu lala, a van mena yeririna taþena lala, a monar nelologo van la naþa akilia suria a la mena naþa pe akilia re sur poli,

15 nane kila narui sineun neim nevisawal lologena wo van amiu e kiamiu pupia pulkumali naþa Rom.

16 Lologena wo nene, nane mrapa taaga ga naþa namareraena kiena ne Ntewa miyuþae ea vena la tamaliaena van yaru, kila sane silaga pe nemawan re visawalen poli. Lologena wo nene pimi mþaliv þesan pun ita le Yu lala, siraunia mlewo palilue pun la naþa pe ape Yu re poli, ana yar ai naþa lelaga, yoko lual malena ea.

17 Lologena wo nene naga pe kieta mrapa na kilaen naþa teim temesmesu sina e marana Ntewa, vena ve tetol re si nakoena vanon kieta mlamulena viowa lala, ana popon tekilia sane monar tesiar amio naviawaena, a yoko toþisin amio naviawaena, komin naþa sane visena marua tai kiena ne naviawalena Aþakuk pisa, pisape

“Yaru naþa visae wasine ga Ntewa, yoko Ntewa kila naga imi mesmes ruru nenaga, nane mrapa nenaga nene vena tolen malena.”

18 Mrapa na tolen malena toþa ga, ana þarmarera a napiowaena pule manene laa likan yeririna la naþa pe ape Yu re poli e yomarava nini, kila sane asuwo manene visena lelaga lala kiena ne Ntewa, ana sanene tepisu naþa Ntewa sike ma e peni, kiena sinemimiena monar imi mþalivi kilapel la nenaga.

19 Naga suþa þi plan ke kiena þelaga wo lala pimi mþalivi e yometava e maran yeririna la rui, ana popon avisu kilalea, ana pe sinelan re kiliaena poli.

20 Lelaga sane Ntewa naga pe pe yar re poli, ana yar taþatete visuia, ana siar e nasiena yomarava nini pimi tol nagane, yar la asuþa apisu ke kiena þelaga wo lala, ana akilia apisu kilale asape naga pe Ntewa kemua lelaga. Visae avisu ga kiena nasiena lala vera na taþatete si aviun avisave aþa naga ai.

21 Visae peraga, akilia asape Ntewa suþa ga, ana pe akilali re naþa sinelan akila kiela sitomena su vatanon poli, pe akilali re naþa sinelan visaen potena van poli vanon kiena nawoena la pan la. La pe asitom re sur ta poli, pano pano kiela sitomena lala pulen make ga yemalolo.

22 Asitom ke asape ape manmarua, ana apa ape wowe make la,

23 a pe amlotun re si Ntewa naþa taþatete si mare pogos tai poli. Yepel mavin ga naga, ana amiyuþaen ga nono la naþa aþar maran yaru pona maran manu pona maran sur mal la ne sane nopi lala pona ya, ana asitom ke asape alotun ga sur la ne sanene narui.

24 Pogos naþa akila sanene, Ntewa sinen maren kiela þarmarera la nene, ana mligan la vena asuþa

akilakila ga napiowaena ya naŕa la sinelania. E pogos nena nene narui tevisu naŕa yar la asuŕa akila ŕelaga na mawaena lala e tasnela,

²⁵ a monar ve sanene, komin akovenlua visena lelaga kiena ne Ntewa, amligan visokanena kus lena, a pe amlotu re si Ntewa naŕa popon ayeluar kiena kia wa silaga, ana apatanon ga sur la naŕa naga sii la.

²⁶ Apilopu kare suri make sanene, ana Ntewa pe pisaluŕar la re si poli, ana taŕan la apa akila ŕarila amio kiela nasinenanena viowa lala. Sa naŕa sira lala pe apa re si amio yermene poli, ana apa amio ke sina ga sira,

²⁷ a yermene mēna lala pe asitom re si asape popon atalopa amio sira poli, sa naŕa Ntewa pisa pisape popon akila, ana la asuŕa sinelan ga yaru, asuŕa apa amio la ke sina ga e ŕelaga naŕa temawan visayuena. Yuŕaena la ne sanene pe mesmes re nena poli, a la naŕa asuŕa akilakila ke sanene, yoko e kiela malena lala, alual ga nakoena la naŕa torokin yar naŕa kila sanene monar kusia.

²⁸ Yar sur la ne sanene, pe asitom re Ntewa poli e kiela malena lala, pe sinelan re mēna kiliaena poli, ana Ntewa pe pisaluŕar la re poli, ana mligan la vena kiela sitomen viowa lala were la ava nena e ŕelaga viowa lala.

²⁹ Akila mēna sanene pano-o opisu kiela malena pimi pulen ŕelaga na kilaroen navisaluaena, amio napiowaena lala, navinayaena, amio sitomen viowa lala na kila kareen yar taŕena. Amloi, amēmoŕar yar lala, apeveyun la, apisokani, sinela kar yar taŕena lala, asuŕa apisasayu la,

³⁰ apisatamēla, a e lepas kiena ne Ntewa, la pe sinelan re nena ga. A amio ŕelaga viowa la nene, ape ŕarmarera paŕisi, aŕarwar la, apis vilave, amaplar na kilaen sur viu viowa lala naŕa nanua sumo na peraga, a pogos naŕa kiela yermarua la

apis pan la, pe sinelan re nena loge laen poli.

³¹ Yar la nene tekilia tevisave la pe ape manmarua re poli, pe apuarar ruru re kiela navisaarena poli, pe ape lemam re poli, pe kiela nasineyeena re nena poli.

³² Akilia ruru viŕena kiena ne Ntewa, akilia mēna naŕa Ntewa pisaar marena pa yeririna la ne sanene rui, ana pe asitom re nena ga. Asuŕa akila luen ga sanene, a metavana, akekaran manene paŕisi naŕa visae avisu kiela erau taŕena la asuŕa akila ke viowa sanene amio la.

2

Ntewa naga taaga liŕere yaru lala

¹ Sanene, visae ko na yere Yu tai naŕa osuŕa opisu ke napiowaena kiena yaru taŕena la nene, yoko ositom ve sanape? Pona ositom osape ko na opo, la apiowa ga, ana peraga, napiowaena naŕa teke e ko maran taaga, ana taŕatete si ovisa sur tai. Ko ope yar na liŕereen yar taŕena lala, ana osuŕa omliŕere ko ke ga ne, komin osuŕa okila ke sur torokin ke naŕa omliŕere la vanonia.

² Ana sane tekilia mēga, yoko Ntewa la nakoena va la make naŕa akila piowa sanene maran ve taaga.

³ Pona ko tai naŕa ositom ke osape ko na opo yo, komin naŕa opis ke pa yar na kilaroen navisaluaena, ana ko mēna ga osuŕa okilarovia, ana pe pon re ositom ovisave yoko nakoena naŕa Ntewa lavia taŕatete tol ko.

⁴ Pona ositom ke osape Ntewa pe lemam paŕisi yo, naga sinen miye yaru, pona kiena sitomena piavi, nane ositom ke osape taŕatete kila sur tai van ko yo? Ee, Ntewa po paŕisi sane osuŕa opisa ke ne, ana kiena lemamiēna pe taŕan ko re naŕa osuŕa okilaroro navisaluaena poli, ana vena were koena ovilon ko vetan mlamulena viowa naŕa osike ea.

⁵ Ana ko na pe otamian re nena naña ovilon ko poli, okila luen ga ãar m̃arera pa m̃aga, ana sanene osuñã okila naña omiuonpolo ke kionã nakoena lala vano tol pogos naña yoko sinemimiena kiena ne Ntewa liþere nena yar lala.

⁶ E pogos nene narui yoko naga vion plan van yar lala toroki taveve sa naña la asuñã akila ke ne.

⁷ Sane yeririna la ãasa, apa rurula ga, asuñã akilakila ke ga ãelaga wo la silaga vena kiela kia la wo e marana Ntewa, akilia kila naña atol naurarena nae peni. Ya naña Ntewa la van la, naga malena naña ve uro re.

⁸ Ana la ãasa, ape yar na veveyuena, pe amlelaga re e visena lelaga po, asike ga vatanon m̃areraena viowa. Ya naña yoko Ntewa la van la, naga naliþereena naña molue e pupia kiena nasinemimiena ga.

⁹ Yoko pogos m̃arera amio naloge viowaena imi tol make yeririna la naña akila ke piowa, siar e la naña Ntewa pisir plan la ãesania, nane le Yu lala, va tol yar taþena la naña pe ape le Yu re poli.

¹⁰ A la naña kiela malena po, yoko atol navisa ruruena kiena ne Ntewa, yoko kiela kia su ruru amio naga, kiena suñare sike amio la. A naga m̃ena nene siar e le Yu lala, va tol yar la naña pe ape Yu re poli,

¹¹ komin Ntewa naga pe pisuveve re sane yar tai pe taþena poli, ana naga kila po maran taaga pan la.

¹² Le Yu la asike vatanon navisaluaena rui naña Ntewa mla pan la, ana visae akilaro navisaluaena nene, yoko Ntewa la nakoena van la. A yar la naña pe ape Yu re poli, pe atol re navisaluaena nene poli, pona pe akilia re ya naña navisaluaena nene pisa poli yo, ana visae akila viowa, yoko la akovio. Sanene, mlamulena viowa sike e ita punu ga maran taaga, ana yoko Ntewa monar liþere make ita ga.

¹³ Yar la naña amesmesu e marana Ntewa, pe la re naña akilia ga ya naña navisaluaena pisa poli, ana la naña Ntewa kekaran sape were la, naga la naña kiela malena taveve ruru ke ya naña navisaluaena pisa narui.

¹⁴ Yar laþasa pe ape le Yu re la poli, aminue navisaluaena kiena ne Ntewa, ana pe sur koren ga, kiela malena po pano-o, kiela ãelaga sa ga naña navisaluaena kiena ne Ntewa sike amio la rui.

¹⁵ La sa ga naña ya naña navisaluaena suñã pisa ke ne, sike e losinela rui. Sanene, pogos naña amloge visena kar lala apisa pan la asape ova e nene pona ova e nene, ana kiela sitomena wo suñã pisawal ruru ke pan la e ya naña po a ya naña piowa.

¹⁶ Sa naña lologena wo naña nesuñã nemlologonia pisa, pupia legiena naþani suñã pimi ke ne, a e pogos nene, yoko Ntewa la va Yesu Kristo vena visuveve ruru sitomena kiena yar lala, vano-o tol sur naña amlawan ruru teke e losinela, a liþere sur la naña akila, vano tol nena naña asitom asape pe yar kilia re poli.

Le Yu lala amio navisaluaena kiena ne Ntewa

¹⁷ Nepisu sane popon nevis si va laa sane wa e lepas na sur la naña ita le Yu lala tesuñã tepisa. Tesuñã tepisayu ke sanape naña ita ke narui ita na tetaveve ke navisaluaena kiena ne Ntewa, tesitom ke tesape ita ke narui naña Ntewa sinenan ita pa laa sane wa, ana kila narui kieta sitomena la pa manene laa metava.

¹⁸ Tepisa ke tesape tesukul ruru po e navisaluaena kiena ne Ntewa, kila narui tesitom tesape ita ga tekilia ruru Ntewa amio kiena nasinenana, ita ga tekilia ruru sur la naña lelaga pona naña mesmesu napo.

¹⁹ Ita tesuñã tepisa ke tesape ita le Yu ga lala topon naña tesumon la naña pe ape Yu re poli, komin naña tepisape la ape kilamara ãala naña

pe akilia re mrapa poli. Tomape ita ga tepe yomerarava kien la naña asike e yemalolo,

²⁰ ita ga topon naña takawe ruru yaru naña kila pal mrapa, ita ga tetorokin naña teviaan ruru la naña asa ga sisi lala, pe akilia re sur poli.

Ana sineun nesape nevis re e lepas nene, sane pogaga naña tepisu kilale sane navisaluaena kiena ne Ntewa pulen make kiliaena wo lala a visena wo make la rui, ana piowagan ga naña tesuña tesape naga pe kieta ga.

²¹ A sur si tai naña piowa manenea metavan nene, tom̄areran vianen yar tañena lala, ana nepisu sane pe tepian ruru ita re si poli. Visae olologon naña ovisave yar ve vinau re sina, ana popon naña ko na osuña ovinau m̄aga?

²² Ko naña opian ke yaru osape monar ve akila re kolau, komin ya ne ko m̄ena okila? A ko naña opisa ke osape nono la naña la amiyuñena, apiowa ga, opisa tanea, ana ko m̄ena ga, pona osuña opinaun ke sur la ne pe kol naña amligan sike e kiela lele wa lala, a?

²³ E lele nene monar tevisave piowa pañisi wa, komin ita la naña toñarwar ita vanon naña toñar Navisaluaena kiena ne Ntewa, ana tesuña tekila kare ke sina kia wa kiena kieta Ntewa ne, komin naña tesuña tekilaroro ke kiena navisaluaena la nene.

²⁴ Visena Wa pisayu ke kieta ãelaga nene rui, pisa sanini sape "Amiu yeririna lala kiena ne Ntewa, kiamiu navisokanena kila sane yar tañena lala asuña apisa kare ke kiena kia."

Yaru naña pe yere Yu kemua lelaga

²⁵ Ko osape ope ãaviu rui, ana ope Yu kemua lelaga, nanene na po pañisi. Ana sur nene miila ko visae ologear ga navisaluaena kiena ne Ntewa. Ana visae okilarovia, ko ope Yu korena ga, ko opiowa pa Ntewa sa ga la naña pe ape ãaviu re poli.

²⁶ Ana pona yaru tai pe sa re le Yu la naña ape ãaviu poli yo, naga pe pe ãaviu re poli, ana visae yar nene logear ruru Navisaluaena lala, e navisuena kiena ne Ntewa naga imi torokin ga yere Yu narui.

²⁷ Yere Yu naga pe ãaviu rui a mla ke navisaluaena, ana visae pe mlogear re poli, monar visuar ruruia, visae peraga, yoko Ntewa kovenlua naga, a were tañena naña pe pe ãaviu re poli ana mlogear kiena navisaluaena.

²⁸ Nanene komin e navisuena kiena ne Ntewa, naga naña pe yere Yu kemua lelaga, pe naga re ga naña pe Yu e kulus poli. Ana ãaviu naña Ntewa pisu sane lelaga napo, pe naña re ga e tas nen yar vanua poli.

²⁹ Yar naña pe yeririna kiena ne Ntewa lelaga, pe naga re ga naña ãuarar nasiriena wa e limana poli, ana naga yaru naña Ninuna Wa miyuñae ke e losinena, naña kiena malena pilonia pimi po. Yar na sanene, pona yeririna la asitom ke asape naga pe pe yar re tai nene poli yo, ana Ntewa kekaran naga pañisi.

3

Sur wo naña sike e le Yu lala

¹ Nepis ke sanene, pona naviunena tai m̄alivi yo, viun sanini, visave "Visae yere Yu maran ve taaga ga amio yar tañena lala, sa naña osuña opisa ke ne, komin ya ne kia naña Yu naga po, a tesitom ke tesape ita na tepe sur tai? Naña tekila ãaviu e ita, vena teim teve le Yu kemua lelaga, ana pona pe sur koren ga yo?"

² Naviunena nene mesmes ga, ana nevisatamea nesape, Peraga, toñar kia na Yu, naga pe pupia sur wa tai naña po manene laa pan ita. Lus kiena yeririna ai sina naña Ntewa mligan kiena visena wa sike e limala? Pe yar tañena kar re la poli, ana ita le Yu ga lala.

³ Pe lelaga naña kieta yeririna la ãasa pe amlogear re visena kiena

ne Ntewa nene poli, ana naviunena sike na sape: Sanape, pona yoko Ntewa ve visa ruru ita re sina sa naña naga pisaaria sape yoko kila? Ana pe sa re nene poli. Pe sur koren ga naña lañas pe apuarar ruru re visena kiena ne Ntewa poli, ana pe Ntewa purmatan li re kiena navisaaren e ita pogos tai poli wa.

⁴ Pona ita yeririna lala ita tepisokan lue ga, ana Ntewa naga pe lelaga lue ga, sa naña Parin Supe Tepet pisa e kiena Tus na Yauena lala, naña pisa sape

“Yoko avisu naña ko ope lelaga kemua e kioña visena lala vena liþerelaena,

a yoko sinelan liþere koena sina ga, ana ko na omesmesu ga na osike ne.” *Yauena 51:4*

⁵ Kieta napiowaena lala apiyowa ga, ana sur tai naña po towe laa ga, napiowaena la nene akila merarava e maran yeririna lala asape navisaluaena kiena ne Ntewa la naña apisalupar ke napiowaena la nene, apo na apo. Nepisa sanene, pona visae yoko yar lañas naña þarila pe wowe asumalu avisave “Visae kieta napiowaena la akila sur wo nene, komin ya ne Ntewa sinena kar ita sape la si nakoena van itania?” Ana peraga, nanene sitomena kiena yaru ga,

⁶ pe sa re nena nene poli! Visae Ntewa ve liþere ita re le Yu lala, ana pe pon re naga liþere li taþena la naña pe ape Yu re poli, ana peraga, naga mesmesu nena ga, a naga taaga torokin liþereena.

⁷ Naviunena si tai ve sa nene kilia vim, naña pisa sanini, sape “Nanua sumo nesape nemlelaga e Ntewa, ana siraunia pe nemlogear re poli, ana sa naña nesuña nepisokan ga. Ana kiau visokanena nene suña pisawal ke sape visena kiena ne Ntewa ga pe lelaga paþisi, a sanene na suña kila kiena kia pa metava. Ana visae ve sanene, komin ya ne naga sinena sape liþere in ke na wa, sape in na nepiowa ga?”

⁸ A þisi na yar la þasa avilon visena la ne sanene va ve taþena laa na wa, avisave “Visae þelaga viowa visawal visave visena kiena ne Ntewa pe lelaga, popon tesuña tekilakila ña mlamulena viowa la ve moki silaga, vena kilaen visena kiena ne Ntewa ve lelaga laa sane.” Lañas apisape nesuña nemlologon ke sanene, ana naga nene na visokanena ga, a la naña asumña apisa, yoko akus naliþereena torokin kiela visen viowa la nene.

⁹ Nesape nowasuþe in sina e sur naña tepisayu ke þa rui, tesape yar na þar kia na Yu, yoko ve sanapenia? Pona yar lañas, naviunena sike e la yo sape yoko wo vaþisi vania taulu yar naña pe þar re kia nene poli, pona peraga? Pogaga, kiau navisatanneena nesape ve sa re nene poli. Sa naña nepisa þa rui, le Yu amio le Kris lala, la make ga asike vatanon ñareraena na mlamulen viowa maran taaga.

¹⁰ A sane visena na Tus Wa pisape *“Pe yar re nena tai naña kiena malena po poli.*

¹¹ *Peraga, pe yar re nena tai naña pisu kilale mrapa poli,*

pe yar re nena tai naña suña kilali ke sape lual Ntewa e kiena malena poli.

¹² *Yeririna make ga apilipal ga mrapa naña mesmesu, apa apiowa manene laa.*

Pe tai re nena naña miyuña po poli. *Yauena 14:1-3*

¹³ *Kiela visena piowa ga, sa ga yar mare naña kona rui,*

purmenela suña miyuñaen ke ga visokanena,

navisa kareena la naña suña ñalivi ke e kulugola lala, sa naña lomara viowa karmar yaru. *Yauena 5:9*

¹⁴ *Lelaga þa, gola lala pulen ga viaiena amio visen melkalka lala.* *Yauena 10:7*

¹⁵ *Lala lala suña þar la akirkirir kar ga la ne vena kilaen kuruta lau,*

16 *kiela yalorena lala apa akila kare make suria, akila yaru la amloge piowa.*

17 *Pe asitom re asape mrapa na sumare tai sike poli, Ais 59:7,8*

18 *pe apisu kilale re nena asape Ntewa sumã pisu la ke poli.” Yauena 36:1*

19 Ee, visen la nene amolue kome Navisaluaena kiena ne Ntewa, a tekilia tevisave ya naña Navisaluaena kiena ne Ntewa pisa ke ne, kiar ita ga le Yu lala. Ita tesike vatanon Navisaluaena nene, a yar naña pisu kilale ya naña navisaluaena nene pisa, naga pe kiena visena na visaen re si po, naga kilia sape yomarava wetelu kilarovia, yar make ga akus nakoena vanonia.

20 Pe yar re tai naña logear Navisaluaena kiena ne Ntewa torokin vena naga kilia mesmesu e marana, ana Navisaluaena nene kila sane yar make ga akilia ruruia asape mlamulena viowa sike e la.

21 Ve sa nene, mrapa na logearen visaluaena, yar la tařatete atayu nena aimi amesmesu e marana Ntewa, a nane kila sane Ntewa pisu popon kila ruru mrapa viu tařena tai naña tekilia tetavevea.

Mrapa viu nena naga po pařisi, komin pe kana navisaluaen re la naña yar monar logear la poli. Mrapa nena, nasiriena marua wa lala amio visena kiena ne navisawalena lala, apisawal ma ve torokak nanua sumo rui, ana nagane Ntewa kilologia pan ita rui.

22 A mrapa nena naga sanini: pe mrapa nalelagaena. Sanene, yar ai naña viawa e Yesu Kristo, yoko Ntewa kila naga imi wo e marana. Mrapa nena pe kiena yar re ga lařas poli, ana pe kien yaru make ga,

23 komin yar make ga amlamla piowa, pe ta re poli naña kiena malena mesmesu va torokin naña tol malena wo naña Ntewa sinenania.

24 Ana pogaga, komin Yesu Kristo pul lua ita rui, kila naña Ntewa kila ita tepim temesmesu e marana, sane kiena nalaena tai pan ita, naña mlavia pimi ga kome kiena lemamiena.

25 Naga pul plan ita komin naña Ntewa pisirlua naga sane kuřařaena tai naña kana kuruta mlau kee plan kieta mlamulen viowa ita la naña temlelaga ea.

Ana sanapen yeririna la naña siar e kas la nakonua rui pimi, pogos naña Yesu pe pimi re poli wa? Pe tepisu re naña Ntewa mla nakoena pan la vanon amlamla piowa poli, pona sitomena tai sape pona Ntewa mla ga nakoena pan mlamulen viowa kien yar lařas yo, ana yar lařasa pe mla re nakoena pan kiela mlamulena viowa la poli. Ana peraga, naga pe sa re nene poli. Nakonua manenea, Ntewa kila ke ga kiena sitomena piavi, sumã piro ke ga kiena sinekar, a kila ma sanene pano-o tol pogos naña Yesu maren maena mlamulena viowa kien la na sumo.

26 Sanene Ntewa pisawal meraravan pan ita nagane narui sape naga miyumaẽ po silaga, kila sane yar ai naña viawa ga e Yesu, yoko ekik ruru nena e marana.

27 Visae sanene, yoko tekilia towarwar ita komin si ya ne? Pe sur re si ta poli, komin ya ne kila ita si tepim topo temio Ntewa? Pe řelaga wo re na tai nalogearen kiena navisaluaena poli naña tesitom ke tesape tekila yo, ana peraga, kana purřesa, kieta lelagaena ga e Yesu.

28 Kiamimi lologena pisa sanene narui, sape visae yar imi mesmesu e marana Ntewa, naga wasine ga kiena naviawaena e Yesu. Tařatete wasine kiena yumaena wo la naña naga mlogear ruru navisaluaena make ga kiena le Yu silaga, komin naña tařatete yaru tai kila ve sañene.

29 Sanene, tepisu sa naña Ntewa

pe pe Ntewa kiena ne re ga ita le Yu la poli, ana pe Ntewa kiena ne m̄ena li taṕena lala.

³⁰ Ee, Ntewa naga taaga ga, ana pe kien yar make ga, ana visae yere Yu, naga kilia imi mesmesu e marana Ntewa visae viawa ga e naga, pona visae yar naṕa pe pe Yu re poli, naga m̄ena ga kilia imi mesmesu e marana Ntewa visae viawa ga ea.

³¹ Ana visena la nene pe pisa re sape ṕelaga na lelagaena kiena Yesu kovenlua navisaluaena kiena ne Ntewa naṕa sike ne poli, sape pe kiena yuṁaena na kilaen re si poli. Pe sa re nene poli, ana kana kinasa sane pogos naṕa tesuṁa temlelaga ke e Yesu, tesuṁa tepatanon ruru ke e sur la naṕa navisaluaena pisa, tekila ke naṕa ape lelaga.

4

Epraam tepo yoṁarua na vianen mrapa na viawaena van ita

¹ Tesuṁa tepisayu ke sane ṕelaga na lelagaen e Kristo naga pe mrapa na tolen natamaliaena, ana sanapen kata apua la nanua sumo, sane pupia apua na kieta lus naṕa yermarua Epraam?

² Naga kila yuṁaena la moki naṕa Ntewa kekarania, ana yuṁaena la nene taṕatete kila naga mesmesu e marana Ntewa. Visae naga imi mesmes komin kiena yuṁaena lala, pona naga kilia warwar si e yo, ana pe sa re nene poli. Pe yar re tai naṕa kilia warwar e marana Ntewa vanon yuṁaena la naṕa naga kila,

³ ana naviawaena ga kilia kila yaru mesmesu amio Ntewa, sa naṕa suniena kiena Epraam pisayu e Tusi na Siiena, naṕa sape

“Epraam naga piawa ṁarera paṕisi e navisaarena kiena ne Ntewa, ana Ntewa kekarania, mla viawaena nene kiena Epraam, kila narui pimi mesmesu e marana.” Nas 15:6

⁴ Ositomlia, sane yar naṕa miyumuṁaen kilavaru, pogos naṕa

kupario ṕisi monar waria ve kiena. Ana ve tevisa re tevisave kilavaru nene naga pe nalaena tai naṕa kiena yerkaewa mla pania molue kome kiena sitomena, ana kilavaru nene, yar na yuṁaena nene, ṕiyon paṕisi naṕa, ana popon kemua naga waria ve kiena.

⁵ Ana lepas naṕa yaru imi mesmesu e marana Ntewa, naga pe pe sur re tai naṕa teyuṁae vanon poli, naṕa tekilia towaria sane sur tai naṕa ita ga tetauluia ve kieta. Ita, kieta yuṁaena la pioyowa ga, ana monar towasine ga Ntewa, naṕa naga ga kilia war plan napiowaena e kieta malena. Visae towasine ga naga, ana yoko kila ita temesmesu e marana.

⁶ Yermarua Ṕarin Suṕe Tepet kilia sur nene nanua rui, ana kiena yauena tai pisayu sanapen naṕa yoko wo vaṕisi van yar naṕa pe ṕasine re ke sina ga kiena yuṁaena poli, ana ṕasine ga Ntewa sape yoko naga kekara naṕa kila naga mesmesu e marana. Yauena nena pisa sanini, sape

⁷ *“Yar naṕa Ntewa piowo kiena napiowaena lala, naṕa yumu plan kiena mlamulen viowa, na nene navisa ruruena tai naṕa yoko wo van vaṕisi.*

⁸ *Yar naṕa Ntewa pisu naga sane pe namname tai to re si e poli, naṕa monar war nakoaenania, naga yoko kilia loge wo na loge wo.” Yauena 32:1,2*

⁹ Ana la naṕa akilia aloge wo sa naṕa yauena nene pisape, a la nene? Navisa ruruena nene, yoko taṕatete imi ga va ṕaviu lala, sa naṕa ita le Yu ga lala, ana yoko imi m̄ena va la naṕa pe ape ṕaviu re poli, na nene naga merarava ruru po paṕisi, komin sa naṕa tepisape, Epraam pimi mesmesu e marana Ntewa, pe komin re naṕa naga pe ṕaviu poli, ana pimi mesmesu e marana Ntewa komin ga naṕa mlelaga ṁarera ea.

10 Ana tekilia sur nene sanape? A Ntewa sape Epraam mesmesu e marana na pogwai? Naga pisa e pogos naña Epraam pe ãaviu pa rui, pona pisa e pogos naña pe pe ãaviu re poli wa? Visae teva si e kiena suniena, yoko tevisu naña Ntewa pisape Epraam mesmesu e marana pogos naña naga pe pe ãaviu re poli wa.

11 Sanene, viawaena kiena Epraam e Ntewa, naga ga nene kila naga mesmesu e marana. E poglis nene naga pe ãaviu re poli wa, ana siraunia, Ntewa mla ãaviu pania sane kile tai naña pisawal sape viawaena ga e Ntewa nane mrapa naña yar imi mesmesu amio naga.

Epraam naga pe yar ãesa naña sanene, ana yar moki apim sirau naña pe ape ãaviu re poli, ana amlelaga e Ntewa ana Ntewa pisu sane amesmesu e marana. La pe amolue re e lus kiena Epraam naapo poli, ana nagane apisu naga sane pe kala apua marua mēna tai,

12 maran taaga sa ke naña naga pe apua kan la naña ape ãaviu.

Ana nanua sumo, ita le Yu lala tesitom tesape yar naña pe ãaviu sane yermarua Epraam, lelaga kemua naña naga ke narui naga molue kome kiena lusa. Ana nagane, sitomena tai mālivi naña pisape yaru naña kilia visa visave Epraam naga pe kana apua marua kemua lelaga, nanene pe yaru naña mlelaga e Ntewa sa ke naña Epraam mlelaga ea, pogos naña pe pe ãaviu re poli wa.

Naviawaena kiena yaru kila navisaarena kiena ne Ntewa imi ve lelaga

13 Nakonua konua rui Ntewa pisaar pa Epraam sape yoko kiena navisa ruruena lala amolue akome Epraam amio kiena lusia avava vanua va va yeririna make ga na yomarava. Ana komin ya ne Ntewa kekaran sape kila kiena navisaarena nene va Epraam? Pe vanon re ga naña Epraam mlogear ruru

kiena navisaluaena poli, komin pogos naña Ntewa kila navisaarena nene, pe navisaluaena re poli wa, pogos kiena ne Ntewa na laen navisaluaena va Mosis sike koperina wa. Sanene, tekilia tevisave navisaarena kiena Epraam ga kila naga mesmesu e marana Ntewa, nane Ntewa kekaran naña la navisaarena wo nene vania.

14 Visae navisaarena nene pe kiena yar ga la naña asmāl amlogear ke navisaluaena, yoko kila sane yar naña mlelaga, mlelaga korena ga ne, a kila sane navisaarena kiena ne Ntewa pe sumāl re si poli.

15 Suri tañena ke sina ga nini, naña kila meraravan pan ita sape navisaarena wo kiena ne Ntewa lala tañatete añalivi e ãelaga nalogearen navisaluaena. Naga nene komin pogos naña navisaluaena sike na, ana ãelaga na kilaroen navisaluaena monar mālivi, ana siraunia monar kana nakoena nena, komin naña pe yaru tai tokon re kilaroen navisaluaena pogos tai poli.

16 Ve sanene, navisaluaena tañatete kilia iila ita vena tekila ruru kieta napiowaena e marana Ntewa, ana Ntewa pe lemm manene laa pan ita, ana naga ga kila. Naga pisu naña toñasine ga naga, tevisu ga naga, ana naga kila tetol kiena navisaarena wo lala. Nanene na pe le Yu re ga la naña navisaluaena pitomi ãesan pan la poli, ana yeririna tañena mēna la asikola amio la. Yer pe lala, ana visae akus ãelaga na lelagaena e Ntewa maran ve taaga sa ke naña Epraam mlelaga ea, naga sane la mēna amolue e kiena lusa. A ita make mēna ga e ãegas nen nalelagaena teliv piora e yomarava, tepisu sane naga pe pupia kata apua.

17 A nanene mesmesun ga naña Ntewa pisaar pa Epraam nanua rui, naña pisa pania sape

“In na nepisirlua ko, ko ope purñes nen lus nen yeririna lala na

purvanua moki.” Nas 17:5

Pogos naña Ntewa pisaar sanene pa Epraam, Epraam pe sinen kurkur re poli, ana p̄uarar ruruia, komin naña naga kilia sape Ntewa nena naña naga pisa visena nene pania, naga pe Ntewa naña kilia kila ya naña mare imi mali, kilia kila sur naña pe su re poli wa vim m̄alivi.

¹⁸ Pe lelaga, Ntewa pisa sur ta pania m̄arera pañisi naña naga lelaga ea, komin naña pisaar pania, sape “*Kiom̄a lus lala yoko aim ave moki na ave moki vañisi e yomarava nini.*” *Nas 15:5*

Ana pogos naña Epraam mloge, mlelaga ea sape monar ve sa ga nene narui.

¹⁹ E pogos nene, naga kilia sape naga amio wona Sera, kiela mrae lalua lavis vito tano narui, naña kiena kasa lavis tol ponotia ve taaga [100], a wona pe p̄arli re sisi poli wa, ana kiena naviawaena pe mlor re nenaga.

²⁰ Naga pe sitom re nena suri ta poli, ana kiena sitomena sike ga e ya naña Ntewa pisaaria. Kiena naviawaena sun̄a pimi m̄arera laa narui, a silaga sun̄a mieluar ke Ntewa a pisa lue ga potena keviu pania vanon ya naña yoko kila.

²¹ Naga pe sitomli re pogos ta poli sape Ntewa naga pe torokin re naña yum̄ae taveve ruru kiena navisaarena poli,

²² a kiena p̄elaga na viawaena nene narui kila Visena Wa pisayu si naga, sape Epraam p̄asine ga Ntewa, ana Ntewa pisawal sape naga mesmes ruru e marana.

²³ Ana visena nene pisayu ga Epraam naga taaga,

²⁴⁻²⁵ ana popon tela sane visena tai naña pisayu ita make ga, komin ita m̄ena ga temlelaga e Ntewa tesape yoko naga kila ita teim temesmesu e marana sa naña naga kila pa Epraam. Temlelaga sane naga ke narui naña mligan Yesu pitomin vena tol marena vanon kieta mla-mulen viowa lala, a temlelaga tesape

Ntewa p̄ere lua ke sina ga Yesu petan marena vena kila merarava ruru van ita sa naña tekila si mara wo temio naga rui.

5

Tepe mara wo si temio Ntewa rui, tepisu sum̄are a lemamiena

¹ Pogaga, nagane merarava ruru po pan ita sane sur naña kila ita tepe mara wo sina temio Ntewa, naga kieta naviawaena e ya naña Yesu kila vena tamalia itaena. A pogos naña tepisu kilale tesape tepe mara wo temio Ntewa sanene, kila naña tepisu sum̄are sike likan ita temio naga,

² a kila naña tesu ruru ga tesike e kiena lemamiena silaga. Visae ve sanene, kieta sitomena m̄areran sape siraunia, yoko ita monar teva loyum̄a e naurarena kiena ne Ntewa, temio kekarena keviu.

³ A pe tekekaran re ga malena wo naña yoko imi sirau poli, a tekekaran m̄ena pog m̄arera la naña tesun̄a tepisu ke nagane. Pona temloge piowagan yo, ana teloge won ga komin naña tekilia tesape naloge viowaena kilia kila sitomena ve piavi vañisi,

⁴ a sitomena piavi kila p̄elaga wo va laa e marana Ntewa, a p̄elaga wo nene kila nawasineen Ntewa va laa na wa,

⁵ a nawasineen Ntewa kila tañatete kieta sitomena lorun sur tai pog tai. Nanene komin naña Ninuna Wa naña naga mla pan ita, silaga sun̄a kokonia ruru ke sinesiena kiena ne Ntewa va loyum̄a e ita vano vano-o toulen ruru nenaga.

⁶ Tekilia tesape Ntewa sinen si manene ita sanene komin naña sumo, temloru e p̄ilip̄ili ta rui naña tañatete si tekila sur tai vena tamalia ita, ana e nena e kana pogos naña pisaar pa rui, naga pitetalia Yesu pimin marewo ita yeririna viowa lala.

⁷ Ita na, pe tepisu manene li re naña yar tai kilia tam̄an kiena

malena vena tamalia yar taþena poli, pona yam peve taaga yar tai kilia tañan kiena malena vena tamalia yar tai naþa asitom asape naga po paþisi, ana sur ne nanene narui Kristo kila pan ita make ga naþa ita li viowa lala.

⁸ Nasinesiena kiena ne Ntewa keviu sa ke nene narui, komin pogos naþa ita yar na kilaen mlamulena viowa tekila ke þarmarera wa, Kristo pitomin mare wo itania.

⁹ Kana kuruta mlau kevan ita temekiki rui, ana tepim temesmesu e marana Ntewa, a kila naþa pe sur re si tai sike e ita poli naþa yoko naga la nakoena van itania.

¹⁰ Nanua, pogos naþa tepe nasinekar kiena ne Ntewa ke lala wa, marena kiena narina kila mara wo temio, a nagane, komin naþa tepe erau wo temio rui, yoko malena kiena narina kila ita mēna ga temal lue temio.

¹¹ Sanene, tekekarana paþisi naþa Ntewa pisirlua kieta Suþe Yesu Kristo, komin naþa naga kila kieta mrapa na mara wo temio, tesu si veraga temio naga.

Atam kila marena pimi, Kristo mla malena

¹² A sur lua nene marena amio malena, lalua apim e yomarava nini sanape? Yar þes na yomarava nini nane Atam, a naga pe purþes nen mlamulen viowa, a kila naþa nakoena na mlamulen viowa, sane marena, monar imi mālīv e yomarava. A yeririna la naþa asiraunia, la mēna ga atol mlamulen viowa, ana marena tol la make mēna ga.

¹³ Sumon pogos kiena Mosis, Ntewa pe mla re navisaluaena poli wa, ana pe sur koren ga naþa pe navisaluaena re poli wa, þelaga na mlamulena viowa sike pa rui. Sanene, Ntewa pe mliþerela re e pogos nene poli sape akilaro ke kiena navisaluaena, komin naþa pogos nene, navisaluaena naga pere wa, ana kiela mlamulena viowa la narui

kila sane la monar akus nakoena na marena na wa.

¹⁴ Tekilia tesape sanene, komin siar e pogos kiena Atam, pimi tol pogos kiena Mosis, pe navisaluaen re poli, ana yar la asumā amar-mare māga, komin nakoena na mlamulen viowa sike e yomarava rui. Pona laþas akila piowa sane Atam kila yo, pona akila mēna sur taþena lala, ana e navisuena kiena ne Ntewa, kiela napiowaena make la nene ape mlamulena piowa torok ga.

Sanene, tepisu ya naþa yar taaga ga nene naþa Atam kila, tol make malena kien yeririna na yomarava, sa ke ga naþa ya ne Kristo naga taaga kila sirau, naga mēna ga tol make kieta malena ita punu ga naþa temlelaga.

¹⁵ A yumāena wo naþa Ntewa kila naþa molue kome kiena lemamiēna, naga po paþisi, kilia taulu yumāena viowa naþa Atam kila naþa molue kome kiena mlamulen viowa. Mlamulen kiena Atam naga taaga kila yar la monar amare, ana nawoena kiena Yesu Kristo naga taaga kila tepim temesmesu e marana Ntewa. Sur nene sane nalaena wo tai naþa toþar korenan ga sa ga ne.

¹⁶ Mlamulen kiena Atam pe kila re nena sur wo tai, ana nalaena nene po pan ita paþisi. Ntewa mliþere mlamulen kien yar taaga nene, pisape yoko pupia kiena nakoena va e yar make ga, ana siraunia, Ntewa pisu nalaena naþa Yesu mla pan ita, naþa pul plan kieta mlamulen piowa lala, ana sape temesmesu ruru e marana rui.

¹⁷ Lelaga kemua naþa mlamulen kiena yar taaga ga, naþa Atam, kila sane marena sumā taulu ita, naþa kilia war plan make malena kien yar lala. Ana yoko, lemamiēna kiena si yar taþena, naþa Yesu Kristo, mla nalaena wo nene pan ita nanagane, kila sane temesmesu e marana Ntewa, tetaulu marena rui, ana sir-aunia yoko tetol malena wo temio naga.

¹⁸ Sanene, kana kinas sane mlamulen viowa nene kiena Atam naga taaga ãere yeririna make ga apa e nakoarena, ana siraunia yumãena wo mesmesu taaga ga nene kiena Yesu, kilia kila plan la make ga e nakoarena nene, ana mligan la ase malena naãa ve uro re.

¹⁹ Ana sa ke sina nene, yar taaga pe ãarmãrera, pe miyagogon re Ntewa poli, ana kila yar make ga ape yar na kilaen mlamulena viowa, ana siraunia, yar taãena mlogear ya naãa Ntewa pisa pania, ana mare e lak torovia kila narui ita moki naãa tepim temesmesu e marana Ntewa.

²⁰ Nanua, Ntewa mla navisaluaena pa Mosis, a navisaluaena nena sumã kilologia ke yeririna lala sape kiela mlamulen viowa la pule paãisi. Ana pogos naãa mlamulena viowa la sumã pimi pe moki manene lue ga, Ntewa mãena ga pa laa sane, kila sane kiena lemamiãna pimi keviu manene laa.

²¹ Nanua sumo, mlamulen viowa ãar marena pimi, a marena nena sumã kila mlamulen viowa tolue ga metava silaga. Ana siraunia, Ntewa kila kieta mrapa vena teim temesmesu e marana, ana nane kila sane nagane kiena lemamiãna taulu make suria, komin naãa sumã kila ita make ga naãa temlelaga e kieta Suãe Yesu Kristo, yoko tetol malena naãa ve uro re.

6

Popon toãisin mlamulen viowa, temal temio Kristo

¹ Sa naãa nepisa ga na wa, ita tepe yar na kilaen mlamulen viowa lala, ana Ntewa pe lemam pan ita piwo ita, ana vanon sur nene, popon kieta malena nanagane ve sanape? Pona yaru laãas apisape popon tesumã tekilakila mlamulen viowa ve moki yo, vena kila sane lemamiãna kiena ne Ntewa mãena ga sumã imi manene laa, sa naãa naga

sumã pieviewo ke kieta mlamulen viowa la nene?

² Ana peraga, taãatete nena ve sanene! Tekilia tevisave e lepas na sinenanen viowa na kilaen mlamulena viowa, ita sa ga yar mare lala, monar toãisin nena ga, ve tekila re sina.

³ Ositomli pogos naãa akee ita vena teve taaga temio Kristo Yesu. E poglis nene, ya naãa mãalivin ita naga torokin ke ya naãa mãalivin naga nanua rui. Sane nanua sumo naga mare wo kieta mlamulen viowa, ana nagane, pogos naãa akee ita, kieta malena marua na mlamulena viowa mãena lala monar mare.

⁴ Sumo, amligan tasnena mãene lele na marena, ana nagane, pogos naãa akee ita, monar teligan kieta ãelaga na mlamulena, toãisin ruru nena ga. A nanua mãena sumo, Ntewa kila yumãena na iilanena nene, naãa kila Kristo sumãlu mal sina, a nanagane, pogos naãa akee ita, tesumãl sina temialoro e malena viu tai.

⁵ Sanene, tepe taaga temio Kristo rui komin naga mligan kiena malena mare e yomarava nini, ana ita mãena ga monar teligan kieta malena marua. Ana tekiliar ruru sane yoko teve taaga si temio ke na wa, komin naãa naga ãar si kiena malena viu tai, a yoko ita mãena ga towar kieta malena viu.

⁶ A monar tesitomãl silaga, sane ãelaga na kilaen mlamulen viowa naãa tepaeme temio, naga sa naãa asuar sike e lak torovia amio Kristo. Sanene, kila naãa ve tekila re si mlamulena viowa la naãa tasneta la sinelan kilaena, a mlamulena viowa taãatete kilia ve suãen kieta malena sape tepe kiena yar nayumãena ga.

⁷ Popon toãisin mlamulen piowa, nagane mãareraena na sinenanen kilaena mlamulena viowa monar ãisin ita, komin ita na sane yar mare naãa sitomena viowa na mlamulen viowa taãatete kila sur tai van ita.

⁸ Lelaga kemua, nanua sumo, sa naŕa temare temio Kristo rui, ana nagane, kieta lelagaena m̄arera sape yoko temal lue temio naga narui.

⁹ Tekilia tesape Ntewa kila Kristo mal si petan marena, kila sane yoko Kristo mal m̄a vano-o yoko taŕatete si mare pog tai, nam̄areraena na marena taŕatete si kilia tol naga pogos tai.

¹⁰ Kiena marena nanua ne, naga pe marena tai na war plan ma-keen nakoarena na mlamulen viowa, a kiena malena nagane, naga pe malena tai na visirluaen kia kiena ne Ntewa,

¹¹ a yoko monar ve sa ga nene van ita. Monar tesitońalia tevisave ita m̄ena ga popon toŕisin ruru ŕelaga na mlamulen piowa, a silaga monar tevisirlua kia kiena ne Ntewa e malena viu naŕa tesike ea temio Kristo Yesu.

¹² Sanene, kiau visena urmi e lele nene sanini, sane ve atańan re kiamiu sitomena la nakilaen mlamulena viowa imi ve sa naŕa nam̄areraena m̄arera tai naŕa suńa ve suŕen amiu. Visae peraga, tasne-miu lala, naŕa ape na yomarava ga nini, yoko asum̄a alogear ga nasinenanena viowa la na ŕelaga naŕa ita yeririna la tepaeme temio.

¹³ Ana sanene pe po re poli, komin lepas nen tasneta lala, pe pon re aim sane sur na yum̄aena naŕa napi-owaena miyum̄ae amio vena kilaen kiena ŕelaga viowa ne lala. Sumo, ita sane yar mare lala, naŕa malena na Ninuna pe su re nena e ita, ana nagane Ntewa kila ita si temali, ana monar teyawawo kieta malena viu nene va si vania vena naga lavia vena kilaen kiena yum̄aena. Sanene, yoko lepas nen tasneta lala apim sane sur na yum̄aena naŕa Ntewa miyum̄ae amio, vena kilaen kiena ŕelaga mesmesu lala.

¹⁴ Sumo, tesike vatanon navisaluaena naŕa Ntewa mla pa Mosis, amio kana nakoarena nena lala, ana ita toŕion logearen pano-o, ana peraga, pe tetorokin re natolen kana

natamaliaena poli. Sanene, Ntewa sinen miye ita a nagane suńa mi-ila ita vena nasinenanena na kilaen mlamulen viowa taŕatete nena uarar ita.

Mlamulen viowa taŕatete si uarar ita, ana ita yar na yum̄aena na ŕelaga wo

¹⁵ Nepisa ke ga yam tai ŕisi re nesape pe tesu re si vatanon navisaluaena naŕa Ntewa mla pa Mosis poli, ana nemarau nesape pona yar laŕasa amla kiau visena nene pa piowa yo. Pona asitom asape, "Ke, Pol pisape ita na pe tesu re vatanon navisaluaena poli, a nagane ita tekilia tekila ya naŕa piowa naŕa sinetania, tekila naga pogaga, ana yoko Ntewa sinen ye ita, viewo ita." Ana peraga, pe nepisa re nena poli ŕisa.

¹⁶ Monar asitońal sane pogos naŕa yar tai sike vatanon suŕe tai, monar logear suŕe nena a monar imi sa naŕa yar na yum̄ae kienaena tai. A ve sa m̄ena nene e kieta malena. Visae nasinenanena viowa suńa ve suŕen kiom̄a malena, yoko monar okila mlamulena viowa la naŕa naga sinenan sape okila. Ana visae kiom̄a suŕe naga Ntewa, yoko osuńa okila kiena yum̄aena wo lala. Mrapa lua nene, tai yoko kila ko omio Ntewa amlua aviaŕa lue, ana taŕena yoko kila ko omesmesu omio naga.

¹⁷ Nanua sumo, amiu m̄ena yar na yum̄aena vatanon m̄areraena na kiamiu nasinenanena viowa ga lala, ana potena paŕisi pa Ntewa naŕa nepian amiu, ana amligan ruru sike e losinemiu lala, ataveve ruru e kiamiu malena lala.

¹⁸ Sanene, amiu amolue vetan suŕe viowa nene nanua sumo, pe ape kiena yar na yum̄aena re si la poli, ana nagane ape yar na yum̄aena kiena ne Ntewa, naŕa amiu asum̄a akila ke sur mesmes lala sa naŕa naga sinenania.

¹⁹ Nekilia nesape navianena la nene m̄arera li m̄aga komin sitomena kiena yar naga pe sa re sitomena kiena ne Ntewa poli, nane kila nemiila amiu ke ne, nepis kome p̄akaiwa naṗa pisayu ga yeririna lala na yomarava nini, sane suṗe lala amio kiela yaru na yuṁaena lala.

Ana monar avisu kilale ruru kinas nen visena la nene, sane nanua, sitomena na kilaen sur viowa, naga keviu manene laa e amiu, naṗa suṁa m̄areran ke yepemiu lala vena kilaen mlamulena viowa naṗa apiowa na apiowa, ana nagane pe sa re si nene poli. Nagane, sitomena na kilaen p̄elaga wo monar ve keviu e amiu, naṗa kila sane kiamiu malena imi ve wa naṗa ve wa.

²⁰ Pogos naṗa sane ape yar na yuṁaen ga na mlamulen viowa, m̄areraena na sitomena na kilaen p̄elaga wo taṗatete yuṁae e amiu,

²¹ ana akila ke ga yuṁaena viowa lala. Ana sur la nene, pe amiila re nena kiamiu malena poli, ana amligan amiu nena e mrapa na marena, a nagane, visae asuṁa asitoṁal la sina, yoko amawan vaṗisi ya naṗa akila.

²² Ana nagane, Ntewa p̄erelua amiu petan p̄elaga na sinenanen kilaen mlamulena viowa la nene, amiu apim sane ape yar na kilaen kiena yuṁaena, kila naṗa po manenea e kiamiu malena naṗa apim ape wa ruruia, a nagane asike e mrapa na malena naṗa ve uro re.

²³ Wulena naṗa mlamulena viowa kila yar waria, nane marena naṗa ve uro re, ana kieta Suṗe Yesu Kristo kila naṗa towar malena naṗa ve uro re, naṗa pe topul re poli, ana pe nalaena tai naṗa Ntewa mla korean ga pimi pan ita.

7

Ita li nalelagaena lala pe tesu re vatanon Navisaluaena poli

¹ Erau lala, nekilia naṗa amiu akilia ruru navisaluaena lala na kiamiu purvanua, ana yoko nevisayu sur tai e lepas na visaluaena la nene naṗa kilia iila kieta sitomena e lepas navisaluaena kiena ne Ntewa naṗa tesuṁa tepisayu ke ne.

Sur nene sanini, sape e navisaluaena, pogos naṗa temal ke ga wa, monar telogearia, ana visae temare, pe tesu re si vatanon po laa rui.

² Ositomyuli p̄elaga kiena yaru naṗa p̄ere sira, lalua atalopa. Visae sira tai, pogos naṗa wona mal ke ga wa, navisaluaena m̄areran sape sira nene monar su ruru lue ga amio wona na yerm̄ene nene. Ana visae yar nene kovio, navisaluaena pe pisa re si sur tai e lepas na sira nene poli, sape naga monar suṁa ve wona yar ke nene na wa.

³ Ve sanene, visae sira nene, wona mal ke ga wa ana naga va vin-aun yar taṗena, yoko navisaluaena visave naga taṗa ke kolau. Ana visae wona na yerm̄ene mare tania, navisaluaena taṗatete si visa sur tai ea. Naga kilia va talopa si amio yar taṗena woga, naga pe pe kolau re nene poli.

⁴ Pogaga, erau lala, sitomena nene naga sa ga nono ga na kilologia itaena temio navisaluaena naṗa Ntewa mla pa Mosis. Nanua sumo, yar la asike vatanon navisaluaena nene, naṗa monar alogearia vena atol natamaliaena, ana nagane, ita li nalelagaena lala temare petan navisaluaena nene. Nagane pe tesu re si vatanon navisaluaena poli, ana tekilia teva tesu vatanon yar taṗena, nane Kristo naṗa mare wo ita. Ntewa kilamalia sina, ana kila sane ita korowas nena lala yoko towar mras wo lala naṗa naga sinenania.

⁵ Nanua sumo pogos naṗa tesike vatanon m̄areraena na p̄elaga viowa naṗa tepaeme temio, kieta nasinenanena viowa lala amiyuṁae e tasneta, akila tekila manene laa mlamulena viowa lala. Ana pogos naṗa

tekilia tesape navisaluaena kiena ne Ntewa sumã naña pisaluþar ke mlamulen viowa la nene, pisape ve okila re nene, ve okila re nene, ana sur nene kila kieta nasinenanena piowa lala pa laa metava narui. Sanene navisaluaena na kilawoen þelaga viowa nene sumã kila ke sane tepim tepiowa manene laa narui, a mligan ita nena ga e mrapa na marena.

⁶ Navisaluaena nene þuarar ita m̃arera sanene, kila tepim tepe yar na yuñae korenaen kiena navisaluaena marua la naña asiripolo la asike rui. Ana nagane toþisin ruru nenaga mrapa nene, tomolue tokom ea ana tepim tepe yar na yuñae korenaena e mrapa viu wo nene kiena ne Ninuna Wa.

⁷ Ana kam na asitom ya ne e kiau visena la nene, naña nesape navisaluaena kiena Mosis sumã kila ke kieta nasinenanen viowa pa laa metava narui? Pona kam na asitom ke asape sanene na nesumã nepisa ke nesape navisaluaena kiena ne Ntewa piowa ga?

Ana peraga, kiau navisaena pe naga re nene poli, komin navisaluaena naga kiena yuñaeena wo toña ga. Visae ve navisaluaena re, yoko taþatete tekilia naña nakilaroen navisaluaena naga sanape. Sane navisaluaena pisaar m̃arera sape "Ve ovinaia re sur ken yar taþena," ana visae navisaluaena ve visa re, yoko taþatete tekilia tevisave navinayaena naga ya ne, pona navinayaena naga kana þelaga sanape.

⁸ Ana lelaga, pogos naña navisaluaena kilaro navinayaena nene, nagane narui sitomena na kilaroen navisaluaena sumãlu m̃al kiena narin pulmas tai, kila navinayaena lala pimi moki loyumuã e ita. Ve sanene, navisaluaena kiena yuñaeena toña ga, komin visae ve navisaluaena re, yoko taþatete tevisu kilale þelaga viowa nakilaen mlamulena naña tepaeme temio.

⁹ Sane nanua sumo, nemninue navisaluaena, a pe nesitomãl re poli,

nesumuã ga sanene. Ana siraunia, nepisu kilia naña navisaluaena pisape, Ve ovinaia re sur ken yar taþena, ana nagane nepisu kilia narui nesape nesumuã nekilaro ke navisaluaena,

¹⁰ a nekilia sane monar nokus nakoena vanonia, nemare.

Sanene þelaga na logearen navisaluaena pe pe mrapa na tolen re si malena poli, ana navisaluaena naga pimi sane pe kieta mrapa na marena rui.

¹¹ Nanua sumo, toñape navisaluaena naga pe mrapa na malena, ana nanene naga kieta nasinenanena viowa na kilaen mlamulena ga naña kilali ita, kila tesitom sanene. Ana pe sa re nene poli, komin naña tekilaro navisaluaena nene, ana mligan ita e mrapa na marena rui.

¹² Naga ke narui yuñaeena naña navisaluaena sumã kila, ana pe nepisa re nesape piowa poli, komin navisaluaena naga pe wa na pe wa, a kana visena lala apo a amesmes ruru nenaga.

¹³ Ana pona laþasa aviun navinunena yo, avisave visae lelaga naña navisaluaena naga pe sur wo tai, ana sanape naña kila ke yar la monar awar nakoena na marena? Ana peraga, pe nepisa re nesape navisaluaena nene monar kilam̃ar ita poli, ana kieta nasinenanena viowa nakilaroen navisaluaena la nene, naga ga kila. Visena na visaluaena la apogaga, ana pogos naña nekila mlamulen viowa, in ga nemligan inu e mrapa na marena. Visae ve navisaluaena re nene, taþatete tekilia tevisave mlamulen viowa naga ya ne, a yoko teninue tevisave ya ne po a ya ne piowa. Ana pogos naña navisaluaena sumãlu sumã ga, kila meraravan ruru pan ita sape þelaga na kilaen mlamulen viowa naña sike e ita, piowa na piowa.

Suri lua apilup loyumuã e sitomena kiena yaru

¹⁴ Sa naña nepisa, navisaluaena kiena Mosis na pe wa paþisi, molue

kome Ninuna ne Ntewa pimi, ana in na nepisu sane kiau ðelaga pe pe wa re nenaga, in na nesuãa nemiyuãae taveve ga kiau nasinenanena viowa lala.

¹⁵ Sur viowa la naãa nesuãa nekila ke ne, pe nekilia ruru re poli aãa nekila sanape, pona aãa nekila vanon ya, komin sur wo naãa sineun nesape nekila, ana pe nekila re poli, ana sur viowa naãa pe sineun re kilaen poli, naga ke nane nekila ke narui.

¹⁶ Nanene narui, nesape navisaluaena kiena ne Ntewa po paãisi, komin naãa monar navisaluaena suãa ga vena visaluãaren kiau napiowaena la nene, naãa sa naãa nepisa ke nene, yepmavin kilaena, ana nesuãa nekila ñaga.

¹⁷ Sanene, pe in re naãa nesitom kilaen napiowaena la nene poli, ana ðelaga nasinenanen kilaen mlamulen viowa naãa suãa miyuãae manene laa e kiau malena, naga ke narui naga suãa kila.

¹⁸ A kiau ðelaga na kilaen mlamulena viowa nene, pe nepisuli re nesape naga kila sur wo tai se kiau malena poli wa. Yam moki kiau nasinenanena pisape nekila sur wo, ana siraunia, pe nekila re poli.

¹⁹ Sa ke naãa nepisa ke narui, pe nekila re nawoena naãa sineun kilaen poli, ana napiowaena la naãa pe sineun re kilaen poli, sur nene naga ke nane nesuãa nekila ke narui.

²⁰ A visae nesuãa nekila ke napiowaena la naãa pe sineun re kilaen poli, nanene kana kinasa sane pe nekila re po poli, ana sur taãena suãa ñareran ke sape nekila, nane ðelaga na kilaen mlamulena viowa naãa sike e kiau malena.

²¹ Ðelaga na kilaen mlamulen viowa nena, nepisu sane naga navisaluaena ñarera taãena sina ga tai naãa suãa miyuãae ke e inu. Pona pogos tai sineun nesape neyuãaen suri wo tai yo, ana sitomena viowa

sike ga lavisi, kilali naãa were inu neva neviowa sina ga.

²² Pogos moki, e kiau sitomena in ga taaga, nesuãa nesitomaãl ke suri la naãa Ntewa pisa, a nepisu kiena visena lala apowo paãisi,

²³ ana nemloge e inu sane visena taãena si tai naga ñena suãa pis. Naga nane ðelaga na mlamulen viowa, naãa naga suãa ñareran inu vena nesu vatanon ñareraena na kiau nasinenanena piowa lala. Naga sane nasinenanena viowa la nene asike e tasneu, asuãa akila ke pupia mara amio nawoena la naãa asike e kiau sitomena.

²⁴ Kei, sitomena wo amio ðelaga viowa, lalua asuãa apeveyu ke e in sanene, nemloge piowa paãisi, nepisu kieta malena e yomarava na tolana marena nini ñarera paãisi. Ana ane yoko kilia iila ita, ane yoko werelua ita e naloge viowaena nene?

²⁵ Kieta malena ñarera paãisi naãa, komin e kana lepas ne tai, kieta sitomena sinenan sape logear navisaluaena kiena ne Ntewa, ana e kana lepas ne komãasa, ðelaga na kilaen mlamulen viowa suãa miyuãae ke e tasneta.

Ana lelaga, potena paãisi pa Ntewa, komin naãa naga pitetalia kieta Suãe Yesu Kristo pitomi, naãa yoko iila ita, werelua ita vetan naloge viowaena nene, tamalia ita.

8

Malena wo amio Ninuna Wa

¹ Kristo Yesu pitomin tamalia ita, ana kila sane ita naãa kieta malena su ruru sike amio naga rui, yoko Ntewa taãatete la nakoena van ita pog tai.

² Nanene komin nanua sumo, tesike e malena viowa naãa ðelaga na mlamulen viowa pa metava, a naãa pisaar marena pan ita, ana sir-aunia, Yesu Kristo ðerelua ita petan malena nene, mligan ita tesike e mrapa viu taãena tai naãa tekilia

tetol malena wo naŕa Ninuna Wa mlavia.

³ Yar la asumã aŕion ke nalogear ruruen navisaluaena kiena ne Ntewa vena atol natamaliaena ea, ana akila ŕele ga vanon yaru naga ŕarin m̄arera paŕisi. Ana ya naŕa akila ŕele ga, Ntewa ga kila. Naga mligan narina Yesu pitomi e yomarava, kila tasnena a kiena malena maran taaga sa ke ita li na mlamulen viowa lala. Ana Yesu pitomi taŕan tasnena a kiena malena nene, sane kuŕapaena tai vena weluaen nakoena na kieta mlamulena viowa lala.

⁴ Nakoena na kieta nakilaroen navisaluaena, naga ga ŕaria, kila ita temesmesu rui e visuena kiena ne Ntewa, ana nagane pe temial re si e ŕelaga naŕa mlamulena viowa sumã ŕuarar itania, ana tekilia teyaloro ga e ŕelaga naŕa Ninuna Wa sumã susumon ita ke ea.

⁵ Yar naŕa sumã mialoro taveve ke ŕelaga na mlamulena naŕa naga paeme amio, kiena sitomena sumã pulen nasinenanena viowa na yomarava, ana yar naŕa sumã mialoro taveve ke Ninuna Wa, kiena sitomena pule mamaga e sur wo la naŕa Ntewa sinenania.

⁶ Nasinenanen maneneen ŕelaga viowa lala e yomarava nini, naga pe mrapa na marena, ana nasinenanena maneneen ŕelaga wo kiena Ninuna, naga pe mrapa na sumãre, pe mrapa na malena.

⁷ Yar naŕa kiena sitomena sinenan manene ŕelaga na sinenanena viowa, naga pe nasinekar kiena ne Ntewa nenaga. Pona pe sinenan re vatanonen navisaluaena kiena ne Ntewa la poli yo, pona visae peraga, pona sinenan m̄a vatanon yo, ana komin naŕa naga pa piowa manene la rui pano-o, ana yoko vatanon ŕele sina, ana naga pe yar na sanene narui.

⁸ La naŕa amiyaloro ataveve ke ŕelaga na mlamulen viowa naŕa

apaeme amio sanene, taŕatete akila sur tai naŕa yoko Ntewa kilia kekarania.

⁹ Ana ko naŕa visae Ninuna ne Ntewa teke e ko, ve oyal re si e ŕelaga na mlamulen viowa naŕa opaeme omio, ana monar osumã oyal e m̄areraena kiena Ninuna naŕa Kristo mla pan ko. Ana visae yaru tai sumã ga naŕa Ninuna nene ve to re si e naga, yar nena pe pe kiena re Ntewa poli.

¹⁰ Pelaga na mlamulen viowa na yomarava nini kila sane ita make ga tasneta monar mare pogos tai, ana ita naŕa Kristo sike e ita, naga kila ita temesmesu e marana rui, ana yoko ninuta mal lue ga.

¹¹ Ninuna ne Ntewa naŕa kila malia si Yesu petan marena, nane ninuna ne nane teke e ita narui, a yoko kila m̄ena wo ve sanene van ita. Pe sur korena ga naŕa tasneta mare, ana Ninuna Ntewa naŕa sike e ita yoko kila malia ita sina.

¹² Erau lala, Ntewa kila po paŕisi na pan ita sanene, ana kila sa naŕa kieta pupia lapui sike e naga narui. Sanene, popon telamaran si sur wo vania, ana pe pon re si teyaloro tetaveve kieta ŕelaga na sinenanen mlamulena viowa poli.

¹³ Pelaga na mlamulena viowa naga pe mrapa na tolen marena, ana yar naŕa sinenan yali taveve mrapa na malena, naga monar taŕan Ninuna yumãe ea, iila vena te plan nasinenanena viowa nakilaen mlamulena viowa vetan kiena malena.

¹⁴ A ita naŕa temlogear pulgona ne Ninuna Ntewa sanene, ita ke la nene narui tepe narina ne Ntewa lelaga.

¹⁵ Nanene komin naŕa Ninuna ne Ntewa pe kila re tepim sane tepe yar na yumãe korenan re poli kiena ne Ntewa, ana naga kila sane Ntewa kuslua ita tepe kiena, tepim tepe narina lala. Sanene, monar ve temaraun re Ntewa, ana pogos naŕa tevis vania, tekilia tevio sane arimata, tevisave "Ata."

¹⁶ Mesmesun ga naña tevio ve sa nene komin Ninuna Ntewa sumña pian ita ke narui ana ninuta mēna kilia sape lelaga, ita tepe narina ne Ntewa.

¹⁷ Ana komin ita tepe narina ne Ntewa sanene, navisa ruruena wo la naña Ntewa mligan ruru sike ne ve kiena ne narina napo naña Yesu Kristo, yoko ave kiena ne ita narina taņena mēna lala, yoko to-waria tevion pae temio. Lelaga naña sane ita mēna monar towar naloge viowaena sa ke ga naña naga ŗaria, ana visae tekekara ga, yoko Ntewa kila wo vaņisi van ita maran taaga ve sa naña kila po pa Kristo.

Yoko wo vaņisi va yeririna lelaga kiena ne Ntewa

¹⁸ Nagane e yomarava nini tesumña tepane ke pog mārera la nene moki, ana visae kieta sitomena la su ga e naurarena naña yoko imi sirau, nek-ilia nevisa nevisave e kiau visuena, naloge viowaena la na nagane, ape suri korena ga.

¹⁹ Naloge viowaena la nene sumña tol ke sur make ga naña Ntewa siia, a sur punu ga sumñate ke ga wa, sinelan manene la asape popon legiena maro imi, vena Ntewa kip-ian ga na wa naña sape a la ne ape narina kemua lelaga.

²⁰ Nanua sumo, pe naloge viowaena re poli, vanon Ntewa si sur punu ga apoga ga, ana siraunia, asumña apim apililua, apororowaia, apioyowa sanene pano-o, sur make ga pe su re si sa naña naga sinenan poli. Naga taņan sape ve sa nene e yomarava, vena kilaen ve sa naña yoko yeririna lala monar asitom asave monar awasine ga naga.

²¹ Sitomena nene yoko monar sike e narina lala, naña monar alelaga avisave yoko sur la taņatete asu ma sanene silaga, monar asitomñal asave pogos tai yoko naga kila sur la punu ga naña naga sii la aim awo sina, atol kiena naurarena, sa ke ga naña ita narina la nene yoko tetolia.

²² Ana nagane tepisu ke yomarava nini na wa, naña siar nanua sumo pimi, sur la naña asike ea asumña amloge piowa sa naña sira tai sape war narina.

²³ A maran taaga sa ke mēna ga ita naña tetol Ninuna Wa sane nalaena ŗesia tai naña Ntewa mla pan ita, naña kila tesitomñal naña ŗisi na nalaena keviu imi sirau na wa. Ita mēna ga, tagena sike e losineta la na wa, a tekilia sa naña yoko teloge viowa mña vano-o tol pogos naña Ntewa wereplan ita vetan yomerava. Sinetan manene sur nene paņisi, komin ita na sane ninis la naña kus plan la ga. Ana e poglis nene, yoko teloge ga wo na wa sane ita tepe narin kemua la lelaga naña teva tesike nena temio e kiena yo napo.

²⁴ Sur ne nanene naga tamalia ita vanonia, a siar e pogos nene pimi, tesumña temlelaga ke mārera e kiena navisaarena naña sape yoko naga kila wo van ita ve sanene. Temlelaga mārera e naga komin pe tepisu re poli wa, ana pogos naña imi mālivi, yoko taņatete si tevisave telelaga tevisave ve sanape, vanon sane ve sanene narui.

²⁵ Ana pe tepisu re sur nene poli wa, ana monar telelaga mārera sane yoko ve sa nene, a monar tekila kieta sitomena la ve piayavi vena sumñateen vano-o kilamarata la visu ga na wa.

²⁶ Pogos naña tesumñate ke sanene, pogos tai sineta marenia a yepeta malumu, ana silaga Ninuna Wa sumña miila ita, pogos tai sinetan tesape telen wo pog mārera lala, ana temloge piowa manene narui tekilali naña tepis, tomñal ŗele visena napo navisaena. Ana e pogos nene Ninuna Wa kilia imi, kus leleta narui naga lenin kieta e tagena la naña apisawal ke kieta sitomena la naña visena la pe torokin re avisa poli.

²⁷ E pogos na sanene, Ntewa kilia make ya naña sike e losineta lala

ita kiena li na lelagaena lala, a kilia naña Ninuna sumña mlenwo ita ke lala, naña sumña pisa ke ga sur la naña mesmesun nasinenanena naña sike e sitomena kiena ne Ntewa rui.

²⁸ A e pog m̄arera naña tepanea, e ya naña yoko imi m̄alivin ita, tekilia tesape yoko Ntewa kila sane e kana luasa, yoko woga ga van ita naña sineta si naga. Naga kila sanene komin naña mligan plan ita sumo rui vena kila kiena yun̄aena wo lala e kieta malena.

²⁹ Naga kilia ruru ita nakonua konua rui pimi, mligan ruru kieta mrapa nakonua rui, ana kila kieta malena p̄ar nono na narina naña Yesu. Sanene, ita tepe puruvi a tepe vineta lala e mratava taaga, naña Yesu naga sane kieta puruvi našumo.

³⁰ Nane yun̄aena wo ne nane Ntewa kila pa yeririna la naña mliganar la vena ave kiena namratava lala. Naga pio la vena aim puna, kila la ape mara wo amio naga, a kila sa naña yoko atol kiena naurarena e legiena naña yoko imi.

Sinesiena wo kiena ne Ntewa

³¹ Sur la nene akila merarava sane Ntewa sike amio ita, sumña kila ke po pan ita, a visae ve sa nene yoko tevisa si ya ne? Visae Ntewa sitom visae visir plan ita, yoko ane kilia kila si teloru?

³² Tepisu naña Ntewa sinen miye ita manene pano-o tañan sape awem̄ar narina vanon ita, ana visae kekaran naña kila pupia yun̄aena wo van ita sanene, yoko kekaran m̄ena la sur nowo tañena la van ita.

³³ A nanene Ntewa sumña kila ke pan ita rui. Naga ga mligan lua ita vena teve kiena narui, ana yoko a si naña visave ita pe tetorokin re toñalivi e marana poli?

Ntewa ke narui naña sumña pisa ke sape ita temesmesu temio naga rui,

³⁴ ana a si naña visave monar towar nakoena vanon kieta mlamulena viowa? Pe yar re tai po, okilakan naña Navisaarena Yesu kila

sur make rui. Naga mare wo ita, sir-aunia mal si petan marena, siraunia p̄asuñea pa teke tano e kiena lele wa ma metava amio Ntewa, a nagane pisawal ita ke pa Ntewa vena Ntewa viewo ita.

³⁵ Kristo sinen si ita manene sanene, sur ya si naña yoko kilalua ita si vetan kiena sinesiena nene? Pe sur re tai poli.

Pogos tai, yun̄aena la urmi pan ita, pona yar la akila piowa pan ita. Pogos tai, tetol pog m̄arera, pona pe kata kinanena re poli, pona pe m̄ata kulsota re poli. Pogos tai temaraun kieta malena, pona takan playu na mara, ana peraga, silaga Kristo sinen sii ita, a kieta malena su ruru sike e limana.

³⁶ Nanene sa naña Parin Suñe Tepet pisa nakonua rui, e pogos naña naga m̄ena kus ke pog m̄arera, naña sape:

“Kioñia kia sike e imimi,

ana sinelan asape awe moñar imimi lue ga,

apisu imimi sane sipsip la naña asvilevilesan vena asiro kolmekila.” *Yauena 44:22*

³⁷ Ana sur kar la ne sanene, akilia aimi añalivi pun ita, ana pe suri korena ga, e sur punu ga na sanene, sinesiena kiena Kristo sike e ita, ana tesulue ga metava, tetaulu silaga.

³⁸ Nekilia nevisaar nena van amiu, nevisave pe sur re si tai poli naña kilia kila Ntewa pe sinen sii ita re si poli. Visae temali pona temare, visae navisi la asike amio ita pona yermare la apimin ita ke yo, visae tevene sur la naña asun̄a añaliv ke nagane yo pona tevene sur la naña yoko añalivi e legiena na pimi ke ga wa,

³⁹ a visae nam̄areraena wo lala na yo na metava asike amio ita, pona nam̄areraena viowa na yo tano asuwo ita, ana pe sur re nena tai naña Ntewa siia kilia lalua kiena sinesiena vetan ita. Kristo Yesu kieta Suñe mligan sinesiena kiena ne Ntewa sike e kieta malena la rui, ana sulue na sike ne.

9

Pol mloge piowagan naña le Yu la pe sinelan re alelaga sane Yesu naga pe kiela Navisaarena poli

¹ Erau lala, nagane sineun nesape nevisayu e lepas nene naña ita le Yu lala, tesape ita na yeririna kiena ne Ntewa lala, ana ita mokliu naña pe sinelan re Yesu poli. Ana yoko ve sanapen la nene? Pogaga, tañatete nevisokan, monar nevisawal van amiu e sitomena wo lañasia naña Ninuna Wa kian pan inu e lepas nene rui,

² ana lelaga, visena la nene, akila sane kiau sineyeena a kiau naloge viowaena keviu pañisi, pe pito re nena tano poli.

³ Nanene komin nagane, kiau malena sikol amio Yesu rui, ana nepisu sane namratava tañena na Yu la naña ita kuruta taaga, kiela malena pe sikol ruru re amio naga poli wa. Visae nekilia nourelua in sina vena la akilia aimi akus leleu, yoko nekekara ga, ana tañatete ve sanene.

⁴ Asitomyuli sur wo la naña Ntewa kila pan ita le Yu la rui, naña la na sanini:

ita ke narui naña Ntewa mliganar kata apua lus nae Israel lala sape ape kiena yeririna lala,

ita ke narui naña Ntewa pisawal sape kuslua ita sane tepe narina lala,

ita ke narui naña Ntewa mligan kapi vivaga na kiena urarena sumon kieta yeririna lala e yomema nanua sumo,

ita ke narui naña Ntewa sumña kila ke naviranarena lala amio kieta yermarua lala,

ita ke narui naña Ntewa mligan kiena navisaluaena sike e ita,

ita ke narui naña pupia yumña wa na lotunen Ntewa sike pun ita,

ita ke narui naña Ntewa pisaar navisa ruruena moki pan ita,

⁵ ita ke narui naña tepio yermarua wa nasumo lala, sane Epraam,

Aisak, amio Sekop, ape kata apua lala,

ana metavan sur make la nene, ita ke narui naña Yesu molue kome kieta lusia, naga paeme e yomarava nini sane pe yar ga, ana naga mña pe Navisaarena, naña naga Ntewa naña pe suñen sur make ga, naña popon teyeluar naga silaga vano-o ve uro re.

Sur wo ne naga ke la nene narui naña Ntewa kila ve kiena ne kiena yeririna lala, ana ita mokliu naña tepisua sane ape sur koren ga.

⁶ Nane la naña pe asikol la ruru re amio Kristo poli, a pona yeririna lañasa asitom asape suri nene kila sane navisaarena naña Ntewa mlañesania pe mñalivi re sa naña naga pisa poli, komin naña naga pisaar sape yoko kiena navisa ruruena su make amio lus kiena ne le Yu lala. Ana pe sa re nene poli, komin sur tañena tai naña pa sanini, sape la naña amolue akome lus kiena Sekop, naña tepio la le Israel lala, pe la make re naña Ntewa sape la ape kiena yeririna la poli.

⁷ Pona tevisa si visena nene kome mrapa tañena, tevisave la naña apisape la kala apua Epraam, pe la make re naña tesape la amolue e kiena lus nena napo poli. Visena tai naña sike e Visena Wa pisa sanene rui, naña Ntewa pis pa Epraam, e lepas na narina lua nene Ismñael amio Aisak, pisape

“Kiomña lus napo lala yoko amolue ga akome narumña naña Aisak.”

⁸ Ana visena nene, kana kinasia sape la naña Ntewa pisu sane asike loyumña e ñegas nen lus kiena ne Epraam kemua lelaga, la ape ai? Pe yeririna make re naña amolue e lus kiena ne sisi tañena la naña naga ñar la poli, ana la naña amolue e lus na nisisi naña Aisak, naña Ntewa kilologia naga, pisaaria sape yoko kiena navisa ruruena lala sike e la.

⁹ Tekilia tesape sanene, komin nanua sumo Epraam mla sisi pa

kiela sira na kilavanen yo m̃ala naṓa Aka, ana sisi nene pe naga re naṓa Ntewa sape yoko lus kiena ne Epraam napo la amolue akome poli. Ana Ntewa piranar ruru sina ga amio Epraam, pisape “Epraam, yoko nekila van ko omio wom̃a Sera, sane e kas na sirau, e pogos na sanini, yoko amiu lua awar narimiu tai, ve yerm̃ene.” Ana siraunia, sanena naṓa Ntewa pisaaria, ana narina ne Epraam nene, Aisak, naga ke narui naṓa ita lus kiena ne le Yu lala tomolue tokom ea.

¹⁰ A pogos naṓa tepisu Aisak pimi keviu, naga narina tai, a maran taaga ke sina ga, wona naṓa Repeka naga ṓar kaora Sekop amio Esau,

¹¹ a pogos naṓa lalua pe apaeme re poli wa, Ntewa pisawal ya naṓa maplar pe kiela lalua. Naga pe sitom re sape kila taveve kiela yum̃aena lalua poli, sape lalua akila suri piowa pona po, ana kila ga taveve ya naṓa sinenania.

¹² Ana pogos naṓa lalua apaeme, Esau na paeme ṓesa a Sekop paeme maro, ana Ntewa pisa pa kala auia, pisape

“Naga naṓa paeme maro yoko taṓatete logearia naga naṓa paeme sumo, ana naga naṓa paeme sumo, naga monar logear naga naṓa paeme maro.” **Nas 25:23**

Sanene, pe ṓelaga marua nataveveen re nene poli, ana kila meraravania sape Ntewa pisirlua yaru, pe taveve re sitomena kiena yaru poli, ana taveve ga ya naṓa Ntewa maplaria.

¹³ A sur nene merarava po paṓisi e lepas kiena kaora lalua nene, komin naṓa visena taṓena sike e Nasiriena Wa rui, naṓa Ntewa pisape

“In na nemligan Esau naṓa naga paeme ṓesa, naga sike vatano, a nemligan Sekop naṓa naga paeme maro, naga to metava.” **Mal 1:2,3**

¹⁴ Pogaga, Ntewa pisawal kiena sitomena merarava ruru sanene, ana yoko tevisa si ya narui? ṓisi

na tekilia tevisave ṓelaga kiena ne Ntewa nene piowa ga, pona naga kila pe memes re e lepas kiena lalua nene poli yo? Ana peraga, taṓatete tevisa kare Ntewa sanene.

¹⁵ Nanene sa ke sina visena taṓena tai naṓa pisa pa Mosis nanua sumo rui, naṓa sape

“In na nepe Ntewa, sike ga e inu sane nekilia sineu ye yar ai naṓa sineun nesape sineu yea.” **Nau 33:19**

¹⁶ Sanene na Ntewa sum̃a pisa plan kiena yeririna lala, pe taveve re naṓa la ga apisape naga monar visa plan la, a pe komin re naṓa la aṓion asape akila sur laṓasa naṓa sane pona naga kekaran la vanon yo, ana naga pisa plan yar lala taveve ga kiena sineyeena e yar la naṓa asum̃a amloge ke piowa.

¹⁷ ṓelaga kiena ne Ntewa nene, naṓa kila ke pa yaru taveve ga kiena sitomena, tepisu naga kila m̃ena pa Parin Suṓe Pero nae Isip, e pogos kiena Mosis nanua sumo. Pero nene naga yaru tai naṓa naga kawe ke yeririna kiena ne Ntewa, ana Ntewa pisalua naga m̃ena ga vena kilaen kiena yum̃aena tai, sa naṓa Nasiriena Wa pisape, naṓa Ntewa pis pa Pero, sape

“In na nepisirlua ko vena ovisuar kiom̃a purvanua. Yoko netam̃an ovilaven kiom̃a m̃areraena sumo wa, ana nekila vena yoko ovisu ga kiau m̃areraena na wa naṓa naga m̃arera manene taulu kiom̃a nam̃areraena, a sineun nesape yeririna la nae yo make ga yoko akilia sane nam̃areraena make ga sike ga e inu.” **Nau 9:16**

¹⁸ Sanene, tepisu yar naṓa Ntewa sinenan sape ve lemam vania, yoko monar ve sa nene, ana visae yar tai ve sa Pero nene naṓa Ntewa sinenan sape kila kiena sitomena m̃arera vania, ana monar ve sa ga nene narui.

Sinemimiēna kiena ne Ntewa, amio kiena lemamiēna

¹⁹ Nepisa sanene, yoko monar sitomena tai va metava naŕa yaru kilia viun sanene, visave “Visae e yaru laŕasia, Ntewa ve lemam van la, a e yar taŕena lala, naga sumā kila ke naŕa kiela sitomena mārera, yoko ve sanape narui? Visae Ntewa naga ga narui naŕa sumā kila sape teim towo pona teim teviowa, ana pe pon re naga liŕere ita si poli. A visae Ntewa sinenan kila van ita taveve ga kiena nasinenanena, yoko taŕatete tevisaluŕar tevisave ve kila re.”

²⁰ Ana yoko nevisataŕne visena la nene, nevisave: Peraga Mara, ko na ope yaru ga, ko ope sur tai naŕa Ntewa siia, ana ve okilali re naŕa ovisataŕne kioma visena tometavan si naga. Naga sa naŕa visae yaru tai sumā yumaen porotano ve piaki. Pogos na yumaen pae porotano ve piaki ŕisi, ana piaki na porotano nene taŕatete kilia sumālu vis sina vania, visave, “Ei, komin ya ne omiyumaen kare in ga sanene?”

²¹ Ana taŕatete ve sa nene, komin yar naŕa miyumaen piaki naŕa e porotano, sike e naga kilia yumaen taveve kiena sitomena. Visae la narin porotano tai, kilia yumaen piaki taŕena ve lua ea. Tai, piaki nowo tai naŕa popon ŕaŕagena lala, a taŕena, naga piaki tai na unā ga.

²² Ana Ntewa mēna ga kila sa ke nene, naga mēna ga kiena sur lua naŕa naga sinenan sape kila. Naga sinenan sape kila yar la avisu kilale naŕa naga sinen kar ke kiela mlamulen viowa lala, vano-o yoko kilia la ruru nakoena van la amio kiena namāreraena. Na konua rui, naga kila kiena sitomena piavi pan la, ana nagane sike ga e naga kilia kila van la ya naŕa naga sinenania.

²³ A sur taŕena naŕa naga sinenan sape kipian la, naga kiena ŕelaga wo la naŕa naga sinenan sape kila van ita la naŕa naga pe lemam pan ita. Nanene naga sane nakonua rui, naga kila ruru kiena navisa ruruena

nowo lala, a nagane miyumaen ita sa naŕa pias nen sur naŕa kon la vito ea.

²⁴ Naga kila po pan ita sanene komin ita ke narui naŕa naga pio ita, naŕa ita laŕasa tomolue e lus kiena ne le Yu lala, a ita laŕasa pe tomolue re e lus kiena le Yu la poli.

²⁵ A ŕelaga nene sane visena kiena ne Ntewa tai naŕa Navisawalena Osea pisawal e kiena tus, naŕa Ntewa pisa sanini, sape

“Pegas nen yeririna la naŕa nanua sumo la pe ape kiau re poli, a nagane nepio la, nesape ape kiau yeririna lala.

Purvanua nene naŕa nanua sumo pe nesitomāl re poli, a nagane nesape nekekaran paŕisi.” Ose 2:23

²⁶ A yam si tai, Osea pisawal taŕenan si visena kiena ne Ntewa tai, naŕa pisape

“Nanua sumo nepisa pa yeririna nae e yo nini lala nesape la pe ape kiau yeririna re la poli, ana nagane, yoko aloge naŕa asumā avio la asape naruu lala, in na nepe Ntewa namāreraena, nepe Ntewa naŕa nemali.” Ose 1:10

²⁷ A visena taŕena pisa ke mēna sanene, naŕa sike e tus naŕa Navisawalena Aisea siriyuia. E yo nene, naga mloge piowagan le Israel, pisape

“Pegas nen yeririna nae Israel lala la moki manene laa, la moki na moki, la sane mras nen none naŕa yar wolo ŕele ga.

Ana suri piowa tai, yoko la ve lua la ga naŕa Ntewa tamalia la.

²⁸ Ana e pogos na liŕereena, yoko naga la nakoena va yeririna lala na yomarava. Yoko kilaŕelaga ga la ve moki naŕa pe amlalaga re poli.” *Ais 10:22,23*

²⁹ A nanene yoko ve sa ga visena taŕena naŕa Aisea siriyu nanua sumo rui, naŕa pisayu pogos na liŕereena naŕa yoko imi, naŕa visae

Ntewa ve sinen ye re yaru, yoko la punu ga akokovio. Visena nene pisa sanini, sape

“Ntewa pitomi amio kiena yar na mara lala, lavisi we moñar make ita. Visae ve sinen ye re narita la naña avetorokaki, ana mligan la asikena, yoko kieta lus la akokovio make nena naga.”

Lavisi naga kila van ita maran ve taaga torokin ke ya naña kila pa yar viowa la e pupia yo lua nene nanua sumo, Sotom amio Komora, ana siraunia kila sane ita lañas tekilia temal tesike ga wa.” Ais 1:9

³⁰ Pogaga, visena la nene kana kinasanini, sape la naña pe ape Yu re poli, pe aņi re yon naña ataveve navisaluaena kiena ne Ntewa poli vena amesmesu e marana, ana siraunia, pogos naña amlelaga e Yesu, Ntewa kila la ga apim amesmesu e marana na wa.

³¹ Ana le Yu lala, aņionli naña aimi alogear navisaluaena vena aimi amesmesu e marana Ntewa, ana akila ŕele nena yonia, ana la apiowa ga narui.

³² Nepisape piowa pan la sanene, komin naña la aņilion naña aimi amesmesu e marana Ntewa, ana la akom e mrapa taņena, apa amlor ruru nena ea. La akome mrapa naña asitom ke sape kiela yuņaen wo lala kilia kila aim awo amio Ntewa, ana pe sa re nene poli. Monar tesuņal ga tese e ya naña Yesu kila, naga ke nene narui kieta mrapa naimen towo si temio Ntewa.

³³ Visena si tai sike e tus kiena Aisea, naña Ntewa pisawal ŕakaiwa tai, naña pisayu kilavaru na ŕeren yuņa tai, ana kilavaru nene naga Yesu, sane Navisaarena naña Ntewa mligan naga pimi. Visena nene pisayu sa naña yar laņasa pe sinelan re kilavaru nene poli, ana laņasa amlelaga ea, ana pisa sanini, pisape *“Avisu ruruia!*

Nesuņa nepisirlua ruru kilavaru wo na ŕeren yuņa tai, nane

metava e kunus naña Saeon e pupia pulkumali kiena kiau yeririna lala nae Yerusalem.

Kilavaru nena mñarera ruru po, ana yoko yar la ve moki naña yepela mavinia, atan mņa lala ea vano-o kila alolor kar ga va ke ne.

Ana yeririna la naña alelaga e kilavaru nene, asuņalarla asea, yoko nekila wo van la vaņisi.” Ais 8:14, 28:16

10

Yesu ga kilia kila ita temesmesu e marana Ntewa

¹ Erau lala, nemloge piowagan naña kiau lus ruru nena lala, sa naña le Yu lala, pe amlelaga re poli. Ana sineun manene nesape monar atol natamaliaena, nane nesuņa nemlen manene ke pa Ntewa vanon la ne.

² Asuņa aņikeyon naña akale Ntewa e kiela malena, ana nepisa lelaga, amninue mrapa, yoko taņatete alualia.

³ Nanene komin ga naña asuņa ataveve ke ga kiela sitomena lala, ana yepela mavin taveveen mrapa naña Ntewa miyuņaenia vena ki-laen yaru imi mesmesu sina e marana.

⁴ Asuņa amñareran ke ga naña asape nalogear ga navisaluaena naga pe mrapa, ana mrapa nene piowa rui, komin naña ita make ga tekilaro navisaluaena lala. Mrapa naña tesape temesmesu temio Ntewa komin naña temlogear navisaluaena, Kristo suwo rui, a naga miyuņaen kieta mrapa viu tai. A nagane, visae telelaga tevisave Kristo ŕar plan kieta mlamulen viowa lala, ana Ntewa kilia kila ita teim temesmesu e marana.

⁵ Visae ve tekilaro re navisaluaena, yoko woga ga, tekilia teim temesmes e marana Ntewa komin naña temlogear navisaluaena, komin Mosis pisa visena tai e lepas nene rui, pisape

“Yaru naña taveve ruru sur make ga naña navisaluaena nene pisa, yoko tol malena.” Lev 18:5

Ana pe yar re tai naña kiena malena po sa naña Mosis pisa poli, ana tañatete tetol malena kome kieta yumaena wo la naña tekila.

⁶ Nakilaen sanene, naga mārera pañisi, ana visae telelaga ga e Kristo tekilia teim temesmesu e maraña Ntewa, a naga pe pe sur re tai naña mārera poli. Sane visena tai naña Mosis pisa, naña pisape

*“Pe pon re asitom avisave sur nene mārera pañisi, ana asumña avi-
uviun avisave ane yoko ki-
lañesan mrapan ita vena vaen
ma e peni?” Nav 30:12*

Naviunena nene kana kinasa sape ane kilia va tol ma e peni were Kristo vitom tano e nini vena tamalia ita, ana sitomena na sanene piowa ga.

⁷ Pona aviun naviunena tañena naña sike e Nasiriena Wa la yo, naña sape

*“Ana ane kilia vito tano vito tol
yo kiena yar mare lala ana
wasuñe sina?”*

Naviunena nene, kana kinasa asitom sape Kristo mare e lak torovia, ana naga mēna ga pito sike e lelen marena, ana asitom asape tañatete yar tai kilia vito si werelua naga e yo nene vena vam tamalia ita, ana tekilia tesape visena la nene pe po re poli. Tekilia ruru rui tesape Kristo molue ma e peni pitomi tano rui, a siraunia mare, ñisi na naga sumālu mal sina a pa si ma e peni rui.

⁸ Visae ve sanene, tekilia tevisatamē naviunena la nene, tevisa visena tañena naña Mosis pisa nanua sumo, naña pisa pisape

*“Visena kiena ne Ntewa naña pan ita
ita yeririna lala sike amio ita
rui. Sike e limata, ana tekilia
teligan se gota, tekilia teligan
ruru se kieta sitomena lala.”
Nav 30:14*

A visena kiena ne Ntewa naña visena nene pisayua, nane Lolo-

gena Wo naña mesumña melologon ke ne, naña pisawal ke sape yar lala monar alelaga e Yesu Kristo.

⁹ A ko ai naña olelaga e Yesu Kristo e losinemña, ovisave Ntewa naga kila naga mal si petan marena, a okekarana naña ovisawal e yo metava ovisave omla Yesu pe kioimña Suñe, yoko otol malena.

¹⁰ Nanene komin naña visae yar naña lelaga e losinena visave Yesu naga mal sina petan marena, a visawal e yo metava visave Yesu naga pe kiena Suñe, yoko Ntewa ve la re si nakoena vania komin kiena mlamulena viowa lala, yoko tamalia naga.

¹¹ Naga nene sane visena tai na Siriena Wa, naña sane pisayu naña temlelaga e Kristo, naña pisape

*“Yaru naña mlelaga ea, naga tañatete
kiena sitomena loru pog tai.”
Ais 28:6*

¹² Yaru naña mlelaga naga pe Yu yo, pona naga pe pe Yu re poli, ana Suñe naga taaga pe kiela suñe la punu ga, kila make po pan la naña atag ke pania.

¹³ Naga sane visena tai naña Navisawalena Soel siriyu nanua sumo, naña sape

*“Yaru ai naña vio kia kiena Suñe,
yoko tamalia naga.” Soel
2:32*

¹⁴ Ana lelaga, le Yu la mok liu naña pe apio re Kristo asape tamalia la poli, ana sanape na sanene? Nanene komin tañatete avio naga visae ve alelaga re ea, a tañatete alelaga ea visae ve alogeli re kiena kia pogos tai, a tañatete aloge kiena kia visae ve yar va lologon re van la.

¹⁵ A tañatete yar va lologo visae Ntewa ve ligana lua re naga vano, ana visae yaru nene kekarana naña vano, yoko ve sa naña Siriena Wa pisayu rui, naña sape

*“Potena pañisi pa Ntewa naña kiena
nalologena lala, temloge la
amial tamñin ke ava e kiela
mraplepa la ne, asumña apava*

ke amio kiena lologena wo.”
Ais 52:7

16 Nane visena naña yar lañas asuñña apisasa, ana nekilia nesape Peraga, Ntewa sumña pitetalia kiena nalologena lala apava ke rui, ana piowa pañisi naña le Yu la mok liu yepela mavin ga logeena. Nanene taveve ke sina ga visena na Siriena Wa tai, naña Navisawalena Aisea tagi pa Ntewa na mava, sape
“Ake Suñe, mesuñña memlologon ña kionña visena pano-o, ana sane yar la yepela mavin ga logeena.” *Ais 53:1*

17 Ana nagane imimi sanene, mesuñña memlologon ke Yesu Kristo pan la, a pogos naña mesuñña memlologo, lañasa amloge, a pogos naña amloge, lañasa amlelaga.

Komin ya ne omlologon ke pa le Yu la naña apuloyu ke Siriena Wa la rui?

18 Nane nesuñña nemlologon ke pa le Yu la ne, ana yoko naviunena tai kilia kate e nene, sape Pona osuñña omlologon ke pan la sanene komin naña ositom osape pona la pe amloge re ya naña Siriena Wa pisayu poli yo? Ana yoko nevisa-tamea nesape, Peraga, visena kiena ne Ntewa tol la nakonua rui. La make ga akilia maran taaga torokin ke naña la make ga apisu ke mrae amio kupario a verue lala, sa ke ga naña visena tai e Tus na Yauena pisayuia, pisape

“Yeririna make ga na yomarava nini wetelu apisu sur la meta e sinapane, a apisu kilalea sane Ntewa sike na, pano-o tol yeririna la e yo la naña asike koperina, la ñena apisu kilale asape kiena ñareraena keviu pañisi.” *Yauena 19:4*

19 Sanene, sane le Yu lala apisu kilale sur mokliu rui, ana sur viowa tai, la asitom asape Ntewa tamalia la ga yo. A pe apisu kilale re asape Lollogena Wo naga kiena yar

make ga, komin Ntewa sinenan sape tamalia ñena yeririna la naña pe ape Yu re poli.

Ana popon avisu kilale sur nene, komin kiela navisawalena marua lalua apisayu nakonua rui e Siriena Wa lala asape yoko ve sa nene. Mosis ñesa, naña pisayu visena tai naña Ntewa pisa pa le Israel lala, naña sape

“Apisu piowa e la naña pe ape Yu re la poli, sa naña la ape sur korena ga, ana yoko amiu avielue e navisa ruruena la naña yoko nekila van la.

Amiu asitom asape tañatete la nene akilia akila sur wo tai, ana yoko sinemiui kari la e pogos naña amiu avisu netamalia la ñena ga.” *Naw 32:21*

20 A nalua nena, naga Navisawalena Aisea, naga ñena sumñalu pisawal nena visena tañena si tai kiena ne Ntewa e marana kata apua ita le Yu lala, naña Ntewa pisayu la naña pe ape Yu re poli, pisa pisape

“Nanua sumo, pe akale in re poli, ana siraunia, yoko atañan inu, nanua pe apiunin re poli, ana yoko siraunia, sinelan asape neva nakaten la.” *Ais 65:1*

21 Ana Aisea siri plan tañenan sina visena kiena ne Ntewa tai, naña Ntewa pisayu la naña pe ape Yu re poli, pisape

“Yar la nene asuñña amlogelu inu, asuñña akovenlua inu silaga.

Nakonua rui nepikeña ga lumñau pan la, sineun nesape awasupela aimi si pun inu, ana la na peraga narui.” *Ais 65:2*

11

Le Yu la yepela mavin Yesu, ana Ntewa pe pilon re ñasina pan la poli

¹ Naviunena tañena sumña ga, nane e lepas kiena le Yu lala, sa naña pe amlelaga re e Ntewa poli, ana naga ñena ga sumñalu pilon ñasina pan la, pona peraga?

Nekilia nesape peraga, naga pe kila re sanene poli komin in na nepe yere Yu na nesike ne, inu mēna ga yermarua Epraam naga pe repiu marua, a in na nomolue e lus kiena yermarua Pensiman, a nekilia ruru po naḡa Ntewa pe koven lua in re poli.

² Sanene, nekilia nesape peraga, Ntewa pe koven plan ita re ita naḡa pio ita tepe kiena. Popon tesitomāl Siriena Wa tai nanua sumo rui, e pogos kiena navisawalena Elaisa. E pogos nene, Elaisa mloge piowagan ḡarmārerera kiena yeririna lala kiena ne Ntewa, ana pisimumu pa Ntewa, sape

³ *“Suḡe, kioḡa navisawalena lala, kioḡa yeririna la asuḡa aḡemoḡar la, a kioḡa wonta wa lala, asuḡa akilarovia, a piowa pano-o nepisu sane in ga taaga nepatanon ko ke narui, a nagane in mēna ga, ataveve in ke ne asape alalua kiau malena.”* *Suḡe1 19:1*

⁴ Ana e poglis nene, Ntewa pisa-taḡea, sape *“Peraga Elaisa, pe ko ga taaga re poli. Pe okilia re poli, ana e yo nene in na kiau yeririna la tol manu olua [7000] la asuḡa sane ko, naḡa pe akila re lotena pa nono navisokanena poli, naḡa Paal nene.”* *Suḡe1 19:18*

⁵ A nagane, e kieta pogosa, maran taaga ga amio nene. Yar moki liu naḡa pe amlelaga re poli, ana ita ke narui naḡa tesike ne, ita narin ḡegas nen le Yu lala, naḡa Ntewa pe lemam pan ita, kian plan ita, narui temlelaga ea.

⁶ Ana popon tekilia ruru tesape Ntewa kian plan ita vanon ya? Pona yar laḡasa asitom ke asape naga kian plan ita komin tekila ke yuḡaena wo la moki naḡa naga kekaran yo. Ana peraga, komin visae ve sanene, kana kinasa sane lemamiena kiena ne Ntewa pe kila

re nena sur tai poli. Ana Ntewa kian plan ita pe e re ga e naḡa tekila sur wo la moki poli, ana kian plan ita e ga e kiena lemamiena wo pan ita.

⁷ Tekilia tesape ita le Yu lala, ita make ga tesuḡa takale ke mrapa naḡa teim temesmesu temio Ntewa, ana ita lua la ga naḡa toḡalia. Ana visae ve sa nene, yoko ve sanapen taḡena la nene? Nanene kana kinasa sane la mokliu naḡa ape ḡarmārerera paḡisi, ana pe amal re mrapa nene po la wa.

⁸ Visena na Siriena Wa tai pisayu la ne sanene, sape *“Ntewa taḡan la asuḡa ga amio kiela wowe lala, Ais 29:10 ana pimi tol nagane sa naḡa kilamarala la sike na, ana pe apisu kilale re sur poli, kiligala la sike na, ana pe amloge kilale re sur poli.”* *Naw 29:4*

⁹ A sa mēna visena kiena Parin Suḡe Tepet nanua sumo, pogos naḡa sinenan sape Ntewa lalua māraena kiena nasinekar lala naḡa asuḡa aḡareran ke naga. E pogos nene naga piun tai Ntewa, sape

“Suḡe, kiau nasinekar la nene silaga asuḡa amloge ke pon kiela pupia ḡaḡagena lala, ana nesape neviun tan ko vena okila sane kiela na logewoena la nene vim sane suri tai naḡa kila kare ruru la nenaga, kan la ke sina ga, kila sane pe apisu kilale re sane kiela nasinekar la asike ga lavisin la poli.”

¹⁰ *Ana popon sane okila kilamarala imi ḡala, vena ve akilia re si avisu kilale sur lala, a okila naḡa kiela nasinekar la aḡareran naḡa ayuḡae koren ga, awar sur urmi la e ḡasila.”* *Yauena 69:22,23*

¹¹ Ana e lepas kiena ne le Yu lala, Ntewa pe koven plan la re poli, ana pe lelaga naḡa, la apiowa towe ḡaga. Ana napiowaena kiena la nene, kila narui Ntewa tamalia la naḡa pe ape le Yu re la poli, a

pogos naþa le Yu la apisu Ntewa sinena miye mēna yaru taþena la nene, apisu piowa ga, apieluen la, ana kila amāreran vena la mēna ga monar aim amesmesu ke sina ga amio Ntewa.

¹² Ana na nene kana kinasa sane le Yu lala kiela þelaga nene, naþa pe amlelaga re e Yesu poli, nanene kila mrapa na viewoena a navisa ruruena kiena ne Ntewa kilia imi tol la naþa pe ape Yu re poli.

A visae le Yu lala, la mēna alelaga, alelaga vano-o tol marana naþa Ntewa pisaaria, yoko kilia kila naþa kiena navisa ruruena lala aim ave keviu manenea.

¹³ Pogaga narui, sineun nesape nevisa narin visena tai e lepas na pun amiu la naþa pe ape Yu re poli. In na nepe nalologena naþa Ntewa pisirlua inu vena navanon nevisawal kiena lologena wo van amiu, a naga pe yuṁaena tai naþa noṁareran ruru kilaena, komin naþa nepisu po paþisi.

¹⁴ Nanene komin naþa nepisu sane pog naþa nemlologon ke pan amiu naþa pe ape Yu re poli, asuṁa amlelaga, a kila naþa imimi le Yu laþasa sinelan asape la mēna monar ava loyūṁa ea, ana la mēna amlelaga.

¹⁵ Sumo na, Ntewa pilon māsina pa le Yu lala, a nanene kila naga pisu la naþa pe ape Yu re poli la rui, naga sitom sape kilia kila kiela mrapa aim ave mara wo sina amio naga.

Ana visae le Yu la avilon la a la mēna awasupela puna Ntewa, vera wo na wo, komin nagane la sa ga naþa amarmare rui, ana visae alelaga e Yesu, yoko aim sa naþa amal sina.

¹⁶ Yoko nevisa þakaiwa tai e yo nene e lepas na mralaki þesia naþa tesuṁa toþar pa e yuṁa na leniena, tepisa potena vanonia pa Ntewa, teyawawoia ve sur wa. Ana pogos naþa toþar þesan mralaki pa Ntewa, kila sane mralaki taþena mēna la naþa pe toþar re poli, lala mēna ape wa, ape kana Ntewa. Ana

yermarua kiena le Yu lala, la sane mras þesia naþa apa þesan e yuṁa mēna Ntewa, a kila sane le Yu la naþa aim sirau, la mēna ga ave kiena ne Ntewa. A yermarua la nene, la sane purlaki tai naþa suṁa kapur ke e lokove kana Ntewa, a visae purþesa ve kana Ntewa, yoko korowas la naþa avim sirau la mēna ave kiena ne Ntewa.

¹⁷ Sanene, purþes nene amio korowas lala naga kana kinasa yeririna kiena ne Ntewa lala, sane le Yu lala. Ana siraunia, Ntewa pisu korowas laþasa piowa ga, ana pepe plan la, a pa te plan ruru korowas nen laki taþena tai naþa sike ga yoṁarua, ana þar pimi, a teruruia piar la panon purþesia naþa sike lokove, vena kus lelen korowas la naþa pepe plan la rui.

Ana korowas taþena la naþa pimi sikol e purþes nene, kinasa sane kam la naþa pe ape Yu re poli. Amiu na pe amolue re e purþes nen yeririna kiena ne Ntewa napo poli, ana naga sinenan sape amiu mēna monar asikol amiu amio la loyūṁa e kana lokove, vena amiu punu ga awar kiena navisa ruruena lala.

La naþa pe ape Yu re poli, la taþatete akilia awarwarlan naþa Ntewa þere la

¹⁸ Sanene kam naþa pe ape Yu re poli, kam na monar ve awarwar amiun re naþa Ntewa piran amiu amio kiena yeririna lala, komin naþa amiu na pe ape purþes re poli, ana kam na ape korowas ga la naþa Ntewa sikol amiu e purþes nene naþa sike pa sumo rui. Korowas lala pe kila re purþes mali poli, ana purþes ke narui naga suṁa kila korowas la amali.

¹⁹ Sa nene, pe pon re kam na asitom asape kam apo poli, ana asape, Ke, Ntewa na sinenan imimi paþisi, ana pepe plan korowas laþasa petan purþes nene vena kila sane mekilia mesikolia.

²⁰ Lelaga naþa Ntewa pepe plan korowas laþasa, ana kila ga pa le Yu

la naþa pe amlelaga re e Yesu poli, a pe lelaga naþa sinenan sape amiu akilia asikol amiunia, ana nanene pe komin re naþa akila yuþaena wo laþas poli, ana komin naþa asuþal m̃arera e kiamiu viawaena e naga. Sanene, ve avilaven re naþa apimi sane yeririna lala kiena ne Ntewa, ana monar ava ruru amiu asuþa asitom ruru sur wo nene naþa Ntewa kila pan amiu. A monar maram̃e amiu ruru m̃ena ga,

²¹ komin naþa sane Ntewa koven plan korowas marua la nene naþa kiena yeririna la naþa pe amlelaga re poli, yoko naga kilia koven plan amiu m̃a nenaga korowas viu lala maran va taaga sa ke ga, visae ve amiu awar re mras wo lala.

²² Sanene, e nene tevisu þelaga kiena ne Ntewa e lepas ga luwoka. E kana lepas tai, kiena sinemimiena m̃arera na m̃arera pan la naþa amloru, naþa pe asuþal re m̃arera e naga poli, sane le Yu lala. Ana e kana lepas taþena, naga pe lemam paþisi pan la naþa pe ape Yu re poli, naga la naþa akekarania a asuþa ataveve ruruia. Ana la m̃ena ga visae ve asuþalu re m̃arera, naga kilia te plan la sina ga vetan purþes wo nene naþa asuþa asikol la ea.

²³ Nanene naga kila pa le Yu la rui. Pe amlelaga re poli, ana te plan la, ana visae avilopu la ga, akilia awasuþela, ana Ntewa kilia sikol rurula sina e purþesa sane kiena yeririna ruru nena la napo.

²⁴ Naga kila sanene rui pan amiu naþa pe ape Yu re poli, komin naþa amiu na sane korowas nen laki na yom̃arua, ana naga þere amiu apimi, sikol amiu e purþesa naþa sike e kana lokove, ana asikol amiu amio navisa ruruena naþa naga sinenan sape la van kiena yeririna lala. A visae kila van amiu þisi, yoko kilia kila m̃ena van le Yu la naþa naga te plan la, komin naga kekaran sikol ruru la sina e purþes nene naþa asikol e naga nanua sumo rui.

Ntewa sinenan sape le Yu lala atol natamaliaena

²⁵ Erau lala, sineun nesape nevi-sawal van amiu la naþa pe ape Yu re poli, sane monar avisu kilalea sa naþa Ntewa pe koven plan re kiena yeririna la nene poli, naþa le Yu lala.

Lelaga sane asuþa ape þarm̃arera ke ga wa a yepela mavin lelagaena, ana naga mligan la towe m̃a ga sumo, a suþa kila ke naþa amiu naþa pe ape Yu re poli akilia alelaga, akilia aim ave moki loyumuþa vano-o tol pupia maran naþa Ntewa sinenania. Sur nene sane sur tapolou tai naþa yar la pe akilia þesan re poli, ana nagane Ntewa kila meraravan ruruia. A monar akilia sur nene, komin pe pon re awarwar amiun poli, asitom asape Ntewa sitom amiu ga, ana pe kekaran re si le Yu la poli.

²⁶ Pe sa re nene poli, ana yoko naga tamalia la na wa, sane visena na Siriena Wa tai, naþa pisa sanini, sape

“Yar na tamalia itaen yeririna lala kiena ne Ntewa yoko m̃alivi ga e kieta yo,

e kieta pupia pulkumali nene Yerusalem metava e tavie naþa Saeon.

Ita lus lala kiena Sekop, ita le Yu lala naþa kieta napiowaena la moki paþisi, ana yoko naga ke narui imi war plan make kieta nakoena lala, kila ita towo sina.” *Ais 59:20,21*

²⁷ Visena taþena na Siriena Wa tai pisawal navisaarena kiena ne Ntewa tai e m̃ena e lepas nene, naþa pisa sanini, sape

“Kiau navisaarena pan la sike pa rui, sape yoko nowar plan kiela mlamulena viowa lala, neviewo la make ga.” *Ais 59:20,21, 27:9*

²⁸ Pogos naþa Lologena Wo pimi m̃alivin le Yu lala, la pe sinelan re poli, ana e lepas tai naga po, komin naþa kila sane kam la naþa pe ape Yu re poli, Ntewa mla towe pulmas pan amiu vena alelaga. Ana e kana lepas taþena, naga m̃ena piowa ga,

komin naþa kila le Yu la apim si sane nasinekar kiena ne Ntewa lala. Ana Ntewa taþatete kilia visu la ave kiena nasinekar silaga, naga monar sinena ye la sina, komin naþa naga taþatete sinen þesan kiena visaarena wo la naþa kila pan li marua lala kiena ne kiena yeririna la nene, le Yu lala.

²⁹ Ntewa pisaar navisaar ruruena la pan la þisi rui, a naga pio la ape kiena rui, a yoko naga taþatete kilia vilon sina ga kiena sitomena pogos tai.

³⁰ Sanene, naga miyuñae e ita sanene. Nanua sumo, kam naþa pe ape Yu re poli, kam na pe amlalaga re e Ntewa poli, ana pogos naþa imimi le Yu la imimi pe melelaga re e Lologena Wo poli, nanene kila kiena mrapa vena sinena ye amiu.

³¹ A pogos naþa naga sinena miye amiu sanene, kila naþa imimi mēna memlelaga e Lologena Wo, ana yoko naga kilia sinena ye imimi sina.

³² Nane sitomena kiena ne Ntewa sanene narui. Nanua sumo naga tañan naþa ita punu ga teyal e mrapa naþa pe sinetan re logeen kiena visena poli, kila sane naga kilia sinena ye ita, kilia were ita punu ga teim teve kiena.

³³ Erau lala, navisa ruruena lala kiena ne Ntewa e ita keviu paþisi! Kiena manmaruaena a kiena kiliaena apa manene laa metava! Kiena sitomena la merorol paþisi, a kiena þelaga la apowo manene laa!

³⁴ Sa naþa visena na Siriena Wa tai pisa, pisape

“Pe yar re nena tai naþa torokin tol ya naþa teke e sitomena kiena ne Ntewa.

Pe yar re nena tai naþa torokin kilia la visena na iilarena va Ntewa.

³⁵ *A pe yar re nena tai naþa kila po pa Ntewa torokin naþa kilia kila Ntewa monar lamaran si navisa ruruena wo la vana ve sa naþa naga sumā þar ke pan ita.”*

Sop 41:11

³⁶ A nesikol visena nene, nesape: Kieta Ntewa, naga taaga pe purþes nen sur make ga, naga taaga pe m̄areraena na sur make ga, naga taaga pe luas nen sur make ga, ana popon ita punu ga teyeluar luen ga naga vano ve þisi re pogos tai.

12

Pelaga wo kiena yaru naþa mlelaga

¹ Erau lala, sa naþa Ntewa sinena miye amiu ruru nena ga, kila po pan amiu paþisi, sineun neviun manene van amiu vena monar atañan kiamiu malena wetelu vana. Monar ave wa ruru wo, sa naþa amiyawawo tasnemiū pania sane kuþaþaena tai naþa amla pania. Naga pe pe kuþaþaena re sane sur mali tai naþa añem̄ar mare, ana naga pe kuþaþaena naþa sane mali, a yoko Ntewa kilia kekaran manenea. Naga ke narui þelaga mešmesu na kilaen lotena va Ntewa naþa mesmesun naþa akila.

² A ve atañan re sane naviowaena lala na yomarava nini awere amiu vena ataveve kiena þelaga, ana silaga, monar atañan Ntewa kila kiamiu sitomena la imi ve urviu sina. Sanene, yoko kiamiu þelaga kilia vilonia, kilia imi wo silaga, a yoko akilia ayaloro ataveve nasinenanena kiena ne Ntewa, naþa po, merarava a mesmesu naþa mesmesu silaga.

³ Nepisawal visena la nene pan amiu, komin naþa Ntewa pe lemm pan inu, mligan lua inu, mligan yuñae nene e luñau narui. A nesape nevisa re mēna suri tai van amiu, sane pe pon re si naþa asumā akila kiamiu sitomena apa manene metava poli. Tekila kiena yuñae sanape, ana kieta sitomena la monar mesmesu, monar su ga tano.

⁴ Taþatete tevisave ita na tepo laa taulu taþena lala, komin ita na sane tas nen yaru taaga, naþa kana korowasa la asumā ga, ana korowasa

la peve taaga nene kiela yuññaena na kilaena la susuñña ga.

⁵ Sane ita moki, ana Kristo ãere ita make ga tepim tepe taaga, ana sane inu neãasine ko, a ko oãasine inu.

⁶ A Ntewa pe lemam pan ita, a tañan nakiliaena tañena lala pan ita, naña sane nalaena lala naña naga kian plan pan ita vena teyuññaemio. A ita veve taaga monar toñareran teyuññaemio ya naña mla pan ita. Sanene,

visae Ntewa tañan van ko sape kioñña, ko na ove navisawalen visena naña mla pan ko, ana monar okila omio pupia lela-gaena naña sape sane kiena visena nene pe lelaga pañisi,

⁷ pona visae kioñña, ko na ove naiilaen yuññaena na suññare, monar okila omio kioñña ñareraena wetelu,

pona visae kioñña, ko na ove navianena yaru e visena kiena ne Ntewa, ko na monar yepemña ñaen ruru kilaena,

⁸ pona visae kioñña, ko na ove naiilaaren sitomena kiena yaru lala, ko na monar ositom urmin kilaen,

pona visae kioñña, ko na ve nalaen naiilaena, monar owar ve moki, pona visae kioñña, ko na ove nasumonon yaru lala e yuññaena kiena ne Ntewa, ko na monar ve omalum re,

pona visae kioñña, ko na ve naiilaen la naña asike e pog ñarera, ko na monar okekaran kilaena.

⁹ A naga ke nene narui ãelaga wo tañena la naña akila:

kiamiu sinesiena e yaru tañena lala monar ve lelaga,

monar aure vetan ãelaga viowa lala,

monar auarar ruru ãelaga wo la ñarera,

¹⁰ monar avinaia amiu sane ave namratava taaga ga,

monar akilali naña avisu sane ane

yoko kilia kila ruru ãelaga navatanonena va la ga wa,

¹¹ ve atañan re naña kiamiu sitomena ñarera na kilaen suri wo la kovio sina vetan amiu,

monar akila sane kapi vivaga sa Ninuna Wa suñña vivaga ruru e amiu,

¹² monar akekaran navisaarena kiena ne Ntewa naña kiamiu sitomena wasinea sane yoko kila wo van amiu sa ga naña naga pisa,

pogos naña avane naloge viowaena, monar akila kiamiu sitomena ve piavi,

monar alen silaga,

¹³ pogos naña li nalelagaena tañena lala limala plasan suri lañasa, monar akekara ali-ureure suri van la,

a monar akekaran visuaren yaru tañena lala e ñamiu uña.

¹⁴ A nanene suri si lañas nanini narui naña monar asitom ruruia vena kilaen va yaru tañena lala:

visae lañasa asuñña akila kare amiu komin naña amlelaga e Yesu, monar akila wo van la. Ve avis re viowa van la, ana aviun Ntewa visa ruru la,

¹⁵ visae lañasa amloge po komin suri nowo tai, amiu ñena monar akekara amio la,

visae lañasa asuñña atagin ke sur tai, amiu ñena monar atag amio la,

¹⁶ visae amiu amio tañena lala, monar asu ruru ga amio la naña kiamiu sitomena ve taaga ga,

visae ayuññaemio amio tañena lala, ve aligan amiu re metavan la, sane amiu na apo, ana akekaran ga narin yuññaena lala, a akekaran ayakol amiu amio yar la naña ave torokaki,

visae akila suri lañasa, ana ve asitom re avisave ape manmarua, ana akila kiamiu sitomena vito su ga tano,

¹⁷ visae yaru lañasa akila viowa

van amiu, ana ve akila maran re si naviowaena van la, ana silaga monar asitomãalia vena akila suri punu ga naþa yoko yaru la akilia avisu kilale asape po a mesmesu,

¹⁸ a visae kiamiu suri viowa tai sike likan amiu amio yar taþena lala, monar akila suri make ga naþa sike e limamiu vena were si sumãarena imi sike pun amiu punu ga.

¹⁹ Erau lala, sineu si amiu paþisi nane nepisa sur la nene pan amiu. Laþas sina sanini, sane:

“Visae laþasa akila viowa van amiu, ana ve akilali naþa ala nakoena van la. Akilia aligania van Ntewa vena naga liþere mare la sirau, komin visena tai sike e Siriena Wari, naþa Ntewa sape,

in ke narui naþa yoko nela nakoena van yeririna lala, inu ke narui naþa yoko nelamaran va la naþa akila ke piowa.” Nav 32:35

²⁰ A sanene, visae kiamiu nasinekar la asumã ga, monar akila ruru la, sa naþa visena na Siriena Wa pisa, naþa sape

“Visae kioãa nasinekar visokaria, ola kinanena vania, visae moto karia, ola wii vania. Visae okila sanene, yoko okila naga mawan kiena þelaga viowa vaþisi,

vano vano-o pona kekaran naþa amiu lua ave erau wo sina yo.” Þakaiwa 25:21,22

²¹ Taveve suri la nene, nepisa sanene pan amiu, nesape ve ataãan re þelaga viowa taulu amiu, ana monar ataulu þelaga viowa e kiamiu þelaga wo lala.

13

Li nalelagaena la monar avatanon yerikawa lala amio þarin suþe lala naþa Ntewa pisir plan la

13:6 Mat 22:21; Mak 12:17; Luk 20:25

¹ Nagane sineun laen visena laþasa e lepas kiena li nasumonena lala. Tekilia tesape Ntewa na mon manene laa metava, naga pe suþen ke suri punu ga, a naga ke narui þarin suþe taþena la naþa asike ne, mla mãreraena pan la. Sanene, ita li na lelagaena make ga monar tevtanon þarin suþe la nene, monar telogear la.

² Yaru la naþa visae asumã akilali naþa avisaluþar þarin suþe lala, asumã apisalupar ke suri naþa Ntewa pisirplania, a yoko Ntewa taãan þarin suþe lala akilia ala nakoena van la vanonia.

³ Parin suþe lala, Ntewa pe pisirplan la re poli vena kilaen yeririna wo la amarau, ana naga pisirplan la komin la naþa asumã akilaro ke navisaluaena. La ke nene narui monar amarau, komin naþa visae þarin suþe tol la yoko la nakoena van la. A visae sinoãan sane ve omaraun re þarin suþe, yoko monar okila mesmes ga e ya naþa yerikawa la apisa, ana yoko ve akila re viowa van ko, yoko akekaran ko.

⁴ Ntewa pisirplan la sane ape kiena yaru na yuãaena lala, vena kilaen yuãaena wo naiilaen yeririna lala, a visae sinoãan kilaen þarumã, monar ovisuar ruruia, komin naþa asumã aþarar ke mēna plaki, ana pe aþarar korenan re poli. Ntewa pisirplan la, mligan e limala vena ala nakoena van la naþa akila piowa.

⁵ Sanene, popon tevtanon þarin suþe lala, komin naþa pe pon re tekila viowa poli vena ala nakoena van ita. A nekilia sane kieta sitomena sumã pisu kilale ke mēna rui sape popon manene visae tesumã tekila ke sur make ga wo mesmesu silaga.

⁶ Taveve visena la nene, popon tekekaran toul takis lala naþa monar tela va þarin suþe, komin pog naþa þarin suþe kila kiena yuãaena, sumã kila ke yuãaena

naña Ntewa mligan vena akila.

⁷ Sanene, monar akila sur punu ga naña mesmesun akila. Visae kilavaru na takis e lepas na kilavaru naña tesuñã tetauluia, pona kilavaru tai naña monar tokoan vanon sur lañasa, na monar toulia. A la naña apuarar ke yuñãena kerkeviu lala, pona kiela kia pa metava loyuñã e ãarin suñe lala, monar tekekaran la, mesmesun ga naña tevetanon la.

Li na lelagaena lala monar akila wo va yaru tañena lala

⁸ Suri tañena tai, naga e lepas na lapui la naña yaru la asuñã akila. Visae kioñã lapui teke e yaru tai, monar olamaran vania torokin ga ya naña amiu lua apisaaria. A popon ositomyuli mñena sane kioñã lapui teke mñena e Ntewa, komin naga mla suri tai pan ko keviu manene rui. Suri nene naga sinesiena, a ko na monar olamaran ruru va yeririna tañena lala. Monar sinemã sisi la naña asike lavisin ko, komin yaru naña kila ke sanene, naga sane naga mlogear make navisaluaena kiena ne Ntewa rui.

⁹ Visena kar la moki sike loyuñã e navisaluaena, sane la naña apisa sanini, asape: Ve okila re kolau, pona ve owenãar re yaru mare, pona ve ovinau re, a ve sinemã sun re suri kiena yaru tañena, a suri tañena la ne sanene. Ana visena na visaluaena make ga, asike vatanon pupia purpēs nen navisaluaena tai naña pisa sanini, sape: Monar sinemã si yaru naña sike lavisin ko, okila wo vania sa naña osuñã okila ke sina ga pan ko.

¹⁰ Yaru naña visae sinena si kemua yaru tañena lelaga, yoko naga tañatete nena kila sur naña viowa vania. Sanene, ãelaga na sinesiena yaru naga kilia kila sa naña sane okilia ologear make visena la naña Navisaluaena pisa.

¹¹ Ita na monar tekila ga ãelaga wo la naña, komin nagane, pog pa ke narui. Monar teviñu kilale sane lavis pogos naña tesuñã ruru narui, ve tomomalio re sina. Pogos naña ita temlelaga mare ga na wa, ita tesitom tesape yoko Ntewa tamalia ita vetan yomarava nini pogos piavi ke ga wa, ana nagane, pimi ke lavis rui.

¹² Nekilia nevisa sanini nesape lavis yemalo ãisi, yomerarava suñã pimi mñalivi, ana popon toñisin ãelaga viowa lala na yemalolo, a monar towar sur na kilaen mara na ãelaga mesmesu na yomerarava, vena tekilia tomolue tevano vena tekila mara van sur viowa la nene.

¹³ Kieta malena monar mesmesu ruru wo, torokin naña tepe yeririna lala naña tesuñã temial ke e yomerarava, a yoko monar teligan ãelaga viowa lala. Ve tekila re ãaãagena kar la naña apulen ga kekarena na yomarava a yaru la amun wii vano o akilalu ãarila lala. Ve tesuñã tekila re suri naña yermene lala amio sira lala asuñã aureurela kar ga sa nene, a asuñã akila ke ãelaga namname lala. Ve tesuñã teveveyun ita re, a ve tesikol ita re e vielueena lala.

¹⁴ Monar teligan ãelaga viowa naña tepaeme temio, a pe tesitomãal re na taveveen kiena nasinenanena poli, ana sa naña tesuñã temiyen ke mñata kulsota nowo e marana yeririna lala, monar teyen ãelaga mesmesu lala kiena ne Suñe Yesu Kristo e kieta malena, vena yeririna la avisu sane ita tepe kiena yeririna kemua la lelaga.

14

Popon li nalelagaena lala ve asuñã avisa kare la re sina vanon ga narin sur lañasa

¹ Erau lala, sineun nesape akilia sa naña nemloge rui sane pupia visena tai sike e amiu nagane. Sane lañasa, kiela sitomena mok liu e sur lañasa, asape popon akila, pona viowa ga naña akila, pona amaraun asape

visae akila, sa ãis Ntewa ve kekaran la re sina.

Sineun nesape la ne sanene, nepisu sane la pe apiawa re ãarera poli wa, ana pogos naãa asike amio ita, ve tekilali re naãa takawe manene laa, tekekaran naãa toure la.

² Sanene, yar laãasa akan kare ga kinanena lala amio ãena tata punu ga lala, a yar laãasa asitom asape Ntewa sinenan sape avalia kinanena laãasa, pona avalia tata.

³ Ana sineun nesape nevisa van amiu visae ko tai naãa okan ke ga tata, ve ovisu re viowa e yaru naãa palia, a visae ko tai naãa opalia tata, ve oliãere re naga naãa suãa kania, ovisave yoko Ntewa liãere naga vanonia. Ntewa kekaran make ita ga, ana amiu ãena ga monar akekaran amiu.

⁴ Li nalelagaena make ga asumã apisu ke ga Ntewa asape naga pe kiela suãe, ana naga ga kilia visa van la visave la veve taaga akila nene pona ve akila re nene. A sanene, pe pon re ita ga teliãere ita si poli. A Ntewa pisu yeririna laãasa akan tata, a laãasa pe akan re tata poli, ana naga kekaran la make ga, komin naga kilia naãa sape yoko Suãe Yesu kilia suãa iila la silaga vena asumã asumãl ãarera e naga.

⁵ A naga nene maran taaga e lepas na legiena lala. Yar laãasa amla legiena tai asape pe kiela legiena wa, a yar laãasa apisu legiena lala asape maran taaga. Naga nene naga pogaga, ana ita make ga monar ita veve taaga tekila kieta sitomena lala, ana tesu ea, ana ve toãareran re yaru taveve kieta sitomena.

⁶ Yar naãa ãareran sape la legiena tai sane kiena legiena wa, naga kila vanon sinenan sape visirlua kia kiena ne Ntewa ea. Yaru naãa kekaran sape kan suri make ga, naga pisa ke potena pa Ntewa vanonia, ana pogos naãa kinana, suãa pisirlua ke kiena kia. Yar naãa kila sane

palia kinanena laãasa, naga ãena ga suãa kila ke naãa pisirlua kia kiena ne Ntewa, ana naga ãena suãa pisa ke potena pa Ntewa e kinanena taãena la naãa suãa kania.

⁷ Monar tesitomãlia, sane pe yar re tai naãa kilia sike e yomarava nini sane yar taaga ga poli, vena kilaen sur make ga sa naãa naga taaga sinenania, a pe ita yar re tai naãa visae mare, ana sur nene pe kiena naga taaga ga.

⁸ Pe sa re nene poli, komin visae temali, temali naãa tevisirlua kia kiena Suãe, a visae temare, temaren naãa tevisirlua kiena kia. Sanene, sur make naãa tekila, monar tekila amio sitomena naãa sane pe tekila re ga kieta nasinenanena poli, ana ita tepe kiena ne Ntewa, monar tetaveve ga kiena nasinenanena.

⁹ Nanene komin nanua ne, siraun naãa Kristo mare, na suãalu mal sina, ana kila naga pimi pe suãen kiena yeririna la naãa amare, a pe suãen kiena yeririna la naãa amali, ana silaga monar tesu ga vatanon kiena nasinenanena.

¹⁰ Ana sanene, pogos naãa nalelagaena tai suãa kila sur la taveve ãelaga marua kiena ne le Yu lala, ana suãa mliãere ke nalelagaena taãena naãa pe asumã akila re poli, naga nene na piowa manene laa paãisi. A pogos naãa yar tai ve kila re sanene, ana naga suãa pisu ke piowa e yar taãena naãa kila, naãa sane kiena puruvi tai loyũna e namratava kiena ne Ntewa, na nene pe ãelaga na mawaen tai.

Ve tesuãa teliliãere ita re, komin naãa yoko ita make ga tesuãalu tese marana Ntewa na wa, a yoko naga ke narui naãa visuveve ruru ya naãa ita make ga tekila.

¹¹ Sur nene sike e Nasiriena Wa la rui, naãa Ntewa pisi, pisape

“In na nemal na nesike ne, ana nekilia nevisa ruru sane pogos na pimi ke ne naãa yoko yar make ga akinai vamon inu,

a yoko yar make ga avisawal avisave in ga taaga nepe Ntewa.” Ais 45:23

¹² Sanene, yoko ita make ga teim e marana Ntewa, a yoko monar ita make ga veve taaga tevisawal sur la naña tesuñã tekila, a naga ke narui yoko visuvevea.

Monar ve okila re kioñã erau tai kiena naviawaena loru

¹³ Taveve sitomena la nene, ve tevisuveve manene ita re sina ga, tevisayu ya naña yar tañena kila, tesape po pona piowa ga. Ana ya naña ita li nalelagaena lala monar tesitomia vena tekila sina van ita, naga sanini, sane monar ve tekila re sur tai naña kilia kila nalelagaena kila pal mrapa pona kilia kila naga loru e mlamulena viowa.

¹⁴ Sane visae nesitomveve inu, nekilia nesape nesuñalar m̃arera ruru na nesike ne nemio Suñe Yesu, ana nemlelaga m̃arera nesape tañatete sur tai naña monar tevalia, ve takan re. A visave nalelagaena tai war sitomena visave kinanena tai pe torokin re kan po, naga pogaga, ana kana kinasa sane monar valia ruru nenaga, a ita tañena lala monar tetam̃an naga taveve kiena sitomena nene.

¹⁵ A visae ositom ovisave kinanena la torokin ga nakanena, okilia osuñã okania, a visae kioñã puruvi tañena tai naga valia, ve okilali re naña ovisave naga m̃ena ga monar kania. Visae peraga, yoko okilia okila kare nena kiena sitomena, a naga nene naga pe ãelaga wo re kiena ne ita yar la naña sineta sisi ita poli. Monar tesitoñal tevisave Kristo maren nakilaen kieta malena imi wo, ana pe pon re tetam̃an narin sitomena e lepas na kinanena imi ve sur keviu naña suñã kila kare si kieta malena poli.

¹⁶ A tañena sina, visae sur tai naña ko opisusane pogaga vena kilaena, naga pogaga, ana pe pon re naña osuñã okila ãisi na kila kare sitomena kiena nalelagaena tañena tai, vano-o kila yar tañena lala avisa

kare kieta kia ita li nalelagaena lala vanonia.

¹⁷ E lele nene tesuñã tepisayu visena la na lepas nene naña sape yoko tekilia tomun ya pona takan ya, pona monar tevalia namunena ya pona kinanena ya, ana monar ve sineta ãesan re tesape nanene naga pe sur keviu re tai nene poli loyuma e nasuñenena kiena ne Ntewa. Ana kana pupia sur ne lala, nane naña ita tekila ãelaga wo na malena mesmesu, a tese suñare temio yar tañena lala, a tetol kekarena naña Ninuna Wa suñã mlavia.

¹⁸ A pogos naña tela sur la nene ve keviu e kieta sitomena, tekila ke yumaena wo naña Kristo sinenania, ana yoko Ntewa kekaran ita vañisi vanonia, a yoko yar tañena lala avisu sane po pañisi.

¹⁹ Sanene, silaga ita make ga monar tom̃areran li naña tekila ãelaga wo naña kilia ligan suñare sike e ita li nalelagaena lala, a naña aiila ita make ga kieta sitomena la imi marua nena napo.

²⁰ Kinanena naga sane pe sur re ta nene poli, ana pe pon re tekila naga imi ve sur ta naña kila kare ke sina ga yumaena wo naña Ntewa kila e malena kiena nalelagaena tañena la rui. Nepisa sanene, nesape kinanena make ga po torokin kanena, ana pe pon re okan sur tai narui yar tañena visuia ana kila naga loru, naga kila sur tai naña sitom sape pe popon re naga kila poli.

²¹ Ana kana ãelaga wo na kilaena naga sanini, sane ve okan re tata, pona ve omun re kuruta, pona ve okila re si sur tai, visae pogos naña kioñã puruvi visuia, kilia kila kare naga, kilia kila naga loru.

²² Sanene, visae kioñã sitomena lañasa e lañas na narin sur naña ositom osape pogaga nakilaena pona ositom osape pe pon re okila poli, naga pogaga, ana owarar ruru suñã ve kiamiu ga amiu lua Ntewa, ve ova olologon re e yo make ga. Yar naña kila ga ya naña naga kilia sape

mesmesun ga naña kila, yoko Ntewa kekarania, a naga pe mloge re piowagan poli sape kila sur piowa.

²³ Ana visae yar nene kiena sitomena veve lua e lepas na ya naña kilia kania, ana kan ga, yoko Ntewa tařatete kekarania. Nanene komin naña yar nene sitom rui sape kila sur nene, pona pe po re e marana Ntewa poli yo, ana pe sur korena ga, naga kila ga. Sanene, naga kila pa mlamulen piowa narui, komin naña naga pe miyumaere re amio kiliaena e ya naña po pona piowa e navisuena kiena ne Ntewa.

15

Amareran li naña akila ke sina ga wo van amiu

¹ Ita mokliu naña tesumalu marera ga tesike e Kristo, a pe kieta sitomena peve lua re poli e lepas na narin sur lala naña li nalelagaena tařena lala asuma apeveyu ke ea. Ana ita na sanene, monar ve tekila re ga ya naña sinetan kilaena, ana monar tekila kieta sitomena la ve piayavi ruru wo va nalelagaena tařena lala naña asitom ke asape tařatete akila sur lařasa naña tesitom tesape tekila woga ga.

² Ita make ga, monar tesitomaľ li nalelagaena tařena la naña asike lavisin ita, a monar tekila ya naña la asitom asape po, vena akekarania, a vena iilaen kiela malena amio Suře.

³ Visae tesitomaľ Kristo, naga sike e yomarava naga pe kila re ya naña naga sinenan sape kila poli, ana naga pane pog marera yam mokliu, akila pania sa naña visena tai na Tus na Yauena pisa, naña yar tai pis pa Ntewa, sape

“Visen viowa la naña akoven pan ko, akoven mēna pan inu maran taaga.” *Yauena 69:9*

⁴ Visena la ne sanene, naña asike e Nasiriena Wa la nanua sumo, asiria vena vian ruru itaen la naña teim sirau, ana touloia, akilia akila kieta sitomena la marera ruruia vena ita

mēna tekilia teva teyupor e pog marera lala. Visena la nene vena iila itaena, akila tekilia ruru tesape yoko monar tetaulu sur make la naña Ntewa pisaaria.

⁵ Sanene na, nemlen ke pa Ntewa vanon amiu, komin naga ke narui naga pe purřes nen sitomena viavi, naga ke narui naña kilia iilar malena kiena yaru, a nemlogin ke tania vena kila sane asuma ataveve řelaga kiena Kristo Yesu, asuma ruru ga veraga amio řelaga na ve taagaena,

⁶ naña kiamiu sitomena ve taaga a kiamiu visena ve taaga, ana yoko ayeluar ruru Ntewa, naña naga pe armanane kieta Suře Yesu Kristo.

⁷ Sanene, amiu le Yu lala, amio kam la naña pe ape Yu re poli, pogos naña asuma apim ke lele taaga, ana akekarana ga naña aworworun amiu punu ga aim loyuma, sa ga naña Kristo kekarana worworun itaena. Pogos naña visae akila ve sanene, naga pe mrapa si tai naña vena visirluaena kia kiena ne Ntewa.

⁸ A popon naña akila ve sa nene, komin Kristo pitomi e yomarava, pe kila re ga yumaena pan le Yu la poli, ana kila mēna pan la naña pe ape Yu re poli. Sane e lařas kiena le Yu lala, kila ya naña Visena Wa kiena ne Ntewa pisa, kila naña navisaarena lala naña Ntewa kila pa apua kana le Yu lala, pimi pe lelaga.

⁹ A e lepas kiena la naña pe ape Yu re poli, naga kipianli lemamiēna kiena ne Ntewa pan la, kila vena ayeluarda, maran taaga e naña Siriena Wa la apisa. Tai naña pis řesania sike e Tus na Yauena, naña sape

“Nesike likan wolawa lala, nemieluar kioňa kia, yoko nelotun ko e yauena wa lala.” *Yauena 18:49*

¹⁰ A tařena, sike e Tus Navisaluaena lala, pisape

“Kam wolawa lala, aimi vai amio nena yeririna lala kiena ne Ntewa naña le Yu lala, amiu make ga akekara!” *Naw 32:43*

11 A tai sina sike sina e Tus na Yauena lala, sape

“Amiu naþa pe ape Yu re poli, avisirlua kia kiena ne Ntewa, Amiu yeririna na yo make ga aielu-aria.” *Yauena 117:1*

12 A na maro molue kome Tus kiena Aisea, pisayu Navisaarena kiena le Yu lala, sape yoko naga sumon mēna la naþa pe ape Yu re poli. Ana visena nene pisa sanini, sape

“Yoko lus kiena yermarua Sese tai mālivi, naþa yoko Ntewa ligan lua naga metava ve suþen li taþena la naþa pe ape Yu re poli, ana yoko awasinea vena naga kila navisa ruruena kiena ne Ntewa imi mālivin la.” *Ais 11:10*

13 Ana nemlenin amiu sina pa Ntewa, naþa tekilia towasine ga kiena visaarena lala, nemlogin vena awasine mā naga vano-o kiena kekarena make ga a kiena suṃare imi ulemamaga e kiamiu malena, ana kila vena māreraena kiena Ninuna Wa kilia yuṃae e amiu vena kila sa naþa amiu asuṃa aþasine ke kiena navisaarena lala, imi uleule va va sa nene.

Pol pisayu pa le Rom lala e lepas na kiena yuṃaena naþa kila pa la naþa pe ape Yu re poli

14 Erau lala, pe nesitom þele amiu re poli, ana nekilia ruru nesape amiu sinemiu la po paþisi, akilia ruru sur la moki rui, a kam na atorokin naþa akilia avian amiu sina e visena kiena ne Ntewa la ve moki.

15 Sanene, pona ailan towe laa mānakin nini yo, apisu naþa nesuṃalu nepisayu sur mārera la moki towe laa pan amiu sane, a nepisayu ke sina ga sur laþasa naþa pona kam na asape akilia yo rui. Ana nepisu sane monar nekila ve sa nene, komin Ntewa mligan nakiliaena nakilaen yuṃaena nene e luṃau vena nekila, sane nalaena wo tai,

16 vena neim sane yar na yuṃaena kiena Yesu Kristo vena visawalena Lologena Wo kiena ne Ntewa va yar la naþa pe ape Yu re poli. Nekila yuṃaena nene, in na sane yar wa tai naþa nemiyuṃae ke loyuma e Yuṃa Wa māna Ntewa, nekila la naþa pe ape Yu re poli vena aim ave wa ruru nenaga, neyawawo la e kia kiena Ninuna Wa, vena akilia aim sane nalaena wo tai naþa pa Ntewa naþa yoko kekaran vaþisi.

17 Sanene, imimi lua Kristo Yesu memiyuṃae ke veraga, a nekekaran naþa inu mēna nekila ke yuṃaena kiena ne Ntewa komþasa.

18 Ve nevisin re kulin wowe, ana nekilia nevisave noþarwar inu paþisi e ya naþa Kristo miyuṃaen pimi mālivi kome inu, komin naganene, imimi lua moþere la naþa pe ape Yu re poli apim lavisin Ntewa, asuṃa apatanonia. Nepisawal visena lala, nekila yuṃaena moki,

19 Ntewa kila kile la naþa peve taþena, namāreraena kiena Ninuna Wa miyuṃae, ana kila sane lologena wo kiena Kristo pa vanua make nenaga e yo la moki, siar gar Yerusalem pa nena perina yalen silau pa tol pupia lepas naþa Lirikam.

20 Ana nepisu sane pe torok re poli wa, kiau sitomena mārera tai toṃa e inu naþa sape monar neva laa sane wa. Ana pe nesitom re nesape neva e naþa kia kiena ne Kristo pa pa e rui, komin pe sineun re nesikol yuṃaena naþa yar taþena siar pa rui, ana sineun nesape neva e yo naþa yar la pe akilia re naga poli wa.

21 Nanene sane visena tai naþa navisawalena Aisea pisawal nanua rui, naþa pisayu Navisaarena, pisape

“La naþa pe yar pisawal re naga pan la poli wa, yoko akilia avisu kilalea,

la naþa pe amlogeli re kiena kia poli wa, yoko alogekilalea.” *Ais*

52:15

Pol maplanar ruru naþa va m̃alivin le Rom lala

²² Sa naþa nepisa þa rui, yam mokliu naþa sineun nesape neim nom̃alivin amiu gar Rom, ana nesuþa nekila ke yuþaena la e yo taþena lala, a sur taþena m̃ena la moki paþisi pano-o pe nom̃al re kana pulmas tai poli wa.

²³ Ana nagane, nepisu sane kiau yuþaena e lepas nini naþa Esia sane þisi narui, a sitomena naþa sike e inu kas mokli rui, sane sineun nesape neim nom̃alivin amiu re, nom̃ape pona woga ga yo narui.

²⁴ Nekila ruru ke nesape noure matan e nini neva yalen sila u gar pupia purvanua naþa Spen, ana nesitom ke nesape yoko nokom pun amiu, vena tekilia tesu re veraga telual pog wo tai sanene temio ita sumo wa. Yoko taþatete nesike ve piavi ve sa naþa sineunia, ana visae akilia akila sur laþasa vena iila inuena e kiau mrapa, yoko nela sina ga kiau mrapa nevano.

²⁵ Ana nanene pe nagane re poli, komin naþa yoko neva nokom ke ne Yerusalem sumo na wa, komin naþa kiau narin yuþaena tai vena kilaen va li nalelagaena kiena ne Ntewa la naþa asike e nene sumo.

²⁶ La asike e pog m̃arera tai nagane, naþa la mokliu pe kiela sur re poli, limala korena ga, ana þegas nen li nalelagaena la nae yo make ga naþa Masitonia amio Kris, amloge, ana la ga aþar sitomena nene naþa asape popon akuan kilavaru tai vena iila laena.

²⁷ Nanene sur wo tai naþa akila taveve ga kiela sitomena, ana nepisu sane naga pe sur wo tai naþa monar akila kemua. La nene pe ape Yu re poli, ana e kiela malena amio Suþe, aþar navisa ruruena moki kiena ne Ntewa pimi e la, kome le Yu lala, ana pogos naþa le Yu la nene atol m̃ena ga pog m̃arera, popon la naþa pe

ape Yu re poli, akila maran towe van la, aiila la e sur laþas naþa limala plasania.

²⁸ Ana kilavaru nene naþa amiyuwon poloia, amligan e luþau vena nowar vano, ana pogos naþa neva neligan ruru sike amio le Yerusalem la narui, yoko nowasuþe in sina neim nokom pun amiu gar Rom, siraunia yoko neva yalen sila u gar Spen.

²⁹ A nemninu rui visae pogos naþa noworun amiu, yoko wo na wo van ita make ga, yoko neim nemio navisa ruruena wo kiena ne Kristo la ve moki naþa nevion van amiu.

³⁰ Erau lala, sineun nesape neviun manene van amiu e kia kiena kieta Suþe Yesu Kristo, nesape asitom̃al in m̃a e kiamiu leniena lala. Nekilia nesape apulemamaga amio sine-siena naþa Ninuna Wa mlavia, ana popon alen wo inu manenea, asikol kiamiu leniena amio kiau leniena naþa noþion ke nesape nelen silaga.

³¹ Pogos naþa nepa netol lepas naþa Sutea vena neva Yerusalem, la mokliu naþa pe sinelan re naþa alelaga e Lologena Wo poli asike ea, ana pe nekilia re nesape yoko la asitom akila ya ne van inu, ana nemie awis pan amiu vena alen va Ntewa kilawo inu e kiela sitomena viowa lala e inu. A monar alen m̃ena ga sane li nalelagaena wa lala naþa asike gar Yerusalem, yoko akekarana ala narin kilavaru naþa yoko nekian van la.

³² Ana visae sur make ga torokin nasinenanena kiena ne Ntewa, yoko nekilia nom̃alivin amiu amio pupia kekarena na losineu, a yoko nekilia nesu ruru nemio amiu, neva ruru inu sumo wa.

³³ A in m̃ena nesuþa nemlen wo amiu, nesape yoko kieta Ntewa, purþes nen suþare, sike amio amiu vano-o ve uro re.

16

Pol pisawal sur laþasa pa li nalelagaena lala gar Rom

¹ Erau lala, sineun kaloen kiau m̃aki e visena laṗasa e lepas na kam laṗasa. E lepas na vineta naṗa Vipi, naṗa naga ke narui ṗar m̃ak nene pimi m̃alivin amiu, sineun akilia sa naṗa naga pe yaru na visuaren yuṃaena wo tai na ṗegas kiena ne li nalelagaena lala nae pulkumali naṗa Kenkria,

² ana popon akekaran naṗa aworworun naga, aure naga sane vine-miu tai loyuṃa e namratava m̃ana Suṗe, sane torokin nenaga naṗa ita li nalelagaena lala tekila van ita. Awis aiila naga e ya naṗa naga limana plasania, komin naṗa naga pe sira wo tai naṗa pe erau wo amio imimi moki, miila ruru imimi po paṗisi.

³ Sineun m̃ena ga nesape avisa kiau pokolulagi pona pokolemalo va sira wo taṗena nene Priska, amio wona na yerm̃ene Akwila, naṗa mepe yar na yuṃaevaena e yuṃaena kiena Kristo Yesu.

⁴ Lelaga naṗa, pogos tai nanua ne, nesike e lepas na marena rui, ana lalua akila naṗa lavis akilalu kiela malena naṗa apim atamalia inu, ana nepisa potena pan la vanon paṗisi. A pe in ga taaga re poli, ana ṗegas nen li nalelagaena taṗena m̃ena laṗasa e lepas nene la m̃ena apisa potena pan lalua vanon ya naṗa akila ne.

⁵ A pokolulagi pona pokolemalo naṗa nepisa pan lalua, sineun nevisa m̃ena va taṗena la naṗa asuṃa loyuṃa e narin ṗegas nen li nalelagaena lala naṗa apiora ke lele taaga e m̃ala loyuṃa lalua.

Sineun nesape nevisa m̃ena ve sa nini va la nene, sane kiau erau wo naṗa Eṗanatas, naṗa naga pe yar ṗesa e pupia lepas na Esia naṗa naga mlelaga e Yesu,

⁶ a Maria, naṗa naga kila yuṃaena wo moki likan amiu,

⁷ a yar lua taṗena na kiau yo nene Antronikas amio Sunia, naṗa nanua

ne imimi make ga mesike e yuṃa na koaena veraga. Nalologena lalua nene, lalua amlelaga e Yesu nanua rui, sumon inu, a lalua aṗar kia wo paṗisi e nalologena taṗena lala.

⁸ Laṗas ke sina ga, nane Ampli-atas, naṗa Suṗe kila sane imimi lua mepe erau wo,

⁹ a Uṗanas, naṗa memiyuṃae lele taaga memio e lologena wo kiena Kristo, a kiau puruvi wo nene Stakis,

¹⁰ a Apelesi, naṗa pe sur koren ga naṗa pupia na kilaliena pimi pania, ana naga suṃalu m̃arera e Kristo.

A nevisa m̃ena pokolulagi a pokolemalo va la ne mratava puna Aristopeulas,

¹¹ a taṗena naṗa imimi lua ki-amimi visena taaga nane Erotian, a li nalelagaena kiena namratava puna Narsisas,

¹² a sira wo lalua na yuṃaena kiena Suṗe nene, Traepina amio luena Traeposa, a vineta m̃ena naṗa Pesis, naṗa sineta si naga paṗisi, a naga kila yuṃaena kiena Suṗe moki manene laa rui,

¹³ a Rupus, nasumonena wo na yuṃaena kiena Suṗe, amio anena naṗa naga kila inu sa ga narina neṗaga.

¹⁴ A laṗas sina nane Asinkritas, Plekon, Emes, Patroṗas, a Emas, amio m̃ena puruvi taṗena la naṗa asike amio la,

¹⁵ a naga sina, pe sineu ṗesan re Pilologas, Sulia, Nereas amio vinena, a Olimṗas, amio li nalelagaena wa taṗena la naṗa akila lotena pa lele taaga.

¹⁶ Nekekaran naṗa nepitawe amiu make ga e kiau m̃aki nini, a amiu m̃ena monar aworworun ruru amiu, akila kiamiu sinesiena imi kate e namunun pipimiu e sinewoena. A ṗegas nen li nalelagaena kiena Kristo m̃ena lala e lepas la nene apisawal asape asuṃa asitoṃal amiu ke e kiela leniena lala.

¹⁷ Erau lala, nepiun m̃areran ke sina ga pan amiu nesape monar

avisu ruru la naþa asumã asiar ke veveyuena, akila ke li nalelagaena la amliliþere la, a asumã akawe ke visena na vianena la naþa amiu atol pa rui. A pogos naþa apisu ruru la, ve ava re lavisin la.

¹⁸ Na nene komin naþa yaru kar la ne sanene, pe akila re yuãaena kiena kieta Suþe Kristo poli, ana la asumã ataveve ke ga kiela sinena-nena viowa lala. Akilia avisawal sur ve moki naþa wo na wo, ana visen kiki ga la ne, a asumã akilali nena sitomena ken yar la naþa pe akilia ruru re sur poli.

¹⁹ La punu ga akilia ruru rui asape amiu asumã amlogear ruru ke visena lala kiena ne Ntewa, a nanene kila nekekara paþisi, ana monar avisuar ruruia e lepas na sur naþa po, monar yepemiu m̃ae ruruia, a e lepas na sur viowa lala, monar ve kala narin namname tai to re nena e amiu.

²⁰ A visae akila ve sa nene, yoko kila mrapa kiena kieta Ntewa na sumãre, kila Yermare sike vatanon lolamiu lala vena aviemu-muia. A kiau leniena nesape yoko lemamiena kiena kieta Suþe Yesu Kristo sike amio amiu.

²¹ Erau naþa Timote naþa imimi lua memiyumãe lele taaga, pisa pokolulagi a pokolemalo pan amiu, a la telu nene nae kiau yo, Lusias, Sason, amio Sosipata, la m̃ena apisa.

²² In naþa nemlarar sur na siriena, nesiri m̃aki kiena Pol nini pan amiu, kiau kia Tesias, a in m̃ena ga sineun nesape nekekara paþisi naþa nevitawe amiu e m̃aki nini, e kia kiena Suþe.

²³⁻²⁴ Pogaga, inu si Pol nene nesiri ne, ana lavis nesiri make kiau m̃aki narui, a pokolulagi a pokolemalo piãasu ke pan amiu, pimi kome la telu nene, Kaias, naþa nesike e m̃ana uãa, a naþa li na lotena nae e yo nene asumã apim ke lele taaga e m̃ana uãa, a Erastas, naþa naga yerkaawa na visuaren kilavaru

na pulkumali nene, a kieta puruvi naþa, Kotas.

²⁵ Ana e kiau visena maro, sineun nesape nela maran si nayeluarena make ga va Ntewa. Nemlen nesape yoko naga la visena la na Lologena Wo, amio navianena wo la naþa apisayu Yesu Kristo naþa nemla pan amiu rui, ligan ruru sike e kiamiu malena lala, vena asumãal m̃arera e legiena na pimi ke ne. Visena wo lelaga la nene, yar la pe akilia re poli e kas la moki þaro pa rui, ana nagane Ntewa kipian ita.

²⁶ Nanua, yar la apulo visena lala kiena navisaluaena lala, amninue asape visen lelaga la nene asike loyumã e la, ana nagane, mepisawal meraravania, a ita punu ga tekilia telogekilalea. A Ntewa, sane naga naþa sike nakonua rui a yoko sike sike nena, naga pisaar sape Lologena Wo nene monar va vanua va yeririna na purvanua make ga, vena la m̃ena akilia aloge, a akilia alelaga ea.

²⁷ Naga taaga pe Ntewa, naga taaga pe purþes nen manmaruaena, a naga taaga naþa Yesu Kristo kila kieta mrapa na lotunena, vano vano ve uro re pogos tai.

Inu, Pol.

**Maki Nasumo Naþa Pol
Siri
Pa Pan Li Nalelagaena
Wa Lala Nae Garu
KOREN
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Maki nini pe maki naþa Pol siri þesa pa le Koren lala naþa amlelaga e Yesu. Naga siria komin suri viowa la sumalu e maliena kiena li nalelagaena lala nae yo nene, a naga mligan maki nene pano vena iila la. Sumare nae Koren, Pol ke narui naga siaria.

Koren naga pupia pulkumali kiena le Kris lala, a naga pe pulkumali keviu na lepas naþa Akaea, naþa meke vatanon þarin suþe nae pulkumali naþa Rom. Yaru nae purvanua taþena la moki asike e nene, a naga pe yo tai naþa yaru la akila ruruia e lepas na kilaen yumaena na tauluen kilavaru, a e lepas na kiela þelaga marua. A la nae yo nene, kiela kia keviu e yomarava komin kiela þelaga viowa lala, a naþa amlotun ke ntewa taþena la moki.

Suri kerkeviu la naþa Pol pisayu e kiena maki nene sanini:

pisayu napiowaena naþa yaru na sumare la asumia amlipere la,

pisayu napiowaena naþa la asumia akila ke piowa pa sira lala,

pisayu mrapa mesmesu na kilaen talovaena,

pisayu sanape e kinanena lala naþa akila kuþaþaena e la van nono lala.

Pol pisatame kiela naviuniena laþasa, ana pian la e mrapa mesmesu na taveveena vena alotu e sumare, amio mareraena la naþa Ninuna Wa sumia kian ke pa sumare, a nalelagaena naþa yaru kilia mali

sina. Pol kila meraravan naþa kilia ruru napiowaena a navisatameena la nene, a pisa meraravan naþa lologena wo kiena Yesu ga kilia la navisatameena van la.

E marana na keviu 13 pisayu þelaga na sinesien Ntewa amio yaru lala naþa pe þelaga keviu tai naþa yeririna kiena Ntewa la monar atavevea. Marana na keviu nene pe komþasnen visena kiena ne Ntewa naþa yaru la akilia ruruia, taulu komþas taþena la na tusi nene.

Komþasnen tusi laþas nene

Visena þesa 1:1-9

Yaru na sumare la amlipere la 1:10—4:21

Mlamulena viowa amio sira, a malena na mratava 5:1—7:14

Li nalelagaena lala a yaru la naþa amninue Ntewa 8:1—11:1

Mrapa kiena li nalelagaena lala na kilaena lotena 11:2—14:40

Yesu mali sina, a yaru la naþa alelaga ea akilia amali 15:1-58

Nalaena naþa aligan va van li nalelagaena lala nae Yutea 16:1-4

Visena maro 16:5-24

Pol sike gar Episas, pisa pokolulagi pona pokolemalo pan le Koren lala

¹Erau nae Koren lala, inu naþa nesiri maki nini piþasu pan amiu, inu Pol, naþa Ntewa sinenan sape neimi neve nalologena tai kiena narina Yesu Kristo, ana pio inu, pisirlua inu vena nouarar yumaena na sanini.

Nesike e yo nini nemio kieta erau Sostinis, ana imimi lua mepisa pokolulagi pona pokolemalo pan amiu punu ga,

²nae sumare kiena ne Ntewa e pupia pulkumali nene Koren. Kam ke narui naþa Ntewa pio amiu aimi vena asikol amiu amio kiena li nalelagaena taþena lala, naþa asutetae asike e yo punu ga naþa asumia amlotun naga naþa kila ita tepe wa ruru rui, nane Yesu Kristo naþa naga pe kieta Suþe ita punu ga.

³ Memlen mesape lemamiēna kiena ne Yesu Kristo a sumāre kiena ne Ntewa arimata sike amio amiu.

Pol pisa potena pa Ntewa komin naviawaena kiena le Koren lala

⁴ Nepisu sane pogos naŋa apim ape yeririna kiena Kristo Yesu, lemamiēna kiena ne Ntewa sumā miyūmae keviu e kiamiu malena lala, ana silaga nesumā nepisa potena keviu vanonia.

⁵ Asumā apim apo manene laa e lepas na visawalen Lologena Wo, a asumā apa ke metava e lepas na kiamiu nakiliaena, e mēna ga e lepas na ōelaga wo taŋena make ga lala.

⁶ Pogos naŋa nepisu nene, nepisu sa ga kiau yumāena la nanua ne, naŋa nepian amiu e Kristo, nagane sumā ōar ke pupia mrasa.

⁷ Nalaena lala pona namāraena lala naŋa Ninuna Wa sumā kian pan amiu, pe tai re naŋa pe atol re poli wa, ana asumā amiyūmae ke amio la po paŋisi, komin akirakiravan ke naŋa kieta Suŋe Yesu Kristo kilia imi mālivi si e yomarava nini.

⁸ Naga pe pimi mālivi re poli wa, ana naga sumā miila ita silaga vena tesumālu mārera tesumā ga vano-o tol legiena maro nene, ana pogos naŋa tesumālu tese marana ne Ntewa, yoko naga kila naŋa naviowaena taŋatete se ita.

⁹ Ntewa pisaar rui vena viewo ita, ana tekilia towasine ruru kiena visena nene, komin naga pio ita, ōere ita sikol ita teve erau wo temio narina, Yesu Kristo kieta Suŋe.

Sumāre sumā mliliŋere paŋisi

¹⁰ Kiau namratava lala kiena kieta Suŋe Yesu Kristo, nesape neviun manene van amiu e kiena kia, nesape aŋionli naŋa aim ave taaga sina. Popon ve aliliŋere amiu re, ana amiu, kiamiu sitomena a kiamiu visena monar ve taaga.

¹¹ Nepisa visena la nene, komin la naŋa puna yaru nene Kloe apim

apisawal pan inu asape veveyuena sike likan amiu, olai lala a vineu lala.

¹² Nemloge naŋa amiu peve taaga asumā apisasa ke kiamiu ōegas lala asape "In na yoko netaveve Pol," pona taŋena sape "O, in na nepe kiena Apolos," pona tai sina, sape "O, in na nesikol inu e ōegas kiena Keŋas." A laŋas sina, apisirilua si kiela narin ōegas laŋasia, akoven plan taŋena lala, asape "O, imimi ga mepe yeririna kiena Kristo lelaga."

¹³ Ke, ya ne akila ke sanene? ?Pona popon tetewowa Kristo ve kinakinasa, teliwerwere e kiamiu narin ōegas la sanene? ?Pona laŋas asape ape kiau Pol, komin naŋa asitom asape in ke narui naŋa netelan inu e laki torovia vena netamalia la? ?Pona laŋasia sinela ōesan naŋa akeela e kia kiena Yesu, ana asitom asape akeela e kiau kia?

¹⁴⁻¹⁶ Sanene, nepisu pogaga naŋa nanua ne, pe nekee amiu re nena tai poli, Krispas ga lalua Kaias, pona sineu ōesania, nekee mēna Steŋanas amio namratava puna, a pe nesitomāl re si po laa rui, sane la ga nene, pona laŋas sina? Nepisa sanene komin naŋa visae nekee amiu ve moki, pona asumālu avis vilaveena rui, asumā avisave "!O, imimi ke narui, naŋa Pol kee imimi e kiena kia!"

¹⁷ Sanene piowa ga, komin Kristo pe mligan inu re nepimin keen yar la poli, ana mligan inu nepimin lologonen kiena Lologena Wo van la. A pogos naŋa nemlologon ke sanene, pe nekila re nemio māreraena na manmaruaena na yomarava nini poli, ana nekila amio māreraena na laki torovia kiena ne Kristo.

Kristo kipian manmaruaena a māreraena kiena ne Ntewa

¹⁸ Ana yaru la naŋa asumā ataveve ke mrapa na kovioena, amloge visena na laki torovia kiena ne Kristo sane suri tai naŋa pe sur korena ga pan la, ana ita la

naþa tetaveve ke mrapa na malena, temloge visena na kiena laki torovia sane m̃areraena kiena ne Ntewa natamalia itaena.

¹⁹ Naga nene sane visena kiena Siriena Wa tai, naþa Ntewa pisa sanini, sape

“Yoko nowe plan manmaruaena kiena la naþa asitom ke asape ape manmarua,

yoko nekilawo nakiliaena kiena la naþa asitom ke asape akilia suria.” *Ais 29:14*

²⁰ Ana visena nene pe lelaga paþisi, komin naþa tepisusu yomarava, tekilia teviun tevisa sanini tevisave awa kiena yaru na manmaruaena lala? Awa yaru la naþa apisuveve ruru kiliaena la naþa sike e tus lala? Awa yaru la naþa akilia avisayu ruru sitomena la naþa pe taþena pe taþena naþa tetelivi ke nagane? Tepisu sane peraga yo, a tepisu sane Ntewa kila manmaruaena lala na yomarava nini apimi sane sur wowe ga tai rui.

²¹ Ntewa ga pe manmarua, a e kiena manmaruaena, naga kila sane manmaruaena na yomarava nini taþatete kilia kila yaru kilia naga. Ana naga pisu sane po laa sane vena kila naþa kiamimi lologena lala, naþa yaru la asitom ke asape pe wowe ga, kilia tamalia yaru naþa mlelaga ea.

²² Le Yu la moki liu naþa yepela mavin lelagaena, asumã apisavisa ke asape visae mekila kile lala, yoko alelaga ga na wa, a le Krik la moki liu yepela mavin lelagaena, asumã apisa ke asape visae mevis mesmesu nena e kiela nakiliaena marua lala, yoko alelaga ga na wa,

²³ ana pe mekila re sanene pan la poli. Memlologon ga Yesu pan la, mesape naga marewo kiela mlamulena viowa lala e laki torovia, ana visena nene, le Yu lala asape taþatete alelaga ea, a le Krik lala, asape visena na wowe ga nene.

²⁴ Ana e lepas kiena ne la naþa Ntewa pio la vena ave kiena, sane

ita, naþa ita laþas tepe le Yu a ita laþas tepe le Krik, pe sa re nene poli. Ve tesitom re tesape tevisu kile taþena, komin naþa tepisu kilale m̃areraena kiena ne Ntewa e yumãena kiena Kristo rui, a ve tesitom re tevisave tetaveve kiliaena taþena, komin naþa tepisu kilale namanmaruaena kiena ne Ntewa e mrapa kiena Kristo natamalia itaena.

²⁵ Yaru taþena lala apisu naþa Ntewa tamãan Kristo mare e laki torovia, asitom ke asape Ntewa malumu ga, ana peraga. Sur nene kila meraravan kiena m̃areraena naþa m̃arera laa sane, taulu m̃areraena kiena yaru. Apisu sur nene, asitom asape Ntewa pe wowe ga, ana peraga, kipian kiena manmaruaena naþa po manene laa taulu manmaruaena kiena yaru.

²⁶ Wolai a vineu lala, asitomyuli sane kam na sanapen naþa Ntewa pio amiu ape kiena? Pe ita moki re poli naþa e lepas na visuena na yomarava, ita temanmarua, pona tepe yaru m̃arera, pona tepe yaru kerkeviu lala.

²⁷ Yomarava nini sape tepe wowe, ana Ntewa þere ita, ana kome ita sumã kila plan ke manmaruaena na yomarava. Yomarava nini sape ita temalum ga, ana Ntewa þere ita, ana kome ita, sumã kila ke m̃areraena na yomarava pito tano.

²⁸ Yomarava nini pisa ke sape ita yaru korena ga naþa tesike tano, ana Ntewa þere ita, ana kome ita, sumã kila ke pupia sur kerkeviu la pito tano, kila apimi ape suri korena.

²⁹ Sanini, pe yar re nena tai naþa kilia visirlua naga e marana Ntewa, sape naga pe manmarua, pona naga m̃arera, pona naga yar tai ne,

³⁰ ana Ntewa ga pe purþes nen kieta malena viu temio Kristo Yesu. Naga ke narui pitetalia Yesu pimi kilologia mrapa pan ita, ana Yesu pul plan ita, kila ita temesmesu e marana, kila ita tepimi tepe kiena yaru wa lala.

³¹ Ana komin suri ne nanene, tepisu naþa visena kiena ne Tusi Wa tai pe lelaga paþisi, naþa pisa sanini, sape

“Yaru naþa sinenan sape warwaria, naga kilia warwarian ga kieta Suþe.”
Ser 9:24

2

Pol mlologon lak torovia kiena Yesu e m̄areraena kiena Ninuna Wa

¹ Erau lala, nanua kam na amninue visena kiena ne Ntewa lala, ana nepim nepisawal pan amiu. Ana sa ga naþa apisua, pogos naþa nepimin nekila, pe nekila re naþa nepilaven visena piayavi lala pona manmaruaena kiena yaru.

² Nekila kiau sitomena m̄arera ne sape pogos naþa nesike likan amiu, yoko ve nesitom̄al re si sur taþena, ana yoko nelologon ga Yesu Kristo, amio kana marena e lak torovia.

³ Nesike nemio amiu, nemloge sane yepeu malumu paþisi, nema-rau, sineu kurkur,

⁴ a kiau visena a kiau suniena pe pulen re nena manmaruaena pona kiliaena kiena yaru. Ana e pogos nene, amloge naþa kiau visena lala apulen m̄areraena kiena Ninuna Wa,

⁵ a kila sane kiamiu naviawaena pe suþmal re su e visena na manmaruaena kiena yaru poli, ana suþmalu su e m̄areraena kiena ne Ntewa.

Manmaruaena kiena ne Ntewa

⁶ Lelaga naþa kiau visena pe pulen re visena lala na manmaruaena na yomarava nini poli, pona kiliaena kar la naþa yerkaawa na yomarava nini la akekaran poli, ana pogaga, komin yomarava nini amio kiena yerkaawa lala yoko avano amap ga. Ana kam la naþa kiamiu sitomena marua ruruia, apisu kilale naþa kiau visena lala pulen ruru nena manmaruaena kiena ne Ntewa.

⁷ Kiena manmaruaena nene, naga þarpolo ruru sike pa rui sumon naþa naga si yomarava nini, ana

manmaruaena nene tapolou ruru suþma ga, yar la pe akilia re nena ga, ana nagane narui molue merarava ruru ga pan ita na wa sane pupia visaruruena tai naþa Ntewa mlavia vena kila ruruiaena.

⁸ A kiena manmaruaena nene m̄alivin ita e mrapa naþa Yesu pimi tamalia ita, ana yerkaawa na yomarava lala pe apisu kilale re sur nene poli, ana atarar Yesu, naþa naga pe pupia Suþe na urarena nae ma e peni, la atelanm̄ar naga metava e laki torovia.

⁹ Yeririna la pe apisu kilale re sitomena kiena ne Ntewa sanene poli, naga sane Siriena Wa tai, naþa pisa sanini sape

Sur nowo la naþa kilamarana yaru pe pisuli re poli wa, pona kili-gana yaru pe mlogeli re poli wa, pona los nen yaru pe sitomli re poli wa,

ana sur ke la nene Ntewa kila ruru suþma ga pe kiena ne kiena yaru la naþa sinela si naga.

Ais 64:4

¹⁰ Ana ita, ita na tekilia navisa ruruena la nene, komin Ninuna ne Ntewa naþa pisu kilale make suria, a kilia make sitomwanena kiena ne Ntewa, naga kipian itania.

¹¹ Sa ga ita yeririna, naþa yar taþena mninue ya naþa sike e kieta sitomena, ana ninuta ga kilia ruru po. Ana maran taaga m̄ena sa nene e Ntewa. Pe tekilia re ya naþa sike e kiena sitomena poli, ana Ninuna ga kilia m̄aga, ana pisawal pan ita.

¹² Pe ninuna na yomerava re ga nini tai poli naþa pisawal pan ita, ana Ninuna Wa nene naþa molue ma puna Ntewa pitomi, naga ke narui naþa kila ita tepisu kilale ruru nalaena wo la naþa Ntewa suþma kian ke pan ita.

¹³ Sanene, popon avisu kilale m̄ena sane kiamimi visena la naþa pimi ke pan amiu, pe amolue re e manmaruaena kiena yar poli, ana Ninuna Ntewa ga suþma pian itania. Sanene, mesuþma moþar ke visena

lelaga lala kiena Ninuna Wa nene, ana memligan sike e amiu naþa Ninuna nene sike e kiamiu malena rui.

¹⁴ Yar naþa Ninuna pe su re e kiena malena poli, naga taþatete visu kilale sur lala na Ninuna, naga sane pe yar tetan ga e la, ana naga taþatete nena tol m̄areraena la naþa Ninuna kiania.

¹⁵ Yaru naþa Ninuna sike e naga, yoko naga kilia visu kilale ruru sur make ga, ana yar naþa Ninuna pe su re e naga poli, naga taþatete visu kilale ruru ya naþa sike e malena kiena yaru naþa Ninuna sike ea.

¹⁶ Visena Wa pisa sanini, sape *Pe yar re nena tai naþa kilia ya naþa sike e sitomena kiena ne Ntewa poli,*

pe yar re nena tai naþa kilia vian si sur va Ntewa poli. Ais 40:13

Visena nene pe lelaga paþisi, ana e ita naþa Ninuna sike e ita, tetol sitomena kiena Kristo rui.

3

Pe pon re veveyuena su likan nalelagaena la poli

¹ E pogos naþa nesike nemio amiu nanua ne, sineun nesape nevis ruru nemio amiu sa naþa kam na ape yeririna naþa Ninuna ne Ntewa sike e kiamiu malena rui, ana peraga. Nepisu sane kam na pe atoroki re poli wa, nane kila narui nepis pan amiu sa naþa kam na ape yar na yomarava ke ga wa, naþa e lepas na kiamiu malena amio Kristo, kam na sa ke sisi tomtom lala wa.

² Sanene, nepagan amiu e ga e yu, taþatete nela kinanena m̄arera van amiu, komin kam na pe atorokin re poli. Ana pimi tol nagane, nepisu sane kam na pe atoroki re poli wa,

³ komin naþa þelaga na yomarava nini mok liu sike likan amiu wa. Pona kam na pe apisu kilale re poli yo, ana pogos naþa vielueena amio veveyuena sike e amiu, kana kinasa

sane asike e yemalolo na wa, kiamiu þelaga sa ga þelaga kiena yaru.

⁴ Merarava ruru po paþisi naþa amiu na sanene, komin naþa asuþa amliþere amiu ke sanene. Kam laþasa asuþa apisa inu, asape "Aulai, imimi na mekekan Pol, metaveve naga," a kam laþasa asuþa apisa ke erau nalologena Apolos nene, asape "Ke, imimi na mekekan Apolos, metaveve naga," ana sitomena sur la ne sanene, sitomena kien yar ga.

⁵ Visae sinemiun avisayu kiamimi kia imimi lua Apolos, popon asitom ruruia avisave imimi lua mepe yar sur na sanape? Imimi lua mepe yar kiena Suþe ga, vena kilaen yuþaena naþa mligan sike e limamimi, vena kila sane akilia alelaga ea.

⁶ E lepas na yuþaena nene, in ke narui nemapila kurusia, a Apolos ke narui naga þeleule susia, ana Ntewa ga naþa kila purþesia kapuru pimi kerkeviu þar mrasa.

⁷ Ana monar tevisu kilale sane yar naþa mapila kurusa, a naga naþa þeleule susia, lalua pe akila re pupia sur tai poli, ana naga naþa kila purþesa pimi keviu þar mrasa, naga ke narui kila pupia suria.

⁸ Ana imimi lua, naþa tai mapila kurusa, a tai þeleule susia, imimi lua memiyuþae maran taaga ga, a yoko imimi luoka ga mowar kiamimi nalaena torokin kiamimi yuþaena.

⁹ Pe sa re naþa imimi lua, imimi yar tai naga po, a tai piowa ga, ana imimi lua mepe yar na yuþaevaiena lele taaga kiena ne Ntewa, a amiu na sane porotano naþa memiyuþae ea.

Pona kana totou taþena na visaena, nekilia nevisave kam na sane yuþa tai naþa Ntewa suþa miyuþaenia.

¹⁰ Ntewa mla kiliaena wo pan inu, ana nemiyuþae sane yar tai naþa yepena m̄aen yuþaena, nemiyuþaen þeren yuþa tai naþa

m̄arera ruruia sike na. Ana sir-
aunia, pe in re naṓa nepisirlua
yuma metava e ṓerena nene poli,
ana erau taṓena nene pimi sum̄a
miila nayumaenen yuma. A kam ke
sina ga laṓasa akilia aiila nakilaen
yuma metava e kana ṓerena nene,
ana yaru naṓa yumaen sanene
monar visuar ruru kana ṓelaga na
yumaenena.

¹¹ Naga monar taṓatete liganli
si ṓerena taṓena, komin nemligan
ṓerena napo rui, nane Yesu Kristo.

¹² A pogos naṓa amiyumaen
yuma metava e ṓerena nena, pona
laṓasa amiyumaen e kol pona selpa
pona kilavaru m̄arera, pona laṓasa
amiyumaen e laki pona maero pona
makururuye.

¹³ Ana siraunia, yoko kapi na
legiena maro kekania kilali kiela
yumaena lala, kila yumaena la naṓa
akila, m̄alivi e yo metava.

¹⁴ Visae kapi tol yuma naṓa yar tai
pisirlua metava e ṓerena nene, ana
kekan ṓele ga, yuma sum̄alu ruru
sum̄a ga, yoko yar nene war kiena
nalaena wo tai.

¹⁵ A visae yar taṓena, kapi kekan
make kiena yumaena, yoko yar nene
kilalu make kiena suria. Lavis
kapi nene kilia kekanm̄ar m̄ena yar
na yumaena nene, ana pona naga
purmatan kapi nene, tamalia kiena
malena.

¹⁶ A kam na monar avisu ki-
lale sane yuma nene naṓa amaplar
metava e ṓerena nene, naga kam li
nalelagaena lala, a sane yuma na
lotena wa tai m̄ana Ntewa, naṓa
Ninuna sum̄a loyuma ea.

¹⁷ Yuma na lotena kiena ne Ntewa
naga kam ga ne, a visae yar tai sine-
nan sape kila kare yuma nene, yoko
Ntewa welua nena naga, komin
kiena yuma na lotena nene naga pe
wa paṓisi.

¹⁸ Amiu monar ala ya naṓa nepisa
ke ne, pe pon re asitom avisave naga
pe sur korena ga. Visae amiu yar
tai sitom ke sape naga pe manmarua

ruru po e nakiliaena na yomarava
nini, popon manene naga ligan sit-
omena navisokanena la nene sike
na. E lepas nakiliaena na yomarava
nini, naga monar kila naga sane
yar ga tai naṓa pe wowe, ana visae
naga kila sanene, yoko naga kilia ve
manmarua ruruia e nakiliaena lala
kiena ne Ntewa.

¹⁹ E Visena Wa, tepisu visena
tai naṓa kila meraravan sape man-
maruaena na yomarava nini sane
sur wowe ga e marana Ntewa, naṓa
pisa sanini, sape

*La naṓa asitom ke asape la ape man-
marua ruru po e yomarava
nini, asitom ke asape la akilia
suria, ana e marana Ntewa la
ape wowe ga, naga pisu kilale
la ruru rui.* **Sop 5:13**

²⁰ A visena taṓena sina sanini, naṓa
sape

*Suṓe pisu kilale ruru sitomena lala
kiena li na manmaruaena la na
yomarava nini, sape ape sur
korena ga.* **Yauena 94:11**

²¹ Sanene na, ve tevilaven re sit-
omena na yomarava lala. Taṓatete
akila sur wo tai van amiu, komin
naṓa Ntewa kian kiena navisa ruru-
ena wo punu ga pan amiu rui.

²² Inu Pol nemio Apolos a Keṓas,
mekila yumaena wo punu ga pan
amiu rui, a nagane yomarava nini
sike e limamiu. Visae amal pona
amare, visae asuma nagane pona
ase legiena naṓa pimi ke ga wa, ana
sur punu ga ape kiamiu rui,

²³ a amiu ape kiena Kristo, a Kristo
pe kiena ne Ntewa.

4

*Yumaena kiena Pol amio Apolos
sane nalologena kiena Yesu*

¹ Sanene na, amiu ve aligan im-
imi re meva metava, ana popon
avisu imimi sa ga yar na yumaena
kiena Kristo lala, naṓa naga mligan
visawanena lala kiena ne Ntewa e
imimi, vena mevisawal va la naṓa
pe akilia re poli.

² A pupia sur naŭa sike e kiamimi sitomena, mekilia sane monar memasisun ruru wo e yuŕnaena nene naŭa kiamimi yerikawa mligan e limamimi.

³ Pe nesitom manene re nesape aŕna amiu asitom ke sanapen inu, po yar la aliŭere inu ve sanape, a in ŕna pe nepilevilen in re sina poli nesape in na sanene pona sanene.

⁴ Lelaga, pona nepisu in ke sina ga nesape nemiyuŕnae pogaga ne, ana nanene kiau sitomena ga ne. Kiau sitomena nene taŭatete kilia kila inu nemesmesu, a Suŭe ga naga pe yar naŭa torokin liŭere inuena.

⁵ Ve sanene na, ve tokoskosin re liŭereen yar taŭena, ana monar tesuŕnate Suŭe wasuŭe e kana legiena na liŭereena nena. E pogos nene, yoko naga la sur la naŭa atapolou asike e yemalolo, kila naŭa amolue e yomerarava, a yoko la sitomwanena la naŭa atapolou ke e los nen yaru, kila naŭa amolue e maran yeririna make ga. Yoko Ntewa waveve sur la nene, ana yoko naga vis va yeririna lala torokin ya naŭa naga ŕnal e kiela malena.

⁶ Erau lala, visen la ne nesuŕna nepisa ŭisi ne, nesuŕna nepisayu ke ga imimi lua Apolos ne, ana nekila sanene komin sineun neviaŭ ruru amiu, sane ve avisusu re ve taŭena e kiamiu navianena lala. Amiu laŭasa apilave komin navianena na kiela ŭegasa, a asuŕna apisusu ke piowa e navianena na ŭegas taŭena, ana sanene na pe memes re poli.

⁷ Kam punu ga maran taaga, kam na pe apo manene re taulu taŭena la poli, a visae sur wo tai sike e amiu, pe kam re na amiyuŕnaen poli. Ntewa ga kian pan amiu sane nalaena tai, ana sanene na pe pon re si avis vilave vanon poli.

⁸ Lelaga, nekilia nesape asuŕna asitom ke asape kam na limamiu pulen sur wo lala kiena ne Ntewa rui, ana amloge po, asitom ke asape kam na ape kiena yerikawa lala na

yomarava nini rui, naŭa akoven imimi mesike nena varau. Visae lelaga naŭa sane kam na ape ŭarin suŭe lala kiena ne Ntewa na yomarava nini, po paŭisi, ana pe nesitom re nesape sanene poli.

Ana visae pogos tai ve sanene, pona pe kam re ga poli yo, ana yoko Ntewa visu sane imimi lua ŕna ga metorokin meto metava memio amiu vena ve suŭenen kiena yeririna lala.

⁹ Ana nagane, imimi li nalologena lala pe mesu re e yo wo na sanene poli. Sane Ntewa mligan imimi mesike laa varau tano, naŭa yeririna na yomarava nini amio ŕna navisi lala apisu kare imimi, sane metorokin ke ga yaru lala naŭa amla koaena na marena pan la.

¹⁰ Memlogear ke Kristo, mekila ke kiena yuŕnaena, ana li taŭena la apisu imimi sa ga mepe wowe towe ga, ana asuŕna apisayu amiu asape ape manmarua ruru nena e malena kiena Kristo. Apisu sane imimi na memalum ga, ana kam na aŕnarera. Apisu imimi piowa ga, ana amligan amiu asike metava.

¹¹ Imimi na pe sa re nena amiu poli, komin siar nanua pimi tol nagane, viso kar imimi, moto kar imimi, pe ŕnamimi kulsota wo re poli, mesuŕna mepane ke pog ŕnarera lala, ŕnamimi yuŕna wo re naŭa memon e poli,

¹² ana mesuŕna memal ke ga e yuŕnaena na limamimi. Yar la apiuelin imimi, ana mepisa ruru la ga. Akila kare imimi, ana metarŕan ga.

¹³ Apisa kare kiamimi kia, ana mekilali naŭa mepe erau ruru ga memio la. Mekila po sanene, ana akila imimi sa ga kororaki na yomarava nini. Lelaga, pimi tol nagane apisu imimi sa ga sur korena ga.

Pol piun sape ataveve lana

¹⁴ Pogaga, pe nepisa re visena la ne ne vena kila amiu amawa poli, komin kam na sa ga naruu lala

naþa sineu sii amiu paþisi, a sineun neviau ruru amiu.

¹⁵ Nekilia nesape yerkaŵa taþena la mok liu naþa apisuar amiu a amila kiamiu lelagaena e Kristo, ana popon asitomãl sane inu ga taaga nepe arimamiau. In na noþar þesan Lologena Wo kiena Kristo pimi pan amiu, ana in na sane arimamiau e kiamiu malena amio naga.

¹⁶ Sanene na, nepisu sane mesmesun ga naþa nevis van amiu, nomãreran amiu nesape ataveveli lelen lau sumo.

¹⁷ Sitomena ne nanene kila nesape nevitetalia Timote inãasu pun amiu. Nepisu sane Suþe tañan naga pan inu sa ga naruu tai, komin naga miyuñae ruru po e yuñae lala a nekekanan naga paþisi. Ana pogos naþa visae imi m̃alivin amiu, sineun nesape naga kila amiu asitom ruru si kiau þelaga nayalena naþa nataveveen Kristo, sa naþa nesuñã nepian ke pa yar lala na suñare make ga la naþa nesuñã neteteliv ke e la.

¹⁸ Nekilia sane pogos naþa apisu sane pe nomãlm̃aliv re si pun amiu poli, kam laþasa akilali naþa amli-gan la sina asu metava.

¹⁹ Ana pogaga, komin naþa visae Suþe tañan van inu, yoko ve ve piavi re neim nomãlilin amiu. E pogos ne nanene narui, yoko yepu mavin logeen visena kiena la nene, ana sineun nesape nevisu sane kiela m̃areraena na kilaen yuñae m̃arera sanape.

²⁰ Nanene komin naþa visena kiena yaru pe pe sur re tai poli loyuñã e nasuþenena kiena ne Ntewa, ana m̃areraena kiena Ninuna ke narui naga pe pupia suria.

²¹ Pogaga, sineun nesape asitom ruru sumo, sane visae nomãlilin amiu, yoko ve sanape? Visae sine-miunia, nekilia neimãasu pun amiu nemio kiau visena m̃arera lala na veveyuena, ana po manene laa visae akila kiamiu sitomena la su tano

sumo wa, ana nekilia neimãasu nemio ga visena la naþa malumu, e þelaga na sinesiena.

5

Pelaga viowa loyuñã e suñare

¹ Visena pimi tol kiligau sape sur tai sike likan amiu naþa pi-owa manene laa. Apisape kam yar tai, arimana pa talopa amio sira taþena, ana siraunia, yar nene pinaun wona arimana nena pimi sike amio. Lelaga kemua naþa, yaru na yemalolo lala taþatete akila þelaga nene, ana sanape na kam li nalelagaena tai suñã kila?

² Kam li nalelagaena lala asuñã apisir plan amiu, asape kam na amiyuñae ke po, ana sanape asuñã atañan ke þelaga na sanene suñã miyuñae ke likan amiu? Popon aloge viowagan sur nene, a popon akovenlua yaru nene vetan kiamiu suñare.

³ Ee, lelaga naþa nagane nesike e yo nini nesike laa perinan amiu, ana e ninuu nemloge sa ga nesike ga nemio amiu. Sanene na, e kia kiena Suþe Yesu, nesuñã nepisawal ke naliþereena tai kiena yar nene sa ga nesuñãl ke ga nesike e maramiu.

⁴ Sanene na, pogos naþa aim si lele taaga, monar avisu sa naþa ninuu sike ga amio amiu, a monar akilia sane Suþe Yesu m̃ena sike amio kiena m̃areraena,

⁵ ana monar akovenlua yar nene vetan suñare. Naga monar ure sina, wasuþe si e yomarava va e limana Yermare, ana popon þelaga lala na mlamulena viowa na yomarava akila naga loge viowa vano vano-o va þisi, ana suraunia pona wasuþe si imi yo, vena Suþe kekanan tamalia ninuna e legiena maro.

⁶ Erau lala, pe pon re asuñã awarwar manene amiu poli, avisave kam na amekiki, komin kororaki nene sike e amiu na wa. Kam na akilia

rui sa naþa narin is ga, ana kilia kila kilaparavi punu ga lapa.

⁷ Sanene na, popon vena awar plan is viowa nene naþa sike e amiu, vena amiu punu ga aim aekiki ruru sina. Monar tesitoñal sa naþa yermarua lala asumã akila ke kuþaþaena e narin sipsip vena kila-planen kiela mlamulena viowa lala, ana Kristo pimi mare e laki torovia vena warplanen kieta mlamulena viowa lala, ana pe pon re kororaki sumã e ita poli.

⁸ Ana pogos naþa yermarua la akila kuþaþaena þisi, akila kana þaþagena nena, a ita nalelagaena mñena lala ita mñena kieta þaþagena tai. Ana pe pon re tesike e þaþagena nene poli, takan kilaparavi tai naþa is marua sike ea. Visena nene kana kinasia sane pe pon re sane mlamulena viowa a þelaga viowa na malena marua sumã ga e ita, komin loyumã e malena na sumãre, sur make ga monar ikiki ruru wo, ve lelaga ruru wo, a ve wa ruru wo.

⁹ Kiau visena tai pan amiu sanene rui. E mñaki tai naþa nesiri piñasu pan amiu nanua rui nepisawal nesape pe pon re ava lele taaga amio yar la naþa akila ke þelaga viowa la poli, pona asumã akiriri kar ke vanon sira lala.

¹⁰ Ana pona kam laþasa amlogepal kiau visena nene yo, komin pe nepisa re e lepas kiena yar la naþa pe amlelaga re poli. E la nene, la moki akila kolau, la moki ape puluvis lala, la moki apinau, la moki amlotun kiela nono lala, ana visae sinetan tevisave tesu perinan la, pona monar teligan ga yomarava nini narui, komin naþa ita make ga tesike e yomarava, a tesumã tepitawe ke yar sur na sanene silaga.

¹¹ Pe nepisalupar re nene poli, naþa tesumã tepitawe ke yar kar na sanene e kieta yalorena, ana ya naþa sineun nesape nevisa, sineun nesape visae yaru tai sumã ga, neþa naga pe nalelagaena lelaga tai, ana apisu ke naþa e kiena malena naga

sumã taþa ke kolau, pona sumã pe puluvis lue ga, pona sumã mlotun ke nono lala, pona sumã piuel, pona sumã mun kuruta namunena, pona sumã pinau, ana pogaga, yar sur ne nanene narui ve akila re nena sur tai amio naga. Yoko ve ava re lavisinia, ve akinana re lele taaga amio.

¹² Ve sanene na, e lepas kiena la naþa asike vanua e sumãre, pe pe kieta re naþa teliþere kiela malena poli, ana e lepas kiena la naþa asike loyumã e sumãre, monar tevisuveve ruru la. Visae laþasa asumã akila ke þelaga na mlamulena viowa la naþa sane nepisa ke ne, monar teliþere la, a monar tekila sur tai van la.

¹³ Ntewa ga yoko liþere la naþa pe asu re loyumã e sumãre poli,

ana e lepas kiena yar nene naþa sumã kila ke þelaga viowa likan amiu, kam ke narui monar akoven lua naga vano.
Naw 17:7

6

Pelaga wo na kilaruruen veveyuena

¹ Nemloge mñena sane pogos tai, kieta puruvi tai na sumãre naga pepeyu amio amiu taþena tai, ana naga sumãlu þere taþena nene pa e pupia kumali apis pania. Nepisu sane sur nene pe mesmes re nena poli, komin naþa pe pon re yar la naþa amlelaga e Ntewa ava asumãlu e marana yerkawa la nene naþa pe amlelaga re e Ntewa poli, vena yerkawa la nene aliþere la.

² Pogos naþa li nalelagaena lala aveveyu, popon li nalelagaena taþena ga lala akila ruruia, komin naþa monar tesitoñal tevisave ita li nalelagaena ke la narui naþa teliþere yeririna lala na yomarava e legiena maro. Ana visae ita ke narui naþa yoko tekila pupia yumãena na sanene, pona amiu atorokin naþa akila ruru kiamiu narin veveyuena la ne sanene.

³ Yoko Ntewa ligan ita vena telipere navisi lala nae peni, ana pogos naþa li nalelagaena taþena lala avisin sur na yomarava nini, sanape? Apisu sane m̃arera paþisi, taþatete akila ruruia?

⁴ Peraga, monar akila. A visae peraga, pona asitom asape popon amiu li nalelagaena lala aligan kiamiu visena e limana yar taþena la naþa pe asumã apim re e sumãre poli?

⁵ Nepis m̃arera sanene komin naþa sineun nesape nekila amiu amawa towe laa ga! Ee, nemilan manene paþisi navisuena sa naþa pe amiu re nena tai naþa pe manmarua poli, naþa kilia kila ruru kiamiu veveyuena la nene.

⁶ Pona sur ne nanene narui kila sane kieta puruvi taþena na sumãre sumãlu mligan puruvi taþena nene pa e pupia kumali, ana sumã pisawal ke kiena napiowaena lala e marana pupia yerkaewa lala e totanoena nene, la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli?

⁷ Nesumã nepis ke pan amiu sanene e lepas na mrapa naþa monar atavevea vena kilaruruen veveyuena la naþa sike likan amiu, ana po manene laa visae veveyuena re m̃ena ga. Veveyuena la ne sanene, kana kinasa sane Yermare sumã taulu amiu rui. Pona pe akilia re poli yo wa, naþa visae womla tai kila viowa van ko, pona vinaun kioã sur tai, ve ositom re, otamãan ga, komin mlamulena viowa naga kiena.

⁸ Ana visae osumãlu sinomãan oligan yar nene e pupia kumali vena ala nakoena vania, ko ke narui ko osumã okila ke piowa pan womla nene.

⁹ Monar asitomãalia sane la naþa kiela malena pe memes re poli, yoko taþatete avisu nasuþenena kiena ne Ntewa imi m̃alivi pu la. Pe pon re akilali akila sa naþa amninue ke sur nene na wa, komin akilia rui asape Ntewa pe kekaran re nena

la naþa asumã amiyaloro kar ga, pona la naþa amlotun ke ga ntewa navisokanena lala, pona la naþa akila ke kolau, pona la naþa asumã aþiliwilin ke tasnela, pona yerm̃ene pona sira la naþa asumã aþere la ke sina ga,

¹⁰ pona la naþa asumã apinau, pona la naþa pe apion re kiela sur pa yar taþena la poli, pona la naþa asumã amun wii, pona la naþa apiueli, pona la naþa akila urlelai.

¹¹ Lelaga naþa, nanua sumo kam laþasa akila sanene rui, ana potena paþisi naþa Ninuna Wa kevan amiu amekiki, kila amiu ape wa, a kieta Suþe Yesu Kristo kila ita temesmesu ruru sina e marana Ntewa.

Tasneta monar ikik ruru wo

¹² Nepisawal þelaga viowa la nene, naþa pe pon re tekila poli, ana yar laþasa pe sinelan re kiliaen poli. La apisa sanini, asape "E, kiau malena naþa, nekilia nekila ya naþa sineun nesape nekila."

Ana nevisatam̃e la, nesape "Lelaga, pona kiamiu malena yo, ana avisuaria, komin sur moki liu naþa sinomãan kilaena, akilia akila kioã malena imi viowa m̃ena ga. Sur mok liu naþa sinomãania osape sumã e kioã malena, ositom osape okilia okawe ruru woga, ana peraga, yoko ovisu naþa sur ke la nene narui yoko akawe ruru si kioã malena."

¹³ A yar si laþasa naþa sinelan asape akila ya naþa la sinelania e tasnela, la asumã apisa ke visena taþena tai, asape "Kinanena, naga na m̃eþeu, a m̃eþeu, naga pe na kinanena."

Ee, lelaga, ana ovisuar ruru sina, komin naþa yoko Ntewa kila sur lua nene ava akovio na wa. Sanene na, Suþe mla tasneta pan ita vena ve kieta, ana ita monar tela tasneta tela si vania. Tasneta vena kilaen kiena yumãena, ana pe nava kareena re ga poli.

¹⁴ Visae tetamãan tasneta vena kilaen ga yumãena wo lala, yoko e

legiena maro Ntewa kilia visirlua si tasneta, sa naþa pisirlua tasnena ne kieta Suþe Yesu rui, e kiena pupia m̄areraena.

¹⁵ Monar tekilia sane tasneta lala la sane komp̄as nen tasnena Kristo. Ana sanape, popon komp̄as nen tasnena ne Kristo tai va sikol si amio sira na mrapa tai? Taþatete ve sanene þisa!

¹⁶ Ana Visena Wa pisa sanini, sape “Yoko yerm̄ene amio sira, lalua aim ave taaga,” ana yar naþa va amio sira na mrapa tai, kila naþa tasnena pimi pe taaga amio tasnena sira nene.

¹⁷ Pe mesmesun re yar tai kila sanene poli, ana monar tesikol ita temio Suþe, naþa ninuta imi ve taaga temio Ninuna.

¹⁸ Monar tevisuar ruru wo e mlamulena viowa la naþa yar la akilia akila amio tasnela, e lepas na yerm̄ene amio sira. Mlamulena viowa taþena la naþa asum̄a akila, asum̄a akila ke piowa ga pa e yepen yar taþena, ana yar naþa kila mlamulena viowa amio sira, sum̄a kila ke sina ga piowa pa e yepena.

¹⁹ Ve sineta þesan re, sane tasneta na sane yum̄a wa na lotena tai naþa pulen Ninuna Wa naþa Ntewa mligan sike loyum̄a e ita. Ana tasneta nene, pe pe kieta re m̄ena poli,

²⁰ ana pe kiena ne Ntewa, komin naþa naga pul lua kieta malena e marena kiena Yesu. Sanene na, monar teyum̄ae temio tasneta vena kilaen ga sur la naþa asum̄a avisirlua kiena kia.

7

Talopaena

¹ Pogaga, nagane yoko nevisawal sitomena laþasa e naþa apiun tan inu e lepas na talopaena, asape popon tetalopa, pona popon tesum̄a ga sanene?

Ana pogaga, yoko nevisa ve sanini. Visae yaru tai sitom ke sape ve

talopa re, naga nene pogaga, pe pe sur re tai poli.

² Ana komin naþa tepisu naþa nataþaliena pimi m̄arera, a nataþaena lau pule manene la, popon manene yar make ga aure wola lala.

³ Sanene na, visae yar sinenan sape va lavisin wona na sira, wona nene monar kekarania, a pogos naþa sira sinenan sape va lavisin wona na yerm̄ene, wona nene monar kekarania.

⁴ Sira naþa talopa taþatete visave tasnena pe kiena naga taaga, ana wona na yerm̄ene kilia visave naga pe kiena m̄ena ga. Ana yaru naþa talopa taþatete visave tasnena pe kiena naga taaga, ana wona na sira kilia visave naga pe kiena m̄ena ga.

⁵ Sanene na, tai ve visaluþar re taþena visave ve imi re lavisinia.

Ee, pona pogos tai lalua apisayu yo, lalua atam̄an naþa lalua aligania, ve amon re lele taaga e narin pogos tai, vena kila lalua akilia alen m̄arera vanon sur tai wa, ana nanene na pogaga. Ana siraunia, lalua monar sinelan si aim lele taaga, komin visae peraga, pona Yermare visu kilale naþa tai malum ga, taþatete uarar naga, ana kila loru e nataþaliena koyo tai.

⁶ Sur la naþa nesum̄a nepisa ke ne, pe nepisa re sane navisaluena m̄arera tai poli, sane yar monar talopa, pona monar ve talopa re, ana nemla ga sitomena naiilaena laþas nene.

⁷ Visae yar make ga akilia asum̄a ga sane inu, naþa pe netalopa re poli, nesum̄a ga sanene, pona yoko vera na wo na wo, ana sur nene sike ga e sitomena naþa Ntewa mlavia pan ita peve taaga.

⁸ Nesape nevisa visena tai van la naþa asu m̄aga sanene, sane la naþa pe atalopa re poli wa, amio letano lala. Nepisu sane visae akilia asum̄a ga sanene, sane naþa in m̄ena nesum̄a nekila ke ne, yoko wo na wo.

⁹ Ana visae laḡasa apisu sane peraga, yoko m̄arera van la vaḡisi vena auarar la lue ga sanene, pogaga, po paḡisi naḡa visae alual tai naḡa atalopa amio. Pe pon re nataḡaliena suḡa kar la sanene vano-o asuḡa aloge viowagania silaga.

¹⁰ Visena taḡena si tai naḡa sineun nesape nevisa, naga van la naḡa atalopa rui, naḡa pe kiau sitomena re ga poli, ana naga pe visena tai naḡa Suḡe mlavia sane visena m̄arera tai pimi pan ita. Pisa sanini, sape sira monar ve ure matan re wōna na yerm̄ene.

¹¹ A visae pogos tai sira tai ligan wona na yerm̄ene, ure matan sina, naga monar ve talopa re sina, ana monar suḡa ga sanene. Pona visae peraga, popon naga amio wona na yerm̄ene lalua akila ruru marala, lalua asu si lele taaga. A yerm̄ene lala, ve aḡene plan re si wola na sira lala.

¹² Pogaga, yoko nevisawal si suri taḡena laḡasia. La pe sa re navisaluaena kiena Suḡe poli, ana sane kiau sitomena ga laḡasa vena iila itaena.

Suri ḡesia, naga e lepas naḡa yaru tai naḡa mlelaga e Yesu sike amio wona sira tai, ana sira nene mlelaga re poli. Ana visae sira nena kekaran ga naḡa lalua asuḡa veraga, po pon re yaru nene sitom sape m̄enelua si sira nene poli.

¹³ A maran taaga m̄ena ga visae sira tai mlelaga e Yesu sike amio wona yerm̄ene tai, ana yerm̄ene nene pe mlelaga re poli. Visae yerm̄ene nene kekaran ga naḡa lalua asuḡa veraga, po pon re sira nene sitom sape m̄enelua si yerm̄ene nene poli.

¹⁴ Nanene komin naga e lalua naḡa mlelaga kilia kila suri wo tai van naḡa pe mlelaga re poli, ana kiena ḡelaga wo kilia kila kiela talopaena lalua imi wo vaḡisi sane talopaena kiena yaru lalua naḡa amlelaga. A naga e lalua naḡa mlelaga kilia kila suri wo tai va narila lala,

komin naga yoko kilia ligan ruru narila lala e mrapa na malena wa, yoko akapuru loyuḡa e mratava tai naḡa po sa ke ga ninis taḡena la naḡa arimala amio anela la ga luwoka amlelaga.

¹⁵ Ana e lepas kiena lalua nene naḡa tai mlelaga a tai pe mlelaga re poli, visae naḡa pe mlelaga re poli sinenan sape ligan lua si naḡa mlelaga, ita li nalelagaena taḡena lala monar tetam̄an ga sanene narui. Visae naḡa pe mlelaga re poli yepen mavin naḡa mlelaga, taḡatete tekilali naḡa tom̄areran naḡa mlelaga suḡa amio wona naḡa sinenan sape ligania, komin Ntewa sinenan sape tese malena tai naḡa pulen ḡelaga na suḡare.

¹⁶ Ko sira naḡa omlelaga, pona ko yerm̄ene naḡa omlelaga, pona ositom osape okilia otaulu si woḡa naḡa pe mlelaga re poli, ana peraga, pe okilia ruru re naḡa osape yoko ve sanene poli, komin pona taḡatete nena otauluia ḡisa, peraga.

Monar teva ruru ita tesuḡa e malena naḡa Ntewa mligan ita tesike ea

¹⁷ Ana ya ga naḡa monar tekila, ita make ga monar teligan ruru kieta malena ita punu ga su ruru e naḡa kieta Suḡe mligan ita tesike e rui, pona monar teyali ga e mrapa naḡa Ntewa pio itania vena teyal ea. Nanene naga visena tai naḡa nemligan sike e kieta suḡare lala.

¹⁸ Visena nene kana kinasa sane e nape naḡa osike ea nanua, sumon naḡa omlelaga, monar okekaran osuḡa ga ea wa, pogos naḡa osiar omlelaga. Sanene visae laḡasa ape le Yu la yo, naḡa asuḡa ataveve ke kiela ḡelaga marua lala, sane ḡaviu pona ya sina, nanene na pogaga, pe nepisa re nesape visae pogos naḡa alelaga ana monar avilopu kiela ḡelaga marua la naḡa asuḡa ataveve ke poli. A maran taaga m̄ena ga sa ke la naḡa pe ape le Yu

re poli, naþa pe akila re þaviu poli ana asuþna ataveve ke kiela þelaga marua taþena lala. E mēna e kiela lepassia, pe nepisa re nesape visae alelaga monar avilopu la e kiela þelaga marua la poli.

¹⁹ Yaru taveve þelaga marua ya, sane ve þaviu pona ve ve þaviu re, naga pe pe suri keviu re tai poli e navisuena kiena ne Ntewa, ana Ntewa sinenan ga sape tetaveve kiena visaluaena.

²⁰ Nane nepisa ke pan amiu narui nesape pogos naþa olelaga, ova ruru ko ga osuþna e yo naþa osike ea pogos naþa pe omlelaga re poli wa.

²¹ Sa ke ga naþa visae omiyuþnae korena kiena yaru tai nanua sumo, ana nagane omlelaga ga na wa, nanene pogaga, monar okekaran naþa oyumuþnae korena ga sanene. Ana lelaga, visae pog tai olual kioma pulmas tai naþa okilia ourmatan e naþa omiyuþnae korena ke ea, naga mēna nene popon oþisina.

²² Visae ko na omiyuþnae korena kiena yaru tai, monar ositomaþal sane pogos naþa Suþe vio ko, naga visir-lua ko ligan ruru ko nenaga e nam-ratava puna. Ana e kana lepass ne tai, visae ko pe omiyuþnae korena kiena yaru tai poli, osuþna ga sanene, ko mēna monar ositomaþalia ovisave pogos naþa Kristo vio ko, ko na monar oimi sane kiena yaru na yumuþnae korenaena tai narui, vena kilaen kiena yumuþnae make ga.

²³ Naga nene komin Kristo pul plan ita e pupia suri tai, sane kana kuruta, vena ita teve kiena, ana monar tevisu kilale ga narui sane mesmesun ga naþa teyumuþnae korena van yaru taþena poli, pona tesike vatanon sitomena kiena yaru taþena naþa temiyumuþnae ke pania.

²⁴ Erau lala naga ke nene narui, yo naþa osike ea pogos naþa pe okilia re Ntewa poli wa, yo ke nanene narui monar osuþna ga ea, ana nagane omlelaga rui, yoko Ntewa suþna ga amio ko e nene silaga.

Naviunena e lepass kiena la naþa pe atalopa re poli wa, amio letano lala

²⁵ Pogaga, nesape nela narin visena tai van amiu e lepass kiena la naþa pe atalopa re poli wa. Visena nena, taþatete nevisave nanene navisaluaena tai kiena Suþe naþa pisa pan inu, ana visena nene naga sane kiau sitomena ga tai. Ana kam na akilia rui sane Suþe naga po paþisi pan inu, naga mla manmaruaena lala pan inu naþa yoko amiu akilia awasine ruru la, ana popon asitom urmi e kiau visena nini narui.

²⁶ Nagane, tesike e pog viowa tai naþa tesuþna tepisu ke suri mārera la naþa tepane la, ana popon nevisa si visena naþa nepisa metava rui, naþa nesape popon teva ruru ita tesuþna ga e malena naþa tesike pae e rui.

²⁷ Sanene, visae ko yaru tai naþa otalopa rui omio sira tai, popon osu ruru ga osuþna sanene, ve ositom re ovisave oligan lua naga. Visae ko pe opure re sira tai poli wa, ko mēna ga osuþna ga sa ga nene, pe ositom re osape otalopa omio tai poli.

²⁸ Ana visae ositom sane peraga, sinomaþan manene osape oure sira tai, pe nepisa re nesape piowa poli, a visae sira mēe tai talopa amio yaru tai, naga mēna nene pe sa re kiena mlamulena viowa tai poli, nanene na pogaga nene. Ana la naþa sinelan talopaena, la monar avisu kilale sane yoko taþatete kiela malena memea, yoko avane pog mārera la ve moki vaþisi e yomarava nini, a visae otaveve kiau visena, naþa ve otalopa re, yoko nekekara vaþisi.

²⁹ Erau lala, nepisa ke sanene komin naþa narin pog plas ga sike ga wa vano-o tol pogos naþa sa Suþe wasuþe si vitomi, a pe yaru la moki re poli na kilaen kiena yumuþnae. Ve sanene popon manene visae la naþa aþure wola la rui, akila sa naþa pe atalopa re poli wa, ana akilia akilia yumuþnae lala kiena Suþe ve moki.

³⁰ A la mēna ga naḡa asumā atagin ke suri tai, popon sinela ḡesan suri naḡa atagin ke ne, a la naḡa amloge ke pon kekarena lala na yomarava, popon ve asitoḡal re sina. La mēna naḡa amiyumāen ke kilavaru, popon akila sa naḡa limala korena ga.

³¹ La naḡa akila yumāena taḡena lala na yomarava nini, popon akila sane pe kiela sur re tai sike e poli, komin yomarava nini amio kiena suri make ga naḡa sike ea sun ke naḡa yoko va kokovio narui.

³² Nepisa ke visena la nene pan amiu komin nesitom amiu paḡisi, pe sineun re naḡa silaga aligan lue ga kiamiu sitomena se suri la ve moki poli. Yaru naḡa pe wona re poli, naga kilia sitom urmi e yumāena kiena Suḡe silaga, sape yoko naga kila ve sanape naḡa yoko Suḡe kekarania,

³³ ana yaru naḡa sike amio wona, naga sumā sitom manene suri na yomarava la paḡisi, ana kila ve sanape naḡa yoko wona na sira kekarania,

³⁴ a yoko kilia kila mēna sa naḡa kiena sitomena la ve ve lua. A sira mēe naḡa pe wona re poli, naga mēna ga kiena sitomena mārera ruru po vena kilaen yumāena kiena Suḡe, a kiena yalena amio kiena yumāena kilia ve wa ruru lue ga. Ana sira naḡa wona sumā ga, kiena sitomena monar su ga e yumāena na yomarava nini, sane monar kila suri la naḡa wona na yermēne loge wonia.

³⁵ Kiau visena la nene, pe sineun re visaluḡar amiuena e suri tai poli, naḡa sinemiun asape akila, ana nepisa kiau visena kilali naḡa iila kiamiu malena. Sineun ga nesape suri na sumāre punu ga kirir ruru wo, a sineun nesape ita li nalelagaena lala ve tekirakirai re, ana tekira tevisu ga kieta Suḡe naga taaga.

³⁶ Ita laḡasia akila naḡa akilawo kiela sira tai, ana asitom asape popon asutowe laa sane wa, pe

asitom re talopaena poli komin naḡa sinelan kilaen yumāena kiena Suḡe. Ana visae lala tai visu sane sitom manene la sira nene naḡa akilawoia, sa naḡa sitom manene vano-o visu sane yoko uarar ḡele si naga, naga popon akila ga lalua atalopa narui. Nanene naga pogaga ne, naga pe mlamulena viowa re tai nene poli ḡisa.

³⁷ Ana visae tai kila ruru sitomena mārera naḡa mārera sape naga sinenan vena naga amio sira nene naḡa akilawoia vena ve kiena, lalua asumā sanene sumo wa, a visae naga visu kilale sane naga kilia kawean ruruia, nanene naga kila po paḡisi visae ve talopa re ga amio wona nene rui.

³⁸ Sanene, naga naḡa talopa mare ga amio naga naḡa akilawoia asape ve kiena, naga kila suri wo tanea tai paḡisi, a naga naḡa sumā ga, pe talopa re amio naḡa apisawo poli, naga kila sur tai naḡa po manene laa sane.

³⁹ E lepas kiena la naḡa atalopa rui, monar ve aure matan la re sina. Sira naḡa talopa naga monar su ruru ga amio wona na yermēne naḡa wona nene mali ke ga wa. Ana visae yaru nene mare, sira nena kilia talopa sina, akilia talopa amio yaru tai naḡa naga sinenania, ana monar ure ga naḡa naga mēna mlelaga e Suḡe.

⁴⁰ Sanena naḡa nepisa ke ne, naga kilia talopa, ana nepisu sane yoko wo laa vania, pona kiena kekarena keviu laa sane, visae naga ve talopa re sina. Nanene inu ga kiau sitomena, ana nesitom nesape Ninuna Ntewa ga mla sitomena marua la nene pan inu, ana popon asitomru-ruia.

8

Sanapen tata la naḡa amēmāria pe na kilaen lotena van nono lala?

¹ Nagane sineun visatamēen kiamiu naviunena e lepas na tata la naḡa yar la naḡa pe amlelaga re poli

akuṗaṗain la ke pan kiela nono lala. Ana amiu asumã apiun ke asape popon ita li nalelagaena la takan tata la nene, pona peraga?

Pogaga, yoko kiau navisatam̃eena visayu sur ve lua, ṗelaga na kiliaena, a ṗelaga na sinesiena. E lepas na kiliaena, yar la mok liu naṗa la asape akilia ruru navisatam̃eena na kiamiu naviunena nene, a akilia avilaven towe m̃aga naṗa asitom asape akilia suria. Ṗelaga na kiliaena kilia kila yaru ligan kiena sitomena va metava, ana ṗelaga na sinesiena pe sa re nene poli, sumã miila ruru ke ga malena kiena yaru.

² Yaru naṗa sitom manene ke sape naga tol ruru ṗelaga na kiliaena, naga pe kilia ruru re Ntewa poli wa sane popon kilia naga.

³ Ana yaru naṗa tol ruru ṗelaga na sinesiena, naga ke narui naṗa Ntewa pisu kilale ruru naga.

⁴ Pogaga, nane kiau visena lua si ne nanene narui, e lepas na tata la naṗa akuṗaṗain pa nono lala. Suri na sumo pisa sanini, sape akilia asape sane nono la nene ape totou ga, a pe ape totou na sur lelaga re nena tai poli. A sur na lua naga sanini, sane kieta Ntewa naga taaga nena naṗa pe lelaga sike na.

⁵ Yar la asumã apisayu ke kiela ntewa taṗena lala pona kiela suṗe taṗena lala naṗa asape asike ma e peni pona e yomarava nini, a apisayula ke sa ga la yo pulen la ga asumã ga,

⁶ ana e ita, tekilia ruru tesape Ntewa na taaga ga sumã ga. Naga nane Ata Ntewa, naṗa naga pe purṗes nen sur make ga, naṗa ita tepe kiena. A Suṗe taaga ga naṗa sike na, nane Yesu Kristo, naṗa naga sii make suria, a naṗa temal ke m̃ena ga e naga.

⁷ Naga nene kiliaena napo naṗa ita li nalelagaena la moki tetol rui, ana sur tai piowa ga, ita laṗasa pe tekilia ruru re sur la nene poli wa. La nene, nanua sumo la m̃ena

asumã amlotun nono lala, ana pimi tol ṗane, m̃arera paṗisi naṗa avisu kilalea sane naga nene pe sur na visokanen ga. Sanene na pogos naṗa yaru la akukin tata la naṗa akila kuṗaṗaena ea pa nono lala, tekilia takania sa ga pe pe sur re tai poli, ana ita taṗena la nene, pogos naṗa akania, akan amio sitomena naṗa asape tata nene naga kana nono lala, a siraunia yepela ṗilinia, amloge sane akila sur tai naṗa pe mesmes re poli e marana Ntewa.

⁸ Ana monar tekilia sane kina-nena, naga pe pe sur re tai naṗa kilia kila Ntewa visu ita sane topo pona tepiowa. Visae ve takan re tata nene, pe kana kinas re nane topo e kiena navisuena poli, pona visae takania, pe kana kinas re nane tepiowa poli.

⁹ Sike ga e ita visae sinetan takania pona yepeta mavin kanena, ana pe pon re tekila sur tai naṗa nalelagaena taṗena sitom sape pe mesmesun re kilaen poli. Pona ita tekilia tekila sur nena woga ga yo, ana pe pon re naga visu naṗa tekila poli, ana kila kare kiena sitomena.

¹⁰ Sane e lepas na tata la nene, pona e kioṃa sitomena, okilia okan woga yo, ana okilia okila pe pe sur re tai poli. Ana visae pogos tai osike omio yar lala loyumã e kiela yumã na lotunen nono lala, ana ala tata van ko ana okan omio la, yoko ve sanape naṗa visae nalelagaena taṗena tai visu ko? Pona naga tai naṗa pisaar pisape naga mlon ke tata la nene yo, ana pogos naṗa naga pisu ke naṗa okania, yoko naga visave "Suwala, yar nene naga pe yar na sumare tai naṗa kilia ruru suria, ana naga sumã kan ke ga tata la nene. Sanape, popon in m̃ena ga nakania." Naga pisa sanene narui, ana naga m̃ena ga kania, ana siraunia yoko kilia loge viowagania vaṗisi komin naṗa sitom sape naga kila pupia mlamulen viowa tai.

¹¹ Naga nene kana kinasa sane ko na osumã otaveve ke kioṃa kil-

iaena napo, opisu kilale sane okilia okila sur nene. Ana monar ositom ovisave yar taĥena nene, naĥa naga pe womla tai naĥa Kristo mare vena tamalia naga, naga maraun kilaen paĥisi. Sanene, visae naga visu naĥa okila pogos tai, yoko kilia kila naĥa okila kare nena kiena naviawaena.

¹² Visae ve sanene, yoko Ntewa visu ko sane ko ke narui okila mlamulena viowa pa womla nene, komin naĥa okila naga kila sur tai naĥa e kiena sitomena piowagan kilaena. Naga nene piowa ga, sane okila ke ga mlamulena piowa pan Kristo.

¹³ Komin sur nene, in na nekila kiau sitomena tai, sane visae kiau ĥelaga na kanen tata nene naga pe sur tai naĥa kila kare naviawaena kiena wolai nene, yoko neligan ga narui. Ve netol re sina, komin naĥa yepmavin naĥa in ke narui nekila wolai nene loru.

9

Pol pisayu kiena ĥelaga na yuĥaena

¹ Erau lala, sineun nevisa van amiu nevisave in na pe nesu re vatanon e sitomena kiena yar taĥena poli, ana nemiyuĥae taveve ke ga ya naĥa nekilia nesape mesmesun nakilaena. In na nepe nalogena tai naĥa nepisu kieta Suĥe Yesu e kilamarau, a amiu ke narui naĥa sane mras nen kiena yuĥaena naĥa nemiyuĥaena.

² Nekilia nesape yar la ĥasia yepela mavin visu kilale inena sane nepe nalogena tai, ana amiu na pe sa re nene poli. Nagane kiamiu malena su ruru sike amio Suĥe rui, a sur nene kila apisu kilale asape nemiyuĥae ke pan amiu sane nepe kiena nalogena lelaga tai.

³ Ana e la naĥa sinelan liĥere inena sane asape nekila ke piowa sanene sanene, kiau navisataĥeena la suĥa ga.

⁴ Nekilia sane asape asuĥa apisuar imimi pano-o sinela mare, ana sanape? Apisuar ĥa taĥena la nanua sumo ne, ana pe apis re sanene poli, ana pogos naĥa nepimi, apisa sur taĥena narui. Pona asitom asape visae ve mekinana re pona ve momun re ana mekilia memal ga ve sanene vena kilaen yuĥaena pula?

⁵ A apisayu imimi laĥas naĥa atalopa rui, apiun asape komin ya ne wola ĥena la apim asuĥa ataveve imimi? Ana ane sape nene naga piowa ga? Nalologena taĥena la ne apim ĥesa, amio wenla Suĥe lala, amio Keĥas, pogos naĥa amiyalin ke yuĥaena sanene, wola na sira lala asuĥa ataveve la, ana e poglis nene, yar la nene pe apisa re sur tai e lepas nene poli.

⁶ Ana asape avisaluĥar imimi ke sina ga ve meyuĥaen re kilavaru vena ulen kiamimi suri lala. Visae imimi lua Panaĥas ve meyuĥae re ga woga ga rui, ana komin ya ne apisa ke ga sanene pan imimi lua Panaĥas, ana pe apisa re pan taĥena la poli?

⁷ Asitomyuli yaru na mara lala na purvanua taĥena tai. Pogos naĥa apanon mara, ana ane pul ke kiela sur lala? La ga apulia, pona kiela ĥarin suĥe naga pisuvevea? A asitomyuli la naĥa amapla kinanena e lokove. Visae akinana e lokove nene, taĥatete yar tai vis van la vanonia. A sanapen ĥena yar naĥa pagan ke surmal lala? Pona naga pe kanli re nena kala tata ne tai poli yo?

⁸ Nepisa sur la nene vena kila amiu avisu kilale sa naĥa visae yar tai kila yuĥaena tai, popon yar la naĥa naga miyuĥae kiela monar avisuar rurua. A nepisa sanene, pe molue re ga e kiau sitomena poli, ana kieta navisaluaena wa pisayu ĥena ga sanene.

⁹ Visena tai sike loyuĥa e navisaluaena kiena Mosis rui, naĥa pisa sanini, sape

Pogos naþa kioṁa puluk tai suṁa yaloro ke metava e kioṁa mralaki sane kona vena vie plan kurusnela, ve oviar re gona, ana monar otaṁan naga yaloro ea ana kinana lilue ṁaga vano. Naw 25:4

Pogos naþa Ntewa pisa visena nene narui naga pe suṁa sitomṁal re sur mal la poli,

¹⁰ ana naga sitomṁal ita naþa temiyuṁae, sape la naþa temiyuṁae kiela, monar avisuar ruru ita. Yaru naþa miyuṁae e porotano, mesmesun naþa naga sitom visave pogos tai yoko kan ya naþa naga mapila, a yar naþa va lokove war kinanena vitomi, mesmesun naþa naga ṁena sitom visave yoko ataṁan ve tokaki vania.

¹¹ Ana e lepas na kiamimi yuṁaena pun amiu, memapila mras wo la mok liu rui e kiamiu malena, ana popon vena amiu akekaran naþa avisuar imimi a akian navisa ruruena laþas naþa Ntewa mligan e limamiu van imimi.

¹² Amiu asuṁa amiila ke yar taþena laþasa sanene rui, ana popon akekaran manene laa sane nakilaen wo van imimi naþa imimi mekila þesan po pan amiu sumo rui.

Ee, popon akila sanene van imimi, ana tol nagane pe mepisa re nena pan amiu mesape monar akila. Memaraun mesape sa þisi mevisawal sanene þisa, yoko asitom viowa e imimi narui, sa þisi kilawo lawe mrapa na Lologena Wo imi pun amiu. Kila narui mepis re si poli, a visae meloge viowagan naþa pe apisuar imimi re poli, pogaga.

¹³ Ana popon asitomyuli ṁena ga sane e Yuṁa Wa ṁana Ntewa, la naþa amiyuṁae ke loyuṁa ea amio li na kuþaþaena lala, asuṁa akan ke sur la nene, a asuṁa amal ke e sur la naþa yar la amla ke sane kiela nalaena pa Ntewa.

¹⁴ A Suþe pisawal ṁena ga sa ke nene e lepas kiena ne kiena yeririna

la naþa asuṁa amlologon ke Lologena Wo. La ṁena ga, mesmesun naþa akilia amal e nalaena la naþa yaru la ne amloge ke Lologena Wo nene asuṁa ala van la.

¹⁵ Pogaga, in na yar la ne tai ne sanene, ana siar nanua sumo pimi pe nepisali re nesape yar la monar ala sur tai sanene van inu poli, pona monar akila ve sanape na van inu. A nesuṁa nepisakol ke ga sur la ne e ṁaki nini, pe naga re ga naþa nesape neviun sur tai tan amiu poli. Pe sineun re nesape asiar naþa ala sur van inu poli, ana aþarwar amiu asape amiu ke narui apagan inu, ana sineun nesape in na nekilia nesuṁa nowarwar inun nesape Ntewa ga suṁa pisuar inu silaga. Pogos naþa nekilia nesape kiau malena sike ga e limana, nesuṁa nemloge po paþisi, a visae ve naga re naþa suṁa visuar inu, pona yoko neloge sane popon sa nemarþan ga rui.

¹⁶ Nesape noþarwar inun naþa naga pisuar inu sanene pogos naþa nemlologon ke kiena Lologena Wo, ana e lepas na pun inu, lelaga paþisi pe sur re tai naþa nekilia noþarwar inun poli. Taþatete nevisirlua si kiau kia va metava, nesape in ke narui nepe yar na lologonen Lologena Wo, vanon Ntewa ke narui naga mligan e luṁau, ana nepisu sane monar nekila ga narui. Visae pogos tai nourenia ve nekila re sina, yoko viowa van inu vaþisi.

¹⁷ Visae nekila ke yuṁaena nene e ga e kiau sitomena tai, inu ga nesape popon nekila, vena Ntewa kekaranja, pona yoko kilia la nalaena tai van inu komin yo, ana pe sa re nene poli. Pe inu re naþa nesitom nesape nekila poli, ana Ntewa ga pisawalia, mligan e luṁau, ana monar nelogearia, nekila ga ve sanene narui.

¹⁸ Ana sanene, nesitom þele nesape nela nalaena tai vanonia, ana naga nene pogaga, komin naþa Ntewa suṁa kila ke sur taþena tai

sane pul inu e sur wo tai rui. Sur nena, naga pupia nalogewoena nene naþa netolia, pogos naþa nesuþa nemlologon ke lologena wo pa yar lala, naþa nekila korenan ga sanene pan la. Pona nekilia nevisa van la nevisave ala sur van inu vanonia, pona avisuar ruru inu e pogos naþa nemiyuþae ke sanene, ana pe sineun re nene poli, sineun nesape akilia atol ga sa ga nene, pe suri tai suwo la re poli.

Pol naga miyuþae korena ga pa yaru lala sane nalologena wo tai kiena ne Ntewa

¹⁹ Sitomena ne nanene sike e inu, a nesuþa nemiyuþae ke e þelaga tai naþa yoko nevisa meraravan van amiu nagane.

Sane, inu na pe nemiyuþae kiena yar re tai poli, a pe yar re tai naþa pe yer kawan inu poli, ana inu na nekila inu nepimi sane yar na yuþae korena van yar taþena lala, vena kila sane nekilia netaulu la ve moki aimi alelaga.

²⁰ E lepas kiena ne le Yu lala, nesuþa nekila inu nepim nepe yere Yu nena napo, vena kila sane nekilia noure laþasia aimi.

E lepas kiena ne la naþa pe ape Yu re poli, ana ataveve ke navisaluaena kiena Mosis, nesuþa nekila inu nepim sane yar tai naþa nataveveen mēna ga navisaluaena nene. Pe nepisu re sane nesike vatanon navisaluaena nene poli, ana nekekaran naþa nevatania ve sanene, vena tauluen la nene naþa sinelan suen vatanonia.

²¹ E lepas kiena taþena la naþa pe ape Yu re poli, naþa pe ataveve re navisaluaena kiena Mosis poli, nesuþa nekila inu neve taaga nemio la, komin nesape netaulu la mēna ga. Pe nepisa re nesape nesuþa nekilaro navisaluaena marua kiena ne Ntewa poli, peraga, ana pogos naþa nesike nemio la, nesuþa netaveve ke navisaluaena viu kiena Kristo vena kilia kila la alual malena.

²² E lepas kiena ne la naþa nepisu sane pe asuþal ruru re mārera poli, pe nepis mārera re pan la poli, ana nekila ke sa naþa in mēna nemio la, nesuþa nemiila la, vena pona netaulu la yo.

Sanene, inu na nesuþa netaveve ke mrapa make ga nakilaen suri make ga naþa nekilia nekila van yaru make ga, vena kilaen sanene vano-o yoko nekilia netamalia laþasa aimi alelaga e Yesu.

²³ Nekila sanene, pe nekila re ga pan inu poli, pona vanon suri taþena tai, ana nekila vanon ga naþa sineun nesape Lologena Wo monar war mrasa e malena kiena yaru lala, a pogos naþa nepisu navisa ruruena naþa Lologena Wo kila pan la, nemloge po na po.

²⁴ Asitomyuli pogos naþa yaru na kiririena lala akiriri ke veraga. E pogos nene, la make ga monar akilali naþa akiriri koskos veraga avano, ana la ve via aim þes vamon la, a kilia taulu taþena lala? Yoko ve taaga kilia koven make laþasa, kiriri vano yuve la, la kiena nalaena vanonia. Ve sanene narui, kam make ga monar aþareran yuþaena kiena Suþe, monar aþareran akiriri avano vena ala kiamiu nalaena.

²⁵ Yar na kirakiraena la asuþa aþion ruru la silaga, a asuþa apalia ke suri make ga la naþa kilia kila tasnela ve mārera ruru re. Asuþa akila ke sanene komin kiela sitomena lala māreran sape monar atauluia, atol nalaena. Ana pogos natelanan meme e yaru na kirakiraena la nene, yam plas ga meme la nene piyowa sina, ana meme naþa popon toþion naþa atelan e ita, naga yoko sike sike neña.

²⁶ Sanene, in na nekila ke sanene narui e yuþaena kiena Suþe naþa nekila ke ne. Pe nekiriri koren kar re ga poli, a pe nekirakirai re ga sanene poli,

²⁷ ana nesuþa nakawean inu, nesuþa nepisuar ruru tasneu silaga, komin naþa pe pon re nesuþa nelologo ruru van yaru lala, nesape la

sanene, sanene, ana siraunia, in ke narui nekila pal mrapa, pona pe netorokin re naña nekila make ruru kiririena naña nekiriri ke ea.

10

La naña asitom asape la amesmesu rui, akilia akila pal mrapa, sa naña apua kana le Yu la akila sumo rui

¹ Erau lala, popon tesitomyuli ya naña kata apua la akila. Naga nene e pogos naña yermarua Mosis sumon la amolue gar Isip, amio naga ataveve lul nene naña sumā sumon la apa akusro pupia sive nene naña mliṽere pan la.

² Añal pogos mārera laa nene, ana Mosis ṽere la apa aṽarpoyo ea, ana apim sane ape kiena yeririna kemua lelaga.

³ Kas moki asumā amialoro ke e yokorena, la make ga akan kinanena nene naña Ntewa kian pan la,

⁴ a pogos naña moto kar la, Ntewa kila wii kate e pulus nen kilavaru nene vena amunia. E poglis nene, sane Kristo ga sike amio la, sumā pisuar ruru la e sur make ga.

⁵ Ntewa kila mā po pan la sanene pano-o, ana yepela mavin sumālen mārera se ea. Apilon māasila pania, ana naga pe tamān la re apa loyūnā e yo naña naga pisaar pan la poli, kila naña asumā amarmare tetai kar ga e yomema.

⁶ Ana ita nagane, pe pon re teve ṽarmārera ve sa repita la nene poli, ana visae tesitom ruru e ya naña pimi paemen la, kilia vian ita ea.

⁷ Visae ve sanene, monar ve teligan re sur taṽena sumon Ntewa e kieta malena, sane nono tai naña telotunia, sa naña repita la nene akila. Visena tai naña pisayu kiela ṽelaga e poglis nene, pisape

“La pe asitom re si sur taṽena poli, sinelan ga kilaen ṽaṽagena, amun wii marala tetelivi, a aṽure mēna sira lala e wolena lala, naga ga nene.” **Nau 32:6**

⁸ La asitom asape malena wo ne nanene narui, ana ve sineta ṽesan re legiena nene naña Ntewa kila loṽara viowa la apim akar yermēne lala amio sira lala naña akila lau, ana e legiena taaga ga nene la manu lualima yam lua pa telu [23,000] amare veraga e legiena taaga, sane kiela nakoena mārera tai. Visae ve sanene monar tevisuar ruruia, pe pon re ita laṽasa ava kar ga sanene poli.

⁹ Yar naña pilave, kila mlamulena viowa sanene, a naga sitom sape pogaga ne, ana sumā miyur kare Suṽe paṽisi. Yoko Suṽe kilia kila sur tai vania, yoko yar nene ilania, loṽara iminia sane yar na sumo la nene.

¹⁰ A pe pon re tevismumun Ntewa poli, sane la naña asumā akila nanua sumo e pogos kiena kata apua lala. E poglis nene, Ntewa pitetalia navisi tai na visaaren marena pimi pula, mēmoṽar la.

¹¹ Tepisu naña la asumā akila ke mlamulena viowa sanene, ana tepisu naña nakoena pimi mālivin la ke sanene, ana pe suri tai naweṽege itaena. La asirilua kana suniena nena nakonua konua rui, ana tekilia tesitomyu si suri nene nagane, e legiena maro la ne tesike e ne.

¹² Sanene, visae yar tai visuveve si kiena malena naga taaga, a sitom sape naga sumā sumālu ruru ke mārera rui, popon naga visuar ruruia, komin viowagan naña visae naga kila si viowa pogos tai, ana loru.

¹³ Apisu nakilaliena la imi, ana ve sinemiu kurkur manene re. Pe kam re ga apane ke nataṽaliena la nene poli, ana asumā amāliivi ke e malena kiena ne yaru make ga. Ana akilia awasine Ntewa, komin naña yoko naga taṽatete kila ko ovane nataṽaliena naña ko pe otorokin re otaulu poli, ana pogos naña nataṽaliena imi kilali ko, yoko naga vian kon kiomā mrapa naṽareraena naña

nasuwoen nataþaliena, vano-o oure matan namareraena na taþaliena nene.

¹⁴ Kiau erau wo lala, monar ve ava re nena lavisin þelaga naþa yar la asumã amlotun ke nono na visokanena lala.

¹⁵ Nekilia nesape kam na yar sur la naþa akilia suria, ana pogos naþa nepisaar mesmesun nena pan amiu sanene, nemlelaga nesape kam na amninu kilale ya naþa nesumã nepisa ke ne.

¹⁶ Nepisa visena la nene komin naþa pogos na ova oyakol amio yar la naþa asumã amlotun ke nono tai, sa ga naþa ko mïena omotun ke nono nene narui. Naga nene maran taaga amio ita la naþa temlelaga ke e Kristo. E pogos na þaþagena wa, temlenin namunena wa, temlavia, a na nene sa naþa ita tepisawal tesape tesikol ita e þegas kiena yar la naþa kana kuruta mlau komin la. Ana siraunia, takawero kilaparavi wa, temlavia, a na nene sa naþa ita temio la naþa akila kare tasnena naþa tamalele metava e lak torovia.

¹⁷ Nanene lelaga pan ita punu ga naþa tesumã tepim lele taaga e þaþagena wa nene, komin naþa tepim sane þegas taaga, a takan pae ga kilaparavi taaga nene.

¹⁸ A sa ke mïena ga nene pa le Israel lala, pogos naþa amëmoþar suri na kuþaþaena lala. Laþasa pe akila re kuþaþaena poli, ana akekaran kanen tata na kuþaþaena nene naþa yaru taþena ga la akila, ana kila sa naþa ape þegas taaga naþa akila lotena na sanene pan Ntewa.

¹⁹ Pogaga, visena la nene kana kinas na ya? Nesumã nepisayu ke nono lala amio nakuþaþaena la nene, ana e kiau sitomena kana kinas pe nepisa re nesape sur la nene na lelaga poli, pona apowo liu.

²⁰ Pe sa re nena nene poli, ana popon nekila meraravan van amiu, nesape la naþa akila ke lotena kar la

ne sanene, pe amlelaga re e Kristo poli, a kuþaþaena la naþa asumã akila ke ne, pe asumã akila re pa Ntewa lelaga poli, ana asumã akila ke ga pa yermare lala. Sanene, pe pon re ava lavisin la naþa asumã akila ke poli, komin pe sineun re nesape asikol amiu amio yermare la poli.

²¹ Ko naþa ototano ke e lele na kinanena kiena Suþe, osumã omun ke e mïana piala wa, a osumã okan ke kana kinanena wa, taþatete okilia ova ototano e lelen kinanena kiena yermare lala vena omun kiela namunena a okan kiela kinanena.

²² Yar na kila sanene naga sumã miyur ke Suþe, kilia kila Suþe vielue vaþisi, sinena karia. A pona yar nene sitom ke sape visae Suþe sinena kar sanene, pe pe sur re tai poli, komin naga mïarera manene taulu Suþe? Pe nesitom re nena sanene poli.

Li nalelagaena lala monar ve akila re sur naþa kilia kila li nalelagaena taþena lala aloge viowa

²³ Visena tai sumã ga, naþa yar la mokliu apisa apisape, yaru kilia kila ga ya naþa naga sinenan sape kila. Pona visena nene pe lelaga yo, ana sur laþasa sike na naþa nekilia nekila, ana yepmavin ga kilaena, komin e kiau navisuena, la pe asumã amiila inu re e kiau malena poli, a pe asumã amiila re malena kiena yar la naþa asike lavisin inu poli.

²⁴ Nepisa sanene komin naþa pe pon re yar tai sumã sitomãl ga naga taaga poli, ana monar sitomãl mïena yeririna la naþa naga sike lavisin la.

²⁵ Pogaga, nagane yoko nevisa sur laþasa e lepas na tata na sur mali lala naþa akila kuþaþaena ea pan kiela nono na visokanena lala. Visae awar tata la nene imi, aligan su amio tata taþena lala, vena awilwilin la, tekilia toulia takan woga ga. Nanene komin naþa taþatete tekilia tevisu kilale sane tata na ya la ne sanene,

tesape tata ya naþa akila kuþaþaena ea, pona tata ya naþa pe akila re kuþaþaena e poli, ana ve tesitom manene re, ve teviun re, toul ga narui.

²⁶ Telavia, takania, komin naþa sane visena tai pisa sanini sape yomarava nini,

amio sur make ga naþa sike ea, naga pe kiena ai? Naga pe kiena kieta Suþe. Yauena 24:1

²⁷ A visae yaru tai naþa pe mlelaga re poli, vio ko vena ova okinana e mana yuna, pona omaraun vaena yo, osuma ositom ke osape pona awar kinanena laþasa van ko naþa akila pae lotena na kiela nono la e yo rui. Ana peraga, visae osuma ositom ke naþa ovano, ova ga, a ve oviun re naviunena sanene, ola ga ya naþa visae ala van ko.

²⁸ Ana sur ga tai, visae ova osike pae e naþa rui, a nalelagaena taþena tai teke ea, ana pona naga visa van ko sanini, visave Wolai, tata nene, italua monar telonia, komin nekilia rui nesape akila pae e rui pa kiela nono lala. Visae naga visa ve sanene van ko, ana sanene yoko ko mena ga ve okan re.

²⁹ Lelaga, e lepas na kioma sitomena, okekarana ga kanena, ana e lepas na womla taþena nene naþa pisa sur nene pan ko, viowa vania, ana pe pon re si otol poli, komin visae peraga, yoko okila sur tai naþa kiena sitomena pe mesmesun re nenaga þisa.

Ana visae ko ga taaga, a pe yar tai pisawal re sur la sanene pan ko poli, okilia okila ya naþa ko sinoan osape okilia okila.

Nane kiau sitomena sanene e lepas nene. Nesitom nesape pe mesmesun re naþa yaru taþena ga kilia mareran inu visave monar nekila nene, pona ve nekila re nene.

³⁰ Visae kinanena ya, nevisu sane visae nelenwo sumo, yoko nekilia nakania woga ga. Pe pon re yaru taþena sinena karinun poli, naþa

nakan ke tata naþa nepisa potena pa Ntewa vanon rui.

³¹ Pogaga, naga kana kinasa sanini, sane visae tekan suri tai, pona tomun sur tai, pona ya si naþa tekilia tekila, ana monar tekila make ga e þelaga tai na visirluaen kia kiena ne Ntewa.

³² Pe pon re akila sur naþa kila kare sitomena kiena le Yu la poli, pona le Kris lala, pona kieta li nalelagaena taþena laþasa,

³³ ana popon amiu akilali sa naþa in na nesuna nekila ke pan la. E sur make ga naþa nesuna nekila, pe nekilali re ya naþa yoko wo van inu poli, ana noþikeyon naþa wo van la, vena kila sane pona laþasa akilia atol natamaliaena.

11

¹ Lelaga erau lala, sa naþa nesuna nekilali ke naþa neyaloro nelilu lana Kristo, popon akilali ayaloro alilu lelen lau.

Pelaga wo kiena yeririna la pogos naþa ava e sumare

² Erau lala, nemloge sane asuna asitomal ke yunaena la naþa nekila pan amiu na wa, a asuna atarar ruru ke þelaga lala na yunaena nene naþa nepian amiyunia.

³ Ana e sur la nene, tai sike ga wa naþa sineun nesape monar akilia ruruia, naþa pisayu yermene amio sira, naþa lalua kiela yunaena pe maran taaga re poli. Sa naþa Ata Ntewa naga pe þarun Kristo, a Kristo naga pe þarun yaru, ana yermene naga pe þarun wona.

⁴ Ana taveve kieta þelaga, visae yar tai lotu, pona visi e marana li nalelagaena lala, naga monar ve yan re karo na þarina e þarina. Visae naga yania, tevisu naga sane wowe tai naþa mninue þelaga na vatanoena.

⁵ Ana sira lala na pe taþena. Visae sira tai lotu, pona visi e marana li nalelagaena lala, tepisu sane popon naga yenwo þarina e karo na þarina

pona kulmrae tai. Visae ve yenwo re þarina sanene, naga mena ga kila piowa, tepisu naga maran taaga visae akervan þarina ve þarmu ga rui sual se maran yaru lala.

⁶ Visae sira tai ve þarmarera, yepen mavin kaloen þarina sanene, popon avisa vania avisave popon naga kervan vilþarina, ana yoko kilia sual ga na wa su loyuma e sumare ana lotu. Ana yoko naga mawa vaþisi nakilaen sur nene, komin pe pon re sira la aweroro vilþarila ve plalas manene poli, pona akervan þarila ve þarmu. A visae ve sur na kilaen sira mawa sanene, popon sira la akekaran tararen kieta þelaga na vatanoen, monar ayenwo þarila la sanene pogos naþa aim alotu e sumare.

⁷ Ana komin ya ne yermene lala la monar ve ayenwo re þarila lala? Nanene komin Ntewa sike metava, a naga pe þar pa rui, ana naga kila yermene sane naga, pisirlua yermene kila naga pe þarun sira. Nane sa ke nene narui, yermene taþatete kalo þarina, ana sira monar kalo þarina.

⁸ Tekilia sane yermene naga monar ve þarin sira sanene, komin Ntewa sii þesan yermene, siraunia sii sira molue kome lepas nen yermene, ana pe sii re yermene molue kome sira poli,

⁹ a naga sii sira vena iilaen yermene, pe sii re yermene poli vena iilaen sira.

¹⁰ Sanene, sira monar kalo þarina, vena kilaen sa naþa naga patanon ke wona. Ana pogos naþa naga kila sanene, navisi lala nae ma e peni apisuia, a kila naþa apisu kilale sa naþa sira kekaran vatanonen wona na yermene, a la mena monar akekaran vatanonen kiela yerka kaviu naþa Ntewa.

¹¹ Lelaga naþa sira monar vatanon yermene sanene, ana nanene kana kinasa sane pe sa re naþa sane lalua pe atoroki re poli. Ita naþa tesike loyuma e þegas nen kieta Suþe, tek-

ilia rui tesape sira na taþatete suma naga taaga, a yermene taþatete suma naga taaga, ana lalua monar asuma ayuma e lele taaga vena aiila la maran ve taaga.

¹² Nanua sumo la e nasiiena, sira nasumo molue e tasnena yermene, ana siraun na nene, yeririna punu ga amolue akome tas nen sira tol nagane, ana tekilia tesape purþes kemua lelaga, naþa sur punu ga molue komea, naga Ntewa ga.

¹³ Pona laþasa pe akekaran re kiau visena poli yo, naþa nesape popon sira lotu monar kalo þarina, ana asitomyu rurulia. E kiamiu navisuen, apisu sane sira naþa ve kalo re þarina, mesmesun ga naþa sumalu lotu va Ntewa? Peraga, e kieta þelaga na pe mesmes re poli.

¹⁴ E kieta malena na yomarava nini, merarava ruru pan ita rui sane pogos naþa yermene ligan vilþarina kapuru vim ve piyavi manenea, piowa pan paþisi.

¹⁵ Ana pogos naþa sira taman vilþarina ve piyavi rurua, po pan paþisi, a viluna na piyavi ne, Ntewa mla pania sane sur tai naþa miyowauia ruru yepena.

¹⁶ Ana sa naþa nepisa, li nalelagaena laþas asuma apisliu, pe akekaran re sitomena nene poli, sane sira naþa sinenan sape lotu monar kalo þarina. Pogaga, kiau visena sanini, nesape imimi li nalologena lala, memlologon ga sanene, pe mekekaran re þelaga taþena poli, a sumare kiena ne Ntewa taþena la ne asike ne, la mena ga asape ve sa nene.

Mrapa mesmesu nakilaen þaþagena wa

¹⁷ Sur si tai sike ga wa naþa sineun nela sitomena laþasa ea van amiu. A piowa ga, komin naþa naga pe pe sur re tai naþa nekilia nevisir plan amiun poli, ana naga pe sur tai naþa monar nevis van amiunia. Naga e lepas na pogos na sumare, naþa popon vena sur tai naiilaen kiamiu

malena, ana akila sa naña pimi pe purp̄es nen sur viowa si tai.

¹⁸ Nepisa sanene komin naña nemloge rui sane pogos naña amiu li nalelagaena lala apim lele taaga, pe ape taaga re poli, ana naliḡereena sum̄a pa ke metava likan amiu. Visae visena la nene navisokanena ana po, ana peraga, nepisu sane monar ve lelaga ga.

¹⁹ Ana pe nekilia re poli vanon ya ne sinemiun asape akila sanene? Pona yar tai sinenan sape yuve tai, tai sape yuve tai sanene yo? Pona sinom̄an osape otauluia vena yoko yar la avisave ko ke narui ope lelaga, pona ko ke narui naña Ntewa sike amio ko?

²⁰ Ana e lepas na ḡaḡagena wa, nemloge sane naga m̄ena nene asum̄a akila ke piowa ga. Pogos naña apim lele taaga vena kilaen ḡaḡagena wa nene, pe akila re si sane nasitomwalena kieta Suḡe poli, ana akila ke ga sa naña kamiu kina-nena taḡena lala.

²¹ Visae tai imi loge viso karia, yoko naga sum̄alu kian limana la kilaparavi ve keviu, pona taḡena mun kuruta na munena ve keviu, ana ve torokin re si laḡasia!

²² Pona pe kamiu lelana viranen re kapi e poli yo, ḡisi na aim vena akinana loyum̄a e sum̄are? Pona asum̄a akila sanene komin naña asum̄a asitom korenan ke ga sum̄are kiena ne Ntewa, pona asum̄a asitom korenan ke ga erau na lelagaena taḡena lala? Nemninue kare narui am̄a nevisa ya ne van amiu e sur nene, yoko nevisa ga nevisave pe nekekaran re nena poli.

²³ Mrapa mesmesu na kilaen kina-nena wa, Suḡe ga pisa pan inu, ana siraunia in ke narui naña nemla lein pan amiu. Pa sanini, sa naña Suḡe Yesu, kiena yemalo maro nene, naña Sutas pielua naga ea, naga mla kilaparavi nene,

²⁴ ana mlen pisa potenania, kawerorovia, ana pisape “Tasneu ke nini narui, naña netam̄ania vanon

amiu. Ana monar asum̄a ala luen ga kilaparavi sanini silaga, sa naña sur na sitom̄alinena tai.”

²⁵ Ana siraunia, pogos naña akan pae, mla piala na kuruta, kila ke m̄ena sanene, pisa pan la, pisape “Piala nini, naga kau kuruta, naña vena kilaen naviranarena viu naña Ntewa kila amio yaru sum̄alu. A pogos punu ga naña ala piala nene, awis, monar asitom̄al inu.”

²⁶ Erau lala, nane visena kiena Suḡe e lepas nene, ana kila sane pogos naña tela kilaparavi a tela piala sanene, tesum̄a tepisawal ke nasitom̄alena na kiena marena, a monar tekila m̄a sanene vano tol pogos naña naga imi m̄alivin ita sina.

²⁷ A nalaen kilaparavi kana Suḡe nene amio m̄ana piala, naga pe sur tai naña pe wa paḡisi. Visae yar tai la e ḡelaga tai naña ve mesmesu re, yaru nene kila piowa ga, ḡarnena kare tasnena Suḡe amio kana kuruta, sa ga naña naga ga m̄emom̄aria.

²⁸ Ana pogos nakilaen ḡaḡagena wa sanene, monar ita make ga veve taaga tevisu ruru kieta malena lala, ḡisi na, tela kilaparavi amio kuruta nene.

²⁹ A pogos naña telavia, monar tevisu kilale sane sur nene kana pupia kinasa sum̄a ga, naña pisayu kieta Suḡe naña naga tam̄an kiena malena vanon ita. Ana visae yar tai lavia, ve sitom re urmi sane ita make ga tepe tas taaga e Kristo, naga la korenan ga, ana yoko naga visu sa naña viowa manene laa vania.

³⁰ Sur nene sum̄a kila amiu ke rui, naña amiu mokliu yepemiu la miaiai a amai, pano-o tol naña kam laḡasa amare.

³¹ Ana visae tevisu ruru kieta malena silaga, yoko Ntewa ve la re nakoena sanene van ita.

³² Ana ita naña Ntewa kila sanene pan ita, ve tela re sa naña nakoena tai, tela sa naña navianena tai naña Ntewa kila pan ita sape tekirava, vena la pulmas tai van ita e legiena

maro, naþa yoko ve akoven ita re teva temio yar na yomarava taþena la naþa yoko ava e lele naloge viowaena.

³³ Erau wo lala, kiau visena ne na nene e lepas na kilaen þaþagena wa. Pogos naþa aimi lele taaga sanene, ana akila ga e þelaga napo. Ve yar tai kilali re naþa la þesania vena kan ve keviu, ana ava ruru amiu ga, pogos naþa amiu make ga asike lele taaga narui, ana akilia akila ga na wa.

³⁴ Yaru naþa viso karia sitom manene laa kinanena, popon naga sumã ga umã, kinana ruru kana. A monar ataveve ruru kiau visena e lepas nene, visae peraga, pogos naþa aimi lele taaga, ana yoko taþatete suri tai wo van amiu.

Sur taþena si laþasa sike e inu vena visawalen van amiu, ana yoko nevisayu la van amiu e pogos naþa neim nomãalivin amiu.

12

Mareraena la naþa Ninuna Wa kian ke sa naþa nalaena tai

¹ Wolai a vineu lala, pogaga, sineun visayuen m̃areraena la naþa Ninuna Wa kilia kian van ita li nalelagaena lala sane nalaena tai. E lepas nene, ve ave wowen re, ana sineun nesape monar akilia ruru toweli m̃aga.

² Ana popon asitom si wasuþe va e pogos naþa kam na pe amlelaga re poli wa. E poglis nene, nam̃areraena na ninuna taþena lala asumã amiyumãe ke e amiu, aþure kare kiamiu sitomena la pa pe wowen ruru nenaga nalotunen nono kar la naþa pe apis re poli.

³ Nane ninuna sur ne la naþa akilia akila yaru vis viowa va Yesu, viuelin kiena kia, ana Ninuna Wa kiena ne Ntewa naga taþatete la visena la ne sanene. A ninuna la nene, taþatete akilia akila yaru visa visena wo lala, naþa sape Yesu naga pe Suþe kemua lelaga, ana yar naþa

visa sanene, tekilia tesape Ninuna Wa miyumãe ke e kiena malena, mla visena na sanene pania.

⁴ Sanene, pogos naþa tepisu m̃areraena wo la naþa li nalelagaena la akilia amiyumãe amio, tekilia tevisave nane sane nalaena la naþa Ninuna Wa mla ke pan la. Mareraena mokliu nakilaen yumãena la sike ne, ana Ninuna ne Ntewa naga taaga pe purþesan make ga.

⁵ Sa ga naþa þelaga na yumãena la mokliu sike ga wa, ana kieta Suþe naga taaga pe þarun la make ga,

⁶ a sitomena wo na kilaen yumãena la sike ne, ana Ntewa ga naga taaga kila la apa ke metava pan ita make ga.

⁷ Sanene, e lepas nam̃areraena lala naþa Ninuna Wa kiania, li nalelagaena lala aþar peve taaga sane tai mla tai, tai mla tai, taveve ga ya naþa Ntewa pisu sape yoko iila manene þegas nen li nalelagaena lala.

⁸ Pan tai, Ninuna kian visena la naþa amanmarua paþisi.

Pan tai, kian navisukiliaena nowo lala.

⁹ Pan tai, kian pupia naviawaena, pan tai, kian naþa kilia kila ruru maiena.

¹⁰ Pan tai, kian naþa kilia yumãen kile lala.

Pan tai, kian navisawalena suri la naþa pimi ke ga wa.

Pan tai, kian naþa kilia m̃ene plan yermare lala.

Pan tai, kian naþa kilia vis e visena taþena lala.

Pan tai, kian naþa kilia vilon visena kiena la naþa apis ke e visena taþena lala.

¹¹ Nane nalaena la naþa Ninuna Wa naga taaga kilia ligan se malena kiena yaru, kian plan ke pan ita peve taaga taveve ga ya naþa naga sinenania.

¹² Li nalelagaena lala aþar nalaena taþena la ne sanene, sa naþa tasneta lala kiela kinakinas

tañena lala mokliu. Kinakinas tañena la nene, amiyakolkol la asumã amiyumãe ruru ke veraga e tas taaga, a sa mēna ga nene loyuma e pēgas kiena ne li na lelagaena lala, naña la na sane kinakinas nen tasnena Kristo.

¹³ Pona ita tepe yere Yu pona tepe yere Krik, pona tepe yerkawa pona tesumã temiyumãe korena kiena yerkawa tai, ana Ninuna ne Ntewa naga pēre ita make ga, kila akee ita vena teimi teve kinakinas nen tasnena ne Yesu kompasa, ana Ninuna ne nane naga taaga sike e kieta malena peve taaga.

¹⁴ Popon tesitom manene laa totou naña tesumã tepisa ke ne, sane ita li na lelagaena lala ita na sane tasnena Kristo. Ana e lepas na tasneta lala, tekilia tesape kana kinakinas la mokliu.

¹⁵ Ana sanene, pe mesmesun re naña kinakinas kompasa sane lana, mloge piowa, sumãlu pisape “Ke, in na nepe lana ga, in na pe nemiyumãe ruru re sane limana miyumãe poli, pona in na pe pon re ga neve kinakinas nen tas kompas poli.” Ana peraga, lata pisa pēle sanene, komin naga pe pupia kinakinas na tasneta kompas rui.

¹⁶ Ana pe mesmesun re naña kili-gata loge viowa poli, sumãlu pisape “Ke, in na nepe kiligana ga, pe nepisu kilale re sur sa naña kilamarana kila ke poli, pona in na pe netorokin re nesikol nemio tasnena poli yo.” Ana peraga, kiligata tañatete visa sanene, komin naña naga kiena yumãena napo e tasneta sike pa rui.

¹⁷ Naga nene komin naña visae tasneta ve kilamarana ga, yoko tañatete teloge kilia suria, a visae tasneta ve kiligana ga, tañatete telopon suria.

¹⁸ Ana e tasneta, Ntewa kila taveve kiena sitomena, mligan ruru kinakinas make ga su mesmesu ruruia sike nena e lelela lala, vena la veve taaga

akila nena kiela yumãena lala.

¹⁹ Visae kinakinas nen tasneta make ga maran ve taaga, yoko tañatete tevisu sane tas tai,

²⁰ ana kinakinas tañena la monar asikol la lele taaga vena kila sane tas nen yaru.

²¹ Kilamarata tañatete visa kare limata, visave “Ke, pe sineun ko re poli,” a pãrita tañatete mēne lata, visave “Ke, pe nesitom ko re si poli.”

²² Pe sa re nena nene poli, ne! Kinakinas nen tasneta la pãsia amalumlum papisi, ana tekilia sane asumã akila ke pupia yumãena.

²³ Kinakinas nen tasneta tañena lañasa, pe tesitom re tesape aña la apo sanape wa, ana tesumã tepisuar ruru la. Kinakinas nen tasneta tañena lala, pe sinetan re yar tañena visu poli, ana tesitom urmin naña teyenwoia.

²⁴ A kinakinas nen tasneta tañena lañasa, la atorokin ga naña yar la akilia avisuia, ana ve teyenwo re. Sanene tepisu ke naña Ntewa mligan ruru make kinakinasnena mesmes ga, a mligan sitomena tai sike e ita sape pe sur korena naña kinakinas lañasa amalumlum, po pe akila re yumãena keviu poli, ana tesitom urmi e la a tepisuar ruru la.

²⁵ A naga nene kila naña kinakinas make ga pe apeveyun la re poli, asu ruru ga, asumã amiila la ke sina ga silaga.

²⁶ Visae kinakinas nen tasneta tai loge viowagan sur tai, kinakinas tañena make ga monar aloge viowa amio, a visae avisirlua kinakinas tañena tai akila wo vania, kinakinas make ga akilia aloge wo amio.

²⁷ Ana visena la nene la kala kinasa sanini, sane ita li nalelagaena lala, ita na sane tasnena Kristo, a ita peve taaga tepe kana kinakinas lala.

²⁸ A Ntewa mligan ita kinakinas na tasnena Kristo, ve nakilaen yumãena lala na sumare. Na sumo, Ntewa pisirplan lañasia ape nalologena, a nalua, lañasa ape navi-

sawalena, a natelu, laþasia ape navianena, a suraunia, la mēna ga þasia naþa ave nakilaen kile lala, pona akila ruru maiena lala, pona avisuar yuþaena na suþare, pona avis e visena taþena la, sanene.

²⁹ Ana þegas nen li na lelagaena lala, tepisu naþa la make ga ape nalologena? Pona la punu ga ape navisawalena? Pona la make ga navianena? Pona la make ga ape nakilaen kile? Peraga, sa re nene poli.

³⁰ Pona la make ga nakilaruruen maiena? Pona la make ga akilia avis e visen taþena lala, pona avilon visena taþena lala?

³¹ Pe sa re nena nene poli, ana popon vena la make ga akekaran naþa atol pupia naþareraena ya naþa Ninuna kilia kian van la.

A e māreraena la nene, tai suþa ga naþa monar imi þesa e kieta malena ita punu ga, naþa po taulu make taþena lala, naþa sineun visayuen van amiu, nane þelaga na sinesiena.

13

Sinesiena

¹ Sinesiena, naga sur tai naþa monar ve sur nasumo e kieta malena. Pona nekilia nevisi kome visena kiena yar taþena la woga yo, pona nekilia nevisin visena kiena navisi la woga yo, nanene pogaga, ana visae ve sineu sii re yar lala, nekila ke sane kiau visena make ga sane þe tai naþa aþea miyelu wowe korena ga.

² Pona pupia māreraena sike e in yo vena visawalen visena kiena ne Ntewa, pona nekilia ruru sur moki naþa yar taþena la pe akilia re poli yo, pona kiau naviawaena keviu manenea torokin nelotu ana sur la imi mālmalivi yo, sur la nene po manene paþisi, ana visae ve sineu si re yaru lala, nepe sur korena ga.

³ Pona nekian kiau sur make ga pa yar la naþa limala korena yo, pona

nesuþalu mārera mēna pano-o asikap tasneu komin naþa nepe yaru kiena Kristo, naga mēna nene po na po, ana visae ve sineu sii re yaru, nekila korenan ga.

⁴ Ana pupia sur nene, þelaga na sinesiena, naga sanape? Kiena sitomena piavi, a naga sinewo. Naga pielue re poli, naga pilave re poli, a naga pisirlua re si naga poli.

⁵ Kiena þelaga po, naga puluvis re poli, naga sinena mimi koskos re poli, a naga tarar re sitomena viowa piavi poli.

⁶ Naga pe sinenan re sur viowa poli, ana naga kekaran ga sur wo.

⁷ Sinesiena naga suþalar lue ga, sinesiena naga lelaga lue ga, sine-siena naga wasine lue ga, a sine-siena naga taulu lue ga.

⁸ Sinesiena naga pe sinena mare re pogos tai poli.

Lelaga paþisi, naþareraena taþena lala, sane navisawalena lala, pona navisaen visena taþena lala, pona nakiliaena lala, yoko taþatete sike lue, ana nasinesiena ga naga su lue, naga taþatete þisi pogos tai.

⁹ E kieta pogosia, asuþa apisawal ke visena kiena ne Ntewa, a asuþa apian ke nakiliaena la ne sanene, ana ya naþa asuþa akila ke nagane, naga komþas nena ga, pe wetelu re nenaga þisa.

¹⁰ Sur la nene ape nanagane ga, a e pogos naþa Ntewa yoko kila sur make ga imi wo ruruia, sur taþena la nene yoko aþisi, ana sinesiena yoko su lue.

¹¹ Naga maran taaga ga amio kieta malena. Pogos naþa tepe sisi ke ga wa, kieta visena amio kieta sitomena mla ke ga þelaga kiena sisi. Ana pogos naþa tepe yerkawa, pe tesa re si ninis poli, kieta þelaga marua ruru nenaga. Ana kieta malena amio Ninuna Wa monar ve sa mēna ga nene.

¹² A maran taaga mēna ga e kupito naþa tepisu ke marata ea. Pogos tai, visae kupito nene namname pona

pe urmarua, ana tařatete si tekilia tevisu ruru marata ea. Ana e pogos nařa Ntewa kila ruru make sur la imi wo, yoko tevisu kilale make suria, a yoko tevisu nena marana Ntewa e kilamarata. A e mēna e lepa na kieta kiliaena, nagane tekilia vitokak ga, ana e pogos nařa pimi ke ne, yoko Ntewa kila nařa tekilia ruru naga, amio sur tařena make ga, maran ve taaga sa ke ga nařa naga kilia ruru ita nanua sumo rui pimi tol nagane.

¹³ Sanene, sur tařena lala yoko řisi, ana sur la ve telu ga yoko kilia sulue, nane naviawaena, nawasi-neena, a sinesiena. A e sur la telu nene, naga nařa keviu manenea, nane nepisa maron ne, naga sine-siena.

14

Pol pisayu sina māreraena lala kiena Ninuna Wa, sa nařa avis kome visena tařena lala

¹ Ana komin sinesiena naga pe sur tai nařa keviu manene sanene, monar aligan naga su řesia e kiamiu malena. A amio naga nene, monar aligan kiamiu sitomena se nařareraena la nařa Ninuna Wa suņa kiania, akekaran nařa atolia. A e māreraena la nene, tai nařa po manenea, na nařa yar visawal visena kiena ne Ntewa.

² Visae yar tai suņalu visawal visena kome visena tařena nařa Ninuna Wa mla pania, pona wo van yo, ana sa nařa pis ke ga pa Ntewa, naga pe suņa pisa re visena nařa yar tařena la akilia aloge kilale poli. Pona naga suņa pisawal ke pupia visena la nařa Ninuna Wa mla ke pan yo, ana visena la nene pe merarava re pan ita poli, tapolou ga, tařatete tetolia.

³ Ana visae yar tai visawal visena lala kiena ne Ntewa van ita, vis van ita kome kieta visena, kiena visena wo la nene akilia akila ita tořarera, akilia avisir plan kieta sitomena, akilia akila luřeluře losineta.

⁴ Sanene, yar nařa pis ke kome visena tařena nařa Ninuna Wa mla pania, suņa pagan ke sina ga naga taaga, ana yar nařa pisawal ke visena kiena ne Ntewa nařa yar la amloge kilalea, naga suņa pagan ke suņare make ga.

⁵ Pogaga, nekekaran nařa visae avis kome visena tařena la ne sanene, ana nepisu sane popon manene visae asuņa avisawal ke visena kiena ne Ntewa van yar tařena lala. Naga nařa suņa pisawal ke visena kiena ne Ntewa, kiena yuņaena po manenea taulu yuņaena kiena yar nařa suņa pis ke kome visena tařena. Naga nene komin yar nařa suņa pis ke kome visena tařena, kiena yuņaena tařatete kilia war mrasa e malena kiena yar tařena. Kiena yuņaena tařatete vagan suņare visae yar re tai nařa suņa vilon kiena visena vena yar tařena lala akilia alogekilalea.

⁶ Erau lala, asitomiyulia visae inu, pogos nařa nepim ke pun amiu nesuņa nemlologo kome visena tařena nařa Ninuna Wa mla pan inu. Ana yoko tařatete nena kiau visena la ne sanene kilia iila amiu. Ana pogos nařa nepis kome visena nařa akilia amloge kilalea, kila sane ya nařa nemla pan amiu, sane sur viu tai nařa Ntewa kipian inunia, pona kiliaena tai, pona navisawalena tai na visena kiena ne Ntewa, pona vianena tai, ana kilia iila ruru kiamiu malena.

⁷ Naga sane plaře amio kana laki naweena nařa aņea apolu, visae sur lua nene amenunu, ana pogos na wolena tařatete ologe yauena pona pialu yelu.

⁸ Ana visae suře tai sinenan visave we ře na kumali, ana ře nene menununu, tařatete yelu ruru ve keviu, yoko yeririna la tařatete akilia aloge kilale avisave suře mē ře na ya.

⁹ Ana sa ke mēna nene e kiamiu suņare gar e naņa. Visae yar tai suņa pisa ke visena lala kome

visena taþena naþa yeririna la akilia re poli, yoko taþatete nena atol narin sur tai e ya naþa naga sinenan sape visa van la. Kiena visena yoko va kovio ga e yepesinas na mēke ne.

¹⁰ Sa naþa tekilia, visena mokliu sike e yomarava, a kiela visena lala kala kinas la sumā ga.

¹¹ Ana visae neva ko yo tai, neninue kiena visena, in na sane nepe wolawa ga e yo nena, a la mēna ga ave wolawa ga e inu.

¹² Ana visena nene, kana kinasa e amiu naþa asumā aþion ke asape māreraena lala kiena Ninuna Wa ayumāe likan amiu. A kana kinasa sanini, ve akila re naþa kam veve taaga asumā avisir plan amiu ga, ana monar awionlia vena amiu make ga asumā avisirlua sumāre imi mārera ruruia.

¹³ Ana visae amiu yar tai kilia visi kome visena taþena tai sanene naþa Ninuna Wa mla pania, popon naga lenin va Ntewa vena Ntewa la māreraena vania vena vilon kiena visena la nene ava e kiamiu visena.

¹⁴ Nepisa sanene komin naþa visae nelotu kome visena taþena na sanene, nepisu sane nesumā nelotu ke ga e ninuu, ana loyumā e kiau sitomena nemninue ya naþa nesumā nepisa ke ne.

¹⁵ Visae ve sanene, yoko popon tekila ve sanape? E kiau navisuena, popon tekila e lepas ga luwoka veraga. Visae nesumā nelotu, pona nesumā neyau, ana popon nekila e visena naþa molue kome ninuu, a popon mēna nekila e visena naþa molue kome kiau sitomena.

¹⁶ Visae peraga, pona osumā olotu ga kome visena naþa molue kome ninumā, osumā ovisa potena va Ntewa komin sur laþasa, ana yar taþena naþa loge þele visena nene, yoko taþatete kilia, yoko taþatete visa "Sanene" e kiomā leniena.

¹⁷ Pona osumā omlotu ke sanene, opisa ke suri wo la moki yo, ana kiomā lotena nene taþatete kilia iila sitomena kiena kiomā erau þisa.

¹⁸ In na nekekara paþisi naþa Ntewa mla namāreraena nene pan inu vena nevisi kome visena taþena naþa Ninuna Wa mlavia, nepisa potena pan paþisi, a nepisu sane inu na nekila keviu paþisi taulu amiu make ga.

¹⁹ Ana nesumā nekila ke e pogos naþa inu ga taaga nesiau, pe nekila re e maran yaru la poli e pogos na sumāre. E kiau navisuena, visae nevisa visena tai ve tokak ga kome visena tai naþa yar la akilia, naþa kilia vian kiela malena, naga nene po manene laa taulu naþa visae nekila visena la ve moki kome visena taþena tai naþa la pe amloge kilia re poli.

²⁰ Erau lala, awis akilali naþa asitom ruru e sur la nene, kiamiu sitomena ve ve sa re ga ninis. Pe lelaga naþa e lepas na þelaga viowa lala, popon ave sa ga ninis, ve akilia make re sur ea. Ana e lepas na þelaga wo, kiamiu sitomena lala monar marua ruruia.

²¹ Visena tai sike e Siriena Marua, pisawal visena tai naþa Ntewa pisa sanini, sape

Yoko noure yar la naþa apimi e purvanua taþena lala, naþa apisi kome visena taþena lala, neligan plan la avano vena avisawal kiau visena van kiau yeririna lala.

Ana kiau yeririna lala ape þarmārera paþisi, yoko taþatete ayagagon kiau visena la naþa wolawa la nene avisawal van la. Ais 28:11-12

²² E visena nene, nepisu naþa Ntewa pisawalia pisape namāreraena na visinen visena taþena lala naþa Ninuna Wa kiania, naga na ya? Māreraena nene pe pe kieta re poli ita la naþa temlelaga pa þisi rui, ana naiilaen la naþa pe amlelaga re poli wa. Pogos naþa aloge, avisu kilalea sane lelaga. Ana namāreraena navisawalen visen kiena ne Ntewa, naga kilia iila manene ita naþa temlelaga rui, naþa tekilia teloge ruru merarava wo.

Ana nam̄areraena nene taṓatete iila manene la naṓa pe amlelaga re poli, komin yepela mavin yagogonen visena lala kiena ne Ntewa.

²³ Ana pogos naṓa aimi lele taaga vena kilaen sum̄are sanene, pe pon re asuṓa avis manene kome visena la naṓa Ninuna Wa mla ke pan amiu poli. Visae pogos tai, yar tai naṓa pe kilia ruru re sur nene poli yo, pona pe mlelaga re poli, visae naga imi loyuṓa e kiamiu sum̄are, yoko naga visa ve sanape? Yoko naga monar sitom visave kam make ga ape wowe la.

²⁴ Ana visae imi loyuṓa, visu naṓa asuṓa apisawal ke visena kiena ne Ntewa kome visena naṓa amiu punu ga akilia, yoko naga yagogon ruru kiamiu visena wo lala, ana kilia yur kiena malena, kilia kila naga visu kilale kiena mlamulena viowa.

²⁵ A pogos naṓa yagogon ṓa sanene vano-o, yoko naga loge visena kiena ne Ntewa tol kiena malena, va yupor e sur la naṓa naga ṓarwan sike e kiena sitomena, a yoko kila naga sinena ye si naga, kinai tano lotun Ntewa, visawal visave lelaga, Ntewa sike likan amiu.

Monar teyuṓae e nam̄areraena kiena Ninuna Wa e ṓelaga mesmesu

²⁶ Taveve visena la nene e lepas na nam̄areraena lala naṓa Ninuna Wa kiania, yoko akila ve sanape e pogos na kiamiu lotena lala? Pogos naṓa aimi lele taaga, popon vena aliureure kana yuṓaena lala van amiu. Sanene, yar tai la yauena tai, yar tai la navianena tai, yar tai la sitomen viu tai naṓa Ntewa pisawal pania, yaru tai la visena tai e visena taṓena tai naṓa Ninuna Wa kian pania, a taṓena kilia vilon visena nene vena yeririna la make ga akilia kana kinasia, ana suri punu ga kilia vagan ruru malena kiena li nalelagaena la naṓa asike ne.

²⁷ Ana sa naṓa nepisa, visae e pogos nene, yar tai sinenan vis kome visena taṓena naṓa Ninuna Wa kian pania, nanene pogaga. Visae ve lua

pona ve telu naga pogaga ṓena ga, ana monar ve yuve re telu. A ve avis re veraga, ana ala pogos van la, tai sumo, siraunia taṓena sanene. A tai ṓena ga, visae tai vis pae, yar taṓena monar vilon kiena visena, vena la make ga akilia.

²⁸ A visae sinelan visen kome visena taṓena sanene, ana visae pe tai re sum̄a ga naṓa tol nam̄areraena na visawalen kinas nen visena la nene poli, yoko la ve avivis re si kome visena taṓena la ne sanene e maran yaru lala. Yaru na sanene, yoko topur ga, a kilia vivis ga kome visena taṓena e ga e ninuna, naṓa naga ga amio Ntewa lalua akilia aloge.

²⁹ E lepas kien la naṓa apisawal ke visena kiena Ntewa, popon sane la ve lua pona ve telu ga avis. A pogos naṓa avis pae, popon li nalelagaena taṓena lala avisawal kiela sitomena ea.

³⁰ Visae tai sum̄a mlologo ṓaga, ana Ntewa kila sitomena viu tai imi van nalelagaena taṓena naṓa totano teke ne, naga naṓa sum̄a pis ke ne monar ṓisi kone wa vena la pulmas van taṓena nene.

³¹ Sanene, amiu punu ga akilia atol pulmas na visawalen visena kiena ne Ntewa, naṓa tai visawal tai, ṓisi taṓena visawal tai, sanene. Ana visena la nene yoko kilia visirlua sitomena kien yaru make ga, a la make ga akilia atol sur wo ea.

³² Visena wo tai sike ne, naṓa torokin la naṓa aṓar ke nam̄areraena naṓa Ninuna Wa kian pan la. Visena nena pisa sanini, sape Ninuna naṓa mla visena pan yaru naga pe ṓareran re yaru poli, ana naga monar logear ga manmaruaena kiena yaru nene naṓa pisawal ke visena nene.

³³ Visena nene kana kinasa asape monar teyuṓae e ṓelaga wo sa naṓa Ntewa naga sinenania, komin naga pe sum̄a miyuṓae kar re poli amio kiena nam̄areraena, ana sum̄a miyuṓaen ke sur punu ga torokin

þelaga na sumãarena.

A popon akila ve sa naþa þegas nen li nalelagaena wa taþena lala asuãa akila,

³⁴ naþa pogos na lotena, akila naþa sira lala apa ruru la ga asuãa ga. Pe ataãan re sira la asuãalu poli vena avis e marana yermene lala, komin sa naþa navisaluaena marua pisa, sira lala monar ve asu re metava taulu yermene lala.

³⁵ Visae sira la sinelan kiliaen suria, pe pon re aviun manene nav-iunena poli pona avisawal manene kiela sitomena loyuãa e sumãare, ana visae ava uãa narui, akilia aviun ga va wola la na wa.

³⁶ Nanene kiau visena laþasa naþa pan amiu, ana pe pon re kam laþasa asitom asape nepisa sur nene pe mesmes re poli. Pe kamiu re naþa Visena Wa kiena ne Ntewa pimi þes pan amiu poli, a pe kam re ga naþa atol poli.

³⁷ Visae kam yar tai sitom visave naga yar na visawalen visena kiena ne Ntewa, pona naga pe yar naþa sitom ke sape naga taveve ke mrapa naþa Ninuna Wa kila pe merarava pania, naga ke narui naga po, ana visae ve sa kemua nene, yoko naga monar visu kilia visave sur la naþa nesuãa nesiriyu ke pan amiu, ape visena kiena Suþe kemua lelaga.

³⁸ Ana visae naga ve visu kilale re sane kiau siriena la nene ape visena lelaga kiena Suþe, yoko monar ve ataãan re si naga yuãae amio amiu.

³⁹ Pogaga, monar asitom ruru kiau visena lala, nesape aãararan naþa vena atol naãareraena na visawalen visena kiena Suþe, ana visae la þasa atol naãareraena na visena kome visena taþena naþa Ninuna Wa kian pan la, monar ve avisaluþar la re avisave kilaen toko.

⁴⁰ Ana visae akila nene, pona ya sina, ana monar akila sur make ga

taveve kana mrapa naþa mesmes ruru po.

15

Suãalen sina e marena

¹ Erau lala, sineun nesape nevisayu si Lologena Wo naþa nepim nemlologon pan amiu rui, naþa amlavia, asuãa asuãal ke mãrera ea, vena kila amiu ve sinemiu þesan re.

² Lologena Wo nene na naþa visae asuãa amlarar ke mãrera yo wa, naga suãa kila ke naþa atol kiamiu natamaãiaena. Ana visae ve atarar re si mãrera torokin ya naþa nemlologon pan amiu, pona visae avilon ve ve taþena, kana kinasa sane amlelaga nanua sumo ana amlelaga korenan ga.

³ Lologena Wo naþa amla þesan pan inu nanua sumo, nane nemla narui, nepisawal ke pan amiu ne. Kana pupia visena ne lala apisayu Kristo, naþa naga kila maran taaga sa ke naþa Nasiriena Wa pisayu nakonua rui sape yoko naga kila, pogos naþa naga pe pitomi re poli wa. Pa sanini, sape Kristo, naga mare wo ita vanon kieta mlamulena viowa lala,

⁴ siraunia amligan naga ãene puluve, siraunia e kana legiena na telu suãalu mal sina,

⁵ a siraun naga nene naga ãalivi þesan e marana Keþas, siraunia, naga ãalivi ke sina ga e marana la lualima yam taaga pa lua.

⁶ A siraun naga nene, pogos si tai naga ãalivi e marana þegas nen li na lelagaena lala, la taulu ponotia lima [500], naþa la mok liu amal ke ga wa tol nagane, ana laþasa akokovio rui.

⁷ Ana siraunia, naga ãalivi sina ga e marana Semes, siraunia ãalivi e marana nalologena taþena lala,

⁸ ana siraun nene, naga þasuþe si pa ma e peni. In na pe nesu re e poglis nene poli, ana potena paþisi

naþa siraunia, Suþe malivi si yam tai, naþa naga malivi maro nenaga, malivin inu.

⁹ In na pe netorokin re naþa naga kila sanene van inu poli, komin naþa e nalologena make ga, in na nesumaro tano, a in na pe netorokin re nena kia nene poli, komin nanua ne in ke narui naþa nesuna nomene ke þegas nen li na lelagaena lala kiena ne Ntewa.

¹⁰ Ana Ntewa naga pe lemam pan inu paþisi, pisirlua inu e yo naþa nesike e nagane, a naga pe lemam korena re sanene pan inu poli, komin naþa nekila ke kiena yunaena kerkeviu la moki. Lelaga, pona nekilia nevisave in na nekila ke yunaena pa laa sane taulu make taþena lala, ana pe in re naþa nekila ke poli, ana lemamina kiena ne Ntewa ne nanene narui naþa sike e inu, naga ke narui miyuae þarpoyo kome kiau malena.

¹¹ Ana in na pe nesitom manene re nesape in na nemiyuae ke sanape, pona nalologena taþena lala amiyuae ke sanape, ana pupia sur nena sane memlologon Lologena Wo pan amiu, ana amlelaga ea.

¹² A pogos naþa memlologo ke sanene pan amiu, mepisawal meraravan ruru pan amiu mesape Kristo, naga mare, ana siraunia mal sina. Ana komin naþa mekila ke sanene, nemilan paþisi naþa nemloge sane kam la þasa asuna apisape pogos naþa tokovio, asin ita, ana yoko temare lue, ve temal re si pogos tai.

¹³ Sitomena na sanene pe mesmes re poli, komin naþa visae asuna avisave pe yaru re tai naþa kilia sumalu si poli, kana kinasa sane Kristo mena pe sumalu re si poli. Ana peraga, Ntewa pisirlua naga mali si rui.

¹⁴ Visae naga ve visirlua re Kristo, kila sane memlologon korenan ka ga Kristo pan amiu, a amiu mena amlelaga korenan ga.

¹⁵ A visae ve sanene, kila sane

pogos naþa memlologon ke sanene pan amiu mesape Ntewa pisirlua Kristo mal si rui, mepisokan paþisi e kia kiena ne Ntewa, pona mepian amiu ke e sur tai naþa pe lelaga re poli.

¹⁶ Visae lelaga naþa sane yar mare taþatete si mali, kana kinasa sane Kristo mena ga taþatete si mali.

¹⁷ A visae Kristo mare mon maga sanene, kana kinasia sane kiamiu naviawaena pe sur korena ga, a kana kinasia sane kiamiu mlamulena viowa la sike e amiu na wa.

¹⁸ A visae Kristo ve mal re mena ga si sanene petan marena, kana kinasa sane kieta erau la naþa amlelaga ana akovio rui, apa e yo viowa rui, komin pe yar re tai naþa kilia tamalia la poli.

¹⁹ A visae kieta lelagaena e Kristo suna miila ita e ga e yomarava nini, ana taþatete iila ita e pogos naþa tokovio ea. A visae Kristo taþatete tamalia ita e pogos naþa tokovio e yomarava nini, yoko viowa manene van ita, sineta ye kare ita vaþisi.

²⁰ Ana peraga, pe sa re nena nene poli, nekilia nevisa mesmesu nevisa ve lelaga, Ntewa kila si Kristo mal si petan marena, a pisirlua naga sane pe mras þesa kiena li na lelagaena make ga, naþa visae akovio pogos tai, ana yoko Ntewa kilia kila amal sina ga vetan marena.

²¹ Nanua e purþesa, yar þesa naþa Atam þere marena pimi e yomarava, ana nagane, yar taþena nene naþa Kristo þerelua malena petan marena pimi.

²² Taveve ya naþa Atam kila, yeririna make ga na yomarava monar amare, ana taveve ya ne Kristo kila, yeririna make ga na yomarava akilia alual malena.

²³ Ana sur make ga kala pog mesmesu sike ne, komin naþa Kristo naga sumon naþa sumalu þesa e marena, ana ita li na lelagaena lala yoko tesumate ma vano-o tol pogos naþa naga wasuþe sina, ana yoko ita

mēna tesuñalu e marena.

²⁴⁻²⁵ Ana siraun nene yoko naga wereplan ninuna viowa lala amio yermare lala na yomerava, a yoko naga taaga ve ãarin suþen sur make ga, vano-o taulu namãreraena viowa taþena lala asike vatanon lana. Pisi yoko naga war nasuþenen wetelu e sur make ga wasuþe si va Ntewa Arimana.

²⁶ A e nasinekar la naþa yoko Kristo taulu e pogos nene, naþa yoko naga taulu maronia, sur nene marena, amio kiena namãreraena viowa lala.

²⁷ Kristo monar taulu marena nene, komin visena na metava ne pisa sanene rui, sape yoko Ntewa ligan sur make ga su vatanonia. Ana visena nene kana kinas pe pisa re sape Ntewa mligan ke sina ga naga sike vatanon Kristo poli, ana pisayu sur taþena lala, naþa yoko Kristo taulu make la nenaga.

²⁸ A pogos naþa Ntewa mligan sur make ga sike vatanon Kristo sanene rui, yoko Kristo, sane narina Ntewa, mligan sina ga naga vatanon Ntewa, ana yoko kila naþa Ntewa naga taaga ve Ntewa na sur make ga.

²⁹ Nowasuþe si neva e visena naþa nepisayu nesape visae temare, yoko siraunia tesuñal sina. Ana laþas naþa amlelaga sa nene, la asitom manene kiela erau la naþa pe akeela li re poli wa, ana amarmare. Asitom ke asape la nene taþatete atol malena, kila narui akee la sina e kia kiena ne kiela erau lala naþa amare rui. La akila ke sanene, komin naþa amlelaga mãrera asape visae temare, yoko tesuñal sina.

³⁰ A imimi mēna ga maran taaga, asitomli sane komin ya ne mesuñã moñal pog mãrera lala e pogos make ga? Mesuñã moþar ke naloge viowaena la sanene komin ga memlelaga mãrera mesape visae yaru tai mare, yoko naga kilia mal sina ga vetan marena.

³¹ Lelaga erau lala, mesuñã memiyuñae ke sanene, nekilia nevisa mesmesun sane nemloge

sane nesuñã netamãn ke kiau malena vanon amiu e legiena make ga. Ana nanene pogaga, komin nekekara na nekekara e malena naþa atolia amio kieta Suþe Yesu Kristo.

³² A pogos naþa nesike e pulku-mali naþa Episas, ãarmãrera lala nae yo nene la asaga lokul tetan lala, asuñalun inu lue ga, ana komin ya ne nesuñã nepisalupar la? Nesuñã nekila ke sanene, pe netaulu re nena sur wo tai na malena na yomarava nini, ana nesuñã nekila ke sanene komin nesitomãl ke malena na pimi ke sirau.

Visae ve malena re nene, popon teve sa ga yar kar taþena la naþa pe amlelaga re poli, naþa la asuñã apivis ke sanini, asape, "Pane, tekila ãapaþena, ve tesitom re sur tai, komin naþa peni, ane kilia? Visae temare na þisi narui, yoko taþatete tekilia sur tai."

³³ Ana monar ve ataveve re sitemena na wowe la ne sanene, visae peraga, yoko visena taþena nene imi ve lelaga e amiu, naþa pisa sanini, sape "Oyaloro omio erau viowa lala, yoko kiela napiowaena kila kare kionã þelaga wo."

³⁴ Monar aim ave manmarua, a monar aligan kiamiu mlamulena viowa lala. Nepisa sanene, pona asitom ke asape nekila kare kiamiu kia yo, ana monar nevisa, komin kam laþasa pe akilia ruru re nena mrapa mesmesu lala kiena ne Ntewa poli.

³⁵ Ana e lepas na malena si e marena, yoko laþasa aviun sanini, avisave "Yoko akila si yar mare la amal e marena ve sanape?" Pona yoko aviun sanini, avisave "La naþa amare nakonua rui, yoko asuñal sina amio tasnela na sanape?"

³⁶ Ana naviunena la ne sanene ape naviunena kiena yar naþa pe kilia re sur poli. Visae tesitomli narin kurus nen sur la naþa tesuñã temapila ke ne, yoko telual kana navisatamēena. Pogos naþa omapila narin kurus tai vito e porotano, okilia rui osape

kurus nene monar menun, monar mare, ana siraunia, yoko sirus viu kilia kapur komea.

³⁷ Sur naþa omapila, naga kurus ga tai naþa yoko sike e porotano, ana sur naþa yoko kapur marea ve urviu sina, naga ve sur taþena.

³⁸ Sa naþa omapila ke kurus la peve taþena ana Ntewa sumã kila sirus viu lala peve taþena,

³⁹ a maran ve taaga e sur mali lala, naþa tasnela la peve taþena. Tasnena yaru kana tata pe taþena, a surmali lala sane na porotano, na si, po na metava, la peve taaga tata taþena la sike e la.

⁴⁰ A surmali la nene, tasnela lala pe taþenan manene laa e tas nen sur taþena la naþa asike ma e sinapane,

⁴¹ sane mrae, kupario, amio verue lala. La telu nene, tai marana pe taþenan maran taþena, a maran taaga mēna ga e lepas na verue lala, naþa tai, marana pe taþenan taþena.

⁴² Ana sur make ga la nene, tepisu naþa Ntewa kila la ape taþena manene laa, a sur nene þar toutou na tasneta, kiena ita la naþa tokovio, naþa tekilia tokusia pogos naþa tesumãlu temal sina. Tasneta vito e pulus nen porotano, sane kurus tai naþa amapla, naþa monar menun, ana siraunia, tasneta viu naþa molue yoko taþatete si imi viowa pogos tai.

⁴³ Tasneta naþa vito e porotano, tepisu piowa ga, a pororovia, ana tasneta viu naþa mālivi sirau, yoko tevinaia vaþisi, a mārera ruru wo.

⁴⁴ Sur naþa vito e porotano, naga e lepas na tasneta ga ne, ana sur naþa mālivi sirau, naga e lepas na ninuta.

⁴⁵ A tekilia tesitomãl mēna yar na sumo naþa Ntewa siia, naþa Atam, amio Atam maro naþa mligan e yomarava, naþa Kristo. Visena tai pisape Atam, Ntewa kila naga pimi amio tasnena tai naþa mali, ana Kristo, Ntewa kila naga pimi amio ninuna tai naþa pe purþes nen

malena.

⁴⁶ Taveve nene, tepisu naþa sur na lepas nen tasia pimi þesa, ana sur na lepas na ninuna, pimi maro.

⁴⁷ Yar na sumo naþa Atam, Ntewa sii naga molue kome porotano na yomerava nini, ana yar na lua naþa Kristo, Ntewa mligan naga kom ma e peni pitomi.

⁴⁸ Ana ita yeririna taþena lala, ita naþa tepe na yomarava, tokus ke þelaga kiena yar na sumo na yomerava nini, ana ita naþa tepe nae ma e peni, tokus ke þelaga kiena naga naþa pitomi ma e peni.

⁴⁹ A ita naþa temlelaga, sumo tokus maran yaru na yomerava, ana nagane tokus ke maran yaru nae ma e peni.

⁵⁰ Erau lala, sur naþa kate ga e yomarava nini, sane tasneta, taþatete va loyuma e nasuþenena kiena ne Ntewa nae peni, a sur naþa yoko va kovio, taþatete va tol yo naþa sike sike lue.

⁵¹ Ana yoko ve sanapen li na lelagaena lala naþa amal ke ga wa, pogos naþa Kristo wasuþea? Sur nene, pe yar mok re naþa akilia poli, ana yoko nevisawal mesmesun van amiu. Lelaga, ita li na lelagaena laþasa yoko ve temare re e yomarava nini, ana e pogos nene, yoko tasneta vilopu nena veraga sa ga yekarpla.

⁵² Sa naþa toþelawa ve plas ga, yoko teilan ga kumasua yelu, a yoko li na lelagaena la naþa amare pa rui yoko asumãl amal sina amio tasnela viu, a ita mēna naþa temal ke e pogos nene wa, tasneta mēna lala yoko imi ve urviu.

⁵³ Tasneta marua monar vilon ve sanene, komin naþa sur na yomerava monar imi ve sur nae peni a sur na marena monar yoko imi ve sur naþa mal nalue.

⁵⁴ Ana pogos naþa toþar tasneta viu na sanene, yoko kila visena na Siriena Marua tai imi ve lelaga nenaga, naþa sape

“Nam̄areraena na malena kiena ne Ntewa m̄nelua nena na m̄areraena na marena.” Ais 25:8

⁵⁵ E pogos nene, yoko tevisa lele kare sur naṗa marena ṗisa, tevisa sanini tevisave

“Marena, ko sinom̄an osape otauḷua, ana nagane kion̄a kap mare. Kion̄a nenos naṗa nayur im̄iiena sike pe nagane?” Ose 13:14

⁵⁶ Yoko tevis sanene komin navisaluaena naṗa sike pa rui, naga mla m̄areraena pan ṗelaga na mlamulena viowa loyuma e kieta malena, naṗa kila ita tepim sane yar lala na kilaroen navisaluaena, a kieta ṗelaga na mlamulena viowa nene mla na m̄areraena pan marena vena ve sa nenos naṗa kilia yurm̄ar ita.

⁵⁷ Ana potena pa Ntewa paṗisi, komin naṗa naga kila naṗa kieta Suṗe Yesu Kristo taulu m̄areraena navisaluaena a m̄areraena na mlamulena viowa a m̄areraena na marena, kila tetol malena naṗa ve uro re.

⁵⁸ Erau nowo lala, komin naṗa Ntewa kila po pan ita sanene, asum̄alu m̄arera, ve akulkulu kar re, a ayumaen ruru yumaena kiena kieta Suṗe amio kiamiu nam̄areraena wetelu. A pogos naṗa akila ke sanene, popon asum̄a asitom̄al sane kiamiu yumaena nena ve ve sur korena re, ana yoko monar war mrasa sa naṗa Suṗe sinenania.

16

Kilavaru naṗa akoania va li na lelagaena lala nae Yerusalem

¹ Sineun nesape nela visena laṗasa van amiu e lepas na warpoloen kilavaru vena iilaen li na lelagaena lala nae Yerusalem, naṗa apane ke pogos m̄arera, limala korena ga e poglis nene. Nemla visena pan sum̄are kar make ga e lepas nae Kalesia rui, a nagane sineun nesape nevisawal van amiu narui.

² Sineun nesape nevisa sanini, nesape ve asusu koren re asum̄a sanene va tol pogos naṗa neim̄asu nom̄alivin amiu ana awarpolo ga nalaena na wa, ana sineun nesape siar nagane, e legiena ṗesa na legiena olua make ga, kam veve taaga monar ala narin kinakinas nen ya naṗa amlavia, ana monar aligan ruru toṗa ga.

³ Ana pogos naṗa neim̄asu, yoko towarpolo narin kilavaru la nene imi lele taaga, a yoko akilia akilalua yar laṗasa awar nalaena nene va gar Yerusalem. A yoko nesiri m̄aki laṗasa awararia va va li na lelagaena lala gar ne, vena visawal amiuena van la.

⁴ Nemninue ke ga wa pona inu m̄ena nemio la yo, ana yoko nevisulia wa.

Mrapa kiena Pol

⁵ Pogaga, kiau mrapa sanini, sineun nesape neva nokom e lepas nae Masitonia sumo, ana suraunia yoko neim̄asu nom̄alivin amiu.

⁶ Nemninue ke ga wa nesape yoko nesike nemio amiu va tol pogwai, ana nesitom ke nesape nesike nemio amiu e pogos na miava na pimi ke ne, ana siraun naga nene, akilia aligan inu si e kiau mrapa, vena neva si e nape naṗa yoko neva ea.

⁷ Pe sineun re nokom pun amiu nagane poli naṗa nesuma nepanon ke Masitonia, komin visae ve sanene, yoko nekilia nesu yam ve plas ga ne, ana yoko neva ke ne gare sumo wa, siraunia neim̄asu, komin naṗa visae Suṗe tam̄ania, nekekaran naṗa yoko nesu towe laa nemio amiu ve piavi.

⁸ Nagane nesike Episas, a yoko nesu towe laa e nini na wa, tol pogos na Paṗagena na Yui Marua warovia.

⁹ Kiau pulmas na kilaen yumaena wo la e nini moki ke wa, a suri si tai, nasinekar m̄arera m̄ena la mokliu asike e nini, ana pe nekilia re poli naṗa nekilia neyal pogwai.

¹⁰ Visae avisu Timote imi m̃alivin amiu, awis, awo vania, akila naga logewon naṗa sike amio amiu, komin naṗa naga kila ke yuṃaena kiena Suṗe, maran taaga sa ke inu.

¹¹ Ve ataṃan re kam laṗasa avisusu viowa e naga, ana avisuar ruruia e ṗelaga na suṃare, siraun aligan naga e kiena mrapa vena naga kilia wasuṗe ruru imi pun inu, komin nesuṃate ke nesape vena naga amio wolai taṗena lala aim aworu e nini.

¹² E lepas kiena ne kieta puruvi naṗa Apolos, nepiun manene pania vena naga taveve puruvi taṗena la nene aiṃasu pun amiu, ana kiena sitomena m̃arera sape naga nene pe kana pog mesmes re poli naṗa m̃alivin amiu, ana visae kana pog nena, pona yoko naga sirau iṃasu.

¹³ Erau lala, lavis ke kiau visena ṗisi narui, ana sineun nesape nevisa van amiu sane amiu avisuar ruru amiu, asuṃal ruru ase kieta lela-gaena, ve sinemiu kurkurun re suria, ana aṃarera.

¹⁴ A suri make ga e naṗa akila, monar akila e ṗelaga na sinesiena.

¹⁵ Popon avisu kilale Steṗanas nene amio kiena namratava lala, amio yuṃaena naṗa asuṃa akila ke ne. E yeririna nae make ga e kiamiu lepas nene, Akaea, la ke nene narui la amlelaga ṗesa. A siraun naṗa amlelaga, asuṃa akila ke yuṃaena wo paṗisi, asuṃa amiila ke li na lelagaena lala pimi tol nagane.

¹⁶ Yar nowo la ne sanene, popon avisir plan la vena asumon amiu, a popon avatanon m̃ena yeririna taṗena la naṗa amiyuṃae ke lele taaga amio la.

¹⁷ Steṗanas nene pimi m̃alivi e nini rui, naga pimi amio Posanatas a Akaekas, a nekekaran la telu paṗisi. La asuṃa amiila inu ke e suri moki, torokin ke ga naṗa amiu m̃ena akilia akila visae asike e nini.

¹⁸ La telu nene akila po pan amiu rui, ana pogos naṗa apam e nini

akila inu m̃ena nemloge po paṗisi, apisirlua kiau sitomena. Popon avisa potena ve keviu van la komin kiela pupia yuṃaena wo na sanene.

¹⁹ Suṃare make ga lala na lepas nini nae Esia asape asuṃa asitom amiu paṗisi. A kieta erau lua nene, Akwila amio wona na sira Prisila, amio yeririna lala na suṃare naṗa e m̃ala uṃa, la apisa pokolulagi a pokolemalo pan amiu e kia kiena Suṗe.

²⁰ Kieta erau lala nae yo nini akekaran navitawe amiuena e m̃aki nene, a amiu m̃ena, pogos make ga naṗa avitawe amiu, popon asuṃa atalopan amiu a asuṃa aviran pipimiu, vena akekaran amiu amio sinewo.

²¹ Ana siar e narin yo nini, inu Pol nemlarar ke pensel nesuṃa nesiria vena nevisa kiau visena maro van amiu.

²² Monar sinemiu sii ke m̃ena Suṗe ve lelaga, visae peraga, yar naṗa ve sinena sii re naga, visaarena na marena sike e naga. Nesuṃa nemlen ke sanini, nesape Suṗe Yesu, awis, otom vilaga,

²³ a nesuṃa nemlotuwo amiu ke m̃ena ga, nesape lemamiena kiena kieta Suṗe Yesu sike amio amiu.

²⁴ A sane silaga, nekilia nevisa e kia kiena Kristo Yesu sane kiau sinesiena van amiu keviu sulue ga suṃa ga.

Kiau m̃aki ṗisi ga e nene narui,
Inu, Pol.

**Maki Nalua Naña Pol
Siri
Pa Pan Li Nalelagaena
Wa Lala Nae Garu
KOREN
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Maki na lua nene naña Pol siria pa li nalelagaena lala nae Koren, ana naga siria e pogos naña pane ke pogos m̄arera amio li nalelagaena lala e sum̄are nene nae Koren, naña lañasia sinela kar manene naga pañisi, ana akawelan naga. Ana Pol kila mareravan panila sape naga kiena sitomiena m̄arera ke na wa vena kila ruruen napiowaena nene. Naga sinenan sape naga amio la aimi ave erau wo sina, ana pisawal panila pisape kerara pañisi naña amlogear naga.

E komsusnen m̄aki na sumo Pol pisayu komin yane naga pis m̄arera e m̄aki na sumo tai naña siri pa pan la. A pisa naña naga kerara pañisi naña mloge sape apilon kiela sitomiena komin kiela milamulena viowa lala, a kila ruru napiowaena la naña sike pula, ana ape erau wo sina amio.

A siraunia, pisa panila sape monar akuwan kilavaru vena waren van kiela erau na lelagaena lala nae Yutea, la naña pe kiela sur re poli. E komþasnen luwasnen m̄aki nene, Pol pis m̄arera pa yaru la ðas nae Koren naña la asape ape li nalologena wo kemua lelaga, ana asum̄a akila kare li nalelagaena la nae yo nene e kiela vianiena la naña pe mesmesu re poli. Asum̄a apisa ke asape Pol naga pe nalologena kiena ne re Yesu Kristo lelaga poli, ðisi na Pol pis m̄arera vena suwoyon laena, a kila meraravan sane naga

pe nalologena kemua lelaga kiena ne Yesu Kristo.

Komþasnen tusi la nini

Visena ðesa 1:1-11

Pol amio li nalelagaena lala nae Koren 1:12—7:16

Kilavaru naña na warena va li nalelagaena lala nae Yutea 8:1—9:15

Pol kila meraravan naña naga pe nalologena kemua lelaga 10:1—13:10

Visena maro 13:11-14

Visena ðesia

1 Erau lala, inu Pol nemio kieta puruvi naña Timote; imimi lua mekekaran naña mevitawe amiu sina e m̄aki nini, nane amiu sum̄are kiena ne Ntewa e pupia kumali nae Koren amio m̄ena li na lelagaena tañena lala naña asutetai asike e pupia lepas naña Kris.

Ntewa kiena nasinenanena, naga pisirlua inu Pol vena neim sane nalologena tai kiena ne Yesu Kristo, kila narui kiau suri moki naña nevisawal van amiu e m̄aki nini, ana sumon nanene,

2 nevisa sanini nevisave kiau leniena nesape yoko Ntewa Arimata amio Suþe Yesu Kristo aligan lemamiena a sum̄arena, lalua asike e amiu punu ga.

Pol pisa potena pan Ntewa vanon kiena sinewoena

3 Sineun manene pañisi neyeluar kieta Ntewa nene naña naga pe Arimana kieta Suþe Yesu Kristo, a naga pe Arimata nowo tai naña naga pe purþes nen þelaga na sineyeena, a naga pe Ntewa nowo tai naña naga pulen þelaga na kila luþeluþeena.

4 Pogos ya naña visae teване pog m̄arera, Ntewa sum̄a kila luþeluþe ita ruru nenaga, ana kila tom̄arera ruru sina ga. Ana siraunia, tekilia tela þelaga na kila luþeluþeena naña naga kila pan ita, tekila towe va kieta erau tañena lala naña apane

ke kiela pogos m̄arera lala, teilla la sanene.

⁵ Pe lelaga paṽisi sane pogos moki tesuṁa ga toṽar ke naloge viowaena maran taaga sa naṽa Kristo ṽaria, ana naga kila naṽa tekilia towar ṁena kiena kila luṽeluṽeena nowo lala.

⁶ Pogos naṽa mepane pog m̄arera lala, metam̄an ga narui, vena kila sane amiu akilia aloge wo a alual malena. A pogos naṽa mevisu sane Ntewa kila luṽeluṽe imimi, naga ṁena ga po paṽisi, komin naṽa kila sane imimi ṁena ga mekiliala mekiliala luṽeluṽe amiu sina ga, a mekiliala meiila amiu vena akila kiamiu sitomena ve piavi vena akilia awar ro e napiowaena la naṽa amiu ṁena ga akilia alualia.

⁷ Mesitomyu ya naṽa amiu aṽarpoyo e ṽisi rui, kila sane e lepas na pun amiu, pe kiamimi sitomena kurkur re nenaga, sane yoko amiu na ve sanape. Nanene komin naṽa imimi mekiliala ruru ṽisi rui sane pe sur korena naṽa amiu monar avisu naloge viowaena maran taaga sa ke naṽa mepisuia, ana yokorena amiu akilia atol ṁena ga pupia kila luṽeluṽeena kiena ne Ntewa ve sa ke ga naṽa imimi metolia.

⁸ Pona pe amloge kilia ruru re poli yo wa, e pupia pogos naloge viowaena lala naṽa mepisuia pogos naṽa mesuṁa memiyuṁae kar ke ga e pupia lepas nene naṽa Esia, ana nekilia nevisa nevisave piowa na piowa paṽisi. Sur la urmi manene la pan imimi, imimi pe metorokin la re si poli, pano pano-o mesitom mesape naga narui monar kiamimi luas nen malena narui.

⁹ Lelaga, memloge sa naṽa visae yerkawa na kumali tai visawal visave awe moṁar imimi memarmare, yoko mevisu sane sa ve sanene na wo laa sane, komin naṽa mepisu rui sane taṽatete si mekiliala sur tai, moṽasine imimi ṽele sina mesape yoko imimi moṁarera ve

sanape. E pogos nene, memligan kiamimi malena sike ga e limana Ntewa, moṽasine ga naga komin naṽa naga taaga ga pe Ntewa naṽa kilia kila yaru naṽa mare imi mali sina.

¹⁰ A moṽasine naga sanene, mepisu naṽa pe lelaga paṽisi naṽa naga tamalia imimi, a nagane kiamimi sitomena m̄arera ruru po sane naga kilia tamalia imimi sina, pe yam taaga re ga poli, ana yoko naga suṁa kila lue ga silaga.

¹¹ A monar amiu ailla imimi naṽa asitomaṁal imimi silaga e kiamiu leniena lala. Sa nene, pogos naṽa Ntewa loge kiamiu leniena moki nene, yokorena visa ruru imimi narui, tamalia imimi sina vetan pogos m̄arera la nene, a yoko amiu ve moki avisa ga potena vaṽisi va naga vanon ya naṽa yoko naga kila van imimi.

Pol pisa meraravan ruru sur naṽa kila naga pe pimi mialiali la re si poli

¹² Moṽar naloge viowaena la sanene, ana sur tai suṁa naṽa kila imimi memloge pon imimi paṽisi. Nane sitomena tai naṽa teke e imimi naṽa pisa sanini, sape e lepas na kiamimi ṽelaga e maramiu, a e maran yeririna taṽena lala na yomarava nini, mekiliala sur make ga pe wa ruru nenaga, a kiamimi malena pe lelaga nena na po, sa naṽa Ntewa sine-nania. Pe memiyuṁae re memio sitomena na yomerava nini poli, ana memiyuṁae ga memio lemamiena kiena ne Ntewa.

¹³ Sur make ga naṽa mesiriyuia e kiamimi ṁaki la nini, naga pe sur la naṽa mekiliala mesape aulo woga, a mekiliala mesape akilia aulo kilalea. Ana visae sur laṽas naṽa amiu akilia ga komṽasa, sineun nesape e legiena la ne pimi ke ne, yoko monar akiliali naṽa akilia ruru make la ga.

¹⁴ Visae ve sa nene, pogos naṽa ita punu tesike lele taaga e legiena keviu nene naṽa Suṽe Yesu wasuṽe

sina, ana yoko amiu akekaran imimi vaḗisi a imimi mēna ga mekekaran amiu vaḗisi.

¹⁵ Ana komin naḗa nekilia ruru nesape sitomena wo na sanene sike likan ita rui, sineun manene nesape pogos naḗa neva e lepas nene Masitonia, yoko neimāsun nomālivin amiu.

¹⁶ Lelaga, nesuḗa nesitom ke nesape neimāsu nokom pun amiu yam ve lua, naḗesia e pogos nene naḗa nesuḗa nepa ke Masitonia, a yam ve lua nena e pogos naḗa noḗasuḗe inu, naḗa nesitom nesape amiu akilia aligan ruru inu e kiau mrapa vena nowasuḗe si neva Sutea, ana peraga. Sineun nesape nekila wo van amiu sanene, ana sa naḗa akilia rui, taḗatete nekilia nekila.

¹⁷ Ana sineun nesape amiu monar akilia ruru sane pogos naḗa nesitom ke nesape neimi pun amiu, naga sur tai naḗa sineun manene paḗisi nesape nekila, naḗa kiau sitomena māreran paḗisi ve na kilaena. Naga pe pe sur re tai naḗa kiau sitomena peve lua e poli, naḗa nesitom ke nesape yoko nevano pona ve neva re. Peraga, inu na pe nesa re yeririna taḗena la poli, naḗa taḗatete olelaga e kiela visena,

¹⁸ ana sa naḗa amiu akilia awasine ga visena kiena ne Ntewa, akilia awasine mēna kiamimi visena. Kiamimi "Ore" pe kana kinas re naḗa asape "Peraga" pona "Ana yo,"

¹⁹ ana pogos naḗa mevisape "Ore," naga "Ore" ga. Monar meve lelaga sanene, vena meve maran taaga memio narina Ntewa, Yesu Kristo, naḗa imimi telu Silvanus amio Timote mepimin memlologon pan amiu nanua rui. E pogos nene mepisawalia mesape kiena visena make ga pe lelaga silaga, komin kana "Ore" pe "Ore" nena napo,

²⁰ a navisaarena make ga naḗa Ntewa pisawalia e lepas kiena ne Yesu, pe tai re naḗa pimi sane pe navisokanena poli, ana punu ga pe

lelaga. Sur ne nanene kila sane pogos naḗa tesuḗa temlen pa Ntewa, e kana nasiarena pitomi tol naḗa tepisape "Sanene," tekila ga e kia kiena ne Yesu Kristo.

²¹ Kristo ke nanene narui naḗa memlologon pan amiu, a Ntewa ga pisirilua imimi pe na kilaen kiena yuḗaena. A amio naga nene, Ntewa kila imimi memio amiu, ita punu ga tepim lele taaganian.

²² Ntewa kiar ita tepe kiena, ana naga mligan Ninuna e losineta, sane navisaarena tai naḗa sape yoko temio naga e pogos la naḗa suḗa pimi ke ne.

²³ Kieta Ntewa nene naga pe lelaga silaga, a naga kilia iila visena nene naḗa sineun nesape nevisawal van amiu. Sane nanua ne nepisa mē nesape yoko nomālivin amiu gar Koren nene, ana siraunia pe nepimās re si poli, a pona asitom piowagan inu e yo. Ana nesape nevisa van amiu naḗa pe vanon re kiau sur tai poli, ana vanon amiu ga, komin naḗa nekilia nesape visae neimāsu yoko monar nevis mārera van amiu komin kiamiu ḗelaga laḗasia. Ana pe sineun re nesape yoko nekila amiu aloge viowa poli, nane kila sane pe nepim re si poli.

²⁴ Nepisa pan amiu sanene, awis monar ve asitom re avisave mesitom ke mesape mesike metavan amiu, vena meve ḗarun kiamiu lelagaena. Pe sa re nene poli, ana sinemimin mesape teyuḗae ga lele taaga, vena kila amiu akilia aloge wo silaga, asuḗalu ruru mārera ase kiamiu naviawaena.

2

¹ Sa naḗa nepisa, nanua nepim sumo, sur laḗasa suḗa ga naḗa monar nepis pan amiu panon narui, ana kila amiu amloge piowaganian. Ana nagane pe sineun re neim nekila amiu aloge viowa yam si tai poli, a sitomena ne nanene narui kila

sane ve neim̄asu nakaten amiu re sumo wa.

² Visae neim̄asu nevis van amiu, nekila aloge viowa, yoko inu m̄ena ga neloge viowa, ana pogos naṗa ita punu ga teloge viowa sanene, yoko taṗatete si naṗa tai kilia iila tai vena loge wo sina.

³ Sitomena ne naga nene naṗa nepisa ṗesan e m̄aki taṗena naṗa nemligan piṗasu nanua rui. Sineun nesape akilali akila ruru sur viowa la nene sumo wa, vena kila sane visae pogos naṗa neim̄asu, yoko ve sur re si tai sike likan amiu naṗa monar neloge viowagania. Ana visae akila ruru kiamiu yum̄aena wo, yoko nekilia neim̄asu naṗa nevisu naṗa apim apo si rui, a visae ve sanene, yoko nekekara vaṗisi, a yoko kiau kekarena nene kila kiamiu kekarena m̄ena ga ve keviu vaṗisi.

⁴ Nepisa sanene komin naṗa pogos na nesiri piṗasu pan amiu nanua ne, nemloge piowagan manene laa. Nemloge sane losineu lavis worovia, a wamarau la sum̄a mlalau. Visena m̄arera la naṗa nepisa pan amiu e m̄aki nene, pe nekila re poli komin naṗa sineun amiu m̄ena ga aloge viowa, ana sineun nekila amiu avisu kilale sane sineu sii manene amiu silaga.

⁵ Ana sa naṗa ita make ga tekilia, tai sike likan amiu naṗa naga kila pupia naloge viowaena nene. Sineun nesape sane sur viowa naṗa naga kila, kila inu nemloge piowa, ana pe in re ga poli, kila amiu m̄ena ga moki liu amloge piowa. Ana pe sineun re si nevisave monar ala manene si nakoena van poli,

⁶ komin nekilia sane amiu punu ga apis pan ṗisi rui.

⁷ Apis pania toroki narui, ana nagane pe pogos naṗa aviewo naga, sinemiu ye si naga. Visae peraga, yoko naga loge viowagan manene sina vano vano-o viowa vania.

⁸ Ore, nom̄areran vena neviun van amiu ve sa nini, sane monar akila merarava ruru vania sane sinemiu si ke naga na wa.

⁹ In na nesiri m̄aki taṗena nene nanua ne, sineun nevisuveve sane yoko amiu akekara naṗa alogear kiau visena lala naṗa sike loyuma ea, pona peraga.

¹⁰ Pogos naṗa nepisa nesape pon aviewo yar tai, nemlelaga nesape yoko akila, a naga naṗa aviewoia, in m̄ena ga neviewoia. A nemninue ga, pona naga kila m̄a sur laṗasia piowa pan inu yo, ana nekekaran naṗa nevisawal e marana Kristo nesape nepiewo naga, ana sanene, iila amiu m̄ena ga vena akekaran aviewo yar taṗena.

¹¹ Monar tevisuar ruruia, komin naṗa tekilia ruru sitomena viowa lala kiena yermare vena kila kare itaena, ana visae tesuma teviewiewo ita silaga, yoko naga taṗatete nena taulu ita ṗisa.

Pol pisayu kiena mrapa navaen ma Troas amio Masitonia

¹² Ana pogos naṗa nepam re si pun amiu ma Koren poli, nepito ga nemlologon lologena wo kiena Kristo garo kumali naṗa Troas, ana e yo nene, nepisu sane pulutava pietava ruru nena pan inu vena nekila yum̄aena kiena Suṗe.

¹³ Ana sur viowa tai e pogos nene, nesitom ke nesape yoko nelual wolai naṗa Taetas e yo nene, ana naga pe su re poli. Ana kiau sitomena nesitom manene naga paṗisi, kila sane pe piavi re poli nemligan la nene, nemla si kiau mrapa yalen silau ma lepas nene Masitonia.

¹⁴ Kiau yalena pa sanene narui, ana potena paṗisi pa Ntewa komin naṗa silaga mligan Kristo naga sum̄a sumon ita. Nanua sumo ita tepe kiena nasinekar ga lala, ana naga taulu ita rui, ana tetaveve naga tepa kar ga e yo make ga, ana pogos naṗa yar la apisu ita, yoko avisu kilale sane Kristo naga pe kieta

Suře. Pona nekilia nevisa sanini, sane ita na sane ponotaninu wo tai nađa asikapia, ponos miyere řar make yo, ana pogos nađa yar la amloponia, yoko alopon kilalea sane Kristo sumđa pimi mđalivin la.

¹⁵ Ntewa kila ponotaninu nene pa vanua e yar make ga, pano tol la nađa asumđa apanon ke mrapa natamaliaena, a pano tol la nađa apanon ke mrapa na kovioena.

¹⁶ Ana e la nađa apanon ke akovio, ponotaninu nene naga ponos piowa sane sur mare tai nađa kona, ana e la nađa asumđa amđal ke malena, naga sane ponos nen mđapes wo na tamaliaena.

Nanene narui ita tevisu yuđaena nađa mesumđa mekila naga pe pupia yuđaena pařisi, komin memlologon visena kiena ne Ntewa nađa kilia kila yar tol malena pona tol marena.

¹⁷ Nalologena la řasa pe asitom manene re urmi e yuđaena nene poli, asumđa amlologon ke visena kiena ne Ntewa vena ataulu ga kilavaru ea, ana imimi na pe sa re nene poli. Ntewa pisir plan imimi ana memiyumđae ga e yo metava e marana, a mepian visena lelaga kiena Kristo pa yar tařena lala, řarpoyo ga e mđareraena nađa mla pan imimi.

3

Imimi na yar na kilaen yuđaena na viranarena viu

¹ Nepisayu kiamimi yuđaena ke-viu na metava ne, pe pon re asitom avisave nepis vilave ke sane navianena tařena lala navisokanena. La nene apim pun amiu amio mđaki la nađa apisayula asape la apo pa sanape, a pogos nađa amolue petan amiu, amđareran asape monar amiu asiri si mđaki lařasia vena visawalen kiela yuđaena nađa ařar ke pano. Ana visae sinemimin meva si e lele tařena, pe mesitom re mđaki tai ne sanene poli vena visawal imimiena.

² Visae yaru tai sinenan kilia visave imi sanape, popon imi visu ga mras nen kiamimi yuđaena e kiamiu malena lala. Amiu na sa ga mđaki tai narui, nađa Kristo siria navisawalen kiamimi yuđaena. Yaru tařena lala akilia aim auloia, vena akilia ya nađa mesiria e losinemiu lala.

³ Yoko avisu amiu sane ape mđaki tai nađa Kristo naga mligania, ana mořar pimi, a yoko avisu kilalea sane lelaga, mekila yuđaena e amiu po pařisi. Ana mđaki nene naga pe mđaki re nađa wii na kilamemego na kapi nađa asiri e mđas nen tus tai poli, ana naga mđaki nađa Ninuna Ntewa siri e los nen yaru.

⁴ Visae ve sanene, kiau visena la nene pe visen vilave re poli, ana nekilia mevis sanene komin Kristo ga naga taaga kila nađa mořasine Ntewa keviu pa řisi.

⁵ Visae imimi ga, yoko tařatete mevisave imimi metorokin mekila sur tai, komin sur make ga nađa mekila, Ntewa ga kila sane imimi nekilia mekila.

⁶ Naga ke narui mla mđareraena amio kiliaena pan imimi, kila imimi mepim mepe kiena yaru na yuđaena e lepas na viranarena viu nađa naga kila amio ita yeririna lala na yomerava. Naviranarena řesa asiri plan kana visena ne lala e tus lala navisaluaena lala kiena Mosis, ana visena la nene amiila ita ana pe torok ruru re poli. Apowo, ana ya nađa akila, akila meraravan ga asape ita yaru nakilaroen navisaluaena, nađa yoko monar telual marena vanonia. Ana naviranarena viu, naga visena ne lala apim amđalivi e Ninuna Wa, a Ninuna nene narui kila ita tetol natamaliaena.

⁷ Mrapa marua nasumo nene, nađa ate kana navisaluaena lala e kilavaru la nađa pe lepalepas nene, naga sumđa pisaar ke ga ki-eta marena, ana naga pe sur tai nađa pe wa pařisi. Pogos nađa Mosis řar lepalepas nen kilavaru

la nene, naurarena kiena ne Ntewa pimi e naga, ana pogos naña þar maran si kilavaru la nene pa le Israel lala, m̄areraena naurarena nene sum̄a pito ke tano rui, ana la apisu þele marana komin naña pilavila na pilavila.

⁸ Sanene, visae naurarena kiena ne Ntewa miyumaẽ m̄arera e pogos naña apisawal mrapa na tolen marena, yoko yumaẽ ve sanape e pogos naña yoko avisawal mrapa na tolen malena?

⁹ Yoko naurarena kiena ne Ntewa monar yumaẽ ve keviu va manene va þisi e pogos nene, a tesumaẽ tepisu þisi rui naña kapi vivaga na mrapa viu sum̄a tego kar ga, sum̄a taulu kapi na mrapa marua nene naña sum̄a pito ke tano rui.

¹⁰ Lelaga, kapi viaga na mrapa marua nene naga sum̄a tego ruru nanua sumo, ana nagane, tepisu naña kana kapi nena sane pe tego ruru re si poli, komin kapi na mrapa viu pimi þarpoyo, sum̄a tego keviu e yo make ga.

¹¹ Kapi naña sum̄a pito ke tano nene, lelaga naña naga pitomi þesa, pitomi amio kana pupia naurarena nena. Ana nagane kapi viu naña naga pimi mare ga sirau, yoko naga sulue na sike ne, a kana naurarena nena yoko ve keviu manene lue.

¹² Visae tesitomyuli nene, yoko kila kieta sitomena m̄arera ruruia, a ve temaraun re si naña tekila kapi vivaga kiena Suþe tegoli yo kar lala.

¹³ Ana tesitomyuli m̄ena yer-marua Mosis, naña naga pa metava e tavie, ana Ntewa pimi lavisinia, kila marana pilavila paþisi. Ana pe pon re ita teve sa naga poli, komin pogos naña þasuþe si pitomi pu le Israel lala naga kalo marana e kulmrae vena ve avisu re, vano-o tol pogos naña kana tegoena sum̄a vito m̄a tano vano þisi.

¹⁴ E pogos nene, pe apisuli re kapi nene poli wa, komin naña þarila m̄arera paþisi, ana tepisu naña pimi tol nagane, la sa m̄a ke nene na wa.

Apulo ke visena lala e tus marua naña sike ne, ana sane kulmrae na sike ga wa, sum̄a kilawo ke kiela sitomena lala. Ana visae alelaga ga e Kristo yoko naga kilia tarlua kulmrae nene vena akilia avisu kilale kiena yomerarava viu.

¹⁵ Pogos naña apulo ke navisalu-aena kiena Mosis, naga sa naña sur tai kalo ke þarila,

¹⁶ ana pogos naña visae yaru tai imi e Kristo, a warlua sur nene naña kilawo ke kiena sitomena, ana naga kilia visu kilale suria. Sa ga visena na Nasiriena Wa naña pisayu yermarua Mosis nene, naña pisape "Pogos naña Mosis pilon naga, kira pisu Suþe, kulmrae nene mloru si petania."

¹⁷ Ana pogos naña visena nene sape Mosis pilon naga kira pisu Suþe, visena naña Suþe, kana kinasia naga naña pe Ninuna Wa kiena ne Ntewa. A tekilia tesape e nape naña Ninuna Wa kiena ne Ntewa sike ea, yaru lala akilia aurmatan m̄areraena na viowaena, alual malena.

¹⁸ Sanene, ita make ga naña tem-lelaga rui, pe kulmrae tai towo re si marata poli, ana tesumaẽ tepisu ruru nena pupia nauraraena kiena ne Ntewa. A pogos naña tesumaẽ tepisu m̄a pano, nauraraena nene pimi puleule e ita, pano tol naña tepim tepe sane kupito vena tegoliaena kiena kapi vivaga va va yeririna taþena lala. Ana kapi vivaga nene pe molue re kome kieta malena poli, molue kome kieta Suþe, naña naga Ninuna nanene naña sike e ita.

4

Pol amio nalologena lala amlologon kapi vivaga nalologena wo

¹ Mesumaẽ mekila ke kapi vivaga kiena ne Ntewa pilavila ke sanene, naga pe kiamimi pupia yumaena tai vena iilaena yaru taþena lala. Losinena Ntewa pulen sineyeena, a naga ke narui naña mla yumaena nene

pan imimi, a pogos naþa mesitomãal nene, kila sane pe sinemimi maren re yuãaenen pogos tai poli.

² A pogos naþa memiyuãae, mesuãa memiyuãae ruru po silaga. Yaru laþasa, amiyuãae vinau e ga e nakilakotaliaena lala pona akilali naþa awere sitomena kiena yaru lala, a akilia avilovilon mïena visena kiena ne Ntewa va ve taþena, a imimi na pe mekila re þelaga la sanene poli. Mekilia mesape pogos naþa mesuãa memiyuãae, mekila ke ga e marana Ntewa, a monar meyuãae wo. Yeririna taþena mïena lala asuãa aþaveve ke kiamimi yuãaena a asuãa amloge ke ponia, komin naþa asuãa apisu kilale asape mesuãa mepisawal make visena lelaga kiena ne Ntewa lala mesmes ga.

³ Memlologo sanene, pe yaru re tai naþa kilia visave naga pe mloge kilale re lologena wo poli, naþa mesuãa mepisawalia. Ana visae yaru tai visave pe merarava re pan poli, naga pe yar re tai naþa suãa mialin ke yomerarava poli, ana monar ve yar tai naþa suãa mialin ke ga yemalolo, naþa monar sur tai kilawo ke kiena sitomena, sane kulmrae naþa tepisayu rui.

⁴ E lepas kiena ne la naþa pe amlelaga re poli wa, suþe viowa na yomerava nini naga kilawo kiela sitomena rui, naga kila la sane ape kilamara kata, komin naþa naga yepen mavin sape avisu pupia kapi vivaga na lologena wo kiena Kristo. Kristo nene, kiena naurarena tego paþisi, komin naþa naga þarnena marana Ntewa lelaga.

⁵ Mesuãa memlologon ke nene narui, nane Yesu Kristo, kieta Suþe. Pe mesuãa mepisiri plan imimi re sina pan amiu poli, ana mepe kiamiu yar na yuãaena ga lala vena lologonen Kristo van amiu vena akilia naga.

⁶ A sur make ga la nene naga pe yuãaena kiena ne Ntewa ga. E nasiiena, Ntewa pisa sanini, sape

“Yoko kapi imi tegoli yemalolo naþa mïeke ne,” a suãa kila ke sanene pan ita na wa. Ntewa ke ga nanene narui naþa suãa miyuãae ke nagane, kila kiena kapi vivaga tegoli losineta lala, kila tetol kapi nene naþa suãa tego molue kome marana Kristo, naþa molue neña e naurarena kiena ne Ntewa naþa sike ea.

⁷ Nakiliaena lala na naurarena kiena ne Ntewa sike e ita sanene, naga pe sur wo tai naþa pe wa paþisi. E imimi naþa memiyuãaen ke yuãaena kiena kieta Suþe, mepisu sane imimi na sa ga sur korena ga, a pe metorokin re naþa kiena nawaena la naþa powo nene ase e imimi, ana Ntewa naga po, suãa kokonia ke e kiamimi malena la silaga. A nanene kila sane visae pogos tai meyuãaen sur wo la þasia, ana yoko mevisu kilale ga sane pupia mïareraena na kilaen sur la nene pe pe mïareraena na yomarava re tai nene poli naþa þar po yo kome imimi, ana naga mïareraena tai nae ma e peni naþa kom ga e Ntewa pitomi.

⁸ Nagane memiyuãae ke memio mïareraena nene naga miila imimi keviu, komin naþa mepane ke pog mïarera la moki, ana pe memloru re poli wa. Sur la moki naþa akila imimi mesitom þele paþisi, ana kiamimi sitomena la pe kovio re poli.

⁹ Yaru la moki naþa akila kare imimi pano paþisi, ana silaga Ntewa pisuar ruru imimi. Moþar magka lala, ana taþatete awe plan imimi, memal ke na wa.

¹⁰ Lelaga, pogos mïarera pan imimi sanene narui, pano pano naloge viowaena na marena sike e yepemimi sa naþa Yesu þaria e kiena marena. Ana metaãan ga, komin naþa visae marena kiena Yesu sike e imimi, yoko kiena malena mïena ga sike e imimi.

¹¹ Memiyuãae kiena Yesu sanene, kila sane pogos naþa memal mesike e yomerava nini, ana silaga mesike ga lavisin marena, ana nanene kila

m̄ena ga sane amiu akilia avisu kilale sane malena kiena Yesu sum̄a m̄alm̄alivi ke keviu e yepemimi na marena ga lala.

¹² Lelaga naṗa mesum̄a mepanon ke kiamimi marena, ana mekila sanene vena amiu akilia avano alual kiamiu malena.

¹³ Visena tai sike e Tus na Yauena Wa lala, naṗa yaru tai pisi pisape "In na nemlelaga rui, nane kila narui nekilia nevisawal visena," a mepisu sane ninuna na viawaena naṗa sike e yaru nene, nagane keviu m̄ena ga e imimi. Mesa ke ga naga, naṗa imimi m̄ena ga memlelaga, a sur ya naṗa memlelaga e naga, nanene mepisu sane mekilia mevisawalia.

¹⁴ A pe memaraun re nena vi-sawalen poli, komin naṗa mekilia ruru sane kieta Ntewa naṗa naga kila kieta Suṗe Yesu mali sina e marena, yoko naga kila imimi m̄ena memali sa ke ga Yesu, a yoko naga kila amiu m̄ena amal sina sane imimi, ana yoko were ita punu ga teva tesike temio naga.

¹⁵ Lelaga, mepa moṗarpoyo e pogos m̄arera la moki sanene, ana pogaga, komin naga kiamimi mrapa ke ga tai nanene narui naṗa mekilia miila amiunia. Sanene sinemimin ga lemamiena kiena ne Ntewa monar momolue silaga va yar kar ga lala e yo punu ga, vena kila sane ayeluar Ntewa silaga, asum̄a avisa potena vania vano vano-o vena kila kiena naurarena imi lapa ve keviu.

¹⁶ Sitomena wo la nene kila sane pe sur korena ga naṗa viowa van imimi ve sanape, ana mesum̄alu mom̄arera ruru mesum̄a ga. E lepas na yepemimi lala, pimi pe yermarua, sum̄a pimi pororovia, ana e lepas na ninumimi lala, Ntewa sum̄a kila pimi pe urviu, m̄arera ruru lue ga e legiena make ga.

¹⁷ Narin pog m̄arera lala e yomarava nini, la ape na yam plas ga, ana asum̄a akila ita tesururuia vena teva tom̄alivi tese e naurarena nae peni, naṗa keviu paṗisi, po pano-o po manene laa, naṗa teloge ke

wonia vano vano ve uro re.

¹⁸ Nagane ve kieta sitomena la ve su re e sur la naṗa kilamarata visuia, ana kieta sitomena la sike e sur la naṗa kilamarata pisu ṗele ga, komin naṗa sur la naṗa kilamarata kilia visuia, la ape na yam plas ga e yomarava nini, ana sur la naṗa kilamarata pisu ṗele ga, la ape na sulueena ma e peni.

5

Leleta ma e peni

¹ Tekilia rui tesape tasneta na yomarava nini taṗatete sulue. Naga sane narin silparpara tai naṗa tesu-vania, naṗa yoko pogos tai monar m̄awowo make ga, pona yar taṗena lala aimi aweplania. Ana tek-ilia m̄ena tesape pupia m̄ata yum̄a m̄arera tai m̄eke ga wa, naṗa pe amiyum̄aen re e yomarava nini poli, ana Ntewa ga kila ruru monm̄ate ita ke ma e peni ana siraunia tekilia teva tesu ea.

² Yomarava nini naga sa ga lele na tagiena ga, a tekekanan ga naṗa tourmatania, sinetan teva tetapolou e m̄ata yum̄a ma metava,

³ a pogos naṗa teva tesike ea, yoko ve teloge re si sane pe m̄ata um̄a re poli, ana tevisu ga na wa sane kieta yo nena napo nane sum̄a ne.

⁴ Lelaga, tasneta naga sa ga silparpara tai naṗa tesu-vania e yomarava nini, ana lelaga naṗa, pogos naṗa tesike e sanene tesum̄a takar malueta silaga komin naloge viowaena lala na pog m̄arera la naṗa tesum̄a toṗarwowo ke yo ea. Pona pe pon re aimin awe kare tasneta poli, ana sitomena tai monar sum̄a ga e ita sane visae akila, pogaga, komin naṗa popon sane toure matan silparpara nini, teva tese yum̄a wo tai sumo wa. Monar tevisu kilale ruruia sane popon sa tas nen marena nene ṗisi, ana yoko taṣ viu tai kilia imi kus lelana.

⁵ Nakonua rui, Ntewa sum̄a miyum̄ae ke e ita vena kila ruru ita teva e kiena yo sanene narui.

Naga mligan Ninuna sike e ita vena kila ita tesitomāl silaga sane kiena visaarena na kilaen van ita sanene yoko imi ve lelaga.

⁶ Tesumña tesitomāl ke nanene, kila sane silaga tomārera. Tekilia tesape nagane, tesumña tekila ke m̄ata um̄a e silparpara nene, naṗa tasneta, ana pe tesu re e m̄ata um̄a wo temio Suṗe ma metava poli wa.

⁷ Sanene, pogos naṗa tesike e yomarava nini wa, monar ve tekilali re naṗa tesum̄alu e ya naṗa kila-marata ga kilia visuia, ana monar tesum̄alu m̄arera e naviawaena.

⁸ A e lepas na pun imimi, mom̄arera ruru ke ga wa vena suen e yomarava nini vena mesum̄a mekila kiena yum̄aena, ana mepisu sane po m̄ena ga visae mekilia meligan tasnemimi la na yomerava nini, meva mesu nena e m̄amimi um̄a memio Suṗe.

⁹ Sanene, visae tesike e yomarava nini, pona tesike ma metava, ana silaga monar tekilali ya naṗa yoko naga kekarania.

¹⁰ Monar tesitom sane pogos naṗa Kristo pa totano metava e kiena yo wa na liṗereena, yoko ita make ga veve taaga teva tesum̄alu tese marana. Ana e pogos nene, yoko naga ga kila sane wo van ita, pona viowa van ita, taveve ga ya naṗa tesum̄a tekila e pogos naṗa tesike e tasneta e yomarava nini.

Kristo kila ruru marata temio Ntewa

¹¹ Pogos naṗa mesitomāl naṗa yoko Kristo liṗere yaru lala, memarau, a mepisu sane popon meyum̄ae m̄arera vena metaulu yar lala vena ve akovio re. Ntewa pisu kilale ruru ṗelaga na kiamimi yum̄aena la nene, a nesitom sane amiu m̄ena apisu kilale sane memiyum̄ae sa ga naṗa naga kekarania.

¹² Nesum̄a nepisa ke sur la nene, pe nekila re poli komin naṗa sineun vena amiu avisirlua imimi sina, ana popon vena akilia akekara e ya

naṗa mesum̄a mepisa. Visae atol ruru kiamimi visena lala, yoko kila sane visena la nene kilia se amiu, ana yoko akilia avisatam̄e la naṗa asitom ke asape apo rui. Ana la nene akila la ke apa metava komin ga ya ne akila ke e maran yaru lala, ana pe asitom re ya naṗa sike loyum̄a e kiela malena poli.

¹³ Nekilia nesape pogos naṗa nepisa visena la nene, yoko la ṗas naṗa asike amio amiu monar avisave nepe wowe, ana na nene na poga ga. Visae lelaga naṗa mepe wowe, mepe wowe komin naṗa mekila manene laa yum̄aena kiena ne Ntewa, ana visae ṗarimimi la woga ga sum̄a ga, ṗarimimi la po komin naṗa mesitomāl amiu, ana monar ayagogon imimi.

¹⁴ Sur taaga ga naṗa sum̄a kawe ruru ke kiamimi malena vena mekila ruru yum̄aena wo la kiena Kristo, nane kiena sinesiena. Memlelaga m̄arera mesape kiena marena naga taaga tamalia kieta malena ita make ga, visae peraga, yoko ita punu ga monar temare ga, yoko taṗatete ita yaru tai kilia mali.

¹⁵ A naga mare wo ita punu ga sanene, naga sinenan sape ita la naṗa temlelaga ea pona temal ke e yomerava nini wa, ve teyum̄ae kieta re ga, ana teyum̄ae kiena, naṗa naga mare vena tamalia kieta malena, siraunia Ntewa pisirlua si naga.

¹⁶ Sanene, popon ve tevisuveve re si yaru lala taveve sitomena na yomarava nini. Nanua, pog naṗa Kristo sike e yomarava nini, yaru la apisuvevea taveve sitomena na yomerava nini, ana nagane pe tepisu re si naga sanene poli, a pe pon re tevisuveve yaru taṗena lala taveve m̄ena sitomena na yomerava nini poli.

¹⁷ Na nene na komin naṗa visae yaru a naṗa mlelaga e Kristo, naga pimi sane pe yaru viu ruru nena ga. Kiena malena marua na sumo kovio

nenaga, ana nagane kiena malena viu pimi m̄alivi rui.

¹⁸ Ntewa ga kila sane tekilia tevilopu kieta malena sanene, komin naḡa naga ke narui mligan Kristo pitomi e yomerava ve na kilaen kieta mrapa towasuḡe si teimi puna, a sinenan sape monar toure yar taḡena lala la m̄ena ga awasuḡe si aimi puna.

¹⁹ Visae ve sanene, Ntewa miyuḡae ḡarpoyo e Kristo vena wereen yar na yomerava lala awasuḡe sina vena aim ave taaga sina amio, naḡa naga pe sitom re si sape la nakoena van la vanon kiela mlamulena viowa la poli. A amio m̄ena nene, naga sinenan sape ligan kiena visena lala e limata, vena tela va va yar taḡena lala vena la m̄ena ga awasuḡe si aim puna.

²⁰ Sur ne nanene narui kila sane mepim mepe yaru kiena ne Kristo vena waren visena kiena ne Ntewa vano. Sanene, pogos naḡa mepisawal visena pan amiu, sa ga naḡa Ntewa ga sum̄a pis, ana sinemimin paḡisi mesape meviun manenea van amiu punu ga mesape awis, e kia kiena ne Kristo, monar awasuḡe amiu aim puna Ntewa.

²¹ Naga ke narui sinena miye ita, ana mligan narina nene Kristo, naḡa naga pe kilali re mlamulena viowa poli, kila naga pimi sane yaru na waren kieta mlamulena viowa ita make ga. Ntewa kila sanene vania vena kila sane ita yar na kilaen mlamulena viowa, tekilia teim teve yaru mesmesu lala e marana ne Ntewa.

6

Malena m̄arera kiena yaru na yuḡaena kiena ne Ntewa

¹ Mesuḡa memiyuḡae ke sane yar lala na yuḡaena lele taaga memio Ntewa, a mekilia sanape naḡa naga pe lemam paḡisi pan ita make ga. Sanene, mesape meviun manene van amiu, sane

kiena lemamiēna wo naḡa pimi e amiu, pe pon re imi korena ga poli. Monar alavia, a monar ataḡania kila kiena yuḡaena e ki-amiu malena.

² Visena tai teke e Tus Marua pisa sanene rui, naḡa Ntewa sape, *“Mesmesun pogos naḡa po pan amiu, neyagogon kiamiu tagena, a mesmesun legiena natamaliaena, neim neiila amiu.” Ais 49:8*

Ana e kiamimi navisuena, mekilia mevisawal mevisave nagane narui pe kiamiu pog mesmes narui, nagane narui pe legiena na natamalia amiuena.

³ E lepas na kiamimi yuḡaena, mesuḡa moḡikeyon naḡa mekila wo lue ga, vena ve mekilawo re mrapan yaru kar ga naḡa sinenan sape imi. Pe sinemimin re naḡa yar laḡasa asape mekila sur tai piowa, pona mekila pal yuḡaena koyo tai.

⁴ Mesuḡa mekila ke sur make ga vena kilologia sane mekila ke yuḡaena mesmesu sane yar wo lala na yuḡaena kiena ne Ntewa, ana mesuḡa metam̄an imimi vena mevane sur ve moki. Mesuḡa makawean imimi vena meva mowarpoyon luas nen yuḡaena lala, pe suri korena naḡa mepane sur viowa lala, pog m̄arera lala, a sur nailanen viowa lala.

⁵ Asuḡalu akawe imimi, a aḡe imimi, a akoven imimi e yuḡa nakoena. Pogos moki, memiyuḡae na memiyuḡae, pe momomalio ruru re poli, a kamimi kinanena pe po re poli.

⁶ Piowa manene laa pan imimi sanene, ana mesuḡa ga memiyuḡae mesmes ga, a mesuḡa memiyuḡae memio kiliaena, a sitomena viavi, a sinewoena. Yeririna la apisu naḡa kiamimi malena pulen Ninuna Wa, a kiamimi ḡelaga pulen sinesiena naḡa lelaga,

⁷ naḡa mepisawal visena la naḡa pe apisokan re poli, naḡa memiyuḡae e m̄areraena kiena ne Ntewa, a naḡa e limamimi lala,

e lepas na pamarua a e lepas na pãmeli, mopuarar sur na mara lala vena kilaen mesmesuena taulu naviowaena.

⁸ Yeririna la pãasa apisir plan imimi, a lapãasa amligan imimi mesike laa tano, lapãasa apisa ruru imimi, lapãasa apisa kare imimi pañisi, ana pe mesitom re poli, mekila ga. Pe mepisa kotalia re yar tai poli, ana asumã apisu imimi sane pe mepe lelaga re nenaga.

⁹ Akilia ruru imimi pisi rui, ana asumã akila ke sa naãa pe sinelan re akilia imimi poli. Memal ruru mesumã ga, ana asumã sinelan asape visae memare ga rui.

Nane sumã pa sanene pan imimi narui, ana pe sur korena naãa moñar ke nakoena lala, la taãatete akilalua kiamimi malena na wa.

¹⁰ Pe sur korena ga naãa naloge viowaena la moki pañisi, ana sinemimi la kekara silaga. Pe sur korena naãa limamimi korena ga silaga, ana mesumã mekila ke yar taãena la añar ke sur moki. Ana pe sur korena naãa pe kiamimi sur re la poli, ana mepisu naãa sur make ga pe kiamimi ga.

¹¹ Erau nae Koren lala, pe kiamimi sitomen viowa re tai e amiu poli, naãa mekilawania pan amiu sumã ga. Mepisawal sur make ga pan amiu rui, a sinemimi sii amiu pañisi.

¹² Pe mekila re suri tai naãa pona kilawo kieta erau wo poli, ana visae kilawo e lele tai, nanene komin naãa amiu ga apuarar sitomena viowa lapãasa e imimi sumã ga.

¹³ Ana visae ve sanene, monar nevis van amiu sa ga naruu la narui, nesape awis, ve akilawan re si kiamiu sitomena lapãasia, ana monar akilali losinemi vike van imimi.

Avisuar ruru e la naãa pe amlelaga re poli

¹⁴ Sineun nevisa van amiu nesape ve asumã akilali re naãa aimi ave taaga amio la naãa pe amlelaga re

poli. Popon asitomãalia sane pãelaga na mesmesu amio pãelaga na mlamulena viowa, lalua taãatete aviran la aim lele taaga, a legiena pe erau pãele ga amio yemalolo.

¹⁵ Kristo kiena sitomena ve taaga pãele ga amio Yermare, a yaru naãa mlelaga pe kiena sur re tai poli teke amio yaru naãa pe mlelaga re poli.

¹⁶ Nono na visokanen lala asu pãele loyumã e yumã wa mãana Ntewa pogos tai, a visena nene kana kinasa komin yumã wa mãana Ntewa, naga pe yumã re ga tai poli, ana ita li na lelagaena kiena ne Ntewa naãa mali. Naga nene taveve ga kiena visena lapãasa, naãa pisa sanini, sape

“Inu yoko nesike e la, yoko neyaloro likan la.

Inu yoko neve kiela Ntewa, yoko aimi ave kiau lus nena lala. Lev 26:12

¹⁷ *Ve sanene, sane kiela Supe, nepisa pan kiau la nene nesape monar amolue vetan taãena lala, monar aviaãa vetan yar viowa lala.*

Monar aim ave wa nenaga, a monar ve atol re kororaki lala,

sanene yoko nekilia noworworun la aim asike amio inu.

¹⁸ *Yoko inu, sane Ntewa na mava, nekilia nevisa van la nevisave ‘Amiu aim vena neve Arimamiu, a vena amiu ave naruu nena lala.’ ”*

7

¹ Erau lala, nanene navisaarena wo lala kiena ne Ntewa naãa pisape yoko naga were ita sane kiena namratava lala. Naga kila sanene pan ita po pañisi, ana popon monar tevetanon naga silaga, naãa monar towe plan make kororaki e kieta malena lala. Mlamulena viowa lapãasa tekila e tasneta, a lapãasa tekila ga loyumã e losineta, ana monar toñisin la make ga, monar tevim naãa teve wa naãa teve wa sa naãa naga sinenania.

Pol kekaran paḗisi naḗa Ntewa miyuḗae e la

² Sineun nesape neviun si tan amiu nesape ve sinemiu kar imimi re, ana aligan ruru lelemimi tai e sinemiu lala, vena nekilia nevisa re si sur laḗasa van amiu sumo wa. Popon akila sanene, komin naḗa pe amiu re tai poli naḗa mekila piowa pania, pona mekila karea, pona mekila kotalia e sur laḗasa.

³ Ana pogos naḗa nepisa visena la nene, pona asitom ke asape nesitom ke piowa e amiu, pona nesape nevisa kare amiu, ana pe sa re nena nene poli ḗisa. Peraga, sa ga naḗa nepisa rui, nesape amiu na asike e losinemimi rui, a tesuḗa tepim tepe taaga pano pano tol naḗa sanena naḗa tesike ga e malena taaga, pona visae ita tai vane marena, yoko teloge sane ita make ga temare.

⁴ Lelaga nekilia nevisa sanini nevisave in na noḗasine amiu keviu na keviu, noḗarwar inun amiu pa ḗisi, a pogos naḗa nesitomaḗal kiamiu yuḗaena wo lala, suḗa miila ke kiau sitomena keviu pa ḗisi. Lelaga naḗa nepane sur viowa moki, ana asuḗa akila pan inu naḗa nalogewoena a kekarena suḗa pule manene paḗisi e losineu.

⁵ Nepisa sanini komin sanene narui nanua sumo ne, pogos naḗa mepa moḗalivi e lepas naḗa Masitonia. E yo nene, moḗar ke si veveyuena ḗarera lala, kila sa naḗa memarau towe ḗaga, a tasnemimi pe pulmas re tai naḗa va ruru e poli.

⁶ Ana kieta Ntewa naga pe Ntewa na kila luḗeluḗeen sitomena kiena yaru lala naḗa amloge piowa, ana naga sitomaḗal imimi, kila kiamimi erau wo naḗa Taetas pimi ḗalivin imimi, a pogos naḗa mepisu si naga memloge po paḗisi.

⁷ A pogos naḗa sun pa imimi, naga pisawal sur wo la naḗa amiu akila, miilaar imimi keviu paḗisi. Naga pisayu sanape naḗa naga ḗena ga,

pogos naḗa naga pimi ḗalivi pun amiu, naga ḗal sur mok liu e amiu naḗa miila naga, a pisawal sape akila mara wo e kiamiu visena la nanua ne, naḗa nagane apilopu kiamiu sitomena, asuḗalu asike e kiau lepasa. Pisawal sape sinemiun manene laa paḗisi naḗa neiḗasu neyaliali amiu, a suwala, pogos naḗa nemloge nene nemloge po na nemloge po!

⁸ Pogos naḗa nesiri ḗaki taḗena nene pimi pan amiu, nemligan pae pano ana pe piavi re poli nesitomiyu sina, nesape visae ve neligan re ga rui. Nanene komin naḗa nekilia nesape kiau visena ḗarera lala yoko monar kila amiu aloge viowagan towe ḗaga. A poglis naḗa memloge navisawalena kiena Taetas, nepisu sane lelaga ga na wa, kiau ḗaki kila kare kiamiu sitomena ḗisa. Ana nanene na yam plas ga, siraunia avilopu amiu sina, ana kila sane nekekarana sina naḗa nemligan ḗaki nene piḗasu.

⁹ Sane pe nepisa re nesape nekekarana naḗa ḗaki nene kila amiu amloge piowa poli, ana nekekarana ga naḗa naloge viowaena nene kila apilon amiu. A kiamiu naloge viowaena nena, pe imimi re naḗa mekila pimi ḗalivin amiu poli, ana Ntewa narui naga kila pimi ḗalivi.

¹⁰ Sanene, naloge viowaena nene naga naloge viowaena wo tai naḗa pitomi ma e peni, naḗa kila yaru vilonia vena tol natamaḗaena. Ana naloge viowaena taḗena, naga naloge viowaena na yomerava nini, naḗa naloge viowaena viowa tai naḗa yoko kila yaru loge viowagan ḗa vano vano va tol marena.

¹¹ Amiu ḗena akilia avisu kilale sane naloge viowaena naḗa Ntewa taḗan pimi pan amiu, naga kila yuḗaena wo tai paḗisi. Kila sane asitom urmi manenea e kiamiu malena, aḗareran ke paḗisi vena kiamiu kia imi wo sina. Sumo na, sinemiu mimin naḗa apisayu napi-

owaena naŕa sike likan amiu, ana pogos naŕa nepis pan amiu vanonia, apisu kilale ga mrapa na wa, ana amarau. Amiu ga asumalu apisi ke sina ga pan amiu, a amla nakoena pan la naŕa akila piowa, vena ve naviowaena tai su re si pun amiu.

¹² Sineun nesape nevisa maki nasumo, nemligania komin naŕa nepisape nevis va lalua nene naŕa akila piowa, a sineu miye mena yermarua nene naŕa lalua akila kare manene laa naga. Nemligan mena ga komin naŕa sineun nesape monar avisu kilale sane lelaga, sine-miu si imimi, ana pogos naŕa mevis van amiu e kia kiena ne Ntewa, amiu akekaran naŕa avatanon ya naŕa mevisa.

¹³ Ana poglis naŕa Taetas pimi pisawal pan imimi sape amiu akila sanene rui, kilalua kiamimi sitomena pa metava paŕisi.

Mekekaran manene laa nene rui, ana pogos naŕa Taetas pisayu sina pan imimi, pisayu sa naŕa amiu akila manene po pania, mekekaran pa laa sane. Naga pisa ke naŕa sike amio amiu, amiila naga a apisirlua kiena sitomena, a akila si naga kekara pa ŕisi.

¹⁴ Nepisayu amiu pania nanua sumo rui, nesape nekekaran kiamiu ŕelaga wo la pa ŕisi, ana pogos naŕa pinasu malivin amiu, ana pisu ga na wa sane pe nepisokan re poli, nepisa ga lelaga. Sa ke ga nanua sumo, nepisa ke ga sur lelaga la pan amiu silaga, ana nagane, akila kiau visena naŕa pa Taetas e kiamiu lepasa pimi pe lelaga ruru mena ga.

¹⁵ Naga taŕatete sinen ŕesan pogos naŕa pinasu, amiu amarau paŕisi a sinemiu kurkur, ana poglis naŕa pis pan amiu, amlogearia, apatanon ruru nena kiena visena. Kiamiu ŕelaga wo na sanene, kila sane pogos naga pasupe sina, sitoŕal amiu lue ga silaga.

¹⁶ A e kiau lepasa, nepisa ga nesape nekekara naŕa nekekara, a na-

gane nepisu sane nekilia nowasine ruru amiu e sur make ga e pogos make ga.

8

Popon ala nalaena

¹ Erau nae Koren lala, sinemimin mesape amiu aloge lologena na sur wo tai naŕa sumu ŕarwowo ke yo e sumare lala na pupia lepas naŕa Masitonia, naŕa Ntewa miyumuŕen ke e kiena lemamiena.

² E yo nene, apa aŕarpo yo e pog marera lala naŕa sur moki liu kilali kare la, a pano tol naŕa pe kiela sur re si poli, ana la nene, pe aŕis re nena e kekarena ga e ya naŕa la apisuia. Limala korena ga, ana memilan paŕisi sane pogos naŕa amloge asape nalelagaena taŕena la gar Yerusalem apane mena pog marera, sinela miye la ana sane limala pimi pule ruruia amio sur lala vena laen vano sane kiela nalaena van li taŕena la nene.

³ Pe yar re tai poli naŕa pisape monar akila ve sanene, ana la ga asape akila, a nekilia ruru sane amla sur make ga naŕa akilia alavia, vano tol naŕa laŕasa amlavia taulu ya naŕa akilia alavia.

⁴ A pogos naŕa aŕar viraran punu pae rui, amligan e limamimi, aŕareran asape melual mrapa tai vena liganen nalaena nini vano, komin naŕa asape visae akilia alual si pulmas naiilaena na lelagaena wa taŕena la sanene, yoko ve sur wo manene laa tai van la, naŕa yoko akekaran vaŕisi.

⁵ La apo paŕisi, komin nanua sumo ataman make kiela malena sane kiela nalaena tai pa Suŕe, a amligan la asike vatanon kiamimi visena, ana siraunia amla ya naŕa la kiela sane nalaena tai pimi pan li na lelagaena taŕena lala. Akila po taulu manene ya naŕa mesitom mesape yoko akila, ana lelaga, akila mesmesun ga e nasinenanena kiena ne Ntewa.

⁶ Ana pogos naþa mepisu le Masitonia taþena lala akila sanene, mesitom mesape popon meligan si Taetas iþas pun amiu, vena iilar amiu vena akila mēna ve þa nene. Mekilia mesape pogos naþa naga piþasu sumo, naga sumā pis pan amiu ana amiu asiar kilaen yuþaena wo na sinewo nene rui, ana popon naga imi kila make ruru nena ga amio amiu.

⁷ Mepisu naþa yuþaena taþena lala, asumā akila ke po rui, naþa kiamiu viawaena keviu paþisi, apisawal ke visena lelaga po paþisi, akilia sur moki rui, asumā yepemiu māen ruru yuþaena, a asumā sine-miu sii imimi li nalelagaena taþena lala keviu paþisi. Akila yuþaena la nene pano taulu ya naþa mesitom mesape atorokin akila, ana popon akila mēna ve sa ke ga e lepas na yuþaena nakianen nalaena nene.

⁸ Nepisa sanene, ana visena nene naga pe sa re navisaluaena tai naþa yoko monar atavevea. Sur nene sike ga e amiu, ana nesitom nesape popon sa nevisayu taþena laþasa ve sanene, nepisawal sur wo la naþa akila ke rui. A pogos naþa yoko aloge, yoko kila amiu avisuveve amiu towe li laa māga sane, sane kiamiu sinesiena keviu māga yo, maran taaga sa ke kiena la nene pona peraga?

⁹ A popon tesitomāal lemamiena kiena kieta Suþe Yesu Kristo ve keviu silaga, naþa sumo, naga sa naþa kiena sur make ga, ana naga sitom ita e yomarava, naga pitomi sa naþa pe kiena sur re tai poli, vena kila sane tekilia teim teve yar na sur moki.

¹⁰ Pogaga, nanene kiau sitomena tai nene e lepas nene. Nepisa ga nesape nepisu sane sur nene sine-miun asape akila e kas nanua rui, a nane asiar asape akila ne, ana popon manene laa naþa asumāalun sina vena akila make ruruia.

¹¹ Kiamiu sitomena nakilaen sanene naga mārera ruruia nanua

þa rui, a nagane popon amāreran ruru nakilaena, a vena akila va amā pe naþa atorokin akila.

¹² Ntewa pe pisa re pisape monar tela nalaena taulu ya naþa teke e limata vena tekiania, ana naga sine-nan ga sape tekekaran iilaen yar taþena, a tela nalaena torokin ya naþa tekilia telavia.

¹³ Ana poglis naþa nepiun tan amiu vena akekaran iilaena sanene, pe nesitom re nesape nekila sane yoko yuþaena urmi van amiu poli, ana imi melala ga van li taþena lala.

¹⁴ Nesumā nesitom ke ga sane popon ita make ga teve maran taaga ga. E pogos nene, kiamiu sur mok liu, ana lala na peraga, pe kiela re poli, ana popon kiamiu sur komþasia vano ve kiela, vena kiela sur mā tai ve tokak ga. A pona yam laþasa visae kiamiu sur re e kas laþasa naþa pimi ke ne, kiela sur komþasa kilia imi kila sane kiamiu narin sur mā tai. Pogos naþa tesumā teiila ita ke sanene na po, kila sane ita make ga tesumā marana taaga,

¹⁵ a yoko ve sa visena na Tus Marua tai, naþa pisa sanini, sape
“Yar naþa war kinanena ve moki vim,

yoko naga kan vano kan make nena ga, ana siraunia visu sane pe kana re si tai poli,

a naga naþa pa þar kinanena vitokaki ga, naþa pisu sane torok ga, yoko naga ve ve plasan re sur tai.” Nau 16:18

Yoko Taetas wasuþe si va gar Koren

¹⁶ Nakonua rui pimi, nesumā nesitom amiu paþisi, a nagane, nepisa potena paþisi pa Ntewa naþa naga kila pa Taetas sape sitomena mārera tai sike e naga rui, sane naga monar iþasu iila amiu.

¹⁷ Ana pogos naþa mepisayu mesape iþasu mālivin amiu, naga kekaran ga, komin naþa kiena sitomena tai sanene sike pa e naga rui.

¹⁸ A pe naga re ga taaga poli, ana yoko meligan imimi yar tařena tai iřasu amio naga, nařa naga kieta puruvi tai nařa sumare la na yo moki akilia ruru naga, komin nařa naga yar wo nalologonen Lologena Wo.

¹⁹ Sumare make ga la akekaran kiena yumarena, ana amligan lua naga vena sumare yaloro amio imimi metelivi e kieta lepasa, pogos nařa mesumare mekilapolo ke kilavaru na iilaen li nalelagaena lala gar Yerusalem. Mekila yumarena nene komin nařa sinemimi sii la pařisi, a pogos nařa atol nalaena nene yoko ailan ruru vařisi e řelaga naiila laena nařa tekila pan la, yoko avisirlua kia kiena Suře va metava.

²⁰ A mekekaran pařisi nařa kieta puruvi tařena nene taveve imimi, komin naga kilia iila imimi vena visuar ruruen pupia kilavaru nene nařa asumare akoan poloia. Sine-mimin mesape mevisuaria taveve ga kana mrapa wo ne lala, pe sine-mimin re si meloge visena lařasa imi sirau poli.

²¹ Sinemimin mesape mekilala yumarena nene sa nařa yoko mesmesu e navisuena kiena Suře, a yoko mesmesu marena e visuena kiena yar tařena lala.

²² Ana amio lalua Taetas nene, yoko meligan puruvi tařena iřasu visu amiu. Naga marena ga pe yaru tai nařa memligan sur moki sike e limana rui, a mekilali mare naga sanene pano mepisu nařa naga yepen mare make sur la nene. Naga pe yaru wo tai na yumarena, a pogos nařa nepisayu kiamiu řelaga wo la pania, naga řasine amiu pařisi sape visae imi yumare re amio amiu vera wo vařisi.

²³ Sanene, e lepas puna kiau erau wo nene Taetas, monar avisu naga sane imimi ke lua narui nařa memiyumare veraga vena iila amiuena, a e lepas na kieta puruvi tařena lua nene nařa yoko aimi amio naga, monar avisu la sane

aim pun amiu e kia kiena sumare tařena lala na lepas nene, a aimi e kia kiena Kristo nařa kiela malena sumare kipan ke kiena řelaga wo lala.

²⁴ Ana sineun nesape nevisa van amiu sane pogos nařa la nene aim amalivin amiu, kiamiu malena lala monar kipan mare kiamiu řelaga wo lala. Nesumare nemlologon amiu ke pan la rui, ana popon manene sane la avisu kilale ruru ga na wa e kilamarala sa nařa nepisa ga sur na lelaga, nesape kiamiu sinesiena keviu manene pařisi, a akilia ala navisawalena wo tai nařa visayu amiu va va sumare tařena lala.

9

Nalaena naiilaena va li na lelagaena tařena lala

¹ In na nesiri plan visena moki rui e lepas na laena na kilavaru nařa tořar viravirania vena iilaen li na lelagaena tařena lala nene kiena ne Ntewa, ana nesitom ke nesape asumare asitomare ke sur la nene na wa.

² In na nekilia ruru sane amiu akekaran nařa asikol e yumarena nawar viraviraneř kilavaru nalaena nene, komin nařa e kas nanua řaro pano, asumare akila ruru ke nařa ataulu kana narin kilavaru rui. A poglis nařa nepa e lepas nene Masitonia nepisayu amiu pan la, nepisape amiu le Akaea lala asiar rui, a pogos nařa la amloge miyur la towe mare, kila sane miilaar kiela sitomena pa metava vena monar amareran laa sane vena kilaen kiela kompare.

³ Nepisayu amiu ke pan yaru tařena lala rui, sane amiu na amiyumare po sanene sanene, ana sa ve akila re na piowa ga! Naga ke nanene narui kila sineun neligan kieta puruvi telu nene aimare avisuveve ruru amiu lia, komin nařa nepisa pan la nesape monar awar viraviran kilavaru la nene rui, ana la akilia aimare alual sane sanene pona pere wa.

⁴ Visae pere wa, monar amiu akila vilaga, komin naþa lavis ke inu mēna neiṁasu narui, a yoko neiṁasu nemio le Masitonia laþasa, naþa nepisayu amiu pan la rui. Ana visae meiṁasu melual naþa pe akila ruru re poli wa, yoko kieta kap mare, pupia mawaena van inu, a van amiu mēna ga, a yoko monar la avisave nepisa koskosin manene nayeluaren kiamiu kia pan la.

⁵ Nane kila narui nepisu sane monar nevisa van Taetas lala aiṁasu sumon inu, ana ayuṁae amio amiu vena war viraviranen kilavaru la naþa amiu apisaar asape awaria, awarpolo ruru suṁa ga, ana yoko meiṁasun mowaria mowar vano. Nepisa sanene, ana ve asitom re sane nesuṁa nomāreran amiun ke nesape monar awar nalaena nene. Waren nalaena na sanene, naga sur tai naþa ape sinewo, ana kiamiu sitomena ga kekaran nakilaena.

Navisa ruruena na þelaga nalaen suria

⁶ Ana visena tai ne nekilia nevisa manene van amiu sanini, yaru naþa mapila ve tokaki, yoko naga war ve tokaki, ana yaru naþa mapila ve moki, yoko naga war ve moki.

⁷ E lepas na kianen nalaena van yar taþena, ita make ga veve taaga monar tela ga ya naþa kieta sitomena pisaar sape tekila, ana pe pon re olavia naþa pe okekaran re laen poli, pona olavia komin naþa yaru taþena māraran sape monar olavia. Ntewa pe sinenan re nene poli, ana naga kekaran manene yaru naþa mla suria molue kome kiena sinewo a e ga e kiena sitomena naga taaga.

⁸ Ana visae ko tai naþa osuṁa omla ke nalaena pano, ve ositom manene re, komin naþa Ntewa kilia lamaran si nalaena wo la imi van ko, ve moki na ve moki. Naga kilia kila naþa silaga owar toroki e sur make ga naþa sinomānia, a metavana owar torokin naþa owar sina ve na iilaen yuṁaena wo taþena lala.

⁹ Nanene sane visena tai na Tus na Yauena Wa lala naþa pisayu sinewo kiena ne Ntewa, sape

“Naga suṁa kiakian lua ke nalaena wo lala pa yar la naþa limala korena,

kiena þelaga wo lala sulue na sike ne.” *Yauena 112:9*

¹⁰ A Ntewa, naga ke narui mla mrasa pan ita vena temapila e porotano, a naga ke narui naþa kila kurusa þar mrasa nakilaena kata kinanena ea, a ve sanene, yoko naga la ya naþa sinetania vena kilaen yuṁaena ea, a yoko kila kieta sur la imi ve moki, a yoko kila naþa kieta yuṁaena mesmesu lala awar mrasnela ve moki.

¹¹ Yoko naga visu kilale kiamiu þelaga wo nene, naþa silaga akekaran kianen suria, ana yoko naga lamaran sina ve moki vim van amiu, a pogos naþa mowar kiamiu nalaena va taþena la nene, yoko kila naþa ita punu ga tevisa pupia potena tai va Ntewa komin navisa ruruena nowo naþa naga suṁa kian ke pan ita.

¹² Nalaena nene naþa yoko ala vano, yoko iila li nalelagaena wa taþena la ve keviu naþa asuṁa apane ke pogos mārera, a yoko kila ayeluar mēna Ntewa ve keviu vaþisi, avisa manene potena vania vaþisi.

¹³ Yoko ayeluar Ntewa sanene komin naþa yoko avisu naþa pe asuṁa amlologon re ga lologena wo kiena Kristo poli, ana asuṁa amlogear mēna ya naþa pisa, a yoko avisu nalaena naþa amlavia keviu paþisi, naþa yoko kilia iilala ve keviu a iila li taþena mēna lala. Ana pogos naþa apisu sur la nene, yoko avisu kilale mēna sane kiamiu yuṁaena suṁa kipian ke sane kiamiu viawaena mārera ruruia a pe lelaga na sike ne.

¹⁴ Yoko avisu naþa lemamiena kiena ne Ntewa pule manene sanene e losinemiu, a yoko asitom amiu vano vano þisa, yoko sinela ye amiu, yoko asuṁa alen wo amiu silaga.

¹⁵ Popon avisa potena van amiu komin kiamiu nalaena wo na sanene, ana po mēna ga vena ita punu ga tevisa manene potena van Ntewa silaga komin nalaena tanea naṗa naga mla pan ita, naṗa narina ne nane Yesu Kristo.

10

Pol mla navisataṃeena pa la naṗa apisa kare kiena yuṃaena

¹ Erau lala, akilia sane in ga Pol nesuṃa nesiri piṃasu, ana sineun nesape ala kiau visena e ṗelaga ṃa nena naṗa sike e Kristo, naṗa naga moṃau po a malumu po. Naga ke nene narui ṗelaga naṗa nesuṃa noṗikeyon kilaena pan amiu nanua sumo, ana nekilia ṃa sane yaru laṗasa asuṃa apisa kare in ke vanonia. Asuṃa apisa ke asape pogos naṗa nesike nemio amiu, in na nemalumu manene laa, a nemaraun visena, ana asape pogos naṗa nesiri piṃasu, nekila ga sane in na yaru tai naṗa nekilia nevis ṃarera, komin ga naṗa nesike perinan amiu.

² Na nene na pogaga, ana monar akilia sane pogos naṗa neim noṃalivin amiu, visae nevisu sane popon nevis ṃarera, nekilia nekila ga narui. Ana sur ne nanene narui nesape nevisa van amiu, a nepisa awis pan amiu, neviun manene van amiu vena akilali napiowaena la nene vim wo towe laa ga wa, pogos naṗa pe nepim noṃalivi re pun amiu poli wa. Visae ve sanene, pogos naṗa neiṃasu, yoko ve sur re si tai naṗa monar nevis ṃarera ea, ana visae peraga, in na pe nemaraun re ṇena nakuanen visena laṗasa naṗa ṃarera na ṃarera van la naṗa asike loyuṃa e napiowaena la nene poli, a naṗa apisa kare imimi ke ne, apisape memiyuṃae taveve ke ga sitomena na yomarava.

³ Lelaga, ita make ga tesike e yomarava nini, ana imimi pe metaveve re kiena ṗelaga poli. A lelaga, mesuṃa mekila ke mara tai

e yomarava, ana mara nena na pe nae re e yo nini poli.

⁴ Mesuṃa mesikol ke mara tai naṗa ṃareraena lala nae ma e peni asuṃa akila ke pan ṃareraena lala na yo naloge viowaena, a suri na mara la naṗa mesuṃa moṗaria, pe ape na yomarava re nini poli, ana mekila ke mara moṗar ke ṃareraena kiena Ninuna Wa naṗa kilia yumu plan make yo ṃarera la naṗa sur viowa la asuṃa atapolou ke ea.

⁵ Visae avisa visena viowa laṗas na kaween yuṃaena kiena Suṗe, ana mekilia metaulu woga. A visae avilaven, akilali naṗa avisaluṗar kiena yuṃaena, ana mekilia meva mowarpoyo vena kilaen yar la akilia naga e kiela malena. Visae asuṃalu amio sitomena viowa lala, ana mekilia mevilon yar la nene aimi naṗa kiela sitomena imi ṃarera vena ataveve ga Kristo.

⁶ Yoko mekilia mekila ve sanene van amiu vano vano ataṃan amiu, vena aligan amiu asu vatanon visena kiena Suṗe, a siraunia, yoko mekila ṃa vano va e yo taṗena la naṗa yaru na kaween naga asike mēna ea.

⁷ Ana e lepas na yaru nene naṗa pe purṗes nen napiowaena nene, pona amiu asuṃa apisa ke asape sur punu ga pogaga komin naṗa yaru nene pisape naga pe yeririna tai kiena Yesu yo? Ana awis, ve avisu re ga kulyepena, aṗionli avisuveve sur lelaga naṗa sike pae e maramiu rui. Naga pisape pe yeririna kiena Yesu na pogaga, ana naga suṃa kila ke piowa, a popon naga visu ruru si kiena malena. Sinemiun ke yagogonen naga na wa, ana sanape, inu mēna ga nepe yeririna kiena Yesu, ana komin ya ne yepemiu mavin yagogon inuena?

⁸ Nepisa sanene, pona yoko laṗasa avisa kare in sina avisave in na sineun ga netaulu luen suria, ana pe sa re nene poli. Pona lelaga sane pogos laṗasa noṗarwar inu paṗisi

yo, pona nesuũa nepisayu manene sane imimi ke narui mesuũa mepisuar amiu, ana pe nesitom re nesape nekila sur tai piowa naũa monar nemawania. Nesuũa nepisayu amiu sanene komin naũa Suũa ga mligan amiu e limamimi nanua rui vena mekila kiamiu malena amio naga va metava. Visae amiu asitom avisave mesuũa mepis ke pan amiu vena kila kareen si kiamiu malena, pe sa re nena nene poli.

⁹ A visae asitom ke asape in na nepe yar na sinemimiena tai naũa nesuũa nesiri ke mũaki la nene piũasu vena kila sane monar amaraun inu, naga mũena nene pe mesmesu re poli.

¹⁰ Nekilia nesape laũasa asuũa apisayu in ke sanene rui, asape “Suwala, Pol sur nene, naga ga kiena mũaki lala apulen visena urmi la naũa mũarera, ana visae ovisu naga, naga sane pe yar malmale kar ga tai, a visae ologe naga visi, melala ga.”

¹¹ Ana sineun nesape nevisa van la nene sane popon avisu kilale sane ya naũa mesiriwal ke e mũaki, pogos naũa pe mesu re memio amiu poli, naga maran taaga ga sa ke e ya naũa yoko mesuũa mekila e maramiu, pogos naũa mesike memio amiu.

¹² Nepisa sanene, ana pe sineun re visaen sur ve moki poli vena kilaen si kiamimi kia va metava. Pe sineun re naũa meim sane yaru taũana laũasa poli, naũa apilaven manene visawalen si kiela sur wo lala. Yar la ne sanene asuũa apisuveve ke kiela erau lala, a asuũa apisuveve ke mũena yar taũana lala, ana asitom asape la apo taulu la, ana naga nene pe yuũaena na wowe ga tai, komin naũa pona la punu ga nene apiowa maran taaga yo.

¹³ Sanene, yoko ve nevisayu manene imimi re va sanene, ana monar nevisa sur laũasa van amiu naũa atorokin yuũaena lala naũa Ntewa mligan e limamimi, a loyuũa ea, pano tol sur laũasa e lepas

navisuar amiuena naũa mesuũa mekila.

¹⁴ Pe mesitom re naũa meva manene poli vena mekilali naũa mesu metavan amiu, ana mesmesun naũa mekilia mela visena laũasa naũa monar avatanonia, komin naũa ve sinemiu pęsana re sane imimi ke narui naũa moũa pęsana lologena wo kiena Kristo pimi pimi yalen silau pimi tol amiu.

¹⁵ Visae taũana laũasa la apimpęs pun amiu, yoko ve mesitom re navisuar amiuena, pona nalaena visena la ne sanene vaũa amiu. Ana siraun naũa mesiar yuũaena memio amiu, monar meva re laa na wa memio amiu. Sinemimin ga naũa kiamiu naviawaena suũa kapuru silaga, a meķekaran manenea visae kiamimi yuũaena kilia imi ve keviu laa sane, ve e re ga e kiamiu yo,

¹⁶ ana yoko meķekaran vaũasi visae amiu akilia aiila imimi vena kilaen sane teva re laa ga wa vena lologonen lologena wo va e purvanua taũana lala na pun amiu lepas pũasa na vano, vena teva tetepo yomaru e yo naũa yar taũana lala pe apa amlologo re e poli wa. Sanene, visae pogos tai tevisayu yuũaena lala naũa yoko tekila e yo la nene, yoko taũatete si avisa kare ita avisave tesuũa tepilaven ke ga mrasa naũa molue e lokove kana yar taũana! E pogos nene, yoko la akilia sane tesuũa tepisayu mrasa naũa molue ga e kata lokove naũa ita ga temapila.

¹⁷ Sitomena la nene apowo paũasi, ana popon ve towarwar itan re sur naũa tekila, komin Tus Wa pis rui, sape

“Yaru naũa sinenan vilaveena sur tai, monar vilave ga e ya naũa Ntewa kila.” Ser 9:24

¹⁸ A pe pon re ita ga teyeluar ita si poli, komin yar wo naũa lelaga, pe naga re naũa naga ga pisa si sape naga po, ana naga naũa Ntewa ga pisa sape naga po.

11

Le Koren lala ataveve nalogena lala navisokanena

¹ Pona apulo visena la ãasa naãa nesiri rui, asitom asape nepis wowe yo, ana awis, sineun nesape akila kiamiu sitomena ve piavi li laa sane e inu, ana yoko nekilali naãa nevisa si laãasa.

² Ana monar nevisa visena la nene komin naãa silaga nesumãa nesitom amiu paãisi. Yoko nevisa ve sanini, sane nepisu amiu sane amiu na kiau sira m̃ee tanea tai, naãa nepisarar vena talopa amio kiena yar mesmesu nene naãa Kristo. Nemloge sane nepieluen ruru amiu nenaga, komin naãa sineun visuar ruru amiuenta vena ave lelaga e visaarena nene, a naga nene sa ga Ntewa, naãa naga m̃ena ga pieluen ruru ita, pe sinenan re sape teligan naga poli vena teva si varau.

³ A inu m̃ena ga nemarau towe m̃aga sane saãisi yar taãena imi were si kiamiu sitomena va ve taãena. Sa nanua sumo ne, lomãara nene pimi pisa kotalia sira naãa Iv, kila kotalia kila mloru e mlamulena piowa, ana pe sineun re nenaga vena pogos tai ve alelaga re si e Kristo, sa ãisi ve sinemiu sii ruru re si naga taaga.

⁴ Nepisa sanene komin naãa nepisu kilale towe m̃a ãarimiu rui. Pogos naãa nalologena tai imãasu visayu Yesu taãena tai naãa pe Yesu re naãa memlologon ke poli, ana alelaga ke e naga veraga. A pogos naãa ninuna taãena imi m̃alivin amiu naãa ve Ninuna re nene naãa Ntewa mligania, apulan amiyopua ga. Pona pogos naãa lologena wo taãena tai imi m̃alivin amiu, yoko akekaran logearen naga veraga.

⁵ Nalologena taãena la apisa kotalia amiu ruru nenaga e sur la nene, ana nepisu naãa amiu asumãa asitom urmi manene laa e la. Amiu akila sa naãa la ga ape nalologena e kieta yomarava nini, a amligan

inu nesike tano, ana pe nesitom re nesape nanene naga mesmesu poli.

⁶ Lelaga, nekilia nesape yar laãasa asitom ke asape in na pe nemlologo ruru re po poli, ana nekilia nesape pe yar re si tai naãa kilia sur taulu inu poli, a nesitom nesape amiu apisu kilale suri nene rui, komin naãa sumãa m̃alivi ke e yumãena punu ga naãa nekila ke ne e maramiu.

⁷ Nekilia nesape e lepas na war-poloen kilavaru nene, yar laãas pe akekaran re nenaga, ana nemninue ga komin ya ne sanene. Pona asitom asape nepiun ke kilavaru nene ve kiau ga? Peraga rui, komin pogos naãa nepimin nemlologon Lologena Wo kiena ne Ntewa pan amiu, pe nepisali re nesape ala sur tai van inu poli. In na nemligan inu nesike laa tano, vena nekilia nevisirlua amiu ava metava, ana pona amiu ãasia sinemiu karinun naãa nekila sanene? Pona asitom asape in na nekila piowa ga naãa pe nepiun re suri tai pan amiu e pogos nene poli yo?

⁸ Nekilia nevisa mesmesun van amiu nevisave e poglis nene, sumãare taãena lala asumãa amligan nalaena pimi vena iila inu, a nesumãa nakan ke ga kilavaru nene pogos naãa nemiyumãae kiamiu ke ne. Ana pe nekila re sur wo tai pan la nene poli e pogos nene, ana nemloge sane sa ga nesumãa nepinaun la ke ga.

⁹ A pogos naãa nesike nemio amiu, lumãau plasa pano pano ãisa, ana puruvi la lua naãa akom Masitonia apitomi apisu kilale naãa nemloge ke piowa sanene ana apisuar ruru inu. Pe nepim netag li re pan amiu poli vanon sur tai, a nepisaaria sane yoko taãatete nekila kare amiu naãa nomãareran amiu nesape monar akila sanene pona sanene pan inu.

¹⁰ Nepisarar sanene komin naãa yepmavin yar la asumãa avisa kare inu asape visokar inun kiamiu kilavaru, ana yoko nevisawal kiau

navisaarena nene va kar ga e yo punu ga e lepas nene Akaea. Pe nemarau re nenaga, nepisaaria e kia kiena ne Kristo naña kiena visena lelaga sike e inu sane yoko nekila ga narui.

¹¹ Ana pogos naña nepisa sanene, pona yar lañasa yoko avisave sineun ga kila kareen kiamiu kia, pona asitom asape pe sineu sii amiu re poli yo, ana in na pe sa re nena nene pisa. Ntewa kilia ruru sane sineu sii amiu pañisi.

¹² Ana monar nomãreran ga sane visaarena naña nepisa, yoko monar nekila ga narui, komin naña sineun kemaren kapi kiena tañena la nene naña asuñã apilave kar ke sanene. Asuñã apisali ke pan amiu asape asuñã amiyuñãe lele taaga amio imimi, asape akila ga yuñãena ña nena naña mesuñã mekila ke ne, ana pe sa re nene poli.

¹³ Yar la ne sanene ape nalologena navisokanena ga, amiyuñãe pe mesmes re nena poli, ana asuñã akila kotalia amiu ke ga li na lelagaena lala, sane añar marana nalologena lelaga lala kiena Kristo.

¹⁴ Ana monar ve ailan re naña akila sanene, komin kiela yerkawa naña Yermare, naga ñena ga suñã kila ke sanene rui. Naga kilia kila sane naga imi ve navisi wo na yomerarava,

¹⁵ ana tepisu naña kiena yar lala na yuñãena akila kotalia ke ñena yaru lala, akila la sane la ape yar na kilaen ðelaga mesmesu. Ana pogaga, tekilia sane yoko ava ga narui añisi e yo naña mesmesun ga kiela yuñãena viowa lala.

¹⁶ Ana sa naña nepisa rui, pe sineun re sane nevisi ana kila lañasa asape nepe wowe, ana visae sinelan visaena, atañan avisa. Ana visae ve sanene, popon la akila van inu sa naña akila pa wowe lala, sane ve avisaluñar in re sumo wa, ana atañan nevisa ya naña sineun nesape nevisa.

¹⁷ Pogos naña nesuñã nepisayu ke kiamimi yuñãena, visae nevis vilaveena manenea, kila sane pe lelaga kemua naña nesuñã nepis wowe, a yoko Suñe tañatete kekaranja.

¹⁸ Pe pon re tevis vilave manene poli, ana in na pe nesa re yaru tañena la naña asuñã apis vilaveena kiela sur lala na yomarava nini, komin naña visae nevis vilave, nesuñã nepisayu ke ga sur wo lala.

¹⁹ A nepisu naña asuñã sinemiu miye ke yar tañena lala naña amiu asitom ke sane la ape wowe, komin naña apisu sane la ape tañena, pe atol re manmaruaena wo nene poli naña amiu asitom ke asape asike ea. Ana visae asitom ke asape in ñena nepe wowe, komin ya ne tañatete akila kiamiu sitomena ve piavi laa sane e inu ñena?

²⁰ Nepisu naña asuñã atañan ke pa nalologena navisokanena tañena la nene vena akila sur viowa la ve moki van amiu. Akila van amiu sa naña amiu ape kiela yar na yuñãena lala, la amiyelagain amiu, añar kiamiu sur lala, amligan la asu metavan amiu, a visae sinelania akilia alipa maramiu. Amiu asuñã atañan akila sanene, ana sanape? Ana pogos naña nepisa ga visena tai pan amiu, komin ya ne yepemiu mavin yagogenena?

²¹ Pona popon manene visae in ñena nesuñã nekila ðelaga kar la ne sanene van amiu, ana pona kila amiu akekaran inu ga yo na wa? Ana pe sineyeena, in na nemalum laa pañisi yo, in na pe netorokin re nekila nene poli yo?

Pogaga, nepisa visena nene, nekilia sane yoko yar lañasa avisave nesuñã nepis wowe ke sina ga, ana sineun nesape visae nalologena tañena la nene asitom sane akilia avis vilave komin naña asitom asape sur lañasa na lepas pula naga po, ana in ñena nekilia nevis vilaveena sur lañasa na sanene.

²² Visae asuñã avisir plan la ke

asape la ape yer Epru, ana in mēna nepe yer Epru. Visae asuñalun avisave la ape yaru na lepas nene Israel, ana in mēna nae yo nene. Visae aligan la metava komin naña apisape la ape lus kiena Epraam nena ga, ana in mēna nepe lus nene.

²³ Ana yoko neviun naviunena tai van amiu narui, sane la nene amiyuñae kiena Kristo pa tol yuñae naña inu nemiyuñae? Peraga, inu nesitom sane in na nekila po manene laa taulu la. Piowa ga naña nesuñā nepisayu inu ke sina sanene, ana p̄arimiu la m̄arera pañisi kila sane in mēna lavis p̄aruu ve wowe, nane nesuñalu nepis sanene. Ana sur nene na lelaga pañisi, naña in na nekila pupia yuñae la taulu la, yerkawa la akoven inu e yuñā naloge viowaena yam moki taulu la, añe inu yam via nopulo p̄ele sina, a yam moki mēna ga naña pano-o lavis ga nemare.

²⁴ Nekilia sane yam lima rui, yerkawa kiena ne le Yu lala añe inu naña yam taaga, kovilva kakapuru e mosineu yam lualima yam telu pa ovari [39], ana akila sanene yam lima. Apisaluñaria asape ve akila re va tol lualima yam ve vari [40], komin visae peraga, vena marena ga narui.

²⁵ Ana yam telu añe inu e laki lala, a yam si tai akove inu e kilavaru pano pano lavis nemare. Yam telu nokulu e sive naña waa talilu, e pogos la tai nene, sive mian inu m̄aga tol lemalo wetelu tai a legiena wetelu si tai.

²⁶ Pupia yalena piayavi lala, nemialoro e la yam moki manene laa, a e pogos la nene nepane sur la moki liu naña namarena ga. Wii lala na p̄alu lavis ayanlua inu nevano, yar la naña añevinaun ke yar lala añene inu, kiau yeririna ga lala sa naña le Yu lala apisu piowa e inu, a la naña pe ape le Yu re

poli akila kare inu mēna ga. Nepa e yo nape, sane pulkumali, pona yom̄arua, pona losi, ana nepane pog m̄arera, ana silaga, puruvi navisokanena la nene, asuñā akawe inu.

²⁷ Sila ga nepa nemio yuñae m̄arera a pog m̄arera, nepano naña nomomaliō p̄ele ga, nepano naña moto kar inu pañisi a viso kar inu naña pe kinanena re nena poli, a nepano naña pe nom̄al re yo natapolounen miava poli.

²⁸ A metavan pog m̄arera la nene, silaga nesuñā nesitom̄al luen ga kiau yuñae nemio suñare lala, naña sane sur tai naña urmi na urmi e kiau malena.

²⁹ A nesitom amiu mēna ga pañisi, naña visae nevisu amiu li na lela-gaena yaru tai imi malumu, yoko kila neloge sane yepeu malumunia, a visae neloge naña amiu tai loru e mlamulena viowa, yoko kila naña neloge sineu laea pañisi.

³⁰ Nanene sur viowa la naña nesuñā nepisuiā, ana nepisū sane nemalumun manene laa yuñae kiena Suñe, ana pe nekila re sur wo tai naña nekilia nevis vilaveena poli, kila sane nesuñā nepis vilave e pog viowa la nene naña nepanea.

³¹ A kieta Ntewa, naña naga pe Ari-mana Suñe Yesu, naña yoko teyeluar luen ga kiena kia, naga kilia sape pe nepisokan re poli, sur la naña nepisa ke ne ape lelaga make ga.

³² A pupia sur viowa si tai naña nom̄alia, pe nepisa re ma metava poli, nanene e poglis naña nepa e pupia pulkumali naña Tam̄askas. E poglis nene, p̄arin suñe nae lepas nene naga yar naña Aretas, a kiena yerkawa naña naga pisirlua vena visuaren kiena pulkumali sinenan sape tarar inu, ana pitetalia kiena lokul na taren yaru lala apa asuwo make mralaea punu ga e yo nene vena ve noure re.

³³ Lavis atol inu, ana erau lañasa amiila inu, akonwan inu e los nen

pupia karo tai, ana apiar e kilika, asumãalu metava e pupia arman kove na yo nene, amligan malumun pito tano vanua e yepas nen kove nene, pito malum mña pito tol tano, ana nomolue e karo nene nopure nepano.

12

Sur la naña Pol pisu e mñeni

¹ Poga, nepisu sane visae nesumã nepisayu in ke sanene wa, yoko tañatete vilon kiamiu sitomena imi wo sina, ana pogaga, nemloge sane sineun nesikol si visena nevisayu sur la naña nepisuia pona sur la naña Suñe kilologia pan inu e mñeni lala.

² Ana yoko nesunyu yar kiena Kristo tai sumo wa, naña nekilia ruru naga, naña kas lualima taaga pa vari [14] ãaro rui, naga sumã ga milan añere naga pa kate ma e peni ma metava. Nemninue ga pa amio tasnena wetelu, pona apitom añerelua ga ninuna pavini, Ntewa ga kilia.

³ Ana pe sur korena ga naña visae pa e tasnena pona pa e ninuna ga, nekilia nesape lelaga sane yar nene pavini yalen silau pisu loyumã e mñata umã tanea e yo nene.

⁴ Naga mloge sur mok liu naña pe navisawalen re si poli, naña pe visena re si na yomarava lañas poli naña torokin navisayuena.

⁵ Ana pogos naña nepisayu yar nene, pona amilan yo, apisape ke, yar nene, naga pe yar tanea tai naña ne. Ana sanape, visae nevisave pe yar tañena re poli, ana nepisayu in ke ga, pona yoko avisa ga avisave nanene naga pe pe sur re tai poli a? Sanene, nepisu sane visae sineun nevisayu pupia sur lañas sanene van amiu, popon nevisa ga e kia kiena yar tañena, vena akekaran naña alelaga ea, ana e kiau kia, yoko nevisayu ga kiau narin sur lañasia.

⁶ A visae sineun nevis vilave e pupia sur la naña nekila, yoko tañatete

si yar tai kilia visave nesumã nepis wowe, komin sur la punu ga ape lelaga make ga. Ana pe sineun manene re nevisa sur la ne sanene poli, komin naña pe pon re nekilali aligan inu metava vanon sur lañas naña pe apisuli re poli wa pona pe amlogeli re poli wa, ana in ga nesumã nepisa. Sineun nesape asumã avisuveve inu e yumãena ya naña apisu nekila ke pan amiu, a e visena ya naña nepisa pan amiu.

⁷ A nepisu sane Ntewa mñena naga yepen mavin sape kiau sitomena va manene laa metava vanon mñeni lala pona sur la naña naga pisa lologia ke pan inu, a naga mligan napiowaena tai sike e tasneu naña nemloge sane kurumol tai naña Yermare sumã miyur inu ke e silaga, naña sumã kila tasneu mlalaea, a sumã kila kiau sitomena sumã ga tano.

⁸ Nepiun tan Suñe vena lalua sur nene vetan tasneu, ana pe kila re poli, ana yam lua sina nemleninia, yoko kana yam telu nena, ana perga rui.

⁹ Ana naga pis ga pan inu, pisa sanini sape "Yoko kiau lemamiãna ga torokin uarar ko, komin kiau mñareraena kilia yumãe ve keviu manenea e pogos naña yumãe amio kiomã malumuena." Visena ne nanene narui kila sane nekekaran nevisayu manene in laa sane, ana yoko nevisayu ga kiau malumuena lala, vena kila sane mñareraena kiena Kristo kilia yumãe kome inu sanene, sa naña naga pisa.

¹⁰ Sanene, vena kila kiena kia imi ve keviu manene laa sane, netañan sane nekekaran malumuena la se tasneu, pona avisu viowa e inu, pona nelual pog mñarera lala, pona akila kare inu, pona neva nowarpoyo e sur viowa lala, komin naña nekilia sane pogos naña yepeu malumu, Kristo ga yoko kila nomñarera.

¹¹ Suwala! Nesitomãal ke visena la naña nepisayu e yo nini, nepisu sane lelaga, nepisi sa naña nepe

wowe paḡisi. Aviewo inu, ana po mēna ga naḡa apisu kilale sane amiu ke narui naḡa akila nepisi sanene. Nesitom ke nesape amiu ke narui yoko asuḡa avisayu ruru inu, naḡa akekaran sur wo la naḡa nekila pan amiu rui, ana peraga, asuḡa apisa kare ruru inu nena ga. Nekilia nesape in na nepe sur korena ga, ana pe nesitom re nesape in na nepiowa taulu nalologena navisokanen taḡena la poli, ana vanon ya ne asuḡa amieluar la sanene?

¹² Popon asitomāl si sur la naḡa nekila likan amiu, naḡa pisawal inu sape in ke narui nepe nalologena lelaga. Sila ga, kiau sitomena piavi rurua vena yuḡae malumu amio amiu, a nekila amiu apisu kile lala, amio sur nailanena lala, amio kile lala na namareraena kiena ne Ntewa.

¹³ Nekila sur make ga pan amiu po paḡisi, maran taaga e ya naḡa nekila pan suḡare taḡena lala, ana la pe apismumun re sur tai poli, ana amiu na apis liu wa. Sur ga tai naḡa nekila nemio la ana pe nekila re nemio amiu poli, pe nepiun amiu re poli nesape avisuar inu pona aiila inu, sa naḡa la akila, ana pona nane nekila pal e nene yo? Visae ve sanene, aviewo inunia, komin naḡa visae pona neviun ga sur ve moki vetan amiu vera na yoko akekaran in ga na wa?

¹⁴ Pogaga, nagane narui nesuḡa nekila ruru ke nesape neiḡasu nevisu amiu sina, naḡa kana yam telu ne narui. Nepisaar nesape yoko ve nekila re yuḡaena van amiu, komin naḡa ve neiḡasun re vena kiamiu sur la iila inu, a neiḡasun vena neiila amiu. Nanene sane ata lala a auya lala amio narila lala, naḡa pe yuḡaena kiena re nin sisi la poli naḡa avisuar kiela yermarua lala, ana yermarua ke la narui monar avisuar ruru narila lala,

¹⁵ ana visae sanene, in na nekekaran ga naḡa nekian make kiau suria, amio mēna kiau malena,

vena iila amiuena. In na nekilia nekila sanene komin naḡa sineu sii amiu manene paḡisi, ana nemloge piowa komin naḡa nepisu sane pog naḡa kiau sinesiena e amiu suḡa pa manene ke metava, ana kiamiu sinesiena e inu suḡa pito lilue ke ga tano.

¹⁶ Nepisa nanene komin nemloge visena taḡena e amiu. Asuḡa apisu kilale ke asape pogos naḡa nesike nemio amiu, pe nekila re yuḡaena tai mārera pan amiu ve navisuarinena poli, a pe nakan re nena kamiu kilavaru poli, ana sitomena tai teke ga e amiu wa. Amiu apisa apisape in na nepe manmarua po e lepas nakilakotaliaen yaru, ana asitom ke asape nesuḡa nekila vin-aun ke mrapa na visa kotalia amiuena vanon kiamiu sur lala.

¹⁷ Ana pe sa re nena nene poli ḡisa. Asitom ruruli la naḡa nepitalia la apimās pun amiu. Apisu naḡa akila kare amiu e sur tai, pona aḡar kiamiu sur laḡasa pe kiau? Pe nesitom re poli.

¹⁸ A sanapen mēna pogos naḡa nomāreran Taetas sane naga amio kieta puruvi taḡena nene, lalua monar aḡalivin amiu? Apisu naḡa lalua akilakokanin ga naḡa awar kiamiu kilavaru laḡasa? Peraga, komin imimi sane ḡegas taaga ga, naḡa Ninuna taaga ga sike e imimi, a mesuḡa metaveve mrapa na yuḡaena taaga ga, naḡa pe mesitom re nena naḡa nakilaen yuḡaena kiena Suḡe vena mowar sur laḡasa ve kiamimi.

Pol sitom manene paḡisi sape pogos naḡa va gar Koren yoko ve sanape?

¹⁹ Nesuḡa nepisayu ke kiau yuḡaena la sanene, pona asitom ke asape noḡikeyon nekilalua kiau kia va metava e maramiu yo vena ve asitom re si viowa e inu. Ana peraga, in na pe nesitomāl inu re poli, ana nesuḡa nesitomāl amiu ga, a visena la naḡa nepisa, nepis

sane yar kiena Kristo tai, e marana Ntewa, vena iilaen kiamiu malena.

²⁰ Nepisa visena la nene komin nemarau pañisi sane pe pon re naña noñalivin si amiu poli, ana nevisu naña amiu asike e yo tai naña piowa pañisi e kiau sitomena, a nemaraun mēna ga sa ñisi yepemiu mavin inu. Visae ve sa nene kilia kila sane teveveyun ita, pona tesitom ita viowa, pona sineta kar ita, pona ve tesitom re si yar tañena ana tesitomñal ita ga veve taaga. E pogos la ne sanene, yar kilia viueli, kilia vismumun yar tañena, kilia vis vilave, a kilia mēga manene mēna ga. Visae va sanene, ana viowa narui.

²¹ A nemaraun manene mēna ga sane pogos naña nowasuñe si neim pun amiu la nene, yoko nevisu kiau yuñae lala e amiu sane aviowa ruru make nenaga. A visae ve sa nene, yoko kila inu nemawan Ntewa vañisi, yoko kila inu neloge sane naga mligan inu nepito tano keviu pañisi e maramiu. Ana nepisu sane yoko monar ve sa ga nene narui, komin pupia mlamulena viowa naña amiu lañasa asuñae akila ke ne naga pe ñelaga na kororaki na kolau naña kilaro navisaluena naña Ntewa mligan pa yermene amio sira vena atavevea, a pe apilon la re nena ea ñisa, ana amiu atañan ga naña la asuñae akila.

13

Visena maro na weñege laena

¹ Erau lala, sa naña nepisa ne, nanene yam telun naña nemialoro naña yoko nekila vena neimi neyalial li mē amiu, a pona yoko yam ve telun naña nevisi van amiu komin napiowaena nene. Nanene kila narui nesitomñal visena tai na Tus Wa naña pisa sanini, sape

“Pogos naña apa kumali apis pa yar tai vanon mlamulena viowa tai, monar yar ve lua pona ve telu naña akilia avisawal

mlamulena viowa nene, vena kila sane avisu sane lelaga.”

Naw 19:15

² Nesitomñal nene komin pogos naña nepim ñesan noñarpoyo pun amiu yam lua nanua sumo ne, nepis nemio amiu la naña akila mlamulena viowa nene, nanene naga pogos naña nekila ñesania. A nagane nesuñae nepis ke sina ga yam lua pan la e mēki nini, a visae neim nevis sina, naga nene kila kana yam telu nena. A sineun nesape nevisa van la nene, amio la naña asike e yepas nela, visae neimñasu nevis sina, nanene yoko ve nasineyeena to re si e inu narui, yoko nelipere la e nakoena mārera tai.

³ Amiu asuñae apisa ke asape popon nekilologia inu towe mēga sane ve lelaga naña Kristo suñae pis ke ñarpoyo e kiau visena lala, ana visae sinemiun sanene, popon aim ayagogon inu e poglis nene, ana yoko avisu ga na wa. Yoko avisu sane pogos naña Kristo sinenan kilaen kiena yuñae lala e amiu, naga pe malum re nena ga, ana naga kilia yuñae amio kiena māreraena make ga.

⁴ Pogos naña añear naga mare e laki torovia, tepisu naña tasnena pimi malumu nenaga, ana pogos naña suñalu e marena mali sina, naga pule ruru nenaga e māreraena kiena ne Ntewa. Ana imimi mēna memalumu sane naga, ana pogos naña mekila kiena yuñae naiila amiueña, mesuñae memiyuñae ke memio māreraena naña Ntewa tañan pan imimi.

⁵ Sineun mēna nevisawal nesape nevisu sane amiu asuñae amlipere inu manene laa, ana sanape narui, tañatete naña amiu ga akilia alipere amiu re sina, sane kiamiu viawaena suñae mārera ke ga wa pona sanape? Avisu ruru amiu, sane asuñae apisu kilale ke sane Yesu Kristo suñae miyuñae ke e kiamiu malena wa, pona peraga? A visae peraga, pona lañasa asike nena e malena naña

Suþe pe su re nena e poli, a pe ape nalelagaena re naþa pe lelaga poli.

⁶ A visae pogos tai visae sinemiun avisuveve mēna kiamimi malena, naga pogaga, ana sineun manene paþisi sane yoko avisu kilale naþa Suþe suṃa miyuṃae ke e kiamimi malena ana pe mekila pal re kana nin kinakinas tai poli.

⁷ A mesuṃa memlen ke pa Ntewa vena yuṃae e kiamiu malena vena amiu mēna ve akila pal re suri tai. Visae ave sanene, yoko kilia kila mēna kiamimi kia wo, komin imimi ke narui mepian amiu, ana pe memlenwo amiu re poli komin ga kiamimi kia. Visae yar lala avisu sane memiyuṃae piowa sanape, nanene na pogaga, ana kiamimi pupia sitomena, sinemimin naþa asuṃa akilalue ga mesmes silaga.

⁸ A imimi mēna ga, sinemimin naþa kiamimi yuṃaena make ga mesmes ga e visena lelaga kiena Suþe, ve sinemimin re si kilaen sur tai naþa welua si kiena visena lelaga vito tano.

⁹ Mesuṃa memiyuṃae kiena ke ga, a visae pogos tai kila imimi meim memalumu, mekekarana ga, komin naþa mekilia mesape pogos naþa meim memalumu, ana amiu aim aṃarera. Mesuṃa memlotun ke ga na nene, sane yoko asuṃa aimi awo manene silaga.

¹⁰ Sitomena ne nanene kila nesiri ṃaki nene piṃasu pan amiu nagane e pogos naþa nesike perinan amiu wa. Sineun nesape alogearia, a visae akila, yoko pogos naþa neiṃasu taþatete nevis ṃarera van amiu. Suþe mligan amiu e luṃau vena nevisuar amiu, pe nakila kare amiu en re poli, ana nakila amiuena ava metava. A visae neiṃasu nevisu ve sanape, yoko monar nekila ṃarera van amiu e ga e ya naþa mesmesun nekila.

Pol pisa pokolemalo pan la

¹¹ Erau lala, nepim e kiau visena maro narui, nevisa ga pokolemalo van amiu. Awis, akilali naþa akila

ruru kiamiu mrapa mesmesu. Alogear ruru suri la naþa nepiun tan amiu. Amiu punu ga atamān ga aviranar amiu e sitomena wo tai. Asururu ga e þelaga namalumena, ana yoko Ntewa na sinesiena a na suṃarena sike amio amiu.

¹² Pogos naþa asuṃa avitawe amiu, atalopan ruru amiu, aviran pipimiu e kekarena wa.

¹³ Nalelagaena wa lala nae e nini apisa mēna kiela pokolemalo pan amiu.

¹⁴ Ana kiau leniena nesape yoko lemamiena kiena kieta Suþe Yesu Kristo, amio sinesiena kiena ne Ntewa, amio þaþagena kiena Ninuna Wa, asike amio ita make ga.

Inu na, Pol.

**Maki Naña Pol Siria Pa
Pan
Li Nalelagaena Wa Lala
Nae Garu
KALESIA
Visayuena Na Tusi
Nene**

Kompañasnen suniena plas na tusi nini

Kalesia naga lepas keviu tai naña ñeke vatanon Āarin Suñe nae Rom, a ñeke e purvanua naña nagane kiena kia Teki.

E pogos naña nalogena kiena Yesu la asiaria vena ava alogon kiena lologena wo, yaru la naña pe ape lus nae re Israel poli lala akekaran lologena wo nene pañisi.

Ana yaru lañasa asumãga, naña e kiela sitomiena lala, asape visae yaru tai sinenan sape naga imi ve yaru lelaga nalelagaena kiena ne Yesu, naga monar taveve ke navisaluena marua lala naña sumo na Ntewa mila pa Mosis. Ana Pol pis ñarera kawe sitomiena nene, pisawoia sape ñelaga nene pe mesmesu re nenaga. Naga pisawal merarava sape visae yaru naña sinenan tolen maliena e Kristo, purpesnen suri nene na sanene, naga monar lelaga ga e Kristo. E ga e ñelaga nene, yaru makega akilia aimi amesmesu e marana Ntewa.

Ana e sumãre lala e pulkumali lala nae lepas nae Kalesia, yaru lañasa apimi akawe Pol e visena lala, apian li-nalelagaena lala asape visae yaru tai sinenan sape imi mesmesu e marana Ntewa, naga monar taveve ke navisaluena lala kiena Mosis.

Maki nini, Pol siria pan la naña asumã ataveve ke vianena nene naña pe po re poli, vena urela awasupe si aimi e lelagaena na lelaga, a e ñelaga la naña mesmesu. E kiena ñaki, naga siar visena, pisawal sape naga kilia vis vanla sanenen komin naga puarar yuñãena

sane nalogena kiena Yesu Kristo, a li na lelagaena lala e yo pinuga apisukilia naga sanene. Naga pisa ñaga sape pe yaru la re apisa pania asape imi ve nalogena tai poli, ana Ntewa ke naña pisirlua naga narui, pio naga vena visawalen lologena wo va yaru la naña pe ape lus nae re Israel poli. A naga pisa luwega visena na kawena vianena viowa la nene, naga sape lelagaena kiena yaru ga kilia kila yaru mesmesu e marana Ntewa. E maran tusi maro na ñaki nini, Pol kila meraravan sape ñelaga wo naña li nalelagaena la asumã akila, molue kome ñelaga naña yaru sinensi wenlai a vinena, komin nanene nau naga ñelaga po na malien kiena ne la naña amlelaga e Kristo.

Kompañasnen tusi la na nini

Visena nasumo 1:1-10

Namãreraena sike e Pol komin naga pe nalogena tai 1:11—2:21

Ntewa sumã miila ita e kiena lemamiena 3:1—4:31

Li nalelagaena la apimi po, ana kiela yuñãena sumãga 5:1—6:10

Visena maro 6:11-18

Pol siar kiena visena pan la

¹⁻² Inu Pol nesiri ñaki nini piñasu pan amiu, amiu ñegas nen li nalelagaen lala garu lañas nae Kalesia, a inu nemio kieta wolai lala nae e yo nini, imimi mepiun tan amiu mesape sanape amiu asumã pogaga pona amiu asike sanape? Inu nena nini naña Yesu Kristo, amio Ntewa Arimata, naña naga pisirlua sina ga Yesu e marena, lalua ne na nene lalua amligan inu nepe yaru nalologena, ana in na sanene, pe yaru re naña pio inu poli, a pe yaru re ñena ga naña naga mligan lua inu sanene poli. Ee, amiu na monar ayagagon ya naña nevisawalia.

³ Inu sineun nesape Ntewa Arimata amio Suñe Yesu Kristo, lalua amligan lemamiena amio sumãre sike e amiu.

⁴ Yesu Kristo, naga kila mesmesu sa naþa Ntewa Arimata naga sine- nania, naþa naga tañan naga mare vena war plan kieta mlamulena viowa lala, vena kilia werelua ita e mlamulena viowa naþa tesike ea.

⁵ Vanon sur ne na nene, þisi na ita teyeluar manene kia kiena ne Ntewa nene va metava silaga, vano vano taþatete þisi. Sanene.

Lologena Wo, taaga ga

⁶ Inu nemilan amiu paþisi, naþa Ntewa naga pio amiu rui, a Kristo kila po pan amiu paþisi rui, ana pe e re ga e pogos nene poli ana amiu asumã aþure ke sina ga petan Ntewa, naþa amiu asumã ataveve ke sina ga visena tai naþa sane lologena wo taþena tai.

⁷ Ana taþatete si lologena wo taþena tai ve sanene, komin naþa lologena wo taaga ga nene naþa sike na. Inu nemloge apisa sanini, vanon naþa yar laþas naþa akila ke sinemiu la pilovilopuia, naþa la sinelan avilopu lologena wo kiena ne Kristo imi ve taþena.

⁸ Ana visae imimi yaru tai, pona navisi nae peni tai, pona a re mñena ga, naþa naga lologon nalologena wo tai, naþa pe toroki re amio naþa imimi mepisawal pan amiu sumo rui, ve sanene popon manene naþa yaru nene akoven vitove e lele na logeen viowa.

⁹ Ee, in na nevisawal ke sina ga nene, van amiu narui, nesape visae yaru ai naþa pisawal visena na lolo- gena wo taþena tai pan amiu sumo rui, naþa pe taþenan lologena wo nene naþa amiu amla þisi rui, ana þisi na yaru nene naga monar ala nakoena viowa vania e kapi.

¹⁰ In na nekilia nesape yaru laþasia apisa kare inu yam mok rui, apisape in na sineun ga nesape yaru lala aloge wo e kiau visena lala, ana amiu amloge kiau visena mñarera nene sanape? Pona yoko

yaru laþasia sinela kar inu yo, ana pogaga, komin naþa ya ne in na sineunia, in na sineun ga nesape Ntewa, naga kekaran kiau visena, komin naþa visae in nemlologon ga vena yaru la aieluar inu, ve sanene in na pe nepe yar lelaga na yumãena kiena ne re si Kristo poli narui.

Pol pisayu naþa Ntewa pio naga

¹¹ Wolai lala amio vineu lala, po- pon nevisa meraravan van amiu, sane, lologena wo nene naþa nepi- sawal ke ne, naga pe visena re tai naþa yar la asiar poli.

¹² In na pe nemla re lologena wo nene tan yaru tai poli ana pe yar re tai naþa pian inu e poli, peraga. Ana Yesu Kristo naga ga kipian ruru inu e lologena wo nene merarava.

¹³ Nanene na sa naþa amiu am- loge rui, naþa kiau namalena nanua sumo na sanape, e pogos naþa in na nesike loyumuã e lotuena kiamimi imimi le Yu lala. E pogos nene, inu silaga sineu kari luen ga þegas nen nalelagaena lala kiena ne Yesu, ana nemene la nekila kare la naþa pe nesitom la re nena poli, komin naþa sineun nesape nalelagaena la ne sanene na monar toko ga.

¹⁴ E pogos nene, netaveve ruru þelaga na lotuena kiamimi imimi le Yu lala, taulu yaru taþena lala naþa imimi na sane teras taaga, a inu nepuarar visena marua lala kiena ne repimimi la mñarera, naþa kiamimi apua le Yu lala naþa asumã ataveve pimi tol nanagane.

¹⁵ In na nekila ke sanene pano pano-o, ana inu pe nekilia re naþa nesape Ntewa naga pisaar inu þisi rui, e pogos naþa in na pe nepaeme re poli wa. Ana e ga e kiena lemamiena, naga pio inu vena neve kiena, a e kiena sitomena wo,

¹⁶ naga kila narina mñalivin inu vena nevisu kilale naga, vena nevano nelologon Yesu nene van la naþa pe ape Yu re poli. E

pogos nene, ana pe nepa re nepisu yaru tařena la řas poli vena nela nakiliaena lařas tan la e lepas na lologena wo nene,

¹⁷ a pe nepa re mřena ma Yerusalem poli vena nevisu nalogena la nařa la ape nalogena sumon inu vena neviun tan la nevisave “?Pisi na nelologon ya ne, pona nevisawal visena ve sanape?” Peraga, pe nepa nepiun re sanene poli, komin nařa Kristo naga kila make sur la nene merarava pan inu řisi rui. E pogos nene in na nemligan la vilaga, nepa perina pařisi e purvanua nařa Arepia, a siraunia neřasuře ke sina ga nepimi, nepa yalensilau ga nepa garu e pulkumali nařa Tamřaskas.

¹⁸ Siraun nařa kas telu řarovia, ana e pogos ga nene narui in na nepa si ma Yerusalem. Nepa ma Yerusalem nepa nakaten Pita, ana pe nesu re nemio naga piavi poli, ana nesuřa nemio tol ga legiena lualima taaga pa lima.

¹⁹ A e pogos nene, in na pe nepisu re mřena nalologena tařena lařas poli, ana nepisu ga kiela nasumonena naga taaga, nařa Semes nařa naga wenla kieta Suře.

²⁰ Naga nene narui, ya nařa nepisa ke pan amiu, naga lelaga pe nepisokan re nene poli, Suře kilia mřaga.

²¹ Sanene narui, inu nesike ma Yerusalem pe piavi re nena poli, a siraun nene, inu nepa nemial vivia lepas lua nene nařa Seria amio Silisia,

²² kila sanene narui e pogos nene, nalelagaena lala nae ma e lepas tařena nařa Yutea, amio kana pulkumali keviu nena nařa Yerusalem, la nene pe akilia ruru inu re poli wa.

²³ La amloge ga ya nařa yaru la asuřa apisa ke, nařa apisape, “Yaru nene nanua sumo naga mřene kare ita pařisi, naga suřa kilali nařa kila kare kieta nalelagaena,

ana nanagane naga suřa mlologon ke mřarera e kieta nalelagaena nene pařisi.”

²⁴ A komin suri ne nanene, la asuřa amieluar Ntewa keviu nařa naga pilon kiau malena sanene. Ana la asuřa apisirilua kia kiena ne Suře vanon inu.

2

Nalologena tařena lala apiran ruru amio Pol

¹⁻² Siraun kas lualima taaga pa vari řarovia, ana Ntewa pisa pan inu sape monar neva si ma Yerusalem. Nemloge Suře pis sanene narui, ana imimi lua Pařas, imimi lua mepavini, a nepure mřena Taetas pimi taveve imimi lua. Metol ma Yerusalem, ana metotano e viorena tai, memio nasumonena lala na suřare nařa la ga apimi loyuřa ea. E viorena nene, nepisawal visena lala nařa inu nemlologon ke pan yaru la nařa pe ape le Yu re la poli. Inu nepisayu ruru sur punu ga nařa nekila pan la, komin nařa pe sineun re nesape yoko la asitom avisave in na pe nemiyuřae memes re poli, ana pe pon re avisa kare kiau yuřaena imi tol pogos nini poli, ana kila sane kiau yuřaen nanene imi ve sur korena ke sina ga.

³ Sumo in na nomřape pona řisi na la amřaran van inu, vena nevisa nevisave yar la nařa pe ape le Yu re poli la mřena ga monar ave řaviu. ?Ana viorena nene pisa sur ya? E lepas na kiau erau nene Taetas, naga pe nae re Yu poli, naga yaru nae Kris tai, nařa naga pe pe řaviu re poli, ana la pe apirurua re naga asape naga monar ve řaviu poli.

⁴ Ana e viorena, yaru lařas nařa sinelan asape Taetas naga monar ve řaviu, ana nepisu yaru la nene sa nařa la apisa apisape ape kieta wolai lala, ana la apisokan ga. La nene la apimi vinau ga loyuřa e

viorena vanon la sinelan ga visu imimiena, naŕa imimi mepian ke mesape imimi mepimi mepe taaga memio Yesu Kristo rui, ana ŕelaga marua la nene pe piar imimi re si poli ana imimi moŕisin rui. Ana la nene pe akekaran re nena kiamimi visena nene po, la sinelan asape akila navisaluaena la nene na lotuena kiena ne le Yu lala monar aviar punu ita mŕaga.

⁵ Ana imimi pe metaŕan re naŕa la ato metavan imimi poli, vanon naŕa imimi mesitom paŕisi naŕa mouarar ruru visena na lelagaena na lologena wo nene, vena ŕisi na amiu atol ruruia.

⁶ Ana e viorena la ŕasia naŕa yeririna la apisape ape kiela nasumonena la asumŕa, ana inu pe nesitom re nesape la ape yerikawa pona la pe ape yerikawa re poli, nanene na pe pe sur re tai nene poli, vanon Ntewa naga sitom korena ga kia la ne sanene. Ana nasumonena ne la nanene, pe la apian inu re e sur viu tai poli vena nelologonia.

⁷⁻⁸ Peraga, pe sa re nene poli. La apisu kilale ga asape Ntewa, naga e kiena puriukawa, naga mligan inu nepe yaru nalologena tai, vena inu nevisawal lologena wo van la naŕa la pe ape le Yu re poli, sa naŕa e kiena puriukawa mŕena ga, naga mliganar Pita ŕisi rui, vena naga ve nalologena tai vena naga mŕena ga visawal nalologena wo va le Yu lala.

⁹ Ana Semes amio Pita a Yoane, naŕa yeririna lala la apisa apisape la telu nene la ape kiela nasumonena, la telu nene la apisu kilale naŕa Ntewa naga mligan yumŕaena wo nene e lumŕau e kiena lemamiena. Ana la telu nene la apim atalopan imimi lua Panaŕas, sa naŕa imimi mepe ŕegas taaga memio la, ana imimi punu ga metaŕania vena imimi mevion yumŕaena lala, sa naŕa sane imimi lua meva melologon e yo kiena ne yar la naŕa la pe ape Yu re poli, a lala na yoko la alologon e yo kiena ne le Yu lala.

¹⁰ A la nene amla ga visena taaga ga pan imimi, asape imimi lua monar mesitomaŕ kiela yar la naŕa pe kiela sur re poli, vena meilla la, ana nanene, naga sur tai naŕa e pogos nene in na nekekaran ŕisi rui vena neyumŕaen ve sanene.

Pol pis mŕarera pa Pita vena visaluŕar naga

¹¹ Siraun na nene, inu nepito ke sina ga nesike garo e pulkumali nene Antiok, ana pogos naŕa Pita mŕalivin imimi e yo nene, nesumŕalu e marana ne nalelagaena lala, nepisalupŕaria, vanon naŕa merarava ruru nena po naŕa ya ne naga kila, ana pe mesmesu re poli.

¹² Nanua sumo, Pita kila mesmes ga naŕa naga sumo kinana ke ga amio kieta wolai lala naŕa la pe ape le Yu re poli, ana siraunia, Semes mligan kiena yeririna la ŕasia apim gar Yerusalem, ana la apis pa Pita, apisa apisape "La naŕa pe ape le Yu re poli, la mŕena ga monar ave ŕaviu, ana visae peraga, Ntewa naga taŕatete tamalia la." Visena nene naga pe taveve re nena ya naŕa viorena keviu naga pisa ŕesan poli, ana kila kare sitomena kiena ne Pita kila naga marau, ana naga pe kekaran re si su lele taaga amio nalelagaena la nene naŕa la pe ape ŕaviu re poli.

¹³ A pe Pita re ga naga taaga poli, ana kieta wolai mŕena la nae e yo nene, naŕa la ape le Yu, pimi tol mŕena ga Panaŕas, la nene ataveve mŕena Pita e sitomena na marauena nene.

¹⁴ Ana pogos naŕa nepisu la nene asumŕa amial ke e mrapa tai naŕa pe mesmesu re amio ya naŕa lologena wo pisa poli, inu nepis mŕarera pa Pita e marala, ne pisa sanini nepisape "Pita, lelaga kemua naŕa ko ope le Yu tai, ana po paŕisi ana ko osuŕa naŕa nanua sumo rui, naŕa okekaran mŕena ga ŕelaga kiena ne yar taŕena la rui, naŕa ko okinana ga lele taaga amio la ŕisi rui. ?Ana

sanapen nanagane narui, naþa ko osape omãareran ke sina ga la nene naþa la pe ape le Yu re poli opisape la monar ataveve kieta þelaga ita le Yu lala, naþa opisape la mēna ga la monar ave þaviu ve sa ke ga ita?"

Yaru ai naþa piawa e Yesu, Ntewa tamalia naga

¹⁵ A e pogos nene, in na nepisa ruru pan la sanene nepisape, "Ita punu ga na, ita tepe lus kemua kiena ne le Yu lala. Ita na pe tepe yaru taþena re la poli, sane la naþa le Yu la moki asitom asape ape kororaki ga."

¹⁶ Peraga, ita tepe le Yu kemua lelaga, ana nanagane, ita tekilia rui, sa naþa yaru taþatete mesmesu amio Ntewa, vanon naþa naga suña taveve ruru ke ga navisaluaena kiena ne Mosis. Yaru ga naþa naga mlalaga e Yesu Kristo, naga ga kilia mesmesu amio Ntewa. Sitomena nena nene narui kila ita le Yu lala ita mēna ga monar telelaga ga e Yesu vena ita mēna ga temesmesu temio Ntewa. Ana amiu monar akilia ruru visena nene naþa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa, naþa pisa pisape pe yaru re tai naþa naga kilia mesmesu amio Ntewa poli vanon naþa naga suña taveve ruru ke navisaluaena nene.

¹⁷ Ana ita le Yu lala, ita tesitom ke tesape temesmesu temio Ntewa narui, ana pe sa re nene poli. Ana visave lelaga kemua naþa ita tepe le Yu mēna ga, ita monar telelaga ga e Yesu Kristo vena ita temesmesu temio Ntewa, in na nesitom nesape pona yaru laþasia amloge piowagan visena nene, pona la apisali naþa apisape visena nene kila sane ita le Yu lala ita tepimi tepe yaru lala na mlamulena viowa maran taaga ga temio la naþa pe ape le Yu re poli. Ana pona akilali mēna ga naþa apisape ve sanene, nanene naga kana kinasia sane Kristo ke nene narui naga kila ita le Yu lala ita tepimi tepe

yaru na mlamulena viowa ga. Ana peraga, pe sa re nena nene poli.

¹⁸ Nanene vanon nanua sumo, in na nesuña nekilaroro ke þelaga marua lala navisaluaena nene rui, ana visae nagane nevisirlua ke sina ga þelaga na taveveen navisaluaena nene, naþa nesape ita monar teve þaviu a ita monar tekila ve sanene vena ita temesmesu temio Ntewa, naga nene kila sane nanua sumo in mēna ga nepe yar na kilaroen navisaluaena narui.

¹⁹ Lelaga, Navisaluaena nene naga sinenan pisape kila inu nemare, vanon naþa nekilaroro ke navisaluaena lala. Ana nanagane Navisaluaena nene naga sa ga sur mare ga tai e inu, inu neþisin naga rui. Nemligan Navisaluaena nene rui, vena kiau malena su ga e Ntewa narui. Sa naþa asuar inu e laki torovia nemio Yesu, nemare nemio naga,

²⁰ a nanagane sa ga naþa pe in re si naþa nemal ke ne poli, ana Kristo na mal ke e inu. A kiau malena nanagane, naga komin naþa nepiawa ke e Narina Ntewa, naþa naga sitom inu paþisi, naga tañan kiena malena, naga mare wo inu.

²¹ E þelaga nene, tepisu naþa lemamiēna kiena ne Ntewa keviu paþisi, ana in na taþatete naþa nekila kiena lemamiēna imi ve sur korena tai, komin naþa visae yar tai kilia mesmesu kemua amio Ntewa vanon taveve navisaluaena, nanene sane Kristo mare kemua na pe suri korena ga.

3

Le Kalesia lala akilalu mrapa

¹ In na nepisu amiu le Kalesia lala sa ga naþa þarimiu pe wowe pa rui. ?Pona yaru laþasia akila male e amiu yo, ana nane amiu apa akila pal mrapa sanene? Inu nepisawal ruru merarava e maramiu þisi rui, sanape naþa Yesu Kristo mare e laki torovia, a nanagane narui amiu apano ape taþena narui.

2 In na sineun nesape neviun naviunena tai van amiu sumo wa. Naviunena ne sanini, sape “?Amiu nene, naña amla Ninuna Wa nanua sumo rui, Ntewa mla pan amiu vanon ya? ?Amiu amlavia komin naña amiu amlogear navisaluaena la nene kiena ne Mosis?” Peraga, amiu amlavia komin naña amloge nalologena wo, ana asuñña amlelaga ea.

3 Sumo, amiu asiar malena viu amio Kristo e nanareraena na Ninuna ne Ntewa, a nanagane asitom asape aņisin ga e kiamiu nanareraena ga? !Taņatete ve sanene, peraga! !Amiu asuñña apa ape wowe la narui!

4-5 E kiamiu namalena viu nene, suri wo la moki naña pimi mālivi e amiu rui, sa naña Ntewa naga mla ke kiena ninuna pan amiu, a naga suñña kila ke kile lala e maramiu, ana sanape, pona amiu na pe apisu kilale re poli yo wa sa naña sur la nene apimi e amiu komin ya. Amiu monar akilia ruru sa naña Ntewa naga kila ke sanene, pe komin re naña amiu amlogear ke navisaluaena nene poli, ana komin naña amiu amloge ga lologena wo, ana amiu amlelaga ea.

?Ya ne po? Navisaluaena, pona naviawaena e Kristo?

6 Amiu asitom li yermarua Epraam, naña Visena Wa kiena ne Ntewa pisayu naga, pisape

*“Vanon naga piawa e Ntewa, ana kila naga mesmesu amio Ntewa.”
Nas 15:6*

7 Ana yaru taņena la naña apimi sirau naña la aņasine Ntewa sanene, la ape lus kiena ne yermarua Epraam kemua la lelaga.

8 Ita tekilia tevisu e Visena Wa naña lologena wo nene naña ita tesuñña temlelaga ke e nanagane, Ntewa naga pisawal nanua sumo sumo la rui, pogos naña pisa pa Epraam pisa pisape

“E ko ųisi na Suņe kilia visa ruru lus kiena ne yeririna lala na yomarava nini.”

Taveve visena nene, Visena Wa kiena ne Ntewa pisaar mēna ga rui pisape ųisi na Ntewa kilia kila yaru lala naña pe ape le Yu re poli a mesmesu amio naga, visave apiawa e naga.

9 Ana la naña la apiawa ke e naga sanene, ana kana kinasa sa naña Ntewa naga pisa ruru la ke nanagane, sa naña naga pisa ruru Epraam sumo, komin naña naga piawa e Ntewa.

10 Ana la naña asitom ke asape yoko akilia atol malena komin naña la asuñña akilali ke naña alogear navisaluaena lala, la nene la asike vatanon naliņereen tai rui, komin naña pe yaru re tai naña mlogear make navisaluaena la nene poli, a Visena Wa kiena ne Ntewa pisa pisape,

“Yaru la naña la pe amlogear re sur la punu ga naña asike e tusi navisaluaena poli, la monar atol nakoena.”

11 Sanene narui ana merarava ruru pan ita naña yaru taņatete imi mesmesu amio Ntewa komin naña naga logear ga navisaluaena nene ana sa naña Visena Wa kiena ne Ntewa naga pisa naña pisa pisape

“Yaru naña naga mesmesu amio Ntewa komin naña naga piawa e Ntewa, naga ga kilia mali.”

12 Visena ne na nene naga pisayu ųelaga naviawaena, a ita tekilia tevisu naña ųelaga kiena ne naviawaena nene amio ųelaga na nalogearena e navisaluaena, lalua pe maran taaga re nenaga. Nanene komin naña ųelaga na logearena Navisaluaena, naga suññalu se lepas na suri la punu ga naña yaru ga kilia kila sa naña visena wa pisa, naña pisape yaru ga naña kila punu sur la naña navisaluaena pisa, naga kilia tol malena ea.

13 Ana komin naña ita na pe yaru re tai naña naga kila punu sur la naña navisaluaena nene pisa poli, ana Navisaluaena nene naga pisaar nakoena amio marena pan ita punu ga. Ana Kristo naga pitomi narui, p̃urelua ita e naliṗereena nene, tañan naga kus leleta, ana naga pa sike vatanon naliṗereena nene, naga nene na sa naña Visena Wa pisa, naña pisape

“Yaru naña apiar naga atelania mon metava e purlaki, vena mare komin naña naga sike vatanon e naliṗereena kiena ne Ntewa.”

14 Kristo tañan naga sanene, vena la naña pe ape le Yu re poli, la m̃ena ga akilia atol navisa ruruena la nene naña Ntewa naga pisaar pan Epraam, ana suri nena nene kila sane nanagane ita naña tepiawa m̃arera e Kristo, ita tekilia tela Ninuna Wa nene naña Ntewa pisaaria pisape la van yeririna lala.

Navisaarena pimi sumo, Navisaluaena naga pimi sirau

15 Wolai lala a vineu lala. Yoko nevisa suniena tai e ga e kieta malena naña kana kinasa pa lavisin ga navisaarena nene kiena ne Ntewa naña pa Epraam. Visae yaru tai visawal maron kiena visena, visave pogos naña nemare, yoko kiau sur lala naga monar ve sa nene ve sa nene, ana naga siriar kiena navisaarena nene sike e m̃aki tai, ana pogos naña visave naga kovio, la taṗatete avilopu kiena navisaarena nene.

16 Pogaga, ana sanene, Ntewa kila kiena navisaarena pa Epraam, a e kiena lusia. Ana e visen nene pe pisa re pisape Ntewa naga kila kiena visaarena e “Lus kiena ne Epraam la poli,” naña kana kinasa sane yeririna moki, naga pisa sanini, pisape “E kiena lus tai,” naña naga pisa sane yaru taaga ga, a yaru nane, naga Kristo.

17 Kiau visena e lepas nene kana kinas sanini nanua sumo Ntewa

naga pranaria amio Epraam, a Ntewa pisaar pisape uarar kiena naviranarena lalua nene m̃arera. Ana siraunia kas ponotia vari lualima yam telu p̃arovia p̃isi rui, ana navisaluaena kiena ne Mosis pimi m̃alivi ana navisaluaena nene naga taṗatete kilaro naviranarena nene naña sike pa rui, taṗatete si kilia yumulua naviranarena kiena ne Ntewa.

18 Ana visae ita tekilia tetol navisa ruruena lala kiena ne Ntewa komin naña ita tesuñia tetaveve ke ga Navisaluaena nene, naña naga pe sur tai naña pimi ga sirau, nanene naga kana kinasa sa naña navisaarena kiena ne Ntewa nene naña su la nanua sumo rui, naga pimi korenga. Ana ita tepisu naña Epraam naga tol navisa ruruena lala kiena ne Ntewa nene, komin ga naña naga p̃uarar ruru navisaarena kiena ne Ntewa, pe komin re Navisaluaena poli, komin e kiena pogosia, Navisaluaena pe pimi m̃alivi re poli wa.

Navisaluaena naga kiena yum̃aena sum̃a ga

19 Poga, ana pona kana naviunena toñia ga, naña pisa pisape “? Ve sanene, Ntewa mligan Navisaluaena kiena ne Mosis nene pe na ya pona komin ya?” Pogaga, nevisa van amiu narui, sanini, Suṗe naga mligan ke sina ga Navisaluaena nene to metavan kiena naviranarena, vena iila ita yeririna lala tekilia tevisu kilale kieta mlamulena viowa lala. Ntewa mligan navisaluaena nene vena suñalu su m̃aga, vano vano tol pogos naña yar nene naña pe lus kiena ne Epraam, naña Ntewa pisaar pan imimi pimi m̃alivin ita.

Ana ita tepisu naña Navisaluaena naga kiena yum̃aena wo tanea toñia ga. Ana ita monar tesitoñalia sane Navisaluaena nene, pogos naña pimi m̃alivi, kom p̃esan puna ne navisi kiena ne Ntewa lala, siraunia amla pan yaru tai, naña Mosis, ana naga mla pimi mla pan yeririna lala.

Ana pogos naña Ntewa naga kila naviranarena nene amio Epraam, nanene na pe sa re nene poli.

²⁰ Ana pogos naña lalua nene apiran ruru ke kiela visena lele taaga, ana pe navisi re poli pona yaru taņena naña suņa likan lalua vena la visena, ana Ntewa naga ga taaga naga pisawal kiena navisaarena nene mesmesu e marana ne Epraam.

²¹ A nanene naga pe sa re naña asape Navisaluaena nene kilali naña kalwo navisaarena kiena ne Suņe poli, peraga. Komin naña visae Suņe naga kilia la si navisaluaena taņena naña visae ita telogear make ga ana kilia kila ita temali, pona naga mligan navisaluaena nene pimi yo rui vena ita tekilia temesmesu temio naga.

²² Ana pe sur tai sa re sanene poli, komin naña Visena Wa pisa pisi rui pisape ita punu ga tesike vatanon namareraena na mlamulena viowa, ita tesuņa tekilaro ke ga navisaluaena lala. Ana navisa ruruena naña Ntewa pisaar pisape yoko ligani imi, la akilia aimi la amalivi e ita komin ga naña ita tepiawa ke e Yesu Kristo.

Pogos na wasineen Kristo pimi mālivi rui

²³ Sumo rui, pimi tol nanagane tekilia tepiawa e Kristo, navisaluaena kiena ne Mosis nene piar ita mārera pa pisi, sa ga naña tesike e yuņa na koaena rui.

²⁴ Navisaluaena nene, naga sane pisuar ita, sa ga kieta navianena tai, pimi tol pogos naña Kristo pimi, vena e pogos nene, ita tekilia teviawa e naga narui ana tekilia temesmesu temio Ntewa.

²⁵ Ana nanagane, Navisaluaena nene taņatete si kilia visuar ita, komin naña pogos na viawaena e Kristo naga pimi mālivi pisi rui.

Amiu punu ga ave taaga e Kristo narui

3:29 Rom 4:13

²⁶ Ana komin naña amiu apiawa e Kristo Yesu, ana amiu punu ga amio Kristo ape narina ne Ntewa.

²⁷ Akee amiu pisi rui, ana amiu apimi ape taaga amio naga, sa naña amiu akus pelaga wo kiena ne Kristo lala e amiu, sa naña amiu amien kulsota lala e yepemiu.

²⁸ Nanagane amiu punu ga apimi ape taaga ga e Kristo Yesu, suri ne na nene narui, amiu punu ga atorok ga. Popon ita monar ve teliņere re si yaru lala, tevisave nanene pe Yu, a nanene pe yaru nae ga lele taņena, pona tevisave nanene pe yerkawa, a nene naga pe yar nayuņaena ga, pona sane nanene pe yermene, ana nanene naga pe sira ga. Ana pelaga nene monar ve to re si e amiu.

²⁹ A komin naña amiu ape kiena ne Kristo sanene, amiu ke la nanene narui amiu ape lus kiena ne Epraam kemua lelaga, a ve sanene, navisa ruruena lala naña Ntewa naga pisaaria pa lus lala kiena ne Epraam, pisi na amiu ke narui amiu akusia.

4

Ita tepe narina ne Ntewa

¹ Ana pisi na nevisa re laa e kieta pelaga nene sane vena nevisa ruru laa merarava sane e lepas nen Navisaluaena nene. Visae yaru tai, ana naga mare, pisi na narina naga kus kiena suri lala. Ana visave nisisi nene vitokaki ke ga wa, pisi na naga taņatete kilia visuar sur la nene. Naga sa ga yaru na yuņaena kiena ne ariman ga,

² naña pisi na naga monar suņa ga vatano e liman yaru taņena ga lala, sane arimana taņena la nene, vano vano tol mesmesun nena pogos naña arimana naga pisawal sumo rui, pisape naga kilia uarar sur la nene e pog nene.

³ E mēna ga e ita sanene, naña sumo, ita na sa ga nisisi, naña ita kieta sitomena lala sike ga vatano e yermare lala na sumo na yomarava nini.

⁴ Ana pimi tol ruru kana pogos nena, Ntewa naga mligan narina pimi, naþa sira tai naga þaria, paeme e yomarava nini, naþa naga paeme vatano e Navisaluaena kiena ne le Yu lala.

⁵ Naga paeme vatanon Navisaluaena nene, kapur ea, vena naga kilia wereplan imimi la naþa la asike vatano e Navisaluaena nene rui, vena Ntewa kuslua ita, teimi teve narina lala.

⁶ Ana nanagane, sa naþa ita tepim tepe narina lala, naga mligan Ninuna kiena ne narina pimi e losineta lala, naþa kila ita tekilia tevio Ntewa, tevisave "Ata Ata."

⁷ Komin sur ne nanene, amiu na pe sa re si yar na yumãena ga la poli, ana amiu na ape narin Ntewa kemua lelaga, naþa þisi na naga la suri wo van amiu sa naþa naga pisaar pa narina lala pisape þisi na la akusia.

Pol sinena mie le Kalesia lala

⁸ Nanua sumo, pogos naþa amiu pe akilia re Ntewa poli wa, amiu asike ga vatanon namãreraena kiena ne yermare la nene naþa pe ape Ntewa re nenaga,

⁹ ana nanagane, amiu akilia Ntewa þisi rui, pona popon nevisa nevisave nanagane, Ntewa kilia amiu rui. Ana inu sineun nesape neviun tan amiu, nesape komin ya ne amiu sinemiun awasuþe sina ga ava puna ne yermare la nene nanua sumo, naþa la pe amãrera re poli, a naþa la taþatete akilia akila wo van amiu pogos tai? ?Vanon ya ne amiu sinemiun asape asu ke sina ga vatanon kiela namãreraena?

¹⁰ ? Sanape na amiu asumã asitomãl ke legiena wa lala kiena ne la nene, a kiela kupario wa lala, a kiela pogos wa lala, a kiela kas wa sanene? Asitom asape þisi na Suþe kekaran amiu vanonia?

¹¹ !Aulai, akila inu nemaraun amiu paþisi! !Pona nemiyumãe

mãrera pan amiu paþisi ana nepisu sane pe sur korena ga!

¹²⁻¹³ Wolai lala a vineu lala, nanua sumo kam na pe asu re vatanon navisaluaena poli, ana pogos naþa nepim nesike nemio amiu, in na nekila inu mēna ga nesa ga amiu. Ana nanagane, nemloge asape amiu sinemiun asape awasuþe si ava e þelaga na navisaluaena nene, a vanon sur ne nanene nepiun mãreran tan amiu vena amiu na aimi ve sa ga in narui, naþa in na pe nesu re si vatanon Navisaluaena nene poli. Amiu asitomãli pogos naþa in na nemlologo pan amiu sumo, naþa kiau maiena ga kila narui nomãl pulmas naþa nesike nemio amiu, ana pe sur korena ga naþa nemai e pogos nene, ana amiu na pe akila re nemloge piowa poli.

¹⁴ Peraga, ana kiau maiena nene kila kare amiu keviu wa, ana amiu pe amloge re piowa e inu poli, a pe asitom re mēna piowa e inu poli, peraga. Amiu aþure inu nepa e mãmii yumã lala, sa naþa visave in na neve navisi kiena ne Suþe tai, pona sa ga in na Yesu Kristo lelaga.

¹⁵ Sumo, amiu akekaran inu paþisi, naþa nepisu sa naþa visave amiu akilia akila, pona amiu akekaran naþa aurelua kilamaramiu vena aligan te kilamarau, vena iila inu. ? Ana sanape nanagane narui?

¹⁶ Pona nenagane, kiau visena lelaga la nene, akila inu nepimi sane kiamiu erau viowa sina. ?Ana ya ne sanene?

¹⁷ Yaru taþena la nene naþa nemloge apisape la asike amio amiu nanagane, ana la nene asumã apilonvilon ke lologena wo kiena ne Kristo, la apimi asumã veraga amio amiu vena ave erau wo amio amiu, vena akila amiu asu vatanon la, ana nanene la akila kotalia amiu ga ne. Komin naþa la sinelan asape aurelua amiu ga vetan inu.

¹⁸ Ana pe nepisa re nesape vena

in ga taaga ga nekilia nesumã nemio amiu poli, vena in ga taaga teve erau wo, komin naþa þelaga nene naþa na erau wo amio yaru taþena, naga wo silaga, ana popon sane nakilaen ga yumãena wo lala.

¹⁹ Naruu lala, inu na sane sira tai naþa mþena mlaea vena war sisi, sa naþa nesumã nemloge pi-owa paþisi vanon amiu, nesumã nemiyumãe m̃arera pan amiu paþisi vena amiu ala Kristo amio kiena þelaga wo lala e kiamiu malena.

²⁰ Aulai, visae nesumã nemio amiu nanagane, nanene na kila inu neloge wo paþisi. Visae ve sanene, þisi na nekilia nevilon li laa kiau visena vito tano sane, ana nanagane naþa nesike perinan amiu sanene, inu pe nekilia re si po la rui sane amã sanapen amiu narui.

Suniena kiena Eka amio Serai

²¹ Amiu laþas naþa sinelan asape ita na monar telogear kieta Navisaluaena vena ita ve sa ke Ntewa, inu sineun nesape la avisatam̃e kiau naviunena tai, sape “?Navisaluaena naþa apisayuia, la asumã amloge kilale ke ya naþa Navisaluaena nene pisa pona pe apisu kilale re poli?”

²² Visena wa nene pisayu ke yermarua Epraam nene, naþa naga narina na yerm̃ene lua, naþa tai, sira naþa miyumãe kiena ne wona naþa Eka naga þaria, a narin taþena tai naga wona ruru napo naþa Sera naga þar maronia.

²³ Naga naþa paeme sirau, kiena kia Aisak, naga paeme komin naþa Ntewa pisaaria, a naþa naga paeme sumo, kiena kia Ismãel, naþa sira na yumãena nene naga þaria, naga paeme ga sa ga nene.

²⁴⁻²⁵ Ana ita tekilia tela suniena nene sa naþa þakaiwa tai, naþa sira la lua nene, lalua na sa naþa naviranarena lua naþa Ntewa naga kila. Sira naþa Eka naga sa ga naviranarena naþa Ntewa kila e tavie keviu nae Sinae, nanene na e purvanua naþa Arepia, yo ne nanene naþa Ntewa mla Navisaluaena nene

pa Mosis ea. Eka nene, naga pe sira na yumãena ga tai, a narina m̃ena ga lala la ape yaru na yumãena ke m̃ena ga lala. Sanene, Eka m̃ena ga naga na sa m̃ena ga pulkumali keviu naþa Yerusalem, naþa kana yaru ne lala apuarar Navisaluaena lala m̃arera, ana la sa naþa ape yaru na yumãena ke m̃ena ga, komin naþa la asike vatanon navisaluaena nene narui.

²⁶ Ana sira taþena nene, naþa Sera, pe yaru re tai naþa þuarar e yumãena poli, naga ga, a naga nene naga sane Yerusalem taþena nene, naþa pe Yerusalem nae ma e peni. A narina ne Sera lala, la m̃ena ga la pe yaru re tai naþa þuarar la vena ayumãe poli ana la m̃ena ga asumã ga sanene, kila sane Sera nene sane aneta naþa ita tepiawa e Kristo.

²⁷ Visena Wa pisayu li m̃a sur la nene naþa pisa pisape,

“Sira nene, ko naþa sumo na ko ope lumãalumã ga,

naþa mopoþã pe mlaeli re pogos tai poli vena waren sisi,

nanagane ko omloge po, ko okekara ko omiau,

komin naþa womã na yerm̃ene mligan ko rui ana nanagane narumã lala apimi ape moki la narui, ataulu la naþa sira naþa wona sumã amio naga silaga naga þar la.” **Ais 54:1**

²⁸ Visena nene naga sa naþa Ntewa naga pisaaria pisape yoko narina la ve moki, na ve moki a amiu kiau wolai lala a vineu lala, ita ke ga na ita tepe narina ne navisaarena kiena ne Ntewa nene narui, sa ke ga naþa kiena navisaarena nanua sumo naþa kila Sera þar narina naþa Aisak.

²⁹ Ana pogos naþa Aisak paeme sumo, sisi taþena nene naþa Ismãel naga paeme sa ga nene, naga sumã m̃ene nisisi nene naþa Aisak naþa naga paeme e yumãena na Ninuna Wa kiena ne Ntewa. Ana pimi tol nanagane, tepisu þelaga sa ke ga nene na wa.

³⁰ ?Ana Visena Wa pisa sanape? Naga pisape Ntewa pisi pa Epraam, pisa pisape “Ko monar okuwanlua sira naña naga pe sira na yuññaena ga nene amio narina, komin naña narina nene, naga pe torokin re si naña la sur tai e kionña sur la poli. Sur la punu ga monar va ga e limana narina naña sira naña naga ga naña womña naapo.”

³¹ Poga, erau lala, Ntewa pisa sanini, a inu nevisa van amiu naganane nesape ita nini, ita pe tesa re narina ne sira naña na yuññaena poli, naña ita tesike vatano e Navisaluaena kiena ne Mosis, ana peraga, ita na sane tepe narina ne sira naña naga sumña ga sanene, sa naña sane ita na temlelaga ga e Yesu. A sur la naña Ntewa naga pisaar pa narina na lelaga lala, pisi na ita ke ga na yokorena tokus narui.

5

Yesu pure plan pa nalelagaena la rui

¹ Pogos naña Kristo pñurelua ita, naga kila sanene vena tomolue, naña ita tomolue lue, ana vena ita ve towasuñe ita re si teva tesuñña vatanon Navisaluaena kiena ne Mosis nene poli. Ve sanene, monar aviawa mñarera, vena ve amñareran amiu re si sa naña amiu na sa ga yaru na yuññaen lala, naña Navisaluaena nene piar manene ruru amiu ke sina ga.

² Amiu na ayagogo ruru e visena nene naña inu Pol nesuñña nepisa ke pan amiu. Visae amiu atañan la amñareran amiu avisave amiu ave pñaviu, pñisi na yuññaena nene naña Kristo naga kila pñisi rui tañatete iila amiu.

³ Ee, nepisa ke sina ga visena mñarera nene pan amiu, nepisape visae yaru naña tañan naga ve pñaviu, naga ga sumña mligan ke sina ga naga sike vatano e Navisaluaena nene. A yaru naña sike vatanon Navisaluaena sanene, naga monar

visuar ruru naga naña naga logear sur punu ga naña Navisaluaena nene naga pisa, visae peraga, yoko naga tol nakoena.

⁴ Amiu la pñasia nene naña asuñña akilali naña alogear Navisaluaena nene rui, vena amesmesu amio Ntewa vanonia, amiu la nene asuñña ate plan amiu ke e Yesu rui, amiu apilon mñasimiu rui e lemamienna kiena ne Ntewa.

⁵ Ana ita na, ita tesuñña sinetan manene tesape pñisi na Suñe kila ita temesmesu ruru temio naga, komin ga naña ita tepiawa ga e naga, a pogos naña ita tesuñmate ke ga wa, Ninuna Wa naga sumña miila ita temlelaga mñarera, tesape pñisi na Suñe naga monar kila sanene van ita.

⁶ Pogos naña ita tepimi tepe taaga temio Kristo Yesu sanene pe sur korena ga naña yaru naga pe pñaviu pona pe pe pñaviu re poli, ana sur keviu na e lepas nene nane kieta naviawaena e Kristo naña naviawaena nene naga kila ita tesitom Suñe, a ita tesitom mñena ga yeririna tañena lala.

⁷⁻⁸ Sumo na nepisu amiu akiriri na po pañisi wa, ana nanagane, pe sa re si nene poli. Suñe naga pio amiu sumo pñisi rui, ana sineun neviun nevisave yeririna ai nene naña naga suwo amiu sina ga, naga kila amiu pe amlelaga re si e visena lelaga poli? !Pe Ntewa re nena poli!

⁹ Navianena viowa nene naña kila kare kiamiu sitomena naga sa naña visena pisa pisape “Narin korme ga, ana naga kilia kila kare kilamñiu la melkalka vañisi.”

¹⁰ Ana sa naña amiu amio inu, ita tepimi tepe taaga e Ntewa, nesuñña nemlelaga mñarera ke e amiu na wa sa naña pñisi na ita kieta sitomena ve taaga, sa naña ita ve tomñareran re si li na lelagaena lala naña la pe ape Yu re poli tevisave la monar ave pñaviu. A nemlelaga mñena ga mñarera ke ga wa nesape yeririna nene naña sumña kila kare amiu ke sanene pe

sur korena ga naþa naga pe yeririna ya, þisi na Suþe naga la nakoarena vana.

¹¹ Puruvi lala a vineu lala. Viþena laþasia pisa ke pisape inu mēna ga nesuþa nemlologon ke ga wa nesape li nalelagaena mēna ga lala monar ave þaviu vena Ntewa kilia tamalia la, ana visena nene pe pe lelaga re poli. Visae nelologon ve sanene þisi na yeririna la nene naþa asike amio amiu akekaran in ga. Ana amiu apisu ke ne, la asuþa sinela karin ke na wa, komin naþa kiau navisawalena e laki torovia naga suþa yumulua kiela sitomena lala.

¹² Inu na nesitom ke nesape yar la nene naþa la asuþa apilovilopu amiu ke sanene, akila ke sinemiu kurkur naþa la sinelan manene asape monar ave þaviu, popon ala playu ana asila ke sina ga, akila kare rurula ke sina ga.

¹³ Ana amiu naþa kiau erau lala, lelaga paþisi naþa Suþe pure lua amiu rui, amiu pe asu re si vatano e Navisaluaena kiena ne Mosis la nene poli. Ana maramē amiu, avisuar ruru amiu, ve asitom re avisave, "Pogaga nene narui, in na nomolue e navisaluaena nene rui, inu ga taaga narui. Þisi na nekilia nekila sur punu ga naþa kiau sitomena sinenan narui." Amiu ve avisa re sanene, ana þisi na kiamiu sitomen wo naga monar kila amiu akekaran naþa aiila yeririna taþena.

¹⁴ Þelaga na sanene naga taveve ruru visena tai naþa Navisaluaena naga pisa, naþa naga kalo ruru visena taþena lala e Navisaluaena nene, naþa pisa pisape, "Ko ositom nalavis puþa lala, akila wo van la, ve sa ke naþa ko ositom ko mēga."

¹⁵ Ana visae amiu ave sa suri mali tetan lala, naþa amiu ga agorua amiu, ana amiu ga asuþa akarkare amiu sanene, ana monar avisuar ruru amiu, þisi na þelaga nene naga kila kare punu amiu ke sina ga.

Pelaga kiena ne Ninuna Wa amio þelaga kiena ne yeririna

¹⁶ Inu sineun nesape nevisa visena nene van amiu. Amiu nene na Ninuna Wa naga monar sumon amiu, amiu na ve ataveve re si kiamiu þelaga marua naþa apaeme amio.

¹⁷ Vanon þelaga nene naþa ita tepaeme temio, naga pe sinenan re þelaga kiena ne Ninuna Wa poli, a þelaga kiena ne Ninuna Wa naga pe kekaran re þelaga nene naþa ita tepaeme temio poli. Suri nene naga sa naþa þelaga la lua nene sane la lua ape nasinekar la ga, ana sur ne na nene narui, visae Ninuna Wa suþa sumon amiu, taþatete si amiu akilia akila ga ya naþa kiamiu sitomena sinenania.

¹⁸ Ana amiu monar ve sinemiu þesan re mēna ga naþa visae Ninuna Wa naga suþa sumon amiu, ana amiu ve asu re si vatano e Navisaluaena nene narui.

¹⁹ Yuþaena la na þelaga nene naþa yeririna lala la apaeme amio naga merarava ruru ga. Yuþaena la nene la ne nanene narui sa naþa nataþaen lau, a sur la naþa namawaena, a þelaga namname ga lala,

²⁰ amio nalotunen nono lala, amio nawarena kimi. Amio mēna ga, nagorualaena lala, namaraena lala, navielueena lala, nasinekarena lala, napuluvisena lala, naliliþereena lala, nakaween yaru lala,

²¹ a nasinesuniena lala, amio namunen wii keviu, a namāagena viowa lala, amio mēna sur taþena la sanene. Ana nevisawal sina ga van amiu, sa naþa nepisawal pan amiu sumo rui, nesape amiu avisuaria vanon yaru naþa suþa kila ke þelaga la sa nene, þisi na naga taþatete su e nasuþenena kien Suþe pogos tai.

²² Ana mras naþa Ninuna Wa kila pitovi e malena kiena ne yeririna naga sane: nasitomena, a nakekarena, a nasuþareena, a na-

malumena, a nasinewoena, a nawoena, a nayepem̃aena,

²³ a navatanoena, a nawanaren sine. P̃elaga la nene na po paṽisi, a pe visena navisaluaena re tai naṽa p̃isa luṽar amiu pisape amiu ve akila re si suri la nene.

²⁴ Ana p̃elaga naṽa ita tepaeme temio, amio kiena nasinenanena viowa la nene, ita tesuaria e laki torovia p̃isi rui. Nanene, ita naṽa tepe kiena Kristo Yesu, ita temligan sur la nene p̃isi rui.

²⁵ Ana komin naṽa ita temali e Ninuna Wa, popon ita teyali m̃ena ga e kiena p̃elaga wo lala.

²⁶ Pe pon re towarwar ita poli, pona ita ga tekilaweke ke sina ga naṽa sineta mimi, pona ita ga tesum̃a tepieluen ita ke sina ga.

6

Amiu punu ga monar aiila amiu

¹ Kiau wolai lala a vineu lala, visae amiu yar tai naga loru e mlamulena viowa, popon amiu naṽa Ninuna ne Ntewa teke e amiu, amiu monar aiila naga vena akila ruru ke sina ga naga. Ana amiu monar avis malumu ga vania, sa naṽa amiu sinemiu miye naga, a amiu monar avisuar ruru amiu m̃ena ga, vena sur naṽa amiu akila ruru yaru taṽena nene vanonia ve imi kila li amiu re m̃ena ga.

² Amiu na monar aiila amiu ve sa nene narui vena akuspae ga naurmiena kiena ne amiu taṽena lala. Ve sanene sane amiu asum̃a amlogear ke ya naṽa navisaluaena kiena Kristo naga p̃isa ke narui.

³ Ana taṽatete si avilave van amiu, sa naṽa yaru tai sum̃a sitom ke naga pisape “In na yar tai nini.” Visae ve sanene yaru nene naga sum̃a p̃isa kotalia ke sina ga naga ne, komin naṽa naga pe p̃isu kilia re sape naga pe pe yaru re tai nene poli.

⁴⁻⁵ Ana amiu punu ga monar amiu veve taaga avisu veve ruruli kiamiu yum̃aena lala naṽa akila. Visae sanene, yaru tai taṽatete kilali visu

veveli sa naṽa kiena yum̃aena po taulu yar taṽena lala, ana naga monar visu veve kiena yum̃aena naga taaga. A visae kiena yum̃aena nene po, naga kilia kekara narui, komin kiena yum̃aena wo nene. Komin naṽa yaru punu ga pe maran taaga re poli, la kiela naurmiena taṽena lala peve taaga naṽa la akus ke e kiela malena lala.

⁶ Amiu naṽa asum̃a apian amiu ke e visena nalelagaena, pogos naṽa visae amiu alual narin sur tai popon amiu avion van amiu amio kiamiu navianena lala.

⁷ Amiu avisuaria, ve avisa kotalia amiu re sina ga. Ko taṽatete ototoroun Ntewa. Kurus nen ya naṽa omapila e kioña lokove, naga kana mras ke naṽa p̃isi na ko ga okan narui.

⁸ Yar naṽa mapila p̃elaga naṽa naga paeme amio, yoko naga sane kurus nen sur tai e kiena malena, p̃isi na naga war mras viowa lala e p̃elaga nene, naṽa marena napiowa ga, ana visae naga mapila p̃elaga kiena Ninuna Wa e kiena malena, p̃isi na Ninuna Wa naga la kinanena marua lala naṽa po vania, naṽa naga pe malena naṽa ve uro re.

⁹ Ana p̃isi na ita tekilia towar kinanena wo lala e ruru e kana pogos naṽa marua, visave ita ve teligan re yum̃aena. Ve sanene, ita na monar ve sineta maren re naṽa tekila p̃elaga wo lala,

¹⁰ ana ita na monar sineta wo va yaru lala silaga, a monar sineta wo va laa sane va la naṽa ita tepe mratava taaga temio la e Kristo.

Visena maro kiena ne Pol

¹¹ Poga, p̃isi na inu nesiri maron kiau visena la nene e ga e luṽau, nane amiu akilia avisu kana mras nen visena lala kerkeviu sanene.

¹² Inu sineun nesape nevisa sanini, la naṽa sinelan asape aṽareran amiu ave p̃aviu, nanene naga sa naṽa la sinelan ga vilaveena komin sur la naṽa na kulus nen yaru ga. Ana la sinelan asape akila sanene komin sur taaga ga,

naþa la sinela asape la akilia aligan nalologonena na laki torovia kiena ne Kristo naþa kilia tamalia ita. Visena nene la yepel mavinia komin naþa la amaraun asape saþisi la asuþa alologon lologena wo na marena kiena ne Yesu naga mesmesu ve sa nene, þisi na yar taþena laþasia aþene la.

¹³ A la nene naþa la sinelan asape amiu monar ave þaviu, la sinelan mþena ga ve sanene vena þisi na la akilia awarwar lan avisave la ataulu amiu þisi rui, naþa la amligan amiu apito si vatano e Navisaluaena kiena ne le Yu lala. Ana amiu na avisu ruruia, komin naþa la mþena nene la pe asuþa amlogear re si sur la punu naþa Navisaluaena nene pisa poli.

¹⁴ Ana e inu, pe sur re tai naþa sineun nesape nowarwar inu e poli, ana e ga e laki torovia kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo, in na neþarwar inu ea, komin kiena marena nene kila þelaga lala na yomarava nini la apimi sane sur mare ga e inu, a kila inu mþena ga nepimi sa ga yar mare ga tai e þelaga lala nataþaliena na yomarava nini.

¹⁵ Naþa yar tai imi mesmesu amio Ntewa, ana pe sur korena ga naþa yar nene naga pe þaviu pona pe pe þaviu re poli, ana visae Ntewa naga sii ke sina ga yar nene imi ve yar viu sumo wa, ana þisi na yar nene kilia imi mesmesu amio naga.

¹⁶ A naga narui in na nelen wo la naþa þisi na alogear visena la nene, naþa þisi na aimi ave le Israel kemua lelaga lala kiena ne Ntewa, nesape sumarena kiena ne Ntewa a kiena nasineyeena sike amio la.

¹⁷ Kiau visena naga loka ga nene. Ana in na pe sineun re si naþa þisi na yar tai kila ke sina viowa van inu sanene poli, komin naþa nesuþa noþar ke piakapila kiena ne Kristo e tasneu rui, sa naþa la akove inu a la aþe inu.

¹⁸ Wolai lala a vineu lala, nemlen nesape þisi na nasineyeena kiena

ne kieta Suþe Yesu Kristo naga sike amio ninumi la punu ga, Sanene.

**Maki Naña Pol Siria Pa
Pan
Li Nalelagaen Wa Lala
Nae Garu
EPISAS
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Purþesnen sitomiena naña Pol pisayuia e maki nini naña naga siria pan li nalelagaena lala garu Episas, nanini visena tai naña siria teke marana na keviu taaga na vetokaki lualima [1:10], naña pisayu na maplarena keviu kiena Ntewa. Pisape Ntewa sinenan sape suri la naña naga kila, yoko aimi aviranar la lele taaga. Naga sinenan sape suri nae mae peni a nae yomarava yoko asikolia ga amio Kristo, naña naga pe þarin suri makega. Pupia maplarena kiena Ntewa nene, naga miliganaria sape ve kiena yaru makega na yo punuga aimi aviranar la e þegas ve taaga ga e yomarava nini. Visae alelaga e Yesu Kristo, akilia akila sanene, a naga pisa ruru pa yeririna lala kiena Ntewa vena asiar naña akila meraravan maplarena nene e kiela maliena.

E komþasnen maki þesa nini, Pol pisayu mrapa naña Ntewa arimata miyuma e vena kilaen yeririna makega aimi ave taaga. Naga pisayu þelaga naña Ntewa mligan lua kiena yaru lala, a pisayu naña e Yesu Kristo narina Ntewa, Ntewa piyewo la, a þar plan kiela milamulena viowa ea, kila apimi amesmesu apo. A pisayu mēna naña Ntewa mila Ninuna Wa pan kiena yeririna lala, vena kila meraravanen naña yoko naga la sur la van la, sanaña naga pisaar sape yoko kila. E komþasnen maki na lua, Pol pisa pan la naña yoko aulo maki nini, sape la monar

1:1 Yumaena 18:19-21, 19:1

akila meraravan naña ave taaga amio Kristo, e þelaga naña akilia asikol la ruru amio li nalelagaena taþena lala.

Pol pis pan la e þakaiwa lala, vena kila meraravanen þelaga naña yeririna kiena Ntewa lala asuma asikol ruru la ke amio Kristo. Naga pisape sumare naga sane tas tai, naña Kristo naga pe þarunia, pona sane yuma tai, naña Kristo naga pe kemraþe keyowo po na mrapun yuma nena, pona sane sira tai naña Kristo naga pe wona.

Ntewa sinen sii manene yeririna na yomarava la paþisi, a yaru la apisu kilia sinesiena nene pim kome Kristo. Pupia sinesiena nene kiena Ntewa miyuri sitomiena kiena Pol, ana naga pisawal kiena lelagaena e Kristo e maki nini. Maki nini kila meraravan þelaga kiena Kristo naña sinen sii ita paþisi, mare vena ulplan ita, viyewo ita, sumā iila ita e kiena lemamiena, a kila ita temesmesu ruru nena ga e marana Ntewa.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Kristo a kiena sumare 1:3—3:21

Malena viu e Kristo 4:1—6:20

Visena maro 6:21-24

Pol siar kiena visena pan la

¹ Inu Pol, naña Ntewa ga naga mligan inu vena neve yaru nalologonen Lollogena Wo kiena ne Kristo Yesu, inu nesiri lumaki nini pimāsu pan amiu, amiu li nalelagaena lala nae pupia pulkumali naña Episas, naña amiu apiawa mārera e Kristo Yesu.

² Inu nemlenwo amiu ke ne sape þisi na lemamiena a sumarena kiena ne Ntewa Arimata a amio mēna ga kiena ne Yesu Kristo kieta Suþe, sumā amio amiu.

Ntewa naga visa ruru ita e Kristo

³ Popon naña ita teyeluar Ntewa, naña naga Ntewa kiena ne kieta Suþe, Yesu Kristo, a naga pe Arimana mēna ga, vanon naña ita,

naña tepe taaga temio Kristo, ana Ntewa naga kila po pañisi pan ita e navisa ruruena wo lala nae ma metava.

⁴ Nanene naga sa naña pogos naña yomarava nini naga pere wa, ana Ntewa naga pisaar ita ñisi rui vena ita teve taaga temio Kristo, vena ita teve kiena, a vena kieta malena ikik ruru wo e marana, naña pe kororaki re e poli.

⁵ Nanua sumo laa rui, kome pupia kiena sitomena, ana Ntewa naga mliganar ita vena kuslua ita sane narina lala, kome Yesu Kristo. Suri nene, Ntewa naga kila sane mesmesun e ya naña naga pisu sape po, a naga kekaran mēna ga pañisi naña naga kila.

⁶ !Teyeluar Ntewa vanon kiena pupia lemamiena nene a vanon mēna ga nalakorenanena wo nene naña naga mla korenan ga pan ita, naña pimi kome narina naña naga sitom pañisi!

⁷ Tana ne narina nene mlau, ana vanon suri nena nene, ita naña tepe taaga temio Kristo nene, Ntewa naga pure plan ita, naña naga piwo kieta mlamulena viowa lala. !Lelaga ña, lemamiena kienā ne Ntewa e ita keviu manene pañisi, naga pa re laa na wa!

⁸ Ntewa naga pe manmarua pañisi wa, a naga pisu kilale make suria,

⁹ ana naga kekaran naña tañan ita tekilia kiena sitomena tai naña naga sane navisawanena tai pan ita sumo. Naga kila sitomena nene pimi merarava ruru e ita narui, a kiena sitomena nene, nayumāenen suri wo la ve moki imi mālivi ga e Kristo.

¹⁰ E sitomena nene narui na, Ntewa naga sikol ruru suri punu ga va lele taaga, naña naga sii la sike ma e peni, a e mēna ga e yomarava nini, la aimi lele taaga vatanon Kristo, ana Ntewa naga yumāen ruru make suri punu ga torokin kiena sitomena nene, vano

vano kilamake ruru ga e kana pog nena naapo.

¹¹ Ana ñisi na suri punu ga monar imi mālivi mesmesun nena ga naña Ntewa naga sitom ruru ke pisape kila. Ana vena taveve kiena sitomena nene nanua sumo, naga pisaar imimi le Israel lala vena imimi meve kiena, naña imimi meve taaga memio Kristo.

¹² Imimi ne nanini, Ntewa naga mliganar imimi vena imimi naña memligan ñesan kiamimi sitomena mārera e Kristo, a visae sanene, popon imimi monar meieluar Ntewa silaga, komin naga po pañisi.

¹³ Ana amiu yeririna tañena mēna ga lala, naña pe ape le Yu re la poli, amiu amloge visena lelaga nene ñisi rui, nanene Lologena Wo naña amiu atol kiamiu natamaliaena e naga, a amiu amlelaga e Kristo ñisi rui, ana amiu apimi ape yeririna kiena ne Ntewa ñisi rui. A vanon naña amiu na ape kiena, Ntewa naga mligan kana kile na suri nene tai e amiu, naña naga mla Ninuna Wa pan amiu, sa naña naga pisaaria.

¹⁴ A Ninuna Wa nene, naga sane komsus nen navisaarena na sumo kiena ne Ntewa e ita, vena ita tekilia ruru tesape metavan Ninuna nene, ñisi na ita tokus lalimana punu ga ve kieta, nanene na e pogos naña Ntewa naga wereplan yeririna lala ava puna, nanene na la ga naña naga pul plan la ñisi rui ana la ape kiena. !Ita teyeluar Ntewa, pe mias naga po pañisi!

Leniena Kiena ne Pol

¹⁵⁻¹⁶ Komin suri ne la nanene, silaga e kiau leniena lala, nesumā nesitomāl amiu luen ga, a nepisa luen ga potena pan Ntewa vanon amiu. Pelaga nene, nesiari e pogos naña nemloge naña amiu apiawa mārera ke e Yesu, kieta Suñe, a naña asitom manene mēna ga nalelagaena wa tañena lala, ana pimi tol nanagane, nesumā nemlen ke sanene.

¹⁷ Sila ga naþa nesuþña ga nemlen ke pa Ntewa, naþa naga pe Ntewa kiena ne Yesu Kristo kieta Suþe, a naþa naga pe Arimata naþa pe naurarena keviu, nesuþña nepiun ke tania vena naga ligan Ninuna na manmaruaena naþa Ninuna na kipianena van amiu, vena akilia Ntewa va ve keviu laa sane.

¹⁸ A nesuþña nepiun ke tania vena naga vike kiamiu sitomena lala, vena avisu kilale kiena yomerarava, vena akilia suri nene naþa Ntewa naga pio amiu vanonia, a naþa kiamiu sitomena monar m̄areraña vena atol suri nena. Suri la nene, naga lalimana la nene naþa pe kiamiu, sa naþa suri wo la moki naþa Ntewa naga kila ruru sike na, naga pe kiena ne nalelagaena wa lala.

¹⁹ A amio m̄ena ga naga, monar avisu kilalea a monar akilia ruru pupia naþareraena kiena ne Ntewa, naþa naga suþña miyuþña ke e kieta malena lala, naþa ita temlelaga e naga.

²⁰ Nanene naga naþareraena keviu ke ga nene naþa Ntewa naga miyuþña ea e pogos naþa naga pisirlua Kristo suþñalu mali sina ga e marena, ana naþa siraunia, naga þere naga pa mligan naga teke tano e kiena leþas marua ma e peni.

²¹ Naþareraena nene, naga pa laa metavan m̄areraena taþena lala, amio m̄ena ga suri m̄arera taþena lala, amio yerkawa taþena lala, amio nasumonena taþena lala nae ma e peni. Kia kiena ne Kristo naga moñ manene laa metavan make kia taþena lala, pe e re ga e yomarava nini poli, ana e m̄ena ga e yomarava taþena nene naþa yoko imi.

²² Ntewa naga mligan suri la punu ga asike vatano e lana ne Kristo rui, a naga mligan lua Kristo pa e kiena suþñare wa, ana naga pe þarin suri la punu ga.

²³ A kiena suþñare wa nene, naga sane tasnena ne Kristo, naþa naga pule ruru e Kristo, a naþa Kristo ga

rui naga pule ruru e suri punu ga e yo punu ga.

2

Nanagane ita temal e Kristo

¹ Nanua sumo, ana sa ga naþa amiu amare ga, vanon naviowaena lala, a kiamiu mlamulena viowa lala,

² naþa e pogos nene, amiu amial ga e þelaga viowa na yomarava nini. A nanua sumo, ataveve ga suþe nene na naþareraena na yo yau lala, amlogear ga naga narui, naþa naga ninuna nene naþa naga suþña kila ke kiena yuþñaena e la naþa pe amlogear re Ntewa poli.

³ Ana nanua sumo, imimi le Israel m̄ena ga lala, imimi na marantaaga ga memio yeririna taþena lala, naþa imimi mesuþña memialoro metaveve ga nasinenanena na þelaga viowa kiena ne yeririna lala. Imimi m̄ena ga mesuþña mekila ke ga suri la naþa kiamimi sitomena la sinemiminia, a suri la naþa imimi memloge po ea. Komin suri la nene, imimi na sa ga yeririna taþena ga la nene, naþa þisi na Ntewa naga sinena kar imimi m̄ena ga, taþatete kila si suri tai van imimi narui, vano vano þisi na naga monar la nakoena van imimi.

⁴ Ana Ntewa, kiena sineyeena a kiena nasitomienna naga keviu paþisi e ita,

⁵ ana pogos naþa sane ita na temare þisi rui vanon kieta mlamulena viowa lala, ana naga kila ita temali temio Kristo. Nanene na lelaga, Ntewa naga tamalia ita kom ga e kiena lemamienna.

⁶ Ana sa naþa ita na temali temio Kristo, Ntewa pisirlua ita temio m̄ena ga naga, ana Ntewa naga mligan ita teto tano temio m̄ena ga naga e yo nametava.

⁷ Ntewa naga kila sanene vena e pogos la naþa apimi ke ne, þisi na yeririna lala, la akilia avisu kilale sane kiena lemamienna nene naga

keviu manene paḗisi, naḗa naga sitom ita sanene kome Kristo Yesu.

⁸ Ntewa naga tamalia amiu e ga e kiena lemamiēna, vanon naḗa apiawa e naga. Suri nene naga pe pimi māliwi re e kiamiu yuḗaena wo laḗas poli, peraga, Ntewa naga mla korenan ga pan amiu.

⁹ Ana nanene naga pe suri re tai naḗa yaru kilia yuḗae vanon poli, komin visae ve sanene, ḗisi na towarwar itan vaḗisi, tevis vilavenia, tevisave “O inu, in ga netamalia in e kiau yuḗaena.”

¹⁰ Ita na sane suri wo tai naḗa Ntewa miyuḗaen ruru po paḗisi, naḗa naga sii ita tepimi tepe yaru viu lala e Kristo Yesu, a Ntewa naga kila sanene vena ita tekila ḗena ga yuḗaena wo lala, naḗa naga mligan ruru sumo rui, vena ita teyuḗaenia e kieta malena lala.

Ita na teve taaga e Kristo

¹¹ Amiu na monar asitoḗali pogos naḗa apaeme, ana amiu na pe ape yeririna kiena ne Ntewa re poli sane le Yu lala, amiu na ape yaru taḗena ga lala. Komin suri ne nanene, le Yu lala, la asitom ke asape la ape yaru wa, komin naḗa la apuarar manene ḗaviu ḗarera, ana la apisa kare amiu apisa “Kulpaona” pan amiu. Ana ḗaviu nene naga pe suri korena ga na vanua ga e tas nen yermēne ne.

¹² Ana komin nanua sumo, amiu na sa ke nene narui. Amiu ve sinemiu ḗesan re naḗa nanua sumo, amiu asike laa koperinan Kristo paḗisi, amiu na asike vanuan ḗegas nen le Israel lala, amiu na ape wolawa ga, naḗa amiu na taḗatete akilia atol suri la naḗa Ntewa naga pisaar pan kiena yeririna lala. Ana amiu naḗa asike e yomarava nini, amiu na peraga ape suri korena ga narui, a amiu na pe akilia re nena Ntewa poli.

¹³ Ana amiu, naḗa nanua sumo asike laa perina, nanagane amiu apimi lavisi rui komin tana ne

Kristo, nanagane narui amiu na ape taaga amio naga.

¹⁴ Kristo naga pe kieta suḗarena, ana naga kila kieta ḗegas lua nene apimi ape taaga. Nanua sumo, imimi le Yu lala memio amiu yeririna taḗena lala, naḗa ita sineta kar ita ḗaga silaga, sa ga naḗa pupia kove tai mliḗere ita, ana Kristo naga ḗe plan suri nene e kiena marena.

¹⁵ Naga pisaluḗar navisaluaena kiena ne le Yu lala, amio kana narin visena ne lala, a naga kila sanene naḗa kila kieta ḗegas lua nene lalua aimi ave yaru taaga e naga, sane lalua aimi ave suri viu tai. Visae ve sanene narui, Kristo naga kila suḗarena van ita.

¹⁶ E kiena marena e laki torovia, naga kilalua sinemimiēna e ita, naga kila kieta ḗegas lua nene apimi ape yeririna taaga, ana naga pure ita sina ga toḗasuḗe si puna ne Ntewa, naga kila ita tepe mara wo temio naga.

¹⁷ Pogaga, e ḗelaga nene narui, Kristo naga pimi, pisawal lologena wo na suḗarena nene pa yeririna la punu ga, nanene na amiu naḗa pe ape le Yu re poli, naḗa amiu asike laa perinan Ntewa, amio imimi ḗena ga le Yu lala naḗa imimi na mesike lavisin ḗisi rui.

¹⁸ Ana komin suri ne la nanene naḗa Kristo naga kila rui, nanagane ita punu ga kieta mrapa taaga e Ninuna taaga, naḗa teimi e marana ne Arimata.

¹⁹ Ve sanene, ana amiu na pe ape wolawa la re si poli narui, a amiu na pe ape yaru re si naḗa pe kiela yo re poli, peraga. Nanagane, amiu na sa ga yeririna na yo kiena ne Ntewa, amio li nalelagaena wa taḗena lala, a amiu asike loyuḗa e ḗana mratava.

²⁰ Amiu na sane kemraḗe lala na yuḗa tai, naḗa li nalologena lala amio li navisawalena lala, la sane kemraḗe na mrapun yuḗa lala. E yuḗa nene, Yesu Kristo naga sane

kemraŕe wo naŕa pe keyowo m̄eke lika,

²¹ naŕa naga suña p̄uarar ruru ke kemraŕe taŕena la nene. Naga puar la, ana la asuñalu m̄arera, ana yuña nene naga sa naŕa suña pimi pe yuña wa m̄ana ne Ntewa.

²² Ntewa naga miyuñaen amiu ke sanene narui, vena e Kristo amiu li nalelagaena lelaga lala, amiu asuña apimi ke sane yuña tai, naŕa naga kilia va sulueen ga loyuña ea e Ninuna.

3

Pol kila yuñaena kiena ne Suŕe pan la rui

¹ Ana komin suri la nene naŕa nepisa p̄isi rui, inu Pol, nemlen wo amiu pa Ntewa. Nanagane nesike e yuña na koaena, vanon naŕa nemiyuñaen ke yuñaena kiena ne Kristo Yesu pan la naŕa pe ape le Yu re poli, sane amiu, a in na nemlen wo amiu ke na wa pa Ntewa.

² ?Pona amiu na apisu kilale m̄aga naŕa sane nesuña nemiyuñaen ke vanon amiu sanene, pona peraga? Kiau yuñaena naiila amiuena nene, Ntewa naga mla pan inu e kiena lemamiena,

³ ana naga sane kiena sitomena tai naŕa sumo naga mlawania, ana siraunia naga kipian inu ea.

Ana suri nene nesiriyu p̄isi rui,

⁴ a visae amiu auloia, p̄isi na amiu atol kiau kiliaena e lepas nen sitomena nene kiena ne Ntewa, naŕa nanagane suña pimi ke merarava e Kristo.

⁵ E teras nasumo lala, yeririna lala la pe akilia re suri nene poli sane nanagane, naŕa nanagane Ntewa kipian ke e li nalologena wa lala amio m̄ena ga kiena navisawalena lala kome Ninuna Wa.

⁶ A visena nene naŕa naga pimi merarava, naga sanene narui, naŕa pisa sanini pisape, yeririna taŕena m̄ena lala, la amio le Yu lala, la ga luwoka ga la atol navisa ruruena lala

kiena ne Ntewa, a naŕa la sa ga ape lepas nen tasnela taaga ga, a naŕa navisaarena kiena ne Ntewa lala, la ga luwoka kiela. Suri wo la nene la apimi añalivi komin lologena wo kiena ne Kristo Yesu.

⁷ Ana Ntewa naga kila inu nepe yaru na yuñaena kiena ne lologena wo nene tai narui, ana yuñaena nene naga pe nalaena wo tai naŕa Ntewa naga mla pan inu, naŕa kiena nam̄areraena suña miyuñaen ke kome inu.

⁸ Inu neto manene laa tanon nalelagaena wa taŕena lala, ana nekekara paŕisi naŕa e lemamiena kiena ne Ntewa, naga mligan e luñau vena nelologon kiena lologena wo van la naŕa la pe ape le Yu re poli. Ve sanene narui, nesuña nepisawal ke pan la e suri wo kiena ne Kristo lala, naŕa aulo p̄ele ga,

⁹ a nekipian la ke m̄ena ga sanape naŕa Ntewa naga suña kila ke kiena sitomena nene pimi p̄arpoyo. Siar e pogos naŕa Ntewa naga sii suri punu ga, pimi tol pogos la naŕa aŕaro pa p̄isi rui, Ntewa naga mlawan kiena sitomena nene toña ga,

¹⁰ ana e kieta pogos nini narui, naga kila navisi lala amio nam̄areraena lala e yo na metava ma e peni, la avisu kilale kiena namanmaruaena taŕena lala, e suri la naŕa naga miyuñaenia e lotuena kiena ne Kristo.

¹¹ Suri la nene na, la torokin sitomena kiena ne Ntewa, naŕa naga sitom ruru kemua sumo rui, pogos naŕa yomarava nini na pere wa, ana naga kila suri la nene la apimi añalivi rui kome Kristo Yesu, kieta Suŕe.

¹² Ana komin naŕa ita tepiawa e Kristo, a komin naŕa ita tepe taaga temio naga, ana ita tekilia teimi tesuñalu e marana ne Ntewa narui, naŕa kieta sitomena ve yuwawa re, a monar sineta m̄arera e naga tevisave p̄isi na naga kekaran ita.

¹³ Komin suri ne nanene, nepiun

māreran pan amiu, nepisape, awis, amiu na ve atamān re sinemiu la aloru pogos tai, naþa ve aloge manene re viowagan inu e pog mārera la nene naþa nekus ke vanon amiu e yumā nakoena nene, naþa la akilali inu ke paþisi. Suri la nene na, la vena iilaar ami- uena vena atol naurarena kiena ne Ntewa.

Leniena kiena ne Pol

¹⁴ Sanene, komin suri ne la nane nepisa ke ne, nekinai, nemlen wo amiu pa Arimata,

¹⁵ naþa naga pe Arimata kemua lelaga, naþa ata taþena lala na mratava lala nae ma e peni amio mēna ga nae yomerava nini, la asumā amla ke þelaga wo a kiela kia wo lala, e ga e naga.

¹⁶ Nesumā nepiun ke tan Ntewa, nesape sa naþa naga kiena naurarena keviu paþisi, þisi na ligan kiena namāraena e losinemiu kome kiena Ninuna, vena sinemiu lala asumālu māraera asulue.

¹⁷ Inu nesumā nemlen ke mēna ga, nesape Kristo naga sumā pumi silaga e losinemiu lala kome kiamiu naviawaena, a nemlen wo amiu mēna ga vena þelaga nasitomiēna imi sane purþes nen kiamiu malena lala.

¹⁸ Visae ve sanene, þisi na amiu, amio nalelagaena wa taþena lala, akilia u atorokin naþa avisu kilale pupia nasitomiēna kiena ne Kristo, sanape naþa pe lepalepasa, pona pi- avi, pona pa metava, pona merorol sanape.

¹⁹ Lelaga þa, kiena nasitomiēna nene naga keviu manene paþisi, ita taþatete tevisave tekilia ruru rui. Ana pe suri korena ga, nemlen ga vena þisi na amiu na akilia avisu kiena nasitomiēna nene e kiamiu malena lala, vano vano-o þelaga wo kiena ne Ntewa lala, a kiena malena wo, aule ruru e amiu.

²⁰ Ana nanagane, teyeluar Ntewa, naþa e kiena namāraena keviu naþa naga sumā miyumāe ke ea e

losineta lala, naga kilia yumāena taulu manene ya naþa tekilia teviun tania, pona ya naþa tekilia tesito- mia.

²¹ Ana nanagane, nalotena kiena ne Ntewa wetelu miyeluar naga komin Kristo Yesu, nanagane, a e mēna ga e teras lelein lala na pogos la naþa apimi ke ne, vano vano-o ve uro re, sanene.

4

Ita na sane tepe tasneta taaga e Kristo

¹ Sa naþa nesike e yumā naloge viowaena, komin yumāena kiena ne kieta Suþe, nemāreran amiu, nesape kiamiu malena lala monar mesmesu ruru e þelaga nene naþa Ntewa naga pio amiu vena amiu ayal ea.

² Ve sanene, amiu avatanon amiu, a amomāu silaga. A kiamiu sitom- ena lala monar malum ga van amiu, naþa ve sinemiu mimi koskos re van amiu. Pelaga na nasitomiēna ne nanene.

³ Amiu na akilayonli naþa auarar ruru sumāre nene naþa naga sumā sikol ruru amiu, ana ve sanene, ak- ilia avisuar ruru navetaagaena naþa Ninuna Wa naga sumā mla ke pan amiu.

⁴ Amiu na sa ga ape tasnemiu taaga ga, a Ninuna mēna ga taaga ga sike e amiu, a e ke e þelaga nene ana navisaarena taaga ga, naþa kiamiu sitomena kilia sumālu māraera se ea, naþa Ntewa naga pio amiu vanonia.

⁵ Ana Suþe Yesu naga taaga ga, a kieta nalelagaena taaga ga, a na- keena mēna ga taaga ga,

⁶ a Ntewa mēna ga taaga ga naþa sike na, naþa naga pe Arimanane yaru punu ga, a naga pe suþen suri punu ga, a naga miyumāen kiena yumāena þarpoyo e yo punu ga, a naþa naga sike e malena kiena ne yeririna punu ga.

⁷ Ana e ita punu ga peve taaga, Kristo naga mla nalaena taþena lala e kieta malena lala, naþa la

apowo paḥisi, mesmesu e kiena pupia lemamiena.

⁸ Nanene na sa naḥa Visena Wa naga pisa nanua sumo rui e Yauena Lala, naḥa pisa pisape

“Pogos naḥa naga pa metava e yo na metava manenea,

naga ḥere kiena nasinekar lala naḥa naga taulu la rui, ataveve naga,

a naga mla nalaena pan kiena yeririna lala.” *Yauena*
68:18

⁹ ?Ana visena naḥa pisa pisape “Naga pa metava,” naga kana kinasia na ya? Kinas nen visena nene sape nanua sumo, naga pito manene laa tano rui, naḥa naga pitomi tano e yomarava nini, naga pito tano e kana ḥilipili merorol ne lala.

¹⁰ A yeririna nene, naḥa sumo naga pitomi tano, naga pe yaru mā ke sina ga nene naḥa sirau naga pa laa metava, metava ma e peni, ana ḥisi na, naga pa ke laa metava na wa, vena naga kilia kokonia yo la punu ga naḥa Ntewa sii la.

¹¹ A naga yaru ke ga naḥa naga mla nalaena pa kiena yeririna la narui, naḥa laḥasia, naga mligan la ape li nalologena lala, laḥasia, naga mligan la ape navisawalena lala, laḥasia, naga mligan la ape nayalinen Lologena Wo, a laḥasia, naga mligan la ape yaru na visuaren li nalelagaena lala, ana laḥasia, la ave navian laena mēna ga lala.

¹² Kristo naga kila sanene vena kiena li nalelagaena wa lala akilia akila kiena yuḥaena, vena ḥegas kiena ne li nalelagaena lala e yomarava nini, naḥa sane tasnena, kilia kapuru manenea, a imi mārera laa sane.

¹³ Ve sanene, ḥisi na ita punu ga tekilia teimi teve taaga ga e kieta naviawaena e Narina ne Ntewa, a ita teimi teve taaga mēna ga naḥa tevisu kilale ruru naga e kieta malena lala. Naga ke nanene narui, tekilia teimi teve sa naḥa yaru na

marua, vano vano tol naḥa temarua ruru sane Kristo, naḥa ḥisi ita teimi teve yerkawa kemua lelaga sane naga.

¹⁴ Sanene, ḥisi na ita ve teve sa re si sisi, naḥa navianena taḥena kiena ne yaru na visokanena lala aure kieta sitomena lala va ve taḥena, a naḥa kiela navisa kotalia itaena lala la apilovilon ita, sa ga naḥa lagi miyu ita, pona sive suḥa kuakuankare ita tepa sane, tepa sane, peraga.

¹⁵ Ana monar towarar nalelagaena e ḥelaga nasitomiena, a e kieta mrapa la punu ga, monar tekapuru vena teimi teve yerkawa lala e Kristo, naḥa naga pe ḥarin ḥegas nen kiena nalelagaena lala.

¹⁶ A ita na sane kinakinas nen tasnena lala, a naga suḥa kila ke kinakinas la nene apimi ape tas taaga ga e naga, naḥa kiena merpu lala la asuḥa asikoḷ ruru kana kinakinas la nene van ḥarina. A pogos naḥa kana kinakinas nen tasnena la nene, la ataveve ruru kiela yuḥaena lala, a la asuḥa asitomila, ana tasnena nene naga kilia kapuru, kilia imi mārera va laa sane.

Malena viu e Kristo

¹⁷ E kia kiena ne kieta Suḥe, nomāreran amiu ke sina ga, nesape amiu na monar avisuar amiu, ḥisi na amiu na ve ataveve re si ḥelaga kiena ne la naḥa pe amlelaga re e Ntewa poli. La nene, kiela sitomena lala apiowa rui, ape mias pa rui,

¹⁸ ana asike ga e yemalolo. Ana la asike manene laa perinan malena nene naḥa Ntewa naga mligan ke pimi, komin naḥa la ḥarila mārera paḥisi sa ga kilavaru, la pe amloge kilia re suri poli.

¹⁹ Sinela lala taḥatete si amawan kiela naviowaena lala, ana la ataḥan la ga e lau narui, a e ḥelaga na kororaki lala, naḥa la asitom korenan ga.

²⁰ Ana e Kristo, pe apian amiu re nenaga e ḥelaga tai ne sanene poli, peraga.

21 Ana la apisayu kiena suri wo la moki pan amiu ĩisi rui, pan amiu naĵa ataveve ke naga, a la apian ruru amiu e nalelagaena la nene naĵa sike e Yesu.

22 Sanene, ana amiu na monar aligan lua ĩelaga marua naĵa apaeme amio. Pelaga nene naga sumĵa kila ke kiamiu malena na sumo pimi piowa, a sumo, kiamiu nasinenana viowa na ĩelaga la nene asuĵa apisa kotalia amiu, ana asuĵa akila kare manene kiamiu malena la keviu paĵisi.

23 Ana nanagane, sinemiu lala a kiamiu sitomena lala monar imi ve urviu nenaga,

24 a amiu na monar akus ĩelaga viu lala na kiamiu malena vii e Yesu nene, naĵa Ntewa naga sii e amiu, sa ga kiena, naĵa yeririna lala la akilia avisu sa naĵa mesmesu ruru kemua, a pe suri wa.

25 !Sanene narui, visokanena toko! Komin naĵa ita tepe kinakinas nen tasnena ne Kristo ga, ana monar teve lelaga lue ga va nalavisin ita la silaga.

26 A visae sinemiu mimi pogos tai, ve akila re naĵa nasinemimiena nene were amiu ava e namlamulen viowa, a kiamiu nasinemimiena nene monar vito tano sumo, ĩisi na mrae vito tano.

27 Amiu na monar ve ala re pulmas tai va Yermare, vena naga imi kila kare amiu, ava aviowa laa sane.

28 Yaru naĵa sumo naga pe yaru na vinauena, naga monar ĩisin vinauena. Naga monar yuĵae ĵarera e limana, e ĩelaga na mesmesu, ana ĩisi na naga kilia visuar ruru naga, a iila ĵena ga yaru la naĵa limala korena.

29 E kiamiu visena lala, ve avisa re visena kar lala, ana avisa ga visena la naĵa naga kilia iilar kiela sitomena lala, naĵa la aloge kiamiu visena nene, naĵa naga toroki ga, a naĵa mesmesu, a naĵa kilia iila la.

30 Amiu ve akila re Ninuna Wa memawa, pona loge viowa vanon kiamiu visena viowa la nene, komin naĵa Ninuna Wa nene, Ntewa naga mligan e amiu sane kiena kile tai, vena naga visawal visave amiu na ape kiena, a vena visawal ĵena ga visave ĩisi na naga wereplan amiu e legiena maro.

31 Sanene, popon ve akila re si sinekarena lala, a sinemiu ve uarar re si simimiena, a sinemiu ve melalka re sina. Amiu aligan ĩelaga na vilupena a navisviowaena, a aligan ĩelaga na sinekarena.

32 Ana amiu na awo van amiu, a sinemiu lala malumu ga van amiu, aviewo amiu, sa naĵa Ntewa naga piewo amiu rui kome Kristo.

5

Amiu na ayal e yomerarava

1 Ana komin naĵa amiu ape sisi wo kiena ne Ntewa lala, amiu akilali naĵa ataveve kiena ĩelaga.

2 Amiu na monar ayal e nasitomena, sa naĵa Kristo naga sitom amiu, naga taĵan kiena malena pan amiu, sane ponotaninu tai naĵa po pan Ntewa, a sane nakuĵaĵaena tai naĵa Ntewa kekarania.

3 Komin naĵa amiu ape nalelagaena wa kiena ne Ntewa, ana pe mesmesun re nenaga naĵa pogos tai, suri laĵasia imi kakate e amiu sane lau, pona suri na memawaena lala, pona ĩelaga nasinesuniena suri lala, a suri la nene pe pon re ĵena ga ava atakorkoron poli.

4 A pe pon re naĵa amiu avisa visena kar la poli, a visena namname lala, a visena na totorouena viowa. Ana popon amiu na asuĵa avisa ga potena van Ntewa.

5 Nesape nevisa meraravan van amiu sanini: la naĵa la asuĵa ataĵa ke lau, a la naĵa asuĵa akila ke suri na memawaena, a la naĵa sinela sun manene suri la silaga, la nene ĩisi na akokovio. Yaru na sinenan manene

laa suri la silaga, naga maran taaga ga amio yaru naþa naga mlotun ke suþe taþena lala. Amiu na monar alelaga e visena nini silaga, pisape la naþa apuarar ke þelaga viowa la nene, þisi na la taþatete nenaga akilia ava loyuma e Nasuþenena kiena ne Kristo amio Ntewa.

⁶ Amiu na ve atamañan re yaru la aure amiu ava e mrapa taþena lala, naþa la avisa kotalia amiu ga e kiela visena kiki lala. Suri ne la nanene naga kila Ntewa naga sinena karla rui, sa naþa visae la pe amlogear re naga poli, ana þisi na naga la nakoena van la.

⁷ Þisi na amiu ve ava ave þegas re nena amio yeririna la ne sanene.

⁸ Nanua sumo na, amiu la nene ape yeririna na yemalolo ga lala, ana nanagane naþa amiu asike e kieta Ntewa narui, ana amiu asike mēna ga e kiena yomerarava. Ve sanene na, amiu monar ayal silaga ve sa naþa amiu na ape yeririna na yomerarava nene narui,

⁹ komin e yomerarava nene, þisi na kiamiu malena wo, a mesmesu, a ve lelaga, ana þisi na kilia war mras la naþa po ve moki.

¹⁰ Amiu na monar akilayonli naþa alual þelaga ya naþa kieta Ntewa naga kekarania.

¹¹ Þisi na amiu na ve amio re yeririna la naþa la akila ke suri viowa lala, naþa pe yumaena korena ga lala na yemalolo. Ana popon visae amiu avietavan suri viowa la nene aimi e yomerarava.

¹² Ita na tememawanli mēna ga vena tevisayu suri la naþa la apa akilawania,

¹³ ana pogos naþa Ntewa naga vietavan suri la punu ga nene, aimi e yomerarava, þisi na yomerarava nene naga kila þelaga la nene la amolmolue.

¹⁴ A pogos naþa yomerarava naga kila suri la punu ga imi molmolue e yometava sanene, suri mēna ga la nene þisi na imi ve sa yomerarava.

Nanene na sa ga yauena nene pisa, naþa naga pisa, pisape

“Ko nene naþa omomatio rui, otavilo,

osumalu e marena, omal sina, ana þisi na Kristo naga tegoli ko.”

¹⁵ Komin suri nene, amiu na monar avisuar ruru amiu, sane þisi na yoko ayal ve sanape. Þisi na amiu na ve ave sa re la naþa la pe þarila re poli, ana amiu na monar akila þelaga kiena ne yeririna la naþa ape manmarua ruru po.

¹⁶ Amiu na monar ava ayuporu e pulmas punu ga naþa amiu añalia, vena kilaen yumaena wo lala ea, komin naþa ita tesike e pogos na viowaena.

¹⁷ Þisi na amiu ve ayumañae wowe re, ana monar amiu na akilali akilia suri punu ga la naþa kieta Suþe naga sinenan sape akila.

¹⁸ Þisi na amiu na monar ve amun re si kuruta na munena vano vano-o akilalu þarimiu, vanon þelaga nene, þisi na naga kilia kila kare make ke sina ga kiamiu malena lala. Ana amiu na monar aule ga e Ninuna Wa.

¹⁹ Popon naþa amiu asunyu visena na Tus na Yauena lala, a yauena wa lala, a yauena na yeluarena Ntewa lala van amiu, a amiu monar ayau e yauena wa lala, vena aieluar kieta Suþe e sinemiu la wetelu.

²⁰ A vanon suri la punu ga, silaga amiu asuma avisa potena va Arimata Ntewa, e kia kiena kieta Suþe, Yesu Kristo.

Pelaga na talopaena

²¹ Amiu li nalelagaena lala, yermēne a sira, monar avatanon amiu, sa ke ga naþa asuma apatanon ke Kristo.

²² Amiu sira la naþa atalopa, monar avatanon womiu lala, sa naþa asuma apatano ke pa kieta Suþe,

²³ komin naþa yermēne naga pe þarin wona, naga sa naþa Kristo naga pe þarin kiena lotuena, naþa

lotuena nene naga pe tasnena, naña naga tamalia.

²⁴ Komin suri nene, sira lala la monar avatanon wola lala e suri punu ga, sa ke naña lotuena kiena ne Kristo sumña patanon ke naga.

²⁵ A amiu yermene la naña atalopa, monar asitom manene womiu lala, sa naña Kristo naga sitom manene kiena lotuena, ana naga tamian kiena malena vanonia.

²⁶ Naga kila kiena lotuena mekiki, a naga kevania e wii, a e kiena visena, ana naga miawa pa Ntewa.

²⁷ Kristo naga kila sanene vena kilia were kiena lotuena imi puna, naña naga pe wa naña pe wa ruru manene laa sike na, sane sira mee tai, naña naga sumate ke sape talopa, naña naga mekik ruru po, a naga pe namname re poli, a sa naña amiyowau ruru tanea naga po na po.

²⁸ E pelaga mēna nene, yermene naga monar sitom manene wona, visuar ruruia sa ga naña naga pisuar ruru ke ga tasnena. Yermene naña naga sitom manene wona, naga sumña sitom ke sina ga naga.

²⁹ Yaru la ve asumña avisu kare re tasnela lala, pona akila kare la, peraga, ana yeririna la asumña apagan rurula, a la asumña apisuar ruru ke tasnela lala. Naga nene naga sa ke ga naña Kristo kila ke pan kiena lotuena,

³⁰ a ita na tekilia ruru suri nene po papisi, komin naña ita na tepe kinakinas nen tasnena lala.

³¹ Visena Wa naga pisayu mēna ga pisi rui, naña yermene amio wona, lalua na aimi ave tasnela ve taaga ga, naña naga pisa pisape

“Komin suri ne nanene, yermene ligam arimana amio anena, vano vilolar wona na sira, ana lalua aimi sane ave taaga ga narui.”

³² Visena Wa nene, visena urmi tai naga sumña ea, naña sumo naga sane navisawanena ga tai, ana nanagane, nekilia nesape visena nene naga

sumña pisawal ke Kristo amio kiena lotuena ne.

³³ Ana ve asitom re avisave visena nene naga pe pisa amiu re mēna poli, peraga, pisa amiu ke mēna ne. Ee lelaga pa, amiu yermene lala, monar asitom manene womiu lala, sa ga naña asitom amiu ke ga, a amiu sira mēna ga lala, monar avatanon womiu lala.

6

Pelaga kiena ne sisi lala amio arimala lala a anela lala

¹ Sisi lala, amiu na ape sa naña li nataveveena Kristo, amiu alogear arimamiu lala a anemiulala, sur ne nanene na mesmesun naña amiu akila.

² Navisaluaena tai e Visena Wa kiena ne Ntewa pisa sanini, naña pisape “Amiu na ato ga tano e arimamiu amio anemiulala,” a naga nene navisaluaena na sumo naña kiena navisaarena tai teke metava e a,

³ naña naga pisa, pisape visae akila sanene,

“pisi na sur na kiamiu malena lala kilia kiriri wo, a vena pisi na kiamiu malena e porotano nini naga ve piavi.” *Naw 5:16*

⁴ Amiu arimala lala a anela lala, sinemiulala ve vilul re va narimiulala silaga, vano vano la sinela kar amiu ke sina ga. Ana amiu na monar akawe ruru la mesmesu, a amiu avian la, a aki pian la e mrapa na kieta nalelagaena e Kristo.

Pelaga kiena ne yaru na yumnaena amio kiela yerkaualala

⁵ Amiu yaru na yumnaena lala, alogear kiamiu yerkaualala na yomara-ava nini, sa naña amaraun la, a avatanon la, a amiu monar akila sanene e sinemiulala wetelu, sa naña amiyumnae ke kiena ne Kristo.

⁶ Amiu na pe pon re asumña akila ve sanene e pogos ga naña la asike amio amiu poli, vena amiu akilali ga naña la akekan amiu, ana monar

akila suri la naþa Ntewa naga sine-
nania silaga, amio kemua sinemiu
lelaga, sa naþa amiu na ape yaru na
yumaena kiena ne Kristo.

⁷ Amiu na monar akekaran kiamiu
yumaena lala, a popon ve akila re
si yumaena sa ke naþa amiyuñae
ke ga pa yaru, ana akila sa naþa
amiyuñae ke pa kieta Suþe.

⁸ Amiu na asitomli sa naþa visae
yaru tai naga pe yerkawa tai, pona
naga pe yaru na yumaena ga tai, ana
pe suri korena ga, þisi na Suþe naga
lamaran suri wo vania torokin kiena
yumaena wo lala.

⁹ A amiu yerkawa kiena ne yeri-
rina na yumaena lala, amiu mēna ga
akila mesmesu va kiamiu yeririna
na yumaena lala, a ve avisin re
sinekar van la silaga. Amiu na
asitoñalia, naþa amiu amio la, amiu
punu ga kiamiu Yerkaawa taaga ga
naþa sike ma e peni, a naga suña
kila maran taaga ga pa yeririna la
punu ga.

Tekila mara pa yermare

¹⁰ Lavisi ke nekila make kiau
visena narui, ana nesitom nesape
nevisa van amiu sanini, amiu
amāreran manene li naþa amiu
amārerera e kieta Suþe, amio kiena
pupia namārereraena.

¹¹ Amiu na ayen kulsota mārera
na mara lala naþa Ntewa naga
mla pan amiu, vena amiu akilia
asumālu, a akilia asuwo mraai kiena
ne Yermare, amio kiena navisoka-
nen viowa lala naþa naga suña kila
ke pan amiu.

¹² La naþa ita tesuñā tekila ke
mara pan la e kieta malena, la pe
ape yeririna re poli. Ita tesuñā tek-
ila ke mara pa namārereraena taþena
la ne, amio yerkawa lala kiena ne
yermare lala, amio suþe lala kiena
ne la naþa nanagane la ape purþes
nen yemalolo e yomarava nini, a
tesuñā tekila ke mēna mara temio
kimi viowa la nene, naþa la moki liu,
naþa asuñā ke e yo punu ga.

¹³ Ana popon ayen ruru suri na
kilaen mara kiena ne Ntewa la nene
narui, ana pogos punu ga a e legiena
punu ga, naþa Yermare naga imi
vena kila mara van ita, þisi na
ita tekilia tekila mara va nasinekar
la nene, vano vano þisi, ana ita
tesuñālu mārera ke tesike na wa.

¹⁴ Pogos naþa amiu asumālung
kilaen mara sanene, kiamiu sur
mārera nakilaen mara lala na
sanini narui. Kulka naþa aþereari
e mēþemiu, naga sa naþa amiu
apuarar þelaga na lelagaena. A kul-
sota mārera na kilawoen yepemiu
vanon mraai lala, nanene na sa naþa
amiu apuarar ruru þelaga mesmesu
suñā e kiamiu malena lala wetelu.

¹⁵ Ana pupia kulus nen lamiu na
yalena, naga na sa naþa amiu asun
ke asape ava avisawal Nalologena
Wo na suñārena.

¹⁶ Kulþave nene naþa amiu na
apuararia nakilawoen mraai kiena
ne Yermare la nene, naþa kapi pi-
vavaga ke e la, nanene naga sane
kiamiu naviawaen mārera e Ntewa.

¹⁷ A kiamiu kulparimiu na mara,
naga sane natamaliaena, naþa
Ntewa naga mla pan amiu, a playu
na kilaen mara kiena ne Ninuna Wa
naþa amiu awaria, naga sane Visena
Wa kiena ne Ntewa.

¹⁸ A amio suri la nene, amiu na
monar alen mēna ga, monar aviun
tan Ntewa vena iila amiu. A silaga
monar alen e namārereraena kiena
ne Ninuna Wa, a þisi na monar
asitoñal li nalelagaena wa taþena
la silaga e kiamiu leniena lala, naþa
maramiu ve kawa re pogos tai.

¹⁹ A naga ke sina ga, amiu na
monar alenwo inu mēna ga, vena
þisi na Ntewa naga la pulmas na
visena tai van inu vena nevis, vena
ve nesitom þele re naþa nekilia
nelologon Nalologena Wo kiena ne
Kristo, naþa sumo naga su tapoloun
yeririna lala, ana nanagane, þisi na
nemāreran naþa nevisawal van la.

²⁰ Inu na nepe yaru na lologonen
Nalologena Wo nene, ana nesike

e yuũa nakoarena, ana amiu na monar alenwo inu vena ve nesitom ãele re naã nelologon Nalologena Wo nene e nini, sa naã mesmesun ga naã netaã.

Visena maro kiena ne Pol

²¹ Inu sineun nesape vena amiu na akilia kiau suniena lala, ana komin sur ne nanene yoko neligan kieta erau wo nene, Tikikas, iũasu pun amiu. Naga na ãar yepe mãen yuũaena lala kiena ne kieta Suãe e yo nini,

²² ana ãisi na naga visawal van amiu visave imimi mesike sanape, vena amiu na akilia aloge wo si e imimi.

²³ Ana suũaarena, sitomena a navi-awaena la apitom kome Ntewa Arimata, a Yesu Kristo kieta Suãe, la asuũa amio ita, amio mãena li nalelagaena la punu ga.

²⁴ A lemamiena kiena ne Ntewa naga sike e amiu, a e mãena ga e ita punu ga naã tesuũa tesitom manene laa kieta Suãe Yesu Kristo, naã ãisi na ita tesitom naga vano vaõo, ve uro re, sanene.

Inu, Pol.

**Maki Naþa Pol Siria Pa
Pan
Li Nalelagaen Wa Lala
Nae Garu
PILIPAE
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Pol siri maki nene pa e sumare nae Piliþae naþa la nene ape yaru þesa nae Yurop naþa Pol mlologon þesan lologena wo pani la, ana apimi ape li nalelagaena. Piliþae naga pulkumali keviu tai na lepas ne Masetonia, naþa sike vatanon Parin Suþe keviu nae Rom. Pol siri maki nini e pogos tai naþa meke e yuþa naloge viowaena, a e poglis nene li nalelagaena laþasa asumã akawe naga, a naga miloge piowa mænaga e vianena na visokanena naþa sike loyuma e sumare nae Piliþae. Maki nini kila meraravan naþa Pol naga þasine ga Ntewa, a naga kekara na kekara, ana tekilia sane naga sanene komin naþa naga mlelaga mæarera e Yesu Kristo.

Pol siri maki nini vena visan potena van li nalelagaena lala nae Piliþae naþa amiila naga e ya naþa naga sinenania. La nene amligan kilavaru laþasa pa pania vena iilaen naga, a naga siri maki nini pani la, vena visirluaen kiela sitomiena vena alelaga mæarera e Yesu Kristo. Naga kila sanene komin naþa visae aloge sane naga meke yuþa naloge viowaena, ana pe aloge viowagan vaþisi.

Naga pisa pan la vena akila kiela sitomena la sumaga tano, sane sitomena kiena Yesu Kristo. Pe pon re avilave poli, a asumã asitom la ga. Naga pisa panila sape kiela maliena viu naþa sike e Yesu Kristo, naga suri naþa Ntewa mla korenan ga sanene

pan la e kiena lemamiena, a atol ga e kiela lelagaena lala. Pe atol re kome naþa amlogear navisaluaena kiena lus nae Israel la poli, peraga, atolia komin amlelaga ga e Yesu Kristo.

Pol sinenan sape li nalelagaena lala nae Piliþae monar atol þelaga kiena Yesu Kristo. Naga sape la naþa asikol la ruru e Yesu, Ntewa mla sumare na lelaga sike e kiela maliena, a kila la asumã akekara luwega.

Pupia suri tai naþa Pol pisayu e maki nini, naga sape li nalelagaena lala monar asikol ruru la amio Kristo, monar akekara, a kiela sitomena lala a kiela lelagaena lala sunal mæarera e naga silaga. Maki nini kila merarava pan ita naþa Pol naga sinen sii paþisi li nalelagaena na sumare lala nae Piliþae.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-11

Suri la naþa Pol suma mloge ke piowagania 1:12-26

Malena kiena yaru naþa mlelaga monar taveve maliena kiena Kristo 1:27—2:18

Pol sape vitetalia Timote va gar pun la, a pitetalia Epaprotætas þasuþe si pa uma 2:19-30

Le Piliþae lala monor avisuar la e kiela sinekar lala 3:1—4:9

Pol amio kiena erau lala nae Piliþae 4:10-20

Visena maro 4:21-23

Visena na sumo

¹ Maki nini, yar na yuþae korenenana la lua kiena ne Yesu Kristo, nane imimi lua Pol amio Timote, imimi lua mesiri piþasu pan amiu, naþa asike e pulkumali naþa Piliþae, nane amiu naþa kiamiu malena su ruru ke amio Kristo, sane ape li nalelagaena wa lala, amio kiamiu nasumonena lala amio kiamiu yaru naiilaena lala.

² Imimi lua mekekarã navitawe amiuena sina ga e maki nini, e kia kiena ne Ntewa arimata a Suþe

Yesu Kristo, a imimi lua mepiun tan lalua nene, vena aligan lemamena a sumãarena sike amio amiu nanagane.

Pol mlenwo la

³⁻⁴ In na nesitoñal amiu lue ga e kiau leniena, a nekekara lue ga nalenwo amiuena van kieta Ntewa, a navisaen potena paþisi vania vanon amiu.

⁵ In na nesitoñal ke kiamiu navisuarinena, amio mñena kieta nayumãae veragaena e lologena wo, siar e naþa nesiar kiau yumãena e amiu, pimi tol nanagane, ana nepisa potena paþisi vanonia.

⁶ In na nemlelaga sane Yarkeviu, naþa siar kiena yumãena wo tai pan amiu rui, naga kilia yumãen mña vano, vano-o kila ruru punu ga, nane e pog maro e pupia legiena nena kiena Yesu Kristo.

⁷ Vanon sanene, avisu naþa in na nesitom amiu manene laa, nepisu sane nanene na mesmes ga, vanon tepa lele taaga loyumã e lemamena kiena ne Ntewa rui, ana amiu amio inu e sur la mok rui, e pog wo a e pog mñarera. Nanagane, nepuarar ruru amiu asike e loyumã e inu, kila sane nanagane pogos naþa nesike e yumã na koaena, sa ga naþa ita mña nena ga. Pona visae aure inu neva e kumal na viþen van inu vanon lologena wo naþa nepisawal ke ne, ana sa ga amiu amio inu ke na wa.

⁸ Nanene pe lelaga ne, ana Ntewa kilia sape sineun mñena nesape nevisuli si maramiu wa. Awe, sineu miye amiu paþisi ne, e sinesiena make ga kiena ne Yesu Kristo.

⁹ Nemlenwo amiu sanini, nesape kiamiu sinesiiena monar kapuru lue ga, a visae na kiliaena wo a namanmaruaena a navisuveve ruruena sike e amiu, kilia iila sinesiiena nene imi ve keviu lue van amiu.

¹⁰ Visae amiu ave sanene, yoko akilia atol make ga þelaga wo lala, a aligan la naþa piowa, ana yoko kiamiu malena la kilia merarava ruruia, taþatete sur tai te amiu e

legiena kiena ne Kristo naþa pimi ke ne.

¹¹ A kiamiu malena la yoko kilia war mras nen mesmesuena naþa Yesu tamãan pimi, ana sane kieta mrapa tai naþa tekilia teyeluar Ntewa vanonia, a Ntewa mñena þarwarinia.

Pol sike e yumã na loge viowaena a kila ke yumãena kiena Suþe

¹² Wolai a vineu lala, nesape nevisawal sur nene van amiu, sane pog mñarera la naþa pimi pan e inu ke narui, pe akilawo re kiau yumãena poli, peraga. Ana la amiilaar ke lologena wo kilia va manene laa sane e yo taþena la ve moki.

¹³ E lepas nen yo naþa nesike ea, nepisu sane yar na mara lala amloge lologena wo na rui, a pa tol yar na mara e yumã mñana ne Þarin Suþe Sisa, amio yeririna taþena lala. Nanagane na la apisu kilale rui sane noþar ke sen la nene vanon ga Kristo.

¹⁴ A nekekara mñena paþisi navisuen pogos naþa apuarnu e yumã na koaena sanene, ana sur nene pe kila re li nalelagaena taþena la e nini amarau poli, kila la asumãal mñarera laa sane e Suþe, a aþaryon ke ga navisawalen visena kiena ne Ntewa.

¹⁵ Lala amlologon visena kiena ne Ntewa, pe sur wo tai, ana sur taaga, nekilia sane lala þasia amlologon Navisaarena Kristo e sitomena wo, a þasa amlologon e sitomena na vielueena a e sitomena na vilaveena.

¹⁶ A la naþa amiyumãae po, apisuluþar sane nesike e yumã na koaena vanon nemiyumãen lologena wo, ana sinela piowagan inu, a sinela piowagan la naþa pe amloge re poli wa, þisi na amlologo e sitomena wo.

¹⁷ Ana lala taþena nene, amlologon Kristo ana pe ape lelaga re poli, aþarwar la paþisi, asape akila sa naþa lala towe ava metava. Sitomena viowa na sanene sike e la, ana pogos naþa apisu naþa apiar

ruru inu e sen la nene nesike e nini, apisu sane pe kiela pog naþa akilia avisayu kare kiau kia e maran yar lala, ana akila kiela kia la pa metava.

¹⁸ Ana ane kilia, pona pe pe sur re tai poli. Kiela sitomen po yo, po piowa ga, ape lelaga pona apisokan, ana pupia sur keviu, kia kiena ne Kristo monar molue lue ga silaga.

Pol sape mal pona mare, ana sinenan ga Yesu

¹⁹ Sur ne na nene, pogos naþa nemloge asape kiena kia momolue ke pa rui, nekekara paþisi, ana sa pogos tai neloge sane kiena yuþaena pa po manene laa ke sane, yoko neloge won vaþisi. Nana-gane na nepisu sane amligan nu neþeke ga e marena, a pe mrapa re naþa nekilia nemolue si vetan poli, ana pogos naþa nemloge sane kiena yuþaena pa ke meta sanene, miilalua si kiau sitomena sane, kila nemlelaga manene laa sane e ki-amiu leniena lala, amio naiilaena wo kiena ninuna ne Suþe Yesu Kristo, sane yoko wo van inu na wa.

²⁰ Sanene na, nanagane na nemlelaga ke mārera sane akilali ya ne van inu, ana taþatete akila nekila sur tai na piowa pona nevisa visena tai naþa yoko nemawan sina e marana ne Ntewa. Visae nemal po nemare, pe pe sur re tai poli, ana sane pogos punu ga, sineun ga nesape neþareran ga kilaen kia kiena ne Kristo va manene laa metava wa, e sur ya naþa yoko vim katen inu po e tasneu.

²¹ Sur naþa teke e inu sanini, visae nemali, malena wo kiena Kristo sike amio inu, a visae nemare, neva nesike nemio naga, naþa wo manene laa sane.

²² Visae ve kiau naþa nemal ve piavi re laa sane e yomarava nini, naga nene sane kiau yuþaena wo þas sike ga wa nayuþaenena, naþa kilia war mras wo lala. Sanene na, nepisu sane visae nesuþa, woga ga, a nepisu mēna sane visae nevano,

naga mēna poga ga. Pisi na nemn-inue narui, popon netaveve nape narui.

²³ Marera pan inu paþisi navisuveveen mrapa lua nene navisa lologiaena tai, komin e kana lepas tai, sineun manene laa paþisi vena nevetan yomarava nini, neva nesike nemio Kristo, naga po manene laa sane,

²⁴ ana nepisu mēna sane popon manene nesu re laa e nini sane, vena neiila amiu re laa ga wa.

²⁵ Sitomena ne sanene mārera ruru pan in rui, kila sane nanagane nepisu sane nekilia nevisaar van amiu sane nesike si nemio amiu na wa, vena kila amiu akilia aloge wo e kiamiu viawaena e Kristo Yesu, a vena akilia ava re laa sane amio naga.

²⁶ Ve sanene, yoko visae pogos tai neim nekaten amiu, nemlelaga sane yoko kila amiu akekaran Kristo va laa sane na wa, a yoko wo vaþisi van amiu, kila ne kiamiu sur la ve moki sina na visaen potena vania a ve nayeluaren naga vanonia.

Monar teyakolkol ita ruruia, teve taaga na kilaen mara van sinekar lala

²⁷ Ana pe tekilia ruru re poli wa sane yoko ve sanapen inu, ana pe sineun re asitoñal in poli, asitoñal amiu ga. Ayal ruru e mrapa na po, memes sane ave yar na lologena wo kiena ne Kristo. Pona nekilia neim nakaten amiu, po taþatete neiþasu, ana popon visena tai tol kiligau sane apiawa mārera ruruia, naþa ninumi ve taaga, kiamiu sitomena taaga ga na sumalen lele taaga, amiu aþareran sane nalelagaena e lologena wo monar tauluia.

²⁸ Ana ve amarau re, asitom korean sur la naþa sane yoko nasinekar la akila van amiu. Pogos naþa neloge sane akila ke sanene, yoko wo na wo, vanon yoko ve kile kiena ne Ntewa van nasinekar lala vena welualaen, a ve kile kiena ne Ntewa van amiu vena kiamiu natamali-aena.

²⁹ Lelaga, yoko monar akila mara amio sinekar la sanene, vanon pogos naþa Kristo þere amiu ape kiena, pe naga re ga naþa aviawa ga e poli, ana yoko akus mñena naloge viowaena vanonia.

³⁰ Monar ve sanene, vanon nanagane tokus pae ke pupia mara nene naþa nanua apisu ke nokusia, pona naþa asumã amloge ke asape nokus ke ga wa.

2

Pelaga wo naþa popon tekila van ita

¹ Sineun nesape amiu asitom veveli kieta malena wo temio Kristo. Kiena þelaga miilalua ke kieta sitomena, ne! Kiena sinewoena kila temloge po paþisi, ne! Ninuna kila tesu ruru ke temio ita, ne! A naga kila naþa malumuena a sineyeena pulen ita, ne!

² Ana komin naþa kila po pan ita sanene narui, nesape neiakol visena, neviun van amiu vena ava re laa sanene. Awis, atañan sane kiamiu þelaga pan amiu, yoko maran ve taaga ga sane kiena þelaga pan amiu. Ana popon sinemiu iyeyie amiu, maran taaga ga sa naþa naga sinen miye amiu, a kiamiu visena a kiamiu sitomena ve taaga. Visae nevisu akila ve sanene, yoko neloge wo, nekekara na nekekara.

³ Ve sanene na, ve teyumaë re si e þelaga na puluvisena, a ve tekila re si suria e nawarwarena, ana monar temalumu, tekila ita tesu ga tano, tevisu yar taþena la sane apo taulu ita.

⁴ Ve tesitomãl ita re ga, amio ya naþa pe kieta, ana monar tesitomãl mñena yar taþena lala, amio ya naþa pe kiela.

⁵ Popon sitomena wo amio þelaga wo su lue ga e ita, komin naga nene naþa tepisu e Kristo Yesu rui, naþa po na pò.

⁶ Naga sa naþa yauena tai naþa pisa, sape

Naga pe nono na Ntewa, sa ga Ntewa,

ana pe mñareran re sape naga maran taaga ga sane naga poli.

⁷ Naga mligan kiena naurarena sike ma e peni,

pitomi sane pe sur korena ga tai, paeme e yomarava nini pe yeririna pimi sane yaru na yumaena naþa pe kiena kia re poli.

⁸ Lelaga, yaru nae ma e peni pimi pe yeririna nae yomarava,

kila naga pito tano, sike ga tano vatanon nasinenanena kiena ne Ntewa,

pano-o tol marena e laki torovia.

⁹ Mlogear Ntewa, þisi na Ntewa pisirlua naga

kila kiena kia pa metava manene laa taulu kia taþena la punu ga.

¹⁰ La nae peni, a la nae yomarava, a la nae yo tano, yoko la punu ga avatanon kia nene,

yoko akinai vania.

¹¹ Yoko gola la punu ga ayeluar Ata Ntewa, avisawal e marala, asape Yesu Kristo naga taaga ga pe Suþe.

¹² Erau lala, e yo nene tepisu naþa Yesu mlogear arimana, a amiu mñena, nanua nepisu sane amlogear ruru mñena naga po na po. A nanene pe nakilaen re ga e pogos naþa nesike nemio amiu, komin nanagane pe nesu re si nemio amiu poli, pe nepisu re si sane asike sanape, ana sineun nesape asumã akila mña wo va laa sanene.

Amiu atol pa natamaliaena rui, ana piowa naþa atotano korena amio, ana monar asitom urmi ea. Monar avisuar ruru pupia yumaena wo naþa Ntewa kila, na amiu mñena monar ayumaen lili mñaga yumaen wo lala na malena viu nene naþa naga mla pan amiu.

¹³ Ana nemlelaga sane tekilia tekila, vanon Ntewa ga nene miyumaë ke e kieta malena la ita peve taaga, miila ruru ita naþa kieta sinenanena

lala kekaran na kilaen kiena sinena-nena, a kila ita ke tetorokin nakilaen suri nene.

¹⁴ Ve sanene, sur ya naþa sike e lumomña na kilaena, okila naþa sane ve ovis mumu re pona ve ovisamaran re sina.

¹⁵ A tesike likan yeririna la naþa akuspal mrapa, kiela sitomena la pe taþena, ana ita monar teyumñaen kieta yumñaena la wo a mesmes. Ita tepe narina ne Ntewa lala, naþa popon kororaki ve to re e ita, a monar tepe sane kap tego na tegolien mrapa kiena yeririna la na yomarava nini.

¹⁶ Amiu auarar ruru visena namalena vanla, vano-o tol pogos naþa pupia legiena naþa Kristo yoko wasuþe sina ga. Sanene yoko nekilia nevisu sane pe nekirir korena re poli, ana nekilia nevilaven amiu, nekekaran amiu sane ape pupia mras nen kiau yumñaena tai.

¹⁷ Pona vano-o tol sane kau kuruta monar lau vanon amiu, a visae ve sanene, nepisu sane pogaga. Nepisa sanene vanon nepisu sane amlogear Yesu, akila amiu sane pe kuþaþaena tai pan rui, ana popon in mña nekekaran natañanen kiau malena vanon yumñaena kiena Suþe.

¹⁸ Nane nepisa, sane nekekaran ve sanene, a popon amiu mña akekarania, komin naþa visae Ntewa kekaran sape nekilia netarlu kiau malena vanon yar taþena lala, naga pe sur wo tai naþa naga kila van inu.

Pol sinenan sape vitetalia Timote va pula

¹⁹ Nesape nevisawal mña van amiu sane e lepas kiena ne wolai nene Timote, kiau sitomena marera e Suþe Yesu sane yoko ve ve piavi re, yoko nevitetalia naga iñasu pun amiu. Nekekaran naga paþisi sane popon sa naga iñas visu amiu, þisi na war kamiu lologena þasia imi si pun inu, naga nene yoko kila neloge wo vaþisi ne.

²⁰ In na nepisu sane pe nekirawal re si yar tai e nini poli sane naga, po torokin naþa nevitetalia iñas pun amiu. Naga kiena sitomena maran taaga ga amio inu, ana nekilia sane visae naga sike amio amiu, neþasine sane yoko naga sitom lue ga naki-laen wo manene laa van amiu.

²¹ Lala taþena la asikena, ana pe asa re naga poli. In na nepisuluþar la rui, sane sur naþa keviu e kiela sitomena, nane sur la naþa pe kiela ga, ana sur kiena ne Yesu Kristo, asitom korenan la ga, pe asitom re urmi e poli.

²² Ana Timote tekilia sane naga po paþisi, akilia rui sanape naþa imimi lua memiyumñae veraga e lologena wo, pano-o nepisu naga sane pe naruu, a naga pionu pe arimana.

²³ Sanene na, nepisu sane pe yar mesmes naþa nevitetalia iñas pun amiu, ana taþatete iñas na wa. Sineun nesape nevisuli sane yoko ve sanape van inu e nini sumo wa, þisi na naga kilia iñas visawal van amiu.

²⁴ Visae yoko imi wo van inu e nini, nekilia sane yoko ve naga taaga re kilia vim katen amiu, ana nemligan ke e kiau leniena, nemlelaga e Suþe sane yoko ve ve piavi re na yoko akilia avisu mña marau neiñas nakaten amiu.

Pol pisu sane popon Epaprottaetas wasuþe si pula

²⁵ Sur taþena si tai na visawalen van amiu, sane kieta puruvi naþa Epaprottaetas, naga mai paþisi pano-o nepisu sane popon neligan naga wasuþe si pun amiu sumo wa. Amligan naga pimi sane kiamiu naiilaena tai van inu, þisi na memiyumñae veraga po, mesumñal veraga e mara na po na po.

²⁶ Ana sur taaga ga, maiena nene tolia, kila kare naga paþisi, kila naga sinenan pisape iñas si umña pun amiu. Ana pogos naþa naga mloge sane lologena na kiena maiena nene tol pa pulkiligamiu la rui, kila naga

mloge piowa li m̃aga, sinenan pisape visu amiu.

²⁷ Lelaga ga, maiena nene kila naga piowa pano-o mepisu sane yoko taulu naga, þisi na Ntewa sinen miea, pe mare re poli. Ana in na nesitom ke sane Ntewa pe sitom re ga naga poli, a sitom in m̃ena ga, komin visae naga mare, yoko m̃arera m̃ena van inu vaþisi, yoko yakol si pupia naloge viowaena metavan si naloge viowaen taþena la naþa nokus ke pa rui.

²⁸ Ana pogos naþa mai sanene, sike amio in e nini wa, nemloge piowagan naga paþisi. Ana sineun nesape neligan naga wasuþe sina pun amiu sumo wa, a nemlelaga sane amiu m̃ena akekaran navisuen si marana.

²⁹ Sineun aworworun naga e kia kiena ne Suþe, avisuar ruru naga sa naþa apisuluþar naga amio kiena yuþaena la naþa kila e nini. Yar sur la ne sanene, popon tevisuar ruru la, po tewatanon la,

³⁰ vanon akila yuþaena kiena ne Kristo po paþisi. Epaprotætas naga sanene narui, naþa sitom manene laa yuþaena nene, kila sane pe sitom re nena kiena malena, lavis marenia. Naga kila sanene vanon sinenan sape ve masisu e yuþaena naþa amligan e limana. Amiu taþatete aim aiila inu, ana amligan naga kus kiamiu kia, pimi miyuþae ke amio inu. Naga nene aure si naga, akila wo vania.

3

Sineun nesape nekilia ruru Kristo va laa sane, amio kiena puriu kawaena

¹ Wolai lala a vineu lala, poga ga, nesape nesiar nokotawe kiau visena narui. Visena maro tai na po na visaen van amiu sa nini, amiu akekara silau e malena wo naþa Suþe mla pa pan amiu rui.

Pona visena nene nepisa pa pan amiu yam moki yo rui, ana ve sine-miu kar in re, pe nesitom re sane piowa navisaen sur wo la van amiu yam ve moki poli. Naga poga ga pan inu, a nesitom sane kilia iila amiu m̃ena ve keviu va laa sane.

² Ana visena viu si tai naþa nesitom̃alia navisaen van amiu sanini, sane monar avisuar ruru amiu e la naþa amlologon manene ke þaviu. Na nene komin naþa aþareran ke asape þaviu nene naga ga pe mrapa naþa yar kilia va loyuþa e nam-ratava puna Ntewa, ana na nene na pe lelaga re poli. In na pe nekekaran la re nena ga, nepisu la sane amiyuwon polo la asu kar ke ga sa ga lokul tetan lala.

³ Sur naþa tesike ea, naga pe sa re nena nene. Ve tevisu re sur la naþa sike e kulu yepeta, sane sur ne la nene kila ita temerarava e marana ne Ntewa, komin temlotun ke naga e ninuta, a tekekara silaga na sitom̃alen Yesu Kristo kila ruru kieta mrapa. !Visae asun avisasa ke asape þaviu ga kila Ntewa kekaran yeririna, monar tevisa tesape naga pe na yepela ga. A naþa nalelaga nena, nane ita tesike e ne, naþa tete plan ke þelaga viowa a sitomena viowa vetan kieta malena lala!

⁴ A visae aþareran ke asape Ntewa yoko kekaran ita e sur ga la naþa sike e ita, pona nekilia nevisawal kiau sane yoko wo taulu si kiela yo.

⁵ Visae nevisa plan kiau sunena lala, yoko amiu avisu punu ga mesmes ga a po, taveve þelaga mesmes a ya naþa navisaluaena pisa. Sur na sumo, e kiau lus lala, in na nemolue mesmes ga e pupia lus nae Israel, nepe kuruta mal mesmes e lus kiena ne yermarua apua naþa Pensiman. Ata amio auia, lalua ape Yu, kila in m̃ena nepe Yu nena napo. A ta sina, in na nepaeme, tol kana wik taaga ga, nepe þaviu. Sur taþena, e lepas na navisaluaena kiena le Yu la, in na nepim nekeviu

nepe kana Varasi tai, nepian ke pan yar taþena lala.

⁶ A nanua sumo, e lepas na iilaaren lotena kiena le Yu la m̃arera, in ke narui naþa netaulu punu la la sane, nekilaþel ke ga li nalelagaena na sum̃are la paþisi. Ana na maro naþa nekilia nevisa, e lepas na þelaga mesmes, pe visen re nena tai e navisaluaena kiena le Yu lala naþa nekilarovia pona nekila palia.

⁷ Sur la nene, kila apisu sane in na nepo paþisi, amligan inu nemon laa metava paþisi. Ana pogos naþa Kristo pio inu, pe nepisu re si sur la nene sane pe sur wo la pan inu poli, nepisu la sane pe sur na kokovioena ga, þisi na nemligan punu ga sike na, nesiraun ga naga.

⁸ Lelaga, nekilia nevisave ve sa nene narui, sane nepisu ke sur la punu ga nene pe sur na kokovioena ga, ana sineun ga nesape nekilia Kristo Yesu sane pe Suþe e kiau malena, va re laa sane. Sur taaga ga nene nepisu po, naþa kana napoena po taulu sur taþena la punu ga, ana naga ga nene sineunia. Sineun manenea na tolen naga e kiau malena, ana nekilalu kiau sur taþena la punu ga kominia, ana woga ga, nepisu sur la nene sane pe kororak ga pan inu.

⁹ !Visae kiau malena kilia yakol ruruia e kiena malena yoko wo na wo! Naga nene in ga taaga taþatete neyuþaena, komin naþa sa nelogear navisaluaena, yoko navisaluaena taþatete kila sane netorokin naþa nemesmesu e marana ne Ntewa. Ana kieta mrapa taþena natolen namesmesena sum̃a ga. Na nene, naviawaena e Kristo, a naga pe mrapa namesmesena naþa Ntewa ga pietavan ita ke la naþa temlelaga e narina.

¹⁰ !Visae nekilia naþa nekilia ruru ga naga, amio pupia puriukawaena kiena ne Ntewa naþa kila naga mal sina ga e marena, yoko wo na wo!

In na nekekarana ga na kuspaen naloge viowaena la naþa naga kusia, a visae nekilia netorokin naþa nemaren marena ta ne sane kiena marena, yoko nevisu wo manene vaþisi van inu.

¹¹ Sur m̃arera ya na sa nene naþa monar nowaro ea, na woga ga, aña monar nekila ga ya naþa nekilia vena netol malena viu na sum̃alen sina e marena.

Sur naþa tesuþa toþarwaryon ke ne

¹² Nepisayu inu ke sina ga sanene, pe sineun re nesape asitom ke asape in na nesape nepo punu pa rui, pona netol pa kana m̃ak rui. In m̃ena pere ke ga wa, ana komin nekilia sane Kristo Yesu þure inu nepe kiena pa rui, sineun nesape nowaryon lue ga vena netol lele tai naþa naga kilia kekarania.

¹³ Wolai a vineu lala, monar nevisa ruru van amiu, nepisu in sane pe netol re lele nene poli wa, ana yuþaena taaga ga nene teke e kiau sitomena silau, sane in na monar sineu þesan sur ya naþa sike varaun inu, ana monar newaryon natauluen sur ya naþa sike e marau.

¹⁴ Sur naþa neþaryon ke ne, naga sanini, sane kiau malena monar yoko wo ruruia amio Kristo Yesu, vano-o yoko in m̃ena neve yar tai naþa neloge vioena wo kiena ne Ntewa naþa visa van inu, sape “! Pogaga, ko ovam metava osike amio inu narui!” Sur nene sa naþa tropi tai naþa amligan ruru m̃eke rui, ana tekiririn ke, vena tetaulu ve kieta.

¹⁵ Visae ita þasia kieta sitomena la marua ruru þisi, popon teyuþae ve sanene narui, ana visae e sur la þasia, ita þasia kieta sitomena la pe marua ruru re sanene poli wa, nemlelaga sane Ntewa yoko kila sur la nene merarava ruruia van la. Pona e sur la moki pe tepim tepo re e poli wa, ana yoko naga iila ita e na wa.

¹⁶ Ana monar towarar ruru naga naþa tepim tepo pa e rui, sane piowa naþa teloru teviepal sina ga vetania.

Ataveve lau

¹⁷ Wolai a vineu lala, nepisa awis pan amiu sane monar ayakolkol ruru amiu, ataveve li lelen lau e mrapa na kiau malena. Visae avisu kilale amiu þas sane akila ke po sanene rui, amiu taþena towe lai, ayal ataveve lala lala.

¹⁸ Nepisawal visena nene pan amiu yam mok li rui, a nanagane na nepisa ke sina ga naþa nemloge piowagania, amio wamarau mlau. Nanene komin naþa nepisu ke amiu þasia sane aþar ke kia naþa ape li nalelagaena, ana kiela malena þarlologia ga sane ape sinekar amio Kristo, amio kiena lak torovia.

¹⁹ Kieta nasinekar la nene, sur naþa amlotunia, naga meþela ga. Kiela naviowaena lala, popon amawania, ana apilaven manene laa. Sur naþa pulen kiela sitomena, sur na yomarava ga la nini, ana luasnela, akovio viowa ga.

²⁰ Ana ita, pe tepe yeririna na yomarava re la nini poli, kieta purvanua napo, nane ma e peni metava. Yar keviu nae e nene, nane Suþe Yesu Kristo, kieta natamaliaena, ana tesike e yomarava nini wa, tesumate ke naga, tepisusu ke sane yoko ve ve piavi re vitomin ita sina.

²¹ Ana pogos naþa visae naga vitomi, yoko yuþae amio kiena pupia puriukawaena naþa torokin nakilaen sur punu ga su vatanon kiena nasuþenena, ana yoko vilopu ita. Nanagane, tesike temio yepeta marua la na yomarava nini wa, naþa menunuu pororowa ga, na ape sur na marena ga, ana yoko naga la tas viu la van ita naþa po sane tasnena, naþa merarava, tego, m̄arera, sum̄a wo sulue ga.

4

¹ Ve sanene, wolai lala a vineu lala, popon amiu asuþal m̄arera

3:17 1Kor 4:16, 11:1

sanene e kieta Suþe. Nepisa sanene vanon nesitom amiu, sineun amiu paþisi, amiu akila inu nekekara keviu, noþarwarin amiu paþisi, ana sineun nesape yoko wo van amiu silaga.

Visena kiena yeririna þasia

² Nemloge piowa komin nepisu sane monar nevis ve tokaki van kieta sira lua nene, Yuotia amio Sintike. Lalue apis vitawa pan la paþisi, ana nepisa pan amiu sane sineun lalue monar akila kiela sitomena vito ga tano, vim ve taaga vatanon kieta Suþe.

³ Sira lua nene, nanua nemiyuþae veraga nemio la po paþisi, amio m̄ena yaru nene Klemen amio yar taþena lala, naþa moþaryon lologena wo pano-o imimi punu ga kiamimi sitomena taaga ga. Nekilia sane kia kiena ne yeririna nayuþaena punu ga nene asiriar sike pa e tus na malena rui, ana pogos naþa amlipere la sina, nemloge piowa paþisi. Ve sanene, kiau naviunena tai van ko ne, kiau erau naþa nanua sumo tepe yar na yuþaen veragaena konua rui pimi. Neviun tan ko vena ko na oiila sira lua nene vena aim ave erau wo sina ga.

Visena na iilarena lala

⁴ Ana kiau visena si tai van amiu punu ga, nesape amiu akekara e Suþe, akekaran naga silau.

⁵ Pogos naþa alual pog m̄arera, ava ruru ga, akila sa naþa yar la avisu kilale sane kiamiu sitomena la piayavi ruruia. Akilali naþa asitom̄al lue ga sa naþa ve ve piavi re na, Suþe wasuþe sina.

⁶ Amiu ve akila re sinemiu la pepen sur lala, a e sur ya la naþa imi kate e kiamiu malena, avisa siþa van Ntewa vanonia. Avisawal vania e sur ya naþa apilasina, aleninia, atagin vania, ana nanene monar akila silau e sitomena na visaen potena.

⁷ Ana pogos naþa aligan sur punu ga e limana sanene, yoko avisu naþa

Ntewa yoko ligan kiena sumãare e amiu, iila amiu. Kiena sumãare nene keviu paþisi, kilia kila wo vaþisi van ita taulu ya naþa tekilia tesitomia, vano-o kila naþa uarar ruru sineta po kieta sitomena vena m̃arera e Suþe Yesu.

⁸ Wolai lala a vineu lala, lavis nevisa make kiau visena van amiu narui, ana nesape neiilaar amiu vena kiamiu sitomena la ulen ga sur la naþa Ntewa sinenania. Sur ya na pe lelaga, po sur ya na mon metava, po sur mesmes ya, po sur merarava ya, po sur nowo ya, po sur ya navinaiaiena, po sur ya na yeluarena, po sur taþena ya napo, nanene kana sur ne la naþa po asulue ga e kieta sitomena lala.

⁹ Naga nene pe þelaga la naþa noþaryon ke vena neviani amiunia, pona atol tan inu, pona metavana, apisu e kiau malena. Ana visae avisu sane pe lelaga sane þelaga wo laþas nene sike e kiau malena, nemiye awis pan amiu vena amiu m̃ena aligan ruru e kiamiu malena lala. Ana visae akila sanene, nemlelaga sane kieta Ntewa nasumãareena yoko sike amio amiu, iila amiu.

Potena e nalaena

¹⁰ Nesape nevisa van amiu nesape pupia kekarena pan inu, sane yam piavi li m̃a ga pe nepisu re sur tai poli, þisi na netol ga narin nalaena naþa amligan pimi. Nemlelaga sane asitom in m̃a ga, ana nekilia sane amiu pe mrapa re ga naþa akilia akila sur imi tol inu e nini poli. Ana pogos naþa nepisu kiamiu nalaena nene, nepisu sane kiamiu sitomena naiilaena kiau yumãena mal sina ga, ana nemiyeluar Ntewa vanonia.

¹¹ Nepisa sanene, a pe naga re ga naþa sane nepisape pe kiau sur re poli, vanon sur nene neþarpoyo e rui, sane sur ya na vim katen inu, po nesike sanape, nekekaran ga.

¹² Nesike tano po nesu metava, visokar inu po kau kinanena moki,

lumãau korena po lumãau pule, in na nokom e sur la punu nene rui. Pog viowa pona pog wo, ana mrapa kien Ntewa navawarpoen ea teke ne, a naga pian inu ea, kila neþarpoyo e sur la nene rui.

¹³ Ve sanene, nanagane na nepisu sane nekilia netaulu sur la punu ga naþa þisina vim e inu, nane e pupia puriukawaena naþa Kristo kila ke nemãarera ea.

¹⁴ Nesape nevisa sanene, amiu nae Piliþae, asitom na iila inuena e pog m̃arera la ne sanene, amiu ape lemam paþisi ne.

¹⁵ Sa naþa apisuluþar pa rui, pogos naþa nesiari kiau nayalinen lologena wo nene, pogos naþa nepetan Masitonia nepano, pe sumãare re nena tai naþa miila inu, peraga, amiu ga. In na neþar sur wo la moki pan la paþisi, a pe lala yar re tai naþa sitom sape ligan sur tai vim poli vena iilaen kiau mrapa pona kiau yumãena.

¹⁶ Ana amiu apo paþisi, pogos naþa lumãau plasia amiilala inu, amligan nalaena la pimi pan inu yam mok li m̃aga, pano tol pogos naþa nepa nemiyumãae ke gare gar Tesalonaika.

¹⁷ Nepis ke sanene, pe naga re ga naþa nesape nowar lue nalaena la poli, ana vanon naþa sineun nevisu naiilaena la molue e sumãare lala na iilaena yumãena kiena Suþe. Nanene vanon sane visae akila wo sanene van yar taþena lala, ana kiamiu þelaga wo nene yoko war mrasa, kila sur punu ga wo laa sane van amiu sina ga.

¹⁸ Vanon nagane, nepisa potena pan amiu paþisi e nalaena la naþa apitetalia Epaprotetas þar pimi, netol la punu pa rui. Nalaena la nene pimi, pa taulu ya naþa sineunia, ana nepisu sane nanagane po laa pan inu. Kiamiu naiilaena la nene, sane ponotaninu tai naþa ponos po paþisi, la sane kuþaþaena tai naþa akila pan Ntewa naga pisu po paþisi,

kekarania.

¹⁹ Ana nekilia sane visae limamiu plas pogos tai, yoko kiau Ntewa visu-vevea lue ga, vanon Yesu Kristo kila pa rui naþa naurarena lala kiena ne Ntewa nae mae peni akeviu paþisi.

²⁰ Sanene, yoko tesuþa teyeluar kia kiena ne arimata Ntewa silau, yoko teyeluar þa naga vano-o ve þisi re pogos tai, sanene.

Visena maro

²¹ Aliganlelein kiau visena nene van li nalelagaena wa lala naþa asike ne, avisawal van la apisape nesitoþal la ke silau. Wolai taþena lala amio vineta taþena lala naþa asike amio inu e nini, lala þena asape avisa pokolulagi po pokolemalo van amiu.

²² Pas si naliganen visena sanene iþasu van amiu, nane li na lela-gaena wa la punu ga e nini, amio þena la naþa amiyuþae kiena þarin suþe nene Sisa e þana pupia yuþa nene.

²³ Kiau leniena, sane lemamiena kiena ne Suþe Yesu Kristo sike e ninumi lala, sike likan amiu silaga.

Inu, Pol.

**Maki Naþa Pol Siria Pa
Pan
Li Nalelagaena Wa Lala
Nae Garu
KOLOSI
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Kolosi naga pupia pulkumali tai na lepas nae Esia naþa nanua sumo na mēke vatanon Parin Suþe keviu nae Rom. Pulkumali nene sike e purvanua naþa nagane kiena kia Teki. Pulkumali nene mēke yepasnen pulkumali taþena naþa Episas e lepas naþa mrae molue ke komea. A maki nini Pol siria pan yaru na sumare lala nae yo nene. Pol pe siar re sumare nae Kolosi poli, ana pulkumali nene sike lavisin Episas, naþa pupia pulkumali na lepas nene, naþa Pol miyuñae ke e silaga. Pogos naþa Pol sike garu Episas, naga mligan plan ke kiena yaru lala apa amlologon ke lologena wo e yo lala na lepas nene, a Kolosi naga tai naþa mēke e yo la nene. Ana komin suri ne nanene, Pol pisu sane yuñae na visuaren yo nene Kolosi naga mēna sike e limana.

Pol mloge visena tai asape navianiena lala na sumare nene, asuñae apisa ke asape yaru lala monar alotun ga yerka lala a nasumonena kiena yermare lala, vena akilia ruru Ntewa, a vena akilia atol maliena naþa pulen suri makega. A apiyan ke yaru lala, asape monar ataveve navisaluaena marua e lepas na kianiena, a suri taþena si laþasa, a monar ave þaviu vena atol maliena.

Ana Pol siri maki nini vena visaluþaren sitomiena viowa la ne sanene, a pisawal visena lelaga kiena Yesu Kristo pan la. Purþesnen sitomena naþa pisa na sanini, sape Yesu Kristo naga taaga kilia la

maliena naþa ulen suri makega van ita, a vianena viowa la nene asuñae aþere plan yaru lala aþure matania. Kristo miyuñae yuñae kiena Ntewa na sien yomarava nini, a naga miyuñae kiena Ntewa vena wereplan si yaru la aimi ea. Yaru monar sikol naga e Kristo vena kilia tol malena, a pe mrapa taþena re si poli. Pisina siraunia, Pol pisawal panila e suri la naþa akilia atol e kiela maliena komin naþa amlelaga e Yesu, a naþa asikol la ruru amio naga.

Pol mla maki nene pan yaru tai kien kia Tikikas vena la va van li nalelagaena la garu Kolosi. Tikikas nene, naga yaru mna nena naþa lalua Onesimās apano, naga mla Onesimās þasuþe si pa kiena yo. Suniena nene sike e maki kiena Pol naþa pitetalia pa puna Pilimon.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-8

Þelaga kiena Kristo, a kiena yuñae 1:9—2:19

Malena viu e Kristo 2:20—4:6

Visena maro 4:7-18

Pol siar kiena visena

¹⁻² Inu Pol, naþa in na yaru nalologena kiena ne Kristo Yesu naþa Ntewa naga mligan inu, a nekekara naþa nevitawe amiu e maki nini, naþa nesiria piñasu pan amiu li nalelagaena wa lala nae Kolosi, naþa amiu punu ga ape kiau wolai lala a vineu lala e Kristo, naþa asuñae apiawa mārera e naga. In na nemio Timote, naþa naga sike amio inu, imimi lua memlen mesape þisi na lemamiena a sumarena kiena ne Arimata Ntewa sike amio amiu.

Pol pisa potena pan Ntewa vanon la

³ A silaga e kiamimi leniena lala, imimi lua mepisa potena pan Ntewa Arimana ne kieta Suþe, Yesu Kristo, vanon amiu.

⁴ Naga nene vanon naþa imimi lua mekekaran amiu paþisi, naþa visena tol imimi sape kam na asuñae

apiawa ke m̄arera e Yesu Kristo, a asum̄a sinemiu sii manene ke m̄ena li nalelagaena taḡena lala.

⁵ Pelaga wo nene naga sum̄a molue ke ga e kiamiu malena lala komin naḡa sinemiuun manene naḡa ḡisi na akilia atol suri wo la naḡa Ntewa mligan ruru sike ma e peni vena ve kiamiu. Suri wo la ne sanene, amloge lologena wo pisaar pan amiu ḡisi rui.

⁶ Visena lelaga nene pimi pun amiu ḡisi rui, a nagane, sum̄a pa vanua manene ke m̄ena ga e yo taḡena lala e yomarava nini narui. Sum̄a pava ke sanene, ana sum̄a kapuru a sum̄a ḡar ke m̄ena ga mras la naḡa powo, torokin ke naḡa kila pan amiu e ke e pogos naḡa amloge ḡesania, naḡa apisu kilale sane lemamiēna kiena ne Ntewa e ita naga keviu a lelaga paḡisi.

⁷ Sur la nene Eḡaḡras naga pian amiu e rui, pogos naḡa naga kus lelemimi imimi lua, ana naga pimi pisawal ḡesan lologena wo nene pan amiu. Naga pe yaru tai naḡa imimi memiyum̄ae ke lele taaga, a naga masusun yum̄aena wo lala kiena ne Kristo. Imimi mekekearan naga paḡisi,

⁸ a nanagane, naga ḡasuḡe si pimi pun imimi rui, mla lologena wo tai pan imimi, naḡa pisayu sanape naḡa kiamiu malena lala sum̄a pule luen ga e pupia sinesiiēna naḡa Ninuna Wa mla pan amiu.

⁹ Komin sur nene, pogos naḡa imimi lua memloge visena nene kiena Eḡaḡras, memlen wo amiu silaga pimi tol nagane, a mesum̄a mepiun ke tan Ntewa mesape ḡisi na Ninuna Wa la manmaruaena a nakiliaena wo lala van amiu, vena akilia ruru nasinenanena wo punu ga kiena ne Ntewa.

¹⁰ Ve sanene, ḡisi na yoko akilia ayal mesmesu e mrapa napo naḡa popon yeririna kiena kieta Suḡe la ayal ea, a ḡisi na akilia akila naḡa naga kilia kekearan make kiamiu

ḡelaga punu ga. A yoko mras wo lala kilia imi m̄alivi e kiamiu malena lala a e m̄ena ga e kiamiu yum̄aena lala, a ḡisi na kiamiu kiliaena e Ntewa kilia va merorol manene.

¹¹ Imimi lua memlen mesape ḡisi na pupia puriukawaena kiena ne Ntewa sum̄a kila amiu m̄ena ga am̄arera, vena akilia asum̄alar amiu e pog m̄arera, a vena kiamiu sitomiēna ve piavi, a akekara ga e pog la ne sanene.

¹² Ita na monar tevisa potena va Arimata, naḡa kila ita m̄ena ga temio li nalelagaena wa taḡena lala, tekilia tokus lalimana loyum̄a e kiena nasuḡenena na yomerarava nena,

¹³ komin naga ḡurelua ita rui petan m̄areraena na yemalolo, ana naga mlen plan ruru ita tepa e nasuḡenena kiena ne narina nene, naḡa naga kekearan naga paḡisi.

¹⁴ Ore, Ntewa naga ḡerelua ita ḡisi rui, naḡa piēwo ita komin kieta mlamulena viowa lala.

Kristo pe ḡarun yo yau wetelu

¹⁵ Narina nene, naga Kristo nene, naḡa naga pe nono tai naḡa tekilia tevisuia, naga kiena ne Ntewa naḡa taḡatete tevisu naga,

naḡa naga pe m̄earun make suri la punu ga naḡa Ntewa sii la.

¹⁶ E ga e Kristo nene, Ntewa sii make sur punu ga, naḡa ma e peni a e yomarava, naḡa tekilia tevisuia a naḡa taḡatete tekilia tevisuia, amio sur la naḡa apisuar ke yo yau, sa naḡa ḡarin suḡe lala, nam̄areraena lala, yerkawa lala, a navisi lala.

Ntewa sii make suria e Kristo, a Ntewa sii make suria pe kiena ne Kristo.

¹⁷ Kristo naga sike pa sumon sur taḡena la rui, a naga mligan ruru make sur la nene, asum̄a amiyum̄ae ruru ga e lelela.

- 18 Kristo pe purþes nen malena kiena nalotena,
a naga pe þarin lotena nene, sa naþa lotena nene naga pe tasnena.
Naga sumon þes yaru la naþa amal sina e marena,
ana sanene naga kila sane nanagane naga sike laa metavan make sur taþena lala.
- 19 Kristo to metavan make sur la sanene, komin naþa Ntewa tamñan kiena naurarena sike e naga, sa naþa kiena malena wetelu a kiena namareraena sike ea.
- 20 E ke e Kristo nene na wa, Ntewa þar ke sina ga sur nae ma e peni amio yomarava nini awasuþe ke sina ga vania.
Naga kila yo yau wetelu kilia imi ve mara wo ke sina ga amio naga, nanene e ga e tana ne Kristo naþa mlau e laki torovia.

Amiu ave marawo ke sina ga amio Ntewa

21 Nanua sumo, kam na ape wolawa ga, a asike laa perinan Ntewa, a ape kiena nasinekar ga, komin kiamiu sitomena viowa a kiamiu þelaga viowa lala.

22 Ana nanagane, naþa Kristo pimi pe yaru sane ita, kiena marena kila ita teve mara wo ke sina ga temio Ntewa. Ntewa kila sanene, vena kilia were amiu aimi puna naþa ave yar wa kemua lelaga, a ayekiki ruru wo, a naþa ve sur viowa re nena tai teke e amiu.

23 Ana nanene na kilia ve sanene, visae asuñalu ga mñarera ase Kristo, a visae amlelaga ke e naga wa. Popon amiu ve auresun amiun re naþa auarar manene lelagaena e navisaarena lala kiena ne Ntewa, monar alelaga sane yoko naga monar la sur punu ga van amiu naþa amloge rui e nalologena wo nene, naþa yeririna na yomarava la amloge rui, naþa inu Pol in na nepe yaru na lologonena.

Pol miyuñae mñarera komin li nalelagaena lala

24 Nanagane nemloge piowa e tasneu komin amiu, ana in na nekekara ga ea. Nanene naga sa naþa nesuñã nemiyuñãen sur na loge viowaena make ga e tasneu, naþa Kristo naga mliganar inu vena nowaria, sa naþa naga þar þisi rui, vena neiila þegas nen li nalelagaena lala vena asuñalu mñarera.

25 Ntewa mligan inu vena neiimi ve sa yaru na yuñãena tai na þegas nen li nalelagaena lala, a nagane nekilia neiila amiu e yuñãena nene naþa Ntewa mligan e luñau, nanene vena nevisawal kiena visena va yeririna lala vena akilia make ga.

26 Kiẽna visena nene sane visena tai naþa nakonua konua rui, tapoloun ga e yermarua lala, naþa la pe akilia re nenaga, ana nanagane Ntewa kila pimi merarava pan kiena li nalelagaena wa lala.

27 Kiena sitomena naga pe na kilaen sanene narui, sane visena nene naþa kiena yeririna la naþa le Yu lala, la pe amloge kilale re poli, ana þisi na naga visawal kana sur nowone lala, naþa po manene laa, va la naþa pe ape le Yu re poli. ?A visen tapolou nene pisa ya? Naga pisa sanini narui, pisape Kristo naga kilia suñã e losinemiu lala, a amiu akilia alelaga asape þisi na Kristo naga kilia kila amiu akilia asikol Ntewa e kiena malena wo nae ma e peni.

28 Imimi lua mesuñã memlologon ke Kristo ne nanene narui pan yeririna lala, mesuñã mepisa ke pan la mepisape la monar avisuar ruru la, a mesuñã mepian la ke e manmaruaena lala. A visae laþasia naþa kiela sitomena lala a kiela lelagaena lala marua ruru wo, la akilia aimi asuñalu amio imimi lua e marana ne Ntewa.

29 Nesuñã nemiyuñae ke mñarera paþisi komin sur ne nanene, ana silaga nesuñã nemiyuñae ke e pupia namareraena nene naþa Kristo

naga kokonia inu ea.

2

Monar amiu alelaga m̄arera e Kristo

¹ Ee, naga sa naḡa nepisa ne, naḡa nesuḡa nemiyuḡae m̄arera komin amiu, a komin m̄ena ga la naḡa nae Laotisia a amio m̄ena ga yeririna taḡena lala naḡa la pe apisuli re marau pogos tai poli wa.

² Sineun nesape nekila kiela sitomena suḡalu m̄arera suḡa ga, a vena kiela sinesiena lala kilia sikol ruru sinela lala la aimi ave taaga. Sineun manene nesape ḡisi na la atol pupia nakilia wanen suri nene naḡa sumo na la pe akilia re poli, naḡa naga Kristo ke narui, ana ḡisi na kiela sitomena lala ve veve lua re sina.

³ Naga nene komin naḡa e Kristo, yeririna lala la akilia alual sur la naḡa powo na manmaruaena amio na kiliaena kiena ne Ntewa, naḡa naga ḡarwania suḡa ga e Kristo.

⁴ Nesuḡa nepisa ke visena nene pan amiu, vena taḡatete yeririna lala akila gola kiki van amiu vano o aure kiamiu sitomena lala va ve taḡena, e kiela visokanena na manmaruaena lala.

⁵ Nepis sanene pan amiu komin naḡa nesitom manene amiu paḡisi. Pe sur korena ga naḡa tasneu sike laa perinan amiu, ana silaga kiau sitomena sike amio amiu. Ana nekekan manene amiu m̄ena ga, naḡa nemloge asape amiu na pe asu re ga sanene poli, ana asuḡa amiyuḡae mesmesu ruruia, a asuḡa apa veraga aḡasine ke Kristo m̄arera.

Kieta malena monar suḡalu se Kristo

⁶ Komin naḡa ita tokus Kristo Yesu naga pe kieta Suḡe rui, silaga monar teyal ga e naga,

⁷ a naga monar ve sa naḡa ḡeligas nen kieta malena, pona yuḡa na kieta malena monar suḡalu su metava e naga. Ve sanene, kieta

naviawaena e naga kilia imi m̄arera laa sane silaga, sa naḡa apian ita e ḡisi rui. Ana silaga, monar tevisa luen ga potena vania.

⁸ Ana amiu monar avisuar ruruia vena ḡisi na taḡatete yeririna lala aimi aviar amiu e visena la naḡa taveve ga namanmaruaena kiena ne yeririna, pona navianena la naḡa pulen ga nakiliaena na yomarava nini. Visena korena la nene pe navisokanena ga, a la amolue ga kome sitomena marua kiena ne yeririna lala, a la amolue e lepas kiena ne yermare lala amio kimi lala, ana la pe amolue re e Kristo poli.

Kristo naga pe ḡarin sur punu ga

⁹ Ntewa naga mligan kiena malena amio kiena nam̄areraena make ga sike e tasnena ne yeririna nene naḡa Kristo,

¹⁰ naḡa naga pe ḡarin sur la punu ga, a naga su metavan nam̄areraena taḡena lala. A e ḡelaga m̄a nenaga nene, Ntewa mligan kiena sur tanea lala asike e kiamiu malena lala, amiu naḡa asike e Kristo.

¹¹ Ana komin naḡa amiu asike e Kristo, naga te plan ḡelaga viowa lala a sitomena viowa lala vetan amiu, sa naḡa naga kila ḡaviu e amiu, ana pe nepisa re ḡaviu nene naḡa yaru la asuḡa akila ke poli, nepisa ke ḡaviu taḡena tai naḡa Kristo naga kila, sa naḡa naga ḡar plan napiowaena lala e kiamiu malena.

¹² A pogos naḡa la akee amiu, naga sa naḡa Ntewa sin amiu amio Kristo, a naga kila amiu amal m̄ena ga amio Kristo, naga nene komin naḡa amiu aḡasine nam̄areraena keviu nene kiena ne Ntewa naḡa kila Kristo mali sina ga e marena rui.

¹³ Ana amiu la nene, nanua sumo Ntewa pisu amiu sa ga naḡa kiamiu mlamulena piowa lala kila amiu amare pa rui. Amiu na pe ape ḡaviu re sane le Yu la poli, ana Ntewa pisu amiu sa naḡa kiamiu malena pe

pe ðaviu re mēna ga poli, sa naþa kiamiu malena pe pilon ruru re poli wa, a þelaga viowa lala sike e amiu wa. Ana nagane, naþa asikol amiu amio Kristo, Ntewa mla malena viu pan amiu þisi. Ita tetol malena viu nene komin naþa Ntewa na piowo ita vanon kieta mlamulena piowa lala,

¹⁴ a naga miyumu plan kieta lapui la rui. Nanua sumo, lapui la nene la asike e tus nene naþa navisaluaena mārera kiena ne Ntewa sike ea, naþa la apiar ita paþisi, ana Ntewa mlalua sur la nene. Amio kana tus ne lala, sa naþa sane suar make ga e laki torovia amio Kristo, ana pe lapui re si la nene poli.

¹⁵ E laki torovia nene, Kristo taulu sur taþena la naþa puriula mārera, a naga kilaro nena namāreraena kiena ne yermare lala, sa naþa naga taulu la e pupia mara tai, ana naga kila kiena nasinekar la nene aimi ave sur korena ga e marata ita yeririna lala, vena ve tesitom re si tevisave la ato laa metava.

Kristo naga pe þarimiu

¹⁶ Visae ve sa nene, amiu na monar ve ataþan re yaru tai visaluþar amiu visave ve akan re suri nene, pona ve amun suri re nene. A amiu na monar ve ataþan re naþa yaru tai māreran amiu vena ataveve kiela þelaga marua lala e lepas na sur sane legiena wa la na kasa, pona e lepas nen þaþagena na kupario viu, pona e lepas na legiena na olua.

¹⁷ Navisaluaena la ne sanene, yeririna lala la apisa vena akilali naþa alual mrapa naþa mesmesu, ana la sa ga ninun sur ga naþa naga pimi þarpo re yo poli wa, ana purpes nen sur lelaga punu ga, naga Kristo ga.

¹⁸ Yeririna la þasia asumā ga naþa la asitom ke asape la apo manene taulu amiu, komin naþa la apisu sur la moki e kiela mēniena lala, ana la asitom ke asape la akilia manene e lepas nen navisi lala. Ana

asitom ke asape la apo, akila kiela sitomena lala sike ga tano yo, taulu yeririna taþena lala, ana peraga, la nene la sa ga keriko. La asumā apilave ga e kiela visena lala, naþa la apisayu manene laa ke sina ga paþisi, ana kiela sitomena lala pulen ga vilaveena amio kiela sitomena korena taþena laþasia, vano vano- o tol naþa la asumā amieluar la ke sina ga. Ve sanene, amiu ve ataþan re si la nene aliþere amiu avisave amiu na pe atol re sur nene poli wa naþa la asike e þisi rui,

¹⁹ komin naþa la nene la amligan Kristo þisi rui, la pe apuarar ruru re si naga mārera poli sa naþa naga pe þarila. Ana Kristo naga sumā þuarar ruru ke ga la naþa la sane komþas nen tasnena, a naga sumā pagan ruru la, sumā kawē mesmesun ruru kilamerpu amio kana kowiu lala, ana tasnena naga sumā miyumāe po a sumā kapuru po sa naþa Ntewa naga sinenania.

Amiu na atol malena viu e Kristo

²⁰ Inu nekilia nesape sa naþa Kristo naga mare nanua sumo rui, amiu mēna ga amare amio naga, kila naþa e lepas na þelaga viowa, amiu amare e þisi rui, a pe pon re si þelaga viowa imi tol kiamiu malena poli. A Kristo naga þurelua amiu mēna ga rui e māreraena na sitomena nasumo lala na yomarava nini, amio kiena yermare lala. Sanene narui, sineun nesape neviun tan amiu sanini: ?Sanape asumā amialoro ke sa naþa amiu ape yaru na yomarava ke ga wa? ?A komin ya ne amiu asumā amlogear ke navisaluaena marua la naþa apian e sumo, naþa la apisa apisape:

²¹ "Amiu ve auarar re sur nene," pona "Amiu ve amunli re sur nene," pona "Amiu ve atol re sur nene."

²²⁻²³ Ana pe lelaga naþa yaru la amloge visena la nene, ana la asitom asape navisaluaena la ne sanene ape

manmarua ruru po, ana navisalu-aena la nene la amolue ga kome sitomena kiena ne yar lala, la pe ape lelaga re poli e vianena kiena Kristo. La apisayu ga sur na yomarava la nini, sa naŋa kinanena, pona sur na munena, ana sur la nene taŋatete iila amiu, a la taŋatete mēna ga akila kare kiamiu malena, komin naŋa visae olavia pona oyumēna, ŋisi na sur la nene yokorena akokovio.

Pona yaru la apisirilua visalu-aena la nene vena akilali yumēna wo laŋas yo, naŋa la apisa apisape yaru monar len sanene pona sanene, a pona la apisa apisape yaru monar ligana kiena sitomiena su ga tano sanene pona sanene, a pona la apisa apisape yaru monar kilali naŋa kawe ruru tasnena sanene pona sanene e sur la naŋa mārera pan naga.

Ana nevisa van amiu, sane visalu-aena la ne sanene, la pe puriula mārera re nena poli vena suwoen sitomena viowa lala a ŋelaga viowa la naŋa sike e los nen yaru.

3

Malena naŋa mekiki ruru po a pe wa ruru nenaga

¹ Amiu la nene, Ntewa naga pisir-lua amiu amal sina ga e marena amio Kristo, ana sanene na monar aŋionli ga sur la naŋa nae ma e peni, e yo nene naŋa Kristo naga toŋa tano e lepas nen Ntewa na ŋamarua.

² Amiu na monar asitomāl ga sur lala nae e yo nene, ve asitom re si sur na yomarava la nini,

³ komin naŋa sane amare e ŋisi rui. Nanagane kiamiu malena viu naga tapolou amio Kristo e Ntewa,

⁴ komin naŋa Kristo pe purŋes nen kieta malena nagane, ana suraunia, e pogos naŋa naga kate e maran yeririna lala, yoko ita mēna ga takate temio naga e kiena pupia naurarena.

Kiamiu malena na sumo monar ŋisi

⁵ Amiu na monar awe plan punu ga ŋelaga lala na yomarava nini e kiamiu malena lala, sane nataŋaena lau, sur na mawaena lala, nasinena-nena viowa lala, nakekaranen mlamulena viowa, a navinavinayaena mēna ga. Pelaga la nene pioyowa ga, a navinavinayaena nene, naga sa naŋa yaru kila sane sur la naŋa naga sinenan manene laa paŋisi apimi sa naŋa kiena ntewa taŋena lala.

⁶ Komin ŋelaga ne la nanene narui, Ntewa sinena mimi paŋisi, ana kiena naliŋereena naga sumā pimi ke pan la naŋa la pe amlogear re naga poli.

⁷ Sumo na, kiamiu malena sa ke nene narui, naŋa amiu amiyal ke ga e ŋelaga la nene,

⁸ ana nagane, pogos na liganen ŋelaga la nene, pogos na sur la nene aŋisi e kiamiu malena lala. Ve sanene, amiu taŋatete sinemiu mimi, a taŋatete avis kapuru va yaru taŋena, a taŋatete asumā ave erau viowa van amiu. Pisi na taŋatete avismumun yar taŋena, a ve avisa re visena la naŋa pe kororaki.

⁹ A ve avisa kotalia amiu re mēna ga, nanene komin naŋa amiu na amlalua ŋelaga marua naŋa apaeme amio naga ŋisi rui,

¹⁰ a amiu na amiyen ŋelaga viu tai e amiu, sa naŋa malena viu tai naŋa Ntewa naga siia pe kiamiu. A pogos punu ga, Ntewa naga sumā kila ke malena nene pimi pe urviu ke sina ga, vena kila amiu akilia ruru kemua naga lelaga, a vena kila amiu aimi laa ve sa naŋa ave kiena totou.

¹¹ Komin sur ne la na nene, ita na ve teliŋere re si yaru lala, sa naŋa tevisave laŋasia ape le Yu, ana laŋasia ape li na yo taŋena ga lala, pona laŋasia la ape ŋaviu, ana laŋasia pe ape ŋaviu re poli, pona laŋasia la ape suŋe, ana laŋasia ape li nayumēna kiena ne suŋe ga lala. A ita na ve tevisa re mēna ga tevisave yaru laŋasia la apian ruru

la ana akilia suria, a laḗasia ape yer ura ga, pe akilia re sur tai poli. Ana pupia suri taaga ga naḗa tekilia tevisuvisu yaru ea, tevisave naga mlelaga e Kristo pona ve lelaga re, komin Kristo naga sike e sur punu ga a e yar punu ga.

Amiu aligan malena viu nene e amiu

¹² Pogaga, sa naḗa Ntewa naga sinenan manene amiu paḗisi, ana naga ligan amiu vena ave kiena yeririna wa lala, monar ayen ḗelaga viu nene e amiu sa naḗa naga sinenania. Pelaga viu nene naga sa naḗa sur la nene asike e kiamiu malena, sa naḗa nasineyeena yaru, nasinewoena, navatanoena, namoḗauena, a namalumena.

¹³ Amiu na monar ve sinemiu kar amiu re vilaga, a visae amiu yar ve lua, sur tai sike likan lalua nene, ḗisi na monar avievewo lalua. Ana monar amiu avievewo amiu, e ke e ḗelaga nene naḗa kieta Suḗe naga piwewo amiu.

¹⁴ Ana amio ḗelaga wo taḗena la nene naḗa monar ayenia, monar ayen ḗena sitomena e amiu, komin sitomena naga kilia sikol ruru ḗelaga wo la nene vena la ayuḗae ruru ve raaga, vena la aimi ave taaga.

¹⁵ Pisi na suḗare naḗa Kristo naga mligania naga kilia visuar sinemiu lala, komin naḗa Ntewa naga piopran amiu vena ave taaga, naḗa amiu punu ga asikol ruru amiu amio naga e ḗegas tai naḗa naga pe ḗarunia, vena silaga suḗare nene kilia su luen ga amio amiu. A silaga avisa potena e sur punu ga.

¹⁶ A visena wo kiena ne Kristo, silaga naga monar imi sa naḗa mali e sinemiu wetelu, komin naḗa kiena visena la nene naga po tanea wa. Amiu monar asuḗa avian amiu ea, a amiu ga asuḗa akila ruru amiu ke sina ga e kiena manmaruaena wo lala. A popon asuḗa ayau va

Ntewa e sam lala, a yauena wa lala, a e yauena lala na yeluaren Ntewa, ana e pogos naḗa asuḗa ayau ke sanene, ḗisi na sinemiu la punu ga ulen visaen potena vania.

¹⁷ Sur punu ga naḗa amiu akila, a visena punu ga naḗa avisa, ana monar akila e kia kiena ne Yesu, naḗa kieta Suḗe, a pogos punu ga na monar avisa potena kome naga va Ntewa Arimata.

Malena viu kiena yaru lala

¹⁸ Amiu sira lala naḗa atalopa rui, monar avatano e womiu lala, sa naḗa mesmesun naḗa sira naḗa mlelaga naga kila.

¹⁹ A amiu yermene la naḗa atalopa, monar asitom manene womiu lala, a kiamiu ḗelaga lala monar ve melkalka manene re silaga van la.

²⁰ Amiu sisi lala, monar alogear arimamiu lala amio anemiu lala, komin naḗa kieta Suḗe naga kekearan ḗelaga nene paḗisi.

²¹ A amiu arimala lala a anela lala, ḗisi na sinemiu lala ve vilul re va narimiu la silaga, komin naḗa visae ve sanene, akila kare la, akila kiela sitomiena lala loloru.

Suḗe lala a kiela yar na yuḗaena lala

²² Amiu yar punu ga na yuḗaena kiena ne suḗe lala, silaga monar alogear kiamiu yerkawa la nene. Pisi na ve akila re sanene e ga e pogos naḗa la asike amio amiu, vena akilali naḗa la akekearan amiu, ana silaga monar ayuḗae naḗa kiamiu sitomena la ve lelaga make ga, sa naḗa e yuḗaena nene, asuḗa amlogear ke kieta Suḗe silaga.

²³ E yuḗaena ya naḗa amiu akila, monar akila naḗa akekearana, sa ke naḗa asuḗa amiyuḗae kiena ne Suḗe, pe kiena yaru re ga la poli.

²⁴ Popon asitomḗal sa naḗa Suḗe ke nene narui ḗisi na naga la kiena lalimana van amiu, sa naḗa

naga pul amiu, komin yerkawa ruru napo naña ayumãe vania, naga Suþe Kristo.

²⁵ Ana yaru naña sumã kila ke pe mesmesu re poli, þisi na naga kilia la maran ke sina ga vanon kiena napiowaena nene lala, komin Ntewa pisuveve yuãaena kiena ne yar la punu ga mesmesu ga.

4

¹ Ana yerkawa lala, amiu mēna ga monar akila mesmesu ruru wo va yaru lala e kiamiu yuãaena lala, komin naña amiu mēna ga kiamiu Suþe tai sike ma e peni naña þisi na naga liþere kiamiu þelaga lala.

Pol naga pian la

² Amiu na monar amãrera e leniena pogos punu ga, a monar alen naña asitom ruru e sur la naña avisa e leniena, a naña kiamiu sitomena lala naga sumã pisa ke potena pan Ntewa.

³ Sineun mēna ga nesape monar alen wo imimi, vena þisi na Ntewa vike kiamimi mrapa mekilia melologon sur wo nene naña sumo na tapolou, naña visena kiena ne Kristo, naña nanagane na nesike e lokap vanonia.

⁴ Awis, sineun nesape alen naña þisi na nekilia nevisi wo, vena kila visena la nene merarava, sa naña mesmesun ga naña yoko monar nekila.

⁵ E þelaga la nene naña asumã akila ke e maran yar la naña la pe amlelaga re e Kristo poli, monar ave manmarua wo vena akilia ataveve kiamiu pulmas lala, vena aurela aimi e Kristo.

⁶ Amiu na monar aviþ ruru amio la, e ga e visena lala naña nasinewo a kiki, ana la aloge visena la nene aloge wo, a monar akilia mrapa na visatamēlaena visae aviun naviunena kar ga lala e lepas na kiamiu viawaena.

Pol mligan yaru la lua apa pula

3:25 Epis 6:9 **4:1** Epis 6:9 **4:5** Epis 5:16
1:23

⁷⁻⁸ Kieta wolai wo nene Tikikas, naña naga sike amio inu, þisi na neligan naga la mñaki nene imãsu pun amiu vena visawal van amiu visave imimi mesike sanape, vena akilia aloge wo. Nekekaran manene kieta wolai nene paþisi, naña pogos punu ga naga mñareran naña iila inu e yuãaena kiena ne Suþe.

⁹ A kieta wolai taþena naña erau wo nene Onesimãs, naga mēna ga þisi na taveve Tikikas imãsu pun amiu. Onesimãs naga nae ga kiamiu yo, a naga mēna ga sumã mlelaga ke e Kristo. Llua nene þisi na avisawal van amiu, e sur la punu ga naña kakate ke e yo nini.

Visena maro kiena ne Pol pan la

¹⁰⁻¹¹ Aristakas naña naga sike e lokap amio inu, a Mak nene naña naga wenla Panaþas, a Sisas naña apio naga Sastas, la telu nene apisape asitom amiu paþisi. Mak nene, kana visena pimãsu tol amiu pa rui, a pisape visae naga imi kome lepas nen yo na pun amiu, monar akekaranja vena aure naga sukol amiu.

E le Israel la naña amlelaga e Kristo þisi rui, la ga telu nene amio inu, imimi memiyuãen ke yuãaena nasuþenena kiena ne Ntewa, a la telu nene la amiila inu keviu paþisi rui e pogos mñarera lala.

¹² Eþaþras nene naña naga mēna ga amiu kiamiu yar tai, naga pe yar wo tai na yuãaena kiena ne Kristo Yesu, a naga mēna ga pisa pokolulagi pona pokolemalo pan amiu, pisape silaga naga sumã mlenwo amiu ke mñarera paþisi, vena akilia asumãlu mñarera, vena amarua ruruia e Kristo sane keyowo, a vena asumã amãrera naña akila ga sur la naña Ntewa sinenania.

¹³ Sineun nesape nevisa mesmesun van amiu, nevisave yar naña Eþaþras naga sumã miyuãe mñarera manene paþisi komin amiu,

4:9 Pilimon 1:10-12 **4:12** Kolosi 1:7; Pilimon

a komin le Laotisia lala, a le Erapolisi mēna ga lala.

¹⁴ Kieta erau wo nene, naŋa Tokta Luk, amio kieta wolai taŋena nene Timas, la mēna lua asikena a lalua apisa apisape lalua na asumā asitom amiu paŋisi.

¹⁵ Sineun nesape aligan kiau visena van kieta wolai lala a vineta lala nae Laotisia, amio sira nene Nemeva amio ŋegas nen nalelagaena lala naŋa asumā apiora ke e mēna yuŋa, avisave in na nesuŋa nesitom la ke paŋisi.

¹⁶ Ana yoko pogos naŋa amiu aulo kiau mēki nene ŋisi, awis sineun nesape aligan van le Laotisia lala, vena auloia van ŋegas nen li nalelagaena lala e yo nene, a monar aulo mēna ga kiau mēki taŋena nene naŋa ŋisi na le Laotisia lala la aligan imi van amiu.

¹⁷ A kiau visena tai naga va Akiŋas, nesape “Ko ovisuar ruru yuŋaena nene naŋa Suŋe naga mligan e lumōna, monar okila make ruru yuŋaena nene.”

¹⁸ Ana nanagane, nelalua kilamemego e limana ne yar na sirien mēki, ana inu ga Pol, nesiri kiau visena maro nini van amiu e ga e luŋau, nevisa pokolulagi pona pokolemalo van amiu. Amiu ve sinemiu ŋesan re sen la naŋa apiar manene inu ke ne, a lemamiēna kiena ne Ntewa sike make e amiu.

Inu, Pol.

**Maki Nasumo Naña Pol
Siri
Pa Pan Li Nalelagaena
Wa Lala Nae Garu
TESALONAIKA
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Pulkumali keviu nene Tesalonaika naga pulkumali keviu na provens nene Masetonia, naña mēke vatanon Parin Suþe keviu nae Rom sumo. Pogos naña Pol molue Piliþae, pa ma Tesalonaika mlologon lologena wo e yo nene, ana suñare nene siaria. Ana siraunia pe yam piyavi manene re poli, lus nae Israel laþasa e yo nene apisa karea, la apieluenia komin naña apisu sane yaru moki naña pe ape lus nae re Israel poli, nanua sumo la amloge kiela vianiena lala, ana pogos naña amloge lologena wo naña Pol pi-sawalia, ana amlelaga e Yesu. Ana lus nae Israel la nene sinela kari Pol, ana amēnelua e yo nene, ana pae pulkumali si tai, Perea. Siraunia, naga pa tol pupia pulkumali naña Koren, naga mloge lologena kiena li nalelagaena lala nae Tesalonaika e kiena erau Timote, naña miyuñae ke amio naga.

Pol siri þesan kiena maki nini pa li nalelagaena lala nae Tesalonaika vena visirluaen kiela sitomiena, a vena kila meraravan va li nalelagaena lala nae yo nene sape naga sitom la mñaga, a Ntewa sike amio la. Naga pisa potena pa Ntewa komin naga mloge sape asuñā amlelaga ke mñarera e Ntewa, a sinela sii ke yaru lala, a pisa panila vena la asitoñal si kiena þelaga wo e pogos naña sike amio la, vena atavevea.

A naga pisa tamē kiela viunena lala naña apiyun tania, asape yoko Yesu wasuþe si ve sanape. Sinelan

asape akilia meraravan sane visae yaru naña marþan þesa ana Yesu ve vitom re wa, yoko tol malena naña ve uro re, pona peraga. A sinelan akilia naña yoko Yesu wasuþe pogwai. Pol pisaruru panila, sape monar ayuñae ga, naña kiela sitomena la varuru ga suñaga, a naña aligan kiela sitomena lala suñalu mñarera e Yesu vena asuñateā, vano vano-o tol pogos naña naga wasuþea.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1

Pol kekaran la a pisa potena pa Ntewa vanon la 1:2—3:13

Pol piyani la e þelaga kiena yaru naña lelaga 4:1-12

Pol piyani la sape yoko Kristo wasuþe sina 4:13—5:11

Pol kila make kiena vianena lala 5:12-22

Visena maro 5:23-28

Visena na sumo

¹ Inu Pol, nemio Saelas a Timote, imimi telu mekekara paþisi nasirien maki nini imi van amiu, þegas nen li na lelagaena lala e suñare na pulkumali naña Tesalonaika. Memlelaga sane kiamiu malena lala asike ruru ga e Arimata Ntewa amio kieta Suþe Yesu Kristo, ana memlen ke sane lemamiena a suñarena sike amio amiu punu ga.

Pol lala akekara komin namasisuena kiena le Tesalonaika lala

² Lelaga, silaga na memlen ke pan Ntewa Armata, monar mevisa potena vania vanon amiu.

³ Mesitoñal amiu ke e kiamimi leniena lala sanini, taþatete sinemimi þesania sanape naña kiamiu navi-awaena, amiyuñae mñarera tavevea, a sanape naña kiamiu na sinesiiena pimi plamolue ke e kiamiu þelaga wo lala, a sanape naña kiamiu sitomen piayavi lala kila amiu asuñal mñarera ruru ga po e kieta Suþe Yesu Kristo.

⁴ Erau lala, mepisuluþar sane Ntewa pe sinen sii amiu re ga poli,

ana naga kilologia amiu mēna sane ape kiena lelaga,

⁵ komin pogos naṗa memlologon lologena wo pan amiu, naga sa ga pe visena korena re kiena yaru poli, ana naga pimi pan amiu sane visena urmi tai naṗa mārera. Mareraena kiena ne Ninuna Wa sike ea, a naga miyur ruru sinemiu la pano-o amlelaga.

Amiu akilia kiamimi ṗelaga la pogos naṗa mesike memio amiu, moṗaryon paṗisi na kilaen sur punu ga naṗa mekilia mekila na kilaen naṗa alelaga,

⁶ ṗisi na atolia, apimi sa naṗa ape kiamimi nataveveena lala, ana pe kiamimi re ga poli, apim ape nataveveena kiena Suṗe. Pe sur korena ga naṗa lala taṗena la akila pupia naloge viowaena a akila amiu atol pog mārera e pogos la nene, ana aporworun ga lologena wo, ana pupia kekarena kiena ne Ninuna Wa sike e amiu.

⁷ E kiamiu ṗelaga wo la nene, sane akuspo yomārua, asumon vena kipianen mrapa van li nalelagaena taṗena lala e lepas na yo la naṗa Masitonia amio Kris.

⁸ Lologena wo kiena Suṗe molue e amiu pa vanua, pe e re ga e yo lua nene poli, a pa mēna yo punu ga la ne, kila yeririna la amlogeyu kiamiu nalelagaena e Ntewa ṗisi rui.

Naga nene po paṗisi, ana nana-gane sane e yo ya naṗa visae meva si ea, pe sur na visaen re si poli, komin visena la punu ga pimi e amiu pa tol la rui!

⁹ Pe mesun re si pan li taṗena la nene poli, ana lala asun ke sina ga pan imimi, apisayu sanape naṗa amiu le Tesalonaika lala aṗure imimi pimi pun amiu, a sanape naṗa apilopu amiu, akuwan plan kiamiu nono na marena lala, apim ape yeririna kiena ne Ntewa Mali naṗa pe lelaga.

¹⁰ Ana amio naga nene, apisayu ke

mēna naṗa amiu, asumāl ke mārera, asumā asumāte ke narina ne Ntewa, Yesu. Naga yoko imi mālivilin ita sina ga, vanon Ntewa pisirlua sina ga naga rui taulu marena, ṗisi na ligan naga imi mālivilin ita yam na luania, vena tamalia itaena e pogos na liṗereena na pimi ke ne.

2

Pol pisayu kiena yuṗaena pogos naṗa sike gar Tesalonaika

¹ Erau lala, memloge visena tai asape memiyuṗae piowa ga, ana nesitom nesape apisu kilale sane kiamimi nayalin amiuea naga ṗar mras wo lala moki.

² Nanua susumo, pogos naṗa memiyuṗae gar Piliṗae, apis kar ke sanene pan imimi rui, a sa naṗa amiu akilia pa rui, pogos naṗa memālivilin amiu, akawe imimi ke sina ga paṗisi. Ana mepisu sane Ntewa miila imimi māga, pe memaraun re naloge viowaena poli, moṗaryon ga na lologonen lologena wo van amiu.

³ Memlologon pan amiu, ana nekilia nevisa nevisave kana visena lala pe sa re naṗa yar laṗas apisasa ke ne poli. Pe amolue re ga e kiamimi na kila palen tai poli, pona e kiamimi na sitom viowaena tai, a pe naga re ga naṗa metaṗali na were kare amiuen e poli, peraga.

⁴ Pe sa re nena nene, ana e pogos nene, imimi sane yeririna la naṗa Ntewa mligan kiena lologena wo e limamimi, ṗisi na mepim mepisawal kiena visena nalelaga nene pan amiu. Imimi na pe memiyuṗae re naṗa yeririna la avisu imimi sanape poli, ana imimi sinemimin ga mesape vena Ntewa kilia kekaran sur ya naṗa memiyuṗaenia, komin naga ga kilia sur ya naṗa sike e losineta peve taaga.

⁵ Amiu akilia ruru po sane pe mepimin re nakuwanen visen kiki pona visen vilave la van amiu poli,

a Ntewa kilia ruru m̄ena sane pe sinemimi sun re kiamiu sur tai poli, pona mepimin vena visa kotalia amiuena.

⁶ Ana e pogos m̄ena nene, pe memla re nena sitomena tai vena kilaen naṗa sane amiu pona yar taṗena lala ayeluar kiamimi kia.

⁷ Pe lelaga naṗa mepimi moṁalivin amiu sane li nalologena lala kiena ne Kristo, naṗa mesmesun sane monar akila sur ve moki vena visuar imimiena, ana pe mesitoṁal re sur nene poli. Imimi mepimi memalum ga, mekila pan amiu sa ga naṗa auya tai pagan narina.

⁸ Mekekaran amiu sanene paṗisi wa, sinemimin mevisawilwilin lologena wo kiena ne Ntewa van amiu, ana memloge sane mepinaia amiu paṗisi, vano-o mesuṁa metaṁan kiamimi malena vena iilaen kiamiu malena.

⁹ Erau lala, nepisa sanene, pe nepisokan re poli, komin akilia asitoṁal sanape naṗa imimi memninu e yuṁaena urmi na limamimi e pogos nene. Memiyuṁae ea legiena a kolemarko, vena kilaen sane pogos naṗa mesike memio amiu memlologon lologena kiena ne Ntewa, pe mekila re urmi pan amiu poli. Imimi ga mepisuar imimi, pe amiu yar re nena tai naṗa pisuar imimi poli, peraga.

¹⁰ Imimi mesitom mesape e maramiu, a e marana ne Ntewa, mekilia mevisawal mesape pogos naṗa mesike likan amiu li nalelagaena lala, kiamimi malena pe sur tai piowa re e poli, mesmes ga, a pe wa ruruia.

¹¹ Pona asitoṁal ke yo wa, naṗa mekila pan amiu sane ata tai naṗa naga kila po paṗisi e naiilaen malena kiena ne narina lala.

¹² Mekila sinemiu la malum ruruia, memla visena na iilaaren la pan amiu, a memiilaar kiamiu sitomena lala vena monar akila kiamiu malena la mesmes ruruia e ṗelaga lala kiena ne kieta Ntewa, naṗa naga

ga pio amiu vena aim loyuṁa e naurarena wo na kiena nasuṗenena.

¹³ Sur taṗena si tai naṗa silaga mepisa ke potena pan Ntewa paṗisi vanonia, nane kiamiu ṗelaga pogos naṗa lologena wo pimi porun amiu. Amiu amlogeyuia, ana pe akovenlua re poli sane pe visen kien yar ga tai, ana apisuia sane pe lelaga, pe visen kiena ne Ntewa lelaga. A amiu naṗa amlelaga ea, apietavan losinemiu pania pano-o suṁa miyuṁae ke e kiamiu malena pimi tol nanagane.

¹⁴ Wolai a vineu lala, nekilia sane pogos naṗa amlelaga, pe piavi re poli naṗa yar la nae ke sina ga pun amiu asuṁalun na kilaen viowa van amiu, kila apane pogos m̄arera tai paṗisi. Sanene na piowa ga, ana e lele nene amiu amiyal ke ga e mrapa taaga ga naṗa li nalelagaena kiena Yesu Kristo e suṁare kiena ne Ntewa e lepas nae Yutea amiyal e nanua susumo rui. La m̄ena, pogos naṗa amlelaga, ana le Yu m̄ena la akila kare la paṗisi!

¹⁵ Ana ṗelaga nene, le Yu la asuṁa akilakila kemua nanua susumo rui pimi. Susumo, pe sinelan re navisawalena la poli, siraunia, lala ke sina naṗa akila aṁeṁar kieta Suṗe Yesu mare, a lala ke sina ga naṗa asuṁa aṁene imimi yam mok rui. Sur la naṗa asuṁa akila ke ne, Ntewa pe kekaran la re nena vanonia, komin asuṁa akakawe visena silaga.

¹⁶ Mesuṁa memlologon ke lologena wo pan la ga naṗa pe ape le Yu re la poli, ana pe sur korena ga naṗa pulmas nene na tamaliaen kiela malena, ana le Yu la nene asuṁa apisawo imimi ke ga, pe sinelan re naṗa meva mevisawal van la poli.

Kiela ṗelaga viowa la nene, asuṁa amiyakol ke sina metavan kiela mlamulena viowa la naṗa amiyuṁaen la nanua pimi, kila sane nanagane kiela naviowaena la nene piowa

manene laa. Amiyumãen sanene pano-o pe asitom re sur tai poli, ana tekilia sane pupia na sinekar kiena ne Ntewa pitomin la ke rui.

Pol naga sitom la pañisi vena visu la si yam tai

¹⁷ Erau lala, mesape mevisawal van amiu, mesape memligan amiu nanua ga ne, meþure mepa li ve tokak ga, sinemimi miye amiu ga, sinemimin mesape mevisu si maramiu. Lelaga, tesutetai e tasneta, ana e losineta, tepe taaga ga.

¹⁸ Mesike sanene, mesape mekirawal si mrapa tai na imãsen pun amiu, ana inu Pol neþaryon yam moki pañisi, ana yar viowa naþa Yermare, naga kila wo ke silaga.

¹⁹ Ana komin ya ne mesape meim mevisu amiu sina? Naga nene komin a sina naþa mowasine la? A si naþa kila imimi mekekara? A si naþa ve kiamimi mras nen yumãena wo, naþa mekilial melogewonia pogos naþa visae kieta Suþe Yesu vim sina? Pe yar taþena re si po, amiu ga narui!

²⁰ Pe lelaga pañisi, amiu na sane tropi nowo tai naþa metauluia, apim sane pupia purþes nen sineyeena na kiamimi malena.

3

Pol pisayu naþa pitetalia Timote pa katen la nanua rui

¹ Mesitomãal amiu mã sanene pano-o, mepisu sane peraga, imimi yar tai monar imi katen amiu sina. Pisi na mepisa mesape imimi lua Saelas monar mesu Atens sumo wa,

² ana yoko Timote imãsu pun amiu. Wolai nene, memiyumãen yumãena kiena ne Ntewa veraga memio naga, vena kilaen lologena wo kiena ne Kristo va vanua, ana nepisu sane naga pe yar wo tai na katen amiuena. Nekilia naþa naga kilia iilaar amiu, kilia iila amiu vena kiamiu naviawaena sumãalu mãrera silaga,

³ vena ve sinemiu la kurkurun kare re pogos naþa avane pogos mãrera la naþa asumã apimi. Pog mãrera na sanini, tekilia ruruia sane pe lepas na kieta malena tai, naþa ita li nalelagaena lala taþatete toure tania.

⁴ Ana visae tesitomãal ke ga wa, tekilia sane pogos naþa mesike memio amiu, mesumã mepisawal ke pan amiu, mesape mepisusu ke pa rui sane yoko ve ve piavi re, yoko monar akila viowa van ita. A nanagane, sur nene pimi kate sa ke ga nene rui, naþa amiu nena akus ke pañisi.

⁵ Sur ne na nene kila sane in na nemloge sane pe pon re nesumã sanene poli, ana monar nekila sur tai vena neloge lologena tai sane amiu asike sanape. In na nemarau li mãga sane yar viowa na taþalien yar nene, sa lual kiena mrapa tai nakila amiu en aloru rui, þisi na nesape nelogelia sanape, asumãal mãrera ke ga wa po sanape, komin piowa ga naþa kiamimi yumãena wo lala e amiu imi ve sur korena sina ga. Sanene nepitetalia Timote piãasu.

Timote þasuþe si puna ne Pol amio navisaplanena wo e lepas puna ne la nae Tesalonaika

⁶ Timote piãasu pisu amiu, ana nanagane ga ne naga þasuþea pimi katen imimi. Pogos naþa pimi, þar lologena wo, pisayu sanape naþa kiamiu naviawaena amio þelaga na sinesiena keviu ga sike na wa, sumã poga ga, þisi na kila sineu kekara keviu. Naga mla kiamiu visena pimi pan imimi, sape asitomãal imimi ke silaga, ana sinemiun visuen si maramimi pañisi, sa ga naþa imimi mēna mesape mevisu si maramiu.

⁷ Ana pe sur korena ga naþa mesike memloge piowa sanene e yo nini komin naviowaena naþa akila ke pan imimi, ana pogos naþa memloge lologena na kiamiu masisuena amiu kiamimi erau lala, memloge sane pisirlua si kiamimi sitomena.

⁸ Memloge naþa asumãalu ke m̃arera e Suþe, þisi na kila memloge sane memal ruru sina.

⁹ Pogos naþa memlen wo amiu ke sanene, mepisu sane pe imimi re naþa mekila ke sur wo tai pan amiu poli, peraga, ana amiu na akila ke sur wo tai pan imimi, komin amiu akila ke naþa mokus pupia kekarena e losinemimi, pano-o pe kiamimi visen re si tai navisaen potena van Ntewa vanon poli.

¹⁰ Naga nene kila sane sine-mimin manene paþisi vena melen kolegiena a kolemalu, sane sa mekilia mevisu amiu sina ga, visae narin lele tai naþa kiamiu navi-awaena tai kulkulul li m̃aga, ana yoko mekekaran vaþisi naiilaen si naþa kilia m̃arera ruru sina silaga.

¹¹ Sur ne nanene naþa nemlenin ke m̃arera nanagane, sane kata Ata Ntewa amio kieta Suþe Yesu, avitavan kiamimi mrapa vena mekilia meim meialiali amiu sina.

¹² Pano tol pogos nene, nemlen ke pa Suþe, nepiun ke sane yoko naga kila kiamimi sinesiiena kapuru ke imi sane kokonia ruru kiamiu malena vano-o tataroi va tol si yar taþena lala, imi ve keviu manenea maran taaga ga sa naþa kiamimi sinesiiena e amiu.

¹³ Ana amio naga nene, nemlen sane naga ligand sitomena wo tai naþa m̃arera ruruia e amiu, vena akilia auarar ruru kiamiu malena vano-o tol pogos naþa kieta Suþe Yesu imi kate sina amio kiena li wa lala, ana e pogos nene akilia asumãalu e marana ne Ata Ntewa naþa amerarava po, ape wa ruru ga asumãa ga.

4

Pelaga na malena naþa Ntewa sinenania

¹ Erau lala, pogos naþa mesike memio amiu, mepian ruru amiu sanape naþa amiu akapuru laa sane e þelaga na malena naþa Ntewa sinenania, ana memloge sane akila

lili m̃a rui, naga po paþisi. Ana e kia kiena Suþe Yesu, mom̃areran van amiu sane ve aligan re, awaryon ga kilaen vano.

² Suþe Yesu mligan kiena navianena lala e limamimi na visawalen van amiu, ana akilia ruru la rui. Sanene, popon atavevea.

³ Poga, sur ne laþas nanene naþa Ntewa sinenan kiena yeririna la monar ayuãaenia. Kieta malena monar ve wa ruruia, sane ve tekila re þelaga viowa e lepas na yermene amio sira.

⁴ Ita punu ga monar tetaveve ruru mrapa mesmes na talopaena, vena yermene kilia su amio wona na sira naapo e þelaga naþa merarava ruruia, vena ve akila kare re si kiela kia lalua.

⁵ Sanene, pe pon re yaru talopa koskos poli taveve ga kiena sinenanen sira m̃arera, komin nanene pe þelaga ken yaru na yemalolo ga lala, naþa pe akilia ruru re Ntewa poli.

⁶ Visae yar la akila ke ga þelaga wo silaga e nini, yoko wo vaþisi, yoko ve akila kare re si sur nowo naþa pe kiena kiela puruvi taþena lala. Amiu monar avisu ruru yo nene, vanon Ntewa mla ke nakoena silaga pan yeririna la naþa amlor ke e mlamulena viowa kar la ne sanene, sa naþa mepisawal pan amiu rui, mesape maraãe amiu.

⁷ Asitomveveli naga nene. Pogos naþa Ntewa pio ita tepim tepe kiena yeririna lala, naga pe kila re vena kieta malena imi ulen si þelaga la naþa pe merarava re poli, a naga kila vena sane kieta malena imi ulen þelaga la naþa ape wa ruruia.

⁸ Sanene na, yar naþa pe kekaran re navianena la nene poli, naga monar visu kilale sane pe pe visen ken yeririna re la naþa naga miaslua poli, ana miaslua ke visena kiena ne Ntewa, naþa mligan kiena Ninuna e ita naþa sane Ninuna naþa pe wa.

⁹ Sur si tai naþa nesape nesunyu van amiu, naga kieta þelaga ita li nalelagaena lala, naþa monar tekekaran ita tepe namratava taaga.

Sur nene amiu akilia ruru p̄isi rui, pe pon re nesiriyu si van amiu poli, vanon Ntewa kilapian ita make ga rui sane naga nene pe sur wo tai po tanea pāisi.

¹⁰ Nekilia sane amiu akila ke pa sanene rui pan li nalelagaena lala nae Masitonia po pāisi, a nesape nevisa ke sina ga, nesape amiu auarar ruru p̄elaga wo nene, akila imi ve keviu laa sane likan amiu.

¹¹ Nanagane na nesape nesiri si sur lāpasia nāpa popon sane awaryon na kilaena. Nasumo, ve oulaula kar re, ana osu ruru ga. Nalua, ve okian re kunūma va e kove kiena yar tāp̄ena lala, ana ovisusu ga kiōma malena. A tai sina ga, ve ove yowen re, ana oyum̄ae m̄arera wo e yūmaena nāpa sike e lumōma, sa nāpa mepisawal susumo rui.

¹² Visae okila sanene e kiōma malena legiena punu ga, yoko la nāpa pe amlelaga re poli akilia avisu ruru ko, apisulūpar nāpa pe yaru tāp̄ena re la apisuari ko poli, a ko ga osūma opisuar ruru ko.

Nawasup̄een si kiena ne Sūpe

¹³ Ana erau lala, nepisu sane popon amiu akilia lili m̄a sur la p̄asa e lepas kiena ne ita p̄as nāpa amomali rui, sa nāpa akovio e yomarava. Yaru la moki nāpa pe amlelaga re poli, amaraun marena, asitom asape yar la akovio yoko viowa vāp̄isi van la, ana kila sane pogos nāpa lala tai kovio, atagin pāisi.

¹⁴ Ana ita na sa re nene po, komin temlelaga sane siraun nāpa Yesu mare e lak torovia, naga sūmal mal sina ga, ana e p̄elaga m̄a ne nanene, temlelaga m̄ena sane lala nāpa ape taaga amio naga amare, yoko Ntewa kila la ave taaga amio naga amal sina, ana awasūpe aimi sina amio naga.

¹⁵ Nekilia nevisa ve lelaga van amiu, sane taveve visena tai nāpa Sūpe ga pisa, ita nāpa temal ke ga wa

tol pogos nāpa nawasūpeena sina, ita tāp̄atete teva metava sumon lala nāpa akokovio rui.

¹⁶ Peraga, ana sur nāpa kate e pogos nene sanini. Parin navisi nae ma e peni vion manene va metava, a kumasua kiena ne Ntewa yelu, ana kieta Sūpe vetan ma e peni vitom tano, yoko li nalelagaena la nāpa amarmare asike ne, yoko asūmal si sumo.

¹⁷ Pisi na, ita nāpa temal ke ga wa tesike yomarava, naga wereplan ita m̄ena teva metava temio la, tekom likan lul meta e sinapane, teva tevitawe kieta Sūpe meta e yo yau. Teva sanene, ana yoko tesike lue ga temio naga.

¹⁸ Navisaarena nene naga po pāisi, ana popon teiila ita silaga e sitomen wo la nene.

5

Monar tesururuia, tekirava; ve ve piavi re na naga yoko vim

¹ Erau lala, nekilia sane yeririna la moki sinelan asave akilia sur la nene yoko vim kate e legiena ya, pona pogwai. A naga nene pe pe kiau re nene nāpa nesiriyu van amiu poli,

² komin akilia pa rui sane sur nene pe kiena re yeririna na kilia poli. Naga p̄arlologia ga sa nāpa yar na vinauena kila kiena yūmaena kolemalo. Naga tāp̄atete visawal p̄esania pog ya nāpa naga imi!

³ Pona naga imi e pogos tai nāpa yar la apisa ke pan la, asape “O, nanagane pe pog na sūmarena pa rui!” Pona asape “O, nagane tesike e pog wo narui!” Lala amninue ga, ana sur nene naga sa nāpa auia tai veraga ga mloge sa nāpa kiena sisi vaeme narui. Ana pogos nawasūpeena ve sa ke ga nene, nāpa yoko yeririna la aila ga, sane pe asitom̄al re poli, ana pupia pog viowa imi katen la, nāpa sane tāp̄atete nena aur matania.

⁴ Ana amiu erau lala, pe asu re si e pupumalko poli, ana visae pupia

legiena nene imi kate, nesitom pule ga sane amiu akilia ailania, sa naþa pe yar na vinauen tai pimin kiamiu sur lala.

⁵ Pe tepe yeririna na yemalolo na kolemalo re si poli, ana tepe yeririna na yomerarava na legiena rui.

⁶ Sanene na, kieta sitomen la monar tavilo ruru silaga, touarar ruru kieta malena, vena ve teve sa re yeririna taþena lala na yemalolo.

⁷ Yumãena la naþa asumã amiyumãenia, la asumã amun mã wii pano-o wii mē la, þisi na asumã amomomalion ga,

⁸ ana ita naþa tepe yeririna na yomerarava, monar tekila kana yumãena mesmes lala. Tekila kieta malena la mesmes ruruia, tekilawo yepeta e þelaga na viawaena amio þelaga na sinesiiena, a monar teyanwo þarita e nalelagaena mārera naþa tesape yoko Ntewa monar tamalia ita.

⁹ Naga nene pe pon re naþa kieta sitomen veve lua poli tesape Ntewa tamalia ita pona ve tamalia ita re, komin naga pe kiena sitomena re naþa sape yoko kiena li nalelagaena lala atol nakoena poli, ana naga pisaaria sape yoko tetol natamaliaena nene naþa Suþe Yesu Kristo tauluia pe kieta.

¹⁰ Naga marewo ita, vena kilaen sane visae wasuþe sina, pe sur korena ga naþa visae tomomalio, sane tokovio pa rui, pona tetavilo, sa ga naþa temal ga tesumã ga, ana kieta malena su ruru ga amio naga silaga.

¹¹ Visena ne na nene popon amiu avisasa vena iilaaren kiamiu sitomena, aiila amiu vena yumãenen kiamiu naviawaena imi mārera ruru laa sane, sa naþa nekilia sane amiyumãen ke pa rui.

Visena maro

¹² Erau lala, nesape neviun mēna van amiu vena avisu kilia ruru li la naþa amiyumãe mārera ke e yumãena kiena ne Suþe likan amiu. Nanene komin naþa naga mligan la

vena ave suþen amiu, avian amiu. Amiu monar avatanon ruru la,

¹³ aligan la asu metava e kiamiu sitomena lala, akekaran la, vanon yumãena la naþa amiyumãen ke ne. A þisi na, amiu ve akakawe amiu re, ana sinemiu la monar ve lemam van amiu silaga.

¹⁴ Nepiun māreran tan amiu puruvi a vineu la, visae amiu þas ape yowena, popon avis van la vena yepela m̃ae la sane. Visae amiu þas amarau, avis van la vena akilia asumãalu mārera. Visae laþas yepela mavi, avis van la vena iila laena. Ana e la punu ga nene akila sane kiamiu sitomen la viayavi ruruia.

¹⁵ Amiu awaryonli sane visae yar tai kila viowa van amiu, ve akilamaran re si viowa vania. Ita monar tekilali sane sineta wo ruru van ita silaga, a sineta wo ruru mēna van yar taþena lala.

¹⁶ Pe sur korena ga e sur ya naþa imi katen ita, ana tekekara silaga,

¹⁷ telen silaga,

¹⁸ tevisa potena van Ntewa silaga. Na nene kiena sinenanena naþa sape teyumãenia, e lepas pun ita naþa tepe kiena Yesu Kristo.

¹⁹ Sur si tai, visae kapi kiena ne Ninuna ne Ntewa vivaga ruru ke yo tai, yoko weñaren toko,

²⁰ ana visae yar tai sumã pisa plan ke navisawalen lala, ve avisalele kare re naga,

²¹ ana asitomveve ruru sur punu ga. Naga naþa po, auarar mārera,

²² ana naga naþa piowa, aligania.

²³ Nanagane nelen sane Ntewa ga, naþa pe Ntewa na sumãrena, kila sinemiu amio kiamiu sitomena a kiamiu malena ve wa naþa ve wa ruruia. Sineun manene nesape pogos naþa visae kieta Suþe Yesu Kristo wasuþe sina ga, yoko ninumiu wetelu, losinemiu wetelu, amio tasnemiu wetelu, ve narin kinakinas nen kororak re nena tai se e la.

²⁴ Naga naþa piolua amiu naga pe masisu lelaga, a naga yoko yumãe m̃aga ve sanene vano.

²⁵ Sur maro, nevisa van amiu erau lala, neviun tan amiu sane ve sine-miu p̃esan imimi re e kiamiu leniena lala.

²⁶ Avisa pokolulagi po pokolemalo van li nalelagaena wa taṣena lala naṣa asike ne,

²⁷ a e kia kien Suṣe, nepisa sane lum̃aki nini, aulolua e marala.

²⁸ Lemamiena kiena ne kieta Suṣe Yesu Kristo sike amio amiu.
Inu, Pol.

**Maki Nalua Naña Pol
Siri
Pa Pan Li Nalelagaena
Wa Lala Nae Garu
TESALONAIKA
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Yaru lala na sumãre nae Tesalonaika amloge piowa komin amloge ke visena la mokliu, naña asape Yesu þasupe rui, a amininuwe kare narui amã visena nape naña lelaga. Ana Pol siri kiena maki na lua nini pano pa li nalelagaena la garu Tesalonaika vena visawalen visena na lelaga vani la. Naga pisape yoko Yesu wasupe sina, ana sumonia þelaga viowa lala monar imi viowa manene la vatanon nasuþenena kiena yaru tai naña yoko imi malivi, naña kiena kia "Yaru na kilaroen navisaluaena," a yoko naga visakare Kristo amio li nelagaena lala.

Pol pisawal meraravania sape yaru la naña aulo maki nini monar asumãlu m̃arera e kiela lelagaena lala, pe suri korena ga visae avane suri viowa la ve moki, pona aloge viowa manenea vaþisi. A naga sape monar ayumãe ga m̃arera vena atol suri la naña limala plasania e kiela maliena lala, sanaña naga amio yaru la naña amiyumãe ke amio naga, la asumã akila kene, a monar akila luwe ga yumãena wo lala.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Pol pisawal sape kekaran la paþisi 1:3-12

Pol pian la sape Yesu yoko wasupe si ve sanape 2:1-17

Pol pian la e þelaga kiena li nalelagaena lala 3:1-15

Visena maro 3:16-18

Visena na sumo

¹ Pegas na li nalelagaena lala kiena ne Ntewa Arimata a kieta Suþe Yesu Kristo, naña asike e kumali nene Tesalonaika, imimi telu Pol, Saelas a Timote, mekekara paþisi navitawe amiuena sina e maki nini.

² Lemamiena a sumãrena kiena ne Ntewa Arimata amio kieta Suþe Yesu Kristo sike amio amiu.

Pol siar kiena maki e leniena na visaen potena

³ Sur tai naña popon meyumãen silaga, monar mevisa potena van Ntewa vanon amiu kiamimi erau wo lala. A nanagane, mekekaran mesape meyumãen sanini, komin memloge ke kiamiu lologena lala, sane kiamiu naviawaena pam manene laa meta sane silaga, a amiu punu ga akekaran amiu taþena lala pimi keviu manene la.

⁴ Naga nene po paþisi, ana pogos naña mepa metelivi ke puna þegas nen li nalelagaena taþena lala kiena ne Ntewa, memieluar amiu ke paþisi pan la. Mepisa meraravan ke pan la sane amiu aþar ke þelaga m̃arera kiena li nasinekar lala, ana amiu apa aþarpoyo ke e yo m̃arera tai naña kila kare amiu paþisi, ana pe akukulul re poli, kiamiu naviawaena pe mlor re nenaga.

⁵ Pogos naña asumãl ke m̃arera sanene, mepisu sane pogos naña Ntewa kilologia amiu, naga kila mesmes ruru ga, komin naña pisuluþar sane amiu ape yeririna la naña taþatete aloru. Nanagane, naga pisuluþar rui naña aþar ke naloge viowaena lala komin kiena nasuþenena, a siraunia yoko naga visu amiu atorokin vaen loyumã ea.

⁶ Naga, silaga miyumãe mesmes ga, a yoko kilamaran viowa van la naña akila piowa pan amiu.

⁷ Lala akila amiu akus naloge viowaena paþisi, ana naga yoko kila þisi, naga yoko iila amiu gar ne, a iila imimi m̃ena e nini naña mepane

ke sur laḡasia. Pogos naḡa tevisu pupia kapi tego ma e sinapane, tekilia tesape kila ke mrapa naḡa Ntewa ligan lua Suḡe Yesu ma e peni vitom tano e yomarava, amio kiena navisi m̄arera lala, naḡa yoko wereplan ita vetan naloge viowaena lala na yomarava.

⁸ Naga m̄alivi, yoko liḡere la naḡa yepela mavin Ntewa, naḡa yepela mavin logearen lologena wo kiena ne kieta Suḡe Yesu.

⁹ Naloge viowaena kiena ne la naḡa yoko akusia, yoko akokovio lue ga narui, yoko akilawo la taḡatete nena asike amio Suḡe pogos tai e yo nowo naḡa kiena m̄areraena miyuḡaenia mon m̄aga.

¹⁰ E pogos naḡa naga m̄alivi, yoko kiena yar wa lala ayeluar vaḡisi, la naḡa amlelaga ea avisu naga sane po na po paḡisi, ana amiu amio la akilia ataveve naga. Akilia akila sanene komin amlelaga e kiamimi lologena, ana li taḡena la nene, taḡatete nena atavevea.

¹¹ Mesuḡa mesitomveve m̄a sur la nene pan-o, kila imimi mom̄arera ruruia na lenwo amiuena silaga. Mepiun ke tan kieta Ntewa naḡa iila amiu vena atorokin malena wa naḡa naga pio amiyunia. Memlen ke sane kiamiu naliganarena wo la naḡa sike e kiamiu sitomena vena taveveena, amio yuḡaena wo la naḡa kiamiu naviawaena kilia kila, yoko Ntewa yuḡae e kiena m̄areraena vena kila awar mrasa.

¹² Memlen ke sanene vena ayeluar kia kiena ne kieta Suḡe Yesu imi ve keviu likan amiu, a vena akapur manenea amio kiena ḡelaga wo lala. Visae akilia akila sanene vano-o maran taaga amio lemamiēna wo kiena ne Ntewa kieta Suḡe, nane Yesu Kristo, yoko wo na wo.

2

Yar viowa nene, Nasinekareena Navisaluaena, yoko imi m̄alivi

2:1 1Tes 4:15-17

¹ Nesape nevisayu sina ga nawa-suḡeen sina kiena ne kieta Suḡe Yesu Kristo, amio sanape naḡa yoko were ita lele taaga tesike temio naga. Erau lala, e lele nene nesape nevisa sanini,

² sane ve sinemiu pepe re, ve amarau re. Nekilia sane visena tai tetelivi ke sape yar laḡasia apisasawalia pona amlologon ke asape nanagane legiena na nawa-suḡeen si kiena ne Suḡe naga pimi kate rui, ana la ḡasia apisasa ke asape imimi ke nalologena la narui mepisawal sur nene e kiamimi luḡaki tai rui. Ana amiu ve alelaga re e visena nene,

³ ve ataḡan re naḡa avisa kotalia amiu sanene. Sur na apisa ke ne, pe sa re nena nene, komin pupia nakawelānen van Ntewa monar va meta sumo. Siraunia yoko yar viowa na kovioena, naḡa apio Nasinekareena Navisaluaena, naga m̄ena monar imi kate e yometava.

⁴ Yar nene naga piowa paḡisi, naga pilolon kare make ga sur wo lala, a naga mligan ke naga mon metavan sur make ga naḡa kia kiena ne Ntewa sike ea, amio sur wa taḡena la naḡa yeririna la apatanon ruruia. Yoko naga kila m̄a sanene vano-o, naga ga visirlua si naga sike e lele wa loyuḡa e Yuḡa Wa m̄ana ne Ntewa, visawal naga sape naga ga pe Ntewa rui. Ana pogos naḡa kila sanene, nanene naga e pogos ke naḡa lavis ke towarpoyo e legiena maro narui.

⁵ Visae amiu asitoḡal ke ga wa, pogos naḡa nesike nemio amiu, nepisasawal ke suri nene pan amiu yam mokli rui.

⁶ Ana taveve ya naḡa nepisa meraravan ke ne, akilia avisu kilale sane yar nene, kan pog mesmes naḡa vim kate sike ga wa, ana apisawo ke ga wa komin kan pog nena na pere wa.

⁷ Ana pe sur korena ga naḡa Nasinekareena Navisaluaena pe kate re poli wa, ana kiena

m̄areraena sum̄a miyuyum̄aen wan ke kiena p̄elaga viowa lala e yomarava nini rui. Taṗatete imi kate e yometava amio kiena pupia m̄areraena na wa, komin Ninuna Wa suwo ke naga, ana pogos naṗa Ninuna Wa ure si vavini,

⁸ yoko naga sum̄alu amio kiena m̄areraena make ga. Naga yoko kila mara vano laviṣ taulu make sur narui, ana yoko Suṗe Yesu vim kate, yoko lagi na kiena visena lelua yar viowa nene veraga ga, pupia yomerarava naṗa pimi amio, m̄enelua yar nene va kovio e pupumalko.

⁹ Pogos naṗa Nasinekareena Navisaluaena nene vim kate, yoko naga yum̄ae amio m̄areraena kiena Yermare, p̄isi na naga kila pupia kile lala amio sur na ilanen lala, ana ape navisokanen ga lala.

¹⁰ Naga yoko kila ve sanene komin sinenan werekareen sitomena kien yeririna la naṗa ave na kovioena. A yoko kila m̄ena p̄elaga viowa lala naṗa kilia were kare kiela sitomen la va ve taṗena, komin ape yeririna la naṗa pe sinelan re akekaran visen lelaga lala kiena ne Ntewa poli, pe asitom̄al re nena sane yoko naga kilia tamalia kiela malena poli.

¹¹ Ana pogos naṗa Ntewa pisu kiela sitomen la m̄arera sanene, yoko naga ligan la ga, tam̄an naṗa sane pupia visen navisokanena la kilia taulu la ga sane, yoko alelaga ruru e visokanena la nene.

¹² Ana siraunia, yoko naga liṗerela mesmesu nena, sape ape yeririna la naṗa yepela mavin lelagaen e kiena visen lelaga, ana sur naṗa la akekarania, naga p̄elaga na kilaen viowa la naṗa akilakila ke pa rui.

Asum̄al m̄arera ruru silau

¹³ Sur wo tai naṗa popon meyum̄aen silaga, monar mevisa potena van Suṗe Ntewa vanon amiu kiamimi puruvi a vinemimi lala naṗa naga kekaran amiu paṗisi. Siar nanua susumo rui, naga kilologia amiu vena kam na ape

mras p̄esia naṗa amlelaga e kiena visen nalelaga, a Ninuna myum̄ae e kiamiu malena lala ana apim amerarava e marana, p̄isi na naga kilia tamalia amiu.

¹⁴ Naga pio amiu kome lologena wo naṗa mokus pimi, komin naga sinenan pisape amiu m̄ena ayakol e pupia naurarena vena yeluaren kia kiena ne kieta Suṗe Yesu Kristo.

¹⁵ Ve sanene erau lala, pe pon re amiu yar tai kila pal poli. Monar asum̄al m̄arera ruru silaga, a monar auarar ruru nakilapianen la naṗa mekila pan amiu rui e kiamimi visena lala pona e m̄aki la nene.

¹⁶ Armata Ntewa kekaran ita paṗisi, pe lemam pan ita a miilaar si kieta sitomena e kiena navisaarena wo tai, sane ita na tesu wo lue ga temio vano-o taṗatete p̄isi pogos tai. Ana nemlen pania, sane narina, kieta Suṗe Yesu Kristo,

¹⁷ iilaar kiamiu sitomena lala, kila amiu am̄arera ruruia e visen wo punu ga lala a e kiamiu yum̄aena wo punu ga lala.

3

Pol piun vena alenwoia

¹ Erau lala, sumon neṗisin kiau visena nesape neviun tan amiu punu ga ve sinemiu p̄esan imimi re e kiamiu leniena lala, vena mekilia meyum̄ae m̄arera laa sane vena visena kiena ne Suṗe kilia momolue vilaga e yo la punu ga. Visae ve sanene, yoko yar taṗena m̄ena la akilia aloge kiena visena nalelaga, akilia avisirlua kiena kia, sa ga naṗa amiu amiyum̄aenia pogos naṗa pimi m̄alivin amiu sumo ne.

² Ana pogos naṗa visae alen, popon asitom̄al m̄ena sane pe amiu punu re amlelaga poli, a yeririna viowa p̄as asike naṗa aṗar ke sitomen taṗena lala, ana amiu akilia alen vena Ntewa suwo ruru imimi vena taṗatete atol imimi.

³ Ita tekilia sane tekilia towasine Suṗe silaga, ana pe sur korena naṗa

Parin Yar Viowa taþali kila ya ne van ita, a nemlelaga sane yoko Suþe kila ita tomarera ruruia, yoko visuar ruru ita vaþisi.

⁴ Kiau sitomena nekiliaar sane naga yoko kekaran naiila amiuen sanene, komin sur la naþa mepisawal pan amiu, nemlelaga sane amiu akila ke pa rui, a nemlelaga sane amiu yoko awaryon nakilaena e legiena la ne pimi ke ne.

⁵ Amiu akila sanene po paþisi, ana kiau leniena sane kieta Suþe Kristo sumon amiu vano tol naþa kiamiu sitomena la viayavi lelaga sane kiena, a losinemiu la va ulemamaga e sinesiena kiena ne Ntewa.

Visena e lepas na yowena a na su korenena ga

⁶ Erau lala, e kia kiena ne Yesu Kristo nesape nevisawal van amiu, sane visae puruvi tai pe miyuþae ruru re poli po pe taveve ruru re navianena la naþa mepian amiun poli, popon asu perinan li laa ga naga sane. Yowena la ne sanene, ve ava re lavisin la,

⁷ komin pogos naþa mesike likan amiu, pe mesu koren re ga sanene po. Mekila meraravan mrapa wo pan amiu, ana amiu akilia ruruia sane popon asiraunia.

⁸ Pog naþa visae memla kinanena tai, ana monar moul ga, komin memiyuþae legiena a kolemalo natauluen narin kilavaru vanon sur ya naþa sinemiminia. Imimi na memninu sanene sane ve mekila re yuþaen keviu van amiu na visuar imimiena.

⁹ Visae amiu avisuar re imimi ve tokaki pona mesmesu yo, ana moþaryon mesape imimi ga mevisuar imimi, vena kilapian amiuen e þelaga wo naþa akilia atavevea.

¹⁰ Pogos naþa mesike memio amiu, amloge ke naþa mepisa ke sur nene, sane pe kiamimi navisaluena tai, ana memla mēna pan amiu, mesape yar na yepen mavin yuþaena, naga taþatete kinana.

¹¹ Nepis ke sanene komin narin visena tai pimi tol kiligau sane kiamiu yeririna þasia pe amiyuþae re la poli, asusu korena ga asuþa sane, ana asuþa apisimumu e sur la naþa yar taþena ga la amiyuþaenia.

¹² Kiamimi visena e yar la ne sanene pa sanini, sape ve asu kare re sanene, akilia ava ruru amiu la sane, ana akila towe li la yuþaena na tauluen kiamiu kinanena sa naþa amla ke legiena punu ga.

¹³ Ana visena pan amiu punu ga puruvi lala a vineu la, sane ve ita yar re tai naþa loge yepen malumun yuþaena wo la naþa sike ne vena teyuþaenia.

¹⁴ Mepisawal sur la moki e maki nene, ana visae yar tai ve kekaran re, popon avisu ruru yar nene. Yoko ve akilali re naþa ayuþae veraga amio naga sumo wa, vena kila naga mawa towe la sane, vena visu kilale kiena viowaena.

¹⁵ Ana ve akila re suri tai vania sane naga ve kiamiu sinekar tai, ana aweþege si naga sane imi ve kiamiu puruvi wo ga tai.

Visena maro

¹⁶ Kiau visena maro, nemlen nesape yoko Suþe na suþarena ligan kiena suþarena sike e amiu e kiamiu mrapa la punu ga, nemlen nesape naga sike amio amiu punu ga silaga.

¹⁷ Narin yo na tano yoko ovisu sane in ga nesiri visena la nene e luþau. Sineun nesape nekila ve sanene e kiau maki lala vena akilia avisu kilia luþau sane in ke narui nemligan maki nene piþasu. Naga kiau nasiriena ga nane teke ne, nesape:

¹⁸ Lemamena kiena kieta Suþe Yesu Kristo sike amio amiu punu ga. Inu, Pol.

**Maki Nasumo Naþa Pol
Siria Pa Pan
TIMOTE
Visayuena Na Tusi
Nene**

*Komþasnen suniena plas na tusi
nini*

Timote naga pe yaru viu tai nae pupia pulkumali naþa Listra, a naga mlelaga e Yesu Kristo. Anena naga pe lus nae Israel tai a arimana naga yaru nae Kris. Timote na erau kiena Pol tai naþa tavevea apa ke e yo makega vena visawalen lologena wo kiena kieta suþe Yesu Kristo. Pol siri maki nini pa Timoti, e pogos naþa sike garu provens naþa Masetonia, a Timote naga sike Episas.

Pol siri maki nini pan Timote, pisa pania sape visuar naga e vianiena na visokanena lala naþa kilia imi loyuma e sumare. Vianena na visokanena nene molue kome sitomena tai naþa pisape suri makega na yomarava piyoyowaga pona pe namname. Yaru la naþa apian ke yaru la e vianiena na visokanena nene, asape yaru kilia tol malena visae ga viyon sape tol kinasnen kiela vianena la naþa tapolou, a monar lon kinanena laþasa, kan ga kinanena la naþa asitom sape torokin akania, a yoko naga ve talopa re, a taveve kiela þelaga taþena si laþasa.

E maki nini Pol pisayu þelaga wo la naþa li nalelagaena lala akilia atavevea vena akila lotena, a vena visuaren sumare. A naga pisa þelaga wo laþasa naþa nasumonena na sumare lala a li nalelagaena lala monar atavevea. A suri maro naþa Pol pisa, naga pisa pa Timote sape naga monar imi ve yaru wo tai vena kilaen yumæena kiena Yesu Kristo. Naga pisa pania sape kiena þelaga monar ve senape, pogos naþa

naga yalin þegasnen li nalelagaena taþena la a naþa vianila.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Vianena e lepas na sumare a nasumonena lala 1:3—3:16

Visena lala na iilaren Timote e kiena yumæena lala 4:1—6:21

Visena na sumo

¹ Naruu Timote, inu navisawalena Pol nesiri mak nini piþasu pan ko, naþa Ntewa kieta natamaliaena amio Yesu Kristo kieta nawasineena amligan inu vena neyumæe e lologena wo.

² Nekekara navitawen ko si e nini, vanon nepisu ko sane ko ope naruu wawa loyuma e namratava na kieta naviawaena. Nemlenin ko ke, sane Ntewa arimata, amio kieta Suþe Kristo Yesu yoko aligan lemamiena, sineyeena, amio kiela sumarena sike amio ko.

Okilawoli nakilapianen visokanen lala

³ Nesape nevisawal si van ko sur naþa tepisayu nanua ga ne, pogos naþa nesike nemio ko gar Episas, sumon naþa nemligan ko navaen Masitonia. E pogos nene tepisu ke naþa þar marera laþas asumæa ga, naþa tekilia ruru la, ana nesape osumæa ga e yo nene wa, vena okilali naþa okilawo la. Sur ne nanene nesape nevisawal si van ko, sane osumæa e nene wa, vanon la nene, asun akilapian ke sur la naþa pe mesmes re poli.

⁴ Sila ga kiela sitomena la mlor ke ga e kiela suniena marua ga lala, ana sinelan ke ga navisayuen lus kiena ne kiela li marua la na nanua sumo sumo, ana popon aligan sur la nene sike na. Visena sur la ne sanene kila ke yeririna la kiela sitomena peve lua paþisi, ana taþatete nena aiila la vena atol malena wo naþa Ntewa sinenania, naþa tekilia tetolia e ga e lelagaena e naga.

⁵ Sanene na, popon tevisawo la, vena kilaen sane yoko kieta yeririna lala, losinela kilia merarava ruruia, kiela sitomena kilia mesmes ruruia, a kiela naviawaena ve lelaga, komin sa ve sanene, yoko þelaga wo na sinesii itaena kilia imi ve keviu sina vaþisi likan ita.

⁶ Ana nanagane piowa ga, komin la þas e nemã, aterere akuspal mrapa wo nene, amial mña e mrapa naviswween lala.

⁷ La apilave, sinelan asape avim ave navianena na navisaluaena wa, ana asumã apisawal ke kana visena m̃arera ne lala, pe akilia ruru re sur la naþa apisa ke poli, taþatete avisa meraravan ruruia.

Navisaluaena kiena ne Ntewa pe na ya?

⁸ La nene apisin manene navisaluaena kiena ne Ntewa, ana tekilia tesape navisaluaena, visae teyumãe ruru ea, naga pupia kana yumãena sike ea.

⁹ Ita monar tekilia tesape navisaluaena naga apisirlua pe naiilaen re la naþa amesmes ruru pa rui, ana naiilaen yar taþena lala, sane la naþa akilarovia amio la naþa yepela mavin logearena. Lala nene, nane la naþa pe akekaran re Ntewa poli, la naþa asitom korenan ga sur wa lala, la naþa þar m̃arera ga lala, a la naþa aþe arimala lala amio anela lala, po aþe m̃ena yar taþena lala.

¹⁰ Amio yar la nene, þasia naþa ataþa kolau, amio naþa yerm̃ene were si yerm̃ene po sira were si sira, þasia apinaun nisisi vena awililinia, lala na visokanena, amio lala na kilawanen kiela naviowaena. Navisaluaena nene pe kien la nene narui, amio la naþa akila ke þelaga taþena la ne sanene, vanon yepela mavin kieta navianena wo lala.

¹¹ Pe ataveve re nena lologena wo kiena kieta Ntewa wa nowo, naþa mligan sike e inu vena nevisawal van amiu.

Lemamena kiena Yesu pa Pol

1:13 Yumãena 8:3, 9:4,5

¹² Yumãena nene sike e lumãau vena neyumãenia, ana nesape nevisa potena ve keviu va kieta Suþe Kristo Yesu. Naga ga naþa pisuveve ruru kiau malena, pisu sane nekilia nemasusu wo e yumãena nene, þisi na pisirlua inu vena neyumãenia, ana monar nevisawalia nesape naga ga mla ke puriukawaena pan inu silaga vena neyumãen sa naþa naga sinenania.

¹³ Nanua sumo, in na nepe yar tai naþa nepepeyun kare ke kia wa nene naþa Yesu, ana nekila kare ke naga paþisi, naþa nekila piowa manene laa paþisi pan kiena nalelagaena lala, mesmesun ga naþa la nakoena van inu vanonia. Ana peraga, pisu sane nemial ke ga e pupumalko, pe nemlelaga re e naga poli, ana pe nekilia re sur naþa nemiyumãen ke poli, þisi na naga kila po manenea, sinen miye inu.

¹⁴ Sanene na, nepisu sane kieta Ntewa mligan kiena lemamiena nowo e inu keviu paþisi, kokonia kiau malena e naviawaena a e sine-siiena naþa pe kieta ita punu ga naþa tepe taaga temio Yesu Kristo.

¹⁵ Visena tai tomã ga, naþa tekilia towasinea, popon yar punu ala e kiela malena, naþa pisa sanini, sape Kristo Yesu pitomi tano e yomarava nini vena tamaliaen malena kiena ne yar ai naþa taþa mlamulena viowa.

Ana e la naþa amiyumãen mlamulena viowa sanene, nepisu sane in ke nanini naþa nepe kiela nasumonena, nepiowa manene laa taulu la make ga,

¹⁶ ana potena pan Ntewa naþa sinen miye inu. Nepisu sane pe pon re naga viewo inu sanene poli, naþa nepe nasumonena kien yar na mlamulena viowa lala. Ana naga kila pan inu sanene, vena yeririna la akilia avisu kilale sane Yesu Kristo, kiena sitomena naga piavi paþisi vena sinen ye yar viowa lala. Ana visae la naþa aim sirau avisu naþa

Ntewa kekaran were inuena sanene, yoko avisu kilale sane la m̄ena akilia alelaga ea vena atol malena naṗa pe luas re poli.

¹⁷ Nesitom̄al kiena ṗelaga wo nene, kila nemiyeluar naga, nepisa nesape naga pe ṗarin suṗe na nanua sumo, ana naga mal sulue ga narui. Naga sike e yo punu ga ana yar taṗatete visuia, naga taaga pe Ntewa, pe yaru re si tai poli. Sanene popon tevatanon naga, teyeluar kiena kia vano-o ve ṗisi re pogos tai, sanene.

Osum̄alu m̄arera, ve oloru re

¹⁸ Timote, in na nepio ko ke sane ko na ope naruu, ana nesitom̄al navisawalena la naṗa apisayu ko nanua ne, naṗa akila meraravan ko pan inu. Akila sane nepisu kilia ko sane ko na ope yar tai naṗa nekilia nowasinea. Sanene na, visena urmi la ṗasia pona pupia na vianena ṗasia sike na naṗa sineun nesape neligan e ko. Visena la nene kilia iila ko om̄arera vaṗisi e mara wa naṗa tesuṗa tekila ke ne,

¹⁹ vena yoko aiila ko nauarar ru-ruen ṗelaga na nalelagaena a akilia akila ko naṗa kiom̄a sitomena merarava ruruia silaga.

Yar la ṗasia, sa naṗa apilolon ke waa, ana kiela sitomena wo pisawal pan la sape mrapa nanene, ana yepela mavin yagogenena, ana akus-palia, kiela naviawaena pa tawa ruruia e piam̄e tai.

²⁰ Pona ko okilia lalua nene Aeme-neas amio Aliksanta, ana pe siney-eena naṗa nesape nevisawalia sane lalua sanene rui. Akila m̄a piowa pano-o, pe sinelan re si yagogen poli, ana nekuan plan lalua apa si e liman Yermare sumo wa, ana vena lalua avisu kilale si yo, sane popon ve asuṗa akila kare re kia wa kiena ne Kristo sa naṗa asuṗa akilakila ke ne.

2

Nakilapianena ṗasia e lepas na lotena

¹ Pogaga, nevisawal nakilapianena nene narui. Sur nasumo, nemilaar amiu sane e pog na leniena la, monar avisa potena van Ntewa vanon yar taṗena lala, a monar alen wo la m̄arera, monar aviun m̄areran tania vena iila la.

² Naga nene monar akila m̄ena e lepas kiena ne yerkawa lala, sa naṗa ṗarin yar wa lala amio nasumonena la naṗa asu metavan ita, vanon sa ayuṗae ruruia, yoko wo laa van ita. Tekilia tese e malena wo, naṗa nawaena amio suṗarena sike ea, ana tekilia teyuṗaen yuṗaena wa kiena ne Ntewa la punu ga, e ṗelaga wo sa naṗa naga sinenania.

³ Pelaga la ne sanene apo paṗisi, pe ṗelaga naṗa Ntewa natamaliaena kekaran visuena e kilamarana,

⁴ vanon sinenan sape yeririna punu ga atol kiena natamaliaena, sinenan sape yeririna punu ga akilia kiena visena na lelaga.

⁵ Pe mrapa re si tai poli, komin naga taaga pe Ntewa suṗa ga, a yar taaga ga naṗa kilia kila mara wo temio naga, nane Kristo Yesu,

⁶ naṗa pimi pe yeririna, siraunia kus leleta, tam̄an si kiena malena, pul plan yeririna punu ga na yomara-petan limana ne yar viowa.

Yuṗaena naṗa Yesu miyuṗaenia, kila navisaarena lala kiena ne Ntewa na susumo apim ape lelaga, apaeme e kana pog nena napo,

⁷ ana mloru e luṗau narui, vena nevisawal van yeririna lala. Pas asitom ke asape nepisokan ga yo, ana peraga, nepisa ke pe lelaga narui. Apisirlua inu sane yar tai nawaren visena pona nepe lologena tai, vena nevian yolai lala e ṗelaga na viawaena a e mrapa na visena nalelaga.

⁸ Vanon sitomena la nene, sineun nesape yeririna la punu ga monar asuṗa alen lue ga e yo punu ga, ana

sa asuñal vena alen, monar ave wa ruruia, naña sinekar ve su re e la, a sinemimienā ve su re likan la amio yeririna taņena lala.

Pelaga kiena ne sira lala

⁹ E lepas kiena ne sira lala, sineun nesape visae avim loyuma e yuma na lotuena, monar la avisu ruru kiela pelaga lala. Popon ayowauia ruru la wo, ana piowa naña ava laa sane, monar torok ga e yo wa naña apa ke loyuma ea. Pe sineun re akila manene vilula la ve taņena ve taņena sanene poli, po atelan manene kol la se yepela lala, a pe pon re avilaven manene kulmrae la naña apul e pupia kilavaru poli.

¹⁰ Sur taaga naña kilia yowauia rurula, nane kiela yumaena wo lala, naña mesmesun ga malena kiena ne sira naña mlotun ke Ntewa.

¹¹ Sira la monar atotano ruruia, avarurula na yagogon ruruena navianena la naña apisa ke pan yeririna lala.

¹² In na pe netamañan re sira la avian yermene la poli, pona ave parun la, monar avarurula ga.

¹³ Nanene mesmes ga, vanon Ntewa sii pesan yar nene Atam, sirau sira nene Iv,

¹⁴ a pe Atam re naña Yermare kila kotalia naga poli, ana Iv, naga kilaro pesan navisaluaena.

¹⁵ Yermare kila kotalia Iv, ana Ntewa sinen miye ke sira la na wa, mla yumaena wo pan la, sane yoko la ke narui awar sisi viu lala aim e yomarava nini. Ana visae sira tai naga viawa marera, kiena pelaga ulen sinesiiena, kiena malena ve wa ruruia, a kiena sitomena to ga tano, yoko Ntewa kekaran tamalia naga.

3

Nasumonena na sumare lala

¹ Visae yar tai, naña sitomena tai teke e naga sinenan sape war kia naña nasumonena, nanene na

po pañisi ne, komin pe lelaga kemua, naga pe yumaena wo tai naña naga sape yumaenia. Ana kieta nasumonena lala, yoko nevisawal van la sane lala monar ave yar la ne sanape.

² Sur na sumo, nasumonena naga monar ve sur viowa tai to re e kiena malena.

Naga monar were sira ve taaga a ve lelaga wo van silaga.

Naga monar kawē ruru kiena pelaga lala,

monar ve manmarua,

yeririna la monar avatanonia,

monar kekaran na visuaren yeririna la e mana uma,

a monar kilia ruru pelaga nakilapianena.

³ Amio sur la nene, naga monar ve ve yaru namun maneneen re wii va ve torog,

naga ve suru re,

kiena sitomena monar viavi

sinena monar malum ga.

Naga monar ve vilup re,

a ve sinenan manene re kilavaru.

⁴ Tai mana ga sanini, monar ve supen ruru mana uma, naña narina la vatanon ruru naga e sur la punu ga,

⁵ vanon sane visae yar ta ne sanene ve sumon ruru re mana uma, ve sanape na kilia visuar ruru sumare kiena ne Ntewa?

⁶ Yar nene monar marua li maga, sane mla Yesu e kiena malena yam piavi li maga, visae pere na yoko parina kilia imi ulen vilaveena, pisi na kila naga kila pal mrapa lor vito e pilipili mana nena naña Yermare mlor pito e nanua sumo.

⁷ Na sumonena na sumare lala monar ave yar la naña yeririna punu ga, vito tol la naña pe amlelaga re poli, avisave lala ape yar mesmesu wo, vanon Yermare kilayon ke pañisi naña kila kotalia la, sinenan sape kila vena yar la asitom asape sur tai piowa teke e la.

⁸ Na nene na sumonena lala, ana nagane neva e lepas kiena ne yaru na visuaren yuũaena lala. Yar naũa pũarar yuũaena na visuaren yuũaena,

kiena sitomena monar su ga tano, naga ve yar naũa visa visena la ve lelaga ga, a naga taũatete purmenena ve lua.

Naga ve mun re kuruta silaga, monar ve sinenan manene re sur lala,

⁹ ana monar uarar ruru ga ũelaga na lelagaena e kiena malena, taulu naũa yaru taũena la atolia.

¹⁰ Yar naũa na uararen yuũaena na visuaren sumare, monar avissusu ruru naga, akilali kone naga sumo wa, a visae yuũae wo, kiena ũelaga mesmesun yuũaena nene, akilia ala kiena kia, siar yuũaena narui.

¹¹ Wona yaru na visuaren yuũaena, naga mũena kiena sitomena la monar varuruia, ve visamumun re yar taũena lala, monar ve sira tai naũa kilia warar ruru kiena ũelaga lala, a monar kila yuũaena punu ga wo.

¹² Yaru na visuaren yuũaena la monar aure sira ve taaga ga, monar ave yar la naũa akilia asumon ruru narila lala, akilia avisuar ruru mũala uũa.

¹³ Yaru na visuaren yuũaena la naũa yepela mũaen ruru kiela yuũaena, ũisi na avisu sane yeririna la akekarana la vaũisi, ana aloge naũa Kristo Yesu miila la ke vena ve amaraun re na sumalen mũarera e kiela yuũaena nena.

Pupia visawanena na kieta lelagaena

¹⁴ Timote, nesape neiũasu nevisu ko ve ve viavi re navisaen visena la nene van ko, ana nepisu sane peraga, monar nesiriwal ko ne ga van ko sumo wa.

¹⁵ Pona sur la ũas auarar inu e nini yo na wa, ana sineun nesape monar otol navianena la nene vi-laga, vena okilia ruru ũelaga la naũa

mesmesu vena akila e mratava wa mũana Suũe. Namratava wa nene, na ne pe sumare kiena ne Ntewa mali, naũa monar tarar kiena visena na lelaga silaga, sane ũeren yuũa pũarar kana kemraũe lala.

¹⁶ Lelaga, ũelaga na kieta lotuena sumal sike e nalelagaena tai naũa sane pe visawanena tai, naũa pito ruru tano, urmi ruru po. Tepisawal ke kieta nalelagaena nene sanene, tesape

Yesu, naga pe Ntewa naũa paeme e yomarava nini e tas nen yeririna,

mũareraena kiena Ninuna miyuũae manene ea, a navisi la asike amio naga,

amlologon naga pa tol yolai taũena lala, kila sane amlelaga e naga telivi e yomarava,

siraunia Ntewa pure naga pa si metava e kiena pupia nau-rarena ma e peni.

4

Avisuar ruru amiu e navianena na visokanena lala

¹ Ninuna Wa pisawal visena tai merarava paũisi, naũa pisape e pog maro lala, na lala ũas naũa amlelaga sumo rui, yoko ayagogan ninuna na visokanena lala, ana ataveve navianena kiena ne yermare lala, ana kila la aure ava e malena naũa pe po re poli.

² Navianena viowa la nene, yoko amolmolue e yeririna na visokanena lala naũa la asitom ke asape la akilia suria, ana kiela sitomena naga malolo sa ga kilamemego.

³ Sur la ũas naũa yoko avisa sanini, sane yar taũatete talopa, ana avisaluũar manene yeririna lala e kinanena wo lala naũa Ntewa sii la vena tekekarana na kanena. Komĩn ita naũa temlelaga a tekilia sur naũa pe lelaga, tekan ke suri la nene silaga rui, a tesuũa tepisa lue ga potena pania.

⁴ Naga nene vanon sur punu ga naũa Ntewa sii la, pe tepisa re tesape

piowa poli, ana tepisu sane po na po pañisi. Pe sur re tai naña tepisu ke piowa e poli, ana tekekaran nawaren sur punu ga, tevisa potena van Ntewa vanonia.

⁵ Ana pogos naña tekila sanene, kila sur la nene pimi pe wa. Visena kiena ne Ntewa amio kieta leniena la kila merarava pa rui.

⁶ Navianena la nene, visae ovisa merarava va li nalelagaena lala, naga sa naña opisawal ke osape ko na ope yar na viawaruruen e yuñnaena kiena Navisaarena Yesu. Pogos naña apisu ko omiyuñae po sanene, yoko akilia asape ko osumña opa ruru metava rui sane yar tai naña marua ruru e visena lelaga na kieta viawaena. Yoko akilia ruru naña ko mēna osumña otaveve ruru ke navianena wo ya naña osumña opisawal ke pan la, ana yoko akekara vañisi.

⁷ E lepas na suniena marua wowe la nasusumo, naña apisayu sur kar ga lala, ana pe kioña sur tai to re e la poli. Oligan la sike na, ana ko na monar okilarar ruru ko omārerera e malena wa.

⁸ Yar la sinelan ke akilarar tasnela mārera ruruia, ana naga nene pogaga e lepas p̄asia, ana pogos naña okilarar ruru ko omārerera e malena wa, naga kila po manene laa sane e lepas punu ga. E lepas na malena na nanagane, malena wa naga kilia iila ko, ana e lepas na malena naña pimi ke sirau wa, yoko malena wa kila kioña mrapa okilia ova loyuña puna.

⁹⁻¹⁰ Sur nene, temiyuñnen keviu, toṗaryon ke pañisi, vanon temligan kieta sitomena sike e Ntewa mali naga taaga ga, naña pe natamaliaena kiena ne yeririna punu ga, sane la naña amlalaga ea. Visena nene pe lelaga pañisi, okilia olelaga ea e sinemña wetelu.

¹¹ Kiau visena la nene naña nepisa ke pan ko, sur ne la nanene monar ovian van yeririna tañena lala, omārerera van la vena alogearia.

¹² Visae yeririna p̄asia avisu ko piowa ga vanon ko na ope teras ga tai, ve omarau re, ova ga. Lelaga, sane ope teras ga, ana sa naña osumña okila ke rui, monar ovike mrapa van li nalelagaena tañena lala. Popon naña ataveve lamña, naña okila pian ruru la e malena wo, e lepas na visena, e lepas na p̄elaga wo, e lepas na sinesiiena, naviawaena, a mēkikena.

¹³ Vano tol pogos naña visae neimñasu nemālivin ko, ouarar pog na lotena la mārera. Oulolua visena wa e maran yeririna lala, olologonia, ovian lania.

¹⁴ Ve sinemña p̄esan re puriukawaena wa naña Ntewa mla pan ko e pogos naña p̄egas nen nasumonena lala apu p̄arumña. Visena kiena navisawalena tai e pogos nene pisawal sape puriu kawaena nene naga pe kioña, ana omārerera oyumñae omio.

¹⁵ Ko na monar okilarar ko e yuñnaena la nene naña amlor asike e lumomña, monar owarwaryon nakilaena silaga, ana yoko yeririna punu ga akilia avisu kilale sane ko na opa manene laa ke amio Ntewa e kioña malena.

¹⁶ Monar ovisuar ruru ko, a ko mēna monar otaveve ruru nakilapianena la naña omla ke pan yeririna tañena lala. Visae ouarar ruruia, yoko okila sane ko omio la naña amiyagogon ko ke ne, amiu punu ga akilia atol natamaliaena.

5

Pelaga wo na kilaen van li nalelagaena lala

¹ Timote, visae ovisu yermarua tai naña kila suri tai pe mesmes re poli, ve ovisin re sinemimienana vania. Omomñau woga vania, okila vania ve sa ga naña naga pe arimomña narui. Popon okila mēna sanene van tañena lala. Ovisu teras lala sa ga womla,

² ovisu sira marua lala sa ga anomña, a ovisu sira mēe lala sa ga

vinemãa. Visae okila ve sanene, yoko kionãa sitomena kilia mekiki ruru silaga.

Letano lala

³ E lepas kiena ne letano lala, ita na sumãare monar sineta iye ruru la, monar tevisuar ruru la naþa asike lala ga, pe ola re tai naþa iila la poli.

⁴ Ana visae letano tai, narina la asumãa ga, pona mapina lala, yoko la nene monar avisuaria. E mrapa nene, akilia awar maran sina ga vania navisuwu warena wo lala a naiilaena naþa naga kila pa pan la e kas lala naþa þaro rui. Lala monar avisu kilale sane naga nene pe yumãena memes tai, po suri wa tai nakilaen van yaru tai na mãala mratava memes, a naga pe þelaga wo tai naþa Ntewa sinenan paþisi.

⁵ Letano naþa pe yar re tai naþa visuar poli, naþa lala amarmare tania pano-o naga taaga ga sike na, naga monar wasine ga Ntewa naga taaga. Naga kilia sitomãal ke Ntewa legiena a lemalo vena len vania vena kirakira visu ga naga e sur ya naþa naga sinenanania.

⁶ Ana visae letano tai sitom ke ga naieluaren naga e malena na yomarava nini, naga sa naþa naga mare tan Suþe sa ga naþa namratava la puna amare tania nanua sumo rui.

⁷ Nemloge sane amiu li nalelagaena lala asitom asape akila mrapa tai na iilaen letano lala. Na nene po paþisi, ana nemaraun sa þisi visena ve keviu lawe vanonia, ana sineun laen visena laþas van amiu e lepas nene sumo wa.

⁸ Visena na sumo naga sanini, sape visae li nalelagaena lala tai, ve visuar ruru re la na kiena lusia, a na keviu nena, ve visuar ruru re kiena namratava memes lala, yar nene naga sane pe pe yeririna kiena Kristo re poli. Naga piowa manene laa narui, nepisu sane naga piowa manene laa taulu la naþa pe amlelaga re poli.

⁹ Ana nalua e lepas kiena ne letano lala, na sanene. Pegas kiena ne letano la naþa sumãare visuar la sumãa ga, a visae letano tai naþa sinenan sape kiena kia va loyumuãa, monar naga ga naþa pe sira marua, sa naþa kiena kas siar e lualima yam orai [60] va metava.

Taþena, naga sira ga tai naþa talopa yam taaga, pure wona taaga ga, a pe lelaga pania silaga.

¹⁰ Yam si tai, monar ve sira tai naþa yeririna la avisu kilia sane pe sira tai naþa miyumuãen yumãena wo la paþisi, naþa naga pian ruru narina lala, naga tai naþa kekaran na visuaren yeririna taþena lala e mãana uña. Pogos naþa li nalelagaena wa taþena lala aim amãalivinia, naga kevan lala lala, a naga miilaar ke la naþa amlolor e naloge viowaena kar lala. Sira marua letano naþa þaryon yumãena wo la naþa sanene, naga ke narui naþa kiena kia kilia va loyumuãa.

¹¹ Ana visae letano laþas naþa asike ga wa pe ape sira marua re poli wa, popon ve owar re kiela kia. Naga nene komin akilia avisaar va Kristo sane yoko asumãa ga sa nene amio naga vano-o tol luas nen kiela malena, ana siraunia, ve ve piavi re, pona sinenanena na talopaena imi mãarera sina ga, ana þisi na ailan ga, letano nene sumãalu were si yar tai.

¹² Visae kila sanene avisu viowa e naga, vanon naga kila pal kiena navisaarena, kilaro sina ga.

¹³ Ana amio naga nene, letano viula nene akilia ayowo pona yepela mavin kilaruruen yumãena, ana asun atetalivi akakate ke e yumãa mãana yar lala, ana metavanian asun apisasayu ke lala taþena, akian ke kunula pa e sur la naþa pe pe kiela visena su re loyumuãa e poli.

¹⁴ Ana e kiau navisuena, nepisa nesape letano la naþa ape m̃ee ke ga wa, popon tetamãan la ga atalopa sina ga wa, popon awar sisi, avisuar mãala uña lala, ana yoko ve sur re

naþa yeririna la avis viowa van la vanonia.

¹⁵ Nepisa nanene vanon lala þas akuspal pa mrapa rui, ataveve ke mrapa na marena naþa pa puna ne Yermare.

¹⁶ Sanene na, visae ita yar tai naþa pe nalelagaena ana letano tai teke e mana mratava, naga ga monar iila ruruia. Visae naga kila, yoko sumare taþatete visuyonia, ana kilia visuveve ga letano taþena lala naþa pe yar naiilalaena re poli.

Kilavaru kiena ne nasumonena lala na sumare

¹⁷⁻¹⁸ E lepas na narin nalaena naþa temla ke pan kieta nasumonena lala, neure ita teva si e visena lua na Tusi Wa. Nasumo, pisayu puluk la naþa temligan la amial atalivi metava e þegas nen wit lala vena avie plan mras lala. Visena nene pisa sanini, sape

“Ve oviar re gon kioa puluk naþa pie plan ke kioa wit lala, otaman naga kan re ma ve tokak ga.” *Naw 25:4*

A visena na lua pisa sanini, sape

“Yar naþa miyumuae, memes naþa naga visu sur tai naþa molue e limana vanonia.” *Luk 10:7*

Sanene na, popon tekila mena van nasumonena na sumare lala. Ana lala naþa amiyumuae po, aþaryon nalologonen lologena wo a nakilapi-anen yeririna lala, popon atol ve keviu li laa sane, va yam ve lua.

¹⁹ Visae yar tai imi visawal nasumonena tai, sape naga kila sur tai piowa naþa monar avis van e kumali vanonia, visena kiena yar nene naga taaga pe torokin re naþa akila sanene poli. Visena na sanene, monar yar ve lua po ve telu vena ailaaria, þisi na akilia aure va kumali.

²⁰ Ana visae nasumonena tai taþa lue ga mlamulena viowa, yoko monar ovisaluþar nena vania e maran þegas nen nalelagaena lala, ana pogos naþa nasumonena taþena

la avisuia, marauena tol ruru la, sane lala mena ve alor re sanene.

²¹ Italua tekilia sane Ntewa amio Kristo Yesu amio kiela navisi wa lala apisu ita maga, ana e marala, nevisa van ko sane ouarar ruru kiau visena la nene. A nepisa mena ga nesape pogos naþa sa oyumuaen ke sur la nene, ve ovisu re yar la veve taþena, ana ko na monar okila maran taaga ga van la punu ga.

²² Visena si laþasia naiilaena sanini, ve okoskosin re wuen þarin yaru vena imi ve nasumonena tai, ana ovisu ruruli kiena malena sumo wa. Pe pon re naga kilawan mlamulena viowa naþa suma miyumuaenia. A ko na owaryon ruru ga vena losinea merarava, a ve wa silaga.

²³ Sa naþa nesumua nemloge ke rui, nekilia sane ko na osumua omai lili maga, ana nesape nevisa van ko ve ovalia re si munen kuruta. Ve osumua omun re ga wii, a okilia omun narin kuruta pogos þasia, þisi na pona kilia iila mopomua yo.

²⁴ Ta sina sanini, sane yar þasia, akila naþa kiela mlamulena viowa sike e marata merarava ga, þisi na tevisu kilia sane yoko atol nakoena vanonia. A yeririna taþena laþasia, akila naþa kiela mlamulena viowa tapolou ruru ga suma ga, a siraunia, naga mena yoko vim kate e yo metava sirau.

²⁵ Yumuaena wo mena la ne sanene. Laþasia, asike e marata merarava ruruia, a laþasia, atapolou ruruia, pe tekilia re poli. A naþa tapolou sike ne, taþatete tapolou lue, a naga mena monar kate e maran yaru lala.

6

Yaru la naþa amiyumuae koren ga kiena yar tai

¹ Nagane nesiri e lepas kiena ne ita þasia naþa asumua sane pe kiela sur re poli, silaga asike e limana ne yerkawa tai, amiyumuae koren ga pania e mana uma.

Malena na sanene m̄arera, sa naṗa sur urmi tai mon lue ga e m̄asila, ana taṗatete sinela kar kiela yerkawa, monar avisu naga sane mesmesu ga naṗa avatanonia. Visae akila ve sanene, yoko kiela yerkawa taṗatete visu viowa e kia kiena ne Ntewa naṗa teke e la.

² Nekilia sane yeririna laṗas naṗa amiyuṁae koren sanene, kiela yerkawa m̄ena la amlalaga. Sanene, yaru na yuṁaena amio yerkawa, lalua ape wenla ga e Kristo, ana naga nene pe pe naga re ga naṗa yar na yuṁaena kilia kirakirai e yuṁaena kiena kiena yerkawa. Peraga, monar ayuṁae ruru laa sane, monar akekaran ga naiilaen yar naṗa amiyuṁae kiena, komin naga lala tai e ṗegas kiena ne li nalelagaena a naga m̄ena pe lala tai naṗa monar sinela siia.

Navianena na visokanena

Naga nene navianena ṗasia naṗa avisa lelein van lala taṗena, naṗa monar oiilaar la ea vena ataveve ruruia.

³ Yar naṗa kila navianena taveve sitomena taṗena, naga tarlu visena nowo lala kiena ne kieta Suṗe Yesu Kristo, kiena visena ve maran taaga re si amio navianena naṗa kilia were ṗelaga kiena ne yeririna imi ve sa ṗelaga kiena ne Ntewa.

⁴ Yaru naṗa taveve kiena sitomena va ve taṗena sanene, tepisu naga ṗarwaria, ṗarina keviu paṗisi, ana pe kilia re nena suria. Naga to lue ga e sinenan manene vilupena, pis liu, ana pe sur wo tai kate re e lele nene poli. Pelaga viowa ga la akakate e naga, sane vielueena, wankareen visena, visena mumu amio sitomen viowa lala van yar taṗena.

⁵ Yar la naṗa amiyuṁaen nene asuṁa apilup kare ga, naṗa sitomena naṗa wo amio visena naṗa pe lelaga pe su re nena e la poli. Ana apa apiowa re laa sane wa, vanon asitom ke asape nayakolen suṁare

naga pe mrapa wo tai natauluen kilavaru.

⁶ Ana pe sa re nene poli, vanon yar naṗa kiena ṗelaga po sane Ntewa, a naga kekaran ga sur ya naṗa Ntewa mla pania e kiena malena, yar ke nanene narui naga taulu sur wo tai naṗa po rui.

⁷ Pogos naṗa tepaeme e yomerava nini, tepe plamoṁe ga tepimi, limata korena ga, ana yoko tevetan sina ga sa m̄a nena ga nene tevano, pe sur re tai naṗa tekilia towarar poli.

⁸ A pogos naṗa temal ke e yomerava nini wa, visae telual narin kinanena tai, amio narin kulmrae nakalo itaena, nanene naga torok ne, tekilia tekekaran ga, sinetan ke si ya?

⁹ Ana lala naṗa sinelan manene laa sur lala, sinelan asape ave yar na sur moki, pona pe apisuluṗar re poli yo, naṗa asike pa e yo nataṗaliena rui, ana Yermare suṁa tol la ke rui e kiena nakilakokanena la.

Yoko nasinenanena viowa naṗa na kila kareen malena kien yeririna lala vim ve moki e la, vano-o aure la ava viowa laa, akuspal sur punu ga, ava atalilu e lele na kovioena.

¹⁰ Lelaga, ṗelaga nasitom maneneen kilavaru naga pe purṗes nen ṗelaga viowa kar la punu ga. Nasinenan maneneen waren kilavaru ve moki naga karmo sineta ita ṗasia, ṗere la amial lili m̄a apano, ana amilan ga naṗa amolue punu ga petan mrapa na viawaena rui.

Siraunia, akus viowaena moki vanonia, a kila naloge viowaena la tol la, ana asiar ga apisuluṗaria, asitom sina ana piowa ga rui.

Pelaga wo

¹¹ A Timote, ko na sane yar kiena ne Ntewa lelaga, monar ovilon masuṁa van nataṗaliena viowa punu ga na sanene. Sur ya naṗa monar oligan to vamon ko silaga, naga pe ṗelaga na mesmesuena, ṗelaga naṗa yar imi wo sane Ntewa, ṗelaga na viawaena, ṗelaga na sinesiiena, ṗelaga na uarar ruruen yuṁaena, a ṗelaga na mom̄auena.

¹² Ko monar osum̃alu m̃arera e kieta mara wa na lelagaena. Ve sinem̃a p̃esan re pogos naṽa osum̃alu e marana ne li nalelagaena la moki, naṽa opisawal kiom̃a navisaarena nanua ne. Ntewa pio ko vena okus malena nene naṽa ve p̃isi re, ana mla pan ko e pogos nene, ana ko na monar ouarar ruru vano-o ve lor re sina ga vetan lumom̃a.

¹³ Ntewa naga pe purp̃es nen malena na sur make ga, a Yesu Kristo, pogos naṽa aṽure naga aṽaro pa puna yaru naṽa Pontis Paelat, ana naga pe marau re poli, ana m̃areran ga pisawal ruru kiena naviawaena, ana sa naṽa italua tesike e marana lalua Ntewa amio Yesu, sineun nesape nela si pupia visena tai van ko.

¹⁴ Nevisa ve sanini, nevisave nom̃areran ko nesape monar olarar ruru visena kiena ne Ntewa la nene, naṽa pe kiom̃a kororaki pona kiom̃a nakila palen re tai poli, vano tol pogos naṽa kieta Suṽe Yesu Kristo wasuṽe ea.

¹⁵ Kiena nawasuṽeena nene, yoko m̃alivin ita e kana pog ne napo, sa naṽa Parin Suṽe wa na mava sinenania, komin Parin Suṽe wa nene naga taaga pe suṽe kiena suṽe la make ga, a pe yerkawa kiena yerkawa la punu ga.

¹⁶ Naga taaga mal lue na sike ne, naṽa sike loyum̃a e kiena pupia naurarena naṽa pialuṽar sape taṽatete yar va lavisinia, pe yar tai pisuli re pogos tai poli wa, a taṽatete yoko yar tai visu pogos tai. Kieta Ntewa nene, tewatanon naga, a popon navesuṽeen sur make ga ve kiena naga taaga, vano-o taṽatete p̃isi pogos tai, sanene.

Nalelagaena la naṽa kiela sur moki

¹⁷ Pe lelaga naṽa ita laṽasia, kiela kilavaru moki, limala pulen ruru make nena suria. Nanene pogaga, ana monar ovian la m̃arera ovisave ve avilave re, ve awarwar lan re

sina vanonia. A pe pon re awasine ga kiela kilavaru la nene poli, naṽa pona pogos tai ailan ga, avisu sane kokovio make nenaga, ana monar awasine ga Ntewa. Naga ga pe purp̃es nen sur make ga la nene, sum̃a p̃ar ke nalaena la nene mokliu pimi m̃alivin ita, mok paṽisi, vena iila ita tekekara e kieta malena lala.

¹⁸ La naṽa limala pulen kilavaru, kiela malena monar ulen yum̃aena wo la naṽa amiyum̃aen ke amio. Ve asitom manene re avisave monar auarar manene kilavaru nene ve kiela ga, ana popon akekaran naṽa avion va yar taṽena naṽa kiena pe torok re poli.

¹⁹ Visae akian plan va ve sanene, yoko Ntewa kila naṽa asum̃a amiyuwon polo ke kiela navisa ruruena ma e peni, sa naṽa asum̃a apisirlua ke m̃ala yum̃a nowo tai monm̃ate pog na pimi ke ne. E mrapa ne nanene, asum̃a apanon ke naṽa awarpoyon atol malena naṽa pe lelaga.

Visena maro

²⁰ Ake Timote, olarar visena wo make ga naṽa nepisa piṽasu pan ko, naṽa nemligan e lumom̃a vena okian lelein va laa sane.

Ve ova re loyum̃a e visena la naṽa taṽatete aiila kiom̃a malena amio Ntewa. Yar moki apian la ga e kiliaena na yomarava, ana apisape kieta lelagaena amio visena wa kiena ne Ntewa, sur la naṽa pe lelaga re poli sike ea. Ana kiela kiliaena nene pe lelaga re nena poli, naga pisokanin ke sina ga kiela sitomena lala.

²¹ Laṽas atol ruru manmaruaena na yomarava nini, amlologon ruruia pa e yo make ga, ana sur taaga, akila pal mrapa na lelagaena naṽa akila pal ruru nenaga.

Kiau visena p̃isi e nene, ana sane silaga, nemlen nesape lemamiena kiena ne Ntewa sike amio ko.

Inu, Pol.

**Maki Nalua Naña Pol
Siria Pa Pan
TIMOTE
Visayuena Na Tusi
Nene**

Suniena plas na tusi nini

Maki na lua nene naña Pol siri pan Timote, ana pulen visena wo lala na iilaen Timote naña kiena erau viu naña sumã miila naga. Sitomena keviu naña sike e maki nini, Pol pisa pan Timote sape sumãlu m̃arera vena visawal lologena wo kiena Yesu Kristo. A pisa pania sape naga monar uarar vianiena lelaga na lologena wo, a na Tusi Marua. Naga pisa pan Timote sape monar kila luwe ga yuãaena na vianen yaru lala, a vena kila yuãaena na wereen yaru lala, pe suri korenaga visae yaru la avisakare naga pona avisakare yuãaena na sumãre naña naga sumã kila ke ne.

Pol pisa pan Timote vena ve va sikol re naga e visena wowe lala a visena na veveyuena naña tařatete kila suri wo tai, ana vena kila kareen ga yaru lala.

E maki m̃enaga nini Pol pisa pan Timote sape taveve řalaga wo la sa naña naga kila ke ne e kiena maliena. Nanene řelaga kiena Pol sa naña mlelaga m̃arera, a kiena sitomiena piyavi, a sinen si yaru lala, a kiena řelaga naña pa řarpoyo e pogos m̃arera lala naña yaru la akila miloge piowa e tasnena, ana naga pe paruru re poli, sumã pisawal luwen ga lologena wo kiena Yesu Kristo.

Komřasnen tusi la na nini

Visena řesa 1:1-2

Pol mieluar Ntewa vanon Timote ana pian Timote 1:3—2:13

Pol mila visena na iilaen maliena kiena Timote 2:14—4:5

Pol pisayu naga amio kiena yuãaena 4:6-18

Visena maro kiena Pol 4:19-22

Visena řesia

¹ Naruu Timote, in Pol naña nesiri m̃ak nini piãasu pan ko, naña nasinenanena kiena ne Ntewa ga naga pisirlua inu nepim nepe nalogena kiena Kristo Yesu. Kristo Yesu naga pe purřes nen malena naña Ntewa pisaar pan la naña amlelaga pania.

² Timote, kiau leniena nesape yoko Ntewa Arimata a kieta Suře Yesu Kristo, lalua aligan pupia lemamiena, sineyeena, a sumãarena su lue ga pun ko.

Visena na potena pa Ntewa

³ Sa naña kau apua lala ataveve nanua rui pimi, in na nom̃areran lue ga kilaen yuãaena kiena ne Ntewa, a in na nesumã nořikeyon naña nelotun naga amio losineu wetelu. Ana legiena a lemalo, e pogos na leniena lala, nesitomãl ko m̃aga, nesumã nepisa lue ga potena pařisi pania vanon ko.

⁴ Nesumã nesitomãl ke wama-ramã lala nalogeen viowa, ana kila narui sineun manene pařisi naña neiãasu neãalivin řo sina. Visae nevisu sina ga maramã, yoko neloge wo na neloge wo!

⁵ Nesumã nesitomãl m̃ena ga kioãa naviawaena lelaga, naña nanua se koãa apua naña sira marua Lois, siraunia se koãa m̃amã naña Yunis, a sa naña nepisu kilale rui, nagane sike e ko.

⁶ Naga ke narui nesumã nesitomãl m̃ena ga nalaena naña Ntewa mla pan ko, pogos naña nopu řaruãa nemlotuwo ko. Sineun nesape nevisa van ko sanini, ve otaãan re kapi na nalaena nene vito tano, ana monar osuãa okila lue ga vivaga ruru silaga.

⁷ Monar ositomãl Ninuna naña Ntewa mla pan ita, naga pe ninuna re naña na maraunen yaru poli, ana naga pe Ninuna na m̃areraena, pe Ninuna na sitomena, a pe Ninuna

naþa kila yaru kawē ruru kiena malena.

⁸ Visae lelaga kemua naþa Ninuna ke nanene narui sike e kionna malena, monar ve omawan re visawalen lologena wo kiena Suþe va yar lala, pona monar ve omawan re naþa ovisawal va yaru lala ovisave lelaga sane ko na ope kiau erau wo tai. A amliganin nesike e yunna naloge viowaena vanon kiena yumnaena, ana pe pon re omawan inu vanon sur nene poli. Kionna suria naþa yoko okila, monar okekarān ove þegas omio inu e naloge viowaena vanon Lologena Wo, vano tol naþa māreraena kiena ne Ntewa kila ko otorokin oyumnaenia.

⁹ Ntewa ke narui, naþa naga tamalia ga ita luwoka rui, a pio ita ga luwoka teyaloro e mrapa na kiena malena wa, ana silaga kilia iila ita. Nanene pe vanon re ga naþa italu tekila kiena yumnaena wo poli, pona italu tekila ya, ana naga kila ga molue kome kiena sitomena amio kiena lemamiēna wo pan ita. Kiena lemamiēna nena, naga kila ruruia, mligan ruruia sike amio Kristo Yesu nanua sumo rui, sumon naþa siar kieta pogos ita yeririna lala na yomarava.

¹⁰ Ana lemamiēna nene sumna sanene pano-o tol nagane towe ga, naþa mālivi mare ga e yomarava naþa kate e marata kome kieta nataliaena Kristo Yesu. Naga pitomi e yomarava, kila make namāreraena na marena pimi pe sur korena ga tai, a kiena nalologena wo kila naþa nagane tesike e yomarava nini wa, tekilia telual malena wo. Ana naga kila mēna naþa siraunia, yoko tekilia teva loyuma e malena naþa taþatete þisi pogos tai.

¹¹ Lologena wo nena, naga ke narui naþa Ntewa pisirlua inunia nepe kana navisawalena nena, nepe kana nalologonena nena, nepe kana navianena mēna ga.

¹² Kiau yumnaena nena nane kila nepane ke pogos mārera lala loyuma e yunna naloge viowaena nini vanonia, ana pogaga naþa, pe pe sur re tai pan inu poli. Pe nemawa re poli, komin nekilia nesape yar naþa nemlelaga ea, naga pe lelaga, kiau nalelagaena ea mārera ruru po paþisi sane ya naþa nemligan e limana, yoko uarar ruru mārera sumna ga vano-o tol Legiena maro.

¹³ Sanini Timote, nesape nevisa van ko sanini, monar otaveve ruru mrapa na visena mesmesu lala naþa nemla pan ko, monar osuñalu mārera e Yesu Kristo silaga, a monar oligan ruru kiena sinesiena sumna ule e kionna malena.

¹⁴ Ninuna Wa sumna kokonia ruru losineta, ana ve oligan re navisa ruruena la naþa naga mligan ruru sike e kionna malena rui, ana oloun ruruia.

Pol pisayu Onesiporas

¹⁵ Nekilia nesape omloge lologena viowa tai rui, naþa asape li na lelagaena lala nae pupia lepas naþa Asia, apilon māsila pan inu rui, a la nene amio mēna kieta erau lua naþa Paekelus amio Emosenisi.

¹⁶ Ana kieta wolai wo naþa Onesiporas, naga kila po paþisi. Pe sur korena ga naþa apiar inu e sen lala loyuma e yunna naloge viowaena nini, ana naga pe mawan re naþa imi katen inu poli, ana nemlen pa Suþe vena visa ruru naga ve keviu amio kiena namratava lala.

¹⁷ Naga pimi mālivi Rom nini, pe yam piavi re nenaga naga þiyon naþa sape lual inu, pano-o pimi tol inu e yo nene.

¹⁸ Naga sumna kila manene ke sina ga suri wo la paþisi pan inu e Rom nini, sa ke ga naþa miila ruru inu sumo rui pogos naþa nesike gar Episas nanua ne, sa naþa kam na akilia ruru rui. Naga po pan inu sanene, nemlelaga nesape yoko Ntewa sinen ye ruru nena naga e legiena maro.

2

Yaru na mara kiena Yesu monar war naloge viowaena

¹ Naruu Timote, nesape nevisa van ko sanini, popon ola lemamienna kiena Kristo Yesu ve keviu e kionña malena, ana yoko okilia om̄arera ruru wo vena osuñalu osulue.

² Yam moki rui naña omiagogon kiau visena lala naña nepisawal ke e maran yeririna lala, ana monar olual yar lañasia naña auarar ruru yuññaena, ola visena la nene van la, ana siraunia, la m̄ena ga akilia avian liluen la vano tol yeririna tañena lala.

³ Ita yar na kilaen mara lala kiena ne Kristo Yesu, yoko ita veve taaga monar kieta pogos na lualen pog m̄arera la sike ne. Ana visae nagane kionña pogos narui, monar ola ga ve sa naña kionña lepas na yuññaena tai.

⁴ Ositom ruruli yar na mara lala. Kiela yuññaena monar akila kare m̄areraen na sinekar kiena ne kiela yerkawa vito tano, ana pe asikol la re amio yuññaen kar la poli, sa naña yar tañena la asuñña amiyuññaen ke ne.

⁵ A monar ositomyuli m̄ena yaru viu la naña akila kiriena. La am̄areran ke naña atauluia, vena atol kiela nalaena tai, ana visae akilaro navisaluaena na kiriena, yoko akila plan la, tañatete atol sur tai p̄isa.

⁶ A ositoñal m̄ena yaru na yuññaenen lokove lala. Yar na m̄areran yuññaenen lokove mapila ve moki, nane yar ne nane popon war kinanena ea.

⁷ Sur la ne nesuñña nepisa ke ne, visae ositom ruru la, yoko Suñe iila ko vena otol kiena manmaruaena wo lala a kiena kiliaena lala ea.

Popon yar na lelagaena la asuñña asitoñal lue ga Yesu

⁸ Naga naña yoko ositom manene laa naga, nane Yesu Kristo. Naga paeme e yomarava molue kome lus kiena yermarua Parin Suñe Tepet,

a siraunia, am̄em̄ar naga, ana naga mal sina sa naña Lollogena Wo pisa. Nane Lollogena Wo ne nane nemlologon ke ne,

⁹ a nane Lollogena Wo naña netol pupia kana naloge viowaena e yo nene, naña kila narui nagane apiar tasneu la wetelu e pototo, sa naña in na yar viowa na kilaroen navisaluaena. Ana sur tai naña yar la tañatete aviaria, nane visena wa kiena ne Ntewa, komin momolue ke ga wa tañatete avisalupaia.

¹⁰ In na nesuñña sineu miye manene yeririna la naña Ntewa mligan plan la vena nekila la atol malena kome Kristo Yesu. A sitomen ne na nene narui kila sane pog m̄arera ya naña nokom ea, ana in na nesuñña nakawean inun ga vena nekila make suria, vena la m̄ena ga akilia atol naurarena nae ma e peni naña tañatete p̄isi pogos tai.

¹¹ Yauena tai pisayu sur nene, kana visena ne lala lelaga pañisi, naña pisa sanini, sape “Visae teva e marena temio naga, yoko temal temio naga.

¹² Visae tesuñal m̄arera e pogos m̄arera, yoko teve suñen yo temio naga. Visae tevilon m̄asita vania, yoko naga ligand ita,

¹³ ana visae tekila pal naña teloru, yoko naga tarar ita m̄arera suñña ga, komin naga kuslua ita tepe kiena, ana naga tañatete visokan, tañatete si kovenlua ita.”

Yaru wo na yuññaena kiena ne Ntewa monar uarar m̄areran visena lelaga

¹⁴ Nalelagaena la ne asike ne, monar osuñña ovian la m̄aga vena ve sinela p̄esan re sur la nene. A monar ovis m̄arera van la ovisave e kia kiena ne Ntewa, ve aveveyun la re. Apepeyun ke kinas nen visen la sane asuñña akila ke ne, pe akila re sur wo tai poli, a pe amiila re nena

la taþena naþa asumã amiagogon ke poli.

¹⁵ Sur wo ya la naþa okilia okila sane yaru wo tai na yuãaena kiena ne Ntewa, monar okila make ga vena wo vaþisi e kiena navisuena. Visae okila wo ve sanene narui, yoko taþatete omawan mras naþa kiomã yuãaena waria, a okilia oim ove yar na vianen visena lelaga lala kiena ne Ntewa va yaru lala mesmesu a wo.

¹⁶ Ovisuar ruru e visena korena la naþa yar la asumã apisayu kare ke ne. Visena la ne sanene pe nasuen re e sitomena kiena lelagaena la poli, komin naþa akilia aure la ava manene laa e þelaga naþa Ntewa pe sinenan re poli. Popon ve ova re lavisin yar la naþa akila ke sanene,

¹⁷ komin visena kien la nene sa naþa magka wa tai, naþa kar ke tas nen yaru taþatete imi wo pogos tai.

Nepisu sane monar nevisa sane lalua nene Aemeneas amio Paelitas, lalua sa towe ña nene rui,

¹⁸ komin naþa apur matan mrapa na visen lelaga, asumã amlologon ke kiela lelagaena tai naþa pe pe lelaga re nenaga. La asumã apisasa ke asape e luas nen yomerava, nasumãalen si e marena na peraga, komin e kiela sitomena, asitom asape Ntewa kila ke rui, nane e pogos naþa naga miyuãae e kieta malena. Ana pogos naþa amlologon ke kiela visokanena nene, asumã akila kare ke lelagaena kiena yeririna la moki, kila narui kiela sitomena pimi peve lua sina.

¹⁹ Ana ko ñena ga monar ve sinemã kurkur re, komin yuãa naþa Ntewa sumã miyuãaenia, miasin namaplarena la nene sumãl ñarera ruru sumã ga. Visena lala e siriena wa kiena ne Ntewa sike ne naþa torokin e lepas nene, a tai pisa sanini, sape

“Ntewa kilia ruru po paþisi a la naþa ape kiena yeririna lelaga.”

A nalua nena, pisa sanini, sape

“Yaru naþa mla kia kiena Suþe teke e kiena malena,

naga monar ligan þelaga lala na mrapa nakilaen mlamulena viowa.”

²⁰ Ositomyuli pupia yuãa ñana yar na sur moki lala. Loyuãa e yuãa la nene, tekilia tevisu pias nen sur na kinanena lala, naþa laþasa, amiyuãaen e kol pona selpa, a laþasa, amiyuãaen ga e porotano pona e laki. La naþa apisu sane po, asumã apio kinanena pa ea, e kiela pupia þaþagena kerkeviu lala, ana laþasa, asumã akinan kai ga ea.

²¹ A ita yeririna lala ita maran taaga sa ke ga nene. Yar naþa kila kiena malena merarava ruru po, a pe wa, a pe kila re yuãaena viowa la poli, yoko kiena yerkawa were naga kila kiena yuãaena wo la ve moki e maran yar lala.

²² Visae sinomãan osape ko ove sanene, monar ovisa luþar kiomã naninuena ñarera lala a nasinenanena viowa lala naþa sitomena kiena ñee lala kilia ulenia. Monar oþionli naþa kiomã sitomena ulen nawoena, a viawaena, a sinesiena, a sumãarena, ana sanene yoko wo vaþisi van ko omio taþena la naþa kiamiu sitomen taaga, naþa asumã amlen ke pa Suþe vanon kiena naiilaena.

²³ Yam mokliu, yar la akilia aveveyu vaþisi van la komin sur wowe lala pona kiela sitomena kar lala, sa naþa pe akilia re suri tai poli. Pogos tai veveyuen la nene va ñaga tol naþa asulania, akilia aliþerela sina, ana ko na pe pon re ova loyuãa e visen la ne sanene poli.

²⁴ Yar nayuãaena kiena kieta Suþe, naga monar ve sinena kar re yar taþena lala, ana naga monar visuar ruru la, monar kilia ruru mrapa na vian malumunlaena. Naga monar ve sinen mimi re vilaga, ana kiena sitomena ve piavi ruru wo van la.

²⁵ Pona pogos tai laþas ve aloge re naga yo, yepel mavinia, ana visae

kilali naŭa were ruru kiela sitomena, ana naga monar malum ga van la. E mrapa ne nanene pona Ntewa yoko kilia la narin pogos tai van la vena vilonen kiela sitomena, vena atol kiena visena lelaga.

²⁶ La ne sanene, Yermare suŭa ŭuarar ruru la ke rui, suŭa m̃areran la ke vena akila ya naŭa naga sine-nania. Ana visae akilia atol maran si kiela kiliaena wo, yoko akilia aure vetan kiena pova a kiena visokanena lala.

3

Ĕelaga na ŭarm̃arera lala na legiena maro

¹ Timote, monar ve sineta ŭesan re sane e legiena maro la nini, yoko monar pog m̃arera la ve moki aimi aŭaliv.

² Monar ve sa nene narui, komin naŭa e pogos nene yoko ŭelaga kiena yar lala va viowa manene laa. E pogos nene, yoko ave sanini:

yoko ave yaru na sitom̃al laen ga,
yoko asitom manene ga kilavaru,
yoko avilave a awarwarla vaŭisi,
yoko ave yar na veveyuena,
yoko taŭatete alogear visena kiena kiela yermarua lala,
yoko taŭatete nena avisa potena e sur tai,

yoko asitom korenan ga sur wa lala,

³ yoko taŭatete awo van yaru taŭena,

yoko ave ŭarm̃arera vaŭisi,
yoko aviueli a avisa kare sur wo lala,

yoko sinela kar yaru lala, asu la,
yoko yepel mavin sur wo lala,

⁴ yoko avisa kotalia kiela erau lala,
yoko ve asitom re suri tai,

yoko asitom asape la ga na apo,
yoko ve sinela si re Ntewa, ana sinela si ga malena wo ya naŭa la sinelania,

⁵ a visae akilali naŭa auarar towe laa narin yuŭaena na suŭare lala, ana na nene e ga e kulusa,

komin naŭa kiela malena pi-sawal ruru rui sape m̃areraena lelaga na lelagaena e Ntewa pe to re nena e la poli.

Nane ŭelaga na malena kiena yaru na legiena maro lala, a monar ve osu re lavisin la.

⁶ Sineu miye m̃ena sira la nene paŭisi wa naŭa navianena navisokanen lala asum̃a ateteliv ke m̃ala uŭa lala. Sira la nene laŭasa asum̃a aŭar ke urmiena namlamulen viowa rui, a laŭasa sitomen taŭena la sike e la, kila sane visae yar la aimi vinau sanene, ana sira la nene ameu paŭisi, pe puriula re si naŭa avisaluŭar la poli.

⁷ Ya naŭa yar la nene apisa, ana amlelaga ga narui, akila m̃a sanene pano-o ana pe atol ruru re kiliaena napo poli e visen lelaga kiena ne Ntewa.

⁸ Yar la ne apivim ke sanene, nepisu la sane ape nasinekar kiena ne visena lelaga napo, sane e pogos kiena ne yermarua Mosis nanua sumo, lalua naŭa Sanes amio Sampres, apim apian kare sitomena kien yar la moki. Yuŭaena ne nanene yar la nene asum̃a akila ke na wa, naŭa kiela sitomena la pilolon kare pa piowa, pe apuarar re si kieta viawaena poli, ana apurmatan apa e taŭena.

⁹ Ya naŭa la akila naga piowa manene laa, ana pogos na wren kana nakoena nena yoko imi m̃aliv pogos tai na wa, sa naŭa m̃alivin lalua na nepisa ga na wa. Pogos tai, amilan ga kiela visokanena kate ga yometava, ana yar la apisu kilalea.

Ĕelaga wo lala kiena ne Pol

¹⁰ Timote, tesu lele taaga nakonua rui, ana nekilia nesape ko na opisuveve inu po paŭisi. Okilia inu sanene, naŭa

okilia ruru ya naŭa nepian ke pan yar la ea,

okilia ruru kiau ŭelaga,

okilia ruru ya naŭa sineun nesape neyuŭaen e kiau malena,

opisu kiau viawaena e Kristo ke-
viu sanape,
okilia ke osape kiau sitomena pi-
avi,
opisu ke sinesiena naþa teke e inu
pa yar taþena keviu,
okilia ke osape pog m̄arera ya
naþa pimi pan inu, ana ne-
sum̄alu ga,

¹¹ okilia ruru napiowaena la naþa
kiau nasinekar la akila pan inu,
sane e pupia kumali telu nene,
Antiok, Aekoniam amio Listra,
a okilia ke yepe lalaea naþa
noþaria e limala e pogos la
nene.

Naloge viowaena la nene am̄arera
paþisi, ana nakawean inu ga pano-o
nom̄al naþa Suþe pimi þerelua inu e
napiowaena make la nene.

¹² Ee, ita punu ga naþa sine-
tan Kristo Yesu se ita, pona telual
malena wo temio, monar tekilia
tesape yoko towar naloge viowaena
e yar taþena lala.

¹³ Nanene na pogaga, ana naloge
viowaena taþena sike ga wa naga
piowa ga, naþa yaru viowa lala amio
yar naviskanena yoko awaria. Na-
gane asum̄a akila manene ke piowa
rui, a yoko akila m̄a viowa sanene
vano vano-o viowa manene la, vano
vano viowa naþa viowa.

¹⁴ Ana ko Timote, okila ga omio
kiliaena wo la naþa otol rui, ana
oyum̄ae va sanene omio lelagaena
wo la naþa opiawa ruru m̄arera e
rui. Ve sinem̄a þesan re sane imimi
ai naþa mepian ko,

¹⁵ siar e pogos naþa ove tokak ke
ga wa gar mom̄a, pimi tol nagane,
ana kila sa naþa okilia ruru Tusi Wa,
naþa kilologia mrapa na tamaliaena
kiena yar naþa mlelaga e Kristo
Yesu.

¹⁶ Siriena Wa la nene, Ninuna ne
Ntewa sike e la, ana akilia aiila ita ve
keviu vano-o vaþisi. Avian ruru ita,
aweþege sineta, akawe ruru kieta
þelaga, a akila kieta malena wo
nenaga,

¹⁷ vano vano-o ita yeririna lala
kiena ne Ntewa teim towo a
teterokin nakilaena kiena yum̄aena
wo lala.

4

Pol miilaar Timote

¹ Timote, sane italua tesike e
marana Ntewa, a e kia kiena Kristo
Yesu, nepiun tan ko nesape owarar
ruru sur laþasa naþa sineun ne-
sape nevisa van ko. Italua tekilia
tesape kieta Suþe yoko liþere la
naþa amarmare rui amio la naþa
amali, a italua tesum̄a tesitom ke
urmi paþisi e kiena nawasuþeena
sina, amio kiena nasuþenena naþa
yoko naga visirlua, ana monar ologe
ruru visena la nene.

² Ya naþa yoko okila na ve sanini,
monar olologon Visena Wa silaga.
Visae pog wo pona pog viowa,
ana monar osum̄alu m̄arera vena
visawalena, monar op̄ion tauluen
yeririna lala, monar oure ruru la
naþa akom ke e mrapa taþena, a
monar oiilaar yaru la naþa amle-
laga.

A pogos naþa okila yum̄aena la
nene, silaga kiom̄a sitomena monar
ve piavi ruruia, a ve sinem̄a maren
re vian laena.

³ Pogos la ne pimi ke ne yoko
yeririna la yepela mavin vianen wo
lala, ana yoko kiligala lala vikiraran
sitomen kar lala, a yoko asum̄a aure
navianena la ve moki naþa asitom
ke asape yoko akilia avisa sur wo
lala vena kilaen alogewonia.

⁴ Yoko aligan logeen visen lelaga,
a yoko akila pal mrapa ava ataveve
suniena lala naþa yar ga la akila.

⁵ Ana ko na ve ove sa re nene,
ana okila ga kiom̄a sitomena va
ruru sum̄a ga, okawean ko e
pogos m̄arera lala, okila kiom̄a
yum̄aena na lologonen Lologena
Wo, a oyum̄ae taveve ya naþa Ntewa
pio kon sape oyum̄aenia.

*Pol pisu sape lavisi aweþar naga
narui*

⁶ E lepas naþa pun inu, nemloge sane nagane nepim ke lavisin luas narui, nepimi ke e lele tai naþa yoko monar nokuþaþain kiau malena vanon Lologena Wo narui. Ee, nepisu sane kiau pogos na liganen yo pimi ke lavis narui.

⁷ Ana pogaga, komin naþa nekilia sane nekila mara, noþaryon mārera po; nekiriri, nekila make nenaga; a nopuarar lelagaena, pe nemligan li re pogos tai poli.

⁸ Yar napo lala kiena ne Suþe yoko atol karo wa na þarila, a nesitom sane naga mligan ruru kiau sike ma e peni rui, vena yoko e ga e legiena maro ana la van inu.

E pogos nene, yoko naga liþere yaru make ga, a yoko naga la nalaena van ita make ga naþa kieta sitomena māreran naþa tekrakravan kiena nawasuþeena.

Visena maro

⁹ Timote, sineun manene nesape owarlion naþa oyal kawa oim e nini.

¹⁰ Sineun ko paþisi, komin wolai naþa Timas, sur na yomarava la aþere kiena sitomena pano-o pure pa garu Tesalonaika. Kresens mēna ga pa garu Kalesia rui, a Taetas pe su re si amio inu poli, naga pito ke Telmesia.

¹¹ Erau ga tai sike amio inu nagane, nane Luk. Ana visae okilia olual Mak, yoko oure naga imi amio ko, komin naþa nepisu naga sumā miila inu keviu paþisi e yuñāena kiena Suþe naþa sineun nesape nekila.

¹² Taekikas, nepitetalia naga pa garu Episas rui.

¹³ Yoko nevisa kiau sur laþasa, sanini pogos naþa ovam e nini, yoko owarar la avami. Mau kulkota na miava, nemligan mēke puna Karþas pogos naþa nesike gar Troas, a kiau tus lala amio mās nen tus lala,

sineun nesape owarar sur la nene imi.

¹⁴ Okilia ke yar na yuñāenen piaki naþa Aliksanta, naga kila visena viowa la mok liu pan inu. Yoko Suþe ga visuvevea vena kila ya ne vania,

¹⁵ ana monar nekila mēna okilia naþa naga kawē manene ke kieta Lologena Wo, ana monar ovisuar ruru ko ea.

¹⁶ Yer kawa nae Rom lala apis pan inu kumali yam tai rui. E pogos nene, kiau erau taþena lala apureure make ga, pe la yar re tai naþa pimi e lepasneu poli. Ana nanene na pogaga, pōpon sane Ntewa ve sinen karla re vanonia.

¹⁷ E poglis nene, Suþe ga naga taaga amio inu, ana nemloge sane naga mla pupia namāreraena pan inu, ana nomāreran visawalen sur make ga na Lologena Wo e maran yeririna lala, kila narui þegas nen la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli amloge. E pogos nene, lelaga, nesike pae e logon laion rui, ana naga þerelua in sina petania.

¹⁸ Nemninue narui aña nelual naviowaena ya ne yoko nevan ea, ana nemligan inu e limana Suþe, nesape yoko naga tamalia inu vena nesike nemio e kiena yo wo ma e peni, a silaga yoko nelasuþe si naurarena la vania, vano vano-o ve uro re, sanene.

¹⁹ Sur si laþasa navisaena, awis ovisa pokolulagi pona pokolemalo va sira nene Prisila amio wona Akwila, a va mēna namratava puna ne Onesiporas.

²⁰ Erastas pe pam re si e nini poli, sike ga Koren, a pogos naþa mepam, metol yo Maelitas, ana Tropimas mai, nemligan naga sike e yo nene.

²¹ Timote, sineun manene paþisi nesape monar okilayonli ovam e nini vilaga, komin pogos na miava pimi ke lavis narui.

4:10 Kolosi 4:14; Pilimon 1:24, 2Kor 8:23; Kal 2:3; Taetas 1:4
Yuñāena 12:12,25, 13:13, 15:37-39; Kolosi 4:10; Pilimon 1:24
Kolosi 4:7,8 **4:13** Yuñāena 20:6 **4:14** 1Tim 1:20, Rom 2:6
4:20 Yuñāena 19:22; Rom 16:23, Yuñāena 20:4, 21:29

4:11 Kolosi 4:14; Pilimon 1:24,
4:12 Yuñāena 20:4; Epis 6:21,22;
4:19 Yuñāena 18:2, 2Tim 1:16,17

La ne e nini asape nevisawal van ko, la asape asitom ko pařisi, nane Yupulus, Putensa, Linas, Klotia, amio erau tařena lala.

²² Nořisi e nene narui, nesape Suře sike amio ninuđa, kiena lemamiena sike amio amiu make ga. Inu, Pol.

Maki Naþa Pol Siria Pan TAETAS Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Taetas, naga pe yaru viu naþa naga pe pe lus nae re Israel tai poli, ana naga pimi pe yaru tai naþa mlelaga e Yesu, ana naga suþa taveve Pol vena iila naga e yuþaena a na visawalen lologena wo kiena Yesu Kristo. Pol mligan Taetas sike e purvanua naþa Krit vena visuar yuþaena na suþare e yo nene, a naga siri maki nini pania vena visayuen suri telu.

Nasumo, Pol pisa pa Taetas vena sitoþal þelaga naþa nasumonena na suþare la monar atavevea. Naga pisa sanene, komin le Krit la moki, kiela þelaga a kiela maliena pe mesmesu re poli.

A na lua, Pol pisawal mrapa pa Taetas naþa monar tavevea vena vianen yaru lala e þegas taþena lala loyuma e suþare. Nane yermarua lala, a sira marua lala, a yaru viu amio yaru na yuþae korenen lala. A naga sape sira marua lala monar avian ruru sira mee lala.

A namaro, Pol pisawal pa Taetas e navianena naþa naga monar la van yaru lala, a monar ave erau ruru wo amio la, naþa asuþa ve apeveveyu re, a yaru na suþare lala monar ve aliþerela re.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-4

Na sumonena na suþare lala 1:5-16

Yuþaena kiena yaru taþena lala loyuma e suþare 2:1-15

Visena na vianen yaru lala 3:1-11

Visena maro 3:12-15

Pol porworun Taetas

1:4 2Kor 8:23; Kal 2:3; 2Tim 4:10

¹ Kiau erau Taetas, In na Pol, nekekaran nevitawe ko sina e maki nini, e kia kiena ne Ntewa, naþa in na kiena yar na yuþaena, a e kia kiena ne Yesu Kristo, naþa in na nepe kiena nalologena.

Nesike e yo nini, nesuþa nemiyuþae ke ga wa, nemio yeririna la naþa Ntewa pisaar la sape ape kiena, komin sineun nesape popon kiela viawaena imi mārera laa ga wa, a kiela nakiliaena e visena lelaga imi ve keviu laa ga wa. Visae ve sa nene, yoko kiela þelaga kilia imi torokin þelaga kiena yar wa taþena lala kiena ne Ntewa,

² a yoko akilia atol malena naþa ve uro re.

Kieta sitomena mārera pa rui sape yoko tetol malena nene, komin Ntewa pisaar na konua konua rui sape yoko monar ve sa nene, a tekilia sane naga pe pisokan li re pogos tai poli.

³ Naga pe kieta Ntewa natamaliaena, ana pogos naþa pisu sane kana pog ruru napo, naga mligan kiena visena imi mālivi vena kilaen mrapa na kieta malena, a nagane mligan sike e inu vena neva nelologon va e yo make ga.

⁴ Ana Taetas, nane kiau maki nene pan ko. Nepisu ko sane ope naru ruru nenaga naþa ita lua kieta naviawaena taaga, ana kiau leniena pan ko pa sanini, sane lemamiena a suþarena kiena ne Ntewa Arimata a Kristo Yesu kieta natamaliaena sike amio ko.

Yuþaena kiena Taetas e purvanua naþa Krit

⁵ Nesiri piþasu pan ko, sineun iilar koena e yuþaena naþa omiyuþaen ke gar Krit wa. Nanua sumo, ita lua toþar þesan lologena wo pimi mālivi e yo nini, ana pogos naþa nepetan ko, pupia yuþaena komþas meke ga wa, ana nemligan ko osun ke naþa okila ruru ke ne yuþaena la imi wo laa sane wa.

Sa naþa nepisa pan ko e poglis nene, sineun nesape ova oteliv make e kumali lala, owu þarin kiela yaru laþas, aim ave li nasumonena wa lala.

⁶ La nene, la monar ave yaru la naþa pe naviowaena re e kiela malena poli, monar atalopa amio wola ve taaga ga, a narila lala, la mena monar alelaga e Yesu, pe pon re tevisu la ave þar marera poli, pona asua apilon ke visena kiena kiela yermarua luwoka.

⁷ Monar ve sa nene komin naþa ape yerkawa na suare lala. La ape yar na visuaren yuaena wa kiena ne Ntewa, ana monar ave yar mesmesu. Ve asitom re asave la na yar tai ne, ve sinela mimi koskos re, monar ve amun manene re wii marera, monar ve ave yar na kilaen re mara, a monar ve asitom manene re sur lala toko.

⁸ Ana visae ve sa nene, yoko nasumonena naga kiena malena ve sanape? Yoko popon naga kekaran visuaren wolawa lala e mana ua, amio þelaga wo taþena la ne sanene. Popon naga sumon ruru yuaena lala, ve manmarua ruruia, kiena sitomena mekik ruruia, a naga kaweruru kiena malena mesmesu.

⁹ Visena lelaga la naþa apian ea, naga monar uarar ruru marera, vena kila sane naga towe kilia vian liluen vano.

Ovisuar lelagaena navisokanena lala

Yeririna la þasa asitom asape kieta lelagaena pe navisokanena ga, ana kieta navianena wo lala kilia kila kiela visena lala taþatete sual ruruia.

¹⁰ Yar la mok liu asike ne naþa yepel mavin loge itaena, ana apis marera paþisi, pona asua akilali ke naþa aure sitomen kien yar la va ve taþena. Garu e nea Krit, ita lua tekekara paþisi pan le Yu la moki naþa tetaulula apim ape yeririna kiena Yesu rui, ana nagane li taþena

la nene sinelan asape aure kare la ava aviowa sina.

¹¹ Sa nene, popon sa sur tai mono logola, komin akila kare ke mratava wetelu laþas rui. Asua apian ke sur laþas naþa pe mesmesun re naþa avisayu poli, ana asua aareran ga asape akila, pe na sitomen wo re poli, ana komin ga sitomena viowa naþa asape pona ala narin kilavaru la e yo.

¹² Pona le Krit lala, kiela þelaga sa ga nene yo, komin yar nasirien suniena tai nanua sumo, naþa naga pe yar nae nena kiela yo tai, pogos tai pisayu la sape

“Le Krit lala, la ape yar na visokanena, apiowa taulu nompui, ape yar na yowena, ape yar na sitomalen ga meþela.”

¹³ Yar nene, kiena visena marera li maga, ana in na nepisu sane pona lelaga yo, ana po paþisi naþa ovis marera van la, visae peraga, yoko kiela nalelagaena taþatete imi wo ruru pogos tai.

¹⁴ Nagane asua apuarar ke sunena marua na sumo kiena le Yu lala, asua akekaran ke visen kiena ne yerkawa taþena la naþa akoven lua visen lelaga, ana komin ya ne pe sinelan re lelagaen e visen wo kiena ne Ntewa naþa tesua temla ke pan la?

¹⁵ Yar naþa kiena sitomena merarava ruru nena po, sur naþa namname pe torokin re kila kiena sitomena imi namname poli, ana sur make ga merarava ga pania. Ana yar naþa pe mlelaga re poli, naþa kiena sitomena namname, pona sur tai merarava na yo, ana taþatete kilia kila kiena sitomena imi merarava, a pe sur re tai naþa merarava ruru e naga poli. Nanene komin naþa kiena sitomena pona losinena apa apiowa rui.

¹⁶ Yar la naþa nesiriyu la ke ne, asua apisawal ke asape akilia Ntewa, ana kiela yuaena lala kila meraravan pan ita sape pe akilia

re nenaga. Losinela la menun a melkalka, ape þar m̄arera paþisi, pe atorokin re nena kilaen si sur wo ta poli.

2

Navianena wo kila þelaga wo m̄alivi

¹ Ana Taetas, nekilia nesape ko na yoko ve ove sa re nene, ana yoko ko na monar osum̄a ovisawal van la visena la naþa torokin navianena la napo.

² Visen laþasa nalaen van yer-marua lala naga sanini, sape monar ve aulaula re, avarurula ga, a popon asitom urmi e kiela malena, amio kiela sitomena na manmarua ruruena. E lepas na lelagaena e Yesu, e lepas na sinesien yar taþena, a e lepas na sum̄al ruruen m̄arera e yum̄aena, monar aulen þelaga mesmas silaga.

³ Visena na sanene kiena sira marua m̄ena la sum̄a ga, sape monar aulen þelaga na vatanonen Ntewa, ve asum̄a re ga avis kar viowa va yar taþena lala, a sitomena na laen wii m̄arera ve sukaþara re e la silaga. Yum̄aena naþa popon akila naga sanini, sape monar avian taþena lala e sur ya naþa po vena ayum̄aenia.

⁴ Keviu manene paþisi e lepas na sira m̄ee la naþa atalopa mare ga na wa, monar akipian la ruru e mrapa wo na sinesi ruruen wola lala amio narila lala.

⁵ Sira marua la nene, kiela sitomena la monar manmarua, kiela malena monar ekiki, monar avisuar ruru m̄ala um̄a, ave sinewo lala, a monar avatanon ruru wola lala. Visae akila sur la nene, yoko yar la visu kilalea sane visena kiena ne Ntewa naþa pisawal mrapa wo la nene, naga pe nasiriena wa tai naþa po paþisi.

⁶ E m̄a nenaga e þelaga nene, sineun nesape om̄areran yar viu lala, ovisave la monar akawe ruru kiela malena lala.

⁷ Po paþisi visae pogos naþa avisu ko, alual naþa osum̄a omiali osumon la ke e mrapa na malena na po, naþa pulen make yum̄aena wo lala, ana la akilia ayal e lelen lam̄a.

Ya naþa ovian lania, monar sike e kio m̄a malena rui, a monar naþa akilia avisu kilale asave ko m̄ena osum̄a ositom ke si urmi ea.

⁸ Ya naþa aloge ovisawalia, monar ve ve visen re tai naþa yoko akilia avis van ko vanonia. Visae ve sa nene, yar la naþa sinela kar ita, yoko akilali naþa asuwo ita, ana yoko akila wowen ga suria, yoko kiela visena tai taþatete si sum̄alu.

⁹ E lepas kien la naþa amiyum̄ae korena ga kiena ne yerkawa tai, okila la akilia ruru asape monar avatanonia, a monar aþionli naþa akila sane kilia kekaran yum̄aena naþa akila pania. Monar ve avis-tam̄e re si vania,

¹⁰ a pe pon re asitom avisave akilia avivinaun kiena narin sur laþasa ve kiela. Monar ave lelaga ruru napo, vena kila naþa kiela yerkawa kilia wasine la e kiena sur make ga. Pogos naþa li nalelagaena la ayum̄ae ruru wo sanene, akilia akila kiela vianena e lepas kiena ne kieta Ntewa natamaliaena va manene metava ve keviu e visuena kien yar taþena lala.

¹¹ Popon sane yar la avisu kilale kieta lelagaena, vanon Ntewa naga pe lemam e yomarava nini, mla natamaliaena pimi m̄alivin þegas nen yeririna make ga peve taaga.

¹² Ana ita naþa tetolia, tepisu kilale naþa Ntewa sum̄a kilapian ita ke e kieta malena lala, sape monar teligan þelaga viowa kiena yeririna la naþa pe akilia re naga poli, a monar tevilon m̄asita van nasinena-nena viowa lala na yomarava nini. Yomarava ne nane yo naþa temal tesike e ne, ana kieta malena monar mo m̄au ruru wo, a monar mesmasu, monar torokin nena yeririna lala kiena ne Ntewa.

¹³ Monar tesum̄a ga sane, a monar tesum̄a tesum̄ate ga pog wo naþa

kieta sitomena sike ea, naþa kieta Ntewa keviu, kieta Natamaliaena Yesu Kristo yoko imi m̃alivi ea, amio kiena pupia naurarena.

¹⁴ Naga ke narui naþa tam̃an kana kuruta mlau vanon ita, þere plan ita petan m̃areraena naviowaena, kevan ita temekiki tepim tepe þegas wa na yepemaenen yum̃aena wo lala sa naþa naga sinenania.

¹⁵ Visena ne naga ke la na nene narui yoko osuñia ovisawalia. Yar naþa popon ailaria, oiilaaria, a yar naþa popon avis vania, ovis vania. Pogos make ga oyum̃ae omio nam̃areraena amio m̃areraena, a ve otam̃an re avisa kare ko pona asitom korenan ko.

3

Pelaga wo kien yaru naþa mlelaga e Yesu Kristo

¹ Popon ovian li na lelagaena lala vena silaga asitom̃al þelaga wo naki-laena. E lepas na kiela suþe lala, amio kiela yerka wa la naþa asike ne, monar avatanon la, alogear la, a akekaran kilaen yum̃aena wo punu ga.

² A monar okila pian la m̃ena ga, ovisave la nene, ve asuñia avisa kare la re sina, a pe pon re ava e veveyuen poli. Ana þelaga naþa monar akila va yar taþena ve sanini, sane monar amom̃au, ve akila re þelaga m̃arera, a monar akila þelaga navatanoena ve keviu silaga.

³ Visena la ne sanene pan ita make ga, komin naþa nanua sumo pe yar taþena re ga la poli, ana, ita m̃ena tesu ga e malena viowa. Tekila wowe pa Ntewa, a tepe þar m̃arera pania. Þelaga viowa þere kare ita pano-o tepim tepe yar na suen vatanon m̃areraena nasinenanena viowa lala amio nakekarena viowa na yomarava. E poglis nene, kata kinanena na kanen e legien punu ga nane sinemimiena amio vielueena lala. Kieta sitomena lala piowa

pan yar taþena lala, a metavana, tepio wa ke sina ga pan ita.

⁴ Tesuñia e malena viowa sanene pano-o, ana siraunia, kieta Ntewa natamaliaena, kiena nasinewoena a kiena nasinesiena wo pimi m̃alivin ita,

⁵ naga tamalia ita ruru nenaga. Tamalia ita sanene, pe komin re ga kieta yum̃aena wo naþa tekila poli yo, ana vanon ga kiena nasineyeena wa pan ita.

Naga sinena miye ita, ana kevan ita temekiki, ana kiena Ninuna Wa kila teþaeme sina e malena viu,

⁶ e kuruta kana Yesu Kristo kieta natamaliaena, naþa mlau kalo ita.

⁷ Naga mrapa ke nene narui naþa e kiena lemamiena, tepim temesmes ruru e marana. A pe naga re ga nene poli, ana metavana, naga kila ita tepim tepe narina lala, naþa yoko towarpae ga kiena lalimana, naþa yoko war van ita, nane malena naþa ve uro re.

⁸ Potena paþisi pania, visena la nene ape lelaga paþisi.

Pol miilaar Taetas

Sineun nesape om̃arera, om̃areran li nalelagaena lala kiena ne Ntewa, sane monar auarar ruru visena la nene, a monar aþilion naþa auarar ruru yum̃aena lala naþa po, a naþa akilia aiila m̃ena yarunia.

⁹ Pogos tai asuñia apisasa ke ga visen koren lala naþa taþatete iila malena kien yaru, sa naþa asuñia apeveyu wowe ga e sitomena la naþa pe kana kinas re poli, pona asuñia apeveyu komin sur lala kiena ne kiela yermarua la naþa apuarar ruru kiela kia la suñia ga. Pogos tai asuñia apiuelinila, pano-o tol naþa kiela sitomena la kilia liþere m̃ena e visena naþa navisaluaena kiena ne Ntewa pisa. Ana popon ovisa va li nalelagaena ovisave la monar ve aviran la re e visena la ne sanene.

¹⁰ Visae yar tai suñia sikolia, kawekapin m̃a visena silaga, akilia avis vania yam tai, sa pere yam

ve lua, ana visae sitom korenan ga, sumã kila m̃aga, pe pon re si akilavain sur tai amio naga poli.

¹¹ Tekilia yar la ne sanene rui, sane kiela malena pilon pe tañena, a kiela sitomena pulen ga mlamulen viowa. Pe ita re naña tesape naga piowa poli, ana kiena yumãena pi-sawal kiena napiowaena e marata ita punu ga.

Visena maro lala

¹² Taetas, sineun nesape nevisa van ko sane visae olual neligan lalua nene tai Artemas pona Tikikas im̃asu m̃alivin ko, e pogos nene narui okilia ourmatan yo namã, owaryonli naña oim ovisu inu gar Nikopolis. Na nene komin naña ve ve piavi re, yoko neligan e nini, sineun nesape neva nesumã e yo nene vano-o tol pogos na miava warovia.

¹³ Lalua tañena naña asike amio ko nagane, yar na navisaluaena nene Sinas, amio Apolos, yoko okilali okila sane lalua akilia ala si kiela mrapa lalua ve ve piavi re, vena ava m̃ena e yo tañena lañasa. Awis, oiila lalua e ya naña limala plasinia.

¹⁴ Sike m̃ena e ko vena oiilaar kieta yeririna lala sane nepisa ga na wa, la monar awion naña atarar yumãena wo lala. Visae ve sa nene, pogos naña sur na ilanen tai, ana kiela naiilaen la sike rui, a kila m̃ena naña kiela malena kilia war mras ve moki sa naña Ntewa sinenania.

¹⁵ La naña asike amio inu nagane apisa pokolulag pona pokolemalo van ko. A yeririna la naña asike amio ko naña asitoñal imimi asape ita punu ga teve taaga temio la e kieta viawaena ve taaga, awis, ovisawal van la sane imimi m̃ena ga mesumã mesitoñal la m̃aga.

Kiau leniena nesape yoko lemamiena kiena ne Ntewa sike amio amiu make ga silaga.

Inu, Pol.

Maki Naña Pol Siria Pan PILIMON Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Pilimon naga pe yaru na lelagaena tai, a naga supe kiena yaru na yuñae korenena tai naña kiena kia Onesimās. Onesimās pure petan kiena supe naña Pilimon, pa sike garu pulkumali keviu naña Rom, ana e lele nene naga meke loyuña na logeviowaena ea. A e yo nene naga pitawa amio Pol, a pogos naña sike amio Pol naga pimi pe yaru kiena Yesu. Ana Pol siri maki tai pa Pilimon, piyun tania vena naga monar were Onesimās wasupe imasu sike amio naga. Pol pisa pa Pilimon, sape nagane Onesimās pimi pe yaru kiena Yesu rui, a popon naga sinena kar re, ana naga viewoia a werear sina vena ve yaru na yuñae korenaen sina. Ana yoko naga ve ve yaru na yuñae koren rega, naga imi ve wenla ruru napo komin lalua asikol la amio Yesu Kristo.

Kompasnen tusi la na nini

Viena p̄esa 1-3

Pol m̄jeluar Pilimon komin kiena yuñae 4-7

Pol piyun m̄areran pa Pilimon vena were si Onesimās 8-22

Visena maro 23-25

Pol siar kiena visena pa Pilimon

¹ Inu Pol, nesiri ke maki nene pan ko Pilimon. Nanagane nesike e pupia pulkumali nae Rom, a komin naña nekila ke yuñae kiena ne Yesu Kristo, la amligan inu nesike e yuñae naloge viowaena e nini na wa. Kieta wolai naña, Timote, naga sike amio inu e nini na wa, ana imimi lua mepisa pokolulagi pona

pokolemalo pan ko, naña ita ga teloka temiyuñae ke pa Supe taaga ga,

² a kiamimi visena imimi lua sanene pan ke m̄ena ga vineta nene, Lewia, a yaru na kieta p̄egasia nene, Akiņas, naña naga pe yaru m̄arera na kilaen mara e lepas na yuñae kiena ne Supe, amio p̄egas kiena ne li nalelagaena tañena lala naña asuñae apiora ke e moma yuñae.

³ Imimi lua memlen mesape Arimata Ntewa, a kieta Supe Yesu Kristo, lalua aligan kiela lemamiena a sum̄arena sike amio amiu e yo naña asike ea.

Sinesiena a naviawaena kiena ne Pilimon naga keviu manene pañisi

⁴ Wolai Pilimon, pogos naña nesitom̄al ko e kiau leniena lala, silaga nesuñae nepisa ke potena pan Ntewa vanon ko.

⁵ Na nene komin naña nemloge rui naña la apisayu kioñae p̄elaga wo, asape kioñae naviawaena e kieta Supe Yesu m̄arera po pañisi, a kioñae sinesiena pan nalelagaena lala, keviu manenea.

⁶ Nemlen wo ko ke, nesape pogos naña ko osuñae okianlua ke kioñae naviawaena pa yaru tañena lala, p̄isi na kila la akilia manene laa sane e navisa ruruena nowo la naña ita kieta, naña temla Kristo e kieta malena lala.

⁷ Ee, Pilimon, kioñae sinesiena wo naga suñae kila ke li nalelagaena wa lala, la sinela la amloge po pañisi, a pogos naña nemloge, suri nene kila nemloge po sina, a kila inu m̄ena nekekara pañisi.

Pol naga piun m̄areran pa Pilimon vena were si kiena yaru na yuñae nene Onesimās

⁸ Ana Pilimon, sineun nesape neviun suri tai van ko. E pupia yuñae kiena ne Kristo naña nesuñae nekila ke ne, pona mesmesun ruru ga naña nevisa ruru ga van ko nevisave popon ko okila ve sanene,

⁹ ana taveve ðelaga na sinesiena, pe sineun re nevis m̄arera ve sanene van ko poli. Nanagane, in na nepimi nepe yermarua ke narui, nesike e yuṁa nakoena vanon Yesu Kristo, ana sineun nesape neviun ga tan ko, visae ko okekarana naṁa otam̄an suri nene naṁa nesape neviun tan ko.

¹⁰ Yaru tai sike e nini, pogos naṁa nesike pa e yuṁa naloge viowaena sanini rui, ana nesumon yaru nene pimi e Kristo, a nanagane nesuṁa nepisu ke yaru nene sa ga naruu tai. Yaru nena Onesim̄as, naṁa sumo pe kioṁa yaru na yuṁaena tai, siraunia naga pure petan ko, pimi e yo nini.

¹¹ Ee, yaru nene, kiena kia kana kinas sape “kila yuṁaena wo,” ana nesitom nesape nanua sumo, naga suṁa kila kioṁa yuṁaena pe po ruru re poli. Ana nanagane, naṁa pilon kiena malena rui, nemlelaga nesape naga kilia kila yuṁaena wo lala na iila koena, a naga kilia kila ṁena ga yuṁaena na iila inuena.

¹² Ana, nanagane nesape neligan si Onesim̄as wasuṁe ke sina ga iṁasu puṁa narui, sa naṁa nemlalu ga kiau malena kom̄pasia nane nemligan piṁasu puṁa ne.

¹³ In na nekekarana nesape popon naga suṁa ga amio inu e nini, vena iila inu e pogos m̄arera nini naṁa nem̄eke e yuṁa naloge viowaena vanon lologena wo, a visae naga kila sanene, sa naṁa naga kus leleṁa, naga kila yuṁaena tai pan inu naṁa torokin ko okila van inu.

¹⁴ Ana pe pon re nom̄areran naga vena naga sike amio inu sanene poli, vanon naṁa ko na omninue ga. Sineun nesape visae ko okila kiau yuṁaena wo tai sanene van inu, ṁisi na ve vanon re ga naṁa nem̄areran kon poli, ana vanon kioṁa sinesiena wo a kioṁa sinewoena ga. Ya naṁa yoko Onesim̄as kila, naga pe kioṁa naṁa ovisawalia.

¹⁵ Lelaga naṁa Onesim̄as naga pur matan ko, ana ane kilia, pona Ntewa kila naga pur matan ko yam plas ga sanene yo, vena visae wasuṁe ke sina ga imi puṁa, ṁisi na naga ve kioṁa lue narui, vano vano-o taṁatete ṁisi.

¹⁶ Sanene komin naṁa nanagane, ṁisi na naga wasuṁe ke sina ga puṁa, naga ve ve sa re si yaru nayuṁae kioṁaena, ana naga wasuṁe puṁa sane womla tai e Yesu, naṁa sanene na po manenea. Sineu si naga keviu paṁisi rui, sa ga wolai tai, a nemlelaga nesape ṁisi na sineṁa si naga vano vano-o vaṁisi, komin naga pe kioṁa yaru ṁisi rui, a metavana, nanagane naga pimi pe womla ṁena ga.

¹⁷ Suri ne na nene nesape neviun tan ko. Visae ko opisu inu sa naṁa ita lua tepe wolai, a ita lua tepe yaru nakilaen yuṁaena taaga ga, sineun nesape oure si Onesim̄as wasuṁe iṁasu puṁa, sa ke ga naṁa visae neiṁasu puṁa, ṁisi na ko okekara vaṁisi naṁa oure inu neiṁasu e moṁa yuṁa.

¹⁸ A visae Onesim̄as naga pinaun kioṁa suri tai, pona kila kare kioṁa suri tai, pona ya sina, ana ṁisi na inu ga nevisuveve suri la nene.

¹⁹ Visena nene inu ke ga Pol narui nesiri ke ga e luṁau, sane kiau navisaarena tai van ko, nesape visae sinoṁania, ṁisi na neul plan make kiena lapui vetan ko. Ana pona ko osuṁa ositoṁal ke naṁa ko ṁena ga kioṁa pupia lapui tai naṁa sike e inu, naṁa kioṁa malena wetelu, komin naṁa inu na nekila ko otol malena nene e pogos naṁa nemlologon lologena wo pan ko.

²⁰ Ve sanene, sineun nesape okila yuṁaena wo nene van inu naṁa nesuṁa nepiun ke tan ko e kia kiena ne Suṁe. Wolai, visae okila ve sanene, ṁisi na neloge sineu wo sina vaṁisi, naṁa malena wo kiena ne Kristo naga suṁa miyuṁae ke

sanene e kieta malena lala.

²¹ Pe nemaraun re naþa nesiri visena la ne sanene van ko poli, komin naþa nekilia ruru po rui naþa þisi na ko okila taveve ya naþa nepiun tan ko. Ee, nekilia mēna ga nesape pona þisi na okila mēna ga wo laa sane yo, vano taulu kiau naviunena nene.

²² A nesape neviun ke mēna ga suri taþena tai tan ko, nesape awis, okila ruru mēau lele na monena tai e momā yumā, komin naþa nesumā nekila ke kiau sitomena mārera nesape ve ve piavi re, þisi na Ntewa naga tamān inu nowasuþe ke sina ga neimi pun amiu, sa naþa amiu asumā apiun ke tania e kiamiu leniena lala.

Visena maro kiena ne Pol pa Pilimon

²³ Eþaþras nene, naþa naga mēna ga imimi lua mesike e yumā nakoena e nini vanon Yesu Kristo, naga pisa pisape Ntewa visa ruru ko.

²⁴ A yaru taþena la nene, Mak, a Aristakas, a Tīmas, a Luk, naþa la amiila inu keviu paþisi e yumāena, la mēna ga apisape la asitoñal ko ke e kiela leniena lala.

²⁵ A nanagane, kiau leniena sanini, nesape lemamiena kiena ne Suþe Yesu Kristo naga sike e losinemiu la punu ga.

Inu, Pol.

**Maki Naña Pa Ke Pan
LE YU LALA
Naña Amlelaga
Visayuena Na Tusi
Nene**

Suniena plas na tusi nini

Yaru naña siri maki nini, naga siri pano pa pegas tai kiena li nalelagaena lala naña asuñña añal ke pog mārera lala e kiela maliena, komin yaru la naña pe amlelaga re poli asuñña akawela ke amio la. Pelaga naña yaru la akawela manene amio la sanene, kila sane añal mārera, a lavis aligan kiela lelagaena e Yesu Kristo. Ana yaru nene pisa panila sape monar asuññalu mārera e kiela lelagaena lala. Naga pisa panila sape Yesu Kristo ga pe yaru wo naña pisa meraravan Ntewa pan ita. Ana na visa meraravanen suri nene, naga pisayu suri telu.

Suri na sumo, naga pisayu sape Yesu naga pe narina Ntewa kemua lelaga naña suñña vano vano tařatete řisi pogos tai. Pe lelaga naña naga pe narina Ntewa rui, ana naga mēna suñña řikeyon kinasinen řelaga nene na logearen Ntewa, e sur la naña kila naga mloge piowa e tasnena. Ana komin naña naga pe narina Ntewa, naga mon la metavan navisawalena lala, pona navisi lala, pona Mosis mēnaga.

Suri na lua, Ntewa pisawal rui sape Yesu, naga pe řarin yaru wa naña naga mon manene metava naña suñña vano vano tařatete řisi pogos tai. Naga pe řarin yaru wa naña taulu make řarin yaru wa na sumo lala.

A suri na telu, e yuññaena kiena Yesu naña naga pe řarin yaru wa na mon manene metava, naga maren natamaliaen yeririna makega, řarplan kiela milamulena viowa lala, kila la pe amarau re si poli, a mla malena naña ve uro re

panila. Na kuřařaena nasumo lala, la ape totou na kuřařaena ga naña Yesu Kristo kila.

E marana na keviu lualima taaga pa taaga, yaru naña siri maki nini naga pisayu yaru lařasa e Tusi Marua naña amlelaga mārera e Ntewa. A naga pisa pa la naña naga siri maki nini panila, sape popon ataveve malena kiena la nene, vena akilia asuññalu mārera silaga, vano vano-o tol luwasnen kiela maliena. A silaga, monar akira avisu Yesu, vena akilia ava awarpoyo e pog mārera lala, naña asuñña atol ke e yaru la naña asuñña akila ke mārera panila pařisi. A na kilamakeen kiena visena, naga pis ruru pan kiena yaru lala, pisa panila sape monar avisuar ruru kiela maliena lala.

Komřasnen tusi la na nini

Visena řesa. Kristo kila meraravan Ntewa panita 1:1-3

Kristo naga mon laa metavan navisi lala 1:4—2:18

Kristo naga mon laa metavan Mosis amio Yosua 3:1—4:13

Kristo naga mo laa metavan řarin yaru wa lala 4:14—7:28

Naviranarena viu naga mon laa metavan naviranarena marua 8:1—9:28

Kuřařaena naña Kristo kila naga mon laa metavan kuřařaena marua lala 10:1-31

Pelaga na lelagaena naga po pařisi 11:1—12:29

Visena la naña kila yaru la asuññalu mārera, a visena maro 13:1-25

Yesu na mon la metavan li navisawalena lala

¹ Kiau erau le Yu lala, nakonua konua la rui Ntewa pisawal kiena visena yam mokliu pa kieta yermarua lala, e mrapa la moki a e řelaga wo la naña peve tařena, pimi molue kome kiena navisawalena lala.

² Ana nanagane, e legiena maro la naña tesike e ne, naga pis mesmes nena pan ita pimi kome Narina

Yesu. Narina ne nane nanua sumo, e nasiien yomarava, Ntewa miyumaē kome naga, lalua amliganar make pog a yo lala, a siraunia, Ntewa pisirlua Narina nena, mligan sur punu ga sike e limana, naga pe p̄arun la.

³ Narina nene, naurarena kiena ne Ntewa tego e kiena malena, sane kus nena marana ne Ntewa veraga, pe totou na p̄elaga kiena ne Ntewa. A nañareraena na kiena visena m̄arera paṗisi, naga ga p̄uarar sur make ga na yomarava nini, a yo taṗena m̄ena lala su ruru sum̄a ga. A naga ke narui naga tañan naga pimi kilavan make kieta mlamulen viowa lala, a pogos naṗa kila make ruru kiena yumaena nene e yomarava nini, p̄asuṗe si pa ma e peni, pa to metava e lepas nen Arimana na p̄amarua, Parin Suṗe nae ma e peni.

Yesu na mon la metavan navisi lala

⁴ Yesu totano e nene sanene, naga mon manene la metavan navisi la naṗa asike ne, komin kia naṗa naga p̄aria vanon kiena yumaena, po manene la taulu kiela kia.

⁵ Visae tevisu e Siriena Wa lala, visena moki naṗa sike ea naṗa asape Ntewa kila Narina mon manene la metavan navisi lala. E visena la ta nene, Ntewa pis pa kiena Navisaarena nena, sape

“Ko na, nepisu sane p̄ane opim ope naruu nenaga, a nepim nepe Arimoñia kemua lelaga.”

Yauena 2:7

A ta sina pisa m̄ena sanini, sape

“Yoko in na neim neve Arimana, a yoko naga ve naruu.” *Sam2 7:14*

Visena lua nene, Ntewa pe pisa re nena pa kiena navisi la ta poli, sape pe Narina Wa, ana pisa ga pa Yesu.

⁶ A visen si tai, pisayu pogos naṗa Ntewa sinenan sape ligan narina m̄earu nene imi e yomarava, ana pisape

“Popon navisi make ga alotunia.” *Naw 32:43*

⁷ E lepas kiena ne navisi lala, la akila yumaena wo la mokliu, ana Visena Wa pisayu la, sape

“Navisi kiena ne Ntewa lala aṗar kiena visena, asa ga lagi, amiyumaē kiena ne Ntewa, asa ga kapi.” *Yauena 104:4*

⁸ Ana pogos naṗa Visena Wa pisayu Narina ne Ntewa, sape naga mon manene la metavan navisi lala, pisayuia sane naga maran taaga sa ke Ntewa, pio naga Ntewa. Pisayu naga, sape

“O Ntewa, kioñia lele wa na totanoena naga mon lue ga na m̄eke ne. Plaki na kioñia nasuṗenena, naga p̄elaga wo ke narui.”

⁹ *Ko okekaran manene la p̄elaga naṗa po, ana yepmavin visuen p̄elaga viowa, ana kioñia Ntewa na mava naga mligan ko opa metava, opa manene la metava otaulu kioñia erau lala, kila ko okekara keviu sa naṗa miyowauia ruru ko e ponotaninu wo tai.”* *Yauena 45:6-7*

¹⁰ A e visen si tai, tepisu naṗa Ntewa na mava pio Narina sape Suṗe, a pisayu pupia sur kerkeviu la naṗa naga sii la, sape

“Suṗe, ko ke narui ko opisirlua purṗes nen yomarava, lumoñia ga miyumaen sinapane ma metava.”

¹¹ *Ana sur la nene, yoko amenunu makea, akokovio, ana yoko ko na osike osike lue.*

¹² *Sane takue marua tai, yoko osulowar la owar plan la nenaga, a sane moñia kulsota marua tai, yoko oyenlua nenaga, ana yoko ko na ove urviu maran ve taaga silaga, a kioñia kas la taṗatete ṗisi pogos tai.”* *Yauena 102:25-27*

¹³ A visen kiena ne Ntewa taṗena si sike ga wa, naṗa pe pisali re pa navisi tai poli wa, ana pisa ga pa Narina naga taaga, sape

“Ototano e lepasneu na p̄amarua, otom̄a sanene, vano-o yoko

*neligan kioma nasinekar lala
aim ave takue na vilarvanen
lama ea.” Yauena 110:1*

¹⁴ Nane visena maro e lepas nene narui, naña pisayu sanape naña navisi kiena ne Ntewa lala la na amiyumãe kiena ga, la ape ninuna na waren kiena visena, a ape nai-ila itaena vena tetol natamaliaena, ana yaru tai sike ga wa naga mon metavan la make ga, nane Narina Wa ne nane Yesu, naña Ntewa pis maro pan ita ea.

2

*Nalologena wo viu kiena ne Yesu
mon la metavan navisaluaena marua
kiena Mosis*

¹ Sanene, visena wo lelaga nalologena wo la naña temloge pa narui, monar tesitom urmi manene e la, monar touarar ruru m̄arera. Visae peraga, tevisuaria saṗisi korur yan plan ita si vetania.

² E lepas nen navisaluaena marua nasumo lala, navisi ga la aṗar pimi, ana kana visena ne lala amesmes ga, a am̄arera paṗisi. Ana na kilaroen kana visena make ga, a kana nalogeluen make ga, kana nakoena ruru napo sike ṗa rui.

³ Ana nanagane, nalologena wo viu pimi tol ita ṗa rui, a naga keviu taulu manene navisaluaena marua nasumo. Sanene, visae tesitom korenan mrapa na kieta natamaliaena naña sike ea, yoko taṗatete nena toure vetan kana nakoena nena-a ṗisa. Kieta Suṗe ke narui naga kila ṗesan lologena wo pimi m̄alivi, a la naña amloge pisawal e kiligala, la apisawal liluen pimi pan ita, akila merarava van ita apisape lelaga.

⁴ A Ntewa m̄ena miila naga e visena nene, naña naga kila kile lala, a sur nailanen lala, a yumãena lala na kiena nam̄areraena, a metavana, naga kiakian plan nalaena lala kiena ne Ninuna Wa pan ita ai naña naga sitom sape la vania. Ana tepisu sur la nene, tekilia tesape lologena wo kiena ne Yesu Kristo naga pe visena tai naña naga po manenea

taulu kieta navisaluaena marua ita le Yu lala.

*Yesu ve Suṗe e yomarava naña
yoko imi na wa*

⁵ Tekilia tesape Yesu naga mon la metavan navisi lala, komin naña e lepas na yomarava naña pimi ke ne, yoko Ntewa taṗatete ligand navisi la ave suṗenia, ana mligan sike vatanon Narina.

⁶ Sur nene Tus Marua m̄ena pisa, e visen tai kiena ne Ṕarin Suṗe Tepet naña pisa pa Ntewa, sape

“?Sur wo ya na sike e yaru, naña kila ositom manene naga sanene?

?Pona ya ne kila om̄alivi ke e narina ne yeririna?

⁷ Nanua, omligan naga sike tanon navisi lala, ana nanene na yam plas la ga,

a nanagane, opisirlua si naga rui. Omligan naga metava e yo wo tai amio kana pupia nau-rarena a nawarwarena nena,

⁸ ana omligan sur make ga sike vatanon kiena nam̄areraena.”
Yauena 8:4-6

Ana pogos naña Ntewa kila yaru ve ṗarun sur make ga, kila sane pe sur re nena tai naña naga pe pe suṗen re poli. Naga kila sane sape ve sanene, ana pimi tol nanagane, pe tepisu make re sur la e yomarava nini poli wa e kilamarata pa mapin sa naña Ntewa sinenania.

⁹ Sur la pere wa, ana silaga tekira tepisu ga Yesu, naña Ntewa pisirlua naga pa mon manene la metava. Nanua sumo Ntewa sinen miye ita paṗisi, ana kila Yesu pito tano yam plas la ga, kila naga patanon navisi lala, a kila naga ṗar manene pupia naloge viowaena na namarewoitaena, ana siraunia, pisirlua sina, paia ruruia amio nau-rarena nae peni.

*Yesu pe kieta natamaliaena, pe
kieta ṗarin yar wa*

¹⁰ Pelaga na yumãena kiena ne Ntewa na tamaliaitaena nene naga mesmesu, komin naga sii sur make ga, a sur make ga pe naga kiena,

ana sinenan sape taulu maran si pupia pegas nen narina la tai vetan yomarava nini, aim si ave kiena. Naga sinenan sape kila sanene, ana nakilaena na m̄arera paṗisi, ana m̄al mrapa taaga ga nakilaena, naga sanini: mrapa naloge viowaena kiena ne Yesu, naṗa Ntewa kila ga naga pimi pe yeririna, naga pe yar natepoen yom̄arua vena taulu kieta natamaliaena.

¹¹ Yesu kilia sumon ita sanene komin naga ke narui naṗa kila ita temekiki, kila narui naga kekaran naṗa pisu ita sane tepe mratava taaga ga temio.

¹² Visena telu e lepas nene apisa sanini. Tai sike e tus kiena ne Yauena lala, sane Yesu pis pa Ntewa, sape

“Yoko nevisawal ruru kioṃa kia va wolai lala, yoko neieluar ko likan yeririna lala.” Yauena 22:22

¹³ Ta sina, pisawal naṗa Yesu mlelaga e Ntewa sa ke naṗa temlelaga e naga, visena naṗa sike e tus kiena ne Navisawalena Aisea, sape

“In ke narui, naṗa kiau nawasineena, nemligan sike e naga.” Ais 8:17

Namaro, visena si tai kiena ne Aisea, pisayu Yesu amio wenla lala, sape

“Nane in ke nane nesike nini narui, nemio narina ne Ntewa taṗena lala naṗa naga mligan la e lum̄au.” Ais 8:18

¹⁴ Ana ita narina ne Ntewa la nini, ita make ga tepe yeririna, temio tasneta a kata kuruta, ana naṗa Yesu imi ve wenla kemua lelaga e ita, naga pimi e yomarava nini, naga tasnena a kana kuruta sa ke ga ita. Sanene, pogos naṗa taṃan si naga mare wo ita, ana kiena marena nene m̄elua puryukawaena kiena ne ṗarin suṗe na m̄areraena na marena, nane Yermare.

¹⁵ Naga m̄elua m̄areraena kiena ne Yermare, mluṗar plan kilika lala naṗa aṗanaria kararkare ruru ita nenaga, sane maraunen marena

naṗa temloge viowagania e kieta malena wetelu.

¹⁶ Lelaga naṗane, yum̄aena wo na iilaena kiena ne Yesu, pe kila re pa navisi nae ma e peni la poli, ana kila ke ga pan ita na yomarava nini. Visena la mokliu apisa visena sanini, asape

“Naga suṃa miila ruru ke lus kiena ne yermarua Epraam lala.” Ais 41:8-9

¹⁷ Nane sitomena kiena ne Ntewa sanene. Naga pisu sane Yesu monar imi sane ita wenla lala e sur make ga, vano-o kilia kilia ruru ita, kilia sinen ye ita. Ana tekilia towasinea, sa naṗa yoko naga masisun yum̄aena naṗa yoko naga kila va Ntewa komin kieta mlamulen viowa lala, naṗa kila kieta marawo temio Ntewa, sane pe kieta ṗarin Yar Wa.

¹⁸ Naga pisu pupia nakilaliena pimi m̄alivin kiena malena, mloge piowagan pano-o tauluia, ana kila naga kilia iila ruru ita sina e pogos naṗa nakilaliena imi m̄arera m̄ena ga van ita.

3

Yesu mon la metavan yermarua Mosis

¹ Wolai a vineu wa lala, naṗa amlogear navioena nae peni rui, nepisa pan amiu rui nesape Yesu kilia iila ruru ita, ana nenagane nom̄areran amiu, sineun nesape popon asito-myū manene naga va laa sane wa, sane naga pe nalologena a naga pe ṗarin yar wa na kieta nalelagaena.

² Tevisu veve ruru li Yesu amio yermarua Mosis nanua. Yermarua Mosis nanua sumo, naga masisun kiena yum̄aena la paṗisi e mratava m̄ana ne Ntewa, a Yesu m̄ena masisun yum̄aena la paṗisi naṗa Ntewa pisirlua naga sape naga yum̄aenia.

³ La ga luwoka amasisun yum̄aena, ana Ntewa pisirlua Yesu pa manene la metavan Mosis, komin naṗa sane Mosis naga sike ga loyuma m̄ana ne Ntewa, kila ke kana narin yum̄aena ne lala, ana pupia

yum̃aena na visirluaen yum̃a nena, Yesu ga kila.

⁴ Yum̃a make ga, monar yar tai naṓa yum̃aenia, ana Yesu ke narui naga miyum̃aen yum̃a m̃ana Ntewa, ana Ntewa naga pe ṓarun yum̃aena nene.

⁵ Sanene, Mosis naga pe yar na yum̃aena, masisun ruru kiena yum̃aena make ga loyum̃a e mratava m̃ana Ntewa, pano tol naṓa naga pe yar na visawalen pupia visen kiena ne Ntewa lala naṓa apisawal liluen ke pimi tol nanagane,

⁶ ana Kristo naga kila pa manene la sane, komin naga masisun visuaren pupia yum̃aena make ga na yum̃a nene, sane naga pe m̃earu na pupia kana ṓar nena.

?A yum̃a nene na pisa ke ya ne, pona pisa ke ai? Sum̃a pisa ita ke ga ne, komin visae ve temarau re, a visae tekekan kiena navisaaren lala, touarar ruru kieta nawasineena e la, ita teve kiena namratava wa ruru nena lala.

Yesu mon la metavan Mosis, a monar telelaga manene va la sane taulu la naṓa Mosis sumon la

⁷ Visena ta teke e Siriena Wa, naṓa pe visena kiena ne Ninuna Wa na kilapege itaena, naṓa pisa sanini, sape

“Pane, visae aloge pulgon Ntewa,

⁸ *pe pon re si kiamiu sitomena la imi si m̃arera poli, sa naṓa kiamiu yermarua la akila rui.*

Nanua sumo, e yomema, asike e pog na kilalien tai paṓisi, asum̃a pano-o asum̃al ke sina ga akila ṓarila.

⁹ *Ana Ntewa pisu la, pisa sanini, sape Nayalena kena la nene naṓa tol kas lualima yam vari ne, nesike nemio la silaga, apisu kiau naiilaena wo la pan la, ana ṓelaga kien la nene na kilali in paṓisi.*

¹⁰ *Kiela ṓarm̃arera kila sineu pikirara paṓisi, ana nepisu sane peraga, la nene na, silaga asum̃a*

apa e nene apa e nene amiyepe ke petan kiau mrapa mesmes lala.

¹¹ *Sineu maren la ne sanene narui, sineu kar la paṓisi, ana nesum̃alu narui, nepisaar pan la nesape purvanua wo navaruena naṓa nekila ruru sum̃ate la nesape ve kiela, yoko ve avare si loyum̃a ea.”* *Yauena 95:7-11*

¹² Wolai a vineu lala, komin sur ne la nanene, popon kam na avisuar ruru amiu. Pe pon re visae amiu yar tai, sitomen viowa sike e naga, pona sinena ve lelaga re si narui, kila naṓa naga werelua si naga vetan malena wo kiena ne Ntewa mali.

¹³ Pe sinetan re ita yar tai loru sanene poli, ana monar tela visena naiilaaren van ita silaga e legiena punu ga, vena ve ita yar re tai naṓa ṓelaga na mlamulen viowa la visa kotalia kare re naga vano-o naga manin nenaga. Visena naṓa meta ne sape “Pane, visae aloge pulgon Ntewa,” ana naga pe visena nasumo tai, ana sum̃al sum̃a ga, pulgona pio ke na wa, tesike e kana legiena na logearen la na wa.

¹⁴ Popon touarar kieta lelagaena m̃arera ve sa nena ga naṓa temlelaga ṓesan ea, popon tesum̃al m̃arera tesum̃a vano-o tol luasa. Ana visae tekila ve sanene, yoko temio Kristo, teve yar na war viravirananen naurarena wo lala kiena ne Ntewa.

¹⁵ Lelaga naṓane-e, Visena Wa naṓa metava pisa sanene, sape pe pon re si sinemiu la im m̃arera poli, sa naṓa yermarua lala akila e pogos na kilaliena lala e yomema, naṓa asum̃alu akawe visena kiena Mosis.

¹⁶ ?Ana la ne akila ṓar m̃arera sanene, a la nene? La naṓa akila sanene, la naṓa akekan amlogear ṓesan pulgona Ntewa, ṓis narui apatanon kiela yar keviu yerkaawa Mosis, naga sumon la apetan Isip. Naga sumon la amolue petan yo nene ana pe yam piavi re poli, akawe ke sina naga.

17 ? A la naŭa akilali Ntewa, amiyuyur sinena e kas lualima yam vari nene e kiela nayalorena, pano-o sinen kar manene la la, la ke nene na wa? Ee, la naŭa akila sanene, la ke ga nene na wa, naŭa naga tamalia la, ana siraunia akila luen ga mlamulena piowa e marana, pano naga kila amarmare ga, puryula la sutetai kar ga sike e yomema.

18 ? A la naŭa naga pisaar sape yoko la taŭatete ava loyuma e kiena purvanua wo tanea navaruruena naŭa kila ruru sape ve kiela, la ape yeririna la ne sanape? La naŭa taŭatete ava ea, naga la naŭa akilakila ke ŝarila, naŭa pe amlogear re sur ta poli.

19 ? A ya ne kila narui taŭatete ava loyuma e yo wo na varuruena nene? Taŭatete avavini vanon pe amlelaga re e Ntewa poli, a pe aŝasine re naga poli.

4

Navaruruena wa kiena ne yeririna lala kiena ne Ntewa

1 Nanua sumo, Ntewa kila ruru tanea yo na varuruena tai kiena ne kieta yermarua lala, ana nanagane mēna ga kila ruru si kieta yo wo na varuruen rui. Nasiiena tere nene naga mal ruru ga sike na wa, ana pe pon re teve sa yermarua la nene poli, naŭa akilalu kiela navaruruena nene, la moki naŭa pe apa re loyuma e poli. Peraga, popon ita tevisu ruru ita yo, pe pon re naŭa vano-o ŝisi na ita laŝasa, la mēna akilalu kiela pulmas, Ntewa visu veve ruru la sa ŝisi ve ava atol re kiela navaruruena.

2 Naga nene komin naŭa ita maran taaga ga sane yermarua la nene, naŭa lologena wo kiena ne Ntewa tol ita, sa naŭa tol la, ana akila sa naŭa amloge, ana pe amla re si lelagaena to metavan poli. Pe amla ruru re si kana visena la nene e kiela malena la poli, ŝisi pe ŝar re mras e la poli.

3 Ana e lepas kiena ne la nini naŭa pe amlelaga re sanene poli, Ntewa pis mārera rui, pisa visena naŭa

nesiri metava yam tai rui. Visena nene, pisape

“La nene akila sineu kar la paŝisi, ana nepisaar nesape yoko la taŭatete akilia atol kiau navaruruena nene.” *Yauena 95:11*

Ana ita naŭa temlelaga kemua e lelaga, navaruruena nene naga pe kieta naŭa teva loyuma ea.

Navaruruena kiena ne Ntewa nene, naga kila ruru pe kieta su nakonua rui, komin e pogos nasiiena, naga miyuma e pano-o tol kana legiena orai ana ŝisi nena ga,

4 ana sa naŭa Visena Wa pisa e yo laŝasa, sape e kana legiena olua, naga pa ruru e kiena yumaena ne lala, pe miyumaen re si sur la nene poli.

5 Ana sur si tai, visena na metava pisayu naŭa Ntewa pisape yoko yar laŝasa taŭatete nena atol kiena navaruruena,

6 ana visena nene kila meraravan sape sane monar yar si laŝas asike koyo tai naŭa yoko Ntewa taŝan la ava loyuma. La nanua sumo, amloge lologena wo kiena ne Ntewa amio purvanua wo naŭa pisaar pisape ve kiela, ana pe asumal re mārera poli, pe amlogear re poli, ana akila pal ruru nena ga, pe apa re loyuma e poli.

7 Ana kieta navaruruena sike na wa sike ne, a Ntewa pisaar kana legiena na tolona, komin kas mok ŝaro rui, ŝarin Suŝe Tepet pisawal visena la naŭa sike meta rui, naŭa pisa sanini sape

“Nanagane visae aloge pulgona, pe pon re kiamiu sitomena la imi mārera si poli.” *Yauena 95:7,8*

Popon tevisu kilale sane “nana-gane” naŭa pisa e nini, nane kieta pogos ne nanini narui, naŭa Ntewa kila ruruia vena tetol natamaliaena.

8 Asitomyuli yermarua Yosua nanua. Naga sumon kieta yermarua la komŝasa apa loyuma e purvanua wo naŭa Ntewa pisaaria, ana visae naga ke narui navaruruena kiena ne Ntewa naŭa akus rui, yoko Ntewa

taṭatete si visayu pogos taṭena tai va Tepet, visave pe legiena na vaen loyuma e kiena navaruruena.

⁹ Ana peraga, naga suma pisa ke pisape navaruruena wa nowo tai sike ga wa kiena ne kiena yeririna lala,

¹⁰ ana visae a naṭa va loyuma ea, yoko wo naṭa wo vana vaṭisi, yoko naga kilia va ruru e kiena yumaena make ga, sa ke ga naṭa Ntewa mena pa ruru e kiena.

¹¹ Visae sanene, popon tom̄areran li naṭa tetol navaruruena wa nowo nene, ana pe pon re mena ita yar tai ve logear re Ntewa, yoko kilapalia.

Visena kiena ne Ntewa po paṭisi

¹² Tesike vatanon visena kiena ne Ntewa, vanon kiena visena naga mali, miyuma ke marera paṭisi, kilia yur malena kien yaru, mal paṭisi taulu playu na mara naṭa mal lepas luwoka. Visena kiena ne Ntewa kilia va warpoyo va loyuma e losineta, kilia va liṭere sur ya naṭa teke e kieta sitomena, pona visuveve ya naṭa teke e ninuta.

¹³ Lelaga, naga naṭa yoko visuveve kieta malena, kilamarana tol make suria, taṭatete ita yar tai tapolounia.

Yesu pe kieta ṭarin yaru wa

¹⁴ Ntewa kilia make sur la ne lepas na e ita, ana potena pania naṭa narina, pupia ṭarin kieta yaru wa naṭa Yesu, naga mligan yo nini pa yalen silau ma e kiena yo ma metava e peni, pa kila ruru si mara wo pan Ntewa vanon ita. Ana vanon naṭa kila ruru ita ke temio Ntewa sanene, popon touarar nalelagaena marera ea, a popon ve teligan li re si naga pogos tai.

¹⁵ Kieta ṭarin yar wa nene, naga pe yar ta naṭa pe mninue re kieta ursuen la poli, ana kilia ruru po paṭisi naṭa ita pe tesum̄al re marera poli. Naga sinen miye ita, yoko iila ita, komin nanua naga mena ga, nataṭaliena lala apim ke e naga marera paṭisi pania e lepas punu ga,

sa ke ga naṭa apim ke e ita. Naga sa ga ita, ana sur ga tai, nataṭaliena pe ṭere re nena naga mloru e mlamulena viowa poli.

¹⁶ Visae ve sanene, tepisu sane tom̄al kieta mrapa narui vena tekilali naṭa telen ita teva la lavis pun lele natotanoena wa kiena ne Ntewa, naṭa pe purṭes nen lemamiena. Ve temarau re sina, tekekarana naṭa teim puna Ntewa, ana yoko tekilia tetol kiena sineyeena e kieta malena, yoko tevisu naṭa kiena nasinewoena iila ita e pog marera ya naṭa tesike ea.

5

Yesu pe ṭarin yar wa na sineyeen yar lala

¹ La naṭa apuarar yumaena na ṭarin yar wa, apisiriplan la petan li wa taṭena lala vena kilaen yumaena na sanene narui. Yaru naṭa pe ṭarin yaru wa, naga sum̄alu su likan yeririna lala a Ntewa, vena waren kiela nalaena lala amio nakuṭaṭaena lala vania, vena naga kilia viewo kiela mlamulena viowa lala.

² Parin yaru wa nene pisu kilale ruru naṭa yar la asum̄a amiyuma piowa ga, asum̄a amiyepe ga petan mrapa, komin naṭa naga mena pe kumpui ga, naga mena kilia malum, kila sane sinena kilia ye ruru nena yeririna taṭena lala, naga mom̄au ruru nena pan la.

³ Naga sa ga yeririna taṭena lala, ana pogos naṭa kila nakuṭaṭaena lala, monar kila ve vanon re ga mlamulena kiena ne yeririna lala, ana vanon mena kiena mlamulena viowa lala.

⁴ Komin sur ne nanene, pe pon re yar tai ligandar si naga poli visave popon imi ve ṭarin yaru wa, ana Ntewa ga kilia ligandar yaru vena war pupia kia na sanene, sa naṭa naga mligandar yermarua Eron nanua sumo pe kieta ṭarin yaru wa ṭesa.

⁵ A e lepas kiena Kristo, sa ke mena nene. Naga pe kieta pupia

řarin yaru wa, ana naga pe pisirlua re naga pa metava sape naga sanene poli, ana Ntewa ga pisirlua naga. Visena kiena ne Ntewa nařa pisa sanene sike e nasiriena wa na sumo lala, nařa ta pisa sanini, sape

“Ko na nepisu sane řane opim ope naruu nenaga, a in na nepim nepe arimořa kemua lelaga.”
Yauena 2:7

⁶ Tařena, pisa sanini, sape

“In na nemligan ko sane yermarua Malkusteke, ko na yaru wa maro e kiena lus, nařa yoko ouarar řa yumãena nene vano-o ve uro re.” *Yauena 110:4*

⁷ Ntewa mligan yumãena nene pa Yesu, ana tepisu e pogos na kiena malena e yomarava nini, naga kila ke pa rui. Sila ga naga sitom manene yomarava nini pařisi, ana tagin pa Ntewa, wamarana mlau vanonia. Naga suřalar řarera sike e Ntewa sape visae kiena malena kovio, yoko Ntewa kila malia sina, ana naga řareran la sane nařa mlenwo itania.

Ana Ntewa pisu řelaga wo na mořauena a navatanoena kiena ne Yesu, ana sinena myea, mloge kiena naviunena lala.

⁸ Lelaga nařa Yesu naga pe narina ne Ntewa rui, ana Ntewa tařan naloge viowaena na pogos řarera lala pimi pania, sape vian Yesu vena tol ruru řelaga na logearena e kiena malena.

⁹⁻¹⁰ Naga patanon make nasinenana lala kiena ne arimana, pano-o kila make yumãena la nařa Ntewa mla pania, kila narui pisirlua naga sane yermarua Malkusteke. Sanene, Yesu pimi pe Ntewa kiena řarin yaru wa, pim pe purřes nen malena nařa ve uro re kieta ita punu ga nařa temlogearia.

Popon teimi temarua ruru wo e Kristo

¹¹ Ana kia nařa Malkusteke, kiena suniena marua wo la sike ne, nařa

akilia akila meraravan ruru van amiu sanape e yar nene amio kiena yumãena. Mareran navisayu ruru merarava van amiu, komin nařa yam tai sa nařa kiligamiu poře towe la sane. Ana visae kam na asitom asape aloge kilalelia,

¹² yoko wo vařisi, komin nařa kam na amlelaga nakonua rui, ana atorokin nařa aim ave navianena na visena wa kiena ne Ntewa rui. Ana peraga, asumã ga sa ga nene, ana monar avian amiu si ea, siar si e kana purřes nen visena ne lala.

!Lelaga nařa, kam na nakanen kinanen řarera la rui, ana sa ga nařa asumã sinemiun ke amun yu na wa!

¹³ La nařa amun ke yu sanene wa ape sisi ke ga wa, ana tařatete ave manmarua e visena na mrapa lelaga,

¹⁴ ana la nařa akan ke kinanen řarera, la amarua ruru rui. La ne sanene, kiela sitomena la miyumãe ruru pano-o apisu veve ruru make sur punu ga, ana akapur apimi po tol nařa apisu kilale ruru sur ya nařa po a sur ya nařa piowa.

6

Popon tevisuar ita ve towasuře re si teva varau

¹ Komin sitomena la nene, popon teligan řelaga na sisi sike na, teva re laa sane wa e navianena řarera kiena ne Kristo na atorokin sitomena nařa marua.

Tepilopu ita e kieta yumãena piowa namarena la rui, tetol naviawaena e Ntewa rui, ana popon ve tesuřa teva re si ea. Naga sa nařa tekilavan lelen yuřa rui, pe pogos na visirluaen narui.

² Apian ita e nakeena rui, apu řarita rui, temlelaga rui tesape yoko tesuřal si e marena, a tekilia rui nalipereena ta sike ne amio kana nakoena nena nařa yar viowa la akus vano-o tařatete řisi pogos tai. Sur la nene tořaro make e rui, ana

pe pon re tesuṃa teteteliv ṃaga e sur la nene silaga poli, ana poṃon tesuṃa teva re laa sane temio kieta Suṃe.

³ Sur nene ṃarera paṃisi, ana visae Ntewa taṃan ga van ita, yoko tekilia teyuṃaen wo ga.

⁴ Lelaga, yoko tekilali naṃa teva re laa ga wa temio naga silaga, ana sanapen la naṃa amloru, apa si varau rui?

La nene, la amial ruru ṃes e yomerarava asuṃa akinan ke e lokove nae ma e peni rui, a Ninuna Wa pimi ṃena e la, a pogos naṃa apa si apiowa sanene, yoko taṃatete si avilopu la awasuṃe aim e malena.

⁵ Visena Wa kiena ne Ntewa miila la e kiela malena rui, a atol towe ṃa naṃareraena na suṃenena naṃa pimi ke ne,

⁶ ana pogos naṃa apilopu si ṃasila, akila ṃarila sanene, yoko aim awo si sanape? Peraga, yoko viowa van la vaṃisi, komin naṃa akila ke sane asuar ke si Narina ne Ntewa meta e lak torovia, sa naṃa asuṃa apisirilua ke naga e maran yar lala vena aviuelin kare si kiena kia.

⁷ Asitomyuli na nene. Porotano naṃa mun yua naṃa mloloru ea, ana ṃar manene kinanen kan la naṃa amiyuṃae ke ea, ana Ntewa kekaran paṃisi, kiena navisa ruruena sike ea.

⁸ Ana porotano naṃa pe ṃar re sur wo poli, ṃar ga viluṃini viowa lala, naga sa ga naṃa apiain ga maren pania, ana taṃatete akila sur wo ta ea, yoko asikap ga narui.

⁹ Erau lala lelaga paṃisi, visena la ne sanene aṃarera paṃisi, ana e lepas na pun amiu, in na pe nesitom re nesape kam na sanene poli. Peraga, noṃasine amiu, sane mras nen malena viu naṃa po kapuru ke e amiu na wa.

¹⁰ In na nemlelaga nesape yoko taṃatete Ntewa sinen ṃesan kiamiu yuṃaena wo lala, a yoko taṃatete

sitom korenan vinayaena a sineyeena naṃa kam na akila pania, pogos naṃa kam na amiila kiena nalelagaena wa taṃena lala. Kam na amiyuṃae po sanene, ana kila Ntewa kekaran paṃisi, yoko naga ṃena kila ruruia a kila wo van amiu.

¹¹ Sanene, nesape neiilaar amiu sina, vena ve ava re si varau, kam na aṃareran ava re laa ga wa, ava ṃaga atol ga luas rui, vena akilia atol sur punu ga naṃa kiamiu sitomena sike ea.

¹² Kam na ve ave yowen re, ve yepemiu malum re, ana monar avesinaia e yuṃaena maran ve taaga sa ke kieta yermarua wo la naṃa amasusun ruru yuṃaena, kiela sitomena la piayavi pano-o atol sur punu ga la naṃa Ntewa pisaar ṃesan pan la.

Visaarena kiena ne Ntewa pe lelaga paṃisi

¹³ Navisaarena ta naṃa Ntewa kila, naga kila pa yermarua Epraam, pisaar ṃarera pania e lepas na lus la naṃa yoko amolue raunia. Pe kia taṃena re si naṃa Ntewa kilia visa vena kila kiena navisaarena nene ṃarera poli, komin kiena kia naga mon metavan make kia taṃena lala, ana Ntewa pisaar ke sina e ga e kiena kia, sape

¹⁴ *“In na Ntewa, yoko nevisa ruru ko ve keviu vaṃisi, nekila kioṃa lus la aim ave moki vaṃisi e yomarava nini.”*

¹⁵ Ana Epraam lavisi sitom ṃele visena nene, ana pisu naṃa Ntewa kila kiena navisaarena nene ṃarera ruru po paṃisi, ana pe sur koren ga naṃa Epraam tol pogos ṃarera la mok paṃisi, ana pe mligan re navisaarena nene poli, ṃuarar ruru ṃa pano-o pisu naṃa siar tol ya naṃa Ntewa pisaar pania.

¹⁶ E lepas na ṃelaga nakilaen navisaarena ṃarera, yar la asuṃa apisa kia kiena yar wa tai pona sur wa tai. Ana pogos naṃa yar taṃena la aloge, la monar alelaga ea, taṃatete

si avisin sinekar vania, komin kia naþa apisa kila visena m̃arera.

¹⁷ Ana sanapen Ntewa? Naga m̃ena sinenan sape kila kiena visena van ita m̃arera ruruia, vena telelaga ea, ve tesitom þele re. Ita na sane narina lala na waren kiena lalimana, ana naga sinenan sape tekiliaar ruru tesape kiena sitomena wo naþa teke e ita taþatete þisi pogos tai, ana kila kiena navisaarena pan ita m̃arera paþisi.

¹⁸ Navisaarena kiena ne Ntewa naþa pan ita m̃arera ruru sanene rui, komin naga pe pisokan li re poglis tai poli wa, kiena visena taþatete vilovilopu karea, ana metavan kiena navisaaren nene, pisa si amio kiena kia wa, vena kilaen kiena visena nene m̃arera nenaga. Ana sur lua nene, kiena navisaarena amio kiena kia, lalua amiyuñae lele taaga vena kila ita tesum̃al m̃arera tese kiena visena. Ita topur matan yo viowa naþa tesu þes ea, takalewele ke yo na suvanena, ana navisaarena lala kiena ne Ntewa akila kieta sitomena la piayavi ruru po. Sanene yoko tekilia teva tetol ruru yo wo naþa Ntewa kila ruruia a mligan sike e marata woga ga naþa.

¹⁹ Kieta nalelagaena m̃arera nene, naþa tesape yoko Yesu tamalia ita, naga sitomen ta naþa sane kilavaru na tararen waa. Yoko uarar ruru kieta malena, vena ve sur re si ta naþa kilia werelua ita, vano-o tol pogos naþa teva varaun pupia kulmrae loyuna e Yo Wa naþa pe Yo Wa paþisi. E yo nene teva tesum̃al nena tese marana ne Ntewa, yoko kieta sitomena lala akilia am̃arera ruru ke na wa asape woga ga van ita.

²⁰ Naga nene komin naþa Yesu sumon ita pa e yo wa nene rui, pa kila kiena yuñaena sane kieta þarin yar wa, vena kila kieta mara wo temio Ntewa.

Sa naþa tepisa rui, naga sane pe þarin yar wa maro na lus kiena ne yermarua yaru wa Malkusteke, ana naga pul plan kieta mlamulen viowa

la rui, a yoko kila m̃a kiena yuñaena na sanene vanon ita vano-o taþatete þisi pogos tai.

7

Malkusteke na sumo naga mon la metavan make þarin yar wa taþena lala

¹ ? Ana yermarua Malkusteke nene, naga ai, a kana suniena naga pa sanape? Tus naþa Nasiarena pisayuia, pisape naga pe yar na pogos kiena ne Epraam nanua sumo, pe þarin suþe na kumali marua wa naþa Salem, a naga pe pupia yar wa kiena ne Ntewa na mava. Ana pogos tai, yermarua Epraam pa kila mara pa kiena nasinekar lala, naþa þarin suþe taþena lala, ana taulu la, þasuþe ke si narui, pitawe Malkusteke kinae patanonia, ana Malkusteke pisa ruruia.

² Ana Epraam mla nalaena pania, mlalua lualima petan ponotia na sur make la naþa taulu e pogos na mara naþa þarar ke sape wasuþe si va m̃ana. Pupia yar wa nene naga pe yar tai, sa naþa kiena kia ga luwoka apisa. Kiena kia þes nena, Malkusteke, kana kinasa pisape "Þarin suþe na mesmesu," a kiena kia na lua pisa sanini, sape "Þarin suþe na sum̃are," komin naga pe þarin suþe nae pulkumali naþa Salem, naþa kana kinasnena na sum̃are.

³ Yar nene, kana suniena nena pe taþena ga, komin naþa pe temloge re apisape kiena yermarua lalua na sanape, pona am̃a repina lala la ape lus nae pe wa. La pe apisawal re kiena maliena poli asape am̃a siar sanape, a pe suniena na kiena marena re poli. !Sa naþa naga pe mare re nena poli, sum̃a þuarar ke kiena yuñaena na wa! Sanene, naga sa ga narina ga Ntewa narui, naþa yoko naga ve kieta yar wa m̃a vano-o taþatete þisi pog tai.

⁴ Komin sur la nene, tepisu e visena marua kiena ne Ntewa naþa

kia na Malkusteke, naga pe kia tai naña pa metava pañisi, pano-o tol repita yermarua Epraam, naña asitom ke asape naga mon la metava rui, naga mēna patanonia, pār nawaren pania e komņas nen sur la naña taulu e mara.

⁵ Ana p̄elaga na laen nawarena na sanene, naga p̄elaga ta naña navisaluaena pisape le Israel lala la monar akila luen ga. Kiela yar wa lala na lus kiena ne Livae, la monar avisuar ruru la, awarplan lualima petan ponotia e kiela sur make ga van la, komin la na sa ga namratava taaga, naña ape lus kiena ne Epraam.

⁶ Ana Malkusteke nene, naga pe nae re mratava puna ne yermarua Epraam poli, ana Epraam pisu kilalea sape naga yaru wa tai, mliṗere nawarena komņas pania. Yermarua Epraam nena naña Ntewa pisaar sur wo la pania, ana naga patanon Malkusteke.

Ana pogos naña Malkusteke tol nalaena nene, kekara, pisa ruru Epraam, a nanene kila meraravan si pan ita sane naga mon manene la metavana,

⁷ komin yar naña torokin visa ruru yar taṗena, naga monar mon laa metavan yar nene.

⁸ Ana Malkusteke amio yar wa taṗena la nene, la make ga atol kiela nalaen la torok ga, ana la ape taṗenan sur tai. Suri nene sanene, sape yaru wa lala aṗar kiela, ana siraunia amarmare, ana Malkusteke mla kiena, asape naga suña pano-o pe mare re poli.

⁹ Ana sanaña Malkusteke mon la metavan yermarua Epraam, naga mon mēna metavan pupia kia taṗena naña Livae. Lelaga kemua, Livae naga p̄esan naña pe repina ne lus kiena ne yaru wa lala, ana naga mēna ga molue kome lus kiena ne Epraam, ana pogos naña Epraam patanon Malkusteke, mla nalaena pania, sa ga naña Livae mēna

patanon Malkusteke mla nalaena pania.

¹⁰ Suri nene naga sane pogos naña Epraam m̄alivin Malkusteke, kila pania, Livae pe paeme re e repina nene poli wa, ana sa ga naña naga mēna kila.

Yesu pe molue re e lus kiena ne yaru wa la poli, ana molue ga kome lus viu tai

¹¹ Ana visena la ne ma metava apisawal ke pupia sur ta ne pañisi. Akila meraravan asape Ntewa p̄ere plan lus na yaru wa lala kiena ne Livae, pisirilua lus taṗena tai kiena ne yar wa lala, kus lelena. Yermarua Eron mēna pisirlua yum̄aena na lus kiena ne yar wa lala, ana Mosis pār kiena navisaluaena nene pimi m̄alivi, ana visae Ntewa visu sane sur lua nene torokin kila ita temesmes ruru nena temio, vera na ligan suña ga. Ana peraga, naga pilopuia, mligan si p̄arin yar wa viu tai pimi m̄alivin ita, naña pe lus kiena ne yermarua taṗena nene Malkusteke.

¹² Ana komin Ntewa pisirilua p̄arin yar wa viu nene, mesmesun mēna naña visirlua kana navisaluaena viu tai.

¹³ Monar ve sanene, komin e nene naga pisayu kieta Suṗe, naña naga m̄alivi e lus ta naña pe la re nena ta suñal se wonta ana kila yum̄aena kiena ne yar wa poli.

¹⁴ Lus naña Yesu m̄alivi ea, tekilia tesape naga lus nae Suta, ana pogos naña Mosis pisawal kia kiena ne lus kiena ne yar wa lala, naga pe pisawal re nena kia naña Suta poli.

¹⁵ Ana lus na yar wa taṗena lala suña ga, naña Yesu molue komea, nane lus kiena ne Malkusteke naña tepisasa ke narui. Sur ne nane kila narui tepisu sane Yesu pe sa re yar wa taṗena la poli, ana naga sa nena Malkusteke ne narui.

¹⁶ Taṗena la nene, apim ape yar wa komin ga naña sane ape kana lus na kuruta mal nene, sa naña navisaluaena marua pisa, ana Yesu

pimi pe kieta p̄arin yar wa e pupia nam̄areraena na kiena malena na p̄a ta p̄atete akila karea, na p̄a sike sike lue narui.

¹⁷ Tekilia tesape naga su lue sanene, komin na p̄a visena kiena ne Ntewa pisa rui, na p̄a sape

“In na nemligan ko sane yermarua Malkusteke, ko ope yar wa maro na kiena lusa, na p̄a yoko ouarar yu maena vano-o ta p̄atete p̄isi pogos tai.”
Yauena 110:4

¹⁸ E nene, pimi merarava ruru pan ita sane Ntewa pilopu kiena mrapa na yu maena. Mrapa marua naga navisaluaena kiena Mosis na sumo, na p̄a sum̄al suka p̄ar pa p̄isi, ana sa na p̄a kiena nam̄areraena naga pe torokin re kila sur wo ta van ita poli.

¹⁹ Naga kila p̄ele yon na p̄a kila mesmesun ruru ita, ana Ntewa mligan mrapa marua nena sike ga narui, kila si sitomen viu ta pa metava, kus lelana. Mrapa viu nane tekilia telelaga m̄arera tesape naga pe mrapa namalena na p̄a pe lelaga, na p̄a kilia sumon ita teim lavisin Ntewa.

²⁰ Ana mrapa viu nena, navisaarena kiena ne Ntewa tai kilarar sum̄alar m̄arera su lue na sike ne. Yar wa ta p̄ena na sumo lala, poglis na p̄a apuarar p̄arila, amiyawawo la vanon kiela yu maena, pe navisaarena re tai sanene poli.

²¹ Ana pogos na p̄a Ntewa pisirlua Yesu pimi pe kieta p̄arin yar wa, kila amio kiena navisaarena m̄arera tai. Naga sa na p̄a visena tai na Tus na Yauena Wa Lala pisa, na p̄a sape

“Ntewa pisaar m̄arera rui, ana ta p̄atete si vilopu kiena visena nene, visave

‘Ko na yoko ouarar yu maena sa na p̄a p̄arin yar wa kiena ne kiau yeririna lala, vano-o ta p̄atete o p̄isin pogos tai.’ ”
Yauena 110:4

²² Ana Yesu p̄uarar ruru kiena yu maena nena sanene, pe kile na naviranarena vii kiena ne Ntewa amio ita, na p̄a po manene la taulu

na sumo, a pe nasiaren suri la na p̄a Ntewa pisaaria pan ita, yoko kila make ruru nena van ita sirau.

²³ Nanua sumo na yar wa la moki, komin na p̄a ta miyu maie pano-o kovio, ta p̄ena kus lelana, miyu maie ma pano-o, naga maena kovio, la akilakila sanene. La ta p̄atete asu lue,

²⁴ ana Yesu, naga yoko su lue ga narui, ana yoko naga taaga ga uarar kiena yu maena sa na p̄a kieta p̄arin yaru wa vano-o ta p̄atete p̄isi pog tai.

²⁵ Sanene, naga sike ga e marana ne Ntewa silaga, mlen lue ga pania vanon ita, ana kila sane ita nanagane, pona ita la na p̄a tepim ke rau wa, ana naga ke narui na p̄a yoko tamalia make ruru ita punu ga na p̄a teva tokom puna teim lavisin Ntewa.

Yesu na pe p̄arin yaru wa nena napo

²⁶ Tekekara pa p̄isi na p̄a Ntewa pisu sane popon ligan p̄arin yaru wa ta na p̄a po manene sanene imin ita. Naga pe yar ta na p̄a pe yaru wa pa p̄isi, pe napiowaena ta to re nena ea p̄isa, merarava pa p̄isi, kiena p̄elaga pe sa re nena yar na kilaen mlamulen viowa la poli, kiena kia pa manene laa to metavan punu ga sur nae peni.

²⁷ Yar wa ta p̄ena la nene, la monar akila luen ga ku p̄a p̄aena na ikikena legiena punu ga. Sumo, monar akila vanon si kiela mlamulena viowa lala, a siraunia, akilia akila vanon mlamulena viowa kiena ne yeririna ta p̄ena lala, ana Yesu na pe sa re nene poli. Naga kila ku p̄a p̄aena na ikikinen mlamulena viowa na yomarava wetelu yam taaga, nanene e pogos na p̄a ku p̄a p̄ain si tasnena vanon ita.

²⁸ Lelaga kemua na p̄a navisaluaena marua pimi sumo, ana kiena p̄arin yar wa pe yar ga, malum ga, ana naviranarena vii na p̄a pimi marea, kiena p̄arin yar wa naga mesmes lue ga, nane Yesu narina ne Ntewa.

8

Naviranarena viu: yuññaena kiena ne kiena ãarin yar wa naga po manene la

¹ Ana vianen la naña meta ne apisa sur mok liu e lepas na ãarin yaru wa lala. Ana pupia purþes nen visena tai sumña ga, naña popon tesitom urmi ea, naña pisa sape kieta ãarin yaru wa wo tanea ta sike rui. Naga Yesu, naña þasuþe si pa ma e peni, ana Yerkawa Keviu na Yo na Ma Metava mligan naga totano teke e lepas nena na þamarua.

² Naga sike e yo nene, kila ke kiena yuññaena wa lala, sa naña yaru wa la nanua sumo akila lotena e yuñña kanus wa naña e yo mema. Ana lelen kilaen lotena nene, yar ga la amiyuññaena, ana kieta ãarin yaru wa Yesu naga miyuñña ke loyuñña e yo na lotena naña po, pe lelaga ruruia, naña Ntewa ga miyuññaena.

³ A ãarin yaru wa taþena la nene, kiela yuññaena, silaga apisir plan la vena waren nalaena va Ntewa, a akila kuþaþaena la pania, ana popon teviun tevisave kieta ãarin yaru wa nene, pona naga mña mla nalaena pa Ntewa, a kila kuþaþaena pania?

⁴ Visae e ga e yomarava nini, yoko taþatete avisu naga sane yaru wa tai, komin naga pe molue re kome lus kiena ne Livae poli, naña navisaluaena pisalua pan la sape lala ga akilia awar nalaena va Ntewa. Sanene, kieta ãarin yaru wa nene sumña miyuñña ke ga e yo wa na ma e peni.

⁵ Yo wa na yomarava nini, amio yuññaena la naña akila ea, naga sa ga kana yanen ga, ana naga naña ma e peni, naga napo nena ga lelaga. Ntewa mña pisa sa ke ga, pisa kilale pa Mosis, ve sanape naña yoko yuññaen yuñña kanus wa, pisape yoko yuññaen taveve kana nono nena torokin naña naga pisuia poglis naña pa ma e tavie.

⁶ Ana sanene tepisu naña Yesu kieta ãarin yaru wa pe lelaga napo, a kiena yuññaena punuga powo la sane. Naga totano likan ita temio Ntewa, miyuññaen naviranarena viu tai van ita temio naga po manene la sane, naña sike e navisaarena lala kiena ne Ntewa naña po laa sane, pano-o tepisu naña sike ma e yo wa na peni kila yuññaena po manene laa sane.

⁷ Visae naviranarena þes nene naga woga ga rui, vera na taþatete si nalua nena, ana peraga, kila narui nanagane Ntewa pisirlua naviranarena viu amio ita naña po manene rui.

Naviranarena viu: Ntewa pisaar nanua rui

⁸ Naviranarena naña na sumo, Ntewa pisu sane pe miyuñña po re poli, pe torokin re kiena sitomen poli wa, ana kila naga pisaar sina na urviu tai. Naga pisawal sanene e visena ta naña mla pa Navisawalena Serenñaeva vena visawalia. E visena nena, Ntewa pisaar sanini, sape "Ayagogo ruruia. Sineun nesape nevisa van amiu nevisave pogos ta pimi ke ne, naña yoko nekila naviranarena viu tai nemio amiu kiau yeririna lala, kam na lus kiena ne Suta amio lus nae Israel.

⁹ Yoko naviranarena nena ve maran taaga re amio naña nekila nemio kiamiu yermarua la nanua sumo ne. Naviranarena na urmarua nene, naga e pogos naña sineu mie la, noþere plan la e pogos mñarera gar Isip, ana siraunia, pe asitoñal re si naviranarena nene poli, pe amlogear re si poli, kila narui in mña nepilopu mñasuu pan la.

¹⁰ Ana nanagane, yoko nevisirilua si naviranarena viu tai nemio si kiamiu lus lala. E naviranarena nene, yoko nekila sanini:

Yoko neligan ruru kiau navisaluaena lala sike e kiela sitomena lala,

yoko nesiri kiau visena la sike e losinela lala, yoko neim neve kiela Ntewa kemua lelaga, a yoko aim ave kiau p̄egas nen yeririna.

- ¹¹ *E pogos nene, taṗatete si akilali naṗa avian la, sane ta kilali naṗa pisawal van nalavis puna, visave 'Ke, mrapa nanene,' pona ta pisawal va wenla, visave 'Ntewa, naga sanene sanene.'*

Peraga, yoko taṗatete si akila ve sanene, komin yoko la punu ga veve taaga avisu kilale inu e kiela malena, siar e la naṗa pe kiela kia re poli, vano-o tol kiela yerkawa ne lala.

- ¹² *Nepisaar nesape kiela napiowaena lala, yoko neviewo nena ga, a kiela mlamulen viowa lala, yoko ve nesitoṃal re si na rui.*

Nane kiau naviranarena viu ne nanene narui nemio kiau yeririna lala." Ser 31:31-34

¹³ Ana e kiena visena nene, Ntewa pisayu naviranarena viu nene, kila ita tepisu kilale sane naga pisu ke kiena naviranarena na sumo nene sane pe urmarua rui. A sitomena ta sumā ga sane sur naṗa Ntewa pisa ne sape pe urmarua rui, nagane pito la tano narui, ve ve viavi re yoko kovio make nenaga.

9

Naviranarena viu: kiena lele na lotuena naga po manene la

¹ Ana tekilia ruru po naṗa sane naviranarena marua, naga kana mrapa lala na kilaen lotena asumā ga, amio mēna kiena lele na kilaen lotena tai, naṗa sike ga yomarava nini.

² Lele na kilaen lotena nene, naga kana yumā kanus wa nena, naṗa aṗere pupia kulmrae ea, akila p̄erea sane loyumā lua. Lepas tai, naṗa apio asape Yo Wa, purṗes nen kapi vivaga tai naṗa kana koruas olua sike ea, amio varvara tai na kilaparavi lualima yam taaga pa lua,

naṗa apio kilaparavi na vianen van Ntewa.

³ A varaun kulmrae nene, lepas ṗas na vano, naga apio asape Yo Wa naṗa pe Yo Wa paṗisi.

⁴ Loyumā e yo nena, naga kana wonta na ponotaninu nena naṗa amiyumāen e kol, amio pias nen navisaluaena. Pias nene amiyumāen kana kulusa e kol, yepas na loyumā a vanua, naṗa e kana loyumā nena, amligan ruru sur telu sike ea. Nasumo, naga pialora naṗa pe kol, naṗa kinakinasnen kinanena na yo mema naṗa asape mēna teke ea, a sur na lua, naga plasgai kiena ne yermarua Aron naṗa nanua na pitovi, a sur na maro, naga kilavaru lua naṗa pe lepalepasa naṗa Ntewa siri kiena navisaluaena sike e la.

⁵ A e wos nen pias nen navisaluaena nene, naga pe keplamarana, naṗa asape lele na totanoena na sineyeena kiena ne Ntewa. A nono lua na navisi asumāal asike meta ea, naṗa akian kupela suvivi yo naṗa naurarena kiena ne Ntewa pitom ke tano ea. Ana yo wa na lotena naviranarena marua naga kana sur ne la powo paṗisi, ana taṗatete si tevisa sur ve moki e lespanela. Ana sur na visaena taaga, tesape yo na lotena nena, amio kana sur ne lala, naga amiyumāen ga e sur na yomarava la nini, taṗatete nena sike sike lue, naga pe pō re sane yo na lotena na naviranarena viu poli.

Naviranarena viu: kana nakupāpaena nena naga po manene la

⁶ Sur la ne sike meta ne, nane sur ke la nene narui naṗa amligan ruru sike loyumā e yumā kanus wa na sumo nanua ne, ana poglis naṗa yar wa la apa loyumā, amiyumāe amio la. Ana silaga, apava ke e ga e yo wa naṗa mon p̄esa,

⁷ ana e yo wa na lua naṗa pe yo wa manenea, yar wa lala pe apa li re nena loyumā e poli. Yo nene yar taaga kilia va loyumā ea, nane kiela ṗarin yar wa, a naga pe pa re silaga

poli, kilia va ea yam ve taaga ga e kasa. A visae pogos naþa vavini, taþatete va koren ga sanene, ana monar taveve kana mrapa ne lala.

Sumon naþa vavini, monar kila kuþaþaena e sur mal tai, ana monar war piasnen kana kuruta nena va loyuma sane nalaena tai, nanene na e lepas nen kiena mlamulen viowa amio kiena ne yeririna lala.

⁸ Ana pogos naþa akila ke sanene, naga sane pe kile na Ninuna Wa naþa kila meraravan pan ita sape pog naþa visae yuma kanus nene susu ma ke ga wa, vera na ita yar kar la pe kieta mrapa re nena ta poli naþa teva toworu e yo naþa Ntewa sike ea.

⁹ Kanus na yuma wa naþani, amio kana kulmrae nena naþa telan liþere loyuma, a kana sur ne lala, la na ape sur na konua na þa rui, ana apisa ke pupia sur ta ne pan ita na nagane ne. Akila narui tesuma tepisu kilale tesape nalaena la naþa yaru wa lala amlavia pan Ntewa, amio kuþaþaena la naþa akila ke ne, akila poga ga, ana sur la nene taþatete kilia kila yeririna la aloge sane kiela sitomena la mekiki ruru nenaga e navisuena kiena ne Ntewa.

¹⁰ Akila sur la nene, amio ya la naþa narin navisaluaena la apisa, naga nene e lepas na mrapa na yumaenen kinanena amio namunena, a e þelaga na kevanen sur lala. Ana sur la nene ape na yepas nen yar ga na vanua, ana pe atol re losinena pona kiena sitomena poli. Kieta yermarua la apuarar ma þelaga marua na sanene pano-o, ana sur la nene na ve nauarar laen ga vano-o tol pogos naþa Ntewa kila kieta mrapa viu, naþa kana naviranarena viu nena naþa pimi maliv rui.

Tana ne Kristo kevan ita mekiki rui

¹¹ Ana pogos naþa Kristo pimi malivi, naga pimi sane kieta þarin yaru wa, naþa pe na þelaga marua re poli, ana pe na mrapa viu, vena

kila narui tekilia tetol navisaruruena wa la naþa Ntewa mligan ruru sike na. Naga pe pa miyuma e re e yuma wa kanus marua na sumo poli, miyuma e ta naþa po manene la paþisi, pa la metavan nene. Yo wa naþa kila ke yumaena ea, pe yar re miyumaen e limana po, a pe su re mena e yomarava nini poli, sike nena e yo merarava e marana ne Ntewa nae peni.

¹² Ana pogos naþa Kristo pa loyuma e yo wa nene, naga pano pano-o tol nena kana yo wa naþa pe yo wa nena napo, ana pa yam taaga ga, pe navaen re si pogos taþena poli. A pogos naþa pa loyuma, kuruta naþa naga þaria pe pe kuruta na nane re poli pona kuruta na narin puluk, ana kana kuruta nena napo naþa mlau e lak torovia. Ana kurutana sike e marana ne Ntewa sanene, taulu naul luaen kieta mlamulen viowa la, naþa taþatete þis pog tai.

¹³ Monar ve sanene, komin naþa e þelaga marua, visae yar tai kila sur ta viowa, amla narin kuruta na nane pona puluk, amio posnoyavi na narin puluk naþa askapia, amla pa e yo wa. Ana e pogos nene asitom asape nalaena na sanene kilia kila yar nene ikiki si e marana ne Ntewa.

¹⁴ Ana visae kuruta na sur mal ga la akila sanene, yoko kuruta kana Kristo naga kilia kila va ve keviu laa sane. Kristo pe yaru wa tai, naga mekiki ruru nena ga, pe kororaki ta to re e poli, ana naga tamān kiena malena vena Ninuna Wa la va Ntewa sane nalaena tai, ana naga pim pe kieta natamaliaena. Sanene, yoko kuruta kana Kristo kilia kila sineta la ikiki, kilia wereplan ita vetan kieta yumaena na marena lala, pisir plan ita vena tekila yumaena lala kiena ne Ntewa mali.

Tana ne Kristo kila naviranarena viu sumalu marera

¹⁵ Ana komin naþa Yesu kila yumaena wo pan ita sanene, tekilia tevisu naga, sane naga pe yar na

waren sur wo lala na viranarena viu imi m̄alivi e ita. Nanene naga miyumaen e kiena marena, naṣa sane marena ta naṣa pul plan make maliena kiena ne yeririna lala naṣa akilaro navisaluaena lala na viranarena nasumo. Ana komin naṣa naga pul plan ita sanene, kila sane visae ita a naṣa Ntewa vio ita, tekilia tetol kieta lalimana naṣa yoko taṣatete ṣis pogos tai.

¹⁶ Visae Yesu ve mare re, taṣatete tetol kiena lalimana la nene, ana sa naṣa sane mare kemua lelaga, navisaarena make ga naṣa na naviranarena nena apim sane visena maro kiena Yesu, ana sur make ga pimi e limata.

¹⁷ Komin naṣa visae yar tai visaar maron sur tai sa naṣa kiena visena maro, ana pogos naṣa naga mal ke ga wa, apuarar ruru kiena visaarena nene sum̄a ga, ana pe amiyumaen re poli sum̄a pano-o tol pogos naṣa visae naga mare narui, yoko ayumaen ga na wa.

¹⁸ Sa ke m̄ena naviranarena naṣa Ntewa kila ṣesania, naṣa visae kuruta na kuṣaṣaena lau, ana visena naviranarena sum̄alu.

¹⁹ Sur nene Mosis m̄ena kila, naṣa Ntewa kian kiena navisaluaena la pania ma e taviē, ana pitomi tano pisawal make kana visena ne lala pa yeririna lala, ana pogos naṣa pisawal make pae, m̄emom̄ar nakuṣaṣaena ne lala, vena kila sa naṣa visena navisaluaena nena amali, a asum̄alu. Am̄e mom̄ar narin puluk lala a nane la naṣani ana naga mla kala narin kuruta ne lala, taron narin wii pito amio, ana mla narin laki tai, apio asape isop, piar vilus nen sipsip naṣa pivaga pa ea, ana puton pito e kuruta naṣani, peven ve tokak ga e tus navisaluaena nena, a peven m̄ena e yeririna lala, pisawal pan la, sape

²⁰ “Naga nene kuruta na sur mare naṣa vena kilaen navisaluaena kiena ne Ntewa mali. Ana monar tevatania a telogearia.”

²¹ A sa naṣa peven kuruta nene e la, ana peven m̄ena ve torokaki e yum̄a tapolen nene, amio sur la naṣa asike loyum̄a ea, naṣa asum̄a akila ke kiela lotena amio la.

²² Mrapa na yum̄aena la naṣa na navisaluaena marua nene la sa ke nene narui, naṣa lavis sur make ga naṣa amiyumaen ke amio la, monar aveven kuruta ea vena akila aim ave sur wa silaga. Naga nene sane kila meraravan pupia sur ta ne paṣisi van ita, sane visae kuruta ve lau re, mlamulen viowa taṣatete aviewoia.

Naviranarena viu: kana kuṣaṣaena ṣar plan make ga mlamulena viowa lala na yomerava

²³ Sanene, sur la naṣa li wa la amiyumaen ke ea, monar akila mekik lue ga taveve kana narin ṣelaga ne lala. Ana yum̄a wa kanus nena, amio kana sur ne lala, la ape sur na yomarava ga nini, ana sanapen yo wa naṣa na lelaga, naṣa nane Ntewa teke ea ma e peni? ?Naga m̄ena monar kana kuṣaṣaena na viewoen tai? Ee sanene, naga m̄ena monar kuruta lau vena kila make kana sur ne la ve sur wa, amio m̄ena yeririna la naṣa apa ke ea. Ana kuṣaṣaena na yo wa nae ma e peni, naga pe sa re kuṣaṣaena na sur mal la naṣa akila ke e yo wa na yomarava nini poli, naga pe kuṣaṣaena tai naṣa keviu manene la, a po lue ga.

²⁴ A kuruta na kuṣaṣaena nene sike e marana ne Ntewa rui, komin kieta ṣarin yaru wa Kristo ṣar pa loyum̄a e yo wa rui, naṣa pe yo wa re ga naṣa yar la amiyumaen poli, ana yo wa nene yo wa lelaga napo, nane ma e peni.

²⁵ A pogos naṣa kila kiena kuṣaṣaena nena, naga pe sa re naṣa ṣarin yaru taṣena wa la akila ke poli. La akuṣaṣain ga kuruta na sur mal lala, ana naga kuṣaṣain ke si na kana kuruta. A silaga apa akila e kana yo wa nena yam taaga e kasa punu ga, la akila luen ga sanene pa ke ne, ana naga kila yam taaga nena ga, pe nakilaen re si pogos tai poli.

²⁶ Visae Yesu monar kila luen ga kiena kuḗaḗaena nene vanon mlamulen viowa la naḗa yeririna la asuḗa akila lue ga pa ke na, kana kinasa sane siar e nasiiena na yomarava nini pimi tol nanagane, naga tamalele ga ḗeke e lak torovia mloge piowagan naḗa kana kuruta mlau lue silaga.

Ana e naliganaren naḗa Ntewa pisir lua naga pe sa re nene poli. Naga pisu naḗa luas nen pog naḗa tesike e nanagane pimi ke lavis narui, ana kila Yesu pimi paemen ita mare ga na wa. Naga pimi ḗalivin ita, kuḗaḗain make nena kiena malena, ḗene plan ḗelaga na mlamulen viowa.

²⁷ E lepas naḗa ita yeririna lala, Ntewa kila sape temal e yomarava nini, ana yoko tokovio ea ḗisi na temal sina vena teva e naliḗereena,

²⁸ a e lepas kiena ne Kristo, naga ḗena sa ke ga. Naga pimi ḗalivi e yomarava nini, siraunia kuḗaḗain naga ve na waren kieta nakoena na mlamulen viowa lala, ana yoko naga imi ḗaliv si yam ta ne, pe na ulen re si mlamulen viowa poli, ana ve na wereplan ita vetan nakoena na kieta mlamulen viowa. Sanene, ita toḗasine ke ga naga, tesape monar naga imi tamalia ita.

10

Nakuḗaḗaena kiena ne Yesu naga po la sane

¹ Tesitomyu li si navisaluaena marua kiena ne Mosis. Naga pisa ḗa sur wo laḗasa, ana pe pisawal make re navisaruruen wo naḗa Ntewa sinenan sape Kristo kila imi ḗalivin ita poli, kila sane navisaluaena nene sane pe kulus ga, ana pe kana kinas re napo poli. Navisaluaena marua nena, naga suḗa kila ke ga kana kinakinas la sanene, kana kinas nene sane kiena kuḗaḗaena la naḗa akila silaga, maran taaga ga e kas punu ga, pe atorokin re poli, taḗatete akilavan make la naḗa akila ke lotena amio.

² Visae peraga, vera na la naḗa akila lotena sanene, aim amekiki ruru make wo ḗisi, ve aloge re si sane mlamulen viowa sike e la, ve asitom re si kilaen kuḗaḗaena, ana peraga, akila ke sina ga sanene silaga.

³ Kuḗaḗaena lala, popon naḗa kila naḗa aninu sane pe kiela mlamulen viowa re si poli, ana peraga rui, e kas make ga apisu sane kuḗaḗaena la nene akila sane asitomḗal si kiela napiowaena lala, ana amloge sane kororak na kiela mlamulen viowa sike e la wa pano-o pimi piowa manene la.

⁴ La amninu ke sanene komin naḗa kiela sitomena ta sike na, naḗa asape kuruta na purwolu puluku pona kuruta na nane kilia yumu plan kiela mlamulen viowa sanape ne? Sur nene, asitom ḗele paḗisi, pano-o apisu sane peraga, aḗi ḗele yonia, kiela mlamulena viowa su ḗa ga.

⁵ Ana komin sur ne la nanene, pogos naḗa Kristo pitomi ḗalivin ita e yomarava nini, naga pisawal kiena mrapa viu narui. Naga mla visena tai naḗa teke e tus na Yauen wa lala, pisa pa Ntewa Arimana, sape

“Ko na pe sinoḗan re si kuḗaḗaena lala amio nalaena lala poli, ana okila ruru tasneu naḗa yoko netamḗan van ko.

⁶ Sur la naḗa asikap lele ke ne, opisu apiowa ga, a nalaena la nakilaena mlamulen viowa ikiki, pe sinoḗan re nena ga.

⁷ Ana siraunia, nesuḗalu nepisawal ruru pan ko, nesape
‘Ntewa in na nekekan ga nekila ya naḗa ko sinoḗania, sur ne nanene in na nepitominia, sa ga naḗa Tus Marua sape yoko nekila.’ ” Yauena 40:6-8

⁸ Ana popon tevisu ruru visena naḗa Kristo pisa ne. Sur ḗes naḗa pisa, pisa ke kuḗaḗaena lala amio nalaena taḗena la naḗa asuḗa akilakila ke ne, pe sur korena ga naḗa navisaluaena sape monar akila, ana

Ntewa pe mloge re nena pon la, a pe sinenan re si sape akila poli.

⁹ Siraunia, sur na lua naña Kristo pisa, naga sape tañan naga narui, vena imi kila nasinenanena kiena ne Ntewa.

E nene, tepisu mrapa na sumo na kilaen kuřapaena komin mlamulen viowa lala, Ntewa koven lua nena ga, ana kom ga e kiena mrapa na lua.

¹⁰ E mrapa viu ke nanene narui, Yesu Kristo kila sa naña nasinenanena kiena ne Ntewa pisa, tañan make tasnena wetelu, nane kila narui tepim temekiki a tepe wa e marana ne Ntewa, sike sanene sulue narui.

Kuřapaena kiena ne Yesu naga sulue na sike ne

¹¹ Yar wa la naña asumã amiyumãe ke e řelaga marua, monar la řas naña e legiena make ga asike e Yo Wa. La asumã akila ke narin kuřapaena la silaga, naña akila lue ga maran taaga silaga. Kuřapaena la nene akila ke ne komin mlamulen viowa la naña yeririna la akilakila ke na, ana pe atorokin re nena naña akilia awar plan řelaga na mlamulen viowa petan malena ken yar la poli.

¹² Ana kieta řarin yaru wa naña Yesu, kiena kuřapaena na pe sa re nene poli. Naga kuřapaen sur taaga ga panon mlamulen viowa make ga, a kila yam taaga ga, ana pogos naña naga kila pae, pa teke metava e yepas nena Ntewa na řamarua.

¹³ Ntewa pisu Yesu kila mña sanene, na pisawal pisape yoko war nasinekar kiena Yesu lala, ligan la asike vatanonia sane takue tai naña yoko vilavan lana ea.

¹⁴ Pe yumãena tařena re si ta naña yoko Yesu monar kila sanene poli, komin naga mla nalaen řisi rui, naña kana kuruta kila ita temekiki, nanagane tepo rui e marana ne Ntewa, tesu ruru tesu mña sanene vano-o tařatete řisi.

¹⁵ Ninuna Wa mña miakol visena pan ita e lele nene, e visena ta pimi

kome Navisawalena Seremãea. E visena nena, Ntewa pisa sanini sape

¹⁶ *“Ana nanagane, yoko nevisirlua si naviranarena viu tai nemio kiau yeririna lala. Ser 31:33*

E naviranarena nena, yoko nekila sanini: neligan ruru kiau navisaluena lala sike e kiela sitomena, nesiriar kiau visena lala sike e losinela.”

¹⁷ Ntewa pisa pa sanene ana sukol si pa la sane, pisa sanini sape

“Yoko kiela mlamulena viowa lala amio kiela napiowaena lala, tařatete si nesitomãlia.” Ser 31:34

¹⁸ Visena nene pisawal ke pupia naviewoena naña Ntewa kila pan ita rui, ana visae ve sa kemua nene, pe nalaen tařena re si ta naña tekilia telavia komin naviewoen kieta mlamulen viowa lala pona kieta napiowaena lala, komin naña Ntewa kila ruru řisi rui.

Ve temaraun re va lavisinen Ntewa

¹⁹ Wolai a vineu lala, sa nena naña visena la nene apisa narui, kuruta kana Yesu pike mratavan ita rui, ana pe pon re si temarau poli, popon tokom ea teva loyumã e Yo Wa naña Ntewa sike ea.

²⁰ Sumo na pupia kulmrae nene telan mono kieta mrapa, ana pogos naña tasnena ne Yesu porovia, kulmrae mña nene purřa lepas lua, pietavan kieta mrapa na vaen loyumã. Nanagane tesike e mrapa wo ne narui, naña pe mrapa viu tai, a pe mrapa na vanonen malena.

²¹ Ana Yesu kila kieta mrapa navaen loyumã e Yo Wa sanene, naga pimi pe kieta pupia yar wa, naña naga pisuar make ita ga la naña na mratava puna ne Ntewa.

²² Kana kuruta war plan kieta kororak napiowaena la naña sike loyumãan ita, kiena wii merarava kevan tasneta imi mekiki nena ga, ana ve temawa re sina, a tekilia teva loyumã. Tekilia teva lavisin Ntewa naña sineta la ve lelaga, teviawa manene mñarera e naga tesape yoko

ve koven lua ita re, yoko naga wor-worun ita ga.

²³ Tekilia telelaga ruru tevisave yoko Ntewa kila wo ve sanene van ita, komin naña silaga, naga suna kila nena taveve ya naña naga pisaaria. Ve tesitom ðele re sina, ana touarar ruru yumãena wo navisawalen va yar taþena lala sur tanea naña naga kila pan ita.

²⁴ Ana e ke sina ga e lepas na pun ita, popon tesitom ruruia, telual mrapa na yuren kieta sitomena lala vena sineta si manene ita la sane, a vena tekilakila ruru yumãena wo la van ita va laa sane.

²⁵ Pe pon re teligan þelaga na viranar ruru itaen poli, sa naña yar laþas akila ke rui, ana popon teiilaar ita silaga. Pelaga wo la nene, monar tekila lue ga van ita, a visae tevisu pogos m̃arera na legiena maro la asike lavisi narui, popon towo lue ga van ita sanene va m̃a ga.

Ve tesitom korenan re naliþereena kiena ne Ntewa

²⁶ Popon teviun naviunena e lepas na pan ita naña tetol nakiliaen la e visena lelaga rui. Teviunia tesape visae ve tevisuar ruru ita re, sane tesumãalun naña tekila ruru ke mlamulena viowa, yoko ve sanapen ita narui? Navisatam̃eena nena, sanini, mlamulen viowa la ne sanene, pe kana kuþaþaena re si tai naña yoko war plan poli.

²⁷ Ya ga naña sike pa rui, nane navisaarena kiena ne Ntewa nalaen nakoena m̃arera vanonia, amio pupia lelen kapi naña yoko kekan make nena kiena nasinekar lala. Nanene naga pe sur tai naña monar temaraun vaþisi.

²⁸ E navisaluaena marua kiena ne Mosis nanua sumo, visae yar tai kilaro kana visena ne tai, a visae yar ve lua pona ve telu avisave lelaga kemua, pe mrapa na sineyeena re si poli, yar nene yoko akilalua kiena malena veraga.

²⁹ Visae akila ve sanene va yar naña kilaro navisaluaena kiena ne

Mosis, ana yoko ve sanapen yar naña pilon ke si m̃asina pa Narina ne Ntewa? Yoko naga kiena nakoena ve keviu manene laa na wa, komin naña naga þarnena kare kuruta naña naviranarena viu naña kila naga mekik rui e marana ne Ntewa. Yoko Ninuna na lemamiena loge viowagan þelaga nene vaþisi, sinen kar li yar naña kila na wa.

³⁰ Yoko monar war nakoena nena, komin Ntewa pisaar sanene þa rui. Kiena Visena Wa tai sike e Tus na Visaluaena, naña pisa sanini, sape

“Naliþereen mlamulen viowa, naga kiau in ga taaga.

Yoko nelamaran si van la m̃arera na m̃arera vanon kiela naviowaena lala.”

Nav 32:35 A e ke e lele nene na wa, visena taþena pisa ke m̃ena ga sanini, sape

“Yoko Ntewa na mava liþere kiena yeririna lala.”

Nav 32:36
³¹ Monar tevisuar ruruia, komin yar naña kila mlamulen viowa, pogos naña aligan naga e limana ne Ntewa vena visu vevea, nanene na pe narin sur re nene poli, naga pe sur namarauen ke nene narui.

Viawaena m̃arera navisuen sur naña yoko imi m̃aliv na wa

³² Temninue kare narui am̃a yoko ve sanapen legiena la ne pimi ke ne wa, ana popon tesitomãal luen ga mrapa wo la naña Ntewa miila ita ea, e legiena la naña þaro pa rui. Nanua pogos na tepim tomãaliv e yomerarava, pe piavi re nena poli, tepane pogos m̃arera la paþisi, naña akila piowa manene la pan ita naña temlelaga ke e Yesu.

³³ Pogos la þasa, e ga e maran yar lala, akoven visena viowa la pan ita, a pogos taþena laþasa, akilapel ita ga e þelaga viowa la naña piowa na piowa manene la. Pogos laþasa, pe akila re pan ita poli ana akila pa kieta erau taþena lala, ana tepa tesumãal tesu temio la, temiila la.

³⁴ Ita laþasa, akoven la apa e yumã nakoena, ana sineta miye la

paḗisi, tepanon tekilali naḗa teiila la vena towar plan re kiela pupia naloge viowaen naḗa apisu e yo nene. A pog taḗena si laḗasa, la naḗa sinela kar ita apimin kieta sur lala, aḗar plan kare petan ita naḗa tekilalu manene la sur lala. Ana e pogos nene, pe sineta kar la re poli, tetamaḗ ga, komin naḗa nasinekekaren tai sike e ita, sane sur la naḗa aḗar plan pavano lala ape na yomarava ga nini, ana kieta sur nowo la naḗa apowo manenea asike ga wa, naḗa taḗatete akovio pog tai, yoko ave kieta lue narui.

³⁵ Nane kieta pupia naulua itaena nane nanene narui, naḗa yoko Ntewa la van ita, ana komin naḗa nalaena tanea nene sike e marata, pe pon re si tekilapal nakiliaaren m̄arera naḗa sike e ita poli,

³⁶ ana monar tesumaḗ ruru nena m̄arera tese Ntewa. Kieta sitomena la monar ve piavi ruruia vena tesumaḗ tekila ga kiena nasinena-nena ne lala, ana tekilia tetol sur la naḗa naga pisaar pan ita.

³⁷ A pog na tolona, pona ve ve piavi re yo, yoko imi m̄alivin ita, sa naḗa visena kiena ne Ntewa tai naḗa navisawalena Aḗakuk pi-sawalia, sape

“Yam ve plas la sina, ve ve piavi manene re, ana yerkaḗa naḗa yoko imi ne, naga taḗatete si su laa sane, yoko imi m̄alivi nenaga.”

³⁸ E pogos nene, kiau yar mesmes lala, yoko amal ruru nenaga, komin naḗa amlelaga e inu,

ana visae nevisu lala yar tai yepen mavin inu, weresu si naga, yoko taḗatete nena nekekarania-a ḗisa.” **Aḗa 2:3-4**

³⁹ Ana pe ita re nene poli. In na pe nesitom re nesape ita yar sur la ne sanene yoko temaraun Ntewa poli. La naḗa aḗeresula sanene, yoko monar ava akovio ga narui, ana ita

naviawaen m̄arera ea, monar tetol malena.

11

?Naviawaena naga ya ne?

¹ Kieta viawaena nena, yoko tevisave naga sur ya na sanene? Tekilia tevisave naga pe ḗelaga na wasine ruruen Ntewa m̄arera, naḗa kilia kila kieta sitomena kapuru ruru wo e ga e naga, a kilia kila kieta lelagaena m̄arera, tesape sur la naḗa pe tepisu re poli, ana pe lelaga naḗa asumaḗ ga.

² Viawaena naga pe pupia sur tai paḗisi e navisuena kiena ne Ntewa. Siar e repita nasumo lala pimi, mrapa taaga nena nanene naḗa Ntewa kila sane kilia kekaran yaru.

³ Pelaga naviawaena ne nanene narui kila ita tepisu kilale sane pe lelaga kemua, visena kiena ne Ntewa ga sii make suria, kila kieta yomarava nini pimi m̄alivi. Kiena m̄areraena ne nane mla sur la naḗa yar taḗatete visuia, miyumaḗen make sur la naḗa tepisu sike ea.

⁴ Popon tesitomyu si repita na sumo laḗasa, sanape naḗa la m̄ena apiawa e Ntewa nakonua.

Ta naḗa naga yermarua Epol. E kiena naviawaena e Ntewa, naga mlotun e nalaena ta naḗa mesmes paḗisi, ana Ntewa kekarania, naga pisu po manenea taulu nalaena naḗa wenla naḗa Ken sinenan sape lavia. Ana Ken sinen mimi, m̄em̄ar wenla nena, ana ḗelaga wo naviawaena kiena ne Epol e Ntewa kila Ntewa pisu sane naga pe yar mesmes tai, a suri nene kilia iila ita ke vim tol nagane na wa.

⁵ Taḗena sina, nane yermarua Inok. E kiena naviawaena e Ntewa, naga pe tol re marena poli. Naga pe yermarua, ana Ntewa ga pitomi ḗerelua naga, kovio e yomarava nini pa metava, ana akale pano-o pe amaḗal re poli. Ntewa kila sanene pania komin pogos naḗa sike

e yomarava nini, naga pe yar tanea tai naña Ntewa kekaran pañisi.

⁶ Lelaga pañisi, visae naviawaen e Ntewa ve su re e ita, tañatete tekila naña yoko Ntewa kekaran ita. Yar a naña sinenan sape kilia Ntewa e kiena malena, sinenan sape imi lavisia, naga monar viawa manene sanini. Naga monar lelaga sane pe lelaga kemua pañisi, Ntewa sumã ga, a monar wasinea sane yoko Ntewa kila wo vañisi va la naña akale ke naga.

⁷ Yermarua si tai naga Noa. E kiena naviawaena e Ntewa, naga kila ya naña pisa pania. Ntewa pisawal pupia womie nene pania, ana pogos naña Noa pe pisu re nena kana kile ta poli wa, ana kila ga ya naña Ntewa pisa pania, kila kiela pupia waa nena vena namratava puna lala akilia amal ea.

Naviawaena kiena ne Noa nene e Ntewa tamalia la nene, kila mēna pupia nakoena pimi malivin make yar tañena lala e yomarava, komin naña pe amlelaga re poli. Ana Noa naga pe na ãegas kiena ne nalelagaena lala tai e Ntewa, ana Ntewa kila amesmes e marana.

⁸ Tañena si tai, naga yermarua Epraam. E kiena viawaena e Ntewa, naga mlogear ruru pañisi, molue petan yo naña sike ea, pa e yo tañena tai, naña Ntewa pisaar sape tañan vania. Naga mialin ke sape va ea, mninue kare sape amã kope ke na wa, ana komin naña Ntewa pio, naga pa ga narui.

⁹ Naga mial mã pano-o, pogos naña pa malivi ea, sa ga wolawa ga tai, ana purvanua ke naña Ntewa pisaar pan narui. Ana ãere yuñã tapolen mēne yo nena, sike e nene amio na mratava puna lala, sa naña narina lala, naña Aisak lala amio mapina lala naña Sekop lala, naña la mēna akus porotano nene naña Ntewa tañan pan la ve kiela lue.

¹⁰ Ana Epraam tol yo nene, sike ea, ana pe kila re pupia mēna yuñã ta poli, mēke ga e yuñã tapolen

la nañane. Naga nene komin naga kiliar ruru po pañisi sape pe mēna umã re napo nene poli wa, ana naga sukoko ga e nene na wa, vena yoko va e pupia pulkumali kiena ne Ntewa, naña Ntewa pisirlua a miyuñãen amio kana ãeren mārera naña tañatete si wororowa pogos tai.

¹¹ Ta sina, naga sira marua Sera. E kiena naviawaena e Ntewa, naga mēñenan ãesan narina naña Aisak. Nakonua nena, pe ãarli re sisi poli wa pano-o pimi pe sira marua, ana sumãl mārera sike e naña sape yoko navisaarena kiena ne Ntewa ve lelaga vania amio wona yermarua Epraam, sape yoko lalua awar narila.

¹² Yermarua Epraam mēna ga sa naña mrae pito tano rui, ana narina naña ãaria kila namratava puna la apim ape mok pañisi. Ana siraunia aãarliluen la apitom sanene, pano-o kiena lus lala apim ape mok sane verue la metava ma e sinapane, tañatete si aulola, asaga mras nen none la garo losi narui.

¹³ Ana yermarua make la naña amlelaga e Ntewa sanene, Ntewa pisaar kiela sur wo lala pan la, ana aãar ga kana narin kinakinas komãasa, ana amar tan yomarava nini. Ana akilia asape Ntewa ãar ligan ga lañasa sike ga wa, yoko warpo nakeviu sirau, ana kila apisu kilale asape ape wolawa ga e yo nena.

¹⁴ Yomarava nini naga pe kiela yo re nena poli, ana kiela sitomena sike e mēla umã tañena naña napo.

¹⁵ Ana visae yo naña asitom manena naga purvanua ke naña amligan apim, visae la sinelania, akilia avilopu la awasuñe si ava e wo ga.

¹⁶ Ana peraga, pe kiela sitomena ãasuñe re si pa e nanene poli, la asitom ke asape atol yo tañena naña po manene la sane, sinelan ga umã nae ma e peni. Ntewa kila ruru make kiela pulkumali wo nene rui, ana naga sinenan pañisi sape popon loge avisave naga pe kiela Ntewa

kemua lelaga, a naña avisave m̃ana uña, naga ve m̃ala uña lue narui.

¹⁷ Ana e lepas kiena ne yermarua ke la nene na wa, tevisayu si yermarua Epraam, naña e kiena nakilaliena m̃arera naña naga pisuia. E kiena naviawaena e Ntewa, naga tam̃an nena narina taaga naña Aisak pania, tam̃an sape kuṽaṽain ke sina ga vania. Aisak ke naña nanua ne Ntewa pisaar m̃arera pa arimana, sape

¹⁸ *“E naruña nene, yoko kiom̃a lus la aim ave moki.”*

Jen 21:12

¹⁹ Ana pogos naña Aisak lavis mare, Epraam pe kiena sitomena re poli e navisaarena kiena ne Ntewa nene, ana naga mlelaga ke naña sape visae monar weṽar narina nene mare, Ntewa kilia tamalia si wo ga ne. Ana Ntewa pisu naña kiena naviawaena pe lelaga sanene, ana Aisak pe mare re si poli, ana ariman pisu ga naña Ntewa mla maran si malena kiena ne narina nene pania mligan e limana.

²⁰ Ana yermarua taṽena si tai, naga narina ne Epraam naña Aisak. E kiena naviawaena e Ntewa, mla kiena visena maro pan narina lua nene Sekop amio Esau, mlelaga m̃arera sane yoko sirau navisa ruruena imi van lalua sa ga naña pisaar pan la.

²¹ Ana Sekop m̃ena nene sanini, e kiena naviawaena e Ntewa, ṽasine ga naga sane yoko kila wo van kiena lus lelein la naña avim sirau. Naga ṽar narina naña Yosop, ana Yosop ṽar narina la lua. Ana pogos tai, lavis repila marua naña Yosop kovio, suṽalun kiena plasgai telan ṽarina pito tano vena lotun Ntewa, ṽisi na pisawal navisaarena navisa ruruena pan mapina la punu ga.

²² Arimala marua nene Yosop, naga m̃ena popon sa tesitom̃alia. E kiena naviawaena e Ntewa, naga mlelaga m̃arera sape Ntewa ve ligan re yeririna nae Israel la asulue Isip, ana yoko wereplan la awasuṽe si

e kiela purvanua wawa. Naga pisawal sanene, ana pogos naña kiena malena lavis ṽisi, pisa m̃ena sape visae naga mare, ve asin re mon Isip, monar akus vano-o asin m̃ene kiela yo.

²³ Taṽena sina naga yermarua Mosis, kiena yermarua lua. E kiela naviawaena e Ntewa, pe amaraun re navisaluaena m̃arera kiena ne Parin Suṽe Pero poli, pogos naña narila nane Mosis paeme, apinaia naga paṽisi, pe ataṽan re aṽeṽar poli, ana akuswan naga mon moṽa ga, pano-o tol kupario telu.

²⁴ Ana Mosis nene, naga m̃ena, pogos naña kapuru pa keviu pae na, naga m̃ena pe yar na lelagaena. E kiena naviawaena e Ntewa, pe sitom manene re e kia wo naña amla pania, sa naña Parin Suṽe Pero narina naña sira, narina,

²⁵ ana naga sitom manene la kiena lus taṽena lala, yeririna na mratava kiena ne Ntewa. Naga mligan uña m̃ana yar keviu, amio ṽelaga la na yomarava nini, naña sane kana kekarena pe na ṽane ga ne, ṽisi na pa miakol amio kiena yeririna lala e malena na pog m̃arera la naña le Isip la akila ke pan la.

²⁶ E pogos nene, naga suṽa sitom veve ke ga navisaruruena la naña kilia imi m̃alivin naga e pogos la naña pimi sirau. Naga mnunun sape visae kus ke naloge viowaena amio la vanon yuṽaena kiena ne Navisaarena, naga po manene la taulu naña naga kus ke sur wo lala na malena memee ga e uña m̃ana ne yar keviu nae Isip.

²⁷ E kiena naviawaena e Ntewa, pe maraun re sur ya naña Parin Suṽe Pero kilia kila vania, ana naga mligan ga Isip sa naña Ntewa pisa pania. Naga pe pisu re marana ne Ntewa poli, ana ṽar yon ga naña logearia sa ga naña pisu nena e kilamarana.

²⁸ Naga ke sina ga, e kiena naviawaena e Ntewa, naga ṽuarar ruru mrapa natamaliaena naña Ntewa

pisa pania, a naga kila kiena yeririna lala aplan ke kuruta na sipsip e m̃ala pulutava lala, ana pogos naṗa Ntewa mligan kiena navisi na marena pitomi vena la nakoena va Pero, war ro ga kom metavan m̃ala uṃa lala, pa m̃emar m̃earu na uṃa punu ga nae Isip.

²⁹ Ana siraun nanene, yeririna nae Israel la nene aṗure matan Pero, amial apa atol Sive naṗa Pivaga. E kiela naviawaena e Ntewa, akusro pupia sive nene apa lepas ṗasia, amial ke apano-o sa ga amial ke ga e porotano. Ana la nae Isip asirau apimin la, ana la m̃ena amial asape akusro sa ke ga, ana pupia sive nene pimi pranwo la sina, kila talilun make la ga amarmare.

³⁰ Ana pogos naṗa yeririna nae Israel lala amial apa la sane apa atol pupia kumali naṗa Seriko, amio kiena li na mara la naṗa asike loyuma e kana pupia kove naṗa amiyumaen e kilavaru telivi piora. E kiela naviawaena e Ntewa, la nae Israel amial atalivi e kumali nene pano tol legiena orai, pano-o tol legiena na olua, apisu naṗa Ntewa kila kove la nene amloloru veraga.

³¹ Ana loyuma e kumali nene, sira tai sum̃a ga, naṗa nanua sumo pe sira na mrapa, kiena kia Reap. Sumon, yar la lua navisu veveen yo kiena ne le Israel lala, la apa atapolou loyuma Seriko, ana pogos naṗa asike ea, sira nene ṗerewan la e m̃ana yuma, miila la keviu paṗisi. Yaru taṗena la nae kiena yo, pe sinelan re avatanon Ntewa poli, ana e pogos na mara, amarmare, ana e kiena naviawaena e Ntewa, Reap pe mare re poli, atamalia kiena malena.

³² Nane repita marua la ṗasia naṗa ape purṗes nen yar naviawaena nakonua. Ana tekilia teva laa sane, vanon kia moki sike ga wa, sane yermarua la nene Kition, Parak, Samsen, Septa, amio Parin Suṗe Tepet, amio m̃ena Samiuel amio navisawalena taṗena lala, ana nepisu sane torok ga wa, pe aora

torokin re poli naṗa nekilia nesiri plan kiela suniena la veve taaga e la punu ga.

³³ Pe lelaga kemua, visae teloge ga sunena la nene na, apo na apo. E kiela naviawaena e Ntewa, kieta yermarua lala akila pupia sur la moki. Yoko tevisu naṗa akila mara ataulu purvanua m̃arera taṗena lala, ana akila naṗa yeririna na yo viowa lala monar ayumaen ataveve navisaluaena na po, ana am̃areran na tolen ya naṗa akilia asape Ntewa pisaar pan la. Yeririna taṗena lala akuwanla apito e ṗiliṗili na laion vena akan la, ana pe akan la re poli.

³⁴ Akuan la e pupia kapi, ana taṗatete nena kekan la. Pogos laṗasia apane playu na mara, ana aṗure matan poga ga, a pogos laṗasia li na mara la akila kare la m̃a pano-o pe puriula m̃arera re si poli, lavis ga ṗisi. Ana siraunia, apisu ga naṗa apa sina metava, am̃arera manene paṗisi, akila mara amio kiela li na mara na purvanua taṗena la nene, pano-o ataulu la, am̃ene plan la aṗasuṗe sina.

³⁵ Lala ṗas amarmare e pog m̃arera la nene, ana ola la atagin la, ana amilan ga Ntewa mla si ninula pan la sina, pisir plan la amal sina.

La sina ṗasia, nasinekar la akila yepe lalae moki pan la, a akilali la visae la avisave la pe amlelaga re si e Ntewa poli, yoko aligan la awasuṗe la sina. A visae avisave asuma amlelaga ke ga e Yesu wa, yoko akila m̃arera la sane van la na wa.

Ana e pogos nene, yeririna lala kiena ne Ntewa asape visae akila m̃arera la ve sanene van la, poga ga, ana taṗatete aligan kiela Suṗe. Asitoṃal ga asape e pogos naṗa visae naga visirplan la sina, la sinelan sum̃alen se marana naṗa akekara, a ve amawan re sina.

³⁶ Lala ṗasia apiar la, aṗure la apa aṃe la e yometava e maran yar la naṗa apisa kare la ke paṗisi. La

ṗasia, pogos naṗa apiar la, nane e sen urmi lala, akuan la ṗararia e yuṗna na koaena.

³⁷ Lala ṗas sina ga, akove moṗar la, la ṗas apiliro la komṗas lua e sowa, ṗasia atemṗar la e playu na mara lala. La naṗa visae ve amare re, la ṗna ga sur ṗarera van la pa ṗisi. Pe kiela sur re poli, limala plas paṗisi, ṗisi na asi plan ga kulus nen nane pona sipsip vena ayenia nakilaen yepela visusun. Sur la punu ga piowa lue ga pan la, a yar taṗena lala pe apisuar la re nena ga, akila kare la keviu ṗisa.

³⁸ Pe ṗala uṗna re poli, a pe kiela yo re naṗa ava e poli, ṗisi na asuṗna amialialoro kar ga e yo mema a metava e tavie lala, asu kar ga e pulṗe lala.

Nane yar na viawaena lala na sa nene. Yomarava nini na piowa manene la pan la, sa naṗa tekilia tevisa tesape yomarava nini pe torokin re si yeririna wo la na sanene ase poli, yar la na sanene popon asuṗna ga ṗala uṗna metava ma e peni.

³⁹ Tepisu sane la punu ga naṗa tepisayu la pa rui, apane pog ṗarera la mok paṗisi, ana pe amlor re poli, asuṗnal ṗarera ga, kila temnuu kilale kiela naviawaena e Ntewa keviu, a pe lelaga. Ana la ape na pog nane naviranarena marua nanua sumo, ana asuṗna amloge navisaarena wo lala kiena ne Ntewa, sane yoko naga kila mrapa naṗa akilia atol malena naṗa ve uro re, ana pe apisu re mras navisaarena nene molue pula poli.

⁴⁰ Ana Ntewa pisuveve sape popon kila mrapa viu tai van ita. Ana pitetalia Yesu pitom kila pae kiena yuṗnaena, kila sane la nanua sumo ne, amio ita, ita punu ga towar mras na visaarena kiena ne Ntewa nene e mrapa ve taaga ga, a e pogos taaga ga.

12

Kilamarata suṗna ga e Yesu, naṗa

naga ṗarera manene pano taulu pogos ṗarera lala

¹ A la punu naṗa tepisayu la ṗaro rui, la na sane ape pupia purṗes nen viawaena lala, asa ga pupia ṗegas nena naṗa asuṗnal asuṗna apisuveve ita ke ne, asuṗna apisu ruru ke kieta viawaena, asape yoko tekirir va ve sanape. Sur ya naṗa suwo ke kieta mrapa, monar teyaṗlua, a mlamulen viowa la naṗa suṗna piar kare ita ke ne, monar towarplania, ana toṗareran kiririen e mrapa piavi naṗa sike e marata, naṗa sitomiena na liganena ve su re si e ita, kieta sitomen la ve piayavi ga.

² Tekira tevisuar manene Yesu, naṗa suṗnal sike e luas nen mrapa gare. Naga pe purṗes nen mrapa na viawaena, a pe kana luas ṗna ga, ana pogos naṗa tesitoṗalia, yoko la ṗareraena van ita. Tekilia tesitomyu si pogos naṗa naga ṗar ke yepe lalaea a naloge viowaena meta e lak torovia, naga sitom korenan ga pogos ṗarera naṗa naga panea. Naga mligan kiena sitomena ṗarera su ga e pupia kekarena naṗa sike e marana, kila ṗna pano-o tauluia, ana nanagane teke e lepasnena ne Ntewa na ṗamarua, e pupia lelenu wa ma e peni.

³ Popon tesitomyu ṗna Yesu, e pogos naṗa yeririna viowa la nene akuan make visen viowa la pania, sinela kar manene paṗisi, ana naga taṗan ga naga pano tol luas. Sanene, ita ṗna popon ve sineta maren re yuṗnaena vilaga, a taṗatete temarau, ve tesitom re urmatanen ya naṗa monar tekila.

⁴ Pona tesitom ke tesape temloge piowagan kilaen mara temio ṗelaga viowa ana torok yo narui, sineta mare, ana pe tetol re ya naṗa Yesu kila poli wa, pe tesu wo li re mlamulen viowa poli wa, pano-o kata kuruta mlau e yepeta.

⁵ A popon ve sineta ṗesan re visena na iilaren naṗa Arimata Ntewa pisa pan ita, sape pio ita sane narina lala, sape

“Naruu, visae nevisu popon sane
naloge viowaena tai imi tol ko,
ve ositom korenan re,
pona visae yam lařasa nevisu
sane monar nela nakoena
van ko, kiořa sitomena ve lor
re, komin kiau řelaga navian
koena naga sanene.

⁶ Visae la nařa sineu sii la, yam
lařasa monar nekila aloge
viowa,

a la nařa nepe Arimala, yam lařasa
monar nowela.” *Pakaiwa*
3:11-12

⁷ Sanene, visae pog tai ovisu sane
ve sanene van ko, monar ořarera,
otamřan ga sane mrapa ke tai nařa
Ntewa sinenan sape vian ko e
narui, sinenan sape kila ruru kiořa
malena ne. Ita punu nařa tepe ata,
tesuřa tekila ke sanene pa narita
lala, ana visae Ntewa pisu ita sane
narina lala, naga monar kila řena
ve sa ke nene van ita.

⁸ Sur nene naga yoko ita make
tetolia, a visae ve kila re van ita
tai, naga pisu yaru nena sane pe
pe narin ruru re napo poli, naga pe
narin yar nae ga koyo tai.

⁹ A nanua sumo, ita make ga,
pogos nařa arimata la amla ke
nakoena pan ita, pe sinetan re
poli, ana pe lelaga, nenaga ne tepisu
kilale sane amesmes ga, a kila sane
tesitom la va la sane. Ve sanene na,
popon manene tewatanon Arimata e
ninuta, tekekanan ya nařa kila pimi
řalivin ita, vanon naga ke nene
narui pe mrapa na malena.

¹⁰ Arimata lala amla ke nakoena
pan ita e kas la nařa tepe sisi ke
ga wa, akila sanene komin asitom
asape yoko wo la sane van la ke
sina ga, ana pogos nařa Ntewa mla
nakoena pan ita, kila vena yoko wo
ke sina ga van ita, vena ita řena ga
tekilia tetol kiena malena wa.

¹¹ Nakoena pe sur tai nařa e ke
e kana pog na kusena, pe kiki re
nena ga, melkalka pařisi. Ana sir-
aunia, visae tetamřan naga vian ruru
kieta malena, yoko war mras napo
lala, sane řelaga na mořauena a

sumřarena, amio řelaga na waena a
na mesmesuena.

¹² Ve sanene, visae sur ya nařa
avitaweia, amiu akilali sane nav-
isawaliena Aisea pisa sumo, nařa
sape

“Avisir plan limamiu la nařa tayoi
sike ne, akila la akulul sina,
a purpur na lamiu la nařa
miyuyuwawa ke ne, akila la
amřarera sina.” *Ais 35:3*

¹³ Sanene, amiu řena ga akila
ruru si kiamiu mrapa la amesmes
ruru wo, ana kiamiu laulu la nařa
ayaloro atavevea, yoko lala ve viowa
manene re la sane, ana yoko imi
řarera sina.

*Avisuar ruruia ve akila pal re
mrapa*

¹⁴ Sur lua na waryoen silaga la
sanini. Tai, naga řelaga na ve erau
woena amio yeririna tařena lala,
a ta sina, naga řelaga na malena
wa nařa yaru monar se ea visae
sinenan sape visu marana ne Ntewa
na mava.

¹⁵ Ana monar ayuřae řarera
vena ve amiu yar tai nařa kirir řa
pano-o řisi ga e mrapa komsusia,
nařa pe tol re lemamiena kiena ne
Ntewa poli wa. Ovisuar ruru řena
ga nařa ve narin řeligas melkalka
ve imi řawa re e sinerřa. Visae
pere, řisi na kapuru war mras la ve
moki nařa piowa e kiořa malena, a
kana kororak ne la ve kila kare re
malena wa kiena ne li na lelagaena
wa tařena lala.

¹⁶ Monar řelaga viowa na
yemřene amio sira ve imi re e amiu,
a monar ve řelaga nasineřesan
ruruen re Ntewa, sa nařa Esau
kila nanua sumo. Esau nene,
Ntewa kilologia naga pe řearu
kiena ne arimana vena kilia war
lalimana ve kiena, ana pogos tai
nařa visokaria, mlopon ponos nen
pursi wo nařa wenla na vetokaki
Sekop miyurřaenia, ana mias lua
sitomiena kiena ne Ntewa e kiena
malena, pisa pa wenla, pisape “Ei,
ola pursi nene im van inu nagane,

a lalimana ne ata make ga naña pe kiau, ana nela vaniko.”

¹⁷ Ana sa naña tekilia ãa rui, sirau-
nia Esau pisa sape yoko war maran
si lalimana ne arimana ve kiena, ana
apisaluþar ga, vanon naga þiliwilin
plan rui. Ana mloge piowagania,
tagi pano-o kila þele ga rui. Naga
sitom ke sina ga, sape sa ve kila re
ga, ana nagane kilalu rui.

*Tavie naña Sinae na yomarava,
amio tavie naña Saeon nae peni*

¹⁸ Ana popon tesitomli si ve tokak
ga e lepas nen navisaluaena na
sumo wa, amio lologena wo kiena ne
Yesu Kristo naña pimi ga na wa. Sur
lalua nene pe taþena paþisi, ana sur
nene tekilia tevisu kilale e kala tavie
la lua.

Tavie na navisaluaena marua,
nane Tavie Sinae, naña na yomar-
ava ga nini. Kieta li marua le Yu lala
akilia apisu e kilamarala, ana apisu
sane pe pupia yo wa na marauna,
naña kap meke ea a kana pulþalu ne
lala yo malolo ga rui, amio kan yaku
nena naña yemalolo kalo make ga, a
lagi tai miyui lue ga ea.

¹⁹ Ana pupia kana kumasua nena
miyelyelu malia, ana amloge pulgo
tai pis naña urmi paþisi, kila sane
amarau pano-o, atag asape ve visa
re si sur tai van la.

²⁰ Apisu sane yo nene pe wa
paþisi, akranwo ruru nena, sane
visae sur mal ya naña waro lavisin
tavie nene, kus pal laea, yoko monar
akovearia.

²¹ Ana yermarua Mosis pisu sur
la nene, naga mena marau, pisape
“Lelaga naþane, nemiyuwawan ga
marena.”

²² Naga nene tavie wa na navisalua-
aena marua na sumo, ana nanagane
na pe tepa re si e poli, tepim e
tavie wa viu na lologena wo nene na
Tavie Saion. Naga sike ma e peni,
naña pulkumali kiena ne Ntewa
mali meke ea, naga pe Yerusalem
viu ne nae yo mava. Naga pulen ga
navisi lala, mok na mok naña sane

apulopule ga, naña asuvileviles kar
ga vena kilaen yauena na kekarena.

²³ Ana likan la, ita þegas na li na
lelagaena wa la tesike lele taaga ea,
naña ita tepe sane mearu lala kiena
ne Ntewa naña teþar lalimana. A
amio ita mena, ninuna ne kieta yar
mare lala asike ea, nane la naña
amesmes ruru pa rui e yomarava,
ana pogos naña amare, aþure plan
la apa atol luasnen mrapa natamali-
aena, naña apa asu ruru e yo nene.
A yaru naliþereena mena tai totano
teke metava e yo nene, naga pe
Ntewa na sur make ga.

²⁴ A amio sur wo taþena la naña
asike e kieta kunus wa nalolo-
gena wo nene, tekilia tevisu Yesu,
amio kana kuruta naña mlau, naña
apeven pa e losineta lala vena kila
temekiki. Kana kuruta nena, pe sa
re kuruta kana ne yermarua Epol
nanua poli, naña asape kuruta na
ween yaru, a kuruta na kilamaranen
napiowaena, ana kana ne Yesu naga
pe kuruta na tamaliaena yaru, a
pe kuruta na viewoena. Yesu kila
po paþisi wa, naña sumal su likan
Ntewa amio yaru, kila kiela navi-
ranarena viu lalua sumalu ruruia,
vena kila lalua ave erau wo sina.

Ayagogon ruru pulgona ne Ntewa

²⁵ Navisaluaena marua, naga sane
visena na kilaþegeena ta naña
paeme e yomarava nini, a lologena
wo, naga sane visena na kilaþegeena
ta naña pitom ma e peni. Ana la
naña apilon masila pan navisalua-
aena marua nene, taþatete nena
aurmatan nakoena þisa, ana visae
ve sanene, yoko ve sanapen la
naña apilon masila pan lologena
wo? Yoko taþatete nena aur matan
ve tokaki. Visae ve sanene, popon
teyagogon ruru pulgona ne Ntewa,
telogearia.

²⁶ E pogos naña Ntewa pis pa
yermarua nasumo la nene, kiena
visena urmi paþisi kila yemninu,
ana siraunia, kiena visaaren tai pisa
si mon metavana, sape

“Yoko yam si tai nokululun make yo punu ga, ve yomarava re ga nini, a amio make yo la ne ma metava yam veraga.” Akai 2:6

²⁷ Visena naŕa pisa e nini, naŕa sape “Yam si tai,” naga pisa ke sur keviu ta ne. Naga kana kinasa sape Ntewa kululun yo yam tai rui, ana kiena sitomena m̄arera sike ga wa sape kululun li si yam tai ana visu ruru li make ga suria. E legiena maro yoko kululun wowa yomarava nini, amio sur make naŕa naga sii la sike ea, ana yoko sur naŕa taŕatete kululun rovia yoko sum̄al m̄arera sulue na sike ne.

²⁸ Sur ga tai naga kilia su lue na sike ne sanini, nane nasuŕenena kiena ne kieta Ntewa nena, a potena paŕisi naŕa mligan kieta malena su ruru sike loyuma ea. Popon silaga tekila lotena wo tai vania naŕa kilia kekarania, tepisu kilale naŕa naga pe na wa paŕisi, tevatanonia.

²⁹ Komin kieta Ntewa naga kapi ke nene narui, naŕa kilia sikap van make sur punu ga.

13

Pelaga la naŕa Ntewa kekarania

¹ Visen si laŕas nini vena iila amiuena, naga sanini. Popon asuma akekarani amiu lue ga, sa naŕa kam na ape mratava taaga ga amio Kristo.

² Ana ve akekarani amiu re ga, akekarani ke m̄ena wolawa lala, akekarani naŕa avisuar la e m̄amiu uma lala. Popon akilakila sanene, komin pog laŕasa, kam na aminue ga, ana wolawa la naŕa apisuar la ke ne, la na navisi kiena ne Ntewa ke la narui.

³ Asitoma la naŕa asike e yuma nakoena, awar pae kiela naloge viowaena lala, sa ga naŕa akoven amiu m̄ena apa asike amio la. Kam na ve sinemiu ŕesan re m̄ena la naŕa yar taŕena la asuma akilakila kare la ke silaga, komin ita punu ga tesike e yomarava nini, a monar

tokus pae pogos m̄arera la naŕa yoko tevisuia.

⁴ Popon yar make ga avisu kilale ŕelaga na talopaena naga pe sur wo a pe sur wa m̄ena ga, a komin sur ne nanene, pe pon re si kororak tai imi kila kare tog naŕa aŕaenia pe m̄ala lalua naŕa atalopa, komin lalua apisaaria asape yoko ve aure re si taŕena. Yoko Ntewa la na liŕeena va la naŕa amiyalyal kar ga, sane li na talopaena naŕa akila kolau, pona yar viu la naŕa akila lau.

⁵ Ovisuar ruruia naŕa ve oligan re kilavaru imi ve suri na sumo e kioma malena. Popon okila ko okekarani ga narin ya naŕa teke e lumoma rui, komin navisaarena kiena ne Ntewa naŕa sike pa rui, pisa sanini, sape

“Taŕatete neligan ko yam tai, taŕatete nevilon masuu van ko.” Lev 31:6

⁶ Ana pogos naŕa tesitomyu si naga nene, mla si nam̄areraena pan ita, vena tevisawal visena naŕa sike e Tus na Yauena lala, pimi pe kieta visena, naŕa tevisave

“Yar na iila ruru inena, naga Ntewa na mava ga,

ana ve namarau re si narui, yoko yar taŕena kilia kila si ya ne viowa van inu ne?” Yauena 118:6

⁷ Sur taŕena, popon asitoma la m̄a kiamiu nasumonena lala, naŕa apisawal ŕesan visena kiena ne Ntewa pan amiu. Avisu veve ruru mras naŕa molue kome ŕelaga wo na kiela malena, a akila ga nono na kiela lelagaena m̄arera e kiamiu malena lala.

⁸ La amlelaga ruru po, ana ita m̄ena tekilia telelaga, komin Suŕe Yesu Kristo naga piloulou re pogos tai poli, naga maran taaga sa ke nakoneva, ŕane, a peni, sulue na sike ne.

⁹ Popon tevisa m̄ena tevisave avisuar ruru amiun visena kar taŕena lala amio navian wowonen lala ve aim aure plan amiu re vetan kove wo naŕa kam na asike pae rui. Yar

laṗasa asitom manene la e ṗaṗaḡena wa lala, amio kala kinanena ne lala, ana kinanena la nene taṗatete nena iila kiela malena lala. Sur taaga ga naṗa kilia kila sineta la m̄arera rurua, nane lemamiēna kiena ne Ntewa pimi pan ita.

¹⁰ Kinanen la ne tai ne sanene, naga nane kilam̄iu na kuṗaṗaena lala naṗa yaru wa la akuan ke e wonta. Amlenwoia, akila pa yuṗaena la e narui, ana siraunia akania sa naṗa akinan kala ke narui. Yar wa la nene la amal ga e kinanena na wonta la nene, ana ita naṗa temlelaga e Yesu, ita na pe tekinan re e wonta nene poli, ita na kata wonta taṗena m̄eke na, naṗa temal e kana kuṗaṗaena nena naṗa akuan su ea, naṗa yar wa la pe apisu kilale re poli, a la taṗatete akinana ea.

¹¹ La asum̄a akila ke kiela kuṗaṗaena la nene, ana tai na pe taṗena towe laa sane, sa naṗa asape kila totou na marena kiena ne Yesu, kuṗaṗaena nena naga naṗa asape na lakorenanena na viewoen mlamulen viowa, ana pogos naṗa ṗarin yar wa kila naga, naga pe kus make re tas nen sur mal pa loyuṗa naṗa pe yo wa manene poli, ana ṗar ga kana kuruta, pa mligan se wonta. Ana tas nen sur mal nena, akuslua si petan uṗa, akus pa vanua, ana askapia.

¹² Naga sa nenaga naṗa Yesu kila, naṗa akus m̄ena naga pavanua e purkove na pulkumali, akila mloge m̄a piowa pano-o kana kuruta mlau make nenaga, naṗa pe mlau koren re poli, ana mlaun naṗa kila ita kiena yeririna lala tepim tepe yar wa ruru nena napo lala e marana ne Ntewa.

¹³ Ana komin naṗa Yesu kekaran sape kila ve sa nene vanon ita, ita m̄ena ga monar tekekaran teva tesuṗal tesu temio naga vanua e uṗa, yar la avisu kare ita sa naṗa apisu kare naga, tokus naloge viowaena ve sa ke ga naṗa naga kusa.

¹⁴ Visae viowa ga van ita e yomarava nini sanene, sanene na pogaga ne, komin naṗa pe tesitom re tesape yoko tesike e pulkumali tai e nini ana tesulue poli, ana temligan kieta sitomena sike ga e m̄ata uṗa napo e pulkumali viu naṗa tepanon ke rui.

¹⁵ Popon kemua tesitoṗal lue ga naṗa Yesu kila po manene la pan ita, naga pietavan ita e mrapa rui ana silaga tekilia tevisa potena va Ntewa vanonia. Ve tekila re kuṗaṗaena e sur mal la vania, ana nalaena tai toṗa ga naṗa tekilia tela luen ga van silaga, naṗa yoko kekaran vaṗisi, naga nalaena na yeluarena. Tesuṗa tepisirlua ke kiena kia sanene, ana visena na gota ne lala sa ga mralak tai naṗa kiki ruru nena po pania.

¹⁶ Visae sanene, ve sineta ṗesan re naṗa tekila yuṗaena wo lala, komin naga sane kuṗaṗaena naṗa tekilia tela va Ntewa. Tai naṗa naga kekaran manene la sane, naga sanini, sape tekila luen ga wo va yar taṗaena lala, tekekaran ga naṗa teviovion kieta sur la temio la.

¹⁷ Sur si laṗasa, sane monar telogear kieta nasumonena lala, monar tekekaran ga naṗa tesu vatanon kiela visena lala. La aṗion ke paṗisi naṗa avisuar ruru ita, komin naṗa pupia yerkawa kerkeviu la naṗa asu metavan la asum̄a apisu veve ke kiela yuṗaena a kiela ṗelaga m̄ena lala. Visae kieta nasumonena lala, kiela sitomena la marmare, ana yoko yuṗaen make ga va viowa nenaga, ana visae telogear ruru la wo, yoko kila yuṗaena ve urmi manene re van la, akekarania, ana yoko wo manene m̄ena van ita, yar na yuṗaena lala.

¹⁸ Pogaga, lavis ke visena make la ṗisṗis narui, ana sinemimin mesape meviun m̄ena tan amiu mesape asitoṗal imimi e kiamiu leniēna lala, vanon yom̄arera naṗa mesike e nanagane. Pe mepisu re sur tai piowa teke e imimi poli, kiamimi sitomena la merarava ruru ga, a mesuṗa mesuṗalu m̄arera

lue ga mesike e ðelaga wo la naða mesmesu e maran yar lala.

¹⁹ Ana sineun nesape visena la nene akila ruru vilaga, vena nekilia neviaða e nini ve ve piavi re nowa-suðe si neiðas pun amiu.

²⁰ In na nesuða nemlen wo amiu ke ðena ga, nesape yoko Ntewa iila amiu. Naga pe Ntewa na suðare, naga pe Ntewa naða sinena miye ita kiena sipsip lala, ana pitetalia kieta Suðe Yesu pitom e yomarava nini, pitom pe yerkawa na visuaren kieta sipsip lala, kana kuruta mlau vena visirluaen naviranarena viu naða yoko sike sike nena. Naga pe Ntewa ðena naða Yesu taðan kiena malena pania, ana naga ðerelua petan marena, pisirlua malia sina,

²¹ ana noðasine naga nesape yoko la sur nowo make ga naða kam na sinemiun ke nanagane vena kilaen kiena yuðaena e yomarava nini sa naða sinenania. Naga suða miyuða ke e kieta malena la pe ve taaga, komin Yesu Kristo suða miyuðaen ke kieta ðelaga wo vim ve sa naða naga sinenania, ana yoko teieluar manene naga vanon vano-o taðatete ðisi, Sanene.

²² Na mratava pun inu lala e Kristo, nesiri ðaki nini piðasu pan amiu, pona visae ve ve piavi manene re yo, ana visae avisu ve sanape kam na ve sinemiu karin re, ana kam na ala kiau visena na iilaen la naða sike ea.

²³ Sineun nesape nevisawal van amiu aloge kieta wolai naða Timote, amligan lua si naga molue petan yuða nakoena rui. Visae ve ve piavi re imi kom e nini, yoko imimi lua, meiðas mevisuveve amiu.

²⁴ Sinemimin mesape avisawal va kiamiu nasumonena lala, amio ðena yeririna taðena lala kiena ne Ntewa, avisave mepiun ke mesape la asike sanape, asururuga pona sanape? A le Italia la naða asike e nini la ðena sinelan asape avisa pokolemalo van amiu.

²⁵ Kiau visena maro nae e nini, nane nesiri van amiu narui, nesape yoko lemamiena wo a sinewo kiena ne Ntewa sike amio amiu make ga.

Maki Naña SEMES Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki kiena Semes, naga kiena visena wo lala naña vena vianen yeririna lala kiena Ntewa naña asu tetai asike e yo punuga e yomarava nini. Semes naga kila totou la mokliu e kiena visena vena iilaen yaru lala, vena atol sitomena a kiliaena wo lala. E mñaki nini, naga pisayu suri moki naña nalelagaena lala monar kiela sitomena tolia a monar akila. Naga sape nalelagaena naña limana korena, naga monar kekara pogos naña visae Ntewa visirlua naga va metava, a nalelagaena naña kiena suri moki, naga monar kekara pogos naña visae Ntewa ligan naga vito su tano. A pisayu ðelaga wo naña yaru monar kila, a naga sape lelagaena a yuñnaena, suri lua nene lalua monar akiriri lele taaga. Pisayu mña sape yaru naña kila ke ðelaga wo na iilaen yaru taþena, yoko kiena lelagaena mñarera.

Semes pisayu suri lala na kilalien yaru lala, a naga sape yaru naña suri la aimi akilalia, ana naga sumña þuarar ke ðelaga mesmesu, naga kilia loge wo. Pisa sape nalelagaena monar ve tamñan re gona visa suri viowa, ana monar yeluar ga Ntewa ea. A pisayu manmaruaena naña Ntewa kiania, amio ðelaga taþena leþas naña po, sane ðelaga kiena yaru naña kila kiena sitomena pito ga tano, pona kila kiena sitomena piyavi. Pisayu mña ðelaga laþas naña piowa, sane yaru la asumña apeveyu, apilave paþisi, amila nakoena pa yaru taþena, pona akila kiela sitomena pa metava.

E mñaki nini Semes pisayu lotena naña navisatamñeena sike ea, a suri keviyu si tai, pisawal rurua naña lelagaena amio yuñnaena wo, suri lua nene monar asike lele taaga e maliena kiena yaru naña lelaga, ana nanini naga taveve sitomena kiena Ntewa.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1

Pelaga na lelagaena a ðelaga na manmarua 1:2-8

La naña limala korena a yaru na suri moki lala 1:9-11

Suri na kilalien lelagaena kiena yaru 1:12-18

Yaru naga monar loge visena kiena Ntewa a monar kila suri la naña visena nini pisa 1:19-27

Visena na kila woen yaru pisu suri piowaga e yaru taþena 2:1-13

Lelagaena a yuñnaena wo 2:14-26

Li nalelaga monar visuar rurua e kiena visena 3:1-18

Li nalelagaena a ðelaga lala na yomarava 4:1—5:6

Suri taþena la naña Semes pisa 5:7-20

Visen þesia

¹ Inu Semes inu nepe yaru na yuñnaena kiena ne Ntewa, a kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo, naña inu nesiri lumñaki nini pimi pan amiu naña amiu lus nae Israel lala lualima taaga pa lua naña amiu asutetai asu ke e narin þegas lala e yo punuga e yomarava nini. Inu nepiun nesape sanapen amiu asu pogaga pona amiu na asike sanape?

Naviawaena amio namanmaruaena

² Puruvi lala a vineu lala, pogos naña na kilaliena lala imi e amiu, amiu na akilia avisu la sa naña suri nalogewonena.

³ Nanene na sa naña amiu akilia, pogos naña suri nakilaliena naga kilali kiamiu naviawaena lala, ana amiu atauluia, nanene kila kiamiu

naviawaena imi m̄arera manenea vena sum̄alu sulue.

⁴ A pogos naḡa amiu asum̄alu m̄arera sanene, nanene naga kilia kila kiamiu malena mesmesu ruru wo vaḡisi marua ruru nenaga a ule ruru e suri wo la punu ga, pe ḡelaga wo re tai naḡa naga pe kiena re poli.

⁵ Ana visae amiu yaru tai naga sitom pisape kiena manmaruaena ve tokaki ga, naga monar viun tan Ntewa e kiena leniena, ana Ntewa kilia la van naga. Vanon naḡa e ḡelaga kiena ne Ntewa, Ntewa naga taḡatete visi viowa va yaru naḡa naga viun suri tania, vanon Ntewa naga mlaluen ga nalaena wo silaga e kiena sinewo.

⁶ Ana pogos naḡa yaru viun suri sanene e kiena leniena, naga monar lelaga m̄arera, naḡa naga ve sitom ḡele re sina, vanon naḡa sitomena kiena ne yaru na sanene naga sane sive naḡa lagi miyuia kulkululu, lagi sum̄a supon kare ga pa e yo punu ga.

⁷⁻⁸ Yaru na sanene, kiena sitomena peve lua, a kiena ḡelaga lala kar ga, ana yaru na sanene taḡatete si sitom visave ḡisi na la suri wo tai e Ntewa.

Yaru la naḡa kiela suri re poli, a yaru la naḡa kiela suri la moki

⁹ Kieta puruvi laḡasia limala korena ga, pe kiela suri re poli, ana la popon awarwar la vaḡisi naḡa Ntewa pisirlua kiela sitomena pa metava,

¹⁰ a kieta puruvi taḡena m̄ena ga lala, naḡa la kiela suri moki, ana la m̄ena ga popon awarwar la manene vaḡisi, kom̄in naḡa Ntewa naga kila kiela sitomena la sike ga tano. Lala akilia akekara sa naḡa la apisu kilale asape yaru naḡa naga kiena suri moki, naga sa ga naḡa meme tai naḡa to yam plas ga.

¹¹ Pogos naḡa mrae pa metava, naḡa yo pisun paḡisi, ana mlege meme la nene la apimi ameu, ana akekapili pito tano ana maran meme la nene kokovio. A e ḡelaga ke nene, e pogos naḡa yaru na suri

moki lala asum̄a akilapolo ke kiela kilavaru lala wa, ana ḡisi na la aloru m̄ena ga akokovio.

Nakilaliena lala

¹² Yaru naḡa sum̄alu m̄arera e nakilaliena lala naḡa aimi e naga, navisa ruruena sike e naga, vanon pogos naḡa naga taulu suri la nene ḡisi, ana Ntewa yowauia ruru naga e nalaena wo tai, naḡa naga namalena nene naḡa Ntewa naga pisaaria ḡisi rui pan la naḡa la asitom manene naga.

¹³ Visae nakilaliena lala imi e amiu, ana la ataḡali amiu, ana amiu na ve avisa re avisave “O, nataḡaliena la nene la amolue e Ntewa.” Amiu taḡatete avisa ve sanene, vanon naḡa taḡatete suri viowa naga kilia taḡali Ntewa, a ḡelaga nakilaliena yaru Ntewa naga pe kiena ḡelaga re nene poli.

¹⁴ Nataḡaliena la nene apimi m̄arera e yaru, e ga e pogos naḡa kiena nasinenanena viowa ga naḡa kila luḡeluḡe naga, ana pure naga pano.

¹⁵ Siraunia, ana nasinenanena viowa nene naga pitovi pimi keviu ana naga ḡar narina, naḡa mlamulena viowa, a siraunia, pogos naḡa mlamulena viowa nene naga m̄ena ga pitovi pimi keviu, ḡisi na naga m̄ena ga ḡar narina, naḡa naga marena.

¹⁶ Kiau puruvi wo lala, ḡisi na amiu avisuar ruru amiu, ve atam̄an re yaru la aimi avisa kotalia amiu, naḡa la avisave “Nataḡaliena naga pimi e Ntewa.”

¹⁷ Amiu na monar akilia sa naḡa suri wo punu ga, a nalaena tanea punu ga, la amolue ma e peni la apitomi e ita. La amolue e Ntewa naḡa naga sii suri lala punu ga naḡa la apivavaga ke e sinapane, suri vivavaga la nene naḡa la akilia avilolou la silaga, ana naga kiena ḡelaga pe pe taḡena re nena pogos tai poli, naḡa naga taḡatete vilon m̄asina van ita pog tai, vena ligam̄ ita tesum̄a ga e yemalolo.

18 Nane Ntewa ne nanene naña sane kiena sitomena ga, naga kila ita tepimi tepe narina, komin naña ita temlelaga e kiena visena lelaga, vena ita na sa naña teve mras p̄esia na yeririna moki lala naña p̄isi na lala alelaga mare e Kristo sirau.

Ita monar telogear visena kiena Suḗ

19 Kiau puruvi wo lala, p̄isi na ve sinemiu p̄esan re visena nene, naña apisape yeririna punu ga monar avitaḗilin yagogoena, a monar avis male ga. A monar ve avitaḗilin re m̄ena ga sinekarena,

20 komin naña nasinemimiena kiena ne yaru, naga taḗatete ne-naga kilia kila p̄elaga namesmesuena kiena ne Suḗ imi kate pog tai, peraga.

21 Ve sanene, amiu na monar akoven plan p̄elaga namname lala, a yum̄aena viowa lala e kiamiu malena la wetelu, a amiu monar aligan kiamiu sitomena sum̄a vatano e Visena Wa naña naga kilia tamalia amiu, naña Ntewa naga mapila e losinemiu lala p̄isi rui.

22 Amiu monar akila ya naña Visena Wa nene naga pisa, pe pon re naña amiu asum̄a avisa kotalia amiu ga poli, naña amiu asum̄a ayagogonia ana amiyagogo korena ga e Visena Wa nene, amiu pe akila re suri la naña pisa ke poli.

23 Nanene sa ga naña yaru tai pisu marana e wii naña ato e kilika,

24 naña pogos naña naga pure petania, pog plas laa ga nene, naga sinena p̄esan ke sina ga marana pisape m̄a naga marana sanape wa.

25 Ana yaru naña naga pisu ruru loyum̄a e navisaluaena wo nene naña naga kilia wereplan ita e mlamulena viowa, a naga yagogo ruru ea, naña naga ve yagogo korena re ga p̄isi sinena p̄esania, ana naga logearia a naga yum̄aenia, yaru ne nanene narui p̄isi na Ntewa naga visa ruru naga e kiena yum̄aena punu ga.

26 Visae yaru tai naga sitom ke sape naga pe yaru mesmesu nalelagaena tai, ana naga pe p̄uarar ruru re purmenena poli, naga sum̄a pisa kotalia ke sina ga naga, a kiena nalelagaena pe suri korena ga.

27 Ana p̄elaga na lelagaena naña mesmesu ruru po, a naña naga pe lelaga kemua naña po e marana ne Ntewa, naga sanini: p̄isi na amiu aialiali ninuyu lala a letano lala, vena aiila la e kiela malena m̄arera lala, a amiu auarar ruru kiamiu malena m̄arera vena p̄elaga viowa amio kororaki lala na yomarava ve atolkare amiu re.

2

Amiu na ve awaveve re yaru lala

1 Kiau puruvi lala a vineu lala, sa naña amiu apiawa e kieta Suḗ Yesu Kristo, naña naga pe Suḗ Nawarwarena, p̄isi na amiu ve awaveve re yaru lala, naña amiu akila wo van laḗasia, a amiu akila viowa van laḗasia.

2 Sa naña visae yaru la ve lua, aimi loyum̄a e kiamiu yum̄a na leniena, tai naña kiena suri la moki naña m̄ana kulsota miyowau ruru po a naga miyen p̄iataliga tai naña pe kol teke e mrasilmana, a naña taḗena naga pe kiena suri re poli, naga m̄ana kulsota la pororo ga, ana p̄isi na amiu ve akila re ve taḗena van lalua nene.

3 Pe pon re naña amiu asitom manene yaru naña naga mien kulsota naña miyowau ruru po poli, naña amiu aure naga va e yo naña po a avisa vania avisave "Ḕaraga lelem̄a napo nanene, imimi sinemimi mesape ko ototano e yo nene," a e yaru taḗena nene amiu avisa ga avisave "Ḕisi na ko osum̄alu ga osum̄a varau e nam̄a, visae peraga oto ga tano e nam̄a."

4 Pogos naña amiu akila ke p̄elaga la ne sanene, amiu na asum̄a apisuvisu yaru laḗasia la apo, a yaru laḗasia la apiowa ga, nanene na

vanon ga suri la naþa la amien ke ne, a kiamiu navisuena na sanene naga pe þarpoyo re nena e sitomena wo nene poli.

⁵ Kiau puruvi lala, amiu aloge inu. Yeririna la naþa na yomarava nini la naþa limala korena ga, Ntewa naga pure plan la nene la ape kiena, vena naga kila sa naþa la kieta suri wo lala e lepas nen kiela nalelagaena lala. A Ntewa kila mēna ga ve sanene vena akilia ava ala kiela lalimana lala e nasuþenena kiena, sa naþa naga pisaar þisi rui pan la naþa asitom manene naga.

⁶⁻⁷ Ana amiu na asumā apisuvisu ke yaru la naþa la limala korena la sane ape kororak ga. Ana amiu na asitomyulia: ?A la naþa la asumā amēne amiu ke ne naþa la asumā aþure amiu ke apa kumali? ?A li pe mēna ga la naþa la asumā apiuelin amiu ke e kia keviu wo nene naþa Ntewa naga mligan e amiu? Nanene na pe yeririna re la naþa limala korena poli, ana nanene na yeririna la naþa kiela suri moki.

⁸ Mrapa mesmesu naþa amiu ataveve e nene naga sa naþa purþes nen navisaluaena kiena ne nasuþenena kiena ne Ntewa pisa naþa naga pisa pisape “Ko na ositom nalavis pu mā lala, okila wo van la, ve sa ke ga naþa ko na ositom ko māga.”

⁹ Ana visae amiu asumā avisuvisu ke yeririna lala awaveve la ke sanene, nanene na amiu asumā amlamula ke piowa nene ne, a navisaluaena kiena ne Ntewa þisi na naga liþere amiu visae amiu na ape yaru na kilaroen navisaluaena.

¹⁰ Komin yaru naþa naga kilaro ga visena kiena ne navisaluaena ve taaga ga, naga kila ke mlamulena viowa ne e marana ne Ntewa, naga sa naþa naga kilaroro make visena kiena ne navisaluaena la nene punu ga þisi narui.

¹¹ Komin Ntewa nene naþa naga pisa pisape “Þisi na amiu ve ataþa re kolau,” nanene na Ntewa ke ga

nene na wa naþa naga pisa pisape “Þisi na amiu na ve awemār re yaru.” A visae amiu ve ataþa re kolau ana amiu awemār ga yaru, þisi na amiu na ave yaru na kilaroen ga navisaluaena narui.

¹² E pogos na liþereena, þisi na Ntewa naga ve la re nakoena van amiu sa naþa þisi na naga la van yeririna viowa lala, þisi na naga ure plan amiu e nakoena nene narui. Komin suri ne nanene, kiamiu visena lala a kiamiu yu māena lala naga monar ve sa naþa amiu na pe akila re suri tai naþa mesmesun naþa amiu akus nakoena vanon poli.

¹³ Nanene na komin naþa Ntewa naga sinena mie amiu, a kiena nasineyeena nene naga þisi na yu-muvanlua naliþereena naþa naga mesmesun naþa amiu akusia. A pogos naþa Ntewa naga þisi na liþere yeririna la naþa la pe sinela mie re yeririna taþena poli, þisi na naga mēna ga taþatete sinena ye la.

Pelaga na viawaena a na yu māena wo lala

¹⁴ ?Puruvi lala, sanapen naþa visae yaru tai naga sumā visa ke visave naga piawa ke e Kristo, ana þisi na naga pe kila re yu māena wo la poli? ?Þisi na kiena naviawaena ga nene naga kilia tamalia naga, pona peraga? Nanene na, taþatete suri wo tai kilia molue kome kiena visokanena naviawaena kiena ne yaru na sanene.

¹⁵ ?A sanapen mēna ga naþa visae kieta puruvi laþasia amio vineta laþasia naþa la pe māla kulsota re poli, a la pe kala kinanena re poli?

¹⁶ Visae amiu yaru tai naga visin sineyeena van la visave “Ntewa naga visa ruru amiu, amiu na ve mi-ava tol amiu re, a ve viso kar amiu re,” ana naga pe mla re nena suri tai pan la poli vena iila la, visave ve sanene pogaga ne pona pe po re nene poli? Peraga, kiena visena na sanene ana pe visena korena ga.

¹⁷ A kieta naviawaena na sa ke ga nene narui, naña visae naga sumña naga taaga, a ve yumñaena wo lala ve su re amio, ana kieta naviawaena nene pe naviawaen korena ga, mare ga ne.

¹⁸ Ana pona ãisi na yaru lañasia la aloge visena nene, ana ãisi na la akilali naña avisatamēa avisave, “Naga pogaga, ana pe sa re nene poli. Ana naga sa ga naña yaru lañasia, la ape yaru na viawaena, a yaru lañasia, la ape yaru na kilaen yumñaena wo lala.”

Ana ãisi na inu nevisatamē la nevisave “Visae inu nevisu ko naña ko ovisa ovisave ko na ope yaru na viawaena ga, ana ko na pe yaru na kilaen re yumñaena wo la poli, ana ve sanene ãisi na tañatete nevisu kile tai naña sane naviawaena kioña pe lelaga. Ana visae ko ovisu naña nesumña nekila ke ãelaga wo lala, nanene kilia kila merarava van ko sane kiau viawaena naga pe lelaga kemua.”

¹⁹ Ee, inu nekilia mñaga naña ko omlelaga naña Ntewa taaga ga sike na, nanene na po pañisi nene. Ana nevisa van ko, yermare mñena ga lala la amlelaga sa ke ga, ana la asumña amiyuwawa pañisi vanonia.

²⁰ Sa naña nesumña nepisa ke ne, yaru naña naga pisape naga piawa mñaga, ana pe kila re ãelaga wo la poli, kiena naviawaena nene pe suri korena ga, yaru na sanene na pe wowe ga nene. ?Pona amiu sinemiun asape nevisa meraravanli la suri nene sane wa?

²¹ Pogaga, amiu asitomli repita naña Epraam ne. ?Ntewa naga kila Epraam naga mesmesu e marana vanon ya ne? Nanene komin naña Epraam naga ãere narina naña Aisak, piar naga e wonta, ana tamān narina nene pisape kila kuñapaena ea va Ntewa.

²² Amiu apisu ke ne, e lele nene ita tevisu naña naviawaena kiena ne Epraam a kiena yumñaena lala, ana suri la lua nene amiyumñae ga

lele taaga. Kiena yumñaena lala la akila sane kiena naviawaena naga pe lelaga ruru kemua naña lelaga,

²³ a suri nene naga kila Visena Wa pe lelaga kemua, naña pisa pisape, “Epraam naga piawa ke e Ntewa, a pe miasi suri ne nanene, Ntewa naga kila Epraam mesmesu amio naga.” A nanagane ita tesumña tepio ke Epraam tesape naga pe erau kiena ne Ntewa.

²⁴ Komin suri ne la na nene, ita tekilia tekirawal sane Ntewa naga kila yaru mesmesu amio naga komin kiena ãelaga wo na malena mñena ga, pe komin re ga kiena naviawaena poli.

²⁵ A amiu asitomli Reap nene, nanua sumo naga pe sira na mrapa ga tai. ?Ntewa kila naga mesmesu amio naga vanon ya ne? Nanene vanon naña naga pisuar ruru le Israel la lua nene naña lalua apim vinau ga apisape avisu kilia Seriko. Naga ãerewan lalua nene e mñana yumña, a ãisi na naga kipian lalua nene e mrapa tañena tai vena lalua akilia aure ana awasuñela si akom ea.

²⁶ Pogaga, ana sa naña tas nen yaru naña naga pe ninuna re poli, naga mare, naviawaena mñena ga, naña pe ãelaga wo re lañas ayumñae veraga amio poli, naga mñena ga mare ga.

3

Ita monar touarar ruru purmeneta

¹ Puruvi lala a vineu lala, pe pon re naña amiu ve moki akilali naña auarar yumñaena na vianena e yumña na lotuena la poli, vanon naña amiu akilia mñaga, e legiena na liñereena, ãisi na Ntewa naga kila naliñereena van imimi navianena lala ana mñarera laa sane.

² Visae yeririna tai naga pe kila pal re kiena visena pogos tai poli wa, yaru nene naga po na po, naga kilia ãuarar ruru kiena malena wetelu. Ana peraga, ita punu ga ita tesumña

tekila pal luen ga kieta visena lala silaga.

³ Popon ita tesitomli narin pototo nene naþa ita temligan pa teke e logon wosi. Pogos naþa ita temligania, ita na tekilia tekila wosi nene logear ita, a ita tekilia tevilon pupia tas nen wosi nene naga va e yo naþa ita sinetan tesape naga va ea.

⁴ A ita na tesitomli mēna ga waa lala, naþa pe suri korena ga naþa aurmi paþisi, a pona pupia lagi miyuia ana sinenan pisape supon vano, ana narin þeligas ga, naga kilia kila pupia waa nene va e yo naþa yaru na uararen þeligasia naga sinenan pisape va ea.

⁵ Purmeneta lala naga sa ke nene narui, naþa la ape narin suri ga tai, ana la akilia avis molmolue ve keviu vaþisi.

Amiu na asitomli, naþa narin mēu na kapi ga tai, ana naga kilia kekan ga pupia laki lala e pupia yomārua tai.

⁶ Ee, lelaga kemua, naþa purmeneta naga sane kapi ta ne. Komþas nen tasneta la moki, ana purmeneta naga ta naþa suri viowa punu ga na yomarava nini la apule manene la ea, a kiena naviowaena la nene la asuñā akila kare make kieta malena wetelu. Purmeneta nene na suñā mla ke kapi e lele na loge viowaena, a naga suñā kila ke kapi nene pivaga e kieta mrapa na malena punu ga.

⁷ Ita tekilia tepisu naþa yaru naga kilia kila suri tetan lala aimi amomāu, sane suri mali na yomārua lala a manu lala, lomāra lala, a ika lala,

⁸ a pe yaru re tai naþa naga kilia kila purmenena momāu poli. A purmeneta lala la apiowa la, a taþatete touararia, a kiela visena lala la sa ga mrasuþapo naþa kilia kilamāru yaru.

⁹ Ita tesuñā tepis ke e kieta purmeneta nene vena teieluar Ntewa Wa nene naþa naga pe Arimata, ana siraunia, ita tepis ke

sina ga ea ana tepiuelin yaru taþena lala naþa ita na pe tesitom re tesape Ntewa naga sii la poli.

¹⁰ E gota taaga ga, ita tesuñā tepis po ea, a tepis mēna ga piowa ea. Puruvi lala, suri nene naga piowa manene la.

¹¹ Pe puluwii re ta naþa mon mēga ana e pulusa si amio wii lalua akate veraga e poli.

¹² A sa ke mēna ga naþa purpik taþatete kilia war mraolip, a kilkerep taþatete war mravik. Taþatete mēna okilia ova ovio wii e pulusive.

Namanmaruaena wo naþa Ntewa naga mlavia

¹³ Visae amiu yaru laþasia naþa ape manmarua paþisi, la akilia ruru suri po, popon lala akila suri la nene imi merarava ruru wo sa naþa la kiela malena mesmesu, kiela sitomena lala monar vito ga tano, a kiela þelaga lala monar marua ruru wo.

¹⁴ Ana visae amiu asitom sa naþa amiu ape manmarua, ana kiamiu sitomena lala apulen navielueena amio mēna ga nakalawaena, visae ve sanene amiu na apisokani ke ga ne. Amiu na ve avisvilaven re si vanon kiamiu visokanena na manmaruaena nene, vanon nanene na pe þelaga na manmaruaena re nenaga nene poli.

¹⁵ Nanene naga pe manmaruaena nae re ma e sinapane nene poli, ana naga manmaruaena na yomarava ga nini ne, a naga pe kiena ne yeririna viowa ga lala, naga pe manmaruaena naþa naga molue ruru ga kome Yermare.

¹⁶ Vanon pogos naþa yaru la naþa avielue ana la sinelan asape ato kalawa make yeririna taþena lala, ana suri la punu ga asutetai ga narui, taþatete si akirir ruru wo.

¹⁷ A visae yaru naþa naga tol namanmaruaena nae ma e peni, ana kiena þelaga ve taþena. A metava suri taþena lala, kiena malena ikik ruru wo, a naga ve yaru nasuñareena mēna ga, naga ve yaru momāu, naga ve erau ruru wo

van yeririna taþena lala, a naga ve yeririna na sineyeena. A naga ve yeririna mēna ga tai naþa e kiena malena war mras la naþa po. A naga ve waveve re yaru lala, a kiena sitomena ve veve lua re.

¹⁸ Yaru na sanene, suri la punu ga e kiena malena naga mesmesu ruru po paþisi, a þisi na ve sa ke mēna ga e yaru la punu ga naþa la ape yeririna na sumāre, naþa la amiyumāe ke e þelaga na sumārena.

4

Yaru naþa naga kila erau wo amio yomarava nini

¹ ?Ana visae sumārena nene ve su ruru re amio amiu, ana amiu asumā akila ga mara van amiu, a aveveyun amiu, ana ya ne pe mias nen suri nene? Suri nene naga molue kome kiamiu nasinenanena lala, naþa la asumā akila amiu amiyumāe mārera paþisi vena akilali naþa aloge wo e suri punu ga naþa sike e yomarava nini.

² Amiu na sinemiun manene la suri la naþa sike e yomarava nini, ana amiu taþatete akusla, ana nane kila amiu na sinemiun asape awe yeririna vanonia. A amiu na sinemiun manene la suri kiena ne yeririna taþena lala, ana taþatete mēna ga akilia akusla, ana kila amiu apeveyu a aþe amiu māga vanon suri la nene. Ana amiu pe atol re suri laþas naþa amiu sinemiun poli, vanon naþa pe apiun re tan Ntewa poli.

³ A pogos laþasia amiu apiun tan Ntewa, ana pe atol re poli, vanon naþa apiun pal ga. Ana nanene komin naþa amiu asumā apiun ke ga vena kila kiamiu nasinenanena lala akilia awar ya naþa la sinelania vena aloge wo ea.

⁴ Amiu na sa naþa yeririna la naþa la pe ape lelaga re pa wola poli, naþa amiu pe akekarān manene re si kiamiu Ntewa poli, amiu pe ape lelaga re pan poli. Ana yaru naþa naga sinenan pisape naga ve

erau wo amio yomerava nini a amio mēna ga kiena þelaga lala, ana naga sane sumā kila ke erau viowa amio Ntewa ne, naga sane pe nasinekar kiena ne Ntewa þisi narui.

⁵ Visena lelaga tai teke e Visena Wa, naþa naga pisa pisape

“Ninuta naþa Ntewa naga mligan teke e ita, naga sumā sinenan pisape va viowa silaga e kiena nasinenanena viowa lala.”

A nanene naga pe pe visena korena re nene poli,

⁶ a Ntewa naga sumā miila ita keviu paþisi e kiena sinewo, vena ita ve tekila re si ve sanene. Ana naga nene sa naþa Visena Wa naga pisa, naþa naga pisa pisape

“Ntewa naga sumā pialuþar ke yaru naþa naga þarwaria, ana naga pe sinewo pa yaru naþa naga kiena sitomena to ga tano.”

⁷ Vanon suri ne nanene, amiu monar aligan amiu asumā tano, vatano e limana ne Ntewa, a amiu na monar asuwo Yermare Lego, ana þisi na naga ure vetan amiu.

⁸ Amiu na monar aimi manene laa lavisin Ntewa sane wa, a þisi na naga mēna ga imi manene laa lavisin amiu sane. Amiu yeririna viowa lala, amiu monar akevan limamiu lala. A amiu naþa amiu kiamiu sitomena peve lua, amiu monar akila sinemiu lala imi ikik ruru wo.

⁹ Nanagane kana pogos ruru naþa amiu sinemiu viowagan kiamiu mlamulena viowa la narui, amiu aloge viowa vanonia, amiu alokain tagiena. Popon amiu akila kiamiu vitalena imi ve kiamiu tagiena ga, a kiamiu kekarena imi ve kiamiu nasineyeena.

¹⁰ Ana amiu monar akila kiamiu sitomena su ga tano e marana ne Ntewa, naþa naga mon metava a naga þisi na visirlua amiu.

Amiu na ve aliþere re kiamiu puruvi lala

¹¹ Puruvi lala a vineu lala, pe pon re amiu asumā avisa kare amiu poli,

a aliþere amiu ke sina ga. Pelaga nene, Navisaluaena kiena ne Ntewa pialuþar þisi rui, ana yaru naþa naga sumã kila ke sanene pan kiena puruvi lala, naga sumã pisa kare ke mēna ga Navisaluaena nene, a naga sumã mliþere ke Navisaluaena nene pisape naga piowa ga. A pogos naþa amiu apisu Navisaluaena nene apisape piowa sanene, amiu asumã amligan amiu apa ke metava e naga, ana amiu pe asu re si vatanon naga poli.

¹² Ntewa nene naga kilia tamalia yaru a naga kilia kila yaru kovio, a mesmesun naþa naga taaga ligan Navisaluaena a naga liþere yaru. ? Ana amiu na asitom asape amiu ape Ntewa, vena akilia aliþere kiamiu puruvi la sanene?

Amiu avisuar ruru amiu, ve avis vilave re

¹³ Amiu laþasia akilia avisa avisave, “Pane pona peni þisi na imimi meva e pulkumali taþena tai. Ana e yo nene, þisi na imimi mesumã ga tol kas wetelu ve taaga, ana þisi na imimi mekila yumãena na warena kilavaru ve moki.” Ana amiu ayagogon inu.

¹⁴ Amiu na pe akilia re nenaga ya naþa þisi na naga kilia warpoyo e kiamiu malena peni poli. Kiamiu malena naga sa ga m̃au naþa pimi kate e tavie a naga su plas ga ana siraunia kokovio ke sina ga.

¹⁵ Ana visena naþa mesmesun naþa amiu avisa, naga sanini, pisape “Visave Ntewa naþa mon metava naga sinenan ve sanene, þisi na imimi mekilia mesumã memal re la ve plas ga na wa, ana þisi na imimi mekilali ve sanene ve sanene.”

¹⁶ Ana peraga, amiu asumã apisi vilave ga, a amiu aþarwar amiu paþisi wa, ana nanene na piowa nene.

¹⁷ Ana yaru naþa naga kilia ruru þelaga wo lala naþa mesmesu naþa naga kila, ana naga pe kila re

poli, nanene naga kiena mlamulena viowa nene.

5

Yeririna na suri moki lala, monar maramē amiu

¹ Li na suri moki lala, popon amiu mēna ga ayagogon inu. Popon amiu na alokain tagiena vanon pogos m̃arera la naþa asumã apimin ke naþa atol amiu.

² E marana ne Ntewa, kiamiu suri wo lala sa ga suri la naþa apililua þisi rui, a m̃amiu kulsota wo mēna ga lala sa ga naþa kirara lala akar-wowo þisi rui.

³ A kiamiu suri mēna ga lala naþa sane kilavaru, la sa naþa asumã asiar asape avililua narui, ana þisi na tasnemi mēna ga lala avililua, sa naþa kapi kekania, a nanene naga kila merarava pisape amiu na amiyum̃ae piowa ga amio kiamiu kilaveru la nene. Ita tesike e legiena maro la ne, ana amiu na asumã apanon aþarpolo manene ke kiamiu kilavaru la pa laa na wa.

⁴ Li na yumãena lala amiyum̃ae þisi rui e kiamiu lokove lala, ana amiu na pe apulila re poli wa. Kiela naulena lala naþa amiu apuarar sike na, naga sa naþa sumã mlokai keviu vena visawal naþa amiu apisokan ga. Li na yumãena mēna ga la nene asumã atagi, a kiela tagiena nene naga pa tol kiligana ne Ntewa naþa naga pe Ntewa na m̃areraena.

⁵ E yomarava nini, kiamiu malena meme ga, naþa amiu akilia aul ga suri punu ga naþa amiu sinemiunia naþa alogewonia. Amiu na akan ga kinanena wo la silaga, ana inu nevisa van amiu, amiu na sa ga suri mali lala naþa yaru la apagan ruru la po pano-o amlapa ruru po paþisi, nanagane amloge po paþisi, ana legiena na we moñar laena pimi ke lavisi narui, ana suri mali la nene amninue ga.

⁶ Amiu na asumã apisu ke la naþa limala korena ga la apito ga tano.

Amiu amla naliþereena viowa lala pan la, pe suri korena ga naþa la amesmesu ga. Amiu akila kare la maga pano-o amiu amemoar la amare. Suri la nene, amiu akila pan yeririna lala naþa taþatete nenaga la akilia avisaluþar amiu.

Amiu monar amalumu ga

⁷ Puruvi lala, amiu na monar amalumu ga vena asumate maga kieta Suþe vano vano-o naga wasuþe sina ga. Naga sane yaru na lokove, naþa naga to malumu ga tona ga toate pogos wo na yunaenen kiena lokove lala, a vena yua naga imi kepapania, a vena war kinasa naþa marua sike ea.

⁸ Ana amiu na monar amalumu mena ga sanene narui, vena asumate kieta Suþe naga wasuþe sina ga imi. A amiu monar kiamiu sitomena lala asumalu marera, vanon naþa þisi na naga ve ve piavi re ana naga imi ke sina ga.

⁹ Puruvi lala, amiu ve avismumun amiu re silaga, vena þisi na Ntewa naga taþatete liþere amiu vanonia. Vanon naga pe yaru naliþereena, a sa ga naþa naga suna sualu ga sike e pulutava narui vena imi loyumua.

¹⁰ Puruvi lala, popon ita tesitomli navisawalena na sumo lala kiena ne Ntewa. La apian ita e mrapa wo tai, naþa pogos na yeririna lala akila piowa pan la, la amalumu ga a kiela sitomena lala pe mloru re poli.

¹¹ La asumalu marera asuna ga pano pano-o, ataulu suri la nene, a komin suri ne nanene, ita tepisuia tepisape Ntewa naga pisa ruru la paþisi wa. Yeririna naþa Sop, naga mena ga tai naþa naga sualu marera su piavi e suri marera la ne sanene, a ita tekilia suri wo lala naþa Ntewa naga kila pania sirau þisi. Nene na lelaga, Ntewa naga pe lemam pan yeririna la paþisi, naga sinena mie la paþisi.

Pelaga na visaena visena naþa lelaga

¹² Kiau puruvi lala a vineu lala, metavan suri taþena la punu ga, pogos naþa visae amiu apisaar suri tai, pona amiu apisa pupia visena keviu tai, þisi na amiu ve avisa re amio kia kiena ne sinapane, a kia kiena ne yomarava nini, pona kia kiena ne suri taþena tai, vena kila kiamiu visena nene marera. Visae amiu avisa avisave "Lelaga," monar avisa ga "Lelaga." A visae amiu avisa avisave "Peraga," monar avisa ga "Peraga." Visae kiamiu visena ve lelaga ruru kemua sanene, þisi na Ntewa naga taþatete liþere amiu vanonia.

Leniena naþa navisatameena pimi ea

¹³ Visae amiu yaru tai naþa naga mloge piowagan ke suri tai, naga popon len, a visae amiu yaru tai naga kekara, ana naga popon yeluar Ntewa e yauena.

¹⁴ A visae amiu yaru tai mai, nanene naga mesmesun naþa naga vio nasumonena na suare lala vena aimi avisu naga, ana þisi na lala akilia alenwo naga, a la akilia ataron sirveve va e naga e kia kiena ne kieta Suþe.

¹⁵ Ana komin naþa apiawa marera e Ntewa, ana alen vania, þisi na Ntewa naga tamalia namaiena nene, kila ruru sina ga naga. A visae maiena nene naþa tol yaru nene naga vanon kiena mlamulena viowa laþasia, a visae yaru nene visa plan kiena mlamulena viowa la nene, þisi na Ntewa naga viewo mena ga mlamulena viowa nene.

¹⁶ Komin suri ne nanene, ana popon amiu na asuna avisa plan kiamiu mlamulena viowa lala van amiu, a popon mena ga amiu asuna alenwo amiu ana vena þisi na Ntewa naga kila amiu awo sina. Pogos naþa yaru mesmesu naga len marera, kiena leniena kilia war mrasa ve moki.

¹⁷ Elaisa naga pe yeririna ga sa naþa ita, ana naga mlen m̃arera pisape yua þisi, ana tol kas telu komsusa ana pe yua re nenaga e kiena yo poli.

¹⁸ Ana siraunia naga kila ke sina ga leniena, ana yua kove ke sina ga ana lokove lala ape kinas sina ga.

Amiu na monar aure si yeririna naþa pure wasuþe sina ga imi

¹⁹ Puruvi lala a vineu lala, visae amiu yaru tai molue vetan nalelagaena, ana amiu yaru tai naga vanon ure naga wasuþe sina ga imi, naga nene na yuþaena wo ta nene.

²⁰ Amiu na monar asitoþalia, sa naþa visae yaru naþa naga vilon yeririna viowa tai molue e mrapa naþa piowa wasuþe sina ga imi e mrapa naþa mesmesu, naga tamalia yeririna viowa nene narui, ana þisi na taþatete yeririna viowa nene naga kovio. A naga kila sa naþa þisi na Ntewa naga kilia ure plan punu ga mlamulena viowa kiena ne yaru viowa nene.

Maki Nasumo Naþa
PITA
Siriyuia
Visayuena Na Tusi
Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki þesa kiena Pita, siria pan la naþa amlelaga rui, naþa naga pio la sape yeririna lala kiena Ntewa, naþa naga ga pisirplan la. La naþa asu tetai asike sane wolawa lala e provens makega e yo nene naþa nagane tepio sape purvanua naþa Teki. Sitomena keviu na maki nini, vena visirluaen sitomena kiena li nalelagaena la naþa yaru la asumã akila ke m̃arera manene panila paþisi, kila la am̃al ke m̃arera panila paþisi komin naþa amlelaga e Yesu Kristo. Naga pisa panila sape monar asitom̃al lologena wo nene, naþa Yesu Kristo maren ita, a mal sina, a yoko naga wasuþe si vitomi sina vena were kiena yeririna lala. Sitomena nene kilia iila ita vena tesum̃alu m̃arera, a kieta lelagaena la kilia m̃arera sumã e Yesu Kristo.

Komin suri ne nanene, pogos naþa atol pog m̃arera, a yaru la akila suri m̃arera la panila, akilia asum̃alu m̃arera, kiela sitomena taþatete loru, pe suri korena ga naþa yaru la akila piowa manene panila. Visae akila sanene, yoko kila meraravan naþa la amlelaga kemua e Yesu, a yoko atol suri wo la naþa Ntewa mligan ruru sike mae peni, sape ve kiena kiena yeririna lala, e legiena naþa yoko Yesu Kristo vitom̃alivi ea.

Amio visena nene na visirplanen kiela sitomena lala, naga pisi m̃arera m̃enaga panila, sape monar akila kiela maliena la mesmesu ruruia, komin naþa ape yaru lala kiena ne Kristo.

Komþasnen tusi la na nini
 Visena þesa 1:1-2

Mrapa kiena Ntewa naþa tamalia kiena yeririna lala 1:3-12

Maliena kiena li nalelagaena lala monar ve wa 1:13—2:10

Yumãena kiena li nalelagaena lala pogos naþa asike e nalo-geviowaena 2:11—4:19

Sitomena kiena yaru na lelagaena monar vito ga tano 5:1-11

Visena na maro 5:12-14

Visena na sumo

¹ Erau lala, inu Pita nevisa pokolulagi a pokolemalo e kia kiena Yesu Kristo, naþa in na nepe kiena nalogena.

Maki nini piñasu pan amiu yeririna kiena ne Ntewa lala, naþa nanua asike gar kiamiu yo Yerusalem, ana am̃ene plan amiu, nagane kam na ape wolawa ga naþa asike e pupia lepas la naþa, Pontas, Kalesia, Kapatosa, Esia, amio Pitinia.

² Amloge piowagania, ana sineun nesape nevisawal van amiu, Ntewa armata naga kilia make mrapa na kiamiu malena nanua nanua rui. Naga mligan plan amiu nanua rui, ana Ninuna miyuñae ke e amiu, amlogear Yesu Kristo, amla e kiamiu malena, kana kuruta kevan amiu amekiki, apim ape kiena yar wa lala.

Kiau leniena nesape yoko naga ligan kiena lemamiena a sum̃are vena sumã iila amiu silaga.

Natamaliaena naþa nalelagaena la atolia

³ Popon tesitom̃al sanape naþa Ntewa Armanane kieta Suþe Yesu Kristo, naga kilali po pan ita wa. Temieluar naga paþisi, komin sinen miye ita laa, kila ita tepim tepaeme tepe urviu si e mratava puna. Sa naþa naga kila narina Yesu Kristo mal si e marena, tekilia naþa suri naþa sike vamon ita, pe maren re si poli ana malena naþa ve uro re.

⁴ Naga sane lalimana ne Ntewa naþa po naþa yoko tetol sirau. Naga kila ruru rui, mligan sike ma meta e peni, yoko taþatete menun, a

tařatete viowa, tařatete si kovio pog tai.

⁵ Sur nene pe tetol re poli wa, ana temlelaga tesape yoko namareraena kiena ne Ntewa suwo ruru ita nena, uarar ruru ita sumã vano o tol legiena maro. Ana e pogos nene, yoko naga kilologia natamalia itaena e maran yar tařena lala.

⁶ Nekilia nesape nanagane, asumã ařar naurmiena na loge viowaena e nakilaliena la nařa asumã atol ke ne. Pona yoko sumã ga sanene yo e pogos lařas nařa pimi ke na wa, ana e sitomen la ne nepisa řisi ne, popon kila amiu akekara, sinemiu la loge wo sina.

⁷ Sur na kilalien la nene, apimin ga nařa kila kiamiu naviawaena sumã laa sane, imi mãrera ruruia. Nanene naga sa nařa kol nařa visae sinelan asape ikik ruru wo, monar askap plan kororak la nařa sike ea, pona omlelege kiai okaweruruia imi mesmesu, ana ita mēna ga sa ke ga. Nakilaliena la nařa tetol ke ne, sane kap tai nařa kekanvan ke kieta naviawaena vena imi merarava ruruia, a mãrera ruruia. Visae pogos nařa Yesu Kristo imi sina, naga lual kieta naviawaen ekik ruru sanene, ana yoko ita make ga tekekekara, tekilia tevisu ruru ita, teloge wo vařisi.

⁸ Nesumã nepisayu ke Yesu sa nene, nesitomã si nanua sumo nesike nemio naga, nekilia ruru naga, kam na peraga. Lelaga nařa nanua kam na pe amio re naga poli, ana pe sur koren ga, nagane na kam na akekaran pařisi, a pe apisuli re naga e kilamaramiu poli, ana asumã amlelaga ruru ke mãrera e naga, sinemiu la kekaran e pupia kekarena ta ne keviu pařisi, nařa pe atorokin re avisa meraravan poli.

⁹ Kiamiu kekarena nene, pe kiamiu mras nen nalelagaen wo tai nařa akilia akan nagane, ana pe naga re ga nene poli, komin amio mēna, e pogos la ne pimi ke ne, yoko akan tai nařa kiki laa sane, nane natamaliaen kiamiu malena.

¹⁰ Sur nene nařa tepisayuia, sa nařa natamaliaen malena ken yaru, naga sur tai nařa navisawalen nasumo la ařion kiliaen pařisi. Akilia ruru navisaarena kiena ne Ntewa po, nařa sape yoko naga sinen ye kiena yeririna lala, yoko tamalia la, ana asumã apisawal ke sanene.

¹¹ Apisa ke sanene, ana pe akilia meraravan re asape yoko naga kila ve sanape poli, pona yoko kila pogwai. Amloge ga nařa Ninuna Navisaarena sumã kipian la ke sape yoko akila kare řesan naga, siraunia, navisa ruruena lala imi mãmãmãliv, ana aminue asape Navisaarena naga yar na sanape, pona naga ai.

¹² Sumo na asitom asape naga yerkawa yar ga tai na kiela pogos ne, ana siraunia, apisu kilale ga na wa asape sur la nařa apisa ke ne, pe e re e kiela pogos poli, a e kieta pogos la ne pimi ke sirau. Ana kam mēna apisu kilale asape suri la nařa navisawalena la apisawal nanua sumo, nane apim ape lelaga e visena kiena lologena wo nařa memlologon ke pan amiu e namareraen kiena ne Ninuna Wa nae ma e peni rui.

A pe navisawalen re ga la poli, ana navisi mēna lala sinelan asape akilia sur la nene, ana peraga, pe kiela re nařa akilia poli. Sur la nene amãlivi ga yo metava e kieta pog na wa.

Monar ove yar wa ruruia

¹³ Ana pogos nařa Yesu Kristo pitomi mãmãliv e yomarava e nena e kieta pogosa, ita ke narui monar tekila ruru kieta sitomena vena tomãreran ruru nařa tekila kiena yumãena. Monar takawe ruru kieta malena, a ve tesitom re yomarava nini, a monar tesitomãl ga navisa ruruena wo nařa yoko towaria pogos nařa yoko Yesu vitom warpo si yo e yomarava nini.

¹⁴ Yoko monar teim teve sa sisi wo la nařa asumã amlogear ruru ke armala, a nasinenanen viowa na wowe lala, pe pon re si tetamãan ave suřen kieta malena poli, sa nanua

sumo e pogos naþa pe tekilia re sur tai poli.

¹⁵ Armata, naga ke narui naga pio ita, ana monar tekilia tesape naga naþa sinenan sape teim lavisinia, naga pe wa paþisi, ana ita mēna monar teve wa ruru e mrapa make ga na kieta malena.

¹⁶ Visen kiena ne Ntewa tai teke e kiena navisaluaena marua, pisa sanene rui sape

“In na nepe wa, kam mēna monar ave wa.” *Lev 11:44,45*

¹⁷ A sur si tai, yam mokliu naþa tesuþa tepio Armata vena iila ita, ana monar tevisu kilale tevisave naga suþa pisuveve ruru yaru lala mesmesu ga e kiela yuþaena la peve taaga, ana teyaloro e yomarava nini monar kieta sitomen vatanonia, temaraunia. Naga mligan ita tesike e yo nini yam plas ga sane ita tepe wolawa ga ea, ana monar tesitom tevisave siraunia, yoko teva tesuþal nena tesu e marana.

¹⁸ Nanua sumo, kieta li marua lala pe akilia re Ntewa poli, ana akiakian lelein mē kiela malena na yemalolo pitomi pitomi tol pogos naþa Yesu Kristo pimi þerelua ita petania. A sa naþa akilia, naga kila sanene, pe pul plan ita re e sur na yomerava sane kilavaru poli pona kol pona ya si naþa sane yoko kovio pogos tai.

¹⁹ Peraga, naga pul plan ita e kana kuruta nena napo, komin naga taþan kiena malena kus leleta, naga taþan naga sane narin sipsip tai naþa pe narin maran sur tai pe to re e poli, vena kilaen kuþaþaena ea.

²⁰ Ntewa kilalua Yesu vena tamalia itaena sanene nanua rui. Nanua e pogos naþa si yomarava, ana þuarar narina nene suþa amio pano tol pogos naþa sinen miye ita keviu, narui kila naga pitomi mēliv ga na wa e legien maro la nini.

²¹ Naga pitomi mēlivi, naga pike mrapa pan ita na vaen si puna ne Ntewa po paþisi. A pogos naþa toþal naþa Ntewa kila malia si naga, mligan sike amio naga ma

e kiena naurarena, toþar sitomena naþa tesape, Ntewa ne nanene narui, popon telelaga vania, teviawa ea, towasinea.

²² Siar e nene narui, amlelaga e visena lelaga kiena ne Ntewa, a kiamiu malena la mesmes ruru po, a asitom manene laa kiamiu erau taþena lala. Ana ve akilakila re ga, monar aþareran li naþa akekaran amiu e sinemiu lala ve keviu manena.

²³ Apaeme apim ape urviu sina, atol malena viu rui, ana nanene na pe sa re naþa mēma la aþar sisi poli. Kieta malena viu nene naga pimi þarpo ga yo e visena kiena ne Ntewa, pe visena mali, a visena naþa taþatete kovio pogos tai.

²⁴ Malena kien yar taþatete su ve piavi, komin kapur ruru po sane mēaki, kilia imi wo vaþisi sane meme, ana siraunia mēak nene kilia mano, ana meme kilia loru.

²⁵ Ana sur taaga naþa sike sike lue, nane visena kiena Suþe.

Ana visena ne nane, mesuþa memlologon ke pan amiu siar nanua rui pimi tol þane.

2

¹ Ana komin naþa lologena wo tol amiu rui, monar aligan þelaga viowa lala. Nasinekareena lala, visokanen lala, namlamulen wanen viowa lala, vielueen lala, a navis viowaena lala, þelaga la ne sanene monar awar plan vetan kiamiu malena.

² Sa naþa sisi tomtom la sinelan manene munen mēala yu vena amal ea, kam mēna monar aþareran naþa atol kamiu kinanena a namunena wo naþa kilia kila ninumi kapur imi marua ruru, torokin þelaga kien yeririna la naþa Ntewa tamalia la.

³ Akan li kinanena kana Suþe rui, a visae akan kiki, popon akan lue ga, mēþemiu ulen silaga.

Yesu naga pe purþes nen kilavaru na þeren yuþa naþa mali

⁴ Ntewa sinena sape visirlua yuṁa wa tai, ana naga pisaar kilavaru na ṗeren yuṁa tai naṗa mali, naṗa pisu po paṗisi, nane Yesu. Yar taṗena laṗasa yepel mavinia, akovenlua, ana ita tesitom naga paṗisi, tetavea.

⁵ Ana Ntewa ṗere ita, pisirlua ita tesu meta e kilavaru nena, naga pran kolkol ita sane kilavaru mali lala na ṁana yuṁa nena. Naga pisu ita sane kiena ṗegas nen yar wa na yuṁaena lala, naṗa tekilia towar kuṗaṗaena nowo vania naṗa naga kekaran la, naṗa towar vania komin ga yuṁaena naṗa Yesu Kristo kila rui.

⁶ Sa ga visena tai naṗa sike e tus kiena yermarua navisawalen Aisea rui, naṗa Ntewa sape:

*“Apisu kilale rui pona pere wa?
In na nepisaar kilavaru wo
na ṗeren ṁau yuṁa tai rui,
naṗa nekekaran paṗisi. Yoko
nevisirlua nena se kiau kumali
wa naṗa Saeon.*

*Yaru ai naṗa visirlua kien malena
se ea, taṗatete nena loru vito
viowa pog tai.” Ais 28:16*

⁷ Ana ita naṗa temlelaga e kilavaru nene, tesape kieta visuena po na po, ana laṗasa pe sinelan re poli, akovenlua ga pano. Ana visen taṗena ṁena kiena ne Ntewa e lepas nene sike e Tus na Yauena lala, naṗa sape:

*“Pe sur koren naṗa yar na yuṁaenen
yuṁa asape kilavaru nene pi-
owa ga, akovenlua,
ana in na nemla kilavaru nena, nekila
naga pe kilavaru na ṗeren ṁau
yuṁa wa nena napo.” Ais
8:14*

⁸ A e ke sina e Tusi kiena Aisea, visen kiena ne Ntewa tai pisayu ke kilavaru nene wa, pisa sanini, sape:

*“Kilavaru nene, yoko yar ve mok
naṗa lala tau ea, kila ayal
wowe.
Naga pe kilavaru tai naṗa yoko
kila yeririna na yomarava nini
aloloru.” Ais 8:14*

Visae teviun tevisave ya ne kila amlolor sanene, naga komin ga naṗa pe amlogear re visena lelaga naṗa amloge poli, yoko akekapil make atotano e lele na kovioena naṗa su ruru sike pa rui ve kiela.

⁹ Ana e ita pe sa re nene po, ita tepe ṗegas taaga naṗa Ntewa pisirlua, ita tepe li na ṗarwa lala vena ve suṗenen kiena yo, ita tesike loyuṁa e kiena purvanua wa, ita tepe yeririna na mratava nena puna lala. Ita ke narui tepe yeririna na yeluaren naga vena visawalen kiena sinewo naṗa kila pan ita, naṗa ṗere plan ita petan yemalolo, mligan ita tesike e kiena yomerarava napo.

¹⁰ Nanua sumo ita tepe yeririna kar ga lala, ana nagane tepim tepe ṗegas kiena ne Ntewa taaga. Nanua sumo pe tetol re kiena sineyeena poli, ana nagane kiena sineyeena pulen ga kieta malena.

¹¹ Erau lala, visae ve sanene, popon avisu kilale naṗa yomarava nini pe ṁata uṁa re napo poli. Sa ga tepe yar taṗena ga lala, tepe sane wolawa ga, ana monar teligan ṗelaga nasinenanen nakilaen mlamulen viowa lala na yomerava nini, komin kiena napiowaena lala ape nasinekar nena na ninuta.

¹² Sila ga tesike likan la naṗa yepel mavin lelagaena, akawe ita silaga, a pogos naṗa tesike e marala, kieta malena monar wo na wo. Visae ve sanene, yoko akilia avisu kilale ya naṗa tesuṁa tekila ke ne naga po na po, ana visae la ṁena alelaga, yoko ita make ga temio la teieluar Ntewa e pogos naṗa yoko imi ṁalivin ita sina.

*Pelaga wo kiena li nalelagaena
lala pogos naṗa asike e yomarava*

¹³ Sa naṗa tepe li nalelagaena kiena Suṗe rui, kieta ṗelaga naṗa tesike e yomarava nini monar torokin ga kiena kia naṗa tesuṁa temlologonia.

Li nalelagaena lala monar avatanon yerkawa la naþa apisir plan la vena visuaren yeririna lala. Suþe la yo, pona yerkawa kerkeviu lala,

¹⁴ pona þarin suþe keviu la, ana monar tevisu kilale la sane Ntewa ke narui naga mligan e limala vena liþereen yar lala, vena laen nakoan va naþa pe mesmes re poli, a vena yeluaren naþa kila yuþaena wo.

¹⁵ Ntewa sinenan sape kiena yeririna la monar ayuþae wo, komin naþa visae akila mþa sanene silaga, yoko yar la naþa pe akilia re sur po, naþa asuþa akoven ke ga visen kar lala kawe ita, yoko taþatete avisa si sur tai.

¹⁶ E lepas tai, lelaga sane tekilia tekila ga ya naþa sinetania, a e lepas komþasa, yar naþa mlelaga naga pe sitom manene re sanene po. Pona naga sitom ke sape visa ve sa nini yo, visave Ke, sur nene sike ga e in naþane, nekilia nekila ga suri viowa ya naþa sineunia. Ana pe sa re nena nene poli þisa, komin monar tevisu kilale tevisave ita la naþa temlelaga tepe yar na yuþaena kiena ne Ntewa, ana monar tekila ya naþa naga sinenania.

¹⁷ Li nalelagaena lala monar avatanon yar taþena lala, monar akekaran manene wenla taþena lala amio vinela taþena lala e namratava puna ne Ntewa. Monar amaraun Ntewa, avatanonia, a monar avatanon mþena kiela suþe lala.

¹⁸ E þegas nen li nalelagaena lala, laþasa ape kiena ne yerkawa lala, naþa ayuþae korena ga van la. A kiela yerkawa lala, laþasa apowo paþisi, a laþasa amþarera paþisi, ana pe sur koren ga naþa yerkawa naga po pona piowa ga sanene, ana yar na kiena yuþaena monar vatanon ruruia.

¹⁹ Pogos la þasa, pona yar na yuþaena miyuþae pogaga yo, ana kiena suþe kilia sinen karkare vaþisi, kilia viowa lue ga vana. Yar nene yoko loge viowagan

þelaga kiena ne kiena suþe naþa pe mesmes re poli, ana po paþisi visae torokin taþan ga ve sa nene, naþa e kiena sitomena þasine ga Ntewa, ana yoko loge kilale naþa Ntewa sike amio vena iilaena.

²⁰ Ana visae yar na yuþaena kila sur viowa ve moki, pona yoko kiena yerkawa monar visave ala nakoana vana. Ana visae pogos naþa ala nakoana van yar nene, naga va ruru ga teke na, yoko ve tevisa re tevisave naga pa ruruia komin naga pe yar wo tai, ana tekilia tevisave naga pe pis re poli komin pisu kilale kiena napiowaena.

Ana visae okila ga sur wo la sa naþa Ntewa sinenania, asuþalu sinela kar ko, ala nakoana mþarera tai van ko, ana ova ruru ko ga, þelaga wo ke narui naþa Ntewa sinenania.

²¹ Sur nene naþa yar wo loge viowa ga naþa akila piowa pania, naga pe lepas nen kieta malena tai naþa Kristo pio itania, komin sa kemua nene pan naga sumo rui. Pe kila re sur tai poli, ana akila naga mloge piowa manene laa, ana naga taþan ga, vanon ita. Ana sa ke ga mrapa naþa kieta Suþe mial kome nanua sumo rui, monar teyal ga e lelen lana tetaveve tevano.

²² Visena Wa marua pisayu naga sumo rui, naþa pisa sanini, sape *“Naga pe kila re nena mlamulen viowa pogos tai poli, visena na visokanena pe kate li re e gona poli.”* *Ais 53:9*

²³ A sa ke ga naþa tekilia mþaga, pogos naþa akuan visen viowa la pania, pe pisamaran re si poli, a pogos naþa amþe kare yepen lala, pe pisa re nena sur tai pan la. Pa ruru ga mon mþaga, mligan sur make ga sike ga e limana ne Ntewa Arimana naþa kiena naliþereen lala mesmes make ga.

²⁴ Pogos naþa Yesu telan mþeke e lak torovia, nakoana na kieta mlamulen viowa make ga mloru e tasnena, a kiena marena kila naþa

ĥelaga na mlamulen viowa mare petan ita, ana kila ĥelaga na kilaen mesmesu mal sumã e kieta malena. Lelaga, kiena yepe lalaea lala kila kieta yepe lalaea lala pimi po nenaga.

²⁵ Sumo, tesumã temyal wowe sane sipsip la naĥa akila pal kiela mrapa, ana nagane yar na visuaren sipsip mial ita si rui, nagane tepim tesu ruru tesike temio naga naĥa pe yaru navisuarena kieta malena.

3

La naĥa atalopa rui monar avatanon wola lala

¹ Sa naĥa ita la naĥa temlelaga monar tevatanon ĥarin suĥe na purvanua, ita naĥa tetalopa monar tevatanon mnea wota lala.

Nevis ĥesan van amiu kam sira lala, nesape monar avatanon ruru womiu na yermene lala. Pona sira tai, wona na yermene pe mlelaga re e Tus Wa poli, yepen mavin yagogen wona na sira visayu vania, ana visae wona na sira kila lue ga wo vania, pona yoko kilia were mnea naga imi lelaga yo.

² Visen manenea taĥatete taulu yar nene, ana pogos naĥa visuveve ĥelaga na sitomena wa a ĥelaga na vatanoena kiena wona sira nene, yoko naga kekaran naĥa lelaga.

³ Sira lala, popon avisu kilale naĥa sane kiamiu purĥes nen nawoena pe vanon re naĥa avilovilon vilĥarimiu veve taĥena poli, pona atelan mramalela lala, pona ayen kulmrae wo lala.

⁴ Sur nene, pe komin re naĥa apaia ruru tasnemi la sanene poli, ana ya naĥa yoko kila amiu aim awo ruru napo lelaga nane ĥelaga wo naĥa teke loyumã e amiu. Ee, lemamiena naĥa malumu a sinemi naĥa vito ga tano, naga ke na kiamiu nawoena narui, a naga taĥatete imi ve urmarua pog tai, nane ĥelaga ne nanene Ntewa pisu po paĥisi.

⁵ Apua sira marua nasumo lala, la mnea kiela ĥelaga la sa ga nene. La aĥasine Ntewa, ana amlelaga asape naga ga kilia iilala aim awo manene e marana a e maran yar taĥena lala. A pogos naĥa ola na yermene mnea lala apisu naĥa wola na sira la nene apatanon ruru la sanene, apisu po na po.

⁶ Sira tai naĥa kilakila sanene naga sira marua Sera, naĥa naga kekaran patanon ruru wona yermarua Epraam, pano pano-o pio ke naga sape kiena suĥe. Sira marua Sera nene, tepisu ke naga sane aneta sira marua tanea, ana kam sira na nagane lala, visae asumã akila luen ga wo va womiu lala, sa naĥa naga kila, kam na aim ave narina nena napo lala. Pona laĥas amaraun asape sa ĥisi akila ve sa nene va wola na yermene lala yoko ve sanapen la, ana peraga, monar avatanon la ve sa naĥa Ntewa sinenania.

⁷ Ana visena van amiu kam yermene lala, sape monar asitom urmi manene e womiu na sira lala. Visae yar tai sike umã mnea amio wona na sira, monar visu kilale sape naga yermene, naga mmarera manenea, ana wona na sira, naga pe mmarera manene re sane naga poli. Monar sitommal silaga sane Ntewa pe mla re ga malena viu pa yermene naga taaga poli, ana mla ga pan la luoka, yermene amio sira la ga luwoka maran taaga.

Ana visae yermene tai ve mmarera manene re va wona, ana kiena sitomena vito ga tanonia, malum ruru wo vania, yoko lotena kiena lalua nene ve va map re ga mrapa komsusa, ana yalen silau va tol yo e naĥa Ntewa sike ea.

Monar avatanon amiu vena ki-amiu sitomen la imi ve taaga

⁸ Visen maro tai e lepas nene, nesape popon ala ruru sitomen la ne nepisawal ma meta ne. Kam punu ga, monar ammareranli naĥa

silaga asu ruru amio amiu naþa kiamiu sitomen la imi ve taaga ga. Sinemiu ye amiu, akekaran naþa sane kam na ape mratava taaga, awo van amiu, aligan amiu asike sina vatanon amiu.

⁹ Naga naþa kila piowa pan ko, ve okila maran re si viowa vania, a naga naþa viuelin ko, ve oviuelin maran re sina. Visae ya naþa imi van ko, yoko osumã ola ga navisa-taþeena navisa ruruena wo vano. Pelaga wo la ne sanene Ntewa pio itania, vena tela ve sanene silaga, a visae tela navisa ruruena va yar taþena, yoko Ntewa ligan kiena navisa ruruena sike e kieta malena.

¹⁰ Navisaarena la ne sanene sike e Tusi na Yauena la rui, naþa pisa sanini, sape:

“Yar naþa kekaran sape su ruru sumã wo e yomarava nini, pona sinenan sape kiena malena va wo, ve piavi, monar kilawo visena viowa lala ve molue re kome pulgona, monar visuar ruruia sa naþa ve visokan re.

¹¹ *Monar ligan naviowaena, kila ga wo. Monar m̃areran sumãre, a monar þiyonli naþa silaga were imi lavisi likan yeririna lala.*

¹² *Suþe sumã pisu manene ruru ke yar naþa kila ke po, ten kili-gana pan leniena kien yar wo la ne sanene. Ana la naþa akila ke piowa, maran m̃arera pan la, pilon ga m̃asina pan la.”* *Yauena 34:12-16*

Pogos naþa akila piowa pa yeririna wo kiena ne Ntewa lala

¹³ Visae tom̃areranli naþa tekila ruru sur make ga wo na wo, ve tesitom re tevisave yar laþas sinela kar ita vanon poli.

¹⁴ Pona pogos tai avisu naþa tesumã tekila ke po sa naþa Ntewa sinenania, ana teilan ga asumãlu akila kare ita vanonia. Ana visae ve sanene, monar tevisu sane naviowaena nene pe pe sur re tai

poli, naga navisa ruruena ga tai naþa Ntewa mla pan ita. Tekilia tesitom̃al visena na tus kiena ne yermarua navisawalena Aisea, naþa pisa sanini, sape:

“Yar kiena ne Ntewa, ve sinemã kurkur re, ve omaraun re ya naþa yeririna na yomarava la amaraunia.”

¹⁵ Visena nene sape monar ve temarau re, ana ya naþa monar tekila, e losineta, monar teligan Kristo ga su metavan sur make ga, naga taaga pe kieta Suþe. A monar tekila ruru ita silaga, sa naþa visae nav-iunena tai imi viun sape komin ya ne temlelaga, komin ya ne toþasine Yesu, ana monar tekilia ruru ve sanape naþa yoko tekilia tela navisa-taþeena tai naþa po vano.

¹⁶ A visae navisatameena vano, monar va amio ga þelaga malum, a þelaga navatanonen yaru. La naþa sinelan ke kila kareen la naþa amlelaga e Kristo, akilia akoan visen viowa ve moki vim van amiu, ana avisuar amiu, pe pon re si akuan maran si visen viowa la van la poli. Visae akila ve sa nene, siraunia akilia amawan si kiamiu visena m̃arera la nene vaþisi, a visae amom̃au ga van la, yoko la ga monar amawan si kiela visena m̃arera lala.

¹⁷ Visae Ntewa sinenan sape naloge viowaena kilia vim m̃alivin ita pog tai, pe pon re naloge viowaena nene vim m̃alivi komin ga sur viowa laþas naþa ita ga tekila poli. Ana popon manene laa naþa visae naloge viowaena nene vim m̃alivin ita, komin ga suri wo la naþa temiyum̃aen ke ne.

¹⁸ Asitom̃ali Kristo, naga sanene. Naga pe yar mesmes manene laa, ana naga mloge piowa manene paþisi komin yar viowa lala. Ki-eta mlamulen viowa ita yeririna na yomarava lala mok liu, ana e kiena marena yam taaga nene kila sur make rui naþa kila sane kieta mrapa sumã naþa kilia were ita teva lavisin Armata Ntewa. Akila kare m̃a

tasnena Yesu sanene pano-o marþan nenaga, ana po paþisi naþa siraunia, naga mal sina e naþareraena kiena Ninuna ne Ntewa.

¹⁹ Ana sumon naþa mal si sanene, naþa mēke e lelen marena naþa, naþareraen kiena Ninuna ne Ntewa pimi pulemamaga ea, kila naga pa mlologon meraravan pa ninuna taþena la naþa asike e nene, sape nagane Ntewa taulu la narui, ana Yermare naga kila þele nena yonia.

²⁰ Ninuna la nene, nane yeririna sur la naþa yepel mavin Ntewa, sane la nanua e pogos kiena ne yermarua Noa. E pogos nene Ntewa sumate la ke sape avilon la, mla pog piavi pan la. La asumã ga sane, Noa miyumuãen mña kiena pupia waa nene, ana pe asitom re nenaga, ana pogos naþa womie pulemamaga la atalilu. La mok naþa akovio e pogos nene, ana yar la lua la ga naþa amal asike e pulu waa, nane Noa ga la orelu nene.

²¹ Ana pupia wii naþa kus la amal e kiela waa nene, naga kana kinasnena ya ne pan ita nagane? Naga kila tesitomãl si wii taþena, wii na tamalia itaena, nane wii naþa akee ita ea. Wii nakeena na nene, naga pe kila re sa naþa yepeta la mekik poli, ana kiar ruru ita sape Ntewa piowo kieta mlamulen viowa lala, ana ve temawan re sina vania.

Nakeena naga mligan kieta malena tesu ruru tesike temio Ntewa narui, ana popon tesitomãl mēna tesape ane kila kieta mrapa sanene? Yesu Kristo ga kila, pimi kome kiena nasumuãlen si petan marena.

²² A siraun nene, þasuþe si pa ma e peni, pa totano teke amio Ntewa e limana marua ma metava, naþa navisi lala, a pupia yerkawa lala, amio m̃areraena lala, la make ga asike vatanon kiena navesuþenena.

4

Nasinenanena kiena ne Ntewa naga su þes e kieta malena

¹ Sa naþa nepisa rui, Kristo naga tañan naþa þar naloge viowaena la moki e yepena, ana ita mēna ga monar tekila kieta sitomena ve sa ke ga nene. Yar naþa tasnena mloge piowa, ve visa re visave viowa, komin naþa visae naga va warpo yo e naloge viowaen ta sanene, kilia kila naga m̃arera manene laa sane, vena liganen þelaga na mlamulen viowa lala.

² Yar sur na sanene, naga pe pa manene re si e kiena malena na yomarava nini poli, naþa sinenana viowa na þelaga kiena ne yeririna imi ve keviu manene e kiena sitomena, ana naga sitom ga sur mesmesu la naþa Ntewa sinenania.

³ Kieta malena, naþa tekila kare komþas keviu pa rui, naþa tesumuã tetelivi ke ga temio erau la naþa pe amlelaga re poli. Ita temio la e malena viowa naþa pule e nakila maneneen þarita, na wereen sira lala, na mun maneneen wii pano tepe wowe, na veveyuena a na kilaen mara, na kilaen m̃aagena kar la pano-o yemlagi, nakilaroen navisaluaen lala, amio nalotunen nono lala.

⁴ Nane kieta malena ke na sumo narui, ana nagane, kieta erau nene amninue asape ita na sanape narui. Amãl naþa pe sinetan re si taveve laen poli vena kieta malena talilu e pulmaran kiela sukoþene, ana pe akekaran re nenaga, kila sinela kar ita paþisi.

⁵ Ana ve tesitom re suria, yar sur la ne sanene yoko asumãlu ase marana ne naga naþa yoko liþere yar mal lala amio mēna yar la naþa amarmare rui. Yoko monar avisawal kiela sur la vania, ana e pogos nene narui, yoko avisu kilale kiela napiowaena lala.

⁶ Ana taþatete ve sanene va nalelagaena lala. Pona yar na yomarava la aliþerela ala nakoena na yomarava van tasnela, kilia va tol naþa akilalu kiela malena. Ana pogos naþa asumãlu ase marana ne Ntewa, yoko naga la nalaena na

malena van ninula. A malena ne nane pe pupia sur naþa kila tesuþa temlologon ke lologena wo van yaru lala.

Pelaga kiena li nalelagaena lala e pogos naþa legiena maro pimi ke lavis

⁷ Nesape nevisa sanini, sane lavis tetol luas nen sur make narui. E pog na sanene, nalelagaena lala monar asmål ruruia naþa kiela sitomen la ekik ruru wo, vena ve aursulan re leniena.

⁸ A metavan sur taþena make ga, monar asitom manene la si vaþisi, komin naþa visae tesitom yar tai, kila sa naþa meme ga na viewoen kiena mlamulen viowa lala. Visena tai pisa sanene rui, sape mlamulen viowa mok liu, ana nasinesiena kilia kalo la make ga.

⁹ Sur taþena, li nalelagaena lala la monar akekaran ga naþa avisuar la sina e mala uþa.

¹⁰ A la make mena lala monar akilia ruru namaraena amio nakiliaena taþena taþena lala naþa Ninuna mla pan la, monar ayuþae ruru amio vena iilaen kiela erau taþena lala. Visae avisuar ruruia, akilia akila naþa yoko lemamiena wo kiena ne Ntewa imi warpo yo e la.

¹¹ Yar naþa nakiliaena na visena teke ea, naga monar vis ruruia sa ga naþa visen kiena ne Ntewa ga lelaga suþa þar wowo ke e pulgona. Yar naþa nakiliaen naiilaen yuþaena sike ea, naga monar kila wo amio namaraen make ga naþa Ntewa mla pania. Visae silaga tekila make sur wo ve sa nene, yoko yar make akilia aieluar Ntewa vanonia, aieluar naga komin kia kiena ne Yesu Kristo, naþa naurarena make ga a namaraen make ga ape kiena ga vano ve uro re.

Naloge viowaena kiena ne li nalelagaena lala

¹² Erau lala, nekilia nesape nagane apane ke pog na loge viowaena tai naþa kila amloge piowa paþisi. Ana sineun nesape nevisa van amiu, sa

naþa ve ailan manene re, ve avisu re sur nene sane sur tai naþa asitom ke asape taþatete imi malivin amiu pog tai yo.

¹³ Ana ya ga naþa akila, akekaran ga naþa akilia ave þegas amio Kristo e kiena naloge viowaena lala. Visae sanene, yoko siraunia, pupia kekarena vaþisi van amiu, naþa akilia ave þegas si amio e pogos naþa imi maliv amio kiena naurarena.

¹⁴ Visae taþena la akilia asape kia kiena Kristo sike e ko, yoko akilia akoven viuelen viowa la imi, ana ve ositom manene re. Yoko pupia navisa ruruena sulue ga e ko, komin naþa Ninuna ne naurarena kiena ne Ntewa nae ma e peni sike e kioþa malena.

¹⁵ Visae ala nakoena tai pona naloge viowaen tai imi van ko, pe pon re akila komin naþa asape ko na yar na weþaren yaru, pona ope yar na vinauena, pona ope yar na kilaroen navisaluaena, pona ope yar na kilaen viowa yo.

¹⁶ A visae akila komin ga naþa akilia asape ko na omlelaga ke e Kristo, ve okila re sane omawa, ana monar oyeluar Ntewa naþa pisu ko ke sape ko na otoroki naþa kia kiena ne Yesu Kristo sike e ko.

¹⁷ Nagane, pogos na liþereena siar ke rui, a yoko va ma tol þesan mratava mana ne Ntewa. A tepisu naþa naga kilia taþan pog marera laþasia warpo yo e malena kiena narina lala, ana visae kila ve sa nene va la naþa amlelaga, temninue kare narui aþa yoko ve sanapen la naþa pe sinelan re logearen kiena Lollogena Wo poli.

¹⁸ Nanene na sane visena tai na Tus marua na Visena na Manmaruena naþa pisa sanini, sape:

“Yar naþa asitom asape naga mesmes rui, pe sur marera tai naþa Ntewa kilia tamalia.”

Pakaiwa 11:31

Ana visae ve sanene, ositomyuli yar la naþa yepel mavin Ntewa, la ape yar na mlamulen viowa ga narui. Yoko ve sanapen la?

¹⁹ Pogaga, e nene nevisa narin visen tai van amiu naþa Ntewa tañan naloge viowaena pimi ñalivin amiu. Nesape asumña akilakila ga wo van yeririna make ga, a asumña aligan kiamiu malena sike e limana Ntewa. Naga pe Ntewa naþa sii make suria, naga pe Ntewa naþa masisun ruru sur make ga, a naga pe Ntewa naþa tekilia towasine ruru naga silaga.

5

Visena pa pa nasumonon lala

¹ Pogaga, nagane sineun nesape nevisawal sitomena laþasia van amiu nasumonon lala na sumñare. Nesitom nesape netorokin nevis van amiu sanene, komin naþa in ñena nepe nasumonena, a metavana, in ñena tai naþa nepisu Kristo e kilamarau, pogos naþa kus ke naloge viowaena metava e lak torovia. Ana nekilia ruru nesape in ñena tai naþa yoko nesike loyumña e naurarena la naþa yoko imi sirau, nane nepisu sane popon nekila visen la nene vena iila amiu.

² Neviun manene tan amiu sanini, nesape monar avisuar ruru þegas nen sipsip la naþa Ntewa mligan sike vatanon kiamiu navisuarena. Nanene na yumñan tai naþa keviu paþisi, ana lelaga, pe pon re visae akila naþa pe sinemiun re nakilaena poli. Ana popon akila ga amio sitomena naþa kekaren nakilaena, sa naþa Ntewa sinenania. Ana yumñana ya naþa akila, ve akila re ga komin narin nalaen tai naþa yoko alavia, ana akila ga komin naþa narin sitomen tai teke e amiu sape akila vena iilaen yar taþena lala.

³ A la naþa asike e limamiu vena avisuar la, ve akila re naþa kilali awarar manene laa, ana monar asumon ruru la, avian la e mrapa, ana akilia ataveve lelen lamiu.

⁴ Visae ayumñae ña sanene vano, yoko þar na visuaren sipsip kiena ne Ntewa yoko kekaran amiunia. Pogos

naþa imi ñaliv sina, yoko visir plan amiu sane kiena þarin suþe lala, yoko vaia ruru amiu naþa kiena pupia navilavilaena naurarena vila e amiu naþa taþatete si vito tano pog tai.

Visena pa yar taþena lala

⁵ Nagane visena imi van amiu kam ñee lala. Nepiun manene pan amiu nesape monar akekaran naþa avatanon kiamiu yermarua lala a kiamiu nasumonena lala. Visen la ne sanene kam punu ga monar alavia, komin naþa popon silaga tekila þelaga na vatanoena van ita. Nanene sane visena tai na Tusi na Manmaruaena tai pisa nanua laa rui, naþa sape

“Ntewa pialuþar þelaga na vilaveena, ana miila þelaga na vatanoena.” **Pakaiwa 3:34**

⁶ Sanene, popon tekila kieta sitomena su lue ga vatanon Ntewa. Teligan ita e limana, ana e kiena ñareraena yoko kilia visirlua ita si pogos tai.

⁷ Teligan kieta naurmiena la sike e ñasina, komin naga sitom ita paþisi, sinenan sape iila ita.

Avisaluþar Yermare

⁸ Nesape nevisa ñena visena na weþege amiuena tai, sane monar avisuar ruru amiu, monar avisu kilale towe laa mrapa. Kieta nasinekar naþa Yermare, naga telivwo ita lue ga, naga sane pupia sur mal tetan tai naþa sane visokarian manene laa nalelagaena lala, visae sumñalun la karwowa kare la vitolwowa la vaþisi.

⁹ Ana ve atañan re kila sanene, monar asumñal ñarera e kiamiu naviawaena vena avisaluþar ruru naga. Pe kam re ga naþa naga sumña kilali amiu ke poli, ana akilia rui sane kieta erau taþena la mok liu teliv e yomarava nini piora, naloge viowaena la pimi ñalivin la ke ñena ga, ana popon ita make

ga tesuñal m̃arera vena Yermare ve taulu re ita yar tai.

¹⁰ Lelaga naña asuñã amloge piowa towe laa e pogos nene, ana kieta Ntewa nalemamiãna make ga yoko iila amiu. Naga ke narui naña mligan plan amiu rui vena yoko amiu amio Kristo loyuñã e kiena pupia naurarena, a naga ke narui yoko ligan ruru amiu sina nagane. Yoko sinemiu ve kurkur re, yoko ve akulul re, ana e kiena nam̃areraena, yoko akilia aviawa ruru sina.

¹¹ Nane, teyeluar kieta Ntewa nene, komin kiena nam̃areraena suñã taulu make suria, a yoko suñã taulu vano-o tařatete řisi pog tai, sanene narui.

Visena maro

¹² Nesike e nini nemio kieta puruvi wo naña Saelas, nořasine ke naga e sur moki, a naga miila inu sirilua kiamiu m̃aki nene. Nekilia nesape m̃aki nene plas laa ga, nepis ve tokak ga, ana ya naña sike ea, nekilia nesape pisawal ruru řelaga wo tanea lala na lemamiãna kiena ne Ntewa pe lelaga, naña torokin amiu naña asike e nagane. Ve sanene, auloia, alavia vena iilaen kiamiu sitomen lala, silaga asuñãlu m̃arera ase ea.

¹³ Lala na suñãre nae nini Rom, amio m̃ena Mak, naña nemla naga sa ga naruu narui, apisa po kolulag pona pokolemalo pan amiu. Mesike e nini, mepisu piowa towe ga, memloge sane mesike e pupia pulkumali viowa nasumo naña asape Papilon. Ana naga pogaga, komin naña mekilia mesape Ntewa mligan plan imimi naña memio amiu, ita teve kiena.

¹⁴ Nevisa maron sanini, nesape pogos naña aim lele taaga, aworworun amiu, amun pipimiu sa naña akekarã ruru amiu.

Ana kiau leniena sa naña suñãrena wo kiena ne Yesu Kristo sike make amio amiu naña ape kiena.

Inu, Pita.

Maki Nalua Naþa PITA Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki kiena Pita na lua, Pita siria pan li nalelagaena lala e pogos tai naþa navianiena la asike ne, ana kiela vianiena la pe mesmesu re poli, kila naþa yaru la ataveve la asumã amloru e mlamulena viowa. Ana Pita pisawal pa li nalelagaena la nene vena monar avisuar ruruia vena yaru la nene ve avilovilon kare re kiela sitomena.

Ana na kila woen þelaga viowa la nene, monar yaru kilia ruru Ntewa, a monar tamãan Yesu Kristo, naþa kieta Suþe, vimi ve suri na sumo e kiena maliena. Li nalelagaena lala e pogos nene, amloge lologena wo nene e yaru la naþa apisu Yesu e kilamarala, a naþa amloge kiena visena lala, e pogos naþa pian ke yaru lala.

Pita siri maki nini vena visirlu-aen sitomena kiena li nalelagaena lala, komin naþa e pogos nene, navianena la naþa kiela vianena pe mesmesu re poli, asumã apisawal ke asape yoko Yesu taþatete si wasuþea.

Ana Pita sape Yesu pe þasuþe re polua komin naþa Ntewa pe sinenan re yaru tai kovio poli. Naga sinenan sape yaru makega monar avilon kiela sitomena vetan kiela mlamulena viowa lala (3:9). Ana yoko naga monar ve ve piyavi re, Yesu wasuþe si imi.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Malena kiena li nalelagaena lala
1:3-21

Navianena la naþa kiela vianena
piowaga 2:1-22

Yesu yoko wasuþe sina 3:1-18

¹ Mak nini, inu Saemon Pita na nesiria, sa naþa nepe yar na yumãena kiena ne Yesu Kristo, a nepe kiena nalologena. Nesiri ke pimãasu pan amiu, amiu naþa atol naviawaena e naga rui po paþisi sa ke ga naþa metol sumo. Naga pe Ntewa a pe kieta natamaliaena ita punu ga, naga kila lue ga po pan ita silaga.

² Sanene, nesitomãal amiu, nemlen nesape yoko akilia ruru Ntewa kieta Suþe naþa Yesu va re laa ga wa, vano yoko naga kila kiena lemamiena a sumãarena ulemamaga e kiamiu malena.

Yesu pio ita vena teve kiena

³ Yesu po pan ita paþisi, naþa e mñareraena na kiena urarena a kiena sinewoena, naga pio ita vena tekilia ruru naga sanene. A pogos naþa tekilia ruru naga, naga ga kila sur punu ga e kiena namãreraena wa nene, naþa kila malena kiena ne Ntewa a kiena þelaga wa ule e ita.

⁴ Yesu kila na tetol nalaena wo la nene naþa apowo paþisi, tepisu naþa taveve ruru nena ga kiena navisaarena lala. A e mrapa nene, tepisu naþa naga kila kieta malena pa pranar ke amio malena wa kiena ne Ntewa, a sumã miila ita vena toure matan kororak lala na sinenena viowa lala na yomarava nini.

⁵ Komin sur ne na nene, monar amãraran naþa akila kiamiu malena lala imi wo la ve sa nene. E naviawaena naþa teke e amiu rui, popon asikol si sinewoena. E sinewoena nene, popon asikol si kiliaena amio manmaruaena.

⁶ E kiliaena amio manmaruaena nene, popon asikol si nawanar ruruena, a e nawanar ruruena nene, popon asikol si sitomena viavi, a e sitomena viavi nene, popon asikol si þelaga wa.

⁷ E þelaga wa nene, popon asikol si sitomena wo, a e sitomena wo nene, popon asikol si sinesiena.

⁸ Pelaga wo la punu ga nene, visae asike e amiu, a visae asumã akapur ke silaga, yoko kiamiu malena kilia war mras wo la naþa kiki vaþisi.

Pona kam na akilia kieta Suḗe Yesu Kristo rui, a visae ḗelaga la nene ve su re e amiu, yoko taḗatete nena akila kiena yum̄aena tai.

⁹ Yar na sanene pe kilamara ḗala ga, taḗatete visu kilale suria a kiena sitomen plas ga. Naga sinen ḗesan sape akevan kiena mlamulen marua viowa lala, pe sitoḗal re si sape sike e malena wo tai poli.

¹⁰ Erau lala, pe pon re yar ve sanene poli, ana nom̄areran amiu ke nesape kam make veve taaga monar aḗionli naḗa silaga akila yum̄aena wo lala vena avisawal ke asape Yesu pio amiu ape kiena, naga pe pe sur na visokanen re nene poli, a pe pe sur na kirakiraen re ḗena poli, ana naga pe sur na lelaga.

¹¹ Visae akilakila ḗa sanene, yoko taḗatete aloru pog tai, a pulutava na vaen loyumūa e nasuḗenena kiena ne Yesu Kristo naḗa naga pe kieta Suḗe a Natamaliaena yoko suwowo ruru nena van amiu. Yoko aworworun ruru amiu vena ava asulue asike amio.

¹² Nekilia nesape visena la nene, pe pe urviu re pan amiu poli, komin naḗa apuarar ruru yam piavi rui. Ana taḗatete neligan naḗa monar nevisasawal kaḗaran ḗa visena lelaga la nene van amiu.

¹³ Naga nene pe yum̄aena na kiau malena, vena iila amiuena vena ve sinemiu ve ḗesan re, a nekilia yoko monar nekila ḗa sanene vano vano o tol pogos naḗa kiau malena ḗisi.

¹⁴ Suḗe Yesu Kristo pisawal pan inu rui sape in na ve ve piavi re yoko neligan tasneu nini nevavin,

¹⁵ a sumon nene, sineun nesape nesiri plan sur make su ruru sum̄a ga. Ve sanene, visae nevavin, ana mrapa sike ḗa rui vena akilia asitoḗal visena la nene silaga.

Visena kiena Pita amio nalogena taḗena lala pe lelaga

¹⁶ Imimi nalogena lala mepian amiu mesape kieta Suḗe Yesu Kristo

yoko wasuḗe sina amio kiena pupia nam̄areraena. Ana pe pon re laḗas avisayu navianena la nene asave nanene na visena na sitomen kien yar ga, pona avisave nanene na sa ga suniena marua ga lala. Mekilia mevisaar van amiu mesape pe sa re nene poli, komin nam̄areraen kiena Yesu Kristo naga pe sur lelaga naḗa mepisu e kilamaramimi rui.

¹⁷ Nanua na, mesike memio e pogos naḗa Ntewa mligan naurarena nae ma e peni sike e naga, a mielularia, naḗa kiena visena tai molue kom meta pitomi pisayu naga, sape

“Nanene naga naruu nena napo naḗa sineu si paḗisi, nekekaran nena ga naga.”

¹⁸ Imimi ke narui memloge pulgon nae ma e peni naḗa pisawal visena nene, naga nene e pogos naḗa mesike memio Suḗe ma e tavie wa naḗani.

¹⁹ Ana komin sur la naḗa mepisuia a memloge, mekilua ruru merarava e kiamimi sitomen lala, mesape nanene naga sur lelaga la naḗa navisawalena nasumo la apisawalia. Kiela visena lala sane kapi vivaga wo tai vena vivagali yemalolo naḗa tesike ea, ana popon touloyuia ana telavia. Sanene yoko kilologia mrapa van ita vano tol pogos naḗa legiena viu imi ḗalivin ita, a verue na kolulag vam metava e kieta sina-pane vena tegoli kieta sitomen lala.

²⁰ Ana sineun nesape nevisa si sur tai e lepas na visawalena kiena ne navisawalena marua lala naḗa asirilua sike e Tus Wa. Naga sanini, sa naḗa navisawalen lala nene, taḗatete yar tai sum̄alu visave naga taaga kilia ruru kala kinasa.

²¹ Nanene komin naḗa visawalena la nene, taḗatete amolue vetan sitomen ken yaru, ana Ninuna ne Ntewa naga miyumūae e la, sumon la vena avisawal visawalena kiena ne Ntewa lala.

2

La naþa apian ke visena navisokanena

¹ Ana sa naþa tekilia, e pogos kiena ne navisawalena wo la na sumo, pogos laþasia navisokaninen navisawalena mēna aṁalṁalivi ke e marana ne yeririna kiena ne Ntewa lala. A yoko ve sa ke mēna nene van ita nagane, naþa pog tai, navianena navisokanena pona aim aṁaliv yo. Navianena kar la ne sanene, yoko awar vinaun ga navianen laþas naþa pe pe lelaga re poli imi, la akilia asape amlelaga e Suþe na mava, asape naga tamalia la, ana kiela navianen la nene akawe ke sina ga naga. Navianen la nene kilia kila kare naviawaena kiena ne nalelagaena lala, ana navisokaninen vianena la nene pe apisu kilale re asape kiela nakoena pimin la ke vilaga narui.

² La apiowa manene paþisi, a temawan tevisayu ya naþa akilakila ke ne. La asape amlelaga, ana akila ke ga naþa yeririna taþena la apisu kilale kiela þelaga, asuṁa apisa kare ke kieta mrapa na lelagaena paþisi.

³ Yar na visokanen lala, sinelan manene la sur lala, yoko akuan visena kiki la ve moki van amiu vaþisi, yoko akilayon li naþa aure amiu e suniena la naþa apule e suri la naþa pe pe lelaga re poli. Ana pogaga, Ntewa na pe momalio re poli. Naga mliþerela, kila ruru kiela nakoena su ruru sike nakonua rui.

⁴ Popon tevisu kilale þelaga kiena ne Ntewa naliþereen yaru a natalaliaen yaru nanua sumo. Naþesa, asitomyuli navisi kiena ne Ntewa la nanua sumo, naþa laþasa asuṁalu asape asu metavana. Naga sape pe sur re tai nene poli, ana suṁalu koven plan la veraga, apito tano e puluyo malolo e kapi na loge viowaena, vena asuṁa e nene vano tol pupia legiena na liþere maronen yar lala.

⁵ Ana asitomyuli mēna yeririna nasumo la nene, naþa e pogos kiena

ne yermarua Noa. Pogos naþa mlologon ke þelaga wo kiena ne Ntewa pan la, þarila mārera paþisi, yepel mavin ga. Ana Ntewa kila pupia womie þere plan la, ana Noa ga amio namratava puna la olua, tamalia la.

⁶ A naga sina, asitomyuli pupia pulkumali keviu lua nene naþa Sotom amio Komora. Ntewa māl kiela napiowaena lala, ana sikap mumu la apim ape posnoyavi nenaga, a naga nene vena visawalen sanape naþa yoko kila va la make ga naþa asike e malena viowa.

⁷ A nasitoṁal maronen la nanua sumo ne, nane yaru naþa Lot. Naga pe yar mesmes tai, a naga mloge lue piowagan þelaga na kororak kiena yar la naþa akilaroro ke navisaluaena, naþa naga sike likan la.

⁸ Legiena make ga naga suṁa pisu ke kiela malena viowa lala, a suṁa mloge ke kiela viuelen lala, ana Ntewa kila sanape? Mla nakoena pa yar viowa lala nene, ana tamalia kiena yeririna wo naþa Lot.

⁹ Ana visae tesitom ruru e la nene, yoko telual þelaga kiena ne Ntewa tai, naþa sanini. Naga kilia ruru ve sanape naþa wereplan kiena yeririna wo lala vetan sur na kilalien lala, a naga kilia uarar ruru yeririna viowa lala asuṁa awar kiela nakoena lala. Yoko kila la awar malumun mā nagane sumo wa, ana e legiena naliþereena awar make ruru nena napo.

¹⁰ Visena nene tol make yeririna lala, ana tol manene laa naþa asuṁa ataveve ke nasinenen viowa lala na þelaga na mlamulena naþa apaeme amio, ana tol mēna la naþa pe sinelan re yagogonen poli, ape þar mārera paþisi. Yar kar la ne sanene, aþarwarlan kiela þar mārera la ne sanene þisa, ana aplaven mēna kiela napiowaena lala, pano pe amaraun re si sur tai poli, ana apisa kare yerikawa kiena ne Ntewa lala.

¹¹ Navisi nae ma e peni aṁarera taulu la nene, ana akilia asape asike

e marana ne Ntewa nae ma e peni, ana amaraun visa kareen yaru la nene, ana yar la nene na pe sa re nene poli, la asitom korenan ga sur la nene.

¹² Sur la mok liu naña tepisu sane apa laa metava pona ape wa manene laa, ana yar la nene pe apisu kilale re poli, asumña ařarnena kare ga sur wa la nene. Kiela řelaga la sanene, kila narui la asaga sur mal tetan ga lala, naña akila ke ga řarila pe akila re suri wo poli. Akila mña wowe sanene pano pano ailan ga sa naña yaru la aligan lokulia la, awe mořar la amare, a yoko ve sa ke mña nene van la nene, ailan ga alual kiela marena.

¹³ Yar sur la ne sanene, akekarana ga akila řařagena lala na ve torog kareen ga kolpae, a e pogos na kilaen kamiu kinanena wa lala apim asike loyumña, kiela sitomena pulen ga kekarena na kiela viowaena lala. La na sa ga kurka pona magka la naña akila kare tasnemiwo wo lala, ana pe asitom re nena asape kiela napiowaena lala yoko kila ke sina ga la aloge viowa manene poli.

¹⁴ Kilamarala pulen ga sira na kilaen kolau, a akan mña mlamulen viowa pano-o pe sinela maren re poli. Kam lařas naña amalum towe ga lala, ařere la narui apa amio la, a ape yar mña la naña apian ruru la sina e mrapa na vinayaen sur lala. Lelaga nařane, la nene ape řegas tai naña yoko nasinemimiena kiena ne Ntewa yumu plan la make na wa.

¹⁵ Amligan mrapa memes rui apa ataveve ke narin mrapa la naña tekilia tesape mrapa kiena yaru naña Palam Peor, naña Visena Wa pisayu naga sane yar tai naña pe navisawalen řesa, ana pano naga kekarana manene kan mras nen napiowaena.

¹⁶ Ana pogos tai, milan ga naña Ntewa kila narin togki tai pis pania vanon kiena napiowaena lala. Togki lala pe akilia re apisi poli, ana nanene naga pis sane yaru, řere

mesmesun towe laa kiena řelaga viowa lala.

¹⁷ Yar viowa la naña nepisayu la ke ne, nekilia nevisa mña nesape la sa ga pulus nen wii naña mema rui, yar naña moto karia tařatete lual wii ea. Pona asaga lul malolo tai, tekekarania tomrape yua kove, ana peraga, lagi mlelua pano. Ana yar la nene, lelela napo pe yemalolo ga mneke ga wa, yo ne nanene pe lele na loge viowaena.

¹⁸ Yoko monar ařar nakoena na sanene, komin naña gola la pulen ga visokanena amio visvilaveena naña řere manene sitomena kiena yar tařena la pařisi. Yar tařena la nene, ařure matan yomarava nini apimi ga loyumña na wa, ana nagane yar viowa lala nene asumña apisa ke visena la naña pagan nasinenanena viowa na mlamulen viowa la naña sike e la pimi keviu manene laa narui, ana e mrapa ke nene asumña ařere plan la ke sina ga.

¹⁹ Kiela malena sike vatanon yerkaena na kilaen mlamulen viowa rui, ana sanape naña apisa kotalia ke yar la asape visae atavevela, yoko alual malena wo? Tařatete ve sanene, komin namareraena ya naña pe suřen kiomña malena, ko ope kiena yar na yumnaena narui, sane la nene, naña na nagane apim sa ga yar na yumnaena na namareraena na mlamulena viowa narui.

²⁰ Visae lelaga naña asape amñal kieta Suře Yesu Kristo Natamaliaena e kiela malena, apisu kilale naña řelaga na yomarava sumña kila kare la ga, kila narui ařure matania apim, sanene na po pařisi. A visae yam ve plas ga awasuře ke sina ava e kiela malena naña ařure matan ga na wa, nanene na yoko va viowa la narui.

²¹ Visae pe akiliali re nena mrapa na řelaga memes po, sanene na po towe laa pan la, ana pogos naña akilia ruru po, apa li e ve tokak ga, ana siraunia ařasupela ke sina apa

varau, nanene piowa paḡisi. Visena wa kiena ne Ntewa la naḡa amla pan la, la na akekaran ḡesan naḡa ala e kiela malena lala, ana nagane aplon ke sina māasila pania.

²² Yar la ne sanene, visen lua naḡa pisayu la, naḡa tai, pisa sanini, sape “Lokul ga kilia va kan ke sina ga kana liluaena,” *Pakaiwa 26:11*

a nalua, pisa sanini, sape “Visae okevan ruru kionā nompui, yoko monar yal mesmesun ga sukoḡene va kupo ke sina yo mēke ea.”

3

Legiena keviu kiena ne Suḡe naḡa wasuḡe sina

¹ Erau lala, sa naḡa apisu kilalea, nane kiau māak na lua pimi pan amiu. Ya naḡa teke e kiau sitomena vena sirien māki la luoka ga nini, sineun visawalen visen wo laḡas naḡa yoko akilia asike lue e kiamiu sitomena la silaga vena iilaen kiamiu malena lala.

² Sineun nesape popon tesito māla visena kiena ne navisawalena wa la na sumo silaga, amio mēna navisaluaena viu la naḡa kieta Suḡe Natamaliaena mla pan imimi kiamiu li na lologena lala, naḡa mepi-sawal liluen pimi pan amiu.

³ Sur ḡes naḡa sineun nesape nevisa naga sanini, nesape monar akilia sa naḡa e legiena maro lala, yoko yar la naḡa na visa kareen yu māaena kiena ne Ntewa akilia aim a māalivi. ḡelaga kien la nene, la sinelan ke ga suri ya naḡa asitomia, ana asitom korenan ga sitomen kiena yar taḡena.

⁴ Sur tai naḡa yoko avitalia ita vanonia, naga e lepas na visena kiena kieta Suḡe naḡa sape yoko wasuḡe si imin ita. Yoko asu māa aviuviaunia, avisave “Nawasuḡeen kiena kiamiu yerka wa naḡa pisaaria pan amiu, nanape? Siar e pogos

kiena kata apua la pimi, sur make ga na yomarava nini su māa kiriri pogaga. Imimi na pe mepisu re nena sur tai poli wa, pona kam ga apisu yo?”

⁵ Ana pogos naḡa apisa ke visena la nene, la pe asitom re naḡa navisaarena kiena ne Ntewa naga pe lelaga silaga, a kana visena nena kana pupia māareraena sike ea. Sa naḡa e pogos na siiena yomarava, kiena visena ga kila sinapane, a kila yomarava nini amio kana porotano lala a kana si lala.

⁶ A siraun nene, kiena visena kila pupia womie kalo sina yomarava nini, naḡa ḡere plan make nena sur punu ga naḡa sike ea e poglis nene.

⁷ A kiena visena nena miyu māa e nagane na wa, su māa ḡuarar ruru ke sinapane a porotano na yomarava vena asu māa vano tol naḡa pupia kapi na legiena na liḡereen yaru yoko imi kekan plan malena kien yar la naḡa pe sinelan re Ntewa e kiela malena poli. Nanene pe māareraena kiena ne Ntewa, ana yar la nene pe sinelan re naḡa akilia poli.

⁸ Ana erau lala, e lepas naḡa na visaarena na wasuḡeen sina kiena ne Suḡe nene, popon naḡa ve sineta ḡesa re naḡa Ntewa naga pe pulo re legiena amio kas sane ita poli. E kiena visuena, kas manu taaga pona legiena taaga, lalua maran taaga ga.

⁹ Pona yar laḡasa asitom asape naga kila malen li sur yo, pe kila re ya naḡa naga pisaar poli, ana pe sa re nene poli. Naga pe kila malion re sur poli, su māa kila ke kiena sitomen piavi paḡisi, komin pe sinenan re yar tai kovio poli. Naga sinenan sape la pogos ve piavi sanene vena yar la akilia avilon kiela sitomena.

¹⁰ Ana lelaga, yoko pogos tai pupia legien kiena ne kieta Suḡe imi māaliv e yomarava. Yoko ve sa yar na vinauena, naḡa yomarava ninue sape pimi ke narui, ana yoko ilan

ga naþa imi worunia. E pogos nene, yoko sinapane lala akakapuru sane polilu, yoko akokovio nenaga, a yoko kapi kekan make suria vano-o tol naþa yomarava amio sur make ga naþa sike ea, yokorena.

¹¹ Ana komin naþa yoko yomarava imi ve sur koren ga mēke na, nesape neviun tan amiu, nesape pogos naþa asike ea wa, popon kam na ave yaru na sanape, a popon ave wa pona akila yumāena kiena ne Ntewa ve sanape?

¹² Monar akekaran legiena nene imi, a visae kam na ave yar wo lala, ayumāe mārera yoko akilia akila imi māliwi vilaga.

Yoko kapi kekan ma e peni, kekan makea, a yoko imi kekan mumu make sur naþa sike e yomarava.

¹³ Ana tesumālu mārera tese kiena visaarena, naþa sape yoko māta umā viu tai, naþa peni viu amio yomarava viu, naþa pe purþes nen þelaga mesmesu make ga.

¹⁴ Erau lala, nane tesumāte ke ne vena imi were ita teva e yo nene, ana pogos naþa pe tetol re poli wa, monar tomāreran teve yar wa tesumā ga, teyekiki, a tesumā e sumāre.

¹⁵ Lelaga sane Suþe pimi re poli wa, a ve tesitom re viowa, monar tekekaran naþa mla pogos pan ita vena tevilon ita, mla mēna pulmas pa kieta erau lala, vena la mēna akilia atol natamaliaena. Sitomena nene, kieta puruvi wo naþa Pol naga mēna pisa pan amiu nanua sumo rui e maki tai, naþa siri amio manmaruaena wo la naþa Ntewa mla pania.

¹⁶ A nane visena ke nene naþa sumā kiakian ke e kiena maki taþena lala, pogos naþa pisayu si na wasuþeen si kiena ne Suþe.

Kiena maki la nene po paþisi, ana pogos laþasa kala navianena la urmi towe māga, kila sane visen laþas naþa naga siria yaru laþasia pe apulokilale re poli. Ana pogos tai, yaru la naþa pe þarila po re poli, naþa

pe akilia ruru re sur poli, apuloia apulolon kare kana navianena ne lala pa pe taþena, sa naþa asumā akila ke yam mok li rui e visen taþena lala e siriena wa lala. Ana pogos naþa akila sanene, pe yar taþena re la naþa aloge viowagan poli, ana kila la ke ga apa e mrapa na kovioena.

¹⁷ Kiau erau wo lala, komin sur ne la nanene nesitom amiu paþisi. Nekilia nesape akilia ruru sur la nene rui, ana sineun nesape nela si visena mārera van amiu, nesape monar avisuar ruru amiu. Ve atamān re sitomena navisokanen ken yar la naþa pe ataveve re navisaluaena kiena ne Ntewa poli aim aure plan amiu sina. Lelaga, pe pon re si alor vetan yo wo na viawaena mārera naþa asike pa e rui.

¹⁸ Kiau visena maro, nesape akapuru aim amarua ruru e þelaga wo na lemamiena a namanmaruaena kiena ne Yesu Kristo kieta Suþe a kieta Natamaliaena. Ana tela maran si naurarena vania, nagane, a e pogos la naþa pimi ke ga wa, vano vano-o ve uro re, sanene.

Inu, Pita.

Maki Nasumo Naña
YOANE
Siriyuia
Visayuena Na Tusi
Nene

Suniena na plas na tusi nini

Maki p̄esa kiena Yoane, naga kiena sitomena keviu lua.

Nasumo, Yoane sinenan sape visirlua sitomena kiena li nalelagaena lala naña aulo m̄aki nini, vena silaga monar asikol la ruruia naña kiela sitomena ve taaga ga, a vena asikola ruruia amio Ntewa, amio narina naña Yesu Kristo.

A nalua, naga vena visaen vanila vena ve ataveve re navianiena la naña kiela vianena pe mesmesu re poli, komin navianena la nene akilia akila kare sum̄are e kiela visena na visokanen lala, ana yoko kilia kila naña li nalelagaena la taṗatete si asikol ruru la e sitomiena ve taaga.

Navianena la nene asum̄a apian ke yaru lala, asape p̄elaga viowa la apimi aṃalivi komin yaru la asike e yomarava, a amiyum̄ae ke ga e suri na yomarava la ne. Amio nanene, asitom sape Yesu, naga narina Ntewa, ana pe pe yaru ruru re sane ita poli. La asum̄a apisa ke asape visae Ntewa tamalia yaru, yaru nena taṗatete sitomali si malena na yomarava nini, a pe pe suri re poli visae yaru na sanene kila milamulena viowa po pe kila re milamulena viowa poli a pe pe suri re m̄ena poli visae naga sinena si yaru taṗena pona ve sinena si re, ana suri la nene maran taaga ga, pe suri na yomarava ga.

Yoane siri m̄aki nini, sape kila meraravan naña naga yepen mavin sitomiena la nene pano-o paṗisi, a pisawal meraravan naña Yesu Kristo, naga pe yaru nena sane ita. A naga pisaar m̄arera sape yaru la

naña amlelaga e Yesu, a sinela si Ntewa, monar sinela sisi la m̄enaga.

Komṗasnen Tusi La Na Nini

Visena p̄esa 1:1-4

Legiena a yemalo 1:5—2:29

Narina Ntewa lala a narina Yermare lala 3:1-24

Ninuna naña pe purṗesnen visena lelaga a ninuna naña pe purṗesnen visena na visokanena 4:1-6

Pelaga kiena yaru naña sinena si yaru 4:7-21

Pelaga na lelagaena naña kilia taulu make suri la silaga 5:1-21

Yar na visawalen malena kiena ne Ntewa van ita, naga pimi e yomarava ṗisi rui

¹ Sur tai, nanua sumo e pogos naña yomarava siaria, ana nagane in na nemloge, nepisu e kilamarau, in na nepisu ruru pano-o, netol nena e lum̄au. Sur nene, kiena kia sanini, sape Navisawalen Malena, po Purṗes nen Malena, po Malena Naña Ve Uro Re Pogos Tai, nane in na sineun nesape nesiri van amiu.

² Sur nene, nanua sumo pe tekilia re poli, naga sum̄a ga amio Ntewa arimata pano-o, nagane na pimi p̄arpoyo merarava e marata e yomarava nini narui, ana imimi moki mepisuia, a mepisawal pan yeririna lala.

³ Imimi memloge ruru nena e kiligamimi lala, a mepisu nena e kilamaramimi, ana mesape mevisawal van amiu vena kam m̄ena ga alelaga ea. Visae kam alelaga ea, yokorena kam m̄ena aim ave taaga amio imimi, sa naña imimi mepe taaga ga memio arimata Ntewa a narina Yesu Kristo rui.

⁴ Sur nene kila pupia kekarena sike amio imimi silaga, a visae auarar ruru visena la naña nesape nevisa van amiu e m̄aki nini, yoko pupia kekarena nene sike m̄ena amio amiu, ṗisi na kila ita punu ga teloge wo vaṗisi.

Ntewa naga pe purþes nen yomerarava

⁵ Visena naþa narina ne Ntewa mla pan imimi, pisape monar mevisawal van yeririna taþena lala, sa nene, naga pisa sape, Ntewa pe purþes nen yomerarava, pe narin yemalolo re nena tai teke puna.

⁶ Ve sanene, visae tepisawal ke tesape tepe taaga temio Ntewa, ana tekila ke ga þelaga na yemalolo la na wa, nanene tepisokan ke ga ne, pe tekila re sur na lelaga nene poli.

⁷ Ana visae tesuþa teyal ña e yomerarava naþa Ntewa sike e silaga, kila yoko telapran ita ruru wo silaga, ana tevisu tana na narina, Yesu, kilia kevan ita temekiki e kieta mlamulena viowa lala.

Nayalena e yomerarava kiena ne Ntewa: Monar teligan plan þelaga na mlamulena viowa lala

⁸ Yeririna naþa pisawo ke, pisape naga pe naviowaena su re e kiena malena poli, kiena visena nene pe pe lelaga re poli, naga pisa kotalia ke sina ga naga.

⁹ Ana visae tevisa plan ga kieta naviowaena lala, yoko Ntewa viewo ita, þisi na war plan kieta naviowaena lala vetan ita, kila ita temekiki. Naga ga kila ruru mrapa na kilaen sanene rui, ana ita towasine ga naga sane yoko kila van ita sanena naþa pisaaria.

¹⁰ Ana visae tesuþa tevirovia, tevisa ña tesape pe tekila re naviowaena poli na, nanene ita tekila sane Ntewa naga pisokan ga, a ita tekila sane kiena visena nowo na lelagaena, pe tepuarar ruru re nena e kieta malena la poli.

2

¹ Naruu lala, sineun nesape nesiri visena ñini van amiu vena iila amiu avisuluþar sane pe pon re si ataþa mlamulena viowa poli. Ana visae pogos tai, amiu yar tai kila viowa, monar tesitomþal silaga Yesu sulue ga sike na, sane pe yar wa tai na waren

kieta visena lala. Naga mesmes, a mekiki, naga kilia va suþal mesmes e mara Ntewa, kilia viun tania vena naga sinen ye ita, viewo itania.

² Ana mrapa na kilaen sa naþa yoko Ntewa kilia viewo itania sanini, nane Yesu ga ne, komin naga pe kuþaþaena na warplanen kieta mlamulena viowa lala, ita yeririna punu ga na yomerava.

Nayalena e yomerarava kiena ne Ntewa: Monar telogear kiena navisaluaena lala

³ Visae yar tai viun ve sanini, visave: ?In na pe nekilia re poli, nekilia ruru Ntewa, pona pe nekilia ruru re naga poli? ?In na nepe kiena, pona pe nepe kiena re poli? Ve sanene na, teviun si tania, tevisave, ?Sanape, ko na omlelaga ke e kiena visena lala, pona pe omlelaga re poli?

⁴ Nanene vanon naþa visae yar tai visa sape naga kilia ruru sape Ntewa, naga pe kiena, a naga pe kila re sur la naþa navisaluaena kiena ne Ntewa pisa ke ne, yar nene naga pe pisa re lelaga ne poli, pisokan ga.

⁵ Ana yar naþa mlogear ruru visena kiena ne Ntewa, naga kila meraravan sane naga kekaran kemua lelaga, pimi keviu lue ga. Ana e mrapa na sanene narui tekilia ruru kemua tesape ita tepe kiena ne Ntewa na lelaga.

⁶ Yar naþa naga pisa ke sape pe kie Yesu, yoko monar tevisuluþar naþa naga mla kemua Yesu pe lelaga e kiena malena.

⁷ Erau lala, e lepas tai na, navisaluaena naþa nesiri ke pan amiu, naga pe pe visena viu re tai naþa na nanagane poli, naga pe visena tai na susumo, pe visena kiena ne Ntewa ga naþa amloge pa na susumo rui.

⁸ Ana e lepas taþena tai na, pe lelaga ñena naþa navisaluaena nene, naga sa ga pe urviu si tai pan ita, komin ita tepisu ke sane nagane þere ke yemalolo þaro pano, kila ke yomerarava na lelagaena pimi

narui. Naga sane e malena kiena ne Yesu narui, a nanagane pimi ke mēna sanene e kieta malena la narui, p̄isi na kila ita tepisu kilale ke visena viu nene pe lelaga kemua.

⁹ Visae yar tai visa sape mial ke pa e yomerarava rui, ana tepisu naga sinen kar ke wenla, kila ke piowa pania, yar nene sike e yemalolo wa.

¹⁰ Ana yar naḡa kekaran wenla, kila ke po pania, yar nene mial ke pa e yomerarava narui, taḡatete sitoḡal sape p̄isi na yalwowe sina e yemalolo, lolor si pogos tai.

¹¹ Ana naga naḡa sinen kar ke wenla, naga ve ve sa re nene. Naga sike e yemalolo wa, yemalolo kila sane kilamarana p̄ala, mial wowe lue ga e pupumalko, pe pisuluḡar re kiena mrapa poli, pisuluḡar re lele ne kom ke e poli.

Nayalena e yomerarava kiena ne Ntewa: Ve tekekaran re yomarava nini

¹² Amiu naru lala, amiu kiau nin sisi lala e kieta na lelagaena, in na nesiri ke visena la nene pan amiu komin kam ke narui naḡa Ntewa arimata piowo kiamiu mlamulena viowa komin kia kiena Yesu Kristo, ana amiu akilia naga.

¹³ Kiamiu yermarua lala, in na nesiri ke visena la nene pan amiu komin kam ke narui akilia ruru laa naga rui, naḡa naga mali sike nanua sumo, sumon na siiena yomarava nini.

¹⁴ Kiamiu yar mēe lala, in na nesiri ke visena la nene pan amiu komin kam ke naḡa aḡarera ruru po narui, amligan ruru pa visena kiena ne Ntewa teke e kiamiu malena la rui, ataulu pa Yar Viowa nene rui.

¹⁵ Sineun nesape nevisa ve sanene van amiu, ve akekaran manene re yomarava nini, pona kiena sur lala. Yar na kekaran manene yomarava nini, naga taḡatete kekaran ruru arimata.

¹⁶ Nanene komin naḡa sur na yomarava lala, pona kiena p̄elaga lala, ape taḡena, pe sa re sur kiena

ne arimata Ntewa amio kiena p̄elaga lala. Sur na yomarava la nene la sanini, lala ape purḡes nen nasinenanen sur moki, ape purḡes nen nawereen kilamarata, ape purḡes nen warwarena e kieta malena.

¹⁷ Yomarava nini, amio kiena sur la naḡa yeririna la sinelan manene silaga, naga pimi ke vena kovioena ga, ana yar naḡa kila ke mesmes e nasinenanena kiena ne Ntewa, naga yoko sulue ga sike narui.

Nayalen e yomerarava kiena ne Ntewa: Monar tevisuar ruru ita vanon sinekar

¹⁸ Naruu lalo-o, nagane tesike e pog maro narui, sa naḡa amloge pa rui, na yar naḡa apio asape Nasinekar kiena ne Kristo, yoko kilia vim katenia. Pe tepisu re naga poli wa, ana tepisu pa narin yeririna moki na kila kareen Kristo rui, ana kila tepisuluḡaria sane yoko ve ve piavi re na Legiena Maro ḡalivi.

¹⁹ Sinekar la naḡa nepisayu ke ne, kam na akilia ke ne. Nanua, la asu amio ita asu ga likan ita, ana siraunia, asuḡalu narui, amligan ita aḡure matan ita sina apano. Nanagane na, tepisuluḡar la ruru nenaga, sane pe apimi re veraga ga amio ita poli, vanon visae peraga, yoko la asu ruru ga amio ita.

²⁰ Ana kam naḡa asu ruru ke ga wa, yar wa Kristo pisa ruru amiu pa rui, ana apisuluḡar kiena visena, yoko taḡatete aurmatan si naga.

²¹ Ve asitom re asape in na sineun nesape nevisi van amiu vanon sitomena tai naḡa asape amiu na amninue ga suria, vanon pe sa re nene poli. In na nepisu sane akilia aloge ruru kilale visena na lelaga a visena na visokanen p̄isi rui, amiu akilia pa rui visena navisokanena taḡatete molue e visena nalelaga, ana nesape nevis van amiu ve naiilaar amiuea.

²² ?Ana visokanen ya ne la nene apisa ke ne? Visena ne nane, apisa sanene, asape Yesu naga pe pe Navisaarena re poli naḡa Ntewa mligan pimi tamalia yomarava nini. Visena

nene naga pe visena kiena yar la naña sinela kar ke Yesu, ana yar naña pisa sanene, naga kawe ke Ntewa arimata, a kawe ke m̃ena narina.

²³ Yar naña pilopu m̃asina pa narina ne Ntewa, Ntewa tařatete se e naga, a yar naña pisawal ruruia pisape naga mla narina ne Ntewa e kiena malena, yoko Ntewa m̃ena ga sike amio naga silaga.

²⁴ Lologena wo naña amloge řesania nanua sumo, naga pe visen wo a pe lelaga, ana popon aligan ruruia e kiamiu malena lala. Visae ve sanene, yoko kiamiu malena naga sum̃a wo e Ntewa amio Narina silaga,

²⁵ nagane akilia atol malena naña naga pisaaria sape la maran si van ita, naña ve uro re pogos tai.

²⁶ Naga ga nene nesape nevisa van amiu e lepas kiena ne la naña apisa kotalia amiu ke ne, asape aure amiu ava ave tařena sina.

²⁷ Kristo na miawawo amiu pa rui, ana Ninuna Wa naña amiu atolia e pogos naña, naga sike amio amiu wa. Naga kilia vian amiu e sur punu ga naña pe lelaga a mesmes, ana tařatete si akale yar tai naña naga kilia vian amiu sina ga e sur lařasia. Yoko akilali ga sa naña Ninuna Wa pian amiun e řisi rui, naña pisape popon amiu aligan ruru kiamiu malena to ruru lue ga e Kristo.

²⁸ Naga nene, naruu lala, visae kieta malena naga su ruru lue ga e Kristo, tařatete teloge viowa pogos naña naga wasuře sina ga pun ita. Ana visae peraga, pupia memawaena, řisi na tesape tokuswan marata pogos naña tevisu naga vim.

²⁹ Tekilia tesape Kristo, kiena řelaga punu ga po a mesmesu, ana yar naña naga m̃ena sanene, tekilia tesape yar nene naga m̃ena pe narina ne Ntewa sane Kristo.

3

Ita tepe narina ne Ntewa lala

¹ Asitomveveli sitomena kiena ne arimata Ntewa e ita yeririna viowa lala. Naga kekaran ita keviu pařisi, pano-o kila pan ita sa ga naña tepisu ita sane narin ga lala. Ana pe ita re ga tepisu ita sa nene poli, naga m̃ena pisu ita sanene, komin naña pure ita tepa loyuma e namratava puna rui, sane narina wawa lala. Yar tařena lala e yomarava pe akilia ruru re arimata poli, sa naña ita tekilia naga, ana sur nene kila la pe apisu kilale ita re m̃ena poli, sane ita tepe narina lala.

² Erau lala, ita tekilia tevisa tesape tepe narina ne Ntewa, ana pe tekilia re poli wa, sane řisi na sirau, yoko naga kila ita teim teve ya sina ga. Ana sur tai tekilia ruruia, naña visae Suře Yesu warpoyo sina ga, yoko tevisu ruru nena naga e kilamara napo, tevisu ruru naga, naga ke narui, ana pogos naña tevisu sanene, yoko teimi teve sa ga naga.

³ Ana yar naña sinenan sape yoko naga m̃ena imi ve sa Yesu Kristo, naga monar uarar ruru kiena malena mekiki ruruia a ve wa, sa ga Yesu.

Ita narina ne Ntewa lala: Monar teligan řelaga viowa lala

⁴ Yar naña tařa mlamulena viowa, kilaro ke navisaluaena kiena ne Ntewa, komin purřes nen řelaga viowa, naga pe řelaga na monen logearen navisaluaena.

⁵ Ana pogos naña Yesu pimi e yomerava nini, naga pimi naña pe mlamulena viowa tai to re nene e naga, naga pimin vena war plan kieta mlamulena viowa lala.

⁶ Ana visae sanene, yar naña kiena malena teke ruru e naga, yoko mlamulena viowa ve su re si e naga, naga tařatete si kila naviowaena. Ana yar naña mlamulena viowa teke e kiena malena silaga, naga pe pisu ruru re naga poli wa, naga pe kilia re nena naga.

⁷ Kiau narin sisi lala, piowa naþa avisa kotalia amiu. Yar naþa kiena malena po, naga pe yar mesmesu sane Kristo.

⁸ Yar naþa kiena malena piowa, naga pe yeririna kiena Yermare, naþa naga pe purþes nen mlamulena viowa e yomarava, siaria e nasiiena pimi tol nanagane. Pelaga viowa kiena ne Yermare kila narina ne Ntewa pitomi malivi e yomarava nini, vena we plan kiena yunaena viowa lala a kila kiena puriukawaena naga þisi.

⁹ Yar naþa sike loyumua e namratava kiena ne Ntewa, naga taþatete si taþa mlamulena viowa, vanon malena kiena ne Ntewa te ea. Naga pe narina ne Ntewa, ana monar kus þelaga wo kiena ne arimana nene, þisi na taþatete si kila viowa.

¹⁰ E mrapa ne la nene ita monar tevisu kilia ruru ga sane ane pe narina ne Ntewa, a ane pe narina ne Yermare. Yar naþa pe kila re mesmes poli, pona yaru naþa pe kekaran re namratava puna poli, yar na sanene naga pe pe nin sisi kiena ne re nena Ntewa poli.

Ita narina ne Ntewa lala: Monar telogear navisaluaena nasitomen yeririna taþena lala

¹¹ Lologena naþa amiu amloge siar e purþesia pimi, na sanini, naþa pisa sape: ita monar tekekaran ita silaga.

¹² Asitomali yar sa Yermare nanua ne, Ken, naþa pe kekaran re wenla naþa Epol poli, naga memoaria. Piowa naþa tekila sanene, ana pon tesitomvevelia mias ya ne naga kila sanene? Nanene vanon kiena yunaena lala, Ntewa pisu piowa ga, ana kiena ne wenla, naga mesmes ruru po, ana Ntewa kekarania, þisi na kila Ken pieluen wenla panonia, sinen karia, memaria.

¹³ Erau lala, þelaga viowa na sa nene, yeririna la akila ke pimi tol nanagane, ana ve teilan re naþa

visae tevisu la avieluen ita mena ga, avisa kare ita vanon yunaena wo lala kiena ne Ntewa naþa visae teyunaenia.

¹⁴ Ana ita naþa pe sineta kar re yar la poli, tekekaran ruru na mratava pun ita, nanene pe mrapa na kila meraravanen sane temligan marena, tepim e malena rui. Ana yar naþa sitomena pe to re e naga poli, naga sike e marena na wa.

¹⁵ Yar naþa sinen kar na mratava puna tai, naga sane pe yar na wemomaren yar la narui, ana sa naþa ita tekilia ruru þa rui, yar na wemomaren yaru, malena naþa ve uro re pe to re e kiena malena poli.

¹⁶ Pona ita yar tai piun ke pisape, ana sur naþane sitomena, naga pe sur na sanape? Pogaga, tekilia tesape sitomena naþa pe lelaga, naga sanini: Yesu Kristo taman kiena malena wetelu panon ita, ana visae sitomena nene teke e ita, þisi na ita mena tetaman kieta malena vanon kieta wolai lala.

¹⁷ Yar tai naga limana pulen sur nowo lala a, wenla tai, limana plas kemua lelaga, pe kiena sur re poli. Pisi na naga pisuluþar wenla nene, ana naga kila sinen marera laa sane pania, pe miila re poli, yar na sanene sitomena kiena ne Ntewa pe to re nena e poli.

¹⁸ Naruu lala, kieta sitomena ve e re ga e kieta visena lala. Sitomena naþa pe lelaga, naga pe sur re tai na visaen ga poli, pe sur na yunaenena a na kilaena.

¹⁹ Ana visae kieta sitomena þarlologia ruru marana sanene, nane pe mrapa naþa ita tekilia tesape visena lelaga kiena ne Ntewa þar ke mras e kieta malena. Ana ve sanene na, teloge ga wo vena vaen lavisin Ntewa, ve temaraun re si naga.

²⁰ Pogos laþasia tekilia temaraun naga, vanon naþa yoko kieta sitomena kilia liþere ita sina, kila ita tesitomal sina tese kieta naviowaena

lala, ana Ntewa naga kilia ruru punu pa rui, ana kieta na viewoena na naga keviu manene laa sane, þar plan petan ita.

²¹ Erau lala, visae losineta naga merarava ruru wo, þisi na naga taþatete liþere ita sina, kila pe tema-raun re nena na va sumalen se marana ne Ntewa na viunen sur tania.

²² Visae telelaga m̃a e naga, tekila m̃a sur la naþa naga sinenania, þisi na tekilia tetol suria la naþa tepiun ke tania.

²³ Navisaluaena kiena ne Ntewa pan ita sanini, pisape: Monar telelaga e kia kiena ne narina, Yesu Kristo, a monar tekekan ita silaga, sa naþa naga pisa pan ita.

²⁴ Yar naþa mlogear e navisaluaena kiena ne Ntewa, naga sike amio Ntewa. Ntewa teke e kiena malena. ?A yoko ita tekilia tesape naga teke e ita sanape? Sur nene, Ninuna naþa naga mla pan ita naga kilia kila ita teloge kilale sane pe lelaga.

4

Ita narina ne Ntewa: Monar tevisuar ruru vanon sinekar kiena ne Kristo lala amio þelaga na yomarava

¹ Erau lala: visae amiu yar tai visa ke sape Ninuna Wa teke e naga, kila ke naga pisawal ke kiena visena, popon sa amiu avisu ruruia aninuluþar ninuna na teke e naga, pe lelaga ninuna kiena ne Ntewa, po pe kiena re Ntewa poli. Ita monar tevisu ruruia komin navisawalena navisokanena lala moki asu make yo la ne e yomarava nini rui.

² ?Ana tekilia teninu luþar ninuna la nene ve sanape? Ita tekilia tevisu luþar Ninuna Wa kiena ne Ntewa komin naga pisawal pisape Yesu Kristo pimi pe yeririna, paeme e yomerava,

³ ana visae ninuna tai ve visa re sanene, ninuna nene pe pe kiena ne re Ntewa poli. Ninuna na sanene na molue kome nasinekar kena Kristo,

naþa amiu amloge pa rui sane pimi ke rui, pona sike pa e yomarava nini rui.

⁴ Ana naruu lala, ve amaraun re navisawalena la nene, komin amiu asike e lepas kiena ne Ntewa, akilia ataulu la ga. Lelaga paþisi, naga naþa teke e amiu naga marera laa taulu naga naþa sike e yomarava.

⁵ Yar na visokanen la ape yeririna na yomarava ga nini, ana visena la naþa apisa ke ne molue ga e sitomena na yomarava nini, ana yeririna taþena la na yomarava nini amiyagogan la.

⁶ Ana ita yeririna na lelagaena, ita na pe na yomarava re nini poli, ita tepe kiena ne Ntewa. Yar naþa kilia ruru Ntewa, naga kekanan yagogan itaena, a naga naþa pe kiena ne Ntewa re poli, mon yagogan itaena. E mrapa ne la nene ita tekilia teninu luþar Ninuna na visena naþa lelaga, a ninuna na visokanena.

Pelaga na sinesiena

⁷ Erau lala, popon naþa tekekan ita silaga, komin sinesiena naga pe þelaga kiena ne Ntewa. Yar naþa sinen si yeririna, naga pe narina ne Ntewa, þarlologia ga þelaga kiena ne Ntewa, kilia ruru Ntewa e kiena malena.

⁸ Yar naþa pe sinen si re yeririna la poli, naga kilia re Ntewa poli, komin Ntewa na pe purþes nen nasinesiena.

⁹ ?Ana tepisu pupia nasinesiena kiena ne Ntewa nene pogwai? Tepisu kiena sinesiena nene e pogos naþa mligan narina taaga nene pimi e yomarava, vena kila ita tekilia temal.

¹⁰ Nanene nasinesiena naþa pe lelaga kemua: pe naga re naþa sineta si Ntewa poli, ana naþa naga sinena si ita, pano-o tañan narina pitomi pe kuþaþaena pe na kilaru-ruen marana ne kieta naviowaena lala.

¹¹ Erau lala, komin naþa Ntewa sinen si ita keviu sanene, kila po pan

ita sanene, popon ita m̃ena ga sineta sisi ita ve sanene, tekila wo van ita.

¹² Yar tařatete kirawal Ntewa, ana visae ita sineta si manene ita, yoko tevisu sane Ntewa teke e kieta malena, ana řelaga na kiena sinesiena yoko imi ve keviu manene laa sane e kieta malena.

¹³ Ita tekilia Ntewa teke e kieta malena, a ita tesike ruru ga e losinena, komin naga mla Ninuna memes pan ita, pe na kilaen ita telogekilale tesape sur nařa pe lelaga.

¹⁴ Tekilia m̃ena ga pe lelaga ga nařa Arimata Ntewa mligan narina nene pitomi vena natamaliaena na yomarava, ve sa nařa ita tepisu pa e kilamarata rui a nařa tepisawal ke e yo punu ga.

¹⁵ Yar nařa pisawal ke sape Yesu pe narina ne Ntewa kemua lelaga, Ntewa teke e losinena, a naga m̃ena teke e losinena ne Ntewa.

¹⁶ Tekilia ruru po nařa Ntewa sinen si ita, komin nařa tekilia teloge kilia e kieta malena lala, ana tekilia telelaga e kiena visena nařa pisawal pan ita. Ntewa naga pe purřes nen nasinesiena, ana yar nařa řelaga na sinesiena pimi keviu e kiena malena, naga teke e losinena Ntewa, a Ntewa teke e losinena.

¹⁷ Ntewa sinenan sape kila řelaga na sinesiena vim ve keviu la sane e kieta malena lala, vena kilaen kieta řelaga lala na yomarava nini ve sa ga řelaga kiena ne Kristo nanua ne. Ana visae kieta řelaga lala vim wo ve sa nene, yoko wo van ita vařisi ne, vanon tařatete si temarau po tememawa e legiena na liřereena na pimi ke ne.

¹⁸ Visae yar tai naga marau, nanene vanon nařa naga pisu kiena nakoena tai pimi ke rui, a naga mloge kilale re sinesiena kiena ne Ntewa kila ruru kiena malena poli. Ana řelaga na sinesiena napo naga kilia m̃enelua nena pupia marauena nene.

¹⁹ Visae sineta si ke yeririna tařena lala, nanene vanon Ntewa

naga sinen si ita řesia.

²⁰ Yar nařa pisa sape naga sinen si Ntewa, ana sinen kar ke namratava tai puna, naga pisokan ke ga. Visae namratava puna nařa suņa pisu lue ga ana naga pe sinen si re poli, naga tařatete sinen si Ntewa nařa naga pe pisu re e kilamarana poli.

²¹ Navisaluaena kiena ne Kristo e kieta malena naga sanini, sape: yar nařa sinenan sape ve yar nasinesiruruen Ntewa, naga monar sinen si ruru m̃ena namratava puna lala.

5

¹ Yar nařa mlelaga sape Yesu na pe Navisaarena, yar nene naga pe narina ne Ntewa lelaga. Ana visae narina ne Ntewa nene visa sape naga sinen si Arimana Ntewa, naga monar sinen si m̃ena narina ne Ntewa tařena lala.

² ?Ana yoko naga kilia sape sinen si ruru la ve sanape? Visae sinen si Ntewa, ana mlogear kiena navisaluaena lala, yoko naga visu nařa sinen si kemua narin Ntewa la pe lelaga ga.

³ řelaga na sinen si Ntewa naga sanini: touarar ruru kiena visena. Kiena navisaluaena lala pe urmi manene re pan ita nařa teyum̃aen poli,

⁴ komin ita sisi la nařa tepaeme pu Ntewa, visae tesuñal m̃arera e kieta naviawaena, ita tepe yeririna na tauluen pa yomerava nini rui.

⁵ Neviun si vetan amiu: ?Yar nařa taulu ke yomarava nini naga ai? Naga ga nařa visae suñal m̃arera sape Yesu naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga.

⁶⁻⁸ ?Ana tekilia ve sanape nařa Yesu naga pe narina ne Ntewa? Yar la telu nařa apisawal visena nene pan ita: tai na Ninuna Wa, tai na wii, a tařena na kuruta, a la telu nene apisawalia sane visena taaga ga. Wii naga pisa sape e řelaga kiena ne Yesu Kristo, nařa paeme e yomarava sanape, naga tol nakeena sanape,

ita tekilia tevisuluþar sane naga pe narina ne Ntewa. Ana pe naga re ga nene poli, ana kuruta mēna pisa sape e þelaga kiena ne Yesu m̃a ke na wa, naþa naga mare sanape, ita tekilia tevisuluþar sane pe lelaga. Ana metavan si nanene, Ninuna Wa, naþa kiena visena pe lelaga lue ga, pisawal meraravan mēna e maran yeririna la nakonua rui.

⁹ Ana visena la naþa Ninuna Wa kila, la aurumi paþisi, visae ve sanene monar telelaga ga ea, komin nanene pe pe visena kie yeririna re ga la poli, naga pe visena kiena ne Ntewa navisawalen sape naga pisu Narina sanape.

¹⁰ Yar naþa naga mlelaga ruru e narina ne Ntewa ve lelaga, visena la nene tawa ruru ga sike e kiena sitomena, pe sitom þele re si poli, ana yar naþa pe mlelaga re e narina ne Ntewa poli, pe mlelaga re e sur naþa Ntewa pisa meraravan ke e narina poli, naga pisu sane Ntewa pisokan ga.

¹¹ Ana visena la naþa monar tesuñal m̃arera e silaga, sa nene, asape: Ntewa mla malena naþa ve uro re pogos tai pan ita, ana purþes nen malena nene na pe Narina ga.

¹² Yar naþa narina ne Ntewa teke e kiena malena, naga tol pa malena rui, ana naþa narina ne Ntewa pe to re e kiena malena poli, naga pe tol re malena poli wa.

Visen maro: Malena naþa pe luas to re e poli

¹³ Nesiri ke m̃aki nini pan amiu naþa amlelaga pa e kia kiena ne narina ne Ntewa rui, vena iila amiuenta ve kiamiu sitomena ve veve lua re, vena akilia ruru sane atol pa malena naþa ve uro re.

¹⁴ Pogos naþa kieta sitomena ve pepe re, ita tekilia tesuñalu m̃arera e naga, þisi na sur ya ne teviun tania mesmesun e kiena nasinenanena, yoko naga loge ita.

¹⁵ Ana visae tekilia ruru sane naga mloge ita pa rui, tekilia ruru mēna sane sur ya naþa tepiun tania, sa naþa tetol pa rui.

¹⁶ Visae tevisu kieta wolai tai naga kila ke naviowaena, naþa naviowaena nene pe keviu re poli, pe torokin re yar mare vanon poli, pona wereplan si yeririna lala vetan Yesu Kristo, ita tekilia telenwoia, þisi na Ntewa kilia tam̃an ga naga to loyuma e malena. Ana pe nepisa re nesape poga ga amiu alenwo yar naþa kila pupia naviowaena, vanon naviowaena þasia naga na marena ga, ana visae yar tai naga kila sanene, yoko ita taþatete si tevisa sur tai.

¹⁷ Sur nataþaviowaena make ga naga mlamulena viowa nene, ana naviowaena þasia ape na marena, ana þasia pe na marena re poli.

¹⁸ Ana tekilia pa rui sane yar naþa pimi pe narina ne Ntewa, naga ve kila re si viowaena na marena pona viowaena na pe na marena re poli. Yar na sa nene monar visuar ruru naga, vilon mesmes ruru kiena malena, þisi na yar viowa nene taþatete si kila sur tai vania, taþatete kila kare si naga.

¹⁹ Yomarava wetelu nini sike vatanon puriukawaena kiena ne Yar Viowa nene, ana ita yeririna lala naþa temlelaga, tekilia ita tepe kiena ne Ntewa ga.

²⁰ Ita tekilia sane narina ne Ntewa pitomi, mla pan ita navisu kilaleena vena tekilia Ntewa naþa pe lelaga, ana ita tesike ga e naga ga narui, amio narina nene, Yesu Kristo. Kieta Ntewa nene naga pe lelaga, ana malena naþa mla pan ita naga pe luas re poli.

²¹ Naruu lala: amiu avisuar ruru amiu, amiu alotun Ntewa nene naga taaga ga silau, ve atam̃an re nono taþena lala aimi akus lēna e ki-amiu sitomen lala.

Maki Nalua Naþa
YOANE
Siriyuia
Visayuena Na Tusi
Nene

Suniena plas na tusi nini

E maki kiena Yoane na lua, Yoane pio si naga sape “nasumonena”, a pisa ke sape siria “pa sira tai naþa Ntewa pisirlua naga”, a sape siri mēna “pa narina lala”. Kinasnen visena lalua nene “sira” amio “narina lala”, tesape naga pe pisa re sira tai amio narina lala, ana pisa ke “sumāre” amio “nalelagaena lala”. Maki nini pisa panila vena sinela sisi la mā silaga, a naga pisa panila sape monar avisuar ruru la, vena navianena la naþa kiela vianiena la pe mesmesu re poli ve aimi akila kare la re e kiela vianiena na visokanena lala.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1-3

Li nalelagaena lala monar sinela si yaru lala 4-6

Visena na visapegeen li nalelagaena lala 7-11

Visena maro 12-13

Visena þesia

¹ Inu nasumonena marua nesiri maki nini pimi pan ko, sane ope sira tai naþa Ntewa pisirlua ko, ana narumā wa mēna lala. Sineu si paþisi na vitawe amiuena sina e maki nini, nesitom amiu paþisi, ana pe in ga taaga re poli, li na lelagaena taþena mēna lala asitomāl amiu silau.

² Sineta sisi ita ke sanene vanon visena lelaga kiena ne Ntewa teke e kieta malena la rui, ana tomā e ita vano ve uro re sina pogos tai.

³ Nemlen wo amiu, sane lemana, sineyeena, a sumārena, vim kome arimata Ntewa, amio narina Yesu Kristo, sike e ita, kila þelaga na

lelagaena a sitomena vim ve keviu manene laa sane e ita silau.

Ataveve þelaga na sinesiena silaga

⁴ Nesape nevisawal van ko, nepisu narumā la þasia e yo nini rui, ana nekekarā la paþisi naþa nepisu la amial ruru ke e þelaga na visena na lelagaena po paþisi, sa naþa Arimata pisa pan ita.

⁵ Auia, nepisu sur nene, ana nesape neiilaar amiu sina, vena alo-gear kiena navisaluaena la, naþa ita tetol sumo e purþes rui, sa naþa ve nevisa re sur viu tai van amiu, ana nevisawal ga visena mā nena nene, naþa nesape ita monar sineta sisi ita silau.

⁶ Visae sinetan tesape tekila ve sa nene, naga kana mrapa sa nini: monar telogear visena kiena ne Ntewa. A kiena pupia navisaluaena naþa temloge nanua rui pimi tol nagane pisa sape monar teiali silau e þelaga na sinesiena.

⁷ Yeririna na visokanena lala la mokliu asike pa e yomarava rui, vena vilonen sitomena kiena ne yeririna lala. La apisa ke asape Yesu naga pe yar ga tai maran taaga ga sa ga ita, pe sinelan re asape yar la alelaga e Yesu poli, naþa asape pe Navisaarena pimi kome Ntewa a pe natamalia itaena. Yar la na sa nene, ape yar na taþalien yeririna ga lala, ape nasinekar lala kiena ne Kristo.

⁸ Visae ve sanene, monar avisuar ruru amiu e visena la ne sanene, vena ve akila pal re sina ga malena wo naþa memiyumāen māraran vanon amiu. Monar asumāl mārera ga, þisi na akilia atol kiamiu nalaena nowo punu ga sirau.

⁹ Yar naþa sumālu, pula petan kove pa vanua, pe mlelaga re si e na vianena na Kristo, naga pe pe kiena ne re si Ntewa poli. Ana yar naþa sunā ruru ga loyumā e kieta visena na lelaga lala, Ntewa arimata amio narina asike e naga.

¹⁰ Visae akirawal lala tai imi ñalivin amiu, ana pe pisa re visena la naña mesmes sa naña kieta na kilapianena poli, aligan lua si naga vano. Ve aure re naga va e ñamiu yuña lala, ve aurear re naga su amio amiu,

¹¹ visae peraga, amiilaar ke naga pe na kilaen kiena yuñaena viowa nene pa ke metava ne.

Visena maro

¹² Visena moki navisaena sike ga wa, ana pe sineun re neligan se e ñaki nene poli. Yoko nekilalia nevim nevisu amiu ga, vena tekilia tevisi ruru ga van ita e ga e marata. Visae ve sanene naga po manene laa sane, yoko ita punu ga tekilia teloge wo vañisi.

¹³ Lueña tañena ta nene, naña Ntewa pisirlar naga sumalu sa naña ko, narina ñena ga lala asike e nini, apisa ke asape Ntewa visa ruru amiu.

Nesape naga ga nene yo, naña nesape nevisa, visena maro ga e nene.

Maki Na Telu Naña
YOANE
Siriyuia
Visayuena Na Tusi
Nene

Suniena plas na tusi nini

E maki kiena Yoane na telu, naga pio si naga sape “nasumonena”, a naga siria pa yaru tai, kien kia Kaias, naña naga nasumonena tai na sumhare. Mieluar Kaias nene, komin naga miila ke li nalelagaena lala, a pisa pania vena naga ve taveve re ðelaga kiena yaru viowa tai naña kiena kia Totriþas.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1-4

Nasumonena mieluar Kaias 5-8

Nasumonena naga pisi kawewe
visena kiena Totriþas 9-10

Nasumonena kekaran ðelaga
kiena Timitrias 11-12

Visena maro 13-15

Visena þesia

¹ In na yermarua nasumonena nesiri maki nini piñasu, wolai naña Kaias. Pona ita laþasia apieluen ko ke yo, ana nesape nevisa van ko nekekara paþisi na nepitawe ko sina e maki nini, komin nesitom ko paþisi, taveve ðelaga wo na visena na lelaga kiena Suþe.

² Erau, nekilia sane ko na osuñaga omloge poga ga silaga komin kionña malena teke pa e limana ne Ntewa rui, ana nemlenwo ko ke silau, vena kionña yuñnaena la wo lue ga silau, a vena inanena ve kila kare re yepema.

³ Nanagane na pe yam piavi re poli, wenlaita þasia apim atol e nini, la asunyu pan inu sanape naña ko na otaveve ke visena na lelaga kiena ne Suþe, okila ke kiena yuñnaena wo lala pano-o yar la apisu sane kionña malena naga mesmes nenaga.

Kiela visawalena kila sineu kekara na kekara paþisi.

⁴ Pe sur re si ta naña kilia kila neloge wo sanene poli, ana pogos naña nemloge naruu la asuñalu ke mārera sanene e visena na lelaga kiena ne Suþe, naga nene na nepisu po paþisi.

Kaias naga pe yar tai naña akilia awasinea

⁵ Erau, potena van ko e yuñnaena la naña omiyuñnaen ke pe na iilaen yar la naña amial ke amio Lologena Wo, pogos naña apim atol amiu. La apim sane ape wolawa ga lala, ana amiu þasia amon visuar laena, a ko, ko na okila po pan la paþisi.

⁶ La apim apisawal pan na lela-gaena lala e sumhare nae e nini rui, asunyu yuñnaena wo na kionña sinesiena. Ana nagane yar taþena si laþasia apim asike amio ko nanagane, ana nepiun tan ko vena ko oiila la mēna ga. A visae akila yuñnaena punu þisi, popon akilia avisuvevelia e narin sur tai, vena iila laena e kiela mrapa, sane mesmesun na kilaen van yar naña miyuñnaen ke yuñnaena kiena ne Ntewa.

⁷ Lala nene amialin ga sur nene, pogos naña la apa amlologon ke visena pan yar la naña pe amlelaga re poli wa, la pe sinelan re asape la nene avisuar la e sur tai poli, komin pe amla re Yesu e kiela malena poli wa.

⁸ Ana ita naña temla Yesu e kieta malena, teke e ita narui vena iila laena. Popon teiilaar la, teiila la, vena kilaen sane ita mēna ga teyakolkol temio la, ita punu ga na yuñnaenen veraga e visena na lelaga kiena ne Suþe.

Totriþas naga pisuar sumhare pe po re poli

⁹ Pona ko na okilia pa yo rui naña in na nesiri maki panon sur nene pan nalelagaena lala e sumhare rui, ana Totriþas nene, naga sinenan pisape ve suþen la, naga pe pisu

kilale in re poli, naga pe sinenan re yagogonen kiau visena la poli, naga pisawo ke yuũaena kiena Suđe nađa memiyuũaen ke ne.

¹⁰ Naga pis ke pađisi, pisa ke visena viowa lala moki pan imimi, pisa kotalia kare imimi pađisi. A pe pis viowa re ga poli, ana miyuũaae mnea piowa ga, vanon nađa yar la nađa akila ke yuũaen kiena ne Ntewa aũaalivin amiu, pe sinenan la re poli, pisape awasuđe la sina. A metavan nene, pogos nađa amiu đasia apisuar la, amiila la e yuũaena nađa lala apiminia, a naga suũaalu koven plan amiu mnea petan suũaare. Sur la nađa naga kila ke ne pe mesmes re nena poli, pogos nađa sa neviũasu nekaten amiu, yoko ita punu ga teva lele taaga tevisawele tekila ve sanapenia.

¹¹ Erau, nesape nevisa van ko, yar nene kila piowa pan ko pađisi, a piowa ga nađa ko mnea okila si viowa sanene vania. Ve otaveve re đelaga viowa, ko na monar otaveve đelaga napo. Yar nađa kila po pan yeririna tađena lala naga pe yeririna kiena ne Ntewa lelaga, ana yar nađa kila piowa pan yar tađena, naga pe pisu re Ntewa poli wa, sike perina wa.

Timitrias naga pe yar wo tai

¹² Ana Timitrias nene, naga yoko iila ko. Yeririna la akekaran naga, apisa asape naga miyuũaae po pađisi, a visena kiena ne Ntewa pisayu ke đelaga la nađa sike e kiena malena, pisape po pađisi. Ana in mnea nepisu sane pe yar wo tai, a nekilia sane ko na omlelaga e kiau visena, sane nepisa ke sur lelaga pan ko ne.

Visena maro

¹³ Sur la mokliu navisaen van ko sike ga wa, ana pe sineun re nesiri e maki nini poli.

¹⁴ Ana sineun nesape ve yam ve viavi re na neiũasu nevisu amiu, đisi na tekilia tevis van ita e ga e marata.

¹⁵ Suũaare sike amio ko. Kioũa erau lala nae e nini asape Ntewa visa ruru ko. Ana awis, ovisa van erau la punu ga nađa amiu asike ne, ovisave Ntewa visa ruru amiu mnea ga.

Nesape naga ga nene yo nađa nesape nevisa, visena maro e nene.

Maki Naña SUT Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki kiena Sut, Sut siri e pogos naña navisawalena a navianiena la moki asumãga naña la asape amlelaga e Yesu, ana kiela vianiena la pe mesmesu re poli. Ana komin suri ne nanene naga pisa pan li nalelagaena lala, vena monar avisuar ruruia vena yaru la ne sanene ve akom re varaun la, vena akila la aloru. Maki na plas ga nini, kana sitomiena naga maran taaga amio maki kiena Pita na lua, naña sape li nalelagaena lala monar atarar ðelaga na lelagaena naña Ntewa mila panila m̃arera, naña yoko sike sike luwe vano ve urõ re.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1-2

Pelaga a vianena kiena navianena piowa, a kiela nakoena 3-16

Visena na kilapegeen li na lelagena lala 17-23

Visena maro 23-25

Visena þesia

¹ Inu Sut, naña nepe yaru na yuãnaena kiena ne Yesu Kristo, a nepe wenla Semes, nesiri maki nini piãasu. Nemligan pimi pan amiu yeririna la naña Ntewa arimata pio amiu ape kiena rui, naña naga sitom amiu paþisi, a naña asike vatanon navisuar ruruena kiena ne Yesu Kristo.

² Kiau leniena nesape sineyeena, sumãarena, a sitomena, la aim aule e amiu, asumãa aim ave keviu manene laa silaga.

Maki nini na e lepas kiena ne la naña apilon kare ke visena kiena ne Ntewa

³ Erau lala, sumo sineun nesape nesiri maki tai van amiu vena visawalen sitomena laþasa e lepas na natamaliaena naña ita punu tetolia, ana nanagane ga ne visena tai kom pun amiu pimi tol inu, ana nepisu sane monar nesiriyu suri taþena nene narui.

Nemloge sane suri laþas pe po manene re poli, ana nesape nevisa van amiu aviawa m̃arera, am̃areran naña atarar ruru kieta nalelagaena. Kieta nalelagaena nene, Ntewa mligan pitomi pan li nalelagaena wa lala nasumo e pogos ta rui, ana pe nakepuen re si poli pona pe naliganen re si taþena mon metavan poli.

⁴ Ana suri naña nemloge, nepisu sane yaru la naña apimi aþarpran amiu, la akepu ke kieta nalelagaena rui. La nene, pe mesmesun re awarpran amiu poli, apim vinau ga, pe akom re e pulutava poli, ana nanagane asike pun amiu rui. La nene ape nasinekareen kieta nalotena, la pe sinelan re Yesu Kristo naña naga taaga pe Yerkawa a pe kieta Suþe. Ntewa pisape sanene, sape e kiena lemamiena, naga kekaran viewoen kieta mlamulena viowa lala, ana la nene apilopu ke sina ga kiena visena, asumãa apisa ke asape visae sanene, akilia akila mlamulena viowa ya naña la sinelania, pe pe sur re tai poli, yokorena Ntewa viewo la wo ga ne. Visena nene piowa paþisi, a la naña asumãa apisa ke sanene, Visena Wa pisaar kiela nakoena nanua sumo rui.

Yeririna viowa la nene yoko monar atol nakoena

⁵ Popon asitomyuli la þas naña akila piowa sanene, ana Ntewa mla ruru nena nakoena pan la. Suniena la nene apian ruru amiu e rui, pona sinemiu þesan yo rui, ana yoko nevisa si van amiu.

Nasumo, naga le Israel la nanua amiyuãae korena garu Isip. Ntewa tamalia pupia þegas nen yeririna

la nene, ðere plan la sina ga garu Isip, ana siraunia, la mok liu naþa apilopu mäsila pania, ana naga mē plan la amarmare.

⁶ A nalua, naga navisi la naþa asuþes ma e peni. Ntewa mligan la e yo wo tai naþa mon meta rui, ana pe sinelan re poli, sinelan asape akus ke sina ga lelana, ana kila sanene narui naga piar la e sen lala, naþa taþatete akekapil vetan la pogos tai. Naga kila lelela taþena e yemalolo, kuan plan la apa asike ea asumña vano-o tol pupia nakoana e Legiena Maro.

⁷ A natelu, naga le Sotom lala amio le Komora lala, amio yaru taþena lala na pulkumali la naþa lavisin la. La mēna ga sa ke ga navisi la nene, kiela sitomena la pa laa metava. Pe ataveve ruru re þelaga mesmesu naþa Ntewa mligan sike e ita poli, ana asumña akila ke ga naþa yerme ne pa ðere ke sina ga yerme ne, ana nasinenanena na kororak la ne sanene keviu manene la pu la silaga. Ana monar tesitom ruru ya naþa pimi mälivin la nene. Pupia kapi kekan la, ana asumña atol ke nakoana nene na wa e kapi taþena naþa ve vito re tano pogos tai.

Yaru viowa la nene la apano-o apiowa manene laa

⁸ Ana yaru viowa la nene naþa apim asike amio amiu, la mēna nene akila ke mlamulena piowa sa ke ga. Asumña apisu ke sur viowa lala e kiela mēniena lala, ana ya naþa la apisuia, sinelan asape akila. Akila suri piowa la e tasnela lala, akovenlua ga visena kiena yaru naþa sape visli van la, a asumña apitalia kare ke namareraena wo taþena la naþa taþatete tevisuia.

⁹ Ana namareraena taþena la nene pe nakirakiraen re nena amio poli. Tekilia tevisu naþa Parnavisi Maikel, pogos naþa pepeyu ke amio Yermare, sape lalua nene ane yoko kus tasnena ne Mosis, ana pe pis

re piowa pan poli. Pona tesitom ke tesape naga popon visa visena mārera pona visena na sinekarena lala van yo, ana naga pe pisa re poli, pisa ga pisape “Ntewa Namava yoko vis van ko na wa.”

¹⁰ Ana yaru la nene, apis piowa a apisin sinemimiena e suri punu ga. Suri la naþa akilia pona sur naþa pe akilia re poli, ana la apisayu kare pa piowa ga. Kiliaena naþa la atolia, maran taaga ga amio kiliaena kiena ne suri mali, naþa suri ya naþa mloge sape kila, po pona piowa ga, ana kila ga narui. Þelaga piowa la naþa asumña akila ke nene, kila sane kiela vianena lala pe na visokanen ga, pe mesmesu re poli, taþatete nena sumñalu.

Yaru viowa la nene akila kare yumñaena na sumñare lala

¹¹ La asumña amlulu ke mrapa namarena nene naþa yaru nene Ken mlilu nanua sumo, komin naþa naga sinen kar wenla. Ana yaru viowa la nene amligan la asike mēna e yo viowa nene naþa Navisawalena Pelamña mligan naga se sumo, komin naga pisa visena naþa pe mesmesun re vena tauluen kilavaru e poli, ana kiena visena kila yeririna kiena ne Ntewa lala apa amlotun ntewa taþena. A ta sina, amloru apito akovio e pulus nen porotano naþa Kora nasumo pito kovio ea, na nene e pogos naþa porotano naþa naga sumñalu sike ea purþaia, komin naþa naga kawē visena kiena ne nasumonena naþa Ntewa naga mliganaria.

¹² A pogos naþa aim lele taaga vena kilaen kinanena naviranaren kiamiu sinewo, ana la nene asike sane piamē tai naþa tapolou mēke vatanon sive, naþa visae waa va la lavisinia yoko va velan ga mēke ea. Akila kare ga kamiu kinanena la nene, naþa akinan kar ga paþisi, amun wii pano-o akilalu þarila, amñaaga paþisi, a pe asitom re yaru taþena poli, pe asitom re sur ta poli.

Yaru la ne sanene sa ga lul naña lagi kus pa þaro ga, pe mligan ruru re kana yua pitomi kove kata lokove poli. La sa ga laki tai naña atelua mon mñaga menunnu, vanon pe þar re mras poli.

¹³ La sa ga pupia sive naña þan wowoia kuan kana sirpup amio lakee pe kororaki ga pa sike ura. La sa ga verue naña mlai e sina-pane, naña asu yam plas ga þisi na akokovio make sina, apa asulue e pupia pupumalo na yemalolo.

Navisawalena Inok nasumo naga pisayu yaru la ne sanene rui

¹⁴ Asitomyuli mñena visawalena tai kiena ne yermarua Inok nanua susumo laa rui, naña naga molue kome lus olua kiena ne Atam. Naga pisayu ke yaru viowa la ne sanene narui, naña naga pisa sanini, pisape “!Avisuaria! Yoko Ntewa Namava vitom amio kiena navisi wa la ve tenario,

¹⁵ vena liþereen yaru viowa na kilaen mlamulena naña pe amlogear re naga poli. Yoko naga la nakoena van la komin kiela yumñena naviowaena na þarmarera, a komin kiela visen viowa na sinekar la naña akoven e marana.”

¹⁶ La naña apim asike pumiu, visena nene torokin la nenaga, vanon la ape yar na vis mumuena, la ape yar na kaween visena e sur punu ga, la ape yar la naña sinelan la ga, a la ape yar na vilavenen visaen pupia visena lala. Ana visae sinelan atol sur tai pumiu, monar avisuar ruru la, vanon la ape yar na visen kiki a ape yar na visruruena mñena ga.

Nalologena la mñena apisayu yaru la ne sanene

¹⁷ Ana amlilu kiau erau lala, popon asumña asitomyu mñena ya naña nalologena lala kiena ne Suþe Yesu Kristo apisape yoko imi mñalivi na wa.

¹⁸ Asumña apisa ke pan ita apisape “E pogos maro, yoko yar la avitalia

lele kare yumñena kiena ne Suþe amio kiena yeririna lala. Yoko akila þarila, akila ga ya naña kiela nasinenanena viowa la sinelania.”

¹⁹ Yaru la ne sanene la asape kiela þegas ga naga po, asape la ga amiyumñae ke e Ninuna, ana sineun nesape nevisawal van amiu nesape la amiyumñae ke ga e sitomena na yomarava nini, Ninuna Wa pe su re nena e la nene poli.

Visena na iilaaren li nalelagaena lelaga lala

²⁰ Ana amiu, kiau erau lala, popon kiamiu yumñena e kieta lelagena wa naga sumña mñarera lilue va metava. Monar alen silaga e namñareraena kiena ne Ninuna Wa.

²¹ Aligan ruru amiu asu luen ga vatano e sinesiena kiena ne Ntewa, a ava ruru amiu asumña avisu ga Suþe Yesu Kristo, vano-o naña naga, e kiena sineyeena, wereplan amiu ava e malena na pe luas re poli.

²² Yaru naña sitom þele ga, aila naga vena kiena sitomena imi mñarera sina.

²³ La moki na sanene asumña e is nen kapi, lavis akekapil avito e narui, ana avitaþilin aure plan la, atamalia la. Popon sinemiu ye yaru lala, ana laþas naña apiowa laa sane, amaraun la towe mña ga. Kiela mlamulena a kiela namnamena, tol make ga kiela malena a kila kare kiela þelaga punu ga, a sumña e tasnela make ga, a monar ve ave erau manene re amio la, alon la towe mñaga.

Visena maro: Leniena na yeluaren Ntewa

²⁴ Ana teyeluar Ntewa, naña naga kilia tarar ruru ita vena ve telor re, vano-o naga were ita teva tesumñalu tese e kiena naurarena wa, naña kieta malena ikiki ruru wo e marana, a tetol pupia kekarena.

²⁵ Memieluar ko Ntewa na mava, naña ko ga taaga ope Natamaliaena. Mepisirilua kiomña kia, komin namñareraena a puriukawaena a

nasuḗena naga pe kionã ga.
Memieluar ko pimi kome Yesu
Kristo kiamimi Suḗe, siar e pogos
la nakonua rui, pimi tol nanagane,
vano-o ve uro re, sanene.

NAKILOGIAENA Naþa Yoane Pisuia Ana Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

E tusi nini, Yoani siriyu suri la naþa Yesu Kristo kila meraravan pania. Tusi nene, kiena kia na plas "Nakilologiaena".

Yoane siri tusi nini e pogos naþa le Rom lala akila suri m̃arera manene la paþisi pa li nalelagaena lala, a asum̃a am̃em̃om̃ari la ke amarmare, komin naþa amlelaga e Yesu Kristo. Yoane siri m̃aki nini vena visirplanen sitomiena kiena la nene, vena asum̃alu m̃arera e pogos m̃arera lala.

E tusi nini, tekilia teulo suri la naþa sane m̃eniena naþa Yesu kila meraravan pa Yoane, naga pisayu totou na suri lala vena li nalelagaena la e pogos nene akilia alogekilalea kana kinasa. Ana yaru taþena lala taþatete akilia kana kinasa. Sitomien kiena totou lala na tusi nene sanini. Yesu Kristo, naga pe Ntewa namava, a pe kieta Suþe, a e limana, Ntewa yoko kila kare make nena Yermare amio nasinekar taþena lala. Pogos naþa kila make yuþaena nene, yoko naga la nalaena kiena yaru la naþa asum̃alu m̃arera e kiela lelagaena lala. Yoko were la ava asike amio naga mae peni viu a e yomarava viu naþa naga kila ruru make rui.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-8

Suri þesa naþa Yoane m̃enia pisuia, ana luþaki lala pae sum̃are olua 1:9—3:11

Tusi naþa ve yaru vike re, naþa suri la olua sike ea 4:1—8:1

Kumasua olua 8:1—11:19

Alkita amio suri mali lua naþa la apiowa paþisi 12:1—13:18

Suri na m̃eniena taþena la naþa Yoane pisuia 14:1—15:8

Pialora olua naþa apulen sine-mimiena kiena Ntewa 16:1-21

Ntewa kila kare pulkumali naþa Papilon a taulu surmali naþa piowa, amio navisaluaena kokani, amio Yermare 17:1—20:10

Ntewa la nakoaena va yaru lala e legiena maro 20:11-15

Peni viu amio yomarava viu, a Yerusalem viu 21:1—22:5

Visena maro 22:6-21

Navisa meraravanen tus nini

¹ Tus nini naga nakilologiaena na sur ya la naþa yoko aim am̃aliv e legiena la naþa pimi ke na wa. Ntewa sinenan yar la naþa amiyuþaekiena ke e yomarava la monar akilia ruru sur la nini, ana naga mla nakiliaena la nene pa Yesu Kristo, yoko Yesu pitetalia kiena navisi tai pimi m̃alivin kiena yar na yuþaena naþa Yoane, kila sur la nene pimi þarpoyo e kiena m̃enien tai.

² Yoane tol m̃eniena nene, ana pisu kilale sape nanene visena kiena ne Ntewa pe lelaga, pe visena lelaga nena napo naþa navisa meraravanen ya naþa yoko Yesu Kristo yuþaen sirau, kila narui siriwal ruru make sur naþa naga pisuia, vena nasirau takilia tauloia.

³ Ana yoko yar a naþa wolo visena na visawalen la nene, pona yagogonia, ligan ruru teke e sinena, yoko na visaruruena kiena ne Ntewa ve keviu e kiena malena, komin naþa pogos na legiena keviu nene pimi ke lavis manene laa narui.

Yoane siar visawalen kiena m̃eniena e visen tai nayeluaren Ntewa

⁴ In na Yoane, nesiri plan visena la nini im̃asu van amiu þegas na lelagaena la olua naþa asike e pulkumali lala e pupia lepas naþa tepio tesape Esia. Nekekaranaþa nevitawe amiu e kia kien naga naþa sike na konua rui, sike nanagane,

a yoko sike sike lue. Nemlen wo amiu ke nesape pupia lemamiena a suñare sike e kiamiu malena la silaga, naña yoko tol amiu imi kome kieta Ntewa nene amio kiena ninuna olua naña asmāl asike vamon kiena lele wa na totanoena.

⁵ A kilia imi mēna kome Yesu Kristo, naña naga masisu mā pano kana kuruta mlau, siraunia naga pēs naña mal si petan marena, naña nagane naga pe p̄arin supe kiena ne p̄arin supe na yomarava lala.

Ee, Yesu Kristo ke nanene narui naña naga sinen sii ita paṽisi pano-o tañan kana kuruta mlau vena ul plan ita vetan koaena na kieta mlamulen viowa lala,

⁶ ana naga pisirlua ita teim teve mratava ve taaga na lus kiena ne kiena narin supe lala, a naga mligan plan ita vena teiila naga sa naña tepe yar wa na yumāena kiena ne arimana, nane Ntewa na mava.

Yesu na kila po pan ita sanene wa, ana popon teyeluar kiena kia, tevisirlua naga va manene laa metava, vano vano-o ve p̄isi re pogos tai, sanene.

⁷ Avisu ruruia! Naga ke narui naña suñā kupanpo lul la metava m̄alivin sape vitom tano! Yoko ita make ga kilamarata visuia, ore, amio mēna la naña asuar naga e lak torovia, la mēna yoko avisu kilale si naga. Ana yoko pupia sineyeena a tagena molue e yeririna na yomarava lala pogos naña asitom̄al si e ya naña la akila pan nanua sumo. Yoko ve sa ke nene narui, nevisa “sanene” ea.

⁸ Popon tevatanon Supe Ntewa, Ntewa na m̄areraena nae meta manenea, naga naña sike kemuarui, sike nagane, a yoko sike sike lue, naña kiena visena urmi tai pisa sanini, sape

“In na nepe purp̄esa, in na neve luasa.”

Yoane pisu totou na Yesu

1:6 Nakilol 5:10 **1:7** Mat 24:30; Mak 13:26; Luk 21:27; 1Tes 4:17, Yoan 19:34,37, Mat 24:30 **1:8** Nakilol 22:13

⁹ Kam erau make lala, in Yoane in na nepe wenla amiu, naña nevisawal sur make van amiu. Nesape nevisawal van amiu komin naña ita ke narui naña tepe kiena ne Yesu, ita ke narui naña tesike vatanon kiena nasuṽenena, ita ke narui naña tesuñā toṽar pae ke nalogeen viowa na pog m̄arera nene, a ita ke narui naña tesuñā takawean ita ke temio sitomena napiayavi.

Pogaga, kiau sunena va sanini, sane nanua sumo, nesuñā nepisawal ke visen kiena ne Ntewa, nemlologon mā Yesu Kristo pano-o, le Rom la amla nakoena pan inu, amligan inu nepim nemiyuñāe korena e narin purvanua nini, kien kia Patmos.

¹⁰ Ana e Legiena Wa tai, nesuñā sane nemloge sane Ninuna pimi e inu, nemloge pulgo tai varaun inu, pulgon keviu sane kumasua mielu, pisa sanini sape

¹¹ “Ya ne yoko ovisu ne, ovisuia osirilua va e tus tai, yoko oligan va teliliv viora e suñare punu ga na lepas nae Esia, vena akilia auloia.

Sumāre la nene, la olua, nane Episas, Suñana, Pekañam, Taeatara, Satis, Pilatelpia, a Laotisia.”

¹² Pulgo nene suñā pis pan inu sanene, ana sineun nesape nevisu ane sanene, noṽarpu inu sane nepisu lan kantel ga la sike na, la olua naña amiyuñāen e kol.

¹³ Lan kantel la asmāl ga asike sanene, ana yoko nom̄al yar tai suñal sike likan la, naña naga sarena naña asape Narina ne Yeririna. Naga miyen kulsota piavi tai, amio kulmrae tai naña amiyuñāen e kol, atelan p̄aro e yerena.

¹⁴ Vilp̄arina, miyuwowo na miyuwowo manene laa, a kilamarana tego sane kap naña mluamene.

¹⁵ Lana m̄arera ruru po, sane pototo naña m̄arera ruru po, pilavila, a

pogos naþa naga pis, pulgona m̃aaga sane sii naþa þanpo e piam̃e.

¹⁶ Naga sum̃alar sum̃a ga sa naþa e limana marua, mlarar ke verue olua, a playu na mara naþa mal na mal e lepas luwoka molue ke kome logona. Marana m̃ena ga, suwala, miyuwowo na miyuwowo, sa naþa mrae tego m̃arera kolpae.

¹⁷ Nepisu sanene, lelaga, kila narui nemare nenaga, nemlor nena e mialana. Ana kian limana marua pimi tol inu, pisape

“Ve omarau re, in naþa nepe nasiarena a nepe naluasa.

¹⁸ Naga naþa pe purþes nen malena, inu, komin nemali, þisna nemare, þisna nemal sina, ana nemal lue narui.

In ke narui naþa ki namarena amio ki na pulukapi viowa kiena ne yar na marena lala sike e lum̃au.

¹⁹ Ana marauen toko, osiri plan ga ya naþa opisus ke ne, naþa lepas nanagane, þarar lepas naþa na legiena la naþa pimi ke na wa.

²⁰ A nevisa sur ta van ko sumo wa, e lepas na verue olua naþa opisus e lum̃au, amio purþes nen kantel olua naþa amiyum̃aen e kol. Sur la nene sane kiliaen tai naþa tapolou, ana kala kinasa sanini, verue olua nene, naga navisi la olua vena visuaren sum̃are la olua.”

2

Lum̃aki na sum̃are olua

¹ Ana Yesu pisa ke sina pan inu, sape “Nagane yoko nevisawal ya naþa okilia osiri va vininua sum̃are olua naþani.”

Mak nasumo, naga va e sum̃are nae Episas, naga sum̃are naþa pe sinesiiena su re e poli

“Osiri þesan m̃ak va van navisi na sum̃are na pulkumali naþa Episas, osiri sanini, ovisave ‘Visena

nene pimi pan amiu pimi kome naga naþa mlarar ke verue olua e limana marua, sum̃a mialoro teteliv ke likan miasin kantel la olua naþani.

² “ ‘Naga pisawal pan amiu sanini, sape, “In na nepisu kilale amiu rui. Nepisu kiamiu yuñaena wo lala, nepisu naþa aþio paþisi, nepisu naþa am̃areran amiu amio kiamiu sitomena viayavi lala po paþisi. Nepisu m̃ena po paþisi sa naþa pe ataþian re yar viowa la apim akila kare amiu poli, komin naþa laþas, pog naþa apim am̃alivin amiu, apisape la ape li na lologena, ana sa naþa kam na akilali la, a apisuveve ruru la, ana akirawal rui sane apisokan ga.

³ Komin ga kiau kia naþa amla ke rui, kam na apane pog m̃arera lala, a la akila kare amiu, ana nekilia rui kam na pe amligan re poli wa, kam na apuarar ke m̃arera wa, a sitomen naþa kam na asape sinemiu male paþisi, pona amloge sa naþa toroki, nanene naga pe to re nena e amiu poli.

⁴ “ ‘ “Kiamiu þelaga la nene na po paþisi, ana lelaga, sur tai teke naþa kam na asum̃a akila ke ne naþa in na pe nekekaran re nena ga, a nanene na popon nevisawal mesmesun nena van amiu. Naga sanini, naþa sane pupia sinesiiena naþa toþesan e amiu, nagane pito laa tano, pe sa re si nanua poli.

⁵ Akilali naþa sinemiu wasuþe si e pupia þelaga na sinesiiena wo nanua ne, naþa sinemiu sii inu paþisi, a sinemiu siisii amiu amio yar taþena lala. E pogos nene na po na po, ana nagane na, pito tano na pito tano. Ana pogaga, monar avilon amiu ga, a monar awasuþe amiu e yo wo naþa asu þes e sumo. Ana visae ve avilopu amiu re, nekilia nesape yoko neim nom̃alivin amiu, neurelua purþes nen kap vivaga naþa sum̃al sike ne pivaga ke likan amiu nagane.

6 “ “ “Lelaga, naga nene naga kiamiu pupia napiowaena tai ne nepisa ga pan amiu na wa, ana sineun nesape nevisawal mēna van amiu sane kam na akila mēna pupia sur wo tai, naṣa nekekarana paṣisi. Nane naṣa kam na asuṃa akawe amiu ke amio la naṣa akila ke sur nawowe taṣena lala, naṣa yar naṣa Nikolaita mlologon ṣesania. Apiowa ga, in mēna ga yepmavin nenaga.

7 “ “ “Yar naṣa kiligan teke ea, popon loge kilale ya naṣa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa ṣegas nen li na lelagaena lala. Yar naṣa suṃal mārera suṃa vano-o taulu naviowaena, yoko netamān vania vena kilia va su nena loyuṃa likan lokove nowo kana ne Ntewa, va kan mrasnen lak na malena.” ’ ’ ”

Mak na lua, naga pa e suṃare nae Suṃana, naga suṃare naṣa yar la sinela karia

8 “Monar osiri ṃak va va navisi na suṃare na pulkumali naṣa Suṃana, ovisa sanini, ovisave ‘Visena naṣa pimi pan amiu, pimi kome naga naṣa naga ṣesa a naga maro, naṣa amēṃar mare, ana siraunia mal sina.

9 “ ‘Naga visawal van amiu sanini, sape “In na nekilia ruru pog mārera la naṣa kam na apisuia, a nekilia nesape limamiu koren ga. A monar akilia naṣa pe limamiu koren re poli, ana ape yar na sur moki paṣisi! Ee, nekilia sane la naṣa asape la ape le Yu, akuan ke visen viowa mok liu pan amiu, ana ve asitom re, pe nepisu re nena nesape la ape kiau le Yu la poli, peraga, la na ape yar na taveven nena Yermare.

10 A pe lelaga, pona ve ve piavi re kam laṣasa monar awar pupia naloge viowaena la yo, komin naṣa amlelaga e inu, ana ve amarau re. Pona Yermare kilia kila naṣa yoko akoven amiu laṣas ava e yuṃa nakoena yo, vena kilali amiu, ana nekilia nevisave naga yoko kila kare amiu vano tol ga legiena ve lualima.

Visae sanene, monar asuṃal mārera vano-o tol naṣa alalua kiamiu yalua, ana visae ve alor re e pogos nene, yoko pogos naṣa aim amālivin inu, yoko nela pupia nalaena van amiu, nane karo naṣarila namaliena naṣa pe kol.

11 “ “ “Yar naṣa kiligan teke ea, popon naga loge kilale ya naṣa Ninuna ne Ntewa suṃa pisawal ke pa li na lelagaena lala. Yar naṣa taulu ṣelaga viowa na malena nene, yoko naga ve va warpo re yo e marena na lua naṣa yoko imi sirau.” ’ ’ ”

Mak na telu, naga pa e suṃare nae Pekaṃam, naga suṃare naṣa tamān navianena viowa taṣena lala apim loyuṃa

12 “Yam si tai, monar osiri ṃak va va navisi na suṃare na pulkumali nene Pekaṃam, ovisa sanini, ovisave ‘Visena naṣa pimi pan amiu ne, pimi kome naga naṣa ṣarar ke playu na mara naṣa mal ga lepas luwoka.

13 “ ‘Naga pisawal pan amiu sanini, sape “Nekilia ruru sane e naṣa kam asike e ne, naga lepas tai naṣa likan nena yo naṣa Yermare pe suṣenia! Naga lelana lala sike ga ko pun amiu ne, ana kam na apuarar ke kiau kia na po paṣisi. Nanua loyuṃa e kiamiu pulkumali nene, pona tevisa tevisave pulkumali kiena Yermare, la amēṃar kiamiu puruvi naṣa Antiṣas, ana la amāreran asape kam na monar aluṣar kiamiu lelagaena e inu. Ana peraga, sa naṣa naga piawa ṃa mārera e inu pano tol marena, kam mēna ga yar tai pe purmatan inu re poli.

14 “ “ “Naga nene naga lepas napo ne, ana sur laṣasa naṣa sineun nesape nevisa mēna van amiu. Sur ṣesa, loyuṃa e kiamiu ṣegasa, yeririna laṣasa asuṃa naṣa ataveve ke sitomena laṣasa sa ke ga Navisawalena Pelamā nanua. Visae asitomāṃ maga, naga ke narui naṣa pisayu mrapa laṣasa pa Pelaka, ana

pe piavi re poli Pelaka towea mlavia pa pisayu pa le Israel lala, kila sanene pe piavi re poli, la asumã akan kinanena wa la naþa yeririna taþena la akila kuþaþaena ea pa kiela nono lala, a la asumã akila lue ga kolau lala. Akila ke mlamulen piowa la ne sanene, ana taveve visena naþa amloge ne, la asitom asape pogaga.

15 “ ‘ “A kana na lua nena, laþas si naþa kam na atamãan la asike likan kiamiu li na lelagaena lala. Naga nene la naþa asumã ataveve ke navianena na wowe taþena la nene, naþa yar nene Nikolaíta naga mlologon þesania.

16 “ ‘ “Visae ve sa nene, kam na monar avilopu kiamiu sitomen vetan naviowaena la nene! Visae peraga, yoko ve ve piavi re neim nakate pun amiu, a yoko visen la naþa nevisa e gou van la e pogos nene, yoko ve sa playu na mara naþa te kinekinela, kilapel la vaþisi.

17 “ ‘ “Yar naþa kiligan teke ea, ponon naga loge kilale ya naþa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa þegas nen li na lelagaena lala. Naga naþa taulu napiowaena, yoko naga la kiena nalaena wo tai. Yoko nela kinanena tai vania, kinanena nena sa naþa le Yu la akan e yokorena, ana naga nene na pe kinanena tai naþa pe yar pisu re poli wa. A yoko nela kilavaru yuwowo tai vania, naþa ate kia viu tai sike ea, naþa naga naþa waria, naga ga yoko kilia ruru kana kinasa.” ‘ ‘

Mak na vari, naga pa e sumãare nae Taeatara, naga sumãare naþa tamãan ga þelaga piowa sumãa loyuma ea

18 “Pogos si tai, monar osiri mãak va va navisi na sumãare na pulku-mali nene Taeatara, ovisa sanini, ovisave ‘Visena na pimi pan amiu pimi kome Narina ne Yeririna, naþa kilamarana pila a pivaga sane purmenen kapi, a lana mãarera sane pototo.

19 Naga pisawal pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yumaena lala, a kiamiu sinesiiena lala amio kiamiu naviawaena, kiamiu yumaena mãarera a sitomena la naþa piayavi, a metavana nekilia nesape nagane kam na akila pa laa narui, taulu naþa akila þesania.

20 “ ‘ “Naga nene naga kana lepas napo ne, ana sur si tai monar nevisa meraravan van amiu. Nanene e lepas na sira viowa nene, Sesepele, naþa apisu kilale kiena napiowaena lala, ana atamãan ga kila mãa wowe e sur viowa la naþa kilakila ke ne. Naga sape naga pe sira tai naþa pe navisawalena, a pona kam na amlelaga e naga yo, ana naga pisokan ga ne. E kiena navianena lala, naga sumãa þere yar na kiau yumaena la apa ape taþena la narui, naþa nagane asike e þelaga na mlamulena na kolauena rui, a asumã akan ke kinanena kana nono lala, a la asitom asape þelaga la nene na pogaga ne.

21 In na nemla pulmas pania vena sitom ruru sina, vilon naga vetan kororak la nene, ana naga yepen mavin ga.

22 “ ‘ “Pogaga, kiau sitomena teke rui sane yoko nekila naga mēne tog tai na maiena mãarera lala, a yoko nekila yar la naþa akila kolau amio sira nene, visae ve avilon la re e kiela mlamulena viowa lala, yoko la mēna aloge viowa vaþisi na vaþisi.

23 Sira nene, yoko taþatete narina mali, yoko sineu kar la make ga. Ana pogos naþa la na þegas nen li na lelagaena la avisu sur nene, yoko avisu kilale sane in ke narui, kiau navisuveveena telivi pano tol ya naþa teke e sinen yaru, a kilia lual ya naþa teke e kiena sitomena. A yoko avisu kilale mēna sane in ke narui nesumã nekila maran ke pa yar lala torokin ga þelaga na sur la naþa akila ke e kiela malena lala.

24 “ ‘ “Ana e lepas na pun amiu kam yar taþena lala nae Taeatara, nekilia nesape kam na pe ataveve

re navianena kiena ne sira nene poli. Naga kilali naþa koven visen kiki la pan amiu, sane yoko naga vike sitomena urmi la naþa tapolou van amiu, ana kam na apisu kilale naþa Yermare ga naga pe purþesnen visena la nene. Yoko ve nevisa re si sur taþena van amiu,

²⁵ ana nevisa ga sane kam na auarar ga visena lelaga la nene m̃arera naþa kam na atol rui, ve aligan re, auarar la m̃a vano-o neim si na.

²⁶ “ ‘ “Naga naþa taulu na viowaena, kila ga taveve ya naþa sineunia vano-o tol luas nen pogos nini, yoko nela pupia nalaena vania. Yoko netam̃an vania naga ve suþen purvanua lala,

²⁷ sa ga naþa Tus na Yawena la pisayuia, naþa sape

Naga yoko ve suþen yeririna lala naþa laki naþa mlarar ke e limana, naga pe pototo m̃arera tai,

a la naþa ape þarm̃arera, naga yoko kuan wowa la e porotano ave kinakinasia sane piaki tai naþa amiyum̃aen ga e porotano. Yauena 2:9

“ ‘ “Nam̃areraena na kilaen sanene, Ata tam̃an pan in rui, ana yoko netam̃an lein va kiau yaru nene.

²⁸ Ana pe naga re ga nene poli, ana yar nene, yoko neligan verue naþa Melag sike e limana.

²⁹ “ ‘ “Yar naþa kiligana teke ea, popon naga loge kilale ya naþa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa þegas nen li nalelagaena lala.” ‘ ‘ ”

3

Mak na lima, naga pa e sum̃are nae Satis, naga sum̃are naþa moma-lio ga mon maga

¹ “Monar osiri si m̃ak va va navisi na pulkumali na sum̃are nae Satis, ovisa sanini, ovisave ‘Visena nene naþa pimi pan amiu ne, pimi kome naga naþa pisuar ke ninuna la olua

kiena ne Ntewa amio kana verue ne la olua.

“ ‘ “Naga pisa pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yum̃aena lala. Amiyeluar amiu paþisi, asape kam na sum̃are tai naþa mal ruru po, ana peraga, in na nekilia ruru paþisi kam na amare ga aþeke na.

² Nagane pe pogos naþa kam na akirava towe narui. Kiamiu yum̃aena lala, in na nom̃al sane e visuena kiena ne Ntewa, kam na pe akila make ruru re poli, a kam na akila pe po re nenaga. Kiamiu kapi pe kovio make re poli wa, ana naga suña panon ke naþa lavis mare narui, ana komin sur ne nanene, nepisa ruru pan amiu nesape kam na monar ayum̃aen ruruia vena imi wo sina.

³ “ ‘ “Visae ve sanene, kam na monar asitom̃al si visena wo la naþa amloge, a amla rui. Alogear ruruia, a avilon kiamiu malena wasuþe si na, komin naþa visae ve atavilo re, nekilia nevisa nena van amiu sanini, yoko neim nom̃alivin amiu sane yar na vinauen tai naþa kam na taþatete akilia.

⁴ “ ‘ “Ana lelaga, nekilia nesape kam nae Satis, kam pe moki re poli naþa asum̃a pogaga, naþa pe akila re m̃ala kulsota la namname poli sane laþasia. La ke narui amekiki ruru nenaga, ana yoko ayen sur yuwowo, ayaloro amio inu meva e kiau yo.

⁵ Yar a naþa taulu naviowaena, naga m̃ena yoko ayowa ruru wo e kulsota yuwowo la ne sanene. Naga, kiena kia taþatete nena neyumulua e tus namalena pogos tai, ana yoko nekilologia naga va Ata amio kiena navisi lala, nevisave yar nene naga pe kiau yar lelaga nena napo.

⁶ “ ‘ “Yar naþa kiligana teke na, popon naga loge kilia ya naþa Ninuna ne Ntewa suña pisawal ke pa þegas nen li nalelagaena lala.” ‘ ‘ ”

Mak na orai, naga pa e sum̃are nae Pilatelpia, naga sum̃are naþa pulmas wo na kilaen yuṃaena sike e marana

7 “Monar osiri si ṃak va va navisi na sum̃are na pulkumali naþa Pilatelpia, ovisa sanini, ovisave ‘Visena naþa pimi pan amiu ne, pimi kome naga naþa pe wa, a pe lelaga, naþa naga ke narui naga þar ke ki na kiluaen pulutava ṃana Þarin Suþe Tepet nanua. Ya naþa naga vietavania, taþatete si yar tai kotawea, a ya naþa naga kotawea, taþatete si yar tai vietavania.

8 “ ‘Naga pisawal pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yuṃaena rui. Ana monar avisu ruruia, in na nevietava e pulutava tai van amiu naþa yar tai taþatete si kotawea. Nekilia ṃa naþa kiamiu ṃareraena ve tokak ga, ana nekekara paþisi naþa apuarar ruru ke kiau visena, a pe akila kare re kiau kia naþa teke e amiu poli.

9 “ ‘ “La naþa ataveve ke Yermare, la apa ke lele taaga vena avisirlua kiela þegas, a la apisa ke asape la ape le Yu nena napo, ana pe sa re nene poli, apisokan ga. Ana siraunia yoko nekila la nene aim akinai e lamiu vena avisu kilale sane pe kiau sitomiena su re e la poli, ana sike ga e amiu.

10 “ ‘ “In na nepisa ṃa pan amiu nanua rui nesape monar asum̃al ṃarera amio sitomen la naþa piayavi silaga, ana nepisu sane apuarar ruru kiau visena nene. Komin sur ne nanene narui, nekilia nevisaar van amiu sane visae pupia naloge viowaena yoko imi e yomarava vena kilali la naþa asike ea, ana yoko in na nesuwo amiu ruru nena ga, yoko sur nene taþatete tol amiu.”

11 “ ‘ “Ve ve piavi re, neimin amiu sina. Ya naþa asum̃al asike e rui, monar auarar ruru ṃa vano-o neim noworun amiu, ana yoko akilia ala kiamiu nalaena, ana taþatete yar

taþena kilia warlua kiamiu karo na þarimiu naþa pe kol vetan amiu.

12 Yar naþa taulu nakilaliena make ga vano-o neimi, yoko noure naga imi sane pupia kemraþe na loyuṃa e yuṃa wa ṃana Ntewa, yoko yar nene sulue sike loyuṃa nene narui. Yoko neyowauia naga amio kia la naþa nesiri se ea, sane kia kiena ne kieta Ntewa, a kia kiena ne pupia pulkumali, na Yerusalem viu, naþa mligan ma e peni kiena ne kieta ne Ntewa pitomi, a amio la nene, yoko nesiri ṃena kiau kia viu ea.

13 “ ‘ “Yar naþa kiligana teke ea, popon naga logekilale ya naþa Ninuna ne Ntewa suṃa pisawal ke pa þegas nen li nalelagaena lala.” ‘ ‘ ”

Mak na olua pa e sum̃are nae Laotisia, naga sum̃are naþa pa piowa rui, ana pe asitom re sur poli

14 “Na maro, monar osiri ṃak van navisi na sum̃are na pulkumali naþa Laotisia, ovisa sanini, ovisave ‘Visena naþa pimi pan amiu pimi kom pun naga naþa pe þarin sur make ga, naþa naga ga kilia visave “Sanene.” Naga masisu pona pe lelaga e Ntewa vano tol naþa kana kuruta mlau, a naga pe suþen wetelun yomarava naþa Ntewa siia.

15 “ ‘Naga pisawal pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yuṃaena lala, a nekilia nevisu kilale sane pe kiamiu sitomena la manin manene re poli, a pe pisun manene ruru re ṃena poli. Popon manene la naþa visae sinom̃an omanini, ko omanin ruruia, pona visae ovisunu, ovisun ruruia, ana naþa sinemiu la pepe lua ga sanene, þelaga nene pe sineun re nenaga.

16 Ana komin naþa sinemiun amanini a sinemiun avisun sanene, in na nesape neluelua amiu e logou narui.

17 “ ‘ “Kam na asape amiyuwon polo kiamiu sur wo la mokliu, ana kam na asape taþatete yar tai kilia la sur van amiu, kam na amla ke rui.

Ana peraga, e kiau navisuena pe sa re nene poli. Kam na pe apisu kilale amiu re poli, ana pe kiamiu sur wo re nena tai, kam na limamiu koren ga, kilamaramiu p̄ala, a yepemiu mian ga.

¹⁸ Nevisa van amiu, popon awasupe si aim pun inu, aim awar kol nini naṗa kap kekan van kana namname rui, vena akilia alarar sur wo tai e limamiu. A popon aim awar kulmrae la naṗa miyuwowo, vena akalo amiu, vena ve amawa re, a popon aim awar m̄aki na vilanen e kilamaramiu, ana vena akilia akirava sina.

¹⁹ “ ‘ “Yaru ai naṗa sineu siia, monar nevis vania vena nakaweruru kiena malena, ve sanene, monar ala kiau visena lala, ana avilopu amiu.

²⁰ Ayagogo ruruia! In na nesuṃal nesuṃa nesigariga ke pulutava na kioma malena. Ko naṗa ologe pulgou pio, ovietavan inu, neiṃasu loyuṃa italua tesun, italua tekinana.

²¹ “ ‘ “Naga naṗa suṃal m̄arera vano-o taulu naviowaena lala, netam̄an vania sane naga topae amio inu e leleu wa na totanoena, sa ke ga naṗa in m̄ena netaulu kiau nasinekar, ana siraunia Ata p̄ere inu netotano ke nemio e lelenā wa na totanoena.

²² “ ‘ “Yar naṗa kiligana teke ea, popon naga logekilale ya naṗa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa p̄egas nen li nalelagaena lala.” ‘ ‘ ”

4

Ntewa na lēlena naṗa meta manene laa ma e peni

¹ Pogos naṗa nepisu pae sur la nene, noṃal ke sina ga pulutava tai navaen loyuṃa ma e peni, m̄eke ga vamon inu. A nemloge ke sina ga pulgo naṗa pis pan inu nanua, pis na pulgona miyelu keviu sane kumasua, ana pisa pan inu, sape “Ovam meta e nini sumo wa, vena

nekila ovisu sur la naṗa yoko aim sirau.”

² Pisa sanene, ana veraga ga, nemloge sane Ninuna ne Ntewa p̄erelua ninuu, mligan inu ma e peni, ana nekira pa e pupia lele wa na totanoena tai m̄eke ga e marau, naṗa yerkaṗa tai totano teke ea.

³ Nepisu sa naṗa pila, p̄ar maran kilavaru la naṗa po na po, a kana kap nena miyervivia sa ga ku-perierier.

⁴ Kana pupia lele na totanoena nena m̄eke ga lika, a lele na totanoena m̄ena laṗasa miyervivia, nopuloia tol lualima yam lua pa vari [24]. E la peve taaga, yar taaga teke e tai kila sane la m̄ena tol lualima yam lua pa vari [24], la nene ape nasumonena nae ma e peni lala. La nene, m̄ala kulsota la miyuwowo paṗisi, a amien karo na p̄arila naṗa pe kol.

⁵ Nesuṃa nepisu ke sane, nemilan m̄ena yekarpla ke ga likan yo wa naṗani, amio m̄aagena na pupia polilu tera ke ea. Vamonia, kap vivaga la olua asuṃa apivavaga, naga nene nane ninuna ne Ntewa olua,

⁶ asṃal asike e yotop tai, naṗa meri ga m̄eke na sa ga sive, pilavila a merarava ruru po sa ga kupito.

Ana likan yo naṗani, yar mali la vari asuṃaga, naṗa kilamarala la moki liu sike vamon la a varaun la, asuṃal lavisi, asuvivi pupia lele wa na totanoena.

⁷ Yar mal p̄es nene, sa ga laion, na lua sa ga puluk naṗa purwolu, na telu naga p̄ar ga maran yaru, na maro na sane pepauṃa.

⁸ La nene, la make ga kupela la orai, naṗa kilamarala la kalo make ruru m̄ena kupela la nene, pa m̄ena e pulugala.

La nene kiela yuṃaena, legiena a yemalo, la pe aparurula re pog ta poli, la asuṃal apisawal lue ga, sape “Ntewa na m̄areraena na mava, naga su p̄esa, naga sike nagane, a

naga sike sike nena. Naga pe wa naŭa pe wa, naga pe wa paŭisi.”

⁹ E visena la ne sanene, la asumŭa apisirlua ke kia kiena naga naŭa totano teke lele wa likan la, apatanon ke naga, asumŭa apisa ke potena pa naga naŭa yoko mal lue narui. Pogos naŭa asumŭa apisa mŭaga,

¹⁰ nasumonena mŭena la nene apatanonia, amlotun ke naga naŭa taŭatete mare pogos tai. Ana sirau-nia, aŭar plan kiela karo na ŭarila naŭa pe kol, amligan su tano se lana, asape:

¹¹ “Kiamim Suŭe Ntewa, mesme-sun naŭa naurarena, navatanonena a namareraena make ga, ala van ko, kioŭa ko ga taaga. Ko ke naŭa osii make sur narui, e ga e kioŭa nasinenanena atol kiela malena rui.”

5

Tus naŭa apulonaria, amio narin sipsip, naŭa lalua asike ma e peni

¹ Ana yokorena nepisu si yerkawa nene naŭa totano teke e lelana wa, naga mlarar ke sur tai e limana marua, sur nena naga tus tai, naŭa asiri ga e lepas luwoka, ŭisi na apulonaria, ana atelan kana lok olua suwoia.

² Ana nemloge pupia navisi tai pion manene pa metava, piunia pisape “Ane torokin kilaroro lok la nene? Yar tai sike ne kilia vae tus nene woga pona peraga?”

³ Moŭa ga sanene pano-o, peraga, pe yar re tai naŭa ma e peni pona yomarava, pona vatanon yomarava, naŭa kilia vae tus nene poli, pe yar re nena tai naŭa torokin kira va loyumŭa e poli.

⁴ Nepisu sanene narui, nemloge piowa, netagi na netagi, naŭa taŭatete yar tai kila.

⁵ Ana nasumonena la tai nene pispan inu, pisape “E, ve otag re sina! Opisu ke ne, nanene naga laion naŭa

molue kome yeririna la nae Suta, naŭa apio asape lus kiena ne Tepet, naga taulu make sur la ŭisi rui. Naga ke narui naga kilia kilaro lok la olua nene, naga ke naŭa yoko vae tus nene narui.”

⁶ Ana nekira pano, pe laion re poli, ana nepisu narin sipsip tai sumŭal sike likan yar mal la vari a nasumonena lala vamon yo wa nene. Naga pe narin sipsip ga, ana kana lamŭaliu olua amio kilamarana olua asike e ŭarina. Naga sumŭal sike na, naga apisu sa naŭa akila kuŭaŭaena e rui, ana mal ruru ga sumŭa ga.

⁷ Naga mial pimi, kuslua tus naŭa petan limana yerkawa na ŭamarua, metava e pupia lele wa na totanoena.

⁸ Mla pae, ana yar mal la vari nene amio nasumonena la lualima yam lua pa vari [24] nene amloru e lana. La peve taaga aŭar kiela yukalele lala a kiela piala la naŭa amiyumŭaen e kol, pulen ga ponotaninu la naŭa asikapia, ana kala ponos taninu po paŭisi naŭa pa ke metava, nane leniena lala kiena nalelagaena wa lala.

⁹⁻¹⁰ A la amiyaun ke yau viu tai naŭa sanini,

“Akuŭaŭain ko,

ana e koŭa kuruta

opul plan yeririna lala ape kiena ne Ntewa,

naŭa amolue e ŭegas nen yeririna make ga,

e visena kar make ga,

e purvanua kerkeviu make ga,

a e narin purvanua make mŭena ga.

Ko osikol la apim ape ŭegas taaga navatanonen ŭarin suŭe ve taaga ga,

aim ave yar wa lala na yumŭaena kiena ne Ntewa,

naŭa yoko ave suŭen yomarava nini.

Ana komin naŭa okila sanene,

torokin sane ko ga taaga ola tus nene narui,

owar plan kana lok lala, ovae.”

11 Nesuũa nepisusu ke sanene, ana nemloge navisi la amiyau, la mok na moki, aũa la tenario via na sanene. Amiervivi lele na totanoena wa amio yar mal lala a nasumonena la nene,

12 amiyau m̃arera paĩisi, apisa sanini, asape,
 “Narin sipsip, naũa akuũaũaainia, naga taaga po na po.
 Naũareraena make ga, nawoena make ga,
 manmaruaena make ga, puriu kawaena make ga,
 navatanonena make ga, naurarena make ga, nayeluarena make ga,
 torokin akila ga van naga taaga.”

13 Siraun nanene, nemloge si surmal make ga la m̃ena amiyau, surmal la naũa asike ma e peni, amio la naũa asike e yomarava, pona e porotano pona e sive, kiela yauena pisa sanini, pisape,
 “Nayeluarena, navatanonena, naurarena, a naũareraena va va yerkawa naũa totano teke e lele wa, amio m̃ena narin sipsip, vano vano ve uro re.”

14 Ana yar mal la vari naũani apisawalia asape “Sanene” komin visena la nene, ana nasumonena lala amloru, akinai, amlotun lalua.

6

Lok la olua na tusi naũa aplonaria

Lok Ńesia: YerkaŃa na Ńelaga na kilaen mara, naũa kus wosi yuwowo

1 Nepisu manene m̃aga, nepisu narin sipsip naũa kilaro lok na sumo na tus nene. Naga kila pae, ana yar mal la vari nene tai pio e pulgo tai sa naũa polilu, pisape “Oimi!”

2 Ana nom̃al ga wosi tai naũa miyuwowo suũaal sike e marau veraga. Nom̃al yar tai teke meta ea, Ńar ke viu lamias, ana la amligan karo na Ńarina kiena Ńarin suũa teke e Ńarina, ana kus kiena wosi naũani kirir pano sane yar namara tai naũa vanon vena taulu kiena nasinekar lala.

Lok na lua: YerkaŃa na Ńelaga na weũaaren yaru, naũa kus wosi pivaga

3 Yoko narin sipsip kilaro lok na lua. Kila pae narui, ana nemloge yar mal na lua pio, naga m̃ena sape “Oimi!”

4 Ana wosi taũaena ke sina ga pimi kate veraga, naũa pivaga. Yar naũa kusia, ataũaan pania vena va war plan suũaarena naũa sike e yomarava, vena yar la asuũa awewe mom̃ar la. Amligan pupia playu na mara tai e limana, ana naga m̃ena kiriri pano.

Lok na telu: YerkaŃa na Ńelaga na visoena e yomarava, naũa kus wosi malko

5 Yoko, narin sipsip kilaro lok na telu. Kila pae narui, nemloge yar na telu pio, naga m̃ena pisape “Oimi!”

Ana nepisu ga wosi si tai naũa malko suũaal sike e marau veraga. Yar naũa kusa, naga mlarar ke skel tai e limana, vena visuveve kinanena lala kana yeririna na yomarava.

6 Ana nemloge visena tai molue ga likan yar mal la vari naũani, asape “Ovano, ataũaan pan ko asape okilia okila naũa yo ve plasan kinanena, naũa yoko monar aul narin kinanena ga e kilavaru keviu. Ana ve okila kare manene re purũa nen purolip lala naũa amiyuũaen ke sirveve e mrasnela, a ve okila kare manene re purũa nen kilkerep lala naũa amiyuũaen waen e mrasnela.” Apisa sanene narui, a naga m̃ena kiriri pano.

Lok na vari: YerkaŃa na Ńelaga na marena, naũa kus wosi na yepen pe yavi

7 Yoko, narin sipsip kilaro lok na vari, kila pae ana nemloge yar mal na vari pio, naga m̃ena sape “Oimi!”

8 Ana nom̃al ga na wosi taũaena naũa yepena pe yavi suũaal ga sike e marau. Yar naũa kusia, apio kiena kia asape Marena, a naga, kiena erau tai mial ke amio, naũa kiena kia asape Pulukapi. Ana e

lalua nene, atamān asape lalua akilia akila viowa va yar ve moki e yomarava, e playu na mara, pona e viso, pona e maīena, pona e surmal tetan lala. Visae ve sanene, yar la vari asike yomarava, la telu akilia asururu ga, ana taḡena tai akilia akilapel naga sanene.

Lok na lima: Li na lelagaena la naḡa ape masisu pano-o aḡemoḡar la

⁹ Yoko, narin sipsip kilaro lok na lima. Kila pae, ana noḡal wonta pulen ninuna ne yeririna lala amiyuwon la miyervivi misina. Nanene la naḡa aḡemoḡar la komin aḡarera e logearen visena kiena ne Ntewa, a asuḡal ḡarera asape amlalaga e Yesu.

¹⁰ La nene, noḡal atag ke pa Ntewa e pupia pulgo keviu, asape “Ake Suḡe na sur make ga, ope wa a ope lelaga, awis ovisu kilale kamim kuruta nene. Pogwai naḡa yoko okila maran va yar viowa la naḡa akila ke piowa sanene?”

¹¹ Apisa pa sanene narui, ana aḡar kulsaket yuwowo la pan la amiyenia, ana apisa pan la asape sur naḡa la apiunia naga pere wa. Asape monar asuḡate li ga ve plas ga wa, komin naḡa kiela erau laḡasa asike ga wa, amio ḡena kiela puruvi taḡena lala a vinela lala, naḡa yoko la ḡena monar awe moḡar la komin naḡa amlalaga, ana pogos naḡa la punu ga aimi toroki, yoko Ntewa kila ga ya naḡa la apiun na wa.

Lok na orai: Legiena maro

¹² Yoko, nepisu naḡa narin sipsip kilaro lok na orai. Kila narui, yemninu veraga, a pe piavi re poli mrae pimi malko yemalolo nenaga, a kupario pimi pivaga sane kuruta,

¹³ a verue la naḡa asike ma e sinapane akekapil apitom tano e porotano, sa ga naḡa mralak mene,

pogos naḡa pupia lagi miyui kululun lasa.

¹⁴ Yoko, avilonar sinapane sa naḡa apilonar takue akus pano, a tavie make ga a purvanua make ga alen plan la vetan lelela lala.

¹⁵ Ana pogos naḡa yar la avisu sur la nene, pupia marauena naḡa pupia marauena. Parin suḡe na yomarava lala, yerkawa lala, nasumonena kiena ne yar na mara lala, yar na sur moki lala, yar ḡarera lala, amio ḡena kiela yaru na yuḡaena lala, a yar taḡena make ga e yo kar ga lala, la make ga ayalin mesmesun puluve lala pona pulkilavaru, avavinin yo la metava e kunusa, akilayonli naḡa atapoulou ea.

¹⁶ Atol yo la nene, ana marauena pimi keviu manene laa, a apion pa kilavaru lala amio kunus lala, asape “Awis, aloru akalo ruru imimi, vena navisuena kiena ne naga naḡa teke meta e lele wa ve tol imim re, a vena nasinekar kiena ne narin sipsip ve kila kare imim re.

¹⁷ Pupia legiena na sinekar kien la lua nene pimi rui, a yoko ane kilia suḡalu mali e pogos nene? Peraga ne, nagane yoko viowa manene laa van ita make ga.”

7

Ntewa pisaar kiena pupia ḡegas nen yeririna tai vena ave kiena

¹ Siraun sur la nene, nepisu navisi la vari asuḡal asike e mrapun yomarava varoka, asuḡa akilawo ke lagi vari naḡa amiyui ke e yomarava, vena lagi la nene ve ayui re si e sive, pona e porotano, pona meta e lak lala.

² Yoko nepisu ke sina navisi taḡena, ḡar sur na ween totou kiena ne Ntewa mali van kiena yeririna lala, ana naga molue e naḡa mrae pa meta ea pimi. Naga kilia ḡa sape navisi vari nene, la aḡar ke naḡareraena naḡa akilia akila kare

porotano a akilia akila kare sive, ana naga pion manene pan la, pisaluþar pan la vena ve akila re si sur tai.

³ Pisa sanini, sape “Ei, toko, ve akila kare re sive pona porotano pona lak lala, vano vano tol naþa teligan totou tai te piamenan yar mesmes lala naþa ape kiena ne kieta Ntewa.”

⁴⁻⁸ E pogos nene narui nemloge ga na wa naþa apisawal nena maran la naþa amligan totou e la. La nene amolue akom e lus nae Israel la lualima taaga pa lua, naga lus la naþa aþar kia kiena yermarua apua kan la nene, nane Suta, Rupen, Kat, Asa, Naptali, Manasa, Simion, Levi, Isak, Sepulan, Sosep, a Pensiman. Ana e lus make la nene, tai kana manu lala tol lualima taaga pa lua [12,000] amolue komea, kila la punu ga tol sane kana manu ne lala tol ponotia lualima yam vari pa vari [144,000].

Pupia þegas taþena lala naþa amiyen kulsota yuwowo lala

⁹ Ana siraunia, nekira pa vamon inu narui nomal pupia þina na yeririna lala, naþa moki na moki, taþatete auloia, la ke naþa amolue akom e lus taþena la narui. La ke naþa ape yeririna taþena lala na purvanua taþena lala, amio kiela visena taþena lala, apim asumal asike vamon pupia lele na totanoena naþa narin sipsip totano teke ea. La make ga amien kulmrae yuwowo nowo lala, a aþarar mañela lala,

¹⁰ a apio manene pa metava, asape “Kieta Ntewa teke e kiena lelana wa, naga ga amio narin sipsip, lalua ape purþes nen kieta natamaliaena.”

¹¹ Ana amio la nene, navisi maña lala asumal amiyervivi yo wa, a amiyervivi maña nasumonena lala amio yar mal la vari naþani, ana la maña akinai aþan þarila pito tano vamon yo wa, amlotun Ntewa,

¹² asape
“Ee, lelaga pa!

7:14 Mat 24:21; Mak 13:19

Nayeluarena make ga, a naurarena, a namanmaruaena, a navisaen potena, a navisirluaena, a puriukawaena, a namareraena,

la punu ga nene ape kiena ne kieta Ntewa naga taaga, a yoko ve sanene sulue na sike ne.

Yeluaren van Ntewa!”

¹³ Ana e pogos nene, nasumonena la tai piun tan inu, sape “Pupia þina naþa amiyen kulmrae yuwowo la ne, okilia osape a la nene, a okilia osape la asu pe na apimi?”

¹⁴ Ana nesape “E peraga, ana ko ope yerkawa nae e nini tai, ko okilia ma yo?”

Ana pisatamaña sape “Ore, la ke nene narui naþa aþaro e pupia pogos naloge viowaena. Kulsota la ne amiyen ke ne, akevanla e kuruta kana narin sipsip naþani, nane apim amiyuwowo ruru sane opisu ke ne.

¹⁵ La na kiela yumana sanini, sane

‘La asike vamon yo wa kiena ne Ntewa, legiena a lemalo amiyumaña kiena ke loyumaña e maña yumana wa,

a naga naþa totano teke meta ne, naga yoko visuar la,

¹⁶ Yoko taþatete si viso kar la, yoko ve moto karla re si narui, mrae ve kila kare la re sina, a pupia kapi ve visun la re sina,

¹⁷ komin narin sipsip naþa teke likan yo wa meta ne,

naga yoko vagan la,

naga yoko sumon la ava e purþes nen wii na malena,

a yoko Ntewa yumu plan make wamarala.’”

8

Lok na olua: Yo pa ruru nenaga

¹ Siraun nene, nepisu narin sipsip kilaro lok na olua. Kila narui, sur make ga nae mae peni aparurula veraga, pe maagena re si ta poli, yo maño nena ga mon maño pano-o tol komsus nen aora taaga.

Kumasua la olua

² A pe yam piavi re nenaga, nomāl navisi la olua naþa asumāl asike e marana ne Ntewa vena kilaen kiena yumāena, a amla kumasua olua pan la, tai kus tai, tai kus tai.

Pias nen ponotaninu naþa amiyumāen e kol

³ Ana siraunia, navisi taþena pimi. Naga kus pias nen ponotaninu tai, naþa amiyumāen e kol, a naga kus pimi sumāl sike e wonta, naþa naga mēna amiyumāen e kol, a naþa sike vamon lele wa na totanoena. Ana aþar ponotaninu mokliu pania vena sikapia e wonta vena kila ponos wo, a amla mēna leniena lala kiena ne nalelagaena wa lala pania, vena ligan to meta e wonta sane nalaena tai.

⁴ A pogos naþa kapi nene kekan ke ponotaninu nena, kana ponosa amio leniena kiena ne nalelagaena wa lala, amolue petan limana ne navisi naþani akaka ava atol marana ne Ntewa.

⁵ Yoko, navisi naþani þar plategkap laþas naþa apranar sike e wonta nene, kokonia pito e pias nen ponotaninu nene ana koven pito tano e yomarava. Ana pogos naþa suri nene tol yomarava, kila polilu kapur kar ga e yo punu ga, amio kana mumuena sa naþa kapiapo, amio mēna yekarpla, a yemninu.

Kumasua na miyelu þesa: yua amio kuruta

⁶ Ana navisi la olua naþa aþarar kumasua olua nene, asu ruru ke naþa asape ayu narui.

⁷ Navisi na sumo miyu kiena kumasua, ana kila narui mrayua la naþa mārera sane kururu kilavaru, amio kuruta naþa pisusun sane kapi, aptom akila momar sur kar la e yomarava. Amiyumāen mā sanene pano-o kapi kekan make yomarava komþasa amio kana purlaki ne lala, amio sur make naþa kapur sike ea.

Kumasua na lua miyelu: tavie na kapi

⁸ Ana siraunia, navisi na lua miyu kiena kumasua. Nanene kila pupia tavie kar tai, naþa kap molue ke komea, akovenlua pito e sive. Pogos na kove sive, ana sive komþas pimi sane kuruta,

⁹ ana kana sur mal ne lala amarmare, a waa la naþa asike e pupia lepas nene atalilu.

Kumasua na telu miyelu: verue naþa kirir ma e sinapane

¹⁰ Yoko navisi na telu miyu kiena kumasua. Nanene kila pupia verue tai, naþa kapi pivaga ke ea tegoli yo sane kapi vivaga, molue ma e sinapane, miere pitomi miae yomarava. Ana kana kapi nena pa tol wii la naþa mlau a þarin wii lala.

¹¹ Kia kien verue nene, asape Wii Melkalka, ana kila narui wii nae yo la moki pimi melkalka, ana yeririna la amun þele ga, moto karla mā pano-o amarmare.

Kumasua na vari miyelu: yemalolo

¹² Yoko navisi na vari miyu kiena kumasua. Nanene kila naþa mrae komþas pimi malolo, a kupario komþas pe tego re si poli, a verue la moki naþa pe amlal la re si poli. Kila narui legiena pimi plas manene laa, a pe lepamiema re si poli, kila narui yemalolo paþisi e yomarava wetelu.

¹³ Nepisu manene ke sane, nomāl pupia pepaumā tai ka ke metava, sumā mlolokai kar ke metava na, pisape "Yo piowa rui e, ana na nene naga kulus ke na wa. Navisi la telu asike ga wa, la kiela kumasua miyelu mārera manene laa sane. Kam na yomarava, avisuar amiu, pupia na loge viowaena pimi mālivi ke narui!"

9*Kumasua na lima miyelu: pulus naþa pito manene laa tano, naþa na*

ṽesia na loge viowaena m̄arera na telu

¹ Yoko navisi na lima miyu kiena kumasua. Nanene kila verue taṽena kirir m̄alia ṽarpoyo ma e sinapane pitomi e yomarava. Verue nene, amla ki tai pania, nanene ki naṽa vietavan pulus naṽa pito tol kap naṽa garo tano.

² Pogos naṽa mlalua keplamaran pulus nene, kapi piu ṽar wowo yo molmolue ke ea, sa naṽa pupia kap tai piu, ana pa kar ga meta e sinapane, kilawo maran mrae, kila yemalo ke sina ga.

³ Ana pogos naṽa kap piu kalo make yo sanene, kelsisi la amolue apitom tano e porotano, ana pe asa re si kelsisi poli ana apim sa naṽa pupia kimi natano.

⁴ Apisalup̄ar la asape ve atol re purlaki lala a kinanena lala pona sur la naṽa pitotovi sike e yomarava, ana ataṽan asape akilia akila viowa va yeririna na yomarava lala, la naṽa pe aṽar re totou kiena ne Ntewa naṽa naga mligan sike nena e piamenana ne kiena yeririna lala.

⁵ Kimi na tano la nene, pe ataṽan la re naṽa akilia awe moṽar yar la poli, ana ataṽan la ga ayuyur la m̄a va tol kupario ve lima. Ana pogos naṽa akila m̄a sanene vano-o, yoko yar la aloge yepela la lalae kar vano vaṽisi.

⁶ E pogos nene, la ve moki na asave popon amarmare ga, yoko akale mrapa la naṽa amare ea, ana yoko marena yepen mavin la, ligan la asuṽa ga sanene.

⁷ Ana kelsisi la nene, pogos naṽa nepisu ruru la, atorokin wosi la naṽa yar namara la akus ke ne. Amyen karo naṽarila naṽa pe kol suwo ṽarila, a pogos naṽa nepisu ruru marala, nemilan la ga asa ga yaru.

⁸ Aṽe vilṽarila sane sira, ana maluela lala, sane na maluena laion.

⁹ Amyenwo yerela lala e pototo, a pogos naṽa akaka tetai, kupela la kakapur m̄alia sa naṽa wosi la naṽa

aṽere kiela kat lala akiriri ava akila m̄ara.

¹⁰ Kelsisi la nene kesila sike e la, a sur na yuren yaru lala sike e la, naṽa akilia ayur m̄a yar vano-o tol kupario ve lima.

¹¹ La kiela ṽarin suṽe tai, naga navisi tai, ana pe navisi kiena ne Ntewa re poli, naga navisi naṽa pisuar ke mratava na pulukapi. Yar nene, kiena kia e visena kiena le Epru lala, asikia asape Apatono, a e visena nae Krik, asikia Apoliono, kinas nen kia lua nene asape yar na warnena kareen suria.

¹² Kelsisi ne la nanene, naṽa nsumo e naloge viowaena la telu nena nanene. Nom̄al naga ṽaro pa rui, ana lua sike ga wa.

Kumasua na orai miyelu: navisi lala na weṽaren yaru, naṽa nalua na naloge viowaena m̄arera na telu nene

¹³ Yoko navisi na orai miyu kiena kumasua, nemloge visena tai molue kom e mrapun wonta wa nene varoka naṽa amiyuṽaen e kol naṽa sike e yo wa vamon Ntewa.

¹⁴ Visena naṽa pisa pa navisi nene sanini, sape "Navisi la vari naṽa apiar la asike e yo naṽa wii mlau ke ea naṽa kiena kia Yupretes, nagane kana pogos naṽa ova okila plan la sina avavano narui."

¹⁵ Navisi la nene, apuarar la ruru asuṽa sanene pano-o tol nena kana aora na kana legiena na kana kupario, naṽa akilia amolue ea vena akila kiela yuṽaena. Ana navisi taṽena pa mluṽar plan la, kila sane amolue apano, apa kar ga e purvanua lala aṽe yar lala lavis tol komṽas nen yeririna na yomarava.

¹⁶ Apa amio kiela yar namara lala naṽa akus wosi namara lala, ana nemloge apisawal kana marana tol tenario tol ponotia lua [200,000,000].

¹⁷ A pogos naṽa nepisu manene wosi la nene amio yar la naṽa akusia, nom̄al pototo sur tai naṽa amligan mono ke yerela, amiyowa ruru la apivavaga sane kapi, amemaena sane lowe memaena, amleleru sane

mrae. Kiela wosi lala ape taĥena ga, naĥa ĥarila sa ga laion, a pogos naĥa amiyuveve noĥal kapi a mĥau a posnoyavi na kapiapo mleleru molue petan logola.

¹⁸ Sur la telu ne nanene, sane kapi a mĥau a posnoyavi na kapiapo kila lavis yeririna na yomarava nini la komĥas akokovio e pogos nene.

¹⁹ Naĥareraena kien wosi la nene sike e ya naĥa molue ke kome logola, a sike mĥena e kesila lala, komin kesila la pilolon sane lomĥara, a sur sane ĥarin lomĥara mĥena sike e luas nen kesila naĥa mla ke pupia magka pa yeririna lala.

²⁰ Napiowaena la ne mĥarera paĥisi sanene, a pupia komĥas nen yeririna lala, nane laĥas naĥa amal ke na wa, pe asitom re poli. Pe apulon la re nena e kiela napiowaena la naĥa akila ke e limala poli, ana asumĥa akila luen ga lotena pa yermare lala, a asumĥa akila ke leniena pa nono lala na kiela ntewa lala, naĥa pe akirava re poli, a pe amloge kilale re sur poli, naĥa pe amiyal re poli, naĥa yar ga la amiyumĥaen e kol, pona selpa, pona pototo, pona kilavaru, pona laki.

²¹ A amio mĥena nanini, pe apulon la re nenaga e ĥelaga na weĥaren yaru poli, pona kimi lala, pona nakilaen viowa amio sira, pona e kiela vinauena la naĥa asumĥa akila ke ne.

10

Navisi tai mlarar narin tus naĥa apilonaria

¹ Ana siraunia, nepisu si navisi mĥarera taĥena molue ma e peni pitomi tano. Naga mien lul sa naĥa mĥana kulsota, a kuperierier miervivi ĥarina, marana mĥena ga sane mrae, ana lana luwoka sane pupia kemraĥe ana ape kapi.

² Ana nepisu naga tarar ke narin tus tai, naĥa pike ĥa teke e limana luwoka. Ana piaĥereren lana marua piawa ke e sive a lana mĥel piawa ke e porotano.

³ Naga sumĥalar ga sumĥa sanene, ana mligan pupia vioena tai naĥa sa ga laion, a pogos naĥa naga kila, polilu make kar ga lala apisataĥe pimi, apis kome kiela mumuena lala.

⁴ Pogos naĥa polilu la atera sanene, sineun nesape nesiri plan kiela visena lala, ana lavis nekila narui, visena taĥena molue ma e peni pitomi pan inu, sape "Toko, ve osiri re visena kiena ne la nene. Sur la naĥa apisa, pe nakilaen re yeririna la akilia poli."

⁵ Visena nene sanini, ana noĥal ga navisi naĥa piawa e sive amio porotano, kian limana marua pa ma e peni.

⁶ Ana pisa kiena visena mĥarera tai, pisaar e kia kien naga naĥa mal sulue, naĥa sii peni amio ya la naĥa asike ea, amio yomarava a ya la naĥa asike ea, amio sive a ya la naĥa asike ea. Kiena visena pa sanini, sape "Nagane pe pogos na sumĥateen re si poli!"

⁷ Lavis ke navisi na olua nene yu kiena kumasua narui, a visae kila ga rui, vera na nasitomwanena kiena ne Ntewa la imi mĥalivi rui, vera na sur make ga imi merarava ve sa ga naĥa naga pisawal ĥesan pa navisawalen la naĥa amiyumĥaen kiena ĥesa."

⁸ Pisa pa sanene narui, in mĥena nemloge visen taĥena molue ma e peni pitomi pan inu, sape "Narin tus naĥa pike teke e limana ne navisi naĥa sumĥal sike e sive a porotano, ova ola ke ne wa."

⁹ Ana nepa lavisin navisi naĥani, nepiun narin tus nene tania. Ana taĥan ga pan inu, sape "Poga, okilia olavia. Visae olavia monar okania. A nesape nevisa van ko sanini, pogos naĥa okania, yoko ologe kiki e logomĥa vaĥisi, ana siraunia, yoko ologe melkalka e mopomĥa."

¹⁰ Ana nemlavia nakania, ana kiki e gou paĥisi. Ana nesinom pae, ana sanena naĥa pisa, naĥa sur nene melkalka, kila kare mĥeĥeu paĥisi.

11 Yoko, visena pitomi si pan inu yam tai, sape “Yoko ve sa ga nene narui, komin navisawalena taþena la asike ga wa naþa yoko monar oto ovisawal sina, naþa apisayu þegas nen yolai lala, purvanua punu ga, yaru na visena taþena la punu ga, a þarin suþe la naþa asike e yomarava.”

11

Yar la lua na iilaaren visen kiena ne Ntewa

¹ Ana e pogos nene amligan kiai tai te luñau, asape neva nela totou na yo la ea. Asape, “Ova e yuñwa wa mñana Ntewa, ola ruru kana totounena na keviu pa sanape, a ola totou na wonta naþa sike loyumuñea, a oulo mñena yeririna la naþa akila ke lotena e yo nene, sane mña tol via.

² Ana kana pupia yo naþa mñeke vanua, naga ve ola re kana totounena, komin yuñwa wa nene komþasa yar la naþa pe ape Yu re poli la yoko akusia. Wolawa la nene yoko aim ataulu pupia kumali wa nene Yerusalem, yoko aim loyumuñaya ayalor kar ga ea sa naþa la lelela, ana yoko akila ga va tol kupario ve lualima yam vari va lua [42].

³ A pogos naþa asike e nene, yoko yar lalua naþa asumal mñarera asike e kiau visen lelaga aim amñalivi. Lalua ayen ga kulupak sa naþa mñala kulsota, a yoko avisawal kiau visena e siarena na kupario la nene va tol luasa, naþa kana legiena nena tol manu ve taaga ponotia ve lua lualima yam orai [1260].”

⁴ Yar lalua nene visena wa kiena ne Ntewa pisayu la nakonua rui, naþa pisayu sape purolip lalua asumña ga, pona naþa pisayu kemraþe na kantel lua, naþa luoka ga asmñal asike e marana ne kieta Ntewa naþa naga pe suþen yomarava wetelu.

⁵ A visae yar tai kilali naþa kila viowa va lalua nene pogos tai, yoko kapi kilia molue e logola, yoko kilia

kilapel ruru nena kiela nasinekar lala. Nane mrapa ne nanene naþa visae yar sinenan sape kilamñar la, yoko naga ga kan ke sina kiena marena narui.

⁶ Lalua nene kiela namñareraena keviu liu, naþa akilia akilawo sinapanne metava vena yua taþatete kove e pogos naþa apisawal visena kiena ne Ntewa, a akilia akila wii lala imi ve kuruta, a akilia akila naþa sur viowa kar ga imi pona pogos mñarera imi kila kare yomarava e pogos ya naþa lalua asitom asape akila.

⁷ Ana lalua nene, lalua ave navisawalen sanene vano tol pogos naþa lalua akila yuñmaena na sanene þisi. E pog nene narui, yoko pupia sur mal viowa naþa mñeke tano e pulukapi molue vamin lalua, a yoko kiena namñareraena taulu la luwoka, kilamñar la.

⁸ A yoko akoven tasnela mñeke likan mrapplepa e pupia pulkumali naþa naga pulkumali mña nena naþa kiela suþe naga mñena amñemñaria meta e lak torovia. E nene, naþa e þelaga na visawanen suria, apisa kia na kumali naþani, pogos tai asape kia na kumali marua viowa naþa Sotom, pona apio asape Isip.

⁹ Tasnela momña ga e yepisun sanene yoko þegas nen yeririna lala, pona lus lala, pona visena lala, pona purvanua la aim avisu la, yoko avisaluþar la ve asinla re vano-o tol legien ve telu komsusa.

¹⁰ A pogos naþa apisusu mña tasnena yar mare lua nene pano-o yoko apisa karela paþisi a apitalia kare la þisa. Yoko asitomñal naloge viowaena lala naþa navisawalena lalua akila pimi pa yar na yomarava lala, ana yoko akekara na akekaran naþa lalua nene amare pa rui, yoko akila pupia þaþagena a yoko awarwar si nalaena lala van la vanonia.

¹¹ A pogos naþa legiena telu nene komsusa þaro pae, pe asin re luwoka poli wa, la amilan ga lagi na malena tai molue kome Ntewa

pitomi tol maren lua naþa ne, kila si la ga luwoka asumãal aþanarla asumãal asikena. Pogos naþa yar la apisuia, amarau na amarau,

¹² a pe yam piavi re poli, amloge pupia visena la kom ma e peni pitomi, pisa pan lalua, sape "Poga, amlua avam metava narui." Ana la ga luwoka apa metava veraga, akus lul lala apa atol ma e peni, naþa kiela nasinekar lala apisu sane asumãalu wowe ga asikena, logola suwowo ga rui apis re si poli.

¹³ A e ke e pogos nene, pupia yem-ninu, naþa kila lepas nen pul kumali nene komþas, yuþña make ga akekapil apororowa make nena, a yeririna la naþa amarmare e yemninu nene tol manu olua. La naþa amal ruru ga asumãaga la apisu ke sur nene, amarau kar þan wa, ana apisu sane popon la ayeluar ga Ntewa nae peni komin kiena pupia m̃areraena naþa la apisu kilale ga na wa.

¹⁴ Yemninu nene sur sane pupia naloge viowaena na lua þaro narui, kana yam telu nena pere wa, yoko naga ve ve piavi re na imi.

Kumasua na olua mielu: pogos na liþereena, naþa kana naloge viowaena m̃arera maro na teloka nanene

¹⁵ Yoko navisi na telu miyu kiena kumasua. Nanene narui kila pulgo la moki apisasawal ke pupia visena la ma e peni, amieluar Ntewa apisa sanini, asape

"Nagane narui yo punu ga naþa sumo sike vatanon suþe viowa na yomarava nini, la asike vatanon kieta Suþe Ntewa narui, lalua kiena Navisaarena, a yoko naga ve þarin suþen vano-o taþatete þisi pogos tai."

¹⁶ A nasumonena m̃ena la lualima yam lua pa vari [24] amio la, naþa atotano ateke e lelela la naþa pa metava, akinai tano vamon Ntewa, amlotunia,

¹⁷ asape

"O Ntewa keviu nam̃areraena na mava, ko naþa osu nakonua rui, ko naþa osike nagane, ko naþa ope na pogos la ne pimi ke ne.

Mepisa potena pan ko paþisi wa, komin naþa oþarar kioþña pupia m̃areraena rui, nagane narui osuþmalu m̃arera e kioþña nasuþenena.

¹⁸ Purvanua make ga na yomaraava nini sumo na sinela kar ko, ana pogos na kilologiaen kioþña sinekar van la narui.

Nagane kana pogos naþa yoko oliþere yar mare lala, a yoko okila kare yeririna la naþa akila kare kioþña yomarava.

Ana kioþña yar na yuþñaena lala, naþa navisawalena lala, amio kioþña li nalelagaena wa lala, a la naþa apatanon ke kioþña kia, yoko awar kiela nalaena wo la e pogos nene, pe sur koren ga naþa ape yerkawa lala e kioþña yuþñaena, pona pe ape yerkawa re poli."

¹⁹ Ana e pogos nene apietavan yuþña wa m̃ana Ntewa ma e peni e marana yeririna lala, a aþnal pias nen navisaluaena wa mon m̃aga. Amilan ga yo pe taþena veraga, komin nam̃areraena kiena ne Ntewa sike ea, naþa yekarpla e yo punu ga, amio polilu tera, yo m̃aga, yemninu, a pupia mras nen yua aes kekapili.

12

Sira nowo amio pupia nopi tai

¹ Nepisu manene ke sur nae peni lala wa, ana nemilan ga pupia kile tai. Naga sira tai, naga kus mrae, mien pe m̃ana kulsota, suþmal sike e kupario, a karo na þarina, verue lualima taaga pa lua [12] sike ea.

² Sira nene m̃eþena, ana mloge piowa mlokai na mlokai, komin kiena kupario þisi narui, lavis waria.

³ Nepisu manene mña sanene, pupia surmali tařena molue ma e peni, naga pe namarauena manene laa. Naga pupia arman nopi tai, pivaga, řarin olua nařa amien karo na řarin suře olua sike e la, a lamñaliu mña sike e řarila, make ga tol lualima.

⁴ Ana nomñal ga sur nařa kuřin kesina sane, ku plan verue la mokliu akekapil akowowo yo tano e yomarava. Ana sur viowa nařani pimi sumñalar se maran sira nene, naga sitom ruru rui sape sa sira nene war sisi, karmñar ke veraga.

⁵ Sumña sanene pano-o sira nařa řarlua narina, pe yermñene. Ana Ntewa sinenan sape sisi nene imi ve řarin suře vena uarar pototo e limana vena ve suřen yeririna na yomarava lala, ana pogos nařa sur mal viowa nene pe tol re sisi nene poli wa, ana akuslua veraga, akuslua pa ma puna ne Ntewa mña kiena pupia lele na totanoena.

⁶ Ana sira nene marau, pure pa tapolou e yomema, e yo tai nařa Ntewa kila ruru pe lelena, ana pa tapolou e yo nene, apisuar ruru naga e legiena moki, legiena tol manu taaga ponotia lua lualima pa orai [1,260].

⁷ Ana e pogos nene pupia mara tai kapur ma e peni. řar navisi nene Maikel amio kiena navisi lala, akila mara amio pupia nopi nařani, ana naga mña ga amio kiena navisi lala akila mara mñarera pařisi pan la.

⁸ Akila mña mara sanene pano-o, tol nařa nopi nene, kiena namñareraena řisi, ana amio kiena navisi lala amloru apito tano. Ana akila kare la pařisi, amla nakoena pan la, ařar plan lelela ma e peni petan la.

⁹ Ana pupia nopi nařani, akovenlua nena ma e peni veraga pitomi e yomarava, naga amio kiena navisi lala.

Ana e poglis nene nepisu kilale ga pupia arman nopi nene na wa, naga ke ga nařa kus maran lomñara

nanua sumo narui, naga yar sur nařa asape Yermare, pona Yermare Lego, nařa nanagane naga ke na wa, naga řere yomarava nini wetelu kusal ke mrapa silaga.

¹⁰ Ana siraunia, nemloge pulgo tai pio řar make yo ma e peni, sape "Nagane na natamaliaena kiena ne Ntewa sumñalu, puriukawaena kiena ne Ntewa tauluia, nasuřenena kiena ne Ntewa pimi mñalivi, namñareraena kiena ne kiena Navisaarena pimi mñalivi, mon metavan make suria.

Yar viowa nene nařa sumña pisa kare mratava puna Yesu, akovenlua naga rui.

Legiena a lemalo sumñal ga sike e marana Ntewa kilali nařa visawal mlamulen viowa kiena ne yeririna lala,

ana nagane narui, akovenlua naga rui.

¹¹ Nalelagaena la mokliu nařa pe asitom re si kiela malena la poli,

pe amaraun re si marena poli, ana la asmñal mñarera mña pano-o ataulu yar viowa nařani, a ya nařa la apuarar ke e limala vena akila mara amio, naga kuruta kana Narin Sipsip ga, amio visena lala navisawalen kiela lelagaena e Yesu.

¹² Ataulu yar viowa nene rui, sane nagane ma e peni, amio la make nařa asike ea, akilia akekara na akekara,

ana la nařa asike e yomarava pona sive, amloge piowa a monar amarau,

komin Yermare pito tano sike likan la amio sinemimiena nařa pule manene laa, komin naga kilia sape kiena pogos plas ga teke na, lavis naga řisi narui, ana sirag manene laa."

¹³ Visena nene yar tai pisawal ma e peni, nemloge pae, řisi na nomñal

nopi nene pisu kilale naþa akoven-lua naga pito tano e yomarava, ana sinena mimi laa narui, naga pisaar m̄arera sape yoko monar tol sira naþa þarmare ga narina na yerm̄ene nene na wa.

¹⁴ Naga pa m̄areran si pa sira naþani, ana milan ga amligan kupen lua pa sira naþani, sa naþa kupen pepaum̄a, vena ka va tapolou e yo tai e yomema naþa akila ruru pa rui vena avisuar naga ea. Naga pa sanene narui pupia nopi nene taþatete si tol naga e yo nene, asape yoko naga sike e yo nene pogos ve piavi towe m̄aga naþa kas tai, siraunia kas ve lua, þisi komsus nen kas si tai.

¹⁵ Ana nopi naþani pisu sira ka pano, naga kilia ga sape taþatete si va war po yo, naga sinen mimi laa narui, plamolue mliluan pupia womie tai vena werelua sira nene va talilunia.

¹⁶ Pupia wii nene mlau pano, lavis tol sira naþani, ana amilan ga yomarava sinen miye sira naþani, miila naga naþa porotano purþa veraga pikepaia sa naþa pupia logona, sinomlaun ga wii naþa nopi nene mliluania.

¹⁷ Nopi pisu narui, nagane kiena sinemimiena pimi piowa laa narui, ana mligan sira naþa sike na, sape vanon ga narina taþena lala, nane yeririna la naþa asum̄a ataveve ke navisaluaena kiena ne Ntewa, sane la naþa apuarar ke visena kiena ne Yesu m̄arera.

¹⁸ Pisa pa sanene narui, pano amio kiena pupia sinemimiena, panon kila mara amio taþena la nene.

13

Surmal viowa þesa, naþa molue e sive, nopi mla nam̄areraena pania

¹ Pupia nopi mialoro pitove, sum̄al sike yepas nen sive. Ana pe piavi re poli, nom̄al ga surmal tai molue e sive paminia. Yar naþani naga

þarina olua, a kana lam̄aliu tol lualima, a e kana lam̄aliu la peve taaga karo wa na þarila kiena ne þarin suþe lala telan sike ea. A e piamenala la peve taaga, asiri kia tai sike e la, naþa na viuelena nawarnena kareen Ntewa.

² Surmal nene, nom̄al pe taþena ga, naga sane sape ve sa towe m̄a laion, komin logona sanena laion, ana lana varoka sane lana surmal taþena naþa pea. Ana naga pimi sum̄alu sike e nopi naþani, a nopi mla puriukawa pania, kila naga pe þarin suþe e kiena lepasa, tam̄an nam̄areraena make ga pania.

³ Ana nepisu veve ruru surmal naþani amio þarina lala, nom̄al þarin tai pupia piakapila na magka tai m̄eke ea, keviu paþisi. Pogos naþa þar magka nene, naga pe na marena ga, ana yar na yomarava la amilan ga naþa akila ruru pimi m̄ao sina, ana kila narui apilon kiela sitomena lala apim amlelaga e yar mal nene, ataveve ke naga.

⁴ Sanene, la akekaran manene laa surmali nene, ana pogos naþa apisu nopi mla nam̄areraena pania vena imi m̄arera manene laa, akekaran paþisi, amlotun nopi, a amlotun yar mal nene naþa sum̄a sumon la. Apisa sanini, asape “Ane kilia taulu kieta yar mal na kilaen mara nene pogos tai? Nagane pe yar re si tai naþa m̄arera manene torokin naga poli.”

⁵ Ana pogos naþa yar mali nene pimi m̄arera ruru sanene, siar vena kila kiena napiowaena lala. Naga sum̄a kila ke kiena visena na vilaveena lala, sum̄a piuel kar ga, a sum̄a miyum̄ae ke amio kiena nam̄areraena viowa, a kila m̄a pano tol kupario lualima yam vari pa lua [42], sane kas telu komsusa.

⁶ E pogos nene, naga sum̄a þarnena kare Ntewa, piuelin ke kiena kia, a sum̄a koven ke visena viowa pan peni amio yar wa la naþa asike ea.

7 Puriukawa naþa amla pania, torokin naga kila mara va va nalelagaena wa lala, vano-o kilia taulu la, a namareraena naþa naga þar ke na, torokin naþa naga ve suþen yolai make ga, yeririna make ga, visena make ga, amio purvanua make ga.

8 Naga kilia ve suþe mña sanene vano-o yar make ga na yomarava nini yoko avatanonia, ana laþasa yoko taþatete avatanonia, a naga nene la ga naþa siar e nasiiena yomarava pimi, kiela kia asiriar sike loyuma e tus na malena kiena ne narin sipsip naþa amemmaria.

9 Ko naþa visae ologe visena la nene, visae kiligama toma ga, popon ologe kilale ruruia.

10 Nalelagaena naþa vena akusvinaun ga e kiena purvanua vena va yuma kiela, naga yoko monar va ga narui. A naga naþa na teluaen kolmekina e playu na kilaen mara, ee, yoko playu na kilaen mara monar te ga kolmekina narui. Visae pogos marera tai sanene, yoko li nalelagaena wa lala monar asumal marera amio kiela sitomena viayavi lala, monar amasisu mña vano-o awar ro ea ava atol luasa.

Sur mali viowa na lua, naþa molue e porotano

11 Ana siraunia nepisu ke sina ga sur mal viowa taþena tai, naga molue e porotano pam. Naga kana lamaliu na þarina lua ga, sa ga narin sipsip tai, ana pogos naþa pis, pulgona sa ga nopi naþa sumo.

12 Ana surmal na sumo tamãna na lua nena yuma amio kiena namareraena marera make ga, naga kila mña pano-o yomarava amio kiena yeririna make ga la amlotun surmali na sumo naþani, naþa þar pupia magka na marena ga yoko mao sina.

13 Ana na lua nene asumã akila ke pupia kile lala amio pupia sur na ilanen lala, pano-o akila tai naþa kap molue ke ma e peni pitom e

yomarava e maran yar la naþa apisu ke ne.

14 Ana e kile la nene naþa naga kila ke ne e kia kiena ne sur mal na sumo, naga sumã pisa kotalia ke yeririna na yomarava lala, þere la apa ape wowe laa narui.

Naga pisawal pan la sape ate nono kiena ne surmal nene, naþa playu sia ana mal si momã ga.

15 Ana amiyumaen pae, amla mareraena pan surmali na lua vena kila nono nene kilia yuveve, akilia vis, a amla mareraena pania vena kilia wema yar ai naþa pe kekearan re vatanon naþa lotun nono nene poli.

16 A amio mña nanini, naga mareran make la ga vena awe tatu se limala marua, visae peraga, e piamenala. Yaru kar ga lala amio yerkawa lala, a la naþa limala korena ga amio la naþa limala pule, a yar la naþa amiyumaen, amio kiela nasumonena lala, la make ga awar tatu nene.

17 Visae tatu nene ve su re e la, taþatete aul sur tai e yuma na wilwiliena, a taþatete awilwilin sur tai va yar taþena.

Tatu nene naþa awe se e la, molue kome kia kiena ne surmali nene, naga marana na kiena kia.

18 Ko naþa oulo tus nini monar omanmarua ruru e yo nene. Visae ovisu kilale make suria, yoko okilia olual marana na kia kiena ne yar lala, ana apuloviraviran marana na kia na surmali nene, amãal tol lualima yam orai pa orai, pona sa naþa laþasa asape, orai orai orai [666].

14

Narin Sipsip amio la naþa atol manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari [144,000]

1 Nekira ke sina pa yam tai, nomãal tavie nae Saeon meke ga vamon inu, a ma e luasa nomãal Narin Sipsip sumãal sike ea, naga amio kiena pupia þina na yeririna tai. La asiri

kiena kia amio kia kiena ne arimana Ntewa sike e piamenala, a la moki pañisi, kana marana tol manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari [144,000].

² Ana pupia m̃aagena tai kom ma e peni pitomi, taulu naña sive ðanpo e piame pona polilu tera. Ana nemi-agogonia, nemloge ga naña ame kita la amiyelu,

³ a la asum̃al asike vamon yo wa, e marana ne yar mal la vari nene amio nasumonena lala, amiyaun ke yauena viu tai. La tañena la mokliu naña akekarana yauena nene pañisi, la sinelan m̃ena asape ayaunia, ana akilayon ðelea. La ga naña akilia ayaunia, nane ðina na manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari nene, naña apul plan la petan yomarava rui.

⁴ La ke naña pe akilali re piowa amio sira yam tai poli. La apuarar ruru kiela malena mekik ruru po silaga, a ataveve ke Narin Sipsip nene va e yo nape naña naga va ea. Yeririna la mokliu naña asike ne, ana la ke naña apul plan la petan tañena la narui, a la akilala apim sane mras ðesa nalaena va Ntewa amio Narin Sipsip.

⁵ La nene pe visokanen re tai molue kome logola poli, pe sur viowa re nena tai sike e kiela malena poli.

Navisi la telu

⁶ Ana e poglis nene, nom̃al navisi tai mom̃a kaka ke e yo punu ga ma metava. Amla lologena wo naña ve uro re pania, vena naga kilia va lologon va e yo punu ga va yeririna na yomarava lala, vena va tol purvanua make ga, yolai make ga, a visena make ga.

⁷ Naga pisawal ke pa e yo punu ga amio pulgona naña keviu, sape "Amiu avatanon Ntewa, avisirlua kiena kia, komin naña kiena aora na liðereen yomarava m̃alivi rui.

Alotun naga naña sii sinapane, yomarava, a sive amio purðes nen wii lala."

⁸ Ana siraun na nene, navisi nalua taveve pimi naña naga piozion ke sape

"Pupia pulkumali viowa naña Papilon naga mlor rui!

Naga pa mla ntewa naña pe pe lelaga re poli, a ðere plan yeririna mokliu naña apa ape wowe amio, la sa ga yar na ve torogen ga lala.

Nanagane, pupia pulkumali nene pimi piowa rui amio kiena nono lala."

⁹ A yam si tai, navisi na telu taveve la pimi, pisawal manenea sape "Yoko yar la ve moki naña akinai vena alotun yar mali viowa amio kiena nono, a yoko yar la ve moki naña atam̃an awe kiena tatu se piamenala pona limala.

¹⁰ Ana yar naña kila sanene, yoko naga m̃ena ga mun e piala naña pulen kuruta namunena naña melkalka na pupia sine-mimiena kiena ne Ntewa. Yar na sanene, mapulukapi lumene lege kare tasnena e marana navisi wa lala a e marana Narin Sipsip.

¹¹ Ponoyom̃e na kiela naloge viowaena yoko molue lue e kapi naña tañatete mare pog tai. La naña amlotun ke Sur mal Viowa, apatanon kiena nono, amio la naña añar ke tatu na kiena kia e tasnela, la tañatete atol yo wo na va ruru laena, ana yoko ayuñaen ga loge viowaena ko legiena a kolemalu nalue ga narui."

¹² Nakoaena nini naña navisi pisa m̃arera pañisi, ana kana kinasa sape ita li nalelagaena wa lala monar tesum̃alu m̃arera temio kieta sitomena viayavi. Monar telogear navisaluaena lala kiena ne Ntewa, a silaga monar teve lelaga e Yesu.

¹³ Ana nemloge visena tai molue ma e peni, sape "Nanene visena tai

naþa yoko osirilua, naþa sape, siar nagane vano, la naþa yoko amare, naþa kiela malena su ruru sike e limana Suþe rui, yoko awar pupia navisa ruruena.”

Visena nene þisi, ana nemloge Ninuna tañania, sape “Ee, la nene yoko kiela yumãena wo la avam metava amio la, a nagane yoko taþatete si ayumãe narui, la atol kiela navaruruena wo rui.”

Navisi la telu apito aþar kinanena naþa marua e yomarava nini

¹⁴ Nekira si pano, ana lul yuwowo tai mēke ga vamon inu, ana nomal yar tai, sane Narin Yeririna, totano teke e lul nene rui. Totano teke amio karo na þarila kiena ne þarin suþe lala e þarina, naþa amiyumãen e kol, a e limana tarar ke uknaep tai naþa mal paþisi vena teen kras nen kinanena lala.

¹⁵ Ana navisi taþena molue e yumã wa, pio ke naþa teke tano e wos nen lul nene, sape “Poga, osuñalu, otar kiomã playu ova osiar yumãena. Kinanena la naþa sike e yomarava amarmarua rui, nagane pogos na teen narui.”

¹⁶ Ana naþa teke tano e lul suñalu, silin kiena playu pa e yo kar ga e yomarava, te kinanena la naþa marua sike ea.

¹⁷ Ana navisi taþena molue e yumã wa ma e peni, naþa naga mēna þarar ke kiena playu naþa pe uk, naga mēna mal na mal.

¹⁸ Ana navisi ke sina tai pitomi, naga naþa pe navisuaren pulukapi, ana naga þaro e wonta pimi pio taþena naþa mlarar ke playu, sape “Pogaga, ko mēna ga, pogos naþa oto okila kiomã narui. Otar kiomã playu oto owar punu kilis nen kerep la nene teliv e yomarava nini viora, ote polo mras la naþa marua telan sike e kilisa.”

¹⁹ Ana navisi naþa mloge, teran kiena playu e yomarava, pito þarpolo mras nen kilkerep e yomarava, koven la e lele na winplanen

was nela naþa asike vanua e pulkumali.

²⁰ Ana nasinemimiena kiena ne Ntewa kilapel la ga, pumumu kare la pano-o kuruta mlau þarpoyo, mlau pimi keviu sa ga womie, kokonia make purvanua wetelu merorol pa tol kolmekin yaru, pano pano kila-marala plasania.

15

Navisi olua amio pog viowa maro olua

¹ Nepisuveve ke sur la ma e peni wa, ana pe yam piavi re poli wa nepisu pupia kile taþena naþa pe pupia sur na ilanena paþisi, nane navisi la olua, naþa la aþar maron pog viowa la olua. La maro sanene komin naþa visae la awar ro pae, nane kila sane pupia nasinemimiena kiena ne Ntewa yoko þisi ruru nenaga.

² Ana nomal pupia yotop tai, meri ga pano mēke na sa ga sive, ana naga kap mēke ea, ana pila na pila. Ana e lepas nen yo nene, nepisu yar la mokliu asuñal asike ea, a la nene, naga yeririna make la naþa ataulu yar tetan, la ataulu kiena namãreraena, a la ataulu puriukawa na marana na tatu naþa añe sike ea, naþa yar nene þaria sane kiena kia nowo tai.

La naþa atauluia, asuñalu asike amio kiela kita lala naþa Ntewa þar pan la,

³ ana asuñã añe ke kita la naþani, la asuñã amiyaun ke kiela yauena tai naþa yauena kiena ne yar na yumãena kiena ne Ntewa naþa Navisawalena Mosis, ana nagane pimi naþa apio asape yauena kiena ne Narin Sipsip. Yauena nene pa sanini, sape

“Akee Ata Ntewa na Mareraena kiomã yumãena la akerkeviu paþisi, apowo paþisi, ko ope Þarin Suþe kiena pog make ga, kiomã þelaga la mesmesu a ape lelaga.

⁴ Ko ope Suḗ, pe yar re nena tai naḗa ve maraun ko re.

Pe yar re nena tai poli naḗa ve vatanon re kioḡa kia.

Ko ga ope na wa kemua lelaga, ana yolai make ga monar akinai tano alotun ko,

komin nagane, sur mesmes la naḗa ko okila, lala aḡaliv apim amerarava ruru e kilamaran yeririna na yomarava la rui.”

⁵ Pisi na nekira ke sina ga pa loyuma ma e peni ana noḡal pulutava na yuma wa lala suwowo ga sike na. Nepisu sane silparpara na tapolen nena nanua sumo akutarar kome yomema pimi, naḗa amligan ruru navisaluaena kiena ne Ntewa sike ea.

⁶ Apike pae, ana navisi la olua amolue ea. La amiyen kulmrae urmi la naḗa amekik ruru po, apilavila, a atelan kulka naḗa amiyumaen e kol ḡaro e yerela. Ana amial apim, amio pog viowa olua naḗa aḡar ke ne.

⁷ La apim asumaḡal asu narui yar mal la vari tai nene kian piala naḗa pe kol olua pan la, tai kus tai, tai kus tai, naḗa apulen ga nasinekar kiena ne kieta Ntewa naḗa sulue na sike ne.

⁸ La akuspae, ana komin pupia naurarena na naḡareraena kiena ne Ntewa sike e yuma wa nene, kapiu ḡar punu yo paḡisi, kila yar taḡatete va loyuma. Ana suma sanene pano-o tol naḗa pogos viowa olua kiena ne navisi la olua nene ḡisi ruru nenaga.

16

Pias nen nasinekar kiena ne Ntewa olua naḗa puleule nenaga

¹ Ana nemloge visena ḡarera tai molue ma e peni pa pa navisi la olua nene, sape “Nagane, pogos na yumaḡe kiamiuena narui. Ataron plan pias nen nasinekar kiena ne kiamiu Ntewa veve taaga vito e yomarava.”

² Pisa pae, ana navisi na sumo pa taron plan kiena piasia pito e porotano, ana kana wii nena mlau

pa kila magka wa la molmolue kalo tas nen yeririna la naḗa aḡe tatu na sur mal viowa sike e yepela, naḗa la amlotun ke kiena nono, aḡar kare magka pano-o ḡisa amloge sinelalaea pano-o paḡisi.

³ Yoko navisi na lua towe taron plan kiena piasia pito e sive, ana kana wii mlau pito tol sive kila pimi pe kuruta sane na yar mare, a sur mal la naḗa sike ea amarmare make nenaga.

⁴ Yoko navisi na telu taron kiena piasia pito e wii lala naḗa amlau, ḡarar purḡes nen wii lala, ana kana wii mlau pitove kila la ḡena apim ape kuruta veraga.

⁵ Ana nemloge visen tai pitomi e navisi nene naḗa pe ḡarun ke wii na yomarava lala, naga sape

“Ko na osike ḡa na konua rui, a osike nagane, ope Nawa,

kioḡa nakoena la nene aḡarera manene laa, ana kioḡa nalipereena mesmes ga.

⁶ Lelaga naḗa yar na yomarava lala, aḡemoḡar kioḡa yar wa lala, akila kuruta na kioḡa navisawalen la mlau, ana omla maran ke sina pan la pogaga, naḗa ḡala wii namunena ape kuruta make ga.”

⁷ A visen taḡena si molue ḡena e wonta, sape

“Ntewa na meta manenea, pe lelaga paḡisi, kioḡa nalipereena lala amesmes ruru nenaga, ape lelaga paḡisi.”

⁸ Yoko navisi na vari taron plan kiena piasa pito e mrae, ana kana wii kila mrae yo pisun manene laa, kilia lege yeririna na yomarava la sane kapi.

⁹ Ana amloge yepisusun, yepisun kekan la pano-o apiuelin kare kia kiena ne Ntewa paḡisi. Akilia ke asape naga mligan ke nakoena la nene pimi, akilia ḡa asape naga visae sinenania kilia visaluḡaria, ana yepela mavin ga vilon laena, asape taḡatete avatanon naga, a taḡatete aieluar naga pog tai.

10 Yoko navisi na lima taron plan kiena piasia pito e pupia lele na totanoena kiena ne sur mal viowa nañani, ana kana wii mlau pito kila lepas wetelu na kiena nasuñenena, yo malolo make nenaga. Yar la amloge piowagan nakoena nene ñisa, akarar purmenela la pano-o,

11 apiuelin kare Ntewa nae peni komin kiela yepelalaea a kiela magka wa lala, ana apisalupar ga, asape tañatete nenaga avilopu la e kiela naviowaena.

12 Yoko, navisi na orai taron plan kiena piasa pito e pupia wii naña mlau, kiena kia Yupretes, ana kana wii nena mlau pito ñartañe wii naña mlau ke ne pimi mema nena ga. Nanene kila narui ñarin suñe na purvanua make lala na lepas naña mrae ñarpo yo ke ea, pe kiela mrapa narui, vena waroen yo ea aimi amio kiela yar na mara lala.

13 Ana nomal ninuna viowa telu naña sane prok, naña tai molue e logona pupia arman nopi, tai molue kome logona Surmal Viowa, a tai molue kome logona navisawalena na visokanena.

14 La telu nene, ninuna ne yermare la telu naña asuñia akila ke kile lala, a asuñia añaro make puna ñarin suñe na purvanua lala na yomarava, añerela apim lele taaga vena akila ruru make suria komin pupia mara naña yoko kapur e pupia legiena maro naña Ntewa na mava pisaar rui. Ntewa pisayu legiena nene rui e kiena visena tai, naña sape

15 "Avisuar amiu, yoko nomalivin amiu vinau ga, yoko ailan inu sa naña visae yar na vinauena tai imi.

Yar naña kon ruru kiena sur lala, naga su ruru ke narui, a tavolo ke ga wa, vena sumate inu, vena imimi lua mevano, yoko wo van vañisi.

Ana yoko lañasa ailan sane yepela ve sinas ga akiriri tetai, amawa vañisi e pogos nene."

16 Ana nomal pog na mara na legiena maro pimi ñarpoyo, a ninuna la nene aure ñarin suñe na yomarava la ava lele taaga, nane e yo naña visena na Epru sikia sape Amaketen.

17 Yoko navisi na olua taron plan kiena piasa, ana taron plan ga pitomi metava e yepesinas na mēkene. Ana visen tai molue kome yo wa na totanoena loyuma e yuma wa nae ma peni e pogos nene, pion manenea sape

"Nagane pogos na luas nen sur make ga."

18 Ana yekarpla siar e yo punu ga veraga, ñarar kana polilu ne la naña atera, a navioena lala a maagena lala. A ñarar mēna, pupia yemninu, yemninu ma pano-o pa piowa manene laa sa naña pe yar tai pisuli re yam tai poli wa, siar e naña yar mal e yomarava pimi tol nagane.

19 Ana yemninu nene kilaña porotano, kila pulkumali lala na purvanua make ga teliv e yomarava nini piora amloloru, a kila pupia pulkumali naña Papijon purña lepas telu.

Ntewa suma sitoñal ke yo nene, ñarar kiena napiowaena lala, ana kila karepel manene pañisi torokin nena kiena ñelaga naña kilakila ke ne, kila naga mun e piala naña pulemamagan kuruta na munena na mareraena na kiena nasinekar.

20 A ñarar yemninu nene, narin purvanua la apureure apano akokovio, a tavie la nanua asñal asu ne, añal la re si poli.

21 Aes yua la meta e sinapane amloloru sane pupia kilavaru lala, a monar yeririna la naña asike e yomarava. Amloge manene laa piowagania, apisu naña sur viowa nene marera manene laa, pano-o asuñia apisalele kare Ntewa.

16:15 Mat 24:43,44; Luk 12:39,40; Nakilol 3:3

16:21 Nakilol 11:19

16:18 Nakilol 8:5, 11:13,19

16:20 Nakilol 6:14

17

Sira viowa teke tano e surmal viowa

¹⁻² Ana e pogos nene navisi tai pimi, naga na navisi la olua tai naña akus ke piawi pias olua nene. Naga pimi mesmesun in ga, pisawal sape “Otaveve inu. Yoko nekipian ko e pupia pulkumali viowa naña Pabilon, naña mēke e naña pupia wii la mlau ke ea. Pulkumali nene miyumaē piowa ga, sa ga sira na mrapa tai. Naga sa ga p̄arin suḗ na purvanua taḗena apa akila ke kolau pania, a sa naña m̄ana kuruta na munen kila sitomena kien yeririna na yomarava la apa apiowa laa narui. Ana oimi, yoko nekila ko ovisu ya naña yoko imi m̄alivinia e pogos naña yoko naga war ruru kiena nakoena napo.”

³ Ana navisi nañani pimi p̄erelua ninuu, mligan inu nesike e yomema tai. Ana nepisu sira tai totano teke meta e purwolu na puluk tai. Sur mal nene pivaga make ga, naga p̄arina olua, a kana lam̄aliu lala tol lualima, a e yepen make ga asiri kia viowa lala navisalelekareen Ntewa.

⁴ A sira nañani, naga miyowau paḗisi e kulsota la naña amemaena a apivaga, a apaia kare yepena lala e mrakotal lala, a e pialaliga lala, a e sur la naña pe kol, a e kilavaru la naña merarava po naña kana kilavaru ne pa metava paḗisi, amio sur la naña asike loyuma e mratamelilivi. Naga mlarar ke piala tai naña pe kol, a piala nene pulen ga kiena p̄elaga viowa lala amio kiena kolau.

⁵ Asiri visena tai sike e piamenana, pe visen wan ga tai, visena nañani naga sane kia tai, naña pisa sanini, sape

“Pabilon naña keviu, anenane sira na mrapa lala, purḗes nen p̄elaga la naña ape kororaki e yomarava.”

⁶ Nepisu manene m̄a sira nene sanene, nepisu kilale sane mun wii

ana maran telivi, a pe komin re naña mun kuruta na munena poli, ana komin naga mun ke kuruta kana li na lelagaena wa lala, nane la naña aḗemoḗar la komin naña ataveve Yesu. Nepisu sira naña sanene narui, yepeu p̄ili na p̄ili!

⁷ Ana navisi pisa pan inu, sape “E, ya ne kila omila manene sanene? Osuwa, yoko nevisa meraravan van ko na wa. Sira nene, p̄arar purwolu puluk naña teke e wos nena, a p̄arar p̄arina olua a kana lam̄aliu lualima, suri la nene kala kinasia sum̄a ga, a yoko nekila ovisu kilale ne.

⁸ “Purwolu puluk naña opisus ne, naga mēke kemua nakonua rui, ana naga pe su re si nagane poli. Ana e pog tai naña pimi ke ga wa, yoko molue si vetan pulus naña mēke e nagane, yoko vanon marḗanun kiena nakoena. Ana e pogos nene, yoko yeririna na yomarava la naña asike ga wa, yoko avisu purwolu nañane. Nane la naña siar e nasi-iena yomarava pimi, kiela kia pe su re e Tus na Malena poli. Pog naña avisuia, ailan vaḗisi, komin akilia asape naga sike kemua na konua rui, yoko pe su manene re si yam piavi poli, ana siraunia, naga molue sina.

⁹ A yar naña pe manmarua ruru po, yoko naga kilia visu kilale ruru kinas nen sur la naña yoko nevisa.

“Nasumo, p̄arina la olua. Kana kinasa, pisa pulkumali tai naña sira nene pe suḗenia, kunus olua sike ea. A kunus la nene, la m̄ena kala kinas sum̄a ga, naña sape pupia p̄arin suḗe la olua asum̄a ga.

¹⁰ Tol nagane, p̄arin suḗe la lima nene aḗis rui, a tai sum̄al sike nanagane. Tai m̄ena ga pe m̄alivi re poli wa, sike ga wa, a pog naña imi, yoko su towe laa ve piavi na wa.

¹¹ “Ana purwolu puluk m̄ena, naña suḗes nanua a nagane pe mon re si poli, nanua sumo naga m̄ena p̄arin suḗe la olua nene tai. Naga la ke tai narui, ana yoko wasuḗe

sina sane þarin suþe na orely tai. Naga pe yerkawa sanene, ana pe sur koren ga, komin yoko naga mēna þisi, va war kiena nakoarena mārera.

¹² “Sur taþena na vike meraravanena, nane lañaliu la lualima naþani. Nanene kala kinasia nane þarin suþe si lualima. La nene pe asuñal re poli wa vena ave suþen kiela lepas lala, ana yoko akila ga kiela yuñāen la na wa e pogos na purwolu nene suñalu. Yoko ave suþen pae yomarava nini amio, ana nane naga pe na yam plas ga, sa ga aora taaga.

¹³ “La lualima naþani, la taþatete akila kiela yuñāena lala, ana la ape nakilaen ga yuñāen kiena purwolu puluk nene, vena kiela nañareraena iila naga, vena kila naga imi ve keviu la sane.

¹⁴ Yoko la punu nene aim veraga vena akilali mara amio Narin Sipsip, ana taþatete atauluia. Peraga, ana yoko naga taulu la, komin naga ke narui naga pe suþe kien suþe lala, naga pe þarin suþe kien þarin suþe lala, a kiena yeririna nowo lala, nane la naþa naga pio la, naga mligan plan la, a la nane ave lelaga e naga.

¹⁵ “Sur navisa meraravanena taþena, naga wii lala amio sive lala naþa opisusira viowa nene naþa towar la ke ne. Kala kinasia, naga yeririna la naþa asike e yomarava, amio yolai lala, a purvanua lala, a visena lala.

¹⁶ “Ana siraunia, purwolu puluk nene amio kana lañaliu lualima, yoko yepel mavin sira viowa naþani. Yoko asuñalu akila imi viowa van vaþisi, naþa ayen plan mēna kulsota lala ve plamoñe e maran yar lala, a yoko akan make kana kilamñiu lala ana okoven kana puriu lala vito kapi kekania.

¹⁷ “E mrapa ne nanene naþa yoko akila va sira nene, tepisu sane torokin nena nakoarena naþa Ntewa pisawal e kiena visen tai nanua

sumo rui, sinenan sape sira nene monar waria. Naga ga mligan e kiela sitomena lala amio purwolu puluk nene, vena akila sanene vania.”

¹⁸ Ana navisi naþani kila make kiena visena e poglis nene, sape “Nane navisa meraravanen sira nene narui, naþa naga pupia pulkumali naþa pe suþen þarin suþe taþena lala e yomarava.”

18

Pulkumali viowa naþa Papilon mloru

¹ Yoko, nepisu navisi taþena molue ma e peni pitomi tano. Naga pe navisi mārera tai kiena ne Ntewa, pitomi þarar pupia nañareraena, a kana nategoliena kila yomarava pilavila.

² Naga pio e pupia pulgo tai naþa pisawal sape “Pupia pulkumali viowa naþa Papilon, mloru rui.

Nagane, yo nene pimi pe uñā tai mēna yermare lala a pe yo tai naþa ninuna viowa la atapolou ea.

Manu make ga naþa akila ke þelaga na kororak viowa lala, la mēna amē mēla ponovi sike ea.

³ Naga pa þere ntewa la naþa pe ape lelaga re poli, a þere yeririna taþena la apa ape wowe amio, la sa ga yar la naþa amun wii þarila telivi. Sa ga naþa naga pa þere þarin suþe na purvanua taþena lala, apa akila kolau amio, a yar la naþa amiyuñāen ke kilavaru e yomarava telivi pi-ora, la ataulu kilavaru namname paþisi e yuñāena viowa lala na pulkumali nene, pano pano-o apim ape yar na sur moki manene laa.”

⁴ Navisi pisayu sanene þisi, ana nemloge visen taþena kom ma e peni pitomi, pisa sanini, sape

“Kiau yeririna lala, o! Popon aur-
matan yo nini vilaga,
visae peraga, naga warar amiu ava e
kiena mlamulena viowa lala,
visae peraga, naga warar amiu
m̄ena ava e kiena nakoena
lala.

⁵ Kiena mlamulena viowa lala pon-
polo m̄aga pa tol ma e peni,
a Ntewa taṭatete sinen p̄esan
naṭa naga kilaroro kiena nav-
isaluena yam via.

⁶ Popon ga naṭa alamaran si naloge
viowaena vania sa naṭa naga
kila pa yar taṭena lala,

popon aul maran vania va yam ve
lua e ya naṭa naga kila rui.

Wii melkalka naṭa naga kila yar
taṭena la amunia, popon
akokonia ruru m̄ana piala
ulemamaga.

⁷ Nanua, kiena nalogewoena e kiena
malena meme ga, naga keviu
paṭisi, ana yoko vilon imi ve
naloge viowaena e yepe lalaea
lala amio tagiena lala.

Ana nanene na pere ke na wa,
komin naga pilaven ke kiena
sitomena na wa, suṃa pisa ke
pania, sape ‘Ke, in na nepe
p̄arin suṭe sira sanene, neto
ruru na neteke ne. Sur make
ga po manene laa pan inu,
ana taṭatete nena neve sa
letano tai naṭa pe kiena sur
re poli, taṭatete nena netagin
naloge viowaena pogos tai.’

⁸ Ana naga, e legiena ta ne pimi
ke ne, yoko sur viowa la kila
kare ruru naga veraga. Yoko
marena, warar tagiena, amio
viso, a yoko kapi kekalele kare
naga.

Naga pe sitom re sur poli, ana Suṭe
Ntewa naṭa yoko liṭere naga,
kiena nam̄areraena naga ke-
viu manene laa.”

⁹ Ana navisi pisa sanini, sape
“Parin suṭe make ga na yomarava
nini telivi piora, la naṭa apa amlo-
tun ke ntewa lala na pupia kumali
nene, yoko avisu kilale naṭa naga

mlor rui. La ke narui naṭa sane apa
akila ke kolau amio, apa amloge po
amio naga e kiena malena wo pano-
o, pe asitom re nena sur tai.

“Ana pogos naṭa mloru, kana
kap la naṭa kekan ke ne piuyu pa
metava, nanene narui yoko sinela
viowagan vaṭisi, yoko ataginia.

¹⁰ Yoko avisu nakoena la naṭa
naga suṃa p̄aria, yoko kila la m̄ena
asiar ayuyuwawa. Yoko asu la gar
perina akira avisusua, avisave

‘Ake, pupia P̄apilon, pulkumali
nam̄areraena,
sinemimi miye ko paṭisi.

Lelaga naṭane, osu ruru m̄a pano-o,
ana e aora taaga ga nene om̄al
kion̄a luasa,

omloru, oṭisi nenaga.’ ”

¹¹ A p̄arar m̄ena, yar na stoa lala e
yomarava wetelu yoko atagi a sinela
yea, komin naṭa pe yar na ulen re si
kiela sur la poli.

¹² Nanua sumo, akila kiela waa
lala pulen ga tegaki nowo lala, sane
sur la naṭa amiyuṃaen e kol p̄arar
selpa, amio kilavaru na kupito naṭa
pupia kilavaru, amio sur naṭa sike
e mrakiav, a kulmrae la naṭa kala
marala la powo, a lak la naṭa pono-
taninu, a sur la naṭa amiyuṃaen
e maluen elepen, pona e lak lala,
pona e pototo lala, pona e kilavaru
lala, ana nagane, kiela yuṃaena
na tauluen kilavaru la nene apim
amlolor make ga.

¹³ A e legien nene, yoko yar la
ve aul re si sur na kilaen kinanen
lala, sa naṭa m̄aki lala, p̄arar m̄asil
lala, pona yago lala, puluyavi na
kilaen kilaparavi amio kona lala,
p̄arar m̄ena sur na munen lala
sane kuruta na munena. Yoko
yar ve ul re si sur la ne sane
ponotaninu a sirveve na m̄ras nen
olip, a sur na tauluen kilavaru la
ea sa nanua sumo, sane puluk,
sipsip, wosi p̄arar kana sur naṭa
p̄erewerea. Laṭasa nanua sumo
apuliwilin yar lala apim amiyuṃae
korena ga pan yerka wa la sane,
yoko ve akila re si narui, komin

pogos naþa pupia pulkumali nene mloru, yoko yuþaena toko narui, ana yar taþatete si taulu kilavaru na visuaren kiena malena.

¹⁴ E pogos nene narui, yoko avisayu yo nene, avisave

“Ko sinomþan osape owar mrasnomþa la naþa ve kerkeviu ve moki, ana naga pe marua re poli wa, kekapol make rui.

Nanua, ko na lumomþa pule ruru nenaga, kioþna sur la punu ga po tanea paþisi wa, ana nagane kokovio make nenaga, taþatete nena yar tai visu si sur wo tai e ko narui.”

¹⁵ A yar na wilwilinen sur la nene, naþa la ataulu kilavaru la mok li e rui, yoko asumþal ga asike perina akira vano, ailania a amaraun nakoena naþa pupia pulkumali nene suþna þaria. Yoko sinela ye vano-o vaþisi,

¹⁶ yoko atagin vaþisi, avisave

“Ake, pupia kiamimi pulkumali, mesitom ko paþisi wa.

Nanua sumo ko na omyowau ruru po paþisi wa, oþar kotal a na kolmekiþna la naþa pe kol piataliga la þar punu yepemþa lala, ana nagane na ko na peraga narui, kap mare.

¹⁷ Sanapen na kioþna pupia sur mok la nene kovio ga e narin aora taaga ga sanene?”

A yar lala na uararen þeligas nen waa la naþa nanua aþarwar ke tegaki lala, þarar kiela yar na yuþaena lala, amio la naþa akomkom ke e waa, pona ataulu kilavaru e sive, la mþena asumþal ga asike perina apisu manene ke yo naþani.

¹⁸ Pogos naþa kana kap ne la piu, pa ke ma e sinapane, yoko avisasa yo nene avisave

“Lelaga o, pulkumali nene na yo ta nene naþane, e yomerava nini yo tai pe sa re si nene poli.”

¹⁹ La asitom sanene, a amloge piowa, akoven kare posnoyavi e þarila þisa, atagi, asape

“Ake, kiamimi pupia pulkumali, piowa pan ko paþisi wa.

Ko na opulen ga kilavaru, ana memiyuþae e kiamimi waa lala, moþar kioþna tegaki lala, pano pano-o imimi mþena ga moþal kilavaru naþa miila imimi,

ana nagane piowa narui.

E pogos plas ga nene, ana opim ope yo na kovioena ga.”

²⁰ Ana pogos naþa pupia yo viowa nene mloru sanene, visena tai molue kom ma e peni, sape

“Ma e peni, pupia kekarena a logewoena.

Amiu nalelagaena wa lala, a nalologena lala a navisawalena kiena ne Ntewa, amiu akilia aieluar naga vaþisi, komin naga mliþere sira viowa nene rui, kila maran si pania komin napiowaena la naþa kila pan amiu nanua.”

²¹ Ana e pogos nene, navisi tai pimi kawelua pupia kilavaru tai, kusyaun pa metavan þarina koven pito kopo sive, talilu pito kovio. Siraunia navisi naþani pisa sanini, sape

“Pupia pulkumali viowa naþa Papilon nanene narui, yoko akoven lua va ve sanene, akila naga loru vena taþatete si kilia suþnalu pog tai.

²² A ko Papilon, visena na van ko sanini, sape

yauena veraga amio yuka lala, yoko taþatete yar tai loge si e ko, yar na kilaen yuþaena lala, yoko taþatete si tai se ko pogos tai, a yoko ve mþaagena na vilien re si kinanena lala.

²³ Yomerarava na kapi vivaga lala taþatete si tegoli kioþna yo lala,

a yoko taþatete si ologe visena na kekarena kiena mþee amio sira mþee naþa atalopa mare ga na wa.

Yar na kilaen kioṃa kilavaru lala, e yomarava nini pe tai torokin la re poli,
a naṃareraena kiena ne kioṃa kimi lala a kioṃa navisokanena ga lala kila oṃere sitomena kiena purvanua taṃena lala apa ape wowe.”

²⁴ Nane tepisu naṃa Papiion nene, naga pe yo tai naṃa pe purṃes nen napiowaena manenea. Navisawalena ai pona nalelagaena wa pona yar taṃena naṃa aṃeṃar la komin naṃa ape kiena ne Ntewa, ana kala kuruta la mlau e porotano na pulkumali nena, naga ke nene narui, naṃa kila naliṃereena a nakoena kiena ne Ntewa mloru ea ṃarera manene paṃisi.

19

Pupia kekarena ma metava komin naṃa ma e peni taulu make suria

¹ Siraun naga nene, nemloge pupia ṃina ma e peni apion manenea, asape

“Potena pan kieta Ntewa!
Tamaliaena, urarena a ṃareraena naga taaga ga kiena.

² Kiena naliṃereena make ga ape lelaga a amesmesu paṃisi.

Sira na mrapa la nene anela naga piowa ga,

kiela na kolauena la akila yomarava pimi pe kororaki paṃisi, ana Ntewa mliṃere naga rui.

Ana naga mla pupia nakoena tai pania komin kuruta kana kiena yar na yuṃaena la naṃa mlau.”

³ Asumṃa amlolokai ṃa sanene, ana asikol ke sina ga, asape

“Potena pa Ntewa! Kapi kekan ke kororaki la nene rui, yoko kana kapi nena viu lue ga va metava narui.”

⁴ Ana nasumonena la lualima yam lua pa vari [24] amio sur mali la vari akinai e marana ne Ntewa naṃa totano teke meta e kiena yo wa, ana amlotun ke naga. Apionia, asape

“Po paṃisi! Potena pan keviu!”

⁵ A visen tai molue ṃena e yo wa naṃani, pisa sanini sape

“Kam na yar na kilaen yuṃaena kiena ne Ntewa,
amiu yerkawa lala a yeririna kar ga lala,

kam make ga naṃa amlogear naga, nagane kana pog nena napo naielua-arena.”

⁶ Ana nemloge sina pupia ṃina naṃa pio naṃa kiela ṃaagena sa naṃa sive ṃanpoia mumu, sane polilu. La asape

“Potena pania!

Kieta Suṃe Ntewa na Mava, naga taulu make sur rui!

⁷ Teieluar naga, tevisirlua kiena kia, tekekarania.

Nagane pog wo na kilaen ṃaṃagena na talopaena kiena narin sipsip narui.

Wona na sira paia ruru naga su ruru ga sike na,

⁸ a amiyowauia ruru naga e kulmrae viu wo lala, apowo a amerarava paṃisi.”

Ana kulmrae nowo naṃa miyuwowo ne naṃa wona narin sipsip na sira miyenia, naga kana kinas toṃa ga, kana kinasa sane yuṃaena wo la naṃa nalelagaena wa lala kiena ne Ntewa la akila rui.

⁹ Ana navisi naṃa sike amio inu e pogos nene pis pan inu, sape

“Yoko nevisa kioṃa visena tai vena osirilua e kioṃa tus nene. Visena sanini, sane yar naṃa yoko avio naga vena naga ṃena va e kinanena na ṃaṃagena na talopaena kiena Narin Sipsip, yoko naga loge wo na wo vaṃisi.”

A sikol sina visena nene, sape
“Naga visena lelaga tai kiena ne Ntewa naṃa pe lelaga paṃisi.”

¹⁰ Ana nemloge naga pisa sanene pan inu, nekinai pania, nesape nelotunia, ana naga pialuṃaria. Pisape
“Toko, ve okila re sanene van inu! Monar olotun ga Ntewa naga taaga. In na nepe kiena yar na yuṃaena

ga, sane ko, a sa m̄ena wolai taḗena la naḗa apiawa m̄arera ke e visena lelaga lala kiena ne Yesu. A po paḗisi naḗa amiu asum̄a akila ke sanene, komin naḗa purḗes nen kinas nen navisawalena lelaga make ga naḗa apisawal nanua pimi, naga Yesu ga ne, amio kiena visena lelaga la naḗa apuarar ke m̄arera.”

Yar m̄arera naḗa kus wosi na miyuwowo

¹¹ Ana e pogos nene, ma e peni pietava pan inu, nekira pa loyum̄a, nepisu wosi yuwowo tai naḗa po paḗisi sum̄alar ga sike na, a yar m̄arera tai naḗa kusa totano teke ea. Naga ke narui naḗa kila mara suwo napiowaena, pona pogos naḗa kila kiena nalipereena, ana naga miyum̄ae nena memes paḗisi. Yar nena, apio kiena kia asape Parin Suḗe Lelaga Naviawaena.

¹² Ana kiena kia taḗena m̄ena tai asiri sike ea pe yar tai kilia re kana kinas poli, naga taaga manene kilia. Kilamarana pilavila sane kap naḗa pivaga, a e ḗarina miyen ke karo na ḗarila kiena ne ḗarin suḗe lala.

¹³ Naga miyen m̄ena m̄ana kulkota viavi tai naḗa aputon pito e kuruta vena kila ve maran la ea, ana naga kiena kia si tai na naḗa asum̄a apio naga ea, naga sanini, asape Visena Wa kiena ne Ntewa.

¹⁴ Ana e pogos nene, ḗegas nen yar na mara lala nae ma e peni, amiyowau ruruia e kulmrae yuwowo a akus kiela wosi yuwowo lala, asum̄a ataveve ke kiela nasumonena nene apano.

¹⁵ Naga ḗere la apano, kiena visena molue ke kome gona sane playu na mara naḗa mal ga lepas luwoka, naḗa yoko te plan purvanua na yomarava la akekapil. A siraun naḗa yoko naga taulu la, yoko naga sum̄alu ve suḗen la, a naga ḗuarar ke plaki e limana, pototo tai naḗa urmi. Nakoena m̄arera ya naḗa sinemimiena kiena ne Ntewa na

mava ligan va yar la akusia, ana yerkawa ne nanene narui yoko naga war imi m̄alivi.

¹⁶ Ana naga kiena kia taḗena sike ga wa, naḗa asiri e m̄ana kulkota a e lana, sape

“Parin Suḗe kiena ne ḗarin suḗe lala, Yerkaŵa kiena ne yerkaŵa lala.”

¹⁷ Nepisu navisi tai sum̄alar sike na naḗa yepisun tegolia, naga pion pa manu lala naḗa akaka ke metava ne, sape “Ei, kam punu ga aim lele taaga e pupia ḗaḗagena kiena ne Ntewa.

¹⁸ Kam manu na kanen tata lala, yoko ve ve piavi re ayum̄aen kinanena tai torokin amiu nenaga, naḗa tas nen yar mare lala kiena ne nasinekar kiena ne Ntewa. Parin suḗe lala, pupia yerkaŵa na mara lala, yar m̄arera lala, wosi na mara lala, amio la naḗa aḗerela ke ne, amio yeririna kar ga lala la naḗa ape yerkaŵa pona ape yar ve torokaki na yum̄aena ga lala, la make ga asum̄alu vena akila mara va Ntewa, ana naga taulu la kila mom̄ar la pa ke ne.”

¹⁹ Ana nepisu surmal viowa amio ḗarin suḗe na yomarava amio kiela ḗegas na kilaen mara lala, apim amiyuwon vain la ke lele taaga. A sinelan asape akila mara amio naḗa kus ke wosi yuwowo ne amio kiena yar na kilaen mara lala.

²⁰ Ana asape akila mara narui, ana yar viowa lala amilan ga naḗa lepas kiena ne Ntewa asum̄al veraga apa atarar kiela na sumonen luwoka naḗa atarar ruru la nenaga, nane sur mal viowa amio navisawalena naḗa pisolokan ga ne na pe yar naiilaena e kimi lala a sur nailanena lala. Sumo, naga miyum̄aen sur la nene pisa kotalia ruru nena yar lala naḗa ḗere kiela sitomena pano atam̄an am̄e tatu na sur mal viowa pa e piamenala, apa amlot wowe pa kiena nono.

Ana la atarar ruru nena nasumonena luwoka na ḗegas viowa nene,

ana akuwanpran luwoka pito e pulukapi naþa mumu ke ne.

²¹ Ana taþena la pe akila re mara poli wa, amilan ga playu na mara tai molue kome gona naþa kus ke wosi yuwowo ne, pa sanene, pa sanene, te moñar kare la amarmar pa ke ne. Ana taveve ya naþa nepisuia, manu na kanen kilañiu lala apim atewowa tas nen marena la naþani, akan pano-o meþela la puleule.

20

Apiar Yermare pa tol kas manu taaga [1000]

¹ Ana nepisu navisi tai molue ma e peni pitomi tano, mlarar ke ki tai e limana, ki na pulutava na pulus nen marena naþa pito na pitove pe luas re poli, a amio ki nena, þarar mēna sen mārera tai.

² Ana naga þere mesmesun pupia nopi nene, naþa pe yermarua loñara naþa Yermare naþa Yermare Lego, pa tarar ruru mārera, piar ruruia e sen, pisaar sape yoko mon nā sanene va tol kas manu ve taaga.

³ Ana kutarar naga amio kana sen naþani koven pito e pupia pulus naþa pito manene tano ne, ana kotawea, kiar ruru mēke ea, vena yar viowa nene ve va re si kilali yeririna lala na purvanua wetelu, va tol naþa kas manu ve taaga nene warovia. A kiena māreraena taþatete þisi make na wa, komin naþa siraunia, e narin pogos tai ve plas ga, yoko naga kilia molue vena kila ke sina ga þarina yam tai.

⁴ Ana nepisu yo wa lala, amio la naþa atotano ateke e wos nela, naga la naþa apisir plan la rui vena akilia aliþere yar lala. A nepisu mēna ninun yar la moki naþa asuñā ga amio la, nane yar þes la naþa amologon Yesu amio visena wa kiena ne Ntewa, ana ateroro kolmekilania. La nene pe amlotun re sur mal viowa nene poli, pe akinain re kiena wonta poli, a pe aþar re kiena tatu e piamenala poli, pona e limala, ana Ntewa kekaran la, kila la amal sina

vena akilia asuñal amio Kristo vena avisuar yo punu ga va tol luas nen kas manu ve taaga naþani.

⁵ Naþa amal si sanene, naga pogos þesia naþa yeririna lala amal si petan marena, ana la ga nene atolia. Taþena lala naþa amare ga asike na wa e pogos nene, la nene yoko atol ga kiela malena na wa e kana nalua nena, nane e luas nen kas na manu taaga nene.

⁶ Navisa ruruena wo kiena ne Ntewa sike e la naþa amal þes sina vetan marena nene, naþa la na kiela malena pe wa ruruia. Marena na lua taþatete nena tol la, ana yoko la ayuñae sane la ape yar wa kiena ne Ntewa, ape yar wa kiena Kristo, a yoko naga visir plan la avisuar yo amio naga e kas manu ve taaga nene.

Yermare, kana luas

⁷ Ana pogos naþa kas manu ve taaga nene þisi pae, yoko Yermare kilia molue sina e lele nakoena naþa sike ea.

⁸ E pogos nene, yoko naga va kar ga e purvanua punu ga e yomarava nini, visa kotalia si yar lala, a yoko naga werepran pupia þegas lua nene aim ve taaga, nane yer Koko lala amio yer Makoko lala, vena aim si ave taaga vena akila mara va yeririna lala kiena ne Ntewa. A visae þegas lua nene aimi ave taaga, la ave moki na ave moki, sane mras nen none la garo losi.

⁹ Ana apureviraviran ruru la sa naþa li na kilaen mara lala, amial vera ga akusro yomarava apim atol yo Yerusalem, yo naþa Ntewa kekaran paþisi, naþa naga yo kiena ne kiena yeririna la naþa asike ea. Ana amiervivi ruru nena pupia pulkumali naþani, asape sinelan siaren mara narui. Ana amilan ga pupia kap tai molue veraga kom ma e peni pitomin la, kekan la pano-o kekan make la nena ga.

¹⁰ A Yermare, naþa naga pisa kotalia la sumo rui, akoven lua naga pa e pupia pulukapi naþa mumu ke

ne, nane kapi m̃a nena naḡa akoven surmali viowa amio navisawalena navisokanena lalua apa asike e rui. Ana la telu nene yoko akus naloge viowaena e yo nene ko legiena a kolemallo, vano vano-o ve uro re.

Naliḡereena maro kiena ne la naḡa pe amlelaga re poli

¹¹ Ana nepisu pupia yo na liḡereen yar lala, naḡa miyuwowo na miyuwowo, amio suḡe keviu naliḡereen yar lala totano teke metava ea. Kiena naurarena kokonia ruru make yo nene, kila porotano amio sinapane la luwoka aḡure apevenin plan la apano akovio.

¹² Ana nepisu pupia ḡegas nen yar la tai, naga yar la naḡa amare nanua rui e yomarava, pupia yerkawa lala a yar kar make ga lala. Ana apim aḡalivi e naḡani vena asum̃al ase marana ne suḡe keviu naliḡereen yaru. Nepisu tus laḡas pike ḡa sum̃aga, ana apa akus ke sina taḡena, naga asape Tus na Malena, ana naga m̃ena apike. Ana apisu vevea asape alual ya naḡa asiriyu sike e tus nene e lepas kiena ne yar mare la nene, ana la pepe taaga akus kiela nakoena taveve tus la nene.

¹³ A yar mare la nene, amio m̃ena la naḡa amarmare asike e sive, amio m̃ena la naḡa amare apa asike e yo nalogeen viowa rui, la make ga aimin si naḡa aliḡerela taveve kiela yuḡaena lala.

¹⁴ Ana amliḡere yar mare la nene pano-o ḡisi, asum̃alu akus sur lua nene naḡa marena amio m̃ena yo nalogeen viowa nene, ana akovenpran ga luwoka veraga vito e pulukapi. Ana marena naḡa yaru la atol e yo nene, naga asape marena na lua.

¹⁵ A a si naḡa pe aḡal re kiena kia sike e Tus na Malena poli, naga ke narui akoven m̃ena naga vito e pupia pulukapi.

21

Pulkumali viu naḡa Yerusalem

¹ Ana siraun nene, nepisu peni viu amio yomarava viu aḡalivi, komin peni nasumo amio yomarava nasumo amio kana porotano lala a kana sive nena, akokovio make nena rui.

² A nepisu pulkumali wa wo nene, Yerusalem viu, molue kom puna ne Ntewa ma e peni pitomi tano e yomarava. Nepisu naḡa apaia ruru po wa, sane sira tai naḡa amiyowauia po paḡisi imin vena akila talopa amio wona.

³ A e pogos nene nemloge visena wo tai molue ma e peni, pisawal sanini, sape

“Nagane, Ntewa sinenan sape sike amio yeririna lala na yomarava, sinenan sape kila m̃ana uḡa sike pu la.

Yoko aim ave kiena yeririna lala, komin naḡa yoko naga amio la lue narui, yoko naga imi ve kiela Ntewa lelaga.

⁴ Wamarala make ga, yoko naga yumuplania, yoko marena pona tagena pona yepelalaena pona naloge viowaena, la nene peraga narui, komin naḡa pogos marua nakonua la ḡaro pano pa kovio rui.”

⁵ Visena nene ḡisi, ana yar wa naḡa totano teke metava pisawalia, sape

“Ee, lelaga paḡisi ḡan wa! Yoko in na nekila make sur la imi ve urviu sina!”

A naga sikol ke sina ga pisawal nena pan inu, sape

“Nanini yoko nevisa visen tai van ko naḡa pe lelaga nena napo, naḡa okilia owasine ruru nenaga, a popon osirilua.”

⁶ Ana naga pis m̃a ga, sape “Kiau yuḡaena make ga, nekila punu ruru nena ga!

In na in ḡesia a in maro, in na nasiarena a naluasia.

Yar naþa loge moto karia, yoko nevio m̃ana wii tai e purþes nen wii na malena, nela vania mun korenan ga sanene.

⁷ Yaru naþa kiena malena þaro e pog m̃arera lala, suñal m̃arera suñã vano-o taulu viowaena, yoko naga tol navisa ruruena lala sane kiena lalimana. Yoko nesuñã neve kiena ne Ntewa kemua lelaga, yoko noure naga imi ve naruu.

⁸ Ana yar viowa lala, la m̃ena yoko atol kiela lalimana lala. Nane yar sur la naþa pe apiawa re m̃arera e in poli, naþa pe amlalaga re poli, kiela þelaga pioyowa paþisi, am̃em̃ar yar taþena, akila piowa amio sira pona yerm̃ene, aþar kimi, amlotun nono, ape yar navisokanena. La ke nene narui yoko ava atol marena na lua, nane e lelela ke napo narui, nane pulukapi naþa pe ponoyom̃e, naþa m̃ewo þele ga.”

⁹ Visena nene nane þisi ne, ana navisi nasumo la olua nene lala tai, naþa aþar pias nen sur olua na loge viowaena maro la olua na yomerava, pimi pio inu. Sape “Oim ke ne sumo wa, yoko nekila ovisu sira va talopa, nanene wona Narin Sipsip.”

¹⁰ Ana þerelua inu nepa ga e ninuu, ana imimi lua mepa metol pupia tavie tai metava. Imimi lua mesuñalu mese yo nene narui, kipian inu e pupia pulkumali wa naþa Yerusalem, nepisu sina noñal naþa molue ma puna ne Ntewa ma e peni pitomi ke tano.

¹¹ Pitomi ke sanene narui, nau-rarena kiena ne Ntewa suñã puleule, kila tego paþisi, sa naþa sur tai naþa pilavila ruru po paþisi.

¹² A kana pupia kove nena miyervivi nenaga, pa metava na pa metava, a pupia pulutava lualima yam taaga pa lua [12] sike ea, naþa kana navisi la peve taaga apisuar ruru la m̃aga. A pulutava la make ga, tai kia sike ea, tai kia sike ea,

naþa kia kiena ne lus nae Israel la lualima yam taaga pa lua,

¹³ naþa pulutava telu sike lepas na lagawa, telu sike lepas na lagi pasipurua, telu sike lepas na mrae molue ea, a telu sike lepas na mrae pito tano ea.

¹⁴ A pupia kove nena suñalu sike e kana pupia kemraþe nena tol lualima yam taaga pa lua, asiri kia sike e peve taaga, naþa kia la nene kiena nalologena la lualima yam taaga pa lua kiena narin sipsip.

¹⁵ Ana navisi naþa imimi lua mesun ke ne, naga kus ke natotou viavi tai naþa kol e limana, vena va lual totou na pulkumali nene keviu sanape, amio kana kove nena a kana mratava lala.

¹⁶ Kove na pulkumali nene, lepas varoka piavi maran taaga, ana navisi pa mla kana totou nena, taulu tasme manu lua [2000]. A mla m̃ena totou na yepasia siar tano pa tol metava, maran taaga ke sina ga e kana lepas la vari nene.

¹⁷ Pisi na pa pisu kana kove, mla totou na kana merorol nena, polo kana merpu ne lala pa taulu nena lualima yam orai [60] veraga.

¹⁸ A kove nene pe amiyum̃aen re e kilavaru kar ga la poli, ana miyum̃aen e kilavaru tai naþa kana marana la po paþisi, a pulkumali yepas make ga lala amiyum̃aen ga e kol, mekiki po na po, pilavila po na po paþisi.

¹⁹ A pupia kana kemraþe na kove nena, la m̃ena ga apaia ruru la amio kilavaru la naþa powo, naþa tai amiyowa e kana kilavaru naþa maran taaga sanene, tai m̃ena amiyowa e kana kilavaru naþa maran taaga sa ke ga, pano pano-o tol make kana kemraþe lualima yam taaga pa lua nene. A kia kiena ne kilavaru lualima yam taaga pa lua la nene, sanini. Nasumo, kiena kia saspã, na lua kiena kia sapaia, na telu, naga kalseton, na vari naga emrol,

²⁰ na lima naga satonik, na orai naga kanelion, na olua naga kriso-

laet, na orelu naga perol, na ovari naga toþas, na lualima naga krisopres, na lualima yam taaga pa taaga naga sasin, a na maro naþa lualima yam taaga pa lua naga ametis.

²¹ A kana mratava lala, la make peve taaga ape pupia perel peve taaga. Ana nepisu mēna pupia mrapa na pulkumali nene, naþa naga amiyuñāen make nena e kol, po na po, pilavila paþisi.

²² Ana sur tai naþa nemilania, noñape yoko nelual pupia yuñā wa tai mēke likan pulkumali wa naþani, ana nekira noñal re tai poli. Yo nene na pe yuñā re na sanene poli, komin Ntewa na mava amio narin sipsip, yar la apa amlotun la e yo punu ga silaga.

²³ A noñal naþa e pulkumali nene naga mrae amio kupario pe tego re e poli, komin narin sipsip naga sane kana yomerarava nena, naurarena kiena ne Ntewa kila yo make ga asike ga e yemlagi silaga.

²⁴ Purvanua taþena lala yoko ayal e kana pupia yomerarava nena, a sur wo ya la naþa pupia þarin suþe taþena na purvanua lala aþar mēga pe kiela, yoko awar van Yerusalem viu nene, sane kiela nalaena lala.

²⁵ Yo nene yemalolo taþatete yoko imi e pogos tai, kila sanene pupia kana mratava ne lala kilia suwowo ga sumā silaga,

²⁶ a naurarena a sur wo lala na purvanua taþena lala yoko asumā aim lue ga loyūñā e silaga.

²⁷ Ana e lepas na sur la naþa pe mekik ruru re nena poli, yoko taþatete nena tai va loyūñā e nene pogos tai, a yar ai naþa kila yuñāena naþa na mawaena pona na visokanena, yoko naga mēna ga taþatete va loyūñā ea. La naþa navaen loyūñā, naga la ga naþa kiela kia, narin sipsip siri sike loyūñā e kiena Tus na Malena rui.

22

Purþes nen wii na malena

¹ Siraunia, navisi kilologia purþes nen wii na malena pan inu. Nepisu kana wii wo nena, merarava na merarava, mlau siar e yo wa kiena ne Ntewa naþa Narin Sipsip sike ea.

² Kana wii ne mlau pano, kana yo naþa mlau pa ea mlau nena pa likan pupia mrapa na pulkumali viu naþa Yerusalem. Wii na malena nene mlau sanene pano, a purþes nen lak na malena lala asumā asike lepas luwoka. Laki la nene apo paþisi, komin naþa aþar mrasa e kupario make ga, yam lualima yam taaga pa lua [12] e kas taaga. A mās mēna lala, apowo paþisi, komin naþa akilia akila ruru maiena kien yolai na purvanua make ga na yomarava.

³ Sanene, yoko þelaga viowa la kiena ne Yermare na kila kareen sur make ga, yoko e pulkumali nene naga peraga narui. Narin sipsip sike e yo wa kiena ne Ntewa e yo nene, a pulen ga kiena yar lala naþa kiela yuñāena, amlot lue ga e silaga.

⁴ Asike ga lavisinia, a asiri kiena kia sike e piamenala.

⁵ E yo nene, pe yemalolo re si poli, yo merarava make silaga, a pe yomerarava na kap vivaga re tai poli, pona mrae. Peraga, Suþe Ntewa ga pe purþes nen yomerarava naþa tegoli ruru ke yo nene, a naga þere kiena yeririna la naþani, pisir plan la ape þarin suþe na visuaren sur make ga.

Nawasuþeena kiena ne Yesu

⁶ Ana navisi naþa pis pan inu, sape “Sur la naþa opisuiā pona omloge, ape lelaga paþisi, a yoko aim ave lelaga make nena napo. Kieta Suþe keviu, naga Ntewa naþa navisawalena na sumo lala amiyuñāe e kiena ninuna, naga pitetalia imimi kiena navisi lala mepim moñalivin ko vena mekipian kō e sur la nene. Naga kila sanene komin naþa naga sinenan sape kiena yeririna lala monar akilia sur la naþa yoko ve ve piavi re aim añalivi.”

7 A visena kiena ne Yesu e lele nene pa pan kiena yeririna lala sanini, sape "Avisuaria! Ve ve piavi re, neimin nomalivin amiu sina. Yar naþa tarar visena la nene m̃arera, naþa apisawal sike e kiau tus wa nene, yoko wo van vaþisi, yoko naga loge wo vaþisi."

Yoane pis maro

8 Inu naþa nepisu sur lala nene, nemloge visena la nene, inu yermarua Yoane. A pogos naþa nepisu make pae, nemloru nekinai e lana navisi naþa naga kipian inunia, nemloge sane sineun nesape nelotunia.

9 Ana naga pialuþar inu, sape "Toko, ve okila re sanene. In m̃ena nepe yar na yuþaena kiena ne Ntewa ga, sanene ko omio womla la naþa navisawalena la nanua sumo, amio m̃ena yar taþena la naþa apuarar ruru ke visena na tus wa la nene. Popon telotun kieta Ntewa naga taaga ga."

10 A naga pisa m̃ena visen taþena pan inu, sape "Ve owarwan re navisawalena lala naþa sike e tus nene. Pog pimi ke lavis narui, popon yar la akilia ya naþa asuþa apisa ke ne.

11 Yar naþa yepena ma yagogena, yoko kila kiena þelaga viowa va viowa laa sane, yoko kororaki na kiena mlamulen viowa lala va viowa ve keviu manene laa. Ana yar naþa loge, yoko kiena yuþaena mesmes lala aimi awo vaþisi, yoko kiena þelaga wo lala aim ave wa ruru nenaga."

12 Visena kiena Yesu e lele nene, naga sanini, sape "Avisuaria! Nepimin ke naþa ve ve piavi re nenaga nomalivin amiu. Neimi nemio kiau nalaen wo lala naþa powo, naþa yoko nekian plan va yar lala taveve yuþaena wo la naþa akila pan inu.

13 Inu þesia a inu maro, inu nasumo a inu nasirau, inu nasiarena a inu naluasia na sur make ga.

14 "Ve ve piavi re, yoko pupia navisa ruruena imi m̃alivin ruru nena kiau yeririna lala. Apuvan ruru m̃ala kulsota lala, amiyowau ruru rui, ana akilia ava awarpo yo e pulutava vena ava loyuþa e pulkumali wa kiena ne Ntewa, akilia ava atol purlaki na malena.

15 Ana yar taþena la mokliu naþa taþatete avam loyuþa. Nane yar la naþa asuþa apa kar ga sane lokul lala, amio la naþa aþar kimi, amio la naþa ataþa kolau amio lau, la naþa am̃em̃ar yaru, la naþa amlotun nono lala, a la naþa sinelan asape akila þelaga lala na visokanena.

16 "In na Yesu, nemligan navisi nene pimin vena visawal visena la nene van ko, vena okilia ova ola va kiau sumare make ga. Navisaarena naþa apisaar asape molue kome lus kiena ne yermarua Þarin Suþe Tepet nanua, in ne nanini. In na nepe verue naþa Melag, naþa pisawal ke sape lavis yelagi imi warpoyo narui."

17 Ninuna ne Ntewa mloge visena nene, pisawal pa Yesu sape "Pogaga, okilia oimi!"

Sira naþa na talopaena amio, sape "Ee, popon oim narui!"

A yar ai naþa loge visena la nene, popon naga m̃ena visawalia, visave "Ake Yesu, visae oim ga rui!"

Yar naþa loge moto karia, avietava vania vena kilia vam loyuþa. Yar naþa sinenan imiena, yoko naga kilia tol m̃ana wii na malena, sa naþa kiena nalaena tai naþa pimi ga sa ga nene.

18 Ana neviþa visena m̃arera tai van amiu naþa yoko aloge visena lala na visawalena lala na tus wa nene. Visae yar tai sukol si visen taþena tai to metavan naþa sike pa rui, yoko Ntewa kila naga war naloge viowaena make ga naþa tus nene pisa ke pa rui.

19 Pona visae yar tai lalua si visena laþas naþa sike pa rui, yoko Ntewa lalua si lalimana vetania naþa sike

e purlaki na malena, yoko naga tařatete tol sur wo la sa nařa tus wa nene sape asike loyuma e pulkumali wa.

²⁰ Naga nařa pisawal visena la nene, pisape "Sa ke nene narui. Ve ve piavi re, yoko neim nořalivin amiu."

A sitomena kiena ne yeririna kiena ne Ntewa lala, asape "Visae ve

sa nene, wo vařisi. Awis Yesu, oim vilaga!"

²¹ A visena maro na lepas na sunena na kiau mřeniena, in yer-marua Yoane nemlen nesape yoko lemamiena wo kiena kieta Suře Yesu sike amio amiu, kam yeririna lala kiena ne Ntewa.

Sanene.